

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

5

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(Ὁμιλίαι ΞΕ' — ΞΖ')

2. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλίαι εἰς ψαλμοὺς Γ' — ΙΒ', ΜΑ', ΜΓ')

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητής

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1982

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

5

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(Ὁμιλίαι ΞΕ' — ΞΖ')

2. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλίαι εἰς ψαλμοὺς Γ' — ΙΒ', ΜΑ', ΜΓ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ

Ἰπὸ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγου

1. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(Ὁμιλίαι ΞΕ' — ΞΖ')

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ι Ε'

(Γεν. 45, 28 47, 28)

«Καὶ ἀνέβησαν», ἤμην, «εἰς Αἰγύπτου», καὶ ἦλθον
 εἰς τὴν Χαναταίων πρὸς Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτῶν,
 5 καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ, λέγοντες, ὅτι ὁ υἱός σου Ἰω-
 σήφ ζῆ, καὶ αὐτὸς ἄρχι πάσης γῆς Αἰγύπτου. Καὶ
 ἐξέστη Ἰακώβ τῆ διαβολῆ· οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς».

1. Εἶδεντε ἕκ τῶν χθῆς ἡμῖν εἰρημένων τοῦ Ἰωσήφ τὴν
 φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄφατον ἀντιεπιχειρίαν ἣν περὶ τοὺς ἐαυ-
 10 τοῦ ἀδελφούς ἐπεδείξατο, οὐ μόνον οὐδεμίαν μνήμην τῶν
 εἰς αὐτὸν γεγενημένων ποιησάμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς μέλλον-
 σιν ἐπανιέναι πρὸς τὸν πατέρα τοῦτο αὐτὸ παραινέσας καὶ συμ-
 βουλήν εἰσαγαγών, ὡς μὴ ἀλλήλους αἰτιᾶσθαι ἑπὲρ τῶν εἰς
 αὐτὸν αὐτοῖς εἰρημασμένων, ἀλλὰ, πᾶσαν ὁργὴν ἀπελάσαντας,
 15 μετὰ ὁμοιοῦς τὴν ὁδοιπορίαν ποιεῖσθαι. Ἀναγκαῖον δὲ λοι-
 πὸν σήμερον τὰ εἴης ἀποπληρῶσαι, ἵνα ἴδωμεν καὶ τὴν τού-
 των ἐπάνοδον τὴν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τοῦ Ἰακώβ τὴν εἰς
 Αἴγυπτον κάθοδον, καὶ ὅπως αὐτὸν ἀναθάλαί πεποίηκε τὰ
 κατὰ τὸν Ἰωσήφ γνωρισθέντα αὐτῷ, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, νέ-
 20 ον ἐκ γέροντος αὐτὸν εἰργάσατο. Τίς γὰρ ἂν δυνηθεῖ τῷ
 λόγῳ παρασιῆσαι τὴν ἡδονήν, ἐν ἣ τότε γέγονε, πυνθόμενος
 ζῆν τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἐν ἰσοσῶτη περιφανείᾳ ὑγγάνειν; Ἴστε
 γὰρ μάλιστα, ὅτι τὰ ἀπροσδόκητα τῶν ἀγαθῶν πολλὴν ἐπί-
 25 πρὸ ἰσοσῶτων εἰῶν κατάθρομα τῶν θηρίων γεγενῆσθαι, καὶ
 μαθὼν πάλιν τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου πᾶσαν κατέχειν αὐτόν,

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ξ Ε'

(Γεν. 45, 25 - 47, 28)

«Καὶ ἀνέβησαν», λέγει, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἦλθον εἰς τὴν χώραν τῆς Χανασάν, πρὸς τὸν πατέρα των Ἰακώβ, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὸ ἔ-
ξῆς· ὁ υἱὸς σου Ἰωσήφ ζῆ καὶ αὐτὸς ἐξουσιάζει
ὀλόκληρον τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἔμεινε
κατάπληκτος ὁ Ἰακώβ· διότι δὲν τοὺς ἐπίστευσεν».

1. Εἶδατε ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐλέχθησαν χθὲς εἰς ἑσᾶς τὸν φιλοσοφικὸν τρόπον σκέψεως τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὴν ἀπε-
ρίγραφτον ἀνεξικακίαν πού ἔδειξε πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς
του, καθ' ὅσον ὄχι μόνον δὲν ὑπενθύμισε τίποτε ἀπὸ τὰ
ἴσα εἶχον κάμει αὐτοὶ εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ὅταν πρόκειται
αὐτοὶ νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς τὸν πατέρα των τοὺς παραινῆ
καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὥστε νὰ μὴ κατηγοροῦν ὁ ἕνας
τὸν ἄλλον διὰ τὰ ἴσα αὐτοὶ ἔκαμον εἰς αὐτὸν, ἀλλ', ἀφοῦ
ἀπομακρύνουν κάθε ὀργήν, νὰ κάνουν τὸ ταξιδιὸν των μὲ
ὁμόνοιαν¹. Ἀνάγκη λοιπὸν σήμερα νὰ συμπληρώσωμεν τὰ
ἴσα ἀναφέρονται εἰς τὴν συνέχειαν, ὥστε νὰ ἰδοῦμεν καὶ
τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα των, καὶ τὴν κάθο-
δον τοῦ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ πόσον ξανάνιωσαν
αὐτὸν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν γνωριμίαν του μὲ τὸν Ἰωσήφ,
καὶ μάλιστα θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι τὸν ἔκαμαν ἀπὸ
γέροντα νέον. Διότι ποῖος θὰ ἠμποροῦσε μὲ λόγια νὰ
περιγράψῃ τὴν ἡδονὴν πού ἔνοιωσε τότε αὐτὸς, πληροφο-
ρηθεὶς ὅτι ὁ Ἰωσήφ ζῆ καὶ ὅτι εὐρίσκεται μέσα εἰς τόσον
μεγάλην δόξαν; Καθ' ὅσον γνωρίζετε πάρα πολὺ καλά,
ὅτι τὰ ἀπροσδόκητα καλὰ προξενοῦν πάρα πολὺ μεγάλην
χαρὰν. Διότι ἐκεῖνον πού ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε γίνῃ τροφή
τῶν θηρίων πρὶν ἀπὸ τόσα πολλὰ χρόνια, καὶ ἐμάθαινε
τώρα ὅτι αὐτὸς κατέχει τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ὀλοκλήρου τῆς

πῶς οὐκ ἂν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἡδονῆς ἐξέστη τῇ διανοίᾳ;
 Ὅπερ γὰρ ὑπερβάλλουσα ἀθυμία ἐργάζεται, τοῦτο πολλάκις
 καὶ ἐπιτεταμένη χαρά. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν πολλοὺς καὶ δάκρυα
 προχέοντας ὑπὸ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης, ἐτέρους δὲ πολλάκις
 5 καὶ ἀποπληκτικούς γινομένους, διὰ τὴν ἀμηδὲ προοεδόκησαν ἴ-
 δοῦσι γεγενημένα, καὶ οὖς τεθνηκέναι νοηομίζουσιν, ἐξαίφνης
 ζῶντας θεόσονται. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γένη-
 ται, αὐτῶν ἐπακούσωμεν τῶν ἀναγνωσθέντων.

«Καὶ ἀνέβησαν», ἡγοῖν, «ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἦλθον εἰς
 10 γῆν Χαναὰν πρὸς Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτῶν, καὶ ἀνήγγει-
 λαν αὐτῷ λέγοντες, ὅτι νόσος σου ὁ Ἰωσήφ ζῆ, καὶ αὐτὸς ἄρ-
 χει πάσης γῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἐξέστη τῇ διανοίᾳ Ἰακώβ·
 οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς». Ὅρα, δπερ ἔλεγον, ὅτι ἄπιστον
 αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι τὸ περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὡς καὶ τὴν διάνοιαν
 15 αὐτοῦ παρασαλευθῆναι, καὶ ἐνόμιζεν ἀπάτην εἶναι τὰ παρὰ
 τῶν ἀδελφῶν λεγόμενα; Οἱ γὰρ τότε τὸν χιτῶνα εἰσαγαγόν-
 τες τῷ ἄμματι τοῦ ἐρίφου μολυνθέντα, καὶ εἰς πίστιν ἀγα-
 γόντες τὸν πατέρα, διὰ κατάβρωμα θηρίων γέγονε, τῶν ἡ-
 σιν ὅτι ζῆ, καὶ ἄρχει πάσης τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ταλαιτόμε-
 20 ρος τὴν διάνοιαν ἐλογίζετο πρὸς ἑαυτὸν, πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο
 λόγον· εἰ γὰρ τὸ πρότερον ἀληθές, τοῦτο οὐχ οἶδόν τε εἶναι πι-
 σιόν· εἰ δὲ τοῦτο πιστὸν καὶ ἀληθές, ἐκεῖνο ψευδὸς ἂν εἴη.
 Ἐτάρατε δὲ αὐτὸν μάλιστα τὸ παρὰ τῶν υἱῶν τὰ πρότερα
 ἀκηροῦναι, καὶ ἕτερον τῶν παρὰ τῶν αὐτῶν μαρτάνειν. Ὅρων-
 25 τες τοίνυν τοῦ πατρὸς τὴν ταραχὴν, καὶ βουλόμενοι αὐτὸν
 εἰς πίστιν ἀγαγεῖν καὶ πληροσοῦσαν, διὰ ἀληθῆ τὰ παρ' αὐ-
 τῶν λεγόμενα πηχάνει, «Ἐλάλησαν αὐτῷ πάντα τὰ ρηθέν-

Αιγύπτου, πῶς ἦτο δυνατόν ἢ τόσον μεγάλη χαρὰ νὰ μὴ τὸν κάνη νὰ νοιώσῃ ἔκπληξιν πάρα πολὺ μεγάλην; Διότι ἐκεῖνο ποὺ προξενεῖ ἢ ὑπερβολικὴ λύπη, αὐτὸ πολλὰς φορές προξενεῖ καὶ ἢ πάρα πολὺ μεγάλη χαρὰ. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῇ κανεὶς πολλοὺς καὶ δάκρυα νὰ χύνουν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν χαρὰν, ἄλλους πάλιν πολλὰς φορές καὶ νὰ κυριεύωνται ἀπὸ ἀποπληξίαν, ὅταν ἰδοῦν νὰ γίνωνται ἐκεῖνα ποὺ οὔτε κἄν τὰ ἐπερίμεναν, καὶ νὰ βλέπουν ξαφνικὰ ζωντανούς, ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐνόμιζαν πεθαμένους. Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ πιὸ σαφὴς ὁ λόγος μας, ἄς ἀκούσωμεν μὲ προσοχὴν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν.

«Καὶ ἀνέβησαν», λέγει, «ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἦλθον εἰς τὴν γῆν τῆς Χαναὰν πρὸς τὸν Ἰακώβ τὸν πατέρα των, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὰ ἔξῃς· ὁ υἱός σου ὁ Ἰωσήφ ζῆ καὶ αὐτὸς ἐξουσιάζει ὀλόκληρον τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ἐξεπλάγη ὁ Ἰακώβ· διότι δὲν τοὺς ἐπίστευσεν». Βλέπετε ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγον, ὅτι ἐφάνη ἀπίστευτος εἰς αὐτὸν ἢ εἰδησις περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὥστε καὶ τὸ μυαλό του νὰ σαλευθῆ, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦσαν ἀπάτη τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς; Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἐβούτηξαν τότε τὸν χιτῶνα του μέσα εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἐριφίου διὰ νὰ λερωθῆ καὶ ἔκαμαν τὸν πατέρα νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶχε γίνει τροφὴ τῶν θηρίων, τώρα λέγουν ὅτι ζῆ καὶ ὅτι ἐξουσιάζει ὀλόκληρον τὴν Αἴγυπτον. Καὶ κυριευθεὶς ἀπὸ ταραχὴν ὁ νοῦς του ἐσκέπετο μόνος του, πῶς ἤμποροῦσεν αὐτὸ νὰ ἐξηγηθῆ διότι, ἐὰν τὸ πρῶτον ἦτο ἀληθινόν, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πιστευτόν, ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι πιστευτόν καὶ ἀληθινόν, ἐκεῖνο θὰ ἦτο ψεῦδος. Πρὸ πάντων δὲ ἐτάρασσεν αὐτὸν τὸ ὅτι παλαιότερα εἶχεν ἀκούσει ἄλλα ἀπὸ τοὺς υἱούς του καὶ ὅτι τώρα μαθαίνει ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλα. Βλέποντες λοιπὸν τὴν ταραχὴν τοῦ πατέρα των καὶ θέλοντες νὰ τὸν κάνουν νὰ πιστεύσῃ καὶ βεβαιωθῆ, ὅτι εἶναι ἀληθινὰ τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτούς, «Εἶπαν εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα παρήγγειλεν ὁ Ἰωσήφ καὶ ὅσα εἶπεν εἰς αὐτούς».

τα παρὰ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ὅσα εἶπεν αὐτοῖς». Καὶ μετὰ τῶν
 ρημάτων καὶ τὰ ἀποσιαλέντα προσενέγκαντες, τὰς ἀμάξας καὶ
 τὰ δῶρα τὰ παρὰ τοῦ Ἰωσήφ πεμφθέντα, μόλις ἔδοξαν πεί-
 θειν τὸν πατέρα, ὅτι οὐκ ἔστι γεῦδος τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα.

- 5 Ὅρθων γὰρ τὰς ἀμάξας τὰς ἀποσιαλείσας, ὥστε καταβῆ-
 ναι αὐτὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, «Ἀνεξωπύρησε», φησὶν. Ὁ γέ-
 ρων, ὁ πρεσβύτερος, ὁ συγκεκυρώς, ἀθρόον ἐνέαξε τῇ προσυ-
 μίᾳ. «Ἀνεξωπύρησε» γὰρ φησί. Τί ἐστίν, «Ἀνεξωπύρησε»;
 Καθάπερ τὸ λυχνιαῖον πῦρ, ἐπειδὴν ἐπιλίπη ἢ τοῦ ἐλαίου τρο-
 10 φῆ καὶ μέλλῃ σβέννυσθαι, εἰ μικρὸν τις ἐπισιάξειεν αὐτῷ
 ἔλαιον, ἀθρόον τὸ σβέννυσθαι μέλλον λαμπρότερον δείκνυσι
 τὸ φῶς, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ πρεσβύτερος οὗτος, μονονου-
 χι σβέννυσθαι μέλλον ὑπὸ τῆς ἀθυμίας («οὐκ ἠθέλησε», γὰρ,
 φησί, «παρακληθῆναι, λέγων, ὅτι καταβήσομαι πενθῶν εἰς
 15 ἧδον»), μαθὼν πάλιν, ὅτι ζῆ καὶ ὅτι ἄρχει τῆς Αἰγύπτου, καὶ
 ὁρθὸν τὰς ἀμάξας, «Ἀνεξωπύρησε», φησί, νέος ἐκ γέροντος
 γέγονεν, ἀπέθειτο τῆς ἀθυμίας τὸ νέος, τὴν ζάλην τῶν λο-
 γισμῶν ἀποκρουσάμενος, ἐν γαλήνῃ λοιπὸν ἐτύγχανε, τοῦ Θε-
 οῦ ταῦτα ἅπαντα οἰκονομοῦντος, ὥστε τῶν τοσοῦτων πόνων
 20 τὴν παραμυθίαν εὐρασθαι τὸν δίκαιον, καὶ κοινωνῆσαι τῷ
 παιδί τῆς εὐημερίας· ἄλλως δέ, ἵνα καὶ τὸ ὄναρ πληρωθῆ.
 ὅπερ αὐτὸς διέκρινεν, εἰπὼν «Ἄρα γε ἐλευσόμεθα ἐγὼ τε
 καὶ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί, προσκυνῆσαί σοι ἐπὶ τὴν
 γῆν».

- 25 Καὶ πιστεύσας τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῖς ὀρωμένοις, εἶπε.
 φησί, «Μεγάλα μοί ἐστιν, εἰ ἔτι Ἰωσήφ ὁ υἱός μου ζῆ πο-
 ρευθεὶς ὄρωμαι αὐτὸν πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν με». Μεγάλα μοί
 ἐστὶ καὶ ὑπερβαίνει πάντα λογισμὸν, καὶ ἀποκρύπτει πᾶσαν ἐν

Καί μαζί μέ τά λόγια, ἀφοῦ ἐπέσπεραν εἰς αὐτόν καί τά ἀποσταλέντα, τὰς ἀμάξας δηλαδή καί τά δῶρα πού ἐστάλησαν ἀπό τόν Ἰωσήφ, μόλις καί μετὰ θίας κατώρθωσαν νά πείσουν τόν πατέρα των, ὅτι δέν εἶναι ψεῦδος τὰ λεγόμενα ἀπό αὐτούς.

Βλέπων λοιπόν τὰς ἀμάξας πού ἀπεστάλησαν διά νά κατεβῆ εἰς τήν Αἴγυπτον, «Ξανάνιωσε», λέγει. Ὁ γέρων, ὁ πρεσβύτης, ὁ ἔχων κυρτωμένον σῶμα, ἀμέσως ἔδειχνε νεανικήν προθυμίαν. Διότι λέγει, «Ἄνεζωπύρησε». Τί σημαίνει. «Ἄνεζωπύρησε»; Ὅπως ἀκριβῶς τό φῶς τοῦ λυχνarioῦ, ὅταν λείψη ἡ τροφή τοῦ λαδιοῦ καί πρόκειται νά σβήσῃ, ἐάν κανεῖς στάξῃ εἰς αὐτό λίγο λάδι, ἀμέσως δείχνει λαμπροτερον τό φῶς ἐκεῖνο πού ἐπρόκειτο νά σβήσῃ, κατά τόν ἴδιον τρόπον λοιπόν καί αὐτός ὁ πρεσβύτης, ἐνῶ δηλαδή ἐπρόκειτο σχεδόν νά σβήσῃ ἀπό τήν λύπην του (διότι λέγει, «δέν ἠθέλησε νά δεχθῆ παρηγορίαν, λέγοντας, θά κατεβῶ μέ πένθος εἰς τόν ἄδην»), ὅταν ἔμαθε πάλιν, ὅτι ζῆ καί ὅτι ἐξουσιάζει τήν Αἴγυπτον, καί βλέποντας τὰς ἀμάξας, «Ξανάνιωσε», λέγει, ἔγινε νέος ἀπό γέρων, ἀπεμάκρυνεν ἀπό ἐπάνω του τό σύννεφον τῆς λύπης, καί ἀφοῦ ἀπέκρουσε τήν ζάλην τῶν λογισμῶν του, ἐνοιωθε πλέον γαλήνην, καθ' ὅσον ὁ Θεός ἦτο ἐκεῖνος πού τά ἐρρύθμιζεν ὅλα αὐτά ἔτσι, ὥστε νά εὔρη ὁ δίκαιος παρηγορίαν εἰς τοὺς τόσους πόνους του καί νά ἀπολαύσῃ μαζί μέ τό παιδί του τήν εὐτυχίαν· ἄλλωστε δέ διά νά πληρωθῆ καί τό ὄνειρον, πού ὁ ἴδιος ἐρμήνευσε μέ τά λόγια, «Ἄρά γε θά ἔλθωμεν ἐγὼ καί ἡ μητέρα σου καί οἱ ἀδελφοί σου διά νά σέ προσκυνήσωμεν μέχρι τοῦ ἐδάφους;».

Καί ἀφοῦ ἐπίστευσεν εἰς ὅσα ἐλέχθησαν καί εἰς ὅσα εἶδεν, εἶπε, λέγει· «Μεγάλα καί παράξενα πράγματα μοῦ συμβαίνουν, ἐάν ἀκόμη ζῆ ὁ υἱός μου ὁ Ἰωσήφ· ἄς ὑπάγω πρὸς αὐτόν διά νά τόν ἰδῶ πρὶν ἀποθάνω». Μεγάλα καί παράξενα πράγματα μοῦ συμβαίνουν, πού ὑπερβαίνουν κάθε λογισμόν, καί καλύπτουν κάθε ἀνθρωπίνην εὐφροσύ-

ἀνθρώποις εὐφροσύνην, «Εἰ ἔτι ὁ υἱός μου ζῆν πορευθεὶς
 οὐκ ἴσθαι αὐτόν». Ἐπειχθῶμεν τοίνυν λοιπόν, ὥστε καὶ τὰ
 τῆς συντυχίας μοι ὑπάρξαι, πρὶν ἢ ἀποθανεῖν με. Νῦν μὲν
 γὰρ ἡ ἀσὴ διανέστησέ μου τὴν δύνανται, καὶ τὴν τοῦ γή-
 5 ρως ἀσθένειαν ἐφυγάδευσε, καὶ ἀνέφρωσέ μου τὸν λογισμὸν.
 Εἰ δὲ συντυχία μοι γένοιτο, τελείας ἀπολαύσας τῆς εὐφροσύ-
 νης, οὕτω καταλύσω τὸν βίον. Καὶ μηδὲν μελλήσας ὁ δίκαιος
 ἤπειτο τῆς ὁδοιπορίας, σπεύδων καὶ ἐπειγόμενος τὸν αὐτῷ
 περιπτόθητον ἰδεῖν, καὶ τὸν πρὸ ἰσοσούτων εἰῶν τεθνηκότι
 10 καὶ θηρίων κατὰδρόμα γενόμενον, ὡς ἐνόμιζε, θεάσασθαι τῶν
 βασιλέα τῆς Αἰγύπτου γεγενημένον. Καὶ γενόμενος ἐπὶ τὸ
 φρέαθ τοῦ ὄρκου, εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἀναπέμψας τῷ Δε-
 σπότη, ἔθυσσε, φησί, θυσίαν τῷ Θεῷ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ.

2. Ταῦτα ἀσφόδιτες παιδευόμεθα, ὑπερ ἂν μέλλοιμεν
 15 διαπραΐεσθαι, κἂν πράγματι τινὶ ἐγγχειρήσωμεν, κἂν ἀποδη-
 μίας ἀπιώμεθα, πρότερον τὴν διὰ τῆς εὐχῆς θυσίαν ἀναπέ-
 ρειν τῷ Δεσπότη, καὶ τὴν ἐκείνου συμμαχίαν καλοῦντας, οὕ-
 τως ἕπεισθαι τῶν προκειμένων, καὶ μιμεῖσθαι τῶν δικαίων
 τούτων τὸ φιλόθεον. «Ἐθύσσε», φησί, «θυσίαν τῷ Θεῷ τοῦ
 20 πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ» ἵνα μάθῃς ὅτι κατ' ἴχνος τοῦ πατρὸς
 ἐπορεύετο, καὶ οὕτω τὴν περὶ τὸ Θεῖον θεραπείαν ἐπεδείκνυτο,
 καθάπερ ὁ Ἰσαάκ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν οἰκειάν ἐγγνωμοσύνην
 προλαβὼν διὰ τῆς εὐχαριστίας ἐπεδείξατο, εὐθέως ἐληκολού-
 θησε καὶ τὰ παρὰ τῆς ἄνωθεν ροπῆς. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὸ
 25 διάστημα τῆς ὁδοῦ προσοῶν, καὶ πρὸς τὸ γῆρας ἀποβλέπων
 ἐδεδοίκει, μὴ καὶ πρὸ τῆς συντυχίας ἐπιπύξῃ ὁ θάνατος ἀπο-
 σιερῆσθαι τῆς τοῦ παιδὸς ὕψους, εὐχὰς ποιεῖται πρὸς τὸν Δε-
 σπότην ἐπιειρηῆσαι αὐτῷ ζωὴν, ὥστε τελείας ἀπολαῦσαι τῆς

νην, «Ἐάν ἀκόμη ζῆ ὁ υἱός μου ἄς ὑπάγω λοιπὸν διὰ νὰ τὸν ἰδῶ». Ἄς μεταβῶμεν λοιπὸν τότε, ὥστε ν' ἀξιωθῶ καὶ νὰ τὸν συναντήσω, πρὶν ἀκόμη πεθάνω. Διότι τώρα μὲν αὐτὰ ποῦ ἤκουσα διηγείραν τὴν σκέψιν μου καὶ ἐφυγάδευσαν τὴν ἀσθένειαν τῶν γηρατειῶν μου καὶ ἐνδυνάμωσαν τὴν σκέψιν μου. Ἐάν δέ ἀξιωθῶ νὰ τὸν συναντήσω, θὰ εἶναι τελεία ἡ ἀπόλαυσις τῆς εὐφροσύνης, καὶ τότε ἄς τελειῶσω τὴν ζωὴν μου. Καὶ χωρὶς καμμίαν καθυστέρησιν ἤρχισεν ὁ δίκαιος τὸ ταξίδιον του, προχωρώντας καὶ βιαζόμενος νὰ ἰδῆ τὸν πολυπόθητον υἱὸν του, καὶ ἐκείνον ποῦ πρὶν ἀπὸ τόσα χρόνια εἶχεν ἀποθάνει καὶ εἶχε γίνει τροφή τῶν θηρίων, ὅπως ἐνόμισε, νὰ τὸν ἰδῆ τώρα νὰ εἶναι βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ πηγάδι τοῦ ὄρκου, ἀφοῦ ἀνέπεμψεν εὐχαριστηρίους εὐχὰς εἰς τὸν Κύριον, ἐπρόσφερε, λέγει, θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Πατέρα του Ἰσαάκ.

2. Ἀκούοντες αὐτὰ ἄς διδασκώμεθα ὅτι, ὅ,τι καὶ ἂν πρόκειται νὰ κάμνωμεν, εἴτε νὰ ἐπιχειρήσωμεν κάποιο ἔργον, εἴτε ν' ἀποδημήσωμεν, προηγουμένως νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν Κύριον τὴν θυσίαν διὰ τῆς προσευχῆς καὶ ἀφοῦ ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν ἐκείνου ἔτσι ν' ἀρχίζωμεν ἐκεῖνα ποῦ ἔχομεν νὰ πράξωμεν καὶ νὰ μιμούμεθα τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν τῶν δικαίων. «Ἐπρόσφερε», λέγει, θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν τοῦ πατέρα του Ἰσαάκ», διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἐβάδιζεν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ πατέρα του, καὶ ἔτσι ἐξεδήλωνε τὴν λατρείαν του πρὸς τὸ Θεῖον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἰσαάκ. Καὶ ἀφοῦ ἐπρόλαβε πρῶτος νὰ ἐπιδείξῃ μὲ τὴν εὐχαριστίαν τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀμέσως ἠκολούθησε καὶ ἡ ἄνωθεν βοήθεια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφοβεῖτο σκεπτόμενος καὶ τὴν ἀπόστασιν τῆς ὁδοῦ καὶ τὰ γηρατεία του, μὴ τυχόν καὶ ἔλθῃ ὁ θάνατός του πρὶν ἀπὸ τὴν συνάντησιν καὶ τοῦ στερῆσῃ τὴν δυνατότητα νὰ ἰδῆ τὸ παιδί του, προσεύχεται εἰς τὸν Κύριον καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ χαρίσῃ ζωὴν, ὥστε ν' ἀπολαύσῃ ὀλόκληρον τὴν χαρὰν. Ἀλλὰ

ἡδονῆς. Ἀλλ' ὅρα πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πληροφορεῖ τὸν δίκαιον. «Εἶπε γάρ, φηοῖν, «ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ ἐν ὄραματι τῆς νυκτός· Ἰακώβ, Ἰακώβ· ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου· μὴ φοβοῦ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον. Εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ. Ἐγὼ καταθήσομαι μετὰ σοῦ, κἀγὼ ἀναβιβάσω σε εἰς τέλος, καὶ Ἰωσήφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου». Ὅρα πῶς ἄπερ ὁ δίκαιος ἐπεθύμει, ταῦτα αὐτῷ ὁ Δεσπότης ὑποσχεῖται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλείονα. Φιλότιμος γὰρ ὢν ὑπερβαίνει τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις, τὴν οἰκειάν φιλανθρωπίαν μιμούμενος.

«Μὴ φοβοῦ», φηοῖ, «καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον». Ἐπειδὴ ἡγωνία πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, διὰ τοῦτο φηοῖ μὴ πρὸς τὴν τοῦ γήρωσ ἀσθένειαν ἀπίδης. «Εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ· καὶ καταθήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον». Ἐγὼ σοι συνέσομαι, καὶ πάντα σοι ἐδμαρῆ καταστήσω. Σκόπει συγκατάβασιν ρημάτων· «Καταθήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον». Τί τοῦτου μακαριστότερον γένοιτ' ἂν, τοῦ τὸν Θεὸν ἔχειν συνοδοιπόρον; Εἶτα ἡ παραμυθία, ἧς μάλιστα ἐδεῖτο ὁ πρεσβύτης· «Καὶ Ἰωσήφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου». Ἐκεῖνος ὁ περιπόθητος, αὐτὸς σε περισιτελεῖ καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖ τοῖς ὀφθαλμοῖς σου. Χαίρων ὄν καὶ πάσης ἀγωνίας ἐκτὸς γεγονώς, οὕτως ἔχου τῆς ὁδοῦ. Ἐγγόει μοι λοιπὸν τὸν δίκαιον μεθ' ὅσης εὐθυμίας ποιεῖται τὴν ὁδοπορίαν, ισαύτην ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεως λαβὼν τὴν πληροφορίαν.

«Ἀνέστη» γάρ, φηοῖν, «Ἰακώβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἔλαβον πᾶσαν τὴν κιθῶν αὐτῶν καὶ ἦλθον εἰς Αἴγυπτον. Ἐν ἑξήκοντι ἑξ ψυχαῖς κατέβη Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον καὶ Ἰωσήφ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν γενομένων αὐτῷ ἔννατος ἐ-

πρόσεχε πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πληροφορεῖ τὸν δίκαιον. Διότι, λέγει, «Εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τὴν νύκτα δι' ὄραματος· Ἰακώβ, Ἰακώβ· ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου· μὴ φοβεῖσαι νὰ κατεβῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διότι θὰ σέ κάνω ἐκεῖ μέγαλο ἔθνος. Ἐγὼ θὰ κατεβῶ μαζί σου καὶ ἐγὼ θὰ σέ ὀδηγήσω πίσω ὅταν θὰ πρέπει, καὶ ὁ Ἰωσήφ θὰ κλείσῃ τὰ μάτια σου μὲ τὰ χέρια του». Πρόσεχε πῶς, ἐκείνα ἀκριβῶς πού ἐπιθυμοῦσεν ὁ δίκαιος, αὐτὰ ὑπόσχεται εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ περισσότερα. Διότι, καθὼς εἶναι γενναιόδωρος, υπερβαίνει τὰ ἰδικὰ μας αἰτήματα, μιμούμενος τὴν φιλανθρωπίαν του.

«Μὴ φοβεῖσαι», λέγει, «νὰ κατεβῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον». Ἐπειδὴ ἀγωνιούσε ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τῆς ὁδοῦ, διὰ τοῦτο λέγει· μὴ σκέπτεσαι τὴν ἀσθένειαν τῶν γηρστειῶν. «Διότι θὰ σέ κάνω ἐκεῖ μέγα ἔθνος καὶ θὰ κατεβῶ μαζί σου εἰς τὴν Αἴγυπτον». Ἐγὼ θὰ εὐρίσκομαι μαζί σου καὶ ὅλα θὰ σοῦ τὰ κάνω εὐκόλα. Πρόσεχε λόγια συγκρατατικά· «Θὰ κατεβῶ μαζί σου εἰς τὴν Αἴγυπτον». Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ ἀξιομακάριστον ἀπὸ αὐτό, τό νὰ ἔχη δηλαδὴ συνοδοιπόρον τὸν Θεόν; Ἐπειτα ἡ παρηγορία, τὴν ὁποίαν πρὸ πάντων ἐχρειάζεται ὁ γέρον· «Καὶ ὁ Ἰωσήφ θὰ κλείσῃ μὲ τὰ χέρια του τὰ μάτια σου». Ἐκεῖνος ὁ τόσον πολυπόθητός σου, αὐτὸς θὰ σέ νεκροστολίσῃ καὶ θὰ κλείσῃ μὲ τὰ χέρια του τὰ μάτια σου. Γεμᾶτος λοιπὸν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀφοῦ ἀπομακρύνῃς κάθε ἀγωνίαν ἀπὸ μέσα σου, ἔτσι συνέχιζε τὴν ὁδὸν σου. Σκέψου λοιπὸν σὲ παρακαλῶ τὸν δίκαιον μὲ πόσῃ ἐπιθυμίαν κάμνει τὴν ὀδοιπορίαν, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τόσον μεγάλην ὑπόσχεσιν καὶ μὲ πόσῃ βεβαιότητι.

«Ἐσηκώθη λοιπὸν», λέγει, «ὁ Ἰακώβ καὶ οἱ υἱοὶ του διὰ νὰ φύγουν, καὶ ἐπῆραν μαζί των ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν των καὶ ἦλθον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Μὲ ἐξήντα ἔξ ψυχὰς κατέβη ὁ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον· καὶ ὁ Ἰωσήφ μαζί μὲ τοὺς υἱοὺς του πού ἀπέκτησεν ἦσαν συνολικά

τύγχανεν ὧν ὡς εἶναι μετὰ τοῦ Ἰωσήφ τὰς πάσας ψυχὰς ἐβδομήκοντα πέντε». Τίτος ἔνεκεν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν μετὰ ἀκριβείας ἐπεσημῆγαι ἢ θεία Γραφή; Ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν, ὅπως εἰς ἔργον ἔξεισιν ἢ τοῦ Θεοῦ πρόρρητοις ἢ λέγουσα, 5 ὅτι «εἰς ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖν». Ἀπὸ γὰρ τούτων τῶν ἐβδομήκοντα πέντε ψυχῶν εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας ἐξετάθη τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ. Εἶδες πῶς οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῆ τὸν ἀριθμὸν τῶν καιελθόντων εἰς Αἴγυπτον ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ἀλλ' Ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν ἐξ ὅσων πόσοι γέγονασι, καὶ μὴ διαπι- 10 σιῶμεν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις. Ὅταν γὰρ ἐννοήσης, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ τελευτήν καὶ τοῦ Ἰωσήφ, τοσαύτη μηχανῆ χρησάμενος ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς, ὥστε εἰς ἐναριθμητοὺς αὐτοὺς περιστῆσαι καὶ μὴ ἐκταθῆναι αὐτῶν τὸ πλῆθος, οὐδὲ οὕτως ἴσχυσεν, ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον ἐπεδίδον καὶ 15 ἠΰξειο, θαύμαζε καὶ ἐκπλήτιον τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, καὶ ὅτι οὐχ οἷόν τέ ποτε διαλεσεῖν τὰ αὐτῷ δόξαντα, καὶ μυστία ἕτεροι μηχανῶνται. Ἀλλ' ἴδωμεν τὴν ἀκολουθίαν ἅπασαν, Ἵνα μάθωμεν ὅπως τὰ τῆς συντυχίας γέγονε τῷ Ἰακώβ.

«Ἡνίκω, φησὶν, ἀγγιξε τῇ Αἰγύπτῳ, ἀπέστειλε τὸν 20 Ἰούδαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ὥστε μηνῦσαι αὐτῷ τοῦ πατρὸς τὴν παρουσίαν. Μαθὼν τοίνυν ὁ Ἰωσήφ, καὶ ζεῦξας τὰ ἄρματα ἀνέβη εἰς ουνάνησιν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, καὶ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπέπεσον ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσε κλαυθμῷ πλείον». Τοῦτο ἦν ὅπερ ἐν προοιμίῳς ἔ- 25 λεγον, ὅτι πολλάκις καὶ ἡδονὴ ὑπερβάλλουσα δάκρυα προχέειν παρασκευάζει. «Ἐπιπεσών», φησὶν, «ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἔκλαυσε»· οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ, «Κλαυθμῷ πλείον». Εὐθέως γὰρ εἰς ἐννοιαν ἐλθὼν, ὧν πέπονθεν αὐτός, ὧν ὑπέ-

έννέα ψυχαί, ὥστε νά εἶναι ὅλαι αἱ ψυχαί μαζί μέ τόν Ἰωσήφ ἑβδομήντα πέντε». Διά ποιόν λόγον ἡ θεία Γραφή μᾶς ἀνέφερε μέ ἀκρίβειαν τόν ἀριθμόν; Διά νά ἠμπορέσωμεν νά γνωρίσωμεν πῶς προχωρεῖ εἰς πραγματοποιήσιν ἡ πρόρρησις τοῦ Θεοῦ πού ἔλεγεν, ὅτι «Θά σέ κάνω ἐκεῖ ἔθνος μέγα». Διότι ἀπό αὐτάς τὰς ἑβδομήντα πέντε ψυχᾶς ἐπεξετάθη τὸ γένος τοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας. Εἶδες πῶς ὄχι ἄσκοπα οὔτε χωρὶς λόγον μᾶς ἀνέφερε τόν ἀριθμόν ἐκείνων πού κατέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ διὰ νά ἠμπορέσωμεν νά γνωρίσωμεν ἀπὸ τόσοι πού ἦσαν πόσοι εἶχον γίνει, καὶ νά μὴ δείχνωμεν ἀπιστίαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν σκεφθῆς, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰωσήφ, ἂν καὶ ἐχρησιμοποίησεν ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων τόσας πολλὰς δολοπλοκίας, ὥστε νά τοὺς κάνη ὀλιγαρίθμους καὶ νά μὴ αὐξηθῆ τὸ πλῆθος αὐτῶν, οὔτε ἔτσι ἠμπόρεσε νά τὸ ἐπιτύχη αὐτό, ἀλλὰ μέ τὸν τρόπον αὐτὸν πολὺ περισσότερον ἐπληθύνετο καὶ ἠύξηνετο αὐτό; θαύμαζε καὶ νοιῶθε ἐκπληξιν μέ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι δέν εἶναι δυνατόν ποτὲ νά ἀποτύχουν αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη ἄλλοι προβάλλουν ἀμέτρητα ἐμπόδια. Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμεν ὅλα τὰ ἐν συνεχείᾳ, διὰ νά μάθωμεν πῶς συνέβησαν τὰ σχετικὰ μέ τὴν συνάντησιν τοῦ Ἰακώβ μέ τὸν Ἰωσήφ.

«Ὅταν», λέγει, «ἐπλησίασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔστειλε τὸν Ἰούδαν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν Ἰωσήφ, ὥστε ν' ἀναγγείλῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἐρχομὸν τοῦ πατέρα του. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἔμαθεν ὁ Ἰωσήφ καί, ἀφοῦ ἔζηυξε τὰ ἄρματα, ἀνέβη διὰ νά συναντήσῃ τὸν πατέρα του, καὶ ὅταν τὸν εἶδεν ἔπεσεν εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ ἔκλαυσε χύνοντας πάρα πολλὰ δάκρυα». Αὐτὸ εἶναι πού ἔλεγον εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι πολλὰς φορές καὶ ἡ ὑπερβολικὴ χαρὰ γίνεται αἰτία δακρῦων. «Ἄφοῦ», λέγει, «ἔπεσεν εἰς τὸν τράχηλόν του, ἔκλαυσεν». Ὅχι ἀπλῶς ἔκλαυσεν, ἀλλὰ «μέ πάρα πολλὰ κλάματα». Διότι ἀμέσως, ἀφοῦ ἔφερεν εἰς τὴν

μεινεν ὁ πατήρ δι' αὐτόν, καὶ τοῦ χρόνου τὸ μῆκος λογιό-
 μενος τοῦ μεταξὺ γενομένου, καὶ ὅτι παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν
 καὶ αὐτὸς τὸν πατέρα ἔώρα, καὶ ὁ πατήρ τὸν παῖδα ἐθεάσατο,
 πηγὰς ἠφίει δακρύων, ὁμοῦ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἡδονὴν
 5 δεικνύμενος, καὶ εὐχαριστιῶν τῷ Δεσποτῇ ὑπὲρ τῶν γεγε-
 νημένων.

«Καὶ εἶπε», φησί, «πρὸς Ἰωσήφ, ἀποθανοῦμαι ἀπὸ τοῦ
 γῶν, ἐπεὶ ἔώρακα τὸ πρόσωπόν σου. Ἔτι γὰρ σὺ ζῆς. Ἀπὴ-
 λανσα, φησὶν, ὧν ἐπεθύμουν· ἐπέτυχον, οὐδ' οὐδέποτε προσε-
 10 δόκησα ὑπῆρξέ μοι τὰ μηδέποτε ἐλπισθέντα· τὸ λοιπὸν ἀρ-
 κοῦμαι τῇ ζωῇ. Εἶδον γὰρ ὃν ἐπεπόθουν, καὶ ἀρκεῖ μοι πρὸς
 πᾶσαν εὐφροσύνην τὸ θεάσασθαι, ὅτι ἔτι σὺ ζῆς, ὁ πάλαι νο-
 μισθεὶς τεθνηκέαι καὶ θηρίων κατάθρομα γεγενῆσθαι. Πα-
 τρική ἢ φωνὴ καὶ φιλοστοργίας γέμουσα καὶ ἱκανὴ τὴν διά-
 15 θέου τὴν ἐναποκειμένην τῇ ψυχῇ κατάδηλον ποιῆσαι. «Εἶπε
 δέ», φησὶν, «Ἰωσήφ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· ἀναβὰς
 ἀπαγγελῶ τῷ Φαραῶ, καὶ ἐρῶ αὐτῷ· οἱ ἀδελφοί μου ἤκασιν·
 οἱ δὲ ἄνδρες εἰσὶ ποιμένες. Ἄνδρες κτηνοτρόφοι εἰσὶ, καὶ
 τὰ κτήνη καὶ τοὺς θόας αὐτῶν ἀγρόχασιν. Ἐὰν οὖν καλέσῃ
 20 ὑμᾶς Φαραῶ, καὶ εἴπη, τί τὸ ἔργον ὑμῶν; εἶπατε, ὅτι κτη-
 νοτρόφοι ἐσμέν. Βδέλυγμα γάρ ἐστι τοῖς Αἰγυπτίοις πᾶς ποι-
 μὴν προβάτων».

3. Ὅρα σύνεσις, οἷαν συμβουλήν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται,
 οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχε ταῦτα εἰσηγούμενος, ἀλλ' ὁμοῦ βου-
 25 λόμενος καὶ ἐν πλείονι ἀδεία αὐτοὺς κατασιῆσαι, καὶ μὴ
 συγχωρεῖν συναγαίγνυσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἐκεῖνοι ἐβδελύττοντο καὶ ἐξεντέλιζον τοὺς τὴν ποιμαντικὴν

σκέψιν του ἐκείνα πού ἔπαθεν αὐτός, ἐκείνα πού ὑπέφε-
 ρεν ὁ πατέρας του δι' αὐτόν, καὶ ἀνελογίσθη τὸ μεγάλο
 χρονικόν διάστημα πού εἶχε μεσολαθήσει, καὶ ὅτι καὶ αὐ-
 τὸς ἔβλεπε τὸν πατέρα του χωρὶς καθόλου νὰ τὸ περιμέ-
 νη, καὶ ὅτι ὁ πατέρας εἶδε τὸ παιδί του, ἄφηνε νὰ χυθῆ
 πηγὴ δακρῦων, δείχνοντας συγχρόνως καὶ τὴν ὑπερβο-
 λικὴν χαρὰν του, καὶ εὐχαριστώντας τὸν Κύριον διὰ τὰ
 ὅσα εἶχον συμβῆ.

«Καὶ εἶπε», λέγει, «πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ὡς πεθάνω τώ-
 ρα πλέον, ἀφοῦ εἶδα τὸ πρόσωπόν σου. Διότι ἀκόμη σύ
 ζῆς». Ἀπῆλαυσα, λέγει, ἐκείνα πού ἐπιθυμοῦσα ἐπέτυχα
 ἐκεῖνο πού ποτέ δέν τὸ ἐπερίμενα ἔγιναν πραγματικότης
 εἰς ἐσένα ἐκείνα πού ποτέ δέν τὰ ἤλπιζα· μοῦ ἀρκεῖ λοι-
 πὸν αὐτὸ πού ἔζησα. Διότι εἶδα ἐκείνον πού ἐποθοῦσα καὶ
 ξεπερνᾷ κάθε ἄλλην εὐφροσύνην τὸ ὅτι σέ εἶδα, τὸ ὅτι σύ
 ἀκόμη ζῆς, σὺ πού πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον εἶχες θεωρηθῆ
 πεθαμένος καὶ ὅτι εἶχες γίνει τροφή τῶν θηρίων. Πατρικὴ
 εἶναι ἡ φωνή, γεμάτη ἀπὸ φιλοστοργίαν καὶ ἰκανὴ νῆ φα-
 νερῶσιν τὴν διάθεσιν πού ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν.
 «Εἶπε δέ», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του· θὰ
 ἀνεβῶ καὶ θ' ἀναγγεῖλω εἰς τὸν Φαραῶ καὶ θὰ τοῦ εἰπῶ·
 οἱ ἀδελφοί μου ἤλθαν· αὐτοὶ δέ οἱ ἄνδρες εἶναι ποιμένες,
 εἶναι ἄνδρες κτηνοτρόφοι καὶ ἔχουν φέρει μαζί των τὰ
 κτήνη καὶ τὰ βόδια των. Ἐάν λοιπὸν σᾶς καλέσῃ ὁ Φα-
 ραῶ καὶ σᾶς εἰπῆ, ποῖον εἶναι τὸ ἔργον σας; νὰ τοῦ εἰπῆ-
 τε, εἴμεθα κτηνοτρόφοι. Διότι θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς Αἰγυ-
 πτίους ἄξιος ἐντροπῆς ἐκεῖνος πού εἶναι ποιμὴν προβάτων».

3. Πρόσεχε σύνεσιν, ποῖαν συμβουλήν δίδει πρὸς αὐ-
 τοὺς, καὶ δέν τὰ λέγει αὐτὰ ἔτσι ἀπλᾶ καὶ ὡς ἔτυχεν,
 ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει συγχρόνως καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ νοιώ-
 σουν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ ἀφοβίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ
 μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ συναναστρέφονται τοὺς Αἰγυπτίους.
 Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἐθεωροῦσαν ἄξιους ἐντροπῆς καὶ
 περιφρονήσεως ἐκείνους πού ἄσκοῦσαν τὴν ποιμαντικὴν,

- ἡσυχασίας, ἅτε δὴ αὐτοὶ περὶ τὴν σοφίαν τὴν Αἴγυπτιακὴν
 ἐσχαλασθέντες, διὰ τοῦτο παραινεῖ τὸ ἐπιτήδευμα αὐτῶν προβα-
 λῆσαι, ἵνα μετὰ προφάσεως εὐλόγου τὴν καλλιστεύουσαν αὐ-
 τοῖς γῆν ἀγορίσας παρασκευάσῃ μετὰ πολλῆς διάγειν τῆς ἀ-
 5 δείας. «Καὶ παραλαβὼν πέντε τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰσήγαγεν
 αὐτοὺς πρὸς Φαραώ. Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς· τί τὸ ἔργον
 ἑμῶν; Καὶ εἶπαν· κτηνοτρόφοι ἐσμέν. Νῦν οὖν κατοικῆσο-
 μεν ἐν γῆ Γεσέμ. Εἶπε δὲ Φαραώ· κατοικεῖτωσαν. Εἰ δὲ
 ἐπίσῃ, ὅτι εἶσιν ἐν αὐτοῖς ἄνδρες δυνατοί, κατάστησον αὐ-
 10 τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐμῶν κτηνῶν». Καθάπερ συνεβούλευσεν
 ὁ Ἰωσήφ, τὴν ἀπόκρισιν ποιησάμενοι οἱ ἀδελφοὶ τῷ Φαραώ,
 ἐπειρώτησαν κατοικεῖν τὴν Γεσέμ. Ἄλλὰ τὴν περὶ τὸν Ἰω-
 σήφ δεξιῶν ὁ Φαραώ εἴησεν, φησὶν «εἰ οἶδάς τινας ἐν αὐ-
 τοῖς δυνατούς, καὶ τῶν ἐμῶν κτηνῶν ἄρχοντας κατάστησον».
 15 «Ἐἰσήγαγε δὲ καὶ τὸν πατέρα πρὸς τὸν Φαραώ. Καὶ εἶπε
 Φαραώ τῷ Ἰακώβ· πόσα ἔτη τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς σου;».
 Ἐπειδὴ εἶδε τὸν προσβύτην ἐν θαυμάτιη πολιᾷ τυγχάνοντα.
 πυνθάνεται τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν. «Καὶ φησιν ὁ Ἰακώβ·
 αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ἅς παροικῶ».
 20 Ὅρα πῶς ἔλασες τῶν δικαίων, ὡς ἐν ξένη διάγων,
 ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, οὕτω διέκειτο. Ἀκούσῃ γὰρ καὶ τοῦ Δαυὶδ
 μετὰ ταῦτα λέγοντος· «Ὅτι πάροικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῆ καὶ
 παρεπίδημος· καὶ οὕτως φησιν· «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς
 ζωῆς μου, ἅς παροικῶ». Αἰὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε περὶ
 25 τῶν δικαίων τούτων· «ὅτι ὁμολόγουν, ὅτι ξένοι καὶ παρεπί-
 δημοὶ εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς». «Αἱ ἡμέραι», φησί, «τῶν ἐτῶν τῆς
 ζωῆς μου, ἅς παροικῶ, ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη, μικραὶ καὶ

ἀφοῦ αὐτοὶ βέβαια ἡσυχολοῦντο μὲ τὴν αἰγυπτιακὴν σοφίαν, διὰ τοῦτο τοὺς συμβουλεύει νὰ προβάλουν τὸ ἐπάγγελμά των, ὥστε, ἀφοῦ μὲ εὐλογον δικαιολογίαν τοὺς παραχωρήσῃ τὴν πιὸ εὐφορον γῆν, νὰ ζοῦν μὲ μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀφοβίαν. «Καί, ἀφοῦ ἐπῆρε μαζί του πέντε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, τοὺς παρουσίασεν εἰς τὸν Φαραώ. Καὶ ἐρώτησεν αὐτοὺς ποῖον εἶναι τὸ ἔργον σας; Καὶ εἶπαν αὐτοὶ εἴμεθα κτηνοτρόφοι. Ἦς κατοικήσωμεν λοιπὸν τώρα εἰς τὴν γῆν Γεσέμ. Εἶπε δὲ ὁ Φαραώ ὡς κατοικήσουσιν. Ἐὰν δὲ γνωρίζῃς, ὅτι ὑπάρχουν ἀνάμεσά των ἄνδρες ἱκανοί, τοποθέτησε αὐτοὺς ἀρχηγούς τῶν ἰδικῶν μου κτηνῶν». Ὅπως ἀκριβῶς τοὺς ἐσυμβούλευσεν ὁ Ἰωσήφ, ἔτσι ἀφοῦ ἀπήντησαν οἱ ἀδελφοὶ του εἰς τὸν Φαραώ, τοὺς ἐπετρόπη νὰ κατοικοῦν εἰς τὴν Γεσέμ. Ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὁ Φαραώ τὴν εὐνοίαν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, λέγει· «Ἐὰν γνωρίζῃς μερικοὺς ἱκανοὺς ἀνάμεσά τους, τοποθέτησέ τους ἀρχηγούς καὶ τῶν ἰδικῶν μου κτηνῶν». «Παρουσίασε δὲ καὶ τὸν πατέρα του εἰς τὸν Φαραώ. Καὶ εἶπε ὁ Φαραώ εἰς τὸν Ἰακώβ πόσων ἐτῶν εἶσαι;». Ἐπειδὴ εἶδε τὸν γέροντα νὰ εὐρίσκεται εἰς βαθιὰ γηρατεία, ζητεῖ νὰ μάθῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν του. «Καὶ λέγει ὁ Ἰακώβ· Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου κατὰ τὰς ὁποίας ζῶ ὡσάν ξένος ἐδῶ εἰς τὴν γῆν».

Πρόσεχε πῶς ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς δικαίους, ἔτσι ἐζοῦσεν εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, ὡσάν νὰ ἐζοῦσεν εἰς ξένην χώραν. Διότι θ' ἀκούσης καὶ τὸν Δαυὶδ εἰς τὴν συνέχειαν νὰ λέγῃ· «Ἕένος εἶμαι εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ διαμένω προσωρινά» καὶ αὐτὸς λέγει· «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, κατὰ τὰς ὁποίας κατοικῶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὡσάν ξένος». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε δι' αὐτοὺς τοὺς δικαίους· «Ὁμολογοῦσαν ὅτι εἶναι ξένοι καὶ ὅτι εἶναι προσωρινὴ ἢ διαμονὴ των ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»³. «Αἱ ἡμέραι», λέγει, «τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, κατὰ τὰς ὁποίας κατοικῶ προσωρινά ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, εἶναι ἑκατὸν τριάντα

πονηραὶ γέγονασι, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν
 ἐτῶν τῆς ζωῆς τῶν πατέρων μου». Ἄς ἡμέρας παρόκησα,
 φησί, μικραὶ καὶ πονηραὶ γέγονασιν. Αἰνίττειται ἐνταῦθα τὰ
 ἔτη τῆς δουλείας, ἧς ἔπέμεινε παρὰ τῷ Λάβαν, διὰ τὴν φρι-
 5 γῆν, ἣν διὰ τὸν ἀδελφὸν ἐποιήσατο· εἶτα μετὰ τὴν ἐκεῖθεν
 ἐπάροδον τὸ πένθος τὸ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ, ὃ ἔσχε διὰ τε τὸν
 τοῦ Ἰωσήφ θάνατον, καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τῷ μέσῳ ταλαι-
 πωρίας. Πόσον γὰρ οἶει τὸν φόβον αὐτὸν ἐσχηκέναι, ἥνικα
 διὰ τὴν ἀδελφὴν οἱ περὶ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ ἀδιανδρον
 10 πόλιν ἀνεῖλον, καὶ πάντας τοὺς ἐν Σηκίμοις αἰχμαλώτους
 ἔλαβον; Ἔλεγε γὰρ καὶ τότε, δεικνὺς τὴν ἀγωνίαν ἐν ἡ
 κατέσθη· «Μισητὸν με πεποιθήκατε, ὥστε πονηρὸν τε εἶναι
 ἐν τοῖς καιοικοῦσι τὴν γῆν. Ἐγὼ δὲ ὀλιγοσιός εἰμι ἐν ἀρι-
 θυμῷ. Καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόρουσί με, καὶ ἐκτριβή-
 15 σμαι ἐγὼ τε καὶ ὁ οἶκος μου». Διὰ τοῦτό φησι· «Μικραὶ καὶ
 πονηραὶ αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου».

Καὶ κατοίκησεν Ἰωσήφ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀδελ-
 φούς αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς κατοίχασιν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ,
 ἐν τῇ βελτίστῃ γῆ· ἐν γῆ Ραμεσσοῦ, καθὰ προσέταξε Φαραώ.
 20 Καὶ ἐσπιτομέτρει Ἰωσήφ τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ
 καὶ παντὶ τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σῖτον κατὰ σῶμα». Τοῦ-
 το ἦν ὅπερ ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς, ὅτι «Ἀπέσειλέ με ὁ Θεὸς
 ἔμπροσθεν ὑμῶν, ὥστε ὑπολείπεσθαι ὑμῖν κατὰλειμμα ἐπὶ τῆς
 γῆς»· καί, ὅτι «Εἰς ζωὴν ἐξαπέσειλέ με ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν
 25 ἡμῶν». «Ἐσπιτομέτρεω, φησὶν, αὐτοῖς κατὰ σῶμα». Τί ἐστι;
 «Κατὰ σῶμα»; Τὸ ἀροῦν ἐκάστω. Ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ πο-

4. Γεν. 28, 5 καὶ 29, 1 ἔ.

5. Γεν. 34, 1.

6. Γεν. 34, 1 ἔ.

7. Γεν. 34, 30.

8. Γεν. 45, 5.

9. Γεν. 45, 7.

ἔτη, εἶναι ὀλίγα καὶ γεμᾶτα θάσανα, καὶ δὲν φθάνουν τὰς ἡμέρας τῶν ἐτῶν τῆς Ζωῆς τῶν πατέρων μου». Αἱ ἡμέραι, λέγει, ποῦ ἐζῆσα ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὡσάν Ξένος, εἶναι ὀλίγα καὶ ἦσαν γεμᾶται ἀπὸ θάσανα. Ὑπαινίσσεται ἐδῶ τὰ ἔτη τῆς δουλείας ποῦ ὑπέμενε κοντὰ εἰς τὸν Λάβαν, λόγῳ τῆς φυγῆς του, ποῦ ἠναγκάσθη νὰ τὴν ὑποστῇ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀδελφοῦ του¹. Ἐπειτα, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ πένθος ποῦ ἐκράτησε τόσον χρόνον, καὶ τὸ ὁποῖο ὑπέφερε καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἄλλων ταλαιπωριῶν ποῦ ἐμεσολάβησαν. Διότι πόσος φόβος νομίζεις ὅτι ἐκυρίευσεν αὐτόν, ὅταν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδελφῆς του² οἱ σύντροφοι τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Λευὶ κατέστρεψαν ὀλόκληρον πόλιν καὶ ὠδήγησαν αἰχμαλώτους ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν Σηκίμων³; Διότι καὶ τότε ἔλεγε, διὰ νὰ δείξη τὴν ἀγωνίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε κυριευθῆ⁴ «Μὲ ἐκάματε μὲ αὐτὸ μισητόν, ὥστε νὰ θεωροῦμαι κακὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους αὐτῆς τῆς γῆς. Ἐγὼ ἀριθμῶ ὀλιγωτέρους ἀπὸ αὐτοὺς. Ἄν συμβῇ νὰ συγκεντρωθοῦν ἐναντίον μου θὰ μὲ κατακόψουν καὶ θὰ καταστραφῶ ἐγὼ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά μου»⁵. Διὰ τοῦτο λέγει «Εἶναι ὀλίγα καὶ γεμᾶται ἀπὸ θάσανα αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς Ζωῆς μου».

«Καὶ ἐγκατέστησεν ὁ Ἰωσήφ τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτούς, νὰ ἔχουν ὑπὸ τὴν κατοχὴν των, τὴν πιὸ εὐφορον περιοχὴν ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου, τὴν γῆν Ραμεσση, ὅπως ἀκριβῶς ἐπρόσταξεν ὁ Φαραὼ. Καὶ ὁ Ἰωσήφ ἔδινε εἰς τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του καὶ εἰς ὅλον τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς του σῖτον ἀνάλογα μὲ τὰ ἄτομα». Αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀδελφούς του, ὅτι «Ὁ Θεὸς μὲ ἔστειλε πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς διὰ νὰ ἐπιζήσετε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»⁶ καί, ὅτι «Ὁ Θεὸς μὲ ἀπέστειλε πρὶν ἀπὸ σᾶς διὰ νὰ σᾶς σώσῃ»⁷. «Καὶ ἔδιδε», λέγει, «εἰς αὐτοὺς σῖτον κατὰ σῶμα». Τί σημαίνει «Κατὰ σῶμα»; Αὐτὸ ποῦ ἦτο ἀρκετόν διὰ

τὴν μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὸν πάντα ἄνθρωπον καλεῖν, ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ καθάπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν, «Ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς καιέθη Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον», ἵνα εἴπῃ ἑβδομήκοντα πέντε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οὕτω καὶ ἐν-
 5 ταῦθα, «Καὶ τὸ σῶμα, ἀντὶ τοῦ, ἕκαστον ἄνθρωπον». Καὶ πάσης τῆς Αἰγύπτου καὶ Χαναάν λιμοῦ διαφθειρομένης, οὗτοι ἐν εὐειηρίᾳ ἐτύγχανον, καθάπερ ἐκ πηγῶν ἔχοντες ἀπορροῖα τὸν οἶτον. «Σῆτος» γάρ, φησὶν, «οὐκ ἦν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Ἐνίσχυσε γὰρ ὁ λιμὸς σφόδρα. Ἐξέλιπε δὲ ἡ γῆ Αἰ-
 10 γύπτου, καὶ ἡ γῆ Χαναάν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ».

4. Ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφρατον κηδεμονίαν, ὅπως πρὸ τῆς ἐπιτάσεως τοῦ λιμοῦ τὸν δίκαιον εἰς τὴν Αἴγυπτον καιή-
 γαγεν, ἵνα μηδεμίαν αἰσθῆσθαι λάβῃ τῆς σιανοχωρίας τῆς μελλούσης καταλαιώσασθαι τὴν Χαναάν. Καὶ πάντων ἐκεῖ κα-
 15 ταιροχόντων, «Συρήγαγε», φησὶν, «Ἰωσήφ ἅπαν τὸ ἀργύριον τῶν τε ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῶν ἐν τῇ Χαναάν, καὶ οὕτω τὸν οἶτον αὐτοῖς ἐχορήγει. Καὶ ἐξέλιπε λοιπὸν τὸ ἀργύριον. Εἰσήγαγε γὰρ ἅπαν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ. Ἐλθόντες δὲ πάντες οἱ Αἰγύπτιοι ἔλεγον· δὸς ἡμῖν ἄρτους· καὶ ἵνα τί ἀποθνήσκο-
 20 μεν ἐναντίον σου; Ἐξέλιπε γὰρ τὸ ἀργύριον». Οὐκ ἔτι, φησὶν, ἔχομεν ἀργύρια, ὥστε ὠνήσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἀπολλόμεθα. Μὴ τοίνυν περιίδῃς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ θανάτου πολιορκουμένους, ἀλλὰ παρόσχου ἡμῖν ἄρτους, ἵνα ζῶμεν καὶ μὴ ἀποθάνωμεν. «Εἶπε δὲ αὐτοῖς Ἰωσήφ· φέρετε τὰ κτήνη
 25 ὑμῶν, καὶ δώσω ὑμῖν ἄρτους». Εἰ γὰρ μὴ εὐπορεῖτε, φησὶν, ἀργυρίου, δέχομαι τὰ κτήνη. Εἰ ἐξέλιπε τὸ ἀργύριον, τὰ θρόσματα ὑμῶν κομίσαιτε, καὶ λίηρεσθε ἄρτους.

Ἔλαβον δὲ τὰ κτήνη, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἀντὶ τῶν

τόν καθένα. Διότι συνηθίζει ἡ Γραφή ἄλλοτε μὲν νὰ ὀνομάζη τὸν κάθε ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως ἔλεγε, «Μὲ ἑβδομήντα πέντε ψυχὰς κατέβη ὁ Ἰακώβ εἰς τὴν Αἴγυπτον», ἀντὶ νὰ εἰπῆ, μὲ ἑβδομήντα πέντε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἔτσι καὶ ἐδῶ εἶπε, «Κατὰ σῶμα», ἀντὶ νὰ εἰπῆ 'καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον'. Καὶ ἐνῶ ὅλη ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Χαναὰν κατεστρέφετο ἀπὸ πείναν, αὐτοὶ ἐζοῦσαν μὲ πολλὴν ἄνεσιν, ὡσάν ἀκριβῶς νὰ εἶχαν τὸν σῖτον νὰ τρέχη ἀπὸ πηγὰς. Καθ' ὅσον, λέγει, «Σῖτος δὲν ὑπῆρχεν εἰς ὅλην τὴν χώραν. Διότι ἡ πείνα ἐδυνάμωσε πάρα πολύ. Κατεστράφη ἡ χώρα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἡ γῆ τῆς Χαναὰν ἀπὸ τὴν πείναν».

Πρόσεχε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπερίγραφτον κηδεμονίαν, πῶς δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς πείνας μετέφερε τὸν δίκαιον κάτω εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ μὴ δοκιμάσῃ καμμίαν αἴσθησιν τῆς στενοχωρίας ποῦ ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὴν Χαναὰν. Καὶ ἐνῶ ὅλοι ἐκεῖ ἔτρεχαν, «Ἐσυγκέντρωσε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ὅλα τὰ χρήματα τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Χανααίων καὶ ἔτσι ἐχορηγοῦσε τὸν σῖτον εἰς αὐτούς. Καὶ ἐτελείωσαν πιά τὰ χρήματα. Διότι τὰ ἐσυγκέντρωσαν ὅλα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαραώ. Καὶ ἦλθαν τότε ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι πρὸς αὐτόν καὶ τοῦ ἔλεγαν· δῶσε μας ἄρτους· διὰ ποῖον λόγον νὰ πεθαίνωμεν ἐμπρὸς σου; Διότι ἐτελείωσαν τὰ χρήματά μας». Δὲν ἔχομεν, λέγει, πιά χρήματα διὰ ν' ἀγοράσωμεν ἄρτους καὶ διὰ τοῦτο πεθαίνωμεν ἀπὸ τὴν πείναν. Μὴ λοιπὸν μᾶς παραβλέψῃς τὴν στιγμὴν ποῦ πολιορκούμεθα ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ δῶσε μας ἄρτους, διὰ νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ μὴ πεθάνωμεν. «Εἶπε δὲ ὁ Ἰωσήφ εἰς αὐτούς· φέρετε τὰ ζῶα σας καὶ θὰ σᾶς δώσω ἄρτους». Ἐάν, λέγει, δὲν ἔχετε χρήματα, δέχομαι τὰ ζῶα σας. Ἐάν ἐτελείωσαν τὰ χρήματά σας, φέρετε τὰ ζῶα σας καὶ θὰ λάβετε ἄρτους.

«Ἐφεραν λοιπὸν τὰ ζῶα των καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτούς

ἴππων, καὶ ἀντὶ τῶν προβάτων, καὶ ἀντὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν
 ὄνων, καὶ ἐξέθρεψεν αὐτοὺς ἀντὶ τῶν κτηρῶν αὐτῶν. Ἦλθον
 δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ ἔτει τῷ δευτέρῳ, καὶ εἶπον αὐτῷ μή-
 ποτε ἐκτριβῶμεν, μήτε ἀργυρίου εὐποροῦντες, μήτε κτηρῶν·
5 πάντα γὰρ πρὸς σὲ τὸν κύριον ἡμῶν ἐσιν. Οὐδὲν οὖν ἡμῖν
 ἔτερον ἐπολέλειπται, ἢ τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν. Ἴνα
 οὖν μὴ ἀποθάνωμεν, κτῆσαι ἡμᾶς καὶ τὴν γῆν ἡμῶν ἀντὶ
 τῶν ἄριων, καὶ ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ γῆ ἡμῶν παῖδες τῷ
 Φαραώ. Ἄδς σπέρμα, ἵνα σπείρωμεν καὶ ζῶμεν, καὶ μὴ ἀ-
10 ποθάνωμεν, καὶ ἡ γῆ οὐκ ἐρημωθῆσεται». Ἐαυτοὺς κατεδου-
 λώσαντο, καὶ τὴν γῆν ἀπέδοτο, ὥστε δουρηθῆναι διατραφη-
 ναι ἰσοσάμῃ τοῦ λιμοῦ γέγονεν ἡ ἀνάγκη. «Καὶ ἐκτίησθε Ἰω-
 σήφ τὴν γῆν τῶν Αἰγυπτίων τῷ Φαραώ. Ἀπέδοτο γὰρ αὐ-
 τὴν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ. Καὶ ἐγένετο ἡ γῆ τῷ Φαραώ.
15 Καὶ τὸν λαὸν κατεδουλώσαντο αὐτῷ εἰς παῖδας ἀπ' ἄκρων
 ὄρειων Αἰγύπτου ἕως ἄκρων, χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερῶν.
 Ἐκεῖνοις γὰρ ἔδωκε Φαραώ θρόνα, καὶ ἡσθιον διὰ τοῦτο
 οὐκ ἀπέδοτο τὴν γῆν αὐτῶν».

Ὅρα πόση ἡ σύνεσις καὶ σοφία τοῦ Ἰωσήφ γέγονεν. Οὐ-
20 τε τοῦ λιμοῦ συνεχόρησεν αἰσθηθῆναι αὐτοῖς γενέσθαι, καὶ πᾶ-
 σαν τὴν γῆν τῷ Φαραώ προσεκτήσαντο μετὰ τοῦ καὶ τοὺς Αἰ-
 γυπτίους ἅπαντας κατεδουλώσαντο. Ἀλλὰ σκόπει μοι ἐνιαῦ-
 θα πάλιν τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ κηδεμοσίαν, ἣν περὶ αὐ-
 τοὺς ἐπιδείκνυται. Εἶπε γὰρ τοῖς Αἰγυπτίοις· Ἴδὸν κέκτιμαι
25 ὑμᾶς καὶ τὴν γῆν ὑμῶν σήμερον τῷ Φαραώ. Λάβετε οὖν ἐ-
 αυτοῖς σπέρματα, καὶ σπείρατε τὴν γῆν καὶ ἐὰν ἔσται τὰ
 γεννήματα αὐτῆς, δώσατε τὸ πέμπτον μέρος τῷ Φαραώ· τὰ
 δὲ τέσσαρα μέρη ἔσται ὑμῖν αὐτοῖς εἰς σπέρμα τῇ γῆ, καὶ
 εἰς θρόνον ὑμῖν καὶ πᾶσι τοῖς οἴκοις ὑμῶν. Πολλὴ ἡ φιλοτι-

άρτους ἔναντι τῶν ἵππων, τῶν προβάτων, τῶν βοδιῶν καὶ τῶν ὄνων καὶ ἐξέθρεψεν αὐτοὺς ἔναντι τῶν ζώων των. Ἦλθαν δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ δεύτερον ἔτος καὶ εἶπαν εἰς αὐτὸν· μήπως καὶ πεθάνωμεν, διότι δὲν ἔχομεν χρήματα, οὔτε ζῶα· καθ' ὅσον ὄλα εὐρίσκονται εἰς ἐσένα τὸν κύριόν μας. Τίποτε λοιπὸν ἄλλο δὲν μᾶς ὑπολείπεται, παρὰ μόνον τὸ σῶμα μας καὶ ἡ γῆ μας. Διὰ νὰ μὴ πεθάνωμεν λοιπὸν ἀγόρασε ἐμᾶς καὶ τὴν γῆν μας ἔναντι τῶν ἄρτων καὶ θὰ γίνωμεν ἐμεῖς καὶ ἡ γῆ μας δοῦλοι τοῦ Φαραῶ. Δῶσε μας σπόρον διὰ νὰ σπείρωμεν καὶ νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ μὴ πεθάνωμεν καὶ ἡ γῆ νὰ μὴ ἐρημωθῇ». Ὑπεδούλωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἔδωσαν τὴν γῆν των, ὥστε νὰ ἠμπορέσουν νὰ διατραφοῦν· τόσον μεγάλη εἶχε γίνει ἡ ἀνάγκη τῆς πείνας. «Καὶ ἠγόρασεν ὁ Ἰωσήφ τὴν γῆν τῶν Αἰγυπτίων διὰ τὸν Φαραῶ. Διότι τὴν ἔδωσαν λόγῳ τῆς μεγάλης ἀνάγκης τῆς πείνας. Καὶ ἔγινε ἡ γῆ τοῦ Φαραῶ. Καὶ ἀκόμη ὑπεδούλωσε καὶ τὸν λαὸν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἄλλου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γῆν τῶν ἱερέων. Διότι ὁ Φαραῶ ἔδωσεν εἰς ἐκείνους τροφήν καὶ ἔτρωγαν· διὰ τοῦτο αὐτοὶ δὲν ἔδωσαν τὴν γῆν των».

Πρόσεχε πόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ σύνεσις καὶ ἡ σοφία τοῦ Ἰωσήφ. Οὔτε ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ δοκιμάσουν τὴν αἰσθησιν τῆς πείνας, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν γῆν ἔκαμε κτῆμα τοῦ Φαραῶ καὶ μαζὶ δὲ ἔκαμε δούλους αὐτοῦ καὶ ὅλους τοὺς Αἰγυπτίους. Ἀλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ ἐδῶ πάλιν τὴν ὑπερβολικὴν φροντίδα αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν δείχνει πρὸς αὐτοὺς. Διότι εἶπεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· νά, σήμερα κατέστησα σᾶς καὶ τὴν γῆν σας κτῆμα τοῦ Φαραῶ. Πάρετε λοιπὸν σπόρον διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ σπείρετε τὴν γῆν, καὶ ἂν δώσῃ αὐτὴ καρπὸν δώσετε εἰς τὸν Φαραῶ τὸ ἓνα πέμπτον τῶν καρπῶν, τὰ δὲ τέσσερα μέρη θὰ εἶναι ἰδικά σας διὰ νὰ ἔχετε νὰ σπείρετε τὴν γῆν, διὰ τὴν τροφήν σας καὶ δι' ὅλην τὴν οἰκογένειάν σας. Μεγά-

μία, πολλή ἢ πρόνοια, ἄγαιος ἢ κηδεμονία. Διὸ κάκεινοι αἰσθησθῆναι λαβόντες τῆς εὐεργεσίας, φασί· «Σέσωκας ἡμᾶς, εὐρομεν χάριν ἐναντίον τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ ἐσόμεθα παῖδες τῷ Φαραώ».

- 5** Εἶδες φιλιοτιμίαν; Ἐπειδὴ ἔώρα αὐτοὺς κατειργασμένους ὑπὸ τῆς ἐνδεΐας, λογιζόμενος ὅσον μέλλουσι ὑπομένειν κάματον γεωργοῦντες καὶ ιαλαιπωρούμενοι, φησί· τὸ μὲν σπέρμα ὑμῖν ἐγὼ χορηγήσω. ὑμεῖς δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐπιδείκνυθε. Καὶ εἰ γένηται τὰ γεννήματα,
- 10** δώσετε μέρος ἕν· τὰ δὲ τέσσαρα ὑμῖν ἔσονται, καὶ μισθὸς τῶν πόνων, καὶ πρὸς διατροφὴν ἀντάρξεια. Καὶ τοῦτο δὲ ἔδειξε αὐτοῖς τὸ πρόσταγμα Ἰωσήφ, ὥστε ἀπολεμπτοῦν τῷ Φαραώ, χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερέων μόνης. Ἀκουέτωσαν οἱ νῦν, ὅσην τοῖς ἱερεῦσι τῶν εἰδώλων προνομίαν παρεῖχον τὸ παλαιόν·
- 15** καὶ παιδευέσθωσαν καὶ γοῦν τὴν ἴσην παρέχειν τιμὴν τοῖς τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ τὴν λειτουργίαν ἐγκεχειρισμένοις. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι κτανόμενοι, καὶ τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα θεραπείαν ἐπιδεικνύμενοι, διὰ ἐνόμιζον διὰ τοῦτον μάλιστα πλείονα τὴν ἀμοιβὴν ἀπορέμειν τοῖς εἰδώλοις, τοσαύτης ἠξίου τιμῆς τοὺς
- 20** τούτων θεραπευτάς, πόσης οὐκ ἂν εἴεν καταγνώσεως ἄξιοι οἱ νῦν τὴν εἰς τούτους θεραπείαν παραιτηνόμενοι; Ἡ οὐκ ἴσται, διὰ εἰς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην ἢ τιμὴ διαβαίνει;

Μὴ τοίνυν πρὸς τὸν τὴν τιμὴν δεχόμενον ἀφόρα. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτον ὀφείλεις ποιεῖν τὰ παρὰ σαντοῦ, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον,

25 ᾧ ἱεραῖται, ἵνα καὶ παρ' ἐκείνου τὰς ἀμοιβὰς μετὰ δαφιλείας κομίσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, «Ὁ ποιήσας ἐνὶ τούτων, ἐμοὶ

λη ἢ γενναιοδωρία του, μεγάλη ἢ πρόνοιά του, ἀπερίγραπτη ἢ φροντίδα του. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι ἀντιληφθέντες τὴν εὐεργεσίαν, λέγουν· «Μᾶς ἔχεις σώσει· εὕρομεν μεγάλην χάριν ἀπὸ τὸν κύριόν μας καὶ θὰ γίνωμεν δούλοι τοῦ Φαραώ».

Εἶδες γενναιοδωρίαν; Ἐπειδὴ ἔβλεπεν αὐτοὺς νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν πείναν, σκεπτόμενος πόσον κόπον θὰ ὑπομείνουν καλλιεργοῦντες τὴν γῆν καὶ ταλαιπωρούμενοι μὲ αὐτὴν, λέγει· τὸν μὲν σπόρον θὰ σᾶς τὸν χορηγήσω ἐγώ, σεῖς ὁμως θὰ ἀναλάβετε ὅλην τὴν ἄλλην φροντίδα. Καὶ ἐὰν δώση καρπὸν ἡ γῆ, δώσετε τὸ ἓνα μέρος, ἐνῶ τὰ τέσσαρα μέρη θὰ εἶναι ἰδικά σας, μισθὸς διὰ τοὺς κόπους σας καὶ ἐπαρκὴς διατροφή σας. Καὶ αὐτὸ τὸ πρόσταγμα τὸ ἔδωσεν ὁ Ἰωσήφ εἰς αὐτοὺς, ὥστε νὰ δίνουν τὸ ἓνα πέμπτον τῶν καρπῶν εἰς τὸν Φαραώ ὅλοι, ἐκτὸς μόνον ἀπὸ τὴν γῆν τῶν ἱερέων. Ἄς τὸ ἀκούσουν οἱ σημερινοί, πόσα δηλαδὴ προνόμοια ἔδιναν τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν εἰδώλων, καὶ ἅς διδαχθοῦν λοιπὸν νὰ παρέχουν ἔστω καὶ τὴν ἰδίαν τιμὴν εἰς ἐκείνους πού ἔχει ἀνατεθῆ τὸ ἔργον τῆς διακονίας τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ἐζοῦσαν μέσα εἰς τὴν πλάνην καὶ ἐλάτρευαν τὰ εἴδωλα, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν μὲ αὐτὸ ὅτι ἀπονέμουν πολὺ μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν εἰς τὰ εἴδωλα, ἀπέδιδαν διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν εἰδώλων τόσον μεγάλας τιμάς, πόσης κατακρίσεως ἄξιοι δὲν θὰ ἦσαν οἱ σημερινοὶ πού ἀποστεροῦν τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἱερεῖς; Ἡ δὲν γνωρίζετε, ὅτι ἡ τιμὴ μεταβαίνει εἰς τὸν Κύριον τῶν ὄλων;

Μὴ λοιπὸν συγκεντρῶνης τὴν προσοχὴν σου πρὸς ἐκεῖνον πού δέχεται τὴν τιμὴν. Διότι δὲν ὀφείλεις νὰ κάμνης δι' αὐτὸν ἐκεῖνα πού ἠμπορεῖς νὰ κάμνης, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον πού ὑπηρετεῖ, διὰ νὰ λάβῃς πλουσιοπάροχα καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀπὸ ἐκεῖνον. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, «Ἐκεῖνος πού ἔκαμε κάτι εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς, τὸ ἔκαμεν εἰς ἐμέ-

ἐπέειπεν· καί, «Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται». Μὴ γὰρ ἀπὸ τῆς ἀξίας, ἢ ἀπὸ τῆς ἐντελείας τῶν θεραπευομένων τὰς ἀμοιβάς σοι παρέχει ὁ Δεσπότης; Ἀπὸ τῆς προθυμίας τῆς σῆς ἢ στεφανοῖ ἢ κατα-
5 κρίνει. Καὶ ὅσπερ ἡ τιμὴ ἢ δι' αὐτῶν γινομένη πολλὴν προσερεῖ τὴν παροησίαν (οἰκτιροῦται γὰρ τὰ εἰς τοὺς αὐτοῦ θύραπτοντας γινόμενα), οὕτω καὶ ἡ υπερουρία ἢ εἰς τοῦτους πολλὴν οἴσει τὴν ἄνωθεν δίκην. Ὅσπερ γὰρ τὰ τῆς τιμῆς οἰκτιροῦται, οὕτω καὶ τὰ τῆς καταφρονησεως ὅπερ εἰδότες, μηδέ-
10 ποτε ἀμελοῦμεν τῆς θεραπείας τῶν τοῦ Θεοῦ ἱερέων. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχὶ ἐκείνων τοσοῦτον ἀντεχόμενος, ὅσον τῆς ἑμετέρας ἀγάπης, καὶ βουλόμενος ἑμᾶς διὰ πάντων κερδαίνειν. Τί γὰρ τοσοῦτον δίδως, ὅσον λαμβάνεις παρὰ τοῦ Δεσπότου; πόσῃν θεραπείαν εἰσάγεις; Ἀλλ' ὅμως καὶ ὑπὲρ ἐκείνης τῆς
15 ἐντελοῦς καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ συγκαταλυομένης ἀθανάτους κομίση ἀμοιβάς, καὶ τὰ ἀλώρητα ἀγαθὰ.

5. Ἄπερ λογιζόμενοι, ἐπιτρέχωμεν ταῖς τοιαύταις διακορίαις, μὴ τὴν δαπάνην λογιζόμενοι, ἀλλὰ τὸ κέρδος καὶ τὴν πρόσσοδον τὴν ἐντεῦθεν κτιζομένην. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ περὶ
20 τῶν ὑπερεχόντων ἐν ἀξιώματι βιωτικοῖς οἰκτιρούμενόν τινα θεασοίμεθα, πᾶσαν θεραπείαν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι σπουδάσομεν, ἐννοοῦντες ὅτι τὰ εἰς ἐκεῖνον γινόμενα εἰς τὸν προσιάτην διαθήσεται τὸν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκεῖνος γνωρίσας ἐκεῖνον, ὃν προσιάτην ἐπιγράφεται, πλείονος ἡμῖν ἀπολαῖσαι πι-
25 ρασκευάσει τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας· πολλῶν μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Δεσπότου τῶν ὄλων τοῦτο ἔσται. Εἰ γὰρ, καὶ ἐπὶ τῶν τεχνόντων καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐρριμμένων εἰ ἐπεδείξατό τις τινα

10. Ματθ. 25, 40.

11. Ματθ. 10, 41.

να»¹⁰· καὶ «Ἐκεῖνος ποῦ δέχεται προφήτην, ἐπειδὴ εἶναι προφήτης, θὰ λάβῃ μισθὸν προφήτου»¹¹. Διότι μήπως ὁ Κύριος σου παρέχει τὰς ἀμοιβὰς ἀπὸ τὴν ἀξίαν ἢ ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν ἐκείνων ποῦ ὑπηρετοῦνται; Ἐκ τὴν ἰδικὴν σου προθυμίαν ἢ σὲ στεφανώνει ἢ σὲ καταδικάζει. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ τιμὴ ποῦ γίνεται δι' αὐτῶν γίνεται πρόξενος μεγάλης παρρησίας (διότι θεωρεῖ ὡσάν νὰ γίνωνται εἰς αὐτὸν τὰ ὅσα γίνονται εἰς τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ), ἔτσι καὶ ἡ περιφρόνησις αὐτῶν θὰ γίνῃ αἰτία μεγάλης καταδίκης ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς θεωρεῖ ὡς ἰδικὴν τοῦ τὴν τιμὴν, ἔτσι καὶ τὴν περιφρόνησιν, καὶ γνωρίζοντες αὐτό, ποτὲ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν νὰ ὑπηρετοῦμεν τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, φροντίζων ὄχι τόσον δι' ἐκείνους, ὅσον διὰ τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην, καὶ ἐπειδὴ θέλω νὰ κερδίζετε ἀπὸ ὅλα. Διότι ποῖο εἶναι αὐτὸ ποῦ δίδεις τόσον μεγάλο, ὅσον μεγάλο εἶναι ἐκεῖνο ποῦ παίρνεις ἀπὸ τὸν Κύριον; πόσῃ ὑπηρεσίαν προσφέρεις; Ἄλλ' ὅμως καὶ δι' ἐκείνην τὴν ἀσήμαντον ὑπηρεσίαν, καὶ ποῦ τελειώνει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, θὰ λάβῃς ἀθανάτους ἀμοιβὰς καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ.

5. Αὐτὰ ἀκριβῶς σκεπτόμενοι, ἅς δείχνωμεν προθυμίαν πρὸς τέτοιου εἴδους διακονίας, σκεπτόμενοι ὄχι τὴν δαπάνην, ἀλλὰ τὸ κέρδος καὶ τὴν ὠφέλειαν ποῦ γεννᾶται ἀπὸ ἐδῶ. Διότι, ἐάν, ὅταν συμβαίνει νὰ ἰδοῦμεν κάποιον νὰ γίνεται στενὸς φίλος κάποιου ἀνθρώπου ποῦ κατέχει ὑψηλὰ κοσμικὰ ἀξιώματα, φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν κάθε ὑπηρεσίαν, σκεπτόμενοι ὅτι τὰ ὅσα γίνονται εἰς ἐκεῖνον, θὰ μεταβιθασθοῦν εἰς τὸν προστάτην αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκεῖνος, ἀφοῦ τὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὸν παρουσιάζει ὡς προστάτην του, θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἀπολαύσωμεν μεγαλυτέραν εὖνοιαν ἐκ μέρους ἐκείνου, πολὺ περισσότερο θὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κυρίου τῶν ὅλων. Ἐάν λοιπὸν κάποιος ἠθελεν ἐπιδείξει κάποιαν φιλοφροσύνην καὶ συμπάθειαν

- φιλοφροσύνην καὶ συμπάθειαν, οἰκειούμενος τὰ γενόμενα ὁ Δεσπότης ἐπαγγέλλεται εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγειν τοὺς ἀγαθὸν τι εἰς ἐκείνους εἰργασμένους, καὶ ἐρεῖν, «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, ὅτι ἐπέινασα, καὶ ἐδώκατέ μοι
- 5** φαγεῖν», πολλῶ μᾶλλον τοὺς διὰ τὸν Θεὸν θλιβομένους, καὶ ἰερωσύνην τειμημένους εἰ θεραπεύσειέ τις, οὐ τῆς ισοαύτης ἀπολαύσεται τῆς ἀμοιβῆς, ἀλλὰ πολυπλασίονος, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος ρικῶντιος ἀεὶ τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα.
- 10** Μὴ τοίνυν γινώμεθα χεῖρους τῶν ἀπίστων, τῶν διὰ τὴν περὶ τὰ εἶδωλα πλάνην ἔτι καὶ ισοαύτην θεραπείαν ἐπιδεικνυμένων περὶ τοὺς τοῦτων θεραπείας, ἀλλ' ὅση ἢ διαφορά τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῶν ἐκείνων ἰερέων πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς, ισοαύτην διαφορὰν καὶ περὶ τὴν τιμὴν
- 15** ἐπιδειξώμεθα, ἵνα πολυπλασίους τὰς ἄνωθεν ἀμοιβὰς κομίσασθαι δυνηθῶμεν. «Κατώκησε δέ», φησί, «Ἰακώβ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἠϋξήθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα». Αὕτη γὰρ ἦν καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς αὐτὸν γεγενημένη, ὅτι «Ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα». Καὶ ἐπέζησεν Ἰακώβ δεκαεπτά
- 20** ἔτη. Καὶ ἐγένοντο αἱ ἡμέραι Ἰακώβ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐπὶ τὰ ἔτη». Διὰ τοῦτο τῆς ζωῆς αὐτῷ τὸν χρόνον τοῦτον ἐπεμέτρησεν ὁ Θεός, ἵνα τῆς ταλαιπωρίας, ἧς ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς ὑπέμεινεν, ἀρκοῦσαν παραμυθίαν κομισάμενος, οὕτω τὸν βίον καταλύσῃ.
- 25** Ἄλλ' εἰ θούλεσθε, ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν εἰρημένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην, τὰ λειπόμενα εἰς τὴν ἐξῆς ταμιευόμενοι, ἐνιαῦθα καταπαύσομεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὥστε μετὰ ἀκριθείας προσέ-

12. Ματθ. 25, 34 - 35.

13. Γεν. 46, 3.

πρὸς τοὺς τυχόντας καὶ πρὸς ἐκείνους πού εὐρίσκονται περιφρονημένοι εἰς τὴν ἀγορὰν, θεωρῶν ὁ Κύριος ὡσάν νά γίνωνται εἰς αὐτὸν τὰ ὅσα γίνονται, ὑπόσχεται νά ὀδηγήσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐκείνους πού πράττουν κάποιο καλὸν εἰς ἐκείνους, καὶ λέγει, «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, διότι ἐπέισασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νά φάγω»¹², πολὺ περισσότερο ἐὰν ἤθελε κάποιος προσφέρει ὑπηρεσίαν εἰς ἐκείνους πού δοκιμάζουν θλίψεις χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχουν τιμηθῆ μὲ τὴν ἱερωσύνην, δὲν θ' ἀπολαύσῃ τόσῃς μόνον τιμῆς, ἀλλὰ πολλαπλασίας, διότι ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπερέχει κατὰ πολὺ ἐκείνου πού πράττει εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν τὰ ὅσα καλὰ γίνονται ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄς μὴ γινώμεθα λοιπὸν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, πού ἐξ αἰτίας τῆς πλάνης των πρὸς τὰ εἰδῶλα, περιβάλλουν ἀκόμη μὲ τόσῃν τιμῇν τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦς τῶν εἰδώλων, ἀλλ' ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τῶν ἱερέων ἐκείνων πρὸς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ, τόσῃν διαφορὰν ἄς ἐπιδείξωμεν καὶ ὡς πρὸς τὴν τιμῇν, διὰ νά ἡμπορέσωμεν νά ἀποκομίσωμεν πολλαπλασίας τὰς οὐρανίους ἀμοιβάς. «Ὁ δὲ Ἰακώβ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ηὐξήθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν πάρα πολὺ». Αὐτὴ δηλαδὴ ἦτο καὶ ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πού ἐδόθη εἰς αὐτὸν, ὅτι «Θὰ σὲ κάνω ἔθνος μέγα»¹³. «Καὶ ἔζησεν ὁ Ἰακώβ ἀκόμη δέκα πέντε ἔτη. Καὶ ἐγίναν συνολικὰ αἱ ἡμέραι τοῦ Ἰακώβ ἑκατὸν σαράντα ἑπτὰ ἔτη». Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τοῦ ἐχάρισεν αὐτὸν τὸν χρόνον τῆς ἐπί πλέον ζωῆς, ὡστε, ἀφοῦ λάβῃ ἀρκετὴν παρηγορίαν διὰ τὴν τλαιπωρίαν πού ὑπέμεινεν εἰς ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς του, νά τερματίσῃ ἔτσι τὴν ζωὴν του.

Ἄλλ' ἐὰν θέλετε, διὰ νά μὴ παραφορτώσωμεν τὴν μνήμην σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, ἀφοῦ ἐπιφυλάξωμεν τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν, ἄς τερματίσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν εἰς τὴν ἀγά-

χειν τοῖς λεγομένοις, καὶ τὴν μήμην διηγεκῆ τοῦτων κεκιῆ-
 οθαι, καὶ ταῦτα διηγεκῶς στρέφειν ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ
 λογίζεσθαι τὴν ὑπομονήν, ἣν οἱ δίκαιοι οὗτοι ὑπέμενον, τὴν
 μακροθυμίαν, τὴν πίστιν, ἣν ἐπεδείκνυτο περὶ τὰς τοῦ Θε-
 5 οῦ ὑποσχέσεις, οὗ παρασαλευσάμενοι τὸν λογισμὸν διὰ τὰ με-
 τὰ τὴν ὑπόχρεσιν συμπύπτοντα· ἀλλὰ θαρροῦντες τῇ τοῦ ἐπαγ-
 γελαμένου δυνάμει, οὕτως ἅπαντα πράως ἔφερον, καὶ διὰ
 τοῦτων εὐδοκίμων. Ἴδου γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ τὸ
 ἐν ἔτεσι τοσοῦτοις πενήθῃαι τὸν Ἰωσήφ ὡς ἀποπεινηκότι, εἰ-
 10 δὲν αὐτὸν τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου κατέχοντα καὶ ὁ θαν-
 μάσιος Ἰωσήφ μετὰ τὴν δουλείαν, μετὰ τὸ δεσμοπήριον, με-
 τὰ τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ ὑπέμεινε, τὴν ἀρχὴν ἄπασαν ἐδέχετο
 τῆς χώρας. Καὶ εἰ βουλοίμεθα ἐπιέναι πάσας τὰς ἐν τῇ Γρα-
 φῇ κειμένας ἱστορίας, εὐρήσομεν τοὺς ἐπ' ἀρετῇ ἅπαντας διὰ
 15 πειρασμῶν ὁδεύσαντας, καὶ οὕτω δυνηθέντας πολλὴν τὴν ἁ-
 νωθεν ἐπισπάσασθαι ροπήν.

Εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς εὐνοίας ἀξιωθῆναι
 τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀσχάλλωμεν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, μηδὲ
 δυσχεραίνωμεν πρὸς τὰ ἐπιόντα· ἀλλὰ μᾶλλον χαίρωμεν καὶ
 20 εὐφραινώμεθα τῇ πίστει νευρούμενοι, εἰδότες δι' ταύτη μᾶ-
 λιστα πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς προνοίας, εἰ μετ' εὐχαριστίας
 ἅπαντα φέροιεν μελετήσωμεν. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς καὶ
 τὸν παρόντα βίον ἐν ἀρετῇ διάγοντας τῶν μελλόντων ἐπιτυ-
 χεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 25 σοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δό-
 ξα, κράτος, τιμὴ, γῆν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

πην σας ἐκείνο, ὥστε νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίθειαν τὰ λεγόμενα καὶ νὰ τὰ ἔχετε διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην σας καὶ νὰ τὰ περιστρέφετε συνεχῶς εἰς τὴν σκέψιν σας καὶ νὰ σκέπτεσθε τὴν ὑπομονὴν ποῦ ἐπέδειξαν αὐτοὶ οἱ δίκαιοι, τὴν μακροθυμίαν, τὴν πίστιν ποῦ ἔδειχναν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ κλονίζεται ὁ λογισμὸς των ἐξ αἰτίας τῶν ὄσων συνέβαιναν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ στηρίζοντες τὸ θάρρος των εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνου ποῦ ἔδιδε τὰς ὑποσχέσεις, ἔτσι ὑπέφερον ὅλα μὲ πραότητα καὶ μὲ αὐτὰ προώδευαν εἰς τὴν ἀρετὴν. Διότι νὰ καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα ἔτη ποῦ ἐπένθησε τὸν Ἰωσήφ ὡσάν πεθαμένον, εἶδεν αὐτὸν νὰ κατέχη τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου· καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰωσήφ μετὰ τὴν δουλείαν, μετὰ τὴν φυλάκισίν του, μετὰ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ποῦ ὑπέμεινε, ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν ὀλοκλήρου τῆς χώρας. Καὶ ἐὰν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐξετάσωμεν ὅλας τὰς ἱστορίας ποῦ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν Γραφήν, θὰ εὕρωμεν νὰ ἔχουν βαδίσει διὰ μέσου τῶν δοκιμασιῶν ὅλους ἐκείνους ποῦ διέπρεψαν εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ποῦ ἠμπόρεσαν ἔτσι ν' ἀποσπάσουν μεγάλην βοήθειαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀξιωθοῦμεν τῆς εὐνοίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἃς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς δοκιμασίας, οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν δι' ἐκείνα τὰ κακὰ ποῦ μᾶς εὐρίσκουν εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χαιρόμεθα καὶ νὰ εὐφραινώμεθα ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὴν πίστιν, γνωρίζοντες, ὅτι ἔτσι πρὸ πάντων θ' ἀπολαύσωμεν μεγάλης προνοίας, ἐὰν φροντίσωμεν ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρωμεν μὲ εὐχαριστίαν. Εἶθε δὲ νὰ συμβῇ ὅλοι ἡμεῖς καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ περάσωμεν ἀσκοῦντες τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΣΤ'

(Γεν. 47, 29 - 48, 20)

«Ἐγγισαν δέ», φησὶν, «αἱ ἡμέραι Ἰσραὴλ τοῦ ἀπο-
 θανεῖν, καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰωσήφ, καὶ
 5 εἶπεν αὐτῷ· εἰ εὖρηκα χάριν ἐναντίον σου, ὑπόθες
 τὴν χειρὰ σου ἐπὶ τὸν μηρὸν μου, καὶ ποιήσεις ἐπ'
 ἐμὲ ἐλεημοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τοῦ μὴ με θάψαι ἐν
 Αἰγύπτῳ ἀλλὰ κοιμηθῆσομαι μετὰ τῶν πατέρων
 μου· καὶ ἀρεῖς με ἐξ Αἰγύπτου, καὶ θάψεις με ἐν
 10 τάφῳ αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ ποιήσω κατὰ τὸ ρη-
 μά σου. Εἶπε δὲ ὁμοσὸν μοι. Καὶ ὤμοσεν αὐτῷ.
 Καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου
 αὐτοῦ».

1. Φέρε καὶ σήμερον τὸ τέλος ἐπιθῶμεν τῇ κατὰ τὸν
 15 Ἰακώβ διηγήσει, καὶ ἴδωμεν τίνα ἐστίν, ἃ μέλλον καταλί-
 ειν τὸν βίον διατάσσεται. Ἀλλὰ μηδεὶς πρὸς τὴν νῦν τῶν
 πραγμάτων κατάστασιν ἀφορῶν ταῦτα ἀπαιτεῖτο παρὰ τῶν
 ἰσότητος δικαίων, ἀπερὶ νῦν τοὺς πιστοὺς φιλοσοφεῖν προσήκει·
 ἀλλὰ πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ τὰ πράγματα κρινέτω. Ταῦτα
 20 δὲ ἐπιτηδες ἐπροσημιασάμην διὰ τὰ μέλλοντα ὑπὸ τοῦ πατριάρ-
 χου τῷ Ἰωσήφ λέγεσθαι. Τίνα δὲ ἐστίν, ἀκούσωμεν. «Ἐγγι-
 σαν δέ», φησὶν, «αἱ ἡμέραι Ἰσραὴλ τοῦ ἀποθανεῖν, καὶ ἐ-
 κάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰωσήφ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ εὖρη-
 κα χάριν ἐναντίον σου, ὑπόθες τὴν χειρὰ σου ὑπὸ τὸν μηρὸν
 25 μου, καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἐλεημοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τοῦ μὴ
 με θάψαι ἐν Αἰγύπτῳ ἀλλὰ κοιμηθῆσομαι μετὰ τῶν πατέρων
 μου· καὶ ἀρεῖς με ἐξ Αἰγύπτου, καὶ θάψεις με ἐν τῷ τάφῳ

ΟΜΙΛΙΑ ΞΣΤ΄

(Γεν. 47, 29 - 48, 20)

«Ἐπλησίασαν δὲ αἱ ἡμέραι», λέγει, «ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἰσραὴλ καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἰωσήφ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· ἐὰν ἡῦρα χάριν ἐνώπιόν σου θάλε τὸ χέρι σου κάτω ἀπὸ τὸν μηρόν μου καὶ ὀρκίσου ὅτι θὰ μοῦ κάνῃς τὴν χάριν καὶ ὅτι πράγματι δὲν θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ θὰ ἐνταφιασθῶ μαζί μὲ τοὺς πατέρας μου· θὰ μὲ μεταφέρῃς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸν τάφον των. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· θὰ κάνω ὅ,τι μοῦ εἶπες. Εἶπε δὲ ὁ Ἰακώβ· ὀρκίσου. Καὶ ὠρκίσθη ἔμπροσθέν του. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραὴλ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του».

1. Ἄς τερματίσωμεν σήμερα τὴν διήγησιν περὶ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἅς ἰδοῦμεν ποῖαι εἶναι αἱ ἐντολαὶ ἐκεῖνα ποὺ δίδει πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατόν του. Ἄλλὰ κανεῖς, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἅς μὴ ζητῇ ἀπὸ τοὺς τότε δικαίους, ἐκεῖνα ποὺ τῶρα ταιριάζει νὰ σκέπτονται καὶ νὰ κάμνουν οἱ πιστοί, ἀλλ' ἀνάλογα μὲ τίς περιστάσεις νὰ κρίνῃ καὶ τὰ πράγματα. Αὐτὰ δὲ σκόπιμα τὰ ἀνέφερα εἰς τὸ προοίμιον ἕξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν ἀπὸ τὸν πατριάρχην εἰς τὸν Ἰωσήφ. Ἄς ἀκούσωμεν δὲ ποῖα εἶναι αὐτά. «Ἐπλησίασαν δέ», λέγει, «αἱ ἡμέραι ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἰσραὴλ καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἰωσήφ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· ἐὰν ἡῦρα χάριν ἐνώπιόν σου, θάλε τὸ χέρι σου κάτω ἀπὸ τὸν μηρόν μου καὶ εἰλικρινὰ θὰ μοῦ κάνῃς μεγάλην χάριν νὰ μὴ μὲ θάψῃς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ὅτι θὰ ἐνταφιασθῶ μαζί μὲ τοὺς πατέρας μου· θὰ μὲ μεταφέρῃς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον

- αυτῶν. Ὁ δὲ εἶπε ποιήσω κατὰ τὸ ρῆμά σου. Εἶπε δέ ὁμο-
 σὼν μοι. Καὶ ὁμοσεν αὐτῷ. Καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ
 τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ». Πολλοὶ τῶν μικροφυλάκων, ἐπει-
 δὸν παραινῶμεν αὐτοῖς μὴ πολὺν ποιεῖσθαι λόγον περὶ τα-
 5 φῆς, μηδὲ περισοπύδασιον πρᾶγμα ἡγεῖσθαι τὸ ἀπὸ τῆς ἀλ-
 λοτριᾶς ἐπὶ τὴν οἰκείαν πατριδα τῶν τετελευτηκότων τὰ λεί-
 ψανα ἐπανάγειν, ταύτην ἡμῖν προβάλλονται τὴν ἱστορίαν, φά-
 σκοντες, καὶ τὸν πατριάρχην ἰσοσῆτην ὑπὲρ τούτου πεποιῆσθαι
 τὴν φροντίδα.
- 10 Ἀλλὰ προῶτον μὲν, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τοῦτο δεῖ λογί-
 ζεσθαι, ὅτι οὐ ἰσοσῆτην ἰοίε τὴν φιλοσοφίαν ἀπητιούνιο, ὅσιν
 οἱ νῦν ἔλεπα ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸ οὐχ ἀπλῶς ὁ δίκαιος ἐβου-
 λήθη γενέσθαι, ἀλλ' ἐλπίδας αὐτοῖς χρησιᾶς ὑποφαίνων, ὡς
 καὶ αὐτοὶ ὀφεί ποτε ἐπανήξουσιν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.
- 15 Καὶ ὅτι ταύτης ἔνεκεν τῆς αἰτίας τοῦτο διετάξατο, φανερώ-
 τερον ἡμᾶς διδάσκει ὁ τούτου παῖς φάσκων «Ἐπισκοπῆ ἐπι-
 σκέφεται ὁ Θεὸς ὑμᾶς, καὶ συναροίσετε τὰ ὅσα ἡμῖν ἐπιτεῦθεν».
- Ἔτι γὰρ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς τὰ μέλλοντα ἐφαντά-
 ζοιτο, ἄκουε αὐτοῦ ἤδη κοιμησιν τὸν θάνατον λέγοντος· φησὶ
 20 γάρ, «Κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν πατέρων μου». Διὰ τοῦτο καὶ
 Παῦλος ἔλεγε, «Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οἱ πάντες, μὴ κο-
 μιούμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ
 ἀσπασόμενοι. Πῶς; Τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς.
- Μηδεὶς τοίνυν νομιζέτω μικροφυλάκίας εἶναι τὴν διάτα-
 25 ξιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ τοῦ προσοῦν τὴν μέλ-
 λουσαν αὐτῶν ἔσεσθαι ἐπάρουον, πάσης αἰτίας ἀπολυέτω τὸν

1. Γεν. 50, 24 - 25.

2. Ἐβρ. 11, 13.

καὶ θὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸν τάφον αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰωσήφ εἶπε· θὰ κάνω αὐτὸ ποῦ μοῦ λέγεις. Εἶπε δὲ ὁ Ἰακώβ· ὀρκίσου ἔμπρός μου. Καὶ ὠρκίσθη ἔμπρός του. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραὴλ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μικροψύχους, ὅταν τοὺς συμβουλευώμεν νὰ μὴ καταβάλλουν πολλὴν φροντίδα διὰ τὴν ταφήν, οὔτε νὰ θεωροῦν περισοῦδαςτον πρᾶγμα τὴν μετακόμισιν τῶν λειψάνων τῶν ἀποθανόντων ἀπὸ τὴν ξένην χώραν εἰς τὴν ἰδικὴν των πατρίδα, αὐτὴν τὴν ἱστορίαν μᾶς προβάλλουν, λέγοντες, ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης τόσοσιν μεγάλην φροντίδα ἔδειξε δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Ἄλλὰ πρῶτον μὲν, ὅπως προανέφερα, αὐτὸ πρέπει νὰ σκεπτώμεθα, ὅτι δηλαδὴ τότε δὲν ἐχρειάζοντο τόσοσιν μεγάλην φιλοσοφίαν, ὅσῃν χρειάζονται οἱ σημερινοὶ· ἐπειτα ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐζήτησεν ὁ δίκαιος νὰ γίνῃ ὄχι ἔτσι τυχαῖα, ἀλλ' ἀφήνων νὰ διαφανοῦν εἰς αὐτοὺς κατὰ κάποιον τρόπον ἀγαθαὶ ἐλπίδες, ὅτι καὶ αὐτοὶ κάποτε μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ὅτι δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν παραγγελίαν μᾶς τὸ διδάσκει μὲ πιὸ φανερόν τρόπον ὁ υἱὸς αὐτοῦ ποῦ λέγει· «Ὅταν ὁ Θεὸς θὰ σᾶς ἐπισκεφθῇ καὶ θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, θὰ μεταφέρετε ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὰ ὀστᾶ μου»¹. Τὸ ὅτι δὲ ἔβλεπον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἄκουε αὐτὸν τὸν ἴδιον ποῦ ὀνομάζει ἤδη τὸν θάνατον κοιμησιν· διότι λέγει, «Θὰ κοιμηθῶ μαζὶ μὲ τοὺς πατέρας μου». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ὅλοι αὐτοὶ ἀπέθαναν μὲ πίστιν, χωρὶς νὰ ἔλαβαν τὰς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ τὰς εἶδαν ἀπὸ πολὺ μακριὰ καὶ τὰς ἐχαιρέτησαν καὶ τὰς ἀπεδέχθησαν»². Πῶς; Μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως.

Κανεὶς λοιπὸν ἅς μὴ νομίζῃ ὅτι ἡ παραγγελία αὐτὴ εἶναι δεῖγμα μικροψυχίας. ἀλλ' ἐξ αἰτίας καὶ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς προβλέψεως τῆς ἐπανόδου των εἰς τὴν

δίκαιον. Νῦν μὲν γάρ, ἐπειδὴ τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπειάθη
 μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, εἰκότως ἂν τις μέμροιο
 τῷ τὰ τοιαῦτα ἐπισκῆπιοντι. Καὶ μὴ ταλανιζέτω τὸν ἐπ' ἀλ-
 λοτριᾶς τὸν βίον καταλύσαντα, μηδὲ τὸν ἐπ' ἐρημίας τῆς πα-
 5 ρουσίας ζωῆς μεθιστάμενον. Οὐδὲ γὰρ ὁ τοιοῦτος ταλανισμοῦ
 ἄξιος, ἀλλ' ὁ ἐν ἁμαρτίαις τεθνηκώς, καὶ ἐπὶ τῆς κλήνης,
 καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἐπιτηδείων παρόντων τὸν βίον
 καταλύσῃ. Καὶ μὴ μοι τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα καὶ γέλωτος
 γέμοντα καὶ ἀνοίας μεσιτὰ λεγέτω τις· ὁ δεῖνα κυρὸς ἀτιμό-
 10 τερον τετελεύτηκεν, οὐδενὸς τῶν γνωρίμων αὐτῷ παρόντος,
 οὐδὲ τὰ τῆς ταρῆς αὐτῷ παρασχεῖν δυνηθέντος, ἀλλ' ἐξ ἐ-
 ράτου καὶ πολλῶν τιῶν συνεισενεργόντων, οὕτω τὰ πρὸς
 τὴν κηδείαν αὐτῷ παρεσχέθη. Οὐ τοῦτό ἐστιν, ἄνθρωπε, κυ-
 ρὸς ἀτιμότερον τετελετηκέσαι. Τί γὰρ ὁ τοιοῦτος παρεβλά-
 15 βη; Μόνον εἰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἔνδυμα μὴ εἶχε περισιτέλλον αὐτόν.
 Ὅτι γὰρ οὐδὲν τοῦτο λυμαίνεται τὸν ἐνάρετον, μάνθανε
 ὅτι οἱ πλείους τῶν δικαίων, τῶν προφητῶν λέγω καὶ τῶν
 ἀποστόλων, πλὴν ὀλίγων, οὐδὲ ἴσμεν ὅπου κατετέθησαν. Οἱ
 μὲν γὰρ τὴν κεφαλὴν ἀπειμήθησαν, οἱ δὲ καταλευθέντες
 20 οὕτω τοῦ βίου μετέστησαν, καὶ ἕτεροι μυρίαὶ καὶ διαφόροις
 τιμωρίαις ἐναντὸς ἐκδόντες διὰ τὴν εὐσέβειαν, πάντες ὑπὲρ
 Χριστοῦ ἐμαρτύρησαν· καὶ οὐδεὶς ἂν τολμήσειε περὶ τῶν τοι-
 οούτων εἰπεῖν, ὅτι ἄτιμος αὐτῶν γέγονεν ὁ θάνατος, ἀλλὰ
 ἀκολουθήσει τῇ θεῇ Γραφῇ λεγούσῃ, «Τίμιος ἐναντίον Κυ-
 25 ρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ». Καὶ ὥσπερ τὸν τῶν ὁσίων
 θάνατον τίμιον ἐκάθεσεν, οὕτως ἄκουε καὶ τὸν τῶν ἁμαρτω-

Χαναάν πού ἐπρόκειτο νά γίνη εἰς τὸ μέλλον, ἄς ἀπαλλάσση τὸν δίκσιον ἀπὸ κάθε κατηγορίαν. Διότι τώρα μὲν, ἐπειδὴ τὰ κίνητρα τῆς εὐσεβείας ἠυξήθησαν μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ, πολὺ εὐλογα θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νά κατηγορήσῃ ἐκεῖνον πού δίνει τέτοιου εἴδους παραγγελίας. Καὶ ἄς μὴ τσανιζῇ ἐκεῖνον πού ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἐνῶ εἶναι ὀλομόναχος. Διότι οὔτε αὐτὸς εἶναι ἄξιος ταλανισμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνος πού ἔχει πεθάνει μέσα εἰς τὴν ἀμορτίαν, καὶ ἂν ἀκόμη τελειώσῃ τὴν ζωὴν του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, καὶ ἂν ἀκόμη μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι παρόντες οἱ συγγενεὶς καὶ φίλοι του. Καὶ ἄς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λόγια, πού εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ γέλωτα καὶ ἀπὸ ἀνοησίας· ὁ τὰδε ἐπέθανε χειρότερα καὶ ἀπὸ σκύλον, χωρὶς νά εἶναι κανεὶς ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς του παρῶν, καὶ οὔτε ἠμπόρεσε νά τοῦ παράσχη κανεὶς τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ταφήν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐσυγκέντρωσαν μέ ἔρανον καὶ ἐπρόσφεραν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἔτσι τοῦ παρεσχέθησαν τὰ τῆς κηδείας. Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος θανάτου, ἄνθρωπε, χειρότερος τοῦ θανάτου τοῦ σκύλου. Διότι εἰς τί ἐβλάβη αὐτός; Μόνον ἐὰν δὲν εἶχε τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρετῆς νά τὸν νεκροστολίσῃ.

Πράγματι τὸ ὅτι αὐτὸ καθόλου δὲν βλάπτει τὸν ἐνάρετον, γινώριζε ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δικαίους, ἐννοῶ ἀπὸ τοὺς προφῆτας καὶ τοὺς ἀποστόλους, ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγους, δὲν γνωρίζομεν οὔτε πού ἐτοποθετήθησαν. Διότι ἄλλοι μὲν ἀπεκεφαλίσθησαν, ἄλλοι δὲ ἐλιθοβολίσθησαν καὶ ἔτσι ἔφυγαν ἀπὸ τῆν ζωὴν, καὶ ἄλλοι, ἀφοῦ παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς διαφόρους καὶ ἀμετρήτους τιμωρίας, ἔτσι ὅλοι ἐμαρτύρησαν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ· καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἤμποροῦσε νά τολμήσῃ νά εἰπῇ δι' αὐτούς, ὅτι ὑπῆρξεν ἄτιμος ὁ θάνατός των, ἀλλὰ θ' ἀκολουθήσῃ τὴν θείαν Γραφήν πού λέγει· «Εἶναι τίμιος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ἀφωσιωμένων εἰς αὐτόν»³. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὠνόμασε τίμιον τὸν θάνατον τῶν ὁσίων, ἔτσι

λῶν ποτηρῶν καλοῦντος τὸν θάνατον. «Θάνατος» γάρ, φηοί, «ἀμαρτωλῶν ποτηρὸς». Ὅσοι γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκίας τις καταλύσῃ τὸν βίον, καὶ γυναικὸς καὶ παιδίων παρόντων, καὶ ἐπιτηδείων καὶ γυναικῶν παρεσιῶτων, ἀρετῆς δὲ ἔρημος τυχάνῃ. ποτηρὸς ἂν εἴη ὁ τοῦτου θάνατος. Οὕτω γὰρ ἐπ' ἄλλοτριίας, γὰρ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενος· καὶ τί λέγω ἐπ' ἄλλοτριίας, καὶ τοῦ ἐδάφους; γὰρ ληστιαῖς περιπέσῃ, γὰρ θηρίων κατάθρομα γένηται ὁ τὴν ἀρετὴν κεκτημένος, τίμος ἂν εἴη ὁ θάνατος τοῦτου. Εἶπε γάρ μοι, ὁ τοῦ Ζαχαρίου πῶς οὐ τὴν κερὰν ἀπειμήθη; Στέφανος δὲ ὁ πρῶτος τοῦ μαρτυροῦντος τὸν στέφανον ἀναδηρόμενος, οὐχὶ καταλευσθεὶς οὕτω τὸν βίον κατέλυσε; Παῦλος δὲ καὶ Πέτρος οὐχὶ ὅς μὲν ἀποτιμηθεὶς, ὅς δὲ ἀπ' ἐναντίας τῷ Δεσπότῃ τοῦ στανροῦ τὴν τιμωρίαν δεξάμενος, οὕτω μετέστη τῆς παρουσίας ζωῆς; Οὐχὶ διὰ τοῦτο μέγιστα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἄδονται καὶ ἀραζηρόντιαι;

2. Ταῦτα δὲ ἅπαντα ἀναλογιζόμενοι, μήτε τοὺς ἐπὶ τῆς ξένης τελευτῶντας ταλανίζωμεν, μήτε τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας καταλύοντας τὸν βίον μακαρίζωμεν, ἀλλὰ τῷ τῆς θείας Γραφῆς κανόνι κατακολουθοῦντες, καὶ τοὺς ἐν ἀρετῇ θεδωκότας καὶ οὕτω μεθισταμένους μακαρίζωμεν, καὶ τοὺς ἐν ἀμαρτίαις τελευτῶντας ταλανίζωμεν. Ὅσοι γάρ ὁ ἐνάρετος εἰς βελτίονα ζωὴν μεθίσταται τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς κομιζόμενος, οὕτως ὁ ταύτης ἔρημος ὢν, ἀρχὰς καὶ προοίμια τῶν τιμωριῶν ἤδη δεχόμενος, καὶ τὰς εὐθύνas τῶν πεπραγμέ-

ἄκουε πού ὀνομάζει πονηρόν τόν θάνατον τῶν ἁμαρτωλῶν. Διότι λέγει, «Ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι πονηρός»¹. Ὡστε καί ἂν ἀκόμη κανεῖς τελειώση τήν ζωήν του εἰς τήν οἰκίαν του καί εἶναι παρόντες ἡ γυναῖκα του καί τὰ παιδιά του καί παρευρίσκονται οἱ συγγενεῖς καί οἱ γνωστοί του, ἀλλ' εἶναι γυμνός ἀπό ἀρετήν, ὁ θάνατος αὐτοῦ θά ἠμποροῦσε νά θεωρηθῆ ἄτιμος. Κατά τόν ἴδιον τρόπον καί ἂν ἀκόμη τελειώση κανεῖς τήν ζωήν του εἰς ξένην χώραν, καί ἂν ἀκόμη ξαπλωμένος ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος καί διατί λέγω εἰς ξένην χώραν καί ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος; καί ἂν ἀκόμη περιπέση εἰς ληστές, καί ἂν ἀκόμη καταβροχθισθῆ ἀπό τὰ θηρία ἐκεῖνος πού εἶναι ἐνάρετος, τίμιος θεωρεῖται ὁ θάνατος αὐτοῦ. Διότι εἶπέ μου, δέν ἀπεκεφαλίσθη ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρίου; Ὁ Στέφανος δέ, πού ἐφόρεσε πρῶτος τόν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, δέν ἐλιθβολήθη καί ἐτερμάτισεν ἔτσι τήν ζωήν του; Ὁ Παῦλος δέ καί ὁ Πέτρος δέν ἔφυγαν ἀπό τήν παροῦσαν ζωήν, ἀφοῦ ὁ μὲν ἓνας ἀπεκεφαλίσθη, ὁ δέ δεύτερος ἐδέχθη τήν τιμωρίαν τοῦ διὰ σταυροῦ θανάτου κατά τρόπον ἀντίθετον μὲ τόν θάνατον τοῦ Κυρίου; Δέν συμβαίνει δι' αὐτὸ πρό πάντων νά ἐξυμνοῦνται καί νά ἀνακηρύσσωνται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης;

2. Σκεπτόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἅς μὴ ταλανίζωμεν οὔτε ἐκείνους πού πεθαίνουν εἰς ξένην χώραν, οὔτε νά μακαρίζωμεν ἐκείνους πού τελειώνουν τήν ζωήν των εἰς τήν οἰκίαν, ἀλλ' ἀκολουθοῦντες τόν κανόνα τῆς θείας Γραφῆς καί νά μακαρίζωμεν ἐκείνους πού ἐζησαν ἐνάρετα καί ἔφυγαν ἔτσι ἀπό τήν ἐδῶ ζωήν εἰς τήν ἄλλην, καί νά ταλανίζωμεν ἐκείνους πού πεθαίνουν ἁμαρτωλοί. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἐνάρετος μεταβαίνει εἰς καλυτέραν ζωήν λαμβάνων ὡς βραβεῖον τὰς ἁμοιβὰς τῶν κόπων του, ἔτσι καί ἐκεῖνος πού εἶναι γυμνός ἀπό τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, δεχόμενος ἤδη τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ προοίμια τῶν τιμωριῶν καί λογοδοτῶν διὰ τὰς πράξεις του, περιβάλλεται μὲ ἀ-

- νων απαιτούμενος, ἀνηκέστοις περιβάλλεται κακοῖς. Διὸ χροῖ ταῦτα ἐννοοῦντας ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ καθάπερ ἐν παιλαίστρα ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου ἀγωνίζεσθαι, ἵνα μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ θάνατον, λαμπρὸν ἀναδήσασθαι δυνηθῶμεν τὸν σιέ-
- 5 φανον καὶ μὴ ἀνόνητα μεταμελώμεθα. Ἔως γὰρ ὅτιον ἐρέσθηκεν ὁ ἀγὼν, δυνατὸν ἐστίν, εἰ βουληθείημεν, καὶ τὴν ραθυμίαν ἀποτινάξασθαι, καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, ἵνα καὶ τῶν ἀποκειμένων στεράντων ἐπιτυχεῖν δυνηθῶμεν. Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, λοιπὸν ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου.
- 10 Ἐπιδὴ γὰρ ἐπέσκηψε τῷ παιδί περὶ τῆς ταφῆς καὶ εἶπεν Ἰωσήφ, «Ἐγὼ ποιήσω κατὰ τὸ ρῆμά σου», φησὶν, «Ὁμοσόν μοι. Καὶ ὤμοσεν αὐτῷ. Καὶ προσκύνησεν Ἰσραὴλ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ». «Ὅρα τὸν γέροντα, τὸν πρεσβύτερον, τὸν παιδιόροχον διὰ τῆς προσκυνήσεως τὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ
- 15 τιμὴν ἐπιδεικνύμενον, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν πληροῦντα πῦν τοῦ δράματος τὴν ἔκβασιν. «Ἠνίκα» γὰρ «διηγῆσται αὐτῷ ὁ Ἰωσήφ τὸ δράμα, Εἶπε», φησὶν, «ἀρὰ γε ἐλθόντες ἐγώ τε καὶ ἡ μήτηρ σου προσκυνήσομέν σοι ἐπὶ τὴν γῆν;». Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἄν' καὶ πῶς ἐξῆλθε τὸ ὄναρ τῆς μητρὸς προ-
- 20 πελθοῦσης, καὶ μὴ προσκυνησάσης τὸν παῖδα; Ἔθος ἀεὶ τῆ Γραφῆ ἀπὸ τοῦ κριωτέρου τὸ πᾶν δηλοῦν. Ἐλεῖ οὖν «Κεφαλή τῆς γυναικὸς ὁ ἀνήρ», «Καὶ ἔσονται», φησὶν, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», τῆς κφαλῆς προσκυνησάσης, δηλονότι καὶ τὸ σῶμα ἅπαν ταῦτη εἶπαιτο. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ τοῦτο πεποίηκε.
- 25 πολλῷ μᾶλλον κάκεινῃ, εἰ μὴ τῆς ζωῆς προσεξηρασθῆ, τοῦτο πεποίηκεν ἄν. «Καὶ προσεκύνησε», φησὶν, ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε «Πίστει Ἰακώβ ἀποθνήσκων ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσήφ εὐλόγησε, καὶ

5. Γεν. 37, 10.

6. Α' Κορ. 11, 3.

7. Γεν. 2, 24.

θεράπευτα κακά. Διὰ τοῦτο πρέπει, ἀναλογιζόμενοι αὐτά, νὰ φροντίζωμεν ν' ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν, καὶ ν' ἀγωνιζώμεθα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς παλαίστραν, ὥστε μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ θεάτρου, νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φορέσωμεν λαμπρὸν τὸν στέφανον καὶ νὰ μὴ μετανοιώσωμεν ἀνώφελα. Διότι ἐν ὅσῳ συνεχίζεται ὁ ἀγών, εἶναι δυνατόν, ἐὰν θελήσωμεν, καὶ τὴν ραθυμίαν ν' ἀποτινάξωμεν καὶ νὰ ἐπιδοθοῦμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τοὺς στεφάνους ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τοὺς ἐναρέτους. Ἄλλ' ἐὰν θέλετε ἅς ἐπανεέλθωμεν πλέον εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου.

Ὅταν λοιπὸν ἔδωσεν εἰς τὸν υἱὸν του τὰς παραγγελίας τὰς σχετικὰς μετὰ τὴν ταφὴν καὶ εἶπεν ὁ Ἰωσήφ, «Θὰ κάνω αὐτὸ ποῦ μοῦ εἶπες», λέγει ὁ Ἰακώβ, «Ὁρκίσου εἰς ἐμένα. Καὶ ὠρκίσθη εἰς αὐτόν. Καὶ ἐπροσκύνησεν ὁ Ἰσραὴλ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Πρόσεχε τὸν γέροντα, τὸν πρεσβύτεν, τὸν πατριάρχην νὰ ἐκδηλώνη τὴν τιμὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ μετὰ τὴν προσκύνησίν του καὶ μετὰ τὰς ἐνεργείας του αὐτὰς νὰ ἐκπληρώνη τώρα τὴν ἔκβασιν τοῦ ὁράματος. Διότι, «Ὅταν ὁ Ἰωσήφ διηγήθη εἰς αὐτόν τὸ ὄραμα, εἶπε», λέγει ὁ Ἰακώβ, «μήπως λοιπὸν θὰ ἔλθωμεν ἐγὼ καὶ ἡ μητέρα σου νὰ σέ προσκυνήσωμεν μέχρις ἐδάφους;»⁵. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ καὶ πῶς ἐπαληθεύθη τὸ ὄνειρον, ἀφοῦ ἡ μητέρα του εἶχεν πεθάνει ἀπὸ πρὶν καὶ δὲν ἐπροσκύνησε τὸν υἱὸν της; Συνηθίζει πάντοτε ἡ Γραφή νὰ δηλώνη τὸ πᾶν ἀπὸ τὸ κυριώτερον. Ἐπειδὴ λοιπὸν «Κεφαλὴ τῆς γυναικὸς εἶναι ὁ ἄνδρας»⁶, «καὶ θὰ εἶναι», λέγει, «οἱ δύο ἓνα σῶμα»⁷, ἀφοῦ ἐπροσκύνησεν ἡ κεφαλὴ, φυσικὸν εἶναι ὅτι ἠκολούθησεν αὐτὴν καὶ ὅλον τὸ σῶμα. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας τὸ ἔκαμεν αὐτό, πολὺ περισσότερον καὶ ἐκείνη θὰ τὸ ἔκαμεν, ἐὰν δὲν προηρηπάζετο ἀπὸ τὴν ζωὴν. «Καὶ ἐπροσκύνησε», λέγει, «εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μὲ πίστιν ὁ Ἰακώβ ὅταν ἐπέθαιεν ἠυλόγησε τὸν καθένα

προτεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ». Ὁρᾷς ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸ πίστει ἐποίει, προσορῶν ὅτι βασιλικῶν γένους γενήσεται ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τεχθεὶς;

Ἐπεὶ οὖν ἐπέταξεν, ἄπερ ἐβούλετο, τῷ παιδί, μετ' οὗ
5 πολὺ, φησί, «μαθὼν Ἰωσήφ, ὅτι ἐνοχλεῖται ὁ πατὴρ αὐτοῦ», ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶ τοῦ θανάτου, ὅτι ἤγγισαν τῆς τελευτῆς αἱ ἡμέραι, «**1** **2** **3** **4** **5** **6** **7** **8** **9** **10** **11** **12** **13** **14** **15** **16** **17** **18** **19** **20** **21** **22** **23** **24** **25** **26** **27** **28** **29** **30** **31** **32** **33** **34** **35** **36** **37** **38** **39** **40** **41** **42** **43** **44** **45** **46** **47** **48** **49** **50** **51** **52** **53** **54** **55** **56** **57** **58** **59** **60** **61** **62** **63** **64** **65** **66** **67** **68** **69** **70** **71** **72** **73** **74** **75** **76** **77** **78** **79** **80** **81** **82** **83** **84** **85** **86** **87** **88** **89** **90** **91** **92** **93** **94** **95** **96** **97** **98** **99** **100** **101** **102** **103** **104** **105** **106** **107** **108** **109** **110** **111** **112** **113** **114** **115** **116** **117** **118** **119** **120** **121** **122** **123** **124** **125** **126** **127** **128** **129** **130** **131** **132** **133** **134** **135** **136** **137** **138** **139** **140** **141** **142** **143** **144** **145** **146** **147** **148** **149** **150** **151** **152** **153** **154** **155** **156** **157** **158** **159** **160** **161** **162** **163** **164** **165** **166** **167** **168** **169** **170** **171** **172** **173** **174** **175** **176** **177** **178** **179** **180** **181** **182** **183** **184** **185** **186** **187** **188** **189** **190** **191** **192** **193** **194** **195** **196** **197** **198** **199** **200** **201** **202** **203** **204** **205** **206** **207** **208** **209** **210** **211** **212** **213** **214** **215** **216** **217** **218** **219** **220** **221** **222** **223** **224** **225** **226** **227** **228** **229** **230** **231** **232** **233** **234** **235** **236** **237** **238** **239** **240** **241** **242** **243** **244** **245** **246** **247** **248** **249** **250** **251** **252** **253** **254** **255** **256** **257** **258** **259** **260** **261** **262** **263** **264** **265** **266** **267** **268** **269** **270** **271** **272** **273** **274** **275** **276** **277** **278** **279** **280** **281** **282** **283** **284** **285** **286** **287** **288** **289** **290** **291** **292** **293** **294** **295** **296** **297** **298** **299** **300** **301** **302** **303** **304** **305** **306** **307** **308** **309** **310** **311** **312** **313** **314** **315** **316** **317** **318** **319** **320** **321** **322** **323** **324** **325** **326** **327** **328** **329** **330** **331** **332** **333** **334** **335** **336** **337** **338** **339** **340** **341** **342** **343** **344** **345** **346** **347** **348** **349** **350** **351** **352** **353** **354** **355** **356** **357** **358** **359** **360** **361** **362** **363** **364** **365** **366** **367** **368** **369** **370** **371** **372** **373** **374** **375** **376** **377** **378** **379** **380** **381** **382** **383** **384** **385** **386** **387** **388** **389** **390** **391** **392** **393** **394** **395** **396** **397** **398** **399** **400** **401** **402** **403** **404** **405** **406** **407** **408** **409** **410** **411** **412** **413** **414** **415** **416** **417** **418** **419** **420** **421** **422** **423** **424** **425** **426** **427** **428** **429** **430** **431** **432** **433** **434** **435** **436** **437** **438** **439** **440** **441** **442** **443** **444** **445** **446** **447** **448** **449** **450** **451** **452** **453** **454** **455** **456** **457** **458** **459** **460** **461** **462** **463** **464** **465** **466** **467** **468** **469** **470** **471** **472** **473** **474** **475** **476** **477** **478** **479** **480** **481** **482** **483** **484** **485** **486** **487** **488** **489** **490** **491** **492** **493** **494** **495** **496** **497** **498** **499** **500** **501** **502** **503** **504** **505** **506** **507** **508** **509** **510** **511** **512** **513** **514** **515** **516** **517** **518** **519** **520** **521** **522** **523** **524** **525** **526** **527** **528** **529** **530** **531** **532** **533** **534** **535** **536** **537** **538** **539** **540** **541** **542** **543** **544** **545** **546** **547** **548** **549** **550** **551** **552** **553** **554** **555** **556** **557** **558** **559** **560** **561** **562** **563** **564** **565** **566** **567** **568** **569** **570** **571** **572** **573** **574** **575** **576** **577** **578** **579** **580** **581** **582** **583** **584** **585** **586** **587** **588** **589** **590** **591** **592** **593** **594** **595** **596** **597** **598** **599** **600** **601** **602** **603** **604** **605** **606** **607** **608** **609** **610** **611** **612** **613** **614** **615** **616** **617** **618** **619** **620** **621** **622** **623** **624** **625** **626** **627** **628** **629** **630** **631** **632** **633** **634** **635** **636** **637** **638** **639** **640** **641** **642** **643** **644** **645** **646** **647** **648** **649** **650** **651** **652** **653** **654** **655** **656** **657** **658** **659** **660** **661** **662** **663** **664** **665** **666** **667** **668** **669** **670** **671** **672** **673** **674** **675** **676** **677** **678** **679** **680** **681** **682** **683** **684** **685** **686** **687** **688** **689** **690** **691** **692** **693** **694** **695** **696** **697** **698** **699** **700** **701** **702** **703** **704** **705** **706** **707** **708** **709** **710** **711** **712** **713** **714** **715** **716** **717** **718** **719** **720** **721** **722** **723** **724** **725** **726** **727** **728** **729** **730** **731** **732** **733** **734** **735** **736** **737** **738** **739** **740** **741** **742** **743** **744** **745** **746** **747** **748** **749** **750** **751** **752** **753** **754** **755** **756** **757** **758** **759** **760** **761** **762** **763** **764** **765** **766** **767** **768** **769** **770** **771** **772** **773** **774** **775** **776** **777** **778** **779** **780** **781** **782** **783** **784** **785** **786** **787** **788** **789** **790** **791** **792** **793** **794** **795** **796** **797** **798** **799** **800** **801** **802** **803** **804** **805** **806** **807** **808** **809** **810** **811** **812** **813** **814** **815** **816** **817** **818** **819** **820** **821** **822** **823** **824** **825** **826** **827** **828** **829** **830** **831** **832** **833** **834** **835** **836** **837** **838** **839** **840** **841** **842** **843** **844** **845** **846** **847** **848** **849** **850** **851** **852** **853** **854** **855** **856** **857** **858** **859** **860** **861** **862** **863** **864** **865** **866** **867** **868** **869** **870** **871** **872** **873** **874** **875** **876** **877** **878** **879** **880** **881** **882** **883** **884** **885** **886** **887** **888** **889** **890** **891** **892** **893** **894** **895** **896** **897** **898** **899** **900** **901** **902** **903** **904** **905** **906** **907** **908** **909** **910** **911** **912** **913** **914** **915** **916** **917** **918** **919** **920** **921** **922** **923** **924** **925** **926** **927** **928** **929** **930** **931** **932** **933** **934** **935** **936** **937** **938** **939** **940** **941** **942** **943** **944** **945** **946** **947** **948** **949** **950** **951** **952** **953** **954** **955** **956** **957** **958** **959** **960** **961** **962** **963** **964** **965** **966** **967** **968** **969** **970** **971** **972** **973** **974** **975** **976** **977** **978** **979** **980** **981** **982** **983** **984** **985** **986** **987** **988** **989** **990** **991** **992** **993** **994** **995** **996** **997** **998** **999** **1000** **1001** **1002** **1003** **1004** **1005** **1006** **1007** **1008** **1009** **1010** **1011** **1012** **1013** **1014** **1015** **1016** **1017** **1018** **1019** **1020** **1021** **1022** **1023** **1024** **1025** **1026** **1027** **1028** **1029** **1030** **1031** **1032** **1033** **1034** **1035** **1036** **1037** **1038** **1039** **1040** **1041** **1042** **1043** **1044** **1045** **1046** **1047** **1048** **1049** **1050** **1051** **1052** **1053** **1054** **1055** **1056** **1057** **1058** **1059** **1060** **1061** **1062** **1063** **1064** **1065** **1066** **1067** **1068** **1069** **1070** **1071** **1072** **1073** **1074** **1075** **1076** **1077** **1078** **1079** **1080** **1081** **1082** **1083** **1084** **1085** **1086** **1087** **1088** **1089** **1090** **1091** **1092** **1093** **1094** **1095** **1096** **1097** **1098** **1099** **1100** **1101** **1102** **1103** **1104** **1105** **1106** **1107** **1108** **1109** **1110** **1111** **1112** **1113** **1114** **1115** **1116** **1117** **1118** **1119** **1120** **1121** **1122** **1123** **1124** **1125** **1126** **1127** **1128** **1129** **1130** **1131** **1132** **1133** **1134** **1135** **1136** **1137** **1138** **1139** **1140** **1141** **1142** **1143** **1144** **1145** **1146** **1147** **1148** **1149** **1150** **1151** **1152** **1153** **1154** **1155** **1156** **1157** **1158** **1159** **1160** **1161** **1162** **1163** **1164** **1165** **1166** **1167** **1168** **1169** **1170** **1171** **1172** **1173** **1174** **1175** **1176** **1177** **1178** **1179** **1180** **1181** **1182** **1183** **1184** **1185** **1186** **1187** **1188** **1189** **1190** **1191** **1192** **1193** **1194** **1195** **1196** **1197** **1198** **1199** **1200** **1201** **1202** **1203** **1204** **1205** **1206** **1207** **1208** **1209** **1210** **1211** **1212** **1213** **1214** **1215** **1216** **1217** **1218** **1219** **1220** **1221** **1222** **1223** **1224** **1225** **1226** **1227** **1228** **1229** **1230** **1231** **1232** **1233** **1234** **1235** **1236** **1237** **1238** **1239** **1240** **1241** **1242** **1243** **1244** **1245** **1246** **1247** **1248** **1249** **1250** **1251** **1252** **1253** **1254** **1255** **1256** **1257** **1258** **1259** **1260** **1261** **1262** **1263** **1264** **1265** **1266** **1267** **1268** **1269** **1270** **1271** **1272** **1273** **1274** **1275** **1276** **1277** **1278** **1279** **1280** **1281** **1282** **1283** **1284** **1285** **1286** **1287** **1288** **1289** **1290** **1291** **1292** **1293** **1294** **1295** **1296** **1297** **1298** **1299** **1300** **1301** **1302** **1303** **1304** **1305** **1306** **1307**

ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἐπροσκύνησεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του»⁸. Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔκαμνε μὲ πίστιν, προβλέπων ὅτι θὰ εἶναι βασιλικοῦ γένους αὐτὸς ποῦ θὰ γεννηθῆ ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ;

Ἄφοῦ λοιπὸν παρήγγειλεν ὁ Ἰακώβ εἰς τὸ παιδί του ἐκεῖνα ποῦ ἤθελε, μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον, λέγει, «ὅταν ἔμαθεν ὁ Ἰωσήφ, ὅτι ὁ πατέρας του ἀσθενεῖ πολὺ βαριά, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου, ὅτι ἐπλησίασεν ἡ ἡμέρα τοῦ τέλους του, «Ἄφοῦ ἔλαβε τοὺς δύο υἱοὺς του, ἦλθε πρὸς τὸν Ἰακώβ. Ἀνηγγέλθη αὐτὸ εἰς τὸν Ἰακώβ, καὶ ἐνδυναμωθεὶς ὁ Ἰσραὴλ ἐσηκώθη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν κλίνην του». Πρόσεχε πῶς ἡ φιλοστοργία πρὸς τὸν υἱὸν ἐνδυνάμωσε τὸν γέροντα καὶ ἡ προθυμία ἐνικοῦσε τὴν ἀσθένειαν. Διότι, λέγει, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ἦτο ἐκεῖ παρῶν, «ἐσηκώθη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν κλίνην του». Καὶ ὅταν τὸν εἶδεν, φανερώνει τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν του πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνῃ, περιτειχίζει τὰ παιδιὰ του μὲ τὴν εὐλογίαν του, ἀφήνων αὐτὴν εἰς αὐτοὺς ὡς τὴν πιὸ μεγάλην περιουσίαν καὶ πλοῦτον, ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ δαπανηθῆ. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀρχίζει. Πρῶτα διηγεῖται τὴν εὐνοίαν ποῦ ἐξεδήλωσεν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν καὶ μετὰ εὐλογεῖ τὰ παιδιὰ του, καὶ λέγει· «Ὁ Θεὸς μου ἐφανερώθη εἰς ἐμένα εἰς τὴν Λουζᾶ τῆς γῆς Χανσὰν καὶ μὲ εὐλόγησε καὶ μοῦ εἶπε· θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ πληθύνω καὶ θὰ σὲ κάνω γενάρχην πολλῶν ἔθνων, καὶ θὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν γῆν καὶ μετὰ ἀπὸ ἐσένα εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ νὰ τὴν ἔχουν αἰώνια».

Μοῦ ὑπεσχέθη, λέγει, ὁ Θεός, ὅταν ἐφανερώθη εἰς ἐμένα ἐνῶ εὐρισκόμουν εἰς τὴν Λουζᾶ, ὅτι τόσον πολὺ θὰ πληθύνῃ τοὺς ἀπογόνους μου, ὥστε νὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτοὺς πλῆθος ἔθνων, καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν γῆν εἰς ἐμένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μου. «Τώρα αὐτοὶ οἱ δύο υἱοὶ σου, ποῦ τοὺς ἀπέκτησες εἰς τὴν Αἴγυπτον,

γεινόμενοι σοι ἐν Αἰγύπτῳ, ἐμοὶ εἰσὶν Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆς, ὡς Ρουβὴν καὶ Συμεὼν, ἔσομαι μοι». Τούτους, φησὶν, οὗς ἔοχες πρὸ τῆς παρουσίας τῆς ἐμῆς, ἐγὼ εἰς τὸν τῶν ἐμῶν τέκνων ἀριθμὸν εἰσποιοῦμαι, καὶ ὁμοίως τοῖς ἐξ ἐμοῦ τεχθεῖσι τῆς πατρὸς ἐμοῦ ἐδλογίας ἀπολαύσουσι. «Τὰ δὲ εἰς τὸ ἐξῆς

5 ἔκγονα, ἅσα ἂν γεννήσῃς μετὰ ταῦτα, σοὶ ἔσομαι ἐπὶ τῇ ὀνόματι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν κληθήσονται ἐν τοῖς ἐκείνων κλήροις. Ἴσθι δὲ ὅτι καὶ ἡ μήτηρ σου Ραχήλ, ἠνίκα ἤγγισαι εἰς τὴν Βηθλεέμ, ἀπέθανε, καὶ κατώρυσα αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ἰδὼν τοὺς υἱοὺς Ἰωσήφ εἶπε ἴνες

10 σοι οἴτιοι; Καὶ εἶπεν υἱοὶ μου, οὗς ἔδωκέ μοι ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν Ἰακώβ· προσάγαγέ μοι αὐτούς, ἵνα ἐδλογίσω αὐτούς. Καὶ ἤγγισεν αὐτούς πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐφίλησεν αὐτούς καὶ περιέλαβεν αὐτούς».

Ὅρα μοι τὸν πρᾶσβύτην, ὅπως σπεύδει καὶ ἐπείγεται εὐ-

15 λογηῖται τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ. «Καὶ ἤγγισεν αὐτούς», φησὶν, «πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐφίλησεν αὐτούς, καὶ περιέλαβεν αὐτούς, καὶ εἶπε πρὸς Ἰωσήφ Ἰδοὺ τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστερηθήν, καὶ ἰδοὺ ἔδειξέ μοι ὁ Θεὸς καὶ τὸ σπέρμα σου». Μεγάλα μοι, φησὶν, παρέοχεν ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ πλέ-

20 ον ἢ προσεδόκησα· μᾶλλον δὲ ἄπερ σὺδέποτε προσεδόκησα. Οὐ γὰρ μόνον τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστερηθήν, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τοὺς ἐκ σοῦ τεχθέντας ἔθεασάμην. «Καὶ ἐξήγαγεν αὐτούς», φησὶν, «Ἰωσήφ ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς». Ὅρα καὶ τοὺς παῖ-

25 δας πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπαίδευσε τὴν ὑφειλομένην τιμὴν ἀποδέμειν τῷ πρᾶσβύτῃ. Καὶ λαβὼν, φησὶν, Ἰω-

εἶναι ἰδικοὶ μου ὁ Ἐφραὶμ καὶ ὁ Μανασσῆς θὰ εἶναι εἰς ἔμμενα ὡσάν ὁ Ρουβὴν καὶ Συμεών». Αὐτούς, λέγει, πού τοὺς ἀπέκτησες πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν μου ἐδῶ, ἐγὼ τοὺς ἀπαριθμῶ μεταξὺ τῶν ἰδικῶν μου τέκνων καὶ θ' ἀπολαύσουν τὰς εὐλογίας μου ὅμοια μὲ ἐκεῖνα πού ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἔμμενα. «Τὰ δὲ ἐν συνεχείᾳ τέκνα ὅσα θὰ γεννήσης μετὰ ἀπὸ αὐτά, θὰ εἶναι ἰδικὰ σου ἢ θὰ ἔχουν τὸ ὄνομα αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν καὶ θὰ κληθοῦν νὰ λάβουν μέρος εἰς τοὺς κληρούς αὐτῶν. Γνώριζε δὲ ὅτι καὶ ἡ μητέρα σου ἡ Ραχήλ ἀπέθανε ὅταν ἐπλησίασα εἰς τὴν Βηθλεέμ, καὶ τὴν ἔθαψα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ὅταν εἶδε τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ εἶπε· Τί σχέσιν ἔχουν αὐτοὶ μὲ ἐσένα; Καὶ εἶπεν· εἶναι υἱοὶ μου, πού μοῦ τοὺς ἔδωσεν ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰακώβ· Ὁδήγησέ τους πλησίον μου διὰ νὰ τοὺς εὐλογήσω. Καὶ τοὺς ὠδήγησε πλησίον του. Ἐφίλησεν αὐτούς καὶ τοὺς ἀγκάλιασε».

Πρόσεχε σέ παρακαλῶ τὸν γέροντα, πῶς βιάζεται καὶ ἐπείγεται νὰ εὐλογήσῃ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰωσήφ. «Καὶ τοὺς ἐπλησίασε», λέγει, «πρὸς αὐτόν. Ἐφίλησεν αὐτούς καὶ τοὺς ἀγκάλιασε καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ δὲν ἐστερήθην τοῦ προσώπου σου καὶ ἀκόμη ὁ Θεὸς μοῦ ἔδειξε καὶ τοὺς ἀπογόνους σου». Μεγάλα, λέγει, πράγματα μοῦ ἐχάρισεν ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐπερίμενα· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνα πού δὲν τὰ ἐπερίμενα ποτέ. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἐστερήθην τοῦ προσώπου σου, ἀλλὰ νὰ εἶδα καὶ αὐτούς πού ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐσένα. «Καὶ ἐπῆρε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ αὐτούς ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γόνατα αὐτοῦ καὶ ἐπροσκύνησαν τὸν Ἰακώβ κλίνοντες τὸ πρόσωπον μέχρι τοῦ ἐδάφους». Πρόσεχε καὶ τὰ παιδιὰ πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ζωῆς των τὰ ἐδίδαξε νὰ ἀπονέμουν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὸν γέροντα. Καὶ τοὺς ἐπῆρε, λέγει, ὁ Ἰωσήφ καὶ τοὺς ὠδήγησε πλησίον του, σύμφωνα μὲ τὴν σειρὰν

σὴφ κατὰ τὴν τῶν πρωτοτόκων προεδρίαν προσήγαγε τὸν Μανασσῆ, καὶ τότε τὸν Ἐφραΐμ.

3. Ἐνταῦθά μοι ὄρα τὸν δίκαιον τοὺς μὲν τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς ἤδη ὑπὸ τοῦ γήρωτος λοιπὸν ἀσθενεῖς κεκτημένον
 5 («Ἐβαρνώπησαν» γὰρ «οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ γήρωτος, καὶ οὐκ ἠδύνατο βλέπειν»), τοὺς δὲ τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς ἐρωμένους ἔχοντα, καὶ τῇ πίστει τὰ μέλλοντα ἤδη προορῶντα. Οὐδὲ γὰρ ἀνασχόμενος τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ ἐναλλάξας τὰς χεῖρας εὐλογῶν, τὴν προεδρίαν εἰς τὸν νέον ἐποίησται, προ-
 10 τάξας τὸν Ἐφραΐμ τοῦ Μανασσῆ. Καὶ φησὶν «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου». Σκόπει ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου, ὄρα ψυχὴν φιλόθεον. Οὐκ εἰλόμησεν εἰπεῖν ὁ Θεός ᾧ εὐηρέστησα· ἀλλὰ τί; «Ὁ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου». Εἶδες ἐγνώσιμα ψυχὴν; καίτοι πρὸ μικροῦ διηγούμε-
 15 νος ἔλεγεν, ὅτι «Ἐν Λουζᾶ ὤφθη μοι, καὶ ὑπέσχετο δώσειν ἔμοι καὶ τῷ σπέρματί μου πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν ποιήσῃ τὸ σπέρμα μου». Καὶ οὕτως ἐναργῆ ἔχων τὰ δείγματα τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εὐνοίας, ἔτι κατεσπασμένην εἶχε τὴν διάνοιαν, καὶ φησὶν «Ὁ Θεός, ᾧ εὐηρέστησαν
 20 οἱ πατέρες μου ἐνώπιον αὐτοῦ, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ». Εἶτα πάλιν «Ὁ Θεός ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου».

Σκόπει καὶ διὰ τοῦτου πάλιν τῆς ἐγγνωμοσύνης αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. Οὐ λέγει τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγεννημένα διηγεῖται, καὶ φησὶν «Ὁ
 25 τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης». Αὐτὸς γὰρ ἐσιν ὁ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος τὰ καὶ ἔμὲ οἰκονομήσας. Οὕτω καὶ πρῶτον ἔλεγεν «Ἐν γὰρ τῇ σάβδῳ μου ταύτῃ διέβην τὸν Ἰορδάνην, καὶ ἰδοὺ νῦν γέγονα εἰς δύο

τῆς γεννήσεώς των, πρῶτα τὸν Μανασσῆ καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τὸν Ἐφραΐμ.

3. Ἐδῶ σὲ παρακαλῶ πρόσεχε τὸν δίκαιον, πού ἔχει μὲν ἤδη ἐξησθενημένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος ἐξ αἰτίας τῶν γηρατειῶν (Διότι λέγει, «ἐξησθένησαν οἱ ὀφθαλμοί του ἐξ αἰτίας τῶν γηρατειῶν καὶ δέν ἤμπορουσε νὰ βλέπῃ»), ἀλλ' ἔχει ὑγιεστάτους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας καὶ μὲ τὴν πίστιν προβλέπει ἤδη τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Διότι δέν ἐτήρησε τὴν σειρὰν μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς ὠδήγησεν ὁ Ἰωσήφ, ἀλλὰ διασταυρώσας τὰ χέρια του καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς ἔδωσε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν νέον, προτάξας τὸν Ἐφραΐμ τοῦ Μανασσῆ. Καὶ λέγει· «Ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου». Πρόσεχε ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου, πρόσεχε ψυχὴν φιλόθεον. Δέν ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ, ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον εὐηρέστησα· ἀλλὰ τί λέγει; «Τὸν ὁποῖον εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου». Εἶδες εὐγνώμονα ψυχὴν; ἂν καὶ βέβαια πρό ὀλίγου διηγούμενος ἔλεγεν, ὅτι «ἐφανερῶθη εἰς ἐμένα εἰς τὴν Λουζᾶ καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ ὅλην τὴν γῆν εἰς ἐμένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μου καὶ ὅτι θ' αὐξήσῃ τοὺς ἀπογόνους μου εἰς πληθος ἐθνῶν». Καὶ ἂν καὶ εἶχε τὸσον καθαρὰ τὰ δείγματα τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, ὅμως εἶχεν ἀκόμη συνεσταλμένην τὴν διάνοιάν του, καὶ λέγει· «Ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφάνησαν εὐάρεστοι οἱ πατέρες μου, ὁ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ». Ἐπειτα πάλιν· «Ὁ Θεός πού μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου».

Πρόσεχε πάλιν καὶ μὲ αὐτὸ τὴν ὑπερβολικὴν εὐγνωμοσύνην του. Δέν ἀναφέρει τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, ἀλλὰ διηγεῖται τὰ ὅσα ἔκαμεν ὁ Θεός εἰς αὐτόν καὶ λέγει· «Ὁ ὁποῖος μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἕως αὐτὴν τὴν ἡμέραν». Αὐτὸς δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνος πού ἐρρύθμισε τὰ τῆς ζωῆς μου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι σήμερα. Ἔτσι καὶ προηγουμένως ἔλεγε· «Μὲ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ράβδον μου ἐπέρασα τὸν Ἰορδάνην, καὶ νὰ τώρα ἐγίνα κύριος δύο

παρομβολίας». Καὶ νῦν τὸ αὐτὸ πάλιν ἑτέροις ῥήμασι φησιν·
 «Ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὃ ἄγ-
 γελος ὁ ρυθόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν». *Εὐχαρίστων*
γνώμης τὰ ῥήματα, φιλοθέου ψυχῆς καὶ ἐχούσης ἐναύλους
 5 *τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας τῇ μνήμῃ. Ἐκείνος, φησὶν, ὃ οἱ*
πατέρες μου εὐηρέστησαν, ὃ ἐμὲ διαθρόεψας ἐκ νεότητος ἕως
τοῦ παρόντος, ὃ ἐξ ἀρχῆς πάντων με τῶν κακῶν ρυσάμενος,
ὃ τοσαύτην περὶ ἐμὲ κηδεμονίαν ἐπιδειξάμενος, αὐτὸς «Ἐν-
λογίσει τὰ παιδιά ταῦτα» καὶ ἐκκληθήσεται ἐν αὐτοῖς τὸ ὄ-
 10 *νομά μου, καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου Ἀβραάμ καὶ Ἰσα-*
άκ, καὶ πληθυνθεῖσιν εἰς πλῆθος πολὺ ἐπὶ τῆς γῆς.

Εἶδες ὁμοῦ καὶ σύνεσιν καὶ ταπεινοφροσύνην; Σύνεσιν
μέν, ὅτι τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς προσορῶν τὸν Ἐφραῖμ
προσέταξε τοῦ Μανασσῆ ταπεινοφροσύνην δέ, ὅτι οὐδαμοῦ
 15 *εἶπεν οἰκειάς ἀρετῆς μνήμην ἐποίησται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πα-*
τέρων εὐεργετήσεως. καὶ ἀπὸ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων
εὐεργεσιῶν τὴν εὐχὴν καὶ τὴν εὐλογίαν αὐτοῖς ἐληξάται.
Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰακώβ προσορῶν τὰ μέλλοντα, οὕτως εἰς αὐτοὺς
εὐλογίαν πεποίηται, ὃ δὲ Ἰωσήφ ὁρῶν τὸν νεώτερον προκρι-
 20 *θέντα τοῦ πρωτοτόκου, καὶ θαρῶν αὐτὸ λογιζάμενος, εἶπε. φη-*
σὶν, «οὗτος ὁ πρωτότοκος» ἐπίθες τὴν δεξιάν σου ἐπὶ τὴν κε-
φαλὴν αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἶπεν· οἶδα, τέκνον, οἶ-
δα. Καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαόν, καὶ οὗτος ὑψωθήσεται, ἀλλ'
ὁ ἀδελφός αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρ-
 25 *μα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Μὴ νομίσης με, φησὶν,*
ἀλλῶς συντυχία τινὶ τοῦτο πεποιηκέναι, μηδὲ δι' ἄγροιαν.
Οἶδα γάρ, καὶ προσορῶν τὰ ἕστερον ἐσόμενα, οὕτω τὴν εἰς

στρατοπέδων»⁹. Καί τώρα τὸ ἴδιον πάλιν λέγει μὲ ἄλλα λόγια· «Ὁ ὁποῖος μὲ τρέφει ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἕως αὐτὴν τὴν ἡμέραν, ὁ ἄγγελος ποῦ μὲ ἔσωσεν ἀπὸ ὅλα τὰ κακά». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια ψυχῆς γεμάτης ἀπὸ εὐγνωμοσύνην, εἶναι λόγια φιλοθέου ψυχῆς, ποῦ ἔχει εἰς τὴν μνήμην τῆς ζωηρὰ ἐντυπωμένας τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος, λέγει, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφάνησαν εὐάρεστοι οἱ πατέρες μου, ὁ ὁποῖος μὲ διέθρεψεν ἀπὸ τὴν νεότητά μου μέχρι σήμερα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ ἔσωσεν ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, ὁ ὁποῖος ἔδειξεν εἰς ἐμένα τόσῃν φροντίδα, αὐτὸς «ἄς εὐλογῆσῃ αὐτὰ τὰ παιδιὰ· καὶ ἄς λάβουν αὐτὰ τὸ ὄνομά μου καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ, καὶ ἄς γίνουν μέγα πληθος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Εἶδες μαζί καὶ σύνεσιν καὶ ταπεινοφροσύνην; Σύνεσιν μὲν, διότι προβλέπων μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως ἔθεσε τὸν Ἐφραὶμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ ταπεινοφροσύνην δέ, διότι πουθενὰ δὲν ἐμνημόνευσε τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, ἀλλὰ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν εὐχὴν καὶ τὴν εὐλογίαν ἐπικαλούμενος τὴν εὐαρέστησιν τῶν πατέρων του εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὰς εὐεργεσίας τὰς γενομένας εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἰακώβ προβλέπων τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἔτσι εὐλογεῖ αὐτούς, ὁ δὲ Ἰωσήφ, βλέπων τὸν νεώτερον νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὸν πρωτότοκον, ἐπειδὴ τὸ ἐθεώρησεν αὐτὸ βαρὺ, εἶπε, λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ πρωτότοκος· θέσε τὴν δεξιάν εἰς τὴν κεφαλὴν. Καὶ δὲν ἠθέλησεν, ἀλλ' εἶπε· τὸ γνωρίζω, τέκνον μου, τὸ γνωρίζω. Καὶ αὐτὸς θὰ γίνῃ σπουδαῖος εἰς τὸν λαόν του, καὶ αὐτὸς θὰ ὑψωθῆ, ἀλλ' ὁ ἀδελφός του ὁ νεώτερος θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν, καὶ οἱ ἀπόγονοί του θ' αὐξηθοῦν εἰς πληθος ἐθνῶν». Νῆ νομίσης, λέγει, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανα ἔτσι ἀπλῶς καὶ εἰς τὴν τύχην, οὔτε ὅτι τὸ ἔκανα ἀπὸ ἄγνοιαν. Διότι τὸ γνωρίζω, καὶ ἐπειδὴ προβλέπω ἐκεῖνα ποῦ θὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, διὰ

αὐτὸν εὐλογίαν ἐποιησάμην. Εἰ γάρ και ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχει τὴν προεδρίαν ὁ Μανασσῆς, ἀλλ' «Ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς πληθος ἐθνηῶν». Τοῦτο δὲ ὅλον ἐγίνετο, ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἔμειλλεν ἡ βασιλεία ἀναδείκνυσθαι. Διὰ τοῦτο ἤδη προαναφωνῶν τὰ μέλλοντα, οὕτω τὴν εἰς αὐτὸν εὐλογίαν ἐποιήσατο.

«Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς λέγων· ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται Ἰσραὴλ, λέγοντες· ποιήσαι σε ὁ Θεὸς ὡς Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆ. Καὶ ἔθηκε τὸν Ἐφραΐμ ἔμπροσθεν τοῦ Μανασσῆ». Οὕτως ἔσονται, γηοί, περιφανεῖς ἀμφότεροι, ὡς πάντας εὐχῆς ἔργον ποιεῖσθαι εἰς τὴν τούτων ἐλθεῖν περιφάνειαν· ὅμως ὁ Ἐφραΐμ πρότερος ἔσται τοῦ Μανασσῆ. Ὁρᾶς πῶς ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις προεμήνηεν αὐτῷ κινούμενος Πνεύματι, οὕτω τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ ἐνλόγει, τὰ μετὰ τοσοῦτον ἐσόμενα χρό-
 15 των, ὡς ἤδη παρόντα, καὶ ἔνδοξοις ὀφθαλμοῖς ὁρώμενα, οὕτω προβλέπων; Τοιοῦτον γὰρ ἡ προφητεία. Καὶ καθάπερ οἱ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὶ οὐδὲν πλέον τῶν ὁρωμένων φαντασθῆναι δύνανται, οὕτω καὶ οἱ τῆς πίστεως οὐ τὰ ὁρώμενα βλέπουσιν, ἀλλ' ἐκεῖνα φαντάζονται, ἃ μετὰ πολλὰς ἕστερον γενεὰς ἔσε-
 20 σθαι μέλλει. Καὶ τοῦτο ἀκριθέστερον εἴσεσθε ἐκ τῶν εὐλογιῶν, ὧν εἰς τοὺς οἰκείους ποιεῖται παῖδας.

Ἄλλ' ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, καὶ πολλὴν ὑμῖν τὸν κόπον παρέχωμεν, ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημένοις, εἰς τὴν ἔξῃς τὴν πρὸς τοὺς παῖδας εὐλογίαν ταμιευσόμεθα, ἐκεῖνο πα-
 25 ρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ζηλοῦν τὸν δίκαιον τοῦτον, καὶ τοιαύτας κληρονομίας τοῖς παισὶ καταλιμπάνειν τοῖς ἐπι-

τοῦτο ἔδωσα εἰς αὐτὸν τὴν εὐλογίαν. Διότι, ἂν καὶ ὁ Μανασσῆς ἔχει τὰ πρωτεῖα ἐκ φύσεως, ἀλλ' ὅμως «Ὁ νεώτερος θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸν καὶ οἱ ἀπόγονοί του θ' αὐξηθοῦν εἰς πλῆθος ἐθνῶν». Ὅλα δὲ αὐτὰ συνέβαιναν, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸν ἐπρόκειτο ν' ἀναδειχθῆ ἡ βασιλεία. Διὰ τοῦτο προλέγων ἤδη ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, ἐνήργησεν ἔτσι καὶ ἔδωκε τὴν εὐλογίαν εἰς αὐτόν.

«Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς, λέγων' εἰς τὸ πρόσωπόν σας θὰ εὐλογηθῆ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, καὶ ὅλοι θὰ λέγουν' μακάρι νὰ σὲ κάνῃ ὁ Θεὸς ὡσάν τὸν Ἐφραὶμ καὶ τὸν Μανασσῆ. Καὶ ἔθεσε τὸν Ἐφραὶμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ». Καὶ οἱ δύο, λέγει, θὰ γίνουν τόσοι ἐνδοξοὶ, ὥστε ὅλοι νὰ εὐχωνται νὰ ἐπιτύχουν τὴν δόξαν αὐτῶν' ὅμως ὁ Ἐφραὶμ θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Μανασσῆ. Βλέπετε πῶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ προέλεγεν αὐτά, καὶ ὁδηγούμενος ἀπὸ προφητικὸν πνεῦμα ἐνεργοῦσεν ἔτσι καὶ εὐλογοῦσε τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ, καὶ προέβλεπεν ἤδη ὡσάν παρόντα καὶ ὀλεπόμενα ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ τόσον πολὺν χρόνον; Διότι αὐτὴν τὴν δυνατότητα ἔχει ἡ προφητεία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος δὲν ἠμποροῦν νὰ φαντασθοῦν τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ βλέπουν, ἔτσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως δὲν βλέπουν ἐκεῖνα ποῦ βλέπονται μὲ τοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ φαντάζονται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον μετὰ ἀπὸ πολλὰς γενεάς. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ γνωρίσετε ἀκριβέστερα ἀπὸ τὰς εὐλογίας ποῦ δίδει εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰωσήφ.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ μακρύνωμεν τὸν λόγον καὶ σὰς κουράζωμεν πάρα πολὺ, ἀφοῦ ἀρκεσθοῦμεν εἰς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν θὰ διαφυλάξωμεν τὴν εὐλογίαν τῶν τέκνων τοῦ Ἰωσήφ διὰ τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν, ἔφοῦ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας δι' αὐτὸ καὶ μόνον, νὰ μιμησθε αὐτὸν τὸν δίκαιον καὶ νὰ ἀφήνετε εἰς τὰ παιδιά σας τέτοιας

τῶν, αἱ μηδέποτε παρὰ τινος βλάβην δέξασθαι δύνανται. Αἱ γὰρ τῶν χρημάτων πολλάκις καὶ ὄλεθρον ἔτεκον τοῖς διαδεξα-
 μένοις, καὶ ἐπιβουλὰς, καὶ πολλὸν τὸν κίνδυνον, ἐνταῦθα δὲ
 οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν ὑποπιεῦσαι ποτε. Θεσαυρός γάρ ἐστι
 5 δαπανηθῆναι μὴ δυνάμενος, θησαυρός ἐστιν ἀνάλωτος, θησαυ-
 ρός ἐστιν οὐκ ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς, οὐκ ἰγυῶν ἐφόδῳ, οὐκ
 οἰκετῶν κακουργίᾳ, οὐκ ἄλλῳ τοιοῦτῳ τινὶ ἐλαττωθῆναι δυ-
 νάμενος, ἀλλὰ διηρηκῶς μένει πνευματικὸς γὰρ ἐστι, καὶ
 οὐκ εἰκὼν ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπιβουλαῖς· ἀλλ' ἐὰν οἱ δεξά-
 10 μενοι γήφειν θούλωται, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν συναποδημεῖ
 ζῶν καὶ τὰς αἰωνίους προεπιτρέψει σκηρὰς.

4. Μὴ τοίνυν χρήματα συλλέγειν σπουδάζομεν, καὶ ταῦ-
 τα τοῖς παισὶ κατωλιμπάνειν, ἀλλ' ἀρετὴν αὐτοῖς παιδεύομεν,
 καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐνλογίαν αὐτοῖς ἐπενχόμεθα. Αὕτη
 15 γὰρ, αὕτη ἡ μεγίστη περιουσία, ὅστις ὁ ἄφατος πλοῦτος, ὁ
 ἀδαπάνητος, ὁ καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὴν περιουσίαν πλείονα
 ἐργαζόμενος. Οὐδὲν γὰρ ἀρετῆς ἴσον, οὐδὲν ταύτης ἰσχυρό-
 τερον γὰρ αὐτὴν μοι τὴν βασιλείαν εἶποις, καὶ τὸν τὸ διῶδημα
 περιζεῖμενον, εἰ μὴ ταύτην ἔχοι, παρὶς πένητος ῥάκια πε-
 20 ριβεβλημένον ἀθλιώτερος ἔσται. Τί γὰρ αὐτὸν τὸ διάδημα
 δυνήσεται ὡς ελῆσαι, ἢ ἡ πορρ υῖς, ἢ τὸ τῆς οἰκείας ραθυμίας
 προδεδομένον; Μὴ γὰρ ἀξιωματῶν τῶν ἔξωθεν οἶδε διαγο-
 ρὰν ὁ Αεσπότης; μὴ γὰρ προσώπων δυσωπεῖται περιφανεία;
 Ἐν ἔσιν ἐκεῖ τὸ ζητούμενον, ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῆς ἀρετῆς
 25 τὰς θύρας ἐστὶν εὑρεῖν ἠνεωγμένας τῆς πρὸς αὐτὸν παρη-

κληρονομίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν νά βλαβοῦν πο-
 τὲ ἀπὸ κανένα. Διότι αἱ κληρονομίαι τῶν χρημάτων πολ-
 λές φορές καὶ καταστροφὴν ἐπροξένησαν εἰς ἐκείνους
 ποὺ τὰς ἐδέχθησαν καὶ ἐπιβουλὰς καὶ μεγάλον κίνδυνον,
 ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τίποτε παρόμοιον δὲν εἶναι
 δυνατόν ποτὲ νὰ ὑποπτευθῆ. Διότι εἶναι θησαυρὸς ποὺ
 δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δαπανηθῆ, εἶναι θησαυρὸς ἀπόρθη-
 τος, εἶναι θησαυρὸς ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐλαττωθῆ
 ἀπὸ ἐπιβουλὰς ἀνθρώπων, οὔτε ἀπὸ ἔφοδον ληστῶν, οὔτε
 ἀπὸ τὰς ὁολιότητας τῶν δούλων, οὔτε ἀπὸ κάποιο ἄλλο
 παρόμοιον, ἀλλὰ παραμένει αἰώνιος· διότι εἶναι πνευματι-
 κὸς θησαυρὸς καὶ δὲν προσβάλλεται ἀπὸ τὰς ἀνθρωπί-
 νους ἐπιβουλὰς· ἀλλ' ἐὰν θέλουν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐδέχθη-
 σαν νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὸν μὲ προσοχὴν καὶ σωφρο-
 σύνην, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μεταβαίνει μαζί μὲ
 αὐτοὺς καὶ τὰς αἰωνίους σκηνὰς διακοσμεῖ.

4. Ἄς μὴ φροντίζωμεν λοιπὸν νὰ συγκεντρῶνωμεν
 χρήματα καὶ νὰ τὰ ἀφήνωμεν αὐτὰ εἰς τὰ παιδιά μας,
 ἀλλ' ἄς τοὺς ἀσκοῦμεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἄς παρακαλοῦ-
 μεν τὸν Θεὸν νὰ τοὺς δίδῃ τὴν εὐλογίαν του. Διότι αὐτὴ,
 αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη περιουσία, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπερί-
 γραπτος πλοῦτος, ὁ ἀδαπάνητος, ποὺ καθημερινὰ κάμνει
 τὴν περιουσίαν μεγαλυτέραν. Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει
 ἴσον μὲ τὴν ἀρετὴν, τίποτε ἰσχυρότερον ἀπὸ αὐτὴν· καὶ
 ἂν ἀκόμη μοῦ ἀναφέρῃς τὴν ἰδίαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκεῖ-
 νον ποὺ φορεῖ τὸ βασιλικὸν διάδημα, ἐὰν δὲν ἔχῃ αὐτὴν,
 θὰ εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ ὁποιονδήποτε πτωχὸν ποὺ εἶναι
 ἐνδεδυμένος μὲ ράκια. Διότι τί θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὠφελήσῃ
 τὸ βασιλικὸν στέμμα αὐτὸν, ἢ ἡ πορφύρα, τὴν στιγμὴν
 ποὺ θὰ ἔχῃ προδοθῆ ἀπὸ τὴν ραθυμίαν του; Μήπως δηλα-
 δὴ ὁ Κύριος συνηθίζει νὰ ξεχωρίζῃ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἀ-
 ξιώματα; μήπως ὑποχωρεῖ ἀπὸ τὰς παρακλήσεις τῶν
 προσώπων ποὺ περιβάλλονται ἀπὸ δόξαν; Ἐνα εἶναι τὸ
 ζητούμενον ἐκεῖ, ἀπὸ τὰς πράξεις τῆς ἀρετῆς εἶναι δυ-

σίας· ὡς ὁ μὴ ἐντεῦθεν τὴν παρορησίαν κτησόμενος, ἐν τοῖς ἠτιμωμένοις καὶ ἀπαρορησίαστοις γενήσεται.

Τοῦτο εὖν ἅπαντες σκοπῶμεν, καὶ τοὺς ἡμετέρους παῖδας διδάσκωμεν ταύτην πάντων προτιμῶν, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὴν
 5 τῶν χρημάτων περιουσίαν. Αὕτη γάρ, αὕτη πολλάκις καὶ κώλυμα πρὸς τὴν ἀρετὴν γίνεται, θταν μὴ εἰδῆ τοῖς χρήμασιν ὁ νέος εἰς δέον κεχρησθαι. Καὶ καθάπερ τὰ παιδία τὰ μικρά, ἐπειδὴν μαχαίρας ἐπελάβηται ἢ ξίφος, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι δε-
 ὄντως κεχρησθαι, πολλάκις εἰς προὔπιον ἑαυτὰ κίνδυνον ἐυ-
 10 θάλλει, θθεν οὐδὲ ἀγιάσιν αἱ μητέρες ἀδεῶς τῶν τοιούτων ἐγ ἀπιεσθαι, οὕτω δὴ καὶ οἱ νέοι, ἐπιδὴν χρημάτων περιουσίαν διαδέξονται, διὰ τὸ μὴ θέλαιν αὐτοῖς δεόντως κεχρη-
 σθαι, εἰς προφανῆ κίνδυνον ἑαυτοὺς περιπεύουσι, τὸν ἁόριον τῶν ἁμαρτημάτων ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς συλλέγοντες. Αἱ γάρ τρυ-
 15 γαί, καὶ αἱ ἄιοποι ἡδοναί, καὶ τὰ μικρά κακὰ ἐντεῦθεν τί- κται· οὐχ ἀπλῶς ἀπὸ χρημάτων λέγω, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μὴ εἰ- δέναι προσηκόντως αὐτοῖς κεχρησθαι τοὺς ταῦτα διαδεξαμέ- νους. Διὰ τοῦτο καὶ σοφός τις ἔλεγεν· «Ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος, ᾧ μὴ ἔστιν ἁμαρτία». Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἄβραάμ πλοῦτος ἦν, καὶ
 20 ὁ Ἰωβ πλοῦτος ἦν, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλοῦτου παρε- βλάβησαν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως εὐδοκίμησαν. Τίνος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; «Οἱ οὐκ εἰς οἰκείαν ἀπόλαυσιν μόνον τοῦτο ἐκέχρηγ- το, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων παραμυθίαν, καὶ τὰς τῶν δεο- μένων διορθούμενοι πενίας, καὶ ἡ οἰκία αὐτῶν παντὶ ξένῳ
 25 ἦν ἀνεωγμένη. Ἄκουε γὰρ ἐνὸς αὐτῶν λέγοντος· «Εἰ δὲ καὶ ἐξῆλθέ τις ἐκ τοῦ οἴκου μου κόλπῳ κενῷ, καὶ ἀδύνατοι δέ,

νατὸν νὰ εὕρη κανεῖς ἀνοιγμένας τὰς θύρας τῆς παρρησίας ἐνώπιον αὐτοῦ· διότι ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀπέκτησεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν παρρησίαν, θὰ εὐρεθῆ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀτιμασμένους καὶ εἰς ἐκείνους ποῦ δὲν ἔχουν παρρησίαν.

Αὐτὸ λοιπὸν ἄς φροντίζωμεν ὅλοι καὶ ἄς διδάσκωμεν εἰς τὰ παιδιὰ μας νὰ προτιμοῦν αὐτὴν ἀπὸ ὅλα, καὶ νὰ μὴ θεωροῦν ὡς τίποτε τὴν περιουσίαν τῶν χρημάτων. Διότι αὐτὴ, αὐτὴ πολλές φορές καὶ ἐμπόδιον γίνεται πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὅταν δὲν γνωρίζῃ ὁ νέος νὰ χρησιμοποιῆ τὰ χρήματα ὅπως πρέπει. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ τὰ παιδιὰ, ὅταν λάβουν εἰς τὰ χέρια των μαχαίρι ἢ ξίφος, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν ὅπως πρέπει, πολλές φορές ὀδηγοῦνται εἰς σίγουρον κίνδυνον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὰ ἀφήνουν αἱ μητέρες των ἐλεύθερα νὰ τὰ ἐγγίξουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ νέοι, ὅταν κληρονομήσουν περιουσίαν χρημάτων, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν ὅπως πρέπει, ὀδηγοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς ὀλοφάνερον κίνδυνον, συγκεντρώνοντες ἀπὸ ἐδῶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν. Διότι ἀπὸ ἐδῶ γεννῶνται αἱ τρυφαὶ καὶ αἱ παράλογοι ἡδοναὶ καὶ τὰ ἀμέτρητα κακὰ· δὲν ἐννοῶ ἀπλῶς ἀπὸ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν ὅπως πρέπει ἐκεῖνοι ποῦ τὰ κληρονομοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Καλὸς εἶναι ὁ πλοῦτος, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον ποῦ δὲν ὑπάρχει ἁμαρτία»¹⁹. Διότι καὶ ὁ Ἀβραάμ ἦτο πλούσιος, καὶ ὁ Ἰώβ ἦτο πλούσιος, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐβλάβησαν εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ εὐδοκίμησαν περισσότερο. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Διότι δὲν ἐχρησιμοποίησαν αὐτὸν μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν των ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν παρηγορίαν τῶν ἄλλων, ἀπήλασσαν τοὺς πτωχοὺς ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἡ οἰκία των ἦτο ἀνοικτὴ διὰ κάθε ξένον. Διότι ἄκουε ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ λέγει· «Κανένας δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν μου μὲ ἄδεια χέρια, καὶ οἱ ἀδύνατοι δέ, ἐὰν κάποτε εἶχαν ἀνάγκην, ἔλαβον τὴν βοή-

εἶ ποτε εἶχον χρεῖαν, οὐκ ἀπέτυχον». Καὶ οὐ μόνον τὴν διὰ
 χρημάτων ἐπικουρίαν εἰς τοὺς δεομένους ἐπεδείκνυτο, ἀλλὰ
 καὶ τὴν διὰ τῆς προσιασίας πρόνοιαν. «Ἐγὼ γὰρ ἤμην», φη-
 σί, «ποὺς χωλῶν, ὀφθαλμὸς δὲ τυφλῶν, καὶ ἐκ μέσου ὁδόν-
 5 των ἐξέσπασα ἄρπαγμα».

Ὅρας αὐτὸν καὶ προνοῦντα τῶν ἀδικουμένων, καὶ
 ἀντὶ τῶν πεπηρωμένων μελῶν ἅπασι γινόμενος; Τοῦ-
 τον ἄπαρτίας ἐχορῆν ζηλοῦν τὸν πρὸ τοῦ νόμου, τὸν πρὸ
 τῆς χάριτος ἰσαύτην φιλοσοφίαν ἐπιδειξάμενος, καὶ ταῦ-
 10 τα οὐδὲ διδάσκαλον ἐσχηκότα, οὔτε προγόνους ἐναρέ-
 τους, ἀλλὰ οἴκοθεν καὶ ἀπὸ γνώμης δοθῆς ἐπὶ τὴν χρησίμην
 ταύτην πολιτείαν ἐλθόντα. Καὶ γὰρ ἕκαστος ἡμῶν ἐν αὐτῇ
 τῇ φύσει ἐναποκειμένην ἔχει τὴν γνώσιν τῆς ἀρετῆς· καὶ εἰ
 μή τις δουληθῇ ἀπὸ σαθυρίας τὴν οἰκείαν προδοῦναι εὐγένει-
 15 αν, οὐκ ἄν ποτε ταύτης ἀμοιρήσειε. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς
 ταύτην ἐλομένους, καὶ μετὰ ἀκριθείας ταύτην κατορθώσαντας
 καὶ τῶν ἐν ἐπαγγελίαις κειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐ-
 τὸν ἐπιτωχεῖν, χάριτι καὶ γιγανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δό-
 20 ξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
 ῶνων. Ἄμήν.

11. Ἰωβ. 31, 34 καὶ 31, 18.

12. Ἰωβ. 29, 15· 17.

θειάν μου»¹¹. Καί ὄχι μόνον ἐπρόσφεραν τήν διὰ τῶν χρημάτων βοήθειάν των εἰς ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκην, ἀλλά ἐφρόντιζαν καί διὰ τήν προστασίαν των. Διότι λέγει· «Ἐγὼ ἤμουν στήριγμα τῶν χλωῶν, ὀφθαλμός τῶν τυφλῶν καί μέσα ἀπό τὰ δόντια τῶν ἀδίκων ἤρπαξα ἐκείνο πού εἶχον ἀρπάξει αὐτοί»¹².

Βλέπεις αὐτόν καί νά φροντίζει τοὺς ἀδικουμένους καί νά παίρνη εἰς ὅλους τήν θέσιν τῶν ἀναπήρων μελῶν των; Αὐτόν ἔπρεπε ὅλοι νά μιμούμεθα πού ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον, πού ἐπέδειξε τόσην μεγάλην εὐσέβειαν πρὶν ἀπὸ τήν Χάριν, καί ὅλα αὐτὰ ἂν καί δέν εἶχε διδάσκαλον, οὔτε προγόνους ἐναρέτους, ἀλλ' ἀπὸ μόνος του καί μὲ τήν ὀρθήν κρίσιν του ἠκολούθησεν αὐτόν τὸν ἐνάρετον τρόπον ζωῆς. Καθ' ὅσον ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει μέσα εἰς τήν ἰδίαν τήν φύσιν του τήν γνῶσιν τῆς ἀρετῆς· καί ἐάν κάποιος δέν θελήσῃ νά προδώσῃ τήν εὐγένειάν του αὐτὴν μὲ τὴν ραθυμίαν του, ποτέ δέν θά συνέβαινε νά στερηθῇ αὐτήν. Εἶθε δὲ νά συμβῆ ὅλοι μας νά προτιμήσωμεν αὐτὴν καί νά τὴν ἐφαρμόσωμεν μὲ κάθε ἀκρίβειαν, ὥστε νά ἐπιτύχωμεν καί τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ πού ἐπιφυλάσσονται δι' αὐτοὺς πού ἀγαποῦν αὐτόν, μὲ τὴν χάριν καί φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καί εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καί ἡ τιμή, τώρα καί πάντοτε καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ'

(Γεν. 48, 21 - 50, 26)

«Εἶπε δέ», φησὶν, «Ἰσραὴλ τῷ Ἰωσήφ· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀποσιτρέψει ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων ὑμῶν. Ἐγὼ δὲ δίδωμι σοι Σήκιμα ἐξαιρέσιον παρὰ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ».

1. Προφῆν ἐλαγγειλάμενος τέλος ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ τὸν
 10 Ἰακώβ ὑποθέσει, εἰς μῆκος ἡμῶν ἐκτιθέμενος τοῦ λόγου, τὴν ὑπόσχεσιν πᾶσαν εἰς πέρας ἀγαγεῖν οὐκ ἰσχύομεν. Διὸ βούλομαι σήμερον τὰ προφῆν ἡμῶν ἐκείθεν ἀπολειφθέντα εἰς μέσον προθεῖναι. ἵνα οὕτω καὶ γὰρ, Θεοῦ διδόντος, τὸ τέλος ἐπιπῶμεν. Ἀναγκαῖον δὲ πρότερον ὑπομνήσαι τὴν ὑμετέραν
 15 ἀγάπην, καὶ δεῖξαι μέχρι τίνος τότε τὸν λόγον σιῆσαιτες, οὕτω τὴν διδασκαλίαν καταλύομεν. Ἴστε δήπου καὶ μέμνησθε, ὅτι ἠγάπα τοὺς τοῦ Ἰωσήφ παῖδας μέλλων ὁ δίκαιος εὐλογεῖν, τὸν Ἐφραῖμ τοῦ Μανασσῆ προέθηκε, καὶ ταῦτα τοῦ πατρὸς δυσχερότατος, πρὶν ὅν καὶ εἶπεν, «Οἶδα, τέκνον καὶ
 20 οὗτος ἔσται εἰς λαόν, καὶ οὗτος ἐπωθήσεται· ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται Ἰσραὴλ, λέγοντες· ποιῆσαι σε ὁ Θεὸς ὡς Ἐφραῖμ καὶ Μανασσῆ καὶ ἔθηκε τὸν Ἐ-
 25 φραῖμ ἔμπροσθεν τοῦ Μανασσῆ». Μέχρι τούτου γενόμενοι,

ΟΜΙΛΙΑ ΞΖ'

(Γεν. 48, 21 - 50, 26)

«Εἶπε», λέγει, «ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ ἐγὼ πεθαίνω καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί σας καὶ θὰ σᾶς ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν χώραν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων σας. Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σήκιμα τὴν πιὸ ἐξαιρετικὴν μερίδα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀδελφούς σου καὶ πού τὴν ἐπῆρα μὲ μάχαιραν καὶ τόξον».

1. Εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν σᾶς ὑπεσχέθην νὰ τελειώσωμεν τὴν διήγησιν σχετικὰ μὲ τὸν Ἰακώβ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπεξετάθη πολὺ ὁ λόγος, δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ὑπόσχεσιν. Διὰ τοῦτο θέλω σήμερα νὰ σᾶς ἐκθέσω τὰ ὅσα παρελείψαμεν ἐκεῖ, ὥστε ἔτσι, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, νὰ τερματίσωμεν σήμερα τὴν διήγησιν. Ἀνάγκη δὲ εἶναι προηγουμένως νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ νὰ σᾶς ἀναφέρω εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταματήσαμεν ἐκεῖ τὸν λόγον καὶ ἐτερματίσαμεν ἔτσι τὴν διδασκαλίαν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ ἐνθυμηθε, ὅτι, ὅταν ἐπρόκειτο ὁ δίκαιος νὰ εὐλογήσῃ τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ, ἔθεσε τὸν Ἐφραΐμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ, καὶ ἐπειδὴ ὁ πατέρας των ἐδυσανασχέτησε, εἶπε πρὸς αὐτόν· «Τὸ γνωρίζω, τέκνον μου· καὶ αὐτός θ' ἀποκτήσῃ πολλοὺς ἀπογόνους καὶ θὰ ὑψωθῇ καὶ αὐτός, ἀλλ' ὁ νεώτερος ἀδελφός του θὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν, καὶ οἱ ἀπόγονοί του θ' αὐξηθοῦν εἰς πλῆθος ἐθνῶν. Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, λέγων· Μὲ ἐσᾶς θὰ εὐλογηθῇ ὁ λαός τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅλοι θὰ λέγουν· Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ σὲ κἀνῃ ὡσὸν τὸν Ἐφραΐμ καὶ τὸν Μανασσῆ· καὶ ἔθεσε τὸν Ἐφραΐμ πρὶν ἀπὸ τὸν Μανασσῆ». Μέχρις ἐδῶ ἐφθάσαμεν καὶ ἐσταματήσαμεν τὴν διδασκαλίαν, διὰ νὰ μὴ κουράσω-

ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι ὑμῶν τὴν μνήμην, ἐπαυσάμεθα τῆς διδασκαλίας· ἀλλ' εἰ δοκεῖ, σήμερον ἴδωμεν τὰ ἐξῆς.

«Ἐἶπε» γάρ, φησὶν, «Ἰσραὴλ τῷ Ἰωσήφ· ἴδὸν ἐγὼ ἀποθνήσκω, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀποσιτρέψει ὑμᾶς
 5 ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων μου. Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαιρέτιον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἢν ἔλαβον ἐν μαχαίρα μου καὶ τόξῳ». Ἐπειδὴ τοὺς υἱοὺς ἐνλόγησε, καὶ τὰ μέλλοντα προσορῶν προέδηκε τὸν νεώτερον τοῦ προσθυτέρου, βουλόμενος πείσαι τὸν Ἰωσήφ, ὅτι οὐχ ἀπλῶς
 10 οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ προφητεύων τὰ μλλοντα ἔσεσθαι, προλέγει ἀντιῶ καὶ τὴν οἰκειάν τελευτήν, καὶ ὅτι ἐπαρήξουσιν ἐκ τῆς ἀλλοτριᾶς εἰς τὴν Χαναάν, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ χρησιὰς αὐτοῖς ἐλπίδας ὑποτείνει, ὥστε τῇ προσδοκίᾳ κομφίξεσθαι. Ἡ γὰρ τῶν χρησιῶν ἐλπίς ὑπο
 15 τέμνεται ἀεὶ τοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ πόρους. Καὶ δεικνὺς λοιπὸν καὶ ἐν τῷ τῆς τελευτῆς καιρῷ τὴν φιλοσοφίαν, ἢν περὶ τὸν Ἰωσήφ ἐκέκμητο, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαιρέτιον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου»· μονονουχὶ διὰ τούτου δηλῶν, ὅτι οὕτω πάντως ἔσται τοῦτο, καὶ κατὰ
 20 τὴν ἐμὴν πρόβρησιν ἐπανελέθεσθε, καὶ κληρονομήσετε τὴν γῆν τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι καὶ τὴν Σηκίμων πόλιν σοι δίδωμι κληρονομίαν. «Ἐξαιρέτιον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἢν ἔλαβον ἐκ χειρὸς Ἀμορραίων ἐν μαχαίρα μου καὶ τόξῳ».

Τί δὴ τοῦτό ἐστι; Τὰ παρὰ τοῦ Συμεὼν καὶ Λευὶ γεγε
 25 νημένα εἰς τοὺς ἐν Σηκίμοις οἰκιοῦνται, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Ἦν ἔλαβον ἐν μαχαίρα μου καὶ τόξῳ». Ἄλλ' ἐνιαῦθα εὐ-

μεν τὴν μνήμην σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λόγων· ἀλλ' ἐὰν θέλετε ἄς ἰδοῦμεν σήμερα τὴν συνέχειαν.

«Εἶπε λοιπὸν», λέγει, «ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ· Νὰ ἐγὼ πεθαινῶ καὶ θά εἶναι ὁ Θεὸς μαζί σας καὶ θά σᾶς ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν χώραν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων σας. Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σήκιμα, τὴν πιὸ ξεχωριστὴν μερίδα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀδελφούς σου καὶ ποὺ τὴν ἀπέκτησα μὲ μάχαιραν καὶ τόξον». Ἐπειδὴ εὐλόγησε τοὺς υἱούς του καὶ προβλέπων τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἔθεσε τὸν νεώτερον πρὶν ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον, θέλων νὰ πείσῃ τὸν Ἰωσήφ, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμεν ἔτσι ἀπλῶς καὶ εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ προφητεύων ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, προλέγει εἰς αὐτὸν τὸν θάνατόν του, καὶ ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὴν ξένην χώραν εἰς τὴν Χαναάν, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων των, καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ὥστε ν' ἀνακουφίζονται μὲ τὴν ἀναμονήν. Διότι ἡ ἐλπίς τῶν ἀγαθῶν ἐλαττώνει πάντοτε τοὺς πόνους τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ διὰ νὰ δεῖξη ἐν συνεχείᾳ καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του τὴν φιλοστοργίαν ποὺ ἔτρεφε διὰ τὸν Ἰωσήφ, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ δὲ δίνω εἰς ἐσένα τὰ Σήκιμα, ποὺ εἶναι ἡ πιὸ ξεχωριστὴ μερίδα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας μερίδας τῶν ἀδελφῶν σου», ὡσὰν μὲ αὐτὸ νὰ ἤθελε νὰ δηλώσῃ, ὅτι αὐτὸ ὅπωςδήποτε ἔτσι θὰ συμβῇ, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν μου πρόρρησιν θὰ ἐπιστρέψετε καὶ θὰ κληρονομήσετε τὴν γῆν τῶν πατέρων σας, δι' αὐτὸ καὶ σοῦ δίνω ὡς κληρονομίαν καὶ τὴν πόλιν τῶν Σηκίμων, «ποὺ εἶναι ἡ πιὸ ξεχωριστὴ μερίδα ἀπὸ τὰς μερίδας ὅλων τῶν ἄλλων ἀδελφῶν σου καὶ ποὺ τὴν ἐπῆρα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἀμορραίων μὲ μάχαιραν καὶ τόξον».

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ; Τὰ ὅσα εἶχαν συμβῇ ἀπὸ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ εἰς τὰ Σήκιμα τὰ θεωρεῖ ὡς ἰδικά του, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Τὴν ὁποῖαν ἐπῆρα μὲ τὴν μάχαιράν μου καὶ τὸ τόξον μου». Ἄλλ' ἐδῶ πολὺ εὐλογα

καίρως ζητήσκειν ἂν τις, τίνος ἔνεκεν οἰκειωσάμενος τὸ γε-
 γνημένον, ὃ μετὰ ταῦτα μέλλων διατάσσεσθαι, ἀνάγραπτον τὴν
 κατ' αὐτῶν ποιεῖται κατηγορίαν; Οὐχ ἑαυτῷ ἐναντιούμενος
 ὁ δίκαιος, ἀλλὰ δεικνὺς τὸ ἡμερον αὐτοῦ τῆς γνώμης, καὶ ὅτι
 5 παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην τοῦτο διεπράττετο· οὐ γὰρ μόνον οὐκ
 ἠρέσθη τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ καὶ ἐμέμπατο, ἐπειδὴ γέγονε.
 Διὰ τοῦτο θέλων δεῖξαι τὴν περὶ τὸν Ἰωσοῦ φιλοστοργίαν,
 αὐτῷ παραχωρεῖ τὰ Σήκιμα, καὶ φησιν· «Ἦν ἔλαβον ἐν μα-
 χαίρα μου καὶ τόξον». Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνων τὸ ἔργον γέγονεν,
 10 ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ κεῖται ἐξουσία. Εἰ γὰρ τῶν παιδῶν δεσπότης
 ὁ πατήρ, πολλῶ μᾶλλον τῶν ὑπ' αὐτῶν κτηθέντων κύριος ἂν
 εἴη· εἰ δὲ Κύριος, καὶ ὃ θεύλειται διαρέμειν ἂν δύναιτο. Ἐ-
 πεί οὖν ἐβούλειο δεῖξαι τὴν περὶ τὸν Ἰωσοῦ εὐνοίαν, οὐ μόνον
 διὰ τῆς τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τοῦ Μανασσῆ εὐλογίας τοῦτο
 15 πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τὴν Σήκιμα ἐξαίρειον κληρονο-
 μίαν καταλιπεῖν τῷ παιδί.

«Καὶ ἐκάλεσεν», φησί, «τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Ἰακώβ, καὶ εἶπε
 συνάχθητε, ἵνα ἀναγγείλω ὑμῖν τί ἀπαντήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐ-
 σχατίων τῶν ἡμερῶν. Ἀθροίσθητε, καὶ ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ
 20 πατρὸς ὑμῶν». Ὅρα τοῦ δικαίου τὴν σύνεσιν. Ἐπειδὴ προή-
 δει τῆς τελευτῆς τὸν καιρὸν, καλεῖ τοὺς παῖδας πρὸς ἑαυτὸν,
 καὶ φησιν· «Συνάχθητε, ἵνα ὑμῖν ἤδη προαναφωνήσω τί ὑμῖν
 ἀπαντήσεται ἐπ' ἐσχατίων τῶν ἡμερῶν. Ἀθροίσθητε, καὶ ἀ-
 κούσατε Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν». Δεῦτε, φησί, καὶ μάθετε
 25 παρ' ἐμοῦ, οὐ τὰ παρόντα, οὐ τὰ μετὰ βραχὴν ἐσόμενα χρόνον,
 ἀλλὰ τὰ ἐν ἐσχατίαις ἡμέραις γενησόμενα. Καὶ ταῦτα ὑμῖν
 οὐκ ἀπ' ἑμαυτοῦ μηνύω, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐνηχούμενος·
 διὰ τοῦτο καὶ τὰ μετὰ πολλὰς ὑστερον ἐσόμενα γενεὰς ἤδη

θά ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ, διὰ ποῖον λόγον παρουσιάζει ὡς ἰδικήν του πράξιν αὐτὸ πού συνέβη ἐκεῖ, αὐτὸς πού ἐπρόκειτο εἰς τὴν συνέχειαν νὰ δώσῃ ἐντολήν νὰ εἶναι ἄσβεστος ἢ ἐναντίον αὐτῶν κατηγορία!; Δὲν ἔρχεται ὁ δίκαιος εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὸ πρᾶον τοῦ χαρακτῆρος του καὶ ὅτι αὐτὸ ἔγινε χωρὶς τὴν θέλησίν του· διότι ὄχι μόνον δὲν ἐχάρη μὲ τὰ ὅσα ἔγιναν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατηγορήσεν ἐπειδὴ ἔγιναν. Διὰ τοῦτο θέλων νὰ δείξῃ τὴν φιλοστοργίαν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, παραχωρεῖ εἰς αὐτὸν τὰ Σήκιμο, καὶ λέγει· «Τὴν ὁποίαν ἐπῆρα μὲ τὴν μάχαιραν καὶ τὸ τόξον μου». Δηλαδή, ἂν καὶ ἡ πράξις ἦτο ἐκείνων, ἀλλ' ὅμως εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας εἶναι κύριος τῶν παιδιῶν του, πολὺ περισσότερο θά ἤμποροῦσε νὰ εἶναι κύριος αὐτῶν πού ἀπεκτήθησαν ἀπὸ αὐτά· ἐὰν δὲ εἶναι κύριος θά ἤμποροῦσε καὶ νὰ διανέμῃ ὅποιο θέλει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν εὐνοιάν του πρὸς τὸν Ἰωσήφ, τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ὄχι μόνον μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἐφραιμ καὶ τοῦ Μανασσῆ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἄφησεν εἰς τὸ παιδί του τὴν πιὸ ἐξαίρετον κληρονομίαν, τὰ Σήκιμα.

«Καὶ ἐκάλεσε», λέγει, «ὁ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς του καὶ εἶπε· Συγκεντρωθῆτε, διὰ νὰ σᾶς ἀναγγείλω τί θὰ σᾶς συμβῆ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Μαζευθῆτε καὶ ἀκούσατε τὸν πατέρα σας Ἰακώβ». Πρόσεχε τὴν σύνεσιν τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ προεῖδε τὸν χρόνον τοῦ θανάτου του, καλεῖ τὰ παιδιά του πλησίον του καὶ λέγει· «Συγκεντρωθῆτε, διὰ νὰ σᾶς προεῖπω τί θὰ σᾶς συμβῆ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Μαζευθῆτε καὶ ἀκούσατε τὸν πατέρα σας Ἰακώβ». Ἐλάτε, λέγει, καὶ μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὄχι τὰ παρόντα, οὔτε ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ σύντομον χρόνον, ἀλλ' ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας. Καὶ αὐτὰ δὲν σᾶς τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ κινούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· διὰ τοῦτο καὶ προλέγω ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ πολλὰς γενεάς.

προαναφωνῶ. Καὶ γὰρ μέλλον τὴν ζωὴν ταύτην καταλθεῖν, βούλομαι ἐκάστω ὑμῶν, ὅσοι ἐν σιγήλῃ χαλκῇ, ἐναποθέσθαι τὴν μνήμην. Σκόπει δὲ τὸν δίκαιον, πῶς συναχθέντων τῶν παιδῶν ἢ ἰάξει χρησάμενος τῆς ἔξω γενέσεως, οὕτω τὴν
 5 ἀριώτιονσαν πρὸς ἕκαστον ποιεῖται ἢ κατάραν, ἢ ἐδλογίαν, κὰν τοῦτω δεικνὺς τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν.

Καὶ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου. «Ρουβήν», φησὶν, «ὁ πρωτότοκος, ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς ἀνθάδης». Ὅρα πόση ἢ σοφία τοῦ δικαίου. Μεί-
 10 ζοσα γὰρ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἀνέξῃσαι βουλόμενος, πρότερον εἶπε τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῷ ἐνυπαρχόντα προιερόματα, καὶ τὴν προεδρίαν, ἧς ἀπήλωνσεν αὐτός, ἀρχὴ τέκνων γενόμενος, καὶ τῆς ἀξίας τῆς τοῦ πρωτοτόκου ἀπολαύων καὶ τότε τὰ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἁμαρτήματα ὅσοι ἐν σιγήλῃ
 15 χαλκῇ ἐναποτίθεται, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ὄφελος τῶν φυσικῶς ἡμῖν ἐνυπαρχόντων, μὴ τῶν ἀπὸ τῆς προαιρέσεως κατορθωμάτων ἐπομένων· ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ καὶ ἔπαινον φέροντα καὶ νόγον προστιθέμενα. «Σκληρὸς», φησὶ, «φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς ἀνθάδης». Τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀξίαν σοι, φησὶ, δεδομένην προὔδωκας διὰ τῆς οἰκείας προπειθείας. Εἶτα καὶ αὐ-
 20 τὸ τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματος ἀνάγκαστον καταλιμπάνει, ὥστε καὶ τοῖς ἑξῆς διδασκαλίαν εἶναι μεγίστην πρὸς τὸ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν, τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν γεγενημένην. «Ἐξύβρισας, ὡς ἔδωκ μὴ ἐκζέης. Ἀρέθης» γὰρ, φησὶν, «ἐ-
 25 πὶ τὴν κλίτην τοῦ πατρὸς σου· τότε ἐμίνας τὴν σιωπῆν, οὐ ανέθης». Τὴν μετὰ τῆς Βάλλας γεγενημένην αὐτῷ συνοσίαν αἰνίττειται.

2. Ὅρα πῶς διὰ τῆς συνέσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος αὐτῷ χαρισθείσης προλαβὼν, ὑπερ ἔμελλε Μωϋσῆς ἰομοθε-
 30 τεῖν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι τῇ αὐτῇ μίγνυσθαι γυναικὶ πατέρα καὶ

Καθ' ὅσον θέλω, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ πεθάνω, νὰ τὰ χαράξω εἰς τὴν μνήμην σας ὡσὸν ἀκριβῶς εἰς χαλκίνην στήλην. Πρόσεχε δὲ τὸν δίκαιον, πῶς, ἀφοῦ ἐσυγκεντρώθησαν τὰ παιδιὰ του καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν σειρὰν τῆς φυσικῆς γεννήσεως, ἔτσι δίδει εἰς τὸν καθένα αὐτὸ πού ταιριάζει ἢ τὴν κατάραν ἢ τὴν εὐλογίαν, δείχνοντας καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀρετῆς του.

Καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν πρῶτον. «Ρουβὴν», λέγει, «σύ πού εἶσαι ὁ πρωτότοκός μου, σύ εἶσαι ἡ δύναμίς μου καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν τέκνων μου· ἐφέρθης σκληρά, ὑπῆρξες σκληρὸς καὶ αὐθάδης». Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ σοφία τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ ἤθελε ν' αὐξήσῃ τὴν κατηγορίαν ἐναντίον του, πρῶτα ἀνέφερε τὰ φυσικὰ προτερήματά του καὶ τὰ πρωτεῖα, πού ἀπήλαυσεν αὐτός, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ τῶν τέκνων του, καὶ ἀπολαμβάνων καὶ τὰς τιμὰς τοῦ πρωτότου, καὶ τότε χαράσσει ὡσὸν ἀκριβῶς ἐπάνω εἰς χαλκίνην στήλην τὰ ἁμαρτήματα τῆς προαιρέσεώς του, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ὀφελούμεθα καθόλου ἀπὸ τὰ φυσικὰ μας προτερήματα, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦν τὰ κατορθώματα τῆς προαιρέσεώς μας· διότι αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα πού προκαλοῦν τὸν ἔπαινον καὶ ἐπιούρουν καὶ τὴν κατηγορίαν. «Ἐφέρθης», λέγει, «σκληρά, εἶσαι σκληρὸς καὶ αὐθάδης». Μὲ τὴν ἰδικὴν σου αὐθάδειαν, λέγει, ἐπρόδωσες τὴν ἀξίαν πού σοῦ ἔδωσεν ἡ φύσις. Ἐπειτα ἀφήνει ἄσθεστον καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματός του, ὥστε νὰ εἶναι μέγιστον διδάγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ μὴ ἐπιχειροῦν τὰ ἴδια, σκεπτόμενοι τὴν κατηγορίαν του ἐναντίον αὐτοῦ. «Μὲ ἐπεριφρόνησες, διὰ τοῦτο ὡσὸν τὸ νερὸ νὰ μὴ ἰδῆς προκοπὴν». Διότι, λέγει, «ἀνέβης εἰς τὴν πατρικὴν κοίτην καὶ ἐμόλυνες τὴν κλίνην εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέβης». Ὑπαινίσσεται τὴν σαρκικὴν μίξιν του μὲ τὴν Βάλλαν.

2. Πρόσεχε πῶς μὲ τὴν σοφίαν πού τοῦ ἐχαρίσθη ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προλαβαίνει ἐκεῖνο πού ἐπρόκειτο νὰ νομοθετήσῃ ὁ Μωϋσῆς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται ὁ πα-

παιδίον, τοῦτο αὐτὸς ἤδη, δι' ὧν ἐπειμίησε τῷ παιδί, ἀπαγορεύει, καὶ φησὶν· «Εὐμίνας τὴν στρομνήν, ἀνελθὼν ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρὸς σου». Πρῶγμα παρόνομον εἰργάσω, φησί. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ οὕτως «Ἐξύβρισας, ὡς ὕδαθ μὴ ἐκζέσης».

5 Ἀνόητός σοι, φησὶν, ἔσται ἡ τοιαύτη ἐπιχείρησις, ὅτι οὐδὲ τοῦ πατρὸς αἰδῶ τινα λαβῶν, μιᾶναι αὐτοῦ τὴν κοίτην ἐτόλμησας. Ἴνα οὖν ἤδη ἐν ταῖς ἐξῆς γενεαῖς τὴν τοιαύτην μίμησιν φυγεῖν ἔχωσι, διὰ τοῦτο ἐναποθέσθαι τοῖς γραμμασι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν κατηγορίαν ταύτην ὠκοδόμησεν, ὥστε πάντας

10 ἀκούοντας παιδεύεσθαι καὶ εἰδέναί σαφῶς, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος τῆς ἀπὸ τῆς φύσεως προεδρίας κεχαρισμένης, εἰ μὴ καὶ τὰ τῆς προαιρέσεως ἔλπειται.

Εἶτα ἐπειδὴ ἀκούτως τούτου ἐστηλίτευσεν τὴν μαζὰν ταύτην πράξιν, ἔρχεται ἐπὶ τὸν Συμεὼν καὶ Δαυὶ. «Συμεὼν καὶ Δαυὶ συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξαιρέσεως αὐτῶν». Ἡ φιλοτιμία αὐτῶν, φησὶν, ἦν ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς ἐπεδείξαντο, εἰς τὴν ἀδικίαν κείνην αὐτοὺς παρόρμησεν. Εἶτα δηλῶν ὅτι λαθόντες αὐτὸν τὴν ἑαυτῶν γνώμην ἔργον ἤγαγον, φησὶν· «Εἰς δουλίην αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐτῶν μὴ ἐρείσῃ τὰ ἥπατά μου». Μὴ γένοιτό μοι, φησί, κοινωνῆσαι αὐτοῖς τῆς γνώμης, ἢ συγκαταθέσθαι τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἀδίκως γεγενημένοις. «Οὐ ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους». Ἀλόγιστος αὐτῶν, φησί, γέγονεν ὁ θυμός. Εἰ γὰρ καὶ ἡμαρτε Συχέμ, ἀλλὰ κατὰ πάντων οὐκ ἐχοῖν τοσαύτην

25 ἐπιδείξασθαι μισσηρίαν. «Καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνεργοκόπησαν ταῦρον». Τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμώρ ἐνταῦθα αἰνίττειται,

2. Ὁ Συχέμ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐμμώρ τοῦ Εὐναίου Γεν. 34, 2.

τέρας καὶ ὁ υἱὸς νὰ ἔλθουν εἰς σαρκικὴν μίξιν μὲ τὴν ἰδίαν γυναῖκα, αὐτὸ αὐτὸς ἤδη ἀπαγορεύει μὲ τὰς ἐπιτιμήσεις πρὸς τὸ παιδί του, καὶ λέγει· «Ἐμόλυνες τὸ στρῶμα μου, διότι ἀνέβης εἰς τὴν κλίνην τοῦ πατέρα σου». Ἔκαμες, λέγει, πρᾶξιν παράνομον. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἔδειξες τόσῃν περιφρόνησιν, ὡσὰν τὸ νερὸ νὰ μὴ ἰδῆς προκοπὴν». Δὲν θὰ σὲ ὠφελήσῃ, λέγει, αὐτὴ ἡ ἐνέργειά σου, διότι, χωρὶς νὰ νοιώσῃς καμμίαν ἐντροπὴν ἀπέναντι εἰς τὸν πατέρα σου, ἐτόλμησες νὰ μολύνῃς τὴν κλίνην του. Διὰ νὰ ἡμποροῦν λοιπὸν αἱ ἐπόμεναί γεναὶ ν' ἀποφεύγουν αὐτὴν τὴν μίμησιν, διὰ τοῦτο τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐφρόντισε ν' ἀφήσῃ γραπτὴν αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, ὥστε ὅλοι πού θὰ τὴν ἀκούσουν νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ γνωρίζουν σαφῶς, ὅτι δὲν θὰ ἔχουν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὰ πρωτεῖα πού τοὺς ἐχάρισεν ἡ φύσις, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦν καὶ τὰ τῆς προαιρέσεως.

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔψεξεν ἄρκετὰ τὴν βδελυράν πρᾶξιν αὐτοῦ, ἔρχεται εἰς τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευί. «Ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευί διέπραξαν σκοπίμως μίαν ἄδικον πρᾶξιν». Ἡ φιλονεικία των, λέγει, πού ἐγένεον ἐξ αἰτίας τῆς ἀδελφῆς των, ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ἐκείνην τὴν ἄδικον πρᾶξιν. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔκαμαν αὐτὴν τὴν πρᾶξιν χωρὶς αὐτὸς νὰ τὴν γνωρίζῃ, λέγει· «Ἡ ψυχὴ μου δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν καὶ ἡ καρδιά μου δὲν εὕρισκει ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν». Εἴθε νὰ μὴ μοῦ συμβῆ, λέγει, νὰ λάθω μέρος εἰς αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ συμφωνήσω μὲ τὰ ὅσα αὐτοὶ διέπραξαν ἄδικα. «Διότι ἐπάνω εἰς τὸν θυμὸν των ἐφόνευσαν ἀνθρώπους». Ἀσυλλόγιστος, λέγει, ὑπῆρξεν ὁ θυμὸς των. Διότι, ἂν καὶ ἡμάρτησεν ὁ Συχέμ², ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ δείξουν εἰς τέτοιον βαθμὸν τὰς φονικὰς διαθέσεις των ἐναντίον ὄλων τῶν κατοίκων της. «Καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἐκδίκησιν κατέσφαξαν ταῦρον». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμώρ, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε ταῦρον ἐξ αἰτίας τῆς

διὰ τὸ ἀκμάζον τῆς ἡλικίας ταῦρον αὐτὸν ὀνομάσας.

Εἶτα εἰπὼν τὰ εἰρηγασμένα αὐτοῖς, καὶ ἄρᾶν προστίθῃσι, καὶ φησι· «Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι ἀνθάδης, καὶ ἡ μῆρις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη». Τὸν δόλον αἰνίττειται, ὃν 5 πρὸς αὐτοὺς ἐποιήσαντι ἀπαιήσαντες αὐτούς, καὶ μετὰ δόλον αὐτοῖς ἐπιθέμενοι. Ἀνθάδης γάρ, φησὶν, ὁ θυμὸς αὐτῶν, προπειῆς, ἀλόγιστος. «Καὶ ἡ μῆρις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη». Ὅτι γὰρ ἐνόμισαν οἱ Σηκιμίται πολλὴν τὴν περὶ αὐτοὺς εὐνοίαν ἐκδεδεῖχθαι, τότε θαρεῖαν τὴν μῆριν ἐπιδειξάμενοι, τὰ 10 τῶν πολεμίων αὐτοὺς διέθηξαν. Καὶ εἰπὼν τὸ γεγενημένον αὐτοῖς ἁμάρτημα, προσηγνύει καὶ τὴν ὑπὲρ τούτου διαδεσμομένην αὐτοὺς τιμοσίαν. «Αἰαμεριῶ αὐτοὺς ἐν Ἰακώβ, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ἰσραήλ». Παρταχοῦ, φησί, διεσπαρμένοι ἔσονται, ἵνα τοῦτο αὐτὸ πᾶσι κατάδηλον γένηται, ὅτι διὰ τὸ τόλμημα τὸ γεγενημένον τοῦτο οὗτοι ἔποιεμενήσασιν. Ἰούδα, σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου». Π εἰς τὸν Ἰούδαν γεγενημένη 15 εὐλογία μυστικὴ τίς ἐστι, προσηγνύουσα ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν ἅπαντα. «Ἰούδα» γάρ, φησί, «σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἐπεῖθεν ἔμελλεν ἐκ τῆς τούτου φυλῆς ἀραφαίνεσθαι κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἤδη κινούμενος, προσηγνύει διὰ τῶν 20 εἰς τὸν Ἰούδαν λεγομένων οὐ μόνον τὴν εἰς ἀνθρώπους κάθοδον τοῦ Δεσλότου, ἀλλὰ καὶ τὸ μυστήριον, καὶ τὸν στανρόν, καὶ τὴν ιαγήν, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ πάντα ἀπαξασπλῶς. 25 «Ἰούδα» γάρ, φησί, «σὲ αἰνέσαιεν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρες σου ἐπὶ τῷ τῶν ἐχθρῶν σου· καὶ προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου», τὴν ὑποταγὴν δηλῶν, ἣν μέλλουσιν ὑποτά-

σωματικῆς εύρωστίας του.

Ἔπειτα, ἀφοῦ ἀνέφεραν αὐτὰ πού διέπραξαν αὐτοί, προσθέτει καί κατάραν, καί λέγει· «Καταραμένος νά εἶναι ὁ θυμός των, διότι ἦτο αὐθάδης, καί ἡ ὀργή των, διότι ἦτο σκληρά». «Ὑπαινίσσεται τόν δόλον πού ἐπέδειξαν μέ τό νά ἐξαφανίσουν αὐτούς καί νά ἐπιτεθοῦν ἐναντίον των μέ δόλον. Διότι, λέγει, ὁ θυμός των ἦτο αὐθάδης, ἀπερίσκεπτος, ἀσυλλόγιστος. «Καταραμένη νά εἶναι καί ἡ ὀργή των, διότι ἦτο πολύ κληρά». Διότι τήν στιγμήν πού ἐνόμισαν οἱ Σηκιμίται ὅτι ἔδειχναν πολλήν εὐνοίαν πρὸς αὐτούς, τότε ἐπέδειξαν τήν μεγάλην ὀργήν των καί τὰς ἐχθρικός των διαθέσεις ἐναντίον των³. Καί ἀφοῦ ἀνέφερε τό ἁμάρτημα πού διέπραξαν, προλέγει καί τήν τιμωρίαν πού θά διαδεχθῆ αὐτό. «Θά διασκορπίσω τοὺς ἀπογόνους των μεταξύ τῶν ἀπογόνων τῶν ἄλλων υἱῶν τοῦ Ἰακώβ καί θά τοὺς διασπείρω μεταξύ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ». Παντοῦ, λέγει, θά διασκορπισθοῦν, διὰ νά γίνῃ γνωστόν εἰς ὅλους αὐτό, ὅτι αὐτοί τὰ ὑποφέρουν αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς πράξεως αὐτῆς πού ἐτόλμησαν νά κάνουν. «Ἰούδα, ἐσένα θά σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου». Ἡ εὐλογία εἰς τόν Ἰούδαν ἔχει κάποια μυστικήν σημασίαν, διότι μάς προμηνύει ὅλα ἐκεῖνα πού θά συνέβαιναν εἰς τόν Χριστόν. Διότι λέγει, «Ἰούδα, ἐσένα θά σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου». Ἐπειδὴ δηλαδή ἐπρόκειτο ἀπὸ αὐτόν, δηλαδή ἀπὸ τήν φυλὴν του, νά προέλθῃ ὁ Χριστός, σύμφωνα μέ τό σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας, διὰ τοῦτο φωτιζόμενος ἤδη ἀπὸ τό ἅγιον Πνεῦμα, προλέγει μέ αὐτὰ πού λέγει εἰς τόν Ἰούδαν ὄχι μόνον τόν ἐρχομόν τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καί τό ὄλον μυστήριον, τόν σταυρόν, τήν ταφήν, τήν ἀνάστασιν καί ὅλα γενικῶς. Διότι λέγει, «Ἰούδα, ἐσένα θά σέ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου· ἡ δύναμις τῶν χειρῶν σου θά εἶναι μεγάλη, ὥστε νά τρέπη εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς σου· καί θά σέ προσκυνήσουν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου», διὰ νά δηλώσῃ τήν ὑποταγὴν αὐτῶν

τεσθαι.

«Σκύμνος λέοντιος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης». Τὴν βασιλείαν αὐτοῦ προλέγει. Ἔθος γὰρ αἰεὶ τῇ Γραφῇ διὰ τῆς εἰκόνης τοῦτου τοῦ ζώου τὴν βασιλικὴν αὐθεντίαν αἰνίττεσθαι. «Αναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ταφὴν ἐνταῦθα αἰνίττεται. «Τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Καθάπερ γὰρ τὸν λέοντα, ἢ τὸν σκύμνον καθεύδοντα οὐδεὶς ἂν τολμήσειεν ἐξανασιῆσαι, οὕτω, φησί, «Ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ λέγων· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν». Εἶτα καὶ τὸν καιρὸν σαφῶς μνησκει, καθ' ὃν ἐπιστήσεσθαι ἔμελλεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον. «Οὐκ ἐκλείψω», φησί, «ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν». Μέγχοι τότε διαρκέσει, φησί, τὰ ἰουδαϊκά, καὶ οἱ ἄρχοντες οἱ ἐξ Ἰουδαίων, ἕως ἂν ἐκεῖνος παραγένηται. Καὶ καλῶς εἶπεν. «Ἔως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται» ἐκεῖνος, φησί, ᾧ προητοιμασμένη ἡ βασιλεία· διότι «Αὐτὸς ἐστὶν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν». 20 «Ὅρα πῶς ἤδη λέγει καὶ τὴν μέλλουσαν τῶν ἐθνῶν ἔσεσθαι σωτηρίαν. Καὶ αὐτὸς ἐστὶ, φησί, προσδοκία τῶν ἐθνῶν. Τὴν τοῦτου παρουσίαν τὰ ἔθνη προσδοκᾷ. «Δεσμεύω», φησί, «πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ», διὰ τοῦ πῶλου πάλιν τὴν τῶν ἐθνῶν προμηνύαν 25 προσαγωγήν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀκάθαρτον ζῶον ὁ ὄνος, διὰ τοῦτό φησιν· ἐκεῖνα τὰ ἀκάθαρα ἔθνη μετὰ τοσαύτης εὐκολίας ἐνάξει, ὡς ἂν τις τῇ ἔλικι τῆς ἀμπέλου τὸν πῶλον προσδήσῃ, τῆς

εἰς αὐτόν πού ἐπρόκειτο νά συμβῆ εἰς τό μέλλον.

«Ἰούδα, εἶσαι λεονταράκι, γέννημα λεονταριουῦ, καί ἐβλάστησες, υἱέ μου, ἀπό ἐμένα ὡσάν ἀπό βλαστόν νέος βλαστός». Μὲ αὐτά τὰ λόγια προλέγει τήν βασιλείαν του. Διότι συνηθίζει πάντοτε ἡ Γραφή μέ τήν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ζώου νά ὑποδηλώνη τήν βασιλικήν ἐξουσίαν. «Ἐξηπλώθης καί ἐκοιμήθης ὡσάν λεοντάρι καί ὡσάν μικρό λεονταράκι. Ποῖος θά τολμήσῃ νά τό ξυπνήσῃ;». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τόν σταυρόν καί τήν ταφήν. Ποῖος θά τολμήσῃ νά τό ξυπνήσῃ;». Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδῆ τό λεοντάρι ἢ τό μικρό λεονταράκι ὅταν κοιμᾶται κανεῖς δέν θά ἐτολμοῦσε νά τό ξυπνήσῃ, ἔτσι, λέγει, «Ἐκοιμήθης σάν λεοντάρι καί σάν μικρό λεονταράκι. Ποῖος θά τολμήσῃ νά τό ξυπνήσῃ;». Διότι αὐτός εἶναι ἐκεῖνος πού λέγει, «Ἐχω ἐξουσίαν νά θυσιάσω τήν ζωήν μου, καί πάλιν ἐξουσίαν ἔχω νά τήν πάρω πίσω»⁴. Ἐπειτα προλέγει μέ ἀκριβείαν καί τόν χρόνον, κατὰ τόν ὁποῖον ἐπρόκειτο νά ἔλθῃ ὁ Χριστός σύμφωνα μέ τό σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας. «Δέν θά λείψῃ», λέγει, «ἀρχῶν ἀπό τήν φυλήν Ἰούδα, οὔτε ἀρχηγός ἀπό τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ἐκεῖνος εἰς τόν ὁποῖον ἀνήκει ἡ ἐξουσία· εἰς ἐκεῖνον, λέγει, διὰ τόν ὁποῖον ἔχει προετοιμασθῆ ἡ βασιλεία· διότι «Αὐτός εἶναι ἡ προσδοκία τῶν λαῶν».

Πρόσεχε πῶς ἤδη προλέγει καί τήν σωτηρίαν πού ἐπρόκειτο νά συμβῆ εἰς τοὺς λαούς. Καί αὐτός, λέγει, θά εἶναι ἐκεῖνος πού περιμένουν οἱ λαοί. Τήν παρουσίαν αὐτοῦ περιμένουν οἱ λαοί. «Καί αὐτός», λέγει, «θά δένη τό πωλάρι του εἰς τήν ἄμπελον καί εἰς τήν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου τό πωλάρι τῆς ὄνου του», προλέγων πάλιν μέ τό Παῦλον τήν προσεύλεσιν τῶν λαῶν εἰς τόν Χριστόν. Ἐπειδὴ δηλαδῆ ὁ ὄνος εἶναι ζῶον ἀκάθαρτον, διὰ τοῦτο λέγει ἐκεῖνους τοὺς ἀκαθάρτους λαούς μέ τόσην εὐκολίαν θά τοὺς ὀδηγήσῃ πλησίον του, μέ ὄσῃν εὐκολίαν κάποιος δένει τό πωλάρι του εἰς τήν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου, ὑπαι-

ἐξουσίας τὴν ὑπερβολὴν αἰνιτιόμενος, καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν πολλὴν ἑπακοήν. Πολλῆς γάρ ἐστι τῆς ἡμερότητας τοῦ ὄνου τὸ ἀνέχεσθαι τῇ ἔλικι τῆς ἀμπέλου προσδεθῆναι. Τῇ ἀμπέλῳ δὲ παρείκασε τὴν οἰκειάν διδασκαλίαν. «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φη-
 5 σίν, «ὡς ἄμπελος ἢ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου γεωργός ἐστιν». «Ἐλικας δὲ ἐκάλεσε τὸ ἀπαλὸν τῶν προσιαγμάτων καὶ τῶν ρουθειῶν τὸ εὐκόλον, ἵνα ἤδη προμηγύσῃ, ὅτι τὰ ἔθνη εὐπειθέστερα τούτων γενήσονται. «Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιτόλην αὐτοῦ».
 10 3. Ὅρα πῶς ἅπαν ἡμῖν τὸ μυστήριον ἐπαῖθα ἠνίξαιτο. Ἰουαὶν οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον «Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ»· στολὴν, οἶμαι, τὸ σῶμα λέγων, ὃ διὰ τὴν οἰκονομίαν φορέσαι κατηξίωσεν. Εἶτα ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς οἶνον τί προσηγόρευσεν, ἐπήγαγε· «Καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν
 15 περιτόλην αὐτοῦ». Ὅρα πῶς τῷ τοῦ αἵματος ὀνόματι τὴν σφαγὴν ἡμῖν καὶ τὸν σταυρὸν ἠνίξαιτο, καὶ πᾶσαν τῶν μυστηρίων τὴν οἰκονομίαν. «Καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα· τὸ δίκαιον καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ κριτοῦ. Λιὰ γὰρ τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ γάλακτος οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν σημαίνειν ἠβουλήθη, ἢ
 20 ὅτι οὕτως ἔσται λευκὸν καὶ περιγαγὲς τὸ κριτήριο, καθάπερ ἢ τοῦ γάλακτος καὶ τῶν ὀδόντων ποιότης.

«Ζαβουλών», φησί, «παράλιος κατοικήσει, καὶ αὐτὸς παρ' ὄμορον πλείων, καὶ παρατερεῖ ἕως Σιδῶνος». Ὅρα πῶς καὶ

5. Ἰω. 15, 1.

6. Ἀρχαία πόλις τῆς Φοινίκης, μέγα ἐμπορικὸν καὶ πνευματικὸν κέντρον.

νισσόμενος τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἐξουσίας του καὶ τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τῶν λαῶν εἰς αὐτόν. Διότι ὁ ὄνος δείχνει μεγάλην ἀνοχήν εἰς τὸ νὰ δένεται εἰς τὴν ψαλίδα τῆς ἀμπέλου. Μὲ τὴν ἄμπελον δὲ παρωμοίωσε τὴν διδασκαλίαν του. Διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινὴ καὶ ὁ πατήρ μου εἶναι ὁ γεωργός»⁵. Ἐλικας δὲ ὠνόμασε τὸ ἀπαλὸν τῶν προσταγμάτων του καὶ τὸ εὐκόλον τῶν νομοθεσιῶν του, διὰ νὰ προείπη, ὅτι οἱ λαοὶ θὰ γίνουν περισσότερο ὑπάκουοι ἐπὶ αὐτοῦς. «Θὰ πλύνη μὲ οἶνον τὴν στολήν του καὶ μὲ τὸν κόκκινον ὡσάν τὸ αἷμα οἶνον τῆς σταφυλῆς θὰ πλύνη τὴν ἐνδυμασίαν του».

3. Πρόσεχε πῶς μᾶς ὑπηγίχθη ἐδῶ ὁλόκληρον τὸ μυστήριον. Γνωρίζουν οἱ πιστοὶ τὴν σημασίαν αὐτῶν τῶν λόγων· «Θὰ πλύνη μὲ οἶνον τὴν στολήν του»· νομίζω ὅτι ἴστολήν· ὀνομάζει τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον κατεδέχθη νὰ φορέσῃ χάριν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθῃς τί ἀκριβῶς ὠνόμασεν ἴοἶνον, ἐπρόσθεσε· «Καὶ μὲ τὸν κόκκινον ὡσάν αἷμα οἶνον τῆς σταφυλῆς θὰ καθάρῃ τὴν περιβολὴν του». Πρόσεχε πῶς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ αἵματος μᾶς ὑπηγίχθη τὴν σφαγὴν του καὶ τὸν σταυρόν του καὶ ὄλην τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων. «Οἱ ὀφθαλμοὶ του θ' ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ χαρὰν ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνου ποὺ πίνει οἶνον, καὶ τὰ δόντια του θὰ εἶναι λευκότερα καὶ ἀπὸ τὸ γάλα». Ἐδῶ θέλει μὲ τὴν μεταφορὰν τοῦ οἴνου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην χαρὰν. «Καὶ τὰ δόντια του θὰ εἶναι λευκότερα ἀπὸ τὸ γάλα»· μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἐννοεῖ τὸ δίκαιον καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ κριτοῦ. Διότι μὲ τὰ δόντια καὶ τὸ γάλα ἠθέλησε νὰ μᾶς δηλώσῃ ὅχι τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι τόσον πολὺ λαμπρὸν καὶ ἐνδοξον θὰ εἶναι τὸ κριτήριον, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἡ ποιότης τοῦ γάλακτος καὶ τῶν δοντιῶν.

«Οἱ ἀπόγονοι», λέγει, «τοῦ Ζαβουλῶν θὰ κατοικήσουσιν εἰς παράλιον χώραν, κοντὰ εἰς λιμένας ὅπου ὑπάρχουν πλοῖα, καὶ θὰ φθάνουν μέχρι τὴν Σιδῶνα»⁶. Πρόσεχε πῶς

τούτω προσηγύει ἔνθα τὴν οἴκησιν ἔξει, καὶ ὅτι μέχρι Σιδῶ-
 νος ἐκτιθήσεται. «*Ἰσοάχαρ τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν, ἀναπαυό-
 μενος ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων· καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάπαυσιν ὅτι κα-
 λή, καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων, ἐπέθηκε τὸν ὄμον αὐτοῦ εἰς τὸ πο-
 5* ρεῖν, καὶ ἐγένετο ἀνήρ γεωργός». Ἐπαινεῖ τοῦτον, ὡς τὴν
 τῆς γῆς ἐργασίαν ἐλόμενον, καὶ τὸ περὶ τὴν γῆν πορεῖσθαι
 πάντων προσηκόντα. «*Ὄχι κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ
 καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ. Καὶ γενηθήτω Δὴν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ,
 ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πύργον ἵππου· καὶ πεσεῖται
 10* ὁ ἵπλος εἰς τὰ ὀπίσθια, τὴν σοσιτηρίαν περιμένων Κυρίου».

Θαυμάσιον ἄξιον καὶ ἐκπλαγῆναι τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅπως
 τοῖς τοῦ Πνεύματος ὀφθαλμοῖς ἅπαντα προσορῶν τοῖς παισὶ
 περιεσήμεναι, καὶ τὰ ἐκάστῳ συμβηρόμενα προσέλεγε· τὰ γὰρ
 μετὰ πολλῶν ἐσόμενα χρόνον ἤδη προαναγινωεῖ.

15 «*Γὰρ, πειραιήριον πειραιεύσει αὐτόν· αὐτὸς δὲ πειρα-
 τεύσει αὐτόν κατὰ πόδας. Ἀσὴρ, πίων αὐτοῦ ὁ ἄριος, καὶ
 αὐτὸς δώσει τροφήν ἀρχουσι. Νεφθαλεῖμ, σιέλεχος ἀνειμένον,
 ἐπιδιδούς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος». Καὶ ἐπειδὴ ἐν συντόμῳ
 παρέδραμε τούτους, ἔρχεται λοιπὸν ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ φη-
 20 σιν· «*Ἰωσήφ υἱὸς ἠΰξημένος, ζηλωτός· Ἰωσήφ υἱὸς ἠΰξημέ-
 νος, υἱὸς μου νεώτερος». Ἐπίφθορος γέγονας, φηοῖν, ἐξ αὐ-
 τῶν τῶν προσημίων. «Ἐἰς δὲ διαβουλεύμενοι ἐλοιδοροῦν».
 Τῶν ἀδελφῶν τὴν κατ' αὐτοῦ συμφωνίαν αἰνίττεται. Καὶ ὅπερ**

προλέγει καὶ εἰς αὐτὸν ποῦ θὰ κατοικήσῃ καὶ ὅτι θὰ φθά-
 νουν οἱ ἀπόγονοί του μέχρι τὴν Σιδῶνα. «Ὁ Ἰσαάχαρ ἐ-
 πεθύμησε καὶ ἐθεώρησε καλὸν ν' ἀναπαύεται εἰς τὰς πε-
 ριοχὰς ἐκεῖνας ποὺ ἐκληροδοτήθησαν εἰς τοὺς ἄλλους
 ἀδελφούς του καὶ ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ἡ ἀνάπυστική ζωὴ εἶ-
 ναι καλὴ καὶ ὅτι ἡ γῆ εἶναι εὐφορῆ, ἀπεφάσισε νὰ ἐργασθῆ
 μὲ τὰ χέρια του καὶ ἔγινεν ἔτσι γεωργός». Τὸν ἐπαινεῖ
 ποὺ ἐπροτίμησε τὴν ἐργασίαν τῆς νῆς καὶ ποὺ ἔθεσε πρὶν
 ἀπὸ ὅλα τὸν κόπον καλλιιεργείας τῆς γῆς. «Ὁ Δὰν θὰ
 κυβερνήσῃ μὲ τοὺς ἀπογόνους του τὸν ἰσραηλιτικὸν λαὸν
 καὶ θὰ εἶναι μία ἰσαξία φυλὴ ἀπὸ τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.
 Ἡ φυλὴ τοῦ Δὰν θὰ γίνῃ κακοποιός, ὡσὰν φίδι κρυμμέ-
 νο εἰς τὴν ὁδόν, ὡσὰν φίδι ποὺ παραμονεύει εἰς τὸ μονο-
 πάτι διὰ νὰ δαγκώσῃ τὴν πτέρναν τοῦ ἵππου, καὶ ἔτσι νὰ
 πέσῃ πρὸς τὰ ὀπίσω ὁ ἵππεύς, περιμένων τὴν σωτηρίαν
 του ἀπὸ τὸν Κύριον». Ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν καὶ νὰ ἐκ-
 πλαγῶμεν μὲ αὐτὸν τὸν δίκαιον, πῶς, προβλέπων ὅλα μὲ
 ταὺς ὀφθαλμούς τοῦ Πνεύματος, τὰ ἐφάνερωνεν ἀπὸ πρὶν
 εἰς τὰ παιδιὰ του καὶ προέλεγεν ἐκεῖνα ποὺ θὰ συνέβαι-
 ναν εἰς τὸν καθένα· διότι προλέγει ἤδη ἐκεῖνα ποὺ θὰ
 συνέβαιναν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον.

«Εἰς τὸν Γὰδ θὰ στήσουν ἐνέδρας καὶ πειρατείας, ἀλ-
 λά καὶ αὐτὸς θὰ στήσῃ ἐνέδρας εἰς τὰ πόδια ἐκείνου ποὺ
 τὸν ἐνεδρεύει. Τοῦ δὲ Ἀσὴρ ἡ τροφή θὰ εἶναι πλουσία
 καὶ αὐτὸς θὰ δώσῃ τροφήν εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ὁ Νεφθα-
 λείμ θὰ ὁμοιάζῃ μὲ ὑψωμένον θλαστὸν ποὺ θὰ δίδῃ ὡ-
 ραιότητα εἰς τὸν καρπὸν». Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερον αὐτοὺς μὲ
 συντομίαν, ἔρχεται πλέον εἰς τὸν Ἰωσήφ καὶ λέγει· «Ὁ
 Ἰωσήφ ποὺ εἶναι τὸ ἐνδοξὸν τέκνον μου, καὶ τὸ ἀξιοζή-
 λευτον ὁ Ἰωσήφ ποὺ εἶναι τὸ ἐνδοξὸν τέκνον μου καὶ ὁ
 υἱὸς μου ὁ νεώτερος». Σὲ ἐφθόνησαν, λέγει, ἀπὸ τὴν παι-
 δικὴν σου ἡλικίαν. «Σκεπτόμενοι πονηρὰ πράγματα ἐναν-
 τίων του τὸν ἐκακολογοῦσαν». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν ἐναν-
 τίων του συνωμοσίαν τῶν ἀδελφῶν του. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ

ἀνωτέρω ἔλεγεν ἡ Γραφή, ὅτι «φόρον πονηρὸν κατήγεγκαν Ἰωσήφ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ», τοῦτο οὖτος ἐνταυθὰ φησιν «Εἰς ὃν διαβουλεύομενοι ἐλοιδοροῦν, καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κτήριοι τοξευμάτων», τὴν φορικὴν αὐτῶν αἰνιτιόμενος γνώμην. «Καὶ 5 συνειρίθη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν». Ὅρα πῶς, ἐπειδὴ εἶπε τὰ παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἰωσήφ τολμηθέντα, λέγει καὶ τὰ αὐτοῖς συμβεβηκότα. «Συνειρίθη» γὰρ, φησί, «τὰ τόξα αὐτῶν, καὶ ἐξελύθη τὰ νεῦρα βραχιόνων χειρῶν αὐτῶν. Αὐτοὶ μὲν ἀνελεῖν ἐπεχείρησαν, καὶ τό γε ἦγον εἰς αὐτούς, εἰς ἔρ- 10 γοι τὴν γνώμην ἐξήγαγον· ἀλλὰ καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συνειρίθη, καὶ ἐξελύθη αὐτῶν τὰ νεῦρα. Πῶς γὰρ οὐχὶ τοῦτο πεπόνθησιν, ὅτε ἤκουον τοῦ Ἰωσήφ λέγοντος, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν Ἰωσήφ, ὃν ἀπέδοσθε εἰς Αἴγυπτον; Τότε γὰρ μάλιστα, τότε ἐξελύθη αὐτῶν τὰ νεῦρα, «Διὰ χεῖρα δυνάστου 15 Ἰακώβ». Ἐκεῖθεν ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ Θεοῦ τοῦ πατρὸς σου, καὶ ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεὸς ὁ ἐμὸς». Ὁ δὲ ἐκλύσας αὐτῶν τὰ νεῦρα, ὁ δυνάστης ἐστίν. «Αὐτὸς γὰρ ἐβοήθησέ σοι, ὁ Θεὸς ὁ ἐμὸς».

Ὅρα τοῦ δικαίου τὸ γνήσιον περὶ τὸν Δεσπότην φίλιον, 20 ὅπως τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην αὐτοῦ μόνου λέγει εἶναι Θεόν, οὐχὶ συγκλείων αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν, οὐδὲ ἀποσιερῶν αὐτὸν τῆς ἐξουσίας τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον ἐμφαίτων πόθον. «Καὶ εὐλόγησέ σε εὐλογίαν οὐρανοῦ ἁνωθεν». Οὐ μόνον, φησὶν, ἐβοήθησεν, ἀλλὰ καὶ «Εὐλόγησέ σε εὐλογίαν 25 γῆς ἐχοῦσας πάντα, ἕνεκεν εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας, εὐ-

7. Γεν. 37, 2.

8. Γεν. 45, 3.

ἔλεγε προηγουμένως ἡ Γραφή, ὅτι δηλαδή «οἱ ἀδελφοί του διέβαλαν τὸν Ἰωσήφ εἰς τὸν πατέρα του»⁷, αὐτό λέγει αὐτός ἐδῶ «Σκεπτόμενοι πονηρὰ πράγματα ἐναντίον τοῦ τὸν ἐκακολογοῦσαν, ἄνθρωποι πού ἦσαν ἱκανοὶ διὰ πολέμους», ὑπαινισσόμενος μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τὴν φονικὴν διάθεσιν των. «Καὶ συνετρίβησαν κύριολεκτικὰ τὰ τόξα αὐτῶν». Πρόσεχε πῶς, ἐπειδὴ ἀνέφερε τὰ ὅσα διέπραξαν αὐτοὶ ἐναντίον τοῦ Ἰωσήφ, λέγει καὶ αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν εἰς αὐτούς. Διότι λέγει, «Συνετρήθησαν τὰ τόξα των καὶ παρέλυσαν τὰ νεῦρα τῶν βραχιόνων τῶν χειρῶν των». Αὐτοὶ μὲν ἐπεχείρησαν νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτούς, ἐπεχείρησαν νὰ πραγματοποιήσουν τὴν σκέψιν των ἄλλὰ καὶ τὰ τόξα των συνετρήθησαν καὶ παρέλυσαν αἱ δυνάμεις των. Πράγματι πῶς δὲν ἔπαθον αὐτό, ὅταν ἤκουον τὸν Ἰωσήφ νὰ λέγῃ, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀδελφός σας Ἰωσήφ, τὸν ὁποῖον ἐπωλήσατε εἰς τὴν Αἴγυπτον»⁸; Διότι τότε πρὸ πάντων, τότε παρέλυσαν αἱ δυνάμεις των, «Ἀπὸ τὸ πανίσχυρον χεῖρι τοῦ Κυρίου τοῦ Ἰακώβ». Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὸν Θεὸν τοῦ πατρός σου θὰ ἀντλήσῃ τὴν δυνάμιν σου σὺ ὁ ἰσχυρὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ὁ Θεὸς μου σὲ ἐβοήθησε. Διότι, λέγει, αὐτὸς πού παρέλυσεν τὴν δυνάμιν αὐτῶν, εἶναι ὁ Κύριος. Διότι αὐτὸς «Σὲ ἐβοήθησεν, ὁ Θεὸς μου».

Πρόσεχε τὴν γνησίαν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Κύριον, πῶς τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης λέγει ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς αὐτοῦ μόνον, χωρὶς νὰ περιορίζῃ τὴν κυριαρχίαν του, οὔτε νὰ ἀποστερῇ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ δείχνει τὸν ἰδικὸν του πόθον. «Καὶ σὲ εὐλόγησε μὲ πλουσίαν οὐράνιον εὐλογίαν». Ὁχι μόνον, λέγει, σὲ ἐβοήθησεν, ἀλλὰ «Καὶ σὲ εὐλόγησε μὲ εὐλογίαν τῆς γῆς πού θὰ καρποφορῇ πλουσίως, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐλογίας τῶν ἀπογόνων σου, καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ πατρός σου καὶ τῆς μητρός σου. Αὐταὶ αἱ εὐλογίαι θὰ εἶναι ἀνώτεραι ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἀκινήτων ὀρέων καὶ

λογίας πατρός σου καὶ μητρὸς σου. Ὑπερίχυσεν ἐπὶ εὐλογίαις ὁρέων μονίμων, καὶ ἐπιθυμίαις θινῶν αἰωνίων». Τὴν δόξαν καὶ τὴν περιφάνειαν ἐνταῦθα αἰνίττειται καὶ τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου, διὰ τῶν ὁρέων καὶ τῶν θινῶν τὸ ὑψηλόν
5 τε καὶ ἰσχυρὸν ἐμφαίνων, ὡς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν τῆς ἀρχῆς ἀνενεχθῆναι. «Αἶτιαι», φησί, «αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔσονται Ἰωσήφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς ὧν ἡγήσατο ἀδελφῶν». Αἶτιαι, φησί, αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔσονται τὴν οἴην.

10 Βενιαμὴν λύκος ἄρπαξ, τὸ πρωῒνδον ἔδειαι, καὶ εἰς τὸ ἑσπέρας διαδώσει τροφήν». Καὶ ἐνταῦθα προμηνύει αὐτῷ τὰ μετὰ μικρὸν ἐσόμενα χρόνον, καὶ ὅτι, καθάπερ λύκος, οὗτος ἐπιθήσεται ἀρπάζων, ἀναιρῶν, καὶ μυρία κακὰ διατιθεῖς. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσι τοῖς υἱοῖς καταλλήλους τὰς εὐλογίας προσ-
15 μῆνυσε. «Καὶ εὐλόγησε», φησί, «ἕκαστον κατὰ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, ἣν εὐλόγησεν αὐτούς», ἀπὸ τοῦ, «Ἄπερ ἔχρησεν ἑκάστῳ προεμήνυσε, καὶ τὰ ἐφ' ἑκάστης φυλῆς συμβησόμενα προανεφώνησεν», ἐπειδὴ διετάξατο τὰ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος αὐτῷ προμηνυθέντα, φησὶ πρὸς αὐτούς· «Ἐγὼ προϊθέμαι πρὸς τὸν
20 ἐμὸν λαόν, καὶ θάψετε με μετὰ τῶν πατέρων μου».

Α. Ὅρα πῶς διὰ τῆς ἐπισκλήψεως ταύτης μεγίστην αὐτοῖς παραμυθίαν χαρίζεται. Ἐγενόουν γάρ, ὅτι οὐκ ἂν ὁ δίκαιος τοῦτο διεστείλατο, εἰ μὴ πάντως ἦδει τὴν ἄνοδον αὐτῶν ἐσομένην, καὶ τῆς δουλείας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ἀλαλ-
25 λαγήν. Εἶτα καὶ τὸν τρόπον λέγει· «Ἐν τῷ σπηλαίῳ», φησί, «ὅ ἐστιν ἐν τῷ ἀγρῷ Ἐφροὺν τοῦ Χετταίου». Καὶ ταῦτα εἰπὼν «κατέπασσε», φησί, «ἐπιτάσσω» τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἐξάρας Ἰακώβ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κλίνην, ἐξέλιπε, καὶ

ἀφθονώτεροι ἀπὸ τὰς αἰωνίας ποσότητος τῆς ἄμμου». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου, καὶ μὲ τὰς λέξεις τῶν ὀρέων καὶ τῆς σωροῦ τῆς ἄμμου δείχνει τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν δύναμιν, ὥστε νὰ ἀνεβῆ καὶ εἰς τὴν πῖο ὑψηλὴν κορυφὴν τῆς ἐξουσίας. «Αὐταί», λέγει, «αἱ εὐλογίαι θὰ συμβοῦν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωσήφ, εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκείνου πού ἔγινεν ἄρχων καὶ προστάτης τῶν ἀδελφῶν του». Αὐταί, λέγει, θὰ συμβοῦν εἰς τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν.

«Ὁ Βενιαμὴν θὰ εἶναι λύκος ἀρπακτικός. Τὸ πρῶν θὰ τρώγῃ καὶ τὸ ἑσπέρας θὰ ἔχη ἀκόμη τροφὴν διὰ νὰ δίδῃ καὶ εἰς ἄλλους». Καὶ ἐδῶ προλέγει εἰς αὐτὸν ἐκεῖνα πού θὰ συνέβαιναν μετὰ ἀπὸ σύντομον χρόνον, καὶ ὅτι, ὡσὰν ἀκριβῶς λύκος, ἔτσι θὰ ἐπιτίθεται κοῖ θ' ἀρπάζῃ, θὰ φονεύῃ καὶ ἀμέτρητα ἄλλα κακὰ θὰ κάμνῃ. Ὅταν δὲ ἔδωκε τὰς καταλλήλους εὐλογίας εἰς ὅλους τοὺς υἱοὺς του, «Καὶ εὐλόγησε», λέγει, «τὸν καθένα μὲ ξεχωριστὴν εὐλογίαν, μὲ τὴν ὁποῖαν εὐλόγησεν αὐτούς», ἀντὶ νὰ εἰπῆ, ὅτι προεἶπεν εἰς τὸν καθένα αὐτὰ πού ἔπρεπε καὶ προανήγγειλεν αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν εἰς τὴν κάθε μίαν φυλὴν, ὅταν εἶπε εἰς αὐτούς αὐτὰ πού τοῦ προαπεκάλυψε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τότε λέγει πρὸς αὐτούς· «Ἐγὼ πεθαίνω καὶ προστίθεμαι ἔτσι εἰς τὸν λαόν μου πού ἀπέθανε· θάψατέ με μαζὶ μὲ τοὺς πατέρας μου.

4. Πρόσεχε πῶς μὲ αὐτὴν τὴν παραγγελίαν τοὺς χαρίζει μεγάλην παρηγορίαν. Διότι ἐσκέπτοντο, ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ὁ δίκαιος νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν παραγγελίαν, ἐὰν βέβαια δὲν προέβλεπε τὴν ἐπιστροφὴν των νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὸν τόπον. «Μέσα εἰς τὸ σπήλαιον», λέγει, «πού εὐρίσκεται εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Ἐφρών τοῦ Χετταίου». Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ, λέγει, «ἔπαυσε νὰ δίδῃ ἐντολὰς εἰς τοὺς υἱοὺς του, καὶ ἀφοῦ ἄπλωσε τὰ πόδια του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, ἐπέθανε

προσειέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ὅρα καὶ τὴν τελευτὴν τοῦ δικαίου πολλοῦ θαύματος γέμουσαν. Διαταξάμενος γὰρ, φησί, τοῖς παισὶν αὐτοῦ, «Ἐξάρας τοὺς πόδας ἐπὶ τὴν κλίτην», ὡσερ μεθ' ἡδονῆς τὸ πρᾶγμα καταδεχόμενος. Οὕτω μετὰ τὸ
 5 πάντα διατάσσεται, «Τοὺς πόδας ἐξάρας», ἀντὶ τοῦ, ἔφαπλώσας, ἢ τείρας, ὡς ἂν εἴποι τις, «Ἐξέλιπε», τοῦτό ἐστι, κατέλυσε τὴν ζωὴν, «Καὶ προσειέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ». «Καὶ ἐπιπεσών», φησὶν, «Ἰωσήφ ἐπὶ πρόσωπον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῷ, καὶ καταφιλήσεν αὐτόν».

10 Εἶδες παιδὸς φιλοστοργίαν; εἶδες πεπυρωμένην ἀγάπην; Καὶ μετὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀναχώρησιν «Ἐπιπεσὼν ἐπὶ τὸ πρόσωπον, καὶ καταφιλήσας, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῷ». Καὶ τούτου γενομένου Ἰωσήφ τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐνιαλθένια εἰς ἔργον λοιπὸν ἐσπούδαζεν ἀγαγεῖν. Τέως δὲ «Προσείταξε τοῖς ἐντα-
 15 γισιαῖς ἐνταμιάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς μὲν τεσσαράκοντα ἡμέρας τὰς τῆς ταφῆς, ἡ δὲ Αἴγυπτος ἑβδομήκοντα ἡμέρας αὐτὸν ἐπέτηθε». Καὶ ἐπειδὴ τὰ νεομοιόμενα ἅπαντα γέγονται, λοιπὸν γρωρίζει τῷ Φαραῷ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς κελευσθένια, καὶ φησὶν «Ὁρκισέ με
 20 ὁ πατήρ μου, λέγων· ἐν τῷ μνημείῳ, ᾧ ὄρουξα ἐμανιῶ ἐν γῆ Χανυάν, ἐκεῖ με θάψεις. Νῦν οὖν συναναβάς θάψω τὸν πατέρα μου, καὶ ἐπανελεύσομαι». Προσηκόν ἐστι, φησί, τὰ παρ' αὐτοῦ διαταγένια πληρωθῆναι παρ' ἐμοῦ. Ποίησας οὖν τὰ δόξαντα αὐτῷ, ἐπανελεύσομαι. Ταῦτα ἀκούσας ἐπέταραξεν ὁ
 25 Φαραῷ. «Καὶ ἀνέβη», φησὶν, «Ἰωσήφ θάψαι τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ συνανέβησαν μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ παῖδες Φαραῷ».

καὶ ἐπροστέθη εἰς τὸν λαόν του». Πρόσεχε καὶ τὸν θάνατον τοῦ δικαίου πού εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πολλῶν θαυμασμῶν. Διότι, λέγει, ἀφοῦ ἔδωσε τὰς παραγγελίας εἰς τοὺς υἱούς του, «Ἐπλώσε τὰ πόδια του ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην», ὡσάν νὰ ἐδέχετο τὸ πρᾶγμα μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἔτσι, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν ὄλων τῶν παραγγελμάτων του. «Ἐξάρσας τοὺς πόδας του», ἀντὶ νὰ εἰπῇ ἄφοῦ ἄπλωσε ἢ ἐτέντωσε τὰ πόδια του, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, «Ἐξέλιπε», πού σημαίνει, ἐπέθανε, «καὶ ἐπροστέθη εἰς τὸν λαόν του». «Καὶ τότε», λέγει, «ἔπεσεν ὁ Ἰωσήφ ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός του, ἔκλαυσε δι' αὐτὸν καὶ τὸν ἐφίλησε πολλὰς φορές».

Εἶδες φιλοστοργίαν παιδιοῦ; εἶδες ἀγάπην γεμάτην ἀπὸ θέρμην; Καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ψυχῆς, Ἐφοῦ ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπόν του, τὸν ἐφίλησε πολλὰς φορές καὶ ἔκλαυσε δι' αὐτόν». Καὶ ἀφοῦ ἔγινε καὶ αὐτὸ ὁ Ἰωσήφ ἐφρόντιζε νὰ πραγματοποιήσῃ πλέον τὰ ὅσα τοῦ παρήγγειλεν ὁ πατέρας του. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν «Ἐπρόσταξε τοὺς ἐνταφιαστὰς νὰ ἐνταφιάσουν (ταριχεύσουν) τὸν πατέρα του. Καὶ διήρκησεν ὁ ἐνταφιασμὸς του σαράντα ἡμέρας, ἢ δὲ Αἴγυπτος ἐπένησεν αὐτὸν ἐβδομήντα ἡμέρας». Καὶ ὅταν ἔγιναν ὅλα τὰ προβλεπόμενα, τότε πλέον ἀναφέρει εἰς τὸν Φαραῶ καὶ εἰς τοὺς αὐλικούς του τὰ ὅσα παρήγγειλεν ὁ πατέρας του, καὶ λέγει· «Ὁ πατέρας μου μὲ ὄρκισε καὶ μοῦ εἶπε· Θέλω νὰ μὲ θάψῃς εἰς τὸ μνημεῖον, πού ἄνοιξα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Τώρα λοιπὸν πρέπει ν' ἀνεβῶ εἰς τὴν Χαναάν, νὰ θάψω τὸν πατέρα μου, καὶ νὰ ἐπιστρέψω καὶ πάλιν». Πρέπει, λέγει, νὰ πραγματοποιήσω ἐκεῖνα πού παρήγγειλεν. Ἐφοῦ λοιπὸν κάμω αὐτὰ πού μοῦ παρήγγειλε, θὰ ἐπιστρέψω. «Ἐὐποῦν τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Φαραῶ τὸν ἐπέτρεψε νὰ μεταβῇ καὶ νὰ τὸν θάψῃ. «Καὶ ἀνέβη», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν Χαναάν νὰ θάψῃ τὸν πατέρα του καὶ ἀνέβησαν μαζί μὲ αὐτόν καὶ ὅλοι οἱ δοῦλοι τοῦ Φαραῶ, καὶ ὅλους τοὺς

Καὶ τὴν συγγένειαν, καὶ τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα ὑπελεί-
πον· ο. Καὶ συνανέβησαν μετ' αὐτοῦ ἄρματα καὶ ἵπποις, καὶ
ἐγένετο ἡ παρεμβολὴ μεγάλη σφόδρα.

Ὅρα διὰ τὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ τιμὴν πόσῃν ἐπιδείκνυται
5 πλουσίῃν οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ συνανέρονται τῷ Ἰωσήφ, ὥστε
γενέσθαι αὐτοὺς παρεμβολὴν μεγάλην. «Καὶ παραγενόμενοι ἔν-
τινι τόπῳ, ἐκόψαντο αὐτὸν κολετὸν μέγαν καὶ ἰσχυρὸν σφό-
δρα. Καὶ ἐποίησε τὸ πένθος τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐπὶ ἡμέρας.
Καὶ εἶδον οἱ κατοικοῦντες Χαναάν, καὶ εἶπαν πένθος μέγα
10 ἐστὶ τοῖς Αἰγυπτίοις. Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου,
πένθος Αἰγύπτου, ὃ ἐστὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου». Ἀλλὰ σὺ ταῦ-
τα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ ἀπλῶς παρτίτρεχε, ἀλλὰ τὸν καιρὸν
ἐννοῶν, καθ' ὃν ἐγίνετο, πάσης αἰτίας ἀπάλλατε τὸν Ἰωσήφ.
Οὐδέλω γὰρ ἦσαν τοῦ ἄδου αἱ πύλαι συγκλασθεῖσαι, οὐδὲ τοῦ
15 θανάτου τὰ δεσμὰ διαλυθέντα, οὐδὲ κοίμησις ὁ θάνατος λεγό-
μενος ἦν. Αὐτὸ τοῦτο ἐπειδὴ ἐδεδοίκεσαν τὸν θάνατον, ταῦτα
ἐποίουν· καὶ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἐπειδὴ ὕπνος ὁ θά-
νατος γέγονε, καὶ κοίμησις ἡ τελευτή, καὶ πολλὴ τῆς ἀνασιτά-
σεως ἡ πληροφορία, ὡς ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν μεθιστάμενοι, οὐ-
20 τως ἀγαλλόμεθα καὶ εὐφραινόμεθα. Καὶ τί λέγω ἀπὸ ζωῆς
εἰς ζωὴν; Ἀπὸ τοῦ χειρόνος ἐπὶ τὴν δελτίονα, ἀπὸ τῆς προσ-
καίρου ἐπὶ τὴν αἰώνιον, ἀπὸ τῆς ἐπιγείου εἰς τὴν ἐπουράνιον.

«Καὶ πληρώσας πάντα», φησὶν, «Ἰωσήφ ὑπέστρεψεν εἰς
Αἴγυπτον αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ συναναβάντες
25 μετ' αὐτοῦ». Ἀλλ' ὄρα μοι λοιπὸν ἐνταῦθα τῶν ἀδελφῶν τοῦ
Ἰωσήφ τὴν δειλίαν, καὶ τὸν φόβον τὸν κατασειόντα αὐτῶν τὴν
διάνοιαν. «Ἰδόντες» γὰρ, φησὶν, «οἱ ἀδελφοὶ Ἰωσήφ, ὅτι τε-
θνήκεν ὁ πατήρ αὐτῶν, εἶπαν· μήποτε μνησικακίῃσιν ἡμῶν Ἰω-

συγγενείς, τὰ βόδια καὶ τὰ πρόβατα τὰ ἄφησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον· καὶ ἀνέβησαν μαζί με αὐτὸν ἄρματα καὶ ἵπποις καὶ ἐγένεν ἡ συνοδεία πάρα πολὺ μεγάλη.

Πρόσεχε πρόσην φροντίδα δείχνουν οἱ Αἰγύπτιοι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἀνεβαίνουν μαζί με τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Χαναάν ὥστε νὰ γίνῃ ἔτσι μεγάλη ἡ συνοδεία. «Καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς κάποιον τόπον, ἐθρήνησαν τὸν νεκρὸν πολὺ, μεθρήνον μέγαν καὶ ἰσχυρόν. Καὶ ἐκράτησαν ἐκεῖ τὸ πένθος διὰ τὸν πατέρα του ἑπτὰ ἡμέρας. Καὶ εἶδαν οἱ κάτοικοι τῆς Χαναάν καὶ εἶπαν· Αὐτὸ εἶναι μέγαν πένθος εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Διὰ τοῦτο ὠνόμασαν τὸν τόπον αὐτὸν Ἰένθος Αἰγύπτου, πού εὐρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην». Ἄλλὰ σὺ, ἀγαπητέ, ἀκούων αὐτά, νὰ μὴ τὰ παρατρέχῃς, ἀλλὰ σκεπτόμενος τὸν καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγέναν, ἀπάλλασσε τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ κάθε κατηγορίας. Διότι δὲν εἶχαν ἀκόμη θραυσθῆ αἱ πύλαι τοῦ ἄδου, οὔτε εἶχαν διαλυθῆ τὰ δεσμά τοῦ θανάτου, οὔτε ὁ θάνατος ὠνομάζετο κοίμησις. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν θάνατον, τὰ ἔκαμαν αὐτά· τώρα ὅμως, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ὁ θάνατος ἐγένεν ὕπνος καὶ ὁ πεθαιμὸς κοίμησις, καὶ εἶναι μεγάλη ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς ἀναστάσεως, ὥστε νὰ συμβαίῃ νὰ μεταβαίνωμεν ἀπὸ τὴν μίαν ζωὴν εἰς ἄλλην, διὰ τοῦτο νοιώθωμεν τόσον μεγάλην ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. Καὶ διατί λέγω ἀπὸ τὴν μίαν ζωὴν εἰς ἄλλην ζωὴν; μεταβαίνωμεν ἀπὸ τὴν χειροτέραν πρὸς τὴν καλυτέραν, ἀπὸ τὸν πρόσκαιρον εἰς τὴν αἰώνιον, ἀπὸ τὴν ἐπίγειον εἰς τὴν ἐπουράνιον.

«Καί, ἀφοῦ ὁ Ἰωσήφ», λέγει, «ἐξεπλήρωσεν ὅλα, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Αἴγυπτον αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ του καὶ ὅλοι ὅσοι ἀνέβησαν μαζί με αὐτόν». Ἄλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ ἐδῶ πλέον τὴν δειλίαν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὸν φόβον πού συνετάρασσε τὴν διάνοιάν των. Διότι, λέγει, «Ὅταν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ εἶδαν ὅτι ἐπέθανεν ὁ πατήρ των, εἶπαν· μὴ τυχόν κάποτε μνησικακῆ-

αὐτῶν, καὶ ἀνταποδοῶ ἀνταπόδομα ἡμῖν, πάντα τὰ κατὰ ἃ ἐνεδει-
 ξάμεθα αὐτῶν». Μεγάλως αὐτῶν ὁ φόβος ἐτάραττε τὴν διά-
 τικταιν, καὶ ἐπὶ τοῦ συνειδήτου κεντιοῦμενοι οὐκ εἶχον ὅ τι πρά-
 ξωσι. Αἰὰ τοῦτο, φησί, θεασάμενοι τοῦ πατρὸς τὴν τελευτήν,
 5 καὶ ἐπιδόμενοι, μὴ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰσπράξῃται δίκην ὁ Ἰω-
 σὴφ ἔπερ τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων, «Παραγενόμενοι», φη-
 σί, «πρὸς αὐτὸν εἶπον ὁ πατήρ σου ὤρκωσε πρὸ τοῦ τελευτή-
 σαι αὐτόν, λέγων· εἶπατε Ἰωσήφ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἀδικίαν
 καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν».
 10 Ὅσα πάλιν, πῶς αὐτοὶ ἐναντιῶν κατήγοροι γίνονται. Βλέ-
 πε ὅσον ἐστὶν ὁ τοῦ συνειδήτου ἔλεγχος. Ὅλος ἴστε, ὅτι ἁ-
 δικίαν καὶ ἁμαρτίαν εἰργάσασθε, ὅτι πονηρὰ ἐνεδείξασθε.
 «Καὶ νῦν δέξαι τὴν ἀδικίαν τῶν θεωποτότων τοῦ Θεοῦ τοῦ
 πατρὸς σου». Εἶδες πῶς, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, αὐτοὶ ἐαν-
 15 τῶν κατήγοροι γίνονται, καὶ φασιν· εἶπεν ὁ πατήρ σου. «Ἄ-
 φες αὐτοῖς, ὅτι πονηρὰ σοι ἐνεδείξαντο, καὶ δέξαι τὴν ἀδι-
 κίαν τῶν θεωποτότων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς σου». Ἄλλ' ὁ θαυ-
 μασιὸς οὗτος καὶ παράρετος τοσοῦτο· ἀπέσχε τοῦ μνήμην τινὰ
 ποιήσασθαι τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων, ὅτι καὶ πρὸς τὰ ρή-
 20 ματα αὐτῶν συνεχθή. «Καὶ ἔκλαυσεν», φησί, «Ἰωσήφ, λα-
 λούντων αὐτῶν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐλθόντες εἶπον· ἴδε, ἡμεῖς
 σοι οἰκεία». Ὅσα πόσον ἐστὶν ἀρετή, πῶς ἰσχυρὸν καὶ ἁμα-
 ρτον πεπονητὸς βασιλεύει, οἱ δὲ ταῦτα διαθέντες τὸν ἀδελφόν, οἰ-
 25 κείται εἶναι παρακαλοῦσι τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰς δουλείαν ἐκδο-
 θέντος.

5. Ἄλλ' ἄκουε τοῦ Ἰωσήφ τὴν περὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀρε-
 ξικαλίαν, καὶ ὅπως διὰ πάντων αὐτοῦ παραωθήσασθαι βού-
 λεται, καὶ πείσεται, ὡς οὐδὲν εἰς αὐτὸν ἡμαρτήσασι. Καὶ
 30 φησι· «Μὴ φοβεῖσθε· τοῦ γὰρ Ἰεσοῦ εἰμι ἐγώ. Ὑμεῖς ἐ-

αη ὁ Ἰωσήφ ἐναντίον μας καὶ μᾶς ἐκδικηθῆ δι' ὅλα τὰ κακὰ ποῦ ἐκάμαμεν εἰς αὐτόν». Πολὺ φοβερὰ συνετάρασ-
σεν ὁ φόβος αὐτῶν τὴν διάνοιάν των καὶ ἐνοχλούμενοι
ἀπὸ τὰ κεντήματα τῆς συνειδήσεώς των δὲν ἤξευραν τί
νά κάνουν. Διὰ τοῦτο, λέγει, ὅταν εἶδαν τὸν θάνατον τοῦ
πατρός των καὶ φοβούμενοι μήπως τοὺς ἐκδικηθῆ ὁ Ἰω-
σήφ ἐπάξια δι' ὅλα ἐκεῖνα ποῦ ἔκαμαν εἰς αὐτόν, «Ἄφου
μετέβησαν», λέγει, «πρὸς αὐτόν τοῦ εἶπαν· ὁ πατέρας σου
μᾶς ὤρκισε πρὶν πεθάνῃ, λέγων· νὰ εἰπῆτε εἰς τὸν Ἰωσήφ,
συγχώρησε τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν τῶν ἀδελφῶν
σου».

Πρόσεχε πάλιν, πῶς αὐτοὶ γίνονται κατηγοροὶ τοῦ
ἑαυτοῦ των. Βλέπε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ὁ ἔλεγχος
τῆς συνειδήσεως. Τὸ γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι διεπράξα-
τε ἀδικίαν καὶ ἁμαρτίαν, ὅτι ἐδείξατε κακίαν. «Κοί τῶρα
συγχώρησε τὴν ἀδικίαν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρός
σου». Εἶδες πῶς, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἀναγκάζῃ, γίνον-
ται οἱ ἴδιοι κατηγοροὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ λέγουν· εἶπεν
ὁ πατέρας σου, «Συγχώρησε αὐτούς, διότι σοῦ ἔκαναν
μεγάλα κακὰ, συγχώρησε τὴν ἀδικίαν τῶν δούλων τοῦ
Θεοῦ τοῦ πατρός σου». Ἄλλ' ὁ θαυμαστός αὐτός καὶ
πανάρετος τόσοσὸν πολὺ ἀπεῖχεν ἀπὸ τὸ νὰ ἐνθυμηθῆ τὰ
ὅσα τοῦ ἔκαμον, ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ λόγια των ἐσυγκινήθη.
«Καὶ ἔκλαυσε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ἐνῶ αὐτοὶ τοῦ ἔλεξαν
αὐτά. Τότε τὸν ἐπλησίασαν αὐτοὶ καὶ τοῦ εἶπαν· νὰ, ἡμεῖς
εἴμεθα δούλοι σου». Πρόσεχε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι
ἡ ἀρετὴ, πόσον ἰσχυρὸν καὶ ἀκατομάχητον, καὶ πόση ἡ ἁ-
δυναμία τῆς κακίας. Διότι νὰ, ἐκεῖνος ποῦ τόσα πολλά
ἔπαθε βασιλεύει, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐπροξένησαν αὐτὰ εἰς
τὸν ἀδελφόν των, παρακολοῦν νὰ εἶναι δούλοι ἐκείνου
ποῦ τὸν ἐπώλησαν ὡς δούλον.

5. Ἄλλ' ἄκουε τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τοὺς
ἀδελφούς του καὶ πῶς, μὲ ὅλα ὅσα τοὺς λέγει, θέλει νὰ
τοὺς παρηγορήσῃ καὶ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι δὲν διέπραξαν
κανένα κακὸν εἰς αὐτόν. Καὶ λέγει· «Μὴ φοβεῖσθε, διότι

βουλεύσασθε καὶ ἐμοῦ ποιηρά· ὁ δὲ Θεὸς ἐβουλεύσατο περὶ ἐμοῦ εἰς ἀγαθὰ, ὅπως ἂν γενηθῆ ὡς σήμερον, ἵνα διατραφῆ λαὸς πολὺς». Μὴ δειλιάσητε, ἡ ἡοί, μηδὲ ἐναγώνιοι γένησθε· «τοῦ Θεοῦ γὰρ εἰμι ἐγώ», καὶ τὸν Δεσπότην τὸν ἐμὸν μιμοῦ-

5 **μαι**, καὶ ἐνεργεσίαις ἀμείβεσθαι σπουδάξω τοὺς τὰ ἀνήκεστά με διαθέντας· «Τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰμι ἐγώ». Εἶτα δεικνὺς ὅσης ἀπολαύει παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐνδοίας, ἡ ἡοί· «ὅμοις ποιηρῶ γνώμη τὰ καὶ ἐμὲ εἰργάσασθε, ὁ δὲ Θεὸς εἰς ἀγαθὰ μοι πάντα περιέσκησε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε, «Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν

10 **Θεὸν** πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν». «Πάντα», ἡ ἡοί. Τί ἐστι, «Πάντα»; Καὶ τὰ ἐναντία, καὶ τὰ λεπτεῖν δοκοῦντα, καὶ ταῦτα εἰς ἀγαθὸν μετέσκησαν, ὅ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θαυμασίου τούτου γεγένηται. Τὰ γὰρ παρὰ τῶν ἀδελφῶν γεγενημένα, ταῦτα μάλιστα αὐτῷ τὴν βασιλείαν προεξένησε, τῆς ἐνμηχάνου τοῦ

15 **Θεοῦ σοφίας** πάντα τὰ ποιηρὰ εἰς ἀγαθὰ μεταβαλλούσης. «Ἴνα διατραφῆ», ἡ ἡοί, «λαὸς πολὺς». Οὐ μόνον ἑμῶν ἔνεκεν ταῦτα εἰς ἀγαθὸν μετέβαλεν, ἀλλ' ἵνα καὶ πᾶς οὗτος ὁ λαὸς διατραφῆται δυναθῆ.

«Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· μὴ ἠοβεῖσθε ἐγὼ διατρέφω ὑμῶς,

20 **καὶ τὰς οἰκίας ὑμῶν**. Καὶ παρεκάλεισεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν». Τί τοίνυν δεδοίκατε; Ἐγὼ ὑμῶν χορηγήσω ἵα πρὸς τροφήν, καὶ πᾶσι τοῖς μετ' ὑμῶν. «Καὶ παρεκάλεισεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν». Οὐχ ἀπλῶς αὐτούς παρεκάλεισεν, ἀλλὰ τσαύτη ἐχρήσατο τῇ σπου-

25 **δῆ**, ὅστε πᾶσαν αὐτῶν ἀθυμίαν ἐξελεῖν. «Καὶ κατοίκησεν Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ, αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ παροικία τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ εἶδεν Ἰωσήφ παιδία Ἐφραΐμ

ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Σεῖς ἔσκέφθητε κακὰ ἐναντίον μου, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἔσκέφθη δι' ἐμένα καλὰ πράγματα, διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πού ἐγίνε μέχρι σήμερα, νὰ διατραφῇ δηλαδὴ πολὺς λαός». Μὴ δειλιάσετε, λέγει, οὔτε νὰ κυριευθῆτε ἀπὸ ἀγωνίαν, «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ» καὶ μιμοῦμαι τὸν Κύριόν μου καὶ φροντίζω νὰ ἀμείβω μὲ εὐεργεσίας ἐκείνους πού μου ἐπροξένησαν τὰ ἀφόρητα κακὰ «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ». Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ πόσῃ εὐνοίαν ἀπολαμβάνει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, λέγει· Σεῖς ἐκάματε ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ ἐμένα μὲ κακὴν διάθεσιν, ὁ Θεὸς ὅμως τὰ μετέβαλεν ὅλα αὐτὰ πρὸς χάριν μου εἰς ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Εἰς αὐτοὺς πού ἀγαποῦν τὸν Θεὸν βοηθεῖ αὐτὸς νὰ ἔχουν ὅλα καλὸν τέλος»⁹. «Ὅλα», λέγει. Τί σημαίνει «Ὅλα»; Καὶ τὰ ἀντίθετα, καὶ ἐκεῖνα πού φαίνονται δυσάρεστα, καὶ αὐτὰ τὰ μεταβάλλει εἰς ἀγαθόν, πρᾶγμα βέβαια πού συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτοῦ τοῦ θαυμασίου. Διότι ἐκεῖνα πού τοῦ ἔκαμαν οἱ ἀδελφοὶ του, αὐτὰ πρό πάντων τοῦ ἐχάρισαν τὴν βασιλείαν, μὲ τὸ νὰ μεταβάλλῃ ἢ εὐμήχανος σοφία τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ κακὰ εἰς ἀγαθὰ. «Διὰ νὰ διατραφῇ», λέγει, «πολὺς λαός». Ὅχι μόνον μετέβαλεν αὐτὰ ἐξ αἰτίας σας εἰς ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἠμπορέσῃ καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ λαὸς νὰ διατραφῇ.

«Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· μὴ φοβεῖσθε· ἐγὼ θὰ διαθρέψω ὡσὰς καθὼς καὶ τὰς οἰκογενείας σας. Καὶ παρηγόρησεν αὐτούς καὶ τὰ λόγια του ἀνεκούφισαν τὴν καρδίαν των». Τί φοβεῖσθε λοιπόν; Ἐγὼ θὰ δώσω εἰς ἐσᾶς καὶ εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς σας τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. «Καὶ παρηγόρησεν αὐτούς καὶ μὲ τὰ λόγια του ἀνεκούφισε τὴν καρδίαν των». Ὅχι ἀπλῶς παρηγόρησεν αὐτούς, ἀλλὰ τόσῃ φροντίδα κατέβαλεν, ὥστε ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ αὐτούς κάθε μορφήν λύπης. «Καὶ ἐκατοίκησεν ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν Αἴγυπτον, αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ του καὶ ὅλοι ἡ παροικία τοῦ πατρὸς του. Καὶ εἶδεν ὁ Ἰωσήφ παιδιὰ τοῦ Ἐφραΐμ μέχρι

ἕως τρίτης γενεᾶς. Καὶ εἶπεν Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐ-
 τοῦ λέγων· ἐγὼ ἀποθνήσκω. Ἐπισκοπῆ δὲ ἐπισκέρεται ὑμᾶς
 ὁ Θεός, καὶ συνανοίσετε τὰ ὀσιᾶ μου ἐνιεύθεν». Ὅρα καὶ
 τοῦτον ὁμοίως τῷ πατρὶ ἐπισκήπτονα τοῦ μετακομιοθῆναι αὐ-
 5 τοῦ τὰ ὀσιᾶ. Καὶ ὅρα πῶς πάλιν θουλόμενος ἀναρροῶσαι αὐ-
 τῶν τὸν λογισμόν, καὶ χρησιτὰς ἐλπίδας ἔχειν περὶ τῆς ἐπανό-
 δου, πρότερον τοῦτο προεμήνυσε, ὅτι ἐπαρτελεύσεσθε, καὶ τότε
 φησί, «Συνανοίσετε». Ἀνιόντες, φησὶν, ὑμεῖς «Συνανοίσετε
 τὰ ὀσιᾶ μου». Τοῦτο δὲ ἐποίει οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ μάτην, ἀλλὰ
 10 δύο ταῦτα οἰκονομῶν· ἓν μὲν, ἵνα μὴ οἱ Αἰγύπτιοι μεμηνημένοι
 τῶν ισοσύτων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καὶ εὐκόλως ἐξ ἀνθρώπων
 θεοῦς προσαγορευόντες, ἐπόθεσιν ἀσεβείας ἔχωσι τοῦ δικαίου
 τὸ ὄμμα· ἕτερον δέ, ἵνα ὅσοι πεπληροφορημένοι, ὅτι πάντως
 ἐπανήξουσιν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν ὁμολογημένον, οὐκ ἂν οὕτω
 15 διεισιέλαιτο, ὥστε μετ' αὐτῶν ἀναγαγεῖν τὰ ὀσιᾶ. Καὶ ἦν ἰ-
 δεῖν λοιπὸν πρᾶγμα καιρὸν καὶ παράδοξον, τὸν ἐπὶ τῆς Αἰγύ-
 πτου πάντα τὸν Ἰσραὴλ διατρέφοντα, τοῦτον καὶ τῆς ἐπανόδου
 ἠγούμενον, καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας αὐτοὺς εισάγοντα.
 «Καὶ εἰελεύτησε», φησὶν, ὁ Ἰωσήφ ἑτῶν ἑκατὸν δέκα.
 20 Τίνος ἔνεκεν καὶ τοῦτου τὰ ἔτη ἡμῖν ἐσήμανεν; Ἴνα μάθης
 ὅσον ἐτῶν τῆς Αἰγύπτου τὴν ἡγεμονίαν ἐνεχειρίσθη. Ἐπτα-
 καίδεκα ἐτῶν γενόμενος κατέβη εἰς τὴν Αἰγύπτου καὶ τριά-
 κοντα ἐτῶν γεγονώς ὤφθη τῷ Φαραῶ, καὶ διεκρίνε τὰ ἐνύ-
 25 γύπτου ἀρχήν. Εἶδες πῶς μείζους τῶν πόνων αἱ ἀμοιβαί, καὶ
 πολυπλασίους αἱ ἀντιδόσεις; Ἐν δέκα καὶ τρισὶν ἔτεσιν ἐπά-
 λαισε τοῖς πειρασμοῖς, τὴν δουλείαν ὑπομένων, τὴν κατηγορί-
 αν ἐκείνην τὴν παράνομον, τὴν ἐν τῷ δεσποτικῷ κακουχίαν.

10. Ὁ Ἰωσήφ φοβεῖται μήπως οἱ Αἰγύπτιοι, πού τόσοι εὐκόλα
 ἔθεοποιούσαν τοὺς ἀνθρώπους, θεοποιήσαν καὶ αὐτόν, ἐνθυμούμενοι
 τὰς εὐεργεσίας του πρὸς αὐτούς.

11. Γεν. 39, 7-20.

καὶ τὴν τρίτην γενεάν. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰωσήφ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ αὐτὰ τὰ λόγια· Ἐγὼ πεθαίνω. Ὅπως ἂν ἴπῃ ὁμοίως θὰ σὰς ἐπισκεφθῇ ὁ Θεὸς καὶ τότε νὰ μεταφέρετε ἀπὸ ἐδῶ μαζί σας καὶ τὰ ὀστᾶ μου». Πρόσεχε καὶ αὐτὸν πού παραγγέλλει ὁμοίως μὲ τὸν πατέρα του νὰ μετακομίσουν τὰ ὀστᾶ του. Καὶ πρόσεχε πῶς πάλιν, θέλοντας νὰ ἐνδυναμώσῃ τὸν λογισμόν των καὶ νὰ ἔχουν ἀγαθὰς ἐλπίδας διὰ τὴν ἐπιστροφὴν των, πρῶτα αὐτὸ τοὺς προεῖπεν, ὅτι δηλοδῆ θὰ ἐπιστρέψετε, καὶ τότε λέγει, «Μεταφέρατε καὶ τὰ ὀστᾶ μου». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμνε ὄχι εἰς τὴν τύχην καὶ ἄσκοπα, ἀλλὰ διευθετώντας δύο πράγματα· ἓνα μὲν, διὰ νὰ μὴ συμβῇ οἱ Αἰγύπτιοι, ἐνθυμούμενοι τὰς τόσας εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ τόσον εὐκόλα ἀνεκήρυσσαν θεοὺς ἀπὸ ἀνθρώπους, νὰ λάβουν ὡς ἀφορμὴν διὰ μίαν τέτοιαν ἀσέβειαν τὸ σῶμα τοῦ δικαίου¹⁰· δεύτερον δέ, διὰ νὰ ἔχουν τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ὅπως ἂν ἴπῃ θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Χαναάν. Διότι ἐὰν αὐτὸ δὲν ἦτο βέβαιον, δὲν θὰ τοὺς ἔδιδε τέτοιαν ἐντολήν, ὥστε νὰ μεταφέρουν μαζί των τὰ ὀστᾶ του. Καὶ ἦτο πλέον δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς ἓνα πρᾶγμα πρωτοφανές καὶ παράδοξον, ἐκείνον πού εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐστρέφεν ὅλον τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, αὐτὸν νὰ γίνεται καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὴν Χαναάν, καὶ νὰ εἰσαγῇ αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

«Καὶ ἐπέθανε», λέγει, «ὁ Ἰωσήφ ἑκατὸν δέκα ἐτῶν». Διὰ ποῖον λόγον μᾶς ἀνέφεραν ἡ Γραφή καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ; Διὰ νὰ μάθῃς πόσα ἔτη ἤσκησε τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὅταν ἦτο δέκα ἐπτὰ ἐτῶν κατέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅταν ἔγινε τριάντα ἐτῶν παρουσιάσθη εἰς τὸν Φαράω καὶ τοῦ ἐξήγησε τὰ ὄνειρα. Ὁγδόντα λοιπὸν ἔτη ἤσκησεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Εἶδες πῶς αἱ ἀμοιβαὶ εἶναι μεγαλύτεραι ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ πολλαπλάσιαι αἱ ἀνταποδώσεις; Ἐπὶ δέκα τρία ἔτη ἐπάλευσε μὲ τὰς δοκιμασίας, ὑπομένοντας τὴν δουλείαν, τὴν παράνομον ἐκείνην κατηγορίαν¹¹, τὰ κακοπαθήματα μέσα

Καὶ ἐπειδὴ γενναίως μετ' εὐχαριστίας ἅπαντα ἤνεργε, διὰ τοῦτο καὶ δαφιλεῖς ἐκομίσαστο τὰς ἀμοιβὰς καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος βίον. Ἐννόησον γάρ μοι, διτι ἔπερ τοῦ θραχέος ἐκεῖνου χρόνον, ὅν τὴν δουλείαν καὶ τὸ δεσποτικόν ἐπέμεινε, ἐν ὄγδο-
5 ἡκοῖα ἔτεσι τὴν βασιλείαν διεῖπε. Καὶ διτι πίσει πάντα διέπρατε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῆς τῶν ὀσιῶν μετακομιδῆς ἐνετείλατο, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· «Πίστει Ἰωσήφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε». Καὶ οὐκ ἔστι μεχρὶ τοῦτου, ἀλλ' ἵνα μάθῃς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπέ-
10 σκηψε τῶν ὀσιῶν τὴν κομιδὴν γενέσθαι, φησί, «Καὶ περὶ τῶν ὀσιῶν αὐτοῦ ἐνετείλατο».

Τάχα πλείονα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ σὺγγνωτε. Πρὸς γὰρ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου φθάσαντες ἐβουλήθημεν ἅπαν σήμερον τελέσαντες τὸ βιβλίον, οὕτω καταπαῦσαι τὸν λόγον, καὶ τὴν
15 συνήθη παράκλησιν ὑμῖν προσαγαγεῖν, ὥστε μεμνηθῆναι τῶν εἰρημένων, καὶ ζηλοῦν τῶν δικαίων τοῦτων τὴν ἀρετὴν, τὴν περὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἀνεξικακίαν, τὴν περὶ τοὺς ἐπηρεάζον-
 τας μακροθυμίαν, τὴν σωφροσύνην τὴν ὑπερβάλλουσαν. Ἐν-
 τεῦθεν γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὖτος ἑαυτὴν ἐπεσπάσατο παρὰ τοῦ
20 Θεοῦ τὴν εὐνοίαν. Εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν ἄνωθεν ἐπισπάσασθαι ἑσπέρην, πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιῶμεθα λόγον. Οὕ-
 τω γὰρ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐπιποσόμεθα τὴν χάριν, καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευ-
 ξόμεθα ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάγια ἡμῶς ἐπιτωχεῖν, χάριτι
25 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, πῶν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

12. Ἐβρ. 11, 22.

13. Αὐτόθι.

εις τὴν φυλακὴν. Καὶ ἐπειδὴ ὑπέμεινεν ὅλα μὲ γενναιότη-
 τα καὶ εὐχαρίστως, διὰ τοῦτο καὶ ἔλαβε πλουσίας τὰς
 ἀμοιβὰς καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι σκέψου, σὲ
 παρακαλῶ, ἐξ αἰτίας ἐκείνου τοῦ συντόμου χρόνου, κατὰ
 τὸν ὅποιον ὑπέμεινεν τὴν δουλείαν μέσα εἰς τὴν φυλα-
 κὴν, ἀσκοῦσε τὴν βασιλείαν ἐπὶ ὀγδόντα ἔτη. Καὶ ὅτι ὅλα
 τὰ ἔκαμνε μὲ πίστιν καὶ διὰ τοῦτο ἔδωσε καὶ τὴν παραγ-
 γελίαν τῆς μετακομιδῆς τῶν ὀστῶν του, ἄκουε τὸν Παῦ-
 λον ποῦ λέγει· «Μὲ πίστιν ὁ Ἰωσήφ ὅταν ἐπέθαινε ὠμί-
 λησε διὰ τὴν ἔξοδον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ»¹². Καὶ δὲν ἐστα-
 μάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθης τὴν αἰτίαν, διὰ
 τὴν ὁποίαν ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ γίνῃ ἡ μετακομιδὴ τῶν
 ὀστῶν του, λέγει· «Καὶ διὰ τὰ ὀστᾶ του ἔδωσε παραγ-
 γελίαν»¹³.

Ἴσως εἶναι πολλὰ αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν, ἀλλὰ συγχω-
 ρέσατέ με. Διότι, ἐπειδὴ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ βι-
 βλίου, ἐθελήσαμεν, νὰ τελειώσωμεν σήμερα ὅλον τὸ βι-
 βλίον καὶ ἔτσι νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον καὶ νὰ σᾶς
 ἀπευθύνωμεν τὴν συνηθισμένην παράκλησιν, ὥστε νὰ ἐν-
 θυμηθῆτε τὰ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ νὰ μιμηθῆτε τὴν ἀρετὴν αὐ-
 τῶν τῶν δικαίων, τὴν ἀνεξικακίαν πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας,
 τὴν μακροθυμίαν πρὸς τοὺς βλάπτοντας, τὴν ὑπερβολικὴν
 σωφροσύνην των. Διότι ἀπὸ αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος
 ἀπέσπασε τόσην εὐνοίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοι-
 πὸν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν οὐράνιον
 βοήθειαν, ἃς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν ἀρετὴν. Διότι ἔτσι
 καὶ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θὰ ἀποσπάσωμεν καὶ
 τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ διανύσωμεν χωρὶς λύπην καὶ θὰ
 ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ συμβῇ
 νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλάνθρω-
 πίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὅποιον
 εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα,
 ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

2. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

(Ὁμιλία Γ' — 1Β', ΜΑ', ΜΓ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν εἶναι τὸ πρῶτον γνωστὸν βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης. Δὲν ὑπάρχει ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας μας εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ διαβάζεται. Καὶ δὲν διαβάζεται μόνον ἕνα μέρος αὐτοῦ, ἀλλ' ὀλόκληρον, καὶ ὅπως σημειώνει ὁ ἱ. Χρυσόστομος, διαβάζεται εἰς ὅλας τὰς ἀκολουθίας τόσο εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅσον καὶ εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος αὐτῶν. Αὐτὸ συμβαίνει λόγῳ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῶν ψαλμῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς θρησκείας πού νὰ μὴ προτυπώνεται καὶ διακηρύσσεται ἀπὸ τὰς σελίδας τῶν ψαλμῶν. Ὀλόκληρον τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων, ἡ πολυκύμαντος ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ, ὅλον τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας του, ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀγῶνες της ἐν μέσῳ τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου καὶ ὁ τελικὸς θρίαμβος αὐτῆς καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ της ξεδιπλώνονται μὲ τὸν πλέον κατάλληλον τρόπον εἰς τὰς σελίδας τοῦ ψαλτηρίου. Ὅλα τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ὠφέλιμα, ἀλλ' ὅμως «Ἡ τῶν ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον περιείληφε», ὅπως παρατηρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος, ἐρμηνεύων τὸν Α' ψαλμόν. Λόγῳ λοιπὸν τῆς μεγάλης σπουδαιότητος αὐτῶν, πολλοὶ ἀσχολήθησαν καὶ ἐρμήνευσαν αὐτούς, ὅπως ὁ Ὠριγένης, ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὁ Θεοδώρητος Κύρου, ὁ Ζυγαβηνός, ὁ Εὐσέβιος, ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ Ἀμβρόσιος καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος.

Τοῦ ἁγίου Ἰω. Χρυσοστόμου σώζονται σήμερα πλήρεις ἐρμηνευτικαὶ ὁμιλίαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς 4-12, 43-49, 108-117, 119-150 καὶ τεμάχια εἰς τοὺς ψαλμοὺς 3, 41, καὶ 115. Ὅπως

δήποτε θὰ ἐρμήνευσε καὶ ἄλλους ψαλμούς, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁὐκ ἐδιδόθησαν τὰ ἔργα του αὐτά. Διότι, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐρμήνευσε τὸν 50ὸ ψαλμὸν, τὸν κατ' ἐξοχὴν ψαλμὸν τῆς μετανοίας;

Εἰς τὸν παρόντα τόμον δημοσιεύονται εἰς τὴν συνέχειαν ἰσὺν 3 τελευταίων ὁμιλιῶν τοῦ ἱ. Χρυσσοῦμου εἰς τὴν Γένεσιν αἱ ὁμιλίαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς Γ—ΙΒ, ΜΑ, ΜΓ. Τὸ κείμενον τῶν ὁμιλιῶν εἰς τὴν Γένεσιν εἶναι παρμένον ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν Καρυοφύλλη, ἐνῶ τῶν ὁμιλιῶν εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν Β. de Montfaucon εἰς τὸ ὅποιον ἔγιναν διορθώσεις μόνον εἰς τὴν σίξιν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΕΙΣ ΤΟΝ Γ' ΨΑΛΜΟΝ'

Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὅποτε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου
'Αβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

5 «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;».

1. Ἐπινικίους μὲν ἀνδριάντας οἱ βασιλεῖς τοῖς στρατη-
γοῖς νικῆσαι ἀραιθέασι, νικηφόρους δὲ εἰκόνας καὶ στή-
λας ἐγείρουσιν ἄρχοντες ἠνιόχοις καὶ ἀθληταῖς, καὶ τῷ ἐπι-
γράμματι ὡς σιόματι κήρυκα τῆς νίκης τὴν ἕλιν ἐργάζονται.

10 Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐν βίβλοις καὶ γράμμασι τοὺς ἐπαίνους τοῖς
νικηταῖς γράφουσι, τὴν ἐαντιῶν ἐν τῷ ἐπικίῳ δύναμιν ἰσχυ-
ροτέραν τῶν ἐπαινουμένων δεῖξαι θέλοντες. Καὶ λογογράφοι
καὶ ζωγράφοι καὶ χαλκευταὶ καὶ λιθογλύπται καὶ δῆμοι καὶ
ἄρχοντες καὶ πόλεις καὶ χῶραι τοὺς νικητὰς θαυμάζουσιν.

15 οὐδεὶς δὲ φεύγοντος καὶ μὴ πολεμήσαντος εἰκόνα ἔγραψε,
καθάπερ νῦν ὁ Δαυίδ. «Ψαλμὸς γὰρ τῷ Δαυίδ, ἐν τῷ ἀποδι-
δράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἐβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ».
Καὶ πότε ὁ δραπέτης ἐγκωμίων ἄξιος; πότε δὲ ὁ φυγὰς ἐπι-
γραμμῶν ἐντός; Τοὺς δραπέτας γράμμασιν ἰξεύουσιν, σὺν

20 ἐπιγράμμασι θαυμάζουσιν. Ἄλλὰ μάθε τὴν αἰτίαν, ἀδελφέ,
τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἀσφάλισαί σου τὴν ψυχὴν γενέσθω σοι
ἡ ἱστορία βίου κατορθώσεως ἤτω σοι ὁ τοῦ δικαίου διωγμὸς
διανοίας σηριγμὸς. Μάθε γὰρ διὰ τί ἐδιώκετο Δαυίδ ὑπὸ
τοῦ Ἐβεσσαλώμ, ἵν' ὡς θεμέλιον τὸ πρᾶγμα ἐδρῶν, οἰκοδο-

---

1. Ὁ ψαλμὸς ἐγρᾶφη ἀπὸ τὸν Δαυίδ κάτω ὀπὸ δραματικὰς συν-
θήκας πού περιγράφονται εἰς τὸ Β' Βασ. κεφ. 15-17 καὶ διαφαίνεται
τόσον ἀπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ
ψαλμοῦ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου πού διέτρεχεν ὁ Δαυίδ, καθὼς καὶ
ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς αὐτοῦ πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὴν βοήθειάν του,
μέσῃ τῶν ὁποίων ἀντεμετώπισε μὲ ἡρεμίαν τοὺς κινδύνους.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΕΙΣ ΤΟΝ Γ' ΨΑΛΜΟΝ¹

«Ψαλμός τοῦ Δαυίδ, γραφεῖς ὅταν ἔφευγεν ὡσάν δραπετῆς καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἄβεσσαλώμ».

«Κύριε, γιατί ἐπλήθυναν τόσο πολὺ ἐκεῖνοι ποὺ μὲ θλίβουν;».

1. Οἱ μὲν βασιλεῖς εἰς τοὺς νικητὰς στρατηγοὺς ἀφιερώνουν ἐπινικίους ἀνδριάντας, οἱ δὲ ἄρχοντες ἀνεγείρουν εἰς τοὺς ὀδηγοὺς ἀρμάτων καὶ καὶ εἰς τοὺς ἀθλητὰς νικηφόρους ἀναπαραστάσεις καὶ στήλας καὶ μὲ τὸ ἐπίγραμμα ὡσάν στόμα καθιστοῦν τὴν ὕλην κήρυκα τῆς νίκης. Ἄλλοι πάλιν γράφουν τοὺς ἐπαίνους διὰ τοὺς νικητὰς εἰς βιβλία καὶ γράμματα, διότι θέλουν νὰ δεῖξουν τὴν δυνάμιν των, ποὺ περιέχεται εἰς τὸν ἔπαινον, ἰσχυροτέραν ἀπὸ τοὺς ἐπαινουμένους. Καὶ οἱ λογογράφοι καὶ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ χαλκουργοὶ καὶ οἱ λιθογλύπται καὶ οἱ λαοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πόλεις καὶ αἱ χῶραι θαυμάζουν τοὺς νικητὰς, κανεὶς ὅμως δὲν περιέγραψε τὴν εἰκόνα δραπετοῦ καὶ ἀνθρώπου ποὺ δὲν ἐπολέμησεν, ὅπως κάμνει τώρα ὁ Δαυίδ. Διότι λέγει «εἶναι ψαλμός ποὺ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Δαυίδ, ὅταν ἔφευγεν ὡσάν δραπετῆς καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἄβεσσαλώμ». Καὶ πότε συνέβη νὰ ἐγκωμιάζεται ὁ δραπετῆς; πότε δὲ ὁ φυγὰς ἀνεγράφη εἰς ἐπιγράμματα; Τοὺς δραπετὰς τοὺς συλλαμβάνουν μὲ γράμματα καὶ δὲν τοὺς θαυμάζουν μὲ ἐπιγράμματα. Ἄλλὰ μάθε, ἀδελφέ, τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἀσφάλισε τὴν ψυχὴν σου ἅς σοῦ γίνῃ ἡ ἱστορία διόρθωσις τῆς ζωῆς σου, ἅς σοῦ γίνῃ ὁ διωγμὸς τοῦ δικαίου στήριγμα τοῦ νοῦ σου. Μάθε λοιπὸν διατί κατεδιώκετο ὁ Δαυίδ ἀπὸ τὸν Ἄβεσσαλώμ, ὥστε, ἀφοῦ θεωρήσῃς τὴν ὑπόθεσιν ὡσάν θεμέ-

μητῆς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Ὡς γάρ ἄνευ θεμελίου σαθρὰ ἡ οἰκοδομή, οὕτως ἄνευ τῆς ἐνθέσεως τοῦ σκοποῦ οὐκ ὠφελεῖ ἡ Γραφή.

Σκοπὸν εἶχεν ὁ μακάριος Δαυὶδ, διὰ τοῦ προκειμένου
5 ψαλμοῦ παιδεῦσαι τὸν θῖον καὶ σωφρονίσαι, μηδέποτε κακοποιεῖν καὶ καταφρονεῖν τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ὁ ἁμαρτήσας τοιαῦτα πάθη, οἷα καὶ αὐτὸς ἔπαθεν. Ἐφρευγε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὁ Δαυὶδ, ἐπειδὴ τὴν ἀγνείαν ἔφρυγεν ἔφρυγε τὸν υἱόν, ἐπειδὴ τὸν σόφρονα γάμον ἐνύθρισεν ἔφρυγε τὸν υἱόν, ἐπειδὴ
10 τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ τὸν λέγοντα, «Οὐ φρονεύσεις», «οὐ μοιχεύσεις», ἔφρυγεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀλλοτριὰν ἀμνάδα εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰσήγαγε καὶ τὸν ταύτης ποιμένα ἀπέκτεινε, ὃ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀμνὸς τὸν ποιμένα ἐκεράτιζεν. Ἀλλότριον οἶκον ἐπολέμησε καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου ἐπανέστη αὐτῷ ὁ πόλεμος.
15 Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ νόημα, Θεοῦ ἐστι τὸ ἀπόφθεγμα ὄπου δὲ Θεὸς ὁ ἐρηγεύων, οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο ἐπανέστη τῷ Δαυὶδ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸν Οὐρίαν ἐφόρευσε, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἔλαβεν, ἄκουσον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου Νάθαν πρὸς τὸν Δαυὶδ λέγοντος. «Ἐγὼ ἔχρισά σε βασιλέα ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἐξειλόμεν σε ἐκ χειρὸς Σαούλ, καὶ ἔδωκά σοι τὰ πάντα τοῦ κυρίου σου, τὸν οἶκον Σαούλ, καὶ Ἰούδα, καὶ εἰ ὀλίγα σοὶ ἐστί, προσθήσω σοι καθὼς ταῦτα. Καὶ τί οὖν ἐξουδένωσας τὸν Κύριον, τοῦ ποιῆσαι τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου; Τὸν Οὐρίαν τὸν Χεϊταῖον ἐπάταξας
20 ἐν ρομφαίᾳ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἔλαβες ἐαυτῷ εἰς γυναῖκα. Καὶ νῦν οὐκ ἐξαφθήσεται ρομφαία ἐκ τοῦ οἴκου σου εἰς τὸν αἰῶνα. Τὸν ἀλλότριον οἶκον ρομφαία ἐδιχοτόμησας, τὴν κατὰ σοῦ ρομφαίαν χαλκεύσω ἐν τῷ οἴκῳ σου. «Ἴδού ἐγὼ ἐξεγερωῶ

2. ἘΕ. 20, 13-14.

3. Β' Βασ. 12, 7-10.

λιόν, νὰ οἰκοδομηθῆς ἐπάνω εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅπως ἡ οἰκοδομὴ χωρὶς θεμέλια εἶναι σαθρά, ἔτσι χωρὶς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ σκοποῦ δὲν ὠφελεῖ ἡ Γραφή.

Σκοπὸν εἶχεν ὁ μακάριος Δαυὶδ μὲ αὐτὸν τὸν ψαλμὸν νὰ διαπαιδαγωγῆσθαι καὶ νὰ σωφρονίσθαι τὸν βίον, ὥστε νὰ μὴ κακοποιῇ ποτὲ καὶ νὰ μὴ περιφρονῇ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ πάθῃ ἐκεῖνος πού ἀμαρτάνει παρῶμοια μὲ ἐκεῖνα πού ἔπαθεν αὐτός. "Ἐφευγεν ὁ Δαυὶδ μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν ἀγνότητα· ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐπρόσβαλε τὸν τίμιον γάμον· ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἐπειδὴ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ πού λέγει, «Δὲν θὰ φονεύσης», «δὲν θὰ μοιχεύσης»². Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠδήγησε μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του ξένην ἀμνάδα καὶ ἐφόνευσε τὸν ποιμένα αὐτῆς, ὁ ἀμνὸς τῆς οἰκίας του ἐκτυποῦσε μὲ τὰ κέρατά του τὸν ποιμένα. Ἐπολέμησε ξένην οἰκίαν καὶ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του ἐσηκώθη ἐναντίον του πόλεμος. Δὲν εἶναι δική μου ἡ σκέψις αὐτή, εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ· ὅπου δὲ ἐρμηνεύει ὁ ἴδιος ὁ Θεός, δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀντιλέγη. Τὸ ὅτι δηλαδὴ διὰ τοῦτο ἐπανεστάτησεν ἐναντίον τοῦ Δαυὶδ ὁ υἱός, ἐπειδὴ ἐφόνευσε τὸν Οὐρίαν καὶ ἐπῆρε τὴν γυναῖκα του, ἄκουσε τὸν Θεὸν πού λέγει πρὸς τὸν Δαυὶδ μέσῳ τοῦ προφήτου Νάθαν· «Ἐγὼ σὲ ἔχρισα βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ σὲ ἔσωσα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαοὺλ καὶ σοῦ ἔδωσα ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἐὰν αὐτὰ σοῦ εἶναι ὀλίγα θὰ σοῦ προσθέσω καὶ ἄλλα ὡσάν καὶ αὐτά. Διατί ὅμως περιεφρόνησες τὸν Κύριόν σου καὶ διέπραξες τὸ κακὸν ἐνώπιόν μου; Ἐφόνευσες μὲ μάχαιραν τὸν Οὐρίαν τὸν Χετταῖον καὶ ἔλαβες ὡς γυναῖκα σου τὴν γυναῖκα του. Ἀπὸ σήμερον δὲν θὰ παύσουν αἱ σφαγαὶ εἰς τὴν οἰκίαν σου»³. "Ἐκοψες εἰς τὰ δύο μὲ τὴν μάχαιραν τὴν ξένην οἰκογένειον καὶ ἐγὼ θὰ ἀκονίσω τὴν μάχαιραν μέσα εἰς τὴν οἰκογένειάν σου ἐναντίον σου. «Νὰ ἐγὼ θὰ δημιουργήσω κακὰ ἐναντίον σου μέσα ἀπὸ τὴν οἰκογέ-

ἐπὶ σὲ κακὰ ἐκ τοῦ οἴκου σου»· οὐκ ἔξωθέν ποθεν, ἀλλ' «Ἐκ τοῦ οἴκου σου». Ὅθεν ἡ πηγὴ τῆς ἁμαρτίας, ἐκεῖθεν ἡ πληγὴ τῆς τιμωρίας. Ἐπεὶ οὖν τῆς ἐπιτολῆς τοῦ Θεοῦ δραπέτης καὶ φυγὰς ἐγένειο, διὰ τοῦτο τὸν υἱὸν ἀπεδίδρασκε.

5 2. «Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὸμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ». Καὶ κρείττον τῆς τοῦ πολέμου ἐξηγήσεως ἡ αἰτία τῆς τοῦ πολέμου ὑποθέσεως, ἵνα τὸν ὄλισθον τοῦ δικαίου θεασάμενοι ἀσφαλισώμεθα τὸ πνεῦμα, καὶ φύγωμεν τὴν ὁμοίαν θάσανον. Πολλοὶ γὰρ καὶ εἰς

10 τὴν σήμερον πολέμους ἐν τοῖς οἴκοις ἔχουσι, καὶ ὁ μὲν ὑπὸ γυναικὸς πολεμεῖται, ὁ δὲ ὑπὸ τέκνου πολιορκεῖται, ἄλλος ὑπὸ ἀδελφοῦ, καὶ ἕτερος ὑπὸ οἰκέτου δαμάζεται, καὶ ἕκαστος ἀκηδιᾷ καὶ δυσχεραίνει καὶ μάχεται καὶ πολεμεῖ καὶ πολεμεῖται, καὶ οὐδεὶς ἐαυτὸν λογοθετεῖ ἐννοῶν, ὅτι εἰ μὴ ἁμαρτίας

15 ας ἔσπειρεν, οὐκ ἂν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἄκανθαὶ καὶ τρίβολοι ἀνέβησαν εἰ μὴ σπινθήρας ἁμαρτιῶν ἔκρουπεν, οὐκ ἂν ὁ οἶκος ἀνεπυρρίζετο. Ὅτι γὰρ ἁμαρτιῶν εἰσι καρποὶ τὰ οἰκεῖα κακὰ, καὶ δημίους ἐμφυλίους κατὰ τοῦ ἁμαρτάνοντος χειροιοτεῖ ὁ Θεός, μάρτυς ἡ θεία Γραφή, ἧς οὐδὲν ἰσχυρότερον. Πολεμεῖ

20 σε ἡ γυνή, εἰσελθόντι ὡς θηρίον ἀπαντιᾷ, τὴν γλῶσσαν ὡς μάχαιραν ἀκονᾷ; Αὐληρὸν μὲν τὸ προᾶγμα, ὅτι ἡ βοηθὸς ἀντίπαλος γέγονεν, ὅμως ἑαυτὸν ἐρεύνησον, μή πως ἐν νεότητι εἰς γυναῖκα ἐνεωτέρισας, καὶ τὸ εἰς γυναῖκα τραῦμα διὰ γυναικὸς θεραπεύεται, καὶ τὴν ἀλλοτριάν σηπεδόνα ἢ ἰδίαν

25 χειροουργεῖ. Κἄν ἀγνοῇ ἡ τέμνουσα, ἀλλ' οἶδεν ὁ ἰατρὸς Θεός. Αὐτὸς γὰρ αὐτῇ ὡς σιδήρῳ κατὰ σοῦ ἐχρήσατο καὶ ὥσπερ

νειάν σου»⁴ ὄχι ἀπὸ κάπου ἔξω, ἀλλὰ «ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν σου». Ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ πηγάζει ἡ ἁμαρτία, ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἡ πληγὴ τῆς τιμωρίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδραπέτευσε καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἔφυγεν ὡσὰν δραπετὴς ἀπὸ τὸν υἱὸν του.

2. «Ψαλμὸς ποῦ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Δαυὶδ ὅταν ἔφυγεν ὡσὰν δραπετὴς διὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν υἱὸν του τὸν Ἄβεσσαλώμ». Καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ ψάχνη κανεὶς νὰ εὔρη τὴν αἰτίαν τῆς ὑποθέσεως τοῦ πολέμου, παρὰ νὰ ἐκθέτῃ τὸν πόλεμον, ὥστε βλέποντες τὸ ὀλίσθημα τοῦ δικαίου νὰ ἀσφαλίσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ τὴν πτώσιν καὶ ν' ἀποφύγωμεν τὰ παρόμοια βάσανα. Διότι καὶ σήμερα πολλοὶ ἔχουν πολέμους εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἄλλος μὲν πολεμεῖται ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἄλλος πολιορκεῖται ἀπὸ τὸ τέκνον του, ἄλλος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, καὶ ἄλλος ταπεινώνεται ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην του καὶ ὁ καθένας λυπεῖται καὶ δυσανασχετεῖ καὶ μάχεται καὶ πολεμεῖ καὶ πολεμεῖται καὶ κανεὶς δὲν σκέπτεται, ὅτι, ἐὰν δὲν ἔσπειρεν ἁμαρτίας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φυτρώσουν εἰς τὴν οἰκίαν του ἀγκάθια καὶ τριβόλια· ἐὰν δὲν ἔκρυπτε σπινθῆρας ἁμαρτιῶν, δὲν θὰ ἦναπτε φωτιά εἰς τὴν οἰκίαν του. Τὸ ὅτι βέβαια τὰ κακὰ ποῦ μᾶς συμβαίνουν εἶναι καρποὶ τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ ὁ Θεὸς ὀρίζει συγγενεῖς δημίους ἐναντίον τοῦ ἁμαρτάνοντος, μάρτυς εἶναι ἡ θεία Γραφή, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν ὑπάρχει ἰσχυρότερον. Σὲ πολεμεῖ ἡ γυναῖκα σου; σὲ ὑποδέχεται, ὅταν εἰσέρχῃ εἰς τὴν οἰκίαν σου, ὡσὰν θηρίον; ἀκονίζει τὴν γλῶσσαν της ὡσὰν μάχαιραν; Εἶναι μὲν λυπηρὸν τὸ πρᾶγμα, διότι ὁ βοηθός σου ἔγινεν ἀντίπαλος, ὅμως ἐρεύνησε τὸν ἑαυτὸν σου, μήπως κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν σου ἔβλαψες γυναῖκα καὶ τὸ τραῦμα ποῦ ἐπροξένησες εἰς τὴν γυναῖκα θεραπεύεται μὲ γυναῖκα καὶ αὐτὴ χειρουργεῖ τὴν ξένην σαπίλαν. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ γνωρίζῃ αὐτὸ αὐτὴ ποῦ χειρουργεῖ, ἀλλὰ τὸ γνωρίζει ὁ ἰατρός Θεός. Διότι αὐτὸς ἐχρησι-

- τὸ σιδήρον οὐκ οἶδεν ὃ ἐνεργεῖ, τὴν δὲ διὰ τοῦ σιδήρου θερα-
 πείαν οἶδεν ὁ ἰατρός, οὕτως καὶ ἀγνοῆ ἢ γυνὴ ἢ πλήτισσα,
 καὶ ὁ ἀγγὺς ὁ πλητιόμενος τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁ Θε-
 ὸς ὡς ἰατρός οἶδε τὸ συμφέρον.
- 5 Ὅτι δὲ ἡ γυνὴ ποτηρὰ ἁμαρτιῶν ἐστὶ κόνδυλος, μάρτυς
 ἢ θεία Γραφή. Τί γὰρ λέγει ἄκουσον· «Γυνὴ ποτηρὰ ἀνδρὶ
 ἁμαρτωλῶ δοθήσεται». Ὡς μικρὰ ἀντίδοτος αὐτῷ δοθήσεται.
 τοῦς χυμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ἀναλίσκουσα. Ὅτι δὲ καὶ τὸ ὑπὸ
 τέκνων πολιορκεῖσθαι, ἁμαρτιῶν ἐστὶ θάσσανος, μάρτυς ὁ
- 10 Δαυὶδ, διὰ τὴν παράνομον κοίτην ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀβεσ-
 σαλὸν πολεμούμενος, ὡς ὁ λόγος ἔδειξεν. Ὅτι δὲ καὶ ἀδελ-
 φοὶ ἀδελφοὺς δι' ἁμαρτίας ἐπολέμησαν, μάρτυς ἢ βίβλος τῶν
 Κριτῶν. Ὅτε γὰρ εἰς τὴν παλλακίδα τοῦ ὀδοιπόρου οἱ τῆς
 φυλῆς Βενιαμὴν ἐξεπόρνευσαν, ἡ δὲ τὴν ἄμετρον ὕδριν μὴ
- 15 ἐνεγκοῦσα ἀπέθανεν, αἱ ἔνδεκα φυλαὶ τὴν μίαν ἐπολέμησαν
 καὶ ἐπειδὴ αἱ ἔνδεκα φυλαὶ ὑπὸ Θεοῦ ἀπέστησαν, καὶ εἰς
 τὰ εἶδωλα ἐξεπόρνευσαν, ὑπὸ τῆς μιᾶς φυλῆς αἱ ἔνδεκα ἐτι-
 κήθησαν, καὶ πλεονάκεις νικηθεῖσαι ὑπὸ τῆς μιᾶς, ἅπασ
 τὴν ἐνίκησαν, καὶ ἀδελφοὶ ἀδελφοὺς ἐπολέμησαν, ἐπειδὴ ὁ
- 20 Θεὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἤρε τὸ τῆς ἁμαρτίας μεσότη-
 χον. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ μία φυλὴ εἰς τὴν γενεῖκα ἐπόρνευσεν,
 αἱ δὲ ἔνδεκα φυλαὶ εἰς τὰ εἶδωλα ἐξεπόρνευσαν καὶ οὕτοι κα-
 κῆτοι ὑπὸ Θεοῦ ἐξωλοθρεῦθησαν, ὡς γέγραπται. «Ἐξωλό-
 θρευσας πάντα τὸν πορνεῦοντα ἀπὸ σοῦ». Ὡστε ἀδελφοὶ ἀ-
- 25 δελφοὺς ἐπολέμησαν δι' ἁμαρτίας. Ὑπὸ ἀδελφῶν πολεμούμε-

5. Σοφ. Σειρ. 26, 23.

6. Κριτ. 1, 21.

7. Ψαλμ. 72, 27.

μποίησεν αὐτὴν ἐναντίον σου ὡσάν σίδηρον· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ σίδηρον δὲν γνωρίζει αὐτὸ ποῦ κάμνει, τὴν δὲ θεραπείαν διὰ τοῦ σιδήρου τὴν γνωρίζει ὁ ἰατρός, ἔτσι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ γνωρίζῃ ἡ γυναῖκα ποῦ προξενεῖ τὰ πλήγματα, καὶ ὁ ἄνδρας ποῦ δέχεται τὰ πλήγματα δὲν γνωρίζει τὴν αἰτίαν τῶν πληγμάτων, ὅμως ὁ Θεὸς ὡσάν ἰατρός γνωρίζει τὸ συμφέρον.

Τὸ ὅτι δὲ ἡ πονηρὰ γυναῖκα γίνεται τιμωρὸς διὰ τῆς ἁμαρτίας, μάρτυς εἶναι ἡ θεία Γραφή. Διότι ἄκουσε τί λέγει· «Εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνδρα θὰ δοθῇ κακὴ γυναῖκα»⁵. Θὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ὡσάν πικρὸν ἀντίδοτον, διὰ νὰ ἀπορροφήσῃ τοὺς χυμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν. Τὸ ὅτι δὲ καὶ τὸ νὰ πολιορκῆται κανεὶς ἀπὸ τὰ τέκνα του ἀποτελεῖ τιμωρίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας του, μάρτυς εἶναι ὁ Δαυὶδ, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ λόγος, ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Ἀβεσσολώμ διὰ τὴν παράνομον σαρκικὴν μεΐξιν. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν ἀδελφοὺς ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν, μάρτυς εἶναι τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν. Διότι, ὅταν διέπραξαν πορνείαν οἱ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὶν εἰς τὴν παλλακίδα τοῦ ἄδοιπόρου⁶ καὶ ἐκείνη, μὴ ὑποφέρουσα τὴν ὑπερβολικὴν ὕβριν, ἀπέθανεν, αἱ ἔνδεκα φυλαὶ ἐπολέμησαν τὴν μίαν· καὶ ἐπειδὴ αἱ ἔνδεκα φυλαὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ διέπραξαν πορνείαν λατρεύουσαι τὰ εἰδωλα, αἱ ἔνδεκα φυλαὶ ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὴν μίαν καὶ ἐνῶ πολλὰς φορές ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὴν μίαν, μίαν φοράν ἐνίκησαν αὐτὴν καὶ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν τοὺς ἀδελφοὺς, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς, ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἀφήρησε τὸ μεσότοιχον τῆς ἁμαρτίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ μία φυλὴ διέπραξε πορνείαν εἰς μίαν γυναῖκα, αἱ δὲ ἔνδεκα φυλαὶ διέπραξαν πορνείαν μὲ τὸ νὰ λατρεύσουν τὰ εἰδωλα, καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἐξωλοθρεύθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅπως ἔχει γραφῆ· «Ἐξωλόθρευσεσ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου τὸν καθένα ποῦ πορνεύει»⁷. Ὡστε ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν ἀδελφοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας. Ὅταν πολεμῇ-

νος, μὴ τοσοῦτον καὶ ἐκείνων στέναζε, ὅσον ἑαυτὸν λογοθέ-
 τει, καὶ ἀνείταζε ζητῶν διὰ ποίας ἁμαρτίας οἱ ἀδελφοὶ πολέ-
 μοι. Οὐχ δι πάντες δι' ἁμαρτίας ὑπὸ ἀδελφῶν πολεμοῦνται,
 καὶ γὰρ ὁ Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐπολεμεῖτο, καὶ οὐ πάν-
 5 τως διὰ ἁμαρτήματα καὶ ὁ Ἰὼβ ὑπὸ γυναικὸς ἐπεβουλεύετο,
 καὶ οὐ πάντως διὰ ἁμαρτήματα ἀλλ' ὅτι οἱ πλείονες τῶν ἀν-
 θρώπων διὰ ἁμαρτίας οἰκιακούς πολεμίους ἔχομεν. Ἔστιν
 ὅτι καὶ φίλοι εἰς ἐχθρούς διὰ ἁμαρτίας τρέπονται, καὶ οἱ
 πάλαι ἀγαπῶντες μισοῦσι καὶ ἀποσιρέφονται, τοῦ Θεοῦ τὸ
 10 τοιοῦτον μῖσος δι' οὓς οἶδε λόγους ἐμβάλλοντος. Οἶμαι γὰρ
 ἐν τῷ ἑκατοσιῷ ψαλμῷ γέγραπται περὶ τῶν Αἴγυπτίων «Με-
 τέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτῶν τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Οὐκ
 ἄν δὲ τὸ μῖσος ἀπὸ Θεοῦ ἐδόθη, εἰ μὴ πρότερον κακῶς ἐφι-
 λίαζον. Οἷς γὰρ ἡ φιλία ἀπωλείας πρόξενος, τοῖσις τὸ μῖ-
 15 σος ἀρετῆς ὑπόθεσις.

Ἄλλὰ καὶ τὰ δοῦλα καὶ ὑπήκοα σώματα πολλάκις διὰ ἁ-
 μαρτίας ἢ δεσποτεία ἐπανέστησαν. Βλέπε γὰρ τὸν Ἀδάμ μι-
 δέπω ἁμαρτήσαντα καὶ τὰ θηρία ὡς δοῦλα καὶ ὑπήκοα ἔχον-
 τα, καὶ ὡς δούλοις αὐτοῖς καλοῦντα ὀνόματα, ὅτι δὲ τὴν ὀ-
 20 ψιν ἢ ἁμαρτία ἐσπίλωσε, τότε τὰ θηρία αὐτὸν οὐκ ἐγνώριζεν,
 καὶ τὰ δοῦλα πολέμια καὶ αὐτοῦ γεγονάσι. Καὶ ὅσπερ ὁ ἐν
 τῇ οἰκίᾳ κύων δουλεύει τῷ τρέφοντι, καὶ φοβεῖται τοῦτον καὶ
 τέθηπεν, εἰ δὲ ἄφρω ἠσοβλωμένην ἔχοντα τὴν ὄψιν θεάσθη-
 ται, ἢ προσωπεῖον ἀλλότριον ἐν τῇ ὄψει φέροντα, ὡς ξένου
 25 ἐπέρχεται καὶ σπαράξαι βούλεται, οὕτως ὁ Ἀδάμ ἐφ' ὅσον

σαι ἀπό ἀδελφούς μὴ γογγύζης τόσον πολὺ ἐναντίον ἐκείνων, ὅσον πρέπει νὰ ἐξετάζης τὸν ἑαυτὸν σου καὶ νὰ προσπαθῆς νὰ εὕρῃς διὰ ποίας ἀμαρτίας οἱ ἀδελφοί σου εἶναι ἐχθροί σου. Καὶ βέβαια δὲν πολεμοῦνται ὅλοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν των, καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ὁπωσδήποτε ὅμως ὄχι δι' ἀμαρτήματά του, καὶ ὁ Ἰὼβ ἐδέχετο τὴν ἐχθρὰν τῆς γυναικὸς του, ὁπωσδήποτε ὅμως ὄχι ἐξ αἰτίας ἀμαρτημάτων του· πράγματι ὅμως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔχομεν ἐχθροὺς τοὺς συγγενεῖς μας ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων μας. Ἀκόμη δὲ καὶ φίλοι γίνονται ἐχθροὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἐκεῖνοι πού παλαιότερα ἀγαποῦσαν μισοῦν καὶ ἀποστρέφονται, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βάζει μέσα των αὐτὸ τὸ μῖσος διὰ λόγους πού ὁ ἴδιος γνωρίζει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὸν ἑκατὸν τέσσαρα ψαλμὸν ἔχει γραφῆ διὰ τοὺς Αἰγυπτίους· «Ἐπέτρεψε νὰ μεταστραφῆ ἡ καρδία των διὰ νὰ μισήσουν τὸν λαὸν αὐτοῦ»⁸. Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν βέβαια νὰ ἐπιτραπῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ μῖσος, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἦσαν κακαὶ αἱ σχέσεις μεταξὺ των. Διότι εἰς ἐκείνους πού ἡ φιλία γίνεται αἰτία καταστροφῆς, εἰς αὐτοὺς τὸ μῖσος γίνεται αἰτία ἀρετῆς.

Ἄλλὰ καὶ τὰ ὑπόδουλα καὶ τὰ ὑπάκουα σώματα πολλές φορές ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ κυρίου των. Βλέπε δηλαδὴ τὸν Ἀδὰμ πρὶν ἀκόμη ἀμαρτήσῃ ὅτι εἶχεν ὡς ὑπόδουλα καὶ ὑπάκουα τὰ θηρία καὶ ἐφώναζεν αὐτὰ μὲ τὰ ὀνόματά των ὡσὰν νὰ ἦσαν δοῦλοι του, ὅταν ὅμως ἐλέρωσε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὴν ἀμαρτίαν, τότε τὰ θηρία δὲν τὸν ἐγνώριζον καὶ αὐτὰ πού ἦσαν πρὶν ὑπηρέται του ἔγιναν ἐχθροὶ του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ σκύλος τῆς οἰκίας ὑπηρετεῖ ἐκείνον πού τὸν τρέφει καὶ φοβεῖται αὐτὸν καὶ κάνει διαφόρους χαϊδευτικὰς κινήσεις, ἐὰν ὅμως ἐξαφνικὰ τὸν ἰδῆ νὰ ἔχη μουντζουρωμένον τὸ πρόσωπόν του ἢ νὰ φορῆ εἰς τὸ πρόσωπόν του παράξενον προσωπίδα, ὀρμᾶ ἐπάνω του ὡσὰν νὰ εἶναι

- τὸ καὶ εἰκόνα Θεοῦ πρόσωπον καθαρὸν εἴηρει, οἱ θῆρες αὐ-
 τῷ ὡς δούλοι ὑπέκειντο, ὅτε δὲ τὸ πρόσωπον τῆ παρακοῆ ἐ-
 σπύλωσε, μὴ γνωρίζοντα τὸν δεσπότην, ὡς ξένῳ ἤχθρῳ.
 Ὅσοι καὶ δούλων ἐπανάστασις ἁμαρτιῶν ἐστὶν ἀντίδοσις. Δί-
 5 καιος ὁ Δαυὶδ, καὶ οἱ λέοντες τὴν δεσποτείαν ἐγνώρισαν· εἶ-
 δον ἁμαρτίας ἄγευστον, καὶ ἀφῆκαν τιμωρίας ἄμορον. Ἡμαρ-
 τε προφήτης φρεσάμενος, καὶ εὗρεν αὐτὸν ὁ λέων ἐν τῇ ὁδῷ,
 καὶ ἐθανάτωσεν. Ἰσοβλώθῃ τῷ ψεύδει καὶ ὁ λέων οὐκ ἐγνώ-
 ρισεν. Εἰ προφήτην εἶδεν ἄν ὡς τὸν Δαυὶδ, εἰτίμησε φρε-
 10 δοπροφήτην εὗρε, καὶ ὡς ξένῳ ἐπέδραμεν. Ὁ δεσπότης ἐψεύ-
 σοιτο, καὶ ὁ δούλος τὴν δεσποτείαν ἠρώησται. Καὶ τί λέγω περὶ
 τῶν οἰκιακῶν κακῶν, ὅποτε καὶ αὐτὸ ἡμῶν τὸ σῶμα, τὸ πάν-
 των ἡμῖν οικειότερον καὶ προσφιλέστερον, ἔστιν ὅτε καὶ αὐτο
 ἁμαρτάνοντας ἡμᾶς πολεμεῖ, διὰ πηρειῶν καὶ νόσων καὶ ἀλγη-
 15 δόνων ἀμυνόμενον, καὶ τὸ δοῦλον σῶμα τὴν δέσποιναν ψυχὴν
 μασιζεῖ ἁμαρτήσασαν, οὐχ ὅτι τοῦτο θούλειται, ἀλλ' ὅτι τοῦτο
 ποιεῖν κελεύεται; Καὶ μάρος ὁ Χριστὸς τῷ Ιαθέντι παραλυτι-
 κῷ λέγων «Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἁμαρτάνε. ἵνα μὴ
 σοι χειρόν τι γένηται».
- 20 β. Μαθόντες οὖν, ἀδελφοί, ὅτι καὶ οἰκιακοὶ καὶ συγγενικοὶ
 καὶ δουλικοὶ πόλεμοι, καὶ αἱ τοῦ σώματος νόσοι τὰ πολλὰ διὰ
 ἁμαρτίας γίνονται, τὴν πηγὴν τῶν κακῶν τὴν ἁμαρτίαν ἀνα-
 στείλωμεν, καὶ εἰ χεῖμαρροι τῶν παιθῶν οὐ ρέουσιν, ἀλλ' ἐπι-
 ποταμοὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ὑδάτων τὴν ψυχὴν εὐφραίνουσιν. Ἐπεὶ
 25 οὖν καὶ ὁ Δαυὶδ ὡς ἀλλοτριαν βασιλείαν τὴν ἕπανδρον ἔλαβε

9. Γ' Βασ. 13, 11 ε.

10. Ἰω. 5, 14.

Ξένος καὶ θέλει νὰ τὸν κατασπαράξῃ, ἔτσι ὁ Ἄδὰμ ἐφ' ὄσον διετηροῦσε καθαρὸν τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πρόσωπόν του, τὰ θηρία ὑπετάσσοντο εἰς αὐτὸν ὡσάν δούλοι, ὅταν ὁμως ἐλέρωσε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὴν παρακοήν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τὸν Κύριόν των, τὸν ἐχθρεύοντο ὡσάν ξένον. Ὡστε καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν δούλων ἀποτελεῖ ἀνταπόδωσιν ἁμαρτιῶν. Ἐν ὄσω ὁ Δανιὴλ ἦτο δίκαιος καὶ τὰ λεοντάρια ἀνεγνώρισαν τὴν ἐξουσίαν του· τὸν εἶδαν νὰ μὴ ἔχη γευθῆ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν ἀπήλλαξαν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Ἄλλος προφήτης ἡμάρτησε μὲ τὸ νὰ εἰπῆ ψέματα καὶ τὸν ἤυρε τὸ λεοντάρι εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν ἐθανάτωσεν. Ἐμουντζουρώθη ἀπὸ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ λεοντάρι δὲν τὸν ἐγνώρισεν. Ἐάν ἔβλεπε προφήτην ὡσάν τὸν Δανιὴλ θὰ τὸν ἐτιμοῦσεν, ἀλλ' ἤυρε ψευδοπροφήτην καὶ ὤρμησεν ἐπάνω του ὡσάν νὰ ἦτο ξένος. Ὁ κύριος εἶπε ψέματα καὶ ὁ δούλος ἠρνήθη τὴν ἐξουσίαν. Καὶ διατί ὁμιλῶ διὰ τὰ συγγενικὰ κακὰ, ἀφοῦ καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα μας, πού εἶναι ἀπὸ ὅλα τὸ πιὸ οἰκεῖον καὶ τὸ πιὸ ἀγαπητὸν εἰς ἡμᾶς, συμβαίνει κάποτε, ὅταν ἁμαρτάνωμεν, καὶ αὐτὸ νὰ μᾶς πολεμῆ ἀμυνόμενον μὲ πυρετοὺς καὶ ἀσθενείας καὶ πόνους φοβεροὺς, καὶ τὸ δούλον σῶμα μαστίζει τὴν κυρίαν ψυχὴν πού ἡμάρτησεν, ὄχι ἐπειδὴ τὸ θέλει αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ παίρνει ἐντολήν νὰ πράξῃ αὐτό; Καὶ μάρτυς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος λέγει εἰς τὸν θεραπευθέντα παραλυτικόν· «Νά, ἐθεραπεύθης, μὴ ἁμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ κάτι χειρότερον»¹⁹.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐμάθαμεν, ἀδελφοί, ὅτι συμβαίνουν πόλεμοι καὶ οἰκιακοὶ καὶ συγγενικοὶ καὶ δουλικοὶ καὶ ὅτι καὶ αἱ ἀσθένειαι τοῦ σώματος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προκαλοῦνται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ἅς ἐξαφανίσωμεν τὴν ἁμαρτίαν, τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, καὶ ἐὰν δὲν τρέχουν οἱ χεῖμαρροι τῶν παθῶν, τότε θὰ εὐφραίνουσι τὴν ψυχὴν οἱ ποταμοὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Δαυὶδ ἔλαβε τὴν ὑπανδρὸν γυναῖκα ὡσάν ξένην βασιλείαν (διότι διὰ κάθε

(βασιλεία γὰρ παντὶ ἀνδρὶ ἢ ὁμόφυκος γυνή, καὶ οὐχ οὕτως ὁ βασιλεὺς τὴν πορφύραν καὶ τὸ διάδημα, ὡς ὁ ἀνὴρ τὴν γυναικα ἀγαπᾷ), διὰ τοῦτο ὁ ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ υἱὸς ἐπανέστη τύραννος, ἀρπάζει θελῶν τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς. Βίβλ. 5 ἤρπασε καὶ θίαν ὑπέμεινε, καὶ ὁ λάθρα ἀμαρτήσας, φανερωῶς ἐθριαμβεύετο· καὶ ὁ ἐν κρυφῇ τραυματιζόμενος, ἐπὶ πάντων χειροουργούμενος διὰ τὸν εἰπόντα Θεόν, «Σὺ ἐποίησας ἐν κρυπιῶ, ἐγὼ δὲ ποιήσω ἐν τῶ φανερῶ, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἡλίου τούτου». Ὅμως οὐκ εἰς τέλος προσέβη τὰ τῆς κακίας τῶ Ἄ- 10 θεσσαλώμ· καὶ δικαίως, ἵνα μὴ οἱ πατροαῶναι νόμον παροκτονίας τὴν προᾶξιν ἔχωσιν. Ὑπουργήσας δὲ ὡς δήμιος, ὡς καϊάδικος ἐφρονεύετο· καὶ ὡσπερ τὰ ἐν τοῖς θεάτροις θηρία ἄλλοις μὲν ἐπέρχονται, ὑπὸ ἄλλων δὲ φρονεύονται, οὕτω καὶ ὁ Ἄθεσσαλώμ τῶ Δαυὶδ ἐπελθὼν, ὑπὸ τοῦ Ἰωάθ ἐφρονεύετο, 15 καὶ ἐπὶ δένδρον ὑψηλοῦ ἐκρέματο, ὁ κατὰ τοῦ πατρὸς ὑψόμενος· κατείχετο δὲ ὑπὸ φρυτοῦ, ὁ τῆ ρίζῃ μαχόμενος, καὶ ὁ κλάδος ὑπὸ τοῦ κλάδου ἐδέδετο, τῆς πατρικῆς διαθέσεως ἀποκλιόμενος, καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐκρατεῖτο, ὃ τὴν κεφαλὴν τοῦ γεννήσαντος λαβεῖν ἐπειγόμενος, καὶ ὡς καρπὸς ἀπὸ τοῦ φρυ- 20 τοῦ ἐκρέματο, ὁ τὸν γεωργὸν τῆς φύσεως τεμεῖν βουλούμενος, καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἐτοξεύετο, ἐκεῖ φρονεούμενος, ὅπου τὸν φόνον ἐμελέτησε.

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἴσπε παράδοξον θέαμα. Ὡς γὰρ ἐπὶ τὴν ἡμίτονον ἐλαύνων, ἀπὸ τῆς κόμης τῶν τριχῶν, ἀπὸ τῆς κόμης 25 τοῦ δένδρου κατείχετο, καὶ ἡ κόμη τῆς κόμης κατείχε τὸν τύραννον, ἐκεῖ αὐτὸν κονδυλίζουσα, ὅπου τὸ πατρικὸν διάδημα φορέσαι ἐσπούδαζεν. Ἦν οὖν θεάσασθαι μέσον σφραγοῦ καὶ

11. Β' Βασ. 15, 1 ε.

12. Β' Βασ. 12, 12.

13. Β' Βασ. 18, 14.

ἄνδρα βασιλεία εἶναι ἢ γυναῖκα ποῦ συμφωνεῖ μὲ αὐτόν, καὶ δὲν ἀγαπᾷ ὁ βασιλεὺς τόσον πολὺ τὴν πορφύραν καὶ τὸ στέμμα, ὅσον ὁ ἄνδρας ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα), διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς του, ποῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἐπανεστάτησεν ὡσάν τύραννος, θέλων ν' ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς του¹¹. Μὲ βίαν ἤρπασε τὴν γυναῖκα καὶ βίαν ὑπέμεινε, καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἡμάρτησε κρυφά, φανερά ἐνικᾶτο· καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἐτραυματίζετο κρυφά, ἐχειρουργεῖτο παρουσίᾳ ὄλων ἐξ αἰτίας τῶν λόγων ἐκείνων τοῦ Θεοῦ, «Σὺ ἔκαμες τὸ κακὸν κρυφά, ἐγὼ ὅμως θά σέ τιμωρήσω φανερά καὶ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου»¹². Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶχον καλὸν ἀποτέλεσμα τὰ τῆς κακίας τοῦ Ἀβεσσαλώμ· καὶ δικαίως, διὰ νὰ μὴ ἔχουν οἱ πατροκτόνοι νόμον τὴν πρᾶξιν τῆς πατροκτονίας. Ἄφοῦ δὲ ἐνήργησεν ὡσάν δήμιος, ἐφονεύετο ὡσάν κατάδικος· καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ θέατρα, τὰ θηρία εἰς ἄλλους μὲν ἐπιτίθενται, ἀπὸ ἄλλους δὲ φονεύονται, ἔτσι καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τοῦ Δαυὶδ, ἐφονεύετο ὑπὸ τοῦ Ἰωάβ καὶ ἐκρεμάτο ἀπὸ ὑψηλὸν δένδρον, ἐκεῖνος ποῦ ὕψωσε τὸ ἀνάστημά του ἐναντίον τοῦ πατρὸς του· ἐσυλλαμβάνετο ἀπὸ φυτὸν, ἐκεῖνος ποῦ ἐμάχετο τὴν ρίζαν, καὶ ὁ κλάδος ἐδένετο ἀπὸ κλάδον¹³ ἀφοῦ ἀπεκόπη ἀπὸ τὴν πατρικὴν στοργήν, καὶ ἐκρατεῖτο ἀπὸ τὴν κεφαλὴν, ἐκεῖνος ποῦ ἐβιάζετο νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ποῦ τὸν ἐγέννησε, καὶ ὡσάν καρπὸς ἐκρέμετο ἀπὸ τὸ δένδρον, ἐκεῖνος ποῦ ἤθελε νὰ τεμαχίσῃ τὸν γεωργὸν τῆς φύσεως, καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἐτοξεύετο καὶ ἐφονεύετο ἐκεῖ, ὅπου ἐμελέτησε τὸν φόνον τοῦ πατρὸς του.

Καὶ ἐβλεπε κανεὶς τότε θέαμα παράξενον. Καθὼς δηλαδὴ ἔτρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν ἡμίονον, ἐσυλλαμβάνοντο τὰ μαλλιά του ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τοῦ δένδρου, καὶ ἡ κόμη τοῦ δένδρου ἐκρατοῦσε ἀπὸ τὴν κόμην τὸν τύραννον καὶ τὸν ἐθασάνιζεν ἐκεῖ ὅπου ἐσκέπτετο νὰ φορέσῃ τὸ πατρικὸν στέμμα. Ἐβλεπε λοιπὸν κανεὶς τὸν Ἀβεσσαλώμ κρεμα-

χῆς Ἀβεσσαλώμ κρεμάμενον. Ὁ οὐρανὸς αὐτὸν οὐκ ἐδέχετο
 εἰ γὰρ τὸν προῦτον ἀνιάρτην ἔσθριπε τὸν διάβολον, πῶς ἂν τὸν
 δεύτερον ἀνιάρτην ἐδέξατο; Ἡ γῆ αὐτὸν ἀπεισιγέφειτο, μὴ φέ-
 ρουσα μιαίνεσθαι πατραλώου θήμασιν. Εἰ γὰρ τὸν Δαθὰν
 5 κατὰ Μωσέως λαλήσαντα κατέπειε, καὶ τὸ στόμα αὐτῆς ἤνοιξε
 κατὰ τοῦ κακῶς τὸ στόμα ἀνοιξαντος, πῶς εἶχε θασιάσαι πό-
 δας κατὰ γονέως τρέχοντας; Ὡς οὖν ἐπὶ τοῦ δένδρου ὑψηλὸς
 ἐκρέματο, ἐπῆλθεν αὐτῷ Ἰωάβ ὁ ἀρχιστρατήγος, καὶ τρεῖς
 ἀκίδας εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀκαρδίου ἐνέπηξεν, ἐκεῖ αὐτὸν
 10 πλήτιον, ὅπου τῆς ἀνομίας ἡ θήκη· καὶ ὡς ὑψηλὸς ἐπὶ τοῦ
 δένδρου ἐκρέματο, καλὸν ἐπιτάφιον αὐτῷ ὁ Δαυὶδ ὑπέραλλεν·
 «Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρούμενον, ὡς τὰς
 κέδρους τοῦ Λιβάνου καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν».

4. «Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὅτι ἀπεδίδρασκον ἀπὸ τοῦ προσώπου
 15 Ἀβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ». Ἀπεδίδρασκε δὲ οὐχ ὡς δει-
 λαινόμενος, ἀλλὰ φορεῖσθαι τὸν υἱὸν εὐλαβοῦμενος· καὶ γὰρ
 αὐτὸς ὡς τέκνου ἐφείδειτο, ἀλλ' οἱ οὖν αὐτῷ οὐκ ἂν ὡς ἀτιάρ-
 τῳ ἐφείσαντο. Ὅθεν ὁ Δαυὶδ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ διωκόμενος, καὶ
 ὑπὸ τοῦ Σεμεὶ δι' αὐτὸν λοιδορούμενος, αὐτὸς μὲν ἐμακροθύ-
 20 μει, ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ κατ' αὐτοῦ ἔοικανδαλίζοντο, καὶ μάλι-
 σια οἱ τῷ Ἀβεσσαλώμ συναιρούμενοι, καὶ λοιπὸν ὡς ἀπροσνή-
 ου κατεπανίσταντο, λέγοντες, «Ἐρημος νῦν ὁ Δαυὶδ, ἀβοήθη-
 τος πάντως, νῦν ἀπέσιη ἀπ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ Σα-
 οὐλ ποιεῖ ὡσπερ γὰρ τότε ἀπὸ τοῦ Σαοὺλ ἀπέσιη, καὶ γέγονε
 μετὰ τοῦ Δαυίδ, οὕτω νῦν ἀπὸ τοῦ Δαυίδ ἀπέσιη, καὶ γέγονε

σμένον μεταξύ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ὁ οὐρανὸς δὲν τὸν ἐδέχτο· διότι, ἐὰν ἔρριψεν ἀπὸ ἐκεῖ ὑψηλὰ τὸν διάβολον, τὸν πρῶτον ἀντάρτην, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ δεχθῆ τὸν δεύτερον ἀντάρτην; Ἡ γῆ τὸν ἀπεστρέφετο, μὴ ἀνεχομένη νὰ μολύνεται ἀπὸ τὰ βήματα τοῦ πατροκτόνου. Διότι, ἐὰν κατέπιε τὸν Δάθαν καὶ ὠμίλησεν ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα της ἐναντίον ἐκείνου πού ἤνοιξε τὸ στόμα του διὰ νὰ εἰπῆ κακοὺς λόγους, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ βαστάσῃ τὰ πόδια ἐκεῖνα πού ἔτρεχαν ἐναντίον τοῦ γονέως; Καθὼς λοιπὸν ἦτο κρεμασμένος ἐκεῖ ὑψηλὰ εἰς τὸ δένδρον, ὠρμησεν ἐναντίον του ὁ ἀρχιστράτηγος Ἰωάβ καὶ ἔπηξε τρία βέλη εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀκάρδου, πληγῶνων αὐτὸν ἐκεῖ, ὅπου εὐρίσκετο ἡ θῆκη τῆς ἀνομίας· καὶ ἐνῶ ἦτο κρεμασμένος ἐκεῖ ὑψηλὰ εἰς τὸ δένδρον, ἔψαλλεν ὁ Δαυὶδ δι' αὐτὸν ὠραῖον ἐπιτάφιον· «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ὑπερυψοῦται καὶ νὰ ἀπλώνῃ τὴν ἀλαζονείαν του ὡσάν τοὺς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ ἐπέρασα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ, αὐτὸς δὲν ὑπῆρχεν»¹⁴.

4. «Ψαλμὸς γραφεὶς ἀπὸ τὸν Δαυὶδ, ὅταν ἔφευγεν ὡσάν δραπετῆς διὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν υἱὸν του τὸν Ἄβεσσαλῶμ». Ἐφευγε δὲ ὡσάν δραπετῆς ὄχι ἀπὸ φόβον, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ φονεύσῃ τὸν υἱὸν του· καθ' ὅσον αὐτὸς τὸν ἐλυπεῖτο ὡσάν τέκνον του, ἀλλ' οἱ σύντροφοί του δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λυπηθοῦν τὸν ἀντάρτην. Ὡστε λοιπὸν ὁ Δαυὶδ, ἂν καὶ κατεδιώκετο ἀπὸ τὸν υἱὸν του καὶ ἐχλευάζετο ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Σεμεεὶ, αὐτὸς μὲν ἔδειχνε μακροθυμίαν, ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο ἀπὸ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι πού ἐσηκώθησαν ἐναντίον του μαζί μὲ τὸν Ἄβεσσαλῶμ καὶ ἐξεγείροντο ἐναντίον του ὡσάν νὰ ἐστερήθῃ πλέον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, λέγοντες, Ὁ Δαυὶδ τῶρα εἶναι ἔρημος καὶ ἐντελῶς ἀβοήθητος, τῶρα ἔφυγεν ἀπὸ αὐτὸν ὁ Θεός, ὅπως κάποτε ἀπὸ τὸν Σαοὺλ· διότι ὅπως ἀκριβῶς τότε ἐγκατέλειψε τὸν Σαοὺλ καὶ ἐπῆγε μὲ τὸν Δαυὶδ, ἔτσι τῶρα ἀπεμα-

μετὰ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ἐπανασιῶμεν, καὶ ἐπιθώμεθα, οὐκ ἔστι
σωτηρία αὐτῶ ἐν τῷ Θεῷ, ἐπειδὴ ταῦτα ἔλεγον, ἐπὶ τούτοις
ὁ Δαυὶδ πλέον ἀλγήσας ἢ ἐπὶ τοῖς τοῦ παιδὸς σκιριτήμασιν,
ἐπερωτᾷ τὸν Θεόν «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές
8 με;». Περιπέφοραγμαί τοῖς πειρασμοῖς, περιέχομαι τοῖς χει-
μάρροις τῶν κακῶν, κατέβη ἡ ἐπικίνδυνος ὄροχί, ἦλθον οἱ
τῶν πολεμιῶν ποταμοί, ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι τῶν πνευμάτων
τῶν πονηρῶν, προσέροηξάν μου τῆ οἰκία, μετακινήσαι θέλον-
τες τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ σοῦ, ἀλλὰ τεθεμελιωμένος ἐπὶ τὴν
10 πέτραν τῆς πίστεως, οὐ πίπιω, ἀλλὰ προσπίπιω, ἵνα μάθω·
Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;». Ὁ ἐξ ἐμοῦ, καὶ
ἐμοῦ, ἀλλὰ οὐ ὑπὲρ ἐμοῦ. Τὰ ἐμὰ σπλάγγγα ἐμὲ πολεμεῖ ὁ
ἐμὸς λαὸς ὀπίσω Ἀβεσσαλώμ, τὸ ἐμὸν σιραιτόπεδον ὀπλίζε-
ται καὶ ἐμοῦ. Τὰ πρόβατά μου λύκοι γεγόνασι, καὶ λέοντες
15 οἱ ἄμνοί, καὶ κύνες λυσοῶντες οἱ ἄμνοί, καὶ ταῦροι κερατισταὶ
οἱ κριοί· οὐ δι' ἐμανιὸν λυποῦμαι, ἀλλὰ τὴν τούτων ἀπώλει-
αν θρηγῶ.

15. Ὅπως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ἢ παροῦσα ὁμιλία δὲν ὀλοκληρῶ-
νεταί. Ὅπωςδὴποτε ἀπωλέσθη τὸ ὑπόλοιπον καὶ μάλιστα τὸ μεγαλύτερον
μέρος τῆς ὁμιλίας αὐτῆς εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ψαλμοὺς τοῦ
Δαυίδ.

κρύνθη από τόν Δαυίδ καί ἐπῆγε μέ τόν Ἄβεσσαλώμ, διὰ τοῦτο ἄς ἐξεγερθῶμεν καί ἄς ἐπιτιθῶμεν ἐναντίον του, διότι δέν ὑπάρχει δι' αὐτόν αωτηρία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐπειδή ἔλεγον αὐτά, πονέσας ὁ Δαυίδ περισσότερον δι' αὐτά παρὰ διὰ τήν ἀνυποταξίαν τοῦ παιδιοῦ του, ἐρωτᾷ τόν Θεόν· «Κύριε, διατί ἠὺξήθησαν τόσον πολύ ἐκεῖνοι πού μέ θλίβουν;». Ἔχω φραχθεῖ ἀπό τοὺς πειρασμούς, εἶμαι περικυκλωμένος ἀπό τοὺς χειμάρρους τῶν κακῶν, κατέβη ἡ ἐπικίνδυνος βροχή, ἦλθον οἱ ποταμοὶ τῶν ἐχθρῶν, ἐφύσηξαν οἱ ἄνεμοι τῶν πονηρῶν πνευμάτων, προσέκρουσαν μέ ὄρμην εἰς τήν οἰκίαν μου, θέλοντες νά μετακινήσουν τήν ψυχὴν μου ἀπό ἐσένα, ὅμως καθὼς εἶμαι καλά θεμελιωμένος ἐπάνω εἰς τήν πέτραν τῆς πίστεως, δέν πίπτω, ἀλλὰ γονατίζω ἐμπρὸς σου διὰ νά μάθω· «Κύριε διατί ἠὺξήθησαν τόσον πολύ ἐκεῖνοι πού μέ θλίβουν;». Ὁ υἱός εἶναι ἐναντίον μου, ἀλλὰ σὺ εἶμαι μαζί μου. Τὰ σπλάγχνα μου μέ πολεμοῦν, ὁ λαός μου τρέχει πίσω ἀπὸ τόν Ἄβεσσαλώμ, ὁ στρατός μου ὀπλίζεται ἐναντίον μου. Τὰ πρόβατά μου ἔχουν γίνει λύκοι, τὰ ἄρνια λεοντάρια, οἱ ἄμνοι σκυλιὰ λυσσασμένα καί τὰ κριάρια ταῦροι μέ κέρατα· δέν λυποῦμαι διὰ τόν ἑαυτόν μου, ἀλλὰ θρηγῶ τήν καταστροφὴν αὐτῶν¹⁵.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Δ΄ ΨΑΛΜΟΝ'

«*Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ με ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου*».

5 1. Οὐχ ἵνα ἀπλῶς μάθωμεν, ὅτι ἤκουσθη, ταῦτα φθέγγεται ὁ προφήτης, ἀλλ' ἵνα παιδευθῶμεν πῶς καὶ αὐτοὶ καλοῦντες τὸν Θεὸν ἀκουσθῆναι δυναθόμεθα ταχέως, καὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς εὐχῆς τὴν αἴτησιν λαβεῖν. Οὐ γὰρ εἶπε, μετὰ τὸ ἐπικαλεῖσασθαί με εἰσήκουσέ μου, ἀλλ', «*Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί*
10 *με*». Καὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τοιαυτὴ τίς ἐστὶν ὑπόσχεσις λέγοντός που πρὸς τὸν ἐπικαλούμενον «*Ἐτι λαλοῦντός σου ἐγὼ ἰδοὺ πάρεμιμ*». Οὐ γὰρ δὴ ρημάτων πλήθος πείθειν τὸν Θεὸν εἴωθεν, ἀλλὰ καθαρὰ ψυχὴ καὶ ἔργων ἀγαθῶν ἐπίδειξις. Πρὸς γοῦν τοὺς ἐν ποιηρίᾳ μὲν ζῶντας, προσδοκῶντας
15 δὲ τῷ μῆκει τῶν ρημάτων δυοσωπεῖν αὐτόν, *δρα τί φησιν* «*Ὅταν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν*». Ἄρα πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων παρηγοίαν δεῖ τὸν εὐχόμενον ἔχειν, καὶ πάντως ἔρεται τὰ τῆς αἰτήσεως. Διὰ τοι
20 τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὐκ εἶπε, *εἰσήκουσεν ἐμοῦ*, ἀλλὰ, «*Τῆς δικαιοσύνης μου*», τὴν πρὸς τὸν Θεὸν αὐτοῦ παρηγοίαν δεκνύς, καὶ ὡς μετὰ ταύτης αὐτῷ προσήει διὰ παντός. Μηδεὶς δὲ αὐτὸν μεγαληγορεῖν ἠγείσθω ταῦτα λέγοντα. Οὐ γὰρ ἐαυτὸν ἐπῆραι βουλόμενος ταῦτά φησιν, ἀλλὰ διδασκαλίαν τινα
25 καὶ παραίνεσιν κοινὴν πολὺ κέρδος ἔχουσαν εἰοάγων.

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι ποίημα τοῦ Δαυὶδ καὶ ἀποτελεῖ ἐσπερινὴν προσευχὴν («κοιμηθῆσθαι καὶ ὑπνώσασθαι»), πού ἀπευθύνθη πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ κινδύνου τοῦ προηγουμένου ψαλμοῦ. Εἰς τὸν στίχον 2 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεὸν πού ἤκουσεν εἰς τὸ παρελθὸν τὰς ἐπικλήσεις του καὶ ἐπαρηγόρησεν αὐτόν καὶ ζητεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ πάλιν. Εἰς τοὺς στίχ. 3—6 ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἐχθρούς του ἐλέγχων αὐτοὺς διὰ τὴν αὐκοφαντίαν των καὶ καλῶν πρὸς μετάνοιαν, ὥστε νὰ παύσουν νὰ ἁμαρτάνουν καὶ νὰ πρσαφέρουν θυσίαν δικαιοσύνης. Εἰς τοὺς στίχ. 7—9 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κύριον καὶ πάλιν καὶ ἐξαίρει μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς εὐλογίας καὶ τὰ σωματι-

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Δ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Ὁ Θεός τῆς δικαιοσύνης εἰσήκουσε τὴν προσευχήν μου».

1. Δὲν τὰ λέγει αὐτὰ ὁ προφήτης ἀπλῶς διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι εἰσηκούσθη ἡ προσευχή του, ἀλλὰ διὰ νὰ διδαχθῶμεν πῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀκουσθῶμεν ἀμέσως ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν καὶ νὰ λάβωμεν ἐκεῖνο πού ζητοῦμεν πρὶν ἀκόμη τελειώση ἡ προσευχή μας. Διότι δὲν εἶπε ἤκουσε τὴν προσευχήν μου μετὰ τὴν ἐπίκλησιν, ἀλλ' «ἐνῶ ἀκόμη προσηυχόμεν». Καθ' ὅσον ὑπάρχει παρομοία ὑπόσχεσις τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ πού λέγει κάπου πρὸς τὸν προσευχόμενον· «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ ὀμιλῆς πρὸς ἐμένα, θὰ σοῦ εἰπῶ· «νὰ ἐδῶ εἶμαι»². Διότι πράγματι τὸν Θεὸν συνήθως δὲν τὸν πείθει τὸ πλῆθος τῶν λόγων, ἀλλ' ἡ καθαρὴ ψυχὴ καὶ ἡ ἐπίδειξις ἀγαθῶν ἔργων. Πρὸς ἐκείνους λοιπὸν πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ περιμένουν μὲ τὰ πολλὰ λόγια των νὰ τὸν συγκινήσουν, πρόσεχε τί λέγει· «Ὅταν λέγετε πολλὰ εἰς τὴν προσευχήν σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω. Ἐάν ὑψώσετε τὰ χέρια σας, θὰ στρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ σᾶς ἄλλου»³. Ἄρα πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πρέπει ὁ προσευχόμενος νὰ ἔχη παρρησίαν καὶ ὅπωςδήποτε θ' ἀκολουθήσουν ἐκεῖνα πού ζητεῖ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης δὲν εἶπεν, «εἰσήκουσε τὴν προσευχήν μου», ἀλλὰ «τὴν δικαιοσύνην μου», διὰ νὰ δείξη τὴν παρρησίαν του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι μὲ αὐτὴν προσέρχεται πάντοτε πρὸς αὐτόν. Κανείς δὲ νὰ μὴ νομίση ὅτι αὐτός, λέγων αὐτά, καυχᾶται. Διότι δὲν τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ ὑπερηφανευθῆ, ἀλλὰ προβάλλει κάποιαν διδασκαλίαν καὶ νέαν παραίνεσιν περιέχουσαν μεγάλην ὠφέλειαν.

καὶ καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ πού ἀπολομβάνει ὀπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κυρίου.

2. Ἦσ. 58, 9.

3. Ἦσ. 1, 15.

"Γρα γὰρ μή τις λέγη, δι' ἐκεῖνος ἠκούσθη, ἐπειδὴ Δαυὶδ
 ἦν, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακουσθήσομαι, ἐπειδὴ μικρὸς καὶ εὐτελής
 εἶμι, δείκνυσιν δι' οὗτε ἐκεῖνον ἀπλῶς ἀκούει, οὗτε σοῦ πα-
 ρακούει εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ πανταχοῦ τῶν πραγμάτων ἐ-
 5 στὶν ἀκριβῆς θεωρὸς. Καὶ ταῦτα ἔχης τὰ δυνάμενά σοι συνη-
 γροῦσαι, ἀκουσθήσῃ πάντως. "Ὡσπερ ἂν μὴ ἔχης, οὐδ' ἂν
 Δαυὶδ ἦς, πείσαι δυνήσῃ τὸν Θεόν. Καὶ καθάπερ οἱ φιλοχρή-
 ματοι οὗτε πρὸς ἀξίαν, οὗτε πρὸς ἕτερον οὐδὲν βλέπουσιν,
 ἀλλ' ἢ τοὺς ἀργύριον ἔχοντας μόνον, καὶ ὡς πάντα ἀνύσσοντες
 10 ἀπίσιν πρὸς αὐτούς, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ δικαιοσύνης ἐ-
 στὶν ἐρασιῆς, ὅς ἂν μετὰ ταύτης ἔλθῃ πρὸς αὐτόν, οὐκ ἀπ-
 λεύσεται κενός, ὥσπερ οὖν ὁ ταύτης χωρὶς, καὶ τοῖς ἐναντί-
 οῖς ἐμφυρόμενος, καὶ μυρία παρακαλῆ, πλεον οὐδὲν ἐργάσε-
 ται, τὸ πείθειν οὐκ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ. "Ὡστε εἰ θεύλει τι πα-
 15 ρὰ Θεῶ ἀνύειν, ταύτην προσλαβὼν ἀπιθί. Δικαιοσύνην δὲ ἐν-
 ταῦθα μὴ μέρος ἀρετῆς εἶναι νόμιζε, ἀλλ' ὀλόκληρον καὶ καθο-
 λικὴν. Οὕτω καὶ ὁ Ἰωβ δίκαιος ἦν, πᾶσαν ἀρετὴν ἔχων ἀν-
 θρωπίνην· οὐ τοῦτον μὲν ἀπεχόμενος τοῦ πονηροῦ, ἕτερου δὲ
 ἀπτεχόμενος. Οὕτω καὶ ἡμεῖς δίκαιον σιάθμιον τοῦτο λέγομεν
 20 τὸ πανταχοῦ ἴσον· οὐκ ἐὰν χρυσὸν μὲν ἐξίσου ἰσῶν δύνηται,
 μόλυβδον δὲ ἐναντίως, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀπάσαις ὕλαις τὴν ἰσότη-
 τα παρεχόμενον· καὶ μέτρον πάλιν, τὸ πανταχοῦ ἴσον. Οὕτω καὶ
 ὁ Ἰωβ δίκαιος ἦν, πανταχοῦ ἴσος ὢν. Οὐδὲ γὰρ ἐν χορήμοσι
 τὴν ἰσότητα ταύτην ἐφύλαττε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις
 25 ἄπαισι, οὐδαμοῦ τὸ μέτρον ὑπερβαίνων. Οὐδ' ἂν ἔχοι τις εἰ-

Διὰ νὰ μὴ λέγη λοιπὸν κάποιος, ὅτι ἡ προσευχὴ ἐκείνου ἠκούσθη ἐπειδὴ ἦτο ὁ Δαυὶδ, ἐνῶ ἐγὼ δὲν θὰ εἰσακουσθῶ, ἐπειδὴ εἶμαι μικρὸς καὶ ἀσήμαντος, δείχνει ὅτι οὔτε ἐκείνον ἀκούει χωρὶς λόγον, οὔτε ἐσένα παρακούει εἰς τὰ καλὰ καθούμενα, ἀλλὰ παντοῦ βλέπει καὶ ἐξετάζει τὰ πράγματα μὲ προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν. Καὶ ἐὰν ἔχῃς αὐτὰ ποῦ ἠμποροῦν νὰ συνηγορήσουν δι' ἐσένα, θ' ἀκουσθῇ ὅπωςδήποτε ἡ προσευχὴ σου. Ὅπως πάλιν, ἐὰν δὲν ἔχῃς, οὔτε ἐὰν εἶσαι ὁ Δαυὶδ, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ πείσῃς τὸν Θεόν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ φιλοχρήματοι δὲν ἀποβλέπουν οὔτε εἰς τὴν ἀξίαν, οὔτε εἰς τίποτε ἄλλο, παρά μόνον ἔχουν ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν πρὸς ἐκείνους ποῦ ἔχουν χρήματα καὶ πλησιάζουν αὐτοὺς διὰ νὰ τὰ κερδίσουν ὅλα, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἐραστής τῆς δικαιοσύνης, ὅποιος συμβῇ νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν μαζί μὲ τὴν δικαιοσύνην, δὲν θὰ φύγῃ ἄδειος, ὅπως βέβαια ἐὰν ἔλθῃ, χωρὶς αὐτὴν καὶ εἶναι φορτωμένος μὲ ἀντίθετα πράγματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὸν ἀμετρήτους παρακλήσεις, δὲν θὰ ἐπιτύχῃ τίποτε ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ δὲν ἔχει μαζί του ἐκεῖνο ποῦ πείθει τὸν Θεόν. Ὡστε, ἐὰν θέλῃς νὰ κερδίσῃς κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν, κατάφυγε πρὸς αὐτὸν ἀφοῦ λάβῃς μαζί σου αὐτὴν. Μὴ θεωρῇς δὲ ἐδῶ δικαιοσύνην ἓνα μέρος τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὀλόκληρον καὶ εἰς τὸ σύνολόν της. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο δίκαιος, ἔχων ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην ἀρετὴν· δὲν ἀπέφευγε δηλαδὴ τὸ ἓνα κακὸν καὶ ἀνήχητο τὸ ἄλλο. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δίκαιον ζῦγι ὀνομάζομεν αὐτὸ ποῦ εἰς κάθε περίπτωσιν ἐξισώνει τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο· δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ ἐὰν τὸν μὲν χρυσὸν ἐξισώνῃ, τὸ δὲ μόλυβδον ὄχι, ἀλλὰ δίκαιον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ζῦγι, ποῦ ἐξισώνει ὅλας τὰς ὕλας· καὶ μέτρον πάλιν δίκαιον εἶναι ἐκεῖνο ποῦ παντοῦ εἶναι ἴσον. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο δίκαιος, ἐπειδὴ ἦτο ἴσος ὡς πρὸς ὅλα. Διότι δὲν ἔδειχνεν αὐτὴν τὴν ἰσότητά μόνον εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, χωρὶς νὰ ὑπερβαίῃ πουθενὰ τὸ μέτρον. Δὲν θὰ

πεῖν, ὅτι ἐν χρήμασι μὲν τὴν ἰσοτιμίαν ἔσιτοργεν, ἐν δὲ τῇ
 πρὸς τοὺς πηλοῖον ὀμιλίᾳ τὸ μέτρον ὑπερέβαιναν, ἀλαζῶν τις
 καὶ ὑπεροπτιζὸς ὢν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐκ πολλῆς τῆς ἐπι-
 μελείας ἔφηνγε. Αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· «Εἰ δὲ καὶ ἐθαύλισα κρέμα
 5 θεράποντός μου ἢ θεραπαίνης κρινομένων πρὸς με' ἢ οὐχ ὡς
 ἐγὼ ἐγενόμην, καὶ αὐτοὶ ἐγένοντο». Ἄρα καὶ τοῦτο ἀδικία
 μεγίστη, τὸ ἀλαζῶνα εἶναι καὶ ὑπερηφάνον.

2. Ὡσπερ γὰρ πλεονέκτην λέγομεν τὸν πρὸς τῶν ἄλλων
 βουλούμενον λαθεῖν, καὶ τοῖς οἰκειοῖς οὐκ ἀρκούμενον, οὕτω
 10 καὶ ἀλαζονικὸν λέγομεν, ὅταν πλεον ἀπαιτῇ τῶν ὑφεισθημένων
 αὐτῷ παρὰ τοῦ πηλοῖον· ὅταν τις ἑαυτὸν μὲν ἐν πίστῃ καθιστᾷ
 τιμῇ, ἕτερον δὲ ἀτιμάζῃ. Τοῦτο δὲ οὐδαμῶθεν ἐτέρωθεν γίνε-
 ται ἢ ἐξ ἀδικίας. Ὅτι γὰρ ἀδικία τοῦτο, σκόπει ἐντεῦθεν.
 Καὶ σὲ ὁ Θεὸς κάκεινον ἐποίησε, καὶ πάντα σοι κοινὰ καὶ ἴ-
 15 σα δέδωκε πρὸς αὐτόν. Πῶς οὖν αὐτὸν ἐκβάλλεις καὶ ἀποστε-
 ρεῖς τῆς τιμῆς, ἥσπερ ἔδωκεν ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἀφίης εἶναι
 κοινωρόν, ἀλλὰ τὸ πᾶν σὸν ποιῶν, οὐκ ἐν χρήμασι μόνον, ἀλ-
 λά καὶ ἐν δόξῃ ποιεῖς αὐτὸν πένητα. Μίαν ἑκατέρους ὁ Θεὸς
 οὐσίαν ἐχαρίσασα τῆς αὐτῆς ἡξίωσε προεδρίας, τῆς ἴσης πλά-
 20 σεως. Τὸ γὰρ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», κοινὸν τοῦ γένους
 παντός. Πῶς οὖν αὐτὸν τῆς πατρῶας ἐκβάλλεις οὐσίας, εἰς
 ἐσχάτην εὐτέλειαν κατάρων, καὶ τὸ κοινὸν ἰδιοποιούμενος;
 Ἄλλ' οὐχ ὁ μακάριος προφήτης τοιοῦτος· διὸ καὶ μετὰ παρ-
 ρησίας ἔλεγεν, «Εἰσέκουσε τῆς δικαιοσύνης μου». Οὕτω καὶ
 25 Παῦλος παράγει πολλάκις ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον, οὐκ ἐπαίωσεν,

ἠμποροῦσε νά εἰπῆ κανεῖς, ὅτι εἰς μὲν τὰ διάφορα ἀγαθὰ ἐφήρμοζε τὴν ἰσότητα, ἀλλ' ὅμως ὑπερέβαινε τὸ μέτρον εἰς τὴν συναναστροφὴν του μὲ τοὺς ἄλλους, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀλαζών καὶ ὑπεροπτικός. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέφευγε μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ προσοχὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Μήπως ἐπεριφρόνησα καὶ ἀρνήθηκα τὸ δίκαιον τοῦ ὑπηρετοῦ μου ἢ τῆς ὑπηρετρίας μου ὅταν ἔχουν διαφορὰς μαζί μου; ἢ μήπως δὲν ἐγεννήθησαν καὶ αὐτοὶ ὅπως καὶ ἐγώ;». Ἄρα καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλη ἀδικία τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ κανεῖς ἀλαζών καὶ ὑπερήφανος.

2. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν χαρακτηρίζομεν πλεονέκτην ἐκεῖνον ποῦ θέλει ν' ἀρπάξῃ ἐκεῖνα ποῦ ἀνήκουν εἰς τοὺς ἄλλους καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰ ἰδικὰ του, ἔτσι καὶ ἀλαζονικὸν ὀνομάζομεν ἐκεῖνον ποῦ ζητεῖ ἀπὸ τὸν πλησίον του περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ τοῦ ὀφείλει· ὅταν κανεῖς διὰ μὲν τὸν ἑαυτὸν του ἐπιδιώκει κάθε τιμὴν, ἐνῶ τὸν ἄλλον τὸν ἀτιμᾶζει. Αὐτὸ δὲ δὲν προέρχεται ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρά ἀπὸ ἀδικίαν. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ εἶναι ἀδικία, κρίνε το ἀπὸ τὸ ἐξῆς. Καὶ ἐσένα καὶ ἐκεῖνον ὁ Θεὸς ἐπλασεν καὶ ὅλα τὰ ἔδωσεν εἰς ἐσένα καὶ εἰς ἐκεῖνον κοινὰ καὶ ἴσα. Πῶς λοιπὸν τὸν ἀπορρίπτεις αὐτὸν καὶ τοῦ ἀποστερεῖς τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ἔδωσεν ὁ Θεός, καὶ δὲν τὸν ἀφήνεις νὰ μετέχη εἰς αὐτήν, ἀλλὰ κάμνεις τὸ πᾶν ἰδικόν σου καὶ κάμνεις αὐτὸν πτωχὸν ὄχι μόνον ἀπὸ χρήματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δόξαν; Μίαν οὐσίαν ἐχάρισεν ὁ Θεός εἰς τὸν καθένα σας· σὰς ἠξίωσε τῆς ἰδίας τιμῆς, καὶ σὰς ἐπλασεν ἴσους. Διότι τὸ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον»⁵ ἀναφέρεται δι' ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πῶς λοιπὸν τοῦ στερεῖς τὴν πατρικὴν περιουσίαν, τὸν ὑποβιάζεις εἰς τὴν πῶς χειροτέραν μορφήν ἐξευτελισμοῦ καὶ κάμνεις ἰδικόν σου αὐτὸ ποῦ ἀνήκει εἰς ὅλους; Ὅμως ὁ μακάριος προφήτης δὲν ἦτο τέτοιος· διὰ τοῦτο ἔλεγε μὲ παρρησίαν, «Εἰσήκουσε τὴν δικαιοσύνην μου». Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἀναφέρει πολλές φορές τὸν ἑαυτὸν του, ὄχι διὰ νὰ καυχῆθῃ, οὔτε διὰ νὰ

οὐδὲ φρυσῶν, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα γινόμενος, ὡς ὅταν λέγῃ, «Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτὸν», ἐν ἐγκρατείᾳ. Οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν καιρῷ καλοῦντι, τὴν ἀνδρείαν τὴν ἑαυτοῦ, τὴν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ γινομένην ροπῆς εἰς 5 μέσον ἄγει λέγων, ὅτι καὶ ἄρκτους ἔπιγε, καὶ λέοντας ἠγκαλίζετο, οὐκ ἐπαίρων ἑαυτὸν οὐδὲ οὔτιος, μὴ γένοιτο, ἀλλ' οἰκονομῶν ἑαυτῷ ἐντεῦθεν τὸ ἀξιόπιστον.

Καὶ εἰ ἔχω δικαιοσύνην, φησί, ἴσως ἔρεϊ τις, τίς χρεία εὐχῆς, ἀρκοῦντος τοῦ πράγματος ἅπαντα κατορθοῦν, καὶ τοῦ 10 μέλλοντος διδόναι εἰδότης ὧν δεόμεθα; Ὅτι οὐ μικρὸς σύνδεσμος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης ἢ εὐχῆ, συνήθειαν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας, καὶ εἰς φιλοσοφίαν ἄγουσα. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις συγγινόμενος θαυμασιῶ, πολλὰ καρποῦται ἐκ τῆς συνουσίας, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεῷ διηγεκῶς ὁμιλῶν. 15 Ἄλλ' οὐκ ἴσμεν τῆς εὐχῆς τὸ κέρδος ὡς χρεῖ, ἐπειδὴ μηδὲ προσέχομεν αὐτῇ μετὰ ἀκριβείας, μηδὲ χρώμεθα κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους. Ἄλλ' ἀνθρώποις μὲν μέλλοντες διαλέγεσθαι τισι τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ σῆμα, καὶ βάδιωμα, καὶ στολήν, καὶ πάντα ρυθμίσαντες εἰς τὸ δέον, οὕτω διαλεγόμεθα, Θεῷ δὲ 20 προσιότες χασμώμεθα, κνώμεθα, περιστρεφόμεθα, ραθυμοῦμεν τῶν γονάτων χαμαὶ κειμένων, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς πλανώμεθα. Εἰ δὲ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαθείας, καὶ ὡς Θεῷ διακίεζεσθαι μέλλοντες, οὕτω προσήειμεν, τότε ἂν ἔγνωμεν, καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν ἄπερ ἠτοῦμεν, ἡλίκον κέρδος καρποῦμεθα. 25 Ἄνθρωπος γὰρ Θεῷ παιδευθεὶς διαλέγεσθαι, ὡς εἰκὸς τὸν τῷ Θεῷ διαλεγόμενον, ἄγγελος ἔσται λοιπόν' οὕτως ἀπολύε-

ὑπερηφανευθῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους, ὅπως ὅταν λέγῃ, «Θέλω ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ»⁶, δηλαδὴ ἐγκρατεῖς. Ἔτσι καὶ ὁ Δαυὶδ εἰς κατάλληλον περίστασιν προβάλλει τὴν ἀνδρείαν του, πού ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγει, ὅτι καὶ ἄρκουδες ἔπνιγε καὶ λεοντάρια ἐπάλευε, χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ θέλῃ νὰ καυχηθῆ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτὰ τὴν ἀξιοπιστίαν.

Ἄλλ' ἐὰν εἶμαι ἐνάρετος, ἴσως εἶπῃ κάποιος, τί χρειάζεται ἡ προσευχή, ἀφοῦ καὶ μόνη τῆς ἡ ἀρετῆς ἡμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ τὰ πάντα, καὶ γνωρίζει αὐτὸς, πού πρόκειται νὰ δώσῃ ἐκεῖνα πού χρειαζόμεθα; Χρειάζεται διότι ἡ προσευχή δὲν εἶναι μικρὸς σύνδεσμος τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν Θεόν, μᾶς συνηθίζει νὰ ὀμιλοῦμεν πρὸς αὐτὸν καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν εὐσέβειαν. Διότι, ἐὰν κανεὶς συναναστρεφόμενος κάποιον ἀξιοθαύμαστον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν συναναστροφήν, πολὺ περισσότερον ὠφελεῖται ἐκεῖνος πού συνομιλεῖ συνεχῶς μὲ τὸν Θεόν. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζομεν τὸ κέρδος τῆς προσευχῆς ὅπως πρέπει, ἐπειδὴ δὲν κάμνομεν αὐτὴν μὲ ὅλην τὴν προσοχήν μας καὶ δὲν ἐφαρμόζομεν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὅταν προσευχώμεθα. Ἄλλ' ὅταν πρόκειται νὰ συνομιλήσωμεν μὲ κάποιους ἀνωτέρους μας, συνομιλοῦμεν ἀφοῦ ρυθμίσωμεν κατάλληλα τὸ παρουσιαστικόν μας, τὸ βάδισμα, τὴν στολήν μας καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, προσερχόμενοι δὲ εἰς τὸν Θεόν χασμουρόμεθα, ξυνόμεθα, στριφογουρίζομεν καὶ δείχνομεν ἀδιαφορίαν ἐνῶ εἴμεθα γονατισμένοι, ὁ νοῦς μας πλανᾶται εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐὰν ὅμως προσερχόμεθα μὲ τὴν πρέπουσαν εὐλάβειαν καὶ ὡσάν νὰ ἐπρόκειτο νὰ συνομιλήσωμεν μὲ τὸν Θεόν, τότε θὰ ἡμπορούσαμεν ν' ἀντιληφθοῦμεν, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβωμεν ἐκεῖνα πού ζητοῦμεν, ποῖον κέρδος ἀποκομίζομεν. Διότι ἄνθρωπος πού ἤξιώθη νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν Θεόν, ὅπως ἀρμόζει νὰ συνομιλῇ κανεὶς μὲ τὸν Θεόν, θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἄγγελος

ται τῶν δεσµῶν τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ· οὕτω μειόροισι αὐτῶ
 γίνεται ὁ λογισµός· οὕτω μετοικίζεται πρὸς τὸν οὐρανόν· οὕ-
 τως ἱεροδοῦσά τῶν βιωτικῶν· οὕτω παρ' αὐτὸν ἴσταιται τὸν
 θρόνον βασιλικόν, κἄν πένης ᾖ, κἄν οἰκέτης, κἄν ιδιώτης,
 5 κἄν ἀμαθής. Οὐ γὰρ γλώττης ζητεῖ κάλλος ὁ Θεός, οὐδὲ
 ρημάτων συνθήκην, ἀλλὰ ψυχῆς ὄραν· κἄν ἐκείνη φθέγγη-
 ται, τὰ αὐτῶ δοκοῦντα, τὸ πᾶν ἀνύσας ἄπειοι.

Ὅρας πόση εὐκολία; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων τὸν
 προσίοντα τιτὴ καὶ ρητορικὸν εἶναι χρή, καὶ κολακεῦσαι τοὺς
 10 περὶ τὸν ἄρχοντα πάντα ἱκανόν, καὶ πολλὰ ἕτερα ἐπινοῆσαι,
 ὥστε γενέσθαι εὐπαράδεκτον. Ἐνταῦθα δὲ οὐδενὸς δεῖται,
 ἀλλὰ γνώμης μόνης νηφούσης, καὶ οὐδὲν τὸ κωλύον εἶναι ἐγ-
 γὺς τοῦ Θεοῦ. «Θεὸς γὰρ ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς
 πόρρωθεν». Ὡστε τὸ μακρὰν γενέσθαι, ἀφ' ἡμῶν γίνεται
 15 αὐτὸς γὰρ ἀεὶ πλησίον ἐστί. Καὶ τί λέγω ὅτι ρητορείας οὐ
 δεόμεθα; Πολλάκις οὐδὲ φωνῆς δεόμεθα. Κἄν γὰρ ἐν τῇ
 καρδίᾳ φθέγγῃ, καὶ καλέσης αὐτὸν ὡς χρή, ραδίως ἐπινεύ-
 σαι καὶ ἴοιτε. Οὕτω καὶ Μωϋσέως ἤκουσεν· οὕτω καὶ Ἄν-
 νης. Οὐ παρέστηκε σιγματώτης ἀποσοβῶν, οὐ δουρφόρος τὸν
 20 καιρὸν διακόπιων· οὐκ ἔστιν εἰπών, νῦν οὐ δυνατὸν προσελ-
 θεῖν, μετὰ ταῦτα παραγενεῖν· ἀλλ' ὅταν ἔλθῃς, ἔστικεν ἀκού-
 ων, κἄν ἐν καιρῷ ἀρίστων, κἄν ἐν καιρῷ δειπνου, κἄν ἐν αὐτῇ
 τῇ ἀουρίᾳ, κἄν ἐν ἀγορᾷ, κἄν ἐν ὁδῷ, κἄν ἐν θαλάμῳ, κἄν
 ἔνδον ἐν δικαστηρίῳ ἄρχοντι παραστής, καὶ καλέσης αὐτόν,
 25 τὸ κωλύον οὐδὲν ἐπινεῦσαι τῇ αἰτήσει, ἂν ὡς χρή καλέσης.
 Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, δέδοικα προσελθεῖν, καὶ δεηθῆναι ὁ ἐχθρός

ἔτσι ἐλευθερώνεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ δεσμά τοῦ σώματος· ἔτσι ἐξυψώνεται ὁ λογισμὸς τοῦ ἔτσι μεταφέρεται εἰς τὸν οὐρανόν· ἔτσι περιφρονεῖ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Ἔτσι ἴσταται πλησίον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, εἴτε εἶναι πτωχός, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἀπλὸς πολίτης, εἴτε ἀγράμματος. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ κάλλος γλώσσης, οὔτε κομψὰ λόγια, ἀλλὰ ψυχῆς ὁμορφίαν· καὶ ἐὰν ἐκείνη λέγῃ ἐκεῖνα ποῦ ἀρέσουν εἰς αὐτόν, φεύγει, ἀφοῦ ἐπέτυχε τὸ πᾶν.

Βλέπεις πόση εὐκολία ὑπάρχει; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν ἀνθρώπων πρέπει, ἐκεῖνος ποῦ πλησιάζει κάποιον, νὰ εἶναι καὶ ρητορικός καὶ ἰκανὸς νὰ κολακεύσῃ ὅλους ποῦ περιβάλλουν τὸν ἄρχοντα καὶ νὰ σκεφθῇ καὶ πολλὰ ἄλλα, ὥστε νὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτος. Ἐδῶ ὅμως δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ μόνον διάθεσις νηφάλιος καὶ τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι κανεὶς κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. «Διότι ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποῦ εὐρίσκεται πλησίον σας καὶ ὄχι Θεὸς ποῦ εὐρίσκεται μακριὰ σας»⁷. Ὡστε τὸ νὰ εὐρίσκεται μακριὰ μας, ὀφείλεται εἰς ἡμᾶς· διότι αὐτὸς εὐρίσκεται πάντοτε πλησίον μας. Καὶ διατί λέγω ὅτι δὲν χρειαζόμεθα ρητορείαν; Πολλές φορές δὲν χρειαζόμεθα οὔτε φωνήν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὁμιλήσῃς μαζί του μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου καὶ καλέσῃς αὐτόν ὅπως πρέπει, αἰμέσως καὶ τότε θὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του. Ἔτσι ἤκουσε καὶ τὸν Μωϋσῆν· ἔτσι καὶ τὴν Ἄνναν. Δὲν ἴσταται ἐκεῖ στρατιώτης διὰ νὰ σέ ἀπομακρύνῃ, οὔτε σωματοφύλακας ποῦ νὰ κἀνῃ διακρίσεις εἰς τὸν καιρόν· δὲν πρόκειται νὰ σοῦ εἰπῇ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσέλθῃς, ἔλα ἀργότερα, ἀλλ' ὅταν ἔλθῃς, στέκεται καὶ σέ ἀκούει, καὶ εἴτε εἶναι ὥρα μεσημβρινοῦ φαγητοῦ, εἴτε ὥρα δεῖπνου, εἴτε ὥρα ἀκατάλληλος, εἴτε εὐρίσκεσαι εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε καθ' ὁδόν, εἴτε εἰς θάλαμον, εἴτε μέσα εἰς τὸ δικαστήριον ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος, ἐὰν καλέσῃς αὐτόν, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον διὰ νὰ σοῦ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του, ἐὰν τὸν καλέσῃς ὅπως πρέπει. Δὲν ἠμπορεῖς νὰ

μον παρέστηκεν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀνήρηται τὸ κώλυμα· οὔτε γὰρ ἐχθρῷ προσέχει, καὶ διακόπτει σου τὴν αἰτίσιν, ἀλλ' αἰεὶ καὶ διηλεκτῶς ἐντυγχάνειν δύνασαι, καὶ δυσκολία οὐδεμία πρόσσειν· οὔτε γὰρ χρεῖα τῶν προσαγαγόντων θυρωρῶν,
 5 οἰκονόμων, ἐπιτρόπων, φυλάκων, ἢ φίλων, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προσέλθῃς, τότε μάλιστα ἀκούσεταιί σου, τότε, διὰ μηδενοῦς δεηθῆς.

Οὐχ οὕτως οὖν αὐτὸν δυσωποῦμεν δι' ἐτέρων ἀξιοῦντες, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἡμετέρας ἐργῆς φιλίας,
 10 καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε ἡμᾶς αὐτῷ θαρρεῖν ὅταν ἴδῃ δι' ἑαυτῶν τοῦτο ποιῶντας, τότε μάλιστα ἐπινεύσει. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς Χαναναίας ἐποίησε καὶ Πέτρου μὲν καὶ Ἰακώβου προσίοντων ὑπὲρ αὐτῆς, οὐκ ἐπένευσεν, ἐπιμενούσης δὲ ταύτης, τὸ αἰτηθὲν ταχέως ἔδωκεν. Εἰ γὰρ καὶ μικρὸν ἔδοξεν ἀναθάλλεσθαι,
 15 οὐχ ἵνα ὑπερθῆται τὸ γύναιον, ἀλλ' ἵνα μειζόνως στεφανώσῃ, καὶ μᾶλλον αὐτῆς οἰκειώσῃται τὴν προσεδόξαν, τοῦτο πεποίηκε. Μελετήσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐντυγχάνειν Θεῷ· μάθωμεν πῶς δεῖ ταύτην ποιεῖσθαι τὴν ἐντυχίαν. Οὐκ εἰς μουσεῖον ἀπιέναι δεῖ, οὐδὲ χρήματα ἀναλίσκειν, οὐδὲ παι-
 20 δαγωγούς μισθοῦσθαι, καὶ ρήτορας, καὶ σοφιστάς, οὐδὲ χρόνον πολλὸν δαπανᾶν, ὥστε μαθεῖν τὴν ρητορείαν ταύτην, ἀλλ' ἀρκεῖ θελήσῃ μόνον, καὶ τὰ τῆς τέχνης ἀπλήρισται. Καὶ οὐχ ὑπὲρ σεαυτοῦ δυνήσῃ μόνον ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοῦτω λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐτέρων πολλῶν. Καὶ τίς ὁ τῆς δικανικῆς ταύ-

εἰπῆς, φοβᾶμαι νὰ προσέλθω καὶ νὰ τὸν παρακαλέσω· διότι ὁ ἐχθρὸς μου εἶναι παρών, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόδιον παρεμερίσθη· διότι οὔτε τὸν ἐχθρὸν προσέχει καὶ σοῦ διακόπτει τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ πάντοτε καὶ συνεχῶς ἠμπορεῖς νὰ τὸν παρακαλῆς καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία δυσκολία· διότι οὔτε θυρωροὶ χρειάζονται διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσουν ἐμπρὸς του, οὔτε οἰκονόμοι, οὔτε ἐπίτροποι, οὔτε φύλακες ἢ φίλοι, ἀλλ' ὅταν προσέλθῃς μόνος σου, τότε πρό πάντων θὰ σ' ἀκούσῃ, τότε, ὅταν δὲν χρειασθῆς κανένα ἄλλον.

Πράγματι δὲν τὸν συγκινοῦμεν τόσον ὅταν τοῦ ζητοῦμεν κάτι μέσῳ ἄλλων, ὅσον ὅταν τὸ ζητοῦμεν μόνοι μας. Διότι, ἐπειδὴ ἀγαπᾷ τὴν φιλίαν μας, κάμνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ ἔχωμεν θάρρος ἀπέναντί του· ὅταν ἰδῇ νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτὸ μόνοι μας, τότε πρό πάντων δίνει τὴν συγκατάθεσίν του. Ἔτσι ἔκαμε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Χαναanaίας· ὅταν τὸν ἐπλησίασαν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ τὸν παρεκάλεσαν πρὸς χάριν τῆς, δὲν ἔδωκε τὴν συγκατάθεσίν του, ὅταν ὁμοῦς ἐπέμεινε αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ, ἀμέσως ἔδωκεν ἐκεῖνο ποῦ τοῦ ἐζήτησεν. Ἐὰν βέβαια ἐφάνη δι' ὀλίγον νὰ ἀναβάλλῃ, τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ὄχι διὰ νὰ περιφρονήσῃ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν στεφανώσῃ μὲ μεγαλύτερον στέφανον καὶ διὰ νὰ ἀποδειχθῇ περισσότερον ἢ ἐπιμονή τῆς. Ἄς φροντίσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ συναντῶμεν καὶ νὰ συνομιλῶμεν μὲ τὸν Θεόν· ἄς μάθωμεν πῶς πρέπει νὰ κάμνωμεν αὐτὴν τὴν συνάντησιν καὶ συνομιλίαν. Δὲν χρειάζεται νὰ ὑπάγωμεν εἰς μουσεῖον, οὔτε νὰ ἐξοδεύωμεν χρήματα, οὔτε νὰ πληρῶνωμεν παιδαγωγούς καὶ ρήτορας καὶ σοφιστάς, οὔτε νὰ σπαταλοῦμεν πολὺν χρόνον, διὰ νὰ μάθωμεν αὐτὴν τὴν ρητορείαν, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον νὰ θελήσωμεν καὶ εἶναι ὠλοκληρωμένα τὰ τῆς τέχνης. Καὶ θὰ ἠμπορέσῃς εἰς αὐτὸ τὸ δικαστήριον ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ὁμιλῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς ρητορικῆς

της σκοπός; Ὁ τῆς εὐχῆς τρόπος. Τὸ νηφούση διανοία, τὸ
 συντριμμένη ψυχῇ, τὸ μετὰ πηγῶν δακρύων αὐτῷ προσιέναι,
 τὸ μηδὲν αἰτεῖν βιωτικόν, τὸ τῶν μελλόντων ἐρᾶν, τὸ ὑπὲρ
 τῶν πνευματικῶν ποιεῖσθαι τὴν ἔντευξιν, τὸ μὴ κατεύχεσθαι
 5 τῶν ἐχθρῶν, τὸ μηδενὶ μνησικαχεῖν, τὸ πάντα ἐκβάλλειν ἀπὸ
 τῆς ψυχῆς τὰ πάθη, τὸ συντριβόντα τὴν καρδίαν οὕτω προσιέ-
 ναι, τὸ συνεσιάλθαι, τὸ πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν μελειᾶν, καὶ τὴν
 γλῶσσαν πρὸς εὐφημίαν τρέπειν, τὸ μηδενὶ τῶν πονηρῶν
 συνίστασθαι πραγματίων, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὸν κοι-
 10 νὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρόν, λέγω δὴ τὸν διάβολον. Τὸν γὰρ
 ὑπὲρ εἰτέρων λέγοντα βασιλεῖ, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐκείνου κοι-
 νολογούμενον, καὶ οἱ ἕξωθεν νόμοι τιμωροῦσι. Καὶ σὺ τοίνυν,
 εἰ θεύλει καὶ ὑπὲρ σεαυτοῦ καὶ ὑπὲρ εἰτέρων λέγειν, τοῦτο
 δι' μάλιστα κατορθώσων, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὸν κοι-
 15 νὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρόν. Οὕτω γὰρ ἔση δίκαιος· καὶ δί-
 καιος ὢν, ἀκουσθήσῃ, τοιαύτην ἔχων συνήγορον.

Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μου. Οὐκ εἶπε, ἑπαρήγαγες τὰς
 θλίψεις, οὐδέ, ἀνεῖλες τοὺς πειρασμούς, ἀλλ' ἀφήκας εἶσθαι,
 καὶ ἑπλάτυνάς μου. Τὸ γὰρ ἐνμήχανον τοῦ Θεοῦ καὶ
 20 τὸ εἴσορον κἀντιεῦθεν μάλιστα δείκνυται, οὐκ ἐν τῷ παρενεγ-
 κεῖν τὰς θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μενουσῶν αὐτῶν πολ-
 λὴν παρέχειν τὴν ρησιώνην. Τοῦτο καὶ τοῦ Θεοῦ δείκνυσι τὴν
 ἰσχύν, καὶ τοὺς ἐμπίπτοντας φιλοσοφωτέρους ἐργάζεται, ὅταν
 καὶ εὐρυχωρία ἢ παραμυθουμένη τὴν θλιβομένην ψυχὴν, καὶ
 25 ἢ θλίψις μὴ καταλύηται σφιγγουσα ταύτην ραθυμοῦσαν, καὶ

τέχνης; Είναι ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς. Τὸ νὰ προσέρχεται κανεὶς πρὸς αὐτὸν μὲ πνευματικὴν καθαρότητα, μὲ ψυχὴν συντετριμμένην μὲ πηγὰς δακρύων, τὸ νὰ μὴ ζητῆ τίποτε τὸ κοσμικόν, τὸ νὰ ἀγαπᾷ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, τὸ νὰ κάμνη τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, τὸ νὰ μὴ προσεύχεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, τὸ νὰ μὴ δείχνη μνησικακίαν διὰ κανένα, τὸ νὰ διώχνη ἀπὸ τὴν ψυχὴν ὅλα τὰ πάθη, τὸ νὰ προσέρχεται μὲ πάρα πολὺ συντετριμμένην καρδίαν, νὰ εἶναι συνεσταλμένος, νὰ δείχνη πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν γλῶσσαν πρὸς ἐπαινετικά λόγια, τὸ νὰ μὴ ἀσχολῆται μὲ κανένα πονηρὸν πρᾶγμα, τὸ νὰ μὴ ἔχῃ καμμίαν σχέσιν πρὸς τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς οἰκουμένης, ἐννοῶ βέβαια τὸν διάβολον. Διότι, ἐκεῖνον, πού ὁμιλεῖ εἰς τὸν βασιλέα δι' ἄλλους καὶ διαλαλεῖ αὐτὰ εἰς τοὺς ἐχθρούς ἐκείνου, τὸν τιμωροῦν καὶ οἱ κοσμικοὶ νόμοι. Καὶ σὺ λοιπόν, ἐὰν θέλῃς νὰ ὁμιλῆς καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, αὐτὸ πρὸ πάντων προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃς, τὸ νὰ μὴ ἔχῃς καμμίαν σχέσιν μὲ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς οἰκουμένης. Διότι ἔτσι θὰ γίνῃς δίκαιος καὶ ἀφοῦ θὰ εἶσαι δίκαιος θὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή σου, ἔχων τέτοιαν συνήγορον (τὴν δικαιοσύνην).

«Ὅταν εὐρισκόμουν μέσα εἰς τὰς θλίψεις μὲ ἐπαρηγόρησες». Δὲν εἶπε, ἠφήρησες τὰς θλίψεις, οὔτε ἔδιωξες τοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ τὰς ἄφησες νὰ ὑπάρχουν καὶ «μὲ ἐπαρηγόρησες». Διότι ἀπὸ ἐδῶ πρὸ πάντων φανερῶνεται ἡ ἰκανότης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐπινόησιν μέσων καὶ ἡ ἀφθονία αὐτῶν τῶν μέσων, ὅχι μόνον ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν αὐταὶ παρέχει μεγάλην ἀνακούφισιν ἀπὸ αὐτάς. Αὐτὸ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ δείχνει καὶ κάμνει περισσότερο εὐσεβεῖς ἐκείνους πού ὑποπίπτουν εἰς τὰς θλίψεις, ὅταν καὶ ἀφθονία μέσων ὑπάρχη πρὸς παρηγορίαν τῆς θλιβομένης ψυχῆς, καὶ ἡ θλίψις δὲν ἀφαιρεῖται διὰ νὰ πιέζῃ αὐτὴν πού δείχνει ραθυμίαν, ὥστε νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ καθε

πάσης ἀπαλλάττουσα ὀλιγωρίας. Καὶ πῶς, φηοίεν, ἐν θλίψει γένοιτ' ἂν πλατυσμός; Ὡς ἐν τῇ καμίνῳ τῶν τριῶν παίδων, ὡς ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων. Οὐ γὰρ ἔσβησε τὴν φλόγα, καὶ τότε ἐποίησεν αὐτοὺς ἐν εὐρυχωρίᾳ εἶναι οὐδὲ ἀπέκτεινε τοὺς λέοντας, καὶ τὸ τηριζαῦτα αὐτὸν κατέσπασεν ἐν ἀδείᾳ ἀλλὰ κακεῖ τῆς καμίνου σφοδρῶς ἀναπιουμένης, καὶ ἐνταῦθα τῶν θηρῶν παραμερόντων, οἱ δίκαιοι πολλῆς ἀπέλανον τῆς ρασιώνης. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εὐρυχωρίαν εἰπεῖν ὅσον ὅτιαν ὑπὸ τῶν πειρασμῶν ἢ ψυχῇ θλιβομένη τῶν παθῶν ἀπαλλάττεται, καὶ τῶν νοσημάτων τῶν πολλῶν ἴδιε γὰρ μάλιστα τῆς εὐρυχωρίας ἀπολαύει. Πολλοὶ γὰρ ἐν εὐημερίᾳ μένοντες ἕρωτας ἔχουσι ἀτοπωτάτους, θλίβοντας αὐτῶν τὴν ψυχὴν, καὶ χρημάτων, καὶ σωμάτων, καὶ ἑτέρων τοιούτων ἀτόπων, εἰς θλίψιν δὲ ἐμπροσθέντες πάντων ἐλευθεροῦνται ἐκείνων, καὶ γίνονται ἐν εὐρυχωρίᾳ. Καὶ καθάπερ οἱ ἐν πυρετοῖς ὄντες, ἕως μὲν ἀπολαύουσι τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀκαίρων, τραπέζης λέγω πληθούσης, καὶ ἀκροῦτου, καὶ τοιούτων ἑτέρων, μειζρόνως σιεροχωροῦνται, εἰ δὲ βουληθεῖεν ἑαυτοὺς ὀλίγον θλίψαντες καρτερῆσαι, πολλῆς ἀπολαύουσι τῆς εὐρυχωρίας, καὶ τὸ πνίγον ἀποθέμενοι καθαροῦ λοιπὸν ἐνισυμφῶσιν ὑγείᾳ οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων συμβαίνει. Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖν ἄνεσιν εἶωθεν, ὡς θλίψις τῶν βιωτικῶν ἀπάγουσα πάντων.

Πῶς οἶει τοὺς Ἰουδαίους γεγενῆσθαι ἐν θλίψει, καὶ ὅτι ἦσαν ἐν εὐημερίᾳ; Ἡ οὐχὶ πυρετιούσης ταῦτα ψυχῆς καὶ ἀλυσούσης καὶ ριπταζομένης, τὸ λέγειν, «Ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἳ προπορεύονται ἡμῶν ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν

ἀδιαφορίαν. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξη παρηγορία εἰς τὴν θλίψιν; Ὅπως εἰς τὴν κάμινον τῶν τριῶν παιδιῶν, ὅπως εἰς τὸν λάκκον τῶν λεονταριῶν. Διότι δὲν ἔσθησε τὴν φλόγα καὶ ὅμως τοὺς ἔκαμε νὰ νοιώθουν ἄνεσιν· δὲν ἐφόνευσε τὰ λεοντάρια, καὶ ὅμως τὸν κατέστησεν ἀσφαλῆ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πού ἡ κάμιнос ἦτο πυρακτωμένη καὶ εἰς τὴν ἄλλην πού τὰ θηρία παρέμειναν ἐκεῖ, οἱ δίκαιοι ἀπελάμβανον πολλῆς ἀνακουφίσεως. Ἐμποροῦμεν δὲ ν' ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλο εἶδος ἀνακουφίσεως, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅταν ἡ ψυχὴ, ἐνῶ νοιώθει θλίψιν ἐξ αἰτίας τῶν πειρασμῶν, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ πολλὰ νοσήματα· διότι τότε πρὸ πάντων ἀπολαμβάνει τὴν ἀνακούφισιν. Πολλοὶ θέβαια πού εὐήμεροῦν ἔχουν παρανόμους ἐρωτικὰς σχέσεις, πού θλίβουν τὴν ψυχὴν των, καὶ ἐξοδεύουν χρήματα, καταπονοῦν τὰ σώματά των καὶ κάνουν πολλὰ ἄλλα παρόμοια ἀνάρμοστα πράγματα, ὅταν ὅμως ὑποπέσουν εἰς θλίψιν ἐλευθερώνονται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ νοιώθουν ἀνακούφισιν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού ἔχουν πυρετόν, ἐν ὧσιν μὲν ἀπολαμβάνουν τὰς ἀκαίρους ἐπιθυμίας, ἐννοῶ τὰ πολλὰ φαγητά, τὸ κρασί καὶ ἄλλα παρόμοια, ὑποφέρουν περισσότερο, ἐὰν ὅμως θελήσουν νὰ κάνουν ὀλίγην ὑπομονὴν θλίβοντες τὸν ἑαυτὸν των, ἀπολαμβάνουν πολλὴν ἀνακούφισιν, καὶ ἀπαλλασσόμενοι ἀπὸ τὴν δυσφορίαν, ἀπολαμβάνουσιν πλέον τὰ ἀγαθὰ τελείως ὑγιεῖς· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰς διαφόρους ἄλλας καταστάσεις τῆς ζωῆς. Διότι συνήθως τίποτε δὲν μᾶς ἀνακουφίζει τόσον πολύ, ὅσον ἡ θλίψις πού μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα.

Πῶς νομίζεις ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ θλίψεις, παρ' ὅλα ταῦτα εὐήμεροῦσαν; Ἡ δὲν εἶναι λόγια ψυχῆς ἀρρωστημένης, ὑπερβολικὰ θλιμμένης καὶ ταρασσομένης αὐτὰ πού λέγουν, «Δῶσε μας θεούς, οἱ ὅποιοι θὰ βαδίζουν ἐμπρὸς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ θὰ μᾶς ὀδηγοῦν, διότι δὲν γνωρίζομεν τί συνέβη μέ αὐτὸν τὸν Μωυσῆν,

ἡμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν αὐτῶν; Ἡ οὐχὶ ἐκεῖνα φιλοσοφούσης ψυχῆς καὶ ἀναπνεούσης ἐκ τῶν βιωτικῶν παθῶν τὰ ρήματα, ὅτε ἰσοαύτην ἐπεδείξατο τὴν εὐχὴν, θλιβόμενοι, ὡς αὐτὴν ἐπισπάσασθαι τοῦ Θεοῦ 5 οὐ τὴν ροπὴν; Αὐτὸς δὲ ὁ προφήτης οὗτος, ὅτε ἦν ἐν ἀνέσει, πῶς ἐθλίβη ὑπὸ τῆς πονηροῦς ἐπιθυμίας σιεροχωρούμενος καὶ σπαρμισόμενος; ὅτε δὲ ἐν θλίψει γέγονεν, ἴστε πῶς γέγονεν ἐν ἀνέσει. Οὕτε γὰρ ἤπτετο αὐτοῦ τὸ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ἡ φλόξ ἅπασα κατεσθέσθη. Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ θλίψιν, ὡς τὸ 10 πολιορκεῖσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν παθῶν. Αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι ἔξωθεν προσπίπτουσιν, αἱ δὲ ἔνδοθεν φύονται, καὶ αὕτη μάλιστα εἴσιν ἡ πολλὴ θλίψις. Καὶ ὁ κόσμος ἡμᾶς λυπῆ, ἡμεῖς δὲ ἐαυτοὺς μὴ λυπῶμεν, οὐδὲν ἔσται ἡμῖν δεινόν. Ἄρα ἐν ἡμῖν τὸ θλίβεσθαι, καὶ μὴ θλίβεσθαι.

15 β. Ἰνα δὲ μάθῃς καὶ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς φωτῆς, πῶς ἀπὸ τῆς θλίψεως εὐρωχωρία γίνεται, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Παύλου τὸν καρπὸν λέγοντος τῆς θλίψεως· «Ἡ δὲ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει». Εἶδες εὐρωχωρίαν ἄφατον; 20 εἶδες λιμένα εὐφροσύνης; «Υπομονήν», φησὶν, «ἡ θλίψις κατεργάζεται». Τί γὰρ ἀνδρὸς καρτερικωτάτου, καὶ πάντα δυναμένου ρηδῖως φέρειν, ἀνεκτίτερον; τί δὲ δοκίμου γένοιτ' ἂν ἰσχυρότερον; τί δὲ τῆς ἐπιτεῦθεν τραγῆς ἴσον; Τρεῖς γὰρ ἡμῖν ἡδονὰς ἐπιτεῦθεν λέγει τιμιόμας, τὴν ὑπομονήν, τὴν 25 δοκιμὴν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Περὶ τούτων νῦν φιλοσοφῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Ἐν θλίψει ἐπλάτυνας μου». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἐπισήκουσέ μου ὁ Θεός», λέγει

8. ἘΕ. 32, 1.

9. Ρωμ. 5, 3-5.

ὁ ὁποῖος μᾶς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον»⁸; Ἡ δὲν εἶναι αὐτὰ λόγια εὐσεβοῦς ψυχῆς καὶ ἀπηλλαγμένης ἀπὸ τὰς κοσμικὰς φροντίδας τὴν στιγμὴν ποῦ ἐλέχθησαν μέ τὴν θερμὴν προσευχὴν ἐν ὧρα θλίψεων, ὥστε νὰ ἀποσπάσουν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ; Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης, ὅταν εὐρίσκετο εἰς ἄνεσιν, πόσῃν θλίψιν ἐννοίωσε καταπιεζόμενος καὶ κατασπαρασσόμενος ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν; Ὅταν ὅμως ἐκυριεύθη ἀπὸ θλίψιν, γνωρίζετε πῶς ἀνεκουφίσθη. Καθ' ὅσον δὲν τὸν ἤγγιζεν ἡ φωτιά, καὶ ὄλη ἡ φλόγα ἔσβησε. Διότι τίποτε δὲν προξενεῖ τὴν θλίψιν, ὅσον τὸ νὰ πολιορκῆται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη. Καθ' ὅσον αἱ μὲν ἄλλαι θλίψεις ἔρχονται καὶ μᾶς κυριεύουν ἀπὸ ἔξω, ἐνῶ αἱ θλίψεις τῶν παθῶν φυτρώνουν ἀπὸ μέσα μας, καὶ αὕτῃ πρὸ πάντων εἶναι ἡ μεγάλη θλίψις. Καὶ ἐὰν συμβαίη ὁ κόσμος νὰ μᾶς λυπῆ, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν λυποῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν θὰ πάθωμεν τίποτε τὸ φοβερόν. Ἄρα ἀπὸ ἐμᾶς ἐξαρτᾶται τὸ νὰ θλιβώμεθα ἢ νὰ μὴ θλιβώμεθα.

3. Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς καὶ ἀπὸ τὰ ἀποστολικά λόγια, πόσῃ ἀνακούφισις προέρχεται ἀπὸ τὴν θλίψιν, ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον ποῦ ὁμιλεῖ διὰ τὸν καρπὸν τῆς θλίψεως: «Ἡ θλίψις δημιουργεῖ ὑπομονήν, ἡ ὑπομονὴ δοκιμασμένον χαρακτήρα, ὁ δοκιμασμένος χαρακτήρας ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς δὲν ἐντροπιάζει»⁹. Εἶδες ἀνακούφισιν ἀπερίγραφτον; εἶδες λιμάνι εὐφροσύνης; «Ἡ θλίψις», λέγει, παράγει ὑπομονήν». Τί λοιπὸν ὑπάρχει ἀνεκτότερον ἀπὸ ἄνδρα μὲ πάρα πολὺ ἰσχυρὰν ὑπομονήν καὶ ποῦ ὅλα ἠμπορεῖ νὰ τὰ ὑποφέρῃ μέ εὐκολίαν; τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἰσχυρότερον ἀπὸ ἄνθρωπον δοκιμασμένον; τί δὲ ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῆ μέ τὴν ἀπόλαυσιν ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτήν; Διότι λέγει τρεῖς ἡδοναὶ γεννιῶνται ἀπὸ ἐδῶ, ἡ ὑπομονή, ὁ δοκιμασμένος χαρακτήρ καὶ ἡ ἐλπίς διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ. Δι' αὐτὰ φιλοσοφῶν τώρα ὁ προφήτης, ἔλεγεν «Εἰς τὰς θλίψεις μὲ ἐπαρηγόρησεν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε, «Μὲ ἡ-

ἐν ποίῳ τρόπῳ εἰσέκουσεν. Οὐκ ἐν χρήμασιν· οὐδὲν γὰρ ἐξήτει τοιοῦτον οὐχ ἵνα ἐχθρῶν κρατήσει· οὐδὲ γὰρ ταῦτα ἤτει· ἀλλ' ἐν ἀρέσει τῇ ἐν μέσῳ τῆς θλίψεως γενομένη.

«Οἰκτιρήσοῦν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου».

- 5 **Τί λέγεις;** Ἄνω δικαιοσύνης μέμνησαι, ἐν ταῦθα οἰκτιρισμοῦ καὶ ἐλέου· καὶ ποῦ ταῦτα ἀκολουθίαν σχοίη; Πολλὴν μὲν οὖν, καὶ σφόδρα τοῖς προτέροις συνημμένην. Κἂν γὰρ μωρία κατορθώσωμεν, ἀπὸ οἰκτιρισμῶν ἀκουόμεθα καὶ φιλανθρωπίας. Κἂν πρὸς αὐτὴν ἀνέλθωμεν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν, ἀπὸ ἐ-
- 10 λέους σωζόμεθα. Ἐπιεικῶς μαρθάνομεν, διὸ μετὰ τῆς δικαιοσύνης χρεία καὶ γνώμης συντετριμμένης. Κἂν γὰρ ἁμαρτωλὸς τις ὢν μετὰ ταπεινοφροσύνης εὐξίηται, ὅπερ ἐστὶ μέρος ἀρετῆς, μεγάλια ἀνύσαι δυνήσεται· κἂν δίκαιος ὢν μετὰ ἀλαζονείας προσίη, πάντων ἐκπεσεῖται τῶν ἀγαθῶν. Ἀμφότερα
- 15 τὰ ὑποδείγματα ὁ τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐδίδαξαν. Δεῖ τοίνυν καὶ τὸν εὐχῆς εἰδέναι. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς εὐχῆς; Μάθε ἀπὸ τοῦ τελώνου, καὶ μὴ ἀσχυνθῆς τοῦτον λαθεῖν διδάσκαλον, τὸν οὕτω τοῦτο κατορθώσαντα, ὡς ἀπὸ ψιλῶν ρημάτων τὸ πᾶν ἀνύσαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ διάνοια αὐτῷ καλῶς
- 20 παρεσκευασμένη ἦν, ἤρκεσε καὶ ῥῆμα ἐν ἀνοιξαι αὐτῷ τὸν οὐρανόν. Πῶς δὲ ἦν παρεσκευασμένη; Ἐπιαλάνιζεν ἑαυτὸν, τὸ σιῆθος ἔπλετεν, οὐδὲ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν ἠγείχετο. Ἄν σῆτω καὶ σὲ μέλλης εὐχεσθαι, πτεροῦ κορυσιέραν ἐργάσῃ τὴν εὐχὴν. Εἰ γὰρ ὁ ἁμαρτωλὸς δίκαιος γέγονεν ἀπὸ τῆς εὐ-

κουσεν ὁ Θεός», λέγει μὲ ποῖον τρόπον τὸν ἤκουσεν. Ὅχι μὲ τὸ νὰ τοῦ δώσῃ πράγματα, καθ' ὅσον τίποτε παρόμοιον δὲν ἐζητοῦσεν· ὄχι μὲ τὸ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ὑπερσχύσῃ τῶν ἐχθρῶν του, διότι οὔτε αὐτὸ ἐζητοῦσεν, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τοῦ προσφέρῃ ἀνακούφισιν μέσα εἰς τὴν θλίψιν του.

«Εὐσπλαγχνίσου με καὶ κάμε δεκτὴν τὴν προσευχήν μου». Τί λέγεις; Προηγουμένως ὠμίλησες διὰ τὴν δικαιοσύνην σου, ἐνῶ ἐδῶ ὁμιλεῖς διὰ εὐσπλαγχνίαν καὶ ἔλεος· καὶ ποῖα σχέσις θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ μεταξύ αὐτῶν; Ἔχουν βέβαια μεγάλην σχέσιν καὶ συνδέονται πάρα πολὺ μὲ τὰ προηγούμενα. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιτύχωμεν ἀμέτρητα κατορθώματα, εἰσακουόμεθα ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ἀκόμη ἀνεβοῦμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, σωζόμεθα ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομεν, ὅτι μαζὶ μὲ τὴν δικαιοσύνην χρειάζεται καὶ διάθεσις πού νὰ πηγάζῃ ἀπὸ συντετριμμένην καρδίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς εἶναι ἀμαρτωλὸς καὶ προσευχηθῇ μὲ ταπεινοφροσύνην, πού εἶναι μέρος τῆς ἀρετῆς, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ μεγάλα πράγματα, ἐὰν ὅμως εἶναι δίκαιος καὶ προσέλθῃ μὲ ἀλαζονείαν, θὰ στερηθῇ ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Καὶ τὰ δύο παραδείγματα τὰ ἐδίδαξαν ὁ Τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὸν τρόπον προσευχῆς. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς; Μάθε τον ἀπὸ τὸν τελώνην καὶ μὴ ἐντραπῆς νὰ πάρῃς αὐτὸν διὰ διδάσκαλόν σου, ὁ ὁποῖος εἰς τέτοιον βαθμὸν κατώρθωσεν αὐτὸ, ὥστε μὲ ἀπλᾶ λόγια νὰ ἐπιτύχῃ τὸ πᾶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ σκέψις του ἦτο καλὰ προετοιμασμένη, ἤρκεσε καὶ ἓνας μόνον λόγος νὰ ἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Πῶς δὲ ἦτο προετοιμασμένη; Ἐλεεινολογοῦσε τὸν ἑαυτὸν του, ἐκτυποῦσε τὸ στήθος του, δὲν εἶχε τὴν δύναμιν οὔτε νὰ ὑψώσῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἐὰν θὰ συμβῇ καὶ σύ ἔτσι νὰ προσεύχεσαι, θὰ κάμῃς τὴν προσευχήν σου ἐλαφροτέραν ἀπὸ πτερὸν. Διότι

χῆς, ἐννόησον ὁ δίκαιος ἡλίκος ἔσαι, εἰ τοιαύτην προσάγειν μάθοι δέησιν. Αἰὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦθα ἀπλῶς ἑαυτὸν τίθησιν, ἀλλὰ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ. Ἔνω τὴν δικαιοσύνην, ἐνταῦθα τὴν προσευχὴν λέγων· «Οἴκτειρόσόν με, καὶ εἰσάκουσον 5 τῆς προσευχῆς μου».

Οὕτω καὶ ὁ Κορνήλιος ἠκούσθη, ἐπειδὴ αὐτὴν εἶχε συνήγορον. «Αἰ προσευχαί σου, καὶ αἰ ἐλεημοσύναι σου», φησὶν, «ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Εἰκότως· τὰ γὰρ ἔργα ἐστὶ τὰ ἀκουόμενα, καὶ τὰ κατορθώματα οὐχ ἀπλῶς δὲ αἱ 10 εὐχαί, ἀλλ' αἱ κατὰ νόμον τοῦ Θεοῦ γινόμεναι εὐχαί. Καὶ τίνας εἶδὸν αὐταί; Αἰ ταῦτα αἰτοῦσαι, ἃ τῷ Θεῷ πρόπει διδόναι, αἱ μὴ τὰναντία τοῖς αὐτοῦ νόμοις αὐτὸν παρακαλοῦσαι. Καὶ τίς οὕτω τολμηρός, φησὶν, ὡς τὸν Θεὸν ἀξιῶν τὰναντία τοῖς αὐτοῦ νόμοις ποιεῖν; Ὁ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτὸν παρα- 15 καλῶν τοῦτο γὰρ παρὰ τὸν νόμον τὸν ὑπ' αὐτοῦ κείμενον. Αὐτὸς γὰρ φησιν, «Ἄγετε τοῖς ὀφειλέταις ὑμῶν». Σὺ δὲ αὐτὸν τὸν κελεύοντά σοι συγχωρῆσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καλεῖς; Καὶ τί γένοιτ' ἂν τῆς ἀνοίας ταύτης χεῖρον; Ἰκέτιον οὐκ ἔχει καὶ γνώμην καὶ φρόνημα τὸν εὐχόμενον ἔχειν δεῖ 20 τί τοίνυν ἕτερον προσωπεῖον σεαυτῷ περιιθῆς, τὸ τῆς κατηγορίας; Πῶς γὰρ δυνήσῃ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων λαβεῖν συγγνώμην, ὅταν τῶν τοῖς ἐτέροις πεπλημμελημένων τιμωρὸν τὸν Θεὸν ἀξιοῖς εἶναι; Ἔστω τοίνυν ἡ εὐχὴ ἡμερος, γαληνῆ, χαρίεν ἔχουσα πρόσωπον, καὶ ἀπαλόν. Τοιαύτη γὰρ ἡ μετὰ

10. Πρ. 10, 4.

11. Ματθ. 6, 12.

ἐὰν ὁ ἁμαρτωλὸς ἐδικαιώθη ἐξ αἰτίας τῆς προσευχῆς του, σκέψου ὁ δίκαιος πόσον μέγας θὰ γίνῃ, ἐὰν μάθῃ τέτοιαν προσευχὴν νὰ κάμνῃ. Διὰ τοῦτο βέβαια οὔτε ἐδῶ ἀναφέρει ἀπλῶς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὴν προσευχὴν του. Προηγουμένως ἀνέφερε τὴν δικαιοσύνην του, ἐνῶ ἐδῶ τὴν προσευχὴν του, λέγων· «Εὐσπλαγχνίσου με καὶ εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου».

Ἔτσι εἰσηκούσθη καὶ ὁ Κορνήλιος, ἐπειδὴ εἶχεν αὐτὴν συνήγορον. «Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου», λέγει, «ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον· διότι τὰ ἔργα καὶ τὰ κατορθώματα εἶναι ἐκεῖνα πού εἰσακούονται· ὄχι ἀπλῶς δὲ αἱ προσευχαί, ἀλλὰ αἱ προσευχαί πού γίνονται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖαι εἶναι αὐταί; Εἶναι ἐκεῖναι μὲ τὰς ὁποίας ζητεῖ κανεὶς αὐτὰ πού πρέπει νὰ δώσῃ ὁ Θεός, ἐκεῖναι πού δὲν παρακαλοῦν αὐτὸν ἀντίθετα μὲ τοὺς νόμους αὐτοῦ. Καὶ ποῖος, λέγει, εἶναι τὸσον τολμηρὸς, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ κάμῃ ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς νόμους του; Εἶναι αὐτὸς πού παρακαλεῖ τὸν Θεὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν· καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸν νόμον του πού μᾶς ἔδωκε. Διότι αὐτὸς λέγει, «Συγχωρήσατε ἐκείνους πού σᾶς ἔβλαψαν»¹¹. Σὺ ὅμως καλεῖς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου αὐτὸν πού σέ προτρέπει νὰ τὸν συγχωρήσῃς; Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν; Ὁ προσευχόμενος πρέπει νὰ ἔχῃ στάσιν, διάθεσιν καὶ φρόνημα δούλου· διατί λοιπὸν καλύπτεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ ἄλλο προσωπεῖον, τὸ προσωπεῖον τῆς κατηγορίας; Διότι πῶς θὰ ἤμπορέσῃς νὰ λάβῃς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων σου, ὅταν ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ γίνῃ τιμωρὸς τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἄλλων; Ἄς εἶναι λοιπὸν ἡ προσευχὴ ἡμερη, γαλήνια, καὶ νὰ ἔχῃ πρόσωπον χαρούμενον καὶ ἡπῖον. Τέτοις λοιπὸν εἶναι ἡ προσευχὴ πού γίνεται μὲ πραότητα, καὶ ὄχι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν· διότι, ἡ ἀντίθετη προσευχὴ ὁμοιάζει μὲ κάποια μεθυσμένη πού δὲν

πραότιτος, καὶ μὴ κατ' ἐχθρῶν γινομένη· ὡς ἢ γε ἐναντία
μεθυσθήσῃ τινὶ καὶ παραπαιούσῃ ἔοικε γυναικί, σπώδει τινὶ
καὶ ἀγρία. Αὐτὸ καὶ ἄβατος αὐτῆ ὁ σφραγός.

Ἄλλ' οὐχ ἡ μετὰ πραότιτος τοιαύτη, ἀλλ' ἔχει τι λιγυ-
5 ρόν, καὶ προσσηρές, καὶ βασιλιζῶν ἄξιον ἀκοῶν, ἰδὲ καὶ
παραρμόνιον καὶ ἐμμελές. Αὐτὸ δὴ οὐκ ἐκβάλλεται τοῦ θεάτρον,
ἀλλ' ἐστεφανωμένη ἄπεισι καὶ γὰρ χροσῆν ἔχει κιθάραν,
χροσῆν τὴν σιολήν. Αὐτὸ καὶ τέρεπει τὸν δικαστήν, καὶ τῷ στή-
ματι, καὶ τῷ βλέμματι, καὶ τῇ φωνῇ. Διὰ ταῦτα οὐδεὶς αὐτὴν
10 ἀπελαύνει τῶν σφραγίων ἀψίδων. Ἄπαν γὰρ ἐκεῖνο τὸ θέα-
τρον ἀνίστησι τῇ εὐφροσύνῃ. Αὕτη τῶν σφραγιῶν ἀξία ἡ εὐχρή-
αὕτη τῶν ἀγγέλων ἡ γλῶττα, ὅταν μηδὲν πικρόν, πᾶν δὲ προ-
σηρές φθέργηται ὅταν ὑπὲρ τῶν ἀδικούντων καὶ ἐπηρεαζόν-
των προσέρχεται τὴν ἰκετηρίαν ποιουμένη, τότε καὶ οἱ ἀγγε-
15 λοι παρεστήκασιν μετὰ πολλῆς ἀκούοντες τῆς οἰγῆς, καὶ μετὰ
τὸ παύσασθαι, κροιοῦντες αὐτήν, ἐπαινοῦντες, θαυμάζοντες
οὐ διαλιμπάνουσι.

Τοιαύτην καὶ ἡμεῖς προσαγάγωμεν εὐχρῆν, καὶ πάντως
ἀκουσθησόμεθα. Καὶ ὅταν προσίωμεν τῷ Θεῷ, μὴ νομίσωμεν
20 εἶναι θέατρον τοιοῦτον, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, μάλ-
λον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄνω δήμων τῶν σφραγιῶν συνειλεγμένον,
καὶ ἐν μέσῳ τὸν βασιλέα καθῆσθαι, βουλόμενον ἡμῶν ἐπακοῦ-
σαι τῆς εὐχρῆς. Καὶ ἐπίδειξιν τὸ πρᾶγμα ποιήσωμεν. Μηδεὶς
ἔστω κιθαριστής, μηδὲ λυρωδὸς οὕτως ἐναγώνιος, μέλλων
25 ἐν σκηναῖς εἰσιέναι, καὶ δεδοικῶς μὴ τι ἀπηχὲς ἀνακρούου-
ται, ὡς ἡμεῖς μέλλοντες εἰσιέναι εἰς τὸ τῶν ἀγγέλων θέατρον.
Πληκτρον δὲ ἡμῖν ἔστω ἡ γλῶττα, μηδὲν ἀηδὲς φθερρομένη,
ἀλλ' ἐμμελὲς καὶ παραρμόνιον μετὰ διανοίας τῆς προσηκού-

ἠμπορεῖ νὰ σταθῆ εἰς τὰ πόδια της καὶ νὰ βαδίῃ, μὲ κάποιαν ρυπαρὰν καὶ ἀγρίαν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀδιάβατη εἰς αὐτὴν ὁ οὐρανός.

Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι τέτοια ἐκείνη πού λέγεται μὲ πραότητα, ἀλλ' εἶναι εὐάρεστος, γεμάτη φιλοφροσύνην, ἀξίζει ν' ἀκουσθῆ εἰς βασιλικά αὐτιά, εἶναι εὐχάριστος, ἀρμονική καὶ μελωδική. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ δὲν ὀδηγεῖται ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρον, ἀλλ' εἰσέρχεται στεφανωμένη καθ' ὅσον ἔχει χρυσοῦν κιθάρον καὶ χρυσοῦν στολήν. Διὰ τοῦτο καὶ εὐχαριστεῖ τὸν δικαστὴν καὶ μὲ τὴν στάσιν της καὶ μὲ τὸ βλέμμα της καὶ μὲ τὴν φωνὴν της. Διὰ τοῦτο κανεὶς δὲν τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰς οὐρανίους ἀψίδας. Διότι ὅλο ἐκεῖνο τὸ θέατρον σηκώνεται ὀρθιον ἀπὸ εὐφροσύνην. Αὕτῃ ἢ προσευχὴ εἶναι ἀξία τῶν οὐρανῶν· αὕτῃ εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν ἀγγέλων, ὅταν δὲν λέγῃ τίποτε τὸ πικρὸν, ἀλλ' εἶναι εὐχάριστα τὰ ὅσα λέγει· ὅταν προσεύχεται ὑπὲρ ἐκείνων πού τὴν ἀδικοῦν καὶ τὴν βλάπτουν, τότε καὶ οἱ ἄγγελοι στέκονται καὶ τὴν ἀκούουν μὲ πολλὴν σιωπὴν καὶ ὅταν τελιώσῃ, δὲν παύουν νὰ τὴν χειροκροτοῦν, νὰ τὴν ἐπαινοῦν καὶ νὰ τὴν θαυμάζουν.

Τέτοیان προσευχὴν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὅπως δὴποτε θὰ εἰσακουσθοῦμεν. Καὶ ὅταν προσερχώμεθα εἰς τὸν Θεόν ἄς μὴ νομίσωμεν ὅτι εἶναι ἓνα θέατρον ὡσὰν τὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅτι εἶναι θέατρον πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, μᾶλλον δὲ ἀποτελούμενον καὶ ἀπὸ τοὺς οὐρανίους κόσμους, μὲ τὸν βασιλέα καθήμενον εἰς τὸ μέσον καὶ περιμένοντα ν' ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν μας. Καὶ ἄς θεωρήσωμεν τὸ πρᾶγμα ὡς τρόπον ἐπιδείξεως. Δὲν ὑπάρχει κανένας κιθαρῳδός καὶ κανένας λυρῳδός πού νὰ εἶναι τόσοσὸν πολὺ ἀνήσυχος ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς θεατρικὴν σκηνὴν καὶ φοβεῖται μήπως ἀκουσθῆ κάτι τὸ ἀνάρμοστον, ὅσον ἡμεῖς πού πρόκειται νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ θέατρον τῶν ἀγγέλων. Πληκτρον δὲ ἕως γίνῃ ἡ γλῶσσα μας καὶ ἄς μὴ λέγῃ τίποτε τὸ

σης· καὶ προσιόντες τῷ Θεῷ, καὶ παρακαλοῦντες καὶ δεόμε-
νοι, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ἀνακρουόμεθα τὴν νευράν· οὕτω γὰρ
καὶ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀκουσθησόμεθα.

1. Αὕτη ἡ φωνὴ καταισχύνει δαίμονας, αὕτη παρορησίαν
5 ἡμῖν δίδωσιν, αὕτη καταισχύνει τὸν διάβολον καὶ ἀναχωρεῖν
ποιεῖ. Οὐ γὰρ οὕτως ἄνθρωπον φρίττει ὁ δαίμων τὸν ἐκβάλλ-
λοντα αὐτὸν καὶ ἐλευθέροντα ἐξ ἐτέρου ἀνθρώπου, ὡς ἄνθρω-
πον ὀργῆς, κρατοῦντα, καὶ θυμοῦ περιγεγόμενον· ἐπεὶ καὶ
τοῦτο δαίμων ἐστὶ χαλεπός, καὶ τούτους μᾶλλον ἢ τοὺς δαι-
10 μονῶντας ταλανίζειν χροῖ. Τὸ μὲν γὰρ δαιμονᾶν εἰς γέενναν
οὐκ ἐμβάλλει, τὸ δὲ ὀργίζεσθαι καὶ μηροικακεῖν, αὐτῆς ἐκ-
βάλλει τῆς βασιλείας τῶν σφρανῶν. "Αν οὕτω ρυθμίσωμεν
τὴν εὐχήν, δυνησόμεθα μετὰ παρορησίας λέγειν καὶ ἡμεῖς τῷ
Θεῷ, «Εἰσοάκουσον τῆς προσευχῆς μου». "Ὡστε οὐχ ἑαυτὸν
15 ὡμολόγησας μόνον, καὶ προσοδοποιήσεις σου τῇ ἰκετηρίᾳ, ἀλλὰ
καὶ τὸν ἀκούοντα Θεὸν εὐφρανεῖς, ἄξιόν τι τῶν αὐτοῦ ἐπιτα-
γματίων αἰτῶν διὸ καὶ ραδίως ἐπινεύσει. Τοῦτο ἄξιον τῆς
νιοθεσίας ἐκείνης, τοῦτο μάλιστα τὸν χαρακτῆρα ἐκεῖνον δεῖ-
κνυσι. «Γίνεσθε», φησί, «οἰκτιρόμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν
20 ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· καὶ πάλιν, «Ἐβχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεα-
ζόντων ὑμᾶς, ἵπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ
ἐν οὐρανοῖς». Τί τοίνυν ταύτης τῆς εὐχῆς ἴσον; Αὕτη οὐκ
ἀγγέλοις, οὔτε ἀρχαγγέλοις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ βασιλεῖ ὅμοιον
ποιεῖ. Ὁ δὲ τῷ βασιλεῖ ὅμοιος γενόμενος κατὰ τὸ ἐγγχωροῦν,
25 ἐννόησον ὅσης ἀπολαύσεται τῆς παρορησίας ἐν ταῖς εὐχαῖς.

«Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάριοι; "Ἰνα τί ἀγα-

12. Λουκᾶ 6, 36.

13. Λουκᾶ 6, 28

ἀνάρμοστον, ἀλλ' ὡς εἶναι τὰ λόγια γεμᾶτα μελωδίαν καὶ ἀρμονίαν καὶ πρέπουσαν διάνοιαν καὶ προσερχόμενοι εἰς τὸν Θεόν καὶ παρακαλοῦντες καὶ δεόμενοι ὡς κτυπῶμεν τὴν χορδὴν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, διότι ἔτσι θὰ εἰσακουσθοῦν αἱ παρακλήσεις μας καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους.

4. Αὐτὴ ἡ φωνὴ κατεντροπιάζει δαίμονας, αὐτὴ μᾶς δίδει παρρησίαν, αὐτὴ κατεντροπιάζει τὸν διάβολον καὶ τὸν τρέπει εἰς φυγὴν. Διότι ὁ δαίμων δέν τρέμει τόσον πολὺ τὸν ἄνθρωπον ποῦ τὸν βγάζει καὶ τὸν ἐκδιώκει ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπον, ὅσον τὸν ἄνθρωπον ποῦ συγκρατεῖ τὴν ὀργὴν του καὶ νικᾷ τὸν θυμὸν του· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ εἶναι δαίμων φοβερός καὶ πρέπει αὐτοὺς μᾶλλον νὰ ταλανίζωμεν παρά τοὺς δαιμονισμένους. Διότι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δαιμονισμένος δέν ὀδηγεῖ εἰς τὴν γέενναν, ἐνῶ τὸ νὰ ὀργίζεται καὶ νὰ μνησικακῇ ὀδηγεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐὰν ἔτσι ρυθμίσωμεν τὴν προσευχὴν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν μὲ παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, «Εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου». Ὡστε δέν θὰ ὠφελήσης μόνον τὸν ἑαυτὸν σου καὶ θὰ προετοιμάσης τὴν ὁδὸν μὲ τὴν προσευχὴν σου, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ποῦ σὲ ἀκούει θὰ γεμίσης μὲ εὐφροσύνην, ζητῶν κάτι ἄξιον ἀπὸ τὰ προστάγματά του· διὰ τοῦτο καὶ εὐκολα θὰ εἰπῇ τὸ ναί. Αὐτὸ εἶναι ἰσάξιον τῆς υἰοθεσίας ἐκείνης, αὐτὸ πρὸ πάντων δείχνει τὸν χαρακτήρα ἐκείνον. «Γίνεσθε», λέγει, «εὐσπλαγχνικοί, καθὼς ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος»¹². Καὶ πάλιν· «Νὰ προσεύχεσθε δι' ἐκείνους ποῦ σᾶς βλάπτουν, ὥστε νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον»¹³. Τί ἠμπορεῖ λοιπὸν νὰ ἐξισωθῇ μὲ σὺτὴν τὴν προσευχὴν; Αὐτὴ σὲ κάμνει ὅμοιον ὄχι μὲ ἀγγέλους, οὔτε μὲ ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ γίνεται κατὰ δύναμιν ὅμοιος μὲ τὸν βασιλέα, σκέψου πόσῃν παρρησίαν θὰ ἀπολαύσῃ κατὰ τὰς προσευχᾶς.

«Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, μέχρι ποτε θὰ εἴσθε βαρυκάρ-

- πᾶτε μαιτιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;». Πρὸς τίνας ἀποιεῖνει τὸν λόγον καὶ ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ ἐπάγει τὴν συμβουλήν; τίνας υἱὸς ἀνθρώπων καλεῖ; Τούτους ἐν πορνείᾳ ζῶντας, τοὺς πρὸς κακίαν ἐπιπορευεῖς. Τί δὴ ποιε; ἡμεῖς γὰρ οὐχ υἱοὶ ἀνθρώπων; Τῇ φύσει μὲν ἀνθρώπων υἱοί, τῇ χάριτι δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ' υἱοὶ Θεοῦ. Εἰ γοῦν καὶ τὴν εἰκόνα τὴν κατ' ἀρετὴν τὴν πρὸς αὐτὸν διατηρήσοιμεν, ἀκέραιον ἡμῖν ἔσται τὸ δῶρον τοὺς γὰρ γενομένους υἱὸς Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος, καὶ διὰ τῆς πολιτείας ταύτης δεῖ χαρακτηριζέειν τὴν εἰκόνα.
- 10 Ὅτι δὲ τοὺς διωτικωτέρους καὶ πρὸς κακίαν ῥέποντας, υἱοὺς ἀνθρώπων καλεῖ, ἀκουσον· «Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων». Καὶ μὴν τὸ ἐναντίον, φησὶν, εἶρηκας. Οὐδαμῶς υἱὸς γὰρ Θεοῦ ἐνταῦθα ἐκάλεισε τοὺς πρὸς τοῦτον ἐξ ἐναρετίων ὄντας ἀνδρῶν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
- 15 τιμῆς ἀπολειανκίας, εἶτα μεαβαλλομένους καὶ γεγονότας χείρους καὶ προδεδωκότας αὐτῶν τὴν τιμὴν. Ὡστε γὰρ ἀξῆσαι αὐτῶν τὴν κατηγορίαν, ἀνεμνήσθη αὐτῶν τῆς τιμῆς, μέγιστον εἰς ἐγκλήματος ὑπόθεσιν δεικνὺς ὄν, τὸ τοιούτους ὄντας, καὶ ἐκ τοιούτων, πρὸς τοιαύτην κατενεχθῆναι κακίαν.
- 20 Καὶ πάλιν ὁ Θεός· «Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστέ καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε».

Καὶ θέα τοῦ προφήτου τὴν σύνεσιν. Δείξας πρότερον τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ εὐπορον, καὶ τὸ εὐμήχανον καὶ τὸ χρησιόν, καὶ τὸ φιλόανθρωπον, ὅτι ἐν θλίψει πλαιώνει, ὅτι ἐλεῶν

25 ἐπινεύει, εἶτα ἐννοῶν τὴν κεχυμένην ἐν ἀνθρώποις κακίαν,

14. Γεν. 6, 2.

15. Ψαλμ. 81. 67.

διοι; Διατί αγαπάτε τὴν ματαιότητα καὶ θέλετε νὰ διαδίδετε ψεύδη;». Πρὸς ποίους ἀπευθύνει τὰ λόγια αὐτὰ καὶ τοὺς ἐπιτιμᾷ καὶ τοὺς συμβουλεύει; Ποίους ὀνομάζει υἱοὺς ἀνθρώπων; Ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ποὺ κλίνουν πρὸς τὴν κακίαν. Καὶ διατί τέλος πάντων; ἡμεῖς δηλαδὴ δὲν εἴμεθα υἱοὶ ἀνθρώπων; Ὡς πρὸς τὴν φύσιν μὲν εἴμεθα υἱοὶ ἀνθρώπων, ὡς πρὸς τὴν χάριν ὁμῶς δὲν εἴμεθα πλέον, ἀλλ' εἴμεθα υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν ἠθέλαμεν διατηρήσει καὶ τὴν εἰκόνα πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν, τὸ δῶρον μας θὰ εἶναι ἀκέραιον· διότι ἐκείνοι, ποὺ ἔγιναν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος, πρέπει καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των νὰ δίδουν τὴν ἰδίαν εἰκόνα. Τὸ ὅτι δὲ ὀνομάζει υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀσχολουμένους περισσότερο μὲ τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ποὺ ρέπουν πρὸς τὴν κακίαν, ἄκουσε· «Ὅταν δὲ εἶδαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων»¹⁴. Καὶ ὁμῶς, λέγει, εἶπε τὸ ἀντίθετον. Καθόλου· διότι υἱοὺς τοῦ Θεοῦ ἐδῶ ὠνόμασεν ἐκείνους ποὺ ἐγεννήθησαν πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός ἀπὸ ἐναρέτους ἀνδρας καὶ εἶχαν ἀπολαύσει τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα ἤλλαξαν τρόπον ζωῆς καὶ ἔγιναν χειρότεροι καὶ ἐπρόδωσαν τὴν τιμὴν ποὺ τοὺς ἔκαμεν ὁ Θεός. Διὰ νὰ αὐξήσῃ λοιπὸν τὴν εἰς βάρος των κατηγορίαν, ἀνέφερε τὴν πρὸς αὐτοὺς τιμὴν τοῦ Θεοῦ, δεικνύων ὅτι ἀποτελεῖ μεγίστην κατηγορίαν τὸ νὰ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καί, ἀπὸ τέτοιοι ποὺ ἦσαν, νὰ ὀδηγηθοῦν πρὸς τέτοιου εἶδους κακίαν. Καὶ πάλιν λέγει ὁ Θεός· «Ἐγὼ εἶπα, εἴσασθε ὅλοι θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου. Σεῖς ὁμῶς πεθαίνετε ὡσὰν ἄνθρωποι»¹⁵.

Καὶ πρόσεχε τὴν σύνεσιν τοῦ προφήτου. Ἄφου ἔδειξε προηγουμένως τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὴν εὐφρευρικότητα, τὴν ἐπινοηκότητα, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν του, διότι παρηγορεῖ μέσα εἰς τὰς θλίψεις, διότι δέχεται καὶ ἐλεεῖ, εἰς τὴν συνέχειαν σκεπτόμενος τὴν διάχυτον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κακίαν καὶ τὴν τυραννικὴν ἐξου-

καὶ τῆς ἀσεβείας τὴν τυραννίδα, καθάπερ ἀποπνιγόμενος ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, τρέπει τὸν λόγον πρὸς τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, μοιροῦχι λέγων, ὅτι τοιοῦτον ἔχοντες Θεόν, οὕτω χρησιόν, οὕτω φιλάνθρωπον, οὕτω δυνατόν, πῶς εἰς ἀσέβειαν ἐξεκλί-
5 γατε; Καὶ ὄρα τὴν παραίνεσιν, πόσης μετὰ τοῦ θυμοῦ γέμει καὶ τῆς προσηγείας, πόσης τῆς φιλοσοφίας. Τί γάρ φησιν; «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυνκάριοι;». Ἐνιαῦθα σφόδρα ἐστὶ καθαρμομένου καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου. Εἰ γὰρ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ συνιδεῖν τοῦ Θεοῦ τὴν εὐεργεσίαν ἔγκλημα, ποίαν ἔξει
10 συγγνώμην τὸ μέχρι τοσοῦτου πρὸς τὴν ἀλήθειαν τυφλώτιν; Τί δέ ἐστὶ, «Βαρυνκάριον»; Παχυνκάριοι, σαρκικοί, τῇ γῆ προσηλωμένοι. κακίαν διώκοντες, πονηρίαν μειύοντες, ταῖς ἡδυπαθείαις κατασηπόμενοι τοιοῦτος γὰρ ὁ σαρκικός ἀνθρωπος. Καὶ διαβάλλων ἀδιδῶν τὸν θίον, δείκνυσι τὴν πηγὴν τῆς
15 ἀσεβείας, δηλῶν δι τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ πρὸς τὰ δόγματα ἀτιοῦς ἐμποδίζον τὰ ὑψηλά. Οὐδὲν γὰρ οὕτω βαρεῖαν καρδίαν ποιεῖ, ὡς ἐπιθυμία πονηρὰ καὶ ἡ πρὸς τὰ θιωτικά συμπάθεια, καὶ τὸ προσηλωθῆαι τῇ γῆ. Τὴν τοιαύτην οὐκ ἂν τις ἀμίρτοι πηλίτην καρδίαν προσειπῶν διὸ καὶ βαρεῖαν αὐτὴν
20 ἐκάλεσε· καὶ τῶν κακῶν αἴτιον τοῦτο ἔφησεν εἶναι, ὅτι ἡνίοχου τάξιν ἐπέχουσα, οὐ μόνον οὐ κατέχει τὸν ἵππον ταῖς ἡνίοχαις ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καταφέρεται συρμένῃ· καὶ δέον περοῦν τὴν σάρκα, καὶ μετάρσιον ἐργάζεσθαι, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάγειν, ἢ δὲ συγκαθέλκεται τῷ βαρυτάτῳ τῶν νοσημάτων
25 φορτίῳ. Ὅταν οὖν ὁ ἡνίοχος τοιοῦτος ᾖ, ἢ ὁ κυβερνήτης, ποία σωτηρίας ἐλπὶς; Ὡσπερ ὅταν λέγη, «Εἰ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ

σίαν τῆς ἀσεβείας, ὡσάν νά τόν ἐπνιξεν ἡ ὑπερβολική λύπη, μεταφέρει τόν λόγον πρὸς ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ εἶναι ὡσάν νά τοὺς λέγη, ὅτι, ἐνῶ ἔχετε τέτοιον Θεόν, τόσον ἀγαθόν, τόσον φιλόφιλον, τόσον δυνατόν, πῶς ἐστράφητε πρὸς τὴν κακίαν; Καὶ πρόσεχε τὴν συμβουλὴν, μὲ πόσῃν, μαζὶ μὲ θυμόν, πραότητα εἶναι γεμάτη καὶ μὲ πόσῃν εὐσέβειαν. Τί δηλαδὴ λέγει; «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, μέχρι πότε θὰ εἰσθε βαρυκάρδιοι;». Ἐδῶ τοὺς κατηγορεῖ πάρα πολὺ καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου. Διότι, ἐάν εἶναι ἄξιον κατηγορίας τὸ νά μὴ γνωρίζῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ, ποίαν συγχώρησιν θὰ ἔχη τὸ νά εἶναι τυφλωμένος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον; Τί σημαίνει δέ, «βαρυκάρδιοι»; Σημαίνει ἀναίσθητοι, σαρκικοί, προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν, αὐτοὺς πού ἐπιδιώκουν τὴν κακίαν, πού μεταχειρίζονται τὴν πονηρίαν, πού καταφθείρονται μὲ τὰς κοσμικὰς ἀπολαύσεις· διότι τέτοιος εἶναι ὁ σαρκικός ἀνθρώπος. Καὶ κατηγορῶν τὸν τρόπον ζωῆς αὐτῶν, δείχνει τὴν πηγὴν τῆς ἀσεβείας, δηλώνων ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνο πού τοὺς ἐμποδίζει νά στραφοῦν πρὸς τὰ ὑψηλὰ δόγματα. Διότι τίποτε δὲν κάμνει τὴν καρδίαν τόσον ἀναίσθητον, ὅσον ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία καὶ ἡ συμπάθεια πρὸς τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς τὴν γῆν. Τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους δὲν θὰ ἤθελεν ἀμαρτήσῃ κανεὶς ἐάν τὴν ὀνομάσῃ πηλίνην· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὀνόμασεν ἀναίσθητον· καὶ εἶπεν ὅτι αὐτὸ εἶναι αἰτία τοῦ κακοῦ, τὸ ὅτι ἐνῶ κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἡνιόχου, ὄχι μόνον δὲν συγκρατεῖ τὸν ἵππον μὲ τὰ χαλινάρια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία πίπτει κάτω καὶ σύρεται· καὶ ἐνῶ πρέπει νά ἀναπτερῶνῃ τὴν σάρκα καὶ νά τὴν κἀνῃ νά πετᾷ καὶ νά τὴν ὀδηγῇ πρὸς τὸν οὐρανόν, αὐτὴ σύρεται πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὸ βαρύτερον φορτίον τῶν νοσημάτων. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἡνιόχος εἶναι τέτοιος ἢ ὁ κυβερνήτης, ποία ἐλπίς σωτηρίας ὑπάρχει; Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγη «Ἐάν τὸ φῶς πού

σκοτός ἐστί, τὸ σκοτός λόσον;». Ὅταν ὁ κυβερνήτης μεθύῃ καὶ τῶν κυμάτων καὶ τῶν πνευμάτων τὸ ἄτακτον μιμῆται, πῶς σωθήσεται ἢ ναῦς;

5 **Ἰ.** Τί οὖν δύναται κούφην τὴν ψυχὴν ποιεῖν; Βίος θαν-
 5 **μασιός,** τὸ πρὸς μηδὲν τῶν ἐνταῦθα κερηθέναι, μηδὲ τοῖς πρ-
 οῖν αὐτοῦ προσδεσεῖν τὰ κάτω φερόμενά τε καὶ φέροντα. Τῶν γὰρ σωμάτων τὰ μὲν κάτω φερεσθαι εἴωθεν, οἷον λίθοι,
 καὶ ξύλα, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ ἄνω, οἷον πῦρ, καὶ
 πνεῦμα, καὶ πτερῶν φύσις κούφων. Ἄν οὖν τι τῶν κάτω
 10 **φερόντων** τῷ κούφῳ προσδήσῃς, οὐδὲν τῶν πτερῶν ὄφελος,
 οὐδὲ τοῦ πνεύματος, τοῦ θάρους ὑπερβαίνοντος τὴν συμμετρι-
 αν, καὶ νικῶντος καὶ περιγινόμενου. Οὕτω καὶ πόδας ἂν ἔχη-
 τις θεβαρημένους, ἢ χυμοῦ πονηροῦ ἐπεισοδέοντος, ἢ ἐτέρου
 τινὸς νοσήματος, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ τοῦ λοιποῦ σώματος ὄν-
 15 **τος κούφου.** Εἰ δὲ ἐπὶ σωμάτων τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ
 καρδίας. Μὴ τοίνυν ποιῶμεν αὐτὴν βαρεῖαν, ἵνα μὴ κατὰ τὰ
 πλοῖα τὴν πολλὴν ἔχοντα τὴν ψάμμον καταπονιζῆται. Ἐν ἡ-
 μῖν γὰρ τοῦτο. Οὐ γὰρ τῇ φύσει τοιαύτη ἐστίν, ἀλλὰ τῇ φύ-
 σει γέγονε κούφη καὶ ἀνωφερῆς, ἡμεῖς δὲ αὐτὴν παρὰ φύσιν
 20 **βαρεῖαν** ποιῶμεν διὸ καὶ ὁ προφήτης ἐγκωλεῖ εἰ δὲ φυσικὸν
 ἦν, οὐκ ἂν ἐνεκάλεσεν. Ὡσπερ οὖν κατὰ φύσιν ἡμῖν τὸ βαδί-
 ζειν, ἂν δὲ βαρῶμεν τὰ γόνατα, παρὰ φύσιν γίνεται τὸ πρᾶ-
 γμα, πεπεδημένων ἡμῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν τῆς δια-
 νοίας, λέγω δὴ τῶν λογισμῶν, συμβαίνειν εἴωθεν.

25 «Ἴνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;». Ἐν-

ὑπάρχει μέσα σου εἶναι σκότος, πόσον εἶναι τὸ σκότος;»¹⁸.
 Ὅταν ὁ κυβερνήτης μεθᾶ καὶ μιμῆται τὴν ἀταξίαν τῶν κυμάτων καὶ τῶν ἀνέμων, πῶς θὰ σωθῆ τὸ πλοῖον;

5. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ πού ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν ψυχὴν ἀνάλαφρον; Τρόπος ζωῆς θαυμαστός, τὸ νὰ μὴ ἀπορροφᾶται κανεὶς ἀπὸ κανένα κοσμικὸν πρᾶγμα, οὔτε νὰ προσδένῃ εἰς τὰ πόδια του ἐκεῖνα πού ὀδηγοῦνται καὶ ὀδηγοῦν πρὸς τὰ κάτω. Διότι ἀπὸ τὰ σώματα ἄλλα μὲν ἀπὸ τὴν φύσιν των πίπτουν κάτω, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι οἱ λίθοι, τὰ ξύλα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, ἄλλα δὲ ὑψώνονται πρὸς τὰ ἐπάνω, ὅπως ἡ φωτιά, ὁ ἀέρας καὶ τὰ ἐκ φύσεως ἀνάλαφρα πτερά. Ἄν λοιπὸν δέσῃς κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού πίπτουν πρὸς τὰ κάτω, εἰς τὸ ἀνάλαφρον πτερόν, δὲν θὰ ὠφελῆσουν εἰς τίποτε τὰ πτερά, οὔτε ὁ ἀέρας, ἀφοῦ τὸ βᾶρος ὑπερβαίνει τὴν συμμετρίαν, τὴν νικᾶ καὶ τὴν ἐκμηδενίζει. Ἔτσι ἐὰν ἔχῃ κανεὶς καὶ πόδια βαρῖα ἢ ἐξ αἰτίας πύου πού τρέχει μέσα των ἢ ἐξ αἰτίας κάποιου ἄλλου νοσήματος, δὲν ὠφελεῖται αὐτός εἰς τίποτε ἂν τὸ ὑπόλοιπον σῶμα του εἶναι ἀνάλαφρον. Ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαῖνῃ εἰς τὰ σώματα πολὺ περισσότερον συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καρδίας. Ἄς μὴ τὴν καθιστῶμεν λοιπὸν βαρεῖαν, διὰ νὰ μὴ καταβυθίζεται ὅπως τὰ πλοῖα πού εἶναι φορτωμένα μὲ πολλὴν ἄμμον. Αὐτὸ βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι δὲν εἶναι τέτοια ἀπὸ τὴν φύσιν της, ἀλλ' ἐκ φύσεως ἐγένεν ἀνάλαφρη καὶ μὲ τὴν τάσιν νὰ φέρεται πρὸς τὰ ἐπάνω, ἡμεῖς ὅμως ἀντίθετα μὲ τὴν φύσιν της τὴν κάμνομεν βαρεῖαν διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τοὺς κατηγορεῖ ἐὰν ἦτο ἐκ φύσεως τέτοια, δὲν θὰ τοὺς ἐκατηγοροῦσεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκ φύσεως ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ βαδίζωμεν, ἐὰν ὅμως ἀναισθητοποιήσωμεν τὰ γόνατα, αὐτὸ γίνεται παρὰ φύσιν, διότι ἀκίνητοποιήσαμεν τὰ πόδια μας, ἔτσι συμβαίνει συνήθως καὶ μὲ τὰ πόδια τῆς διανοίας μας, ἐννοῶ δηλαδὴ τοὺς λογισμοὺς.

«Διατί ἀγαπᾶτε τὴν ματαιότητα καὶ ἐπιζητεῖτε τὸ ψέ-

ταῦθα καὶ τὰ εἰδωλικά μοι δοκεῖ λέγειν, καὶ τὸν ἐν πονηρίᾳ
 βίον. Μάταιον γὰρ ἐκεῖνο λέγεται τὸ κενόν, ὅταν ὄνομα μὲν
 ἦ, πράγμα δὲ μὴ ἦ. Οὕτω παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὀνόματα μὲν
 θεῶν πολλά, πράγματα δὲ οὐδαμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοί-
 5 ως ὄνομα πλούτου, πράγμα δὲ οὐδαμοῦ καὶ ὄνομα δόξης,
 πράγμα δὲ οὐδαμοῦ ὄνομα δυναστείας, καὶ μένει ψιλὸν τὸ
 ὄνομα. Τίς οὖν οὕτως ἀνόητος, ὡς ὀνόματα ζητεῖν πραγμάτων
 ἔρημα, καὶ τὰ διάκενα διώκειν, ἃ φεῦγειν δεῖ; Ἡ οὐ τοι-
 αῦται καὶ αἱ ἡδοαὶ τοῦ βίου καὶ αἱ εὐπραγίαι; οὐ πάντα
 10 φεύδεται καὶ ἀπαιτᾷ; Κἂν δόξαν εἴπῃς, κἂν πλούτιον, κἂν
 δυναστείαν, πάντα ματαιότης. Διὸ καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής ἔλεγε·
 «Ματαιότης ματαιότητων» τὰ πάντα ματαιότης». Διὰ δὲ ταῦ-
 τα ὀδυνᾷται ὁ προφήτης, τοσαύτην ἀλογίαν ὁρῶν ἐν τῷ βίῳ.
 Ὡσπερ γὰρ ἂν εἴ τις ἰδὼν τινα φεύγοντα φῶς, διώκοντα
 15 δὲ σκότιος, λέγῃ· ἵνα τί τοῦτο ποιεῖς τὸ παράλογον; οὕτω καὶ
 αὐτός. Ἴνα τί ἀγαπᾷτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; Καὶ
 γινώτε ὅτι ἐθανυμάστωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ». Ἐτερος ἐρ-
 μηνευτὴς φησιν, «Ἀλλὰ γινώτε ὅτι ἐθανυμάστωσεν».

Εἶδες σοφίαν προφήτου; Πόθεν αὐτοὺς ἀνάγει πρὸς τὴν
 20 θεογνωσίαν; Ἀπὸ σαφesiάτων μέρους τινὸς καὶ τρόπου γνω-
 ριμωτέρου, ἐαντὸν εἰς μέσον παρατιθεῖς. Ἐγὼ δοῦλός εἰμι,
 φησί, τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀληθοῦς· ἀπ' ἐμοῦ τοίνυν μάθετε αὐτοῦ
 τὴν δύναμιν, τὴν ἰσχύν, τὴν κηδεμονίαν. Οὐ μικρὸν

μα;». Ἐδῶ νομίζω ὀμιλεῖ καὶ διὰ τὰ εἰδῶλα καὶ διὰ τὸν κακὸν τρόπον ζωῆς. Διότι μάταιον ὀνομάζεται ἐκεῖνο τὸ κενόν, ὅταν ἔχη μὲν ὄνομα, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας ὑπῆρχαν μὲν πολλὰ ὀνόματα θεῶν, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως δὲν ὑπῆρχαν θεοὶ πουθενά· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα· ὑπάρχει ὄνομα τοῦ πλοῦτου, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως δὲν ὑπάρχει· καὶ ὄνομα δόξης ὑπάρχει, δὲν εἶναι ὅμως ἡ δόξα κάτι τὸ ὑπαρκτόν· ὑπάρχει ὄνομα ἐξουσίας, παραμένει ὅμως ἓνα ἀπλὸν ὄνομα. Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ ζητῇ ἐπίμονα πράγματα ποῦ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα καὶ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητά, καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὰ κακὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ; Ἡ μήπως δὲν εἶναι τέτοιοι αἱ ἡδοναὶ τοῦ θίου καὶ αἱ εὐτυχίαι; δὲν εἶναι ὅλα ψεύτικα καὶ ἀπατηλά; Εἴτε ἀναφέρεις τὴν δόξαν, εἴτε τὸν πλοῦτον, εἴτε τὴν ἐξουσίαν, ὅλα εἶναι ματαιότης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής ἔλεγε· «Ματαιότης ματαιότητων· τὰ πάντα εἶναι ματαιότης»¹⁷. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης νοιώθει τρομερὰν λύπην, βλέπων τόσο παραλογισμόν εἰς τὴν ζωὴν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κάποιος ἰδῇ κάποιον ἄλλον νὰ ἀποφεύγῃ τὸ φῶς καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ σκότος, ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ, Ἐπιμένεις αὐτὸ τὸ παράλογον; ἔτσι καὶ αὐτός· «Διατί ἀγαπᾶται τὴν ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ἐπίμονα τὸ ψεῦδος; Μάθετε ὅμως ὅτι ὁ Κύριος ἔκαμεν ἄξιον θαυμασμοῦ ἐκεῖνον ποῦ εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει, «Ἀλλὰ μάθετε ὅτι ἔκαμε θαυμαστόν».

Εἶδες σοφίαν προφήτου; Ἀπὸ ποῦ τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὴν θεογνωσίαν; Ἀπὸ κάποιο πολὺ εὐκόλοκατανόητον μέρος καὶ μὲ τρόπον πολὺ γνῶριμον, προβάλλων εἰς τὴν μέσσην τὸν ἑαυτόν του. Ἐγώ, λέγει, εἶμαι δοῦλος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ· ἀπὸ ἐμένα λοιπὸν μάθετε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὴν ἰσχύν, τὴν φροντίδα. Διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ὀδη-

γὰρ τοῦτο τὸ κεφάλαιον εἰς θεογνωσίαν ἄγον. Ποιεῖ μὲν γὰρ
 τοῦτο φανερὸν καὶ ἀπὸ τῶν κλισμάτων ὁ προφήτης, ὅτιαν περὶ
 τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλέγεται, ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὸν οὐρα-
 νόν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν ἄερα φερόμενος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς
 5 ὄρωμένοις εὐταξίας τὸν δημιουργὸν ἀνακηρύττων κινεῖ δὲ
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν δούλων αὐτοῦ λόγον, καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ συμ-
 βαινόντων· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ γέγονεν. Ἔλεγον γὰρ
 αὐτῷ, «Οἴδαμεν», φησί, «ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἤκεις βασι-
 λεύς». Πόθεν οἴδατε; Ἀπὸ τῆς νίκης, ἀπὸ τῶν τροπαίων, ἀ-
 10 πὸ τῶν πολέμων. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων συνέβη. Τὰ
 γὰρ θαύματα τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμενα, πᾶσαν τὴν γῆν εἰς
 φόβον ἐπέβαλεν ὑπερ καὶ ἡ πόρνη τότε ἡ Ἰεριχουντία ἔλε-
 γεν, ὅτι «Ἐπέλεσε» ἔφ' ἡμᾶς ὁ φόβος ἡμῶν καὶ ὁ τόπος·.
 Μία τοίνυν ὁδὸς ἢ διὰ τῶν κλισμάτων, ἕτερα καὶ σαφεστέρα
 15 ἢ διὰ τῶν δούλων· καὶ ταύτην ἄνωθεν ὁ Θεὸς κατέσπειρε καθ'
 ἑκάστην γενεάν τὴν διδασκαλίαν. Τοὺς γοῦν Αἰγυπτίους ἐπαί-
 δευσεν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, τοὺς Πέρσας ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάλιν,
 τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τῶν ἐκγόνων, καὶ ἑτέροους μυρίους, καὶ
 διὰ τοῦ Ἰακώβ ἑτέροους, τοὺς ἐν τῇ Μέσση τῶν ποταμῶν.
 20 Εἶδες ἅπασαν τὴν οἰκουμένην παιδευομένην, εἶγε ἤθελον,
 ἀπὸ τῶν ἀγίων; Καὶ πρὸ τούτων δὲ ὁ κατακλυσιμὸς, ἢ τῶν
 γλωσσῶν διάχνους, ἱκανὰ διαναστῆναι αὐτῶν τὴν διάνοιαν.
 Ἴνα γὰρ μὴ διὰ τὸν χρόνον εἰς ἀλήθειαν ἐμπέση τὸ συμβάν, ὃ
 τόπος λαμβάνει τὴν προσηγορίαν, καὶ Βαβυλὸν ἐπιεῦθεν λέ-
 25 γεται, ἀπὸ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν, ἵνα ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ
 τῆς προσηγορίας ὀδηγούμενος, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἔλθῃ τῶν συμ-
 βάντων, καὶ μάθῃ τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν. Οὕτω καὶ οἱ τὴν δύ-
 σιν οἰκοῦντες πάντες πάντα ἐμάνθανον, κατ' ἐμπορίαν Αἰγυπτί-

18. Γεν. 23, 6.

19. Ἰησ. Ναυῆ 2, 9.

γεῖ ὀλίγον εἰς τὴν θεογνωσίαν. Τὸ κάμνει βέβαια ὁ προφήτης αὐτὸ φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ κτίσματα, ὅταν ὀμιλῇ διὰ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἥλιον, τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὸν ἀέρα, καὶ διακηρύσσων τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τὴν ἀρμονικὴν τάξιν αὐτῶν ποῦ βλέπομεν, κινεῖ ὅμως τὸν λόγον καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν εἰς αὐτόν· πρᾶγμα ποῦ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀβραάμ. Διότι ἔλεγον εἰς αὐτόν· «Γνωρίζομεν», λέγει, «ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐστάλης εἰς ἡμᾶς βασιλεύς»¹⁹. Ἀπὸ ποῦ τὸ γνωρίζετε; Ἀπὸ τὴν νίκην, ἀπὸ τὰ τρόπαια, ἀπὸ τοὺς πολέμους. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Ἰουδαίων. Διότι τὰ θαύματα ποῦ ἔγιναν πρὸς χάριν των, ἔκαναν ὅλην τὴν γῆν νὰ φοβῆται· καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τότε ἔλεγεν ἡ πόρνη ἀπὸ τὴν Ἰεριχώ, ὅτι δηλαδὴ «Ἐκυρίευσεν ἡμᾶς ὁ ἰδικὸς σας φόβος καὶ τρόμος»¹⁹. Μία ὁδὸς λοιπὸν ὀδηγεῖ εἰς θεογνωσίαν διὰ τῶν κτισμάτων, ἄλλη περισσότερον εὐδιάκριτος εἶναι ἡ ὁδὸς διὰ τῶν δούλων· καὶ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τὴν ἔσπειρεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς κάθε γενεάν, τοὺς Αἰγυπτίους δηλαδὴ τοὺς ἐδίδαξε μὲ τὸν Ἀβραάμ, τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὸν ἴδιον πόλιν, τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, καὶ ἀπείρους ἄλλους, καὶ μὲ τὸν Ἰακώβ ἐδίδαξεν ἄλλους, τοὺς κατοίκους τῆς Μεσοποταμίας.

Εἶδες ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην διδασκομένην, ἐφ' ὅσον βέβαια ἤθελον, ἀπὸ τοὺς ἁγίους; Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς δὲ ὁ κατακλισμός καὶ ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν ἦσαν ἰκανὰ νὰ διεγείρουν τὴν σκέψιν των. Διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ δὲ τὸ γεγονὸς ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ὁ τόπος παίρνει τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὸ συμβάν καὶ ἀπὸ τότε ὀνομάζεται Βαβυλῶν, ἀπὸ τὴν σύγχυσιν δηλαδὴ τῶν γλωσσῶν, ὥστε, ὀδηγούμενος ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν συμβάντων καὶ νὰ μάθῃ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ ἔκατοικοῦσαν εἰς τὴν δύσιν τὰ ἐμάθαιναν ὅλα, ἐρχόμενοι εἰς συναναστρο-

οις συγγινόμενοι. Ἄλλως δὲ ἐν ἀρχαῖς καὶ ἐν προσιμίσις οὐδὲ πλῆθὸς ἔθνη κατὰ τὸ μέρος τῆς οἰκουμένης ἐκεῖνο ἦν ἄλλ' ἢ πολυανθρωπία καὶ ἡ πολυοχλία ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς κατὰ τὴν ἀνατολὴν συνεισπύκει. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἄδὰμ ἐκεῖθεν ἐξῆλθε, καὶ τὰ γένη τοῦ Νῶε ἐκεῖ διέτριβε, καὶ μετὰ τὸν πύργον ἐκεῖ ἦσαν, καὶ ἀνεσιτρέφοντο ἐπὶ πλεῖον κατὰ ἀνατολᾶς. Ἄλλ' ὅμως καθ' ἑκάστην γενεὰν διδασκάλους αὐτοῖς κατέστησεν ὁ Θεός, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μελχισεδέκ. Διὸ καὶ ὁ προφήτης οὗτος ἀπὸ τῶν εἰς τοὺς ἀγίους γε-
 10 ρομένων ἀνάγει τοὺς ἐν πορηρίᾳ ζῶντας, λέγων «Γινώτε ὅτι ἐθαυμάσιωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ». Τί ἐστίν, «Ἐθαυμάσιωσε»; Θαυμασιὸν ἐποίησεν, ἐπίσημον, λαμπρὸν, περιφανῆ τὸν ἀνακείμενον αὐτῷ. Ἀπὸ τοῦ δούλου τοίνυν καὶ τῶν εἰς αὐτὸν συμβαινόντων μάθετε τοῦ Δεσπότου τὴν δύναμιν. Οὐκ
 15 εἶπε, δέδωκεν ἀγαθόν, μόνον, ἀλλ', «Ἐθαυμάσιωσε», δηλῶν ὅτι δέδωκε μετὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος, μετὰ πολλῆς τῆς παραδοξοποιίας. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ γέγονεν. Οὐ γὰρ μόνον τὴν γυναῖκα ἔδωκεν ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ θαυμασιὸν αὐτὸν παρεσκεύασεν, ὡς μὴ μόνον ἐν τῷ μὴ παθεῖν τι δεινὸν
 20 εἶναι αὐτῷ τὴν δωρεάν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ λαμπρὸν γενέσθαι κατὰ τὴν Αἴγυπτον. Τὸ μὲν γὰρ διὰ τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἐγένετο, τὸ μηδὲν ἀηδὲς παθεῖν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν, τὸ μετὰ παραδοξοποιίας ἐκεῖθεν ἐπανελθεῖν. Τοῦτο ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων, τοῦτο ἐπὶ τῶν λεόντων συνέβη, τοῦτο
 25 ἐπὶ τοῦ κήτους καὶ τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ παταχοῦ μετὰ θαύματος σώζει, οὐχ ἁπλῶς πάντας, ἀλλὰ τὸν ὄσιον.

6. Εἶδες πῶς μετὰ τῆς θεογνωσίας, καὶ βίου ἀκριβοῦς παραινέσειν ποιεῖται, παιδεύων μὴ μόνον ἐν τῇ χρησιότητι τοῦ

φήν μέσω τῶν Αἰγυπτίων ἐμπόρων. "Ἄλλωστε δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἦσαν πολλὰ τὰ ἔθνη ποῦ ἐκατοικοῦσαν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλ' ἡ πολυανθρωπία καὶ τὸ πολὺ πλῆθος ὑπῆρχε συγκεντρωμένον εἰς τὴν ἀνατολήν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἄδὰμ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξῆλθεν, καὶ αἱ φυλαὶ τοῦ Νῶε ἐκεῖ ἐζοῦσαν καὶ μετὰ τὸ γεγονός τοῦ πύργου Βαβέλ ἐκεῖ ἐζοῦσαν καὶ συναναστρέφοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἀνατολικούς λαούς. Ἄλλ' ὅμως εἰς κάθε μίαν γενεάν ὤρισεν ὁ Θεὸς διδασκάλους δι' αὐτούς, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μελχισεδέκ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης αὐτὸς ὁδηγεῖ ἐκείνους ποῦ ἐζοῦσαν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τοὺς ἀγίους, λέγων· «Μάθετε ὅμως ὅτι ὁ Κύριος κατέστησε θαυμαστὸν τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν». Τί σημαίνει, «ἐθαυμάστωσε»; Τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν, ἐπίσημον, λαμπρὸν, ἔνδοξον τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν. Ἀπὸ τὸν δοῦλον λοιπὸν καὶ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς αὐτόν μάθετε τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου. Δὲν εἶπε μόνον, ὅτι τοῦ ἔδωσεν ἀγαθὰ, ἀλλὰ «τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τοῦ τὰ ἔδωσε κατὰ τρόπον πολὺ θαυμαστὸν καὶ μὲ πάρα πολὺ παράδοξον τρόπον. "Ἔτσι συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ. "Ὅχι μόνον δηλαδὴ τοῦ ἔδωσε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔκαμε θαυμαστὸν, ὥστε ἡ δωρεὰ του πρὸς αὐτόν νὰ μὴ περιορίζεται μόνον εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔπαθε κανένα κακόν, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃ ἔνδοξος εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διότι τὸ μὲν ἓνα συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς δικαιοσύνης του, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ πάθῃ τίποτε τὸ ἀτιμωτικόν, τὸ δὲ ἄλλο, ἡ παράδοξος δηλαδὴ ἐπάνοδος τοῦ ἀπὸ ἐκεῖ, συνέβη διὰ τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὰ τρία παιδιὰ, αὐτὸ καὶ μὲ τὰ λεοντάρια, αὐτὸ καὶ μὲ τὸ κῆτος τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ παντοῦ σώζει κατὰ τρόπον θαυμαστὸν, ὄχι ὅλους γενικῶς, ἀλλὰ τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν.

6. Εἶδες πῶς μαζὶ μὲ τὴν θεογνωσίαν συμβουλεύει καὶ τρόπον ζωῆς ὀρθόν, διδάσκων νὰ στηρίζωμεν τὰς ἐλ-

Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν οἰκειῶν ἔργων ἀρετῇ τὰς ἐλπίδας
 ἔχειν τῆς σωτηρίας; «Κύριος εἰσακοσθεταί μου ἐν τῷ κε-
 κραγένοι με πρὸς αὐτόν». Εἰπὼν οὕτως ἐθαυμάστωσεν, οὐχ ἴστα-
 ται μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον εὐημερίας εἶδος λέγει.

5 Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ διηρηκῶς ἔχειν τὸν Θεὸν σύμμαχον καὶ
 βοηθόν, καὶ πανταχοῦ παριστάμενον. Οὐ γὰρ ἅπαξ τοῦτο ποιεῖ
 καὶ δις καὶ τρίς, ἀλλὰ διηρηκῶς, φησί, ἐὰν αὐτὸν καλῶμεν.
 Καὶ ὅρα πάλιν κἀνιαῦθα τὸ τάχος. Ὡσπερ γὰρ ἄνω ἔλεγεν,
 «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαι με, εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιο-

10 σύνης μου», οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, «Ἐν τῷ κεκραγένοι με πρὸς
 αὐτόν». Πῶς οὖν οὐκ ἀκούονται πολλοί, φησί; Διὰ τὸ ἀσύμφο-
 ρα αἰτεῖν. Ἐνιαῦθα γὰρ τὸ μὴ ἀκουσθῆναι τοῦ ἀκουσθῆναι
 βέλτιον. Ὡστε κἄν ἀκούομεθα, μὴ διὰ τοῦτο χαίρωμεν, ἀλλὰ
 καὶ ὅταν μὴ ἀκούομεθα, καὶ διὰ τοῦτο δοξάζομεν. Ἡ γὰρ

15 ἀσύμφορα αἰτοῦντες οὐκ ἀκούομεθα, καὶ τῷ μὴ λαβεῖν κερδαί-
 νομεν, ἢ ραθυμῶς αἰτοῦμεν, καὶ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως τὴν
 προσεδόξαν ἡμῶν ὁ Θεὸς σοφίζεται καὶ τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν
 κέρδος. «Εἰ γὰρ ὑμεῖς», φησί, «οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι

20 τῶν τέκνοις ὑμῶν», πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπιστάμενος
 τὸ δοῦναι, καὶ τὸ πότε δοῦναι, καὶ τὸ τί δοῦναι. Ἐπεὶ καὶ
 Παῦλος ἤτησε, καὶ οὐκ ἔλαβεν ἀσύμφορον γὰρ ἦται καὶ Μω-
 ῦσῆς, καὶ οὐδὲ ἐκείνῳ ἐπένευσεν ὁ Θεός. Μὴ τοίνυν ἀποσιῶ-
 μεν, ὅταν μὴ ἀκούομεθα, μηδὲ ἀλθῶμεν καὶ ναρκῶμεν, ἀλλ'

πίδας διὰ τὴν σωτηρίαν μας ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν ἰδικῶν μας ἔργων; «Ὁ Κύριος θὰ εἰσακούσῃ τὴν προσευχὴν μου ὅταν μὲ πόθον θὰ φωνάζω πρὸς αὐτόν». Ἄφοῦ εἶπεν ὅτι τὸν ἔκαμε θαυμαστόν, δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλ' ἀναφέρει καὶ ἄλλο εἶδος εὐτυχίας. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τό ὅτι ἔχει διαρκῶς τὸν Θεὸν σύμμαχον καὶ βοηθόν καὶ παντοῦ συμπαραστάτην. Διότι δὲν τὸ κάνει αὐτὸ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, ἀλλὰ συνεχῶς, λέγει, ἐάν τὸν καλῶμεν. Καὶ πρόσεχε πάλιν καὶ ἐδῶ τὴν ταχείαν βοήθειαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως ἔλεγεν, «Κάθε φοράν πού σε ἐπεκαλέσθην εἰσήκουσες τὴν προσευχὴν μου καὶ ἐπροστάτευσες, Θεέ μου, τὸ δίκαιόν μου», ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει, «Ὅταν θὰ φωνάζω μὲ πόθον πρὸς αὐτόν». Πῶς λοιπὸν, λέγει, πολλοὶ δὲν εἰσακούονται; Ἐπειδὴ ζητοῦν ἀσύμφορα πράγματα. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι καλύτερα νὰ μὴ εἰσακουσθοῦν παρὰ νὰ εἰσακουσθοῦν. Ὡστε καὶ ὅταν εἰσακουώμεθα, δὲν πρέπει νὰ χαιρώμεθα δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα, καὶ δι' αὐτό πρέπει νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν. Διότι ἢ δὲν εἰσακουόμεθα ἐπειδὴ ζητοῦμεν ἀσύμφορα, καὶ ὠφελούμεθα μὲ τὸ νὰ μὴ λαμβάνωμεν αὐτὰ πού ζητοῦμεν, ἢ ζητοῦμεν μὲ ἀδιαφορίαν καὶ μὲ τὸ νὰ καθυστερῆ νὰ μᾶς τὰ δώσῃ ἐκεῖνα πού ζητοῦμεν, βοηθεῖ ὁ Θεὸς εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιμονῆς μας εἰς τὸ αἰτημὰ μας, καὶ αὐτό δὲν εἶναι μικρὸν κέρδος. Διότι, «ἐάν σεῖς», λέγει, «γνωρίζετε νὰ δίδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ παιδιά σας»²⁰, πολὺ περισσότερο ὁ Θεὸς μας γνωρίζει νὰ δίδῃ, πότε νὰ δίδῃ καὶ τί νὰ δίδῃ. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ἐζήτησε καὶ δὲν ἔλαβε· διότι ἐζήτην ἀσύμφορον πρᾶγμα· καὶ ὁ Μωυσῆς ἐζήτησε καὶ οὔτε εἰς ἐκεῖνον ἔδωσε τὴν ἔγκρισιν ὁ Θεός. Ἄς μὴ ἐγκαταλείπωμεν λοιπὸν τὴν προσπάθειάν μας ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα, οὔτε νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ ἀτονίαν καὶ νὰ διακόπτωμεν κάθε ἐνέργειάν μας, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν προσπά-

ἐπιμένωμεν τῇ προσεδριά καὶ τῇ αἰτήσει. Πάντα γὰρ συμφερόντως ὁ Θεὸς ἐργάζεται.

«Ὁργίξεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν», ἐπὶ ταῖς κοίταις ἡμῶν καινουργητε». «Ὁπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ἰοῦτο καὶ νῦν λέγω. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς θεογνωσίαν αὐτοὺς μέλλει χειρωαγωγεῖν, ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν τῶν νοσημάτων. «Οἶδε γάρ, ὅτι βίος διεφθαρμένος κώλυμα τῆς τῶν ὑψηλῶν δογματίων ἀκριθείας γίνεται. «Ὁπερ οὖν καὶ Παῦλος αἰνιτιόμενος ἔλεγεν· «Ὄνκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλήσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκοῖς». Καὶ πάλιν «Ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ, γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐδ' ἐβρῶμα». Καὶ πάλιν «Περὶ οὗ πολὺς ἦμῖν ὁ λόγος καὶ δυσσεμήνρευτος, ἐπεὶ ῥωθροί ἐστε τὴν ἀκοήν». Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν «Ζητεῖ με ὁ λαὸς οὗτος καὶ γινῶναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκώς, καὶ κρίσιν Θεοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπώς». Καὶ Ὡσηέ «Σπείρατε ἐαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, φωτίσατε φῶς γνώσεως». Καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκων ἔλεγε· «Πᾶς ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς». Καὶ πάλιν, «Πῶς δύνασθε πιστεῦειν, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Καὶ πάλιν «Ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται». Καὶ πάλιν «Πολλοὶ δὲ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐκ ὁμολογοῦν». Καὶ πανταχοῦ ἴδοι τις ἅν τὸν διεφθαρμένον βίον πρὸς δογματῶν ἀκριθείαν ἐμπόδιον γινόμενον. «Ὡσπερ γὰρ λήμη τῇ τῶν

21. Α' Κορ. 3, 1.

22. Α' Κορ. 3, 2.

23. Ἐβρ. 5, 11.

24. Ἡσ. 58, 2.

25. Ὡσα. 10, 12.

26. Ἰω. 3, 20.

27. Ἰω. 5, 44.

28. Ἰω. 9, 22.

29. Ἰω. 12, 42.

θειάν μας καί εἰς τὸ αἴτημά μας. Διότι ὅλα ὁ Θεός τὰ κάμνει πρὸς τὸ συμφέρον μας.

«Ὁργίζεσθε ἐναντίον μου, ἀλλὰ μὴ ἀμαρτάνετε· ἐκεῖνα πού μελετᾶτε εἰς τὴν καρδίαν σας, νὰ τὰ ἐξετάζετε τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην σας καὶ νὰ μετανοῆτε». Ἐκεῖνο πού εἶπα προηγουμένως, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν τὸν Θεόν, ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰ νοσήματα. Διότι γνωρίζει ὅτι ὁ διεφθαρμένος βίος γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ὑψηλῶν δογμάτων. Αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγε· «Δὲν ἠμπόρεσα νὰ σᾶς ὁμιλήσω ὅπως θὰ ἐταίριαζεν εἰς πνευματικούς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅπως ἐταίριαζεν εἰς σαρκικούς»²¹. Καὶ πάλιν· «Ὡσάν νήπια ἐν Χριστῷ, σᾶς ἐπότισα γάλα καὶ δὲν σᾶς ἔδωσα στερεάν τροφήν»²². Καὶ πάλιν· «Δι' αὐτὸ τὸ θέμα ἔχομεν πολλά νὰ εἰποῦμεν, πού ὁμως δύσκολα ἐξηγοῦνται, ἐπειδὴ ἐγίνατε νωθροὶ εἰς τὸ νὰ τὰ ἐννοῆτε»²³. Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν λέγει· «Μὲ ζητεῖ αὐτός ὁ λαός καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰς ὁδοὺς μου, ὡσάν λαός πού ἔζησε μὲ δικαιοσύνην καὶ δὲν ἐγκατέλειψε τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ»²⁴. Καὶ ὁ Ὄσηέ· «Σπειράτε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας δικαιοσύνην, φωτίσατε τὸν ἑαυτὸν σας μὲ φῶς γνώσεως»²⁵. Καὶ ὁ Χριστός διδάσκων ἔλεγε· «Ὁ καθένας πού πράττει κακὰ ἔργα μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς»²⁶. Καὶ πάλιν· «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ λαμβάνετε τιμὰς ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ δὲν ζητᾶτε τὴν τιμὴν πού προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν;»²⁷. Καὶ πάλιν· «Αὐτὰ τὰ εἶπαν οἱ γονεῖς του, διότι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, διὰ νὰ μὴ τοὺς διώξουν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν»²⁸. Καὶ πάλιν· «Πολλοὶ δὲ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῶν Φαρισαίων δὲν τὸ ἐφανέρωναν»²⁹. Καὶ παντοῦ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῇ τὸν διεφθαρμένον βίον νὰ γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν πλήρως τὰς ἀλήθειας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ τσίμπλα προσκολλημένη εἰς τὴν

ὀφθαλμῶν διειδεῖ κόρη προσινάζουσα ἐπισκοπεῖ καὶ θολοῖ τὸ
 φωτίζον, οὕτω δὴ καὶ λογισμὸς ὑπὸ πονηρίας κατειλημμένος
 σκοιοῖ καὶ πηροῖ τὴν διάνοιαν. Διὸ καὶ ὁ προφήτης τοῦτο εἶ-
 δὼς λέγει· «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε». Οὐ γὰρ τὴν
 5 ὀργὴν ἀναιρεῖ, χρησίμη γὰρ, οὐδὲ τὸν θυμὸν ἐκκόπτει, καὶ
 γὰρ ὠφέλιμος κατὰ τῶν ἀδικούντων γινόμενος καὶ κατὰ τῶν
 ραθύμων, ἀλλὰ τὴν ἄδικον ὀργήν, τὸν ἄλογον θυμὸν. Καὶ
 καθάπερ ὁ Μωϋσῆς εἶ τὸν ἠθικὸν ἐμπεσὼν λόγον, ὑπὸ τούτου
 πρώτον τῆς νομοθεσίας τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, λέγων, «Οὐ φθ-
 10 νεύσεις», οὕτω δὴ καὶ οὗτος· ἀλλὰ καὶ πλεῖον οὗτος, ὅσω καὶ
 μᾶλλον τὰ τῆς ἐνοσθείας γνωριμώτερα ἦν. Ὁ μὲν γὰρ τὸν
 φόνον ἐκκόπτει, οὗτος δὲ καὶ τὴν μητέρα τοῦ φόνου, τὴν
 ὀργήν, καὶ τὴν ρίζαν, καὶ τὴν πηγὴν οὖσαν τοῦ κακοῦ ἀνα-
 σιέλλει. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς κατασιέλλων τὴν ὀργήν, ἔλεγεν·
 15 «Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν·
 γέενναν τοῦ πυρός».

Εἶδες πανταχοῦ μέτρα· «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε».
 Ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ· ἔστι γὰρ καὶ δικαίως ὀργίζεσθαι· ἐπεὶ
 καὶ Παῦλος ὠργίσθη τῷ Ἐλύμα, καὶ Πέτρος τῇ Σαπφείρῃ.
 20 Ἄλλ' οὐκ ἂν εἴποιμι τοῦτο ὀργὴν ἀπλῶς, ἀλλὰ φιλοσοφίαν,
 καὶ κηδεμονίαν, καὶ οἰκονομίαν. Ὁργίζεται καὶ πατὴρ υἱῷ,
 ἀλλὰ κηδόμενος. Ἐκείνός ἐστιν ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ, ὁ ἑαυτὸν
 ἐκδικῶν ὁ δὲ τὰ ἑτέρων διορθῶν, οὗτος πάντων ἐστὶν ἡμε-
 ρώτερος. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεός, ἐπὶ τὸν λέγεται ὀργίζεσθαι, οὐ γ
 25 ἑαυτῷ ἀμύνων ὀργίζεται, ἀλλ' ἡμᾶς διορθούμενος. Τοῦτον
 τοῖνον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα. Τὸ μὲν γὰρ οὕτως ἐπεξιέναι,

30. Ἐξ. 20, 15.

31. Ματθ. 5, 22.

32. Πράξ. 13, 6-12.

33. Πράξ. 5, 1-11.

διαλάμπουσαν κόρην τῶν ὀφθαλμῶν ἐπισκοτίζει καὶ θολώνει ἐκεῖνο πού φωτίζει, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ λογισμὸς κυριευμένος ἀπὸ κακίαν σκοτίζει καὶ θλάπτει τὸν νοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης γνωρίζων αὐτὸ λέγει· «Ὁργίθεσθε ἐναντίον μου, ἀλλ' μὴ ἀμαρτάνετε». Βέβαια δὲν ἀπορρίπτει τὴν ὀργήν, διότι εἶναι χρήσιμη, οὔτε ἐκριζώνει τὸν θυμὸν, καθ' ὅσον ἀποβαίνει πρὸς ὠφέλειαν ὅταν ἐκδηλώνεται ἐναντίον ἐκείνων πού ἀδικοῦν καὶ ἐναντίον ἐκείνων πού εἶναι ἀδιάφοροι, ἀλλὰ ἐννοεῖ τὴν ἀδικὸν ὀργήν καὶ τὸν παράλογον θυμὸν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς, ἀρχίζων τὴν ἠθικὴν νομοθεσίαν του, ἀπὸ ἐδῶ κάμνει ἀρχὴν αὐτῆς λέγων «Δὲν θὰ φονεύσης»³⁰, ἔτσι καὶ αὐτός, ἀλλὰ καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον περισσότερον ἦσαν γνωστότερα τὰ τῆς εὐσεβείας. Διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς ἐκριζώνει τὸν φόνον, ἐνῶ αὐτὸς καταστρέφει καὶ τὴν μητέρα τοῦ φόνου, τὴν ὀργήν πού εἶναι ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐκριζώνων τὴν ὀργήν, ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος πού ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον, θὰ εἶναι ἔνοχος καὶ θὰ ριφθῆ εἰς τὴν γέενναν»³¹.

Εἶδες παντοῦ μέτρα· «Νὰ ὀργίθεσθε, ἀλλ' ὅμως νὰ μὴ ἀμαρτάνετε». Ὑπάρχει ἐκεῖνος πού ὀργίζεται χωρὶς λόγον· ὑπάρχει ὅμως καὶ ἐκεῖνος πού ὀργίζεται δίκαια· καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ὀργίσθη ἐναντίον τοῦ Ἑλύμα³² καὶ ὁ Πέτρος ἐναντίον τῆς Σαπφείρας³³. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ τὸ ὀνομάσωμεν ἀπλῶς ὀργήν, ἀλλὰ εὐσεβείαν, κηδεμονίαν καὶ οἰκονομίαν. Ὁργίζεται καὶ ὁ πατέρας ἐναντίον τοῦ υἱοῦ του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνος εἶναι πού ὀργίζεται χωρὶς λόγον, ἐκεῖνος πού λαμβάνει ἐκδίκησιν διὰ κάποιον κακὸν πού τοῦ ἔγινεν, ἐνῶ ἐκεῖνος πού διορθώνει τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, αὐτὸς εἶναι ὁ πιὸ ἡπιος ἀπὸ ὅλους. Διότι καὶ ὁ Θεός, ὅταν λέγεται ὅτι ὀργίζεται, δὲν ὀργίζεται ὑπερασπιζόμενος τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ νὰ διορθώσῃ ἡμᾶς. Αὐτόν λοιπὸν ἄς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς. Διότι ἡ ἐνέργεια κατ' αὐτόν τὸν τρό-

θεῖον τὸ δὲ εἰτέρος, ἀνθρώπινον. Ἄλλ' ὁ Θεὸς οὐ ταύτη ἡμῶν διέσπηκε μόνον, ἢ δικαίως ὀργίζεται, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πάθος περὶ Θεόν ἐστιν ἢ ὀργή. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ὀργιζόμεθα εἰκῆ. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐνειέθη ἡμῖν ἡ ὀργή, ὅχ ἵνα
 5 ἁμαρτάνωμεν, ἀλλ' ἵνα εἰτέρους ἁμαρτάνοντιος κωλύωμεν ὅχ ἵνα πάθος καὶ νόσημα γένηται, ἀλλ' ἵνα παθῶν φάρμακον.

7. Ἐννόησον τοίνυν κακίας ὑπερβολήν, ὅταν τὸ φάρμακον δηλητήριον γίνηται, ὅταν δι' οὗ τὰ εἰτέρων τραύματα διορθοῦν
 10 ρον λαθῶν ἵνα τὰς εἰτέρων οἰπεδῶνας ἐκκόπη, ἑαυτὸν εἰκῆ κατακόπη, παραχῆ τοῦ σώματος ἔλκη ποιῶν ἢ κυβερνήτης ὄν διὰ τῶν οἰάκων καταδύη τὸ σκάφος, δι' ὧν τῶν ἀτάκτων πνευμάτων τὴν ῥύμην ἐκκόπειν ἔδει. Τοιοῦτόν τι καὶ ἡ ὀργή ἐστιν, ὄργανον χρήσιμον, ἵνα τὸ ὑψηλὸν ἡμῶν διεγείρωι,
 15 ἵνα τόπον ἐπιθῆ τῇ ψυχῇ, ἵνα σφοδροτέρους ἐργάζεται πρὸς τὰς ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ἀγαπηκίσεις, ἵνα τιμωρὸς ποιῆ τοῖς ἐπιβούλοις. Διὰ δὴ τοῦτο φηοῖν, «Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε». Εἰ δὲ μὴ ἦν δυνατὸν τοῦτο, ὅχ ἂν ἐπέταξε. Τὰ γὰρ ἀδύνατα οὐδεὶς ἐπιτάττει.

20 Εἰσάγων τοίνυν νόμον ἀποστολικόν, καὶ φιλοσοφίαν εὐαγγελικὴν, καὶ τὰ αὐτὰ εἰπὼν ἄπερ καὶ ὁ Χριστός, εἰτέραν προστίθησι παραίνεσιν οὕτω λέγων «Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανώγητε». Τί ἐστὶ τὸ εἰρημέ-
 25 πνα, φησὶν, ἡνίκα ἂν πρὸς ἕπνον ἀλίητε, ἡνίκα ἂν μέλλητε κατακλίεσθαι, καὶ μηδενὸς παρόντος πολλῆ ἢ ἡσυχία, θαθεῖα ἢ γαλήνη μηδενὸς διενοχλοῦντος, τὸ δικαστήριον ἔγειρον τοῦ

πον εἶναι θεία, ἐνῶ ἢ κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι ἀνθρωπίνη. Ἄλλ' ὁ Θεός δὲν διαφέρει ἀπὸ ἡμᾶς ὡς πρὸς αὐτὸ μόνον, τὸ ὅτι δικαίως ὀργίζεται, ἀλλ' οὔτε κἂν πάθος εἶναι ἢ ὀργή εἰς τὸν Θεόν. Ἄς μὴ ὀργιζώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς χωρὶς λόγον. Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο ἐτοποθετήθη μέσα μας ἡ ὀργή, ὄχι διὰ νὰ ἀμαρτάνωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐμποδίζωμεν ἄλλους ν' ἀμαρτάνουν· ὄχι διὰ νὰ μᾶς γίνεται πάθος καὶ νόσημα, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνεται φάρμακον διὰ τὰ πάθη μας.

7. Σκέψου λοιπὸν ὑπερβολὴν κακίας, ὅταν τὸ φάρμακον γίνεται δηλητήριο, ὅταν μὲ ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ διορθώνωμεν τὰ τραύματα τῶν ἄλλων, μέ αὐτὸ ἀνοίγομεν τραύματα· ὅπως ἀκριβῶς ἐάν ἤθελε λάβει κάποιος μαχαίρι, διὰ νὰ καθαρῖση τὰ σάπια μέλη τῶν ἄλλων, αὐτὸς ὁμως χωρὶς λόγον κατακόπτει τὸν ἑαυτὸν του, δημιουργῶν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματός του πληγὰς· ἢ ἐνῶ εἶναι κάποιος κυβερνήτης, καταποντίζει τὸ πλοῖον μέ τὸ πηδάλι, μέ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε ν' ἀνακόψη τὴν ὀρμὴν τῶν ἀτάκτων ἀνέμων. Κάτι παρόμοιον εἶναι καὶ ἡ ὀργή, ὄργανον χρήσιμον, διὰ νὰ διεγείρῃ τὴν ὑπνηλίαν μας, διὰ νὰ τονώσῃ τὴν ψυχὴν μας, διὰ νὰ καθιστᾷ περισσότερον ἐνεργητικὴν τὴν ἀγανάκτησίν μας ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, διὰ νὰ τιμωρῇ ἐκείνους πού ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει, «Ὀργίζεσθε, ἀλλὰ μὴ ἀμαρτάνετε». Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο αὐτὸ δυνατόν, δὲν θὰ μᾶς τὸ διέτασσε. Διότι κανεὶς δὲν διατάσσει τὰ ἀδύνατα.

Κηρύσσων λοιπὸν ἀποστολικὸν νόμον καὶ φιλοσοφίαν εὐαγγελικὴν καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ πού εἶπεν ὁ Χριστός, προσθέτει ἄλλην συμβουλήν, λέγων τὸ ἔξῃς· «Αὐτὰ πού μελετᾶτε εἰς τὴν καρδίαν σας, νὰ τὰ ἐξετάζετε εἰς τὴν κλίνην σας καὶ νὰ μετανοῆτε». Τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ λόγια: Διότι φαίνονται ὅτι εἶναι ἀσαφῆ. Κατὰ τὴν ὥραν μετὰ τὰ δεῖπνα, λέγει, ὅταν πηγαίνετε δι' ὕπνον, ὅταν πρόκειται νὰ πλαγιάσετε, καὶ ἐπικρατεῖ πολλὴ ἡσυχία, ἀφοῦ δὲν εἶναι κανεὶς παρὼν, καὶ βαθεῖα γαλήνη, ἀφοῦ τίποτε δὲν

συνειδότης, εὐθύνας ἀπαίτησον αὐτό, καὶ ἂ μεθ' ἡμέραν ἐβου-
 λεύσω πονηρά, ἢ δόλους ράπιων, ἢ τὸν πλησίον ὑποσκελίζων,
 ἢ ἐπιθυμίας δεχόμενος διεφθαρμένας, ταῦτα ἐν τῷ καιρῷ
 τῆς ἡσυχίας ἐκείνης εἰς μέσον ἀγαγών, καὶ τὸ συνειδὸς ἐπι-
 5 στήσας τοῖς αἰτίοις τοῦτοις λογισμοῖς, καιάξαινε αὐτούς, καὶ
 δίκην ἀπαίτει, κατάτεινε τὴν ἁμαρτοῦσαν διάνοιαν. Τοῦτο γὰρ
 ἐστὶ νό, «Κατανύγητε» ἀπὸ τοῦ νύξαιτε, κεντήσατε ἄπερ εἴ-
 πατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν μεθ' ἡμέραν τουτέστιν, ἂ ἐλογίσα-
 σθε πονηρὰ βουλεύματα, ταῦτα ἐν ταῖς κοίταις ὑμῶν, ἐν τῷ
 10 καιρῷ τῆς ἡσυχίας ἐκείνης κολάζετε, τιμωρήσασθε ὅτιαν μήτε
 φίλος ἐνοχλῆ, μήτε οἰκέτης παροξύνῃ, μήτε πραγμάτων ὄχλος
 ἐπέιγῃ, τότε τῶν μεθ' ἡμέραν θεβιωμένων ποιεῖσθε λόγον.
 Καὶ διὰ τί μὴ εἶπε ρημάτων καὶ ἔργων, ἀλλ' ἐνθυμημάτων
 πονηρῶν; Ἐκ περιουσίας τοῦτο παιδεύων. Εἰ γὰρ τὰ πονηρὰ
 15 βουλεύματα δεῖ κολάζειν, ὥστε μὴ εἰς ἔργον ἐξιέναι, πολλῶ
 μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἔργων καὶ τῶν ρημάτων ἐπιούφειν δεῖ τὴν
 ψυχὴν. Τοῦτο καθ' ἐκάστην γενέσθω τὴν ἡμέραν, καὶ μὴ πρό-
 τερον καθυπνώσης, ἄνθρωπε, ἕως ἂν ἀναλογίσῃ τὰ μεθ' ἡ-
 μέραν σοι πεπλημμελημένα καὶ πάντως ὀκνηρότερος ἔσῃ τῇ
 20 ἐπιούσῃ πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειροῦσαι. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν
 ἀργυρίων ποιεῖς, καὶ οὐκ ἀνέχῃ δύο παρελθεῖν ἡμέρας, καὶ
 μὴ θεῖναι πρὸς τὸν οἰκέτην λόγον, ὥστε μὴ σύγχυσιν γενέσθαι
 τῇ λήθῃ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων ποιεῖ καθ' ἐκάστην ἡμέ-
 ραν ἐν ἑσπέρᾳ λογοθέσιον ἀπαίτει τὴν ψυχὴν, καὶ καταδί-
 25 καζε τὸν ἡμαρτηκότα λογισμόν, ἀνάστησον ὡς ἐπὶ ξύλου, καὶ

ένοχλεῖ, διέγειρε τό δικαστήριον τῆς συνειδήσεως, ζήτησε εὐθύνας ἀπό αὐτό, καί ἐκείνας τὰς κακὰς σκέψεις πού ἔκαμες τήν ἡμέραν ἢ τοὺς δόλους πού ἔπλεξες, ἢ πού ὑπονόμεισες τόν πλησίον σου, ἢ ἐπεθύμησες ἀνήθικα πράγματα, ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ὀδηγήσης ἐμπρός σου κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνης τῆς ἡσυχίας, καί ἀφοῦ συγκεντρώσης τὴν συνειδηαίν σου εἰς αὐτοὺς τοὺς παραλόγους λογισμούς, διάλυσε αὐτούς, ἀπόδωσε δικαιοσύνην, τιμώρησε αὐστηρὰ τὴν ἁμαρτωλὴν σκέψιν σου. Διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «Κατανύγητε» ἄντι τοῦ νύξατε, κεντήσατε ἐκείνα πού ἐμελετήσατε μέσα εἰς τὴν καρδίαν σας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας· δηλαδὴ τὰς πονηρὰς σκέψεις πού ἐκάνατε, αὐτὰς εἰς τὴν κλίνην σας καί κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἡσυχίας ἐκείνης νὰ κολάζετε, νὰ τιμωρῆτε· ὅταν οὔτε φίλος σὰς ἔνοχλῃ, οὔτε ὑπηρέτης σὰς ἐκνευρίζη, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἀσχολιῶν σὰς πιέζη, τότε λογοδοτήσατε διὰ τὰ ὅσα ἐπράξατε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Καί διατί δὲν εἶπε τιμώρησε τὰ λόγια καί τὰ ἔργα σου, ἀλλ' εἶπε τὰς πονηρὰς σκέψεις σου; Διὰ νὰ μᾶς διδάξη ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν πολὺ περισσότερο. Διότι ἐὰν πρέπει νὰ τιμωροῦμεν τοὺς κακοὺς λογισμούς, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποιοῦνται, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ ψέγωμεν τὴν ψυχὴν μας διὰ τὰ ἔργα καί τὰ λόγια μας. Αὐτὸ ἅς γίνεται καθημερινὰ καί μὴ κοιμηθῆς, ἄνθρωπε, μέχρις ὅτου ἀναλογισθῆς τὰ πλημμελήματα πού διέπραξες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας καί ὅπωςδήποτε θὰ γίνης τὴν ἐπομένην ἡμέραν πιὸ ἄτολμος εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσης τὰ ἴδια. Καί ἐκεῖνο πού κάνεις εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χρημάτων καί δὲν ἀνέχεσαι νὰ περάσουν δύο ἡμέραι καί νὰ μὴ ζητήσης λόγον ἀπὸ τὸν δοῦλον, ὥστε νὰ μὴ δημιουργηθῇ σύγχυσις ἀπὸ τὴν λησμοσύνην, αὐτὸ κάμνε κάθε ἡμέραν καί μέ τὰς πράξεις σου· τὸ βράδυ ζῆτει ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου νὰ σοῦ δίνη λόγον καί καταδίκασζε τὸν ἁμαρτωλὸν λογισμὸν σου, κρέμασέ τον ἐπάνω εἰς ξύλον καί θασάνισέ τον καί παράγ-

βασάνισον, καὶ παρὰγγελλε μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν.

Εἶδες ἰατροεῖαν ἀρίστην, πῶς καὶ προφυλακτικοῖς καὶ διορθωτικοῖς κέχρηται φαρμάκοις; Τὸ μὲν γὰρ παραγγέλλειν μὴ περιπίπτειν εἰς ἁμαρτήματα, προφυλακτικοῦ φαρμάκου χώ-
 5 ραν ἐπέχει, οἶον, «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε», τὸ δέ, «Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατακλύγετε», διορθωτικοῦ. Μετὰ γὰρ τὸ ἁμαρτεῖν, πάλιν ἐπά-
 γει φάρμακα, παρ' αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτόντος τὴν ἰατροεῖαν εἰσά-
 γων. Ποιῶμεθα τοῖνυν τὴν ἰατροεῖαν ταύτην, οὐδემίαν δυσκο-
 10 λίαν ἔχουσαν. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχεται ἡ ψυχὴ μεμνηθῆσαι τῶν πλημμελημάτων, αἰσχυνομένη καὶ ἐρυθριῶσα, εἰπὲ πρὸς αὐ-
 τήν· οὐδὲν σοι κέρδος ἀπὸ τοῦ μὴ μνημονεύειν, ἀλλὰ καὶ πολ-
 λὴ ἡ θλάβη. Ἐάν γὰρ μὴ μνημονεύσῃ κατὰ σαντήν ἡν, τότε
 πρὸ τῶν ἀπάντων ὀφθαλμοῖν κείσεται σοι τὰ ἁμαρτήματα. Ἄν
 15 δὲ ἡν ἀναλογίῃσῃ ταῦτα, κάκεινων ἀπαλλαγῆσῃ ταχέως, καὶ
 ἑτέροις οὐ περιπεσῆ ῥαδίως. Ἡ γὰρ ψυχὴ δεδοικυῖα τὴν ἐ-
 σπερινὴν δίκην, μὴ πάλιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀλφῷ ψῆφον, καὶ
 κατατείνηται καὶ μαστιχθῆ, ὀκνηροτέρα γίνεται περὶ τὴν ἁ-
 μαρτίαν καὶ τοσοῦτον τὸ κέρδος τοῦ πράγματός ἐστιν, ὅτι
 20 μῆρα μόνον ἂν συνεχῶς αὐτὸ ποιήσωμεν, ἐν ἕξει λοιπὸν ἀρε-
 τῆς ἑαυτοῦς καταστήσομεν. Μὴ δὴ περιίδωμεν τοσοῦτον κα-
 λόν. Ὁ γὰρ τοῦτο ἐνταῦθα καθίσας τὸ δικαστήριον, οὐ δώσει
 πικρὰς εὐθύνας ἐκεῖ. Εἰ γὰρ ἑαυτοῦς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρι-
 νόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, γησίμ, ἵνα
 25 μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Ἴν' οὖν μὴ κατακριθῶμεν,
 τοῦτο ἐργαζώμεθα.

«Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίζατε ἐπὶ Κύριον».

γελέ τον να μη επιχειρηῖ εἰς τὸ ἐξῆς να κάμη τὰ ἴδια.

Εἶδες θεραπείαν ἀρίστην, πῶς χρησιμοποιεῖ καὶ προφυλακτικὰ καὶ διορθωτικὰ φάρμακα; Διότι ἡ μὲν παραγγελία να μη ὑποπίπτωμεν εἰς ἁμαρτήματα, ἐπέχει θέσιν προφυλακτικῶν φαρμάκων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι, «Ὁργίζεσθε, ἀλλὰ μη ἁμαρτάνετε», τὸ δὲ «Αὐτὰ πού μελετᾶτε εἰς τὰς καρδίας σας, να τὰ ἐξετάζετε εἰς τὴν κλίνην σας καὶ να μετανοῆτε», ἐπέχει θέσιν διορθωτικοῦ φαρμάκου. Μετὰ δηλαδὴ τὸ ἁμάρτημα προσθέτει πάλιν φάρμακα, προσφέρων τὴν θεραπείαν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἁμαρτήσαντα. "Ας ἐφαρμόζωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν θεραπείαν πού δὲν ἔχει καμμίαν δυσκολίαν. Ἐὰν ὅμως ἡ ψυχὴ δὲν ἀνέχεται να ἐνθυμῆται τὰ ἁμαρτήματά της, ἐπειδὴ ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει, εἰπέ εἰς αὐτὴν δὲν ἔχεις να κερδίσης τίποτε ἀπὸ τὸ να μη θέλῃς να τὰ ἐνθυμηθῆς, ἀντίθετα μάλιστα εἶναι μεγάλη ἡ βλάβη σου. Διότι ἐὰν δὲν τὰ ἐνθυμηθῆς τώρα πού εἶσαι μόνη σου, τότε θὰ παρουσιασθοῦν τὰ ἁμαρτήματά σου ἐμπρός εἰς τὰ μάτια ὄλων. "Αν ὅμως τὰ ἀναλογισθῆς τώρα καὶ θ' ἀπαλλαγῆς ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ δὲν θὰ ὑποπέσης εὐκόλα εἰς ἄλλα. Διότι ἡ ψυχὴ ἐπειδὴ θὰ φοβῆται τὴν βραδυνὴν δίκην, μήπως καὶ πάλιν καταδικασθῆ μετὰ τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν καὶ βασανισθῆ καὶ μαστιγωθῆ, γίνεται πιὸ διστακτικὴ εἰς τὸ να ἁμαρτήσῃ καὶ εἶναι τὸσον μεγάλη ἡ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὥστε, ἐὰν αὐτὸ τὸ κάνωμεν συνεχῶς ἐπὶ ἓνα μῆνα, θὰ συνηθίσωμεν πλέον τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὴν ἀρετὴν. "Ας μη παραβλέψωμεν λοιπὸν ἓνα τὸσον καλὸν. Καθ' ὅσον αὐτὸς πού θὰ στήσῃ ἐδῶ αὐτὸ τὸ δικαστήριον, δὲν θὰ ἔχη πικρὰν λογοδοσίαν ἐκεῖ. «Διότι ἐὰν ἐκρίναμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ἐκρινόμεθα· ἀλλ' ὅταν κρινώμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου», λέγει, «παιδαγωγούμεθα, διὰ να μη κατακριθῶμεν μαζὶ μετὰ τὸν κόσμον»³⁴. Διὰ να μη κατακριθῶμεν λοιπὸν, ἃς κάμνωμεν αὐτό.

«Προσφέρατε ὡς θυσίαν δικαιοσύνην καὶ στηρίξατε

Είδες ἀκολουθίαν συμβουλῆς ἀρίστης; εἶδες παραίνεσιν ἀπρη-
 τισμένην; Κατανύξας γὰρ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι, καὶ ποιήσας
 ὀκνηροτέροισι πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειροῦμαι πάλιν, καὶ τὸ
 δικαστήριον ἀναστήσας τὸ ἀδέκαστον, καὶ τῶν βεβιωμένων
 5 εὐθύνας ἀπαιτήσας, οὕτως ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ἄγει.
 Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἀλλὰ δεῖ προσῆ-
 ναι καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν. Διὸ καὶ προϊὼν παραινεῖ
 λέγων «Ἐκλίνον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Καὶ γὰρ
 ἡ ἀργία τῆς ἀρετῆς κόλασιν οἶδε προξενεῖν, οὐχ ἡ ἐργασία
 10 τῆς πονηρίας μόνον. Ἐπεὶ γὰρ οἱ πεινώντι μὴ θρόγγυον
 τε, μηδὲ διψῶντι ποτίσαντες, μηδὲ γυμνὸν περιβαλόντες, οὐχ
 ἤρπασαν, οὐκ ἐπλεονέκτησαν, οὐ τὰ ἀλλότρια ἔλαβον, ἀλλ' ἐ-
 παιδὴ ἐλεημοσύνην οὐκ εἰργάσαντο, διὰ τοῦτο τῇ ἀθανάτῳ πα-
 ραδίδονται κολάσει, καὶ τιμωρία πέρας οὐκ ἔχουσι. Ὅθεν
 15 μανθάνομεν, ὅτι οὐ τὸ ἀπέχεσθαι κακῶν ἀρχὴ σωτηρίας ἡμῶν,
 εἴ μὴ προσῆ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ κτῆσις, καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ
 ἐργασία.

8. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἀπαγαγὼν τῆς πονηρίας
 διὰ τῆς κατανύξεως, καὶ ποιήσας ἐπιτηδειότερον πρὸς τὴν
 20 τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν, καὶ τὸ σκληρὸν τῆς διανοίας καταμαλά-
 ξας, ἀπαλήν τε αὐτὴν ἀπὸ τῆς κατανύξεως ἐργασάμενος, τὸν
 περὶ δικαιοσύνης εἰσάγει λόγον, καὶ φησι «Θύσατε θυσίαν
 δικαιοσύνης, καὶ ἐλπύσατε ἐπὶ Κύριον». Τί ἐστι, «Θύσατε
 θυσίαν δικαιοσύνης»; Δικαιοσύνην μετέρχεσθε, δικαιοσύνην
 25 προσφέρετε· τοῦτο μέγιστον τῷ Θεῷ δῶρον, αὕτη θυσία δε-
 κτή, αὕτη προσφορὰ πολλὴν ἔχουσα τὴν ἀρέσκειαν, οὐ τὰ πρό-

35. Ψαλμ. 33, 15.

36. Ματθ. 25, 42.

τὴν ἐλπίδα σας εἰς τὸν Κύριον». Εἶδες συνέπειαν ἀρίστης συμβουλῆς; εἶδες ὠλοκληρωμένην παραίνεσιν; Πράγματι, ἀφοῦ ὠδήγησεν εἰς συντριβὴν τὴν καρδίαν μας διὰ τὰ ἁμαρτήματά της καὶ μᾶς ἔκαμε διστακτικωτέρους εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσωμεν καὶ πάλιν τὰ ἴδια καὶ ἀφοῦ ἔστησε τὸ ἀμερόληπτον δικαστήριον καὶ μᾶς ἐζήτησεν εὐθύνας διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, εἰς τὴν συνέχειαν ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς. Διότι δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακά, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Διὰ τοῦτο καὶ προχωρῶν συμβουλεῦει μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ κάμε τὸ καλόν»²⁵. Καθ' ὅσον γνωρίζει ὅτι ἡ μὴ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς συνεπάγεται τιμωρίαν καὶ ὄχι μόνον ἡ διάπραξις τῆς κακίης. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔδωσαν τροφήν εἰς τὸν πεινασμένον οὔτε ἐπότισαν τὸν διψασμένον, οὔτε ἐνέδυσαν τὸν γυμνόν, δὲν ἤρπασαν, δὲν ὑπῆρξαν πλεονέκται, δὲν ἐπῆραν τὰ ξένα πράγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔκαναν ἐλεημοσύνην²⁶, διὰ τοῦτο παραδίδονται εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν ποὺ δὲν ἔχει τέλος. Ἐπομένως μαθαίνομεν, ὅτι αἰτία τῆς σωτηρίας μας δὲν εἶναι τὸ ν' ἀπέχωμεν μόνον ἀπὸ τὰ κακά, ἐὰν δὲν προστεθῇ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς.

8. Διὰ τοῦτο λοιπόν καὶ ὁ προφήτης ἀφοῦ ὀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν κακίαν διὰ τῆς μετανοίας καὶ κατέστησε τὸν ἀκροατὴν καταλληλότερον διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐμαλάκωσε τὴν σκληρότητα τῆς διανοίας του καὶ τὴν ἔκαμεν ἀπαλὴν διὰ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας, ἀρχίζει τὸν λόγον περὶ δικαιοσύνης, καὶ λέγει· «Προσφέρατε θυσίαν δικαιοσύνης καὶ στηρίξατε τὰς ἐλπίδας εἰς τὸν Κύριον». Τί σημαίνει, «προσφέρατε εὐσίαν δικαιοσύνης»; Ἄσκητε δικαιοσύνην, προσφέρατε δικαιοσύνην· αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ μέγαλο δῶρον διὰ τὸν Θεόν, αὐτὴ εἶναι θυσία ποὺ γίνεται δεκτὴ, αὐτὴ εἶναι προσφορὰ πάρα πολὺ ἀρεστή, ὄχι τὸ νὰ θυσιάζῃ κανεὶς πρόβατα καὶ μοσχάρια, ἀλλὰ τὸ νὰ πράτ-

βατα θύειν καὶ μόσχους, ἀλλὰ τὸ δίκαια πράττειν. Ὁρᾷς τῆς
 Ἐκκλησίας τὴν πολιτείαν ἄνωθεν προδιαγραφομένην, καὶ ἀν-
 τὶ τῶν αἰσθητῶν ἐκείνων τὰ νοητὰ ζητούμενα. Δικαιοσύνην
 δὲ ἐπιτύθῃ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, οὐ τὴν μερικὴν ἀρε-
 5 τὴν φησιν, ἀλλὰ τὴν καθόλου· καθὼ καὶ δίκαιον ἄνθρωπον
 καλοῦμεν τὴν ἅπασαν ἐν ἑαυτῷ ἔχοντα τὴν ἀρετὴν. Αὕτη ἡ
 θυσία οὐ χρημάτων δεῖται, οὐ μαχαίρας, οὐ θυσιαστηρίου, οὐ
 πυρός· οὐκ εἰς καπνὸν διαλύεται καὶ τέφραν καὶ κνίσσαν, ἀλλ'
 ἀρκεῖται τῇ γνώσει τοῦ προσάγοντος αὐτήν. Ταύτη οὔτε πε-
 10 ρία κάλυμμα γίνεται, οὔτε πτωχεία ἐμπόδιον, οὐ τόπος, οὐκ
 ἄλλο τῶν τοιούτων εὐδέν, ἀλλ' ὅπου περ ἂν ἦς, θύειν αὐτὴν
 δυναίη, αὐτὸς καὶ ἱερεὺς καὶ θυσιαστήριον καὶ μάχαιρα καὶ
 ἱερεῖον γινόμενος. Τοιαῦτα γὰρ τὰ νοητὰ καὶ πνευματικὰ
 πλείονα ἔχει τὴν ἐνκολίαν, οὐδεμιᾶς δεόμενα τῆς ἕξουθεν
 15 ἐργωδίας.

«Καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον». Ἐτερός φησι «Καὶ πεποι-
 θετε τῷ Κυρίῳ». Ὁ γὰρ διὰ τῆς δικαίας πολιτείας ἴλεων
 αὐτὸν κτησάμενος καὶ εὐμενῆ, μεγίστην ἔχει συμμαχίαν, ἀ-
 χείρωτον τὴν βοήθειαν, πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ροπήν. Εἶδες
 20 τῆς θυσίας τὸν καρπὸν παρὰ θύραις ὄντα; εἶδες εὐθέως βλα-
 στάνοντα ἀνθρώπον τῶν ἀγαθῶν τὸν θησαυρόν; Ὁ γὰρ τὸν Θε-
 ὸν ἔχων σύμμαχον, τίνα φοβηθήσεται λοιπόν; Οὐδένα. Καὶ
 τοῦτο δὲ οὐ μικρὰ ἀρετὴ, τὸ ἐπ' αὐτῷ θαρσεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῷ
 πεποιθέναι. Μετὰ δὲ τῆς δικαιοσύνης καὶ ταύτην ἡμᾶς ἀπαι-
 25 τεῖ τὴν ἀρετὴν, τὸ ἐπ' αὐτῷ πεποιθέναι, τὸ ἐπ' αὐτῷ ἐλπί-
 ζειν, τὸ μηδενὶ τῶν βιωτικῶν θαρσεῖν, ἀλλὰ πάντων ἑαυτὸν
 ἀποσῆσαντα, ἐκεῖ προσηλοῦν τὴν διάνοιαν. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ

τη ἔργα ἀρετῆς. Βλέπεις τὴν πολιτείαν τῆς Ἐκκλησίας πού προδιαγράφεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ πού ἐπιζητοῦνται ἀντὶ ἐκείνων τῶν αἰσθητῶν, τὰ νοητά; Δικαιοσύνην δέ ἐδῶ, ὅπως ἐκριβῶς εἶπα προηγουμένως, δὲν ἐννοεῖ τὴν μερικὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ τὴν καθόλου ἀρετὴν καθ' ὅσον καὶ δίκαιον ἄνθρωπον ὀνομάζομεν ἐκεῖνον πού ἔχει ἐντός του ὀλόκληρον τὴν ἀρετὴν. Αὐτὴ ἡ θυσία δὲν χρειάζεται χρήματα, οὔτε μάχαιραν, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε φωτιάν· δὲν διαλύεται εἰς καπνὸν καὶ στάκτην καὶ κνίσσαν, ἀλλ' ἀρκεῖται εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνου πού τὴν προσφέρει. Εἰς αὐτὴν οὔτε ἡ πενία γίνεται ἐμπόδιον, οὔτε ἡ φτώχεια, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκεσαι, θὰ ἠμπορέσης νὰ κάνης αὐτὴν τὴν θυσίαν, γενόμενος ὁ ἴδιος καὶ ἱερεὺς, καὶ θυσιαστήριον καὶ μάχαιρα καὶ σφάγιον. Διότι τέτοια εἶναι τὰ νοερά καὶ πνευματικά· εἶναι πάρα πολὺ εὐκόλα καὶ δὲν χρειάζονται καμμίαν ἐξωτερικὴν δύσκολον ἐργασίαν.

«Καὶ στηρίξατε τὴν ἐλπίδα σας εἰς τὸν Κύριον». Ἄλλος λέγει· Καὶ ἔχετε πεποιθήσιν εἰς τὸν Κύριον». Ἐκεῖνος δηλαδὴ πού μὲ τὸν ἐνάρετον τρόπον ζωῆς του κερδίζει τὴν εὐσπλαγχίαν καὶ τὴν εὐγένειάν του, ἔχει πάρα πολὺ μεγάλον σύμμαχον, ἀκατανίκητον βοηθὸν καὶ πολλὴν ἐνίσχυσιν ἀπὸ ἐκεῖ. Εἶδες τῆς θυσίας τὸν καρπὸν πού εὐρίσκεται πρὸ τῆς θύρας; Εἶδες ὅτι ἀμέσως βλαστάνει ὄλος ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν; Διότι ἐκεῖνος πού ἔχει σύμμαχον τὸν Θεόν, ποῖον θὰ φοβηθῆ εἰς τὸ ἐξῆς; Κανένα. Καὶ αὐτό δὲ δὲν εἶναι μικρὰ ἀρετὴ τὸ νὰ στηρίξωμεν εἰς αὐτὸν τὸ θάρρος μας καὶ τὴν πεποίθησίν μας. Μαζὶ δὲ μὲ τὴν δικαιοσύνην ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, τὸ νὰ στηρίζωμεν εἰς αὐτὸν τὴν πεποίθησίν μας, τὴν ἐλπίδα μας, τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς κανένα ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ ὅλα, νὰ ἔχωμεν ἐκεῖ προσηλωμένην τὴν σκέψιν μας. Διότι τὰ μὲν πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς ὁμοιάζουν μὲ ὄνειρατα

παρόντος βίου πράγματα ὑγείρασιν ἔοικε καὶ σκιαῖς, καὶ τούτων ἔστιν ἀδρανέστερα, ὁμοῦ τε γαινόμενα καὶ ἀφιπιάμενα, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παρεῖναι πολλοὺς ἐμποιῶντα τοὺς θορυβοὺς τοῖς ἔχουσιν· ἡ δὲ ἐπὶ Θεὸν ἐλπίς ἀθάνατος, ἄτρεπτος, ἀκί-
 5 νητος, μειαβολίη οὐ δεχομένη, ἐν ἀσφαλείᾳ πάσῃ καθιστώσα, καὶ ἄμαχον ποιοῦσα τὸν αὐτῆ μετὰ ἀκριβείας καὶ τῆς προσηκούσης διαθέσεως χρώμενον.

«Πολλοὶ λέγουσι, τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ; Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ ὡς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Ἀπαρίσας τὴν
 10 περὶ τῶν ἡθῶν παραίνεσιν, καὶ τῆ θεογνωσίᾳ προσαγαγόν, καὶ πάντα κινήσας τρόπον τὸν δυνάμενον διανασιῆναι τῶν πεπλανημένων τὴν διάνοιαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν ἀνακειμέ-
 νων αὐτῷ καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς προνοίας δείξας αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, ἀντίθεσιν τινα παρὰ τῶν ἀσθενεστέρων καὶ πα-
 15 χυτέρων εἰσαγομένην τίθησι καὶ λέγει· «Πολλοὶ λέγουσι, τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ;». Οὐχ οἱ ὀλίγοι, οἱ γνήσιοι καὶ δόκιμοι καὶ φιλοσοφεῖν εἰδότες ταῦτα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ κεχυμένον πλῆθος, τὸ ἀδιάκριτον, τὸ ἀνοίᾳ προσηλωμένον. Τί δέ ἐστιν ὁ γῆσι; «Τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ;» Εἰσὶ τινες οἱ λέγοντες,
 20 οἱ μὲν τοῦ Θεοῦ διαβάλλοντες τὴν πρόνοιαν, οἱ δὲ ἡδονῆς ὄντες ἔρασταί, ἀνέσεως καὶ πλούτου, δόξης καὶ δυναστείας, οἱ καὶ ἐρῶντες αὐτῶν τοιαυτὰ φασὶ ποῦ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ; Ἐγὼ ἐν πτωχείᾳ, καὶ νόσῳ, καὶ ιαλαιπωρίᾳ, καὶ τοῖς ἐσχάτοις δεινοῖς, καὶ ἐπιηρείαις, καὶ σοχοφαντίαις, ἕτερος δὲ ἐν
 25 εὐημερίᾳ καὶ ἰουγῆ, καὶ δυναστείᾳ καὶ δόξῃ καὶ πλούτῳ. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα μόνον ζητοῦσι τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὄντως ἀγαθὰ

καὶ σκιάς, καὶ εἶναι πῶς ἀδύναμα καὶ ἀπὸ αὐτά, ποῦ συγχρόνως ἐμφανίζονται καὶ ἐξαφανίζονται, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη διατηροῦνται δημιουργοῦν πολλὰς ἀνησυχίας εἰς ἐκείνους ποῦ τὰ ἔχουν, ἐνῶ ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν εἶναι αἰώνιος, ἀμετάτρεπτος, ἀμετακίνητος, ἀμετάβλητος, δημιουργεῖ μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ καθιστᾷ ἀκαταμάχητον ἐκείνον ποῦ τὴν χρησιμοποιεῖ μὲ προσοχὴν καὶ μὲ τὴν πρέπουσαν διάθεσιν.

«Πολλοὶ λέγουσιν· ποῖος θὰ μᾶς δώσῃ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ; Εἰς ἡμᾶς ὅμως ἐχαράχθη βαθειὰ ἡ στοργὴ καὶ τὸ φῶς τῆς ἀγαθότητός σου, Κύριε». Ἄφοῦ ὠλοκλήρωσε τὴν ἠθικὴν συμβουλήν του καὶ ὠδήγησεν εἰς τὴν θεογνωσίαν καὶ ἐχρησιμοποίησε κάθε τρόπον μὲ τὸν ὅποιον ἦτο δυνατὸν νὰ διεγείρῃ τὴν διάνοιαν ἐκείνων ποῦ ζοῦν εἰς τὴν πλάνην, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐφάνέρωσε τὴν κηδεμονίαν του ἀπὸ τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς αὐτὸν καὶ τὴν πρόνοιάν του πρὸς αὐτούς, ἀναφέρει κάποιαν ἀντίρρησην, προερχομένην ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι ἀσθενέστεροι εἰς τὴν πίστιν καὶ πνευματικὰ ἀνώριμοι, καὶ λέγει· «Πολλοὶ λέγουσιν· ποῖος θὰ μᾶς δώσῃ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ; Δὲν τὰ λέγουσιν αὐτὰ οἱ ὀλίγοι, οἱ γνήσιοι καὶ δοκιμασμένοι καὶ ποῦ γνωρίζουν νὰ φιλοσοφοῦν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἀποχαυνωμένον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τὸ ἀδιάκριτον, καὶ ποῦ εἶναι ἀπορροφημένον ἀπὸ τὴν μωρίαν. Τί σημαίνει δὲ αὐτὸ ποῦ λέγει, «Τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ»: Ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποῦ λέγουσιν, ἄλλοι μὲν διὰ νὰ διαβάλλουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἄλλοι δὲ ἐπειδὴ εἶναι ἐρασταὶ τῆς ἡδονῆς, τῆς ἀνέσεως καὶ τοῦ πλοῦτου, τῆς δόξης καὶ τῆς ἐξουσίας, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ τὰ ἀγαποῦν αὐτά, ὅμως λέγουσιν τέτοια· ποῦ εἶναι τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ; Ἐγὼ ζῶ μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, καὶ τὴν ἀρρώστιαν, τὴν ταλαιπωρίαν καὶ εἰς τὰ πῶς χειρότερα κακὰ καὶ τὰς δοκιμασίας καὶ τὰς συκοφαντίας, ἐνῶ ἄλλος ἀπολαμβάνει εὐημερίαν, καλοπέρασιν καὶ ἐξουσίαν καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον. Καὶ αὐτοὶ μὲν ζητοῦν αὐτὰ μόνον τὰ ἀγαθὰ, παραβλέπον-

παραιρέχοντες, ἀρετὴν λέγω καὶ φιλοσοφίαν, οἳ δέ, ὕπερ
 ἔφθην εἰπών, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ προνοίαν ἐντιεῦθεν διαβάλλουσι,
 λέγοντες· ποῦ ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια, ἰσαύτης συγχύσεως
 ἐν τῷ βίῳ γινομένης, καὶ τῶν πλειόνων ἐν πτωχείᾳ καὶ
 5 πενίᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις ὄντων κακοῖς; τί τεκμηρίον αὐτοῦ
 τῆς κηδεμονίας;

Ταῦτὸν γὰρ ποιοῦσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, ὥσπερ ἂν εἴ
 τις ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ καὶ καθαρᾷ τὸν ἥλιον ἰδεῖν ἐπιζη-
 τοίη, καὶ ἀμφιβάλλοι περὶ τοῦ φωτός. Ὅπερ δεικνὺς ὁ προ-
 10 φήτης, καὶ ταχίστην ἐπάγων τὴν λύσιν, ἔλεγεν· «Ἐσημειώθη
 ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Οὐκ εἶπεν, ἔ-
 φάνη, οὐκ εἶπεν, ἔλαμψεν, ἀλλ', «Ἐσημειώθη», δηλῶν ὅτι
 ὥσπερ τὸ ἐν μειώπῳ σεσημειωμένον πᾶσι κατάδηλόν ἐστι,
 καὶ οὐκ ἔστιν οὐδένα αὐτὸ λαθεῖν, οὐδὲ ὄντιν φῶς γέμουσαν
 15 καὶ ἀμειψῶν ἀκίνας δύναταί τις ἀγνοῆσαι, οὕτω, φησὶν, οὐδὲ
 τὴν πρόνοιαν τὴν σὴν. Ὅσπερ γὰρ φῶς σεσημειωμένον, τουτέ-
 στιν, ἐντετυπωμένον καὶ ἐγκεχαραγμένον ἐν προσώπῳ, πᾶ-
 σὶν ἐστι κατάδηλον, οὕτω καὶ ἡ πρόνοια τῆς φιλανθρωπίας
 τῆς σῆς. Φῶς γὰρ ἐπιαῦθα τὴν ἀντίληψίν γησι, τὴν κηδεμο-
 20 νίαν, τὴν συμμαχίαν, τὴν πρόνοιαν. Εἶτα ἀποφηνάμενος τοῦ-
 το, καὶ ἀπόδειξιν ἐπάγει. Ποίαν δὲ ταύτην; «Ἐδωκας εὐ-
 φροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου». Διαβαλὼν τὸ ἀλόγιστον πλη-
 θος, ἀπὸ τῶν τοῦν ἔχόντων ὑγαινότων τὴν ἀπόδειξιν ποι-
 εῖται τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ φησιν, «Ἐδωκας εὐφροσύ-
 25 νην εἰς τὴν καρδίαν μου»· τουτέστι, φιλοσοφεῖν με ἐπαίδευσας,
 ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, εἰδέναι τὰ ἀληθῆ καὶ
 μέγιστα χρησιαῖς ἐμετεώρησας ἐλπίσι, πρὸς τὴν μέλλουσαν

τες τὰ πραγματικά ἀγαθὰ, ἐννοῶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσεβῆ ζωὴν, οἱ δέ, ὅπως προανέφερα, καὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διαβάλλουν μὲ αὐτό, λέγοντες· ποῦ εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, τὴν στιγμὴν ποῦ ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ζωὴν τέτοια σύγχυσις καὶ οἱ περισσότεροὶ ζοῦν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, εἰς τὴν ἀνέχειαν καὶ τὰ πιὸ φοβερὰ κακὰ; ποῖα εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς φροντίδος του;

Καὶ πράγματι αὐτοὶ ποῦ λέγουν αὐτὰ κάμνουν τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνον ποῦ, ἀκριβῶς τὸ καταμεσήμερον καὶ ἐνῶ ὁ οὐρανὸς εἶναι κατακάθαρος, ζητεῖ νὰ ἰδῇ τὸν ἥλιον καὶ ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ φωτός. Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλων νὰ δεῖξη ὁ προφήτης καὶ προσθέτων πέρα πολὺ σύντομον λύσιν, ἔλεγεν· «Εἰς ἡμᾶς ἐνετυπώθη βαθεῖα τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Δὲν εἶπεν, ἔφανη, δὲν εἶπεν, ἔλαμψεν, ἀλλ' «Ἐσημειώθη», διὰ νὰ δεῖξη ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ ποῦ εἶναι τυπωμένον εἰς τὸ μέτωπον εἶναι ὀλοφάνερρον εἰς ὅλους καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαφύγη τὴν προσοχὴν κανενός, καὶ οὔτε ἠμπορεῖ κανεὶς ν' ἀγνοήσῃ πρόσωπον ὀλοφώτεινον καὶ ποῦ ἀκτινοβολεῖ, ἔτσι, λέγει, δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε τὴν ἰδικὴν σου πρόνοιαν ν' ἀγνοήσῃ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σημειωμένον φῶς, δηλαδὴ τὸ τυπωμένον καὶ χαραγμένον εἰς πρόσωπον, εἶναι ὀλοφάνερρον εἰς ὅλους, ἔτσι καὶ ἡ πρόνοια τῆς ἰδικῆς σου φιλανθρωπίας. Καθ' ὅσον ἐδῶ φῶς ὀνομάζει τὴν ἀντίληψιν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν, τὴν πρόνοιαν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀφοῦ ἀνέφερον αὐτό, προσθέτει καὶ ἀπόδειξιν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτή; «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου ἀπὸ εὐφροσύνης». Ἀφοῦ κατηγόρησε τὸ ἀπερίσκεπτον πλῆθος παρουσιάζει τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔχουν νοῦν καὶ σκέπονται ὑγιῶς, καὶ λέγει· «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου μὲ εὐφροσύνην»· δηλαδὴ μὲ ἐδίδαξες νὰ ζῶ μὲ εὐσέβειαν, νὰ περιφρονῶ τὰ κοσμικὰ πράγματα, νὰ γνωρίζω τὰ ἀληθινὰ καὶ αἰώνια· μὲ ἐσήκωσες εἰς τὰ ὕψη μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, μὲ ὠδήγησες πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν· πρὶν

ζωὴν ἐχειρωγώγησας· πρὸ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἀνεπιτέρωσας. Καλῶς οὕτως εἶπεν.

9. Εἰ γὰρ κληρονομεῖν τις μέλλων χρήματα ἢ καὶ εἰς ἀρχὴν λέγει μεγίστην, οὐ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπολαύσεως
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς πείρας ὀρθοῦνται τῇ προσδοκίᾳ, πάντα τὸν χρόνον τρυφῶν ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, ἐγγήσων οἶον εἰκὸς εἶναι τὸν τὴν βασιλείαν προσδοκῶντα ζῶσαν καὶ ἀθάνατον, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ἃ οὐτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὐτε οἶσ ἤκουσεν, οὐτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Διὰ τοῦτο φησὶν
 10 «Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου». Ὅπερ μεγίστης προνοίας ἦν, τότε ἐτοιμάσαι ἐκεῖνα καὶ εὐτρεπίσαι. Εἰ δὲ οἱ παχύτεροι, καὶ σὰρξ ὄντες, καὶ τῇ γῆ προσηλωμένοι, τούτοις οὐ προσέχουσιν, οὐ παρὰ τὸν ὑποσχόμενον, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐκείνων ἀγνωμοσύνην ἢ ταραχὴν καὶ ὁ θόρυβος γίνεται. Καὶ
 15 οὐκ εἶπεν ἀλλῶς, «Ἐδωκας εὐφροσύνην», ἀλλ', «Εἰς τὴν καρδίαν μου», δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἢ εὐφροσύνη, οὐτε ἐν ἀνδραπόδοις, οὐτε ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, οὐκ ἐν ἱματίοις, οὐκ ἐν τραπέζῃ πληθούσῃ, οὐτε ἐν δυναστείᾳ μεγάλῃ, οὐτε ἐν οἰκίας μέτρῳ. Αὕτη γὰρ ἡ εὐφροσύνη οὐ καρδίας, ἀλλ'
 20 ὀφθαλμῶν μόνων. Πολλοὶ γοῦν τῶν ταῦτα κεκτημένων ἀβίωτον τὸν βίον εἶναι νομίζουσι, καὶ κάμνον ἀθυμίας ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρουσιν, ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν φροντίδων περιαντιλούμενοι, καὶ τοῖς συνεχέσι πιεζόμενοι φόβοις. Ἄλλ' ἐμοί, φησὶν, οὐκ ἐν τούτοις ἡ εὐφροσύνη, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ νοεῶν,
 25 ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἀσωμάτῳ, καὶ τὰ ἀσώματα φανταζομένην.

Ὡστε εἰ τὰ παρόντα σε εὐφροαίνει, καὶ ἀπὸ τούτων τὴν

ἀπό τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν μὲ ἐνεθάρρυνες μὲ τὴν ἀναμονὴν τῶν ἀγαθῶν. Ὅρθά λοιπὸν ὠμίλησεν ἔτσι.

9. Πράγματι, ἐὰν ὅταν πρόκειται νὰ κληρονομήση κανεὶς χρήματα ἢ καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς πᾶρα πολὺ μεγάλην τιμητικὴν θέσιν, ὄχι μόνον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπολαύσῃ αὐτὰ, περνᾷ στιγμὰς εὐτυχίας μὲ τὴν προσδοκίαν, τρεφόμενος ὅλον τὸν χρόνον μὲ τὴν ἐλπίδα, σκέψου πόσῃν χαρὰν, φυσικὸν εἶναι, νὰ δοκιμάζῃ ἐκεῖνος ποὺ ἀναμένει τὴν ζωντανὴν καὶ ἀθάνατον βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ποὺ οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσεν, οὔτε νοῦς ἀνθρώπου ἐσκέφθη³⁷. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐγέμισες τὴν καρδίαν μου μὲ εὐφροσύνην». Πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς τόσοσιν μεγάλης προνοίας του, τό νὰ ἐτοιμάσῃ δηλαδὴ ἐκεῖνα καὶ νὰ τὰ τακτοποιήσῃ ὅπως πρέπει. Ἐὰν ὅμως οἱ πνευματικὰ ἀνώριμοι, οἱ σαρκικοὶ καὶ οἱ προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν δὲν προσέχουν αὐτὰ, ἢ ταραχὴ καὶ ἢ ἀνησυχία των δὲν ὀφείλεται εἰς ἐκεῖνον ποὺ ὑπόσχεται αὐτὰ, ἀλλ' εἰς τὴν ἀγνωμοσύνην ἐκείνων. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἐχάρισες εὐφροσύνην», ἀλλ' «εἰς τὴν καρδίαν μου», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ εὐφροσύνη δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, οὔτε εἰς τὰ δουλοπρεπῆ, οὔτε εἰς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, οὔτε εἰς τὰ ἐνδύματα, οὔτε εἰς τὴν γεμάτην τράπεζαν, οὔτε εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας, οὔτε εἰς τὴν ὠραίαν οἰκίαν. Διότι αὐτὴ ἡ εὐφροσύνη δὲν εἶναι τῆς καρδίας, ἀλλὰ μόνον τῶν ὀφθαλμῶν. Πράγματι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν αὐτὰ, θεωροῦν τὸν βίον ἀβίωτον καὶ ἔχουν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των καμίνι λύπης, καταστρέφονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων καὶ καταπιέζονται ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς φόβους. Ἄλλ' ἡ ἰδικὴ μου, λέγει, εὐφροσύνη δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ εἰς τὴν νοερὰν καρδίαν, εἰς τὴν αὐλον σκέψιν ποὺ σκέπτεται τὰ πνευματικὰ.

Ἔστω, ἐὰν σὲ εὐφραίνουν τὰ παρόντα πράγματα καὶ

πρόνοιαν μανθάνεις τοῦ Θεοῦ, πολλῶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν μελ-
 λόντων καταμάνθανε, ὅσῳ καὶ ἀμείνω ἐκεῖνα, καὶ μονιμώτερα,
 καὶ ἀναφαίρετα. Εἰ γὰρ τὸ ἐν πλούτῳ σε εἶναι καὶ εὐημερίᾳ
 5 πείθει εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, πολλῶ μᾶλλον τό ἐν σθ-
 ρανῶ πλουτεῖν εἰς ταῦτην σε ἐναγέτω τὴν πειθῶ. Εἰ δὲ λέ-
 γοις, καὶ τίνος ἔνεκεν ἐν ἐλίσι ταῦτα ἀπόκειται καὶ ἔστιν
 ἀφανῆ; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι μάλιστα μὲν ἡμεῖς οἱ πιστοὶ
 τῶν φανερῶν τούτων φανερώτερα εἶναι νομίζομεν τὰ ἐν ἐλ-
 10 πίοις τοιαύτη γὰρ τῆς πίστεως ἢ πληροφορία. Εἰ δὲ λέγοις
 πάλιν, τίνος ἔνεκεν ἐν ταῦθα οὐκ ἀπολαμβάνομεν τὰς ἀμοιβάς;
 ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι οὗτος μὲν ὁ τῶν οκαμμάτων καιρὸς καὶ
 τῶν ἀγώνων, ἐκεῖνος δὲ τῶν σιφάνων καὶ τῶν βραβείων.
 Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ἔργον ἐγένετο, τὸ τοὺς
 μὲν πόρους καὶ τοὺς ἰδρωῖτας τῶ βραχεῖ τούτῳ καὶ ἐπικλήρω
 15 συγκληροῦσαι βίῳ, τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς σιφάνους τῶ ἀ-
 θανάτῳ καὶ ἀγήρῳ παρεκτεῖναι αἰῶνι. Ἄλλως δὲ ἡνίκα μὲν
 ἀσθενέστερον οἱ πολλοὶ διέκειντο, καὶ τὰ αἰσθητὰ ταῦτα ἔδω-
 κεν αὐτοῖς ἀγαθά. Τῶν γοῦν Ἰουδαίων τὸν δῆμον διὰ τοιαύ-
 τῆς ἤγε πολιτείας. Καὶ γὰρ πλοῦτος αὐτοῖς ἐπέρρει, καὶ πρὸς
 20 γῆρας ἐξετείνετο ἡ ζωὴ, καὶ πᾶν νόσημα ἐκποδῶν ἦν καὶ
 πολεμίων ἀναίρεσις, καὶ εἰρήνη βαθεῖα, καὶ τροπαια καὶ νι-
 και, καὶ εὐπαιδία καὶ πολυπαιδία πειθομένοις τῶ Θεῶ, καὶ
 πάντα τὰ τοιαῦτα προσῆν. Ἐπειδὴ δὲ παρεγένετο ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰς τὸν σθρανὸν ἡμᾶς καλῶν, καὶ τῶν
 25 ἐν ταῦθα πείθων καταφρονεῖν, καὶ τὸν ἐκείνων ἔρωτα ἐναπο-
 τιθέμενος, καὶ ἀποσχίζων ἡμᾶς τῶν βιωτικῶν, εἰκότως ταῦτα
 συνέσιαται, ἐν δὲ ἐκεῖνοις ἅπας ὁ πλοῦτος, ὡς τελείων ἡ-

μαθαίνης ἀπὸ αὐτὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, μάθε πολὺ καλύτερα αὐτὴν ἀπὸ τὰ μελλοντικά, ποῦ εἶναι πολὺ πιο ἄνωτερα, καὶ μονιμώτερα καὶ δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀφαιρῆσθαι. Διότι, ἐὰν τὸ νὰ ζῆς μέσα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν σὲ πείθουν ὅτι αὐτὰ ὀφείλονται εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερον ἄς σὲ ὀδηγῇ εἰς αὐτὴν τὴν πεποίθησιν ἢ ἀπόκτησις τοῦ οὐρανοῦ πλοῦτου. Ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ καὶ διὰ ποῖον λόγον αὐτὰ εἶναι πράγματα ἐλπιζόμενα καὶ δὲν φαίνονται; Ἐκεῖνο θὰ ἡμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι ἡμεῖς οἱ πιστοὶ θεωροῦμεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ φανερά πολὺ πιο φανερά τὰ ἐλπιζόμενα διότι τέτοια εἶναι ἡ πληροφορία τῆς πίστεως. Ἐὰν δὲ πάλιν ἤθελες εἰπεῖ, διατί δὲν ἀπολαμβάνομεν ἐδῶ τὰς ἀμοιβάς, ἐκεῖνο θὰ ἡμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι ὁ καιρὸς τῶν σκαμμάτων καὶ τῶν ἀγώνων, ἐκεῖνος δὲ τῶν στεφάνων καὶ τῶν βραβείων. Καὶ αὐτὸ δὲ ὑπῆρξεν ἔργον τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ἐνώσῃ δηλαδὴ μὲ τὴν σύντομον αὐτὴν καὶ πρόσκαιρον ζωὴν τοὺς πόνους καὶ τοὺς ἰδρωτάς, τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους τὰ ἄφησε διὰ τὸν ἀθάνατον καὶ ἄφθαρτον αἰῶνα. "Ἄλλωστε δὲ καὶ ὅταν οἱ πολλοὶ ἀντεμετώπιζον ἀδυναμίαν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ αὐτὰ τὰ αἰσθητά. Τὸν Ἰουδαϊκὸν δηλαδὴ λαὸν τὸν καθωδήγει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς. Καθ' ὅσον ὁ πλοῦτος ἔρρεεν εἰς αὐτοὺς, ἡ ζωὴ ἔφθανε εἰς βαθιὰ γεράματα, καὶ ὅποιο δὴποτε νόσημα ἔλλειπεν ἀπὸ αὐτούς· καὶ ὅταν ἔμεναν ὑπάκουοι εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἐχθρούς των ἐνικοῦσαν καὶ εἰρήνην βαθεῖα ὑπῆρχε καὶ τρόπαια καὶ νίκαι καὶ πολλὰ καὶ καλὰ παιδιὰ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. "Ὅταν δὲ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καλῶν ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ πείθων νὰ περιφρονοῦμεν τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἐμβάλλων μέσα μας τὸν ἔρωτα δι' ἐκεῖνα καὶ ἀπομακρύνων ἡμᾶς ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα, πολὺ εὐλογα αὐτὰ εἶχαν ἀνασταλῆ καὶ ὅλος ὁ πλοῦτος περιωρίσθη εἰς ἐκεῖνα, ἐπειδὴ ἐγίναμεν τέλειοι πνευματικά.

- μῶν γενομένων. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων, τοῖς μὲν μικρο-
 τέροις ἔτι τοιαῦτα οἱ πατέρες παρέχουσιν, ὑποδήματα καὶ ἱμά-
 τια καὶ χρυσία καὶ φέλινα, ἐπειδὴν δὲ ἀυξήθῳσι, ταῦτα ἀφε-
 λόντες αὐτῶν, ἕτερα μελίσσονα διδάσαι, τὴν ἐπὶ τοῦ θήματος
 5 ἐδδοκίμησιν, τὴν ἐν τῇ πόλει λαμπρότητα, τὴν ἐν ταῖς βασι-
 λικαῖς ἀλλαῖς παρηρησίαν, ἀρχὰς καὶ δυναστείας, πάσης αὐ-
 τοὺς ἀπάγοντες τῆς παιδικῆς φιλοτιμίας. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Θε-
 ος ἐποίησε τῶν μικρῶν ἐκείνων καὶ παιδικῶν ἡμᾶς ἀπάγων,
 τὰ ἀπὸ τῶν σφραγῶν ἐπηγγείλατο.
- 10 Οὐκοῦν μὴ πρὸς ταῦτα ἐπιτόησο τὰ ρέοντα καὶ παραιρέχον-
 τα, μηδὲ μικροψύγει. Οὐδὲ τοῦτων ἄμοιρὸν σε ἀφήκεν. Ἐπει-
 δὴ γὰρ τοῖς σάρκα περικειμένους, καὶ σῶματι σοστρεφομέ-
 νους, οὐδὲ τοῦτων ἐκτός εἶναι ἔδει, καὶ ταῦτα πλουσίως ἡμῖν
 χορηγεῖ. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης κινήσας τῆς προνοίας
 15 ἐκεῖνο τὸ εἶδος τὸ ἱψηλὸν καὶ φιλόσοφον, καὶ εἰπὼν, «Ἐδω-
 κας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου», ἐπάγει καὶ τοῦτο, λέ-
 γων· «Ἀπὸ καρποῦ σίτου, καὶ οἴνου, καὶ ἔλαιου αὐτῶν ἐπλη-
 θύνθησαν». Τοῦτο δὲ εἰπὼν οὐ μικρὸν μέρος αὐτοῦ τῆς προ-
 νοίας ἐντεῦθεν κινεῖ, τῆς ἐν τοῖς θρωπένοις φαινομένης.
- 20 Ὅταν γὰρ εἴπῃ, σῖτον, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον, καὶ τὴν ἐν τού-
 τοις ἀφθονίαν, καὶ ὑειοῦς λέγει, καὶ ὠρῶν εὐκρασίαν, καὶ γῆς
 λαγόνας, καὶ ὠδίνας, καὶ τόκον, καὶ ἀέρος χύσιν, καὶ ἡλίου
 δρόμον, καὶ σελήνης περιόδους, καὶ αἰτρῶν χορείαν, καὶ θέ-
 ρος, καὶ χειμῶνα, καὶ μετόπωρον, καὶ ἔαρ, καὶ γεωργικὴν τέ-
 25 χνην, καὶ ὀργάνων ἐπιτηδειότητα, καὶ ἐτέρων τεχνῶν ἑσόν.
 Ἄν μὴ γὰρ ταῦτα ἅπαντα συνδράμῃ, οὐχ οἶον τε τοῦς καρποὺς

Διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν παιδιῶν, εἰς ἐκεῖνα μὲν ποῦ εἶναι πολὺ μικρὰ ἀκόμη οἱ πατέρες παρέχουν τέτοια πράγματα, ὅπως ὑποδήματα, ἐνδύματα, χρυσαφικὰ καὶ στολίδια, ὅταν δὲ μεγαλώσουν, ἀφοῦ ἀφαιρέσουν αὐτὰ ἀπὸ αὐτά, τὰ δίδουν ἄλλα μεγαλύτερα, φροντίζουν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς τὴν ρητορικὴν τέχνην, διὰ τὴν κατάληψιν λαμπρᾶς θέσεως εἰς τὴν πόλιν, διὰ τὴν μὲ παρρησίαν εἰσοδὸν των εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀξιωματῶν καὶ ἐξουσίας, ἀπομακρύνοντες ἔτσι αὐτὰ ἀπὸ κάθε παιδικὴν φιλοδοξίαν. Ἔτσι λοιπὸν ἔκαμε καὶ ὁ Θεός· ἀφοῦ μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μικρὰ καὶ παιδικὰ, μᾶς ὑπεσχέθη τὰ οὐράνια.

Μὴ συγκινησῆσαι λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔρχονται καὶ φεύγουν καὶ χάνονται, οὔτε νὰ ὀλιγοψυχῆς. Οὔτε καὶ εἰς αὐτὰ σὲ ἄφησεν ἀμέτοχον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτοὶ ποῦ περιβάλλονται ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ συσχετίζονται μὲ τὸ σῶμα, ἔπρεπεν οὔτε ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι ἔξω, μᾶς τὰ χορηγεῖ καὶ αὐτὰ πλουσίως. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης ἀφοῦ ἔκαμε λόγον δι' ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς προνοίας τὸ ὑψηλὸν καὶ γεμᾶτον ἀπὸ φιλοσοφικότητα, καὶ εἶπεν, «Ἐγέμισες μὲ εὐφροσύνην τὴν καρδίαν μου», προσθέτει καὶ αὐτό, λέγων· «Αὐτοὶ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ καρπὸν σίτου, οἴνου καὶ ἔλαιου». Μὲ τὸ νὰ εἶπῃ δὲ αὐτὸ παρουσιάζει ἓνα ὄχι μικρὸν μέρος τῆς προνοίας του, ποῦ φαίνεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ὀρατὰ πράγματα. Διότι ὅταν λέγῃ, σίτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ τὴν ἀφθονίαν αὐτῶν, ἐννοεῖ καὶ τὰς βροχὰς καὶ τὰς καταλλήλους καιρικὰς συνθήκας καὶ τὴν μήτραν τῆς γῆς καὶ τοὺς πόνους τῆς καὶ τὰ γεννήματά της καὶ τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος καὶ τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου καὶ τὰς περιόδους τῆς σελήνης καὶ τὴν χορείαν τῶν ἄστρον καὶ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν ἀνοιξιν καὶ τὴν γεωργικὴν τέχνην καὶ τὴν χρησιμότητα τῶν ὀργάνων καὶ τὸ πλῆθος ἄλλων τεχνῶν. Διότι, ἐὰν ὅλα αὐτὰ δὲν βοηθήσουν, δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ καρποὶ νὰ μεγα-

τελεοσσηθῆναι, οὔτε εἰς ἀκμὴν ἔλθειν. Ὅταν οὖν εἴπῃ οἷον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, δίδωσι τῷ σοφῷ ἀφορμὴν καὶ ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν νοεῖν, πέλαιος ἀναπειάσας τῆς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς φαινομένης τοῦ Θεοῦ προνοίας.

5 10. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δημηγορῶν πού, καὶ περὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλεγόμενος, ἐντεῦθεν ἐκίνει τὸν λόγον, λέγων «Διδούς θειοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν». Ἐπειδὴ δὲ ἀπερριπτός ἐστιν ὁ προφήτης, παρεῖς ἅπαντα τὰ ἄλλα εἰπεῖν, ὁπό-
 10 ρας, ἀκρόδουα, γένη φυτῶν, γένη σπερμάτων, γένη βοτανῶν, λειμώνων ἀγαθῶν, παραδεισῶν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐστί, τὰ σινετικὰ τίθησι, τὰ καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀναγκαῖα, ἀπὸ τούτων κάκεινα ποιῶν κατὰδῆλα. Ἄπερ οὐδὲ ἀπλῶς ἡμῶν δίδωσιν, ἀλλὰ μετὰ πλήθους, καὶ καθ' ἕκαστον ἐπιαντόν. Εἰ δέ ποτε καὶ
 15 σισιέλλει, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὴν πρόνοιαν ἑαυτοῦ δείκνυσιν, ἀφυπνίζων τὴν ραθυμίαν τῶν πολλῶν, καὶ διεγείρων αὐτοὺς πρὸς τὸ ἐπιζητῆσαι παρ' αὐτοῦ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ. Εἰ δέ τινες λέγοιεν, ὅτι οὐ τοῦ Θεοῦ τὸ δίδόναι θεῖόν, ἀλλὰ τῶν εἰδώλων, ἐρώμεθα αὐτούς, πόθεν τοῦτο δῆλον; Ὅτι οἱ ποιηταί, φησίν,
 20 εἰρήκασιν, ὅτι Ζεὺς ἐστιν ὁ ὕψω. Ἄλλ' οὗτοι αὐτοὶ εἰρήκασιν, ὅτι καὶ μοιχός ἐστι, καὶ παίδων φθορεὺς, καὶ πατραλοίας, καὶ ἕτερα τούτων οὐκ ἐλάττωτα ἐγκλήματα. Ἄλλ' οὐκ ἔστι, φησίν, ἀληθῆ. Οὐκοῦν οὐδὲ τὸ ὕψω. Εἰ γὰρ τοῦτο δέχη, κάκεινά σε ἀνάγκη δέξασθαι· εἰ δὲ ἐκεῖνα ἐκδόλλεις, καὶ τοῦτο
 25 μετ' ἐκείνων. Ἡμεῖς γὰρ ἐπειδὴν παρεχόμεθα μάρτυρας τῆς τοῦ Θεοῦ δυναμείας, πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, δεχόμεθα. Οὐκοῦν ἀνάγκη σε καὶ μοιχὸν αὐτὸν καταδέξα-

λώσουν καὶ νὰ ὠριμάσουν. Ὅταν λοιπὸν λέγη σῖτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, δίδει εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους νὰ κατανοῇ τὸ πᾶν, ἀπλώνων ἐμπρὸς του τὸ πέλαγος τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ποῦ φανερώνεται εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

10. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος κηρύσσωσιν κάπου καὶ ὁμιλῶν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ ἐδῶ ἤρχιζε τὸν λόγον του, λέγων· «Δίδων βροχὴν καὶ καρποφόρους ἐποχὰς καὶ γεμίζων τὰς καρδίας μας μὲ τροφὴν καὶ εὐφροσύνην»³⁴. Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ προφήτης εἶναι ἀπλοϊκός, ἀφοῦ παρέλειψε ν' ἀναφέρῃ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὀπωρικά, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, τὰ εἶδη τῶν φυτῶν, τὰ εἶδη τῶν σπερμάτων, τὰ εἶδη τῶν χόρτων, τῶν λειβαδιῶν, τῶν λουλουδιῶν, τῶν κήπων καὶ ὅσα ἄλλα ὑπάρχουν, ἀναφέρει ἐκεῖνα ποῦ περικλείουν τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν μας καὶ ἀπὸ αὐτὰ κάμνει καὶ ἐκεῖνα φανερά. Ὅλα αὐτὰ ὄχι μόνον ἀπλῶς μᾶς τὰ δίδει, ἀλλὰ μὲ ἀφθονίαν καὶ κάθε χρόνον. Ἐὰν δὲ κάποτε τὰ περιορίζῃ καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν δείχνει τὴν πρόνοιάν του, ἀφυπνίζων τὴν ἀδιαφορίαν τῶν πολλῶν καὶ διεγείρων αὐτοὺς νὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτὸν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἤθελον εἰπεῖ, ὅτι δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ δίδῃ τὴν βροχὴν, ἀλλὰ τῶν εἰδώλων, θὰ ἐρωτήσωμεν αὐτοὺς, ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερόν; Διότι, λέγει, οἱ ποιηταὶ εἶπαν ὅτι ὁ Ζεὺς δίδει τὴν βροχὴν. Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν εἰπεῖ, ὅτι καὶ μοιχός εἶναι καὶ διαφθορεὺς παιδιῶν καὶ πατροκτόνος καὶ ὑπεύθυνος πολλῶν ἄλλων, μεγαλυτέρων ἀπὸ αὐτὰ, ἐγκλημάτων. Ἄλλὰ, λέγει, δὲν εἶναι ἀληθινά. Τότε λοιπὸν δὲν εἶναι ἀλήθεια οὔτε καὶ τὸ ὅτι δίδει τὴν βροχὴν. Διότι, ἐὰν δέχεσαι αὐτὸ, εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ δεχθῆς καὶ ἐκεῖνα· ἐὰν ὁμοίως ἀπορρίπτῃς ἐκεῖνα, πρέπει καὶ αὐτὸ ν' ἀπορρίψῃς μαζὶ μὲ ἐκεῖνα. Καθ' ὅσον ἡμεῖς, ὅταν παρουσιάζωμεν μάρτυρας τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, δεχόμεθα ὅλα τὰ λεγόμενα αὐτῶν περὶ αὐτοῦ. Ἐπομένως εἶσαι ὑποχρεωμένος καὶ μοιχὸν νὰ τὸν

σθαι καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπ' αὐτῶν λεγόμενα περὶ αὐτοῦ,
καὶ ἐκ τούτου μαρτάνειν, ὅτι πόρρω θείας δυνάμεως τὰ τοι-
αῦτα ἐγκλήματα, καὶ οὐκ ἂν εἴη Θεὸς ὁ τοιοῦτος. Ἄλλ' ὁ μῦ-
θος αὐτὸς ἐναντῶ περιπίπτει, καὶ τὸ ψεῦδος ὑφ' ἐαυτοῦ ἐλέγ-
5 χεται, καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν τοῦτο καταδέξασθαι, καὶ κα-
θόλου τοὺς ποιητὰς ἐκβάλλει. Ὅτι δὲ ἐκβληθέντων ἐκείνων,
πάντα οἰχθήσεται τὰ ὑμέτερα, δῆλον. Καὶ γὰρ τὰ ὀνόματα αὐ-
τῶν ἐκεῖνοι ἐδρόκησαι, καὶ ἐπέθηκον ὃ καὶ τις τῶν παρ' ἡμῖν
φιλοσόφων εἶρηκεν. Εἰ δὲ ἀφείδς ἐκείνους, ἐπὶ τὰς ἀλληγο-
10 ρίας δρώμοις, ἐκεῖνό σε ἐρήσομαι τί ποτέ ἐστὶν ὁ Ζεὺς; Ἡ
ζέουσα, φησί, οὐσία καὶ τὸ ὑπὲρ τὸν ἀέρα μέρος, καὶ ὃ αἰθέ-
ρα καλοῦσι, παρὰ τὸ ζέον καὶ καῖον. Οὐκοῦν οὐκ ἔστι λογικῆ
τις οὐσία καὶ διακριτικῆ, ἀλλ' ἄλογος. Ὅτι γὰρ ἢ τοῦ ἀέρος
φύσις οὔτε λόγον ἔχει, οὔτε λογισμὸν, παντί που δῆλόν ἐστι.
15 καὶ πᾶς τοῦτο οἶδε, κἂν λίθων ἀναισθητότερός τις ἦ. Ὡστε
ἀνήρηται τέως ὁ Ζεὺς, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἠφάνισται. Εἰ γὰρ
ἀήρ ἐστὶν ὁ Ζεὺς, ὁ δὲ ἀήρ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ εἰρήκαμεν, κἂν-
τεῦθεν ὃ μῦθος οἰχθήσεται. Εἰ δὲ ἀήρ, οὔτε πατὴρ ἐγένειό τι-
νος, οὔτε ἔτεκέ τινα οὐσίαν, οἷαν ἀναπλάττονσι τὸν ἥλιον, ὃν
20 καὶ Ἀπόλλωνα καλοῦσι, καὶ υἱὸν αὐτοῦ λέγουσιν εἶναι· οὔτε
γὰρ ἥλιος λογισμὸν τινα ἔχει, οὔτε διάνοιαν καὶ νοῦν, ἀλλὰ
καὶ αὐτὸ φυσικόν ἐστιν ἔργον, ἀγόμενον καὶ περιφερόμενον τῷ
νόμῳ, ᾧ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῶ ἔταξεν ὁ Θεός. Ἄλλως δὲ
οὐδὲ τὸ ἕναι τοῦ αἰθέρος ἐστίν, ἀλλὰ τῶν νεφελῶν δεχομένων
25 τὸ ὕδωρ ἢ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἢ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπὲρ τὸν
οὐρανὸν ἄνωθεν φερομένων, καθάπερ οἱ προφηταὶ φασιν. Εἰ

δεχθῆς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πού λέγονται ἀπὸ αὐτοὺς περὶ αὐτοῦ καὶ νὰ μαθαίνης ἀπὸ αὐτό, ὅτι τὰ παρόμοια ἐγκλήματα δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν θεϊὰν δύναμιν καὶ ὅτι δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι θεὸς ἓνας τέτοιος. Ἄλλ' ὁ μῦθος αὐτὸς πίπτει ἀπὸ μόνος του καὶ τὸ ψέμα ἀποδεικνύεται ἀπὸ μόνον του, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέλωμεν ἡμεῖς νὰ τὸ φονερώσωμεν καὶ ἀπορρίπτει ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς ποιητάς. Τὸ ὅτι δέ, ἐὰν ἀπορριφθοῦν ἐκεῖνοι, ὅλα τὰ ἰδικὰ σας ἐξαφανίζονται, εἶναι ὀλοφάνερον. Καθ' ὅσον τὰ ὀνόματα αὐτῶν τὰ εὐρῆκαν ἐκεῖνοι καὶ τὰ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς, πρᾶγμα πού εἶπε καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους σας. Ἐὰν ὁμως ἀφήσης ἐκεῖνους καὶ καταφύγης εἰς τὰς ἀλληγορικὰς ἐρμηνείας, ἐκεῖνο θὰ σέ ἐρωτήσω τί τέλος πάντων εἶναι ὁ Ζεὺς; Εἶναι, λέγει, ἡ θερμὴ οὐσία καὶ τὸ μέρος ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀέρα, πού τὸ ὀνομάζουν αἰθέρα, ἂν καὶ εἶναι θερμὸν καὶ καίει. Ἐπομένως δὲν εἶναι κάποια λογικὴ οὐσία καὶ διακριτικὴ, ἀλλ' εἶναι ἄλογος. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ φύσις τοῦ ἀέρος δὲν ἔχει οὔτε λόγον οὔτε λογισμόν, εἶναι εἰς τὸν καθένα ὀλοφάνερον καὶ ὁ καθένας τὸ γνωρίζει, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι πιὸ ἀναίσθητος καὶ ἀπὸ τοὺς λίθους. Ὡστε ἔχει πεθάνει πλέον ὁ Ζεὺς καὶ ἐξηφανίσθη ἡ οὐσία του. Διότι, ἐὰν ὁ Ζεὺς εἶναι ἀέρας, ὁ δὲ ἀέρας εἶναι αὐτό πού ἀνεφέραμεν, καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὁ μῦθος ἀπορρίπτεται. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀέρας, οὔτε πατέρας ἔγινε κανενός, οὔτε ἐγέννησε κάποιαν οὐσίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναπλάθουν τὸν ἥλιον καὶ τὸν ὁποῖον ὀνομάζουν Ἀπόλλωνα καὶ λέγουν ὅτι εἶναι υἱὸς αὐτοῦ· οὔτε ὁ ἥλιος βέβαια ἔχει κάποιον λογισμόν, οὔτε διάνοιαν καὶ νοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτό εἶναι φυσικὸν φαινόμενον πού λειτουργεῖ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὤρισεν εἰς αὐτόν ὁ Θεός. Ἄλλωστε δὲ οὔτε ἡ βροχὴ εἶναι ἔργον τοῦ αἰθέρος, ἀλλὰ τῶν νεφελῶν, πού δέχονται τὸ ὕδωρ εἴτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἴτε ἀπὸ τὰ ὕδατα πού ὑπάρχουν καὶ κινοῦνται ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς λέγουν

δὲ ἀπιστεῖς τοῖς προφήταις, σημεῖα φανερά καὶ δῆλα παρε-
 χόμεθα, ἃ μάλιστα δείκνυσιν αὐτοὺς θεοπνεύστους γενομένους,
 καὶ οὐδὲν οἰκοθεν διαλεχθέντας ἡμῖν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς θείας ἐ-
 κείνης καὶ ὑπερουρανίου χάριτος ἐμπνευσθέντας. Πάντα γὰρ
 5 τὰ ἐπ' αὐτῶν εἰρημένα τέλος ἔχει καὶ πάντα πρὸς τὴν τῶν
 πραγμάτων ἀλήθειαν ἐξέβη, ἅν τε τὰ παλαιά, ἅν τε τὰ καινὰ
 βούλει μεταχειρίζειν. Τὰ τε γὰρ περὶ Ἰουδαίων εἰρημένα
 τοῖς προφήταις ἅπαντα τέλος ἔλαθεν, ὧν καὶ ἡ ἔκθρασις ἅπασι
 δῆλη γέγονε· τὰ τε περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Καινῇ, ἃ μάλιστα
 10 δείκνυσιν θεῖαν ἐκατέραν οὖσαν τὴν Γραφήν. Εἰ δὲ θεία,
 καὶ τὰ ἐν αὐτῇ περὶ Θεοῦ εἰρημένα ἀληθῆ πάντα.

Μὴ τοίνυν ἀμφίβαλλε περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἀλλὰ
 θαύμαζε αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, ὅτι καίτοι πονηρῶν ὄντων καὶ
 ἀγαθῶν, τὴν οἰκουμένην καὶ τὸν ἥλιον πᾶσιν ἀνῆκε, καὶ τοὺς
 15 ὑειοὺς δίδωσιν. Εἰ δέ τις ἀφίησιν εἶναι ἐν πτωχείᾳ καὶ
 πενίᾳ, διορθῶν αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἀφίησι, φιλοσοφωτέραν τὴν
 γνώμην ἐργαζόμενος. Ἵστε γάρ, ἴστε σαφῶς, ὅτι ὁ μὲν πλοῦ-
 τος τοῖς μὴ προσέχουσι πονηρίας ἐστὶν ὑπηρετής, ἡ δὲ πενία
 φιλοσοφίας ἐστὶ μήτηρ· καὶ ταῦτα δείκνυσιν καθ' ἑκάστην ἡμέ-
 20 ραν τὰ πράγματα. Πόσοι τῶν πενήτων τῶν πλουτιούτων εἰσὶ
 συνετώτεροί τε καὶ φιλοσοφώτεροι. καὶ τὰ σώματα ὑγιεινότε-
 ροι, πενίας αὐτοῖς κατὰ τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν διορθουμέ-
 νης; «Ἐν εἰρήρῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω. Ὅτι
 σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατώκισάς με». Ἴδὸν καὶ
 25 ἄλλο προνοίας εἶδος οὐ μικρὸν, τὸ εἰρήνης ἀπολαύειν τοὺς
 ἀνακειμένους Θεῷ. «Εἰρήρῃ γὰρ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου,

καὶ οἱ προφήται. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύῃς τοὺς προφήτας, σοῦ δίδομεν ἀποδείξεις καθαρὰς καὶ φανεράς, πού κατ' ἐξοχὴν ἀποδεικνύουν ὅτι αὐτοὶ ἦσαν θεόπνευστοι, καὶ ὅτι τίποτε δὲν εἶπαν ἀπὸ μόνοι των, ἀλλ' ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὴν θείαν ἐκείνην καὶ ὑπερουράνιον χάριν. Διότι ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ αὐτοὺς ἐξεπληρώθησαν καὶ ὅλα ἐπαληθεύθησαν εἰς τὴν πρᾶξιν, εἴτε θέλεις ν' ἀναφέρῃς τὰ παλαιὰ εἴτε τὰ νέα. Καὶ πράγματι τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τοὺς προφήτας διὰ τοὺς Ἰουδαίους ὅλα ἐξεπληρώθησαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμά των ὑπῆρξε φανερόν εἰς ὅλους. Καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, τὰ ὅποια πρὸ πάντων φανερῶνουν ὅτι ἦτο θεία ἢ κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο Γραφάς. Ἐὰν δὲ εἶναι θεία, τότε καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς αὐτὴν διὰ τὸν Θεὸν εἶναι ὅλα ἀληθῆ.

Μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπὸν διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θαύμαζε τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ, διότι ἂν καὶ εἴμεθα κακοὶ καὶ καλοὶ, ἔδωσεν εἰς ὅλους τὴν γῆν καὶ τὸν ἥλιον καὶ εἰς ὅλους δίδει καὶ τὰς βροχάς. Ἐὰν δὲ μερικοὺς τοὺς ἀφήνει νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν καὶ τὴν ἀνέχειαν, τοὺς ἀφήνει διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ψυχὴν των καὶ νὰ κάμῃ πιὸ εὐσεβῆ τὴν διάθεσιν των. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε πολὺ καλὰ, ὅτι ὁ μὲν πλοῦτος εἶναι ὑπηρέτης τῆς κακίας εἰς ἐκείνους πού δὲν εἶναι προσεκτικοί, ἢ δὲ φτώχεια εἶναι μητέρα τῆς εὐσεβείας· καὶ αὐτὰ τὰ δείχνουν καθημερινὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Πόσοι ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς δὲν εἶναι καὶ συνετώτεροι καὶ εὐσεβέστεροι ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ ἔχουν πιὸ ὑγιῆ σώματα, ἐπειδὴ ἡ φτώχεια διορθώνει καὶ τὸ σῶμα των καὶ τὴν ψυχὴν των; «Γεμᾶτος ἀπὸ εἰρήνην θά κοιμηθῶ καὶ θά βυθισθῶ εἰς βαθὺν ὕπνον, διότι σὺ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι μόνος μου, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατοικῶ γεμᾶτος ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Νὰ καὶ ἓνα ἄλλο ὄχι μικρὸν εἶδος προνοίας, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἀπολαμβάνουν εἰρήνην ἐκεῖνοι πού στηρίζονται εἰς τὸν Θεόν. Διότι εἰρήνη κυριαρχεῖ εἰς τὴν ψυχὴν

καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον». Οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐρήνην ποιεῖν εἴωθεν, ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ γυνῶσις, καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κη-
 σις, τὸν ἔνδοθεν τῶν παιδῶν ἐξοικίζουσα πόλεμον, καὶ οὐκ
 ἀφιεῖσα αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν διαστasiaζειν τὸν ἄνθρωπον. Ὡς
 5 εἶγε μὴ ταύτης ἀπολαβοὶ τῆς εὐρήνης, κἄν ἐν βαθυτάτῃ εὐρήνῃ
 ἢ ἔξωθεν, κἄν μηδεὶς πολέμιος αὐτὸν βάλλῃ, τῶν ἐπὶ τῆς
 οἰκουμένης πολεμουμένων πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος.

11. Οὐ γὰρ οὕτω Σκύθαι, οὐδὲ Θοῤῥακες, οὐ Σαυρομάται,
 καὶ Ἰνδοὶ καὶ Μαῦροι, καὶ ὅσα ἄγρια ἔθνη πολεμεῖν εἰώθα-
 10 σιν, ὡς λογισμὸς ἀτοπώτατος ἐνδομυχῶν τῇ ψυχῇ, καὶ ἐπιθυ-
 μία ἀκόλαστος, καὶ χρημάτων ἔρως, καὶ δυναστείας πόθος,
 καὶ τῶν διωτικῶν πραγμάτων ἡ προσπάθεια. Καὶ εἰκότως
 ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔξωθεν ὁ πόλεμος, αὕτη δὲ ἔνδον ἐστὶν ἡ
 μάχη. Ὅτι δὲ τὰ ἔνδοθεν τιχτόμενα τῶν ἔξωθεν προσβαλλόν-
 15 των ἐστὶ χαλεπώτερα, καὶ μᾶλλον διαφθείρειν εἴωθε, τοῦτο
 ἐπὶ πάντων ἐστὶν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ καὶ ζύλον φόβῳ σκόληξ
 ἔνδον τιχτόμενος μᾶλλον διαφθείρει, καὶ σώματος δύναμιν καὶ
 ὑγείαν τῶν ἔξωθεν φρομένων τὰ ἔνδοθεν θλασιάνοντα νοσή-
 20 ματα μειζρόνως λυμαίνεται καὶ πόλεις οὐχ οὕτως οἱ ἔξωθεν
 πολέμιοι, ὡς οἱ ἐμφύλιοι καταλύουσιν· οὕτω δὲ καὶ ψυχὴν
 οὐχ οὕτω τὰ ἔξωθεν προσιόντα μηχανήματα, ὡς τὰ ἔνδοθεν
 τιχτόμενα νοσήματα λυμαίνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλ' ἐάν τις τὸν
 φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχων, μετὰ ἀκριθείας τοῦτον καταλύσῃ τὸν
 25 κείνα τῶν ἀτόπων λογισμῶν ἀποπνίξας, μὴ ἐμψωλεύειν παρὰ

ἐκείνων πού ἀγαποῦν τὰς ἐντολάς σου καὶ κανένα δὲν ὑπάρχει πρόσκομμα εἰς αὐτούς»⁹⁹. Πράγματι, τίποτε συνήθως δὲν εἰρηνεῦει τόσο πολὺ τὴν ψυχὴν μας, ὅσον ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς ἀρετῆς, πού διώχνει ἀπὸ μέσα μας τὸν πόλεμον τῶν παθῶν καὶ δὲν ἀφήνει τὸν ἄνθρωπον νὰ συγκρούεται μὲ τὸν ἑαυτόν του. Διότι, ἐὰν δὲν ἀπολαμβάνῃ αὐτὴν τὴν εἰρήνην, καὶ ἂν ἀκόμη ἐξωτερικὰ ὑπάρχῃ βαθυτάτη εἰρήνη, καὶ ἂν ἀκόμη κανένας ἐχθρὸς δὲν τὸν πολεμῇ, εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πού πολεμοῦνται ἀπὸ τὴν οἰκουμένην.

11. Πράγματι δὲν εἶναι τόσο σκληροὶ οἱ πόλεμοι πού κάνουν οἱ Σκύθαι, οὔτε οἱ Θράκες, οὔτε οἱ Σαυρομάται, οἱ Ἴνδοι καὶ οἱ Μαῦροι καὶ ὅσα ἄλλα ἄγρια ἔθνη συνηθίζουν νὰ πολεμοῦν, ὅσον μία παράλογος σκέψις πού φωλιάζει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιθυμία ἀκόλαστος καὶ ἔρωσ χρημάτων καὶ πόθος δι' ἐξουσίαν καὶ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων. Καὶ πολὺ εὐλογα' διότι ἐκεῖνος μὲν εἶναι ἐξωτερικὸς πόλεμος, ἐνῶ αὐτὴ ἡ μάχη εἶναι ἐσωτερικὴ. Τὸ ὅτι δὲ τὰ ὅσα γεννῶνται μέσα μας εἶναι φοβερώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς προστάζουν ἀπὸ ἔξω καὶ μᾶς καταστρέφουν συνήθως περισσότερο, αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἰδοῦμεν παντοῦ. Καθ' ὅσον καὶ τὸ ξύλον τὸ καταστρέφει περισσότερο τὸ σκουλήκι πού γεννᾶται μέσα του, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ σώματος καὶ τὴν ὑγείαν τὴν καταστρέφουν περισσότερο τὰ νοσήματα πού βλαστάνουν μέσα μας ἀπὸ ἐκεῖνα πού προκαλοῦνται ἀπὸ ἐξωτερικὰ αἰτία' καὶ τὰς πόλεις δὲν τὰς καταστρέφουν τόσο οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι, ὅσον οἱ ἐμφύλιοι· ἔτσι λοιπὸν καὶ τὴν ψυχὴν δὲν τὴν καταστρέφουν συνήθως τόσο πολὺ τὰ ἀπὸ ἔξω προσβάλλοντα αὐτὴν τεχνάσματα καὶ δόλοι, ὅσον τὰ νοσήματα πού γεννῶνται ἀπὸ μέσα. Ἄλλ' ἐὰν κανεὶς, ἔχων τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καταπαύσῃ αὐτὸν τὸν πόλεμον τελείως καὶ ἀποκοιμήσῃ τὰ πάθη, καί, ἀφοῦ καταπνίξῃ τὰ ποικίλα ἐκεῖνα θηρία τῶν παραλόγων λογι-

σκενάση, οὗτος καθαρωτάτης καὶ βαθυτάτης ἀπολαύσεται εἰ-
 ρήνης. Ταύτην τὴν εἰρήνην ἐλθόν ὁ Χριστὸς ἐχαρίσαστο ταύ-
 την καὶ ὁ Παῦλος τοῖς πιστοῖς ἐπηύχετο, καθ' ἑκάστην ἐπι-
 5 σιολὴν λέγων· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡ-
 5 μῶν»· ὁ γὰρ τὴν εἰρήνην ταύτην ἔχων, οὐ μόνον βάροβαρον
 καὶ πολέμιον, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον δέδοικεν· ἀλλὰ
 πάσης τῆς τῶν δαιμόνων ἡ ἀλαγγας καταγελά, καὶ πάντων
 ἀνθρώπων ἐστὶν εὐθυμότερος, οὐ περίεπιεζόμενος, οὐ νόσο
 καὶ ἀρρωστίᾳ βαστούμενος, οὐκ ἄλλω τινὶ τῶν ἀνθρωπίνων
 10 τῶν ἀδοκίμως προσπιπτόντων θορυβούμενος, διὰ τὸ τὴν ψυ-
 χήν, τὴν δυναμένην ταῦτα μετὰ ἀζοιθείας διαθεῖναι καὶ εὐ-
 κολίας ἀπάσης, ἐρρωμένην καὶ ὑγιαίνουσαν ἔχειν. Καὶ ἵνα
 μάθητε ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές· ἔστω τις βάσκαρος, καὶ μη-
 15 δεῖς αὐτῷ πολεμεῖται τί τὸ ὄφελος; Αὐτὸς γὰρ ἐαυτῷ πολεμεῖ,
 15 παντὸς ξίφους ὀξυτέρους καθ' ἑαυτοῦ θήγων λογιζομούς, πᾶσι
 τοῖς ὀρωμένοις προσπταίων, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἐντυγα-
 νότων ἀνθρώπων τιτρώσκων ἑαυτόν, καὶ πρὸς οὐδένα ἠδέως
 ἔχων, ἀλλὰ κοινὸς πολεμῖος πάντας ὄρω. Τί οὖν ὄφελος
 20 τῆς ἔξωθεν εἰρήνης τοῦτω, ὅταν αὐτὸς λυσσῶν καὶ μαινόμε-
 20 ρος, καὶ κοινὸς τῆς φύσεως ὢν ἐχθρός, περιέροχηται τοσοῦ-
 τον ἔνδοθεν ἡ ἔρων πόλεμον, καὶ μυρία τόξα καὶ βέλη, μᾶλ-
 λον δὲ μυρίους θανάτους εὐχόμενος, ἢ ἰδεῖν τινα τῶν ὁμο-
 γενῶν εὐδοκιμοῦντα καὶ εὐημερίας ἀπολαβόντα; Πάλιν ἕτε-
 ρος ὑπὸ χρημάτων ἐπιθυμίας κατεχόμενος, μυρίους πολέμους
 25 καὶ μάχας καὶ σιᾶσεις εἰς τὴν ἑαυτοῦ συνάγει ψυχὴν, καὶ ἐν
 θορόβῳ καὶ ταραχῇ ὢν, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεῦσαι δύναται.

Ἄλλ' οὐκ ὁ τοῦτων ἀπηλλαγμένος τῶν παθῶν οὕτω διέ-

σμῶν, τὰ κάνει νὰ μὴ φωλιάζουν μέσα του, αὐτὸς θὰ ἀπολαύσῃ πάρα πολὺ καθαρὰν καὶ πολὺ βαθεῖαν εἰρήνην. Αὐτὴν τὴν εἰρήνην μας ἐχάρισεν ὁ Χριστὸς ὅταν ἦλθεν, αὐτὴν ἠύχετο καὶ ὁ Παῦλος εἰς τοὺς πιστοὺς καθημερινά, λέγων· «Ἄς ἔχετε τὴν χάριν καὶ τὴν εἰρήνην ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα μας»¹⁰, διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ὄχι μόνον βάρβαρον καὶ ἐχθρόν του δὲν φοβεῖται, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν ἴδιον τὸν διάβολον, περιγελᾷ ὅλην τὴν φάλαγγα τῶν δαιμόνων καὶ εἶναι πιὸ εὐθυμος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ καταπιέζεται ἀπὸ τὴν πτώχειαν, οὔτε νὰ κάμπτεται ἀπὸ νόσον καὶ ἀρρώστιαν, οὔτε νὰ θορυβῆται ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ποὺ ἀπροσδόκητα τὸν εὐρίσκουν, διότι ἔχει ψυχὴν δυνατὴν καὶ πολὺ ὑγιῆ, ποὺ ἠμπορεῖ αὐτὰ νὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ μὲ εὐκολίαν καὶ πολὺ ἀποτελεσματικά. Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ἅς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει κάποιος φθονερός καὶ ὅτι δὲν τὸν πολεμεῖ κανεὶς· ποῖο τὸ ὄφελος; Διότι ὁ ἴδιος πολεμεῖ τὸν ἑαυτὸν του, θέτων μέσα του λογισμοὺς πιὸ κοπτεροὺς ἀπὸ ὅποιοδήποτε ξίφος, ἐρχόμενος εἰς σύγκρουσιν μὲ ὅλα ὅσα βλέπει, πληγῶνων τὸν ἑαυτὸν του μὲ ὅποιοιδήποτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συναντᾷ καὶ κανένα δὲν συμπαθεῖ, ἀλλ' ὅλους τοὺς βλέπει ὡσάν κοινούς ἐχθρούς. Εἰς τί λοιπὸν ὠφελεῖται αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν εἰρήνην, ὅταν ὁ ἴδιος περιφέρεται ὡσάν λυσσασμένος καὶ μανιακὸς καὶ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔχων μέσα του τόσον μεγάλον πόλεμον καὶ εὐχόμενος νὰ δεχθῆ ἀμέτρητα τόξα καὶ βέλη ἢ καλύτερα ἀμετρήτους θανάτους, παρὰ νὰ ἰδῆ κάποιον συνάνθρωπόν του νὰ προκόπη καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ εὐημερίας; Ἄλλος πάλιν κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, συγκεντρῶνων μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του ἀπείρους πολέμους καὶ μάχας καὶ ἐπαναστάσεις, καὶ εὐρισκόμενος μέσα εἰς τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν ταραχὴν, δὲν ἠμπορεῖ οὔτε πρὸς στιγμὴν νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἄλλ' αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπ' αὐτὰ τὰ πά-

κείται, ἀλλ' ἐν γαλήνῳ κάθηται λιμένι, ἐπιρρυφῶν τῇ φιλοσοφία, καὶ οὐδεμίᾳ ὑπομένων ἀηδίαν τοιαύτην. Διὸ δὴ καὶ ταύτης ἀπολαύων τῆς προνοίας ὁ προφήτης ἔλεγεν· «Ἐν εἰρηρῇ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι, καὶ ὑπνώσω», δηλῶν, δι τῷ

5 μὴ ταύτην ἔχοντι τὴν εἰρηρῆν οὐδὲ ὁ κοινὸς λιμὴν ἅπας ἀνέωκται, ἀλλὰ καὶ οὗτος προσκέχουται, ὁ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς νυκτός. Τὰ γὰρ πάθη ταῦτα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἄδειαν διδομένην διαφθείρει, ἐτίερα ιωρανήδι χαλεπωτέρα τοῦ ὕπνου τὴν ιωρανήδα παντελῶς παρωθούμενα. Οἱ γὰρ φθοροὶ καὶ

10 βάσκανοι καὶ πλεονέκται καὶ ἄροπαγες τοῦτον τὸν πόλεμον πανταχοῦ περιεφέροντες, καὶ τοὺς πολεμίους ἔνδον ἔχοντες ἐγκαθημένους, ὄπουλεο ἂν ἀπέλθωσι, φρυεῖν οὐ δύναται τὴν μάχην, ἀλλὰ κἄν οἴκοι μένωσι, κἄν ἐπὶ κλίνης κέωνται, νέφη βελῶν, καὶ θορόβους κυμάτων δισαιοτέρους, καὶ σφαγὰς καὶ

15 κροναγὰς καὶ οἰμωγὰς καὶ ἕτερα πολλῶ τῶν ἐν τοῖς πολεμίσι συμβαινόντων χαλεπώτερα ὑπομένουσιν. Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἐργηγορῶς τρυφᾷ, καὶ ἐν καιρῷ τῆς νυκτός μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὸν ὕπνον δέχεται.

Τί δέ εἰσι, «Ἐπὶ τὸ αὐτό»; Συνηγμένος πρὸς ἐμμανίον,

20 φησί, συνεσιραμμένος, οὐ σχιζόμενος εἰς μυρίας φροντίδας, οὐδὲ τὰ τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος μεριμνῶν, οὐδὲ εἰς τὴν οἰκουμένην διατεμνόμενος ταῖς φροντίσιν· ἀλλὰ τὰ ἐμμανιοῦ λογιζόμενος, καὶ τὰ ἐμοὶ διαφέροντα, καὶ ἃ μάλιστα εἰσι ἀνθρώπῳ προσήγοντα· «Ὅτι σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι

θη δὲν ζῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ κάθεται εἰς γαλήνιον λιμάνι, νοιώθων εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ ζωὴν του καὶ δὲν νοιώθει καμμίαν τέτοιαν ἀηδίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ ἀπελάμβανεν αὐτῆς τῆς προνοίας, ἔλεγεν· «Μὲ εἰρήνην θὰ κοιμηθῶ καὶ θὰ χορτάσω ὕπνον», διὰ νὰ δείξη, ὅτι εἰς αὐτὸν ποῦ δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ὄχι μόνον δὲν εἶναι τελείως ἀνοικτὸν αὐτὸ τὸ κοινὸν λιμάνι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἔχει φραχθῆ, δηλαδὴ τὸ λιμάνι τοῦ ὕπνου καὶ τῆς νυκτός. Διότι αὐτὰ τὰ πάθη καταστρέφουν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ποῦ παρέχεται ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀπομακρύνοντα τελείως μὲ ἄλλην χειροτέραν τυραννίδα τὴν τυραννίδα τοῦ ὕπνου. Καθ' ὅσον οἱ φθονεροὶ καὶ ζηλότυποι καὶ οἱ πλεονέκται καὶ οἱ ἄρπαγες, μεταφέροντες παντοῦ αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ ἔχοντες ἐγκατεστημένους μέσα των τοὺς ἐχθροὺς ὅπου καὶ ἂν μεταβοῦν δὲν ἠμποροῦν ν' ἀποφύγουν τὴν μάχην, ἀλλ' εἴτε μένουν εἰς τὴν οἰκίαν των, εἴτε κοιμῶνται εἰς τὸ κρεβάτι των, ὑποφέρουν ἀπὸ σύννεφα βελῶν, καὶ ἀπὸ θορύβους πιὸ ἀγρίους καὶ ἀπὸ τὰ κύματα, ἀπὸ σφαγᾶς καὶ κραυγᾶς καὶ θρήνους καὶ πολλὰ ἄλλα χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ συμβαίνουν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἐχθροὺς. Ὅμως δὲν ζῆ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ δίκαιος, ἀλλὰ νοιώθει εὐχαρίστησιν ὅταν εἶναι ξύπνιος, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός δέχεται τὸν ὕπνον μὲ πολλὴν ἡδονήν.

Τί σημαίνει δέ, «Ἐπὶ τὸ αὐτό»; Θὰ εἶμαι, λέγει, συγκεντρωμένος εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, θὰ ἔχω ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν μου εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, χωρὶς νὰ διχάζωμαι ἐπὸ τὰς ἀμετρήτους φροντίδας, οὔτε νὰ φροντίζω διὰ τὰ προβλήματα τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου, καὶ οὔτε νὰ ξεσχίζωμαι μέσα εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὰς φροντίδας, ἀλλὰ σκεπτόμενος τὰς ὑποθέσεις μου καὶ ἐκεῖνα ποῦ μὲ ἐνδιαφέρουν καὶ μάλιστα ἐκεῖνα ποῦ πρέπουν εἰς τὸν ἄνθρωπον· «Διότι σύ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου κάτω ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατοικῶ γεμᾶ-

κατώκισιάς με». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι τῆ τῶν μελλόντων ἐλπίδι καὶ τῆ προσδοκίᾳ τῆ εἰς σὲ πάντα μου τὰ πάθη κατέσπειλα. Καθάπερ καὶ Παῦλός φησι «Τὸ γὰρ παρανίκα ἐλαφρόν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον

5 θάρους δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοπούριων ἡμῶν τὰ θλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ θλεπόμενα». Οὐ γὰρ ἐσιν οὐδὲν φορτικὸν πράγμα, ὃ μὴ γίνεται ῥᾶσιον τῆ ἐλπίδι τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς κατὰ Θεόν. Διὰ τοῦτο φησιν «Ἐπ' ἐλπίδι κατώκισιάς με». Καὶ τὸ «Κατὰ μόνας» δὲ οὐ μικρὰ διδασκαλίας ἀρετή.

10 12. Τί δέ ἐστι, «Κατὰ μόνας»; Τῶν πονηρῶν χωρίς. Τὴν γὰρ εἰρήνην ταύτην κατώρθωσα, φησί, πρὸς σέ, καὶ κατὰ μόνας οἰκῶ φεύγων τοὺς διεφθαρμένους. Καὶ μάλα εἰκότως. Καθάπερ γὰρ σώματα πολλάκις ἀπὸ τῆς τῶν ἀέθρων τῶν διεφθαρμένων λύμης ἀπόλλυνται, οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ πολλάκις

15 ἐδέξαιτο θλάβην ἀπὸ τῆς τῶν πονηρῶν συνουσίας· καὶ καθάπερ ὀφθαλμὸς ὑγιαίνων, ὅταν νοσοῦντα ἴδῃ, πληττεται, καὶ ὁ φῶρας ἐμπελησμένος, μεταδίδωσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν, οὕτω δὴ συμβαίνει πολλάκις καὶ ἐπὶ τῆς συνουσίας τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήγει οὐ μόνον φεύ-

20 γειν τοὺς τοιοῦτους, ἀλλὰ καὶ ἐκτιμένειν, οὕτω λέγων «Ἐὶ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ»· οὐ δὴ περὶ ὀφθαλμοῦ λέγων· τί γὰρ ἂν ἀδικήσειεν ὁ ὀφθαλμὸς, διανοίας ὑγιαίνουσης; ἀλλὰ περὶ φίλων ἀναγκαίων καὶ ἐν τάξει τῶν μελῶν τούτων ἡμῖν ὄντων,

25 καὶ βλαπιόντων ἡμᾶς, ταῦτα ἐνομοθέτησε, κελεύων καὶ τὴν φιλίαν τῶν τοιούτων ἀτιμάζειν, ὥστε τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυ-

41. Β' Κορ. 4, 17 - 18.

42. Β' Κορ. 4, 17 - 18.

43. Ματθ. 5. 29.

τος με τὰς ἐλπίδας μου πρὸς ἐσένα». Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἔμε τὴν μελλοντικὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἰδικὴν σου ἀναμονὴν κατέσβεσα ὅλα μου τὰ πάθη. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Διότι ἢ πρὸς στιγμὴν ἐλαφρὰ θλίψις μᾶς προετοιμάζει εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν αἰώνιον βάρος δόξης, μετὰ τὸ νὰ προσέχωμεν ὄχι ἐκεῖνα ποῦ βλέπονται, ἀλλ' ἐκεῖνα ποῦ δὲν βλέπονται»⁴¹. Διότι δὲν ὑπάρχει κανένα πρᾶγμα βαρὺ ποῦ νὰ μὴ γίνεταί πολὺ ἐλαφρὸν μετὰ τὴν ἐλπίδα τῆς εὐδοκίμησέως μας κατὰ Θεόν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Κατοικῶν γεμάτος ἀπὸ ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Καὶ τὸ, «Ἄν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος», δὲν εἶναι μικρὰ ἀρετὴ διδασκαλίας.

12. Τί σημαίνει δέ, «Κατὰ μόνας»; Μακριὰ ἀπὸ τοὺς κακοὺς. Διότι αὐτὴν τὴν εἰρήνην τὴν κατῶρθωσα, λέγει, μετὰ τὴν ἐλπίδα μου στηριγμένην εἰς ἐσένα, καὶ ζῶ ὀλομόναχος, ἀποφεύγων τοὺς διεφθαρμένους. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς πολλὰς φορὰς καταστρέφονται σώματα ἀπὸ τὴν βλάβην τῶν δηλητηριωδῶν ἀερίων, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ πολλὰς φορὰς ἐδέχθη βλάβην ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῆς μετὰ κακοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ὑγιὴς ὀφθαλμὸς προσβάλλεται ὅταν ἰδῆ ἄρρωστο, καὶ ὁ ψωριασμένος μεταδίδει τὴν ψώραν του καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς, ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει πολλὰς φορὰς καὶ μετὰ τὴν συναναστροφὴν μετὰ κακοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐσυμβούλευεν ὄχι μόνον ν' ἀποφεύγη κανεὶς τοὺς παρομοίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἀποκόπτωμεν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν δὲ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζῃ, βγάλε τον καὶ πέταξέ τον μακριὰ»⁴². φυσικὰ δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὸν ὀφθαλμόν· διότι εἰς τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀδικήσῃ ὁ ὀφθαλμὸς, ὅταν ὁ νοῦς εἶναι ὑγιὴς; ἀλλὰ αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησε διὰ τοὺς στενοὺς φίλους, ποῦ ἔχουν κοντὰ μας τὴν θέσιν αὐτῶν τῶν μελῶν, καὶ μᾶς θλάπτουν, δίδων ἐντολὴν νὰ περιφρονοῦμεν καὶ τὴν φιλίαν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ν' ἀσφαλιζώμεν περισσότερο τὴν

τῶν ἀσφαλεσιέραν ποιεῖν. Αὐτὸ καὶ πάλιν προῖων λέγει
 «Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανο-
 μούντων οὐ μὴ εἰσέλθω. Καὶ ὁ Ἰερεμίας δὲ μακαρίζει τὸν
 κατὰ μόνας καθεζόμενον, καὶ αἴροντα τὸν ζυγὸν ἐκ νεότητος.
 5 Καὶ αἱ Παροιμίαι πολλὴν ὑπὲρ τούτου ποιῶνται λόγον, πῶσι
 παραινῶσαι καὶ λέγουσαι μὴ μόνον ἐκκλίνειν, ἀλλὰ καὶ ἀπο-
 πιθεῖν ἀπὸ τῶν πονηρῶ συμβουλευόντων, καὶ μηδὲ ἐγχερονίζειν
 ἀδιοῖς. Εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ μεταβάλλεται πολλάκις ἡμῖν ἀπὸ
 κακῆς βελτίως, πόσῳ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως; Τό τε
 10 γὰρ χοῦμα κατὰ φύσιν ἡμῖν πρόσεσι, καὶ τὸ ὑγιαίνειν, ἀλλ'
 ἔστιν ὅτε διαφθείρεται ταῦτα ἐξ ἐτέρας ἕξεως ἐναντίας· καὶ
 τὸ δοξεσθαι πάλιν σιτίων, καὶ τοῦτο πολλάκις ἀπωλέσαμεν
 ἀπὸ κακίας νοσημάτων καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτά ἐστιν ἰδεῖν
 συμβαίνοντα. Εἰ δὲ τὰ τῆς φύσεως κινεῖται, πολλῶ μᾶλλον
 15 τὰ τῆς προαιρέσεως, ὅσῳ καὶ εὐκολοτέρως ἔχει τὴν ἐπὶ θά-
 τερα μεταβολήν.

Μὴ δὲ μικρὸν εἶναι νομίζομεν τὴν τῶν κακῶν συνοσίαν
 εἰς βλάβην, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων φεύγωμεν τοὺς
 τοιοῦτους, κἄν γυναῖκες ᾧσι, κἄν φίλοι, κἄν ὁπισσοῦν. Ἐπεὶ
 20 καὶ τοὺς μεγάλους ἐκείνους τοῦτο ἀπώλεσε, Σολομῶντα λέγω
 καὶ Σαμψὼν καὶ ἔθνος δὲ ὀλόκληρον τὸ Ἰουδαϊκὸν οὕτω
 διέφθαρτο. Οὐ γὰρ οὕτω θηρία πλήττειν εἶωθεν, ὡς πονηρία
 ἀνθρώπων. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ φανερόν ἔχει τὸν ἴον, οἳτοι δὲ
 ἀνεπαισθήτως καὶ ἀροφητὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνιᾶσι τὴν
 25 λύμην, κατὰ μικρὸν ἀποσύροντες τὸ εὐτιμον τῆς ἀρετῆς. Διὰ
 τοῦτο καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄψιν ὁ Θεὸς ἀποτειγίζει, λέγων, «Ὁ

44. Ψαλμ. 25, 4.

45. Ἱερ. 3 27 - 28.

σωτηρίαν μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος πάλιν ὁ προφήτης προχωρῶν λέγει· «Δὲν ἔλαβα μέρος εἰς συνέδρια ἀνθρώπων πού ἀγαποῦν τὴν ματαιότητα καὶ δὲν θὰ εἰσέλθω μὲ παρανομοῦντας διὰ νὰ συνεδριάσω»⁴¹. Καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ μακαρίζει αὐτὸν πού κάθεται μόνος του καὶ σηκώνει μόνος του τὸν ζυγὸν ἀπὸ τὴν νεότητά του⁴⁵. Καὶ αἱ παροιμίαι κάμνουν πολὺν λόγον δι' αὐτὸ τὸ θέμα, συμβουλεύουσαι ὄλους καὶ λέγουσαι ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀκούουν, ἀλλὰ καὶ νὰ φεύγουν μακριὰ ἀπὸ ἐκείνους πού συμβουλεύουν κακὰ καὶ νὰ μὴ χάνουν τὸν καιρὸν των κοντὰ εἰς αὐτούς. Διότι ἐὰν πολλὰς φορές καὶ αἱ φυσικαὶ μας ἰδιότητες μεταβάλλονται ἐξ αἰτίας τῆς συναναστροφῆς, πόσον μᾶλλον τὰ ἀποκτηθέντα διὰ τῆς προαιρέσεως; Πράγματι καὶ τὸ χρῶμα τὸ ἔχομεν ἐκ φύσεως καὶ τὴν ὑγείαν, ἀλλὰ πολλὰς φορές καὶ αὐτὰ καταστρέφονται ἐξ αἰτίας κάποιας ἀντιθέτου συνηθείας· ὁμοίως καὶ ἡ ὄρεξις διὰ φαγητὸν εἶναι φυσικὴ ἰδιότης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν πολλὰς φορές τὴν ἐχάσαμεν ἐξ αἰτίας τῆς βλάβης ἀπὸ νοσήματα. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίνουν καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια. Ἐὰν δὲ τὰ ἐκ φύσεως μεταβάλλονται, πολὺ περισσότερον τὰ ἐκ προαιρέσεως, καὶ μάλιστα τόσον, ὅσον εὐκολώτερα μεταβάλλονται ἀπὸ τὴν μίαν πρὸς τὴν ἄλλην κατάστασιν.

Ἄς μὴ νομιζώμεν λοιπὸν ὅτι εἶναι μικρὰ ἢ βλάβη πού προέρχεται ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἃς ἀποφεύγωμεν τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἶδους, εἴτε γυναῖκες εἶναι, εἴτε φίλοι, εἴτε ὁποιοιδήποτε ἄλλοι. Διότι καὶ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἀνδρας αὐτὸ τοὺς κατέστρεψεν, ἐννοῶ τὸν Σολομῶντα καὶ τὸν Σαμψὼν· καὶ ὀλόκληρον δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἔτσι κατεστράφη. Διότι συνήθως δὲν πληγώνουν τόσον πολὺ τὰ θηρία, ὅσον ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων. Καθ' ὅσον ἐκεῖνα μὲν ἔχουν φανερόν τὸ δηλητήριον, ἐνῶ αὐτοὶ καθημερινὰ προκαλοῦν τὴν βλάβην ἀνεπαίσθητα καὶ ἀθόρυβα, καὶ σιγὰ-σιγὰ ἐξασθενίζουσι τὴν δύναμιν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει καὶ τὸ ἀμαρτωλὸν βλέμμα, λέγων,

- ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν
 ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», διὰ τὸ εὐκόλον καὶ εὐπερίστατον τῆς ἀ-
 πολείας. Σὺ δέ, εἰ μὲν πόλιν μέλλεις οἰκεῖν, πολλὰ περὶ ἀέ-
 ρων πολυπραγμονεῖς, εἰ μὴ νοσῶδεις, εἰ μὴ δύσκρατοι, εἰ μὴ
 5 ἀρχηροί, ψυχῆς δὲ μέλλων ποιεῖσθαι λόγον, οὐ περιεργάζη
 τὴν συνοσίαν τῶν μελλόντων ὀμιλεῖν αὐτῇ. ἀλλ' ἀπλῶς καὶ
 ὡς ἔτυχε πᾶσιν αὐτὴν ἐπιτρέπεις; Καὶ ποίας τεύξη συγγνώ-
 μης, εἰπέ μοι, οὕτως αὐτῆς ὑπεροσῶν; Πόθεν γὰρ οἶει τοὺς
 τὰς ἐρήμους κατειληφτάς θανμασιούς τινας καὶ λαμπροὺς
 10 γίνεσθαι; οὐκ ἐπειδὴ θορόβους καὶ ἀγορὰς φεύγουσι, καὶ τοῦ
 καπνοῦ τῶν ἐν τῷ μέσῳ πραγμάτων μακρὰν ἑαυτοὺς ἐσκή-
 νωσαν; Τούτους καὶ αὐτοὺς ζήλωσον, ἐπὶ μέσης πόλεως ἐρη-
 μίας διώκων. Πῶς δὲ ἔσται τοῦτο; Ἐὰν τοὺς πονηροὺς φεύ-
 γης, εἰς τὸ ἀγαθὸν διώκης. Οὕτω γὰρ πλείονα καρπώση
 15 τῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀσφάλειαν, οὐκ ἐν τῇ τῶν θλαπτόντων
 φυγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ὠφελόντων κοινονίᾳ. Ἄν
 γὰρ φεύγης μὲν τοὺς πονηροὺς, διώκης δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, ἐ-
 κατέρωθέν σοι τὰ τῆς ἀρετῆς ἀξιοθήσεται, καὶ τὰ τῆς κακίας
 οἰχήσεται.
- 20 Ἴν' οὖν τοῦτο γένηται, ταῦτα ποιῶμεν, πειθόμενοι τῷ
 ψαλμοδῶ λέγοντι· «Οὐ οὐ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι
 κατώκισάς με». Ἐπιταῦθα δὲ καταπαύσω τὸν λόγον, ἱκανῶς,
 εἶμαι, τὴν λύσιν ἀποδοὺς τῶν ζητουμένων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, τὸν καὶ ἀεὶ, καὶ
 25 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Αὐτός ποῦ βλέπει γυναῖκα μὲ φιλήδονον βλέμμα, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του»⁴⁶, διὰ νὰ δείξη πόσον εὐκόλα παρασύρεται κανεὶς εἰς τὴν ἀπώλειαν. Σὺ ὁμως, ὅταν πρόκειται νὰ κατοικήσης εἰς μίαν πόλιν, ἐξετάσεις μὲ πολλὴν λεπτομέρειαν τοὺς ἀνέμους, μὴ τυχὸν εἶναι νοσηροί, μήπως δὲν εἶναι ἥπιοι, μήπως δὲν εἶναι ξηροί, ὅταν ὁμως πρόκειται νὰ κάμης λόγον διὰ τὴν ψυχὴν, δὲν ἐξετάσεις τὸν χαρακτήρα ἐκείνων ποῦ πρόκειται νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν τὴν συναναστροφὴν, ἀλλ' ἐπιτρέπεις ἐντελῶς ἀπερίσκεπτα εἰς ὅλους νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτήν. Καὶ ποῖαν, εἰπέ μου, συγγνώμην θὰ ἔχης, περιφρονῶν αὐτὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι ἀπὸ τοῦ νομίζεις ὅτι γίνονται ὠρισμένοι, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κατέλαβαν τὰς ἐρήμους, θαυμαστοὶ καὶ λαμπροί; δὲν γίνονται ἐπειδὴ φεύγουν τοὺς θορύβους καὶ τὰς ἀγοράς καὶ κατασκηνώνουν μακριὰ ἀπὸ τὸν καπνὸν τῆς καθημερινότητος; Αὐτούς καὶ σὺ νὰ μιμηθῆς, ἐπιδιώκων μέσα εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐρημίαν. Πῶς δὲ θὰ συμβῆ αὐτό; Ἐὰν ἀποφεύγης τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιδιώκῃς τοὺς καλοὺς. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχῃς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ καταφεύγουν εἰς τὰς ἐρημίας, ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀποφυγὴν ἐκείνων ποῦ σὲ βλάπτουν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐπικοινωνίαν ἐκείνων ποῦ σὲ ὠφελοῦν. Διότι, ἐὰν μὲν ἀποφεύγῃς τοὺς κακοὺς, ἐπιδιώκῃς δὲ τοὺς καλοὺς, θ' αὐξηθοῦν καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τὰ τῆς ἀρετῆς ὀφέλη, καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν αἱ συνέπειαι τῆς κακίας.

Διὰ νὰ συμβῆ λοιπὸν αὐτό, ἄς πράττωμεν αὐτά, δείχνοντες ὑπακοὴν εἰς τὰ λόγια τοῦ ψαλμωδοῦ· «Διότι σὺ, Κύριε, ἄν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατοικῶ γεμᾶτος ἐλπίδα πρὸς ἐσένα». Ἐδῶ δὲ θὰ τερματίσω τὸν λόγον, πιστεῦων, ὅτι ἔδωσα ἱκανοποιητικὴν λύσιν εἰς τὰ ἐξεταζόμενα, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ε΄ ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ κληρονομώσεως. ψαλμὸς
τῷ Δαυίδ.

5 1. Πρῶτον ἴδωμεν τίς ἡ κληρονομία, καὶ εἰ αὕτη καὶ
ἡμῖν ἐπιβάλλει ἔπειτα τὸν χρόνον καθ' ὃν δίδεται. Καὶ δὴ
ἄτοπον, διαθήκης μὲν χρημάτων ὑμῖν ἀπαγγελθείσης, ὡς
προσήμετος ἡμῖν τοῦ κλήρου, περιεργάζεσθαι καὶ πολυπρα-
γμονεῖν, καὶ τὰ γράμματα ἐπιζητεῖν, καὶ ἀργύριον καταβάλ-
10 λειν, καὶ χαρτίοις προσθέναι, καὶ ἀντιγράφειν τὰ ἐγγεγραμ-
μένα, καὶ πᾶσαν ἐπιδεικνύσθαι οἰουδὴν, ἐνταῦθα δὲ τῶν
διαθηκῶν πνευματικῶν εἰς μέσον προκειμένων, καὶ τῶν βί-
βλων πασῶν ἀνεργημένων, ραθυμεῖν καὶ ἀναπεπιωκέναι, καὶ
ταῦτα τῆς κληρονομίας οὐκ οὔσης αἰσθητῆς. Προσίομεν τοί-
15 νων, καὶ ἀνοίγωμεν τὰ γραμματεῖα, καὶ ἐγκύπτωμεν τοῖς ἐγ-
γεγραμμένοις, καὶ ἴδωμεν ἐπὶ τίσιν ἡμῖν ὁ κλῆρος οὗτος κα-
ταλέλειπται, καὶ τίς ἡ τοῦ κλήρου φύσις. Οὐ γὰρ ἀπλῶς κατέ-
λιπεν ἡμῖν τὸν κλῆρον, ἀλλ' ἐφ' αἰρέσει τινί. Ποία δὴ ταύτη;
«Ὁ ἀγαπῶν με», φησί, «ὡς ἐπιτολὰς μου τηρήσεν». Καὶ πάλιν,
20 «Ὅς οὐκ ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθῆ ὀπίσω μου»,
καὶ ἕτερα πλείοι. α, ἅπερ τῆ διαθήκῃ ἐγγέγραπται. Μάθωμεν
δὲ καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν μέλλομεν ταῦτα ἀπολαμβάνειν. Οὐ
γὰρ ὁ παρὼν ἐστίν, ἀλλ' ὁ μέλλων μᾶλλον δὲ καὶ ὁ παρὼν
καὶ ὁ μέλλων. «Ζητεῖτε γὰρ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦ-
25 τα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». τὸ δὲ ὀλόκληρον τότε.

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι προσευχὴ ἐωθινή καὶ ἀπὸ τὴν φράσιν
«ὑπὲρ τῆς κληρονομώσεως», ἐθεωρήθη ὅτι ὑποδηλώνει τὴν συναγωγὴν
καὶ ἔπειτα τὴν ἐκκλησίαν ὡς κληρονόμον τῶν οὐρανίων αγαθῶν κατὰ
δὲ τὸν ἰ. Χρυσόστομον ὑποδηλώνει καὶ κάθε ψυχὴν, πού καλεῖται, ὡς
νύμφη τοῦ Χριστοῦ, νὰ κληρονομήσῃ τὰ υπερβοῖοντα κάθε ἀνθρωπί-
νην σκέψιν οὐράνια αγαθά. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ, ἀγνωστον πότε
αυνετάχθη, ὅπωςδὴποτε ὅμως εὐρίσκειται ὁ Δαυίδ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα
καὶ προσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον διὰ τὴν ἐωθινήν προσευχὴν καὶ
διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ πρὸς διάλυσιν τῶν σκοτεινῶν
νεφῶν πού βλέπει νὰ ἐρχωνται ἐναντίον του.

2. Ἰω. 14, 23.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ε΄ ΨΑΛΜΟΝ

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς κληρονομοῦσης
ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ'.

1. Κατὰ πρῶτον ἄς ἰδοῦμεν ποία εἶναι ἡ κληρονομία καὶ ἐὰν αὕτη ἀναφέρεται καὶ εἰς ἡμᾶς· ἔπειτα ἄς ἐξετάσωμεν τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον δίδεται αὕτη. Καὶ πράγματι εἶναι παράλογον, ὅταν μὲν σᾶς ἀναγγέλλεται μία διαθήκη χρημάτων καὶ σᾶς λέγουν ὅτι σᾶς ἀνήκει ἡ κληρονομία, νὰ περιεργάζεσθε καὶ νὰ πολυασχολῆσθε μὲ αὐτὴν καὶ νὰ ἀναζητῆτε τὰ ἔγγραφα καὶ χρήματα νὰ πληρώνετε καὶ χαρτιῶ νὰ προσκομίζετε καὶ νὰ ἀντιγράφετε τὰ ὅσα εἶναι γραμμένα εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἐπιδεικνύετε κόπην φροντίδα δι' αὐτὴν, ὅταν ὁμως ἐδῶ ἐκτίθενται ἐνώπιόν σας αἱ πνευματικαὶ διαθηκαὶ καὶ ὅλα τὰ βιβλία εἶναι ἀνοιγμένα, νὰ δείχνετε ἀδιαφορίαν καὶ νὰ δειλιάζετε, καὶ ὅλα αὐτὰ, ἐπειδὴ ἡ κληρονομία δὲν εἶναι αἰσθητὴ. Ἄς προσέλθωμεν λοιπὸν καὶ ἄς ἀνοίξωμεν τὰ βιβλία καὶ ἄς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὰ ἀναγραφόμενα καὶ ἄς ἰδοῦμεν ὑπὸ ποίους ὅρους μᾶς ἐδόθη αὕτη ἡ κληρονομία καὶ ποία εἶναι ἡ φύσις αὐτῆς. Διότι δὲν μᾶς ἄφησεν ἔτσι εἰς τὴν τύχην τὴν κληρονομίαν, ἀλλ' ὑπὸ κάποιον ὅρον. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς ὁ ὅρος; «Ἐκεῖνος» λέγει, «πού μὲ ἀγαπᾷ θὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς μου»³. Καὶ πάλιν, «Ὁποῖος δὲν σηκώνει τὸν σταυρὸν τοῦ καὶ δὲν ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου»⁴, καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα εἰς τὴν διαθήκην. Ἄς μάθωμεν δὲ καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον πρόκειται ν' ἀπολαύωμεν αὐτὰ. Διότι δὲν εἶναι ὁ παρῶν καιρὸς, ἀλλ' ὁ μελλοντικός· μᾶλλον δὲ καὶ ὁ παρῶν καὶ ὁ μελλοντικός. Διότι λέγει, «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ σᾶς προστεθοῦν ὅλα αὐτὰ»⁴, ἐξ ὁλοκλήρου ὁμως τότε.

3. Ματθ. 10, 38.

4. Λουκᾶ 12, 3.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ παρὼν βίος ἐπίκτητος, καὶ ἀτελέστερον εἰ
 διακείμεθα, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ ἕξωθεν νομοθέται, καὶ τελείοις
 γενομένοις ἐγχειρίζουσι τὴν παρῶσαν οὐσίαν, τοῦτο καὶ ὁ
 Θεὸς ἐργάζεται. Ἐπειδὴν εἰς ἄνδρα τέλειον καὶ μέτρον ἡλι-
 5 κίας κατανήσωμεν, καὶ πρὸς τὸν ἀκῆραιον μετασιῶμεν βίον,
 τότε ἡμῖν ἐγχειρίζει τὸν κληρὸν ἐκεῖνον. Τέως δὲ διέθετο,
 καὶ τὰ γράμματα ἡμῖν κατέλιπε, καὶ τίνα προάπιοντες ἐπιτευ-
 ξόμεθα τῆς κληρονομίας εἶπεν, ὥστε μὴ ἐκπεσεῖν, μηδὲ ἀπο-
 κληρονόμως γενέσθαι. Εἰ δὲ τίνα θορυβεῖ τὸ μηδέπω τελεί-
 10 οὺς ἡμᾶς εἶναι, καὶ ἐποπιεθεὶ τὰ εἰρημένα, ἀκουείωσαν Παύ-
 λου λέγοντος, «Ὅτε ἤμην νῆπιος, ὡς νῆπιος ἐλάλουν», ὡς νῆ-
 πιος ἐφρόνουν, ὡς νῆπιος ἐλογιζόμεην, ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ,
 κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου», περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλ-
 λοντος αἰῶνος διαλεγομένου. Καὶ πάλιν «Μέχρις οὗ κατα-
 15 νήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας».
 Ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι βίῳ, φησί, καθάπερ παρὰ τροφῶ
 τινι, τῇ κίσει ταύτῃ ἀνατρεφόμεθα, ἐπειδὴν δὲ μέλλομεν εἰς
 τὴν δεσποικὴν ἄγεσθαι οἰκίαν, τὰ ἱμάτια ἀπαμφιεχνύμενοι τῆς
 φθορᾶς, καὶ ἀφθαρσίαν ἀναλαμβάνοντες, πρὸς εἰτέραν μεθι-
 20 σιάμεθα λῆξιν. Αὕτη ἡ διαθήκη καὶ ἀποκλήρους πολλοὺς ἠ-
 πείλησε ποιεῖν, ἐὰν ἀνάξιοι γένωνται τῶν αἰρέσεων τῶν ἐγ-
 γεγραμμένων.

Ἄλλ' ἴδωμεν τίς ἐστὶν ὁ κληρὸς λοιπόν. «Ἄ μήτε ὀφθαλ-
 μὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέ-
 25 θη». Πῶς τοίνυν ἐμέλλομεν τὴν χρῆσιν τούτων λαμβάνειν ἐν
 τῷ παρόντι βίῳ, ὧν ἡ γνώσις ὑπερβαίνει τὴν διάνοιαν τὴν

5. Α' Κορ. 13, 11.

6. Ἐφ. 4, 13.

7. Α' Κορ. 2, 9.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι φθαρτὴ καὶ εἴμεθα ἀκόμη πνευματικὰ πολὺ ἀτελεῖς, ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ κάμνουν οἱ κοσμικοὶ νομοθετοῦν, ποὺ μᾶς παραδίδουν δηλαδὴ τὴν πατρικὴν περιουσίαν ὅταν ἐνηλικιωθῶμεν, αὐτὸ κάμνει καὶ ὁ Θεός. Ὅταν δηλαδὴ ὀλοκληρωθῶμεν πνευματικὰ καὶ ἔλθωμεν εἰς κατάλληλον ἡλικίαν καὶ μεταβῶμεν πρὸς τὴν ἀφθαρτον ἐκείνην ζωὴν, τότε μᾶς παραδίδει τὴν κληρονομίαν ἐκείνην. Καὶ ἀρχὴν ἔκαμε τὴν διαθήκην καὶ μᾶς ἄφησεν αὐτὴν γραμμένην καὶ μᾶς εἶπε τί νὰ κάμωμεν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὴν τὴν κληρονομίαν, ὥστε νὰ μὴ ἐκπέσωμεν ἀπὸ αὐτὴν καὶ γίνωμεν ἀπόκληροι. Ἐάν δὲ κάποιον τὸν ἀνησυχῇ τὸ ὅτι δὲν εἴμεθα ἀκόμη πνευματικὰ τέλειοι καὶ ἀμφιβάλλει διὰ τὰ λεγόμενα, ἄς ἀκούσῃ τὸν Παῦλον ποὺ λέγει, «Ὅταν ἦμουν εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν, ὠμιλοῦσα ὡσάν νήπιον, ἐσκεπτόμην ὡσάν νήπιον καὶ ἐσυλλογιζόμην ὡσάν νήπιον, ὅταν ὅμως ἔγινα ἄνδρας κατήργησα τοὺς νηπιακοὺς τρόπους»⁵, καὶ ποὺ ἀσφαλῶς τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Καὶ πάλιν· «Μέχρις ὅτου καταντήσωμεν ὅλοι εἰς ἄνδρα πνευματικὰ τέλειον, εἰς κατάλληλον ἡλικίαν»⁶. Διότι εἰς μὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν, λέγει, ἀνατρεφόμεθα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ὡσάν ἀκριβῶς πλησίον κάποιας τροφῆς, ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν τὰ ἐνδύματα τὰ φθαρτὰ καὶ φορέσωμεν τὰ ἀφθαρτα, θὰ μεταφερθῶμεν εἰς ἄλλην κληρονομίαν. Αὐτὴ ἡ διαθήκη ἠπέιλησε πολλοὺς νὰ τοὺς ἀποκληρώσῃ, ἐάν φανοῦν ἀνάξιοι νὰ τηρήσουν τοὺς ὅρους ποὺ ἀναγράφονται εἰς αὐτὴν.

Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμεν ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ἡ κληρονομία. Εἶναι «Ἐκεῖνα ποὺ οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσεν, οὔτε ἀνθρώπινος νοῦς συνέλαβεν»⁷. Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατόν νὰ λάβωμεν καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν αὐτὰ, ἡ γνῶσις τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὴν ἰδικὴν μας σκέψιν; Διὰ τοῦτο ἔχουν ἀπο-

ἡμετέραν; Διὰ τοῦτο ἡμῖν ἐκεῖ τειταμένται. Καὶ ὄρα τὴν κη-
 δεμονίαν τὴν πολλήν. Τοὺς μὲν πόρους τῇ παρουσίᾳ συνεπλή-
 ρωσε ζωῆ, ὥστε τῇ βραχύτητι τοῦ χρόνου συγκαταλυθῆναι τὸ
 ἐπίμοχθον, τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν τῷ μέλλοντι εἰσπαινεύσαιο αἰῶνι,
 5 ὥστε τῷ ἀγῆρω συμπαρακτείνεσθαι τὰς ἀμοιβάς. Ἐκείνην
 τὴν λῆξιν καὶ βασιλείαν καλεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ὑπερβαίνει λόγον,
 ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸ ἐγγχωροῦν ἡμῖν ἀκοῦσαι, παρηγίξασαι τὰ
 μέλλοντα, νῦν μὲν, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, βασιλείαν καλῶν, νῦν
 δὲ γάμων, νῦν ἀρχῆν, ἀπὸ τῶν παιδοῶν τῶν παρ' ἡμῖν ὄνο-
 10 μάτων παρανοίγων ἡμῖν τὴν περὶ ἐκείνων ἔννοιαν, τὴν αἰώ-
 νιον δόξαν, τὴν ἀκήρατον μακαριότητα, τὴν μετὰ Χριστοῦ δια-
 γωγὴν, ἧς οὐδὲν ἄν γένοιτο ἴσον.

Τίνες δὲ καὶ αἱ ἀφορέσεις τῆς Ἐκκλησίας, μᾶλλον δὲ τῆς
 κληρονομίας; Οὐδὲν ποσειτικὸν ἔχουσαι. «Ἄ θέλετε ἴνα», φη-
 15 σί, «ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐ-
 τοῖς». Οὐαὶ πῶς οὐδὲν ξέρον ἐπεισήγαγεν, ἀλλ' ἃ προλαβοῦ-
 σα ἢ γύσις ἐνομοθέτησεν; Ἄπερ αὐτός, φησί, γενέσθαι θέ-
 λεις παρὰ τῶν πλησίον εἰς σέ, ταῦτα καὶ αὐτὸς ἔργασαι. Θέ-
 λεις ἐπαινεῖσθαι; Ἐπαίνει. Θέλεις μὴ ἀρπάξασθαι; Μὴ ἄρ-
 20 παῖε. Θέλεις τιμᾶσθαι; Τίμα. Θέλεις ἐλεεῖσθαι; Ἐλέει. Θέ-
 λεις φιλεῖσθαι; Φίλει. Θέλεις μὴ ἀκούειν κακῶς; Μηδὲ σὺ
 εἴπης. Καὶ ὄρα τὴν ἀκρίθειαν. Οὐκ εἶπεν, ὅσα σὺ θέλεις ἴνα
 ποιῶσι, μηδὲ ὑμεῖς ποιεῖτε, ἀλλ' Ἄ θέλεις. Ἐπειδὴ γὰρ
 δύο εἰσὶν ὁδοὶ πρὸς ἀρετὴν ἄγουσαι, μία μὲν ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς
 25 κακίας, εἰτέρα δὲ ἡ ἐργασία τῶν ἀρετῶν, ταύτην προτίθησι,
 διὰ ταύτης κακείνην δὴλῆν ποιῶν καὶ τὴν μὲν ἠγίξασαι τῷ

ταμειυθῆ δι' ἡμᾶς ἐκεῖ. Καί πρόσεχε τὴν μεγάλην κηδεμονίαν του. Τούς μὲν κόπους τούς περιώρισεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὥστε μαζί μὲ τὸ πολὺ σύντομον χρονικὸν διάστημα νὰ ἐξαφανισθῆ καὶ ὁ κόπος, τὰ ἀγαθὰ ὅμως τὰ ἀπεταμίευσεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ὥστε νὰ ἐπικτείνωνται αἱ ἀμοιβαί εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ἐκείνην τὴν κληρονομίαν ὀνομάζει καὶ βασιλείαν. Βέβαια ἂν καὶ ὑπερβαίνει τὴν σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅμως, ὅσον ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσωμεν, ἔκαμε ὑπαινιγμὸν διὰ τὰ μελλοντικά, ἄλλοτε μὲν, ὅπως προανέφερα, ὀνομάζων αὐτὰ βασιλείαν, ἄλλοτε γάμον, ἄλλοτε δὲ ἐξουσίαν, φανερώων εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ὀνόματα τὴν ἔννοιαν ἐκείνων, τὴν αἰώνιον δόξαν, τὴν ἀφθαρτον μακαριότητα, τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ζωὴν, μὲ τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ.

Ποῖαι δὲ εἶναι αἱ ἐντολαὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ καλύτερα τῆς κληρονομίας; Δὲν ἔχουν τίποτε τὸ βαρὺ. «Αὐτά», λέγει, «πού θέλετε νὰ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι δι' ἐσᾶς, αὐτὰ νὰ κάμνετε καὶ σεῖς δι' αὐτούς»*. Βλέπετε πῶς δὲν ἐπρόσθεσε τίποτε τὸ ξένον, ἀλλ' ὅσα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐνομοθέτησεν ἡ φύσις; Ἐκεῖνα, λέγει, πού σὺ ὁ ἴδιος θέλεις νὰ σοῦ κάνουν οἱ πλησίον σου, αὐτὰ κάμε καὶ σὺ ὁ ἴδιος. Θέλεις νὰ ἐπαινῆσαι; Νὰ ἐπαινῆς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ μὴ ἀρπάζουν τὰ πράγματά σου; Νὰ μὴ ἀρπάζης καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σὲ τιμοῦν; Νὰ τιμᾶς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σὲ ἐλεοῦν; Νὰ ἐλεῆς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ σὲ ἀγαποῦν; Νὰ ἀγαπᾶς καὶ σὺ. Θέλεις νὰ μὴ ἀκούης κακὰ λόγια δι' ἐσένα; νὰ μὴ λέγης οὔτε σὺ. Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκριβολογίαν. Δὲν εἶπεν, ὅσα δὲν θέλετε νὰ σᾶς κάμνουν, νὰ μὴ τὰ κάμνετε καὶ σεῖς, ἀλλ' «Ὅσα θέλετε». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δύο εἶναι οἱ δρόμοι πού ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἀρετὴν, μία μὲν ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κακίαν, ἡ ἄλλη δὲ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀρετῶν, αὐτὴν θέτει πρῶτην, φανερώων μὲ αὐτὴν καὶ ἐκείνην· καὶ τὴν μὲν ὑψηλίσθη μὲ τὰ λόγια, «ἐκεῖνος πού ἐσύ μι-

λέγειν, «ὦ μισεῖς, ἄλλω μὴ ποιήσης», τὴν δὲ σαφῶς ἐδήλωσαν εἰπὼν, «Ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶνιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς».

2. Ἔστι καὶ ἄλλη αἴρεσις. Ποία δὲ αὕτη; Τὸ ἀγαπᾶν
 5 τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτὸν. Τί τοῦτου γένοιτ' ἂν εὐκολώτερον; Τὸ γὰρ μισεῖν ἐπαχθὲς καὶ θορυβὸς ἐμποιοῦν, τὸ δὲ φιλεῖν εὐκόλον καὶ ῥάδιον. Καὶ γὰρ εἰ μὲν εἶπεν, ἄνθρωποι ὄντες φιλεῖτε θηρία, δύσκολον ἦν τὸ ἐπίταγμα, εἰ δὲ ἀνθρώπους ὄντας ἀνθρώπους φιλεῖν ἐκέλευσεν, ἔνθα καὶ τὸ ὁμοούσιον
 10 καὶ συγγενὲς πολλὴν εἰσφέρει ῥοπήν, καὶ παρὰ τῆς φύσεως ἢ παραίνεσις, ποίαν ἂν ἔχοι δυσκολίαν; Ὅπερ καὶ ἐπὶ λέοντων καὶ λύκων γίνεται· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως ἀγωγὸν εἰς φιλίαν ἐστί. Ποίαν οὖν σχοιήμεν ἀπολογίαν, λέοντας μὲν ἡμεροῦντες καὶ ἑαυτοῖς συνοικίζοντες,
 15 τὸ δὲ ὁμογενὲς μὴ ἐπισιῶμενοι; Οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι πολλοὶ διὰ κληρονομίαν γέροντας περιάσιν ἀγρεύοντες, καὶ πάντων τῶν τοῦ γήρους ἀνέχονται κακῶν, νέοι ὄντες καὶ σφριγῶντες, ποδαλγίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ γήρῳ νοσημάτων, καὶ κορυζῆς, διὰ τοῦ προσεδρεύειν διηνεκῶς; Καίτοι χρήματά
 20 ἔστιν ἐκεῖ, καὶ ἄδηλος ἐλπίς· ἐνταῦθα δὲ οὐρανός, καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ τὸ εὐαρεσιῆσαι Θεῷ.

Τίς δὲ ἡ κληρονομοῦσα; ὑπὲρ τῆς κληρονομοῦσης γόσφησιν ἢ προγραφή. Ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· περὶ ἧς λέγει ὁ Παῦλος· «Ἡρμωσάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρ-
 25 θένον ἀγνήν παρασιῆσαι τῷ Χριστῷ». Καὶ ὁ Ἰωάννης· «Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν». Ἀλλ' ὁ μὲν νυμφίος μετὰ

9. B' Κορ. 11, 2.

10. Ἰω. 3, 29.

σεῖς, μὴ τό κάνης εἰς ἄλλον», τὴν δὲ ἄλλην ἐφανέρωσε καθαρά μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ὅσα θέλετε νὰ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐσᾶς, νὰ κάμνετε καὶ σεῖς εἰς αὐτούς».

2. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐντολή. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Τὸ ν' ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ὅπως τὸν ἑαυτὸν μας. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτό; Διότι τὸ νὰ μισῇ κανεὶς εἶναι εὐκολὸν καὶ εὐκολοεφάρμοστον. Καθ' ὅσον ἐὰν μὲν ἔλεγεν, ἐνῶ εἴσθε ἄνθρωποι νὰ ἀγαπᾶτε τὰ θηρία, ἦτο δύσκολον τὸ πρόσταγμα, ἐὰν ὅμως ἐνῶ εἴμεθα ἄνθρωποι ἔδωσεν ἐντολήν ν' ἀγαπῶμεν ἄνθρώπους, τὴν στιγμὴν ποῦ καὶ τὸ ὁμοούσιον καὶ ἡ συγγένεια μᾶς ὑποβοηθοῦν πάρα πολὺ καὶ ἡ ἰδία ἡ φύσις μᾶς συμβουλεύει νὰ πράττωμεν αὐτό, ποίαν δυσκολίαν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα; Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται καὶ μὲ τὰ λεοντάρια καὶ μὲ τοὺς λύκους· καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ ἡ συγγένεια τῆς φύσεως ὀδηγεῖ εἰς τὴν φιλίαν. Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ ἔχωμεν, ὅταν μὲν ἐξημερώνωμεν τὰ λεοντάρια καὶ συγκατοικοῦμεν μαζὶ μὲ αὐτά, δὲν προσελκύομεν ὅμως κοντὰ μας τοὺς συνανθρώπους μας; Δὲν βλέπετε, ὅτι πολλοὶ γυρίζουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ νὰ εὔρουν γέροντας καὶ νὰ τοὺς κληρονομήσουν καὶ ἀνέχονται, ἐνῶ εἶναι νέοι καὶ γεμᾶτοι σφρίγος, νὰ κάθωνται συνεχῶς πλησίον τῶν καὶ νὰ ὑπομένουν ὅλα τὰ κακὰ τῶν γηρατειῶν, ὅπως τοὺς πόνους τῶν ποδιῶν καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα τῶν γηρατειῶν καὶ τὸ συνάχι; Καὶ βέβαια ἐκεῖ μὲν ὑπάρχουν χρήματα, ἡ ἐλπίς ὅμως εἶναι ἀβεβαία, ἐνῶ ἐδῶ ὑπάρχει ὁ οὐρανὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ νὰ φανῶμεν εὐάρεστοι εἰς τὸν Θεόν.

Ποία ὅμως εἶναι ἡ κληρονομοῦσα; διότι ἡ ἐπιγραφὴ ὀμιλεῖ διὰ τὴν κληρονομοῦσαν. Εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ πλήρωμά της, διὰ τὴν ὁποίαν λέγει ὁ Παῦλος· «Σᾶς ἠρραβῶνισα μὲ ἓνα ἄνδρα διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω εἰς τὸν Χριστὸν ὡσάν παρθένον ἀγνήν»⁹. Καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει· «Ἐκεῖνος ποῦ ἔχει τὴν νύμφην εἶναι ὁ νυμφίος»¹⁰. Ἄλλ'

τὰς πρώτας ἡμέρας καταλύει τὸ σφοδρὸν τοῦ ἔρωτος, ὁ δὲ
 ἡμέτερος νυμφίος μένει διηνεκῶς ἡμᾶς ἀγαπῶν, καὶ ἐπι-
 τείνων τὸν πόθον ὅπερ δηλῶν ὁ Ἰωάννης νυμφίον καλεῖ,
 ὅτε ἀκμάζοντες οἱ πόθοι. Οὐδὲν διὰ τοῦτο δὲ μόνον νύμφην ἐκί-
 5 ἄσσειν, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντας ἔν σῶμα εἶναι βούλεται καὶ μίαν
 ψυχὴν, κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον· καὶ
 ὅτι καθάπερ ἡ νύμφη πάντα ποιεῖ πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ ἀν-
 δρός, οὕτω καὶ ἡμᾶς διὰ παντὸς τοῦ βίου τοιοῦτους εἶναι
 χρὴ. Οἷα ἡ νύμφη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τῶν πασιτά-
 10 δων καθέζεται, ἔν μεριμνῶσα μόνον ὅπως ἀρέσῃ τῷ νυμφίῳ,
 οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ βίου τοῦτου προκαθήμενοι ἐν σκο-
 πῶμεν, τοῦ νυμφίου τὴν ἀρέσκειαν, καὶ τὴν τῆς νύμφης εὐ-
 ταξίαν διατηρῶμεν. Ταύτης τῆς νύμφης καὶ ὁ Δαυὶδ μέμνη-
 ται λέγων· «Παρέσιη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματι-
 15 σμῶ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιμένη ἐν χρυσοστοῖς
 χρυσοῖς». Θέλεις αὐτῆς καὶ τὰ ὑποδήματα ἰδεῖν; Ἄκουσον
 Παύλου τοῦ νυμφαγωγοῦ λέγοντος· «Ὑποδησάμενοι τοὺς πό-
 δας ἐν εἰτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης». Θέλεις αὐ-
 τῆς ἰδεῖν καὶ τὴν ζώνην, καὶ ὡς ὑπὸ ἀληθείας σφραγίζεται·
 20 Ὁ αὐτὸς σε διδάξει. «Περιζωσάμενοι τὴν ὁσφὸν ἑμῶν ἐν ἀ-
 ληθείᾳ». Θέλεις ἰδεῖν αὐτῆς καὶ τὸ κάλλος; Καὶ τοῦτο μι-
 θήσῃ παρ' αὐτοῦ. «Μὴ ἔχουσα σπῖλον ἢ ρυτίδα». Ἄκουε καὶ
 ὁ Ἐκκλησιαστής τί περὶ ταύτης λέγει. «Ὅλη καλή εἰ, ἡ πλη-
 σίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί». Θέλεις ἰδεῖν καὶ τοὺς
 25 πόδας; «Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὴν εἰρή-
 νην, καὶ εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ». Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν
 καὶ ἐκπλήξεως γέμον, ὅτι καὶ κοσμήσας τοῦτον τὸν τρόπον

11. Ψαλμ. 44, 10.

12. Ἐφ. 6, 15.

13. Ἐφ. 6, 14.

14. Ἐφ. 5, 27.

15. Ἄσμα Ἄσμ. 4, 7.

16. Ρωμ. 10, 15.

ὁ μὲν νυμφίος μετὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας χάνει τὸ μεγάλο πάθος τοῦ ἔρωτος, ἐνῶ ὁ ἰδικός μας νυμφίος ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ συνεχῶς καὶ αὐξάνει τὸν πόθον, πρᾶγμα ποῦ διὰ νὰ δείξη ὁ Ἰωάννης τὸν ὀνομάζει νυμφίον, τότε δηλαδή ποῦ οἱ πόθοι εὐρίσκονται εἰς ἀκμὴν. Δὲν τὴν ὠνόμασεν ὁμῶς νύμφην μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ θέλει ὅλοι νὰ εἴμεθα ἓνα σῶμα καὶ μία ψυχὴ σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ νύμφη κάμνει τὰ πάντα διὰ νὰ εἶναι ἀρεατὴ εἰς τὸν ἄνδρα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴμεθα τέτοιοι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μας, ὅπως ἡ νύμφη κάθεται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὸ νυμφικὸν δωμάτιον καὶ φροντίζει δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα, πῶς δηλαδή ν' ἀρέσῃ εἰς τὸν νυμφίον, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εὐρισκόμενοι εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, ἓνα μόνον ἄς σκεπτόμεθα, τὸ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τὸν νυμφίον καὶ νὰ διατηρῶμεν τὴν ὑπακοὴν ποῦ ταιριάζει εἰς τὴν νύμφην. Αὐτὴν τὴν νύμφην μνημονεύει καὶ ὁ Δαυὶδ, λέγων· «Ἐστήθη πλησίον σου καὶ εἰς τὰ δεξιὰ σου ἡ βασίλισσα, ἐνδεδυμένη μὲ διάχρυσα ἐνδύματα καὶ στολισμένη μὲ πολυποίκιλα κροσσωτὰ χρυσὰ στολίδια»¹¹. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὰ ὑποδήματά της; Ἦκουσε τὸν νυμφαγωγὸν Παῦλον ποῦ λέγει· «Εἰς τὰ πόδια φορέσατε ὑποδήματα διὰ νὰ εἰσθε ἔτοιμοι διὰ τὸ χαρμόσουνον ἄγγελμα τῆς εἰρήνης»¹². Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὴν ζωὴν της ποῦ συνίσταται ἀπὸ ἀλήθειαν; Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος θὰ σᾶς τὸ διδάξῃ. «Ζωσθῆτε εἰς τὴν μέσην σας τὴν ἀλήθειαν»¹³. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὸ κάλλος της; Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθῃς ἀπὸ αὐτὸν· «χωρὶς νὰ ἔχη κηλίδα ἢ ρυτίδα»¹⁴. Ἦκουε τί λέγει καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής δι' αὐτὴν. «Ὀλόκληρη εἶσαι γεμάτη ἀπὸ ὁμορφίαν, σὺ ποῦ εἶσαι πλησίον μου, καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ἐσένα κανένα ψεγάδι»¹⁵. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὰ πόδια της; «Πόσον ὠραῖα εἶναι τὰ πόδια ἐκείνων ποῦ κηρύσσουν τὸ χαρμόσουνον εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης, τὴν χαρμόσουνον ἀγγελίαν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν». Καὶ τὸ ἄ-

αυτήν, οὐκ ἦλθε τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενος, ἵνα μὴ τῇ
 ὑπερβολῇ τοῦ κάλλους ἐκπλήξῃ αὐτήν, καὶ παράφρονα ἐργά-
 σθαι, ἀλλ' ἔρχεται ἱμάτιον περιβεβλημένος, ὅλον ἢ νύμφη
 5 μετέχεται γὰρ αἵματος καὶ σαρκὸς παραπλησίως αὐτῇ· καὶ
 οὐκ αὐτὴν ἄνω καλεῖ, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτὴν παραγίνεται
 τηρῶν κἀνταῦθα τοῦ νυμφίου τὸν νόμον τὸν πρὸς τὴν νύμφην
 αὐτὸν ἄγοντα. «Ὁπερ καὶ Μωϋσῆς ἔλεγεν· «Ἀντὶ τούτου κα-
 ταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ
 προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ». Καὶ ὁ Παῦλος·
 10 «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ
 εἰς τὴν Ἐκκλησίαν».

Ἐλθὼν τοίνυν εἰς τὸ καταγώγιον αὐτῆς, καὶ εὐρὸν ρυ-
 πῶσαν, ἀνχμῶσαν, γυμνήν, πεφρυμένην αἵματι, ἔλουσεν, ἤλει-
 ψεν, ἔθρειψεν, ἐνέδυσεν ἱμάτιον, ὅλον εὐρεθῆναι ἕτερον οὐκ
 15 ἔνι. Αὐτὸς αὐτῇ γενόμενος περιβολή, καὶ λαβὸν αὐτήν, οὕτως
 ἀνάγει. Ταύτη ἡ κληρονομία ἠτοιμασται. Τί οὖν ὑπὲρ αὐτῆς
 φησιν ὁ προφήτης; Πολλὰ· συνήγορος γὰρ ἐστὶν αὐτῆς, καὶ
 τὰ πλείονα τῶν αὐτῇ συμβησομένων προεῖπε καὶ προσεφώνη-
 σεν· ὅλον περὶ τοῦ νυμφίου, περὶ τῆς νυμφαγωγίας, περὶ τῶν
 20 ἀγαθῶν τῶν διαδεξομένων αὐτήν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα
 ὑπὲρ αὐτῆς ποιεῖται τὸν λόγον καὶ ἀρχόμενος, καθάπερ οἱ
 συνήγοροι οὗτοι οἱ ρήτορες, οἱ ἐν τοῖς δικαιοητοῖς, λέγει
 ὑπὲρ τίνος ποιεῖται τὴν δικαιολογίαν, ὅτι «ὑπὲρ τῆς κληρο-
 νομοσύνης». Καὶ τί αἰτεῖ ἡ κληρονομοῦσα, ἀκούσωμεν. «Τὰ
 25 ῥήματά μου ἐνώτιοι, Κύριε». Τὸν νυμφίον Κύριον καλεῖ
 καὶ γὰρ τοῦτο νύμφης εὐγνώμονος ἔργον. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν
 ὁμοουσίῳ τοῦτο συμβαίνει, καὶ κύριον τὸν ἄνδρα καλεῖ ἡ

17. Γεν. 2, 24.

18. Ἐφ. 5, 32.

ξιον θαυμασμοῦ θέβαια καὶ γεμάτων ἀπὸ ἐκπληξιν εἶναι ὅτι ἂν καὶ τὴν ἐστόλισε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν ἦλθε νὰ ἐπιδείξη τὴν δόξαν του, διὰ νὰ μὴ καταπλήξη αὐτὴν μὲ τὸ ὑπερβολικὸν κάλλος του καὶ τὴν κἀνη νὰ παραφρονήσῃ, ἀλλ' ἔρχεται ἐνδεδυμένος μὲ ἔνδυμα ὅπως ἡ νύμφη· δηλαδὴ παίρνει μέρος καὶ στέκεται κοντὰ τῆς μὲ αἷμα καὶ σάρκα· καὶ δὲν τὴν καλεῖ ἐπάνω, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔρχεται πρὸς αὐτὴν, τηρῶν καὶ ἐδῶ τὸ ἔθιμον τοῦ νυμφίου κατὰ τὸ ὁποῖον αὐτὸς πηγαίνει πρὸς τὴν νύμφην. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ ὁ Μωϋσῆς· «Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν γυναῖκα του»¹⁷. Καὶ ὁ Παῦλος· «Αὐτὸ τὸ μυστήριον εἶναι μέγαν· ἐγὼ δὲ τὸ ἐξηγῶ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν»¹⁸.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἦλθεν εἰς τὸ κατάλυμά της καὶ τὴν ἠύρε γεμάτην ἀπὸ βρωμιάν, γεμάτην ἀπὸ ἀκαθαρσίαν, γυμνήν, γεμάτην ἀπὸ αἷματα, τὴν ἔλουσε, τὴν ἤλειψε, τὴν ἔθρεψε, τὴν ἐνέδυσε μὲ τέτοιο ἔνδυμα πού ἄλλο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὔρεθῇ. Ὁ ἴδιος ἔγινεν ἡ περιβολή της καὶ ἄφοῦ τὴν ἔλαβε τὴν ὡδηγεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Δι' αὐτὴν ἔχει ἐτοιμασθῇ ἡ κληρονομία. Τί λέγει λοιπὸν δι' αὐτὴν ὁ προφήτης; Πολλὰ· διότι εἶναι συνήγορός της καὶ προεῖπε καὶ προεκήρυξε τὰ περισσότερα πού θὰ συμβοῦν εἰς αὐτὴν· ἐπὶ παραδειγματι τὰ ἀχαιτικὰ μὲ τὸν νυμφίον, μὲ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου, μὲ τὰ ἀγαθὰ πού θὰ διαδεχθοῦν αὐτὴν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐδῶ κάμνει λόγον δι' αὐτὴν καὶ ἀρχίζων τὸν λόγον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ρήτορες, οἱ συνήγοροι εἰς τὰ δικαστήρια, λέγει διὰ ποῖον θὰ συνηγορήσῃ, δηλαδὴ «ὑπὲρ τῆς κληρονομίης». Καὶ ὡς ἀκούσωμεν τί ζητεῖ ἡ κληρονομοῦσα. «Κύριε, εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσῃς τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μου». Τὸν νυμφίον τὸν ὀνομάζει Κύριον· καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι τὸ καθῆκον τῆς εὐγνώμονος νύμφης. Ἐὰν θέβαια αὐτὸ συμβαίνει μεταξύ ἐκείνων πού ἔχουν τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ ὀνομάζει ἡ γυ-

γυνή, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ,
 ὅπου καὶ φύσει Κύριός ἐστιν. Οὕτω γοῦν αὐτὸν οὐχ ὡς τυμ-
 φίον καλεῖ Κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς Δεσπότην, καὶ ἐπι-
 σπᾶται αὐτὸν πρὸς τὴν δέησιν. Ἐπειδὴ γὰρ κληρονομία αὐτῆ
 5 πρόκειται, ἡ κληρονομία δὲ αὕτη, εἰ κατορθώσῃ τὰ ἐπιτα-
 χθέντα, εἰς ἔργον ἐκβαίνει, παρακαλεῖ καὶ δεῖται σύμμαχον
 αὐτῆ γενέσθαι, ὥστε ἀνύσαι τὰ προκείμενα, καὶ μὴ ἐκπεσεῖν
 τοῦ κλήρου. Διὸ καὶ φησι «Τὰ ρήματά μου ἐνώτισαι, Κύριε»,
 καὶ μετὰ παρησίας λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ τοιαῦτα αἰτεῖ, ἅπερ
 10 καὶ αὐτὸς διδόναι βούλεται· ὡς εἰάν τις τοιαῦτα αἰτῆ ἀνάξια
 τοῦ παρέχοντος, οὐ δύναται ταύτην αἰτεῖν τὴν χάριν. Ὅταν
 καὶ ἐχθρῶν εὐχῆται, ὅταν κατὰ τῶν λελυπηκότων, ταῦτα οὐκ
 ἔσιν ἀνθρώπου, ἀλλὰ διαβόλου τὰ ρήματα. Εἰ γὰρ τὸ θανύ-
 ναι ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ (καὶ γὰρ «Τὸ περιττὸν τούτων ἐκ
 15 τοῦ πονηροῦ ἐστίν»), εὐδελον ὅτι καὶ τὸ καὶ ἐχθρῶν εὐχε-
 σθαι. Ἐὰν τοίνυν λέγῃς, «Τὰ ρήματά μου ἐνώτισαι», ἐκεῖνα
 φθέγγου, ἃ ἀνθρώπου ρήματά ἐστιν ἡμέρου καὶ φιλανθρώ-
 που, καὶ οὐδὲν ἔχοντος διαβολικόν.

3. «Σύνες τῆ κραυγῆ μου». Κραυγὴν ἐνταῦθα οὐ τὸν τό-
 20 νον φησὶ τῆς φωτῆς, ἀλλὰ τῆς διανοίας τὴν διάθεσιν. Ἐπει
 καὶ τῷ Μωϋσῆ οἰγῶντι ἔλεγε· «Τί βοᾷς πρὸς με;» Οὐκ εἶπε,
 'τί εὐχῆ πρὸς με; ἀλλὰ, «τί βοᾷς πρὸς με; ἐπειδὴ μετὰ
 σφοδρᾶς διαθέσεως αὐτῷ προσήει. Ἴνα γοῦν μάθῃς
 ὅτι καὶ ἐνταῦθα οὐ τὴν κραυγὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς
 25 διανοίας καὶ τὴν σπουδὴν τὴν συντεταμένην, οὐκ εἶπεν, ἄ-

ναϊκα κύριον τὸν ἄνδρα της, πολὺ περισσότερον συμβαίνει μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅπου καὶ ἐκ φύσεως εἶναι Κύριος. Ἔτσι λοιπὸν τὸν ὀνομάζει Κύριον ὄχι μόνον ὡς νυμφίον, ἀλλὰ καὶ ὡς Κύριον καὶ τὸν προσκαλεῖ εἰς τὴν προσευχὴν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εὐρίσκεται ἐμπρὸς της κληρονομία καὶ ἡ κληρονομία αὐτὴ γίνεται πραγματικότης ἐὰν ἤθελεν ἐπιτύχει κανεὶς τὰ προστάγματα, παρακαλεῖ καὶ προσεύχεται νὰ γίνῃ σύμμαχος της, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὰ ποὺ εὐρίσκονται ἐμπρὸς της καὶ νὰ μὴ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν κληρονομίαν. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Κύριε, εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσης τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μου», καὶ αὐτὸ τὸ λέγει μὲ παρρησίαν, ἐπειδὴ ζητεῖ τέτοια, ποὺ καὶ ὁ ἴδιος θέλει νὰ δίδῃ· διότι ἐὰν κανεὶς ζητῇ τέτοια ποὺ εἶναι ἀνάξια ἐκείνου ποὺ τὰ παρέχει, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητῇ αὐτὴν τὴν χάριν. Ὅταν προσεύχεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ὅταν προσεύχεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ μᾶς λυποῦν, αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου. Διότι ἐὰν τὸ νὰ ὀρκίζεται κανεὶς προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον, (καθ' ὅσον «Τὸ ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν πονηρὸν»¹⁹), εἶναι φανερόν ὅτι καὶ τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του. Ἐὰν λοιπὸν λέγῃς, «Εὐδόκησε νὰ δεχθῆς ν' ἀκούσης τὰ λόγια μου», ἐκεῖνα νὰ λέγῃς, ποὺ εἶναι λόγια ἀνθρώπου ἡμέρου καὶ φιλανθρώπου καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ διαβολικόν.

3. «Εὐδόκησε νὰ κατανοήσης τὴν κραυγὴν μου». Κραυγὴν ἐδῶ δὲν ὀνομάζει τὸ μέγεθος τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν, ποὺ ἐσιώπα, ἔλεγε· «Διατί φωνάζεις δυνατὰ πρὸς ἐμένα;». Δὲν εἶπε, ἴδιαι ἀπευθύνεις τὴν προσευχὴν σου πρὸς ἐμένα;· ἀλλὰ, «Διατί φωνάζεις δυνατὰ πρὸς ἐμένα;», ἐπειδὴ ἀπευθύνετο πρὸς αὐτὸν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῆς διαθέσεώς του. Διὰ νὰ μάθῃς λοιπὸν ὅτι καὶ ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὴν κραυγὴν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν προθυμίαν του, δὲν εἶπεν, ἄκουσε τὴν κραυ-

- κουσον τῆς κραυγῆς μου, ἀλλὰ τί; «Σύνες», ιουιέσι, κατὰ
 μαθε. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρωπίνους κέχρηται ρήμασιν, ἀλλὰ καὶ
 ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀνθρωπίνους τὸ εὖ παριστάμενον δηλοῖ. «Πρό-
 σχος τῆ φωνῆ τῆς δεήσεώς μου». Πάλιν τὴν ἔνδον λέγει φω-
 5 νῆν. Οὕτω καὶ Ἄννα ἐδόξα. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε, ἴπρόσχος
 τῆ φωνῆ τῆς εὐχῆς μου, ἀλλὰ, «Τῆς δεήσεώς μου». Τὸν
 γὰρ ἐυχόμενον ἰκέτου δεῖ περικεῖσθαι σχῆμα καὶ γνώμη. Ὁ
 γὰρ ἰκέτης οὐ κατηγόρου ρήματα ἀναλαμβάνει, ὁ δὲ ἐχθροῦ
 κατευχόμενος κατήγορος μᾶλλον ἔστιν ἢ ἰκέτης. Εἶδες πῶς
 10 παρέστησε τὴν εὐχὴν, ἐπειδὴ ἀξίαν αὐτὴν ἐποιεῖτο τοῦ ἀκου-
 σθῆναι; Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅταν εὐχόμεθα καὶ βουλώμεθα ἀ-
 κούεσθαι, πρῶτον αὐτὴν καθιστιῶμεν, ἵνα ἡ εὐχή, καὶ μὴ κα-
 τηγορία γένηται καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐκεῖνον, οὕτως
 αὐτὴν εἰσάγωμεν.
 15 Ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου». Ὅπερ ὁ προφήτης
 συνεχῶς λέγει, μᾶλλον δὲ ἥπερ ἐξάριετον τῷ Ἀβραάμ ἦν,
 καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησι, Δι' ἣν αἰτίαν «οὐκ ἐπαισχύνεται
 ὁ Θεὸς Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν», τοῦτο αὐτὴ διεῖληφε, καὶ
 τῷ πόθῳ κατώρθωσε. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, ὁ βασιλεύς.
 20 ἀλλ' «Ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου», ἰὸν ἔρωτα ἐνδεικνυ-
 μένη τὸν αὐτῆς. Εἶτα καὶ τὰς αἰτίας τίθησι, δι' αἷς ἀξιοῖ αὐ-
 τὴν ἀκουσθῆναι. Ποῖαι δὲ εἰσιν αὐταί; «Ὅτι πρὸς σὲ προσεύ-
 ξομαι, Κύριε». Τίς, φησί, οὐχὶ τῷ Θεῷ προσεύχεται; Πολ-
 λοι δοκοῦσι μὲν τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι πρὸς δὲ ἀνθρώπων
 25 ἐπίδειξιν τοῦτο ποιοῦσιν. Ἄλλ' οὐχ αὕτη ἀλλὰ πρὸς Θεὸν
 αὐτὸν ἀντεινέει, τὰ ἀνθρώπινα πάντα ἀφεῖσα.

«Τὸ πρῶτ' εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου». Ὅρᾳς σπουδῆν,
 καὶ κατανευγμένην ψυχῆν; Ἐκ προσιμίων τῆς ἡμέρας τὰς

19α. Α' Βασ., κεφ. 1-2.

20. Ἑβρ. 11, 16.

γὴν μου', ἀλλὰ τί; «Σύνες», δηλαδή, κατάμαθε. Μολονότι βέβαια χρησιμοποιεῖ ἀνθρώπινα λόγια, ὅμως καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα ἐκδηλώνει τὸ πλεόν εὐπρεπές. «Πρόσεχε εἰς τὴν φωνὴν τῆς παρακλήσεώς μου». Πάλιν ἐννοεῖ τὴν ἐσωτερικὴν φωνήν. Ἔτσι καὶ ἡ Ἄννα ἐφώναζε^{19α}. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ἴπρόσεξε τὴν φωνὴν τῆς προσευχῆς μου', ἀλλὰ, «Τῆς παρακλήσεώς μου». Διότι ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται πρέπει νὰ παίρνη τὴν στάσιν καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ ἱκέτου. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ παρακαλεῖ δὲν χρησιμοποιεῖ λόγια κατηγοροῦ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ του, εἶναι μᾶλλον κατήγορος, παρὰ ἱκέτης. Εἶδες πῶς παρουσίασε τὴν προσευχὴν ἐπειδὴ ἠθέλε νὰ τὴν κάμη τέτοια ποὺ νὰ ἀκουσθῆ; Ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ὅταν προσευχώμεθα καὶ θέλωμεν νὰ εἰσακούεται ἡ προσευχή μας, πρῶτα νὰ τὴν κάμνωμεν ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι προσευχή καὶ νὰ μὴ κοταντᾶ κατηγορία καὶ νὰ τὴν κάμνωμεν ἔτσι ποὺ νὰ συμφωνῆ μὲ τοὺς νόμους ἐκείνου.

«Ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου». Ἐκεῖνο ποὺ ὁ προφήτης λέγει συνεχῶς, μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο ποὺ ἦτο ἰδιαίτερα ἀγαπητὸν εἰς τὸν Ἀβραάμ, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν «δὲν ἐντρέπεται ὁ Θεὸς νὰ ὀνομάζεται Θεὸς αὐτῶν»²⁰, αὐτὸ ἐξέφρασε καὶ αὐτὴ καὶ τὸ κατώρθωσε μὲ τὸν πόθον της. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὁ βασιλεὺς', ἀλλ' «Ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου», δεικνύουσα ἔτσι τὸν ἔρωτά της. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ εἰσακουσθῆ. Ποῖοι δὲ εἶναι αὐτοί; «Διότι θὰ προσευχηθῶ εἰς ἐσένα, Κύριε». Ποῖος, λέγει, δὲν προσεύχεται εἰς τὸν Θεόν; Πολλοὶ μὲν νομίζουν ὅτι προσεύχονται εἰς τὸν Θεόν, ὅμως τὸ κάμνουν αὐτὸ διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ ὅμως δὲν ἦτο τέτοια, ἀλλ' ἀπευθύνετο πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, παραμερίζουσα ὅλα τὰ ἀνθρώπινα.

«Σὺ θὰ εἰσακούσης τὴν πρῶτην ἱκετευτικὴν φωνὴν μου». Βλέπεις προθυμίαν καὶ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ κατά-

- ἀπαρχὰς ἐδίδου τῷ Θεῷ. «Δεῖ», γάρ, φησί, «φθάνειν τὸν ἥλιον ἐπ' εὐχαριστίαν σου, καὶ πρὸ ἀνατολῆς φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι». Σὺ δὲ ἐπὶ μὲν βασιλείῳ σὺν ἂν ἀνάχοιο τὸν ἐλάχιστονον πρὸ σοῦ προλαβόντα προσκυνῆσαι, ἦν δὲ ἡλίου προσκυνούντιος καθεύδεις αὐτός, καὶ ἀναχωρεῖς τῇ κίσει τῆς προεδρίας, καὶ σὺ ἡ θάνεις ἄλασαν τὴν κίσειν τὴν διὰ σὲ γενομένην, οὐδὲ ἀποδίδως αὐτῷ τὰ εὐχαριστήρια, ἀλλ' ἀνιστάμενος καὶ ὄρνιν περικλύζεις καὶ χεῖρας, τὴν δὲ ψυχὴν περιορᾷς ἀκάθαρτον; Οὐκ οἶδα, ὅτι καθάπερ ὕδαι σῶμα, οὕτω δι' εὐχῆς ἡ ψυχὴ καθαίρεται; Νίφρον τοίνυν πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν. Πολλὰ λῆμαι προσίστανται αὐτῇ κακίας ταύτας ἀποθώμεθα διὰ τῆς δεήσεως. Ἄν γὰρ οὕτω τὸ σῶμα τειχίσωμεν, καλὸν θεμέλιον τῆς καθημερινῆς πράξεως καταβαλοῦμεν.
- 15 «Τὸ πρῶτ' παραστήσομαί σοι, καὶ ἐλόφομαι». Παραστήσομαί σοι, οὐ λόφῳ, ἡ φησὶν, ἀλλ' ἔργοις. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐγγὺς γενέσθαι δύναται τοῦ Θεοῦ. Τὸ γὰρ ἐγγὺς καὶ τὸ μακρὸν ἐντεῦθεν συμβαίνει ὁ γὰρ Θεὸς πανταχοῦ ἐστὶ. «Παραστήσομαί σοι, καὶ ἐλόφομαι», δι' οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ». Ἔτερος ἐρμηνευτῆς φησὶ «Καὶ σκοπήσω, δι' οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ». «Οὐδὲ παροικῆσει σοι πονηρευόμενος». Ἐνταῦθα τὰ εἰδωλὰ αἰνίττειται ὅτι τοῦτοις ἔχαιρον, καὶ πα-

νουσιν; Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, λέγει, κάμνω αὐτὴν τὴν ἐργασίαν. Ἦς τὸ ἀκούσουσιν ἐκεῖνοι ποῦ προσεύχονται μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους ἐργασίας των. Ὅχι ὁμως καὶ αὐτὴ, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ἐπρόσφερε τὰς ἀπαρχὰς εἰς τὸν Θεόν. Διότι, λέγει, «Πρέπει νὰ προλαβαίνουν τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου μὲ εὐχαριστίας πρὸς ἐσένα καὶ ν' ἀπευθύνουν τὴν προσευχὴν των πρὸς ἐσένα πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτός»²¹. Σὺ βέβαια εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τοῦ βασιλέως δὲν θὰ ἠμποροῦσες νὰ ἀνεχθῆς νὰ προλάβῃ ὁ κατώτερός σου πρὶν ἀπὸ ἐσένα νὰ προσκυνῆσῃ αὐτόν, ἐνῶ τώρα ἐνῶ ὁ ἥλιος προσκυνεῖ τὸν Θεόν σὺ κοιμᾶσαι καὶ παραχωρεῖς τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν κτίσιν καὶ δὲν προφθάνεις ὀλόκληρον τὴν κτίσιν ποῦ ἐγίνε δι' ἐσένα, οὔτε εὐχαριστεῖς αὐτόν, ἀλλὰ μόλις σηκωθῆς πλένεις τὸ πρόσωπόν σου καὶ τὰ χέρια σου, ἐνῶ τὴν ψυχὴν σου τὴν παραβλέπεις ἀφήνοντάς την ἀκάθαρτον; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα καθαρίζεται μὲ τὸ νερὸ, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ καθαρίζεται μὲ τὴν προσευχὴν; Νίψε λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν σου. Πολλὰ εἶδη κακίας ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν' αὐτὰ ἅς τὰ ἀπομακρύνωμεν μὲ τὴν προσευχὴν μας. Διότι, ἐὰν ἔτσι περιφρουρήσωμεν τὸ στόμα, θὰ θέσωμεν καλὸν θεμέλιον τῶν καθημερινῶν πράξεών μας.

«Τὸ πρωὶ θὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν σου καὶ θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου πρὸς ἐσένα». Θὰ παρουσιασθῶ ἐμπρός σου ὄχι τοπικῶς, λέγει, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα μου. Διότι ὁ τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον τὸ πλησίασμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ αὐτόν συμβαίνουν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος' διότι ὁ Θεὸς εὐρίσκεται παντοῦ. «Θὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν σου καὶ θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου πρὸς ἐσένα, διότι σὺ εἶσαι Θεὸς ποῦ δὲν θέλεις τὴν παρανομίαν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει' «Καὶ θὰ ἀναλογισθῶ, ὅτι σὺ εἶσαι Θεὸς ποῦ δὲν θέλεις τὴν ἀνομίαν». «Καὶ δὲν θὰ παραμείνῃ ἐνώπιόν σου ἐκεῖνος ποῦ πράττει τὸ κακόν». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὰ

- ρανομία πάση, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν πονηρίᾳ πράγμασιν. «Οὐδὲ παροικῆσει σοι πονηρευόμενος». Οὐκ ἔσται σοι, φησί, φίλος, οὐκ ἔσται σοι πλησίον. «Οὐδὲ διαμενοῖσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου». Τὸ μισολόγηρον τοῦ Θεοῦ ἐν-
- 5 ταῦθα δείκνυται, διδάσκων τοὺς ἐγγὺς αὐτοῦ γινομένους τοιούτους ἑαυτοὺς κατασκευάζειν, ὡς οὐκ ἐνὸν ἄλλως γενέσθαι ἐγγὺς. Εἰ γὰρ ἀνθρώπων χρησιῶ οὐκ ἂν τις δύναται γενέσθαι πλησίον, τοῖς τρόποις διεστηκῶς αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον τοῦτω.
- 10 «Οὐ γὰρ οὐ δύναται ἐναρέειον ἀνδρῶν ἐγγὺς γενέσθαι οὐ πονηροί, ἄκουσον τί φασὶ περὶ τοῦ δικαίου. «Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος». Οὕτω καὶ Ἰωάννης τὸ δεσποτικόν οἰκῶν καὶ μὴ ὀρώμενος ἐλύπει τὴν Ἡρωδιάδα καίτοι ἰσοῦτον αὐτοῦ ἀφεισιτήκει τὸ γύναιον μετὰ δὲ τὴν τελευταίαν, καὶ τοῦ τυράννου τότε ἐκείνου τὸ συνειδὸς κατέσειε.
- 15 Μηδεὶς τοίνυν τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων ἡγείσθω τι πάσχειν δεινόν, κἄν ἐπιβουλεύηται παρὰ τῶν πονηρῶν. Οἱ γὰρ πάσχοντες κακῶς οἱ ποιῶντές εἰσιν. «Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολείς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσειται Κύριος».
- 20 Ταῦτα λέγεται, οὐχ ἵνα ἀκούσωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παιδευόμεθα ταῦτα συνεχῶς ἀκούοντες, καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ τυμφίου ἀρμύζεσθαι, καὶ πλησίον αὐτοῦ γίνεσθαι. Ὡς ἂν μὴ ταῦτα ἦ, ἐρημούμεθα τῆς ἄνωθεν ροπῆς, οὐ σὺδὲν ἂν γένοιτο χεῖρον.

22. Σοφ. Σολ. 2, 14.

23. Ματθ. 7, 15.

εἶδωλα· διότι μὲ αὐτὰ ἠύχαριστοῦντο καὶ μὲ τὴν καθόλου παρανομίαν καὶ μὲ τὰ ἄλλα τὰ ἔργα τῆς παρανομίας. «Καὶ δὲν θὰ παραμείνη πλησίον σου ἐκεῖνος ποῦ πράττει τὸ κακόν». Δὲν θὰ γίνῃ φίλος σου, λέγει, δὲν θὰ σταθῇ πλησίον σου. «Οὔτε θὰ στηθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σου οἱ παράνομοι». Μὲ αὐτὰ τὰ ἅγια δείχνει τὸ πόσον μισεῖ ὁ Θεὸς τὴν κακίαν, διδύσκων ἐκείνους ποῦ εὐρίσκοντο πλησίον του νὰ καθιστοῦν τέτοιον τὸν ἑαυτὸν των, καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ παραμείνουν πλησίον του. Διότι, ἐὰν κανεὶς δὲν ἤμπορῇ νὰ παραμείνη πλησίον κάποιου καλοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ διαφέρουν οἱ τρόποι του, πολὺ περισσότερο δὲν ἤμπορεῖ νὰ σταθῇ πλησίον αὐτοῦ. Τὸ ὅτι βέβαια οἱ πονηροὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ σταθοῦν πλησίον τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν, ἄκουσε τί λέγει διὰ τὸν δίκαιον· «Εἶναι βαρετὸς ἀκόμη καὶ νὰ τὸν βλέπωμεν»²². Ἔτσι καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐνῶ διέμενεν εἰς τὸ δεσμοτήριον καὶ δὲν ἐβλέπετο, παρὰ ταῦτα ἐστενοχωροῦσε τὴν Ἡρωδιᾶδα καὶ βέβαια τόσον μακριὰ ἀπὸ αὐτὸν εὐρίσκετο τὸ γύναιον· μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του συνετάρασε καὶ τὴν συνειδήσιν ἐκείνου τοῦ τυράννου.

Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ζοῦν ἐνάρετα ἄς μὴ νομίζῃ ὅτι παθαίνει κάποιο κακόν καὶ ἂν ἀκόμα ἐπιβουλεύεται ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Διότι αὐτοὶ ποῦ κακοποιοῦνται εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ κακοποιοῦν. «Ἐμίσηαες ὅλους ἐκείνους ποῦ πράττουν τὴν ἀνομίαν καὶ θὰ ἐξολοθρεύσῃς ὅλους ἐκείνους ποῦ λέγουσιν καὶ διαδίδουν ψεῦδη. Τὸν αἰμοβόρον ἄνθρωπον καὶ τὸν δόλιον τὸν ἀποστρέφεται ὁ Κύριος». Αὐτὰ τὰ λέγει, ὄχι μόνον διὰ νὰ τὰ ἀκούσωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διδασκώμεθα, ἀκούοντες αὐτὰ συνεχῶς, καὶ νὰ προσαρμόζωμεν τὴν ζωὴν μὲ τὴν ζωὴν τοῦ νυμφίου καὶ νὰ εὐρισκώμεθα πλησίον του. Διότι, ἐὰν αὐτὰ δὲν συμβαίνουν, μένομεν ἔρημοι ἀπὸ τὴν οὐράνιον βοήθειαν, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὅποιον τίποτε δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον.

4. «Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν»
 κἂν δοῦλος ἢ. φησί, κἂν ἐλεύθερος, κἂν βασιλεύς, κἂν ὁπι-
 σοῦν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀξιωματίων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τοὺς
 φίλους ἐγκρίνειν ὁ Θεὸς εἶωθεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν
 5 παχύτερων οὐδὲν ἠγροῦνται τὸ μῖσος εἶναι, ἄκουσον πὺς ἐπή-
 γαγε καὶ κολάσεως φόβον, εἰπὼν, «Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λα-
 λοῦντας τὸ ψεῦδος», ἐπὶ τὸ παχύτερον τῶν ἡμαρτανομένων τὸν
 λόγον μετατιθεῖς. Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ μίσους στήσεται τὰ τῆς
 τιμωρίας, καίτοι καὶ τοῦτο ἄφαιτος κόλασις, ἀλλὰ καὶ πάντας
 10 ἀπολεῖ τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Καίτοι καὶ τὸ πρότερον
 χαλεπὸν, καὶ γέρνης χεῖρον, τὸ μισηθῆναι παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ
 πρὸς μὲν τοὺς οὐτιέναι δυναμένους ἐκεῖνο ἔθηκε, πρὸς δὲ
 τοὺς παχύτερους καὶ τοῦτο προσέθηκε. Μὴ ποίουν θορυβηθῆς,
 ἄνθρωπε, μηδὲ ταράτιον, ἐπειδὴν ἴδης τινὰς ψευδομένους,
 15 ἀρπάζοντας, πλεονεκτοῦντας, καὶ μηδὲν πάσχοντας δεινόν,
 ἔσαι γὰρ πάντως τοῦτο. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ γύσις· ἀ-
 ποστρέφεται πονηρίαν, μισεῖ τε αὐτὴν ἀεὶ καὶ ἀπεχθάνεται.
 Τοὺς δὲ λαλοῦντας τὸ ψεῦδος ἐνιαῦθα λέγει τοὺς ἐν πονηρίᾳ
 βιοῦντας, τοὺς τὰ ψευδῆ πράγματα διώκοντας, τοὺς περὶ ἡ-
 20 δονάς, τοὺς περὶ γαστριμαργίαν, τοὺς περὶ πλεονεξίαν ἐπι-
 ημένους. Οἶδε γὰρ πάντα ταῦτα ψεύδη καλεῖν.

Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσειαι Κύριος». Τὸν
 φορικὸν ἐνιαῦθί φησι, τὸν ἐπιβουλεύοντα, τὸν ὑπουλον, τὸν
 ἄλλα μὲν ἐπὶ σίματος φέροντα, ἕτερα δὲ ἐπὶ τῆς διανοίας,
 25 τὸν περικείμενον προσωπεῖον ἐπιεικειάς, τὰ δὲ λύκων ἐπιδει-
 κνόμενον, εὖ χεῖρον οὐκ ἂν γένοιτο οὐδέν. Ὁ μὲν γὰρ δῆλος

4. «Ἐμίσησες ὅλους ἐκείνους πού πράττουν τήν ἀνομίαν», εἴτε δοῦλος εἶναι, λέγει, εἴτε ἐλεύθερος, εἴτε βασιλεύς, εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Διότι ὁ Θεός συνηθίζει νά ἐκλέγη τοὺς φίλους ὄχι ἀπὸ τὰ ἀξιώματα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πολὺ ἀτελεῖς πνευματικὰ νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ μῖσος, ἄκουσε πῶς ἐπρόσθεσε καὶ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας, λέγων, «Θὰ ἐξολοθρεύσης ὅλους ἐκείνους πού λέγουν ψεύδη», μεταφέρων τὸν λόγον πρὸς τὰ βαρύτερα ἁμαρτήματα. Διότι δὲν θὰ σταματήσει ἡ τιμωρία μέχρι τοῦ μίσους, ἂν καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπερίγραφτος κόλασις, ἀλλὰ θὰ ἐξολοθρευθῇ ὅλους ἐκείνους πού λέγουν ψεύδη. Μολονότι δηλαδὴ καὶ τὸ προηγούμενον εἶναι φοβερόν καὶ χειρότερον ἀπὸ τὴν γέενναν, τὸ νὰ μισηθῇ κανεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους μὲν πού ἔχουν κάποια συναισθησὶν ἀνεφένεν ἐκεῖνο, πρὸς τοὺς παχυτέρους ὅμως πνευματικὰ ἐπρόσθεσε καὶ αὐτὸ. Μὴ λοιπὸν θορυβηθῆς, ἄνθρωπε, οὔτε νὰ ταρασσεσαι, ὅταν ἰδῆς μερικοὺς νὰ λέγουν ψεύδη, ν' ἀρπάζουν, νὰ εἶναι πλεονέκται καὶ νὰ μὴ παθαίνουν κανένα κακόν, καθ' ὅσον αὐτὸ ὅπωςδήποτε θὰ συμβῇ. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ· ἀποστρέφεται τὴν κακίαν, μισεῖ αὐτὴν πάντοτε καὶ τὴν ἀποστρέφεται. Ὡς λαλοῦντας δὲ ψεύδη ἐννοεῖ ἐδῶ ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἐκείνους πού ἐπιδιώκουν τὰ ψεύτικα πράγματα, ἐκείνους πού εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὸ σφοδρὸν πάθος διὰ τὰς ἡδονάς, ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν, ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν. Διότι γνωρίζει ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ὀνομάζῃ ψεύδη.

«Τὸν αἰμοβόρον καὶ δόλιον ἄνθρωπον τοὺς ἀποστρέφεται ὁ Κύριος». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν φονικόν, τὸν ἐπίβουλον, τὸν ὑπουλον, πού ἄλλα μὲν λέγει μὲ τὸ στόμα, ἄλλα δὲ ἔχει εἰς τὴν σκέψιν του, πού φορεῖ τὸ προσωπεῖον τῆς ἐπιεικειάς, ἀλλὰ παρουσιάζει τὰ ἔργα τῶν λύκων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον. Διότι ἀπὸ μὲν τὸν φανερόν ἐχθρόν εὐκολα θὰ

ἔχθρός, καὶ ἐνθράκιος γένοιτ' ἄν, ὁ δὲ συγκαλύπτων τὴν
 πονηρίαν καὶ χρώμενος τῇ κακίᾳ, δυσφώριτος ἴσθι, πολλὰ
 ἐργάζεται τὰ δεινὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, ἡρίκι ἂν παρα-
 γίνοιτο, ῥήφειν ἐκέλευσεν. «Ἐρχονται γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἐν
 5 ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἄραπαρες». «Ἐγὼ
 δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν
 σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τοιούτων ἡ Ἐκκλησία συνείλκειο, Ἑλ-
 λήνων, μάγων, ἀνδροφόνων, γοήτων, φευστῶν, ὑπούλων, εἶπε
 δέ, ὅτι μισεῖς καὶ ἀποσιρέφῃ, δεικνῦσα, ὅτι οὐχ αὐτὴ κατὰ
 10 δικαιοσύνην καὶ κατορθώματα, ἀλλὰ κατὰ φιλανθρωπίαν ἀ-
 παλλαγέισα ἐκείνων εἰς τὰ ἐνδόξια εἰσήγειο, ἐπήγαγεν
 «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν
 οἶκόν σου». «Ἰνα γὰρ μὴ τις λέγῃ, πῶς οὖν σὸ ἢ τὰ καὶ τὰ
 ἐργασαμένη ἐσώθης;» εἶπε τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας, ὅτι διὰ
 15 τὴν πολλὴν φιλανθρωπίαν, διὰ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα ἐσώθην.
 Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἳ οὐδὲ ἔλεον προσίενται, ἀνίτα τοσοῦτες,
 οἳ ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι ἢ γὰρ χάρις καὶ ὁ ἔλεος, κἂν χάρις ἢ
 καὶ ἔλεος, ἀλλὰ τοὺς βουλομένους καὶ χάριν ἔχοντας σώζει,
 οὐ τοὺς ἀφηριωμένους καὶ μὴ βουλομένους δέξασθαι τὴν δω-
 20 ρεάν, οἳ γέγονασιν οἱ Ἰουδαῖοι, περὶ ὧν καὶ Παῦλος ἔλε-
 γεν, ὅτι «Ἀγνοοῦντες τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδί-
 αν δικαιοσύνην ζητοῦντες σιῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ
 ὑπειάγησαν».

Εἶτα ἐπειδὴ εἶπε τὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς·
 25 «Προσκυνήσω πρὸς τὰς ἀγίων σου ἐν φόβῳ σου». «Ὅταν

ἤμποροῦσε κανείς νά προφυλαχθῆ, ἐκεῖνος ὅμως πού συγκαλύπτει τήν πονηρίαν του καί διαπράττει τήν κακίαν, ἐπειδῆ γίνεται δύσκολα ἀντιληπτός, προξενεῖ πολλά κακά. Διά τοῦτο καί ὁ Χριστός, ὅταν συμβαίη νά μᾶς πλησιάζουν, ἔδωσεν ἐντολήν νά εἴμεθα ἄγρυπνοι. Διότι «ἔρχονται πρὸς ἐσᾶς μὲ ἐνδύματα προβάτων, ἐσωτερικὰ ὅμως εἶναι λύκοι πού ἀρπάζουν». «Ἐγὼ ὅμως ἔχων στηριγμένην τήν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου θά εἰσέλθω εἰς τὸν οἶκόν σου». Ἐπειδῆ δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τέτοιους, ἀπὸ εἰδωλοάτρας, μάγους, ἀνθρωποκτόνους, ἀποτεῶνας, ψεύτας, ὑπόλους, εἶπε δέ, ὅτι τοὺς μισεῖς καί τοὺς ἀποστρέφεται αὐτούς, διὰ νά δείξῃ, ὅτι αὐτὴ εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἐνδότατα, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ ἐκείνους ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς δικαιοσύνης καί τῶν κατορθωμάτων της, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἐπρόσθεσεν' «Ἐγὼ ὅμως, ἔχων στηριγμένην τήν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου, θά εἰσέλθω εἰς τὸν οἶκόν σου». Διὰ νά μὴ λέγῃ κανείς, ἴπως λοιπὸν σύ, πού ἔκαμες αὐτὰ καί αὐτὰ, ἐσώθης; εἶπε τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας, ὅτι δηλαδὴ ἐσώθην ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας καί τῆς ἀπεριγράπτου ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὑπάρχουν μερικοὶ πού δὲν θέλουν οὔτε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδῆ ἡ ἀσθένειά των εἶναι ἀθεράπευτη, ὅπως ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι διότι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καί τὸ ἔλεος, καί ἂν ἀκόμα εἶναι χάρις καί ἔλεος, ὅμως σώζει ἐκείνους πού θέλουν καί εἶναι εὐγνώμονες καί ὄχι ἐκείνους πού εἶναι ἀνυπάκουοι καί δὲν θέλουν νά δεχθοῦν τήν δωρεάν, ὅπως εἶχαν καταστήσει οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ Παῦλος, ὅτι «ἐπειδῆ ἀγνοοῦν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καί θέλουν νά ἐφαρμόσουν τὸν ἰδικὸν τῶν τρόπον δικαίωσης, διὰ τοῦτο δὲν ὑπετάγησαν εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ»²⁴.

Ἐπειτα, ἐπειδῆ εἶπε τὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει καί τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ αὐτὴν' «Θά προσκυνήσω εἰς τὸν ναόν σου τὸν ἅγιον γεμάτη ἀπὸ σεβασμὸν καί εὐλάβειαν».

γὰρ χάριτος ἀπολαύσω καὶ τὰ παρ' ἐμαυτῆς εἰσενέγκω, ταύτην εἰσοίσω σοι τὴν θυσίαν, φησί· «Προσκυνήσω πρὸς τὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου». Οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν εὐχομένων, κνώμενοι, χασιώμενοι, παρκῶντες, ἀλλὰ μετὰ φόβου
 5 καὶ τρόμου, φησί. Ὁ γὰρ οὕτως εὐχόμενος, πᾶσαν κακίαν ἀποτίθεται, πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν χειραγωγεῖται, τὸν Θεὸν ἰλεων καθίστησιν ἑαυτῷ. «Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου». Εἶπε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεοῦ, τὸ μισοπώνηρον, τὸ γιγάνθρωπον, τὸ κηδεμονικόν, εἶπε
 10 τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν, εἶπε τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐσώθη, εἶπε τίνα μετὰ τὸ σωθῆναι αὐτῇ εἰσέγαγεν· ἀπέστρεψε κακίας, ἐχειραγώγησε πρὸς ἀρετὴν· χρησιὰς ὑπέφηρεν ἐλπίδας καὶ τοῖς ἐν πορησίᾳ ζῶσιν, εἴ γε βουληθῶσι μεταβληθῆναι, ὡς ἐλέου δυναμένοις ἰσχεῖν τρέπει τὸν λόγον εἰς αἴτησιν λοιπὸν
 15 λέγουσαν· «Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου»· διὰ τούτων παιδεύουσα τὸν ἀκροατὴν πρότερον ὕμνους ἀναφέρειν εἰς τὸν Θεόν, καὶ εὐχαριστεῖν ἐφ' οἷς εὐπέπονθε καὶ τότε ἄπερ βούλεται αἰτεῖν, καὶ πάλιν εὐχαριστεῖν, ἐφ' οἷς ἄν λάβοι.

Ἄλλ' ἴδωμεν καὶ τίνα ἐστὶν ἡ αἰτεῖ. Μὴ γὰρ τι βιωτικόν; μὴ τι ἐλίκτηρον; μὴ τι τῶν παραρθεόντων; Μὴ περὶ πλούτου διαλέγεται; μὴ περὶ δόξης; μὴ περὶ δυναστείας; μὴ περὶ τιμωρίας ἐχθρῶν; Οὐδὲν τούτων. Ἄλλὰ τί; «Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου». Ὅρας πῶς οὐδὲν ἐλίκτηρον αἰτεῖ, καὶ πῶς δεῖται τῆς ἄνω-
 25 θεν συμμαχίας; Οἱ γὰρ ταύτην ὁδεύοντες τὴν ὁδόν, ἐκείνης

“Όταν δηλαδή θ’ ἀπολαύσω τὴν χάριν, καὶ κάμω αὐτὰ πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμένα, τότε, λέγει, θὰ προσφέρω εἰς ἐσένα αὐτὴν τὴν θυσίαν· «Θὰ προσκυνήσω ἐσένα εἰς τὸν ναόν σου μὲ σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν». “Όχι ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς προσευχομένους πού ξύνονται, χασμουριῶνται, πού μένουν ἀναίσθητοι, ἀλλὰ μὲ φόβον καὶ τρόμον. Διότι αὐτὸς πού προσεύχεται ἔτσι, ἀποβάλλει κάθε κακίαν, καθοδηγεῖται πρὸς κάθε εἶδος ἀρετῆς, καθιστᾷ τὸν Θεὸν εὐσπλαχνικὸν μαζί του. «Κύριε, ὁδήγησέ με μὲ τὴν δικαιοσύνην σου, διότι οἱ ἐχθροὶ μου εἶναι πάρα πολλοί». Ἐνέφερε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι μισεῖ τὴν κακίαν, τὸ ὅτι εἶναι φιλόανθρωπος, τὸ ὅτι προνοεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐνέφερε τὴν σωτηρίαν της, εἶπε τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσώθη, εἶπε ποῖον ὠδήγησεν εἰς τὴν σωτηρίαν μετὰ τὴν ἰδικὴν της σωτηρίαν· ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν κακίαν, ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἔδωκε καλὴν ἐλπίδα καὶ εἰς ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, οἱ ὁποῖοι ἐὰν βέβαια θελήσουν ν’ ἀλλάξουν ζωὴν, θὰ ἠμπορέσουν νὰ τύχουν τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, καὶ τώρα μετατρέπει τὸν λόγον εἰς αἴτησιν καὶ λέγει· «Κύριε, ὁδήγησέ με διὰ τῆς δικαιοσύνης σου»· μὲ αὐτὰ διδάσκει τὸν ἀκροατὴν πρῶτα νὰ προσφέρῃ ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇ δι’ ὅσας εὐεργεσίας ἐδέχθη, καὶ τότε νὰ λέγῃ ἐκεῖνα πού θέλει νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ εὐχαριστῇ καὶ πάλιν αὐτὸν δι’ ἐκεῖνα πού θὰ ἤθελε λάβει.

Ἄλλ’ ἄς ἰδοῦμεν καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ πού ζητεῖ. Μήπως λοιπὸν τίποτε τὸ κοσμικόν; μήπως κάτι τὸ φθαρτόν; μήπως κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού ἔρχονται καὶ χάνονται; Μήπως συζητεῖ διὰ πλοῦτη; μήπως διὰ δόξαν; μήπως διὰ ἐξουσίαν; μήπως διὰ τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν του; Διὰ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἄλλὰ τί; «Κύριε, ὁδήγησέ με διὰ τῆς δικαιοσύνης σου, διότι οἱ ἐχθροὶ μου εἶναι πάρα πολλοί». Βλέπεις πῶς δὲν ζητεῖ τίποτε τὸ πρόσκαιρον, καὶ πῶς παρακαλεῖ νὰ τύχῃ τῆς οὐρανοῦ βοηθείας; Διότι ἐκεῖνοι πού βαδίζουν αὐ-

μάλιστα δέονται τῆς ροπῆς. Δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα τὴν καθολικὴν φησὶν ἀρετὴν. Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου». Ἔστι γὰρ καὶ ἀνθρώπων δικαιοσύνη, ἡ ἀπὸ τῶν νόμων τῶν ἔξωθεν, ἀλλ' εὐτελής καὶ οὐκ ἔχουσα τὸ τέλειον καὶ ἀ-
5 πηρητισμένον, καὶ ἐξ ἀνθρωπίνων συγκεκλιμένα λογισμῶν. Ἐγὼ δὲ τὴν σὴν αἰτῶ δικαιοσύνην, τὴν ἀπὸ σοῦ κατενηνεγμένην, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν χειραγωγούσαν, καὶ τὴν συμμαχίαν, ὥστε ταύτην ἐπισπᾶσθαι τὴν δικαιοσύνην.

5. Καλῶς δὲ εἶπε καὶ τό, «Ὁδήγησον». Ὁδὸς γὰρ ὁ
10 παρῶν βίος, δεόμενος τῆς ἄνωθεν χειραγωγίας. Εἰ γὰρ εἰς πόλιν μέλλοντες εἰσιέναι, δεόμεθα τοῦ γνωρίζοντος ἡμῖν τὴν ὁδόν, πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποδημεῖν μέλλοντες, χρεῖαν ἔχομεν τῆς ἄνωθεν ροπῆς, ἵνα καὶ δείξῃ καὶ στηρίξῃ καὶ χειραγωγήσῃ· πολλοὶ γὰρ ἀτραποὶ αἱ ἐκτρέπου-
15 σαι. Διὰ τοῦτο ἐχώμεθα τῆς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ. Ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν μου». Πολλοὶ ἐπανέστησαν, φησί, πολέμιοι βουλόμενοί μου παρεκκλῖναι τὰ διαθήματα, καὶ πλανῆσθαι, καὶ πρὸς ἑτέραν ὁδὸν ἀγαγεῖν. Ἐπεὶ οὖν ἰοιαῦται αἱ ἐπιβουλαί, ἰοιαῦται αἱ ἔφοδοι, ὀδήγησόν με αὐτός. Τῆς γὰρ παρὰ σοῦ χρεῖ-
20 αν ἔχω συμμαχίας. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὀδηγηθῆναι, αὐτοῦ γίνεται, τὸ δὲ ἄξιον εἶναι τοῦ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς ἐκείνης, τῆς ἡμετέρας γενέσθω σπουδῆς. Ἄν γὰρ ἦς ἀκάθαρτος, οὐ κατέχει σε ἡ χεὶρ ἐκείνη· ἂν ἦς πλεονέκτης, ἂν ἑτέραν τι-
 νὰ κηλίδα ἔχων.

25 «Κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου»· τοιτέσι, δήλην μοι ποίησον, σαφῆ, γνωρίμην ὁρθοτόμησον αὐτὴν παρ' ἐμοί. Ἐτερος δὲ ἐρμηνευτὴς εἶπεν· «Ὁ μάλισον ἔμπροσθέν μου τὴν

τήν τήν ὁδόν, ἔχουν ἀνάγκην κατ' ἐξοχὴν ἐκείνης τῆς βοηθείας. Δικαιοσύνην δὲ ἐδῶ ὀνομάζει γενικὰ τὴν ἀρετὴν. Καί καλῶς εἶπε, «Διὰ τῆς δικαιοσύνης σου». Διότι ὑπάρχει καὶ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων, πού πηγάζει ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς νόμους, ἀλλ' εἶναι ἀσήμαντος καὶ δὲν εἶναι τελεία καὶ ὠλοκληρωμένη καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρωπίνους συλλογισμοὺς. Ἐγὼ ὅμως ζητῶ τὴν ἰδικὴν σου δικαιοσύνην, πού προέρχεται ἀπὸ ἐσένα, τὴν δικαιοσύνην πού ὁδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν συμμαχίαν σου, ὥστε νὰ ἀποσπάσω αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην.

5. Καλῶς δὲ εἶπε καὶ τὸ «Ὁδήγησε». Καθ' ὅσον ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι ὁδὸς πού χρειάζεται τὴν οὐράνιον καθοδήγησιν. Διότι ἐὰν ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθωμεν εἰς πόλιν χρειαζώμεθα ἐκεῖνον πού θὰ μᾶς δεῖξη τὴν ὁδόν, πολὺ περισσότερο ὅταν θέλωμεν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸν οὐρανόν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν βοηθείας, διὰ νὰ μᾶς δεῖξη, νὰ μᾶς στηρίξη καὶ νὰ μᾶς καθοδηγήσῃ, διότι ὑπάρχουν πολλὰ παραπλανητικὰ μονοπάτια πού μᾶς ἐκτρέπουν ἀπὸ τὴν σωστὴν ὁδόν. Διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. «Ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν μου». Πολλοὶ ἐχθροί, λέγει, ἐξεσηκώθησαν καὶ θέλουν νὰ παρακλίνουν τὰ βήματά μου καὶ νὰ μὲ παραπλανήσουν καὶ νὰ μὲ ὁδηγήσουν πρὸς ἄλλην ὁδόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τέτοιαι αἱ ἐπιβουλαί, τέτοιαι αἱ ἔφοδοι, ὁδήγησέ με σὺ ὁ ἴδιος. Διότι ἔχω ἀνάγκην τῆς ἰδικῆς σου συμμαχίας. Ἄλλ' ἢ μὲν καθοδηγήσεις εἶναι ἰδικόν του ἔργον, ἐνῶ τὸ νὰ γίνωμεν ἄξιοι νὰ κρατηθῶμεν ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας φροντίδα. Διότι, ἐὰν εἶσαι ἀκάθαρτος, ἐὰν εἶσαι πλεονέκτης, ἐὰν ἔχῃς ὅποιανδήποτε ἄλλην κηλίδα, δὲν σὲ κρατᾶ ἐκεῖνο τὸ χέρι.

«Ὁδήγησε μὲ ἀσφάλειαν τὴν πορείαν μου πρὸς ἐσένα» δηλαδὴ κάμε αὐτὴν φανερὴν εἰς ἐμένα, σαφῆ καὶ γνωστὴν ὧσε τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς εἰς ἐμένα. Ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς ἐρμήνευσεν· «Ἐξομάλισε τὴν ὁδόν

ἰδίαν σου»· τοιτέσι, καρδίαν ποιήσον, εὐκόλον. «Ὅτι οὐκ ἔστιν
 ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἀλήθεια, ἢ καρδία αὐτῶν ματαία». Ἐ-
 μοὶ δοκεῖ καὶ περὶ τῶν ἐν πλάνῃ διαγότων ταῦτα λέγειν,
 5 τὸ τε στόμα διαβάλλουσα, καὶ τὴν διάνοιαν ὡς ἐρήμην παν-
 τὸς ἀγαθοῦ, καὶ περὶ τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώοντων. «Τάφος ἀνεφω-
 γμένος ὁ λαρυγξ αὐτῶν». Ἦτοι τὸ ροιζῶν ἐπιαῦθα λέγει,
 ἢ τὸ νεκρὰ προσφέρειν δόγματα, καὶ δυσώδη. Οὐκ ἂν τις
 ἀμάρτοιοι, καὶ τῶν αἰσχροῦ φθεγγομένων ῥήματα τὰ στόματα
 οἴτω καλέσας, τάφον ἀνεφωγμένον. Πολὺν γὰρ τῆς αἰσθητικῆς
 10 δυσωδίας ἐκείνη χαλεπωτέρα, ἀπὸ σηπεδόνος τιχιομένη ην-
 χῆς· καὶ τῶν πλεονεκιῶν τὰ στόματα τοιαῦτα, ὅταν μηδὲν
 ἔγιες προσφέρωσιν, ἀλλὰ φόρους καὶ ὑπαγάς. Μὴ τοίνυν ἔ-
 στω τάφος τὸ στόμα σου, ἀλλὰ θησαυρός. Πολὺν γὰρ οἱ θη-
 σαυροὶ διετηρόχασιν τῶν τάφων, οὗτοι ἐκείνοι μὲν φθείρουσιν
 15 ὅπερ ἂν λάθωσιν, οὗτοι δὲ διατηροῦσιν. Ἐχε τοίνυν καὶ σὺ
 πλοῦτον φιλοσοφίας ἀεὶ μένοντα ἀλλὰ μὴ δυσωδίαν τινὰ καὶ
 σηπεδόνα. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε, «τάφος», «ἀνεφωγμένον», ὥστε
 καὶ πλείονα δηλῶσαι τὴν βδελυγμίαν γίνεσθαι. Λέον γὰρ κρύ-
 πειν τὰ τοιαῦτα ῥήματα, οἱ δὲ καὶ ἐκφέρουσιν, ὥστε μᾶλλον
 20 αὐτῶν τὴν νόσον ἐνδείκνυσθαι. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν νεκρῶν σο-
 μάτων τὸ ἐναντίον ποιῶντες, τῇ γῆ παραδίδομεν, οὗτοι δὲ ἐπὶ
 τῶν ρημάτων τούτων τὸ ἐναντίον ἐργάζονται, καὶ ὁ δέον κα-
 τακρύπτειν κἄτω ἐν τῷ βίβει τῆς καρδίας καὶ ἀποπνίγειν,
 ἐκφέροντες, καὶ πολλοὺς παραβλάπτοντες, καὶ προτιθέντες πᾶ-
 25 σιν ὄρα. Ἄλλ' ἐλαύνωμεν τοὺς τοιοῦτους, παρακαλῶ. Εἰ γὰρ
 τὰ νεκρὰ σώματα ἔξω τῆς πόλεως καταθάπτομεν, πολλῶ μᾶλ-

σου ἔμπροσθέν μου» δηλαδή, κάμε αὐτὴν ὁμαλὴν καὶ εὐ-
κολον. «Διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ στόμα των ἀλήθεια καὶ
ἡ καρδία των μελετᾷ καὶ ἐπιθυμεῖ μάτια πράγματα». Ἐγὼ
νομίζω ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει καὶ δι' ἐκείνους πού ζοῦν μέσα
εἰς τὴν πλάνην πού καὶ τὸ στόμα καταστρέφει καὶ τὴν διά-
νοιαν, διότι εἶναι γυμνὴ ἀπὸ κάθε ἀγαθόν, καὶ δι' ἐκείνους
πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν. «Ὁ λάρυγγας των εἶναι
τάφος ἀνοιγμένος». Ἡ λοιπὸν ἐννοεῖ ἐδῶ τὰς φονικὰς
διαθέσεις των, ἢ τὸ ὅτι διακηρύσσουν δόγματα νεκρὰ καὶ
βρώμικα. Δὲν θὰ ἤθελε σφάλλει δὲ κανεὶς ἐὰν ὠνόμαζε
ἔτσι, δηλαδή τάφον ἀνοιγμένον, τὰ στόματα ἐκείνων πού
λέγουν αἰσχρὰ λόγια. Διότι ἐκείνη ἡ δυσωδία εἶναι πολὺ
πιο χειροτέρα ἀπὸ τὴν αἰσθητὴν, καθ' ὅσον προέρχεται
ἀπὸ σαπισμένην ψυχὴν καὶ τὰ στόματα τῶν πλεονεκτῶν
εἶναι τέτοια, ὅταν δὲν προφέρουν τίποτε τὸ ὑγιές, ἀλλὰ
μόνον φόνους καὶ ἀρπαγὰς. Ἄς μὴ εἶναι λοιπὸν τὸ στό-
μα σου τάφος, ἀλλὰ θησαυρός. Διότι πολὺ διαφέρουν οἱ
θησαυροὶ ἀπὸ τοὺς τάφους, καθ' ὅσον οἱ μὲν τάφοι κατα-
στρέφουν ἐκεῖνο πού θὰ ἤθελον λάβει, ἐνῶ οἱ θησαυροὶ
τὸ διατηροῦν. Ἐχε λοιπὸν καὶ σὺ πλοῦτον εὐσεβείας πού
μένει αἰώνια, ὄχι ὅμως δυσωδίαν καὶ σαπίαν. Καὶ δὲν
εἶπεν ἀπλῶς, «τάφον», ἀλλ' «ἀνοιγμένον», ὥστε νὰ δείξη
ἀκόμη περισσότερο τὴν δυσωδίαν πού ὑπάρχει. Διότι
ἐνῶ πρέπει νὰ τὰ κρύπτουν αὐτὰ τὰ λόγια, αὐτοὶ ὅμως τὰ
προφέρουν, καὶ ἔτσι φανερώνουν ἀκόμη περισσότερο τὴν
ἀσθένειάν των. Καὶ διὰ μὲν τὰ νεκρὰ σώματα κάμνομεν τὸ
ἀντίθετον, τὰ παραδίδομεν δηλαδή εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ αὐτοὶ
μὲ τὸ νὰ λέγουν αὐτὰ κάμνουν τὸ ἀντίθετον, καὶ ἐκεῖνο,
πού πρέπει νὰ τὸ ἀποκρίπτουν μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς
καρδίας των καὶ νὰ τὸ καταπνίγουν, αὐτὸ τὸ διακηρύσ-
σουν μὲ τὸ στόμα των καὶ ἔτσι καταβλάπτουν πολλοὺς
καὶ τὸ ἐκθέτουν διὰ νὰ τὸ βλέπουν ὅλοι. Ἀλλά, παρακα-
λῶ, ἄς τοὺς ἀπομακρύνωμεν αὐτοὺς ἀπὸ κοντὰ μας. Διότι,
ἐὰν τὰ νεκρὰ σώματα τὰ θάπτωμεν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, πο-

λον τοὺς τὰ νεκρὰ ῥήματα, καὶ τοὺς τὰ τριαῦτα ἐκφέροντας, καὶ οὐδὲ νοσικιάσαι βουλομένους πόρρω που κατοικίξιν χροί· ἐπειδὴ κοίτη τῆς πόλεως λύμη τὰ τριαῦτα στόματά ἐστιν.

«Ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν». Εἶδες ἕτερον κακίας εἶδος. Οἱ μὲν ἐν τῇ διανοίᾳ κατακρύπτουσι τὸν δόλον, ῥήματα προσηγῆ προσφέροντες, οἱ δὲ τισαύτη κέχρηται τῇ δεινότητι, ὡς ἐν αὐτοῖς τοῖς ῥήμασι νοσικιάξιν τὴν ποιηρίαν, καὶ ῥάπτειν δόλους καὶ ἐπιβολάς. «Κριῖνον αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀποπεσάτωσαν ἀπὸ τῶν διαβουλιῶν αὐτῶν». "Ὅρα κἀνταῦθα τὴν ἡμερότητα τῆς εὐχῆς. Οὐ γὰρ εἶπε, 'κόλασον', ἀλλὰ, «Κριῖνον αὐτοῖς», καὶ παῦσον τῆς ποιηρίας· ἀνήνυτα αὐτῶν ποιήσον τὰ μηχανήματα· ὅπερ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν εὐχεσθαί ἐστι, τοῦ μηκέτι προῖεναι τὰ τῆς κακίας αὐτοῖς. «Κατὰ τὸ πλήθος τῶν ἀσεβειῶν αὐτῶν ἔξωσον αὐτοῦς, ὅτι παρεπίκρανάν σε, Κίριε». Τοῦτέστιν, οὐδέν μοι μέλει τῶν εἰς ἐμὲ γενομένων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν σῶν ἀλγῶν. Τοῦτο γὰρ μάλιστα φιλοσόφου γυμνασίου. ὑπὲρ μὲν τῶν οἰκείων μὴ ἀμύνεσθαι, ὑπὲρ δὲ τῶν εἰς Θεὸν γενομένων σφοδρὰ ἐπεξίεναι. Τούτων τὰναντία πολλοὶ ποιοῦσι, τὰ μὲν τοῦ Θεοῦ παρορῶντες, τὰ δὲ ἑαυτῶν μετὰ πολλῆς ἐκδικουῦντες τῆς σφοδρότητος, ἀλλ' οὐχ οἱ ἅγιοι οὕτως, ἀλλὰ σφοδροὶ τιμωροὶ τῶν εἰς Θεὸν γενομένων ἦσαν, τὰ δὲ ἑαυτῶν παρεώρων.

«Καὶ εὐφρανθήτωσαν πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σέ». "Ὅρα τῆς εὐχῆς τὸ κέρδος. Κἀκεῖνοι θελίους ἔσονται, καὶ στήσονται τῆς ποιηρίας, καὶ ἕτεροι πολλῆς ἀπολαύσονται τῆς ἡδονῆς, τὴν τε ἐκείνων μεταβολὴν ὀρῶντες, καὶ τὴν εἰς τὸ θέλ-

λύ περισσότερον πρέπει νὰ βάζωμεν νὰ κατοικοῦν κάπου μακριὰ ἐκείνους πού ἔχουν εἰς τὸ στόμα των αὐτὰ τὰ νεκρὰ λόγια καὶ τὰ διακηρύσσουν χωρὶς νὰ θέλουν νὰ τὰ ἀποκρύψουν, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ στόματα εἶναι καταστροφή ὀλοκλήρου τῆς πόλεως.

«Μὲ τὰς γλώσσας των ὑφαίνουν δολιότητας». Εἶδες ἄλλο εἶδος κακίας. Ἄλλοι μὲν κρύπτουν βαθειὰ εἰς τὴν διάνοιάν των τὸν δόλον, καὶ λέγουν εὐχάριστα λόγια, ἐνῶ ἄλλοι ἔχουν τόσην ἰκανότητα, ὥστε μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια των νὰ συγκαλύπτουν τὴν κακίαν των καὶ νὰ ὑφαίνουν δόλους καὶ ἐπιβουλὰς. «Κρίνε, Θεέ μου, αὐτούς· κάμε ν' ἀποτύχουν τὰ δόλια σχέδιά των». Πρόσεχε καὶ ἐδῶ τὴν ἡπιότητα τῆς προσευχῆς. Διότι δὲν εἶπε, 'τιμώρησέ τους' ἀλλὰ, «κρίνε αὐτούς» καὶ σταμάτησε τὴν κακίαν των· κάνε νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν αἱ μηχανορραφαὶ των, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ καὶ δι' αὐτούς προσευχή, τὸ νὰ μὴ συνεχισθοῦν δηλαδὴ ἄλλο τὰ ἔργα τῆς κακίας των. «Σύμφωνα μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν των διασκόρπισέ τους, διότι σὲ κατεπίκραναν, Κύριε». Δηλοδὴ δὲν μὲ νοιάζει δι' αὐτὰ πού κάμνουν εἰς ἐμένα, ἀλλ' ὑποφέρω δι' ὅσα κάμνουν εἰς ἐσένα. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι δεῖγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, διὰ τὰ ὅσα μὲν κάμνουν εἰς αὐτὴν νὰ μὴ ἀμύνεται, νὰ ἐπιτίθεται δὲ μὲ σφοδρότητα ἐναντίον ἐκείνων πού γίνονται εἰς τὸν Θεόν. Πολλοὶ ἐνεργοῦν ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ, τὰ ὅσα μὲν γίνονται κατὰ τοῦ Θεοῦ τὰ παραβλέπουν, ἐνῶ ἐκδικοῦνται μὲ πολλὴν σφοδρότητα ἐκεῖνα πού γίνονται εἰς αὐτούς, οἱ ἅγιοι ὁμως δὲν ἐνεργοῦσαν ἔτσι, ἀλλ' ἦσαν μεγάλοι τιμωροὶ τῶν ὄσων ἐγίνοντο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, παρέβλεπον δὲ τὰ ὅσα ἐγίνοντο ἐναντίον αὐτῶν.

«Καὶ θὰ εὐφρανθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι πού ἐλπίζουν εἰς ἐσένα». Πρόσεχε τὸ κέρδος τῆς εὐχῆς. Καὶ ἐκεῖνοι θὰ γίνουν καλύτεροι καὶ θὰ σταματήσουν τὰ τῆς κακίας των καὶ ἄλλοι θὰ ἀπολαύσουν πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ βλεπόντες τὴν μεταβολὴν ἐκείνων καὶ τὴν μετάθεσίν των

τιον μειάθεσιν, καὶ εἰτέρουσ σπουδαιοτέρουσ ιαίτη γινόμε-
 ρουσ. «Εἰσ αἰῶνα ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεισ ἐν αὐ-
 τοῖσ». Αὕτη γὰρ μάλισια ἡ χαρὰ διηνεκῆσ ὡσ αἶ γε ἄλλαι
 τῶν ποταμῶν ρευμάτων οὐδὲν ἄμειρον διάκεινται, ὁμοῦ τε
 5 γαινόμεναι καὶ παραρρέουσαι, ἡ δὲ κατὰ Θεὸν εὐφροσύνη
 μένει καὶ πέληγε, διαρκῆσ τε ἐσσι καὶ μόνιμοσ, οὐδεμιᾶ τῶν
 ἀδοκῆτων περιπτώσεων διακοπιτομένη, ἀλλ' ἐρηλοτέρα γινο-
 μένη δι' αὐτῶν τῶν κωλύόντων. Ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοὶ ἐμα-
 σιογοῦντο, καὶ ἔχαιρον καὶ ὁ Παῦλοσ ἐθλίβετο, καὶ ἐσκήριε
 10 τελευτῶν ἔμελλε, καὶ κοινονοῦσ ἐκάλει τῆσ ἡδονῆσ, λέγοντ'
 «Ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆσ πί-
 στευοσ ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. Τὸ δὲ αὐτὸ
 καὶ ὑμεῖσ χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι». Τοῖσ οὕτωσ ἡδομέ-
 ροισ ὁ Θεὸσ σπουδαίει. Αὐτὸ καὶ αὕτη οὕτω γηοῖν «Εἰσ αἰῶνα
 15 ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεισ ἐν αὐτοῖσ». Τοῦτο αὐτὸ
 καὶ ὁ Χριστοσ δηλῶν, ἔλεγε, τὸ ἀκατάλυτον τῆσ ἡδονῆσ ἐμ-
 φαίνων «Πάλιν ὄνομαι ὑμᾶσ, καὶ τὴν χαρὰν ἑσῶν οὐδεὶσ
 λαμβάνει». Καὶ Παῦλοσ πάλιν «Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλεί-
 πτωσ προσεύχεσθε». «Καὶ κανχῆσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντεσ
 20 τὸ ὄνομά σου. Τοῦτοισ γὰρ μάλισιτά ἐσσι κανχᾶσθαι μόνοισ,
 τοῦτοισ χαίρειν, τοῦτοισ εὐφραίνεσθαι ὡσ ὄγε ἐπὶ τοῖσ βιω-
 τικοῖσ κἀλλωλιζόμενοσ, οὐδὲν διενήροχε τῶν ἐν ὄνειρῳ τρυ-
 φόντων.

6. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν ἀνθρωπίνων τοιοῦτόν ἐσσι.
 25 οἶον παρέχειν κανχᾶσθαι; Ρώμη σώματος; Ἀλλ' οὐκ ἐσσι

25. Φιλ. 2, 17 - 18.

26. Ἰω. 16, 22.

27. Α' Θεο. 5, 16 - 17.

πρὸς τὸ καλύτερον, καὶ ἄλλους νὰ γίνωνται μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν σπουδαιότεροι. «Ἡ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις των θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ θὰ κατοικήσῃς μέσα εἰς αὐτούς». Αὐτὴ δηλαδὴ ἡ χαρὰ πρὸ πάντων εἶναι διαρκῆς· διότι αἱ ἄλλαι χαραὶ δὲν εἶναι καθόλου καλύτεραι ἀπὸ τὰ ποτάμια ρεύματα, πού τὴν ἴδιαν στιγμὴν ἐμφανίζονται καὶ φεύγουν καὶ χάνονται, ἐνῶ ἡ κατὰ Θεὸν εὐφροσύνη παραμένει καὶ ριζώνει καὶ εἶναι διαρκῆς καὶ μόνιμος, χωρὶς νὰ διακόπτεται ἀπὸ καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀπροσδοκῆτους περιστάσεις, ἀλλὰ γίνεται ἀκόμη πιὸ μεγάλη μέσῳ ἐκείνων πού προβάλλουν εἰς αὐτὴν ἐμπόδια. Καὶ πράγματι καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐμαστιγώνοντο καὶ ὅμως ἐχαίροντο· καὶ ὁ Παῦλος ἐδοκίμαζε θλίψεις καὶ ὅμως ἐσκίρτουσεν ἀπὸ χαρὰν· ἐνῶ ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ, ἐκαλοῦσε καὶ ἄλλους νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν χαρὰν του, λέγων· «Ἄλλ' ἂν καὶ προσφέρομαι ὡσάν σπουδὴ ἐπάνω εἰς τὴν θυσίαν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς πίστεώς σας, ἐν τούτοις χαίρομαι μετέχων εἰς τὴν χαρὰν ὄλων σας. Τὸ ἴδιο καὶ σεῖς νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ μετέχετε εἰς τὴν χαρὰν μου»²⁵. Εἰς αὐτούς πού νοιώθουν τέτοια χαρὰν κατοικεῖ ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ λέγει τὰ λόγια αὐτά· «Ἡ ἀγαλλίασις μου θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ θὰ κατοικήσῃς μέσα εἰς αὐτούς». Αὐτὸ ἀκριβῶς διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ Χριστὸς καὶ διὰ νὰ δεῖξη τὸ ἀκατάλυτον τῆς χαρᾶς, ἔλεγε· «Πάλιν θὰ σᾶς ἰδῶ καὶ κανεὶς δὲν θ' ἀφαιρέσῃ τὴν χαρὰν σας»²⁶. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν· «Πάντοτε νὰ χαίρεσθε, συνεχῶς νὰ προσεύχεσθε»²⁷. «Καὶ θὰ καυχηθῶν ὅλοι ὅσοι ἀγοποῦν τὸ ὄνομά σου». Πράγματι, διότι δι' αὐτὰ καὶ μόνον πρὸ πάντων πρέπει νὰ καυχᾶται κανεὶς, δι' αὐτὰ νὰ χαίρεται, δι' αὐτὰ νὰ νοιώθῃ εὐφροσύνην· διότι ἐκεῖνος πού καυχᾶται διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα, δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ ἐκείνους πού νοιώθουν ἀπόλαυσιν εἰς τὰ ὄνειρά των.

6. Διότι εἶπέ μου, ποῖο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι τέτοιο, ὥστε νὰ ἠμπορῆς νὰ καυχᾶσαι; Ἡ δύναμις τοῦ σώ-

προαιρέσεως τὸ κατόρθωμα, διὸ καὶ τοῦ καυχᾶσθαι ἐσιέρεται· ἄλλως δὲ καὶ μοιραίνεται καὶ διαπίπτει ταχέως, πολλὰ δὲ καὶ τὸν ἔχοντα ἔδλωκεν, οὐκ εἰς δέον ταύτη χρησάμενον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ ὄρας καὶ ἐπὶ εὐμορφίας ἐστὶν εἰπεῖν, καὶ

5 ἐπὶ πλούτου, καὶ ἐπὶ δυναστείας, καὶ ἐπὶ τροφῆς, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν βιωτικῶν, τὸ δὲ ἐπὶ τῷ Θεῷ καυχᾶσθαι, καὶ τῇ ἀγάπῃ τῇ εἰς αὐτόν, κόσμος ἀπάντων μεϊζων, καὶ λαμπρότης ὑπερδαίνοσα μυρία διαδήματα, κἂν δεσμώτης ὁ καυχώμενος ἦ. Οὗτος ὁ κόσμος οὐ νόσφ, οὐ γήρα, οὐ πραγμάτων περιουσία,

10 σει, οὐκ ἀνωμαλία καιρῶν, οὐκ αὐτῷ διατέμνεται τῷ θανάτῳ, ἀλλὰ καὶ τότε διαλάμπει μεϊζόνως. «Ὅτι σὺ εὐλογῆσεις δίκαιον». Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν οὖτω διακειμένων παρὰ ἀνθρώπων κακίζονται καὶ καταγελῶνται, καὶ μάλιστα οἱ ἀρετὴν μετιόντες, ἵνα μηδεὶς τῶν παχύτερων ἐκ τούτων καταπίπτῃ.

15 ὅρα πῶς ἀρέχει τὴν διάνουαν αὐτοῦ, λέγων «Ὅτι σὺ εὐλογῆσεις δίκαιον». Τί γὰρ βλάβος ἀνθρώπων καταφρονοῦντων καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ὅταν ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης ἐπαινῇ καὶ ἀνακηρύττῃ; Ὡσπερ οὖν αὐτοῦ μὴ εὐλογοῦντος, κἂν ἄπαντες ἐπαινώσιν οἱ γῆν οἰκοῦντες καὶ θάλασσαν, οὐδὲν

20 ὄφελος.

Τοῦτο τοίνυν παρταχοῦ σκοποῦμεν, ὅπως αὐτὸς ἡμᾶς ἀνακηρύξῃ, ὅπως αὐτὸς στεφανώσῃ. Κἂν τοῦτο ἦ, πάντων ἐσμεν ὑψηλότεροι, κἂν ἐν πενία, κἂν ἐν νόσφ, κἂν ἐν τοῖς ἐσχάτοις

ματος; Ἄλλὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς σου προαιρέσεως, διὰ τοῦτο καὶ στερεῖται τῆς καυχήσεως ἐξ ἄλλου δὲ καὶ μαραίνεται καὶ γρήγορα χάνεται ἢ δύνამίς του, πολλές φορές δὲ καὶ ἔβλαψεν ἐκείνον πού τὴν ἔχει, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὅπως ἔπρεπε. Τὸ ἴδιο εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ὁμορφιάν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ διὰ τὴν γεμάτην ἀπὸ ἀπολαύσεις ζωὴν καὶ δι' ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅμως τὸ νὰ καυχᾶται κανεὶς διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην του δι' αὐτόν, εἶναι στολίδι μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα καὶ λαμπρότης πού ὑπερβαίνει ἀμέτρητα στέμματα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι φυλακισμένος αὐτὸς πού καυχᾶται. Αὐτὸ τὸ στολίδι δὲν καταστρέφεται ἀπὸ ἀσθένειαν, οὔτε ἀπὸ τὰ γηρατεία, οὔτε ἀπὸ τὰς καταστάσεις τῶν πραγμάτων, οὔτε ἀπὸ τὰς ἐναλλαγὰς τῶν καταστάσεων, οὔτε καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ τότε διαλάμπει περισσότερο. «Διότι σὺ θὰ εὐλογήσης τὸν δίκαιον». Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού ζοῦν κατ' αὐτόν τὸν τρόπον κακολογοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ χλευάζονται καὶ μάλιστα αὐτοὶ πού ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ μὴ χάνη τὸ θάρρος του κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους πού πνευματικὰ εἶναι πιὸ ἀτελεῖς, πρόσεχε πῶς ἐξυψώνει τὴν διανοίαν του, λέγων· «Διότι σὺ θὰ εὐλογήσης τὸν δίκαιον». Διότι ποία ἢ βλάβη ἐὰν οἱ ἄνθρωποι σέ περιφρονοῦν καὶ ὀλόκληρος ἢ οἰκουμένη, ὅταν ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων σέ ἐπαινῇ καὶ σέ ἀναγνωρίζῃ; Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια ἐὰν αὐτὸς δὲν σέ εὐλογῇ καὶ ἂν ἀκόμη σέ ἐπαινοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πού κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, δὲν ἔχεις κανένα ὄφελος.

Αὕτῃ λοιπὸν εἰς κάθε περίπτωσιν ὅς εἶναι ἢ φροντίς μας, τὸ νὰ μᾶς ἀναγνωρίσῃ δηλαδὴ αὐτὸς καὶ νὰ μᾶς στεφανώσῃ. Καὶ ἂν συμβῇ αὐτὸ, θὰ εἴμεθα ὑψηλότεροι ἀπὸ ὅλους, καὶ ἂν ἀκόμη ζῶμεν μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀσθενεῖς, καὶ ἂν ἀκόμη ἀντιμετωπί-

ὤμεν κακοῖς. Ἐπεὶ καὶ ὁ μαζάρσιος Ἰωὺ καὶ ἐν κοπιᾷ κα-
 θήμενος καὶ τῷ ἰχῶρι τῶν τραυμάτων ἠλκωμένος, καὶ μυ-
 ρίας θρόων πηγὰς σκολήκων, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχων ἐ-
 κείνα, καὶ παρὰ οἰκειῶν ἐμπιπόμενος, καὶ παρὰ φίλων, καὶ
 5 παρὰ ἐχθρῶν, καὶ παρὰ γυναικὸς ἐπιβουλεύόμενος, καὶ εἰς
 πενίαν, καὶ εἰς λιμὸν, καὶ εἰς ἀρρωστίαν τὴν ἀνήκεστον ἐ-
 κείνην κατενεχθεὶς, πάντως μακαριότερος ἦν. Πῶς; Ἐπειδὴ
 ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠδλόγει λέγων «ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος,
 ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγμα-
 10 τος». «Κύριε, ὡς ὄπλω εὐδοκίας ἐστὲρ ἄνωσας ἡμᾶς». Πάλιν
 εἰς εὐχαριστίαν κατέληξεν, εὐχαριστησίους ἀναφέρων ὕμνους
 τῷ Θεῷ. Τί δέ ἐστιν «ὄπλον κακίας»; Ὅπλον ἄριστον, ὄ-
 πλον κατὰ γνώμην Θεοῦ, ὄπλον κάλλιστον. Ὁ δὲ λέγει, τοι-
 οῦτόν ἐστιν συμμαχία καλλίστη ἡμᾶς εἰτείχισας. Ἐτερος δὲ
 15 λέγων ἐρημνευτής, «Στεφανώσεις αὐτόν», περὶ τοῦ δικαίου
 εἰρηνοῦται τοῦτο διδάσκει ὅτι στεφανώσεις αὐτὸν τὸν δίκαιον,
 τουτέστιν, ἢ οἷ εὐαρέστησις ἀντὶ ὄπλου γίνεται, καὶ ὄπλου
 καλλίστου ἢ ἐκεῖνο ὅτι συμμαχία καλλίστη τειχίζει τὸν δί-
 καιον, καὶ οὔτε τὸ κάλλος αὐτοῦ ἀσφαλείας ἐστέρηται, οὔτε ἡ
 20 ἀσφάλεια αὐτοῦ δόξης ἐστὶν ἔρημος. Τί γὰρ ἰσχυρότερον
 ἀνδρός, τί δὲ ὠραιότερον τοῦ ὑπὸ τῆς ἄνω δεξιᾶς τειχιζο-
 μένου;

Οὗτος ὁ στέφανος καὶ ἀπὸ ἐλέους πλέκεται, καθάπερ ὁ
 αὐτὸς Δαυὶδ ἀλλαχοῦ φησι «Τὸν στεφανοῦντιά σε ἐν ἐλέει καὶ
 25 οἰκιρμοῖς». Οὗτος καὶ ἀπὸ δικαιοσύνης, καθάπερ ὁ Παῦλος·
 «Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος». Ἔστι

28. Ἰω. 1, 1.

29. Ψαλμ. 102, 4.

30. Β' Τιμ. 4, 8.

Ζωμεν τὰ φοβερώτερα κακά. Διότι καὶ ὁ μακάριος Ἰώβ ἂν καὶ ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὴν κοπριὰν καὶ ὑπέφερεν ἀπὸ τὸ πύον ποῦ ἔτρεχεν ἀπὸ τὰ τραύματά του καὶ ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ ἀμετρήτους πληγὰς σκουλήκων καὶ ὑπέμενε τὰ ἀνυπόφορα ἐκεῖνα πάθη, χλευαζόμενος ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ἐπιβουλεύομενος ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, καὶ εἶχε καταντήσει εἰς τὴν φτώχειαν καὶ τὴν πείναν καὶ τὴν ἀθεράπευτον ἐκείνην ἀρρώστιαν, ὅμως ἦτο ὁ εὐτυχέστερος ἀπὸ ὅλους. Πῶς; Ἐπειδὴ τὸν ἠύλογεῖ ὁ Θεός, λέγων· «Ἦτο ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἄσφογος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής καὶ ἀπεῖχεν ἀπὸ κάθε κακὸν πράγμα»²⁸. «Κύριε, ἡ εὐαρέσκεια καὶ ἀγάπη σου δι' ἡμᾶς ἐγένεν ὄπλον καὶ στέφανος τῆς νίκης». Πάλιν κατέληξεν εἰς εὐχαριστίαν, ἀναπέμπων εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Τί σημαίνει δὲ «ὄπλον εὐδοκίας»; Σημαίνει ὄπλον ἄριστον, ὄπλον σύμφωνον μὲ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ, ὄπλον τὸ πιὸ ὑπέροχον. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· μᾶς περιτείχισες μὲ τὴν πιὸ ὑπέροχον συμμαχίαν. Ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς λέγων, «Θὰ στεφανώσης αὐτόν», διδάσκει ὅτι αὐτὸ ἔχει λεχθῆ διὰ τὸν δίκαιον· ὅτι θὰ στεφανώσης αὐτόν τὸν δίκαιον, δηλαδή, ἡ εὐαρέσκειά σου γίνεται ὄπλον δι' αὐτόν καὶ μάλιστα τὸ πιὸ ὑπέροχον ὄπλον· ἢ σημαίνει ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδή περιτειχίζεις τὸν δίκαιον μὲ τὴν πιὸ ὑπέροχον συμμαχίαν καὶ οὔτε ἡ δόξα του στερεῖται ἀσφαλείας, οὔτε ἡ ἀσφάλειά του εἶναι ἄδεια ἀπὸ δόξαν. Διότι τί ὑπάρχει ἰσχυρότερον, τί ὠραιότερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποῦ περιτειχίζεται ἀπὸ τὴν οὐράνιον συμμαχίαν;

Αὐτὸς ὁ στέφανος πλέκεται καὶ ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ὁ Δαυὶδ λέγει ἀλλοῦ· «Ἐκεῖνον ποῦ σὲ περιτειχίζει μὲ τὸν στέφανον τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῶν οἰκτιρμῶν του»²⁹. Αὐτὸς πλέκεται καὶ ἀπὸ δικαιοσύνην, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Τώρα πλεον μου ἀπομένει ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης»³⁰. Ὑ-

καὶ χάρις στέφανος, ὡσπερ ἕτερος λέγει «Στεφάνῳ δὲ χα-
 ρίτων ὑπερασπίσει σου». Ἔστι δὲ καὶ στέφανος δόξης, καθά-
 περ Ἰσαΐας, «Ἔστιαν», λέγων, «ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος, ὁ
 πλακεὶς τῆς δόξης». Πάντα γὰρ ταῦτα ὁ στέφανος ἔχει, φι-
 5 λανθρωπία, δικαιοσύνην, χάριν, δόξαν, εὐπρέπεια. Θεοῦ
 γὰρ ἐστὶ τὸ δῶρον, ποικίλην προφέρων τὴν χάριν. Ἔστι καὶ
 ἀφ' ἑαυτοῦ στέφανος, καθάπερ φησὶ Παῦλος· «Ἐκείνοι μὲν
 ἵνα φθαροῦν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρον. Ὁ τοί-
 ουν ἐνταῦθα λέγει, τοῦτό ἐστιν ἀσφαλεία καὶ δόξη ἡμᾶς πε-
 10 ριέβαλες. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ δῶρα, ἰσχυρά, καὶ εὐπρε-
 πείας γέμοντα τοιοῦτοι οἱ στέφανοι. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀν-
 θρώπων οὐκ ἔστι τοῦτο· ἀλλ' ὁ μὲν ἐν δόξῃ, οὐκ ἀσφαλῆς πάν-
 τως· ὁ δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ, οὐκ ἐν δόξῃ πάντως, οὐδὲ ραδίως ἂν
 συμβαίῃ ταῦτα· εἰ δὲ καὶ συμβαίῃ, ταχέως ἀποσούρσται. Οἶόν
 15 τι λέγω· οἱ ἐν δυναστείαις ὄντες, λαμπροὶ μὲν καὶ περιφαν-
 εῖς, οὐκ ἐν ἀσφαλείᾳ δέ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα
 ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ καθεσιήκασι, διὰ τὸ μέγεθος τῆς δόξης.
 Οἱ ἀπερομιμμένοι καὶ εὐκαταφρόνητοι, ἐν ἀσφαλείᾳ μὲν διὰ
 τὸ μὴ γνωρίζεσθαι, οὐκ ἐν τιμῇ δέ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν
 20 τοῦτο μάλιστα ἐν ἀτιμίᾳ, διὰ τὸ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι. Ἐπὶ δὲ
 τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἀμφοτέρω μετὰ πολλῆς συνιρέ-
 χει τῆς ὑπερβολῆς, καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια.

Ἐννοήσαντες τοίνυν τῶν ἀγαθῶν τὸ μέγεθος, καὶ πρὸ
 γε πάντων ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἀρέσκειν Θεῷ, ὅπερ καὶ ὄπλον,
 25 καὶ δόξα, καὶ ἀσφάλεια, καὶ τὰ μυρία ἀγαθά, μεθ' ὑπομονῆς
 τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, καὶ μὴ ἀναπέσωμέν

31. Παροιμ. 4, 9.

32. Ἰσο. 28, 5.

33. Α' Κορ. 9, 25.

πάρχει καὶ στέφανος τῆς χάριτος, ὅπως ἀκριβῶς ἄλλος λέγει· «Μὲ τὸν στέφανον τῆς χάριτος θὰ σὲ ὑπερασπίσῃ»³¹. Ὑπάρχει καὶ στέφανος δόξης, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Ἑσαΐας· «Θὰ ὑπάρξῃ ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος πού πλέκεται μὲ τὴν δόξαν»³². Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχει ὁ στέφανος, φιλανθρωπίαν, δικαιοσύνην, χάριν, δόξαν, εὐπρέπειαν. Τὸ δῶρον εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέρει ποικίλα χαρίσματα. Ὑπάρχει καὶ στέφανος ἀφθαρσίας, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Ἐκεῖνοι μὲν διὰ νὰ λάβουν στέφανον φθαρτόν, ἡμεῖς δὲ ἀφθαρτόν»³³. Αὐτὸ λοιπὸν πού λέγει ἐδῶ, σημαίνει τὸ ἐξῆς· μᾶς περιέβαλες μὲ ἀσφάλειαν καὶ δόξαν. Διότι τέτοια εἶναι τὸ δῶρα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἰσχυρὰ καὶ γεμᾶτα ἀπὸ εὐπρέπειαν· τέτοιοι εἶναι οἱ στέφανοι. Εἰς τὴν περίπτωσιν βέβαια τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀλλ' ἐκεῖνος πού περιβάλλεται ἀπὸ δόξαν, ὅπως δὴ ποτε δὲν εἶναι ἀσφαλῆς, ἐκεῖνος δὲ πού ζῆ μὲ ἀσφάλειαν, ὅπως δὴ ποτε δὲν εἶναι ἔνδοξος, οὔτε εὐκόλα θὰ ἤμπορούσαν νὰ συμβοῦν αὐτά, ἐὰν δὲ καὶ ἤθελαν συμβῆ, ἀμέσως ἐξαφανίζονται. Ἐπὶ παραδείγματι, αὐτοὶ πού κατέχουν τὴν ἐξουσίαν, εἶναι μὲν λαμπροὶ καὶ ἔνδοξοι, δὲν εἶναι ὅμως ἀσφαλεῖς, καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ βέβαια διαμένουν εἰς ἀσφαλές μέρος, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης των δόξης. Οἱ παραπεταμένοι ὅμως καὶ περιφρονημένοι, εἶναι μὲν ἀσφαλεῖς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γνωστοί, δὲν εἶναι ὅμως ἔνδοξοι, ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ πρὸ πάντων δὲν εἶναι ἔνδοξοι, ἐπειδὴ εἶναι ἀσφαλεῖς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ὑπάρχουν εἰς πολὺ μέγαν βαθμὸν, καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια.

Ἄφοῦ λοιπὸν κατενοήσαμεν τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν καὶ πρὶν βέβαια ἀπὸ ὅλα πόσον μέγαν ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀρεστὸς εἰς τὸν Θεόν, πρᾶγμα πού εἶναι καὶ ὄπλον καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια καὶ τὰ ἄλλα ἀμέτρητα ἀγαθὰ, μὲ ὑπομονὴν ὡς βαδίζωμεν τὸν ἀγῶνα πού ὑπάρχει ἐμπρὸς μας καὶ ὡς μὴ χάσωμεν ποτὲ τὸ θάρρος μας, οὔτε

ποιε, μηδὲ γυμνοὶ τῶν ὀπλων φανῶμεν. Τοῦτο γὰρ τοῦ πολέμου τοῦτου τὸ εἶδος οὐκ ἀρέχεται ἄοπλον στρατιώτην ἰδεῖν, ἀλλὰ τότε λύεται ἡ παρασκευή, ὅταν λυθῇ τὸ θέατρον λύεται δὲ τὸ θέατρον, ὅταν ἀπολύηται τοῦ σώματος ἡ ψυχή. Ὡστε ἔ-

5ως ἂν ἐπιταῦθα ὦμεν, πυκτεύειν ἀνάγκη καὶ οἴκοι καθημέρους, καὶ εἰς ἀγορῶν ἐμβάλλοντας, καὶ ἀριστοποιοιμένους, καὶ νοσοῦντας καὶ ὑγιαίνοντας. Καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς νόσου μάλιστα τῆς μάχης ταύτης ὁ καιρὸς, ὅταν ὀδύνην πάντοθεν θορυβῶσι τὴν ψυχὴν, ὅταν ἀλγηδόνες πολιορκῶσιν, ὅταν ὁ

10διάβολος ἐφεσθήκη παροξύνων εἰπεῖν τι ῥῆμα μικρόν. Τότε δὴ μάλιστα ἀσφαλιζέσθαι δεῖ, φοράτεσθαι τῷ θώρακι, τῇ ἀσπίδι, τῷ κράνει, τοῖς ἄλλοις ὀπλοῖς, καὶ διηρηκῶς εὐχαριστεῖν ὡς Θεῷ. Ταῦτα χαλεπὰ κατὰ τοῦ διαδόλου βέλη, αὕτη καιρία κατὰ τοῦ δαίμονος πληγὴ, τότε μάλιστα λαμπροὶ οἱ

15σιέφανοι. Ἐπεὶ καὶ τὸν μακάριον Ἰωβ (οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν εἰς αὐτὸν καταφυγεῖν) τοῦτο μάλιστα λαμπρὸν ἀπέφηνε, τοῦτο ἀνεκήρυξε, τοῦτο ἐστεφάνωσε, τὸ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ νόσου καὶ πενίας ἀπερίτρεπτον φανῆναι τὴν γνώμην, ἄσειστον τὴν διάνοιαν, τὸ εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ ἀνεργεῖν

20ῥήματα, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐκείνην θυσίαν. Θυσία γὰρ ἦν τὰ ῥήματι αὐτοῦ, ἅπερ ἔλεγεν· «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπλορημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Ὁ δὴ καὶ ἡμεῖς ἀεὶ ποιῶμεν, ἐν πειρασμοῖς, ἐν περιστάσεσιν, ἐν ἐπιβουλαῖς

25δοξάζοντες τὸν Θεόν, καὶ εὐλογοῦντες διηρηκῶς· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

νά εὔρεθῶμεν γυμνοὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὄπλα. Διότι αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ πολέμου δὲν ἀνέχεται νὰ ἰδῆ ἄοπλον στρατιώτην, ἀλλὰ τότε μόνον σταματᾷ ἢ προετοιμασία, ὅταν διαλυθῇ τὸ θέατρον, διαλύεται δὲ τὸ θέατρον, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὡστε, ἐν ὧσιν εὐρισκόμεθα εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον εἶναι ἀνάγκη ν' ἀγωνιζώμεθα καὶ ὅταν διαμένωμεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὅταν πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ὅταν καθήμεθα εἰς τὴν τράπεζαν διὰ φαγητὸν, καὶ ὅταν εἴμεθα ἀσθενεῖς καὶ ὅταν εἴμεθα ὑγιεῖς. Καὶ μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀσθενείας τότε πρὸ πάντων εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς αὐτῆς τῆς μάχης, ὅταν ἀπὸ παντοῦ ὀδῶναι καταθρομβοῦν τὴν ψυχὴν, ὅταν πόνοι ἰσχυροὶ τὴν πολιορκοῦν, ὅταν ὁ διάβολος παραμονεύῃ καὶ μᾶς παροτρύνει νὰ εἰποῦμεν κάποιον κακὸν λόγον. Τότε λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν πρέπει ν' ἀσφαλιζώμεθα, νὰ περιφρασσώμεθα μὲ τὸν θώρακα, μὲ τὴν ἀσπίδα, μὲ τὸ κράνος καὶ τὰ ἄλλα ὄπλα, καὶ νὰ εὐχαριστοῦμεν συνεχῶς τὸν Θεόν. Αὐτὰ εἶναι φοβερὰ βέλη ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, αὐτὸ εἶναι θανατηφόρον πληγμὰ κατὰ τοῦ δαίμονος, τότε πρὸ πάντων εἶναι λαμπροὶ οἱ στέφανοι. Καθ' ὅσον καὶ τὸν μακάριον Ἰωβ (διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ καταφύγωμεν πάλιν εἰς αὐτὸν) αὐτὸ πρὸ πάντων τὸν κατέστησε λαμπρὸν, αὐτὸ τὸν ἀνεκέρυξεν, αὐτὸ τὸν ἀστεφάνωσε, τὸ ὅτι ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ ἀσθενείας καὶ πτωχείας ἔδειξεν ἀμετάβλητον χαρακτῆρα, ἀκλόνητον τὴν διάνοιαν, τὸ ὅτι ἐξέφρασεν εὐχαριστήρια λόγια εἰς τὸν Θεόν καὶ προσέφερε τὴν πνευματικὴν ἐκείνην θυσίαν. Διότι θυσία ἦταν τὰ λόγια του ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἔλεγεν· «Ὁ Κύριος μου τὰ ἔδωκεν, ὁ Κύριος μου τὰ ἀφήρησεν· ὅπως ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι καὶ ἐγένεν· ἅς εἶναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου αἰωνίως». Αὐτὸ λοιπὸν ἅς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς πάντοτε, κατὰ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἐπιβουλῶν ἅς δοξάζωμεν τὸν Θεὸν καὶ ἅς τὸν εὐλογοῦμεν συνεχῶς, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, μὴ ἐν ἡμῶν σου ἐλέγξης με, μηδὲ ἐν ὀργῇ σου παιδεύσης με.

- 5 1. Ὅταν ἀκούσης θυμὸν καὶ ὀργὴν ἐπὶ Θεοῦ, μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπιεύσης· συγκαιτιάζεσθαι γάρ ἐστι τὰ ρήματα. Καὶ γὰρ τὸ Θεῖον ἀπάντων τούτων ἀπήλλακται. Διαλέγεται δὲ οὕτως, ὥστε καθάψασθαι τῆς τῶν παχητέρων διανοίας. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὅταν θαρσύνοις διαλεγώμεθα, ἐν ἐκείνων
- 10 χρώμεθα γλώττῃ καὶ πρὸς παιδίον φθεγγώμεθα, συμφελλίζομεν, καὶ μυριάκις ὄμεν σοφοί, πρὸς τὴν ἐκείνου συγκαιτιάζομεν ὑπεριουσία. Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ρήμασι τοῦτο ποιῶμεν, ὅπου γε καὶ ἐν πράγμασι, καὶ χειρὸς δάκρυοι, καὶ θυμὸν ὑποκρινόμενοι, ὥστε διορθῶσαι τὸ παιδίον; Οὕτω δὲ
- 15 καὶ ὁ Θεὸς καθάψασθαι τῶν παχητέρων βουλόμενος, τοιούτοις κέχρηται ρήμασιν. Οὐ γὰρ πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ φθέγγεσθαι ἐποσύδαζεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὀφείλειαν τῶν ἀκούοντων. Ἐπεὶ καὶ τὸ ἀόργητον αὐτοῦ ἀλλαγῶν πάλιν δεικνύς, ἔλεγε· «Μὴ ἐμὲ αὐτοὶ παροργίζουσι, οὐχὶ δὲ ἑαυτούς;».
- 20 Σὺ δὲ πῶς ἐβούλου αὐτὸν διαλέγεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι οὐκ ὀργίζεται, οὐδὲ μισεῖ τοὺς πονηροὺς; καὶ γὰρ τὸ μίσος πάντος ἐστίν· οὐδὲ ἀφορεῖ τὰ ἀνθρώπινα; καὶ γὰρ τὸ ὄραν ἀπὸ τῶν σωμάτων εἴληπται· οὐδὲ ἀκούει; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς σαρκός. Ἄλλ' ἀπὸ τούτου πονηρὸν ἂν δόγμα
- 25 ἐλήχθη ἕτερον, τὸ ἀπροσβόητα εἶναι πᾶν πάντα καὶ φεύγοντες

---

1. Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς εἶναι ἔργον τοῦ Δαυὶδ καὶ ἐχαρακτηρίσθη ὡς πρῶτος μετὰ τῶν ψαλμῶν μετάνοίας. Συνετάχθη πιθανὸν ὅταν κοί ὁ ὅσος. Ἀρμόζει εἰς κάθε ψυχὴν ποῦ συναισθάνεται τὴν ἐνοχὴν τῆς καὶ ἐπικαλεῖται τὴν θεῖαν ἐπιείκειαν καὶ χάριν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤ' ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξης μὲ τὸν θυμὸν σου καὶ οὔτε
νὰ μὲ παιδεύσης μὲ τὴν ὀργὴν σου».

1. Ὄταν ἀκούσης θυμὸν καὶ ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, διότι τὰ λόγια αὐτὰ λέγονται κατὰ συγκατάβασιν. Καθ' ὅσον τὸ θεῖον εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ὅμιλεῖ δὲ ἔτσι, διὰ νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν καὶ τῶν πνευματικῶν παχυτέρων. Διότι καὶ ἡμεῖς, ὅταν συνομιλοῦμεν μὲ βαρβάρους, χρησιμοποιοῦμεν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην· καὶ ὅταν ὀμιλοῦμεν πρὸς κάποιον παιδί ψελλίζομεν τὰς λέξεις μαζί μὲ ἐκεῖνο, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα πάνσοφοι, χρησιμοποιοῦμεν τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον τῆς ὀμιλίας ἐκείνου. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐάν αὐτὸ τὸ κάμνωμεν μὲ τὰ λόγια, τὴν στιγμὴν ποῦ τὸ κάμνωμεν καὶ εἰς τὰ πράγματα, καὶ δαγκώνοντες τὰ χέρια καὶ ὑποκρινόμενοι ὅτι θυμῶνομεν, διὰ νὰ διορθώσωμεν τὸ παιδί; Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ θέλει νὰ πλησιάσῃ τοὺς πνευματικῶν παχυτέρους, χρησιμοποιεῖ τέτοια λόγια. Δηλαδή δὲν ἐφρόντιζε νὰ ὀμιλῇ ἀντάξια τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκροατῶν. Διότι καὶ εἰς ἄλλην πάλιν περίπτωσιν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ὀργίζεται, ἔλεγε· «Μήπως αὐτοὶ παροργίζουν ἐμένα καὶ ὄχι τοὺς ἑαυτοῦς των;»¹.

Σὺ ὅμως πῶς ἤθελες νὰ συνομιλῇ αὐτὸς μὲ τοὺς Ἰουδαίους, νὰ μὴ ὀργίζεται, οὔτε νὰ μισῇ τοὺς πονηροὺς; καθ' ὅσον τὸ μῖσος εἶναι πάθος· οὔτε νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἀνθρώπινα; καθ' ὅτι καὶ ἡ ὄρασις προέρχεται ἀπὸ τὰ σώματα· οὔτε ν' ἀκούῃ; καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν σάρκα. Ἄλλ' ἀπ' αὐτὸ θὰ προέκυπτεν ἄλλο πονηρὸν δόγμα, τὸ ὅτι δηλαδή τὰ πάντα εἶναι ἀπρονόητα, καὶ ἀπο-

τὰ τοιαῦτα ἀκούειν περὶ Θεοῦ, καὶ τὸ ὅλως εἶναι Θεὸν πολλοὶ ἂν τῶν τότε ἠγνόησαν· τούτου δὲ ἀγνοηθέντος, πάντα ἂν ἀπολώλει· ἐκείνου δὲ τοῦ δόγματος εἰσαχθέντος, ταχέως καὶ ἡ διόρθωσις ἐπεγίνεται. Ὁ μὲν γὰρ πεισθεὶς ὅτι ἐστὶ Θεός,

5 κἂν μὴ τὴν ἀξίαν ἔχη περὶ αὐτοῦ ὑπόνοιαν, ἀλλὰ παχύτερόν τι ὑποπισύη, τῷ χρόνῳ πεισθήσεται, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον περὶ Θεόν· ὁ δὲ πεισθεὶς ὅτι οὐ προνοεῖ, οὐδὲ μέλει αὐτῷ τῶν ὄντων, οὐδ' ὅτι ἐστί, τί κερδανεῖ ἀπὸ τοῦ τῆς ἀπαθείας λόγου; Διὰ δὴ τοῦτο ἐκεῖνο αὐτοῖς διαλεχθεὶς πρότερον, ἐπειδὴ ἐνα-

10 πέθειο αὐτοῖς τὴν περὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν δόξαν, διακαθαίρει πάλιν κατὰ μικρὸν αὐτούς, ἀνάγων ἐπὶ τοῦτο τὸ δόγμα, τὰ ὑψηλότερα περὶ αὐτοῦ φθεγγόμενος, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀπαθείας αὐτοῦ κινῶν λόγον. Καὶ γὰρ φησὶν ἕτερος προφήτης· «Οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοιθήσει». Καὶ ὁ εἰπὼν οὖν, ὅτι ὀργίζε-

15 ται, ὁ αὐτὸς πάλιν δεικνύς, ὅτι ἀπαθὲς τὸ Θεῖον, ἐπάγει· «Μὴ ἐμὲ αὐτοὶ παροργίζουσιν, οὐχὶ οὐδὲ ἑαυτούς;». Καὶ ὁ εἰπὼν, ὅτι ἐν τῷ ναῷ ἐσιν, ὁ αὐτὸς πάλιν φησὶν, ὅτι «Οὐκ ἄνθρωπος ἐν σοὶ ἅγιος, καὶ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν»· τοιούστιν, οὐ περιέχομαι τόπῳ. Εἰ δὲ μὴ λῆσιν ἐπεξῆλθε, τῷ συνειωτέρῳ

20 ἔδωκε νοῆσαι ἀπὸ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ τῶν τυραννικῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος καὶ ὢν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔστι, πολλῶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἠλευθέρωται. Διὸ καὶ φησὶ, «Μὴ ἔση ὡς ἄνθρωπος θνῶν;». Καὶ παρταχοῦ τὸν περὶ ἀπαθείας ἀνακινεῖ λόγον.

Ῥοσιε κἀνταῦθα, ὅταν ἀκούσης θυμόν, μὴ πάθος νόμιζε.

25 Εἰ γὰρ ἄνθρωποι φιλοσοφεῖν μελειῶντες, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν

2. Ἱερ. 7, 19.

3. Ἦσ. 40, 28.

4. Ὡσηὲ 11, 9.

5. Ἱερ. 14, 9.

φεύγοντες νὰ ἀκούουν τέτοια περὶ τοῦ Θεοῦ, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τότε ἀνθρώπους θὰ ἀγνοοῦσαν τελείως τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἤθελεν ἀγνοηθῆ αὐτὸς, ὅλα θὰ ἐχάνοντο μὲ τὴν ἀποδοχὴν ὅμως ἐκείνου τοῦ δόγματος, ἀμέσως ἐγένετο καὶ ἡ διόρθωσις. Διότι ἐκεῖνος πού θὰ πεισθῆ ὅτι ὑπάρχει Θεός, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη τὴν πραγματικὴν γνώμην περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ σκέπτεται κάπως ὑλικώτερα, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ πεισθῆ, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε παρόμοιον εἰς τὸν Θεόν, ἐνῶ ἐκεῖνος πού θὰ πεισθῆ ὅτι δὲν προνοεῖ, οὔτε ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ δημιουργήματα, οὔτε ὅτι ὑπάρχει, τί θὰ κερδίσῃ ἀπὸ τὸ δόγμα ὅτι ὁ Θεός δὲν ὑπόκειται εἰς πάθη; Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἀφοῦ προηγουμένως ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς δι' ἐκεῖνο, ἀφοῦ ἐναπέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, σιγὰ - σιγὰ καὶ πάλιν καθαρίζει τὴν σκέψιν των, ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς αὐτὸ τὸ δόγμα, ἀναφέρων περὶ αὐτοῦ τὰς πρὸ ὑψηλὰς ἀληθείας καὶ προχωρεῖ τὸν λόγον ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀπαθής. Καθ' ὅσον ἄλλος προφήτης λέγει· «Δὲν θὰ πεινάσῃ οὔτε θὰ κοπιάσῃ»³. Καὶ αὐτὸς λοιπόν πού εἶπεν, ὅτι ὀργίζεται, ὁ ἴδιος πάλιν διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ θεῖον εἶναι ἀπαθές, προσθέτει· «Μήπως αὐτοὶ ἐξοργίζουν ἐμένα καὶ ὄχι τοὺς ἑαυτοὺς των;». Καὶ αὐτὸς πού εἶπεν, ὅτι κατοικεῖ εἰς τὸν ναόν, ὁ ἴδιος πάλιν λέγει, ὅτι «Δὲν ὑπάρχει εἰς ἐσένα ἄνθρωπος ἅγιος καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν»⁴. δηλαδή, δὲν κατοικῶ εἰς ἓνα ὠρισμένον τόπον. Ἐὰν ὅμως δὲν περιέγραψεν ὅλα τὰ ιδιώματά του, ἔδωκε τὴν δυνατότητα εἰς τὸν συνετώτερον νὰ σκεφθῆ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ὅτι ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ τυραννικὰ πάθη καὶ πού δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζῆ χωρὶς αὐτά, πολὺ περισσότερο εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἄλλα. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Μήπως ἄρά γε ὁμοιάζεις μὲ ἄνθρωπον πού κοιμᾶται;»⁵. Καὶ παντοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀπαθείας του.

Ἐπομένως καὶ ἐδῶ, ὅταν ἀκούσης θυμὸν, μὴ τὸ θεωρήσῃς πάθος. Διότι, ἐὰν ἄνθρωποι πού φροντίζουν νὰ

ἀόργητοι διαμένουσι, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἀνώλεθρος οὐσία ἐκεί-
 νη καὶ ἄφθαρτος καὶ ἄρρητος καὶ ἀκαιάληπιος. Οὐχ ὀργᾶς,
 δι καὶ ἰατροὶ τέμνοντες, ἢ καίοντες, οὐ θυμῷ τοῦτο ποιῶσιν,
 ἀλλὰ σκοπῶ τῆς διορθώσεως, οὐκ ὀργιζόμενοι τοῖς κάμνουσιν,
 5 ἀλλ' ἐλεοῦντες αὐτούς, καὶ τῶν νοσημάτων ἀπαλλάτιοντες·
 "Όταν οὖν εἶπῃ, «Μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με», τοῦτο λέγει
 μὴ ἀπαιτήσης με δίκην τῶν ἡμαρτημένων, μηδὲ ἐπεξέλεθης
 τοῖς πεπλημμελημένοις. «Ἐλέησόν με, Κύριε, δι ἀσθενῆς
 εἰμι». Τάκῃς πάντες δεόμεθα τῆς φωνῆς, καὶ μυριάκις ὁ-
 10 μεν μυρία κατωρθωκότιες, καὶ πρὸς ἄκραν ἤκοντες δικαιοσύ-
 νην. Διὸ καὶ αὐτὸς προτῶν πάλιν φησὶν «Οὐ δικαιωθήσεται
 ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν»· καὶ τό, «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ,
 τίς ὑποστήσεται;». Καὶ ὁ Παῦλος· «Οὐδὲν ἐμαντῶ σὺ νοῖδα,
 ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαν· καὶ ἕτερος· «Τίς καυχῆσεται
 15 ἀγνήν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρηγοιάσεται καθαρός εἶναι
 ἀπὸ ῥύπου;». Πάντες τοίνυν ἐλέους δεόμεθα, ἀλλ' σὺ πάντες
 ἄξιοί ἐσμεν τοῦ ἐλεεῖσθαι. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ἔλεός ἐστιν, ὅμως
 τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ, καθάπερ αὐτὸς πρὸς Μωϋσῆν ἔφη, «Ἐ-
 λεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ εὐκτεیرهσω ὃν ἂν οἰκτείρω». Ὁ μὲν
 20 οὖν ἄξιόν τι τοῦ ἐλειθῆναι ποιήσας, ἐρεῖ, «Ἐλέησόν με», ὁ
 δὲ ἐκβαλὼν ἑαυτὸν τοῦ ταύτης τυχεῖν τῆς συγγνώμης, μάτην
 ἐρεῖ τό, «Ἐλέησον». Εἰ γὰρ ἐφ' ἅπαντας ἔμελλεν ὁ ἔλεος ἔρ-
 χεσθαι, οὐδεὶς ἂν ἐκολάσθη. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔχει τινὰ κρί-

6. Ψαλμ. 142, 2.

7. Ψαλμ. 129, 3.

8. Α' Κορ. 4, 4.

9. Παροιμ. 20, 9.

10. Ἐξ. 33, 19.

Ζοῦν μὲ εὐσέβειαν δὲν ὀργίζονται κατὰ τὸ δυνατόν, πολὺ περισσότερον ἢ οὐσία ἐκείνη πού δὲν ὑπόκειται εἰς καμμίαν βλάβην, ἢ ἄφθαρτος, ἢ ἀπερίγραφτος καὶ ἢ ἀκατάληπτος. Δὲν βλέπεις, ὅτι καὶ οἱ ἰατροὶ ὅταν ἐγχειρίζουν ἢ κάνουν καυτηριάσεις, δὲν τὸ κάμνουν αὐτὸ ἀπὸ θυμόν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν τὴν διόρθωσιν, ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ὠργισμένοι ἐναντίον τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ νοσήματα; Ὅταν λοιπὸν λέγη, «Μὴ μὲ ἐλέγξης καὶ μὲ τιμωρήσης ἐνῶ εἶσαι θυμωμένος», ἐννοεῖ αὐτὸ μὴ θελήσης νὰ μὲ καταδικάσης διὰ τὰ ἀμαρτήματά μου, οὔτε νὰ μὲ τιμωρήσης διὰ τὰ πλημμελήματά μου. «Ἐλέησόν με, Κύριε, διότι εἶμαι ἀσθενής». Ὅλοι ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἐπιτύχει ἀμέτρητα κατορθώματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἀνέλθει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος πάλιν προχωρῶν, λέγει «Δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου κανένας ἄνθρωπος»⁶, καὶ τὸ «Ἐὰν ἐξετάσης τὰς ἀνομίας, ποῖος θὰ σταθῇ ἐμπρὸς σου;»⁷. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει «Τίποτε δὲν αἰσθάνομαι κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ δὲν εἶμαι δικαιωμένος»⁸ καὶ ἄλλος «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ καυχηθῇ ὅτι ἔχει ἀγνήν καρδίαν; ἢ ποῖος θὰ ἔχη τὸ θάρρος νὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ρύπον;»⁹ Ὅλοι λοιπὸν ἔχομεν ἀνάγκην τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν εἴμεθα ὅλοι ἄξιοι νὰ ἐλεηθοῦμεν. Καθ' ὅσον, ἂν καὶ εἶναι ἔλεος, ὅμως ζητεῖ νὰ εὕρη τὸν ἄξιον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἔλεγε πρὸς τὸν Μωϋσῆν «Θὰ ἐλεήσω ἐκείνον πού θὰ κρίνω ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ τὸν ἐλεήσω καὶ θὰ εὐσπλαγχνισθῶ ἐκείνον πού θὰ κρίνω ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῶ»¹⁰. Ὁ μὲν ἓνας λοιπὸν, ἀφοῦ κάμη κάτι πού εἶναι ἄξιον νὰ ἐλεηθῇ, θὰ εἰπῇ, «Ἐλέησόν με», ὁ δὲ ἄλλος πού ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸ νὰ τύχη αὐτῆς τῆς συγγνώμης, ἄδικα θὰ εἰπῇ τὸ «Ἐλέησον». Διότι, ἐὰν συνέβαινεν ὅλοι νὰ ἐλεοῦνται, κανεὶς δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔλεος ἔχει κάποιαν

σιν, καὶ τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ καὶ τὸν ἐπιτήδειον, ὥστε αὐτοῦ ἀπολαῦσαι.

2. Πολλοὶ γοῦν πολλάκις τοῖς αὐτοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπεύθυνοι γεγόνασι, καὶ οὐ τὴν αὐτὴν ἔδωσαν δίκην, εἰτέρας ἔχοντες αἰτίας προσῆταιμένας αὐτῶν καί, εἰ θούλεσθε, τεύτω τῶν ἐνδιατριφόμεν τῷ λόγῳ. Ἡμαρτιον Ἰουδαῖοι πάντες, καὶ εἰδωλολάτρησαν, ἀλλ' οὐ πάντες τὴν αὐτὴν ἔδωσαν δίκην, ἀλλ' οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ συγγνώμης ἀπέλαυσαν. Ἐν γὰρ τοῖς ἁμαρτήμασιν οὐχ ἡ φύσις ζητεῖται μόνον τοῦ γεγενημένου, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη, καὶ ὁ καιρὸς, καὶ ἡ αἰτία, καὶ τὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν· εἰ οἱ μὲν ἐνέμειναν, οἱ δὲ μειενόησαν, καὶ εἰ ἐκ περιστάσεως, καὶ εἰ κατὰ τὴν ἀπάτην, καὶ κατὰ μελέτην. Καὶ πολλὰ ἔστι τὰ ζητούμενα, καὶ καιροῦ δαιμοφροσύνη, καὶ πολιτείας κατὰστασις, οἷόν τι λέγω· Ἡμαρτιον οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἁμαρτιάνουσι καὶ οἱ ἐν τῇ Καινῇ· οὐ τὴν αὐτὴν δὲ διδόνουσιν ἀμφοτέροι δίκην, ἀλλ' οὕτω χαλεπωτέραν. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν «Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. Πόσῳ, δοκεῖτε, χείρονος, ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, κοινὸν ἡγησάμενος;». Ὅταν δὲ εἴπῃ, «Πόσῳ, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας», ἐπιτεταμένην δείκνυσιν τὴν κόλασιν. Ἡμαρτιον οἱ πρὸ τοῦ νόμου, καὶ οἱ ἐν τῷ νόμῳ. Πάλιν οἱ πρότεροι ἡμερωτέραν διδόνουσι δίκην. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν «Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτιον ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται». Τό, «Ἀνόμως», οὐχὶ χαλεπώτερον, ἀλλ' ἡμερωτέρον. «Καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτιον.

κρίσιν καὶ ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὸν ἄξιον καὶ τὸν κατάλληλον, διὰ νὰ τὸ ἀπολαύσῃ.

2. Πολλοὶ λοιπὸν πολλές φορές διέπραξαν τὰ ἴδια ἁμαρτήματα καὶ δὲν υπέστησαν τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἐπειδὴ εἶχαν διαφορετικὰς δικαιολογίας ὑποστηρίξεως· καὶ ἐὰν θέλετε ἄς ἐξετάσωμεν τώρα αὐτὸ τὸ θέμα· Ἠμάρτησαν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐλάτρευσαν τὰ εἰδωλα, ὅμως δὲν ἐτιμωρήθησαν ὅλοι μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἄλλοι δὲ ἀπήλαυσαν συγγνώμης. Διότι κατὰ τὴν διάπραξιν τῶν ἁμαρτημάτων δὲν ἐξετάζεται μόνον ἡ φύσις τοῦ διαπραχθέντος ἁμαρτήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ διάθεσις καὶ ἡ περίστασις καὶ ἡ στάσις πού τηρεῖται μετὰ τὴν ἁμαρτίαν· ἐὰν δηλαδὴ παρέμειναν ἀμετανόητοι, ἐὰν μετενόησαν, ἐὰν ἡμάρτησαν τελείως τυχαῖα, ἢ ἐὰν ἐξηπατήθησαν, ἢ ἐὰν ἐκ προμελέτης ἡμάρτησαν. Καὶ πολλὰ εἶναι αὐτὰ πού πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἐποχῶν καὶ οἱ πολιτικαὶ καταστάσεις. Μὲ αὐτὰ πού λέγω ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· δηλαδὴ ἡμάρτησαν οἱ ἄνθρωποι τῆς Π. Διαθήκης, ἁμαρτάνουν καὶ τῆς Κ. Διαθήκης· δὲν τιμωροῦνται ὅμως μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἀλλ' αὐτοὶ τιμωροῦνται φοβερώτερα. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐὰν κανεῖς παραβῆ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται τελείως ἄσπλαγχνα μὲ τὴν κατάθεσιν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Σκεφθῆτε πόσον χειροτέρα τιμωρία ἀξίζει εἰς ἐκεῖνον πού κατεπάτησε τὸν νόμον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς διαθήκης;»¹⁴. Ὅταν δὲ λέγῃ, «Σκεφθῆτε πόσον χειροτέρα τιμωρία ἀξίζει», δείχνει τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας. Ἠμάρτησαν ἐκεῖνοι πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον καὶ ἐκεῖνοι πού ἔζησαν ὅταν ἐδόθη ὁ νόμος. Πάλιν οἱ πρῶτοι θὰ τιμωρηθοῦν ἐλαφρότερα. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ἔλεγεν· «Ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς νὰ ἔχουν τὸν νόμον, θὰ ὠδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν χωρὶς τὸν νόμον». Τὸ «ἀνόμως» δὲν σημαίνει φοβερώτερα, ἀλλὰ ἐλαφρύτερα. «Καὶ ὅσοι

διὰ νόμον κριθήσονται. Τί δὴ ποιε; "Οὐ οἱ μὲν τὴν φύσιν ἔχουσι κατήγορον, οἱ δὲ μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὸν νόμον καὶ ὅσα πλείονος ἀπέλασαν τῆς διδυσκαλίας, ἰσοούτω μείζονα ὑποσιθίσονται κόλασιν.

- 5 Πάλιν καὶ ἀπὸ τῶν ἀξιωματίων τὸ αὐτίο ἐστὶν ἰδεῖν συμβαῖνον, καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς θυσίας. Ὑπὲρ παντός γοῦν τοῦ λαοῦ ἰσοαῦτη προσεφέρετο θυσία ἁμαρτόντος, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἱερέως μόνου δηλοῦντος τοῦ λόγου, ὅτι ὅσα μείζον τὸ ἀξίωμα, ἰσοούτω χαλεπωτέρα καὶ ἡ κόλασις ἐν οἷς ἁμαρτάνουσι. Αὐτὰ
- 10 δὴ τοῦτο ἢ μὲν ἀπλῶς πορνεύσασα ἀνηρεῖτο, ἢ δὲ τοῦ ἱερέως θυγάτηρ κατεκαίετο. Ἔστι καὶ ἑτέρωθεν ἰδεῖν συγγνώμην καὶ ἐπίτασιν τιμωρίας γινομένην οἷον, ὅταν τις ἁμαρτίαν, ἐπιταῦθα δὲ δίκην, ἕτερος δὲ τρυφῆς ἀπολαύσῃ. Ὁ μὲν γὰρ μείζονα ἐκεῖ, ὁ δὲ ἐλάττωτα ὑποσιθίσεται τιμωρίαν, ἐὰν μὴ
- 15 ἐπιταῦθα πάντα ἀπολύσῃται. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς εἰσάγει τὸν Ἀβραάμ λέγοντα τῷ πλουσίῳ «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου, οὔτις δὲ τὰ κακὰ καὶ νῦν οὔτις παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι». Ἀλλ' οὔτις μὲν ὀλόκληρον ἀπέθετο τὴν τιμωρίαν, δι' ἃ ἔπαθε κακῶς, ἕτεροι δὲ οὐχ ὀλόκληρον, ἀλλ' ἐκ μέρους
- 20 διὸ καὶ ἡμερώτερον κολάζονται. Ἴδοι δ' ἂν τις καὶ ἀπὸ συνέσεως ἐπιτεταμένης καὶ ἀπὸ ἀφελείας διαφορὰν γινομένην κολάσεως, ὅταν λέγῃ «Ὁ δοῦλος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς, ὁ δὲ μὴ εἰδὼς, μηδὲ ποιήσας, δαρήσεται ὀλίγας». Καὶ πολλὰ ἕτερα εὔροι τις

12. Ρωμ. 2, 12.

13. Δευτ. κεφ. 22. Δευιτ. κεφ. 21.

14. Λουκᾶ 16, 25.

ἡμάρτησαν τότε πού ἦτο δοσμένος ὁ νόμος, θά κριθοῦν μὲ τὸν νόμον»¹². Τί λοιπὸν τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; Ὅτι ἄλλοι μὲν ἔχουν κατήγορον τὴν φύσιν, ἄλλοι δὲ μαζί μὲ τὴν φύσιν καὶ τὸν νόμον, καὶ ὅσον περισσοτέραν διδασκαλίαν ἀπήλαυσαν, τόσον μεγαλυτέραν τιμωρίαν θά ὑποστοῦν.

Πάλιν καὶ ἀπὸ τὰ ἀξιώματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆς νὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὴν θυσίαν. Ὑπὲρ ὀλοκλήρου δηλαδὴ τοῦ λαοῦ πού ἡμάρτανεν ἐπροσφέρετο τόση θυσία, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἱερέως μόνον· αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀξίωμα, τόσον βαρυτέρα εἶναι καὶ ἡ τιμωρία εἰς ἐκείνους πού ἁμαρτάνουν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἐκείνη μὲν πού ἀπλῶς ἐπόρνευεν, ἐθανατώνετο, ἐνῶ ἡ θυγατέρα τοῦ ἱερέως ἐκαίετο¹³. Εἶναι δὲ δυνατὸν καὶ ἀπὸ ἄλλην περίπτωσιν νὰ διαπιστώσῃς τὴν συγχώρησιν καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιβαλομένης τιμωρίας· ἐπὶ παραδείγματι ὅταν κανεὶς ἁμαρτάνῃ καὶ τιμωρῆται ἐδῶ, ἐνῶ ἄλλος ἀπολαμβάνῃ καλοπέρασιν. Διότι ὁ μὲν ἕνας θά ὑποστῇ ἐκεῖ μεγαλυτέραν τιμωρίαν, ὁ δὲ ἄλλος μικροτέραν, ἐὰν δὲν τύχῃ τελείας συγχωρήσεως ἐδῶ. Καὶ διὰ νὰ τὸ δείξῃ αὐτὸ ὁ Χριστὸς παρουσιάζει τὸν Ἀβραάμ πού λέγει εἰς τὸν πλούσιον· «Σὺ ἀπήλαυσεσ τὰ ἀγαθὰ σου, ἐνῶ αὐτὸς τὰ κακά, καὶ τώρα αὐτὸς παρηγορεῖται, ἐνῶ σὺ ὑποφέρεις»¹⁴. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν μὲ ὅσα κακά ἔπαθεν ἀπηλλάγη ἐξ ὀλοκλήρου τῆς τιμωρίας, ἄλλοι ὅμως δὲν ἀπαλλάσσονται ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλ' ἐν μέρει· διὰ τοῦτο καὶ τιμωροῦνται ἐλαφρύτερα. Θά ἠμποροῦσε δὲ κανεὶς νὰ ἰδῇ τὴν διαφορὰν τῆς τιμωρίας εἰς ἐκείνον πού ἔχει πλήρη γνῶσιν τῆς πράξεώς του καὶ εἰς ἐκείνον πού διαπράττει τὴν ἁμαρτίαν ἀπὸ ἀφέλειαν, εἰς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου. «Ὁ δοῦλος πού ἐγνώριζε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, θά τιμωρηθῇ πολὺ αὐστηρά, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δὲν τὸ ἐγνώριζε καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, θά τιμωρηθῇ ὀλιγώτερον». Καὶ πολλὰ ἄλλα θά ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εὔρῃ πού

ἂν τὰ ποιῶντα διαφορὰν κολάσεως, καὶ διαφορὰν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας.

Σκόπει δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου. "Ἡμαρτεν ἡ Ἐῦα, ἤμαρτε καὶ ὁ Ἄδὰμ, καὶ τὸ ἁμάρτημα ἔν. Ἀμφοτέροισι γὰρ
5 ἔφαγον ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐκ ἀμφοτέροισι δὲ τὴν αὐτὴν ἔδοσαν δίκην. Ἐσφαξεν ὁ Κáιν, καὶ ἔσφαξεν ὁ Λάμεχ· καὶ ὁ μὲν ἤλεεῖτο, ὁ δὲ ἐκολάζετο. Συνέλεξε τις ἐν Σαββάτῳ ξύλα, καὶ οὐδεμιᾶς ἔτιχε ουγγνῶμης· ὁ Δαυὶδ ἐφόρευσε καὶ ἐμίχενυσε, καὶ ἀπέλαυσε φιλανθρωπίας. Ἐνδιατριβῶμεν τοίνυν
10 τῷ ζητήματι· πολλῶν γὰρ θέλιον ταῦτα ἀναζητεῖν, ἢ φλυαρίαις καὶ οὐλλόγοις τοῖς ἐν ἀγοραῖς προσηλωσθαι. Οὐ γὰρ τὸ εὑρεῖν μόνον τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ τὸ ζητεῖν μέγα κέρδους ἐστί, κἄν μὴ εὔρωμεν. Ἀναγκασθησόμεθα γὰρ ἐν τούτοις ἀπαχολεῖσθαι, καὶ τὸν καιρὸν πάντα ἐν αὐτοῖς δαπανᾶν. Τίνος
15 οὖν ἔνεκεν (δεῖ γὰρ ἐπὶ τὸν πρότερον ἀναδραμεῖν λόγον), μοσχοποιησάντων ἀπίτων τῶν Ἰουδαίων, οἱ μὲν ἐκολάζοντο, οἱ δὲ οὐ ἐκολάζοντο; "Οἱ οἱ μὲν μειτερόησαν, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἠγνόησαν, διὰ τὴν εὐλάβειαν τοὺς οἰκείους κατασφάζαντες, οἱ δὲ ἐρέμερον. "Ὅσατε τὸ μὲν ἁμάρτημα ἴσον, τὰ δὲ μετὰ
20 ταῦτα οὐκ ἴσα. Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Ἐῦας οὐχ ἡ αὐτὴ τιμωρία, εἰ καὶ αὐτὴ ἡ ἁμαρτία; "Οἱ οὐκ ἦν ἴσον τὸ ὑπὸ γυναικὸς ἀπαιτηθῆναι, καὶ ὑπὸ ὄφρεως. Διόπερ ἐκεῖνο ἀπίτην ὁ Παῦλος ἐκάλεσε, λέγων «Ὁ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπαιτηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε». Τίνος

15. Γεν. 4, 8.

16. Γεν. 4, 23.

17. Ἐξ. 32, 25 ε.

18. Α' Τιμ. 2, 14.

δείχνουν τὴν διαφορὰν τῆς τιμωρίας καὶ τὴν διαφορὰν τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

Πρόσεχε δὲ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πρωτοπλάστου. Ἠμάρτησεν ἡ Εὐα, ἠμάρτησε καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ τὸ ἁμάρτημα ἦτο τὸ ἴδιον. Διότι καὶ οἱ δύο ἔφαγον ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ ἀπηγορευμένου δένδρου, δὲν ἐτιμωρήθησαν ὁμοῦ καὶ οἱ δύο μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν. Ἔσφαξεν ὁ Κάϊν¹⁵, ἔσφαξε καὶ ὁ Λάμεχ¹⁶ καὶ ὁ μὲν ἕνας ἐλεήθη, ὁ δὲ ἄλλος ἐτιμωρήθη. Ἐμάζευσσε κάποιος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου Ἐύλα καὶ δὲν ἔτυχε καμμιᾶς συγχωρήσεως, ἐνῶ ὁ Δαυὶδ ἐφόνευσσε καὶ ἐμοίχευσε καὶ ἀπήλαυσε τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἐπιμένωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ τοῦ ζητήματος· καθ' ὅσον εἶναι πολὺ προτιμότερον νὰ ἐρευνῶμεν αὐτὰ, παρὰ νὰ προσηλωνώμεθα εἰς φλυαρίας καὶ εἰς συγκεντρώσεις τῆς ἀγορᾶς. Διότι εἶναι μεγάλον τὸ κέρδος μας ὅχι μόνον τὸ νὰ εὐρωμεν αὐτὰ ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τὰ ἀναζητοῦμεν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὰ εὐρωμεν. Καθ' ὅσον θ' ἀναγκασθῶμεν ν' ἀπασχολούμεθα μὲ αὐτὰ καὶ νὰ δαπανῶμεν ὅλον τὸν χρόνον μας εἰς αὐτὰ. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν (διότι πρέπει νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς ἐκεῖνα ποὺ προηγουμένως ἐλέγαμεν) ἂν καὶ κατεσκεύασαν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι τὸν μόσχον, ἄλλοι μὲν ἐτιμωροῦντο, ἄλλοι δὲ δὲν ἐτιμωροῦντο; Διότι ἄλλοι μὲν ἀπ' αὐτοὺς μετενόησαν καὶ ἠγνόησαν τὴν φυσικὴν συγγένειάν των κατασφάξαντες ἀπὸ εὐλάβειαν τοὺς ἰδικούς των¹⁷, ἐνῶ ἄλλοι ἐπέμειναν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὡστε τὸ μὲν ἁμάρτημα ἦτο τὸ ἴδιον, δὲν ἦσαν ὁμοῦ τὰ ἴδια τὰ εἰς τὴν συνέχειαν. Διὰ ποῖον δὲ λόγον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὐας δὲν ἐπεβλήθη ἡ ἰδία τιμωρία, ἂν καὶ ἡ ἁμαρτία ἦτο ἡ ἰδία; Διότι δὲν ἦτο τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἐξαπατηθῇ κανεὶς ἀπὸ γυναῖκα καὶ τὸ νὰ ἐξαπατηθῇ ἀπὸ φίδι. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐκεῖνο τὸ ὠνόμασεν ὁ Παῦλος ἀπάτην, λέγων· «Ὁ Ἀδὰμ δὲν ἐξεπατήθη, ἐνῶ ἡ γυναῖκα ἐξαπατηθεῖσα διέπραξε τὴν παράβασιν»¹⁸. Διὰ

δὲ ἔνεκεν καὶ ὁ τὰ ξύλα συλλέξας οὐκ ἔτυχε φιλανθρωπίας,
 "Ὅτι πολλῆς παρανομίας ἦν, τὸ ἐκ προσιμίων εὐθέως παρα-
 θῆναι τὸ πρῶσιγμα, καὶ ἔδει καὶ τοῖς ἄλλοις φόβον ἐντεθῆ-
 ναι πολύν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Σαυφείρας καὶ Ἀνανίου γέγονε.

- 5** Καὶ ἡμεῖς τοίνυν θίαν ἁμαρτιάνωμεν, σκοποῶμεν εἰ ἄξιοι
 ἐλέους ἐομέν, εἰ ἐποιήσαμέν τι ὥστε ἐλεηθῆναι, εἰ μετενοήσα-
 μεν, εἰ θελίους ἐγενόμεθα, εἰ ἀπέστημεν. Καὶ γὰρ τὸ τὸν με-
 τανοήσαντα σωθῆναι, ἐξ ἐλέους ἐστὶ σωθῆναι. Οὕτω γοῦν
 καὶ οὗτος ἀξιοῖ ἐντεῦθεν σωθῆναι, ἀπὸ τῶν δακρῶν, ἀπὸ
10 τῶν θρήνων. «Λούσω» γάρ, φησί, «καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν
 κλίτην μου ἐν δάκρυσί μου τὴν στρομνὴν μου βρέξω». Του-
 τέστιν, ἀπὸ τῆς καταλύξεως. «Ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου, καὶ
 ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα. Οὐκ εὐθέως αὐτὰ λέγει, ἀλλ'
 ἐπὶ τὸ εὐόλιστον τῆς φύσεως καταφεύγει, λέγων «Ἐλέησόν
15 με, Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι». Οὕτως εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐκ
 ἀρκεῖ μόνον τοῦτο· εἰ γὰρ ἤρκει, πάντες ἂν ἐπιτεῦθεν ἐσώθη-
 μεν· πάντες γὰρ ἐσμεν ἄνθρωποι.

- Ὡς ἔμοι δέ, εἰ δεῖ ἀκριτέστερόν τι περὶ τούτου εἰπεῖν,
 τάχα οὐδὲ τοῦτο λέγειν δοκεῖ. Ἀλλὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκ
20 τῶν πειρασμῶν ἐγγινομένην αἰνίττειται, οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο
 δικαίωμα εἰς τὸ τυχεῖν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας προβαλ-
 λόμενος. Τοῦτο γοῦν καὶ προῖων ἠνίζατο, λέγων «Ἐπαλαιώ-
 θην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Οἶδε γὰρ καὶ θλίψις μετ'
 εὐχαριστίας φερομένη, πολλῆς φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν πα-
25 ρέχειν, καὶ ἴλεω τὸν Θεὸν ποιεῖν. Ταύτην τοίνυν μοι δοκεῖ
 καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι, λέγων «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐτα-

ποιόν δὲ λόγον καὶ ἐκεῖνος πού ἐμάζευσε τὰ ξύλα δὲν ἔτυχε τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ; Διότι ἦτο μεγάλη παρανομία τὸ νὰ παραβῆ ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τὸ πρόσταγμα καὶ ἔπρεπε νὰ ἐμβάλῃ πολὺν φόβον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Σαφείρας καὶ τοῦ Ἀνανίου.

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ὅταν ἀμαρτάνωμεν, ἄς ἐξετάζωμεν ἐὰν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ἐλεηθοῦμεν, ἐὰν ἐκάμαμεν κάτι διὰ νὰ ἐλεηθοῦμεν, ἐὰν μετενοήσαμεν, ἐὰν ἐγίναμεν καλύτεροι, ἐὰν ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Καθ' ὅσον ἡ σωτηρία ἐκείνου πού μετανοεῖ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. "Ἐτοι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ σωθῆ ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὰ δάκρυα δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τοὺς θρήνους. Διότι λέγει· «Θὰ λούσω τὸ κρεβάτι μου κάθε νύκτα καὶ θὰ βρέξω τὸ στῶμα μου μὲ δάκρυα». Δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κατάνυξιν. «Ἐκλονίσθησαν τὰ ὀσῆ μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη πάρα πολὺ». Δὲν τὰ λέγει αὐτὰ εὐθέως, ἀλλὰ καταφεύγει εἰς τὸ ὅτι εὐκολα ἡ φύσις μας παρασύρεται εἰς τὴν ἀμαρτίαν, λέγων· «Ἐλέησόν με Κύριε, διότι εἶμαι ἀσθενής». Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπε, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον αὐτό· διότι ἐὰν ἦτο ἀρκετόν, ὅλοι θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ σωθοῦμεν μὲ αὐτό· καθ' ὅσον ὅλοι εἴμεθα ἄνθρωποι.

3. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι ἴσως οὔτε αὐτὸ ἐννοεῖ, ἐὰν πρέπει νὰ ὀμλήσωμεν περὶ αὐτοῦ ἀκριβέστερα, ἀλλ' ὑπαινίσσεται τὴν ἀσθένειαν τὴν προελθοῦσαν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, προβάλλων αὐτὸ ὡς μέγαν δικαίωμα διὰ νὰ τύχῃ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ βέβαια ὑψηλὴ καὶ εἰς τὴν συνέχειαν, λέγων· «Κατήνησα νὰ περιφρονοῦμαι ὡσάν παλαιὸν ροῦχον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς μου». Διότι γνωρίζει ὅτι καὶ θλίψις, πού συμβαδίζει μὲ τὴν εὐχαριστίαν, γίνεται αἰτία μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ ὅτι κάμνει τὸν Θεὸν εὐσπλαγχνικόν. Αὐτὴν λοιπὸν νομίζω ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ ἐδῶ, λέγων· «Ίατρευσέ

ράχθη τὰ ὀσῆά μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Οὐκ εἶπεν, ἄνες μοι, οὐδέ, ἔνδος μοι, ἀλλ' «Ἰασα». Τὰ γὰρ πρότερα ἀξιοῖ τραύματα ἀφανισθῆναι. Ὅσιᾶ δὲ ἐνταῦθα τὴν ἰσχὺν ἄπασαν λέγει ταραχὴν δέ, τὴν πλιγῆν, τὴν κόλασιν,

5 τὴν τιμωρίαν. «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀσῆά μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἰατρῶν τρία ταῦτά ἐστι, μᾶλλον δὲ τέσσαρα, ἢ καὶ πέντε, ὁ ἰατρός, ἡ τέχνη, ὁ κάμνων, τὸ νόσημα, τῶν φαρμάκων ἢ δύνამις, καὶ παρατάξις τις γίνεται καὶ μάχη ἂν μὲν γὰρ μετὰ

10 τοῦ ἰατροῦ, καὶ τῆς τέχνης, καὶ τῶν φαρμάκων, καὶ ἡ προαίρεσις ἢ τοῦ κάμνοντος, ἐκράτησαν τοῦ νοσήματος, ἂν δὲ ἀγῆ ἢ τὸ μετ' ἐκείνων παρατάξασθαι ὁ κάμνων, πρὸς τὴν ἀρρωστίαν ἑαυτὸν ἐξάγει ἢ κἂν μετ' ἐκείνης παρατάξῃται πρὸς τὸν ἰατρὸν καὶ τὰ φάρμακα καὶ πρὸς τὴν τέχνην, ἀπήνεγκεν

15 ἑαυτὸν οὕτω δὴ καὶ ἐγ' ἡμῶν συμβαίνει μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πολλῶ παραδοξότερον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἰατρῶν πολλάκις καὶ μετὰ τοῦ νοσήματος, καὶ μετὰ τῆς τέχνης, καὶ μετὰ τῶν φαρμάκων ὁ κάμνων ἴσταιται, καὶ οὐδὲν ὄνησε, τῆς φύσεως ἀσθενήσεως, καὶ τῆς τέχνης ἀπορησέσεως, καὶ τῆς

20 δυνάμεως δραπεινεσέσεως ἐκ τινος ἐληρείας· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἐὰν σῆς μετὰ τοῦ ἰατροῦ, πάντως δεῖ θεραπευθῆναι τὸ ἔλκος. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνθρωπίνη τέχνη, ἵνα ἀπορήσῃ, ἀλλὰ θεία δύναμις, ἢ καὶ φύσεων καὶ νοσημάτων καὶ πονηρίας καὶ πάσης περιγενομένη κακίας. Διὰ δὴ τοῦτο

25 καὶ οὗτος ὥσπερ ἰατρῶ ἰψὶ Θεῷ προσελθὼν καὶ ἀποδυσρόμενος, ἔλεγεν· «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀσῆά μου».

με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστέα μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔνοιωσε μεγάλην ταραχὴν». Δὲν εἶπε, ἴσχυώρησέ με, οὔτε, ἀπάλλαξέ με ἄλλὰ, «Θεράπευσέ με». Ζητεῖ δηλαδή νὰ ἐξαφανισθοῦν τὰ προηγούμενα τραύματα. Ὁστέα δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ὅλην δύναμιν του, ταραχὴν δὲ τὸ πληῆγμα, τὴν κόλασιν, τὴν τιμωρίαν. «Θεράπευσέ με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστέα μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔνοιωσε μεγάλην ταραχὴν». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὴν περιπτώσιν τῶν ἰατρῶν εἶναι αὐτὰ τρία, μᾶλλον δὲ τέσσερα ἢ καὶ πέντε, ὁ ἰατρός δηλαδή, ἡ τέχνη, ὁ ἀσθενής, ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ δύναμις τῶν φαρμάκων, καὶ ἀντιπαρατάσσονται αὐτὰ καὶ γίνεται κάποια μάχη, καὶ ἐὰν μαζὶ μὲ τὸν ἰατρὸν καὶ τὴν ἰατρικὴν τέχνην καὶ τὰ φάρμακα εἶναι καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἀσθενοῦς, τότε ἐνίκησαν τὴν ἀσθένειαν, ἐὰν ὅμως παραμελήσῃ ὁ ἀσθενής νὰ παραταχθῇ μαζὶ μὲ ἐκεῖνα, σπρώχνει τὸν ἑαυτὸν του πρὸς τὴν ἀρρώστιαν ἢ ἀκόμη ἂν παραταχθῇ μὲ ἐκείνην ἐναντίον τοῦ ἰατροῦ καὶ τῶν φαρμάκων καὶ τῆς ἰατρικῆς τέχνης κατεδίκασε τὸν ἑαυτὸν του ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ ἡμᾶς· μᾶλλον δὲ ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ καὶ πολὺ πιὸ παράδοξα. Διότι εἰς τὴν περιπτώσιν μὲν τῶν ἰατρῶν πολλὰς φορές μαζὶ μὲ τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν τέχνην καὶ τὰ φάρμακα συμμαχεῖ καὶ ὁ ἀσθενής καὶ δὲν ὠφελεῖται καθόλου, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας κάποιου κακοῦ ἐξησθένησεν ἡ φύσις, ἡ τέχνη εὐρέθη εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀσθενοῦς ἐξηφανίσθη, εἰς τὴν περιπτώσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτό, ἀλλ' ἐὰν συμμαχήσῃ μαζὶ μὲ τὸν ἰατρὸν, ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ θεραπευθῇ ἡ πληγὴ. Διότι δὲν εἶναι τέχνη ἀνθρωπίνη, διὰ νὰ εὐρεθῇ εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ θεία δύναμις, πού ὑπερισχύει καὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν νοσημάτων καὶ τῆς πονηρίας καὶ κάθε κακίας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτὸς πλησιάσας τὸν Θεὸν ὡς ἰατρὸν καὶ ἐκπάσας εἰς ὄδυρμούς, ἔλεγε· «Θεράπευσέ με, Κύριε, διότι ἐκλονίσθησαν τὰ ὀστέα μου».

Τινὲς δὲ φασιν ἐνιαῦθα ταραχὴν ἐκείνην λέγειν, τὴν
 ἐκ τῆς ἁμαρτίας γινομένην. Καθάπερ γὰρ διὰ πνεύματα ρα-
 γδαῖα εἰς πέλαγος ἐμπέση, πάντα ταραττεῖ, καὶ ἡ θυρία ἄνω
 φέρεται ψάμμος, καὶ οἱ πλείοντες ἐν κινδύνῳ γίνονται, οὕτω
5 δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν ταραττεῖται ἡ ψυχὴ, κινεῖται τὸ σῶμα, πάντα
 πληροῦνται τοῦ χειμῶνος, καὶ μεσιτὸν ἡμῖν τὸ σκάφος λοιπὸν
 ταραχῆς, καὶ σκότιος πολὺ καὶ πάντα οἴχεται ἀπολιμπάνοντα
 τὸν οἰκειὸν τόπον, καὶ πολλὴ ἡ σύγχυσις. Τοῦτο μάλιστα καὶ
 ἐν ἐπιθυμίαις ἀσελγείας συμβαίνειν εἶπεν τοῦτο καὶ ἐν θυμῷ
10 καὶ ἐν συμφοραῖς. Πάντα γὰρ ταῦτα ταραττεῖ καὶ ψυχὴν καὶ
 οὐσῖα, καὶ αἱ κόραι διασιτρέφονται, καὶ οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ κα-
 τὰ τάξιν βλέπουσιν, ἀλλ' ὥσπερ ἠνιόχου θορυβηθέντος, ἀτά-
 κτως οἱ ἵπποι φέρονται, οὕτω τοῦ λογιμοῦ διαταραχθέντος,
 πάντα συγχεῖται, πάντα διασιτρέφεται καὶ τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἀ-
15 πόλλυσι. Πῶς δὲ αὕτη γίνεται ἡ ταραχὴ, ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο
 εἰπεῖν. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν θαλάττῃ παρὰ τὴν τῶν πνευμάτων
 ἐμβολήν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ παρὰ τινὰ ἀδόκητον περιστα-
 σιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ραθυμίαν συμβαίνει. Καὶ γὰρ
 τοῦ γενέσθαι καὶ τοῦ μὴ γενέσθαι ἡμεῖς αἴτιοι. Οἷόν τι λέ-
20 γων τῆς ἐπιθυμίας ἐγειρομένης, ἂν μὴ σὺ τὴν φλόγα ἀνάψῃς,
 οὐ καίεται ἡ κάμινος, ἂν μὴ τροφὴν παράσχῃς τῇ ἕλῃ. Οὐκ
 ἀνάπτεται δὲ ἡ κάμινος, ἂν μὴ τὰς εὐμόρφους ὕψεις περιε-
 γάσῃ, ἂν μὴ τὰ ἄλλα κάλλη πολυπραγμονήσῃς, ἂν μὴ εἰς θέα-
 τρον παρανομίας ἀναβαίνῃς. Ἐὰν γὰρ μὴ πιάνῃς τροφῇ τὴν
25 σάρκα, ἂν μὴ καταποντίσῃς οἴνῳ τὸν λογισμὸν, οὐκ αἴρεται
 ἡ φλόξ, οὐκ ἀνάπτεται ἡ κάμινος, οὐ γίνεται χαλεπώτερον
 τὸ θηρίον, οὐ διατέμνεται καθάπερ ὑπὸ πνευμάτων ἀγρίων

Μερικοί ὁμως λέγουν ὅτι ἐδῶ ὡς ταραχὴν ἐννοεῖ ἐκείνην ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ξεσηκωθοῦν εἰς τὸ πέλαγος ἰσχυροὶ ἄνεμοι ὅλα τὰ ἀναταράσσουν καὶ ἡ ἄμμος τοῦ βυθοῦ ἔρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ οἱ περισσότεροι κινδυνεύουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς ἡμᾶς τaráσσεται ἡ ψυχὴ μας, συγκλονίζεται τὸ σῶμα μας, ὅλα κατακυριεύονται ἀπὸ τὴν κακοχειμωνίαν, τὸ σκάφος συνταράσσεται ἐξ ὀλοκλήρου πλέον, σκότος βαθὺ ἐπικρατεῖ, καὶ ὅλα χάνονται ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν των, καὶ ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυσις. Αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν συμβαίνει συνήθως καὶ μὲ τὰς ἁμαρτωλὰς ἐπιθυμίας, αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν συμφορῶν. Διότι ὅλα αὐτὰ συνταράσσουν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὰ ὀσῆ, καὶ αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν διαστρεβλώνονται καὶ οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ βλέπουν κανονικὰ, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὁ ἠνίοχος κυριευθῆ ἀπὸ ταραχὴν, τρέχουν ἄτακτα τὰ ἄλογα, ἔτσι καὶ ὅταν ταραχθῆ ὁ λογισμὸς, ὅλα κυριεύονται ἀπὸ σύγχυσιν, ὅλα διαστρέφονται καὶ χάνουν τὴν ὁδὸν των. Πῶς δὲ δημιουργεῖται αὐτὴ ἡ ταραχὴ, εἶναι ἀνάγκη καὶ αὐτὸ νὰ τὸ εἰποῦμεν. Δὲν συμβαίνει δηλαδὴ, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀνέμων, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ κάποιον ἀπροσδόκητον περιστατικόν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ραθυμίαν. Καθ' ὅσον ἡμεῖς εἴμεθα αἰτιοὶ τὸ νὰ συμβοῦν ἢ νὰ μὴ συμβοῦν. Ἐννοῶ μὲ αὐτὸ ποῦ λέγω τὸ ἐξῆς: ὅταν δημιουργηθῆ ἡ ἐπιθυμία, ἂν σὺ δὲν ἀνάψῃς τὴν φλόγα, δὲν καίει τὸ καμίνι, ἂν δὲν δώσῃς τροφήν εἰς τὴν ὕλην. Δὲν ἀνάπτει δὲ τὸ καμίνι, ἂν δὲν περιεργασθῆς τὰ ὁμορφα πρόσωπα, ἂν δὲν περιεργασθῆς τὰ ἄλλα κάλλη, ἂν δὲν πηγαίνῃς εἰς θέατρα παρανομίας. Διότι ἐὰν δὲν παχαίνῃς μὲ τὴν ἀπολαυστικὴν ζωὴν τὴν σάρκα, ἐὰν δὲν καταποντίσῃς τὸν λογισμὸν σου εἰς τὸ κρασί, δὲν σηκώνεται ἡ φλόγα, δὲν ἀνάπτει τὸ καμίνι, δὲν γίνεται φοβερώτερον τὸ θηρίον, δὲν διασπᾶται ἡ καθαρότης τῆς σκέψεως ὅπως ἀκριβῶς συμ-

τῆς διανοίας τὸ καθαρόν.

Ἄρχεῖ οὖν ταῦτα, φησί, πρὸς τὸ διαφυγεῖν τὴν φλόγα
 τῆς ἁμαρτίας; Οὐκ ἀρχεῖ ταῦτα καὶ μόνα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα
 δεῖ προσιεθῆναι, εὐχὰς διηγεκεῖς, ἀγίων συνουσίαν, νησιεῖαν
 5 σὺμμετρον, δίαιταν λιτήν, ἀσχολίας ἀναγκαίας, πρὸ τῶν ἄλ-
 λων ἀπάντων τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον, τὴν μέλλουσαν κοίτιν, τὰς
 ἀφορήτους κολάσεις, τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τού-
 των ἀπάντων δύνασαι χαλινῶσαι τὴν λυιτῶσαν ἐπιθυμίαν, καὶ
 σιῆσαι τὴν ζυμαιομένην θάλατταν. «Καὶ σὺ, Κύριε, ἕως πό-
 10 τε; Ἐπίστρεφον, Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου, σῶσόν με ἔνε-
 κεν τοῦ ἐλέους σου». Συνεχῶς τό. «Κύριε», τίθησιν, ὥσπερ
 ἡ δικαίωμα προβαλλόμενος συγχωρήσεως καὶ χάριτος· καὶ
 γὰρ ἡ μεγίστη ἡμῶν ἔλλειψ ἀὕτη, ἡ ἄφατος αὐτοῦ φιλανθρω-
 πία, καὶ τὸ τοιοῦτον εἶναι αὐτὸν πρόχειρον εἰς συγχώρησιν.
 15 Τὸ δέ, «Ἔως πότε», οὐκ ἀποδυσπειτοῦντος, οὐδὲ δυσχεραίνον-
 τος, ἀλλ' ὀδυνωμένου καὶ ἀλγοῦντος, καὶ οὐ φέροντος τὸν
 ἀπὸ τῶν πειρασμῶν ὄγκον.

4. «Ἐπίστρεφον Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Δύο ἐν-
 ταῦθα τίθησι, τό τε ἐπιστρέφαι αὐτόν, καὶ τὸ ρῦσασθαι τὴν
 20 ψυχὴν μου. Τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς δικαίοις περισπούδασιον,
 τὸ κατηλλάχθαι αὐτόν, καὶ ἴλεων εἶναι καὶ εὐμενῆ, καὶ μὴ
 ἀποσιτρέφεσθαι. Τοῦτο γὰρ καὶ ἕτερον ἔπεται, τὸ σωθῆναι
 τὴν ψυχὴν οὐχ ὡς πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν
 παχυτέρων, ἐν μόνον ἐπιζητοῦσιν, ὅπως τῆς παρούσης ἀπ-
 25 λαύσειεν εὐημερίας. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι οὕτως· ἀλλ' ὅπως τῆς
 σωτηρίας τῆς κατὰ ψυχὴν ἀπολαύσαιεν, ἧς οὐδὲν προτιμώ-

θαίνει με τοὺς ἀγρίους ἀνέμους.

Ἄρκοῦν λοιπὸν αὐτά, λέγει, διὰ ν' ἀποφυγή κανεῖς τὴν φλόγα τῆς ἁμαρτίας; Δὲν ἄρκοῦν μόνον αὐτά, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσης καὶ ἄλλα, συνεχεῖς προσευχάς, συναναστροφὴν μὲ ἀγίους, νηστείαν τὴν πρέπουσαν, φαγητὸν λιτὸν, ἀσχολίας ἀναγκαίας, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὴν μέλλουσαν κρίσιν, τὰς ἀβαστάκτους κολάσεις, τὰς ὑποσχέσεις τῶν ἀγαθῶν. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἤμπορεῖς νὰ χαλιναγωγῆσης τὴν λυσσασμένην ἐπιθυμίαν καὶ νὰ σταματήσης τὴν τρικυμισμένην θάλασσαν. «Καὶ σὺ, Κύριε, μέχρι πότε θὰ μ' ἀφήνης ἔτσι; Ἔλα καὶ πάλιν πλησίον μου, Κύριε, καὶ ἐλευθέρωσε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, σῶσέ με ἐξ αἰτίας τοῦ ἐλέους σου». Συνεχῶς ἀναφέρει τὸ «Κύριε», προβάλλων αὐτὸ ὡσὰν κάποιο δικαίωμα συγχωρήσεως καὶ χάριτος· καθ' ὅσον αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγαλύτερη ἐλπίς μας, ἡ ἀπερίγραπτος φιλανθρωπία του καὶ τὸ νὰ συγχωρῇ τόσο εὐκόλα. Τὸ δέ, «ἕως πότε», δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπου ποὺ ἔχασε τὴν ἐλπίδα του, οὔτε ἀνθρώπου ποὺ δυσανασχετεῖ, ἀλλ' ἀνθρώπου ποὺ ὑποφέρει φοβερὰ καὶ πονεῖ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀνθέξῃ τὸν ὄγκον τῶν πειρασμῶν.

4. «Ἐπίστρεψε, Κύριε, πλησίον μου καὶ ἐλευθέρωσε τὴν ψυχὴν μου». Δύο πράγματα ἀναφέρει ἐδῶ, τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Θεὸς πλησίον του, καὶ τὸ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ψυχὴν του. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων ἀποτελεῖ τὸν πιὸ μέγαλον πόθον τῶν ἐναρέτων, τὸ νὰ συμφιλιωθῇ αὐτὸς μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ εἶναι ἀπέναντί των εὐσπλαγχνικός καὶ εὐμενής καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀποστρέφεται. Καθ' ὅσον μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλο, ἡ αωτηρία τῆς ψυχῆς των· ὅχι ὅπως οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πνευματικὰ εἶναι παχύτεροι, ποὺ ἕνα μόνον πρᾶγμα ἐπιζητοῦν, τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν δηλαδὴ τὴν εὐημερίαν τῆς παρούσης ζωῆς. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἐνεργοῦσαν ἔτσι, ἀλλ' ἐπεδίωκαν ν' ἀπολαύσουν τὴν σωτηρίαν τῆς ψυ-

τερον αὐτοῖς ἦν. «Οὐ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου· ἐν δὲ τῷ ἄδη τίς ἐξομολογήσεται σοι;». «Ὅρα πόσας ἰθνησιν αἰτίας σωτηρίας. «Οὐκ ἀσθενής εἰμι, φησί, «Οὐκ ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου, ὅτι παρὰ τοῦ Κυρίου ταῦτα αἰτιῶ, «Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου· οὐ τοῦτο λέγων, ὅτι μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα, ἄπαγε· οἶδε γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀνασιδάσεως λόγον· ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἐντιπυθὲν ἀποδημίαν ἢ μετάνοια καιρὸν οὐκ ἂν ἔχοι. Ἐπεὶ καὶ ὁ πλούσιος ἐξομολογεῖτο καὶ μετενέει, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελεῖτο διὰ τὴν ἀκαιρίαν. Καὶ αἱ παρθένοι δὲ ἠβουλήθησαν λαβεῖν ἔλαιον, ἀλλ' οὐδεὶς αὐταῖς ἔδωκε. Τοῦτο τοίνυν ἀξιῶ καὶ οἷτος, ἐν ταῦθα ἀπονήρασθαι τὰ ἁμαρτήματα, ὥστε ἐπὶ τοῦ ἡσθεροῦ βήματος παρησίας ἀπολαῦσαι.

Εἶτα παιδεύων τὸν ἀκροατὴν, ὅτι μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ
 15 φιλανθρωπίας δεῖ καὶ τὰ ἡμέτερα ἔπεσθαι (ἂν τε γὰρ τὴν ἀσθενείαν προβαλλώμεθα, ἂν τε τὴν ταραχήν, ἂν τε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ἂν τε αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὃ ἔλεγε, τὰ δὲ παρ' ἡμῶν μὴ προσκείται, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος), ὅρα τί ἐπήγαγεν· «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα
 20 τὴν κλίνην μου· ἐν δάκρυσί μου τὴν σιρωμένην μου βρέξω». Ἀκουέτωσαν οἱ ἐν εὐτελείᾳ ζῶντες, οἷαν ὁ βασιλεὺς καὶ πορφυρίδα περικείμενος μετάνοιαν ἐπεδείκνυτο· ἀκούσωμεν, κατανοῶμεν. Οὐχ ἀπλῶς ἔκμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκοπίασε στενάζων· οὐχ ἀπλῶς ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ καὶ ἔλουσε τὴν κλίνην, οὐ
 25 μίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἐκάστην

20. Λουκᾶ κεφ. 16.

21. Ματθ. 25, 1 - 13.

χῆς των, ἀπό τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχε τίποτε προτιμότερον δι' αὐτούς. «Διότι ἐὰν ἀποθάνῃ κανεὶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σὲ ἐνθυμῆται μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μετανοίας· εἰς τὸν Ἄδην δὲ ποῖος θὰ σὲ δοξολογήσῃ;». Πρόσεχε πόσας αἰτίας σωτηρίας ἀναφέρει. Τὸ «Ὅτι εἶμαι ἀσθενής», λέγει, τὸ «ὅτι ἐταράχθησαν τὰ ὀστέα μου», τὸ ὅτι αὐτὰ τὰ ζητῶ ἀπὸ τὸν Κύριον, τὸ «Ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐνθυμῆται αὐτὸν κανεὶς ὅταν ἀποθάνῃ μὲ τὴν ἐλπίδα μετανοίας». Δὲν ἐννοεῖ αὐτὸ, ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ ἡμᾶς σταματοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, μακριὰ μία τέτοια σκέψις· διότι ἐγνώριζε τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως· ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη θέσιν ἢ μετάνοια. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πλούσιος ἔδειχνε μετάνοιαν καὶ ἐξωμολογεῖτο, ἀλλὰ δὲν εἶχε καμμίαν ὠφέλειαν, ἐπειδὴ δὲν ἦτο κατάλληλος ὁ καιρὸς²⁰. Καὶ αἱ παρθένοι πάλιν ἠθέλησαν νὰ λάβουν λάδι, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὰς ἔδωκεν²¹. Αὐτὸ λοιπὸν ζητεῖ καὶ αὐτὸς ἐδῶ, ν' ἀποπλύνῃ τὰ ἁμαρτήματά του, ὥστε ν' ἀπολαύσῃ παρρησίαν ἐμπρὸς εἰς τὸ φοβερὸν βῆμα.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ διδάξῃ τὸν ἀκροατὴν, ὅτι πρέπει μαζὶ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀκολουθοῦν καὶ αὐτὰ πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς (διότι ἐὰν προβάλλωμεν τὴν ἀσθενειάν μας, τὴν ταραχὴν μας, τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πού ἔλεγεν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ αὐτὰ πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, δὲν ἔχομεν κανένα ὄφελος), πρόσεχε τί ἐπρόσθεσεν. «Ἀπέκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου, θὰ λούσω κάθε νύκτα τὴν κλίνην μου καὶ θὰ βρέξω τὸ στρῶμα μου μὲ δάκρυα». Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτοὶ πού ζοῦν ἄσχημα, ποίαν μετάνοιαν ἔδεικνυεν ἐκεῖνος πού ἦτο βασιλεὺς καὶ ἐφοροῦσε τὴν πορφύραν· ἄς τὰ ἀκούσωμεν καὶ ἄς νοιώσωμεν συγκίνησιν. Δὲν ἀπέκαμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐκουράσθη ἀπὸ τοὺς στεναγμούς· δὲν ἐδάκρυσε ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἔλουσε τὴν κλίνην του μὲ δάκρυα, ὄχι μίαν καὶ δύο

νύκτα· καὶ σὺ τὸ παρελθὸν μόνον λέγει, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον.
 Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, ὅτι ταῦτα ποιήσας ἅπαξ, πρὸς ἄνεσιν
 ἑαυτὸν λοιπὸν ἀγῆκεν, ἀλλὰ διηνεκῶς τοῦτο πράττων διετιέ-
 λει διὰ πάσης τῆς ζωῆς. Οὐ καθάπερ ἡμεῖς, οἱ μίαν ἐργα-
 5 ζόμενοι τοῦτο πολλάκις ἡμέραν, ἢ οὐδὲ μίαν, εἰς γέλωτα καὶ
 τρυφήν καὶ ἄνεσιν ἑαυτοὺς ἐκδίδομεν. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος· ἀλλ'
 ἐν δάκρυσι διηνεκέσι διετιέλει.

Ταῦτην δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα τὴν ἐξομολόγησιν. Εἰ
 γὰρ μὴ δουληθείημεν κλαῦσαι ἐνταῦθα, ἀνάγκη πάριως ἐκεῖ
 10 ὀδυρεσθαι καὶ κλαίειν· ἐκεῖ μὲν ἀνόνητα, ἐνταῦθα δὲ μετὰ
 κέρδους· καὶ ἐκεῖ μὲν μετ' αἰσχύνης, ἐνταῦθα δὲ μετ' εὐκο-
 σμίας πολλῆς. Ὅτι γὰρ ἀνάγκη τοῦτο γενέσθαι, ἄκουσον τί
 φησὶν ὁ Χριστός. «Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ θρυγμὸς τῶν
 ὀδόντων». Ἄλλ' οὐχ οἱ ἐνταῦθα κλαίοντες οὕτως· ἀλλὰ πολ-
 15 λῆς ἀπολαύσονται παρακλήσεως. «Μακάριοι γὰρ οἱ πενθοῦν-
 τες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». «Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις,
 ὅτι ἀπέχετε τὴν παρακλήσιν ὑμῶν». Ἀκουέτωσαν οἱ τὰς ἀγ-
 γυρᾶς κλίνας ἔχοντες, οἷα τοῦ βασιλέως ἦν ἡ κλίνη· οὐ λιθο-
 κόλλητος, οὐ χρυσόπλαστος, ἀλλὰ δάκρυσι λελουμένῃ. Τούτῃ
 20 αἱ νύκτες οὐκ ἀναπαύσεως, ἀλλὰ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν νύκτες
 ἦσαν. Ἐπειδὴ ἐν ἡμέρᾳ πολλαὶ περιέσπων αὐτὸν φροντίδες,
 ὧν ἅπαντες ἀνέσεως ποιοῦνται καιρὸν, τοῦτον ἐκεῖνος ἐξομο-
 λογήσεως ἐποιεῖτο, θερμότερον θρηγῶν τότε. Καλὸν μὲν γὰρ
 αἰεὶ τὸ κλαίειν, μάλιστα δὲ ἐν καιρῷ τῆς νυκτός, ὅτε οὐδεὶς
 25 ἐκκρούων τῆς θανμασιῆς ταύτης ἡδονῆς, ἀλλ' ἔνεστιν ἐμφο-

22. Ματθ. 8, 12.

23. Ματθ. 5, 4.

24. Λουκᾶ 6, 24.

καί τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ κάθε νύκτα καί δὲν ὀμιλεῖ μόνον διὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον. Καί βέβαια μὴ νομίσετε, ὅτι αὐτὰ τὰ ἔκαμε μίαν φοράν, καί εἰς τὴν συνέχειαν ἄφησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλ' ἐσυνέχισε νὰ κάμνῃ αὐτὸ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του. "Ὅχι ὅπως κάμνομεν ἡμεῖς, πού πολλές φορές, ἀφοῦ κάμωμεν αὐτὸ μίαν ἢ οὔτε μίαν, ἐν συνεχείᾳ παραδίδομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὰ γέλια, τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς καί εἰς τὴν ἀνεσιν. "Ὅμως ἐκεῖνος δὲν ἐνεργοῦσεν ἔτσι, ἀλλ' ἐπερνοῦσεν ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ δάκρυα.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐξομολόγησιν ἄς μιμώμεθα καί ἡμεῖς. Διότι ἐὰν δὲν θελήσωμεν νὰ κλαύσωμεν ἐδῶ, ὅπως δὴποτε εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ θρηνηοῦμεν καί νὰ κλαίωμεν ἐκεῖ· ἐκεῖ μὲν χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν, ἐνῶ ἐδῶ μὲ κέρδος· καί ἐκεῖ μὲν μὲ ἐντροπὴν, ἐνῶ ἐδῶ μὲ πολλὴν κοσμιότητα. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ θὰ συμβῇ κατ' ἀνάγκην, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός. «Ἐκεῖ θὰ ὑπάρχῃ τὸ κλάμα καί τὸ τρίξιμον τῶν δοντιῶν»²². "Ὅμως δὲν θὰ τὰ πάθουν αὐτὰ αὐτοὶ πού κλαίουσιν ἐδῶ, ἀλλὰ θ' ἀπολαύσουν πολλὴν παρηγορίαν ἐκεῖ. Διότι λέγει «Μακάριοι εἶναι αὐτοὶ πού πενθοῦν, διότι αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»²³. «Ἄλλοιμονον εἰς ἐσᾶς τοὺς πλουσίους, διότι ἔχετε τὴν παρηγορίαν σας»²⁴. "Ἄς ἀκούσουν αὐτοὶ, πού ἔχουν τὰ ἀσημένια κρεββάτια, ποῖον ἦτο τὸ κρεββάτι τοῦ βασιλέως· δὲν ἦτο στολισμένον μὲ πολυτίμους λίθους καί χρυσοστόλιστον, ἀλλὰ λουσμένον μὲ δάκρυα. Αἱ νύκτες δι' αὐτὸν δὲν ἦσαν νύκτες ἀναπαύσεως, ἀλλ' ἦσαν νύκτες θρήνων καί ὀδυρμῶν. Ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν τὸν ἀποσποῦσαν πολλαὶ φροντίδες, τὸν χρόνον πού ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸ χρησιμοποιοῦν δι' ἀνάπαυσιν, αὐτὸν ἐκεῖνος τὸν μετέβαλλεν εἰς χρόνον ἐξομολογήσεως, καί ἐθρηνηῦσε τότε πολὺ πιὸ θερμὰ. Βέβαια εἶναι τὸ κλάμα πάντοτε καλόν, πολὺ περισσότερο ὅμως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, ὅταν κανεὶς δὲν σέ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν αὐτὴν ἡδονήν, ἀλλ' εἶναι δυνατόν

ρηθῆναι τῷ βουλομένῳ μετὰ πάσης ἀδείας. Ἰσαίον οἱ πείραν λαβόντες ὃ λέγω, ὅσην εὐφροσύνην ἔχουσιν αἵται τῶν δακρῶν αἰ πηγαί. Ταῦτα τὰ δάκρυα τὸ ἄσθεστον πῦρ σβέσαι δύναται, τὸν ποιαμὸν ἐκεῖνον τὸν πρὸ τοῦ θήματος ἐλκόμερον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐδάκρυε τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν, τὰ ἀλλότρια διορθούμενος πάνθῃ· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὰ οἴκετα, ἀλλὰ γέλῳ καὶ τρυφῇ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες τὴν νύκτα κάρῳ θαθεῖ καταχωννύμεθα. Καὶ οἱ μὲν ἔντῳ θανάτῳ προσεοικότε προσήλονται· οἱ δὲ ἀγρυπνίαν θανάτου χαλεπωτέραν ἀγρυπνοῦσι, τόκους καὶ δανείσματα καὶ τὰς ἐτέρων ἀναλογιζόμενοι καὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιβουλάς.

Ἄλλ' οὐχ οἱ κήφοιτες, ἀλλὰ τὰς ἑαυτῶν γεωργοῦσι ψυχάς. ὥσπερ βετιῶ τοῖς δάκρυοι κεχρημένοι τούτοις, καὶ τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς αὔξοντες. Πάση κακίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ ἄβαιός ἐσιν ἐντὴ τοιαῦτα δάκρυα δεχομένη. Ὁ τὰ τοιαῦτα δάκρυα σταλάζων οὐδὲν ἡγεῖται τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ πάσης πολιορκίας ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν, τοῦ ἡλίου λαμπροτέρων καθίστησι τὴν διάνοιαν. Καὶ μὴ με νομίσητε πρὸς μοναχὸς ταῦτα λέγειν μόνον· καὶ γὰρ πρὸς βιωτικὸς ἢ παραίσεις. καὶ πρὸς τούτους μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνους· οὗτοι γὰρ μάλιστα οἱ δεόμενοι τῶν τῆς μετανοίας φαρμάκων. Ὁ τοιαῦτα θρησῶν, ἀναστήσεται λιμένος γαληνοῦ τὴν ψυχὴν ἄμεινον ἔχων, πάντα ἐκβάλλων τὰ πάνθῃ πολλῆς πεπληρωμένος τῆς εὐφροσύνης εἰς οἶκον Θεοῦ μετὰ παρηγορίας ἀπαντήσεται ὁ τοιοῦτος· τῷ πλησίον μεθ' ἡδονῆς διαλέξεται· οὐ θυμὸς γὰρ ἐνδομυχεῖ,

εις ἐκεῖνον πού θέλει νά τήν ἀπολαύσῃ μέ ὅλην τήν ἀνεσί-
 σίν του. Τό γνωρίζουν πολύ καλά αὐτό πού λέγω ὅσοι τό
 ἔδοκίμασαν, πόσῃν δηλαδή εὐφροσύνην ἔχουν αὐταί σί-
 πηγαί τῶν δακρύων. Αὐτά τὰ δάκρυα ἤμποροῦν νά σθῆ-
 σουν τό ἄσβεστον πῦρ. τόν ποταμόν ἐκεῖνον πού τρέχει
 ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τῆς κρίσεως. Διά τοῦτο καί ὁ
 Παῦλος ἔκλαιε τρία χρόνια νύκτα καί ἡμέραν, διορθῶντων
 τὰ ξένα πάθη⁵⁵, ἡμεῖς ὅμως δέν κλαίμεν οὔτε διά νά διορ-
 θώσωμεν τὰ ἰδικά μας πάθη, ἀλλά παραδίδοντες τοὺς ἑαυ-
 τοὺς μας εἰς τὰ γέλια καί τὰς ἀπολαύσεις, καταβυθίζο-
 μεθα τήν νύκτα εἰς ὕπνον βαθύν. Καί ἄλλοι μὲν βυθίζον-
 ται εἰς ὕπνον πού ὁμοιάζει μέ θάνατον, ἄλλοι δέ περ-
 νοῦν τήν νύκτα των μέ ἀγρυπνίαν πού εἶναι φοβερωτέρα
 ἀπό τόν θάνατον, σκεπτόμενοι κατὰ τήν ὥρα ἐκείνην
 τόκους καί δάνεια καί σχέδια ἐπίβουλα ἐναντίον τῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ὅμως δέν περνοῦν τήν νύκτα των ἔτσι οἱ σώ-
 φρονες ἄνθρωποι ἀλλά καλλιεργοῦν τὰς ψυχὰς των, χρη-
 σιμοποιοῦντες αὐτά τὰ δάκρυα ὡσάν βροχήν καί αὐξά-
 νοντες τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς. Ἡ κλίνη πού δέχεται τέ-
 τοια δάκρυα εἶναι ἀδιάβατος ἀπό κάθε κακίαν καί ἀσέλγει-
 αν. Ἐκεῖνος πού χύνει τέτοια δάκρυα δέν δίδει καμμίαν ση-
 μασίαν εἰς τὰ γήϊνα, ἀλλ' ἀπαλλάσσει τήν ψυχὴν του ἀπό
 κάθε πολιορκίαν καί καθιστᾷ τήν σκέψιν του λαμπροτέραν
 καί ἀπό τόν ἥλιον. Καί μὴ νομίσετε ὅτι αὐτά τὰ λέγω
 μόνον διά τοὺς μοναχοὺς, καθ' ὅσον ἡ συμβουλή ἀπευθύ-
 νεται πρὸς κοσμικοὺς καί περισσότερο πρὸς αὐτούς, πα-
 ρὰ πρὸς τοὺς μοναχοὺς, διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων ἔχουν
 ἀνάγκην τῶν φαρμάκων τῆς μετανοίας. Ἐκεῖνος πού θρη-
 νεῖ κατ' αὐτόν τόν τρόπον, θά σηκωθῇ ἔχων τήν ψυχὴν
 του καλλυτέραν ἀπό γαλήνιον λιμάνι, ἀπομακρύνων ὅλα
 τὰ πάθη· γεμᾶτος ἀπὸ πολλήν εὐφροσύνην ὁ ἄνθρωπος
 αὐτός θά ἐμφανισθῇ μέ παρρησίαν εἰς τόν οἶκον τοῦ Θεοῦ.
 θά συνομιλήσῃ μέ τόν πλησίον του γεμᾶτος ἀπὸ χαράν·
 καθ' ὅσον θυμὸς δέν φωλιάζει μέσα του, οὔτε ἐπιθυμία

οὐκ επιθυμία γλέγει, οὐκ ἔσως χρημάτων, οὐ φθόνος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιοῦτων οὐδέν. Πάντα γὰρ ταῦτα, καθάπερ θηρία ἐμφωλεύοντα, καταδύναι διὰ τῆς νυκτὸς ὁ στεναγμὸς ἐκεῖνος καὶ τὰ δάκρυα παρεσκεύασεν. «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου». Εἶδες ψυχὴν συντριμιμένην; Εἰπὼν τὴν μετάνοιαν, λέγει πάλιν τὰ πάθη, τὸν θόρον τὸν ἐν τῇ διανοίᾳ, τὸν φόβον τὸν ἀπὸ τῆς ὁργῆς τοῦ Θεοῦ ἐγγινόμενον.

5. Ὁ γὰρ θαλμὸν τὸν τῆς ψυχῆς φησι, τὸ διουρατικὸν ἐκεῖνο καὶ λογικόν, ὅπερ ἡ ἔννοια τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ταράττειν εἶωθεν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ παντὸς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶχε τὰ πλημιμελήματα, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὁργὴν ἀνελογίζετο, ἐν φόβῳ ὄν, οὐκ ἀναλγῆτως ζῶν, καθάπερ καὶ οἱ πολλοί, ἀλλὰ ἀγωνιῶν καὶ τρέμων. Ἡ τοιαύτη ταραχὴ γαλήνης μήτηρ ἐστίν ὁ τοιοῦτος φόβος ἀδείας ὑπόθεσις. Ὁ οὕτω τεταραγμένος πάντα χειμῶνα ἐκβάλλει ὁ τοιαύτην οὐκ ἔχων τὴν ψυχὴν χαλεπὸν κλυδώνιον ὑποστήσεται. Καὶ ὅσπερ πλοῖον ἀνερημάτιστον τῇ τῶν ἀγρίων πνευμάτων ἐκδοθὲν ῥύμη, ταχέως καταποντίζεται, οὕτω καὶ ψυχὴ ἀναλγῆτως ζῶσα, μυρίοις πρόκειται πάθεσι. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τοῦτο τὸ πάθος ἐνδεικνύμενος, ἔλεγεν «Ὅτινες ἀπηλγηκότες ἑαυτοῦ παρεδωκαν τῇ ἀσελείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ». Καὶ καθάπερ κυβερνήτης, ἕως ἂν ταῖς φροντίσι ταῖς ἐπὲρ τῶν πλεόντων ταράττηται, πάντας ἐν γαλήνῃ καθίστησιν, ἂν δὲ ταύτης ἀπαλλαγὴς καθεύδῃ, τα-
25 ραχὴν ἐπάγει μεγάλην, οὕτω δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος· ὁ μὲν ἀγωνιῶν καὶ τρέμων καὶ ταραιτόμενος, ἐν ἡσυχίᾳ τὴν ἑαυτοῦ καθίστησι διάνοιαν· ὁ δὲ ἕνω τῆς ῥαθυμίας ἑαυτὸν παραδοῦς, υποβρύχιον τὸ σκάφος ἐργάζεται.

τὸν κατακαίει, οὔτε ἔρωτας χρημάτων, οὔτε φθόνος, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Διότι ὅλα αὐτά, ποῦ φωλιάζουν ὡσάν θηρία, ὁ ὀλονύκτιος ἐκεῖνος στεναγμός καὶ τὰ δάκρυα τὰ κατεπόντισαν. «Ἐπόνεσαν οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπὸ τὰ δάκρυά μου ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ σου». Εἶδες ψυχὴν συντετριμμένην; Ἄφοῦ περιέγραψε τὴν μετάνοιαν, ὁμιλεῖ πάλιν διὰ τὰ πάθη, διὰ τὴν ταραχὴν τῆς διανοίας, διὰ τὸν φόβον ποῦ προκαλεῖται ἐξ αἰτίας τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ.

5. Ὁφθαλμὸν βέβαια ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, τὸ διορατικὸν ἐκεῖνο καὶ λογικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, ποῦ συνήθως τὸ συνταράσσει ἢ σκέψις τῶν ἀμαρτημάτων μας. Διότι, ἐπειδὴ συνεχῶς εἶχε τὰ πλημμελήματά του πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ἐσκέπτετο τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, κυριευμένος ἀπὸ φόβον, δὲν ἔζη ἀναίσθητα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι, ἀλλὰ μὲ ἀγωνίαν καὶ τρόμον. Ἡ ταραχὴ αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι μητέρα τῆς γαλήνης· ὁ παρόμοιος φόβος γίνεται αἰτία ἀσφαλείας. Αὐτὸς ποῦ εἶναι ἔτσι ταραγμένος, ἀπομακρύνει κάθε βαρυχειμωνιάν· ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει τὴν ψυχὴν τέτοιαν θὰ ὑποστῇ φοβερὰν συμφορὰν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πλοῖον ἀκυβέρνητον, ποῦ εἶναι παραδομένον εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν ἀγρίων ἀνέμων, ἀμέσως καταποντίζεται, ἔτσι καὶ ψυχὴ ποῦ ζῆ ἀναίσθητα, εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς ἀμέτρητα πάθη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ τὸ πάθος, ἔλεγεν· «Αὐτοὶ ζῶντες ἀναίσθητα, παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν ἀσέλγειαν, διὰ νὰ πράξουν ἀχόρταγα κάθε ἀκαθαρσίαν»²⁶. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κυβερνήτης, ἐν ὧσφ εἶναι ἀπορροφημένος ἀπὸ τὰς φροντίδας διὰ τοὺς ταξιδιώτας, ὅλους τοὺς καθησυχάζει, ἂν ὅμως, ἀπαλλαγεί ἀπὸ αὐτὴν τὴν φροντίδα, κοιμᾶται, δημιουργεῖ μεγάλην ἀνησυχίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος· ἐκεῖνος μὲν ποῦ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ τρόμον καὶ ταραχὴν, καθιστᾷ τὴν σκέψιν του ἡσυχον, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ παρέδωκε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν ὕπνον τῆς ἀδιαφορίας, ὁδηγεῖ τὸ σκάφος εἰς τὸν καταποντισμόν.

«Ἐπαιλαιώθη» ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Τί ἐστίν, «Ἐπαιλαιώθη»; Ἡσθένησα, γησίον, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μου. Καὶ γὰρ ἐναγώνιος ἡμῶν ὁ θίος, καὶ μυρίων ἐχθρῶν ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐμπέπλησται, οἷτινες καὶ ἰσχυρότεροι γίνονται, ἐπειδὴν
5 ἁμαρτήμασι περιπέσωμεν. Διὸ πάντα χροὴ ποιεῖν, ὥστε διαφυγεῖν αὐτῶν τὰς λαβὰς καὶ μηδέποτε πρὸς αὐτοὺς καταλλάττεσθαι· αὕτη γὰρ ἡμῶν μεγίστης ἀσφαλείας θπόθεσις. Τούτων τῶν ἐχθρῶν τὴν φάλαγγα δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγε· «Οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀγ-
10 χὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου». Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη ἡ τῶν πολεμίων φάλαγξ, αἰεὶ καὶ διηνεκῶς ὀπλίζεσθαι χροὴ, καὶ φεύγειν τῶν ἁμαρτημάτων τὰς ἐφόδους. Οὐδὲν γὰρ σβῆτω παλαιῶν εἶωθεν, ὡς ἁμαρτίας γύσις. Διόπερ καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἐντεῦθεν
15 παλαιάωσιν γινομένην ἀποτιρίθεσθαι κελεύων, ἔλεγε· «Μὴ συζηματιζέσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν». Ὅταν οὖν ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας παλαιωθῆς, ὑπὸ τῆς μετανοίας ἀνακαίνισσον σαυτόν.

«Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅτι
20 εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. Ἦκουσε Κύριος τῆς δεήσεώς μου, Κύριος τὴν προσευχὴν μου προσεδέξατο». Ὁδὲ μικρὰ καὶ αὕτη ὁδὸς εἰς ἀρετὴν ἄρρητος, τὸ φεύγειν τοὺς πονηροὺς. Ὅπερ μετὰ τισαύτης ὑπερβολῆς καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν, ὡς τοὺς ἐν τᾷξει μελῶν ἡμῶν ἀναγκαιοτάτων
25 ὄντας φίλους κελεύειν ἐκκόπτειν, ὅταν ἡμᾶς σκανδαλίζωσι, καὶ θλάβῃν τινὰ ἡμῶν αὐτῶν ἢ συνουσία φέροι. «Ἐὰν» γὰρ,

27. Ἐφ. 6, 12.

28. Ρωμ. 12, 2.

«Κατήντησα νὰ περιφρονοῦμαι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου ὡσὰν παλαιὸν ἔνδυμα». Τί σημαίνει, «Ἐπαλαιώθην»; Ἡσθένησα, λέγει, ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν μου. Καθ' ὅσον ἡ ζωὴ μας εἶναι ἀγωνιώδης καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀμετρήτους ἐχθροὺς, καὶ πού γίνονται ἰσχυρότεροι, ὅταν ὑποπέσωμεν εἰς ἁμαρτήματα. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κάμνωμεν τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀποφύγωμεν τὴν σύλληψιν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ποτὲ νὰ μὴ συμφιλιωνώμεθα μὲ αὐτούς· διότι αὐτὸ γίνεται δι' ἡμᾶς ἀφορμὴ πάρα πολὺ μεγάλης ἀσφαλείας. Αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν τὴν φάλαγγα διὰ νὰ δηλώσῃ ὁ Παῦλος, ἔλεγε· «Δὲν διεξάγομεν πάλην μὲ αἷμα καὶ σὰρκα, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀρχάς, μὲ τὰς ἐξουσίας, μὲ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους αὐτοῦ τοῦ κόσμου»²⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τέτοια τῶν ἐχθρῶν ἡ φάλαγγα, πρέπει νὰ ὀπλιζώμεθα πάντοτε καὶ διαρκῶς καὶ ν' ἀποφεύγωμεν τὰς ἐφόδους τῶν ἁμαρτημάτων. Διότι τίποτε συνήθως δὲν μᾶς καθιστᾷ τόσο πολὺ ἀσθενεῖς, ὅσον ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος προτρέπων ν' ἀποβάλλωμεν τὴν παλαιώσιν πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἔλεγε· «Μὴ συμμορφώνεσθε μὲ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ νὰ μεταμορφώνεσθε διὰ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ πνεύματός σας»²⁸. Ὅταν λοιπὸν παλαιωθῆς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαινίσαι τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὴν μετάνοιαν.

«Φύγετε μακριὰ ἀπὸ ἐμένα ὅλοι ὅσοι πράττετε τὴν ἀνομίαν, διότι εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν φωνὴν μου τὴν γεμάτην μὲ δάκρυα. Εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν παράκλησίν μου, ἐδέχθη ὁ Κύριος τὴν προσευχὴν μου». Δὲν εἶναι καὶ αὕτη μικρὰ ὁδὸς πού ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετὴν, τὸ ν' ἀποφεύγωμεν δηλαδὴ τοὺς πονηροὺς, πρᾶγμα πού τόσο πολὺ ἀπαιτεῖ ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ δίδῃ ἐντολὴν νὰ διακόπτωμεν σχέσιν μὲ τοὺς πάρα πολὺ στενοὺς φίλους μας πού ἐπέχουν τὴν θέσιν τῶν μελῶν τοῦ σώματός μας, ὅταν μᾶς σκανδαλίζουν καὶ μᾶς προξενεῖ ἡ συναναστροφή των κάποιαν βλάβην. Διότι, λέγει, «Ἐάν ὁ ὀφθαλμὸς

φησίν, «ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζη σε, ἔξελε αὐτόν· καὶ εἰαν ἡ χεὶρ σου σκανδαλίζη σε, ἔκκοπον αὐτήν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ»· οὐδὲ περὶ μελῶν λέγων, ἄπαγε, ἀλλὰ περὶ φίλων γνησίων, ὧν δεῖ τὰς γιλίας ἀτιμάζειν, ὅταν μήτε αὐτοῖς κέρδος, μήτε ἡ-
5 μῖν γίνηται, ἀλλὰ βλάβη. Ταύτην δὴ τὴν ἀρετὴν κατορθώσας καὶ οὗτος οὐ μόνον οὐκ ἐδίωκε τὰς τοιαύτας συνουσίας, ἀλλὰ καὶ παρεκελεύετο τοῦτοις ἀποπηδᾶν ἑαυτοῦ.

β. Οὗτος τῆς μετριοῦς ὁ καρπός, τοῦτο τῶν δακρυῶν τὸ κέρδος. Ἡ γὰρ οὕτω συντριβεῖσα διάνοια, οὐδὲμιᾶ λοιπὸν
10 προσπαθεῖα κατέχεται. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν· κἄν αὐτὸ διάδημα ἢ τις περικείμενος, βλάβη δὲ ἡμᾶς, ἀτιμάζομεν αὐτοῦ τὴν φιλίαν. Οὐδὲν γὰρ εὐτελέστερον ἀνδρός, καὶ βασιλεύοντος, διὰ κακίαν οὐκ ἔστι ὥσπερ οὐδὲν βασιλικώτερον καὶ δεομώτον, διὰ ἀρετὴν ἢ κεκτημένος. «Ὅτι εἰσήκουσε Κύ-
15 ριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου». Οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς μου, ἀπλῶς, ἀλλὰ, «Τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου». Ὅρθως πῶς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ μετὰ πολλῆς εἰσάγει τῆς δαψιλείας, καὶ φωνήν, καὶ κλαυθμόν, φωνήν ἐνταῦθα οὐ τὸν τόνον λέγων τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας,
20 καὶ κλαυθμόν οὐ τὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ψυχῆς; Ὁ γὰρ μετάνοιαν εἰσάγων, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀκούμενος, εὐκόλως καὶ τοῦτο δύναται κατορθῶσαι τὸ ἀγαθόν, τὸ διακρούεσθαι τῶν πονηρῶν τὰς συνουσίας.

«Αἰσχυρνήτωσαν καὶ ἐντριπλήτωσαν πάντες οἱ ἐχθροί μου.
25 Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ καταισχυρνήτωσαν σφόδρα διὰ τὰ χεῖρα». Αὕτη ἡ εὐχὴ μεγίστην ἀφέλειαν, τό τε αἰσχυρνήθηναι λέγω, καὶ τό εἰς τοῦπίσω ἀπελθεῖν. Οἱ γὰρ κακῶς

σου σέ σκανδαλίζη, βγάλε τον· καί ἐάν τὸ χέρι σου σέ σκανδαλίζη, κόψε το καί ρίψε το μακριά σου»²⁹· καί βέβαια δὲν ὀμιλεῖ διὰ μέλη, μακριά μία τέτοια σκέψις, ἀλλὰ διὰ τοὺς γνησίους φίλους, τῶν ὁποίων τὴν φιλίαν πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν, ὅταν δὲν προκύπη κέρδος οὔτε εἰς αὐτοὺς οὔτε εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ βλάβη. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀρετὴν ἀφοῦ κατῶρθωσε καὶ αὐτός, ὄχι μόνον δὲν ἐπεδίωκε τὰς συναναστροφὰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἀλλὰ καὶ διέτασσαν αὐτοὺς ν' ἀπομακρύνωνται ἀπὸ κοντά του.

6. Αὐτός εἶναι ὁ καρπὸς τῆς μετανοίας, αὐτὸ τὸ κέρδος τῶν δακρύων. Διότι ἡ ψυχὴ ποῦ ἐδοκίμασε τόσην συντριβὴν δὲν κατέχεται ἀπὸ καμμίαν πλέον προσπάθειαν. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς εἶναι κάποιος ποῦ φορεῖ βασιλικὸν στέμμα, ἀλλὰ μᾶς βλάπτει, ἄς περιφρονοῦμεν τὴν φιλίαν του. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ ἀσήμαντον ἀπὸ ἓνα ἄνδρα, καὶ μάλιστα βασιλέα, ὅταν συζῆ μὲ τὴν κακίαν, ὅπως πάλιν δὲν ὑπάρχει τίποτε βασιλικώτερον καὶ ἀπὸ τὸν φυλακισμένον ἀκόμη, ὅταν αὐτὸς εἶναι ἐνάρετος. «Διότι εἰσήκουσεν ὁ Κύριος τὴν γεμάτην ἀπὸ δάκρυα φωνὴν μου». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς μου, ἀλλὰ «τὴν φωνὴν τὴν γεμάτην ἀπὸ τὰ δάκρυά μου». Βλέπεις πῶς παρουσιάζει μὲ ἀφθονίαν καὶ αὐτὰ ποῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν ἴδιον, καὶ τὴν φωνὴν, καὶ τὰ δάκρυα, ἐννοῶν ἐδῶ ὡς φωνὴν ὄχι τὴν ἐντασιν τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, καὶ κλαυθμόν ὄχι μόνον τὰ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ δάκρυα τῆς ψυχῆς; Διότι ἐκεῖνος ποῦ μεταννοεῖ καὶ εἰσακούεται ἀπὸ τὸν Θεόν, εὐκόλα ἤμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, τὸ ν' ἀποφύγῃ δηλαδὴ τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς κακοὺς.

«Ἄς κυριευθοῦν ἀπὸ αἰσχύνῃν καὶ ἄς νοιώσουν ἐντροπὴν ὅλοι οἱ ἐχθροί μου. Ἄς ὑποχωρήσουν νικημένοι καὶ ἄς κατεντροπιασθοῦν πολὺ γρήγορα». Αὐτὴ ἡ εὐχὴ περιέχει μεγάλην ὠφέλειαν, ἐννοῶ καὶ τὸ νὰ κατεντρο-

τρέχοντες, εἰ καταισχυνθεῖεν, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω ἀπέλθοιεν, στήσονται τῆς πονηρίας. Ὡσπερ γὰρ εἰ ἄνθρωπον ἴδωμεν κατὰ κρημνοῦ φερόμενον, ἀναχαιτίζομεν αὐτὸν τῆς προσωτέρω φορᾶς, λέγοντες, ἄνθρωπε, ποῦ φέρῃ; κρημνὸς ἔμπροσθεν

5 ἀπαντήσεται, οὐτιῶ δὴ καὶ οὐτιος ἀξιοῖ τοὺς κακοὺς πάλιν εἰς τοὺς ὀπίσω ἀναδραμεῖν. Οὐτιῶ καὶ ἵππον μαινόμενον ἂν μὴ ταχέως τις ἀνακρούσῃται, ταχέως ἀπολεῖται. Οὐτιῶ καὶ ἱατροὶ ἰὸν ἐρπειοῦ τινοσ πολλὰκις ἐπινεμόμενον ἅπαν τὸ σῶμα μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους τῆς προσωτέρω φορᾶς ἰσιῶσιν, ἐγ-

10 κόπιοντες αὐτοῦ τὴν κακίαν. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ τὴν ἐν ἡμῖν κακίαν ἀνασιτέλλωμεν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, ἵνα μὴ προῖοῦσα αὐξή τὴν νόσον. Καὶ γὰρ ἀμελοῦμενα, μείζονα γίνεται τῶν ἁμαρτημάτων τὰ τραύματα, καὶ οὐ μέχρι τραυμάτων ἴσταιται τὰ τῆς νόσου καὶ τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ

15 καὶ θάνατον τίθει τὸν ἀθάνατον, ὥσπερ ἂν ἐξ ἀρχῆς καὶ τὰ μικρὰ ἀνέλωμεν, οὐδὲ τὰ μεγάλα ἔρεται. Σκόπει δέ. Ὁ μελετήσας μὴ ὑβρίζειν, οὐδὲ μάχεσθαι εἴσεται· ὁ μὴ εἰδὼς μάχεσθαι, καὶ τὸ φιλεῖν κατορθώσῃ· ὁ κατορθώσας τὸ φιλεῖν, ἐχθρὸν οὐχ ἔξει· ὁ δὲ ἐχθρὸν οὐκ ἔχων, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην

20 ἐπιδεικνύμενος, ἅπασαν κατορθώσῃ τὴν ἀρετὴν.

Μὴ δὴ τῶν προτέρων ἀμελῶμεν, ἵνα μὴ πρὸς τὸ μείζον αἰῶναι τὰ κακά. Ὁ Ἰούδας, εἰ τὸ χρημάτων ἔρᾳν ἐκόλασεν, οὐκ ἂν εἰς ἱερουσαλίαν ἦλθε· ταύτην εἰ κατέσχευεν, οὐκ ἂν εἰς τὸν κολορῶνα τῶν κακῶν ἐξεπήδησε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός οὐ τὴν πορνείαν μόνον, οὐδὲ τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν

25 ἀκόλαστον ὄψιν ἀνασιτέλλει, τὴν ρίζαν κἀνωθεν ἀνασπῶν, ὥσ-

πιασθῶν καὶ νὰ ὑποχωρήσουν νικημένοι. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ τρέχουν διὰ νὰ κάμουν κακόν, ἐὰν συνέβαινε νὰ κατεντροπιασθῶν καὶ νὰ γυρίσουν πίσω, θὰ σταματήσουν τὴν κακίαν των. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐὰν ἰδοῦμεν ἄνθρωπον νὰ τρέχη πρὸς γκρεμόν, ἀνακόπομεν τὴν περαιτέρω ὀρμὴν του, λέγοντες, ἄνθρωπε, ποῦ τρέχεις; ἔμπρὸς σου εὐρίσκεται γκρεμός, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ζητεῖ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλιν οἱ κακοὶ ὀπίσω. Ἔτσι καὶ ἵππον ἀφηνιασμένον, ἐὰν κανεὶς δὲν τὸν ἀναχαιτίσῃ ἐγκαίρως, γρήγορα θὰ καταστραφῇ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἰατροί, πολλές φορές τὸ δηλητήριον κάποιου ἐρπετοῦ, ὅταν ἐξαπλοῦται εἰς ὀλόκληρον τὸ σῶμα, σταματοῦν μὲ μεγάλην ταχύτητα τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσίν του, ἀποκόπτοντες τὸ μέρος ποῦ προσεβλήθη. Αὐτὸ λοιπὸν ὡς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὡς ἀποκόπτωμεν μὲ πολλὴν ταχύτητα τὴν ὑπάρχουσαν μέσα μας κακίαν, διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ καὶ αὐξήσῃ τὴν ἀσθένειαν. Καθ' ὅσον ὅταν παραμεληθοῦν γίνονται μεγαλύτερα τὰ τραύματα τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ δὲν σταματοῦν μέχρι τὰ τραύματα αἰ συνέπειαι τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ καὶ γεννοῦν τὸν ἀθάνατον, ὅπως πάλιν, ἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐξαλείψωμεν τὰ μικρά, δὲν θὰ ἀκολουθήσουν τὰ μεγάλα. Πρόσεχε δέ. Ἐκεῖνος ποῦ φροντίζει νὰ μὴ ὑβρίζη, δὲν θὰ μάθῃ οὔτε νὰ φιλονεικῇ· ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔμαθε νὰ φιλονεικῇ θὰ κατορθώσῃ καὶ τὸ ν' ἀγαπᾷ· ἐκεῖνος ποῦ κατώρθωσε τὸ ν' ἀγαπᾷ, δὲν θὰ ἔχη ἐχθρόν· ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει ἐχθρόν καὶ ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπην του, θὰ κατορθώσῃ ὅλην γενικῶς τὴν ἀρετὴν.

Ἄς μὴ παραμελῶμεν λοιπὸν τὰ πρῶτα, διὰ νὰ μὴ προχωροῦν πρὸς τὰ μεγαλύτερα τὰ κακά. Ὁ Ἰούδας, ἐὰν κατεπολεμοῦσε τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἱεροσουλίαν· ἐὰν ἐσυγκρατοῦσεν αὐτήν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἀπαγορεύει μόνον τὴν πορνείαν, οὔτε τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκόλαστον βλέμμα³⁰, ἀποκόπτων ἀπὸ κάτω τὴν ρίζαν,

ὥστε νὰ εἶναι καὶ εὐκολώτερον νὰ ὑπερνικήσῃ κανεὶς τὴν κακίαν. Αὐτὸ ἔκαμνε καὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, μὲ πιὸ ὑλικὸν μὲν τρόπον καὶ μὲ ὑπαινιγμούς, ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ ἀπευθύνετο πρὸς ἀνθρώπους περισσότερον σαρκικούς, ὅπως δὴποτε ὁμως τὸ ἔκαμνε. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνεται εἰς τὰ ζῶα ποὺ ἦσαν διαφορετικῆς γενεᾶς καμμία ἐπιμιξία³¹, δὲν ἐπέτρεπε νὰ τρώγουν αἷμα ζῶων³², δὲν ἐπέτρεπε νὰ κρατοῦν ἐνέχυρα μετὰ τὴν ἐσπέραν³³, σταματῶν μὲ αὐτὰ μεγάλα κακά· μὲ τὸ μὲν πρῶτον τὴν ὁμοφυλοφιλίαν, μὲ τὸ δεύτερον τοὺς φόνους, καὶ μὲ τὸ τρίτον τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν. Ἄλλὰ τώρα ὅλα εἶναι ἐλεύθερα καὶ πράττονται μὲ πολλὴν ἀναισχυντίαν· διὰ τοῦτο ὅλα ἐγίναν ἄνω κάτω. Ὅταν λοιπὸν δεχθῆς ἓνα μικρὸν πάθος, μὴ τὸ παραβλέψῃς ἐπειδὴ εἶναι μικρὸν, ἀλλὰ σκέψου ὅτι αὐτὸ ποὺ θὰ τραφῆ ἀπὸ αὐτὸ θὰ προξενήσῃ πολὺ μεγάλα κακά. Καὶ πράγματι, ὅταν ἰδοῦμεν εἰς μίαν οἰκίαν ἀναμμένον μικρὸ στουππί, κυριευόμεθα ἀπὸ ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν· διότι δὲν προσέχομεν τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ σκεπτόμεθα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ τέλος, καταθορυβούμεθα καὶ τρέχομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὥστε νὰ σθῆσωμεν ὀλόκληρον τὴν φωτιάν. Πολὺ πιὸ χειρότερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν φωτιάν καταστρέφει ἢ κακία τὴν ψυχὴν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τὴν προλάβωμεν. Διότι, ἐὰν ἀδιαφορήσωμεν, γίνεται δυσκολωτέρα ἢ διόρθωσις. Αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ συμβαίη καὶ εἰς ἓνα πλοῖον, καὶ οἱ ναῦται νὰ καταθορυβοῦνται, ὅχι ὅταν ἰδοῦν τὴν θάλασσαν φουρτουνιασμένην, ἀλλὰ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ φουρτουνιασῇ.

Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀδιάφοροι διὰ τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ἄς τὰ ἀποκόπτωμεν μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ μανίαν, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ὀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήγει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὃν ἤσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ
τῶν λόγων Χουοὶ υἱοῦ Ἰεμερεΐ.

5 «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· σῶσόν με ἐκ πάν-
των τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῆσαί με».

1. Ἔδει μὲν οὕτως ἀκριθῶς τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἱστο-
ριῶν εἰδέναι τὴν γνῶσιν, ὡς μὴ δεῖσθαι ἡμᾶς μακροτέρου λό-
γου πρὸς τὴν τοῦτων διδασκαλίαν· ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν ὑπὲρ
10 βιωτικῶν πραγμάτων ἀσχολούμενοι, οἱ δὲ ραθυμίᾳ ἑαυτοὺς
ἐκδιδόντες, ἀνήκοι τοῦτων εἰσίν, ἀνάγκη πρὸς τὸ μῆκος
τὸν λόγον ἐξαγαγεῖν, τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντας. Ἀλ-
λὰ προσέχει μετὰ ἀκριθείας. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις;
«Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὃν ἤσε τῷ Κυρίῳ». Ἄλλος· «Ψαλμὸς
15 ὑπὲρ ἀγνοίας τῷ Δαυίδ». Ἄλλος· «Ἀγνόημα τῷ Δαυίδ», καὶ
ἀντὶ τοῦ «Χουοὶ», «Αἰθιοπός» φησιν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀσαφῆ
τὰ εἰρημένα, τῷ τὴν ἱστορίαν ἡμᾶς ἀγνοεῖν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ
ἐγκαλεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν, ἀναγκαῖον ἄρασθαι
τοῦ διηγήματος. Τίς οὖν ὁ Χουοὶ οὗτος ὁ υἱὸς Ἰεμερεΐ, καὶ
20 τίνες οἱ λόγοι αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν ἤσε τῷ Θεῷ τὴν ᾠδὴν ταύ-
την ὁ Δαυίδ, ἐπεῖθ' ἤδη λεκτέον, εἰς ἀρχὴν ἀνάγωμα τὸν
λόγον.

Ἄβεσσαλὼμ υἱὸς ἐγένετο τῷ Δαυίδ, νέος ἀκόλαστος καὶ
διεφθαρμένος· οὗτος ἐπανέστη ποτὲ τῷ πατρὶ· καὶ τῆς βα-
25 σιλείας αὐτόν, καὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῆς παιρίδος ἐκβάλων,
αὐτὸς ἀν' ἐκείνου κατέσχευεν ἅπαντα, καὶ οὔτε τὴν φύσιν, οὐ-

1. Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτός, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν, εἶναι ἔργον τοῦ Δαυίδ. Ὁ ψαλμῶδὸς καταδιώκεται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἔχει στηριγμένην τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν, διότι πιστεύει ὅτι εἶναι ὀθῶς, διὰ τοῦτο καὶ ἐπικολεῖται τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀσεβῶν. Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος καὶ θά τιμωρήσῃ αὐτοὺς ἕαν δὲν μετανοήσουν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ΄ ΨΑΛΜΟΝ

Ψαλμός του Δαυίδ, τὸν ὁποῖον ἔψαλλεν εἰς τὸν Κύριον ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσι υἱοῦ τοῦ Ἰεμενεΐ.

«Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου· ὡσε με ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πού με καταδιώκουν καὶ λύτρωσέ με ἀπὸ αὐτούς».

1. Ἐπρεπε νὰ γνωρίζωμεν τόσο καλὰ τὰς Γραφὰς καὶ αὐτὰ πού ἐξιστοροῦν, ὥστε νὰ μὴ χρειαζώμεθα μακρότερον λόγον διὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, ἐπειδὴ ὅμως ἄλλοι μὲν ἀσχολοῦνται μὲ κοσμικὰ πράγματα, ἄλλοι δὲ παραδίδουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἔτσι δὲν ἀκούουν αὐτάς, εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ μακρύνωμεν τὸν λόγον, καὶ νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψαλμοῦ. Ἄλλὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπόθεσις; «Ψαλμός τοῦ Δαυίδ, πού τὸν ἔψαλλεν εἰς τὸν Κύριον». Ἄλλος ἐξηγεῖ «Ψαλμός τοῦ Δαυίδ ὑπὲρ ἀγνοίας». Ἄλλος «Ἀγνόημα τοῦ Δαυίδ», καὶ ἀντὶ τοῦ «Χουσι», λέγει, «Αἰθίοπος». Ἄλλὰ καὶ ἔτσι εἶναι ἀσαφῆ τὰ λεγόμενα, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν γνωρίζετε τὴν ἱστορίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν πρέπει μόνον νὰ κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκωμεν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίσω τὴν διήγησιν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτός ὁ Χουσι ὁ υἱὸς Ἰεμενεΐ, καὶ ποῖοι οἱ λόγοι αὐτοῦ, χάριν τῶν ὁποίων ἔψαλλεν ὁ Δαυίδ αὐτὴν τὴν ᾠδὴν εἰς τὸν Θεόν, ἀπὸ ἐδῶ πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν τὸν λόγον, ἐξετάζοντες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ γεγονότα.

Ὁ Ἄβεσσαλῶμ ἦτο υἱὸς τοῦ Δαυίδ, νέος ἀκόλαστος καὶ διεφθαρμένος, ὁ ὁποῖος ἐпанεστάτησε κάποτε ἐναντίον τοῦ πατρὸς του, καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν βασιλείαν του, ἀπὸ τὴν οἰκίαν του καὶ τὴν πατρίδα του καὶ αὐτός

τε τὴν ἀναιροφίην, οὐτε τὴν ἡλικίαν, οὐ τὰ προλαβόντα ἠδεῖτο· ἀλλ' οὕτως ἦν καθάπαξ ὤμος καὶ ἀπηγής, καὶ θηρίον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, ὡς ἅπαντα ταῦτα διαρρήξας τὰ κωλύματα, αὐτοῖς ἐπιπηδῆσαι τοῖς τῆς φύσεως νόμοις, καὶ ταραχῆς ἐμπλήσαι ἅπαντα καὶ θορυβῶν. Καὶ γὰρ πάντα ἀνειρέπειο τότε, φύσεως ὄροι, ἀνθρώπων αἰδώς, ἢ πρὸς Θεὸν εὐλάβεια, ἢ φιλανθρωπία καὶ ἔλεος, τροφείων ἀμοιβαί, καὶ ἢ πρὸς τὸ γῆρας αἰδώς. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ὡς πατέρα αἰδεσθῆναι ἠθούλετο, ὡς γεγηρακῖα ἐχοῖν· εἰ δὲ καὶ τῆς πολιᾶς ἡμέλει, ὡς εὐεργέτην αἰσχύνεσθαι· εἰ δὲ μὴδ' οὕτως, ὡς μηδὲν ἡδικηκότα ἄλλ' ὁ τῆς φιλαρχίας ἔρωσ πᾶσαν ταύτην ἐξέβαλε τὴν αἰδῶ, καὶ θηρίον τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε. Καὶ ὁ μὲν μακάριος οὖτος, καὶ γεννησίμενος, καὶ ἀναθρεψάμενος, ἀλήτης καὶ φυγᾶς κατὰ τὴν ἔρημον ἐπλανᾶτο, καθάπερ μεταράστης, ἐν
 15 ὑπερορίᾳ, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν πιεζόμενος κακοῖς, ἐκεῖνος δὲ ἐνειρῶσα τοῖς τοῦ πατρὸς ἀγαθοῖς.

Τῶν τοίνυν πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων καὶ τῶν στρατοπέδων μετ' ἐκείνου τειταγμένων, καὶ τῶν πόλεων ὑπὸ τὸν τύραννον οὖσων, Χουσί τις ἄνθρωπος ἐπεικίης, φίλος ὢν τοῦ
 20 Δαυίδ, ἔμενε τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν διατηροῦν ἐν τῇ τῶν καιρῶν τούτων μεταβολῇ· καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον κατὰ τὴν ἔρημον πλανώμενον, διέσρηξε τὸν χιτωνίσκον, κατεπάσαιο τέφραν, ἀνώμωξε πικρὸν καὶ ἐλεεινόν· καὶ ἐπειδὴ μηδὲν ἠδύνατο, πῆν ἀπὸ τῶν δακρύων εἰσφέρει παραμυθίαν. Οὐ γὰρ
 25 ἦν τῶν καιρῶν φίλος, οὐδὲ τῆς δυναστείας, ἀλλὰ τῆς ἀρε-

ἀντί ἐκείνου τὰ κατέλαβεν ὅλα, καί οὔτε τὴν φυσικὴν συγγένειαν ἐσεβάσθη, οὔτε τὴν ἀνατροφὴν, οὔτε τὴν ἡλικίαν, οὔτε τὰ ὅσα εἶχαν συμβῆ προηγουμένως, ἀλλ' ἦτο πάντοτε τόσοσιν πολὺ σκληρὸς καὶ ἄσπλαγχνος καὶ θηρίον μᾶλλον παρὰ ἄνθρωπος, ὥστε, ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ἔπεσε μὲ ὀρμὴν ἐναντίον τῶν ἰδίων τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ ἐγένετο τὰ πάντα ἀπὸ ταραχῆν καὶ θόρυβον. Καθ' ὅσον ὅλα ἀνετράπησαν τότε, οἱ φυσικοὶ ὄροι, ἢ ἐντροπὴ τῶν ἀνθρώπων, ἢ εὐλάβεια πρὸς τὸν Θεόν, ἢ φιλανθρωπία καὶ ἢ εὐσπλαγχνία, αἱ δαπάναι διὰ τὰ πρὸς τὸ Ζῆν ἀναγκαῖα καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰ γηρατειά. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἤθελε νὰ τὸν σεβασθῆ ὡς πατέρα, ἔπρεπε νὰ τὸν σεβασθῆ ὡς γέροντα· ἐὰν δὲ ἀδιαφοροῦσε διὰ τὰ γηρατειά του, ἔπρεπε νὰ τὸν σέβεται ὡς εὐεργέτην· ἐὰν δὲ οὔτε καὶ δι' αὐτό, ἔπρεπε διὰ τὸ ὅτι δὲν τὸν ἠδίκησεν εἰς τίποτε· ἀλλ' ὅμως ὁ ἔρωτας διὰ τὴν ἐξουσίαν ἐξέβαλεν ὅλον αὐτὸν τὸν σεβασμὸν καὶ ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον θηρίον. Καὶ ὁ μὲν μακάριος αὐτὸς πού τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν ἀνέθρεψε, περιεπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον ὡσάν ἀλήτης καὶ φυγὰς, ὡσάν μετανάστης εἰς ξένην χώραν καὶ ὑποφέρων ἀπὸ τὰς ἐκεῖ συμφοράς, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀπελάμβανε τὰ ἀγαθὰ τοῦ πατρὸς του.

Ἐνῶ λοιπὸν τὰ πράγματα εἶχαν ἔτσι καὶ ὁ στρατὸς ἦτο παρατεταγμένος μὲ τὸ μέρος ἐκείνου, καὶ αἱ πόλεις εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ τυράννου, κάποιος ἄνθρωπος ὀνομαζόμενος Χουσί καὶ πού ἦτο δίκαιος καὶ φίλος τοῦ Δαυὶδ, ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῆ τὴν φιλίαν πρὸς τὸν Δαυὶδ καὶ κατὰ τὸν χρόνον αὐτῶν τῶν μεταβολῶν· ὅταν ἐξαφνικὰ εἶδεν αὐτὸν νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν ἔρημον, ἐξέσχισε τὸν χιτῶνα του, ἤλλειψε μὲ στάκτην τὴν κεφαλὴν του καὶ ἔκλαυσε μὲ δάκρυα πικρὰ καὶ ἔλεεινά, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ τίποτε, προσφέρει τὴν διὰ τῶν δακρύων παρηγορίαν. Διότι δὲν ἦτο φίλος τῶν περιστάσεων, οὔτε τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς· διὰ τοῦτο

τῆς· διὰ τοῦτο, τῆς ἀρχῆς μεταπεσοῦσης, τὴν φιλίαν οὐ μετέβαλεν. Ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν ὁ Δαυὶδ ταῦτα ποιῶντα, φησὶ πρὸς αὐτὸν φίλου μὲν καὶ ταῦτα, καὶ γνησίως πρὸς ἡμᾶς διακειμένον, ὀνήσει δὲ οὐδὲν ἡμᾶς, ἀλλὰ δεῖ τι βουλευσασθαι καὶ
 5 σκοπῆσαι, ὅπως ἂν λυθῇ τὰ καιταλαβόντια δεινά, καὶ ἀπαλλαγῇ τινα εὐροίμεν τῶν συμφορῶν. Ταῦτα εἰπὼν, εἰσηγεῖται γνώμην ἐκείνῳ τοιαύτην· ἀπελθὼν πρὸς τὸν υἱὸν τὸν ἐμόν, καὶ φίλον προσωπεῖον ὑποδύς, διασκέδασόν μοι τὰς ἐκείνου βουλὰς, καὶ τοῦ Ἀχιτόφελ τὴν βουλὴν ἄκυρον ποίησον. Ὁ
 10 δὲ Ἀχιτόφελ οὗτος τοῦ τυράννου τότε ἐκράτει, δεινὸς μὲν ὢν τὰ πολεμικά, δεινὸς δὲ καὶ στρατηγῆσαι ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ· διὸ καὶ τοῦ τυράννου μᾶλλον αὐτὸν ὁ Δαυὶδ ἐδεδοίκει οὕτως ἢν δεινὸς ἐν ταῖς γνώμαις ὁ ἀνῆρ.

Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος ἐπέειπεν, καὶ οὐδὲν μικρόν τι
 15 ἐλογίσασατο, οὐδὲ ἄνθρωπον, οὐδὲ εἶπε· τί δὲ ἂν ἀλῶ; τί δὲ ἂν ἀποκαλυφθῇ μοι τὸ προσωπεῖον; τί δὲ ἂν φωραθῇ τὸ δρᾶμα τῆς ὑποκρίσεως; δεινὸς ὁ Ἀχιτόφελ· ἴσως καὶ τοῦτο ἐλέγξει, καὶ ποιήσει κατάφωρον, καὶ ἀπολοῦμαι εἰκῆ καὶ μάτην. Οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐννοήσας, εἰς τὸ στρατιόπεδον ἐπε-
 20 πήδησε τοῦ τυράννου, τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ὀύρας, καὶ εἰς μέσους ἑαυτὸν ἀφῆκε τοὺς κινδύνους. Ταῦτά μοι εἴρηται, οὐχ ἵνα ἐπαιέσωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ ἀλγεινά, καὶ ὅσα πέπονθεν ὁ Δαυὶδ καταμάθωμεν, καὶ ὅσα ἕτερα ἀπὸ τῆς ἰστορίας δυνατὸν καρπώσασθαι κέρδη, καὶ ταῦτα εἰς μέσον
 25 ἀγάγωμεν. Ἰδοὺ γάρ, ὃ συνεχῶς ἐπιζητεῖται παρὰ τῶν πολλῶν, διὰ τί δίκαιοι θλίβονται, πονηροὶ δὲ εἰσιν ἐν ἀνέσει, τοῦτο ἐνταῦθά ἐστιν εὐρεῖν. Ὁ μὲν γὰρ δίκαιος ἐν συμφοραῖς

3. Ἀχιτόφελ. Κατήγετο ὀπὸ τὴν πόλιν Γωλά καὶ ἦτα σύμβουλος τοῦ Δαυὶδ, ἀλλ' ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀβεσσαλώμ. Β' Βασ. 15, 12, εἶχε δὲ ὄδοξον τέλος διότι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ἀβεσσαλώμ ἀπηγγονίαθη εἰς τὴν πόλιν του. Β' Βασ. 17, 23.

ὅταν ἡ ἐξουσία ἦλθεν εἰς ἄλλα χέρια, δὲν ἤλλαξε τὴν φιλίαν. "Ὅταν λοιπὸν ὁ Δαυὶδ τὸν εἶδε νὰ κάμνη αὐτά, λέγει πρὸς αὐτόν· αὐτὰ μὲν εἶναι δείγματα γνησίου φίλου μου, ὅμως δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν εἰς τίποτε, ἀλλὰ πρέπει κάτι νὰ σκεφθῶμεν κοὶ νὰ ἐξετάσωμεν, πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ σταμοτήσωμεν τὰ κακὰ ποὺ μᾶς ἤυραν καὶ νὰ εὐρωμεν κάποιαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς συμφοράς. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ εἰσηγεῖται εἰς ἐκείνον τὴν ἐξῆς σκέψιν· ἀφοῦ μεταβῆς πρὸς τὸν υἱόν μου καὶ ὑποκριθεὶς φιλίαν πρὸς αὐτόν ματαίωσε τὰς ἀποφάσεις του ἐναντίον μου καὶ ἀκύρωσε τὸ σχέδιον τοῦ Ἀχιτόφελ'. Αὐτός δὲ ὁ Ἀχιτόφελ' τότε κατηύθυνε τὸν τύραννον, διότι ἦτο φοβερός εἰς τὰ πολεμικὰ πράγματα καὶ πολὺ ἱκανὸς στρατηγός εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ ἐφοβεῖτο αὐτόν περισσότερον ἀπὸ τὸν τύραννον· τόσοον πολὺ φοβερός ἦτο αὐτός ὁ ἄνδρας εἰς τὰς ἀποφάσεις.

"Ὅταν ἐκεῖνος ἤκουσεν αὐτὰ ἐπέισθη καὶ δὲν ἐσκέφθη τίποτε τὸ μικρόψυχον οὔτε καὶ ἄνανδρον, οὔτε καὶ εἶπε· τί θὰ συμβῆ ἂν συλληφθῶ; τί δὲ ἂν φανερωθῆ τὸ προσωπεῖόν μου; τί δὲ ἂν ἀποκαλυφθῆ τὸ δρᾶμα τῆς ὑποκρισίας μου; εἶναι τρομερός ὁ Ἀχιτόφελ' ἴσως καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ἐξετάσῃ καὶ νὰ μὲ συλλάβῃ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἔτσι θὰ χαθῶ ἄδικα καὶ εἰς τὰ χαμένα. Χωρὶς τίποτε παρόμοιον νὰ σκεφθῆ, μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ τυράννου, ἐμπιστευθεὶς τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ μέσον τῶν κινδύνων. Αὐτὰ ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐμένα ὄχι μόνον διὰ νὰ τὸν ἐπαινέσωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰ δυσάρεστα καὶ τὰ ὅσα ἔπαθεν ὁ Δαυὶδ καὶ ὅσα ἄλλα κέρδη εἶναι δυνατὸν νὰ καρπωθοῦμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν καὶ αὐτὰ θὰ ἐκθέσωμεν. Νὰ λοιπὸν, αὐτὸ ποὺ συνεχῶς ζητοῦν οἱ περισσότεροι νὰ μάθουν, διατί οἱ δίκαιοι δομικάζουν θλίψεις, ἐνῶ οἱ κακοὶ ζοῦν μέανεισιν; αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν εὐρωμεν ἐδῶ. Διότι ὁ μὲν δίκαιος ἔζη μέσα εἰς τὰς συμφο-

ἦν· ὁ δὲ μαρός, καὶ παιραλοίας, καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐ-
 χθρὸς καὶ πολέμιος, ἐν εὐπραγίᾳ καὶ βασιλικαῖς ἀγλαῖς· ἀλλ'
 οὔτε ἐκεῖνος ἐντεῦθεν ἐκέρδαινέ τι, οὔτε ὁ ἅγιος οὐτις ἐ-
 βλάπτετο· ἀλλ' ὁ μὲν ἐγίνετο μείζοσι θλίψεσιν ὑπεύθυνος· ὁ
 5 δὲ λαμπρότερον διέλαμπε, καθάπερ χουσοὺς ἐν καμίνῳ. τῇ
 θλίψει καθαρώτερος γινόμενος.

2. Τοῦτο δὴ πρῶτον ἐντεῦθεν μάθανε, μὴ τισοῦσθαι
 ἐν ταῖς τριανταῖς δυσημερίαις, ὅταν ἴδῃς ἐπὶ τῶν δικαίων
 συμβαινούσας· ἕτερον μετὰ τοῦτο, μὴ μεθίστασθαι πρὸς τοὺς
 10 καιρούς, ἀλλ' εἰδέναι φιλίας νόμους· τρίτον, τὸ καὶ κινδύρων
 καταιολυῶν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς· τέταρτον, τὸ καὶ ἐν τοῖς ἀπό-
 ροις εὐελπίην εἶναι, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν ἀναμένον-
 τα. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χουαὶ τότε ἐκεῖνος σὺ τὸ σιχαιόπεδον εἶδεν,
 σὺ τοῦ τρωάνου τὸν φόβον, σὺ τῶν ἵππων τὸ πλῆθος, σὺ τὰς
 15 φάλαγγας τῶν ὀπλιτῶν, σὺ τὸ προκατειληφθῆναι τὰς πόλεις,
 σὺ τὴν ἐρημίαν τοῦ Δαυὶδ, σὺ τὴν μόνωσιν καὶ τὴν ἀσθενεί-
 αν· ἀλλ' εἰς ἓν μόιον ἰδῶν, τὴν ἅμαχον τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν,
 καὶ τὴν εὐνοίαν τὴν ἐκείνου, οὔτω τὰ μέρη ἐκείτερα ἔκρινε,
 καὶ εὗρε τὸ μὲν σαθρόν, τὸ δὲ ἰσχυρόν. Ὁ μὲν γὰρ ἀδίκως
 20 ἐποίει, ὁ δὲ μετὰ τοῦ δικαίου ἑαυτὸν ἐφύλαττε. Σιὰς τοίνυν,
 οὐκ ἔνθα πλῆθος ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔνθα ἀρετῆς συμμαχία, οὔ-
 τως ἐπεσπλάσαιο τὸν Θεόν. Ταῦτα λέγω, ἵνα καὶ ἡμεῖς, κἄν
 ἀσθενεῖς ᾦσιν οἱ τὰ δίκαια ἔχοντες, τὰ ἐκείνων θεραπεύωμεν·
 κἄν ἰσχυροὶ σὶ ἀδικουῦντες, φύγωμεν αὐτῶν τὴν συμμαχίαν. Ἢ
 25 μὲν γὰρ κακία, κἄν τὴν οἰκουμένην ἔχη μεθ' ἑαυτῆς, πάν-
 των ἐστὶν ἀσθενεσιτέρα, ἢ δὲ ἀρετή, κἄν μεμονωμένη τύχη,

ράς, ἐνῶ ὁ μιαρὸς καὶ πατροκτόνος καὶ ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῆς ἰδίας τῆς φύσεως, ἐζουῖσε γεμᾶτος εὐημερίαν καὶ εἰς βασιλικὰς αὐλάς· ὅμως οὔτε ἐκεῖνος ἐκέρδιζε τίποτε ἀπὸ ἐδῶ, οὔτε ὁ ἅγιος αὐτὸς ἐβλάπτετο, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἐγίνετο ὑπεύθυνος μεγαλυτέρων θλίψεων, ἐνῶ ὁ ἄλλος διέλαμπε περισσότερον, ὅπως ἀκριβῶς ὁ χρυσὸς μέσα εἰς τὸ καμίνι, γινόμενος καθαρώτερος μὲ τὴν θλίψιν.

2. Αὐτὸ λοιπὸν πρῶτα νὰ διδάσκεισαι ἀπὸ ἐδῶ, νὰ μὴ ταράσσεισαι ὅταν ἰδῆς νὰ συμβαίνουν εἰς τοὺς δικαίους τέτοιου εἶδους συμφοραί· ἄλλο μετὰ ἀπὸ αὐτό, νὰ μὴ ἀλλάσσης ἀνάλογα μὲ τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ νὰ γνωρίζης τοὺς νόμους τῆς φιλίας· τρίτον τὸ νὰ μὴ διστάζης νὰ ριφθῆς καὶ εἰς τοὺς κινδύνους χάριν τῆς ἀρετῆς· τέταρτον, νὰ μὴ χάνης τὴν ἐλπίδα σου κατὰ τὰς δυσκολίας καὶ νὰ ἀναμένης τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος ὁ Χουσί τότε, οὔτε τὸν στρατὸν ἐσκέφθη, οὔτε τὸν φόβον τοῦ τυράννου, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἵππων, οὔτε τὰς φάλαγγας τῶν ὀπλιτῶν, οὔτε τὸ ὅτι εἶχαν κυριευθῆ ἤδη αἱ πόλεις, οὔτε τὸ ὅτι ὁ Δαυὶδ ἔζη εἰς τὴν ἐρημίαν, οὔτε τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀφοῦ ἀπέβλεψεν, εἰς τὴν ἀκατανίκητον συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν εὐνοίαν ἐκείνου, ἔτσι ἔκρινε καὶ τὰ δύο μέρη, καὶ ἤυρε τὸ μὲν ἓνα σαθρὸν, τὸ δὲ ἄλλο ἰσχυρὸν. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἐνεργοῦσεν ἄδικα, ἐνῶ ὁ ἄλλος προεφύλασσε τὸν ἑαυτὸν του ἔχων μὲ τὸ μέρος του τὸ δίκαιον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐστάθη ὄχι ἐκεῖ πού ἦτο τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅπου ἦτο ἡ συμμαχία τῆς ἀρετῆς, ἔτσι ἀπέσπασε μὲ τὸ μέρος του τὸν Θεόν. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὥστε καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀνίσχυροὶ ἐκεῖνοί πού ἔχουν μὲ τὸ μέρος των τὸ δίκαιον, ἐκείνους νὰ ὑποστηρίζωμεν· καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἰσχυροὶ ἐκεῖνοί πού ἀδικοῦν, ν' ἀποφεύγωμεν τὴν συμμαχίαν μὲ αὐτούς. Διότι ἢ μὲν κακία, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη μὲ τὸ μέρος της ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, εἶναι πιὸ ἀνίσχυρη ἀπὸ ὅλα.

πάντων ἐσὶ δυνατωτέρα· τὸν γὰρ Θεὸν ἔχει μεθ' ἑαυτῆς ἰσάμενον. Τίς οὖν οὔσαι δύναται τὸν ὑπὸ Θεοῦ πολεμούμενον; τίς δὲ ἀπολέσαι τὸν ὑπ' ἐκείνου βοιητούμενον;

Ταῦτα δὴ πάντα φιλοσοφῶν ὁ Χουσί, καὶ γενόμενος εὐ-
 5 ἐλπισ, ἀπῆλθεν ἔνθα ἐπέμπετο· καὶ ὡς ἐπέσιη, ἰδὼν εἰσελαύ-
 ροντα τὸν τύραννον, προσῆλθεν. Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον,
 καὶ τῇ φιλαρχίᾳ μεθύων, οὐκ ἐξήτισεν ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐπι-
 σκώπιον αὐτὸν καὶ ὀνειδίζων, ἄπιθι, φησί, μετὰ τοῦ ἐτέρου
 σου, οὐδὲ τὸ ὄνομα ὑπομείνας εἰπεῖν, ὑπὸ μίσους καὶ ἀλεχθεί-
 10 ας πολλῆς. Πρὸς ὃν ὁ Χουσί οὐδὲν διαταραχθεὶς, οὐδὲ δια-
 θροσθηθεὶς φησί· ὅτι ἦν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, τὰ ἐκείνου ἐ-
 φρόνον, ἐπειδὴ δὲ μετὰ σοῦ νῦν ἐστιν, ἀκόλουθον θεραπεύειν
 τὰ σά. Ἐπῆρε τοῦτο τὸν τύραννον, καὶ ἐφύσησε, καὶ οὐδὲν
 ἐξετάσας ἀκριβῆς (κοῦφος γὰρ ἀνὴρ πιστεύει παντὶ λόγῳ·
 15 ὁ δὲ κακεῖνος ἔλαθε), καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐκτραχηλισθεὶς,
 εὐθέως αὐτὸν εἰς τοὺς γρησίους εἰσάγει, καὶ εἰς τοὺς πρώ-
 τους ἐγγράφει τῶν φίλων. Τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ὤκονόμεναι, πα-
 ρῶν καὶ σφρατηγῶν τοῖς γινομένοις. Καὶ λοιπὸν βουλῆς προ-
 κειμένης περὶ πολέμου, καὶ ἐτέρων ἕτερα εἰσηγομένων περὶ
 20 τοῦ, πρότερον εὐθέως ἐπιθέσθαι χροή, ἢ μικρὸν ἀναβαλλομέ-
 νους· παρελθὼν ὁ Ἀχιτόφελ, ὁ δεινὸς ἐκεῖνος συμβουλευσαι,
 καὶ γνώμην εἰσενεγκῶν, ταῦτην εἰσηγεῖται τὴν συμβουλήν λέ-
 γων· τεταλαιπωρημένῳ νῦν καὶ τεταραγμένῳ ἐπιθώμεθα τῷ
 παιρὶ τῷ σφ. Καὶ γὰρ μὴ συγχωρήσαντες μηδὲ μικρὸν αὐ-

ἐνῶ ἡ ἀρετὴ, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ νὰ εἶναι ἀπομονωμένη, εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ ὅλα· καθ' ὅσον ἔχει τὸν Θεὸν συμπαραστάτην της. Ποῖος λοιπὸν ἤμπορεῖ νὰ σώσῃ ἐκείνον πού τὸν πολεμεῖ ὁ Θεός; ποῖος δὲ ἤμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ ἐκείνον πού βοηθεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν;

Φιλοσοφῶν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ὁ Χουσί καὶ ἀφοῦ ἐνίσχυσε τὴν ἐλπίδα του, ἔφυγε δι' ἐκεῖ πού ἐστέλλετο καὶ μόλις ἔφθασε, βλέπων τὸν τύραννον νὰ εἰσέρχεται, τὸν ἐπλησίασεν. Ἐκεῖνος δὲ ὅταν τὸν εἶδεν ἐξαφνικὰ καὶ μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν δὲν τὸν ἐξήτασε μὲ προσοχήν, ἀλλὰ κατηγορῶν καὶ περιπαίζων αὐτὸν τοῦ λέγει, φύγε καὶ πήγαινε μὲ τὸν φίλον σου, χωρὶς νὰ ὑπομείνῃ καὶ τὸ ὄνομά του ν' ἀναφέρῃ, ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου μίσους καὶ τῆς ἔχθρας του πρὸς ἐκείνον. Ὁ Χουσί ὅμως χωρὶς νὰ ταραχθῆ καθόλου καὶ οὔτε ν' ἀνησυχῆσῃ, λέγει ὅταν ὁ Θεός ἦτο μὲ τὸ μέρος του, ἐπίστευα καὶ ὑπηρετοῦσα ἐκείνον, ἐπειδὴ ὅμως τώρα εἶναι μὲ ἐσένα, ἐπόμενον εἶναι νὰ ὑπηρετῶ ἐσένα. Αὐτὸ ἐξεσήκωσε τὸν τύραννον καὶ ἐφούσκωσε γὰρ μυαλὰ του, καὶ χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ τίποτε μὲ προσοχήν (διότι ὁ ἐλαφρόμυαλος ἄνθρωπος πιστεύει εἰς κάθε λόγον, πρᾶγμα λοιπὸν πού ἔπαθε καὶ ἐκεῖνος) καὶ παραδοθεὶς εἰς τοὺς ἐχθρούς του, ἀμέσως εἰσάγει αὐτὸν εἰς τοὺς γνησίους φίλους του καὶ τὸν ἐγγράφει ἀνάμεσα εἰς τοὺς πρώτους. Ὅλα δὲ τὰ ἐρρυθμίζεν ἔτσι ὁ Θεός πού ἦτο παρὼν καὶ κατηύθυνεν ἔτσι τὰ ὅσα συνέβαινον. Καὶ ἐνῶ λοιπὸν ἐγίνετο πολεμικὴ σύσκεψις καὶ ἄλλοι ἔκαμνον εἰσηγήσεις διαφορετικὰς περὶ τοῦ ἐὰν πρέπει ἀμέσως νὰ ἐπιτεθοῦν ἢ ν' ἀναβάλλουν δι' ὀλίγον, ὅταν ἦλθεν ἡ σειρά τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου Ἀχιτόφελ, διὰ νὰ δώσῃ τὴν συμβουλήν του καὶ νὰ εἰπῆ τὴν γνώμην του, εἰσηγεῖται αὐτὴν τὴν συμβουλήν, λέγων· Ἄς ἐπιτεθοῦμεν ἐναντίον τοῦ πατρὸς σου τώρα πού εἶναι πολὺ ταλαιπωρημένος καὶ πολὺ ταραγμένος. Διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὸν νικήσωμεν, ἐὰν δὲν τὸν ἀφήσωμεν νὰ

τὸν σιῆναι, οὕτως ἂν ἔλωμεν· ἂν γὰρ ἀπαροσκευάσιω ὄντι
 ἡμῶν ἐπιθώμεθα, οὐδὲ εἰς ἡμῖν ἔσται πόνος.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ ὑβρῆτος, καλεῖ καὶ τὸν Χουσί, τὸν
 ἀτιμολήσαντα ἐν ὑποκρίσει πρὸς αὐτόν, καὶ μεταδίδωσι καὶ
5 αὐτῷ τοῦ τῆς βουλῆς λόγον· ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ ἀκολουθίαν
 ἀνθρωπίνην, τὸν ἀνθρώπον ἐλθόντα, τοῦτον οὕτω τιμῆσαι, καὶ
 νομίσει ἀξιόπιστον εἶναι, ὡς καὶ συμβουλῆς ἀξιούσων πραγμά-
 των ἔνεκεν τοιοῦτων· ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπών, ὅταν ὁ Θεὸς
 στρατηγῆ, καὶ τὰ δύσκολα εὐκόλα γίνονται. Καὶ εἰσάγεται ὁ
10 Χουσί, καὶ μεταδίδωσιν αὐτῷ παρορησίας, καὶ ἀξιῶσι λέγειν
 τὸ παριστάμενον. Τί οὖν Χουσί; Οὐδέποτε, φησί, διήμαρ-
 τεν ὁ Ἀχιτόφελ. Εἶδες σύνεσιν ἀνδρός; Οὐκ εὐθέως αὐτιοῦ
 τὴν γνώμην ἐκβάλλει, ἀλλὰ μετ' ἐγκωμίων. Θαυμάσας γὰρ
 αὐτὸν πρῶτον, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις καιρίως συμ-
15 βουλεύοντα, οὕτω τὴν παροῦσαν κακίζει γνώμην. Ὁ δὲ λέ-
 γει τοιοῦτόν ἐστιν θαυμάζω πῶς ἡμῶν διήμαρτεν· οὐ γὰρ μοι
 δοκεῖ συμφέρον οὗτος ὁ λογισμὸς. Ἄν μὲν γὰρ ἡμῶν ἐπιθώ-
 μεθα, καθάπερ ἄρκτος παροιστρῶσα, θυμοῦ γέμων ὁ πατήρ
 σου, καὶ ἀπεγνωκῶς τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ ἐνακμαζούσῃ τῇ
20 ὀργῇ πολεμῶν, οὐδένα τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ποιήσειαι λόγον,
 καὶ μετὰ πολλῆς ἐμπροσθεῖται τῆς σφοδρότητος ἡμῶν. Εἰ δὲ
 μικρὸν ἐνδοίημεν, μετὰ πλείονος ἐπιθωσόμεθα τῆς προπαρα-
 σκευῆς, καὶ μείζονος τῆς ἀσφαλείας, καὶ ἀπονητὶ καὶ μετ'
 εὐκολίας πάσης, ὥσπερ ἐν σαγήνῃ λαβόντες αὐτόν, οὕτως
25 ἐπανάξομεν.

Ἐπαινεῖ τὴν γνώμην ὁ Ἀβεσσαλώμ, καὶ λυσιτελεστέραν
 εἶναι ἔφησεν αὐτῷ. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Χουσί, βουλόμενος δοῦ-

σταθῆ οὔτε μίαν στιγμὴν καθ' ὅσον ἐὰν ἐπιτιθῶμεν τῶρα πού εἶναι ἀπροετοίμαστος δὲν θὰ ὑποστοῦμεν κανένα κόπον.

Ὅταν τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ τύραννος, ἐκάλεσε καὶ τὸν Χουσί, πού προσεχώρησεν εἰς αὐτὸν μὲ ὑποκριτικὸν τρόπον, καὶ ἀνακοινώνει καὶ εἰς αὐτὸν τὴν συζήτησιν τῆς συσκέψεως, πρᾶγμα πού δὲν ἦτο σύμφωνον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν, ἐκείνον δηλαδὴ πού ἦλθεν ἐξαφνικά, αὐτὸν τόσο πολύ νὰ τὸν τιμήσῃ καὶ νὰ τὸν θεωρήσῃ ἀξιόπιστον ὥστε καὶ νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν συμβουλήν του διὰ τόσο σοβαρὰ πράγματα· ἀλλ' ὅπως προανέφερα, ὅταν ὁ Θεὸς στρατηγῆ, τότε καὶ τὰ δύσκολα γίνονται εὐκολα. Καὶ ὁδηγεῖται ὁ Χουσί μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν συσκέψεως καὶ τὸν ἐνθαρρύνει καὶ ἀξιώνει ἀπ' αὐτὸν νὰ εἰπῇ τὴν γνώμην του. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χουσί; Οὐδέποτε, λέγει, ἔσφαλεν ὁ Ἀχιτόφελ. Εἶδες σύνεσιν ἀνδρός; Δὲν ἀπορρίπτει εὐθύς ἀμέσως τὴν γνώμην τοῦ Ἀχιτόφελ, ἀλλὰ μὲ ἐγκώμιον. Ἀφοῦ δηλαδὴ πρῶτα ἔδειξε τὸν θαυμασμόν του πρὸς αὐτὸν, διότι κατὰ τὰ προηγούμενα χρόνια ἔδιδε πάρα πολύ καταλλήλους συμβουλὰς, εἰς τὴν συνέχειαν ὁμως κατηγορεῖ τὴν παροῦσαν γνώμην του. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἀπορῶ πῶς τῶρα ἔσφαλε· διότι ἔχω τὴν γνώμην ὅτι δὲν συμφέρει αὐτός ὁ συλλογισμός. Καθ' ὅσον, ἐὰν τῶρα ἐπιτιθῶμεν ὡσάν τὴν λυσσασμένην ἀρκούδα, γεμᾶτος ἀπὸ θυμὸν ὁ πατέρας σου καὶ ἔχων χαμένην τὴν ἐλπίδα του διὰ τὴν ζωὴν του, πολεμῶν μὲ τὴν ὀργὴν πού εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της, δὲν θὰ σκεφθῆ καθόλου τὴν σωτηρίαν του καὶ θὰ ὀρμήσῃ ἐναντίον μας μὲ μεγάλην μανίαν. Ἐὰν ὁμως ἀναβάλωμεν δι' ὀλίγον, θὰ ἐπιτιθῶμεν μὲ περισσοτέραν προετοιμασίαν καὶ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, καὶ χωρὶς κόπον καὶ μὲ εὐκολίαν μεγάλην, θὰ τὸν συλλάβωμεν ὡσάν ἀκριβῶς μέσα εἰς δίκτυ καὶ θὰ τὸν φέρωμεν κοντὰ μας.

Ἐπαινεῖ ὁ Ἀβεσσαλώμ τὴν γνώμην του καὶ λέγει ὅτι εἶναι περισσότερον ὠφέλιμος. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ

ραι καιρὸν τῷ Δαυίδ, ὥστε σιῆσαι μικρὸν καὶ ἀναπνεῦσαι,
 καὶ σιρότευμα συναγαγεῖν. Οἶτιν ἐκβαλὼν τοῦ Ἀχι-
 τόφελ τὴν γνώμην, διὰ τινων κεκρυμμένων ἀνδρῶν πέμψας
 ἀπήγγειλεν ἅπαντα τῷ Δαυίδ, καὶ διι εἶν αὐτοῦ γνώμην ἐ-
 5 κύρωσεν ὁ τύραννος τὴν φέρουσαν τῷ Δαυίδ τὴν νίκην. Οὕ-
 τω γοῦν καὶ ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ μικρὸν ἐνέδωκε, παρα-
 σκευασάμενος ὁ Δαυίδ ἐπέδειτο, καὶ τὸ τρόπαιον ἔσποιησεν. Ὁ-
 περ ὁ Ἀχιτόφελ ἀπὸ πολλῆς συνέσεως καὶ δεινότητος συνο-
 ρῶν, καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τὸ τέλος καταμαδῶν, διι ὄλεθρος ἦν
 10 τῷ Ἀθεσσαλῶμ αὕτη ἡ γνώμη, οὐκ ἐνεγκῶν τὴν ἐντεῦθεν
 ἐπήρειαν, ἀπελθὼν βρόχον ἀνῆψε καὶ ἀπήγγατο, καὶ οὕτω τὸν
 βίον κατέλυσεν.

3. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα μαθὼν ὁ Δαυίδ, γράφει τὸν
 ψαλμὸν, εὐχαριστηρίους ὕμνους τῷ Θεῷ ἀναφέρων, καὶ τὸ
 15 πᾶν αὐτῷ ἀναιτιεῖς στρατήγημα. Διὸ καὶ ἀρχόμενος οὕτω
 πῶς φησι «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με». Οὐκ ἐπὶ
 τῷ Χουσί, οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ, οὐδὲ τῇ
 συνέσει τῇ ἐκείνου, οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἐμῇ γνώμῃ, ἀλλ', «Ἐπὶ σοί».
 Τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ δι' ἀνθρώπων ἡμῖν κα-
 20 τόρθωμά τι γένηται, ὑπὲρ τούτων εὐχαριστιῶμεν τῷ Θεῷ,
 καὶ τῶν δι' ἡμῶν καὶ τῶν δι' ἐτέρων ἡμῖν εὐεργετημάτων
 γινομένων. Ἄν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, οὐδὲν ἔσται δύσκολον
 οὐδὲ σκολιόν· ὃ δὴ καὶ ὁ Δαυίδ ἐποίει, μονονουχὶ λέγων οὐκ
 ἐν τοῖς ρήμασι σου Χουσί τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἶχον,
 25 ἀλλ' ἐν τῇ συμμαχίᾳ τῇ σῆ. Καὶ ὄρα μεθ' ὅσης διαθέσεως,
 φθέγγεται, ὅπερ αὐτῷ σύνηθες ποιεῖν. Οὐ γὰρ εἶπε, 'Κύριε
 ὁ Θεός', ἀλλὰ «Κύριε ὁ Θεός μου»· καὶ ἀλλαγῶν «Ὁ Θεός,

4. Δηλ. τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Ἀχιμάς, Β' Βασ. 17, 17 ε.
 5. Β' Βασ. 17, 23.

Χουσί, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν Δαυῖδ, ὥστε νὰ ἡσυχάσῃ ὀλίγον, ν' ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ στρατόν. "Ἐτσι λοιπὸν ἀφοῦ ἀπέρριψε τὴν γνώμην τοῦ Ἀχιτόφελ, μὲ κάποιους κρυμμένους ἄνδρας⁴, πού ἔστειλεν, ἀνήγγειλεν ὅλα εἰς τὸν Δαυῖδ, καὶ ὅτι ἐνέκρινεν ὁ τύραννος τὴν γνώμην, πού θὰ φέρῃ εἰς τὸν Δαυῖδ τὴν νίκην. "Ἐτσι λοιπὸν καὶ ἐγένεν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀνέβαλεν ὀλίγον, ἀφοῦ προετοιμάσθη ὁ Δαυῖδ ἐπετέθη καὶ ἔστησε τὸ τρόπαιον τῆς νίκης. Ἐπειδὴ ὁ Ἀχιτόφελ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του συνέσεως καὶ πανουργίας τὸ ἐκάταλαβε αὐτό καὶ ἤδη ἀπὸ τότε ἀντελήφθη ποῖο θὰ ἦτο τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι δηλαδὴ αὐτὴ ἡ γνώμη ἦτο καταστρεπτικὴ διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ, μὴ ἠμπορῶν νὰ ὑποφέρῃ τὴν περιφρόνησιν, ἔφυγε καί, ἀφοῦ ἔδρασε θηλειάν, ἐκρεμάσθη⁵, καὶ ἔτσι ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ ἔμαθεν αὐτὰ ὁ Δαυῖδ γράφει αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ἀναπέμπων εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀναθέτων τὴν ὄλην ἐπιχείρησιν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀρχίζων τὸν ψαλμὸν μὲ αὐτὰ τὰ λόγια· «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα ὄλην τὴν ἐλπίδα μου, σῶσε με». "Ὅχι εἰς τὸν Χουσί, οὔτε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, οὔτε εἰς τὴν αὐνεσιν ἐκείνου, οὔτε εἰς τὴν ἰδικὴν μου γνώμην, ἀλλ' «Εἰς ἐσένα». Αὐτό λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν κατορθώνωμεν κάτι μὲ τὴν βοήθειαν ἀνθρώπων, νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεὸν δι' αὐτούς καὶ διὰ τὰ εὐεργετήματα πού γίνονται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ ἀπὸ ἄλλους. Διότι, ἐὰν ἐνεργοῦμεν ἔτσι δὲν θὰ ὑπάρχῃ καμμία δυσκολία οὔτε ἀνωμαλία, πρᾶγμα βέβαια πού καὶ ὁ Δαυῖδ ἔκαμνε καὶ ἦτο ὡσάν νὰ ἔλεγε· Δὲν εἶχα τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου στηριγμένην εἰς τὰ λόγια τοῦ Χουσί, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδικὴν σου συμμαχίαν. Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃν διάθεσιν ὁμιλεῖ, πρᾶγμα πού συνηθίζει πάντοτε νὰ κάμνῃ. Διότι δὲν εἶπε, 'Κύριε ὁ Θεός', ἀλλὰ «Κύριε ὁ Θεός μου»· καὶ ἀλλοῦ· «Ὁ Θεός,

ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθοῦμαι». Καὶ γὰρ καὶ μετὰ πάντων αὐτοῦ χρεῖαν εἶχεν ἰδιαζόντως δέ, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πόθου. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν δικαίων τοῦτο ποιεῖ, καὶ κοινῶς ἀπάντων ὧν Θεός, ἰδιαζόντως ἑαυτὸν τῶν δικαίων
5 εἶπαι λέγει. «Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ».

Καὶ ὅρα φιλόσοφον γνώμην. Εἰπὼν, «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα», οὐκ εἶπε, ἴκλαζε τὸν πολέμιον, ἄνελε τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ τί; Τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ μόνον, καὶ λέγει, «Σῶσόν
10 με», τουτέστι, μὴ ἀφῆς με κακῶς παθεῖν, «ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ρῦσαί με». Ὅρα πῶς οὐδὲ πάσχων κακῶς, ὀνομασιῇ μέμνηται τοῦ πατριολοίου, καὶ ἐν τῇ συμφουῇ τὴν φύσιν ἐπιγινώσκων, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τὸν νῆδον ὄρων, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις τῶν σπλάγγων οὐκ ἐπιλανθανόμενος.
15 Οὕτω φίλπιπαις ἦν καὶ φιλόσοργος, μᾶλλον δὲ οὕτω φιλόσοφος. Οὐ γὰρ ἡ τῆς φύσεως τυραννίς, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης ἡμεροτήτης τοιοῦτον αὐτὸν ἐποίει εἶναι μᾶλλον, καὶ τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλέον ἐλογίζετο, ἢ πῶς τυράννω· διὰ τοῦτό φησι «Σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ρῦσαί με». Ὅρα
20 πῶς οὐδὲ ἐκείνων σφοδρῶς μέμνηται; Οὐ γὰρ εἶπεν, ἴκλαζε τὸν πολέμιον, τῶν τὰ ἐμὰ διαρπαζόντων, τῶν ἐντροφώντων τοῖς βασιλείοις τοῖς ἐμοῖς, ἀλλὰ, «Τῶν διωκόντων με».

«Μήποτε ἀρπίαση ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου, μὴ ὄντιος λυτρομένου, μηδὲ σῶζοντος». Καὶ μὴν στρατιόπεδα συνέλεξε,
25 καὶ πολλοὺς εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ· πῶς οὖν λέγει, «Μὴ ὄντιος λυτρομένου, μηδὲ σῶζοντος»; Ὅτι οὐδὲ ἐν συμμαχίας ἡγεῖ-

6. Ψαλμ. 62, 2.

7. Ἐξ. 3. 6.

ὁ Θεός μου, πρὸς ἐσένα στέλλω τὴν προσευχὴν μου πολὺ πρῶτῳ⁶. Καθ' ὅσον καὶ μαζί με ὄλους εἶχε τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ, ἰδιαίτερος ὅμως λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ πόθου του δι' αὐτόν. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ ὁ Θεός εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δικαίων, καὶ ἐνῶ εἶναι κοινὸς Θεὸς ὄλων τῶν ἀνθρώπων, λέγει ὅτι ἰδιαίτερος εἶναι Θεὸς τῶν δικαίων. «Ἐγὼ ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ»⁷.

Καὶ πρόσεχε εὐσεβῆ γνώμην. Ἀφοῦ εἶπε «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα ὄλην τὴν ἐλπίδα μου», δὲν εἶπε, ἱμῶρησε τὸν ἀντίπαλον, ἐξωλόθρευσε τὸν ἐχθρόν', ἀλλὰ τί λέγει; Ζητεῖ μόνον τὸ ἰδικόν του καὶ λέγει, «Σῶσε με», δηλαδὴ μὴ με ἀφήνης νὰ κακοπαθῶ, «ἀπὸ ὄλους ἐκείνους πού με καταδιώκουν καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς». Πρόσεχε πῶς δὲν ἀναφέρει με τὸ ὄνομά του τὸν πατροκτόνον οὔτε καὶ ὅταν κακοπαθῆ, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν φυσικὴν συγγένειαν, εἰς τὸν πόλεμον προσέχει τὸν υἱόν του καὶ εἰς τοὺς κινδύνους δὲν ξεχνᾷ τὰ σπλάγχνα του. Τόσον πολὺ φιλότεκνος ἦτο καὶ φιλόστοργος, μᾶλλον δὲ τόσον εὐσεβῆς ἄνθρωπος ἦτο. Καὶ βέβαια δὲν τὸν ἔκαμνε τέτοιον ἢ τυραννίς τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἡ ἠπιότης τοῦ χαρακτῆρος, καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ὑπελόγιζε πῶς πολὺ τὸ πολὺ πλῆθος, παρὰ τὸν τύραννον' διὰ τοῦτο λέγει· «Σῶσε με ἀπὸ ὄλους ἐκείνους πού με καταδιώκουν καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς». Βλέπεις πῶς οὔτε ἐκείνους ἐνθυμεῖτε με μανίαν; Διότι δὲν εἶπεν, ἄπὸ ἐκείνους πού με πολεμοῦν, ἀπὸ ἐκείνους πού ἀρπάζουν τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀπὸ ἐκείνους πού καλοπερνοῦν εἰς τὰ ἀνάκτορά μου', ἀλλ' «Ἀπὸ ἐκείνους πού με καταδιώκουν».

«Μήπως σὰν ἄγριο λιοντάρι ἀρπάσῃ τὴν ψυχὴν μου, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ με γλυτώσῃ καὶ νὰ με σώσῃ». Καὶ βέβαια στρατὸν ἐσυγκέντρωσε καὶ πολλοὺς εἶχε μαζί του, πῶς λοιπὸν λέγει, «Ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ με γλυτώσῃ καὶ νὰ με σώσῃ»; Διότι οὔτε ὡς ἐλαχίστην

ται μέρει τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, εἰ μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύ-
 σειεν ροπῆς, οὐδὲ ἐν ἐρημίᾳ εἶναι, εἰ καὶ μόνος ἦν, τῆς ἐ-
 κείνου μειέχων συμμαχίας. Διὸ καὶ ἔλεγεν «Ὁδὸ σῶζεται
 βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας σὺ σωθήσεται ἐν
 5 πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ». Τινὲς δὲ κατὰ ἀναγωγὴν τὴν ρῆσιν
 ταύτην ἐκλαμβάνοντες, λέοντα καὶ διώκοντας διάβολον καὶ
 δαίμονας εἶναι φασιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸν υἱὸν ἀρπαγέντα
 ἐπ' αὐτοῦ καὶ καταποθέντα, ἀξιοῖ μηδέποτε τοῦτο παθεῖν αὐ-
 τός, καὶ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐκεῖνος τοῦτο ἔπαθε.
 10 Τίς δὲ ἡ αἰτία; Διὰ τῆς κακίας, φησί, τὴν συμμαχίαν τοῦ
 Θεοῦ ἀπέστησεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει, «Μὴ ὄντιος λυ-
 τρουμένον», μηδὲ σῶζοντιος». Ὅτι δὲ λέων ὁ διάβολος λέγε-
 ται παρὰ τῆς Γραφῆς, ἀκουσον λεγούσης αὐτῆς: «Ὁ ἐχθρὸς
 15 ἡμῶν διάβολος περιέροχεται ὡς λέων ὠρυσόμενος καὶ ζητῶν
 τίνα καταπίη». Καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ προφήτης ἀλλαγῶν «Καὶ
 καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα». Πολύτροπον γὰρ τὸ θη-
 ριον ἀλλ' ἐὰν νήφωμεν, ὁ λέων οὗτος καὶ δράκων πηλοῦ
 παντός εἰτελέστερος ἔσται, καὶ οὐδὲ ἐξ εὐθείας πρὸς ἡμᾶς
 παρατάξεται, ἀλλὰ καὶ παρατάξεται, καταπατηθήσεται. «Πα-
 20 τεῖτε» γὰρ, φησὶν, «ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων». Περιείσι
 μὲν γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ θυμοῦ, καθάπερ λέων, ἂν δὲ προο-
 βάλλῃ τοῖς τὸν Χριστὸν ἔχουσι, καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μειώ-
 που, καὶ τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὴν λαμπάδα τὴν οὐδέπο-
 τε σβεννωμένην, οὐδὲ ἀντιβλέψαι δυνήσεται, ἀλλὰ ῥῶτα δοῆς
 25 οἰγήσεται, οὐδὲ μεταστραφῆναι τολμῶν.

Καὶ ἵνα μάθῃς διὸ οὗ κόμπος τὰ εἰρημένα, σκόπει μοι
 τὸν Παῦλον. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἦν καὶ αὐτός, ἀλλ' οὕτως
 αὐτὸν ἔδεδοίκει ὁ λέων οὗτος, ὡς καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ

8. Ψαλμ. 32, 16.

9. Α' Πέτρ. 5, 8.

10. Ψαλμ. 90, 13.

11. Λουκᾶ 10, 19.

βοήθειαν θεωρεῖ ὄλην τὴν οἰκουμένην, ἐὰν δὲν ἀπολαύσῃ τὴν οὐράνιον βοήθειαν, οὔτε θεωρεῖ ἔρημον τὸν ἑαυτὸν, ἂν καὶ ἦτο μόνος, ἔχων μαζί του ἐκείνην τὴν συμμαχίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Δὲν σώζεται ὁ βασιλεὺς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης δυνάμεώς του, καὶ ὁ γίγας δὲν θὰ σωθῆ ἀπὸ τὴν μεγάλην σωματικὴν δύναμιν του»⁸. Ὁρισμένοι δὲ πού ἐρμηνεύουν ἀλληγορικὰ αὐτὰ τὰ λόγια, λέγουν ὅτι λεοντάρι καὶ διῶκται εἶναι ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδε τὸν υἱὸν του νὰ ἀρπάζεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ καταβροχθίζεται, ζητεῖ αὐτὸς νὰ μὴ τὸ πάθῃ αὐτὸ ποτέ, καὶ λέγει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἔπαθεν αὐτό. Ποία δὲ ἡ αἰτία; Μὲ τὴν κακίαν του, λέγει, ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ κοντά του τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἄφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ μὲ γλυτώσῃ καὶ νὰ μὲ σώσῃ». Τὸ ὅτι δὲ ὁ διάβολος ὀνομάζεται ἀπὸ τὴν Γραφὴν λέων, ἄκουσε αὐτὴν πού λέγει· «Ὁ ἐχθρὸς σας ὁ διάβολος τριγυρίζει ὡσάν λεοντάρι πού οὐρλιάζει καὶ ζητεῖ νὰ εὔρη κάποιον νὰ τὸν καταπιῇ»⁹. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ προφήτης ἄλλοῦ λέγει· «Καὶ θὰ καταπατήσῃς λέοντα καὶ δράκοντα»¹⁰. Διότι τὸ θηρίον εἶναι πολύμορφον, ἀλλ' ἐὰν ἐπαγρυπνοῦμεν, αὐτὸ τὸ λεοντάρι καὶ ὁ δράκων θὰ γίνῃ πιὸ ἀσήμαντος καὶ ἀπὸ τὸν πηλὸν, καὶ οὔτε θὰ παραταχθῆ ἀπ' εὐθείας ἀπέναντί μας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παραταχθῆ, θὰ καταπατηθῆ. Διότι λέγει· «Πατεῖτε ἐπάνω εἰς φίδια καὶ σκορπιούς»¹¹. Διότι τριγυρίζει μὲν παντοῦ μὲ πολὺν θυμὸν, ὅπως ἀκριβῶς τὸ λεοντάρι, ἐὰν ὁμως προσβάλλῃ ἐκείνους πού ἔχουν τὸν Χριστόν, τὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέτωπόν των, τὸ πῦρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν λαμπάδα πού δὲν σβήνει ποτέ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε νὰ ρίψῃ τὸ βλέμμα του ἐπάνω τους, ἀλλὰ θὰ στρέψῃ τὰ νῶτα του καὶ θὰ φύγῃ καὶ δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ ξανά.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν εἶναι λόγια μεγάλα τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, πρόσεξε σὲ παρακαλῶ τὸν Παῦλον. Διότι καὶ αὐτὸς ἦτο ἄνθρωπος, ἀλλὰ τόσοσὸν πολὺ τὸ λεοντάρι αὐτό

τὰς σκιὰς φεύγειν. Εὐκότως τὴν γὰρ Χριστοῦ εὐωδίαν ἐξ
 αὐτοῦ πνέουσαν καὶ ἀνιούσαν οὐκ ἔφερε, καὶ πρὸς τὴν λαμπά-
 दा ἀντιβλέπει οὐκ ἴσχυσε τῆς ἀρετῆς. «Κύριε ὁ Θεὸς μου,
 εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔσθιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου». Πανταχοῦ
 5 δεῖ τοῦτο παραιτηρεῖν, ὅτι οὐχ ἀπλῶς εὐχεσθαι δεῖ μόνον,
 ἀλλ' οὕτως εὐχεσθαι, ὥστε καὶ ἀκούεσθαι. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ
 εὐχὴ τὸ προκείμενον ἀνύσαι, εἰ μὴ οὕτως αὐτὴν στείλωμεν
 ὡς τῷ Θεῷ δοκεῖ. Ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος ἠῤῥατο, καὶ οὐδὲν
 ὦνησε, καὶ Ἰουδαῖοι πάλιν ἠῤῥοντο, ἀλλ' ἀπεσιρόφετο ὁ Θε-
 10 ὸς εὐχομένων αὐτῶν, οὐ γὰρ ἠῤῥοντο, ὡς εὐχεσθαι ἔδει. Διὰ
 τοῦτο καὶ εὐχὴν ἐκελεύσθημεν εὐχεσθαι τὴν μάλιστα ἀκούε-
 σθαι δυναμένην. Τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸ ταύτης εὐχῇ ἐδήλωσεν,
 οὐχ ἀπλῶς ἀξιῶν ἀκουσθῆναι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ τὰ ἑαυτοῦ εἰσε-
 τερχεῖν. Τίνα δὲ ταῦτα ἦν; Τό, «Λούσω καθ' ἐκάστην ῥόβι
 15 τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν σιρωμνὴν μου βρέξω»·
 τό, «Ἐκολίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου»· τό, «Ἀπόστητε ἀπ' ἐ-
 μου πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»· τό, «Ἐτιράχθη ἀπὸ
 θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου».

4. Ταῦτα γὰρ πάντα ἰκανὰ τὸν Θεὸν ἐπιπάσασθαι θρη-
 20 νοι, δάκρυα, στεναγμοί, καὶ τὸ τῶν πονηρῶν ἀποπηδᾶν, καὶ
 τὸ δεδοικέναι καὶ τρέμειν αὐτοῦ τὴν γῆφον. Καὶ ἀλλαχοῦ
 ἔλεγεν, «Ἐλοήκουσε ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου ἐν θλίψει
 ἐπλάτυνάς μου». Τὸ γὰρ ἀκούεσθαι οὕτω γίνεται προῖτον
 μὲν οὖν, ἐκ τοῦ ἀξίους εἶναι λαβεῖν ἔπειτα, ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς

12. Λουκᾶ 18, 10 ε.

13. Ψαλμ. 6, 7.

14. Αὐτόθι.

15. Ψαλμ. 6, 9.

16. Ψαλμ. 6, 8.

17. Ψαλμ. 4, 1.

έφοβεῖτο αὐτόν, ὥστε ν' ἀποφεύγη καί τὰ ἐνδύματά του καί τὰς σκιάς του. Καί ἦτο πολύ φυσικόν· διότι δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν εὐωδίαν τοῦ Χριστοῦ πού ἔβγαιναν καί ἐκπέμπετο ἀπὸ αὐτόν καί δὲν ἤμπόρεσε νὰ σηκώσῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὴν λαμπάδα ἐκείνην τῆς ἀρετῆς. «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐὰν πράγματι ἔκαμα αὐτό, ἐὰν τὰ χέρια μου διέπραξαν ἀδικίαν». Παντοῦ πρέπει αὐτὸ νὰ προσέχωμεν, ὅτι δὲν πρέπει μόνον νὰ προσευχώμεθα ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ προσευχώμεθα ἔτσι, ὥστε καί νὰ εἰσακουώμεθα. Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ προσευχή διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸ πού ζητοῦμεν, ἐὰν δὲν τὴν στείλωμεν ἔτσι, ὅπως ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον καί ὁ Φαρισαῖος προσηυθῆκε καί δὲν ὠφελήθη εἰς τίποτε¹², καί οἱ Ἰουδαῖοι πάλιν προσήυχοντο, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἀπεστρέφετο ὅταν προσήυχοντο, διότι δὲν προσήυχοντο, ὅπως ἔπρεπε νὰ προσεύχωνται. Διὰ τοῦτο καί ἐλάβομεν ἐντολήν νὰ προσευχώμεθα μὲ προσευχήν πού ἤμπορεῖ κατ' ἐξοχὴν ν' ἀκουσθῇ. Αὐτὸ τὸ ἐφάνέρωσε καί πρὶν ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσευχήν. Ζητῶν ὄχι ἀπλῶς νὰ εἰσακουσθῇ, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν προσφορὰν καί τῶν ἰδικῶν του. Ποῖα δὲ ἦσαν αὐτά; Τὸ «Θὰ λούζω κάθε νύκτα τὸ κρεβάτι μου καί θὰ βρέχω τὸ στρῶμα μου μὲ τὰ δάκρυά μου»¹³ τὸ «Ἀπέκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου»¹⁴ τὸ «Φύγετε ἀπὸ κοντά μου ὅλοι ὅσοι διαπράττετε τὴν ἀνομίαν»¹⁵ τὸ «Ἐπόνεσαν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ σου»¹⁶.

4. Πράγματι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ προσελκύσουν τὸν Θεὸν κοντὰ μας, δηλαδὴ οἱ θρῆνοι, τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοί, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοὺς κακοὺς, καί τὸ νὰ φοβούμεθα καί νὰ τρέμωμεν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Καί ἀλλοῦ ἔλεγεν· «Εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τὸ δίκαιόν μου καί μὲ ἐπαρηγόρησεν κατὰ τὴν ὥραν τῆς θλίψεως»¹⁷. Διότι ἔτσι κατορθώνεται τὸ νὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή μας· Πρῶτα μὲ τὸ νὰ εἶμεθα ἄξιοι νὰ λάβωμεν αὐτὰ πού ζητοῦμεν· ἔπειτα μὲ τὸ νὰ προσευχώμεθα σύμφωνα μὲ τοὺς

νόμους τοῦ Θεοῦ εὐχεσθαι τρίτον, ἐκ τοῦ συνεχῶς τείταριον, ἐκ τοῦ μηδὲν θιωτικὸν αἰτεῖν πέμπτον, ἐκ τοῦ τὰ συμφέροντα ζητεῖν ἕκτον, ἐκ τοῦ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν ἅπαντα. Ὅρα γοῦν πολλοὺς οὕτως ἀκουομένους: τὸν Κορνήλιον ἀπὸ 5 τοῦ βίου τὴν Συροφουνίκισσαν ἀπὸ τῆς προσεδρίας: τὸν Σολομῶνια ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς αἰτήσεως: «Ἀνθ' ὧν γὰρ οὐκ ἦησας χοήματα, οὐδὲ ψυχάς, γησί, ἐχθρῶν σου»: τὸν τελλῶνην ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης: ἑτέρους ἐτέρωθεν. Ὅσπερ οὖν ἐκ τούτων τὸ ἀκούεσθαι γίνεται, οὕτως ἐτέρωθεν τὸ μὴ 10 ἀκούεσθαι, κἂν δίκαιοι ᾧσιν οἱ αἰτοῦντες. Τί γὰρ Παύλου δικαιότερον γέγονεν; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀσύμφορα ἦησεν, οὐκ ἠκούσθη. «Υπὲρ τούτων», γησί, «αἰεὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ μοι ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου». Τί δὲ Μωϋσέως πάλιν δικαιότερον; Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνος ἠκούετο, λέγοντος τοῦ 15 Θεοῦ: «Ἰκανούσθω σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἦται εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν, ἀσύμφορον δὲ τοῦτο ἦν, οὐκ ἐπέτρυνεν ὁ Θεός. Μετὰ τούτων καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ ποιοῦν μὴ ἀκούεσθαι, ὅταν τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιμένοντες εὐχόμεθα. Ὁ καὶ περὶ Ἰουδαίων ἔλεγεν ὁ Θεὸς τῷ Ἱερεμίᾳ: «Μὴ προσεύχου περὶ 20 τοῦ λαοῦ τούτου. Ἡ οὐχ ὁρᾷς τί οὗτοι ποιοῦσιν;». Οὐκ ἀπέστησαν, γησί, τῆς ἀσεβείας, καὶ οὐ ὑπὲρ αὐτῶν δέησιν ἀναφέρεις; Ἄλλ' οὐκ εἰσακούσομαί σου. Πάλιν ὅταν κατ' ἐχθρῶν αἰτῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀκουόμεθα, ἀλλὰ καὶ παροξύνομεν. Φάρμακον γὰρ ἐστὶν ἡ εὐχή, ἀλλ' εἰ μὴ εἰδῶμεν, τὸ φάρμακον 25 πῶς ἐπιτιθέσθαι χοή, οὐδὲ τὴν ὄνησιν αὐτοῦ καρποῦμεθα.

18. Πράξ. 10, 4 ε.

19. Ματθ. 15, 28.

20. Γ' Βασ. 3, 11.

21. Λαυκᾶ 18, 14.

22. Β' Κορ. 12, 8-9.

23. Δευτ. 3, 26.

24. Ἱερ. 7, 16-17.

νόμους τοῦ Θεοῦ τρίτον μέ τό νά εἶναι συνεχῆς ἡ προσευχή μας· τέταρτον, μέ τό νά μή ζητοῦμεν τίποτε τό βιωτικόν· πέμπτον μέ τό νά ζητοῦμεν ἐκεῖνο πού μᾶς συμφέρει· ἕκτον μέ τό νά προσφέρωμεν ὅλα τὰ ἰδικά μας. Πρόσεχε λοιπόν πολλοὺς πού εἰσηκούσθησαν κατ' αὐτόν τόν τρόπον· τόν Κορνήλιον ἀπό τόν τρόπον ζωῆς του¹⁸· τήν Συροφοινίκισσαν ἀπό τήν ἐπιμονήν της¹⁹· τόν Σολομῶνα ἀπό τόν τρόπον τῆς αἰτήσεώς του· «Ἐπειδή», λέγει, «δέν ἐζήτησες χρήματα, οὔτε τόν θάνατον τῶν ἐχθρῶν σου»²⁰· τόν τελώνην ἀπό τήν ταπεινοφροσύνην του²¹· καί ἄλλους κατ' ἄλλον τρόπον. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν ἀπό αὐτά ἐξαρτᾶται τό νά εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή μας, ἔτσι καί ἀπό ἄλλα τό νά μή εἰσακουσθῇ, καί ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνάρετοι αὐτοί πού ζητοῦν. Πράγματι ποῖος ὑπῆρξεν πιό ἐνάρετος ἀπό τόν Πσυλον; Ἄλλ' ἐπειδή ἐζήτησεν ἀσύμφορα, δέν εἰσηκούσθη. «Δι' αὐτό τό πρᾶγμα τρεῖς φορές», λέγει, «παρεκάλεσα τόν Κύριον καί μου εἶπε· σοῦ εἶναι ἀρκετή ἡ χάρις μου»²². Ποῖος δέ ὑπῆρξε πάλιν δικαιότερος ἀπό τόν Μωυσῆν; Ἄλλ' οὔτε ἐκεῖνος ἤκούετο καί ἤκουεν ἀπό τόν Θεόν νά τοῦ λέγῃ· «Σοῦ εἶναι ἀρκετὰ αὐτά»²³. Ἐπειδή δηλαδή ἐζητοῦσε νά εἰσέλθῃ εἰς τήν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοῦ ἦτο δέ αὐτό ἀσύμφορον, δέν τό ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Μαζί δέ μέ αὐτά καί ἄλλο ἕνα ὑπάρχει πού κάνει νά μή εἰσακουώμεθα, ὅταν προσευχώμεθα ἐνῶ ἐπιμένομεν εἰς τήν διάπραξιν ἁμαρτημάτων, πρᾶγμα πού ἔλεγεν ὁ Θεός εἰς τόν Ἱερεμίαν καί διὰ τούς Ἰουδαίους· «Μή προσεύχουσαι δι' αὐτόν τόν λαόν. Ἡ μήπως δέν βλέπεις τί κάμνουν αὐτοί;»²⁴. Δέν ἀπεμακρύνθησαν, λέγει, ἀπό τήν ἀσέβειαν καί σὺ προσεύχουσαι δι' αὐτούς. Ἄλλὰ δέν θά ἀκούσω τήν προσευχήν σου. Πάλιν ὅταν ζητῶμεν κάτι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας, ὄχι μόνον δέν εἰσακουώμεθα, ἀλλά καί τόν παροργίζομεν. Διότι ἡ προσευχή εἶναι φάρμακον, ἀλλ' ἐὰν δέν γνωρίζωμεν, πῶς πρέπει νά τό χρησιμοποιοῦμεν, δέν καρπούμεθα τήν ὠφέλειάν του. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπόν τί λέ-

ἴδωμεν τοίνυν τί καὶ οὗτος εὐχόμενός φησι.

«Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο». Τί ἔστιν, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο»; Ὁ πάσχω, φησί, εἰ ἐπανεσίην πατρί, εἰ παρηνόμησα οὕτως. Ἄλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ὀνομασιὶ πάλιν ἀνέχεται
 5 τὸν ἀδικήσαντα εἰλεῖν, ἀλλ' ἐπέτ' τοῦ παιδὸς αἰσχύνεται καὶ ἐρυθριᾷ. Οἷον ἂν εἴ τις εὐγενῆς ἄνθρωπος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μοιχευομένην ὀρώων, μηδὲ ὀνομασιὶ τὸ ἀμάσθημα εἰς τὸ μέσον ἀγαγεῖν κατεδέχοιο· οὕτω δὴ καὶ οὗτος· οὐκ εἶπεν, ἑὶ κατεξανέστη τοῦ γεγεννηκότος, εἰ πατραλοίας ἐγενόμην.
 10 ἀλλά, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο». Καὶ τί λέγω τοῦτο, φησί; Ποία γὰρ ἀρετὴ τὸ μὴ γενέσθαι πατραλοῖαν, ὅπερ οὐδὲ ἐν τοῖς θηρίοις ἴδοι τις ἄν; «Εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου». Οὐ λέγω περὶ τῆς ἀδικίας ταύτης· ἀλλ' οὐδὲ εἴτερά ἂν εὐρεθείη, φησί, οὐσα ἐν χερσὶ μου ἀδικία. Ταῦτα δὲ λέγει, σὺ μεγαληγορῶν,
 15 ἀλλ' εἰς ἀνάγκην ἐμπροσθ' τοῦ τὰ ἑαυτοῦ κατορθώματα εἰλεῖν. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτω που μέγα τοῦτο πρὸς τὸ μέλλον ρηθήσεσθαι. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; «Εἰ ἀντιαπέδωκα τοῖς ἀντιαποδιδοῦσί μοι κακά», φησί.

Προσέχετε μετὰ ἀκριθείας. Οὐ γὰρ τὸ τυχόν ἐστὶ τὸ εἰρημένον. Καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ἀδικεῖν· πολλῶν δὲ μεῖζον.
 20 καὶ φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ τὸν ἀδικοῦντα μὴ ἀμύνεσθαι. Καίτοι γε ὁ νόμος τοῦτο παρῆχει, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ κελύων, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος ἐκκόπτειν· καὶ οὐκ ἦν παράβασις νόμου τὸ γινόμενον· ἀλλ' οὕτω φιλόσοφος ἦν οὗτος, ὥς
 25 μὴ μόνον μὴ παραδαίνειν τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ

γει καὶ αὐτὸς προσευχόμενος.

«Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐὰν πράγματι ἔκαμα αὐτό». Τί σημαίνει, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο»; Αὐτὸ πού παθαίνω, λέγει, ἐὰν ἐпанεστάτησα ἐναντίον τοῦ πατρός μου, ἐὰν διέπραξα τέτοιαν παρανομίαν. Ἄλλ' οὔτε ἐδῶ πάλιν ἀνέχεται νὰ ὀνομάσῃ μὲ τὸ ὄνομά του αὐτὸν πού τὸν ἠδίκησεν, ἀλλὰ νοιώθει ἐντροπήν καὶ κοκκινίζει ἀπὸ ἐντροπήν διὰ τὸ παιδί του. Ὅπως ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν συνέβαινε κάποιος πνευματικὰ ἀνώτερος ἄνθρωπος νὰ ἰδῆ τὴν γυναῖκα του νὰ διαπράττῃ μοιχείαν καὶ νὰ μὴ κατεδέχετο οὔτε τὸ ἀμάρτημα νὰ ὀνομάσῃ παρουσίᾳ ἄλλων ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός, δὲν εἶπεν, ἔὰν ἐпанεστάτησα ἐναντίον τοῦ πατρός μου, ἐὰν ἔγινα πατροκτόνος, ἀλλὰ, «Ἐὰν ἔκαμα αὐτό. Καὶ διατί, λέγει, νὰ ἀναφέρω αὐτό; Διότι ποία ἀρετὴ εἶναι τὸ νὰ μὴ γίνῃ κανεὶς πατροκτόνος, πρᾶγμα πού δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς οὔτε εἰς τὰ θηρία; «Ἐὰν διέπραξα μὲ τὰ χέρια μου ἀδικίαν». Δὲν λέγω δι' αὐτὴν τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' οὔτε ἄλλη ἀδικία, λέγει, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εὐρεθῆ πού νὰ ἔγινε μὲ τὰ χέρια μου. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὄχι διὰ νὰ καυχῆθῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠναγκάσθη νὰ ὀμιλήσῃ διὰ τὰ κατορθώματά του. Ἄλλ' οὔτε καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι τόσον μεγάλο ἐν συγκρίσει μὲ ἐκεῖνο πού πρόκειται νὰ λεχθῆ. Ποῖο δὲ εἶναι αὐτό; «Ἐὰν ἀνταπέδωσα», λέγει, «κακὸν εἰς ἐκείνους πού μοῦ ἀνταποδίδουν κακά».

Προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν. Διότι δὲν εἶναι τυχαῖον αὐτὸ πού ἐλέχθη. Εἶναι πράγματι καλὸν τὸ νὰ μὴ ἀδικῆ κανεὶς, ὅμως εἶναι πολὺ πιὸ σπουδαιότερον καὶ δεῖγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νὰ ἀμύνηται ἐκεῖνος πού ἀδικεῖται. Ἄν καὶ βέβαια ὁ νόμος τοῦ παρείχεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, ἀφοῦ διέτασσε νὰ βγάζῃ κανεὶς ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος²⁵, καὶ δὲν ἦτο τὸ γεγονὸς αὐτὸ παράβασις νόμου, ἀλλ' αὐτὸς ἦτο τόσον εὐσεβής, ὥστε ὄχι μόνον νὰ μὴ παραβαίῃ τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερβαίῃ κατὰ πολὺ τὸν ὑπάρχοντα νόμον, καὶ νὰ πηδᾷ πιὸ ἐπά-

περιόντιος ὑπερβαίνειν, καὶ ὑπὲρ τὰ σκάμματα πηδῶν. Οὐ γὰρ ἐνόμιζεν ἀρκεῖν εἰς ἀρετήν, εἰ μὴ καὶ ὑπερακοντίσειε τὰ προσιάγματα.

“Ὅσπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίει, κελενόμενος ἐκ
 5 τοῦ εὐαγγελίου ζῆν, καὶ μὴ ζῶν, ἀλλ’ ἀδάπανον τιθεὶς
 τὸ εὐαγγέλιον οὐτιῶ τοῖνυν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, τοῦ νό-
 μου διδόντιος ἀμύνησθαι πὸν ἀδικουῖντα, οὐκ ἔμεινεν ἐν τῷ
 μέτρῳ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ὑπερηκόνησεν. Ἡμεῖς δὲ οὐ τοῦτο
 ἀπαιτούμεθα μέτρον τὸ μὴ ἀνταποδιδόναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐερ-
 10 γετεῖν. «Ἐῶχεσθε» γάρ, φησὶν, «ὑπὲρ τῶν ἐπηρσαζόντων ὑ-
 μᾶς, κυλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς». Ἐπὶ δὲ τοῦ Δαβὶδ
 οὐ μικρὸν τὸ μὴ ἀμύνησθαι, ἀλλὰ καὶ πολλῶ μείζον τοῦ νο-
 μικοῦ παραγγέλλματος. Διό φησιν, Εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔ-
 στιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου· εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδού-
 15 οἱ μοι κακά. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ παιδὸς καὶ ἡ φύσις ἐκόλυεν
 ἀλλ’ εἰ ἑτέρους, φησὶν, ἠδίκησα, ἢ καὶ ἠμυνάμην.

Ποίαν οὖν σχέτημεν συγγνώμην ἡμεῖς, ποίαν δὲ ἀπολο-
 γίαν, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν μὴ θάνοτες εἰς τὰ
 μέτρα τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ πολιτενομένων, καὶ ταῦτα πολλήν
 20 περισσεῖαν ἀπαιτούμενοι; Ἐὰν γὰρ μὴ περισσεύσῃ, φησὶν.
 ἢ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε
 εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». “Ὅσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἴσος
 ὁ ἐν τῷ νόμῳ πρὸς αὐτὰ κατορθῶν τῷ πρὸ τοῦ νόμου, οὕτως
 οὐτε ὁ ἐν τῇ χάριτι τῷ ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ
 25 πολλή γίνεται ἡ διαφορά. Τοῦτο δεικνύς ὁ Παῦλος καὶ ἐπὶ

26. Α' Κορ. 9, 14 καὶ 18.

27. Ματθ. 5, 44.

28. Ματθ. 5, 20.

νω ἀπὸ τὰ σκάμματα. Διότι δὲν ἐθεωροῦσεν ἀρκετὴν τὴν ἀρετὴν ἐὰν δὲν ὑπερέβαινε τὰ προστάγματα.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐνεργοῦσεν ὁ Παῦλος, ἐνῶ ἐλάμβανεν ἐντολὴν νὰ ζηῆ ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιον, αὐτὸς δὲν ἐζοῦσεν, ἀλλ' ἔκαμε τὸ εὐαγγέλιον ἀδάπανον²⁶, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ἐνῶ ὁ νόμος ἔδιδε τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ἀδικούμενον νὰ ἀμύνεται, δὲν ἔμεινε εἰς αὐτὸ τὸ μέτρον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξεπέρασεν. Ἐπὶ ἡμᾶς ὅμως δὲν ζητεῖται μόνον αὐτό, τὸ νὰ μὴ ἀνταποδίδωμεν δηλαδὴ τὰ ἴδια, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐεργετοῦμεν. Διότι λέγει· «Προσεύχεσθε δι' ἐκείνους πού σᾶς βλάπτουν, καὶ εὐεργετεῖτε ἐκείνους πού σᾶς μισοῦν»²⁷. Διὰ τὸν Δαυὶδ ὅμως δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ μὴ ἀμύνεται, ἀλλὰ καὶ πολὺ πῶς μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ νομικὸν παράγγελμα. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐὰν ἔκαμα αὐτό, ἐὰν διέπραξα μὲ τὰ χέρια μου ἀδικίαν· ἐὰν ἀνταπέδωσα κακὸν εἰς ἐκείνους πού μου ἀνταποδίδουν κακά». Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παιδιοῦ τοῦ ἠπόδιζε καὶ ἡ φυσικὴ συγγένεια, δι' αὐτὸ λέγει, ἐὰν ἠδίκησα ἄλλους καὶ ἐὰν ἐπρόβαλλα ἄμυναν εἰς ἐκείνους πού με ἠδίκησαν.

Ποίαν λοιπὸν συγγνώμην καὶ ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, πού μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ δὲν φθάνομεν εἰς τὰ μέτρα ἐκείνους πού ἐζήσαν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Π. Διαθήκης, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού μᾶς ζητοῦνται πολὺ περισσότερα; Διότι λέγει· «Ἐὰν δὲν ξεπεράσῃ ἡ ἀρετὴ σας τὴν ἀρετὴν τῶν Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»²⁸. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἴσος ἐκεῖνος πού, ἐνῶ ἐζήσε κατά τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, κατορθώνει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον πού ἐζήσε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον, ἔτσι δὲν εἶναι ἴσος οὔτε ἐκεῖνος πού ζηῆ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος μὲ ἐκεῖνον πού ἐζήσε κατά τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, ἀλλ' ἡ διαφορὰ γίνεται μεγάλη καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖται. Διὰ νὰ δείξῃ αὐτό ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὴν

τῆς κακίας καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ὅρα κάκεινους πῶς μερίζοντες θαναμάζει, καὶ τούτους μερίζοντες τιμωρίας ἀξίους ἀποφαίνει εἶναι, οὕτω λέγων· «Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἐαυτοῖς
5 εἶσι νόμος».

5. Εἶδες πῶς τοὺς χωρὶς νόμου κατορθούοντας ἐπαινεῖ καὶ ἀνακηρύττει; Ὅρα πάλιν καὶ τοὺς ἐν τῇ χάριτι ἀμαρτανότητας πῶς μερίζοντες κολάσεως ἀξίους εἶναι δείκνυσι τῶν ἐν τῷ νόμῳ διαμαρτούντων, οὕτω λέγων· «Ἀθειήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς σκευωμῶν ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποδινήσκει πρόσω, δοκεῖτε, χεῖρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος;». Καὶ πάλιν τοὺς πρὸ τοῦ νόμου ἐλάττωτος δεικνὺς τιμωρίας ἀξίους ὄντας τῶν ἐν τῷ νόμῳ παρα-
10 **15** θάτων, «Ὅσοι», φησί, «ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται», τοιτέσι, ἡμερώτερον, οὐκ ἔχοντες τὸν νόμον κατήγορον, ἀλλὰ τὴν φύσιν μόνο», «Ὅσοι δὲ ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμον κριθήσονται» τοιτέσι, βαρύτερον, ἔχοντες μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὸν νόμον κατήγορον.

20 «Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου, καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκορπώσαι». Εἶδες παρηρησίαν δικαίου καὶ ἄριστον συνειδός; Εἰ γὰρ μὴ σφόδρα ἐαυτῷ ἐθάραξε, οὐκ ἂν τοιαῦτα ἐπη-

29. Ρωμ. 2, 14.

30. Ἐβρ. 10, 28 - 29.

31. Ρωμ. 2, 12.

περίπτωσιν τῆς κακίας καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀρετῆς, πρόσεχε πῶς καὶ ἐκείνους θαυμάζει περισσότερο καὶ παρουσιάζει αὐτοὺς ἀξίους μεγαλυτέρας τιμωρίας, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ὅταν λοιπόν οἱ ἐθνικοί, πού δέν ἔχουν νόμον, ἐφαρμόζουν ἐκ φύσεως τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, τότε, ἂν καὶ δέν ἔχουν νόμον, ἔχουν ὡς νόμον τὸν ἑαυτὸν των»²⁹.

5. Εἶδες πῶς ἐπαινεῖ καὶ ἀναγνωρίζει ἐκείνους πού ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν χωρὶς τὸν νόμον; Πρόσεχε πάλιν καὶ πῶς δείχνει ὅτι εἶναι ἄξιοι μεγαλυτέρας τιμωρίας ἐκείνοι πού ἀμαρτάνουν ζῶντες εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἡμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἄν παραβῆ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται χωρὶς εὐπλαγχνίαν μέ τὴν κατάθεσιν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων, πόσον χειροτέρας, νομίζετε, τιμωρίας θά εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος πού περιεφρόνησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησεν ὡς κοινὸν τὸ αἷμα τῆς διαθήκης;»³⁰. Καὶ πάλιν διὰ τὸ δείξῃ, ὅτι ἐκείνοι πού ἡμάρτησαν πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον εἶναι ἄξιοι μικροτέρας τιμωρίας ἀπὸ ἐκείνους πού ἡμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, λέγει· «Ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, χωρὶς τὸν νόμον καὶ θά τιμωρηθοῦν», δηλαδὴ ἐλαφρότερα, χωρὶς νὰ ἔχουν κατήγορον τὸν νόμον, ἀλλὰ μόνον τὸν φυσικὸν νόμον, «Ὅσοι ὁμως ἡμάρτησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν πού ἴσχυεν ὁ νόμος, θά κριθοῦν μέ τὸν νόμον»³¹, δηλαδὴ βαρύτερον, ἔχοντες κατήγορον μαζί μέ τὸν φυσικὸν νόμον καὶ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως.

«Μακάρι νὰ πέσω ἔξω καὶ νὰ νικηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα πρὸς κανένα. Ἄς μέ καταδιώξῃ τότε ὁ ἐχθρὸς μου καὶ ἄς μέ συλλάβῃ καὶ ἄς μέ ποδοπατήσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ ἄς θάψῃ μέσα εἰς τὸ χῶμα τὴν δόξαν μου». Εἶδες παρηρησίαν δικαίου καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν; Διότι ἐάν δέν εἶχε τόσην αὐτοπεποίθησιν, δέν θά ἦτο δυνατόν νὰ κάμῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τέτοιου εἶδους

ρᾶτο. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· εἰ ἠδίκησα, εἰ ἠμυνάμη, τὰ καὶ τὰ πάθοιμι καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὴν γῆφρον ἐκφέρει, καὶ οὐκ ἀξιοῖ κατὰ τὸ μέτρον κριθῆναι, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τὴν ἀξίαν διδόναι τὴν δίκην· καὶ ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ποιεῖ

5 κολάσει, ἧς ὁ νόμος αὐτὸν εἴργει. Καὶ ὄρα ποία αὐτῆ· «Ἀποπέσοιμι», φησί, «ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπατήσῃ εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου, καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσῃ». Τουτέστιν, ἄτιμον, ἀνώνυμον ἀπολέσειε, μετὰ τῆς

10 ζωῆς μου καὶ τὴν δόξαν μου διαφθείρει. Τί ἐστι, «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσῃ»; Ταπεινώσαι, πατήσαι· γενοίμην ἕτοιμος τοῖς ἐχθροῖς, φησί. Τί γένοιτ' ἂν μισρώτερον τοῦ Ἀθεσσαλώμ, ὅστις πατέρα, καὶ πατέρα τοιοῦτον, οὕτως ἡμερον καὶ ἐπιεικῆ, ἐδίωκεν, ἀσελγῆς ὢν καὶ ἀκόλα-

15 στος καὶ ὑβριστής;

Τί οὖν; οὐκ ἀπέδωκε τοῖς ἀταυτοδιδούσιν αὐτῷ κακά, οὐδὲ ἐμνησικάκησεν; Οὐδαμῶς. Κἂν ἐξετάσῃ τοῦ Σαοὺλ τὴν ἱστορίαν, τότε μάλιστα ὄφει ταύτην τὴν φωνὴν διαλάμπουσαν. Τὸν γὰρ μετὰ μυρίας εὐεργεσίας, καὶ πᾶ τρόπαια, καὶ

20 τὰς νίκας ἀδικοῦντα, καὶ ἐπιβουλεύοντα, καὶ ἀνελεῖν καθ' ἑκάστην ἐπιθυμοῦντα τὴν ἡμέραν, λαβὼν εἰς χεῖρας καὶ ἄπαξ, καὶ δῖς, καὶ πολλάκις καθεύδοντα, καὶ καθάπερ ἐν δεσμοτηρίῳ συγκεκλειομένον, καὶ δορυφόρων ἕρημον, πολλῶν ἐγκελευομένων σφάξαι καὶ ἀνελεῖν, ἐφείσατο, καὶ πῆς ὁ-

25 γῆς ἐκράτησε, καὶ ταῦτα εἰδώς, ὅτι ἀφείς αὐτὸν διαφυγεῖν, πολέμιον ἀφήσει ἑαυτῷ καὶ ἐχθρὸν ἀκατάλλακτον. Ἄλλ' ὅμως

βαρείας εὐχάς. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν ἠδίκησα, ἐὰν ἐπρόβαλα ἄμυναν, τότε ἄς πάθω αὐτὰ καὶ αὐτά· βγάζει δὲ ἀπόφασιν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ δὲν ζητεῖ νὰ κριθῆ κατ' ἀναλογίαν, ἀλλὰ νὰ τιμωρηθῆ πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ ποῦ πρέπει· καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον διὰ τιμωρίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ νόμος τὸν ἀπῆλλασσεν. Καὶ πρόσεχε ποία εἶναι αὕτη· «Εἶθε νὰ πέσω ἔξω καὶ νὰ νικηθῶ», λέγει, «ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα πρὸς κανένα. Ἄς μὲ καταδιώξη τότε ὁ ἐχθρὸς μου καὶ ἄς μὲ συλλάβῃ καὶ ἄς μὲ ποδοπατήσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ ἄς θάψῃ μέσα εἰς τὸ χῶμα τὴν δόξαν μου». Δηλαδὴ ἄς μὲ ἐξαφανίσῃ ὡς ἄτιμον καὶ ἄσημον καὶ ἄς καταστρέψῃ μαζί μὲ τὴν ζωὴν μου καὶ τὴν δόξαν μου. Τί σημαίνει, «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι»³²; Ἄς μὲ ταπεινώσῃ, ἄς μὲ ποδοπατήσῃ· εἶμαι, λέγει, ἔτοιμος νὰ παραδωθῶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς μου. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ μιαν ἄλλοτερον ἀπὸ τὸν Ἄβεσσαλώμ, ποῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο ἀσελγής, ἀκόλαστος καὶ ὑβριστής, κατεδίωκε τὸν πατέρα του, καὶ μάλιστα ἓνα πατέρα τὸσον ἠπιον καὶ ἐπεικῆ;

Τί λοιπόν; δὲν ἀνταπέδωσε κακὰ εἰς ἐκείνους ποῦ τὸν ἀνταπέδωσαν οὔτε ἐκράτησε κακίαν ἐναντίον των; Καθόλου. Καὶ ἐὰν ἐξετάσῃς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σαούλ, τότε πρὸ πάντων θὰ ἰδῆς νὰ διαλάμπῃ αὕτη ἡ φωνή. Διότι ἐκεῖνον ποῦ, μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους εὐεργεσίας καὶ τρόπαια καὶ νίκας, τὸν ἀδικοῦσε καὶ τὸν ἐπεβουλεύετο καὶ ἐπιθυμοῦσε καθημερινὰ νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀφοῦ τὸν συνέλαβε μίαν καὶ δύο καὶ πολλές φορές ἐνῶ ἐκοιμᾶτο καὶ ἦτο ὡσάν νὰ ἦτο φυλακισμένος καὶ χωρὶς συντρόφους, καὶ ἐνῶ πολλοὶ τὸν προέτρεπαν νὰ τὸν σφάξῃ καὶ νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ, τὸν ἐλυπήθη καὶ ἐσυγκράτησε τὴν ὀργὴν του, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ ἐγνώριζεν, ὅτι ἂν τὸν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ, θ' ἀφήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του πολέμιον καὶ ἐχθρὸν ἄσπονδον καὶ ἀσυμφιλίωτον. Ὅμως οὔτε ἡ ἀνάμνησις τῶν γεγο-

οὔτε ἡ μνήμη τῶν παρελθόντων, οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλόντων, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν εἰς τὴν σαγῆν αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκείνην, ἀλλ' ἐφιλοσόφει, καὶ τῆς χειρὸς ἐκράτει, καὶ τὸν θυμὸν ἐχαλίνου, καὶ ἠρεῖτο κινδυνεύειν καὶ ἐπιβουλεύεσθαι
 5 μᾶλλον, καὶ τῆς πατρίδος αὐτῆς ἐκπεσεῖν καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τὸν ἐχθρὸν τὸν εἰκῆ καὶ μάτην αὐτῷ ἐπιβουλεύοντα, τὸν μετὰ μωρίας εὐεργεσίας φονῶντα, σφάζει καὶ ἀνελεῖν.

Καὶ ἐξ ἐτέρων δὲ πλείονων ἐστὶν ἰδεῖν τὴν φιλόσοφον αὐτοῦ διάνοιαν· διὸ καὶ ἐπαρᾶται αὐτῷ πολλὰ καὶ χαλεπά,
 10 οἷον τὸ ἄπρακτον ἐπαρελθεῖν, τὸ τοὺς ἐχθροὺς κρατῆσαι μετὰ πολλῆς τῆς παρουσίας αὐτοῦ, τὸ ἀνώνυμον ἀποθανεῖν, τὸ παρὰ πολεμίων τοῦτο παθεῖν, ὃ πολὺ τοῦ θανεῖν χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ· διὸ καὶ μωρία μηχανήματα ποιεῖ, πρὸς τὸ μετὰ τὴν τελευτὴν μνημονεύεσθαι. Ὅσα τοίνυν ὅσα ἐαυτῷ ἐπαρᾶται
 15 τὸ ἀνήνυτα ποιεῖν, τὸ ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν ἠτιηθῆναι, τὸ ἀποθανεῖν, τὸ μηδὲ κοιῆν τῇ τελευτῇ, τὸ καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐξαλειφθῆναι, τὸ μετὰ ἀτιμίας· οὐκ ἂν τοσαῦτα ἐαυτῷ ἐπαρασάμενος, εἰ μὴ σφόδρα ἐθάρρει τῷ σενειδίῳτι. Εἰ δὲ ἐχθρὸν εἶχεν, οὐδὲν τοῦτο ἐκείνῳ ἔγκλημα· οὐ γὰρ αὐτὸς παρεῖχε
 20 λαβᾶς. Ποίαν γὰρ λαβὴν ἔδωκε τῷ παιδί; ποίαν τῷ Σαούλ; Οὐχὶ τὸν μὲν ἄξια τιμωρίας πράξαντα, πρὸς καιρὸν σωφρονίσας, ἐπανήγαγε καὶ ἀνεκλήσατο, τὸν δὲ φονῶντα κατ' αὐτοῦ, πολλάκις εἰς χεῖρας λαβῶν διέσωσε;

Μὴ τοίνυν τοῦτο σκόπει, εἰ ἐχθροὺς εἶχεν, ἀλλ' εἰ αὐτὸς
 25 αὐτοὺς κατεσκεύασεν. Οὔτε γὰρ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐκέλευσε.

33. B' Βασ. 14, 21 ε.

34. A' Βασ. κεφ. 24.

νότων τοῦ παρελθόντος οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλοντικῶν οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν σφαγὴν ἐκείνην, ἀλλ' ἔδειχνεν εὐσέβειαν καὶ ἐσυγκρατοῦσε τὰ χέρια του καὶ ἐχαλιναγωγοῦσε τὸν θυμὸν του καὶ ἐπροτιμοῦσε μᾶλλον νὰ κινδυνεύῃ καὶ νὰ ἐπιβουλεύεται καὶ νὰ χάσῃ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, παρά νὰ σφάξῃ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν ἐχθρόν του πού τὸν ἐπεβουλεύθη ἄδικα καὶ ἄσκοπα καὶ ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ μετὰ ἀπὸ ἀμετρήτους εὐεργεσίας.

Καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα δὲ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν τὴν εὐσεβῆ σκέψιν του· διὰ τοῦτο καὶ καταρᾶται διὰ τὸν ἑαυτὸν του πολλὰς καὶ βαρείας κατάρας, ἐπὶ παραδείγματι τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος, τὸ νὰ τὸν νικῆσουν οἱ ἐχθροὶ του κατὰ τρόπον συντριπτικόν, τὸ νὰ ἀποθάνῃ ὡς ἄσημος, τὸ νὰ τὸ πάθῃ αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του, πρᾶγμα που θεωρεῖται πολὺ πιὸ χειρότερον ἀπὸ τὸν φυσικὸν θάνατον· διὰ τοῦτο καὶ κάμνει ἀμετρήτους σκέψεις, ὥστε νὰ μὴ μνημονεύεται μετὰ τὸν θάνατόν του. Πρόσεχε λοιπὸν πόσας κατάρας κάμνει διὰ τὸν ἑαυτὸν του· τὸ νὰ ὑποφέρῃ ἀσταμάτητα, τὸ νὰ νικηθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του, τὸ ν' ἀποθάνῃ, καὶ μάλιστα ὄχι μὲ κοινὸν θάνατον, τὸ νὰ ἐξαιρεθῇ καὶ ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ, τὸ ν' ἀποθάνῃ ἀτιμασμένος· δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταρασθῇ τόσα πολλὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐὰν δὲν εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν δὲ εἶχεν ἐχθρόν, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ κατηγορίαν δι' ἐκείνον· καθ' ὅσον δὲν τοῦ ἔδιδεν ἀφορμὰς αὐτός. Διότι ποίαν ἀφορμὴν ἔδωσεν εἰς τὸ παιδί του; ποίαν εἰς τὸν Σαούλ; Δὲν ἐσωφρόνισεν πρὸς στιγμὴν καὶ δὲν ἐπανέφερε καὶ ἀπεκατέστησε τὸν υἱὸν του ἂν καὶ εἶχε κάμει πράξεις ἀσίας τιμωρίας³³, ἐνῶ ἐκείνον πού ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ δὲν τοῦ ἔσωσε τὴν Ζωὴν ἂν καὶ πολλὰς φορὰς τὸν συνέλαβεν;³⁴.

Μὴ σκέπτεσαι λοιπὸν αὐτό, ἐὰν εἶχεν ἐχθρούς, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸς ἔγινεν αἰτία νὰ γίνουν ἐχθροὶ του. Καθ' ὅσον

τὸ μὴ ἐχθρούς ἔχειν, τούτου γὰρ οὐκ ἐσμὲν κύριοι, ἀλλὰ τὸ
 μὴ μισεῖν· τούτου γὰρ ἡμεῖς κύριοι, ἐκείνου δὲ οὐ πάντως.
 Τοῦ δὲ μισεῖσθαι εἰκῆ, οὐκ ἐν ἡμῖν ἡ ἐξουσία κεῖται, ἀλλ'
 ἐν τοῖς μισοῦσι. Καὶ γὰρ οἱ πονηροὶ τοὺς ἀγαθοὺς μισεῖν
 5 εἰώθασιν εἰκῆ καὶ πάτην. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Χριστὸν ἐμίσησαν
 εἰκῆ, καθὼς λέγει· «Ἐμίσησάν με δωρεάν». Καὶ οἱ ἀπόστο-
 λοι τοὺς ψευδαποστόλους εἶχον ἐχθρούς, καὶ οἱ προφηταὶ τοὺς
 ψευδοπροφήτας. Οὐ γὰρ τοῦτο δεῖ σκοπεῖν, ὅπως μὴ σχοίη-
 μεν ἐχθρούς, ἀλλ' ὅπως μὴ δικαίως, μηδὲ εὐλόγως· καὶ ὅ-
 10 πως, κἂν μυριάκις μισώμεθα, μὴ μισῶμεν, μηδὲ ἀποσιρεφώ-
 μεθα· ἔχθρα γὰρ τοῦτό ἐστι, τὸ μισεῖν καὶ ἀποσιρέφεσθαι.
 Ὅταν οὖν μισῶμαι καὶ μὴ μισῶ, ἐκείνός με ἐχθρόν, οὐκ ἐγὼ
 τοῦτον ἔχω. Ὅταν εὐχῶμαι, ὅταν εὐεργετεῖν βούλωμαι, πῶς
 τὸν τοιοῦτον ἐχθρόν ἔχω; Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Εἰ
 15 δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες».

6. Τὰ ἡμέτερα τοῖνυν εἰσφέρωμεν, καὶ ἀτιῶ τοῖσιν ἀρ-
 κοῦντα τὸν ἔπαινον ἔξομεν. Τίνα δὲ ἐσσι τὰ ἡμέτερα; Οἷόν
 τι λέγω μισεῖ ὁ δεῖνα καὶ ἐκπολεμεῖ; Σὺ φίλει καὶ εὐεργε-
 τει. Ὑβρίζει καὶ λοιδορεῖται; Σὺ ἐπλόγει καὶ ἐπαίνει. Ἄλλ'
 20 οὐ λύει τὴν ἐχθρὰν οὐδὲ οὕτως; Οὐκοῦν πλεονά σοι δίδωσι
 τὸν μισθόν. Οἱ γὰρ κακοί, ὅσῳ ἂν θεραπευόμενοι μὴ κατα-
 λύωσι τὸν πόλεμον, λαμπρότερας ἡμῖν προξενούσι τὰς ἀμοι-
 βάς, καὶ ἑαυτοὺς ἀσθενεσιτέρους ποιοῦσιν. Ὁ μὲν γὰρ μι-
 σῶν, καὶ μὴ διαλύων τὴν ἐχθρὰν, τήκεται, διασφθίρειται, διη-
 25 νεκεῖ σὺν ἡ πολέμῳ, ὁ δὲ τούτων ἀνώτερος τῶν βελῶν ἔξω
 τῶν τρικυμιῶν ἔστηκε, καὶ ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου τὰ γέμισια

35. Ἰω. 15, 25.

36. Ρωμ. 12, 18.

οὔτε ὁ Χριστὸς ἔδωσε τέτοιαν ἐντολήν, τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐχθρούς, διότι δὲν εἶμεθα κύριοι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ μισοῦμεν· διότι αὐτοῦ εἶμεθα ἡμεῖς κύριοι, ἐνῶ ἐκείνου ἀπωσθήποτε ὄχι. Τὸ νὰ μισοῦμεθα ὁμως ἄδικα δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μᾶς μισοῦν. Καθ' ὅσον οἱ κακοὶ συνηθίζουν νὰ μισοῦν τοὺς καλοὺς ἄδικα καὶ χωρὶς λόγον. Πράγματι καὶ τὸν Χριστὸν τὸν ἐμισοῦσαν ἄδικα, καθὼς λέγει· «Μὲ ἐμίσησαν χωρὶς λόγον»²⁵. Καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶχον ἐχθροὺς τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ οἱ προφήται τοὺς ψευδοπροφήτας. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ σκεπτόμεθα αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν δηλαδὴ ἐχθρούς, ἀλλὰ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐχθροὺς δίκαια καὶ εὐλογα· καὶ ἀκόμη, καὶ ἂν ἀκόμη μισοῦμεθα ἀμέτρητα, νὰ μὴ μισοῦμεν, οὔτε ν' ἀποστρεφώμεθα αὐτούς· διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἐχθρα, τὸ νὰ μισῇ κανεὶς καὶ ν' ἀποστρέφεται. "Ὅταν λοιπὸν μισῶμαι καὶ δὲν μισῶ, ἐκεῖνος μὲ ἔχει ἐχθρὸν καὶ ὄχι ἐγὼ ἐκεῖνον. "Ὅταν προσεύχωμαι διὰ κάποιον, ὅταν θέλω νὰ τὸν εὐεργετῶ, πῶς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον τὸν ἔχω ἐχθρὸν; Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Ἐάν εἶναι δυνατόν, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσᾶς, νὰ ἔχετε εἰρήνην μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»²⁶.

6. Ἄς προσφέρωμεν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀκριβῶς μὲ αὐτὸ θὰ ἔχωμεν ἐπαρκῆ τὸν ἐπαινον. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς; Ἐπὶ παραδείγματι κάτι ὡσάν αὐτὸ ποὺ λέγω. Σὲ μισεῖ ὁ τάδε καὶ σέ πολεμεῖ; Σὺ νὰ τὸν ἀγαπᾶς καὶ νὰ τὸν εὐεργετῆς. Σὲ ὑβρίζει καὶ σέ κακολογεῖ; Σὺ νὰ τὸν εὐλογῆς καὶ νὰ τὸν ἐπαινῆς. Ἄλλὰ δὲν σταματᾶ τὴν ἐχθραν οὔτε καὶ ἔτσι; Λοιπὸν σοῦ δίδει περισσότερον μισθόν. Διότι οἱ κακοί, ὅσον δὲν σταματοῦν τὸν πόλεμον ἐνῶ εὐεργετοῦνται ἀπὸ ἡμᾶς, κάμνουν τὰς ἀμοιβὰς μας λαμπροτέρας καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀσθενεστεροὺς. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν ποὺ μισεῖ καὶ δὲν σταματᾶ τὴν ἐχθραν, λειώνει, φθείρεται, ζῆ μὲ διαρκῆ πόλεμον, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εὐρίσκεται πιὸ ἐπάνω ἀπὸ τὰ βέλη αὐτά, στέκεται ἔξω ἀπὸ τὰς τρικυμίας καὶ

ὠφελεί, ἐν τῷ σπουδάζειν ἐκείνῳ καιαλλάτεσθαι, καὶ μὴ πο-
λεμεῖν, ἑαυτὸν ἀπαλλάττων πολέμου καὶ μάχης.

Φεύγωμεν ποίτην πολεμεῖν ἐτέρους, καὶ τὴν ρίζαν τοῦτον
ἀνέλωμεν, κενοδοξίαν, φιλαργυρίαν. Ἡ γὰρ διὰ χρήματά
5 τις ἐχθρός ἐστίν, ἢ διὰ δόξαν κενήν. Ἐὰν δὲ τοῦτων ὦμεν
ἀνώτεροι, καὶ τοῦ ἀλίσκεσθαι ἔχθρα ἐσόμεθα ἀνώτεροι. Κἂν
ἔθροισθ τοίτην, φέρε γενναίως· ἑαυτὸν γὰρ, οὐδὲ ὕβρισε. Κἂν
πλήξῃ, μὴ ἀκπειθείης τὴν δεξιάν· αὐτὸς γὰρ ἐστίν ὁ πλητιό-
μενος, οὐ μὲν τῇ χειρὶ, ἑαυτὸν δὲ τῷ θυμῷ παίων, καὶ πονη-
10 ρὰν παρὰ πάντων λαμβάνων δόξαν. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι ταῦτα
δύσκολα εἶναι, ἐνόησον, ὅτι εἰ μαινόμενός σοῦ τις τὸ ἱμάτιον
περιέροηξε, τίνα ἂν ἔφησ πάσχειν κακῶς, οὐ τὸν παθόντα,
ἢ ἐκείνον τὸν ποιήσαντα; Ἐἴδηλον ὅτι ἐκεῖνον. Εἴτα, ἔνθα
μὲν τὸ ἱμάτιον διαρρήγνυται, ὁ ποιήσας τοῦ παθόντος χαλε-
15 πώτερον πέπονθεν, ἔνθα δὲ ἡ καρδία διαρρήγνυται, ὁ γὰρ θυ-
μὸς τοῦτο ποιεῖ, οὐκ ἐκείνον ἡγήσῃ μείζονα πεπονθέναι δεινῶ-
σοῦ, τοῦ μηδ' ὀτιοῦν ὑπομείναντος; Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἶπης,
ὅτι τὸ ἱμάτιον τὸ σόν, ἀλλ' ὅτι πρότερον τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν
διέροηξεν. Ὡσπερ γὰρ ἱκτερος οὐκ ἂν γένοιτο, μὴ τῆς χο-
20 λῆς διασραγείσης, καὶ τοὺς οἰκείους ὄρους ὑπερβάσης, οὕτως
οὐκ ἂν θυμὸς ἄμειρος γένοιτο, μὴ τῆς καρδίας διασραγείσης.
Ὡσπερ οὖν, ἂν ἴδῃς μινὰ ἱκτέρω κατεχόμενον, κἂν μυρία
ἐργάσῃται δεινά, οὐκ ἂν ἔλοι προὐς σεαυτὸν ἐπισπάσασθαι
τὸ νόσημα, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ.

25 Μὴ ζηλοῦ, μηδὲ μιμοῦ τὴν κακίαν, ἀλλ' ἐλέει κακείνον
τὸν οὐ χαλινοῦντα τὸ ἐν αὐτῷ θηρίον, ἀλλὰ πρότερον ἑαυτὸν

ὠφελεί τόν ἑαυτόν πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον τὰ μέγιστα, μὲ τὸ νὰ φροντίζη νὰ συμφιλιωθῇ μὲ ἐκεῖνον, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ τὸν πολεμῇ ἀπαλλάσσει τόν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν νὰ πολεμοῦμεν ἄλλους καὶ ἄς καταστρέψωμεν τὴν ρίζαν αὐτῶν, τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν φιλοργυρίαν. Διότι ἢ διὰ χρήματα εἶναι κανεὶς ἐχθρὸς ἢ διὰ δόξαν ματαίαν. Ἐὰν ὁμως εἴμεθα ἀνώτεροι αὐτῶν, θὰ γίνωμεν ἀνώτεροι καὶ τοῦ νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ τὴν ἐχθραν. Καὶ ἂν λοιπὸν ἀκόμη σὲ ὑβρίση, ὑπόφερὲ το γενναῖα· διότι τὸν ἑαυτόν του ὑβρίσεν, ὄχι ἐσένα. Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ κτυπήσῃ, μὴ ἀνταποδώσῃς τὸ κτύπημα, καθ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού δέχεται τὸ κτύπημα, κτυπῶν ἐσένα μὲν μὲ τὸ χέρι, τὸν ἑαυτόν του δὲ μὲ τὸν θυμόν, καὶ ἀποκτᾷ πάρα πολὺ κακὴν φήμην. Ἐὰν δὲ νομίζῃς ὅτι αὐτὰ εἶναι δύσκολα, σκέψου, ὅτι ἐὰν κάποιος μανιακὸς ἐξέσχίζε τὸ ἔνδυμά σου, ποῖος θὰ ἔλεγες ὅτι κακοπάσχει, σὺ πού ἔπαθες αὐτό, ἢ ἐκεῖνος πού ἔκομεν αὐτό; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἐκεῖνος. Ἐπειτα, εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν πού σχίζεται τὸ ἔνδυμα ὁ δρᾶστης ἔπαθε χειρότερα ἀπὸ τὸν παθόντα, εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ πού ξεσχίζεται ἡ καρδία, διότι ὁ θυμὸς αὐτὸ προξενεῖ, δὲν νομίζεις ὅτι ἐκεῖνος παθαίνει μεγαλύτερα κακὰ ἀπὸ σένα, πού δὲν ἔπαθες τίποτε παρόμοιον; Μὴ, βέβαια, μοῦ εἰπῆς αὐτό, ὅτι ἐξέσχισε τὸ ἔνδυμά σου, ἀλλ' ὅτι πρῶτα ἐξέσχισε τὴν καρδίαν του. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἴκτερος ἐὰν δὲν σπάσῃ ἢ χολῇ καὶ διαπεράσῃ τὰ ὄρια της, ἔτσι δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ θυμὸς ὑπερβολικὸς, ἐὰν δὲν σχισθῇ ἡ καρδία. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἂν ἰδῆς κάποιον νὰ πάσχη ἀπὸ ἴκτερον, καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ προξενήσῃ ἀμέτρητα κακὰ, δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσες νὰ ἔλθῃ εἰς ἐσένα τὸ νόσημα, ἔτσι καὶ μὲ τὸν θυμόν.

Μὴ Ζηλεύῃς, οὔτε νὰ μιμῆσαι τὴν κακίαν, ἀλλὰ νὰ λυπῆσαι ἐκεῖνον πού δὲν χαλιναγωγεῖ τὸ θηρίον πού ὑπάρχει

λυμαινόμενον καὶ διασθείροντα. "Οι γὰρ ἐναντὸς οἱ τοιοῦτοι
 λυμαίνονται, ἀκούειν ἐστὶ πολλῶν ἰῶν τὰς τοιαύτας διαλυόν-
 των μάχας, τοῦτο παραινούντων αὐτοῖς· σαντοῦ φεῖσθαι σαν-
 τὸν ἀδίκεῖς. Τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία· τὸν τίκτοια αὐτὴν λυ-
 5 μαίνεται μόνον, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσα. Μὴ τοίνυν
 βουλόμενοι ἀμύνεσθαι ἐτέρους, αὐτοὶ τοῦ λιμένος ἐκπέσωμεν.
 Οὐδὲ γὰρ εἴ τις μέλλων ναυαγεῖν καὶ ὑποβούχιος γίνεσθαι,
 ὕβριό σε ἐπὶ τῆς γῆς καθήμενον, ἤλγησας ἄν, οὐδὲ ἐξεληθὼν
 τῆς γῆς ἐκοινώρησας αὐτῷ τοῦ ναυαγίου. Τοῦτο τοίνυν ἀνα-
 10 λογίζου, ὅτι ὁ μὲν ὕβριζων σε καὶ παροινῶν, ὥσπερ ἰλίγγω
 τιτὶ, ἢ καιαιγίδι καταποριζόμενος, ὑποβούχιος γίνεται, τῷ
 τοῦ θυμοῦ ναυαγίῳ περιπεσών· σὺ δὲ ὁ φέρων γενναίως, ἐν
 λιμένι καὶ παρ' αἰγιαλὸν τρυφᾷς. Ἐὰν δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν
 ἐξενεχθῆς αὐτῷ ζῆλον οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλὰ σαντὸν καιεπόν-
 15 τιας.

Ἀνάσιηθι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου, ἐνώθητι ἐν τοῖς πέτρα-
 σι τῶν ἐχθρῶν σου». Τοῦτο οὕτως εἶπε, δεικνύς ὅτι ἐστὶ καὶ
 οὐκ ἐν ὀργῇ ἀνασιῆται· ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἀνάσια, Κύριε, σῶ-
 σόν με, ὁ Θεός μου». Ἀκούων δὲ τό, «Ἀνάσια», μηδὲν σω-
 20 ματικὸν ὑποπιεύσας. "Ὡσπερ γὰρ τὸ καθῆσθαι ἐπὶ Θεοῦ εὐ-
 σσηματικῶς εἴρηται, οὕτως οὐδὲ τοῦτο. «Σὺ», γὰρ, φησί, «κα-
 θήμενος εἰς τὸν αἰῶνα». Τί οὖν ἐσιν, ὃ διὰ τῆς καθέδρας
 αἰνίττειται; Τὸ ἐδραῖον, τὸ πεπηγός, τὸ βέβαιον τῆς φύσεως,
 τὸ μόνιμον ὅπερ οὖν καὶ διὰ τῆς ἀντιδιαστολῆς ἐδήλωσεν.
 25 Εἰπὼν γάρ, «Σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα, ἐλήγαγε», «Υ-

μέσα του καὶ πρῶτα καταστρέφει καὶ φθείρει τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καταστρέφουν τοὺς ἑαυτούς των, εἶναι δυνατόν ν' ἀκούσης πολλούς, πού σταματοῦν τὰς παρομοίας μάχας, νὰ συμβουλευοῦν εἰς αὐτούς αὐτό Λυπήσου τὸν ἑαυτὸν σου· τὸν ἑαυτὸν σου βλάπτεις. Διότι τέτοια εἶναι ἢ κακία· καταστρέφει μόνον ἐκεῖνον πού τὴν γεννᾷ, κάμνουσα τὰ πάντα ἄνω κάτω. Μὴ λοιπὸν, θέλοντες νὰ βοηθήσωμεν ἄλλους, εὐρεθῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι. Οὔτε βέβαια ἐὰν κάποιος, πού πρόκειται νὰ ναυαγήσῃ καὶ νὰ καταποντισθῇ μέσα εἰς τὴν θάλασσαν, σὲ ἐκατηγοροῦσε πού κάθεται εἰς τὴν ξηρὰν θὰ ἐλυπόσοιν, καὶ οὔτε θ' ἄφηνες τὴν ξηρὰν διὰ νὰ λάβης μέρος μαζί μὲ αὐτὸν εἰς τὸ ναυάγιον. Αὐτὸ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι, ὅτι ἐκεῖνος μὲν πού σὲ ὑβρίζει καὶ δείχνει ἄσχημη συμπεριφορὰν ἀπέναντί σου, πνίγεται καὶ καταποντίζεται ὡσὰν ἀπὸ κάποιον ἰλιγγόν ἢ καταιγίδα, ἀφοῦ περιέπεσεν εἰς τὸ ναυάγιον τοῦ θυμοῦ, σὺ ὁμως, πού τὰ ὑποφέρεις ὅλα αὐτὰ γενναῖα, ἀπολαμβάνεις τὴν ζωὴν σου μέσα εἰς λιμένα καὶ δίπλα εἰς τὸν αἰγιαλόν. Ἐὰν κυριευθῆς ἀπὸ τὸν ἴδιον μὲ αὐτὸν ζῆλον, δὲν κατεπόντισες ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου.

«Σήκω, Κύριε, γεμᾶτος ὀργὴν ἐναντίον των καὶ δεῖξε τὴν δύναμίν σου ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν ἐχθρῶν σου». Αὐτὸ τὸ εἶπεν ἔτσι διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ σηκωθῇ καὶ χωρὶς νὰ εἶναι ὠργισμένος, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Σήκω, Κύριε, σῶσε με, ὁ Θεὸς μου»³⁷. Ἀκούων δὲ τὸ «Σήκω», μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγεται διὰ τὸν Θεὸν ὅτι κάθεται, δὲν λέγεται μὲ τὴν ἔννοιαν τὴν σωματικὴν, ἔτσι οὔτε αὐτό. Καθ' ὅσον λέγει· «Σὺ κάθεται εἰς τὸν αἰῶνα». Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού ὑπαίνισσεται διὰ τῆς καθιστικῆς στάσεως; Τὸ ἀπαρασάλευτον, τὸ σταθερόν, τὸ ἀμετάβλητον τῆς φύσεως, τὸ μόνιμον, πρᾶγμα βέβαια πού ἐδήλωσε καὶ μὲ τὴν διάκρισιν πού ἔκαμε. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Σὺ πού μένεις ἀπαρασά-

μεῖς δὲ ἀπολλύμενοι εἰς τὸν αἰῶνα. Ὡστερ οὖν τὸ καθῆ-
 οῦθαι οὐ σωματικόν, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀναστῆναι ἀλλ' ἐκεῖ μὲν
 τὸ ἐδραῖον, ἐνιαυθὰ δὲ τὸ τιμωρητικόν, τὸ ἀναλωτικόν. Ἔ-
 σσι δὲ ὕπου δηλοῖ τὸ καθῆσθαι καὶ τὸ δικασικόν, ὡς ὅταν
 5 λέγῃ: «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην» καὶ
 ὁ Δαυὶδ: «Θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ τὸ κριτήριον ἐκάθισεν». Ἔ-
 σσι καὶ τὸ βασιλικόν· ὡς ὅταν λέγῃ: «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός,
 εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ράβδος ἐνδύτης ἢ ράβδος τῆς
 βασιλείας σου». Ὅθεν καὶ τό, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου», τὸ
 10 ἰσότημον ἐνδείκνυται.

Τί δέ ἐστι τό, «Ἐν ὀργῇ σου»; Καὶ τοῦτο πάλιν θεοπρο-
 πῶς ἐκκλησιέον. Ὁργὴ γὰρ τοῦ Θεοῦ οὐ πάθος, ἀλλὰ τιμω-
 ρία καὶ κόλασις. «Υψώθητι ἐν τοῖς πέρασιν τῶν ἐχθρῶν σου».
 Ἄλλος φησὶν, «Ἐν θυμῷ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου». Ἐτερος,
 15 «Ἐν χόλῳ τῶν θλιβόντων με». Ἐτερος, «Ἐν ἀνπερθεσίαις
 ἐνδεσμούμενων». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, τὸ «Ἐν τοῖς πέρασιν», «Βε-
 βαρῶθ» φησιν. Ὅρα πάλιν πῶς ἐνιαυθὰ οὐχ ἑαυτῷ ἀμύνει,
 ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ταῦτα λέγει. Οὐ γὰρ ἀπλῶς
 εἶπε, κόλασον τοὺς ἐχθρούς μου, ἢ τοὺς ἐχθρούς σου, ἀλλ'
 20 «Υψώθητι». Καὶ πῶς ὑφουῖται ὁ ἱηγηλός, καὶ ἀεὶ ὢν ἕμι-
 στος; Τὸ γὰρ ὕψος αὐτοῦ τῆς γύσεως οὐτε ἐλαττοῦται, οὔτε
 προσλαμβάνει τι τέλειος γὰρ ἐστὶ καὶ ἀνεκδεής, καὶ ἀεὶ
 ὡσαύτως ἔχων. Πῶς οὖν, καὶ τίτι τροπῶ ὑφουῖται; Ὑφουῖ-
 25 ται ἐν ταῖς διανοαῖς τῶν πολλῶν. Οἷον ἐμακροθυμήσε πολ-
 λάκις· οἱ δὲ ἐχθροὶ οὐ μακροθυμίας ἐνόμισαν εἶναι, ἀλλὰ τα-

38. Ψαλ. 9, 5.

39. Πρβλ. Δαν. 7, 9.

40. Ψαλμ. 44, 7.

41. Ψαλμ. 109, 1

λευτος εἰς τὸν αἰῶνα», ἐπρόσθεσεν, «Σεῖς ὅμως θὰ ὀδηγηθῆτε εἰς τὴν αἰώνιον ἀπώλειαν». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὅταν λέγῃ ὅτι κάθεται δὲν ἔχει σωματικὴν ἔνοιαν, ἔτσι οὔτε ὅταν λέγῃ ὅτι σηκώνεται, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὸ λέγει διὰ νὰ δεῖξη τὸ ἀπαρασάλευτον, ἐδῶ δὲ τὸ τιμωρητικὸν καὶ τὸ καταστρεπτικὸν. Πολλὰς φορές δὲ τὸ λεγόμενον ὅτι κάθεται φανερῶνει καὶ τὸ δικαστικόν, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς θρόνον δικαστικόν σὺ πού κρίνεις μὲ δικαιοσύνην»³⁸ καὶ ὁ Δανιήλ: «Θρόνοι ἐτοποθετήθησαν καὶ ἐκάθισεν ὁ κριτὴς τοῦ κόσμου»³⁹. Σημαίνει καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ὁ θρόνος σου, Θεέ μου, θὰ παραμείνῃ αἰωνίως, καὶ ἡ βασιλικὴ ράβδος σου θὰ εἶναι ράβδος εὐθύτητος καὶ δικαιοσύνης»⁴⁰. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ «Κάθισε εἰς τὰ δεξιὰ μου»⁴¹, φανερῶνει τὴν ἰσοτιμίαν.

Τί σημαίνει δὲ τὸ «Ἐν ὀργῇ σου»; Καὶ αὐτὸ πάλιν πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβωμεν μὲ θεοπρεπῆ ἔνοιαν. Διότι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι πάθος; ἀλλὰ τιμωρία καὶ κόλασις. «Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς δυνάμεώς σου ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν ἐχθρῶν σου». Ἄλλος λέγει: «Γεμᾶτος ἀπὸ θυμὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου». Ἄλλος, «Μὲ μῖσος ἐναντίον ἐκείνων πού μὲ θλίβουν». Ἄλλος, «χωρὶς ἀναβολὴν ἐναντίον ἐκείνων πού μὲ ἔχουν περικυκλωμένον». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τὸ «ἐν τοῖς πέρασι» τὸ λέγει «Βεβαρώθ». Πρόσεχε πάλιν πῶς ἐδῶ δὲν ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, τιμώρησε τοὺς ἐχθρούς μου, ἢ τοὺς ἐχθρούς σου, ἀλλ' «ὑψώθητι». Καὶ πῶς ὑψοῦται ὁ ὑψηλός, ἐκεῖνος πού εἶναι πάντοτε ὑψιστος; Καθ' ὅσον τὸ ὕψος τῆς φύσεως αὐτοῦ οὔτε ἐλαττώνεται οὔτε αὐξάνεται κατὰ τί· διότι εἶναι τέλειος καὶ αὐτάρκης καὶ πάντοτε παραμένει ὁ ἴδιος. Πῶς λοιπὸν καὶ μὲ ποῖον τρόπον ὑψοῦται; Ὑψοῦται εἰς τὴν σκέψιν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ παραδείγματι ἔδειξε πολλὰς φορές μακροθυμίαν, οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἐνόμισαν

πεινώσεως τοῦτο καὶ ἀσθενείας. Ὡστε καὶ ταπεινοῦται, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ πράγματι, ἀλλ' ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκείνων.

7. Καθάπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀμυδρὸς φαίνεται τοῖς ἀσθε-
 νοῦσι τὰς ὄψεις, οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἀσθενῆς καὶ ταπεινὸς
 5 ἐν ταῖς διανοίαις ἐκείνων. Ἄλλ' ὅσπερ ὁ ἥλιος οὕτω νομί-
 ζεται, οὐκ ἔστι δὲ ἀμυδρὸς, ἀλλὰ τῆς ἀσθενείας ἐκείνων τὸ
 πάθος, οὕτω καὶ ὁ Θεός, καὶ τοῦτο ἰσχυροῦται, οὐκ ἔστιν
 ἀσθενῆς, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀνοίας τὸ σύμπτωμα. Τί οὖν φη-
 σιν ὁ δίκαιος; Ὑψώθητι καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἐπέξελ-
 10 θε καὶ δεῖξόν σου τὴν ἰσχύν, ἵνα οἱ νομίζοντες εἶναί σε τα-
 πεινόν, ἀγ' ὡς πάσχουσιν, ἴδωσί σου τὴν δόξαν. Εἶδες αὐτοῦ
 τὸν σκοπόν, οὐ τὸ ἑαυτοῦ ζητοῦντος, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. Τὸ δέ,
 «Ἐν τοῖς πέποιθαι», οἱ μὲν φασιν, «Ἐν ταῖς κεφαλαῖς», οἱ δέ,
 «Μηδεὶς διαφυγέτω τῶν ἐχθρῶν». Μεγάλῃ δὲ ἀρετῇ τοῦ δι-
 15 καίου, ὅταν τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς ἔχη τῷ Θεῷ καὶ τοὺς φί-
 λους· ὥσπερ κακία μεγάλῃ, ὅταν τοὺς τοῦ Θεοῦ φίλους ἐ-
 χθροὺς ἔχη, καὶ τοὺς ἐχθροὺς φίλους. Ὡσπερ οὖν ὁ Θεὸς
 ἐχθροὺς ἔχειν λέγεται, οὐ μισῶν, οὐδὲ ἀποστρεφόμενος αὐ-
 τοὺς, ἀλλὰ τὰς πράξεις αὐτῶν τὰς πονηρὰς βδελυτιόμενος,
 20 οὕτω καὶ ὁ δίκαιος ἐχθροὺς ἔχει, οὐκ ἀμυνόμενος αὐτοὺς,
 ἀλλὰ τὴν πονηρίαν ἀποστρεφόμενος.

«Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ
 ἐνετείλω». Ἄλλος φησί, «Ἐν κρίματι». «Καὶ συναγωγή ἰα-
 ῶν κυκλώσει σε». Ἄλλος φησί, «Κυκλώσάτω σε». «Καὶ ὑπὲρ
 25 ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον, Κύριε». Ἄλλος φησί, «Καὶ ἐ-

ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι μακροθυμία, ἀλλὰ δεῖγμα ταπεινώσεως καὶ ἀδυναμίας. Ὡστε καὶ ταπεινώνεται, ὄχι ὁμως εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' εἰς τὴν σκέψιν ἐκείνων.

7. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ ἥλιος φαίνεται σκοτεινός εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀσθενεῖς ὀφθαλμούς, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς φαίνεται εἰς τὴν σκέψιν ἐκείνων ἀδύναμος καὶ ταπεινός. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος ἔτσι νομίζεται, δὲν εἶναι ὁμως σκοτεινός, ἀλλ' αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, καὶ ἂν ἀκόμη σχηματίζεται αὐτὴ ἡ ὑποψία, δὲν εἶναι ἀδύναμος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀδυναμία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μωρίας των. Τί λέγει λοιπὸν ὁ δίκαιος; Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς δυνάμεώς σου εἰς τοὺς ἐχθρούς μας, ἐξελθε καὶ δεῖξε τὴν δυνάμιν σου, ὡστε αὐτοὶ ποὺ σὲ νομίζουν ταπεινόν, νὰ γνωρίσουν τὴν δόξαν σου ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ πάθουν. Εἶδες τὸν σκοπὸν του, ποὺ δὲν ζητεῖ αὐτὸ δι' αὐτόν, ἀλλ' διὰ νὰ φανῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ; Τὸ δέ, «Ἐν τοῖς πέρασιν» ἄλλοι μὲν τὸ ἐρμηνεύουν «Εἰς τὰς κεφαλὰς των», ἄλλοι δέ «Διὰ νὰ μὴ διαφύγη κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς». Εἶναι μεγάλη ἀρετὴ τοῦ δικαίου, ὅταν ἔχη τοὺς ἰδίους ἐχθρούς μὲ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἰδίους φίλους, ὅπως ἀκριβῶς μεγάλη κακία, ὅταν ἔχη ἐχθρούς τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐχθρούς του φίλους. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Θεὸς λέγεται ὅτι ἔχει ἐχθρούς, χωρὶς νὰ τοὺς μισῇ καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἀποστρέφεται, ἀλλὰ σιχαίνεται τὰς κακὰς πράξεις των, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος ἔχει ἐχθρούς, ὁμως δὲν τοὺς πολεμεῖ, ἀλλ' ἀποστρέφεται τὴν κακίαν των.

«Καὶ οἶκω, Κύριε ὁ Θεός μου, πρὸς ὑπεράσπισίν μου, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολήν ποὺ ἔδωσες». Ἄλλος λέγει, «σύμφωνα μὲ τὴν δικαίαν κρίσιν σου». «Καὶ τότε ἀμέσως πλῆθος λαῶν θὰ σὲ περικυκλώσῃ». Ἄλλος λέγει «Ἄς σὲ περικυκλώσῃ». «Καὶ χάριν αὐτῆς τῆς συνάξεως, Κύριε, ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν οὐράνιον δικαστικὸν θρόνον σου». Ἄλλος λέγει, «Καὶ ἀνέβα ἐπάνω ἀπὸ αὐτὴν τὴν σύναξιν

πάνω αὐτῆς εἰς τὸ ὕψος ὑπόστρεψον». Ἄλλος, «Καὶ ἐπὶ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». Ὁ δὲ Ἑβραῖος ἰό, «Υπὲρ ταύτης», φησὶν, «Οὐαλεά». Τί ἐστίν, «Ἐν προστάγματι ᾧ ἐντειλάω»; Ὡστε βοηθεῖν τοὺς ἀδικουμένους, καὶ μὴ περιοῦν φησί, τοὺς ἐπιβουλενομένους. Ὁλεθ οὖν ἡμῶν ἐνομοθέτησας, ταῦτο καὶ αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων ἡμῶν ἀπόδος. Τινὲς δὲ καὶ ἕτερόν φασιν, ὅτι ἐπιγγεῖλατο ἐχθραίνειν τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε». Μηδὲν ἀνθρώπινον μηδὲ ἐνταῦθα ὑπόπτενε. Καὶ γὰρ αἱ λέξεις τοιαῦται, ἀλλὰ τὰ νοήματα θεολογικῆ. Τί οὖν ἐστὶ ἰό, «Κυκλώσει σε»; Ἀντὶ τοῦ ἄσειαί σοι, ὑμνήσει σε, εὐφημίαν οἴσει σοι πολλήν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ χορῶν τοῦτο ἐποίουν, κύκλω περιουσιάζοντες ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὕτω τὰς εὐχαριστίας ἀνέφερον, ἀπὸ τοῦ στήμιτος τῆς σιάσεως αὐτῶν τὴν εὐφημίαν ἠγίζατο. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν ἐπέξελθε, βοήθησον. Τοῦτο γὰρ σε καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ὑψηλὸν ποιήσει, καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ σου πολλὰς οἴσει τὰς εὐφημίας. Ὅρα πῶς οὐ τὸ αὐτοῦ ζητεῖ, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. Πανταχοῦ γὰρ βούλεται καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ παρὰ τοῖς οἰκείοις αὐτὸν δυσάζεσθαι.

«Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». «Υπὲρ ταύτης» τίνος; Τῆς συναγωγῆς, φησὶν ἰουτέσι, διὰ ταύτην «Εἰς ὕψος ἐπίστρεψον» ὑψωσον ἡμᾶς, ἀνάγαγε ἡμᾶς, ὑψηλὰ ποίησον πράγματα, λαμπροτέρα αὐτὴν καὶ περιφανῆ ποίησον, ἐπὶ τὴν προτέρα αὐτὴν εὐπραγίαν ἐπανάγαγε. Ὅρα δὲ πανταχοῦ ταῖς ἰκετηρίαις ἀναμνηστικὰ καὶ διδασκαλίαν. Καὶ γὰρ

εἰς τὸ ὑψηλὸν δικαστικὸν βῆμα σου». Ἄλλος, «Καὶ χάριν αὐτῆς ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τὸ «Ὑπὲρ ταύτης» τὸ λέγει «Οὐα-
 λεά». Τί σημαίνει, «Ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω»; Ὅτι πρέπει νὰ βοηθοῦμεν τοὺς ἀδικουμένους καὶ νὰ μὴ περιφρονοῦμεν ἐκείνους ποὺ ἐπιβουλεύονται. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ἐνομοθέτησες δι' ἡμᾶς, αὐτὸ καὶ σὺ ὁ ἴδιος κάμε εἰς ἡμᾶς ἐμπράκτως. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι σημαίνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ θεωροῦμεν ἐχθρούς τοὺς ἐχθρούς του. «Καὶ πλῆθος λαῶν θὰ σέ περιστοιχίσῃ». Τίποτε τὸ ἀνθρώπινον μὴ σκεφθῆς καὶ ἐδῶ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη αἱ λέξεις εἶναι τέτοιαι ὅμως τὰ νοήματα εἶναι θεοπρεπῆ. Τί σημαίνει λοιπὸν τό, «Κυκλώσει σε»; Λέγεται ἀντὶ τοῦ, θὰ σέ δοξολογήσῃ, θὰ σέ ὑμνήσῃ, θὰ σοῦ προσφέρει μεγάλας εὐφημίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ ἔκαμνον αὐτὸ μὲ χορούς, σχηματίζοντες κύκλον μέσα εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἔτσι ἀνέπεμπον τὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεόν, ὑψηλὴν τὴν δοξολογίαν ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς στάσεως ποὺ ἐλάμβανον εἰς τὸν ναόν. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Ἔξελθε καὶ σπεῦσε εἰς βοήθειάν μου. Διότι αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς σου θὰ σέ κἀνῃ ὑψηλὸν καὶ ἀπὸ τὸν λαὸν σου θὰ δεχθῆς πολλὰς εὐφημίας. Πρόσεχε πῶς δὲν ζητεῖ τὸ ἰδικόν του, ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι παντοῦ θέλει νὰ δοξάζεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του.

«Καὶ χάριν αὐτῆς τῆς συνάξεως ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου». «Χάριν αὐτῆς» ποί-
 ας; τῆς συναγωγῆς, λέγει δηλαδὴ χάριν αὐτῆς. «Ἀνέβα καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου» ὑψώσε
 μας, ὀδήγησέ μας ὑψηλά, κάμε ὑψηλά πράγματα, κάμε αὐ-
 τὴν τὴν συναγωγὴν λαμπροτέραν καὶ πιὸ ἐνδοξον, ὀδήγη-
 σέ την καὶ πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην εὐημερίαν της. Πρόσεχε δὲ παντοῦ ποὺ ἀναμινγνύει μὲ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν. Καθ' ὅσον ἀφοῦ προηγουμένως εἶπεν,

πρὸ τούτου εἰπὼν, «Οἰκτεῖρησόν με, καὶ εἰσάκουσόν μου», τρέπει τὸν λόγον εἰς συμβουλήν, οὕτω λέγων· «Υἱοὶ ἀνθρώπων ἕως πότε βαρυνάσθε μοι;». Καὶ ἐνταῦθα εἰπὼν, «Εἰς ἕψος ἐπίστροφον, Κύριε, ἐπάγει Κύριος κρινεῖ λαούς». Ἄλλος δέ φησι, «Κύριος δικάσει». Διδάσκει τοὺς νομιζοντας ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἅπαντα φέρεσθαι, ὅτι προνοιά τις ἐφέστηκε τοῖς πράγμασιν, ἀπαιτοῦσα εὐθύνας τῶν γινομένων. Κρίσιν δὲ ἐνταῦθα τὴν τε μέλλουσαν λέγει, τὴν τε παροῦσαν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ καθόλου καὶ ἡ σαφῆς ἐκείνη, ἐκ μέρους δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκας, τοὺς τε ραθυμοτέρους διεγείρων, καὶ τοὺς ἀπισιοτέρους ἐφελκόμενος εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς περὶ τοῦ πατρὸς προνοίας.

«Κριῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Ἄλλος, «Κατὰ τὸ δίκαιόν μου». Καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί. Συριελεοθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν». Ἄλλος φησὶν, «Ἀπαρτιοθήτω κάκωσις κατὰ τῶν ἀσεβῶν». «Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Ἄλλος, «Καὶ ἐδράσεις δίκαιον». Πῶς ὁ λέγων ἀλλαχοῦ, «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου», ἐνταῦθά φησι, «Κριῖνόν με κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου»; Ὅτι ἕτερον τοῦτο, καὶ ἕτερον ἐκεῖνο. Ἐκεῖ μὲν γὰρ λέγων, «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου», μὴ κρινθῆς σὸν πρὸς ἐμέ, δηλοῖ, μηδὲ πρὸς ἀντιπαράθεσιν τῶν εὐεργεσιῶν τῶν παρὰ σοῦ τὸν ἐμὸν βίον ἐξειάσης. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ὅτι οὐ δικαιοθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν», τοιτέστι, πρὸς σὲ κρινόμενος. Ἐνταῦθα δὲ οὐ τοῦτό φησιν· οὐ γὰρ πρὸς αὐτὸν κρινεσθαι βούλεται, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτόν. Διὸ καὶ, «Κατὰ τὴν

42. Ψαλμ. 4, 2.

43. Ψαλμ. 4, 3.

«Εύσπλαγχνίσου με καὶ κάμε δεκτὴν τὴν προσευχὴν μου⁴², στρέφει τὸν λόγον εἰς συμβουλήν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων μέχρι πότε θὰ εἰσθε σκληρόκαρδοι;»⁴³. Καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἀνέβα πάλιν, Κύριε, εἰς τὸν ὑψηλὸν δικαστικὸν θρόνον σου», προσθέτει· «Ὁ Κύριος θὰ κρίνη τοὺς λαούς». Ἄλλος δὲ λέγει, «Ὁ Κύριος θὰ δικάσῃ». Διδάσκει αὐτοὺς πού νομίζουν ὅτι ὅλα συμβαίνουν ἀπλῶ εἰς τὴν τύχην, ὅτι ὑπάρχει κάποια πρόνοια εἰς τὰ πράγματα, πού ἀπαιτεῖ εὐθύνας διὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν. Κρίσιν δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ καὶ τὴν μέλλουσαν καὶ τὴν παροῦσαν. Ἐκεῖ μὲν θὰ εἶναι ἡ κρίσις καθολικὴ καὶ σαφής, μερικὴν ὅμως κρίσιν ἀπαιτεῖ καὶ ἐδῶ, καὶ διεγείρων τοὺς ραθυμοτέρους καὶ ὀδηγῶν τοὺς πιὸ ἀπίστους εἰς τὴν σκέψιν περὶ τῆς προνοίας τοῦ πρὸς ὅλα τὰ ὄντα.

«Κρίνε με, Κύριε, καὶ δίκασέ με, μὲ κριτήρια τὴν δικαιοσύνην μου πρὸς τοὺς συνανθρώπους μου». Ἄλλος λέγει, «κατὰ τὸ δίκαιόν μου». «Καὶ τὴν ἀκακίαν μου, ἀφοῦ δὲν ἔκαμα κακὸν εἰς κανένα. Ἄς τερματισθῇ λοιπὸν ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν». Ἄλλος λέγει, «Ἄς πραγματοποιηθῇ ἡ τιμωρία τῶν ἀσεβῶν». «Καὶ θὰ κατευθύνῃς τὸ δίκαιον ἀνεμπόδιστον». Ἄλλος, «Καὶ θὰ ἐδραιώσῃς τὸ δίκαιον». Πῶς αὐτὸς πού λέγει ἄλλοῦ, «Μὴ προβῆς εἰς ἀκριβῆ κρίσιν τῶν δούλων σου», ἐδῶ λέγει «Κρίνε με καὶ δίκασέ με μὲ κριτήριον τὴν δικαιοσύνην μου»; Διότι ἄλλο σημαίνει αὐτὸ καὶ ἄλλο ἐκεῖνο. Καθ' ὅσον ἐκεῖ μὲν τὰ λόγια, «Μὴ προβῆς εἰς ἀκριβῆ κρίσιν μετὰ τοῦ δαύλου σου», ἐννοεῖ μὴ κριθῆς σὺ πρὸς ἐμένα, οὔτε νὰ ἐξετάσῃς τὸν βίον μου ἀντιπαραθέτων αὐτὸν πρὸς τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς ἐμένα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε, «Διότι τότε δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου κανένας ἄνθρωπος», δηλαδῆ, ἂν κριθῇ, ἀφοῦ παρουσιάσῃ ἀπέναντί του τὰς εὐεργεσίας του. Ἐδῶ ὅμως δὲν λέγει αὐτό, διότι δὲν θέλει νὰ κριθῇ πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπε «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου», δηλαδῆ μὲ τὴν ἰδικὴν

δικαιοσύνην μου». εἶπε, τουτέστι, κατὰ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐμήν. Δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα λέγει, τὸ μὴ ἄρξαι χειρῶν ἀδίκων· ὅπερ ἔλεγεν ἄνωτέρω, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο», καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο δηλοῖ τό, «Κατὰ τὴν ἀκακίαν μου»·
 5 κατὰ τοῦτο βούλομαι κριθῆναι, φησί. Πολλὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ παρορησία τοῦ δικαίου. Ταῦτα δὲ λέγει εἰς ἀνάγκην ἐμπε-
 οών. Ποίαν δὴ ταύτην; "Οτι πονηρὸν παρὰ πολλοῖς ἀνοή-
 τοις, ἀφ' ὧν ἔπασχεν, ἐκτάτο δόξαν. Οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνοή-
 των, ἀπὸ τῶν συμφορῶν καὶ τὸν θίον διαβάλλειν εἰώθασιν·
 10 ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰώβ γέγονε. Διὸ καὶ ἔλεγον, μηδὲν αὐτῷ
 ουνειδίχτες πονηρὸν οὐκ ἄξια ὧν ἡμάρτηκας μεμασίγῳσαι.
 Καὶ τὸν Παῦλον δὲ πονηρὸν τινα καὶ κακοῦργον ᾤοντο εἶναι
 οἱ θάρβαροι, ἐπειδὴ ἡ ἔχθρις εἶχετο αὐτοῦ τῆς χειρός. Διὸ καὶ
 ἔλεγον, «Σωθέντα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ
 15 δίκη ζῆν οὐκ εἶασε». Καὶ ὁ Σεμεὶ δὲ ἀνδροφόνον ἐκάλει
 τὸν Δαυίδ, ἀπὸ τῆς συμφορᾶς ταύτην τὴν πονηρὴν περὶ αὐ-
 τοῦ φέρον ψῆφον.

8. "Ἰν' οὖν καὶ ὑμεῖς μὴ τοῦτο πάθητε, φέρε μικρὸν περὶ
 τούτων διαλεχθῶμεν. Καὶ γὰρ πολλῶν ἀκούω λεγόντων εἰ
 20 ἐφίλει ὁ Θεὸς τοὺς πένητας, οὐκ ἂν εἶασεν εἶναι πένητας·
 εἰτέρων πάλιν, ὅταν ἴδωσί τινα ἀρρωστίᾳ καὶ νόσῳ μακροῦ
 παλαιόνια· ποῦ αἱ ἐλεημοσύναι τοῦ δεῖνος; ποῦ δὲ αἱ εὐπρα-
 γίαι; "Ἰν' οὖν μὴ τοιαῦτα ἁμαρτάνητε, τὸν περὶ τούτων διευ-
 κρινήσωμεν λόγον. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος νοῦν ἔχων, οὔτε μισά-
 25 γαθος, οὔτε φιλοπόνητος γένοιτ' ἂν, πῶς σὺ τολμᾶς τοιαῦτα
 λέγειν περὶ Κυρίου, ὅτι τοὺς ἐν πενίᾳ, κἂν ἐν ἀρειῇ ᾧσι,
 μισεῖ ὁ Θεός, τοὺς δὲ ἐν πλοσίῳ, κἂν ἐν κακίᾳ, φιλεῖ, βλάσφη-

44. Ἰώβ 33, 27.

45. Πράξ. 28, 4.

46. Β' Βασ. 16, 7.

μου δικαιοσύνην. Δικαιοσύνην δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὸ ὅτι δὲν ἤρχισε πρῶτος ν' ἀδικῇ, πρᾶγμα ποῦ ἔλεγε προηγουμένως «Ἐάν πράγματι τὸ ἔκαμα αὐτό», καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ ἴδιο δὲ φανερώνει καὶ τὸ «Κατὰ τὴν ἀκακίαν μου»· μὲ αὐτὸ τὸ κριτήριον, λέγει, θέλω νὰ κριθῶ. Μεγάλη εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ παρρησία τοῦ δικαίου. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ ἀνάγκη; Τὸ ὅτι ἀποκτοῦσε κακὴν φήμην ἀπὸ πολλοὺς ἀνοήτους, ἐξ αἰτίας τῶν κακοπαθημάτων του. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους συνηθίζουν, ἐξ αἰτίας τῶν συμφορῶν, νὰ συκοφαντοῦν καὶ τὸν βίον, πρᾶγμα ποῦ συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἰώβ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον, γνωρίζοντες ὅτι δὲν διέπραξε κανένα κακόν· Δὲν ἔχεις τιμωρηθῆ ἀντάξια τῶν ἁμαρτιῶν σου⁴⁴. Καὶ τὸν Παῦλον τὸν ἐθεωροῦσαν οἱ βάρβαροι ὡσὰν κάποιον κακὸν καὶ κακοῦργον, ἐπειδὴ ἡ ἔχιδνα ἐδάγκωσε τὸ χέρι του. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον, «Ἐνῶ ἐσώθη ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἡ θεία δίκη δὲν τὸν ἄφησε νὰ ζήσῃ»⁴⁵. Καὶ ὁ Σεμεὶ πάλιν ὠνόμαζε τὸν Δαυὶδ ἀνθρωποκτόνον⁴⁶, βγάζων τὸ κακὸν αὐτὸ συμπέρασμα δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν συμφορὰν του.

8. Διὰ νὰ μὴ πάθετε λοιπὸν καὶ ἐσεῖς αὐτό, ἐμπρὸς ἅς συζητήσωμεν ὀλίγον δι' αὐτά. Καθ' ὅσον ἀκούω πολλοὺς νὰ λέγουν· Ἐάν ὁ Θεὸς ἠγάπα τοὺς πτωχοὺς, δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ εἶναι πτωχοί· ἄλλους πάλιν, ὅταν ἴδουν κάποιον νὰ παλεύη μὲ μίαν μακροχρόνιον ἀρρώστιαν καὶ νόσον· ποῦ εἶναι αἱ ἐλεημοσύναι τοῦ τάδε; ποῦ αἱ καλαὶ πράξεις του;· Διὰ νὰ μὴ διαπράττετε λοιπὸν τέτοια ἁμαρτήματα, ἅς διευκρινήσωμεν τὴν αἰτίαν αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Διότι, ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος μυαλομένος δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ οὔτε μισόκαλος οὔτε φιλόκακος, πῶς σὺ τολμᾶς νὰ λέγῃς τέτοιο λόγια διὰ τὸν Κύριον, ὅτι ὁ Θεὸς μισεῖ τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνάρετοι, ἀγαπᾷ δὲ τοὺς πλουσίους, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κακοί· ἀνοίγων τὸ βλάσφημον στόμα σου καὶ μὴ κατανοῶν τὸ μέγεθος αὐτῆς

μον σίωμα ἀνοιγνύς, καὶ οὐκ ἐννοῶν τῆς ἀιοπίας τὸ μέγεθος; Ἴν' οὖν μὴ τοιαῦτα ἁμαρτιάνῃς, μάθε τί φιλεῖ ὁ Θεὸς καὶ μισεῖ.

- Τίνα ποίνυν φιλεῖ; Τὸν τὰς ἐπιτολάς αὐτοῦ τηροῦντα.
- 5 «Τοῦτον γὰρ ἀγαπήσω», φησί, «καὶ ἐλεύσομαι πρὸς αὐτόν»· οὐ τὸν πλουτοῦντα, οὐ τὸν ὑγιαίνοντα, ἀλλὰ τὸν ὑπακούοντα τοῖς ἔμοις προσιάγμασι. Τίνα δὲ μισεῖ καὶ ἀποσιρέφεται; Τὸν μὴ ποιοῦντα τὰς ἐπιτολάς αὐτοῦ. Ὅτιαν τοίνυν ἴδῃς μὴ τὰς ἐπιτολάς αὐτοῦ μὴ ποιοῦντα, κἂν ὑγιαίνῃ, κἂν πλούτω
- 10 περιρροῆται, ἐν τοῖς μισουμένοις αὐτὸν τίθει, τὸν δὲ ἐνάρετον, κἂν τοσοῦντα ἴδῃς, κἂν πενόμενον, ἐν τοῖς φιλουμένοις ἀρέθμει. Οὐ γὰρ ἐν τούτοις τὰ τῆς φιλίας, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις. Ἡ οὐχ ὁρᾷς καὶ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν, τοὺς τῶν βασιλέων φίλους, μάλιστα τούτους προκινδυνεύοντας ἐν πολέμοις, καὶ
- 15 τραύματα ἔχοντας, καὶ ἀποδημίαν σιελλομένους; Οὐκ ἤκουσας, ὅτι «Ὁ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει μασιγοῖ δὲ πάντα εἶδόν, ὃν παραδέχεται»; Ἀλλὰ πολλοὶ σκανδαλίζονται, φησί, ταῦτα ὁρῶντες. Οὐ δι' αὐτούς, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἀνοίαν. Οὐ γὰρ ἐνταῦθα ἢ ἀντίδοσις ἡμῖν τῶν πόνων, ἀλλὰ τὰ μὲν
- 20 ἐνταῦθα σκάμματα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔπαθλα καὶ στέφανοι. Μὴ ζῆτει τοίνυν ἐν καιρῷ τῶν παλαισμάτων καὶ ἐν ἡμέρᾳ πανκρατίου τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἄδειαν, μηδὲ σύγγχε τοὺς καιρούς.

Ἄλλ' ἀσθενέστεροι πολλοί, φησὶν, εἰσὶν. Ἀλλὰ καὶ τούτων προενόησεν ὁ Θεός· καὶ εἶασε πολλοὺς καὶ τῶν δικαίων ἐν εὐπραγίᾳ καὶ ἐνταῦθα, οὐ δι' ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀσθενεστέρους. Ὡστε εἰ καὶ σκανδαλίζουσί σε οἱ ἐν θλίψει, οἰκοδομεῖτωσάν σε οἱ ἐν ἀρέσει· καὶ εἰ ὑποσκαλίζουσί σε οἱ ἐν εὐπραγίᾳ πῶν πονηρῶν, ἀνορθοῦτωσάν σε οἱ ἐν κολάσει

τῆς ἀνοησίας σου; Διὰ νὰ μὴ διαπράττης λοιπὸν αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα, μάθε τί ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς καὶ τί μισεῖ.

Ποῖον λοιπὸν ἀγαπᾷ; Αὐτὸν ποὺ τηρεῖ τὰς ἐντολάς του. Διότι λέγει· «Αὐτὸν θὰ ἀγαπήσω καὶ θὰ ἔλθω πρὸς αὐτόν»· ὄχι τὸν πλούσιον, οὔτε τὸν ὑγιῆ, ἀλλ' ἐκείνον ποὺ ὑπακούει εἰς τὰ προστάγματά μου. Ποῖον δὲ μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται; Ἐκείνον ποὺ ἐκτελεῖ τὰς ἐντολάς του. Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον νὰ μὴ ἐκτελεῖ τὰς ἐντολάς του, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑγιής, καὶ ἂν ἀκόμη πλέη μέσα εἰς τὸν πλοῦτον, νὰ τὸν κατατάσσης μεταξύ τῶν μισουμένων, ἐνῶ τὸν ἐνάρετον, καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἰδῆς νὰ εἶναι ἀσθενής, καὶ ἂν ἀκόμη νὰ εἶναι πτωχός, νὰ τὸν ἀπαριθμῆς μεταξύ τῶν ἀγαπωμένων. Διότι τὰ τῆς φιλίας δὲν ὑπάρχουν εἰς αὐτούς, ἀλλ' εἰς ἐκείνους. Ἡ δὲν βλέπεις καὶ εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅτι οἱ φίλοι τοῦ βασιλέως αὐτοὶ πρὸ πάντων κατὰ τοὺς πολέμους ρίπτονται πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ τραυματίζονται καὶ ἀποστέλλονται μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα; Δὲν ἤκουσες, ὅτι «ὁ Κύριος παιδεύει ἐκείνον ποὺ ἀγαπᾷ, καὶ μαστιγώνει κάθε τέκνον του ποὺ τὸ παραδέχεται»⁴⁷; Ἀλλὰ πολλοί, λέγει, σκανδαλίζονται βλέποντες αὐτά. Ὅχι ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς τῶν ἀνοησίας. Διότι ἡ ἀνταπόδοσις διὰ τοὺς κόπους δὲν γίνεται ἐδῶ, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀγωνίσματα γίνονται ἐδῶ, τὰ ἐπαθλα ὅμως καὶ οἱ στέφανοι θὰ δοθοῦν μετὰ ἀπὸ αὐτά. Μὴ λοιπὸν ζητῆς κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀγωνισμάτων καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ παγκρατίου τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, οὔτε νὰ συγχέης τοὺς καιροὺς.

Ἀλλὰ πολλοί, λέγει, εἶναι ἀσθενέστεροι Ὅμως καὶ δι' αὐτοὺς ἐπρονόησεν ὁ Θεός, καὶ ἄφησε πολλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς δικαίους νὰ εὐημεροῦν καὶ ἐδῶ, ὄχι δι' ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀσθενεστερούς. Ὡστε, καὶ ἂν ἀκόμη σὲ σκανδαλίζουν αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὰς θλίψεις, ἅς σὲ οἰκοδομοῦν αὐτοὶ ποὺ ἀπολαμβάνουν ἄνεσιν· καὶ ἐὰν σὲ κλονίζουν ἐκείνοι ἀπὸ τοὺς κακοὺς ποὺ εὐτυχοῦν.

καὶ τιμωρία. Οὐκ ἤκουσας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Ἐν τῷ
κόσμῳ θλίψιν ἔξειτε»; Τί τοίνυν ζητεῖς ἄρσιν, ἐκείνου ταῦτα
εἰπόντος; Οὐκ ἤκουσας αὐτοῦ λέγοντος, «Ὁ κόσμος χαρήσε-
ται, ὑμεῖς ἀεὶ λυπηθήσεσθε»; Ὡστε εἰκὸς ἦν σκανδαλίζεσθαι
5 τοὺς ἀνοητοτέρους, εἰ τὰ ἐναντία ἐγένετο ὧν εἶπεν. εἰ δὲ
κατὰ ἀκολουθίαν πάντα προβαίνει, τίνας ἔνεκεν σκανδαλίζη;
Καὶ τίνας ἔνεκεν, φησὶν, οὕτω διετύπωσεν ὁ Θεός; Μὴ ἐξέ-
ταξε, μηδὲ πολυπραγμόνει. «Ὁὐδὲ γὰρ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ
πλάσαντι τί με ἐποίησας οὕτως;». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης
10 ἐπέιμα τὸς Ἰουδαίους, οὗ μωρίων γέμοντες κακῶν, τοῦ
Θεοῦ τὰς ὁδοὺς περιεωγάζοντο, λέγων «Γινῶμαι τὰς ὁδοὺς
μου ἐπιθυμοῦσιν ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκώς, καὶ κρί-
ναι Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπώς» ὅμοιον ποιοῦντες. Ὡσπερ
ἂν εἴ τις οἰκέτης προσκεκρουκώς, καὶ μωρίων ὑπεύθυνος ὧν
15 ἐγκλημάτων, παρὲς τὸ λῦσαι τὴν ὄργην τοῦ δεσπότου, εὐ-
θύνας αὐτὸν ἀπαιτοίη, τί δήποτε τοῦτο πεποίηκε. Μὴ δὴ ταῦ-
τα ζητεῖ, ἀφείδω τὸ κλαίειν καὶ θογγεῖν, καὶ τὰ οἰκτεῖα ἀπονί-
πτεσθαι κακὰ. Ταῦτα λέγω, οὐχ ὡς ἀπορῶν τὸν λόγον εἰπεῖν,
ἀλλὰ βουλόμενός σε ἀπὸ τῆς πολυπραγμοσύνης ταύτης εἰς τὴν
20 περὶ τῆς οἰκειᾶς σωτηρίας μέριμναν ἐμβαλεῖν.

Τίνας οὖν ἔνεκεν οὕτως ἐπέταξε; Τοῦ γένους φειδόμε-
νος τοῦ τῶν ἀνθρώπων. Τὸν μὲν γὰρ πόρον ἐνταῦθα συνε-
κλήρωσεν, ἔνθα βραχὺς ὁ βίος, τοὺς δὲ σιχαίνοντας εἰς τὸ
μέλλον εἰταμειόσατο, ἔνθα ἀγῆρως καὶ ἀτελεύτητος ὁ αἰὼν.
25 Καὶ ὁ μὲν πόρος οὕτως παχέως παραλύεται καὶ παραιρέχει,
ἐκεῖνα δὲ ἀθάνατα μένει. οὐδέποτε πέρας ἔχοντα. Ἄλλως
δὲ καὶ γυμνάζει τὰς ψυχὰς εἰς τὸ τῆς ἀρετῆς φίλτρον. Ὁ-
ταν μὲν γὰρ καὶ μετὰ πόρων αὐτὴν αἰσθῆται, μηδέποτε ἔπαθλον
λαμβάνουσα, μελετᾷ διακεῖσθαι πρὸς αὐτὴν μετὰ πολλῆς τῆς

48. Ἰω. 16, 33.

49. Ἰω. 16, 20.

50. Ρωμ. 9, 20.

51. Ἦσ. 58, 2.

ἄς σέ ἀνορθώνουν ἐκείνοι πού κολάζονται καί τιμωροῦνται. Δέν ἤκουσες τὸν Χριστὸν πού λέγει, «Εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον θὰ ἔχετε θλίψιν»⁴⁸; Τί λοιπὸν ζητεῖς ἄνεσιν, τὴν στιγμὴν πού ἐκεῖνος εἶπεν αὐτά; Δέν ἤκουσες αὐτὸν πού λέγει, «Ὁ κόσμος θὰ χαρῆ, σεῖς ὅμως πάντοτε θὰ δοκιμάζετε λύπην»⁴⁹; Ὡστε φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ σκανδαλίζωνται οἱ πιὸ ἀνόητοι, ἐὰν συνέβαινον τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά πού εἶπεν, ἐὰν ὅμως ὅλα συμβαίνουν ὅπως τὰ εἶπε, διὰ ποῖον λόγον σκανδαλίζεσαι; Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, ἐξεφράσθη ἔτσι ὁ Θεός; Μὴ τὰ ἐξετάζης αὐτά, οὔτε ν' ἀσχολῆσαι μὲ τὰς λεπτομερείας αὐτῶν. «Διότι δέν θὰ εἰπῆ τό πλάσμα εἰς τὸν πλάστην του· διατί μὲ ἐπλάσας ἔτσι;»⁵⁰. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐκατηγοροῦσε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἐνῶ ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ κακά, περιεργάζοντο τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, λέγων· «Ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τὰς ἐντολάς μου, ὡσάν λαός πού τάχα συμπεριφέρεται μὲ δικαιοσύνην καὶ δέν ἔχει ἐγκαταλείψει ποτέ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ»⁵¹. Ἐκαμνον δηλαδὴ τὸ ἴδιο ὡσάν μὲ κάποιον ὑπηρέτην πού, ἐνῶ σ' ἐπράξε σφάλματα καὶ εἶναι ὑπεύθυνος ἀμετρήτων κατηγοριῶν, ἀδιαφορῶν νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ὀργὴν τοῦ κυρίου του, ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ζητῆ ἀπὸ αὐτὸν εὐθύνας, διατί τέλος πάντων τὸ ἔκαμεν οὗτό. Μὴ λοιπὸν ἐξετάζης αὐτά, ἀφήνων κατὰ μέρος τὸ κλάμα καὶ τὸν θρήνον καὶ τὸ καθάρισμα ἀπὸ τὰ ἰδικά σου κακά. Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι ἐπειδὴ τάχα δέν ξεύρω τί ἄλλο νὰ εἰπῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλω νὰ σέ ἀπαλλάξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν πολυπραγμοσύνην καὶ νὰ σέ ὀδηγήσω εἰς τὸ νὰ φροντίζης διὰ τὴν σωτηρίαν σου.

Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον τὰ ἐρρύθμισεν ἔτσι; Ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διότι τὸν μὲν πόνον τὸν ἤνωσε μὲ τὴν ἐδῶ ζωὴν, πού εἶναι σύντομος, τοὺς στεφάνους ὅμως τοὺς ἐπεφύλαξε διὰ τὸ μέλλον, ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι αἰώνιος καὶ χωρὶς τέλος. Καὶ ὁ μὲν πόνος αὐτός ἀμέσως διαλύεται καὶ φεύγει καὶ χάνεται, ἐνῶ τὰ ἔπαθλα

ἀκριβείας· ὅταν δὲ καὶ μεθ' ἡδονῆς τὴν κακίαν φεύγη, μηδέποτε κόλασιν ὑπομένουσα, γυμνάζεται μισεῖν αὐτὴν καὶ ἀποσιρρέεσθαι. Ὅσοι ἀπὸ τούτου καὶ ἔξιν λήφεται τῆς ἀπεχθείας τῆς πρὸς τὴν πονηρίαν, καὶ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὴν ἀρετήν. Ἔστι καὶ ἕτερος λόγος. Ποῖος δὲ οὖτος; Ὅτι μάλιστα πρὸς φιλοσοφίαν ἢ θλίψις ἀλείφει, καὶ ἰσχυροτέρους ποιεῖ. Καὶ μετὰ τούτου πάλιν ἄλλος. Ποῖος δὲ οὖτος; Βούλεται παιδεῦσαι τῶν παρόντων ἑπερορῶν, καὶ μὴ προσηλῶσθαι, μηδὲ συνδεδέσθαι αὐτοῖς. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ θλίψιν συνεκλήρωσε καὶ πόνον, καὶ τὰ χρησιὰ αὐτὰ καὶ φαιδρᾶ σκατάλυτα πεποίηκε. «Συτελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν, καὶ κατενθενθεῖς δίκαιοι». Τί ἐστι, «Συτελεσθήτω»; Ἐπάγαγε φησί, τιμωρίαν, καὶ σιγήσεις αὐτοὺς τῆς κακίας. Καθάπερ γὰρ αἱ σηπεδόνας μικροῖς εἴκονσι φαρμάκους, καὶ καύσεις καὶ τομαῖς· οὕτω καὶ ἡ πονηρία ὑπὸ τιμωρίας κολύεται.

9. Ταῦτ' οὖν εἰδότας, οὐ τοὺς τιμωρουμένους, οὐδὲ τοὺς κολαζομένους δακρύειν χρή, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀτιμωρητί. Πρωτὸν μὲν γὰρ κακόν, τὸ ἁμαρτάνειν· δευτέρον δὲ τὸ ἁμαρτάνοντας μηδεμιᾶς ἰαγγάνειν θεραπείας. Μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο πρωτὸν εἶποι τις ἂν δικαίως, καὶ πολλῶν χαλεπώτατον. Ὅσοι γὰρ οὐ τὸ νοσεῖν χαλεπόν, ἀλλὰ τὸν νοσοῦντα μὴ θεραπεύεσθαι οὐδὲ τὸν ἔχοντα σηπεδόνα θρηνηθῆναι ἀπίως, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα καὶ εἰκῆ κείμενον, καὶ μὴ

παραμένουν ἀθάνατα, χωρὶς νὰ ἔχουν τέλος. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἀσκεῖ τὰς ψυχὰς εἰς τὸ ν' ἀγαποῦν τὴν ἀρετὴν. Διότι ὅταν προτιμᾷ τὴν ἀρετὴν, ἂν καὶ εἶναι γεμάτη πόνους, καὶ δὲν λαμβάνει ποτὲ ἔπαθλον, φροντίζει ἢ σχέσις του πρὸς αὐτὴν νὰ γίνεταί με πολλὴν προσοχὴν, ἐνῶ ὅταν με εὐχαρίστησιν ἀποφεύγῃ τὴν κακίαν, χωρὶς ποτὲ νὰ τιμωρῆται, ἀσκεῖται νὰ μισῇ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἀποστρέφεται. Ὡστε ἀπὸ αὐτὸ θὰ συνηθίσῃ νὰ μισῇ τὴν κακίαν καὶ ν' ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλος λόγος. Ποῖος δὲ εἶναι αὐτός; Ὅτι ἡ θλίψις μᾶς ἀσκεῖ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς εὐσεβείας καὶ μᾶς κάνει ἰσχυροτέρους. Καὶ μαζὶ με αὐτὸν ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος. Ποῖος εἶναι αὐτός; Θέλει νὰ μᾶς ἀσκήσῃ νὰ περιφρονούμεν τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς καὶ νὰ μὴ προσηλωνώμεθα εἰς αὐτὰ οὔτε νὰ δυνώμεθα με αὐτὰ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ συνήνωσε με τὴν ζωὴν μας θλίψιν καὶ πόνον, ἐνῶ τὰ καλὰ καὶ τὰ εὐχάριστα τὰ ἔκανε νὰ εἶναι εὐκολοδιάλυτα. «Ἄς τερματισθῇ λοιπὸν ἡ κακία τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ τότε θὰ ὀδηγήσῃς ἀνεμπόδιστα τὸν δίκαιον εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς». Τί σημαίνει, «Συντελεσθήτω»; Τιμώρησέ τους, λέγει, καὶ σταμάτησε τὴν κακίαν των. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σάπισμα ὑποχωρεῖ με πικρὰ φάρμακα, καυτηριασμούς καὶ ἐγχειρίσεις, ἔτσι καὶ ἡ κακία ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν.

9. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτὰ πρέπει νὰ μὴ κλαίωμεν ἐκείνους πού τιμωροῦνται οὔτε ἐκείνους πού βασανίζονται, ἀλλ' ἐκείνους πού ἀμαρτάνουν καὶ δὲν τιμωροῦνται. Διότι πρῶτον κακὸν εἶναι τὸ ν' ἀμαρτάνῃ κανεὶς· δεύτερον δέ, τὸ ν' ἀμαρτάνῃ χωρὶς νὰ προβαίῃ εἰς καμμίαν θεραπείαν. Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ δικαίως θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ ὀνομάσῃ πρῶτον καὶ πολὺ μάλιστα χειρότερον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι φοβερόν τὸ ν' ἀσθενήσῃ κανεὶς, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ θεραπεύεται ὁ ἀσθενής, οὔτε θρηνοῦμεν ἐκείνον πού ἀπλῶς πάσχει ἀπὸ σῆψιν, ἀλλ' ἐκείνον πού πάσχει

τυχάνοντα ἰατρικῶν χειρῶν, τὸν δὲ τεμνόμενον καὶ καιόμε-
 ρον, τοῦτον φαίμεν ἂν πρὸς ὑγίειαν ὀδεύειν, οὐ τὴν ἀπὸ τῆς
 τομῆς ὀδύνην βλέποντες, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς τομῆς ὑγίειαν,
 οἷτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς διακεῖσθαι χροί, οὐχὶ τοὺς κολαζο-
 5 μένους (καὶ γὰρ πρὸς ὑγίειαν ἔλκονται), ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτιά-
 ρουτας ἀτιμωρητὶ θρηνεῖν καὶ περθεῖν. Καὶ εἰ αἱ τιμωραὶ
 τῆς πονηρίας εἰσὶ κολυτιβαί, φησί, ἴνους ἔνεκεν οὐ καθ'
 ἐκάστην ἡμέραν διδάμεν δίκην πῶν ἡμαρτημένων; "Ὅτι εἰ
 τοῦτο ἐγγράσει, προσηγορεύσθη ἂν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων,
 10 καὶ ὁ τῆς μετανοίας καιρὸς ἀνήρητο. Σκόπει γοῦν ἐπὶ τοῦ
 Παύλου. Εἰ γὰρ ἐξεῖνος ἔδωκε δίκην τῆς διώξεως, καὶ ἀνη-
 ρέθη. πῶς ἂν ἔσχε καιρὸν μετανοῆσαι, καὶ μετὰ τὴν μετανοί-
 αν τὰ μωρία ἐργάσασθαι ἀγαθὰ, καὶ πᾶσαν, ὥς εἰπεῖν, τὴν
 οἰκουμένην ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν χειροαγογήσαι;
 15 Οὐχ ὁρᾷς καὶ τοὺς ἰατροὺς, ὅταν τις πολλὰ περικέχηται τραύ-
 ματα, οὐ τοσαύτην ἐλάγοντας θεραπείαν, ὅσην ἀπαιτεῖ τῶν
 τραυμάτων ἢ φύσις, ἀλλ' ὅσην φέρει τῆς δυνάμεως ἢ ὑπό-
 σιασις, ἵνα μὴ, τὰ τραύματα θεραπεύσαντες, τὸν κάμνοντα
 ἀπερέγκωσι; Διὰ δὴ τοῦτο ὁ Θεὸς οἷτε πάντα ὁμοῦ κολάζει,
 20 οἷτε πάντα κατ' ἀξίαν, ἀλλ' ἡρέμα, καὶ ἐνδιούς· καὶ πολ-
 λάκις ἓνα τιμωρούμενος, δι' ἐκεῖνον πολλοὺς ἐσωφρόνισε.
 Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος γίνεται πολλάκις· ἐνὸς ἐκκοπή
 μέλους ἐτέροις πλείοσιν ὑγίαν παρέσχεν.

"Ὅρα δὲ τοῦ δικαίου τὴν φιλόστοργον ψυχὴν, πῶς παν-
 25 ταχοῦ τὸ κοινῇ συμφέρον ζητεῖ, καὶ τῆς κακίας τὴν ἀναίρε-

ἀπὸ τὴν σῆψιν καὶ ἀφήνει αὐτὴν εἰς τὴν τύχην καὶ δὲν λαμβάνει ἰατρικὴν βοήθειαν, ἐνῶ ἐκεῖνον ποὺ ἐγχειρίζεται καὶ καυτηριάζεται, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι αὐτὸς βαδίζει πρὸς ὑγείαν, προσέχοντες ὄχι τὸν πόνον ἀπὸ τὴν ἐγχείρισιν, ἀλλὰ τὴν ὑγείαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐγχείρισιν, ἔτσι πρέπει ν' ἀντιμετωπίζωμεν καὶ τὰ θέματα τῆς ψυχῆς, νὰ θρηνοῦμεν καὶ νὰ πενθοῦμεν ὄχι ἐκείνους ποὺ βασανίζονται (καθ' ὅσον ὁδηγοῦνται πρὸς ὑγείαν), ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ἀμορτάνουν καὶ δὲν τιμωροῦνται. Καὶ ἐάν, λέγει, αἱ τιμωρίαι τῆς κακίας ἐμποδίζουν αὐτὴν, διὰ ποῖον λόγον δὲν τιμωρούμεθα καθημερινὰ διὰ τὰ ὅσα ἀμαρτήματα ἔχομεν διαπράξει; Διότι ἐάν εἶχε γίνῃ αὐτὸ, θὰ συνέβαινε νὰ εἶχεν ἐξαφανισθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ θὰ ἐξέλειπεν ὁ καιρὸς τῆς μετανοίας. Πρόσεχε λοιπὸν τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου. Διότι ἐάν ἐκεῖνος ἐτιμωρεῖτο διὰ τὴν δίωξιν τῶν χριστιανῶν καὶ ἐθανατώνετο, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὔρη καιρὸν νὰ μετανοήσῃ καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἀμέτρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ καὶ νὰ ὁδηγήσῃ, ὅπως θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅλην τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τὴν πλάνην εἰς τὴν ἀλήθειαν; Δὲν βλέπετε καὶ τοὺς ἰατροὺς, ὅταν κανεὶς πάσχη ἀπὸ πολλὰ τραύματα, δὲν προσθέτουν τόσῃν θεραπείαν, ὅσην ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν τραυμάτων, ἀλλ' ὅσην ἠμπορεῖ νὰ βαστάσῃ ἡ δύναμις τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ νὰ μὴ, θεραπεύσαντες τὰ τραύματα, ὁδηγήσουν εἰς τὸν θάνατον τὸν ἀσθενῆ; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Θεὸς οὔτε τιμωρεῖ ὅλους μαζί, οὔτε ὅλους ὅπως ἀξίζει, ἀλλ' ἤρεμα καὶ προβαίνων εἰς ὑποχωρήσεις· καὶ πολλὰς φορές μὲ τὸ νὰ τιμωρήσῃ ἓνα, ἐσωφρόνισε μέσῳ ἐκείνου πολλοὺς. Αὐτὸ πολλὰς φορές γίνεται καὶ μὲ τὸ σῶμα· ἡ ἀποκοπὴ ἑνὸς μέλους ἐχάρισε τὴν ὑγείαν εἰς πολλὰ ἄλλα.

Πρόσεχε δὲ τοῦ δικαίου τὴν φιλόστοργον ψυχὴν, πῶς παντοῦ ζητεῖ τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς κακίας, ὄχι διὰ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τῶν

σιν, οὐχ ἵνα αὐτὸς δίκην λάβῃ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἵνα
 οἱ ἐχθροὶ παύσωνται τῆς πονηρίας. Τοῦτο τοίνυν παρταχοῦ
 σκοποῦμεν, ὅπως σταίῃ τὰ τῆς κακίας, καὶ θρηνώμεν τοὺς
 ἐν ταύτῃ ὄντας, κἄν σηρικὰ ὡσι περικείμενοι ἱμάτια, καὶ μα-
 5 καρίζωμεν τοὺς ἐν ἀρετῇ, κἄν πενία ἐσχάτη παλαίωσιν, ἀπὸ
 τῶν ἔξωθεν εἰς τὴν διάνοιαν ἐκατέρωθεν εἰσιόντες. Τότε γὰρ
 ἐψόμεθα τοῦ μὲν τὸν πλοῦτον, τοῦ δὲ τὴν πενίαν. Τί γάρ,
 εἰ λαμπρὰν στολὴν ἔξωθεν περιθέβληται; τί τῶν ἐργαστη-
 ρίων διετήροχε, καὶ τῶν ξύλων τῶν ἀνεχόντων αὐτιά; τί τῶν
 10 λαυθαρόντων αὐτὰ πωλεῖν οὐδὲς εὐπορώτερος; Ἄλλ' οὐχ ὁ
 τοῦ δικαίου πλοῦτος τοιοῦτος, ἀλλὰ μόνιμος καὶ πεπηγώς.
 Εἰ δὲ οὐκ αἰσθάνονται οἱ πλουτοῦντες ἐν πενία ὄντες, οὐδὲν
 θαυμασιόν. Οὐδὲ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι αἰσθάνονται τῆς νό-
 σου λαυθάνουσι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα εἰσιν ἐλεεινοί, οὐ
 15 μακαριστοί. Εἰ γὰρ ἤσθητο, κἄν πρὸς τὸν ἰατρον ἔιτροχεον,
 νῦν δὲ τῆς κακίας τοῦτο τὸ χαλεπώτατον, ὅτι ἐν αὐτῇ ὄντες,
 οὐδ' ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτῇ συνορῶσι. Μὴ δὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι χαι-
 ρει πλουτῶν ὁ πλούσιος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα αὐτὸν
 δάκρυσον, ὅτι οὐδὲ αἰσθάνεται, ἐν ὅσῳ κεῖται κακῶ. Οὐ γὰρ
 20 ἀνθρώπινον τὸ ἐπὶ τούτοις ἀγάλλεσθαι, ἀλλ' ἀλογίας ἐσχάτης.

Καὶ κατευθυνθεῖς δίκαιον». Τί ἐστι τοῦτο; Τῶν γὰρ
 πονηρῶν κολασθέντων, φησί, προσεκτικώτεροι οἱ δίκαιοι γί-
 νονται. Ὡστε δύο ἐντιεῦθεν τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνοί τε γὰρ πῆς πο-
 νηρίας ἀφίστανται, καὶ οὐτοὶ τῇ ἀρετῇ μᾶλλον προσέρχονται.
 25 Ὡσπερ γὰρ ὑγιαίνων ἄνθρωπος ἰδὼν τινα καιόμενον, ἢ τε-

ἐχθρῶν του, ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσουν οἱ ἐχθροὶ τὴν κακίαν. Αὐτὸ λοιπὸν παντοῦ ἄς σκεπτόμεθα, τὸ πῶς νὰ σταματήσουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας, καὶ νὰ θρηνοῦμεν αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνδεδυμένοι μὲ μεταξωτὰ ἐνδύματα, καὶ νὰ μακαρίζωμεν ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν, καὶ ἂν ἀκόμη παλεύουν μὲ τὴν πιὸ χειροτέραν φτώχειαν, εἰσερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον καὶ τῶν δύο. Καθ' ὅσον τότε θὰ διοπιστώσωμεν τὸν πλοῦτον τοῦ ἑνός καὶ τὴν φτώχειαν τοῦ ἄλλου. Διότι τί σημασίαν ἔχει ἂν φορᾶ ἐξωτερικὰ λαμπρὰν στολήν; Τί διαφέρει ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια καὶ ἀπὸ τὰ δένδρα ποὺ βλαστάνουν αὐτά; Ὡς πρὸς τί εἶναι αὐτὸς πλουσιώτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ παίρνουν διὰ νὰ τὰ πωλοῦν; Ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος ὁ πλοῦτος τοῦ δικαίου, ἀλλ' εἶναι μόνιμος καὶ σταθερὸς. Ἐὰν ὅμως οἱ πλούσιοι δὲν αἰσθάνονται τὴν φτώχειαν των, δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστον. Οὔτε καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς αἰσθάνονται τὴν ἀσθενείαν των καὶ διὰ τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι ἀξιολύπητοι καὶ ὄχι ἀξιομακάριστοι. Διότι ἂν τὴν ἠσθάνοντο, θὰ ἔτρεχον τουλάχιστον πρὸς τὸν ἰατρόν, τῶρα ὅμως αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ φοβερόν τῆς κακίας των, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ζοῦν μέσα εἰς αὐτὴν, δὲν αἰσθάνονται ὅτι ζοῦν μέσα εἰς αὐτὴν. Μὴ λοιπὸν βλέπεις αὐτό, ὅτι ὁ πλούσιος χαίρεται μὲ τὸν πλοῦτον του, ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ πρὸ πάντων κλάψε δι' αὐτόν, διὰ τὸ ὅτι δὲν αἰσθάνεται μέσα εἰς πόσον κακὸν εὐρίσκεται. Διότι δὲν εἶναι ἀνθρώπινον τὸ νὰ χαίρεται κανεὶς δι' αὐτά, ἀλλ' εἶναι γνώρισμα τῆς πιὸ χειροτέρας παραφροσύνης.

«Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Τί σημαίνει αὐτό; Διότι, ὅταν, λέγει, τιμωρηθοῦν οἱ κακοί, οἱ δίκαιοι γίνονται προσεκτικώτεροι. Ὡστε δύο εἶναι ἀπὸ ἐδῶ τὰ ἀγαθὰ διότι καὶ ἐκεῖνοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ αὐτοὶ πλησιάζουν περισσότερο τὴν ἀρετὴν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἓνας ὑγιὴς ἄνθρωπος, ἐὰν ἰδῇ κάποιον ποὺ νὰ

μρόμενον, προσεκτικώτερος περί τὴν ὑγείαν γίνεται, οὕτω δὴ καὶ ἐν ταῦθα. Καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν τότε ἐσκανδαλίζοντο, καὶ τῶν δοκούντων ἑαυτοῖς προσέχειν, ἐπὶ τῇ τῶν ποιηρῶν εὐημερίᾳ ἀτελέστερον ἔτι διακείμενοι. Διὸ καὶ οὗτος ἀλλα-
5 χοῦ ἔλεγε· «Παῦρ ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαθήματά μου, ὅτι ἐξήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις». Ἄλλος δὲ πάλιν «Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν ἐδοδοῦται;». Καὶ ὁ Ἰωὴ δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἐζητεῖ. Ἀλλὰ τότε μὲν ἀτελέστερον διακείμενοι, ταῦτα ἔφασκον οἱ φάσκοντες, καὶ ἐζήτουν οἱ ζητοῦντες, νῦν δὲ οὐδεμιᾶς συγγνώμης
10 ἄξιος ὁ τούτοις θορυβούμενος, ὁ τοσαῦτα φιλοσοφεῖν μαθὼν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων τοιαῦτα δόγματα δεξάμενος, καὶ τὸν περὶ γενέτης καὶ τὸν περὶ βασιλείας σαφέστερον διδαχθεὶς λόγον, καὶ ὅτι τὰ κατ' ἀξίαν ἕκαστος ἐκεῖ ἀπολήγεται.

«Ἐτάζων καρδίᾳς καὶ νεφροῦς ὁ Θεὸς δίκαιος. Ἡ βοή-
15 θειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος ποὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Ἄλλος «Ὁ ἐταστὴς καρδιῶν καὶ νεφρῶν ὁ Θεὸς δίκαιος ὁ ὑπερασπιστὴς μου». Καὶ ἕτερος «Ὁ Θεὸς δίκαιος». Οἱ ἑβδομήκοντα δὲ οὕτως εἶπον «Ἐτάζων καρδίᾳς καὶ νεφροῦς ὁ Θεός. Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ». Εἵ-
20 πεν ὅτι κρινεῖ τὴν οἰκουμένην, λέγει λοιπὸν καὶ πῶς κρινεῖ. Εἶπεν ὅτι οὐ μαριτύρων δεόμενος, οὐκ ἐλέγχων, οὐκ ἀποδείξεων, οὐ γραμματείων, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός· ἀπὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τὰ ἀπόρρητα ἐπιστάμενος. Μὴ τοίνυν λεγέτω τις τῶν ἀνοήτων καὶ πῶς κρινεῖ τὸν κόσμον τοσοῦτον ὄντα;

52. Ψαλμ. 72, 2-3.

53. Ἱερ. 12, 1.

54. Ρωμ. 8, 27.

καυτηριάζεται ἢ νὰ ἐγχειρίζεται, γίνεται προσεκτικώτερος διὰ τὴν ὑγείαν του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Καθ' ὅσον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐσκανδαλίζοντο καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη πού ἐνόμιζαν ὅτι προσέχουν τὸν ἑαυτὸν των, ἐπειδὴ ἀκόμη ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς ὡς πρὸς τὸ γεγονός τῆς εὐημερίας τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀλλοῦ ἔλεγε· «Παρ' ὀλίγον νὰ ἐξέκλιναν τὰ βήματά μου, διότι ἐνοιωσα ζήλειαν καὶ δυσαρέσκειαν διὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς»⁵². Ἄλλος δὲ πάλιν· «Διατί ἡ ὁδὸς τῶν ἀσεβῶν εὐδοκῶνεται;»⁵³. Καὶ ὁ Ἰωβ δὲ πολλὰ παρόμοια ἐζητοῦσε νὰ μάθῃ. Ἄλλὰ τότε μὲν, ἐπειδὴ ἦσαν πνευματικὰ ἀνώριμοι, ἔλεγον αὐτὰ ἐκεῖνοι πού τὰ ἔλεγον, καὶ ἐζητοῦσαν νὰ τὰ κατανοήσουν ἐκεῖνοι πού τὰ ἐζητοῦσαν, τώρα ὅμως δὲν εἶναι ἄξιος καμμιάς συγγνώμης ἐκεῖνος πού θορυβεῖται ἀπὸ τέτοιου εἶδους σκέψεις, ἐκεῖνος πού ἔμαθε τόσα πολλὰ διὰ τὴν ἀσκησιν τῆς εὐσεβοῦς ζωῆς καὶ ἐδέχθη τέτοιας ἀληθείας περὶ τῶν μελλοντικῶν πραγμάτων καὶ ἐδιδάχθη σαφέστερα τὴν περὶ τῆς γεέννης καὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας διδασκαλίαν καὶ ὅτι ὁ καθ' ἓνας ἐκεῖ θά λάβῃ ἐκεῖνα πού τοῦ ἀξιίζουν.

«Διότι σὺ γνωρίζεις τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἶσαι Θεὸς δίκαιος· θά μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεὸς πού σώζει ἐκείνους πού ἔχουν καρδίαν εὐθείαν καὶ ἄκακον». Ἄλλος, «ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος, πού γνωρίζει τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ὁ ὑπερασπιστῆς μου». Καὶ ἄλλος, «Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος». Οἱ ἐβδομήκοντα δὲ ἔτσι μετέφρασαν, «Σὺ ὁ Θεὸς μου, πού γνωρίζεις τὰ βάθη τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων. Δίκαια θά μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεός». Εἶπεν ὅτι θά κρίνῃ τὴν οἰκουμένην, λέγει πλέον καὶ πῶς θά τὴν κρίνῃ. Εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ μάρτυρας, οὔτε ἀπὸ ἐλέγχους, οὔτε ἀπὸ ἀποδείξεως, οὔτε ἀπὸ κατάστιχα οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο παρόμοιον, διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα. Ἄς μὴ λέ-

Ὁ γὰρ ποιήσας οὐκ ὄντα, καὶ γενόμενον κρινεῖ. Νεφροῦς δὲ ἐνταῦθα τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας λέγει, τὰ ἐνδόξια, τὰ βαθύτατα, ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ μορίου αἰνιζάμενος.

10. Τί ἐσιν, «Ἐτάζων»; Ὅπερ ὁ ἄλλος εἶπε, «Δοκιμά-
 5 ζων». Εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπινα αἱ λέξεις, ἀλλὰ θεοπρεπῆ τὰ νοήματα. Ὡσπερ γὰρ ὁ Παῦλος λέγων, «Ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας», τὸ ἐρευνᾶν, ἀντὶ τοῦ σαφῶς εἰδέναι, τίθησιν, οὕτω καὶ οὗτος, τὸ «Ἐτάζων», ἀντὶ τοῦ ἀκριβῶς ἐπίσπασθαι. Καὶ τὸ βασανίσαι δὲ τὸ γυμνῶσαι ἐσιν, ὅπερ ἀκριβοῦς ἐσιν ἐπι-
 10 στήμης καὶ γνώσεως, ὡς καὶ Παῦλος φησι «Πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ». «Δικαία ἡ βοήθειά μου». Ἄλλος, «Δίκαιος ὁ ὑπεροπιοσιῆς μου». Τί ἐστι, «Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ»; Δικαίως ἂν γένοιτό μοι, φησί, παρὰ τοῦ Θεοῦ· οὐδὲν γὰρ ἄδικον αἰτῶ. Ὡστε εἰ μέλλοιμεν ἀπολαύειν συμμαχίας τῆς ἄνωθεν, τοιαῦτα αἰτεῖν δεῖ, ἃ καὶ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἔχει ἵνα τῇ φύσει τῆς αἰτήσεως τὴν ῥοπὴν ἐπισπασώμεθα. «Τοῦ σῶζοντος τοὺς ἐθ-
 20 θεῖς τῇ καρδίᾳ». Τοῦτο ἔργον αὐτῷ, τοῦτο ἔθος αὐτῷ. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐγὼ οὐκ ἤρξα χειρῶν ἀδίκων, οὐδὲ ἀμύνασθαι ἐπιθυμῶ, διὰ τοῦτο δικαία ἂν γένοιτο ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, μηδὲν τοιοῦτον αἰτῶμεν, ὃ κωλύει τὴν δόσιν. Ὅταν γὰρ κατὰ ἐχθρῶν αἰτῆς, οὐκ ἔστι δικαία ἡ βοήθειά σου· ἐναντία γὰρ ἐστὶ τῷ νόμῳ τοῦ παρέχοντος·
 25 κἂν πλοῦτιον αἰτῆς, κἂν κάλλος αἰτῆς, κἂν ὀτιοῦν τοιοῦτον

γη λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους· καὶ πῶς θὰ κρίνη τὸν κόσμον ποὺ εἶναι τόσοσ πολὺς; Ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐδημιούργησεν ἐνῶ δὲν ὑπῆρχεν, αὐτὸς θὰ τὸν κρίνη καὶ τώρα ποὺ ὑπάρχει. Νεφρούς δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας, τὰ ἐσωτερικά, τὰ βαθύτατα, ὑπαινιχθεὶς αὐτὰ ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτοῦ τοῦ μέλους τοῦ σώματος.

10. Τί σημαίνει, «Ἐτάζων»; Αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ ἄλλος «ἐρευνηῶν». Ἄν καὶ αἱ λέξεις εἶναι ἀνθρώπιναι, ὅμως, τὰ νοήματα εἶναι θεοπρεπῆ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Παῦλος λέγων, «Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐρευνηῶ τὰς καρδίας», θέτει τὸ «ἐρευνηῶ» ἀντὶ τοῦ ἄγνωστον σαφῶς, ἔτσι καὶ αὐτὸς, θέτει τὸ «Ἐτάζων» ἀντὶ τοῦ ἄγνωστον ἀκριβῶς. Καὶ τὸ βασανίζω δὲ ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ γυμνῶν, πράγμα ποὺ σημαίνει ἀκριβῆ ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἄλλα εἶναι γυμνά καὶ φανερά εἰς τὰ μάτια του»⁵⁵. «Εἶναι δικαία ἢ βοήθειά μου». Ἄλλος, «Εἶναι δίκαιος ὁ ὑπερασπιστής μου». Τί σημαίνει, «Δικαία ἢ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ»; Δίκαιος, λέγει, θὰ ἦτο ἢ βοήθεια ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· διότι τίποτε τὸ ἀδίκον δὲν ζητῶ. Ὡστε ἐὰν θέλωμεν ν' ἀπολαμβάνωμεν τὴν οὐράνιον βοήθειαν, πρέπει τέτοια νὰ ζητοῦμεν, ποὺ ἀποτελοῦν ἔκφρασιν τοῦ δικαίου, ὥστε μὲ τὴν φύσιν τῆς αἰτήσεώς μας ν' ἀποσπάσωμεν τὴν βοήθειαν «Ἐκείνου ποὺ σώζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν εὐθείαν καὶ εὐκρινῆ καρδίαν». Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον αὐτοῦ, αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθειά του. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἐγὼ δὲν ἠδίκησα, οὔτε ἐπιθυμῶ ν' ἀμυνθῶ, διὰ τοῦτο θὰ ἦτο δικαία ἢ βοήθειά μου ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἄς μὴ ζητῶμεν τίποτε τέτοιο ποὺ ἐμποδίζει τὴν δόσιν του. Διότι, ὅταν ζητῆς κάτι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου, δὲν εἶναι δικαία ἢ βοήθειά σου· καθ' ὅσον εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν νόμον ἐκείνου ποὺ τὴν παρέχει. Ἐπίσης δὲν εἶναι δικαία ἢ βοήθεια εἴτε ζητεῖς πλοῦτον, εἴτε ζητεῖς κάλλος, εἴτε ζητεῖς ὅτιδήποτε παρόμοιον κοσμικὸν πρᾶγμα, ποὺ ἔρχεται καὶ φεύγει καὶ χά-

αίτης διωκτόν, παραρρέον και ἐναντίον τῆ τῆς ψυχῆς φιλοσοφία. Αἰπῶμεν τοίνυν ὥσπερ και ἐπιτυχεῖν. «Ὁ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, και ἰσχυρὸς, και μακροθύμος, και μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Ἄλλος φησίν, «Ἐμβριμώμενος 5 κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Κατὰ πᾶσαν ζώην». Καὶ ἄλλος, «Ἀπειλούμενος, ἐμβριμώμενος, οὐ κολάζων». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Εἰ δίκαιος, πάντως βουλήσεται τοὺς ἀδίκους κολάσαι· εἰ ἰσχυρὸς, πάντως δυνήσεται. Καὶ ποῦ, φησί, τὰ τῆς φιλανθρωπίας, εἰ κατὰ τὸ δίκαιον κρινεῖ; Πρωτον μὲν, ἐν τῷ μὴ κατὰ πόδας ἐπάγειν τὴν δίκην, μᾶλλον δὲ 10 πρὸς τοῦτον, ἐν τῷ πάντα ἀφεῖναι τὰ ἁμαρτήματα διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας· δευτέρον δὲ ἐν τῷ και μειάνοιαν δοῦναι. Ἄν γὰρ ἐννοήσῃς, ὅτι καθ' ἐκάστην ἁμαρτάνομεν ἡμέραν, τότε μάλιστα ὄφει ἀποτοῦ τὸ ἄφατον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας. 15 Ὁ δὲ και ἐμγαίρων ἐπήγαγε, λέγων «Ὁ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, και ἰσχυρὸς, και μακροθύμος».

Ἄπορεῖς, ἐπεὶ και δύναται και θούλειται, τίνας ἔνεκεν οὐ κολάζει; Μάνθανε, φησίν, ὅτι μακροθύμος, και μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν. Ἴνα γὰρ μὴ τις τῶν ἀνοήτων 20 νομίσῃ, ὅτι δι' ἀσθένειαν οὐκ ἐπεξέροχεται, δείκνυσι τῆς μελλήσεως τὴν αἰτίαν· ὅτι μεγάλα και ἡ μακροθυμία μέτρα ἔχει. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ, εἰς μειάνοιαν σε ἄγων, ὅταν ἀπὸ τοῦ φαρμάκου τοῦτου μηδὲν κερδάνῃς, και ἐπεξέροχεται. Ἄρα καθ' ἐκάστην ἡμέραν τοῦ κολάζεσθαί ἐσμεν ἄ- 25 ξιοι. Οὐδὲ γὰρ ἄν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ὥς μέγα τι τέθεικε τό, «Μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Ἄλλ' ὥς τῶν πραγμάτων μὲν τοῦτο ἀπαιτοῦντων, τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ φιλαν-

νεται καὶ εἶναι ἀντίθετον μὲ τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς. Ἦς Ζητῶμεν λοιπὸν τέτοια ὥστε νὰ ἡμποροῦμεν καὶ νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν. «Ὁ Θεὸς εἶναι κριτῆς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος καὶ δὲν ἐκδηλώνει τὴν ὀργὴν του μὲ καθημερινὰς τιμωρίας». Ἄλλος λέγει, «Δυσανασχετῶν κάθε ἡμέραν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει «Εἰς ὄλην τὴν ζωὴν». Καὶ ἄλλος, «Ἄν καὶ ἀπειλεῖ καὶ δυσανασχετεῖ, ὅμως δὲν τιμωρεῖ». Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν εἶναι δίκαιος, ὅπωςδήποτε θὰ θελήσῃ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀδίκους· ἐὰν εἶναι ἰσχυρὸς, ὅπωςδήποτε θὰ ἡμπορέσῃ. Καὶ ποῦ, λέγει, εἶναι τὰ τῆς φιλανθρωπίας του, ἐὰν θὰ κρίνῃ μὲ δικαιοσύνην; Πρῶτον μὲν μὲ τὸ ὅτι δὲν τιμωρεῖ ἀμέσως μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, μᾶλλον δὲ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὅτι συγχωρεῖ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα μὲ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας· δεῦτερον δὲ μὲ τὸ ὅτι δίδει καὶ εὐκαιρίαν διὰ μετάνοιαν. Διότι, ἐὰν σκεφθῆς, ὅτι καθημερινὰ ἁμαρτάνομεν, τότε πρὸ πάντων θὰ διαπιστώσῃς τὸ ἀπερίγραπτον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του. Θέλων λοιπὸν νὰ δεῖξῃ αὐτὸ, ἐπρόσθεσε τὰ λόγια· Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος κριτῆς καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος»

Ἄπορεῖς διατί δὲν τιμωρεῖ, ἀφοῦ καὶ ἡμπορεῖ καὶ θέλει; Μάθε, λέγει, ὅτι εἶναι μακρόθυμος καὶ ὅτι δὲν ἐκδηλώνει τὴν ὀργὴν του καθημερινὰ μὲ τιμωρίας. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους, ὅτι ἀπὸ ἀδυναμίας δὲν προχωρεῖ εἰς τὴν τιμωρίαν, δείχνει τῆς ἀργοπορίας τὴν αἰτίαν· ὅτι δηλαδὴ ἔχει μεγάλα περιθώρια ἢ μακροθυμία. Ἐπειδὴ λοιπὸν διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ, διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσῃ εἰς μετάνοιαν, ὅταν δὲν κερδίσῃς τίποτε ἀπὸ αὐτὸ τὸ φάρμακον, τότε καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν τιμωρίαν. Συνεπῶς καθημερινὰ εἴμεθα ἄξιοι τῆς τιμωρίας. Οὔτε βέβαια, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ, θ' ἀνέφερε ὡς κάτι τὸ σπουδαῖον τὸ «Δὲν ἐκδηλώνει καθημερινὰ τὴν ὀργὴν του μὲ τιμωρίας». Ἄλλὰ τὸ λέγει αὐτὸ ἐπειδὴ ἢ μὲν φύσις τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ αὐτὸ, ἢ δὲ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ

θρωπίας ἐπεχούσης τὴν ἀξίαν κόλασιν, τοῦτό φησιν. Εἶδες καὶ ἐπιταῦθα πῶς τὸ ἀνεπαχθὲς τοῦ Θεοῦ δείκνυσι, καὶ τὴν κόλασιν ὀργὴν λέγει; Οὐδεὶς γὰρ ὀργὴν ἐπάγει ἄλλω, ἀλλὰ τὴν μὲν ὀργὴν αὐτὸς ἔχει, τὴν δὲ κόλασιν ἐπάγει ἑτέρω.

5 Οὐδὲν οὖν ἄλλο, ἢ τὴν κόλασιν δηλοῖ τῷ εἰπεῖν, «Καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν».

Καὶ πῶς φησι, «Καθ' ἑκάστην ἡμέραν»; Εἰσελθέτω ἕκαστος εἰς τὸ ἑαυτοῦ συνειδὸς, καὶ τότε ὄφεται. Ἔνα γὰρ παρῶ τὰ ἀπόρητα ἑκάστου ἁμαρτήματα, ταῦτα δὴ τὰ κοινὰ τίς δια-
 10 γρεύεται; Ποῖα δὴ ταῦτα; Ποῖα ἐστὶν ἡμέρα, ἢ μὴ ραθύμως εὐχόμεθα καὶ μετὰ πολλῆς ὀλιγωρίας; Ὅτι δὲ τοῦτο ὀργῆς ἄξιον, δηλὸν ἐντεῦθεν. Εἶπε γὰρ μοι εἰ δικαιοσύνη χασιμώμετος προσῆλθες, καὶ διελέχθης, οὐκ ἂν σε εὐθέως δίκην ἀπή-
 15 πησε, καὶ εἰς τὴν ὑπεροχίαν μετέστησε; Ναί, φησὶν ἄνθρωπος γὰρ ἐστὶ. Καὶ τί τοῦτο; Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ὑβρισθεὶς, οὐκ ἂν εἴη δίκαιος ἀγανακτεῖν παρὰ γὰρ τοῦ ὁμοίμου ὑβρι-
 σθη ὁ δὲ Θεὸς ὑβριζόμενος, δικαίως ἂν ἐπαγάγοι τὴν δίκην. Μείζων γὰρ αὕτη ἢ ἁμαρτία τῆς εἰς ἄνθρωπον. Καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος τὸ ἑαυτοῦ ζητῶν τοῦτο ποιεῖ ὁ δὲ Θεὸς τὸ σὺν.
 20 Ὅσιε κατὰ τοῦτο, ἄξιον τοῦτο μᾶλλον ἀγανακτιήσεως. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον καταφροσεῖν τῶν τὰ ἑαυτῶν ζητούντων, καὶ τοῦ τὰ σά. Τοῦτο γὰρ μείζονος ὀργῆς ἄξιον, ὅτιαν μὴδὲ αἰτεῖν μέλλων τὰ σοὶ συμφέροντα, νήφης.

Τίς δὲ ἐστὶν, ὅς οὐκ ὑβρισε τὸν ἀδελφὸν εἰκῆ; Μὴ γὰρ
 25 μοι εἴπης, ὅτι οἰκείτην ὑβρισην «Ἐν γὰρ Χριστῷ οὐκ ἄρσεν,

ἐμποδίζει τὴν ἀξίαν τιμωρίαν. Εἶδες καὶ ἐδῶ πῶς δείχνει τὴν ἔλλειψιν κακίας εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὀνομάζει τὴν τιμωρίαν ὀργήν; Διότι κονεὶς δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀργὴν τοῦ ἐναντίον ἄλλου, ἀλλὰ τὴν μὲν ὀργὴν τὴν κρατεῖ ὁ ἴδιος, τὴν δὲ τιμωρίαν τὴν ἐπιφέρει ἐναντίον ἄλλου. Τίποτε λοιπὸν ἄλλο παρὰ τὴν τιμωρίαν φανερώνουν τὰ λόγια, «Καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν».

Καὶ πῶς λέγει, «Κάθε ἡμέραν»; Ἦς ἐξετάση ὁ καθένας τὴν συνείδησίν του κοί τότε θὰ τὸ ἀντιληφθῆ. Διότι διὰ ν' ἀφήσω κατὰ μέρος τὰ κρυφὰ ἁμαρτήματα τοῦ καθενός, αὐτὰ λοιπὸν τὰ κοινὰ ἁμαρτήματα ποῖος θὰ τὰ ἀποφύγη; Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; Ποῖα εἶναι ἡ ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν προσευχόμεθα μὲ ραθυμίαν καὶ μὲ πολλὴν ὀκνηρίαν; Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸ εἶναι ἄξιον ὀργῆς, γίνεται φανερὸν ἀπὸ ἐδῶ. Διότι εἶπέ μου Ἐάν προσερχόσουν εἰς δικαστὴν καὶ ἐχασμουρίοσουν καὶ ἐσυζητοῦσες μαζί του, δὲν θὰ σὲ ἐτιμωροῦσεν ἀμέσως καὶ θὰ σὲ ἔστειλεν ἐξορίαν εἰς ξένην χώραν; Naί, λέγει διότι εἶναι ἄνθρωπος. Καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος ὅταν προσβληθῆ δὲν θὰ ἦτο δίκαιον ν' ἀγανακτῆ, καθ' ὅσον ἐδέχθη τὴν προσβολὴν ἀπὸ ἰσότημόν του, ἐνῶ ὁ Θεὸς ὅταν προσβάλλεται δικάως θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν τιμωρίαν. Διότι αὐτὴ ἡ ἁμαρτία εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν πού γίνεται πρὸς ἓνα συνάνθρωπον. Καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος τὸ κάμνει αὐτὸ ἐπιζητῶν τὸ συμφέρον του, ἐνῶ ὁ Θεὸς θέλει αὐτὸ πού συμφέρει εἰς ἐσένα. Ὡστε σύμφωνα μὲ αὐτά, αὐτὸ μᾶλλον εἶναι ἄξιον ἀγανακτήσεως. Διότι δὲν εἶναι ἴσον πρᾶγμα τὸ νὰ περιφρονῆ κανεὶς αὐτοὺς πού θέλουν τὸ συμφέρον των, καὶ ἐκείνον πού θέλει τὸ συμφέρον σου. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι ἄξιον μεγαλυτέρας ὀργῆς, ὅταν δείχνης ἀδιαφορίαν καὶ δὲν ζητῆς ἐκεῖνα πού σοῦ συμφέρουν.

Ποῖος δὲ εἶναι ἐκεῖνος πού δὲν ἐπρόσβαλε ἄδικα τὸν ἀδελφὸν του; Μὴ μοῦ εἶπῃς βέβαια, ὅτι ἐπρόσβαλε δοῦ-

οὐ θῆλυ, οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερός ἐστιν). Τίς πάλιν δε οὐ
 καιηγόρησεν, οὐδὲ ἐψεύσαιο; δε οὐκ εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαλ-
 μοῖς γυναῖκα; δε οὐκ ἐδάσκησεν; δε οὐκ ἐκενοδόξησεν; δε
 οὐκ ἐφθέγγετο ῥῆμα ἀργόν; Πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ κόλασιν
 5 κεῖται. Καὶ εἰ μὲν περὶ τὰ θιωτικὰ μὴ ὄντες σπουδαῖοι, μηδὲ
 ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἡμεν, συγγνώμης ἂν ἡμεν ἄξιοι, νῦν
 δὲ καὶ ταύτης ἀπεισερήμεθα τῆς ἀπολογίας. Καὶ γὰρ ἐν ἐ-
 κείνοις μὲν ἐργηροσότητες ἐσμέν, ἐν τούτοις δὲ ἀναπεπιωκότες.
 "Ὡστε δὲ μὴ ἀκούοντας, οὐ μακροθύμος, ραθυμοτέρους γενέ-
 10 σθαι, ἐπήγαγεν· «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ρουφαίαν αὐτοῦ
 σιλωδῶσει». Ἐτερος δὲ φησὶ, «Τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἀκονή-
 σει». Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ ἠτοίμασεν αὐτόν. Ἄλλος
 φησὶν, «Ἐκτενεῖ». «Καὶ ἐν αὐτῷ ἠτοίμασε σκευὴ θανάτου.
 Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργήσαιο». Ἄλλος φησὶν,
 15 «Εἰς τὸ καιεῖν».

11. Τί ἐπιαῦθα ἐροῦσιν οἱ ἀνθρωπόμορφον τὸν Θεὸν λέ-
 γοντες, ἐκ τοῦ λέγεσθαι χεῖρας καὶ πόδας καὶ ὀφθαλμοὺς ἔ-
 χειν; Ἄρα τόξα ἄνω, καὶ βέλη, καὶ ἀκόνη, καὶ μάχαιρα,
 καὶ φαρέτρα; Καὶ μὴν ἄλλος φησὶν· «Ἐν τῷ ἐπιβλέψαι σε,
 20 ταραχθήσονται ἐπὶ σοῦ ὄρη». Καὶ αὐτὸς οὗτος· «Ὁ ἐπιβλέ-
 πων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν». Εἰ δὲ ὄρων
 μόνον τὴν γῆν, καὶ λίθων τῆκει φύσιν, πολλῶν μᾶλλον ἐπ' ἀν-
 θρώπων τοῦτο δυνήσεται. Τίτος οὖν ἐνεκεν ἀπὸ τοῦ μόνον
 25 τοῦ ἐδελῆσαι μόνον (ὁ γὰρ θελήματι μόνον ποιήσας αὐτὴν,

56. Γαλ. 3, 28.

57. Πρὸβλ. Σοφ. Σειρ. 16, 19.

58. Ψαλμ. 103, 32.

λον του. Διότι «Ἐν Χριστῷ δὲν ὑπάρχει ἄνδρας κοί γυναῖκα, οὔτε δοῦλος καὶ ἐλεύθερος»⁵⁶. Ποῖος πάλιν ἐκεῖνος πού δὲν ἐκατηγόρησεν οὔτε εἶπε ψέματα; πού δὲν εἶδε γυναῖκα μὲ ὁκόλαστα μάτια, πού δὲν ἐφθόνησε, πού δὲν ἐκυριεύθη ἀπὸ κενοδοξίον, πού δὲν εἶπε λόγον ἀπρεπῆ; Ὅλα δὲ οὐτὰ εἶναι ἄξια τιμωρίας. Καὶ ἐὰν μὲν δὲν ἐδείχναμεν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα οὔτε δὲ καὶ διὰ τὰ πνευματικά, θὰ ἤμεθα ἄξιοι συγγνώμης, τῶρα ὁμως ἀπεστερήθημεν καὶ σὺτῆς τῆς δικαιολογίας. Καθ' ὅσον δι' ἐκεῖνα μὲν εἴμεθα πρόθυμοι, ἐνῶ δι' αὐτὰ ἀδιάφοροι. Ὡστε διὰ νὰ μὴ γινώμεθα πιὸ ἀδιάφοροι, ἀκούοντες ὅτι ὁ Θεός εἶναι μακρόθυμος, ἐπρόσθεσεν· «Ἐὰν δὲν μετανοήσετε καὶ ἐπιστρέψετε, θ' ἀκονήση τὴν ρομφαίαν του». Ἄλλος δὲ λέγει, «Θ' ἀκονήση τὴν μάχαιράν του». «Τὸ τόξον του τὸ ἐτέντωσε καὶ τὸ ἠτοίμασεν». Ἄλλος λέγει· «Θὰ τὸ τεντώσῃ»· «Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἠτοίμασε θανατηφόρα ὄργανα. Τὰ βέλη του τὰ κατεσκεύασε δι' ἐκείνους πού φλέγονται ἀπὸ τὴν κακίαν». Ἄλλος λέγει· «Διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ».

11. Τί θὰ εἰποῦν ἐδῶ ἐκεῖνοι πού θεωροῦν τὸν Θεὸν ἀνθρωπόμορφον, ἐπειδὴ λέγεται ὅτι ἔχει χέρια καὶ πόδια καὶ ὀφθαλμοὺς; Ἄρὰ γε ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανὸν τόξα καὶ βέλη καὶ ὄργανον δι' ἀκόνισμα, καὶ μάχαιρα καὶ φάρετρα; Καὶ ὁμως ἄλλος λέγει· «Ὅταν ρίψῃς τὸ βλέμμα σου ἐπάνω τους θὰ κυριευθοῦν τὰ ὄρη ἀπὸ τρόμον»⁵⁷. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ψαλμωδὸς λέγει· «Αὐτὸς πού ρίπτει τὸ βλέμμα του εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνει νὰ τρέμῃ»⁵⁸. Ἐὰν δὲ ρίπτων μόνον τὸ βλέμμα του εἰς τὴν γῆν κάμνη νὰ λειώνουν οἱ λίθοι, πολὺ περισσότερο θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ ποῖον λόγον λοιπόν, ἂν καὶ μόνον μὲ τὸ βλέμμα του ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ τὴν οἰκουμένην, ἢ καλύτερα ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ τὸ θελήσῃ (διότι ἐκεῖνος πού ἐδημιούργησεν αὐτὴν μόνον πού τὸ ἠθέλησεν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἠμπορεῖ καὶ μόνον μὲ τὸ

εὐδηλον ὅτι καὶ θελήματι μόνῳ ἀνελεῖν δύναται), λέγεται
 ρομφαίαν ἔχειν καὶ τόξον; Εἰ γὰρ «Ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ
 πέρατα τῆς γῆς», «Καὶ οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἀκρίδες»,
 καὶ «Πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγῶν ἀπὸ τοῦ κάδου, καὶ ὡς ρο-
 5 πὴ ζυγοῦ λογισθήσεται» καὶ ὁ ἄγγελος δὲ αὐτοῦ ἐξελθὼν,
 ἐν θραχίᾳ καιροῦ ροπῇ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας
 ἀνείλε· τί λέγω ἄγγελος; μυῖαι καὶ κάμπαι καὶ σκόκληκες τὸ
 τῶν Αἴγυπτίων σιραιόπεδον ἀπόλεσαν ποῦ τόξου αὐτόθι
 χρεία; ποῦ δὲ μαχαίρας; Τίνος οὖν ἔνεκεν ταῦτα εἴρηται;
 10 Διὰ τὴν τῶν ἀκουόντων παχύτητα, καὶ ὥσπερ τοῖς ὀνόμασι
 τοῖς συντρόφοις τῶν ὄπλων κατασεῖσαι αὐτῶν τὴν διάνοιαν.
 Οὐ γὰρ ἐν τῇ χειρὶ ἢ προῆ πάντων ἡμῶν, καὶ οὐ κατὰ πρόσω-
 πον ἡύχους αὐτοῦ οὐδαμῶς τις ὑποσίσταται, πῶς ὄπλων δεῖ
 τούτω; Ἄλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, διὰ τὴν παχύτητα καὶ τὴν
 15 ἀναισθησίαν τῶν ἀκουόντων οὕτω ταῦτα εἴρηται.

Τί δέ ἐστι, «Καὶ σιλιβώσσει»; Ἀκονήσει. Ἄρα οὖν καὶ
 ἀκόνης χρεία; καὶ ἰὸς περὶ τὴν μάχαιραν; Καὶ τίς ἂν ταῦ-
 τα, τοῦν ἔχων, ἀνέξεται οὕτως ἐκλαβεῖν ὡς εἴρηται; Ἄλλ'
 ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τὴν τιμωρίαν διὰ πάντων σχηματίζει, καὶ
 20 ἐπὶ τὰ παχύτερα πρόβειν, ὥσπερ καὶ τοὺς σφόδρα ἀνοήτους
 συνιδεῖν, ὅτι οὐ δεῖ ταῖς λέξεσι παρακαθεῖσθαι, ἀλλὰ θεοπρο-
 πείας ἐννοίας ἐκ τούτων λαμβάνειν. Ὡστε εἴ τις ἀπορεῖ τίνος
 ἔνεκεν θυμὸς εἴρηται περὶ Θεοῦ καὶ ὀργή, πολλῶ μᾶλλον
 τούτων ἔνεκεν ἀπορήσει. Εἰ δὲ ταῦτα οὐχ ὡς εἴρηται ἐκκλη-
 25 πτόν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς, εὐδηλον ὅτι καὶ τὰ περὶ θυμοῦ καὶ

θέλημά του νά τήν καταστρέψη), λέγεται ὅτι ἔχει ρομφαίαν κοί τόξον; Διότι, ἐάν «Εἰς τὰ χέρια του κρατᾶ τὰ πέρατα τῆς γῆς», «Καί αὐτοὶ πού κατοικοῦν εἰς αὐτήν εἶναι ὡσάν ἀκρίδες», καί «Ἔθνη εἶναι ὡσάν σταγόνα ἀπό κάδον καί θεωροῦνται ὡσάν τήν στιγμιαίαν ἐκείνην ἐναλλαγίην τῆς πλάστιγγος»· καί ὁ ἄγγελος δέ αὐτοῦ ἀφοῦ ἐξῆλθε μέσα εἰς ἐλάχιστον χρονικόν διάστημα ἐφώνησεν ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες⁹⁹· καί διατί λέγω ὁ ἄγγελος; μυῖγαι καί κάμπαι καί σκωλήκια ἐξωλόθρυσαν τὸ στρατόπεδον τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς τί ἐχρειάσθη ἐδῶ τὸ τόξον; Εἰς τί ἡ μάχαιρα; Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἔχουν λεχθῆ αὐτά; Ἐλέχθησαν ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀνωριμότητος τῶν ἀκροατῶν καί διὰ νά διαταράξῃ τὴν σκέψιν αὐτῶν μὲ τὰς ὀνομασίας πού συνδέονται μὲ τὰ ὄπλα. Διότι ἐκεῖνος πού εἰς τὰ χέρια του κρέματα ἡ ζωὴ ὄλων μας καί πού κανεῖς δέν ἠμπορεῖ νά σταθῆ ἐμπρὸς εἰς τὸ ψυχρὸν πρόσωπόν του, πῶς αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὄπλα; Ἄλλ', ὅπως προανέφερα, αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ ἔτσι ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀνωριμότητος καί τῆς ἀναισθησίας τῶν ἀκροατῶν.

Τί σημαίνει δέ, «Καί στιλβώσει»; Θ' ἀκονήση. Ὡστε λοιπὸν χρειάζεται καὶ ἀκόνι; Χρειάζεται καὶ δηλητήριον διὰ τὴν μάχαιραν; Καί ποῖος λογικὰς ἄνθρωπος θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀνεχθῆ νά ἐκλάβῃ αὐτὰ ὅπως ἔχουν λεχθῆ; Ἄλλ', ὅπως προανέφερα, προετοιμάζει μὲ ὅλα τὴν τιμωρίαν καὶ χρησιμοποιοῖ αὐτὰς τὰς παχυτέρας ἐκφράσεις, ὥστε νά κἀνῃ ν' ἀντιληφθοῦν καὶ οἱ πάρα πολὺ ἀνόητοι, ὅτι δέν πρέπει νά σταμοτοῦν εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ νά ὀδηγοῦνται ἀπὸ αὐτὰς εἰς θεοπρεπεῖς ἐννοίας. Ὡστε, ἐάν κάποιος ἀπορῆ διὰ ποῖον λόγον ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι θυμῶναι καὶ ὀργίζεται, πολὺ περισσότερο θ' ἀπορήσῃ ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ πρέπει νά τὰ ἐκλάβωμεν ὄχι ὅπως ἔχουν λεχθῆ, ἀλλὰ μὲ θεοπρεπεῖς ἐννοίας, εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι πρέπει κατὰ τὴν αὐτὴν ἐννοίαν νά

ὀργῆς· ἡ δὲ παχύτης τῶν λέξεων, ὥστε καθικέσθαι τῆς τῶν ἀκροατῶν παχύτητος. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ τοῖς εἰρημένοις ἠροκέσθη, ἀλλ' ἔτι πρόεισιν ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινότερον, τὸν φόβον ἀΐξωι. Οὐ γὰρ ρουφαίαν αὐτὸν ἔχοντα εἰσάγει νόμον, ἀλλὰ
 5 καὶ δαλιζόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ὁμοίως τις φοβεῖται ἀκούων, ὅτι ἀκοῦται ἢ μάχαιρα, καὶ ὅτι τὸ τόξον μετὰ χειρως, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων σχημάτων κατασεῖει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκούοντων, λέγων, «Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐρέτεινε, καὶ ἠτοιμάσεν αὐτόν», φοβῶι τὸν ἀκούοντα, ὁμοῦ καὶ τὴν μακρο-
 10 θυμίαν καὶ τὴν ὀργὴν ἐνδείκνυμενος. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἄφηκεν, σὺ δὲ ἔβαλεν, ἀλλ', «Ἐρέτεινε καὶ ἠτοιμάσεν», τονιέσταιν, ἕτοιμός ἐστι πρὸς ἄφρασιν.

Καὶ τί θαναμάζεις, εἰ ἐν τῇ Παλαιᾷ οὕτως εἴρηται, ὅπου-
 γε καὶ ἐν τῇ Καινῇ Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ὁ Ἰωάννης τοιοῦ-
 15 τόν τι λέγει; «Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται». Τί οὖν; δροτόμον ὁ Θεὸς μιμεῖται ἀξίνη κόπιοιτα ξύλα; καὶ ἀξίνη ἐκκληπίεον καὶ ξύλα; Ἄπαγε ὥσπερ οὐδὲ ἄχρω καὶ σῖτον, ὅταν λέγη· «Ὁὐ τὸ πύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ τὸν μὲν
 20 σῖτον συνάξει εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχρωον κατακάψει πρὸς ἀσβέσιον». Τί οὖν ἐστὶν ἡ ἀξίνη; Ἡ τιμωρία καὶ ἡ κόλασις. Τίνα δὲ τὰ δένδρα; Οἱ ἄνθρωποι. Τίνα δὲ τὰ ἄχρωα; Οἱ φαῦλοι. Τίς ὁ σῖτος; Οἱ χρηστοί. Τί τὸ πύον; Ἡ διάκρισις. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ρουφαία, καὶ τόξον, καὶ
 25 βέλη, ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία ἐστίν. Εἶτα τὴν μέλλουσαν, καὶ τὸ ἀφροσηκέναι μὲν τὴν τιμωρίαν, μὴ πολλὰ δὲ ἀφροσηκέναι,

60. Λουκᾶ 3, 9.

61. Ματθ. 3, 12.

ἐκλάβωμεν καὶ τὰ λεγόμενα περὶ θυμοῦ καὶ ὀργῆς, ἡ δὲ παχύτης τῶν λέξεων ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ πλησιάσῃ τὴν πνευματικὴν ἀνωριμότητα τῶν ἀκροατῶν. Διὰ τοῦτο βέβαια δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, ἀλλὰ προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο πρὸς ἀνθρωπινότερας ἐκφράσεις, αὐξάνων τὸν φόβον. Διότι δὲν παρουσιάζει αὐτὸν νὰ κρατᾷ μόνον ρομφαίαν, ἀλλὰ τὸν παρουσιάζει καὶ ὀπλιζόμενον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν φοβεῖται κανεὶς ὅμοια ἀκούων, ὅτι ἀκονίζεται ἡ μάχαιρα καὶ ὅτι τὸ τόξον εὐρίσκεται εἰς τὰ χέρια, μὲ ἀνθρώπινα σχήματα συνταράσσει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, λέγων, «Ἐτέντωσε τὸν τόξον του καὶ τὸ ἠτοίμασεν», ἐκφοβίζων ἔτσι τὸν ἀκροατὴν, καὶ συγχρόνως δείχνει τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Διότι δὲν εἶπε, 'τὸ ἄφησεν', οὔτε, 'τὸ ἔρριψεν', ἀλλὰ, «Τὸ ἐτέντωσε καὶ τὸ ἠτοίμασε», δηλαδὴ εἶναι ἕτοιμος διὰ νὰ τὸ ρίψῃ.

Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἐὰν ἔτσι ἐλέχθησαν αὐτὰ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὴν στιγμὴν βέβαια ποῦ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, συνομιλῶν ὁ Ἰωάννης μὲ τοὺς Ἰουδαίους, λέγει κάτι παρόμοιον; «Ἡ ἀξίνα εὐρίσκεται πλέον κοντὰ εἰς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων»⁶⁰. Τί λοιπὸν; ὁ Θεὸς μιμεῖται Ξυλοκόπον καὶ κόπτει ξύλα μὲ τὴν ἀξίνην; πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τὰ λεγόμενα καὶ σὰν ἀξίνα καὶ σὰν ξύλα; Κάθε ἄλλο ὅπως ἀκριβῶς οὔτε ὅταν ὀμιλῇ δι' ἄχυρα καὶ σιτᾶρι· «Εἰς τὸ χέρι του εὐρίσκεται τὸ φτυᾶρι καὶ θὰ καθάρισῃ τὸ ἀλώνισμά του, καὶ τὸ μὲν σιτᾶρι θὰ τὸ συγκεντρώσῃ εἰς τὴν ἀποθήκην του, τὸ δὲ ἄχυρον θὰ τὸ κατακαύσῃ μὲ φωτιὰν ἄσβεστον»⁶¹. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ ἀξίνα; Εἶναι ἡ τιμωρία καὶ ἡ κόλασις. Ποῖα δὲ τὰ δένδρα; Οἱ ἄνθρωποι. Ποῖα δὲ τὰ ἄχυρα; Οἱ κακοὶ ἄνθρωποι. Ποῖο δὲ τὸ σιτᾶρι; Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι. Ποῖο δὲ τὸ φτυᾶρι; Τὸ ξεχώρισμα. Ἔτσι καὶ ἐδῶ ρομφαία καὶ τόξον καὶ βέλη εἶναι ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία. Ὑστερα παρουσίασε τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν ἀναβολὴν μὲν τῆς τιμωρίας, ὄχι

ἀλλ' ἐπὶ θύραις εἶναι, τῷ τεῖναι καὶ ἐτοιμάοι παρῆσθησε. Σκευὴ δὲ θανάτου τὰ θέλη φηοῖν. Ὡσπερ σκευὴ γεωργίας, τὰ γεωργίαν ποιοῦντα, καὶ ναυτιλίας, τὰ πλεῖν ἡμᾶς παρασκευάζοντα, καὶ ὑφαντικῆς, τὰ ὑφαίνειν ποιοῦντα, οὕτω καὶ 5 θανάτου σκευὴ, τὸ θάνατον ἐργαζόμενα. Εἶτα ἐρμηνεύων τίνα ἐστὶ τὰ σκευὴ τοῦ θανάτου, ἐπάγει. «Τὰ θέλη αὐτοῦ», δεικνὺς τὸ τάχος τῆς τιμωρίας, διὰν δουληθῆ. Τί δέ ἐστι, «Τοῖς καιομένοις»; Τοῖς τιμωρομένοις, τοῖς κολαζομένοις.

Εἶτα οὐκ ἀρκεῖ τὸ πῦρ, ἀλλὰ βελῶν χρεία; Ὁρᾶς διὰ 10 πάντα μεταφορικῶς εἴρηται καὶ ἐμφαντικῶς, καὶ ὥστε διὰ πάντων ἀνξήθηται τὸν φόβον; Ὁ γὰρ λέγει τοιοῦτόν ἐστι. Ἡτοίμασε τὰς τιμωρίας τοῖς μέλλουσι τιμωρεῖσθαι. Ἄλλ' εἰ μὴ οὕτως εἶπεν, οὐκ ἂν οὕτως ἔπληξε, νῦν δὲ βελῶν, καὶ ρομφαίας, καὶ τόξου, καὶ ἀφέσεως, καὶ τάσεως, καὶ σκευῶν 15 θανάτου καὶ ἐμπροσθοῦ μνημονεύσας, τῇ ποικιλίᾳ τῶν ὀνομάτων ἐπέτεινε τὴν ἀγωνίαν. Εἶτα παραμυθούμενος πάλιν τὸν φόβον, ἐπήγαγε, «Τοῖς καιομένοις». Ἴνα γὰρ μὴ νομίση τις τῶν ἀνοητοτέρων, ἐπὶ πάντας αὐτὸν ἄγειν τὴν χεῖρα, καὶ κατὰ πάντων ὀπλιῖσθαι, ἐπήγαγε, «Τοῖς καιομένοις», ὅπερ 20 καὶ ὁ Παῦλος αἰνίττειται περὶ ἀρχόντος λέγων «Οὐ γὰρ εἰκῆ τὴν μάχαιραν φορεῖ». Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ἡ μάχαιρα τοῦτο ποιεῖ καὶ φοβεῖ, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο δὲ οὐ τῆς τυχούσης φιλανθρωπίας, τὸ διὰ τῶν ρημάτων φοβεῖν καὶ ἐξογκοῦν τὴν τιμωρίαν, ὥστε μὴ γενέσθαι ἐν 25 πείρᾳ τῶν πραγμάτων. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐνέτεινε, διὰ τοῦτο

ὅμως μακρὰν ἀναβολήν. ἀλλ' ἀναβολήν πού εὐρίσκεται μπροστά εἰς τὴν θύραν, μὲ τὸ νὰ εἰπῆ ὅτι τὰ ἐτέντωσε καὶ τὰ ἐτοίμασε. Σκευὴ δὲ ὀνομάζει τὰ βέλη τοῦ θανάτου. Ὅπως ἀκριβῶς σκευὴ γεωργίας εἶναι τὰ ἐργαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα καλλιεργεῖται ἡ γῆ, καὶ τῆς ναυτιλίας, ἐκεῖνα πού μᾶς βοηθοῦν νὰ πλέωμεν, καὶ τῆς ὑφαντικῆς, ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ὑφανσις, ἔτσι καὶ σκευὴ θανάτου εἶναι ἐκεῖνα πού προκαλοῦν τὸν θάνατον. Ἐπειτα διὰ νὰ ἐξηγήσῃ ποῖα εἶναι τὰ σκευὴ τοῦ θανάτου, προσθέτει, «τὰ βέλη αὐτοῦ», δείχνοντας ἔτσι τὴν ταχύτητα τῆς τιμωρίας, ὅταν θελήσῃ. Τί σημαίνει δέ, «Τοῖς καιομένοις»; Δι' αὐτούς πού θὰ τιμωρηθοῦν, δι' αὐτούς πού θὰ βασανισθοῦν.

Καὶ λοιπὸν δὲν ἀρκεῖ ἡ φωτιά, ἀλλὰ χρειάζονται καὶ βέλη; Βλέπετε ὅτι ὅλα ἔχουν λεχθῆ μὲ μεταφορικὴν ἐννοιαν καὶ κατὰ τρόπον ἐντυπωσιακόν, ὥστε μὲ ὅλα ν' αὐξηθῆ ὁ φόβος; Αὐτὸ λοιπὸν πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Ἐτοίμασε τὰς τιμωρίας δι' ἐκείνους πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν. Ἄλλ' ἐὰν δὲν τὸ ἔλεγε ἔτσι, δὲν θὰ τοὺς ἔκαμνε ν' ἀνησυχῆσουν τόσο πολύ, τῶρα ὅμως ἀναφέροντας βέλη καὶ ρομφαία καὶ τόξον καὶ ρίψιμον αὐτοῦ καὶ τέντωμα καὶ σκευὴ θανάτου καὶ ἐμρησμοῦ, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ὀνομάτων ἐμεγάλωσε τὴν ἀγωνίαν. Ὑστερα διὰ νὰ μετριάσῃ καὶ πάλιν τὸν φόβον, ἐπρόσθεσε: «Δι' αὐτούς πού θὰ τιμωρηθοῦν». Διὰ νὰ μὴ νομίση δηλαδὴ κανεὶς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνοήτους, ὅτι ὁδηγεῖ τὸ χέρι του πρὸς ὅλους καὶ ὅτι ἔχει ὀπλισθῆ ἐναντίον ὅλων, ἐπρόσθεσε: «Δι' αὐτούς πού θὰ τιμωρηθοῦν», πρᾶγμα πού ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶν διὰ τὸν ἄρχοντα: «Διότι δὲν φέρει μαζί του ἄσκοπα τὸ μαχαίρι»⁶². Ἐὰν δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀρχόντων ἔχη αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ προκαλῆ φόβον, πολὺ περισσότερον αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι δεῖγμα ὄχι τυχαίας φιλάνθρωπιαι, τὸ νὰ φοβερίζῃ μὲ λόγια καὶ νὰ ἐξογκώνῃ τὴν τιμωρίαν, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν αὐτά. Διότι δι'

ἠτοίμασε, διὰ τοῦτο ἐνέθηκε τὰ θέλη, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τιμωρίαν ἐντροπέζεται, ἵνα μὴ ἔλθῃ πρὸς τὴν τιμωρίαν.

12. Καὶ ἔξοργοὶ τὸν λόγον, τῷ μὲν «Στιλβώσει» τὴν σφοδρότητα καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς τιμωρίας ἐμφαίνων, τῷ δὲ «Ἐ-
5 νέτεινε», τὴν ἐγγύτητα, τῷ δὲ «Ἠτοίμασε», τὸ πάντως ἐσόμερον, εἰ μὴ μεταβάλοιτο, τὸ δὲ «Τοῖς καιομένοις», τοὺς ὑπεσθύνους ἐνδεικνύμενος, ἵνα διὰ πάντων παιδευθέντες, ἀνασιείλωσι τὴν ποιηρίαν. Εἰ δὲ θυμοῦ παῦτα ἦν καὶ δογῆς, οὐκ ἄν, οἷς ἔμελλεν ἐπιθήσεσθαι, προσεῖπεν. Ὁ γὰρ θυμὸς
10 οὐκ ἀνέχεται τοῦτο· ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ποιεῖ, καὶ μάλιστα ὕταν ἐν αὐτῇ ἢ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ κολάσει, καὶ τῇ κατασκευῇ τῆς τιμωρίας. Οἱ γοῦν πολέμοιοι, καὶ βουλόμενοι τὴν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν, οὐ μόνον οὐ λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ κρυπτόμενοι ἐπιτίθενται, ὥστε μὴ μαθόντας τοὺς κολάζεσθαι μέλλοντας ψυ-
15 λάξασθαι. Ἄλλ' οὐχ ὁ Θεὸς οὕτως, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν· καὶ προλέγει, καὶ ἀναβάλλεται, καὶ φοβεῖ διὰ ρημάτων, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ ἐπαγαγεῖν ἄπερ ἀπειλεῖ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Νινευιῶν ἐποίησε. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τόξον ἐνέτεινε, καὶ τὴν ρομφαίαν ἐστίλβωσε, καὶ τὰ μέλη ἠτοίμασε, καὶ τὴν
20 πληγὴν οὐκ ἐπήγαγεν. Ἡ οὐ δοκεῖ σοι πὰ ρήματα τοῦ προφήτου τόξον εἶναι καὶ θέλος καὶ ρομφαίαν ἠκονημένην, ὕταν λέγῃ, «Ἐτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῆ καταστραφήσεται»; Ἄλλ' οὐκ ἠψῆκε τὸ θέλος· οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἠντιρέπιστο ἵνα ἀφελθῇ, ἀλλ' ἵνα ἐναποτεθῇ. Οἱ μὲν γὰρ σιραισιῶται διὰ
25 τοῦτο ὀλιψίζονται, ἵνα κολάσωσιν, ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως, ἵνα τῷ φόβῳ σοφροεστέρους ποιήσας, ἀνάσχη τῆς τιμωρίας τὴν χειρα.

αὐτὸ ἐτέντωσε τὸ τόξον, δι' αὐτὸ τὸ ἐτοίμασε, δι' αὐτὸ ἔβαλε τὰ βέλη, δι' αὐτὸ ἐτοιμάζεται διὰ τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ μὴ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ τιμωρήσῃ.

12. Καὶ ἐξογκώνει τὸν λόγον, δείχνοντας μὲ τὸ μὲν γυάλισμα» τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος καὶ τὴν ταχύτητα τῆς τιμωρίας, μὲ τὸ «τέντωμα» τὸ ὅτι ἡ τιμωρία βρίσκεται πλησίον, μὲ τὸ «ἐτοίμασε» τὸ ὅτι αὐτὸ θὰ συμβῆ ὅπωςδὴποτε, ἂν δὲν μετανοήσουν, μὲ τὸ δὲ «τούς καιομένους» διὰ νὰ δείξῃ τοὺς ὑπευθύνους, ὥστε, ἀφοῦ διδαχθοῦν ἀπὸ ὅλα αὐτά, νὰ σταματήσουν τὴν κακίαν των. "Ἄν δὲ αὐτὰ ἦσαν δείγματο θυμοῦ καὶ ὀργῆς, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ προεῖπῃ εἰς ἐκείνους πού ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθῆ. Διότι ὁ θυμὸς δὲν τὸ ἀνέχεται αὐτό, ἀλλὰ κάμνει καὶ τὸ ἀντίθετον, καὶ μάλιστα ὅταν βρίσκεται πλέον εἰς τὸ ἀποκορύφωμά του καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς κολάσεως καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῆς τιμωρίας. Οἱ ἐχθροὶ δηλαδὴ καὶ πού θέλουν νὰ προβοῦν εἰς τιμωρίαν, ὄχι μόνον δὲν προλέγουν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτίθενται κρυφὰ ὥστε νὰ μὴ τὸ μάθουν αὐτοὶ πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν, καὶ προφυλαχθοῦν. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι, ἀλλ' ἐντελῶς ἀντίθετα καὶ προλέγει καὶ ἀναβάλλει τὴν τιμωρίαν καὶ φοβερίζει μὲ λόγια, καὶ κάμνει γὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ ἐκεῖνα πού ἀπειλεῖ. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ μὲ τοὺς Νινευίτας. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ ἐτέντωσε τὸ τόξον καὶ ἐγυάλισε τὴν ρομφαίαν καὶ ἐτοίμασε τὰ βέλη καὶ δὲν ἐπραγματοποίησε τὸ πληγμα. "Ἡ νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι τὰ λόγια τοῦ προφήτου τόξον καὶ βέλος καὶ ρομφαία ἀκονισμένη, ὅταν λέγῃ, «Ἀκόμη τρεῖς ἡμέραι καὶ ἡ Νίνευη θὰ καταστραφῇ»⁶³; Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸ ἔρριψε τὸ βέλος καθ' ὅσον ἡ ἐτοιμασία δὲν ἐγίνε δι' αὐτό, διὰ νὰ ριφθῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὴν θέσιν του. Διότι οἱ μὲν στρατιῶται δι' αὐτὸ ὀπλίζονται, διὰ νὰ τιμωρήσουν, ὁ Θεὸς ὅμως ὄχι δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλ' ἀφοῦ μὲ τὸν φόβον μᾶς κἀνῃ πῶς σὺ φρονᾷς, ν' ἀναβάλλῃ τὴν τιμωρίαν.

Μὴ τοίνυν θεωρῶμεθα φιλανθρωπίας γὰρ πολλῆς ὁ
 τῶν ρημάτων φόβος, καὶ ὅσα ἂν ἀπορησιότερα λέγῃ, ἰσοσύν-
 τω ἀπὸ πολλῆς ἡμερότητος ἰατρία φθέγγεται. Ἐπεὶ καὶ πα-
 τήρες, ὅταν μὴ θούλωνται κολάζειν τοὺς παῖδας, διὰ τῶν
 5 ρημάτων τὴν ὁργὴν αἴρουν· οὕτω καὶ αὐτός, ἐπεὶ μὴ θού-
 λεται κολάζειν, ἐξογκοῖ διὰ τῶν ρημάτων τὸν φόβον. Λέγει
 καὶ γέενναν ἐτοιμάσαι, ἵνα μὴ θάλη εἰς γέενναν διὰ τοι-
 τοῦτο καὶ πολλοὶ λόγοι περὶ τιμωρίας τοῖς εὐαγγελίοις ἐνα-
 πόκεινται, καὶ πλείους, ἢ οἱ περὶ βασιλείας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐ-
 10 πὶ τῶν ἀναισθησιότερων οὐχ οὕτως ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία,
 ὡς ὁ τῶν λυπηρῶν φόβος ἐφέλκεται πρὸς ἀρετὴν, καὶ ἀπά-
 γει τῆς κακίας, διὰ δὴ τοῦτο καὶ τοῖτοις πλεόν ἐμφιλοχωρεῖ,
 καὶ συνεχῶς αὐτὰ τίθησι. Μὴ τοίνυν ἀλλοῶμεν ἀκούοντες φορ-
 τικῶν ρημάτων (πολὺ γὰρ κέρδος ἔχουσιν), ἀλλ' ἐννοοῦντες
 15 αὐτοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν δικαιοκρισίαν, μήτε ἀπο-
 γινώσκωμεν τῆς σωτηρίας, μακροθυμὸς γὰρ ἐστὶ, μήτε ἀνυ-
 μῶμεν, δίκαιος γὰρ ἐστί· ἐνταῦθα μὲν πολλὴν τὴν μακρο-
 θυμίαν ἐνδεικνύμενος, ἐκεῖ δὲ τοὺς μὴ κερδάναντας ἐντεῦθεν
 τῆ πείρα τῆς κολάσεως παραδιδούς· ὕπερ ἵνα μὴ γένηται,
 20 ἀποκρουσώμεθα ἐντεῦθεν ἤδη τὴν τιμωρίαν.

«Ἴδὸν ᾧδίνησεν ἀδικίαν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἀντὶ τοῦ «Ἐ-
 δίνησεν», «Ἰέβαλ». «Συνέλαβε πόνον». Ἄλλος, «Καὶ κνήσας».
 «Καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Ἄλλος, «Ψεῦδος». «Δάκκον ᾤρουξε,
 καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν», καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσα-
 25 το». Ἄλλος, «Εἰς διαφθορὰν ἦν εἰργάσαιτο». Εἶπεν ὅτι παρε-
 οξεύσασται πρὸς τιμωρίαν ὁ Θεός, εἶπεν ὅτι ἐπαφήσι τὰς
 κολάσεις. Ἐσωφρόνισε τοῦτω τὴν ἀκροατὴν, τὴν ἀνωθεν ὁρ-
 γὴν ἐπιπροεμάσας. Παιδεύει λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων

Ἦς μὴ θορυβούμεθα λοιπὸν· διότι ὁ φόβος μὲ λόγια εἶναι δεῖγμα μεγάλης φιλανθρωπίας, καὶ ὅσον περισσότερο ἀνυπόφορα εἶναι τὰ λόγια του, τόσο περισσότερο τὰ λέγει αὐτὰ ἀπὸ μεγάλην ἐπιείκειαν. Διότι καὶ οἱ πατέρες, ὅταν δὲν θέλουν νὰ τιμωρηθῶν τὰ παιδιά τους, μὲ τὰ λόγια ἀπομακρύνουν τὴν ὀργὴν τους· ἔτσι καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ τιμωρῇ, μεγαλώνει τὸν φόβον μὲ τὰ λόγια. Λέγει ὅτι ἐτοίμασε καὶ γέενναν διὰ νὰ μὴ μᾶς ρίψῃ εἰς τὴν γέενναν· δι' αὐτὸ βέβαια καὶ γίνεται εἰς τὰ εὐαγγέλια πολὺς λόγος περὶ τιμωρίας καὶ πολὺ περισσότερος ἀπὸ ὅ,τι περὶ θασειείας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς ἀναισθητοτέρους δὲν τοὺς προσελκύει πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν κακίαν τόσο πολὺ ἢ ὑπόσχεσις τῶν ἀγαθῶν ὅσον ὁ φόβος τῶν λυπηρῶν, δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀσχολεῖται περισσότερο μὲ τὰ λυπηρὰ καὶ αὐτὰ ἀναφέρει συνεχῶς. Ἦς μὴ λυπούμεθα λοιπὸν ἀκούοντες λόγια δυσάρεστα (διότι περιέχουν πολὺ κέρδος), ἀλλ' ἀναλογιζόμενοι καὶ τὴν μακροθυμίαν του καὶ τὴν δικαιοκρισίαν του, οὔτε νὰ κυριευώμεθα ἀπὸ ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διότι εἶναι μικρόθυμος, οὔτε νὰ λιποψυχοῦμεν, διατί εἶναι δίκαιος· ἐδῶ μὲν δείχνει πολλὴν μακροθυμίαν, ἐκεῖ ὅμως ἐκείνους ποὺ δὲν ἐκέρδισαν τίποτε ἀπὸ αὐτὴν, θὰ τοὺς παραδώσῃ εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς κολάσεως, πρᾶγμα ποὺ διὰ νὰ μὴ συμβῇ, ᾗς ἀποκρούσωμεν ἀπὸ ἐδῶ πλέον τὴν τιμωρίαν.

«Νὰ ὁ διώκτης μου ἐπροξένησε μεγάλην ἀδικίαν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ «Ἵδίνησεν», λέγει «Ἰέβαλ». «Συνέλαβε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του σχέδιον πόνου ἐναντίον μου». Ἄλλος λέγει «ἐκυκλοφόρησε». «Καὶ ἐγέννησε ἀνομίαν». Ἄλλος λέγει «ψεῦδος». «Ἐσκαψε καὶ ἤνοιξε λάκκον καὶ θὰ πέσῃ μέσα εἰς τὸν βόθρον ποὺ κατεσκεύασεν». Ἄλλος «Μέσα εἰς τὴν διαφθορὰν ποὺ ἐδημιούργησεν». Εἶπεν ὅτι ἐτοιμάσθη ὁ Θεὸς διὰ τιμωρίαν, εἶπεν ὅτι ἐξαπολύει τὰς τιμωρίας. Ἐσωφρόνισε μὲ αὐτὸ τὸν ἀκροατὴν, ἀφοῦ ἐκρέμασεν ἀπὸ ἐπάνω του τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Διδάσκει πλέον μὲ τὰ

- αυτῶν, δεικνύς, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας αὐτὴ ἢ κακία κό-
λασις. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἐνδεικνύμενος ἔλεγε «Καὶ τὴν
ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες»,
καὶ ἄγει εἰς μέσον τοὺς τὰ ἔσχατα παθόντας ὑπὸ τῆς κακίας.
- 5 Ἐπειδὴ γὰρ εἰώθασιν οἱ πολλοὶ τῶν παχύτερων τότε μάλιστα
σωφρονίζεσθαι, θίαν τοὺς πεπονηθίας ἴδωσι, διὰ τοῦτο καὶ
αὐτοὺς εἰς μέσον ἄγει. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ, πολλὰ πε-
ρὶ γεέννης διαλεχθεὶς καὶ τοὺς ἐκεῖ θαλλομένους εἰς μέσον
ἄγει οἶον, τὸν πλούσιον τὸν ἐπὶ Λαζάρου, τὰς παρθένους τὰς
- 10 μωρὰς, τὸν τὸ τάλαντον τὸ ἐν κατακρήφανα· καὶ ἐν τῷ πα-
ρόντι θίω, τοὺς ἐν τῷ πύργῳ καταχωσθέντας, καὶ ὢν τὸ
αἷμα Πιλάτος ἀνέμιξαι ταῖς θυσίαις. Οὕτω καὶ Πέτρος πολ-
λὰ περὶ γεέννης διαλεχθεὶς, τότε μάλιστα αὐτοὺς ἐπληξεν,
ὅτε τοὺς κολασθέντας εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλ-
- 15 μῶν τὴν τιμωρίαν ἔδειξε τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας,
ὅπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίει ἐπὶ τοῦ μάγου.

- Καὶ εἰτέρω δὲ τρόπῳ κατασκευάζει τὸ τοιοῦτον, ὅτι τῶν
ἐν τῇ ἐρημῳ μέμνηται, λέγων οὕτως· «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγρο-
εῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην
- 20 ἦσαν, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπίσθησαν, καὶ θροῶμα
πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πόμα πνευματικὸν ἔπιον ἄλλ' οὐκ
ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἠυδόκησεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀπόλοnton
καὶ κατέπεσον». Ἐπειδὴ γὰρ περὶ μελλόντων διελέγετο, γε-
έννης λέγω, καὶ κολάσεως, καὶ τιμωρίας, ἀπὸ τῶν παρελ-
- 25 θόντων καὶ τὴν περὶ ἐκείνων ἀπόδειξιν φέρει, αὐτοὺς τοὺς
κολασθέντας εἰς μέσον ἄγων, τοὺς ὑπὸ τῶν ὄφρων, τοὺς ὑπὸ

64. Ρωμ. 1, 27.

65. Λουκᾶ 16, 19.

66. Ματθ. 25, 1, ε.

67. Ματθ. 25, 18 ε.

68. Λουκᾶ 13, 1 - 4.

69. Πράξ. 5, 1 ε.

70. Πράξ. 13, 11 ε.

71. Α' Κορ. 10, 1 - 5.

ἴδια τὰ πράγματα, καὶ δείχνει, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἢ ἴδια ἢ κακία εἶναι κόλασις. Αὐτὸ ἀκριβῶς διὰ νὰ δεῖξη καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἀπολαμβάνοντες ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς πλάνης των ποῦ τοὺς ἤξιζε»⁶⁴, καὶ παρουσιάζει ἐκείνους ποῦ ἔπαθαν ἀπὸ τὴν κακίαν τὰ πιὸ χειρότερα πράγματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνήθως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παχυτέρους τότε πρὸ πάντων σωφρονίζονται, ὅταν ἰδοῦν ἐκείνους ποῦ ἔπαθαν αὐτά, διὰ τοῦτο καὶ παρουσιάζει αὐτούς. Ἔτσι κἀμνει καὶ ὁ Χριστός· ἀφοῦ εἶπε πολλὰ διὰ τὴν γέενναν, παρουσιάζει καὶ ἐκείνους ποῦ ρίπτονται εἰς αὐτήν, ὅπως παραδείγμα-τος χάριν τὸν πλούσιον κοντὰ εἰς τὸν ὁποῖον ζοῦσε ὁ Λάζαρος⁶⁵, τὰς μωρὰς παρθένους⁶⁶, ἐκείνους ποῦ ἔκρυψε τὸ ἓνα τάλαντον⁶⁷, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐκείνους ποῦ κατεπλακώθησαν ἀπὸ τὸν πύργον καὶ ἐκείνους ποῦ τὸ αἷμα των τὸ ἀνέμιξεν ὁ Πιλάτος μὲ τὰς θυσίας⁶⁸. Ἔτσι καὶ ὁ Πέτρος, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ διὰ τὴν γέενναν, τότε πρὸ πάντων τοὺς κατέπληξεν, ὅταν τοὺς ἐπαρουσίασε τοὺς τιμωρηθέντας καὶ ἔδειξεν ἔμπρὸς εἰς τὰ μάτια των τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας⁶⁹, πράγμα βέβαια ποῦ καὶ ὁ Παῦλος ἔκαμνεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μάγου⁷⁰.

Καὶ μὲ ἄλλον δὲ τρόπον διδάσκει αὐτό, ὅταν ἐνθυμῆ-ται ἐκείνους ποῦ ἔζησαν εἰς τὴν ἔρημον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Δὲν θέλω, ἀδελφοί, ν' ἀγνοῆτε, ὅτι ὅλοι οἱ πατέρες μας ἦσαν κάτω ἀπὸ τὴν νεφέλην καὶ ὅτι ὅλοι ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ ἔφαγον πνευματικὴν τροφήν καὶ ἤπιαν πνευματικὸν ποτόν, καὶ ὅμως δὲν ἦσαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἀρεστοί εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώ-λειαν»⁷¹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμιλοῦσε διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, ἐννοῶ τὴν γέενναν, τὴν κόλασιν καὶ τὰς τιμω-ρίας, παρουσιάζει καὶ τὴν ἀπόδειξιν δι' ἐκείνους ἀπὸ τὰ παρελθόντα, ἀναφέρων τοὺς ἰδίους τοὺς τιμωρηθέντας

τοῦ ὀλοθρευτοῦ. Ὁ δὴ καὶ ἐπιαῦθα ποιεῖ ὁ Δαυὶδ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ λέγων. Τινὲς μὲν οὖν περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ φασὶν εἰρησθαι. Οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐτοῦ λέγειν. «Φείσασθέ μοι τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ», καὶ
 5 μετὰ τὸ πάθος, «Τίς δώη μοι θάνατον ἀντὶ σοῦ;» καὶ ταῦτα νῦν λέγειν· ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ὑπὸ τῆς φόβου κατεχόμενος ἔλεγε, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἔθνους γενόμενος. Πλὴν εἴτε περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ εἰρηται, σκοπητέον τὰ εἰρημένα· οὐ γὰρ πολὺς μοι περὶ τῶν προσώπων
 10 ὁ λόγος.

13. Τί οὖν ἐπιτεῦθεν μαρθάνομεν; Δείκνυσι, ὅτι ὁ ὀρύσσων θόρον τῷ πλησίον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖτε· καὶ καθάπερ αἱ ὠδίνουσαι γυναῖκες ὑπὸ τῶν ὠδίνων διακόπτονται, οὕτω καὶ ὁ δόλον ἐργαζόμενος, πρὶν ἢ τὸν πλησίον ἀδικῆσαι, αὐτὸς διακόπτεται καὶ ὀδυνᾷται, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς δορυμότητος. Διὸ καὶ τὸ πικρὸν τῆς ὀδύνης παρασιῆσαι βουλόμενος, ὠδῖνα τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν. Ὅπου γὰρ εἴν βούληται ἢ Γραφή ἀφόρητόν τινα ἡμῶν ὀδύνην ἐνδείξασθαι, τῷ ὀνόματι τῆς ὠδίνος αὐτὴν ἑπογράφει. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ
 15 φησιν, «Ὤδινες ἔλαβον κατοικοῦντας Φυλιστιεῖμ», ἰουτέσι, φόβος, τρόμος, πόνος, ὀδύνη. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ὅταν δὲ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια ἴστε αὐτοῖς αἰφνίδιος ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούση». Ἐπιαῦθα δύο αἰνίττεται, καὶ τὸ ἀγρόρητον, καὶ ὁ ἀπροσδόκητον.
 25 Καὶ ὁ Ἰσαίας· «Ὅτι ἤκει ἡ ὠδὴν τῆς τικτούσης, ἰσχυρὸν δὲ οὐκ ἔχει τοῦ τεκεῖν», τὸν ἀφόρητον αὐτοῦ φόβον καὶ πόνον διὰ τῆς ὠδίνος ἐνδεικνύμενος.

72. ἘΕ. 12, 29.

73. Β' Βασ. 18, 5.

74. Β' Βασ. 18, 33.

75. ἘΕ. 15, 14.

76. Α' Θεα. 5, 3.

77. Ἡσ. 37, 3.

τόσον ἀπὸ τὰ φίδια ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτήν⁷². Αὐτὸ λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ Δαυὶδ ἐδῶ, ὀμιλῶν εἴτε διὰ τὸν Ἀχιτόφελ, εἴτε διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ. Μερικοὶ βέβαια λέγουν ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη διὰ τὸν Ἀχιτόφελ. Διότι δὲν ἤμποροῦσεν ὁ ἴδιος νὰ λέγῃ, «Λυπηθῆτε τὸ παιδί μου τὸν Ἀβεσσαλώμ»⁷³, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, «Διατί νὰ μὴ ἀποθάνω ἐγὼ εἰς τὴν θέσιν τὴν ἰδικὴν σου;»⁷⁴, καὶ τώρα νὰ λέγῃ αὐτά· ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν τὰ ἔλεγε κυριευμένος ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀγάπην, ἐνῶ τώρα τὰ λέγει ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πλὴν ὅμως εἴτε ἐλέχθησαν διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ, εἴτε διὰ τὸν Ἀχιτόφελ, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὰ λόγια ποῦ ἐλέχθησαν· διότι δὲν ἔχω σκοπὸν ν' ἀσχοληθῶ ἐπὶ μακρὸν μὲ τὰ πρόσωπα.

13. Τί μαθαίνομεν λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ; Δείχνει, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ σκάπτει λάκκον διὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσῃ ὁ ἴδιος μέσα εἰς αὐτόν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες, ποῦ κοιλοπονοῦν πρὶν γεννήσουν, κατασπαράσσουν ἀπὸ τοὺς πόνους αὐτοῦς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀσχολεῖται μὲ δολοπλοκίας, πρὶν ἀκόμη ἀδικήσῃ τὸν πλησίον του, ὁ ἴδιος καταπληγώνεται καὶ ὑποφέρει, καὶ ὄχι ἀπὸ τυχαίους πόνους, ἀλλ' ἀπὸ πάρα πολὺ ἰσχυροῦς. Διὰ τοῦτο, θέλων νὰ δείξῃ τὸ πικρὸν τῆς ὀδύνης, ὠνόμασε τὸ πρᾶγμα ὠδῖνα. Διότι ὅπου θέλει ἡ Γραφή νὰ δείξῃ κάποιον ἀβάστακτον πόνον τὸν ἀναφέρει μὲ τὸ ὄνομα τῆς ὠδίνος. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοῦ λέγει, «Ὡδίνες ἐκυρίευσαν τοὺς κατοίκους Παλαιστίνης»⁷⁵, δηλαδή φόβος, τρόμος, πόνος, ὀδύνη. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ὡταν δὲ λέγουν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς αἰφνιδία καταστροφή, ὅπως ἀκριβῶς ὁ κοιλόπονος εἰς τὴν ἔγκυον»⁷⁶. Ἐδῶ ὑπαινίσσεται δύο πράγματα, καὶ τὸ ἀνυπόφορον καὶ τὸ αἰφνιδιον. Καὶ ὁ Ἡσαΐας· «Διότι πιάνουν τὴν γυναῖκα ποῦ εἶναι νὰ γεννήσῃ ἰσχυροὶ πόνου, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ γεννήσῃ»⁷⁷, διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὸν κοιλόπονον τὸν ἀνυπόφορον φόβον καὶ πόνον.

Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης. *Κἄν γὰρ μυριάκις πο-*
νηρός τις ἦ, πὸ κριτήριον τοῦ συνειδότος οὐ διαφθείρεται· φυ-
σικὸν γάρ ἐστι, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν τὴν ἀρχὴν ἐντεθέν.
Κἄν μυρία φιλονεικίσωμεν, ἐφέστηκεν ἐκεῖνο καταβοῶν, κο-
 5 *λάζον, καταδικάζον, καὶ οὐδεὶς ἐστι τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων,*
ὃς οὐ μυρίαν ὀδύνην ὑπομένει, καὶ βουλευόμενος τὰ κακά,
καὶ εἰς ἔργον ἐκφέρων τὴν βουλήν. Τί γὰρ τοῦ Ἀχαάβ πο-
νηρότερον; Ἄλλ' ὅπως ἐκεῖνος ἐπιθυμήσας τοῦ ἀμπελῶνος,
ἐντόησον πόσῃ ὀδύνην ἔσχε. Βασιλεὺς γοῦν ὢν καὶ πάντων
 10 *κραιῶν, καὶ οὐδένα ἔχων ἀντιλέγοντα, εἰσῆλθε σκυθρωπά-*
ζων, κάτω κύπιων, συγκεχυμένος, πολλὴν ἀγίαν ἐπὶ τῆς ὀ-
ψεως φέρων, τῆς ἀπὸ τοῦ συνειδότος καταδίκης τὸν ἔλεγχον
ἐπὶ τοῦ προσώπου κηρύτιον καὶ οὐ δυνάμενος συσκιάσαι τὴν
ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐγγενομένην αὐτῷ ὀδύνην. Οὕτω γοῦν καὶ
 15 *ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἐγένετο κατάφωρος. Ὁ μέντοι προδότης,*
ὁ πρὸς τισαΐτην ἐξωκείλας πονηρίαν, ἐπειδὴ τὴν ὀδύνην οὐκ
ἤνεγκε τὴν ἀπὸ τοῦ κριτηρίου τοῦ συνειδότος, καὶ θρόνον
ἀνῆψε, καὶ οὕτω τὸν θῖον κατέλυσεν. Ὡσπερ οὖν ὁ ἐν πονη-
 20 *ρία τισαΐτα πάσχει, οὕτως ὁ ἐν ἀρετῇ γαλήνης ἀπολαύει καὶ*
ἀταράχῃ διανοίας.

Σκόπει δέ. Εἰ βουληθῆ τις τινα ἀμύνασθαι, ἢ ἄρξαι χει-
 ρῶν ἀδίκων, ὅρα πόσα πάσχει δεινά. Πληροῦνται θυμοῦ, δια-
 κόπεται ὑπὸ ὀργῆς, μυρία κύματα κινεῖ λογισμῶν, ὁδοὺς
 ἔρχεται μυρίας, φόβος ἔπεισι καὶ ἀγωνία καὶ τρῆμος, τοῦ

78. Γ' Βασ. κεφ. 20.

79. Ματθ. 27, 5 καὶ Πράξ. 1, 18.

“Ἔτσι λοιπόν καί ἐδῶ ὁ προφήτης. Καί ἂν ἀκόμη δηλαδὴ εἶναι κανεῖς εἰς ἀμέτρητον βαθμὸν κακός, ὅμως τὸ κριτήριον τῆς συνειδήσεως δέν διαφθείρεται· διότι εἶναι φυσικὸν δῶρον καί ἔχει τοποθετηθῆ μέσα μας ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ ἀρχῆς. Καί ἂν ἀκόμη φιλονεικῶμεν ἀμετρήτους φορές ἐκεῖνο σηκώνεται ἑπάνω καί φωνάζει, τιμωρεῖ, καταδικάζει καί κανεῖς δέν ὑπάρχει ἀπὸ ἐκείνους πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, πού νὰ μὴ ὑπομένη ἀμέτρητον πόνον καί ὅταν σκέπτεται τὰ κακὰ καί ὅταν πραγματοποιῆ τὴν σκέψιν του. Πράγματι ποῖος ὑπῆρξε πιὸ κακός ἀπὸ τὸν Ἀχάβ; Ἄλλ’ ὅμως ἐκεῖνος μέ τὸ νὰ ἐπιθυμήσῃ τὸν ἀμπελῶνα”, σκέψου πόσον πόνον ἐδοκίμασε. Ἐνῶ δηλαδὴ ἦτο βασιλεὺς καί ἐξουσίαζεν ὅλους καί κανεῖς δέν ἤμποροῦσε νὰ προβάλλῃ ἀντίρρησην, ἐπειδὴ δέν ὑπέφερε τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, εἰσῆλθε μέ πρόσωπον σκυθρωπὸν καί κεφαλὴν σκυμμένην κάτω, μέ πολλὴν σύγχυσιν, ἔχων ζωγραφισμένον εἰς τὸ πρόσωπόν του πολὺ σκοτάδι, πού διεκήρυττε τὸν ἔλεγχον καί τὴν καταδίκην τῆς συνειδήσεώς του καί χωρὶς νὰ ἤμπορῆ νὰ κρύψῃ τὸν πόνον πού τοῦ ἐδημιουργοῦσεν ἡ στενοχώρια του. Ἔτσι λοιπόν ἔγινεν ἀντιληπτός ἀπὸ τὴν γυναῖκα του. Ὁ προδότης λοιπόν, πού παρεσύρθη καί ἔπεσεν εἰς τόσον μεγάλην κακίαν, ἐπειδὴ δέν ὑπέφερε τὸν πόνον ἀπὸ τοῦς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως ἔδωσε θηλειάν καί ἔδωσε ἔτσι τέλος εἰς τὴν ζωὴν του”. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν ἐκεῖνος πού ζῆ μέσα εἰς τὴν κακίαν πάσχει ἀπὸ τόσα πολλά, ἔτσι καί ἐκεῖνος πού ζῆ ἐνάρετα ἀπολαμβάνει γαλήνην καί ἔχει ἀτάραχον τὸν ψυχικὸν του κόσμον.

Πρόσεχε δὲ. Ἐὰν θελήσῃ κάποιος νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον ἄλλου ἢ νὰ τὸν ἀδικήσῃ, πρόσεχε πόσα κακὰ ὑποφέρει. Κυριεῦεται ἀπὸ θυμὸν, καταπληγώνεται ἀπὸ τὴν ὀργὴν του, δημιουργεῖ μέσα του ἀμέτρητα κύματα λογισμῶν, μεταχειρίζεται ἀμέτρητα μέσα, τὸν κυριεῦει φόβος καί ἀγωνία καί τρόμος, ὁ θυμὸς τὸν καταξεσχίζει, ὁ φόβος

θυμοῦ διακόπιοντος, τοῦ φόβου κατασειόντος, πῶς ἐπιτύχη, πῶς ἐπεξέλθῃ καὶ πρὸ τοῦ μέλλοντος ἀδικεῖσθαι, ἑαυτὸν ἀπόλλυται. Ὁ δὲ ἐκβαλὼν τὴν ὀργὴν, ἀπάντων ἀπήλλακται τούτων καὶ μάλα εὐκότως. Τουτοῦ γὰρ αὐτὸς κύριός ἐστι, καὶ τὸ πᾶν ἀπήρτισεν· ἐκείνου δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλὰ καὶ καιροῦ χρεία, καὶ τόπου, καὶ δόλου, καὶ κακουργίας, καὶ ὄπλων, καὶ μηχανημάτων, καὶ προσκρουσμοῦν, καὶ κολακείας, καὶ δουλείας, καὶ ὑποκρίσεως. Ὁρᾷς πῶς εὐκολον ἢ ἀρετή, δύσκολον δὲ ἢ κακία; πῶς τὸ μὲν ἀτάραχον, τὸ δὲ θορούβων γέμον; Ταύτην τοίτην ὑπογράφων ὁ προφήτης ἔλεγεν «Ἴδὼν ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Ἐντεῦθεν δείκνυται ὅτι οὐ κατὰ φύσιν ἡμῖν ἡ ἀδικία, ἀλλὰ καὶ ἀλλότριόν τι. Διὸ καὶ θαρύνει, καὶ ἕως ἂν ἀπαλλαγῶμεν, ὠδῖσι περιβάλλει. Ἐπεὶ καὶ τὸ ἔμβρονον ἕως ἂν ἀπαρτίζηται, κατὰ φύσιν ἔγκειται τῇ γαστρί· διὰ τοῦτο καὶ μένει, καὶ πόρον οὐκ ἔχει, μετὰ δὲ τὸ τελεσθῆναι, εἰς ἔνδον μένη, παρὰ φύσιν ἐστὶν ἢ διαιτριβή· ὅθεν καὶ ὠδῖνες γίνονται. Διόπερ ἢ φύσις ἐνοχλουμένη βιάζεται ἐξωθήσασθαι, ἅτε ἐργασαμένη τὸ πᾶν καὶ ἀπαρτίσασα, καὶ οὐκ ἔτι δυναμένη φέρειν. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν πρῶτον σὺλλήγησις γίνεται, καὶ τότε ὠδῖς, ἐνταῦθα δὲ πρῶτον ὠδίνησε, καὶ τότε συνέλαβε καὶ ἔτεκε.

Τί οὖν ἐστὶν εἰλεῖν; Ὅτι ἐκεῖ μὲν ἐν καιρῷ τοῦ τόκου ἡ ὠδῖς, ἐνταῦθα δὲ ἐξ ἀρχῆς ἡ ὠδῖς. Ὅμοῦ τε γὰρ ἐβου-

τὸν συνταράσσει, πῶς θὰ τὸ ἐπιτύχη αὐτό, πῶς θὰ τὸ φέρῃ εἰς πέρας, καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ πρόκειται ν' ἀδικηθῇ καταστρέφει τὸν ἑαυτὸν του. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ἀπεμάκρυνε τὴν ὀργήν, ἀπηλλάγη ἀπὸ ὅλα αὐτά· καὶ πολὺ εὐλόγα. Διότι ὁ ἴδιος εἶναι κύριος αὐτοῦ καὶ κατορθώνει τὸ πᾶν, ἐνῶ ἐκεῖνο δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ χρόνος καὶ τόπος, καὶ δόλος καὶ κακουργία καὶ ὅπλα καὶ ἔξυπνα τεχνάσματα καὶ ἀποκρούσεις καὶ ἐπιθέσεις, καὶ κολακεία, καὶ δουλεία, καὶ ὑποκρισία. Βλέπεις πῶς ἡ ἀρετὴ εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα, ἐνῶ ἡ κακία δύσκολον; πῶς τὸ μὲν πρῶτον χαρίζει γαλήνην, τὸ δὲ ἄλλο εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ ἀνησυχίας; Αὐτὴν λοιπὸν θέλων ὁ προφήτης νὰ παρουσιάσῃ, ἔλεγε· «Νὰ αὐτὸς ἐγέννησε μὲ πολὺν πόνον ἀδικίαν ἐναντίον μου, συνέλαβε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του σχέδιον πόνου δι' ἐμένα καὶ ἐγέννησε ἀνομίαν». Ἐκ τῆς ἐδῶ γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ ἀδικία δὲν ὑπάρχει μέσα μας ἐκ φύσεως, ἀλλ' εἶναι κάτι τὸ ξένον. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀνυπόφορον πρᾶγμα καὶ μᾶς περιβάλλει μὲ τρομεροὺς πόνους μέχρις ὅτου ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτὴν. Διότι καὶ τὸ ἔμβρυον, καθ' ὃν χρόνον σχηματίζεται καὶ μεγαλώνει εἶναι φυσιολογικὴ ἢ παραμονὴ του μέσα εἰς τὴν κοιλίαν καὶ διὰ τοῦτο καὶ παραμένει ἐκεῖ καὶ δὲν προκαλεῖ πόνον, μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴν ὀλοκλήρωσίν του, ἐὰν παραμένῃ μέσα εἰς τὴν κοιλίαν, ἢ διαμονὴ του δὲν εἶναι φυσιολογικὴ, καὶ διὰ τοῦτο δημιουργοῦνται ἰσχυροὶ πόνοι. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἡ φύσις, ἐπειδὴ ἐνοχλεῖται, βιάζεται νὰ τὸ βγάλῃ ἔξω, ἐπειδὴ ἔκαμεν αὐτὴ τὸ πᾶν καὶ τὸ ὀλοκλήρωσε καὶ δὲν ἤμπορεῖ ἄλλο νὰ τὸ ὑποφέρῃ. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν πρῶτον γίνεται ἡ σύλληψις καὶ μετὰ ἀκολουθεῖ ὁ τρομερὸς πόνος, ἐνῶ ἐδῶ πρῶτα ἐδημιουργήθη ὁ πόνος καὶ μετὰ συνέλαβε καὶ ἐγέννησε.

Τί ἤμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν; Ὅτι ἐκεῖ μὲν ὑπάρχει ὁ φοβερὸς πόνος κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ τοκετοῦ, ἐνῶ ἐδῶ ὑπάρχει ὁ πόνος ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Συγχρόνως

λείψαιτό τις τι πονηρόν, καὶ πρὶν ἢ πῆξαι τῆ διανοία, θόρυβος καὶ ταραχὴ κατὰ τὴν διάνοιαν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς γυναικὸς τὸ καταβληθὲν ἅπαξ σπέρμα αὐτὸ καὶ διαπλάτνεται πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ τικτομένου· ἐπὶ δὲ τῶν δόλους ραπιόντων σῆ-
 5 μερων οὗτος καταβλήθη ὁ λογισμὸς, καὶ πάλιν αὐριον ἔτερος· καὶ μυρία μεταβολαὶ τῶν πονηρῶν τούτων πραγμάτων, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συλλήψεις καὶ ὠδῖνες διαφθείρουσαι τὴν ταῦτα τίκτουσαν διάνοιαν. Οὐ γὰρ τοιοῦτος ὁ τόκος, εἶς ἐπὶ τῶν γυναικῶν· ἀλλ' ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἐχιδνῶν, τὴν
 10 μήτραν διασπῶσι, καὶ τὰ πλευρὰ διακόπτοντα τὰ παιδιά προέβουσι, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν δόλων καὶ ἐπὶ τῆς ἀδικίας. Ἄλλα γὰρ μυρία φιλονεικήσωμεν οὐ δυνασόμεθα παρασιῆσαι τῷ λόγῳ τὴν ἀλγηδόνα, ἣν ἐπομένουσιν οἱ κακοί. Διὸ καὶ τίς φησιν· Ἄ(Ο) δὲ κακὸς μόνος ἀντλήσει τὰ κακά. Τί γὰρ χαλε-
 15 πώτερον καὶ ἀλγεινότερον τοῦ βασκαίνοντος, τοῦ ἐπιθευλεύοντος, τοῦ τῶν ἀλλοτριῶν ἐφιεμένου; Δημίον παντὸς χαλεπώτερον τὰ πάθη ταῦτα τὴν ψυχὴν καταξάτει.

14. Ὡστε εἰκότως ὠδῖνας ἐκάλεισε τοὺς τοιοῦτους λογισμοὺς. Ἄλλ' ὡσπερ αἱ γυναῖκες ἀπὸ συνουσίας τίκτουσι, γὰρ
 20 μὲν ἔγγεινά τὰ σώματα ἢ, τοιαῦτα εἰκότως καὶ τὰ τικτόμενα, ἂν δὲ διεφθαρομένα, μιμῆται τῶν γονέων τὴν φύσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λογισμῶν. Καὶ μὲν ἀγαθοῖς συγγένη, τοιαῦτα ἔσται καὶ τὰ ἔκγονα, ἂν δὲ πονηροῖς, καὶ μὴ προσέχης, πολλὴν

δηλαδή ἐσκέφθη κανείς κάποιο κακόν, καί πρὶν ἀκόμη τὸ σταθεροποιήσῃ μέσα εἰς τὴν σκέψιν του, καταλαμβάνεται ἢ διάνοιά του ἀπὸ ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γυναικὸς τὸ σπέρμα ποῦ ἐρρίφθη μίαν φορὰν, τὸ ἴδιο καὶ διαπλάσσεται διὰ νὰ γίνῃ ἐκεῖνο ποῦ θὰ γεννηθῇ, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων ποῦ μηχανορραφοῦν σήμερα ἐγεννήθη αὐτὸς ὁ λογισμὸς, ἐνῶ αὔριον γεννᾶται ἄλλος καὶ εἶναι ἀμέτρητα τὰ σπέρματα αὐτῶν τῶν πονηρῶν πραγμάτων καὶ καθημερινὰ συλλήψεις καὶ φοβεροὶ πόνοι καταστρέφουν τὴν διάνοιαν ἐκείνην ποῦ γεννᾷ αὐτά. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ὁ τοκετὸς ὁμοῖος μὲ τὸν τοκετὸν τῶν γυναικῶν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐχιδνῶν τὰ παιδιὰ των γεννῶνται ἀφοῦ σχίσουν τὴν μήτραν καὶ σπάσουν τὰ πλευρὰ, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δόλων καὶ τῆς ἀδικίας. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη διατυπώσωμεν ἀμετρήτους λογομαχίας, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παραστήσωμεν μὲ τὸν λόγον τὸν φοβερὸν πόνον ποῦ ὑπομένουν οἱ κακοί. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος λέγει «Ὁ δὲ κακὸς μόνος του θὰ ὑπομείνῃ τὰ κακὰ». Διότι τί ὑπάρχει φοβερώτερον καὶ πιὸ ἀνυπόφορον ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ φθονεῖ, ποῦ ἐπιβουλεύεται τὸν πλησίον του, ποῦ ποθεῖ τὰ ξένα πράγματα; Αὐτὰ τὰ πάθη κατακομματιάζουν τὴν ψυχὴν φοβερώτερα ἀπὸ ὅποιονδήποτε δῆμιον.

14. Ὡστε πολὺ εὐλογα ὠνόμασεν ὠδῖνας τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες γεννοῦν μετὰ ἀπὸ συνουσίαν μὲ τὸν ἄνδρα, καὶ ἂν μὲν εἶναι ὑγιῆ τὰ σώματα, τέτοια φυσικὸν εἶναι νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνα ποῦ γεννῶνται, ἂν δὲ εἶναι ἄρρωστα τὰ τέκνα κληρονομοῦν τὴν ἀρρώστιαν τῶν γονέων, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς λογισμοὺς. Ἐάν μὲν συναναστρέφῃσαι καλοὺς ἀνθρώπους, τέτοια θὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ποῦ προκύπτουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν συναναστροφὴν, ἂν ὅμως συναναστρέφῃσαι κακοὺς καὶ δὲν προσέχῃς, θὰ εἶναι μεγάλη ἡ

ἐκεῖθεν λήρη τὴν λύμην. "Ακουσον γοῶν ὁ προφήτης τί φησιν
 «Ἀπὸ τοῦ φόβου σου ἐν γαστρὶ ἐλάθομεν, καὶ ὠδινήσαμεν,
 καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας». Ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ διαβό-
 λου «Ὡὰ ἀσπίδων ἔροηξαν, καὶ ἰσὶν ἀράχνης ὕφαινουσι».

- 5** Φεύγωμεν τοίνυν τοὺς πονηροὺς. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἐξὸν
 ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ προσιαγμάτων καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν,
 μὴ βούλεσθαι, ἀλλὰ τὰς τῶν πονηρῶν συνουσίας διώκειν,
 ταῦτον ποιούντας ὥσπερ ἂν γυναῖκα, ἔχουσαν ἐξουσίαν βασι-
 λεῖ συναρθῆναι, μὴ ἀρέχεσθαι, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνου ληοτὴν καὶ
10 τοιχωρῶρον αἰρεῖσθαι λαβεῖν σύνοικον;

- «Λάκκον ὄρουξε, καὶ ἀνέσκαψε» αὐτόν, καὶ ἐμπροστίει
 εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσατο». Πάλιν ταῖς μεταφοραῖς κέχρηται,
 ὥσπερ διὰ τῆς ὠδίνος τὸν πόρον δηλῶν, οὕτω διὰ τοῦ λάκκου
 τὸ δυσπαλάλακτον ἐνδεικνύμετος. «Καὶ ἐμπροστίει εἰς βόθρον,
15 ὃν εἰργάσατο». "Ὅπερ ἕτερός φησιν «Ὁ ὄρουσων βόθρον τῷ
 πλησίον αὐτοῦ, ἐμπροστίει εἰς αὐτόν». Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ
 Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ τοιαύτην συγκληροῦσαι τῇ ἐπιβουλῇ
 τὴν φύσιν, ὥστε εἰς τοὺς ἐπιβουλεύοντας περιτρέπεσθαι τὰ
 δίκτυα, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν ἀποσιῶσι τῆς κατὰ τοῦ πλησίον μά-
20 χης καὶ μηχανῆς. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως γέγονεν. Ὁ
 μὲν γὰρ μέλλων ἀναιρεῖσθαι διεσώθη, ὁ δὲ Φαραὼ διὰ τῆς
 ὁδοῦ, ἧς κατὰ τῶν παιδῶν ἐμηχανήσατο, δι' αὐτῆς ἀπώλετο.
 Κελεύσας γὰρ ἀναιρεῖσθαι τὰ παιδίαι, ἠγάγκασε τὴν μητέρα
 Μωϋσέως ἐκθετον διὰ τὸ δέος ποιῆσαι τὸ βρέφος· καὶ ἀπὸ
25 τοῦ ποταμοῦ ἀνελομένη τὴν θήγην ἢ θυγάτηρ τοῦ Φαραῶ,

80. Ἦσ. 26, 18.

81. Ἦσ. 59, 5.

καταστροφή σου ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἦκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ προφήτης. «Κυριευμένοι ἀπὸ τὸν ἱερὸν φόβον σου ἐσυλλάβαμεν εἰς τὴν κοιλίαν μας καὶ ἐδοκιμάσαμεν φοβερούς πόνους καὶ ἐγεννήσαμεν πνεῦμα σωτηρίας»⁸. Διὰ δὲ τοὺς λογισμοὺς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὸν διάβολον, λέγει· «Αὐτοὶ ἐπώασαν καὶ ἔσπασαν αὐγὰ ἀσπίδων καὶ ὑφαίνουν ἴσθον ἀράχνης»⁹. Ἦς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τοὺς κακοὺς. Διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐνῶ εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συλλάβωμεν καὶ νὰ γεννήσωμεν, νὰ μὴ θέλωμεν, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκωμεν τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς κακοὺς, κάμνοντες τὸ ἴδιο μὲ μίαν γυναῖκα, ποῦ, ἐνῶ ἤμπορεῖ νὰ ὑπανδρευθῆ βασιλέα, νὰ μὴ δέχεται, ἀλλὰ νὰ προτιμᾷ νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον ἀντὶ ἐκείνου ἓνα ληστήν καὶ κλέπτην;

«Ἔσκαψε καὶ ἤνοιξε λάκκον καὶ τὸν ἐσκέπασεν ἀπὸ ἐπάνω, ἀλλ' ὁ ἴδιος θὰ πέσῃ εἰς τὸν βόθρον ποῦ ἔκαμε». Πάλιν χρησιμοποιοῖ τὰς μεταφορὰς καὶ ὅπως ἀκριβῶς μὲ τὴν ὠδίνα τοῦ τοκετοῦ δηλώνει τὸν πόνον, ἔτσι καὶ μὲ τὸν λάκκον δείχνει τὸ δύσκολον τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν κακίαν. «Καὶ θὰ πέσῃ μέσα εἰς τὸν βόθρον ποῦ ἔκαμε». Αὐτὸ τὸ ἴδιο ἄλλος τὸ λέγει ὡς ἐξῆς· «Ἐκεῖνος ποῦ σκάπτει λάκκον διὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσῃ ὁ ἴδιος εἰς αὐτόν». Καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι συνένωσε τὴν ἐπιβουλήν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἔτσι, ὥστε τὰ δίκτυα νὰ καταντοῦν νὰ τυλίγουν ἐκείνους ποῦ ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ σταματήσουν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὴν μάχην καὶ τὴν μηχανορραφίαν ἐναντίον τοῦ πλησίον των. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὸν Μωϋσῆν. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἐπρόκειτο νὰ φονευθῆ, διεσώθη, ἐνῶ ὁ Φαραὼ ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀπώλειαν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ποῦ ἐμηχανεύθη ἐναντίον τῶν παιδιῶν. Μὲ τὸ νὰ δώσῃ δηλαδὴ ἐντολήν νὰ φονευθοῦν τὰ παιδιά, ἠνάγκασε τὴν μητέρα τοῦ Μωϋσέως νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀπὸ τὸν φόβον τῆς τὸ βρέφος, ἢ δὲ θυγατέρα τοῦ Φαραὼ ἀφοῦ ἀνέσυρε

καὶ εὐροῦσα τὸ θρόνος ἀνέθρεψε, καὶ αὐξηθεὶς ἐκεῖνος πάν-
τας ἀπώλεσεν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ εὐμηχανία τοῦ Θεοῦ μάλιστα
διαλάμπει καὶ τοῖς ποιητοῖς πολὺς ὁ σωφρονισμός, καὶ τοῖς
διαμ' εὐγοῦσιν ἡ ἡδονή.

- 5 Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ παγκάλου Ἰωσήφ γέγονεν. Ἐμβαλόν-
τες γὰρ αὐτὸν εἰς δουλείαν οἱ ἀδελφοί, ἔπαθον ἅπερ ἔπαθον,
καὶ τὸν μὲν ἔβλαψαν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ ὤρησαν, αὐτοὶ δὲν την
τραγωδίαν ἐκείνην ὑπέμειναν. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα λέγειν ἐ-
ξόν, σκόπει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ἐπλεονέκτησέ τις; Ἐαυτὸν
10 ἀπώλεσε. Τὸν μὲν γὰρ πλεονεκτηθέντα πολλάκις καὶ ὤρησε,
τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν προὐδωκεν. Ἠδίκησέ τις; Ἐαυτῷ τὸ
ξίφος περιέπειρεν. Οὐ γὰρ τὸ παθεῖν κακῶς, ἀλλὰ τὸ ποιῆ-
σαι κακῶς, τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ πάσχειν κακῶς. Διὰ τοῦτο
καὶ Παῦλος παρῆνει μᾶλλον ἀδικεῖσθαι, καὶ μὴ ἀδικεῖν
15 καὶ ὁ Χριστός, ραπίζεσθαι καὶ μὴ ἀτιροραπίζειν, ἀλλὰ καὶ
παρέχειν ἑαυτὸν εἰς τὸ πάσχειν. Τοῦτο μεγίστης ἰσχύος, τοῦ-
το ὑπομονὴν ἐργάζεται, τοῦτο ἰσχυρὰν τὴν ψυχὴν κατασκευά-
ζει, τοῦτο τῶν παθῶν ἀνώτερον ποιεῖ. Ὁ γὰρ ἀδικῶν ἔτε-
ρον, ἢ ἰβπιων, ἢ ὑβρίζων, πρότερον αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πάθους
20 χειρωθεὶς, καὶ αἰχμάλωτος γενόμενος, τότε δοκεῖ τὸν πλη-
σίον ἀδικεῖν· αὐτὸς δὲ χαλεπώτερον πέπονθε, τὴν ἐσχάτην
δουλείαν δουλεύσας.

«Ἐπιστρέφει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ
κορυφῇν αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταθήσεται». Καὶ περὶ τοῦ
25 Ἀχιτόφελ καὶ περὶ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ταῦτα εἰρηθῆναι φασιν·

τὸ καλάθι ἀπὸ τὸν ποταμὸν καὶ ἤϊρε τὸ βρέφος, τὸ ἀνέθρεψε, καὶ ἐκεῖνος ἀφοῦ ἐμεγάλωσε κατέστρεψεν ὅλους. Μὲ αὐτὸ τὸ γεγονὸς καὶ διαλάμπει κατ' ἐξοχὴν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐξεύρεσιν τρόπων καὶ σωφρονίζονται πάρα πολὺ οἱ κακοὶ καὶ νοιώθουν μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐκεῖνοι πού διαφεύγουν τὰ κακά.

Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ. Διότι, ἀφοῦ τὸν ἐπώλησαν ὡς δοῦλον, ἔπαθον ἐκεῖνα πού ἔπαθον, καὶ ἐκείνον μὲν δὲν τὸν ἔβλαψαν καθόλου, ἀντίθετα μάλιστα καὶ τὸν ὠφέλησαν, οἱ ἴδιοι ὅμως ὑπέμειναν τὴν τραγωδίαν ἐκείνην. Καὶ πολλὰ παρόμοια εἶναι δυνατόν ν' ἀναφέρωμεν, σκέψου δὲ καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶναι κάποιος πλεονέκτης. Ὁδήγησε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ἀπώλειαν. Διότι ἐκείνον μὲν πού τοῦ ἤρπαξε τὰ ὑπάρχοντά του, πολλὰς φορές καὶ τὸν ὠφέλησε, ἐνῶ τὴν ψυχὴν του τὴν ἐπρόδωσεν. Ἦδίκησε κάποιος; Εἰς τὸν ἑαυτὸν του ἐβύθισε τὸ ξίφος. Διότι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι κακοπάθημα, ὄχι τὸ νὰ δέχεται κανεὶς κακοπαθήματα, ἀλλὰ τὸ νὰ προκαλῆ κακοπαθήματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐσυμβούλευε νὰ προτιμᾷ κανεὶς ν' ἀδικῆται, παρά νὰ ἀδικῆ. Καὶ ὁ Χριστὸς ἔδιδεν ἐντολήν νὰ δέχεται κανεὶς ράπισμα καὶ νὰ μὴ ἀνταποδίδῃ ράπισμα²³, ἀλλὰ καὶ νὰ παρέχῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς κακοπαθήματα. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μεγίστης δυνάμεως, αὐτὸ δημιουργεῖ ὑπομονήν, αὐτὸ κάμνει τὴν ψυχὴν ἰσχυράν, αὐτὸ κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἀνώτερον ἀπὸ τὰ πάθη. Διότι ἐκεῖνος πού ἀδικεῖ ἄλλον, ἢ τὸν κτυπᾷ ἢ τὸν ὑβρίζει, αὐτὸς προηγουμένως ἀφοῦ δουλωθῆ ἀπὸ τὸ πάθος καὶ γίνῃ αἰχμάλωτος αὐτοῦ, τότε νομίζει ὅτι ἀδικεῖ τὸν πλησίον του· ὁ ἴδιος ὅμως ἔπαθε χειρότερα, ὑποδουλώσας τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν πιὸ χειροτέραν δουλείαν.

«Θὰ ἐπιστρέψῃ τὸ κακὸν αὐτό, πού μὲ πόνον ἠτοίμασε, καὶ θὰ πέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ θὰ κατεβῆ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σώματός του ἢ ἀδικία». Αὐτὰ, λέγουν, ὅτι ἔχουν λεχθῆ καὶ διὰ τὸν Ἀχιτόφελ καὶ διὰ τὸν Ἀβεσ-

- ἀμφοτέροων γὰρ ἡ κεφαλὴ εἰς τιμωρίαν κατέβη. Ὁ μὲν γὰρ
 ἀγρόνη χρησάμενος, οὕτω τὸν βίον κατέλυσεν· ἐκεῖνος δὲ ἀπὸ
 τοῦ δένδρου ἐλθὼν, καὶ ἐξαρτηθεὶς ὑπὸ τῆς κόμης, πολλὸν ἐ-
 κρέματο χρόνον. Οὕτω καὶ Ἰούδας ἀγρόνη τὸν βίον κατέ-
 5 λυσεν, εἰδὼς ὅτι ἐπὶ κακῷ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πάντα εἰσγά-
 σαιτο. Καὶ ὁ Ἀχιτόν ἐλ τοῖσας ὅτι πάντως περιέσται ὁ Δαβὶδ,
 ἀπελθὼν ἀπήγατο· καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ ἄκων ἐκρέματο, καὶ
 οὐκ εὐθέως ἀνηρεῖτο, ἀλλ' ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ πρότερον
 ἀνηρητήθη, καὶ τῷ ξύλῳ προσηλώθη, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον
 10 ἄνωθεν φέροντος, ἐπὶ πολλὸν ἐκρέματο χρόνον, ὑπὸ τοῦ συνει-
 δότιος λοιπὸν μαστιζόμενος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπεθύμει τὴν δε-
 ξίαν τῷ λαιμῷ βαπίσαι τῷ πατρικῷ, ὁ δὲ πατὴρ καὶ οὕτω
 φείσασθαι αὐτοῦ παρήρει τοῖς στρατιώταις. Καὶ οὕτως οὐκ
 ἦν κερδοξίας τὸ λεγόμενον, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἀποδύρεται.
- 15 Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἦν σπουδῆς τὸ γινόμε-
 νον, ἀλλ' ὅλον θεῖον ἦν τὸ δικαστήριον, τρίχες καὶ ξύλον
 αὐτὸν ἔδησαν, καὶ ἕωρον ἄλογον παρέδωκε, καὶ ἀντὶ μὲν σχοι-
 ρίου ἢ κόμης, ἀντὶ δὲ ξύλου τὸ δένδρον γέγονεν, ἀντὶ δὲ στρα-
 τιώτου προήγαγεν αὐτὸν ἢ ἡμίονος. Καὶ σκόπει τὸ παράδο-
 20 ξον. Ταῦτα παθόντις, οὐδεὶς ἐτόλμησε προσελθεῖν τῶν αὐ-
 τοῦ, καὶ καθελεῖν αὐτόν, τοσαύτης γενομένης σχολῆς. Καὶ
 τοῦτο δὲ ὁ Θεὸς ὠκονόμεναι, ὥστε μήτε καθαιρεθῆναι, μήτε
 δεδεμέιον ἀπενεχθῆναι τῷ πατρί, ἐπειδὴ τὰ πατρικὰ σπλάγ-
 25 μαστιότερον, ὅτι ὁ καταλλάξας αὐτῷ τὸν πατέρα, οὕτως αὐτόν

σαλώμ' διότι καὶ τῶν δύο ἡ κεφαλὴ ἐδέχθη τὴν τιμωρίαν. Καθ' ὅσον ὁ μὲν Ἀχιτόφελ, ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησεν ἀγχόνην, ἔτσι ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἐνῶ ὁ Ἀβεσσαλώμ, ἐλθὼν κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ περιπλακείσα ἡ κόμη του ἀπὸ τὰ κλαδιά, ἔμεινεν ἐκεῖ κρεμασμένος πολὺν χρόνον. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰούδας μὲ ἀγχόνην ἐτερμάτισε τὴν ζωὴν του, ἀντιληφθεὶς ὅτι ὅλα τὰ ἔκαμε διὰ τὸ κακὸν τῆς κεφαλῆς του. Καὶ ὁ Ἀχιτόφελ ἀντιληφθεὶς ὅτι θὰ ὑπεριοχύσῃ ὅπως δῆποτε ὁ Δαυὶδ, ἔφυγε καὶ ἐπῆγε καὶ ἐκρεμάσθη. Καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ ἐκρεμάσθη χωρὶς τὴν θέλησίν του, καὶ δὲν ἀπέθανεν ἀμέσως, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς δικαστήριον, προηγουμένως ἐκρεμάσθη καὶ ἐκαρφώθη εἰς τὸ δένδρον, καὶ δεχθεὶς τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἔμεινεν ἐκεῖ κρεμασμένος ἐπὶ πολὺν χρόνον, βασανιζόμενος καὶ ἀπὸ τὴν συνείδησίν του. Αὐτὸς δηλαδὴ ἐπιθυμοῦσε νὰ βυθίσῃ τὸ δεξιὸν του χερὶ εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ πατέρα του, ἐνῶ ὁ πατέρας του ἀκόμη καὶ ἔτσι ἐπαρακαλοῦσε τοὺς στρατιώτας του νὰ τὸν λυπηθοῦν. Καὶ ἐπομένως δὲν τὸ κάνει ἀπὸ ματαιοδοξίαν τὸ ὅτι λέγει ὅτι θρηνεῖ μετὰ τὸν θάνατόν του.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸ πού συνέβη δὲν ἦτο ἀνθρωπίνῃ ἐνέργεια, ἀλλ' ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς θείας δικαιοσύνης, τρίχες καὶ κλαδιά δένδρου τὸν ἔδεσαν καὶ ὅτι τὸν παρέδωσε ζῶον ἄλογον, καὶ ἔγιναν ἀντὶ σχοινίου τὰ μαλλιά του, ἀντὶ ξύλου τὸ δένδρον, καὶ ἀντὶ στρατιώτου τὸν ὠδήγησεν ἡμίονος. Καὶ πρόσεχε τὸ παράδοξον. Ἄν καὶ ἔπαθεν αὐτά, κανεὶς δὲν ἐτόλμησεν ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τὸν ξεκρεμάσῃ, ἂν καὶ ἔμειναν ἐκεῖ τόσον πολὺν χρόνον. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐρρῦθμισεν ἔτσι ὁ Θεός, ὥστε οὔτε νὰ καθαιρεθῇ οὔτε νὰ ὀδηγηθῇ δεμένος εἰς τὸν πατέρα του, ἐπειδὴ τὰ πατρικὰ σπλάγχνα ἐξεδήλωναν τὴν λύπην των πέραν τοῦ μέτρου· καὶ τὸ πῶς θαυμαστὸν βέβαια εἶναι, ὅτι ἐκεῖνος πού τὸν ἐσυμφιλίωσε μὲ τὸν πατέρα του αὐτὸς τὸν ἐφόνευε, γενόμενος σφο-

ἀνὴρει, μονοουχὶ κατήγορος σφοδρὸς ἐπιστάς· ἀλλ' ἀνὴρει μὲν οὗτος, ἐφηφίζετο δὲ ὁ Θεός.

15. "Ὅτι γὰρ ἄνωθεν ἡ ψῆφος κατεφέρετο, ἀκουσον αὐτοῦ τοῦτο πῶς παρέστησε· εἰπὼν γάρ, «Ἐπὶ κορυφὴν ἢ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται», φησί· «Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ψαλῶ τῷ ὄνομαι Κυρίου τοῦ ὑψίστου». Εὐχαριστήσομεν, φησί, οὐ ταῖς ἐτέρων χαίρων σφαγαῖς, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον ἀποδεχόμενος. Καὶ τίς δύναται αὐτῷ εὐχαριστήσασθαι κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ;

10 τίς δὲ αὐτὸν αἰνέσει, ὡς ἔστιν; Οὐδεὶς. Τί ἐστι, «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ»; Ἀπὸ τοῦ, 'ἐπὶ δικαιοσύνη αὐτοῦ'. Καὶ ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ ὑψίστῳ. Αὐτοῦ γάρ ἐστι τὰ νικητήρια, αὐτοῦ τὰ τρόπαια, εὐκ ἐμά. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πολέμων, βασιλέως νικήσαντος, χοροὺς στήσαντες ἄδουσι, εἰς ἐκεῖνον

15 τὰς εὐφημίας ἀναφέρουσι· οὕτω καὶ γὰρ ποιήσω, φησί. Διὰ τοῦτο, οὐκ εἶπεν, 'ἐξομολογοῦμαι', ἀλλ' «Ἐξομολογήσομαι», δηλῶν, ὅτι οὐδὲ μετὰ τὸ τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν ἐπιλατθάνεται, οὐδὲ γίνεται ραθυμότερος, ἀλλὰ νῆφει καὶ ἐγρήγορον οὐκ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τοῦτον δεῖται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμῖν τοῦτο χρήσι-

20 μόν καὶ κερδαλέον. "Ὡσπερ γὰρ θυσίας ἔλαβεν, οὐχὶ δεόμενος θυσιῶν ('Ἐὰν γὰρ πεινάσω, φησί, οὐ μὴ σοι εἶπω), ἀλλ' ἐνάγων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν, οὕτω καὶ ὕμνους δέχεται, οὐ δεόμενος τῆς παρ' ἡμῶν εὐφημίας, ἀλλ' ἐπιθυμῶν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Θεῷ γὰρ περισπούδαστον ἡ-

25 μῶν ἐπίδοσις ἢ κατ' ἀρετὴν. Οὐδὲν δὲ οὕτως ἐπιτιμῶν ποιεῖ εἰς ἀρετὴν ὡς τὸ συνεχῶς ὁμιλεῖν Θεῷ καὶ διηγεκῶς εὐχα-

δρός κατηγορος αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν ἐφόνευε μὲν αὐτός, τὸ ἀπεφάσιζεν ὁμως ὁ Θεός.

15. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἢ ἀπόφασις ἐλαμβάνετο ἀπὸ τὸν Θεόν, ἄκουσε αὐτὸν πῶς τὸ ἐπαρουσίασεν αὐτό· διότι, ἀφοῦ εἶπε, «Θά κατεβῆ ἡ ἀδικία του εἰς τὴν κεφαλὴν του», λέγει εἰς τὴν συνέχειαν· «Θά ὑμνήσω καὶ θά δοξάσω τὸν Κύριον σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην ποῦ ἔδειξε δι' ἐμένα, καὶ θά ψάλω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ ὑψίστου ὕμνον εὐχαριστίας». Ἄς εὐχαριστήσωμεν, λέγει, ὄχι ἐπειδὴ χαίρομαι μὲ τὰς σφαγὰς τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀποδέχομαι τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖος ἤμπορεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην του; Ποῖος θὰ τὸν ἐξυμνήσῃ ἐπαξίως; Κανείς. Τί σημαίνει, «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ»; Λέγεται ἀντὶ τοῦ, ἵδιὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Καὶ θὰ ἐξυμνήσω τὸν Κύριον τὸν ὑψιστον. Διότι εἰς σὺτὸν ἀνήκουν τὰ νικητήρια, ἰδικά του εἶναι τὰ τρόπαια καὶ ὄχι ἰδικά μου. Διότι ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τοὺς πολέμους, ὅταν νικήσῃ ὁ βασιλεύς, ἀφοῦ στήσουν χορούς, τραγουδοῦν, ἀποδίδοντες εἰς ἐκείνον τὰς ἐπευφημήσεις· ἔτσι θὰ κάνω καὶ ἐγώ, λέγει. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ἵδιον εὐχαριστῶ, ἀλλὰ «Θά τὸν εὐχαριστήσω», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν τὸν λησμονεῖ μετὰ τὴν ἀπολαβὴν τῶν ἀγαθῶν, οὔτε γίνεται πιὸ ἀδιάφορος, ἀλλὰ συνεχίζει τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὴν ἐπαγρύπνησίν του· ὄχι ἐπειδὴ τὸ ἔχει αὐτὸ ἀνάγκη ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι χρήσιμον δι' ἡμᾶς καὶ ὠφέλιμον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔλαβε θυσίας, ἂν καὶ δὲν ἐχρειάζετο θυσίας (Διότι λέγει, ἐὰν πεινάσω, δὲν θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ), ἀλλὰ διὰ νὰ κάνῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸν τιμῶσιν, δέχεται καὶ ὕμνους, ὄχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας δοξολογίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι περιπόθητον πρᾶγμα διὰ τὸν Θεόν εἶναι ἡ ἐπίδοσίς μας εἰς τὴν ἀρετὴν. Τίποτε δὲ δὲν συντελεῖ τόσον πολὺ εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀρετῆς, ὅσον τὸ νὰ συνομιλῇ κανείς συνεχῶς μὲ τὸν Θεόν καὶ νὰ εὐχαριστῇ διαρκῶς

ριστειν και ψάλλειν τῷ Θεῷ· ψάλλει δὲ τῷ Θεῷ, ἐκπλη-
 τώμενος αὐτοῦ τὴν δικαιοκρισίαν, τὴν μακροθυμίαν.

Καὶ ποῦ, φησὶν, ἡ μακροθυμία, ἀναιρεθέντος τοῦ τυράν-
 του; Πολλὴ μὲν οὖν καὶ μεγάλη. Καὶ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὸν πο-
 5 λὺν χρόνον, ὥστε εἰς μετάνοιαν ἐλθεῖν καὶ τὰ βασίλεια κα-
 τασχεῖν ἔδωκεν, ἵνα τὴν οἰκίαν ἰδῶν, εἰς ἣν ἠδῆξήθη καὶ ἐ-
 τραύφη, καὶ τὰ τοῦ πατρὸς σύμβολα, εἰς μετάνοιαν ἔλθῃ. Εἰ
 γὰρ μὴ θηροίον ἦν καὶ λιθίνην εἶχε ψυχὴν, ἱκανὰ πάντα ἐ-
 κείνα αὐτὸν ἐλαγαγεῖν ἢ τραπέζα, καθ' ἣν ἐκοιτώνει τῷ
 10 πατρὶ, ὁ οἶκος τὰ συνέδρια, ἐνθα οἱ λόγοι αὐτὸν καιήλλαξαν
 φόνον τοιοῦτον πεποιηκότα μετὰ τούτων καὶ ἕτερα ἦν ἱκανὰ
 αὐτὸν μαλάξαι. Καὶ γὰρ ἤκουσεν διι θυγᾶς καὶ ἀλήτης πε-
 ριήροχοιο, ὅτι τὰ ἔσχατα ἔπασχε δεινά. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἐμά-
 λαιπεν, ἔδει αὐτὸν τὰ τοῦ Ἀχιτόφελ σωφροσύσαι, τὴν ἀγχό-
 15 μην, τὸν θάνατον, ὥστε διὰ πάντων ἐλθεῖν εἰς μετάνοιαν. Οὐδὲ
 γὰρ ἠγνόησε τὰ τοῦ φίλου. Τί δὲ καὶ ἔχων ἐγκαλεῖν τῷ πα-
 τρὶ, ταῦτα ἐποίει; Ὅτι ἐξ ὀφθεως αὐτὸν πεποίηκεν; Ἄλλ'
 ἔδει διὰ τοῦτο καὶ θανατώσαι καὶ ἀποδέξασθαι, ὅτι ἀδελφοκτό-
 νον γενόμενον ἡμέρους ἤνεγκεν. Ἄλλ' οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν,
 20 ἀλλ' ἐπιθυμία ἁλοῦς ἀκαίρω, καὶ ταῦτα λοιπὸν γέροντος δν-
 τος τοῦ πατρὸς, καὶ ἐπὶ θύραις τῆς προσδεκτικῆς οὐρας, οὐκ
 ἀνέμειπεν οὐδὲ σμιζόν. Πῶς δὲ οὐκ ἐνενόησεν, ὅτι καὶ νι-
 κήσας πάντων ἀθλιώτερον ἔξει θίον, ἐναγῆς ὢν καὶ ἀκά-
 θαρτος, καὶ ἀπὸ τοῦ τροπαίου;

καὶ νὰ δοξολογῇ τὸν Θεόν. Αὐτὸς δὲ δοξολογεῖ τὸν Θεόν ἐπειδὴ ἐκπλήσσεται ἀπὸ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν τοῦ.

Καὶ ποῦ εἶναι, λέγει, ἡ μακροθυμία τοῦ, ἀφοῦ ἐφανεύθη ὁ τύραννος; Πράγματι εἶναι πολλὴ καὶ μεγάλη. Καθ' ὅσον τὸν ἄφησε ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥστε νὰ μετανοήσῃ τὸν ἐπέτρεψε νὰ κυριεύσῃ τὰ ἀνάκτορα, ὥστε, βλέποντας τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμεγάλωσε καὶ ἀνετράφη, καὶ τὰ σύμβολα τοῦ πατέρα τοῦ, νὰ μετανοήσῃ. Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο θηρίον καὶ δὲν εἶχε πέτρινην ψυχὴν, ἦσαν ἀρκετὰ ὅλα ἐκεῖνα νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τὴν μετάνοιαν· ἡ τράπεζα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸν πατέρα τοῦ, ἡ οἰκία, τὰ συνέδρια, ὅπου τὸν ἐσυμφιλίωσαν οἱ λόγοι ἂν καὶ διέπραξε τέτοιον φόνον, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ ἄλλα ὑπῆρχαν ποῦ ἦσαν ἱκανὰ νὰ μαλακώσουν τὴν ψυχὴν τοῦ. Καθ' ὅσον ἤκουσεν ὅτι περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡσὰν φυγὰς καὶ ἀλήτης, ὅτι ὑπέφερε τὰ πιὸ χειρότερα κακά. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ δὲν τὸν ἐμαλάκωναν, ἔπρεπε νὰ τὸν σωφρονίσουν τὰ παθήματα τοῦ Ἀχιτόφελ, ἡ ἀγχόνη αὐτοῦ, ὁ θάνατος, ὥστε μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ ὀδηγηθῇ εἰς μετάνοιαν. Διότι ἐγνώριζε τὰ παθήματα τοῦ φίλου τοῦ. Διὰ ποῖο δὲ πρᾶγμα ἤμποροῦσε νὰ κατηγορήσῃ τὸν πατέρα τοῦ, διὰ τὸ ὁποῖο ἔκαμνεν αὐτά; Ἐπειδὴ ἐξ ὀψεως τὸν ἔκρινεν; Ἄλλ' ἔπρεπε δι' αὐτὸ νὰ τὸν θαυμάσῃ καὶ νὰ τὸν παραδεχθῇ, διότι ἂν καὶ ἐγίνεν ἀδελφοκτόνος, ἐκεῖνος τὸ ὑπέφερον αὐτὸ μὲ ἡρεμίαν. Ὅμως διὰ τίποτε ἄλλον δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, ἀλλὰ κυριευθεὶς ἀπὸ παράκαιρον ἐπιθυμίαν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ πλεον ὁ πατέρας τοῦ ἦτο γέρων καὶ ἡ ἐλπίς διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας εὐρίσκετο πρὸ τῆς θύρας, δὲν ἐπερίμενεν οὔτε δι' ὀλίγον. Πῶς δὲ δὲν ἐσκέφθη, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη νικίησθαι εἶναι ἢ ζωὴ τοῦ ἀθλιωτέρα ἀπὸ τὴν ζωὴν ὄλων, ἀφοῦ θὰ εἶναι βδελυρὸς καὶ ἀκάθαρτος καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ τροπαιὸν τῆς νίκης;

16. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ πενίαν ὀδυρόμενοι; Πόσης ταῦτα
 πενίας οὐ χαλεπώτερα; πόσης νόσου; πόσης ὀδύνης; Οὐκ
 εἶπεν οὐδὲν τοιοῦτον πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ἀπεδυοπέτησεν,
 οὐδὲ ἐθρήνησεν λέγων· καλῶς γε ἀπολαμβάνω τὰς ἀμοιβάς,
 5 ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελειῶν ἡμέρας καὶ νυκτός, ὁ ἐν ἀξιώ-
 ματι τοιοῦτῳ, πάντων γενόμενος ταπεινότερος· ὁ τῶν ἐχθρῶν
 φειοάμετος, εἰς χεῖρας ἀκολάσιον παιδὸς ἐξεδόθη. Οὐδὲν
 τοιοῦτον οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνετόρησεν, ἀλλ' ἔφερεν ἅπαντα μετὰ
 φιλοσοφίας, μίαν ἔχων παραμυθίαν ἐν τοῖς γινομένοις, τὸ
 10 τοῦ Θεοῦ ταῦτα εἰδῶτος γίνεσθαι. Καθάπερ καὶ οἱ τρεῖς παῖ-
 δες ἔλεγον· «Καὶ εἴαν μὴ γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς
 θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῆ χρυσοῦ, ἣ ἔσθησας,
 σὺ προσκυνεῖμεν»· εἰ δέ τις εἶπε πρὸς αὐτούς· καὶ ποῖα ἐλ-
 πίδι ἀποθνήσκετε; τί προσδοκῶντες, τί δὲ ἐλπίζοντες μετὰ
 15 τὸν θάνατον, μετὰ τὸ πῦρ (οὐδέπω γὰρ τῆς ἀνασιάσεως ἦν
 ἡ προσδοκία); ἤκουσεν ἄν ὅτι αὕτη μεγίστη ἡμῖν ἀντίδοσις,
 τὸ διὰ Θεὸν ἀποθανεῖν. Οὕτω καὶ αὐτὸς μεγίστην ταύτην
 ἠγεῖτο παραμυθίαν, τὸ τὸν Θεὸν εἰδῶτα ταῦτα μὴ κολύειν.
 Καὶ γὰρ ἐραστικῆς μυριάκις ἂν ἔλοιτο ἕπερ ἐρωμένης κατα-
 20 σφαγήναι, καίτοι οὐδὲν μετὰ θάνατον προσδοκῶν παρ' ἐκείνης.
 Οὕτω δὴ καὶ ἡμᾶς δεῖ, μὴ βασιλείας προσδοκίᾳ, μηδὲ
 ἄλλῃ τινὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν
 τὸν Θεὸν πάντα πάσχειν. Ἄλλ' οὕτως εἰσὶ πολλοὶ καὶ ἔτι ἀνα-
 πεπιωκότας, καὶ νωθροί, οἳ οὐδὲ μετὰ μισθοῦ τῆς ἀρετῆς
 25 ἐφρίενται. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς καὶ βασιλείαν ἐπαγγελλόμενος, οὐκ

16. Ποῦ εἶναι λοιπόν ἐκεῖνοι ποῦ θρηνοῦν διὰ τὴν πτωχείαν των; Ἀπὸ ποίαν πτωχείαν αὐτὰ δὲν εἶναι χειρότερα; ἀπὸ ποίαν ἀσθένειαν; ἀπὸ ποῖον πόνον; Δὲν εἶπε τίποτε παρόμοιον πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' οὔτε ἔχασε τὴν ἐλπίδα του, οὔτε ἐθρήνησε καὶ εἶπε· Ἐπολαμβάνω καλὰς ἀμοιβὰς ἐγὼ ποῦ μελετῶ νύκτα καὶ ἡμέραν τὸν νόμον αὐτοῦ, ἐγὼ ποῦ εὐρισκόμουν εἰς τόσον ὑψηλὸν ἀξίωμα, τώρα νὰ καταντήσω ταπεινότερος ἀπὸ ὅλους· ἐγὼ ποῦ ἐλυπήθην τοὺς ἐχθρούς μου, παρεδόθην εἰς τὰ χέρια ἀκολάστου παιδιοῦ. Τίποτε παρόμοιον δὲν εἶπεν οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ὑπέμενον ὅλα μὲ φιλοσοφικότητα. ἔχων μίαν παρηγορίαν διὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν, ὅτι αὐτὰ ἐγίνοντο ἐπειδὴ τὸ ἐπέτρεπεν ὁ Θεός. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ τρία παιδιὰ ἔλεγον· «Καὶ ἂν αὐτὸ δὲν συμβῆ, μάθε, βασιλεῦ, ὅτι ἡμεῖς δὲν λατρεῦομεν τοὺς θεοὺς σου καὶ δὲν προσκυνοῦμεν τὸ χρυσὸν ἀγαλμα ποῦ ἔστησες»⁴⁴. Ἐὰν δὲ κάποιος ἔλεγε πρὸς αὐτὰ· καὶ μὲ ποίαν ἐλπίδα πεθαίνετε; τί περιμένετε, τί ἐλπίζετε μετὰ τὸν θάνατον, μετὰ τὸ πῦρ (διὸ δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἢ ἐλπίς τῆς ἀναστάσεως); θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσῃ, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἱκανοποίησις δι' ἡμᾶς, τὸ ὅτι πεθαίνομεν διὰ τὸν Θεόν. Ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐθεωροῦσεν ὡς τὴν πιὸ μεγάλην παρηγορίαν αὐτήν, τὸ ὅτι δὲν τὰ ἐμποδίζει αὐτὰ ὁ Θεός ἂν καὶ τὰ γνωρίζει. Καθ' ὅσον ἓνας ἐραστής θὰ ἐπροτιμοῦσε μυριάκις νὰ σφαγῆ διὰ τὴν ἐρωμένην του, ἂν καὶ δὲν περιμένει τίποτε ἀπὸ ἐκείνην μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἔτσι λοιπόν πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ κάμνωμεν, ὅλα τὰ κακὰ νὰ τὰ ὑπομένωμεν ὄχι μὲ τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, οὔτε μὲ κάποιαν ἄλλην ἐλπίδα διὰ τὰ μελλοντικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ διὰ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἀκόμη εἶναι δειλοὶ καὶ νωθροὶ καὶ ποῦ δὲν ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν οὔτε καὶ μὲ ἀμοιβήν. Καὶ ὁ μὲν Θεός, ἂν καὶ ὑπόσχεται βασιλείαν, δὲν εἰσακούεται, ἐνῶ ὁ διάβολος, ἂν καὶ γίνεται αἰτία τῆς γεέννης, ἀγαπᾷ

ἀκούεται, ὁ δὲ διάβολος γέενναν προξενῶν, φιλεῖται. Τί ταύτης τῆς μαρίας χαλεπότερον; Καὶ τί λέγω γέενναν; Καὶ πρὸ τῆς γεέννης ἐνταῦτα ὀδύνην, καὶ αἰσχύνην καὶ γέλωτα ἐπάγων καὶ μορίας κολάσεις, πολλοὺς ἔχει τοὺς προστορέχοντας. Ἐννόησον γοῶν τὸν μοιχόν, πῶς ἀθλιώτερον πάντων ἔη, καὶ πρὸ τῆς γεέννης πάντα ὑποπιεύων, καὶ τὰς σκιὰς τρέμων, καὶ πρὸς οὐδένα ἐλευθέρους ἀντιβλέπων ὅθι θαλμοῖς, ἀλλὰ πάντας δεδοικώς, τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας, ξίφη βλέπων ἠκουημένα, θανάτους ἐληρητημέ-
 10 ρους, δημίους, δικαστήρια. Τί τοιοῦτον ἡ σωφροσύνη ἔχει. κἂν μορίους πόρους ἔχη; Οὐκ αἰεὶ ἐν ἡδονῇ ὁ σόφρων, αἰεὶ δὲ ἐν ὀδύρῃ ὁ μοιχός, καὶ ἐν σκότῳ;

Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἠτιωμένων ὁργῆς, καὶ τῶν κρατούντων ὁργῆς· τῶν ἀρπαζόντων, καὶ τῶν
 15 τὰ ἑαυτῶν διδόντων διὰ τὸν Θεόν, ἢ μᾶλλον εἰλεῖν προσέντων. Οἱ μὲν γὰρ ἐν λιμένι κάθηρται, οἱ δὲ εἰς τὸν εὐριπον τῶν παρόντων ἐξενεχθέντες κακῶν, καθ' ἑκάστην περιέροχονται τὴν ἡμέραν. Χωρὶς δὲ τούτων, ὅταν ἡλικίαν προβαίνουσιν ὁ πλεονεξία σεβῶν καὶ ἀκολασίαν οὐκ ἀρκοῦσαν αὐτῷ πρὸς
 20 ἀπόλασιν ἔχη, καὶ τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἐπιλείμενον, ἐννόησον εἴα πάσχει δεινά. Ἄλλ' οὐχ ὁ ἐν ἀρετῇ, ἀλλὰ τότε μᾶλλον χαίρει καὶ εὐφραίνεται, ὅταν εἰς γῆρας ἐλάσῃ, οὐ καταμαρτυρουμένης αὐτῷ τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνθύουσης. Τεῖς μὲν οὖν μοιχοῖς, καὶ ἀκολάστοις, καὶ πλεονέ-
 25 κταις, καὶ γαστριμαύργοις, ἐκπιωοῖς τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνων

ται· Τί ὑπάρχει ἀπό αὐτὴν τὴν μανίαν φοβερώτερον. Καὶ διατί λέγω γέενναν; Ἐὰν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν προξενεῖ ἐδῶ πόνον, ἐντροπήν, γέλωτα καὶ ἀμετρήτους κολάσεις, ἔχει πολλοὺς πού τὸν ἀκολουθοῦν. Σκέψου λοιπὸν τὸν μοιχόν, πῶς ζῆ ἀθλιώτερα ἀπὸ ὅλους, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν ὅλα τὰ ὑποψιάζεται, τρέμει τὰς σκιάς, καὶ πρὸς κανένα δὲν βλέπει μὲ ἐλευθέρους τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλ' ὅλους τοὺς φοβεῖται, ἐκείνους πού γνωρίζουν τὴν πρᾶξιν του καὶ ἐκείνους πού δὲν τὴν γνωρίζουν, καὶ βλέπει εἴφῃ ἀκονισμένα, πεθαμένους κρεμασμένους, δημίους καὶ δικαστήρια. Τί παρόμοιον ἔχει ἢ σωφροσύνη, καὶ ἂν ἀκόμη συνοδεύεται ἀπὸ ἀμετρήτους πόνους; Δὲν εἶναι πάντοτε χαρούμενος ὁ σώφρων ἄνθρωπος, ἐνῶ ὁ μοιχὸς ζῆ πάντοτε μέσα εἰς τὴν στενοχώριαν καὶ εἰς τὸ σκότος;

Τὸ ἴδιο ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, εἰς ἐκείνους πού νικῶνται ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ εἰς ἐκείνους πού νικοῦν τὴν ὀργὴν· εἰς ἐκείνους πού ἄρπάζουν τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων καὶ εἰς ἐκείνους πού δίδουν καὶ τὰ ἰδικά των χάριν τοῦ Θεοῦ, ἢ καλύτερα νὰ εἰποῦμεν πού προτίθενται νὰ δώσουν. Διότι οἱ μὲν ἐνάρετοι κάθονται ἀναπαυμένοι μέσα εἰς λιμάνι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι περνοῦν τὴν κάθε ἡμέραν των ρίπτοντες τὸν ἑαυτὸν των μέσα εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τῶν κακῶν τῆς παρούσης ζωῆς. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτά, ὅταν προχωρήσῃ ἡ ἡλικία ἐκεῖνος πού συζῆ μὲ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀκολασίαν καὶ δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ πλέον αὐτὴ καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου εὐρίσκειται ἐμπρὸς του, σκέψου ποῖα κακὰ πάσχει. Ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ ἐκεῖνον πού ζῆ ἐνάρετα, ἀλλὰ τότε περισσότερο χαίρεται καὶ εὐφραίνεται, ὅταν φθάσῃ εἰς τὰ γηρατεῖα, διότι δὲν καταμαραίνεται ἢ ἀπόλαυσις δι' αὐτόν, ἀλλ' ἀνθίζει περισσότερο. Εἰς μὲν λοιπὸν τοὺς μοιχοὺς, τοὺς ἀκολάστους, τοὺς πλεονέκτας καὶ τοὺς δούλους τῆς κοιλίας τὰ γηρατεῖα ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνων πού ἐγίναν δοῦλοι, ἐνῶ εἰς ἐκεῖ-

τὸ γῆρας, τοῖς δὲ ἀρετὴν μειοῦσιν ἐπίταισις τῆς ἀπολαύσεως
 ἴοιτε γίνεται. Ὡστε καὶ πρὸ τῆς γενένης, καὶ πρὸ τῶν ἐπιει-
 θεν ἀμαρτῶν ἱκανὸν καὶ τοῦτο κατασεῖσαι τὴν διάνοιαν.

Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες φεύγωμεν κακίαν, ἐλώμεθα ἀρε-
 5 τὴν, φιλοῦμεν τὸν Θεόν, μὴ διὰ τὰ αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτόν. Οὕ-
 τω κατὰ τὸν παρόντα βίον καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν ὁδεύσομεν ὁ-
 δόν, στενὴν μὲν οὖσαν τῇ φύσει, εὐρεΐαν δὲ τῇ προαιρέσει
 τῶν ὁδοιπόρων γινομένην· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς εἰς τὸ
 ἄκρον ἐλθεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 10 σοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νους πού ασκοῦν τὴν ἀρετὴν τότε γίνεται αὔξησης τῆς ἀπολαύσεως. Ὡστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἐκεῖ δυσάρεστα, εἶναι ἰκανὸν καὶ αὐτὸ νὰ διαταράξῃ τὴν διάνοιαν.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν αὐτά, ἅς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, ἅς προτιμῶμεν τὴν ἀρετὴν, καὶ ἅς ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, ὄχι δι' αὐτὰ πού μᾶς δίδει, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ἔτσι κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ θὰ βαδίσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, πού εἶναι μὲν στενὴ ἀπὸ τὴν φύσιν της, ἀλλὰ γίνεται εὐρύχωρος μὲ τὴν προαίρεσιν τῶν ὁδοιπόρων, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ συμβῇ νὰ βαδίσωμεν μέχρι τὸ ἄκρον της μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Η΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπέρ τῶν ληνῶν». Ἄλλος, «Ἐπιτίκιον ὑπέρ τῶν ληνῶν». Ἄλλος, «Τῷ νικοποιῷ, ὑπέρ τῆς γειθίτιδος». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Ααμανασσί, ἄλ ἀγεθθίθ».

«Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πίσμῃ, ἢ γῆ». Ἄλλος, «Τί μέγα τὸ ὄνομά σου»

1. Ἐν τῷ πρῶτῳ τούτου ψαλμῷ ἔλεγεν, «Ἐξομολογήσομαι
10 τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ θαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου» ἐνταῦθα τὴν ὑπόσχεσιν πληροῖ, ὕμνον ἀναφέρειν αὐτῷ. Καὶ ἐν ἐκείνῳ μὲν, ὡς ἐξ ἐνός ἐστι προσώπου τὰ λεγόμενα. «Κύριε γὰρ ὁ Θεός μου», ἠοίῃ, «ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με». Ἐνταῦθα δέ, ὡς ἐκ πολλῶν. «Κύριε» γὰρ,
15 ἠοίῃ, «ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου». Ἀλλὰ παρέχετε σιγὴν καὶ μετὰ ἀκριβείας ἀκούετε. Εἰ γὰρ θεάτορ, χορῶν ἀδότων σατανικῶν, πολλὴ γίνεται ἡσυχία, ὥστε τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα δέξασθαι μέλι, καὶ ταῦτα τοῦ μὲν χοροῦ ἐκ
20 παρ' αὐτοῖς βεβήλου τιτὸς καὶ κιδαρδοῦ, τοῦ δὲ μέλους σατανικοῦ καὶ ὀλεθρίου τυγχάνοντος, ἀδομένον δὲ μισροῦ καὶ πονηροῦ δαίμονος, ἐνταῦθα, ἔνθα ὁ μὲν χορὸς ἐξ ἀγίων ἀνδρῶν, ὁ δὲ χοροσιάτης ἐστὶν ὁ προφήτης, τὸ δὲ μέλος οὐχὶ ἐκ σατανικῆς ἐνεργείας, ἀλλ' ἐκ πνευματικῆς χάριτος, ὁ δὲ
25 ἀδόμενος, οὐχὶ δαίμων, ἀλλὰ Θεός, πῶς οὐ πολλὴν δεῖ παρέ-

1. Εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτὸν ἐξυμνεῖται τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ὅπως φανερῶνται ἀπὸ τῆν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Καὶ ἔχει μὲν ὑπ' ὅσων ὁ ψαλμῶδὸς τὸν πρῶτον ἀνθρωπον, τὸν Ἀδάμ, πρὶν αὐτὸς ἀμαρτήσῃ, ὅμως ὀλοφάνερων γίνεται ὅτι τὰ λεγόμενα ἐφαρμόζονται εἰς τὸν δεῦτερον Ἀδάμ, τὸν Μεσσίαν, τὸν ἀναμόρτητον, ὡς δέχονται αὐτὸ πολλοὶ τῶν ἐρμηνευτῶν Ἰουδαῖοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐφήρμοσε τοὺς λόγους τοῦ ψαλμοῦ περὶ ὕμνου ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων εἰς τὰς ἐπευφημίας τῶν παιδιῶν κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν του εἰσοδὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς δὲ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν 2, 6 ὁ Κύριος χαρακτηρίζεται ρητῶς «ὡς βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένος». Πρβλ. καὶ Α΄ Κορ. 15,

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Η΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

Ἐπιγράφεται εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν» Ἄλλη ἐπιγραφή, «Ἐπινίκιος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Ἄλλη, «Εἰς τὸν νικοποιὸν ὑπὲρ τῆς Γετθίτιδος». Ἡ δὲ ἑβραϊκὴ ἐπιγραφή του εἶναι, «Λαμανασή, ἄλ ἀγεθθίδ».

«Κύριε, ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλην τὴν γῆν». Καὶ ἄλλος λέγει
«Πόσον μέγα εἶναι τὸ ὄνομά σου».

1. Εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ἔλεγε· «Θά δοξολογήσω τὸν Κύριον σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην πού ἔδειξε καὶ θά ψάλω ὕμνον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Ἵψίστου»^{1α}· ἐδῶ ἐκκληρῶνει τὴν ὑπόσχεσιν, ἀναφέρων ὕμνον εἰς αὐτόν. Καὶ εἰς ἐκείνον μὲν τὸν ψαλμὸν τὰ λεγόμενα εἶναι ὡσάν νὰ λέγωνται ἀπὸ ἓνα πρόσωπον. Διότι λέγει· «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς ἐσένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου, σῶσε με»². Ἐδῶ ὁμως εἶναι ὡσάν νὰ λέγωνται ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα. Διότι λέγει· «Κύριε, ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου». Ἄλλὰ κάμετε ἡσυχίαν καὶ ἀκούετε μὲ προσοχήν. Διότι, ἐάν εἰς τὸ θέατρον, ὅπου ψάλλουν σατανικοὶ χοροί, γίνεται πολλὴ ἡσυχία, ὡστε νὰ ἀκούσουν τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα ἄσματα, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού ὁ μὲν χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μίμους καὶ χορευτὰς ἄνδρας, χοροστατεῖ δὲ αὐτῶν κάποιος βέβηλος κιθαρῶδός καὶ τὸ ἄσμα εἶναι σατανικὸν καὶ καταστρεπτικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ὕμνολογεῖται μιὰς καὶ πονηρὸς δαίμων, ἐδῶ, ὅπου ὁ μὲν χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀγίους ἄνδρας, ὁ δὲ χοροστάτης εἶναι ὁ προφήτης, καὶ τὸ μὲν μέλος δὲν προέρχεται ἀπὸ σατανικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ ἀπὸ πνευματικὴν χάριν, ὁ δὲ ὕμνολογούμενος δὲν

26 - 28 καὶ Ἐφ. 1, 22. Ἀποτελεῖ ἐσπερινὸν ὕμνον.

1α. Ψαλμ. 7, 18.

2. Ψαλμ. 7, 2.

χειν τὴν ἡσυχίαν, καὶ μετὰ φοβίης ἀκούειν; Καὶ γὰρ συγχου-
 ρεῖνται γερύναμεν τῶν ἄνω δυνάμεων. Καὶ γὰρ οἱ ἄνω χο-
 ροί, καὶ τὰ Χερουδίμ καὶ τὰ Σεραφίμ τοῦτο ἔργον ἔχουσι, τὸ
 διηλεκτῶς εὐρεῖν τὸν Θεόν. Ἐκ τούτων τῶν χορῶν καὶ ἐπὶ
 5 τῆς γῆς ἐγίνησαν μετὰ τῶν ἀγραυλοῦντων ποιμένων ἄδου-
 ρτες. Ἀκούσωμεν τοίνυν καὶ ταύτης τῆς ᾠδῆς.

Οἱ μὲν οὖν βασιλέα ὑμνοῦντες τὸν ἐπὶ γῆς, περὶ ἀρχῆς
 αὐτῷ διαλέγονται, περὶ τῶν τροπαίων, περὶ τῆς νίκης, καὶ
 τὰ ἔθνη λέγουσι τὰ ἠτιμηθέντα, πορθητὰς καλοῦντες αὐτούς,
 10 καὶ βαρβάρων νικητὰς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τοιαύτην τινὰ ᾠ-
 δὴν καὶ ὁ μακάριος οὗτος ἄδει. Νίκην γὰρ διηγεῖται καὶ τρο-
 παιον, καὶ πολέμων κατέλυσιν, οὐχὶ τοιούτων, ἀλλὰ πολλῶ
 χαλεπωτέρων. Καὶ ὅρα πῶς ἄρχεται. «Κύριε, ὁ Κύριος ἡ-
 μῶν». Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τῶν ἐν πιστευόντων εἰς αὐτόν, ἐν
 15 τρώπῳ Κύριός ἐστιν, ἡμῶν δὲ διπλῶ τῷ τε ἐξ οὐκ ὄντων
 ποιῆσαι, τῷ τε γνωσθῆναι παρ' ἡμῶν. Καὶ ὅρα πῶς ἐκ προ-
 ομιμίων τίθησι τὸ κεφάλαιον τῆς εὐεργεσίας. Ἄν γὰρ μάθῃς
 πῶς σου Κύριος γέγονεν, ὅτι ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθρούς
 τινὰς καὶ νεκρωθέντας ᾤκειώσατο καὶ ἐζωοποίησεν, ὅφρι κα-
 20 λῶς ὅτι τὸ κεφάλαιον τῆς εὐεργεσίας τοῦτο. Τοῦτο τοίνυν ἐκ-
 πλητιτόμενος ὁ προφήτης, φησὶν ὡς θαυμασιόν τὸ ὄνομά
 σου», τοιτέστι, ση ὄδρα θαυμασιόν. Πόσον δὲ θαυμασιόν, οὐκ
 εἶπεν οὐδὲ γὰρ μειρῆσαι ἰσχυσεν, ἀλλὰ τὴν ἐπίτασιν παρέ-
 στησε καὶ τὴν ὑπερβολήν. Ποῦ οἱ τὴν οὐσίαν περιεργαζόμε-
 25 νοι τοῦ Θεοῦ; Εἰ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰπών, οὕτως ἐθαύμα-
 σεν, ὡς ἐκπλάγηται, τίνα ἂν σχοῖεν ἐκεῖνοι συγγνώμην, οἱ

εἶναι ὁ δαίμων, ἀλλὰ ὁ Θεός, πῶς δὲν πρέπει νὰ κάμνετε πολλήν ἡσυχίαν καὶ νὰ ἀκούετε μὲ φρίκην; Καθ' ὅσον ἐγίναμεν συγχορευταὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Οἱ δὲ οὐράνιοι χοροὶ, καὶ τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ αὐτὸ ἔχουν ὡς ἔργον, τὸ νὰ ὑμνοῦν διαρκῶς τὸν Θεόν. Ἐκ τούτων αὐτῶν χορῶν ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν γῆν ψάλλοντες μαζί μὲ τοὺς ποιμένας ποῦ διενευκτέρευον³. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ αὐτὴν τὴν ὁδὴν.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποῦ ἐξυμνοῦν βασιλέα ἐπίγειον ὁμιλοῦν εἰς αὐτὸν περὶ τῆς ἐξουσίας του, περὶ τῶν τροπαίων, περὶ τῆς νίκης, καὶ ἀναφέρουν τὰ ἡττηθέντα ἔθνη, ὀνομάζοντες αὐτοὺς πορθητὰς καὶ νικητὰς βαρβάρων καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια. Παρόμοιον ὕμνον ψάλλει καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος. Διότι διηγεῖται νίκη καὶ τρόπαιον καὶ τερματισμὸν πολέμων, ὅχι ὡσάν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπιγεῖους, ἀλλὰ πολὺ πῖο φοβερωτέρους. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀρχίζει. «Κύριε, ὁ Κύριός μας». Διότι τῶν μὲν ἄλλων ποῦ δὲν πιστεύουν εἰς αὐτόν, εἶναι Κύριος μὲ ἓνα τρόπον, ἐνῶ δι' ἡμᾶς εἶναι Κύριος κατὰ διπλοῦν τρόπον καὶ μὲ τὸ ὅτι μᾶς ἐπλασεν ἀπὸ τὸ μηδέν, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐγνωρίσαμεν αὐτόν καὶ ἐπιστεύσαμεν εἰς αὐτόν. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀναφέρει τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐεργεσίας. Διότι, ἐάν μάθης πῶς ἐγίνετο Κύριός σου, πῶς ὠρισμένους, ἂν καὶ ἦσαν ἀποξενωμένοι ἀπὸ αὐτόν καὶ ἐχθροί, τοὺς ἔκαμεν ἰδικούς του καὶ τοὺς ἐχάρισε τὴν ζωὴν, θὰ ἀντιληφθῆς καλῶς ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐεργεσίας. Νοιώθων λοιπὸν δι' αὐτὸ ἐκπληξῆν ὁ προφήτης, λέγει· «Ὡς θαυμαστόν τὸ ὄνομά σου», δηλαδή, εἶναι πάρα πολὺ θαυμαστόν. Πόσον δὲ θαυμαστόν εἶναι, δὲν τὸ εἶπε· διότι δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸ μετρήσῃ, ἀλλὰ παρουσίασε τὴν ἔντασιν καὶ τὴν ὑπερβολὴν. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ περιεργάζονται τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Διότι, ἐάν, ἀναφέρων τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τόσο πολὺ ἐθαύμασεν, ὥστε νὰ νοιώσῃ ἐκπληξῆν, ποῖαν συγγνώμην θὰ ἠμποροῦσαν νό

τὴν οὐσίαν αὐτοῦ λέγοντες εἰδέναι, τοῦ προφήτου μηδὲ πόσον ἐσὶ θαυμασιὸν τὸ ὄνομα δυναμένου μαθεῖν;

«Ὡς θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου». Ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι τούτῳ θάνατος ἐλύθη, δαίμονες ἐδέθησαν, οὐρανὸς ἀνεώχθη, πα-
 5 ραδείσου θύραι ἀνεπετάσθησαν, Πνεῦμα κατεπέμφθη, οἱ δοῦ-
 λοι γεγόνασιν ἐλεύθεροι, οἱ ἐχθροί, οἱ υἱοί, οἱ ἀλλότριοι, κλη-
 ρονόμοι, οἱ ἄνθρωποι, ἄγγελοι. Τί λέγω, ἄγγελοι; Θεὸς ἄν-
 θρωπος γέγονε, καὶ ἄνθρωπος Θεός· ὁ οὐρανὸς ἐδέξατο τὴν
 φύσιν τὴν ἀπὸ τῆς γῆς· ἡ γῆ ἐδέξατο τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβείμ
 10 καθημέρον μετὰ τῆς σιρατιᾶς ἀγγελικῆς. Τὸ μεσότοιχον ἀνη-
 ρέθη, ὁ φραγμὸς ἐλύθη, τὰ διεσιῶτα ἠνώθη, τὸ σκότιος ἐσθέ-
 σθη, τὸ φῶς ἔλαμψεν, ὁ θάνατος κατεπόθη. Ταῦτα πάντα ἐν-
 νοῶν καὶ τὰ τοῦτων πλείονα ὁ προφήτης ἀνεβόα, λέγων «Ὡς
 θαυμασιὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ». Πού νῦν οἱ Ἰουδαί-
 15 ων παῖδες, οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀναισχυνοῦντες; Ἡδέως
 γὰρ αὐτοὺς ἂν ἐροίμην, περὶ τίνος ταῦτα λέγονται. Περὶ τοῦ
 παντοκράτορος, φήσουσιν. Ἄλλ' οὐκ ἦν αὐτοῦ θαυμασιὸν τὸ
 ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῆ. Καὶ μαρτυρεῖ Ἡσαΐας λέγων, ὅτι «Λί-
 ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Εἰ δὲ οἱ
 20 θεραπεύοντες αὐτὸν αἴτιοι βλασφημεῖσθαι αὐτὸν ἐγίνοντο, πῶ
 ἦν θαυμασιὸν;

Ὅτι μὲν γὰρ τῇ φύσει θαυμασιόν, δῆλον, παρὰ δὲ ἄν-
 θρώποις τόιτε οὐ θαυμασιόν τοῖς πλείοσιν, ἀλλὰ καὶ εὐκατα-
 φρόνητον. Ἄλλ' οὐχὶ νῦν οὕτως· ἀλλ' ὅτι ὁ μονογενῆς Υἱὸς
 25 παρεγένετο, πανταχοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ θαυμασιόν μετὰ τοῦ
 Χριστοῦ. «Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου», φησί, «μέχρι δυσμῶν τὸ
 ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσιν». Καὶ πάλιν «Ἐν παν-
 τὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία κα-

4. Ἦσ. 52, 5· Ρωμ. 2, 24.

5. Μαλαχ. 1, 11.

ἔχουν ἐκεῖνοι, ποῦ λέγουν ὅτι γνωρίζουν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ προφήτης δὲν ἤμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ οὔτε τὸ πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά του;

«Πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου». Διότι διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατελύθη ὁ θάνατος, ἐδέθησαν οἱ δαίμονες, ἠνοιχθῆ ὁ οὐρανός, ἤνοιξαν αἱ θύραι τοῦ παραδείσου, ἐστάλη τὸ Πνεῦμα, οἱ δούλοι ἐγιναν ἐλεύθεροι, οἱ ἐχθροὶ ἐγιναν υἱοί, οἱ ξένοι ἐγιναν κληρονόμοι, οἱ ἄνθρωποι ἄγγελοι. Διατί, λέγω, ἄγγελοι; Ὁ Θεός ἐγένεν ἄνθρωπος καὶ οἱ ἄνθρωποι Θεός· ὁ οὐρανός ἐδέχθη τὴν γῆν ἢ φύσιν, ἢ γῆ ἐδέχθη ἐκεῖνον ποῦ κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβὶμ μαζί μὲ τὴν ἀγγελικὴν στρατιάν. Τὸ μετότοιχον κατέπεσεν, ὁ φραγμός κατελύθη, τὰ διηρημένα ἠνώθησαν, τὸ σκότος ἔσβησε, τὸ φῶς ἔλαμψεν, ὁ θάνατος κατετροπώθη. Ἀναλογιζόμενος ὁ προφήτης ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ, ἐβροντοφώνησε, λέγων· «Πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλην τὴν γῆν». Ποῦ εἶναι τώρα οἱ υἱοὶ τῶν Ἰουδαίων, ποῦ ἀναισχυντοῦν πρὸς τὴν ἀλήθειαν; Διότι εὐχαρίστως θὰ ἤμποροῦσα νὰ τοὺς ἐρωτήσω, διὰ ποῖον λέγονται αὐτὰ. Διὰ τὸν παντοκράτορα, θὰ εἰποῦν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο θαυμαστὸν τὸ ὄνομά του εἰς ὅλην τὴν γῆν. Καὶ τὸ βεβαιώνει αὐτὸ ὁ Ἡσαΐας, λέγων ὅτι, «Ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν»⁴. Ἐάν δὲ αὐτοὶ ποῦ τὸν ἐλάτρευον ἐγίνοντο αἱτιοὶ νὰ βλασφημῆται αὐτός, ποῦ ἦτο θαυμαστὸν;

Τὸ ὅτι βέβαια ἦτο θαυμαστὸν εἰς τὴν φύσιν, εἶναι ὀλοφάνερον, εἰς τοὺς περισσοτέρους ὁμως τότε ἀνθρώπους δὲν ἦτο θαυμαστὸν, ἀντίθετα ἦτο καὶ περιφρονημένος. Ὅμως δὲν συμβαίνει τώρα τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ὅταν ὁ μονογενὴς Υἱός ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, παντοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶναι θαυμαστὸν μαζί μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. «Ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος», λέγει, «μέχρις ἐκεῖ ποῦ δύνει τὸ ὄνομά μου ἐδοξάσθη μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν»⁵. Καὶ πάλιν· «Εἰς κάθε τόπον προσφέρεται θυμίαμα εἰς τὸ

θαρά. Ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτόν. Καὶ ἄλλος· «Ἐπληρώθη ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γινῶναι τὸν Κέριον». Καὶ πάλιν· «Ἦξουσι λέγοντες, ψευδῆ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐκτίθασαντο εἰδῶλα».

2. Ὁρᾶς ὅτι περὶ τοῦ Υἱοῦ τὰ εἰρημένα πάντα εἰσίν;
 5 Αὐτοῦ γὰρ θαυμασιὸν τὸ ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῆ ἐγένετο. «Οὐ ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν». Ἄλλος· «Ὅς ἔταξας τὸν ἔλαιόν σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν». Ἐπειδὴ γὰρ τῆς γῆς ἐμνημόνευσε, μετὰγει τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τὸν οὐρανόν, ὅπερ εἶπεν ἀεὶ ποιεῖν, πᾶσαν τὴν οἰκουμέ-
 10 νην δεικνὺς ἐδημοῦσαν τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην. Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα δεικνὺς λέγει, θαυμασιὸν καίω, θαυμασιὸν ἄνω. Οὐ γὰρ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ὑμνοῦσι τὰ γεγενημένα, καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς ἀνθρώπους ἐδεργείων χάριτας ὁμολογοῦσιν· ὃ δὴ καὶ ἐποίησαν ἐκ προσομιῶν, χορὸν σήσαν-
 15 τες ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ τοίνυν τοῦτο λέγει, ὅτι καὶ ἄγγελοι ἄδουσιν, ἢ τὸ μέγεθος αὐτοῦ παραστήσαι βούλεται. Ὅτιαν γὰρ τι μέγα λέγειν ἐθέλη ἡ Γραφή, τὰ διαστήματα τῶν στοιχείων τούτων εἰς μέσον ἄγει ὡς ὅτιαν λέγῃ· «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς». Καὶ πάλιν· «Καθ' ὅσον ἀπέχουσι ἀνα-
 20 τολαὶ ἀπὸ δυομῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν».

Ἐνταῦθα τοίνυν ἐκπλήττεται τὰ γεγενημένα, πῶς μεγάλα, πῶς ὑπέρογκα τὴν γὰρ οὐσίαν τὴν πάντων κατωτέραν ἀνωτέρω πάντων ἔταξεν. Ἐκ στόματος ρηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρώσω αἶνον». Ἄλλος· Ἐκ στόματος βοεφῶν ἐθε-
 25 μελίωσας κράτος». Ἄλλος· «Συνεσιήσω ἰσχύν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν εἰσιν· ὅτι τὴν ἰσχύν σου ἐντεῦθεν μάλιστα εἰδειξας,

6. Μολαχ. 1, 12.

7. Ἦσ. 11, 9.

8. Ἱερ. 16, 19.

9. Ψαλμ. 8, 2.

10. Ψαλμ. 102, 11.

11. Ψαλμ. 102, 12.

12. Ψαλμ. 8, 3.

ὄνομά μου καὶ θυσία καθαρὰ. Σεῖς ὅμως βεβηλώνετε αὐτό»⁶. Καὶ ἄλλος λέγει· «Ἐγνώρισεν ὀλόκληρη ἡ γῆ τὸν Κύριον»⁷. Καὶ πάλιν· «Θὰ ἔλθουν λέγοντες, ψεύτικα εἰδωλα ἀπέκτησαν οἱ πατέρες μας»⁸.

2. Βλέπεις ὅτι ὅλα τὰ λεχθέντα ἀναφέρονται περὶ τοῦ Υἱοῦ; Διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγίνε θαυμαστὸν εἰς ὅλην τὴν γῆν. «Διότι ὑψώθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου πρὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς»⁹. Ἄλλος λέγει· «Σὺ ὁ ὁποῖος ἔθεσες τὴν δόξαν σου ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλησε περὶ τῆς γῆς, μεταφέρει τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, πρᾶγμα ποῦ συνηθίζει πάντοτε νὰ κάμνη, παρουσιάζων ὅλην τὴν οἰκουμένην νὰ δοξολογῇ τὸν Κύριόν της. Θέλων λοιπὸν νὰ δεῖξη καὶ ἐδῶ αὐτό, λέγει ὅτι εἶναι θαυμαστὸν τὸ ὄνομά του εἰς τὴν γῆν, θαυμαστὸν δὲ καὶ εἰς τὸν οὐρανόν. Διότι ὄχι μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ὑμνοῦν τὰ ὅσα ἐγίναν ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν εὐχαριστοῦν διὰ τὰς εὐεργεσίας του ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, πρᾶγμα βέβαια ποῦ ἔκαμαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, στήσαντες χορὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ὑμνοῦν αὐτὸν, ἢ θέλει νὰ παρουσιάσῃ τὸ μέγεθος αὐτοῦ. Διότι, ὅταν θέλῃ ἡ Γραφή νὰ εἰπῇ κάτι τὸ μέγα, χρησιμοποιεῖ τὰ διαστήματα αὐτῶν τῶν στοιχείων, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς»¹⁰. Καὶ πάλιν· «Ὅσον ἀπέχουν αἱ ἀνατολαὶ ἀπὸ τὰς δυσμᾶς, τόσον ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ἀνομίας μας»¹¹.

Ἐδῶ λοιπὸν μένει κατὰ πληκτος ὁ ψαλμωδὸς ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν, ποῦ εἶναι τόσον μεγάλα καὶ τόσον ὑπέρογκα· διότι τὴν οὐσίαν ποῦ εἶναι ἢ πρὸ ἀσήμαντος ἀπὸ ὅλα τὴν ἔθεσεν ὡς τὴν πρὸ ἀνωτέραν ἀπὸ ὅλα. «Ἀπὸ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ παιδιῶν ποῦ θηλάζουν ἔκαμες τέλειον ὕμνον δοξολογίας»¹². Ἄλλος λέγει· «Μὲ τὰ λόγια τῶν βρεφῶν ἐθεμελίωσες ἰσχυρὰν δύναμιν». Ἄλλος· «Ἐδημιούργησες δύναμιν». Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδὴ τὴν δύναμίν σου μὲ αὐτὸ πρὸ πάντων τὴν

τὴν δύναμιν τὴν ἄμαχον κινήσας, καὶ τὴν φελλίζουσαν γλῶτταν πρὸς τὴν δοξολογίαν ἐκείνην τρανώσας. Τῶν γὰρ παιδίων τὴν ὑμολογίαν τὴν ἐν τῷ ἱερῷ γενομένην, ταύτην προαναφωρεῖ τῶν. Καὶ τί δῆποτε τὰ ἄλλα παραδραμῶν θαύματα, νεκρῶν
 5 ἀνάοισαι, λεπτῶν κάθαρον, δαιμόνων διώξιν, τοῦ τῶν παιδων μέμνηται θαύματος; "Οὐ ἐκεῖνα μὲν καὶ πρὸ τούτου γέγονε, κἂν μὴ οὕτως, ἀλλ' ὅμως γέγονε, καὶ εἶχε τινα κοινωρίαν, εἰ καὶ μὴ τρόπον. Καὶ γὰρ νεκρὸς ἠγέρθη ἐπὶ τοῦ Ἑλισσαίου, καὶ λεπρὸς ἐκαθαρίσθη, καὶ δαίμων ἠλάθη ἐπὶ τοῦ
 10 Δαβὶδ, ὅτε ὁ Σαουλ ἐδαιμόνα, χορὸς δὲ παιδίων θηλαζόντων τότε πρῶτον ἐφθέγγατο.

"Ἰν' οὖν μὴ ἀναισχυντῆ ὁ Ἰουδαῖος, λέγων περὶ τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ ταῦτα εἰρηῆσθαι, ἐπελέξατο σιμειῖον τότε πρῶτον καὶ μόνον γινόμενον." Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἦν τῶν ἀποστόλων τὰ γινόμενα· καὶ γὰρ οὗτοι νήπιοι σφόδρα ὄντες, καὶ τῶν ἰχθύων ἀπὸ τῶν ἀφωνότεροι, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐσαγήρευσαν. "Οὐ τοῦτο δύναμις Θεοῦ μάλιστα ἐστίν, ὅρα καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τοῦτο περὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ λέγοντα τὸν προφήτην. Τῷ γὰρ Μωϋσεῖ διαλεγόμενός φησι «Τίς ἐποίησε δύσκωρον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν»; Καὶ πάλιν «Αἰδοῦς γλώσσας τρανὰς μογιλάοις». Καὶ πάλιν «Κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γινῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον». Καὶ ἐν ἀρχῇ δέ φησιν «Ἀεῦτε, καταβάντες συγγέωμεν ἀπὸ τῶν τὰς γλώσσας». Μεγάλη τοίνυν καὶ ἰσχυρὰ ἡ ἀπό-
 25 δεξις. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων, εἰ καὶ παρὰ λόγως, ὅμως

13. Ματθ. 21, 15.

14. Δ' Βασ. 4, 33 - 35.

15. Δ' Βασ. 5, 14.

16. Α' Βασ. 16, 23.

17. Ἐφ. 4, 11.

18. Ἦσ. 35, 6.

19. Ἦσ. 50, 4.

20. Γεν. 11, 7.

ἔδειξες, μὲ τὸ νὰ θέσης εἰς κίνησιν τὴν ἀνίσχυρον δύναμιν καὶ τὴν γλῶσσαν ποῦ ψελλίζει νὰ σοῦ προσφέρῃ μεγαλοπρεπῆ δοξολογίαν. Διότι τῶν παιδιῶν τὴν δοξολογίαν ποῦ συνέβη εἰς τὸ ἱερόν, αὐτὴν προλέγει ἐδῶ¹³. Καὶ διατί τέλος πάντων παραβλέψας τὰ ἄλλα θαύματα, τὴν ἀνάστασιν δηλαδὴ νεκρῶν, τὸν καθαρισμόν λεπρῶν, τὴν ἐκδίωξιν δαιμόνων, κάμνει λόγον διὰ τὸ θαῦμα τῶν παιδιῶν; Διότι τέτοια μὲν θαύματα συνέβησαν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ, ἂν καὶ ὄχι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλ' ὅμως συνέβησαν, καὶ εἶχον κάποιαν σχέσιν, ἂν καὶ συνέβησαν κατὰ διαφορετικὸν τρόπον. Καθ' ὅσον νεκρὸς ἀνεστήθη ἀπὸ τὸν Ἑλισσαῖον¹⁴, καὶ λεπρὸς ἐκαθαρίσθη¹⁵ καὶ δαίμων ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ¹⁶, ὅταν ὁ Σαοὺλ ὑπέφερεν ἀπὸ δαιμόνιον, ἀλλ' ὅμως ὁμάδα παιδιῶν, ποῦ ἀκόμη ἐθήλαζον, τότε διὰ πρώτην φοράν ἐξέπεμψαν ὕμνον δοξολογίας.

Διὰ νὰ μὴ ἀναισχυνηθῇ λοιπὸν ὁ Ἰουδαῖος, λέγων ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν δι' ἐκεῖνα ποῦ συνέβησαν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐδιάλεξε θαῦμα ποῦ διὰ πρώτην φοράν τότε μόνον συνέβη. Ἄλλως τε δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν ἦσαν προτύπως τῶν ἀποστόλων· καθ' ὅσον αὐτοί, ἂν καὶ ἦσαν πάρα πολὺ νήπιοι καὶ πιὸ ἄφωνοι καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ψάρια, προσήλκυσαν μὲ τὸν λόγον των ὅλην τὴν οἰκουμένην. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸ ἀποτελεῖ δείγμα τῆς δυνάμεως κατ' ἐξοχὴν τοῦ Θεοῦ, πρόσεχε τὸν προφήτην ποῦ λέγει αὐτὸ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην διὰ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα. Διότι συνομιλῶν μὲ τὸν Μωυσῆν, λέγει· «Ποῖος ἐδημιούργησε τὸν βαρῆκουον καὶ τὸν κωφόν, ἐκεῖνον ποῦ βλέπει καὶ τὸν τυφλόν»¹⁷. Καὶ πάλιν· «Αὐτὸς ποῦ δίδει μεγάλην ρητορικὴν ἰκανότητα εἰς τοὺς κωφαλάλους»¹⁸. Καὶ πάλιν· «Ὁ Κύριος μου ἔδωκε γλῶσσαν παιδείας καὶ σοφίας, διὰ νὰ γνωρίζω τί καὶ πότε πρέπει νὰ ὁμιλῶ»¹⁹. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲ λέγει· «Ἐλᾶτε νὰ κατεβουῦμεν καὶ νὰ δημιουργήσωμεν σύγχυσιν εἰς τὰς γλώσσας των»²⁰. Αὐτὰ λοιπὸν ἀποτελοῦν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ

- ἐπώπιεν σὸν τινα εἶναι ἀναιοχυντιοῦντες, ἐν ταῦθα δὲ οὐδὲν εἶχον εἰπεῖν, αὐτῆς καὶ ἑαυτὴν τῆς φθόσεως γυμνῆς ἀγωνιζομένης. Διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς εἶπε, «Νηπίων», ἵνα μὴ τις τοὺς ἀκάκους αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπλουσιέτους λέγειν νομίση,
- 5 ἀλλ' ἐπήγαγε, «Καὶ θηλαζόντων», τῇ προσθήκῃ τῆς τροπέζης τὴν ἡλικίαν χαρακτηρισίζων. Οὐχ ἀπλῶς γάρ φησι, «Νηπίων», ἀλλὰ τῶν Ἰσομαζίων, τῶν μηδέποτε σιεραεῶς τροφῆς μεταλαμβάνοντων. Οὐ τοίνυν τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι φωνὴν ἀφῆκεν, καὶ φωνὴν τειρανωμένην, ἀλλ' ὅτι καὶ μυρίων γέμουσαν ἀγαθῶν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι οὐδέποτε ἤδεσαν, ταῦτα τὰ παιδιά ἔμωρον. Ἀπὸ τούτου καὶ ἕτερόν τι αἰνίττεται, τὸ δεῖν τοῖς δόγμασι προσιόντας παιδιά γίνεσθαι τῇ διανοίᾳ. Ἐν γὰρ μὴ τις δέξεται τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παιδίων, φησί, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν.
- 15 «Ἐνεκεν τῶν ἐχθρῶν σου». Λέγει καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν τοῦτο γέγονε τὸ θαῦμα· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα οὐ τῶν ἐχθρῶν ἔνεκεν ἐγίγνετο, ἀλλ' ὥστε προσιόντας ἀπολαύειν εὐεργεσίας καὶ εἰέτους παιδεύεσθαι, τοῦτο δὲ οὐ διὰ τοῦτο γέγονε μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ ἐπιστοιμισθῆναι τοὺς ἐχθρούς, οὓς καὶ ἕτερος, ἀκριβέστερον αὐτοὺς δηλῶν, φησί· «Διὰ τοὺς ἐνδεσμοῦνιάς σε». Αὐτοὶ γὰρ ἦσαν δήσαντες αὐτὸν ἐπὶ τὸν σιαυρὸν ἀγόμενον. «Τοῦ καταιλῆσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν». Ἄλλος· «Ὅστε παῦσαι ἐχθρόν, καὶ τιμωροῦντα ἑαυτῶν», τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκὸν ἐν ταῦθα λέγων. Ἦλκυσεν μὲν γὰρ ὡς ἐχθρὸν τὸν Χριστόν,
- 25 προσεποιεῖντο δὲ τὸν Πατέρα ἐκδικοῦντες τοῦτο ποιεῖν. Διὰ τοῦτο ταύτης αὐτοὺς ἀποστρεφῶν τῆς ἀπολογίας, ἔλεγεν· «Ὁ

Θεοῦ. Διότι διὰ μὲν τὰ ἄλλα ἠμποροῦσαν, ἔστω καὶ παράλογα, νὰ προβάλλουν μὲ ἀδιαντροπίαν μίαν κάποιαν ἀντίρρησην, εἰς αὐτὴν ὅμως τὴν περίπτωσιν δὲν ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν τίποτε, ἀφοῦ ἡ ἴδια ἡ φύσις ἠγωνίζετο γυμνῆ. Καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Νηπίων», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἐννοεῖ τοὺς ἀκάκους καὶ τοὺς πιὸ ἀπλοϊκοὺς, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε «καὶ θηλαζόντων», χαρακτηρίζων μὲ τὴν προσθήκην τῆς τραπέζης τὴν ἡλικίαν. Διότι δὲν λέγει ἀπλῶς «Νηπίων», ἀλλὰ τῶν νηπίων ἐκείνων ποὺ τρέφονται ἀπὸ τοὺς μαστοὺς, ποὺ δὲν λαμβάνουν ἀκόμη στερεὰν τροφήν. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸ μόνον τὸ θαυμαστὸν, ὅτι αὐτὰ ὠμίλησαν καὶ μάλιστα μὲ μεγαλοπρεπῆ φωνήν, ἀλλὰ τὰ λόγια τῶν ἦσαν γεμάτα ἀπὸ ἀμέτρητα ἀγαθὰ. Διότι αὐτὰ ποὺ οὔτε οἱ ἀπόστολοι ἀκόμη ἐγνώρισαν, αὐτὰ ὑμνοῦσαν τὰ παιδιὰ. Μὲ αὐτὸ ὑπαινίσσεται καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι πρέπει αὐτοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ δόγματα τῆς πίστεως νὰ γίνωνται παιδιὰ ὡς πρὸς τὴν διάνοιαν. Διότι λέγει, ἐὰν κανεὶς δὲν δεχθῆ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς ἄν παιδί, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν²¹.

«Ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν σου». Λέγει καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐγένεν αὐτὸ τὸ θαῦμα· διότι τὰ μὲν ἄλλα δὲν ἐγένοντο ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν εὐεργεσίαν αὐτοὶ εἰς τοὺς ὁποίους συνέβαινον καὶ ἄλλοι νὰ διδάσκωνται, αὐτὸ τὸ θαῦμα ὅμως δὲν ἐγένε μόνον δι' αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποστομωθοῦν οἱ ἐχθροί, ταὺς ὁποίους ἐχθροὺς καὶ ἄλλος ψαλμὸς διὰ νὰ δηλώσῃ ἀκριβέστερα, λέγει· «Δι' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ σὲ ἐξουθενώσουν». Διότι αὐτοὶ ἦσαν ἐκείνοι ποὺ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ὠδηγοῦσαν εἰς τὸν σταυρόν. «Διὰ νὰ ἐξευτελισθῆ κάθε ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητῆς». Ἄλλοῦ· «Ὡστε νὰ σταματήσῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ νὰ αὐτοτιμωρηθῆ», ἐννοῶν ἐδῶ τὸν ἰουδαϊκὸν λαόν. Διότι ἐξεδίωκον τὸν Χριστὸν ὡς ἐχθρόν, προσεποιούντο δὲ ὅτι τὸ ἔκαμνον πρὸς ἐκδίκησιν ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν, ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ ἐμένα, μισεῖ καὶ τὸν

ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖν· καὶ πάλιν· Ὁπι-
 στεύων εἰς ἐμέ, πιστεύει εἰς τὸν πέμψαντά με», ἄνω καὶ
 κάτω συνάπιων τῇ πρὸς ἑαυτὸν τιμῇ καὶ ὕβρει τὸν Πατέρα.
 Καὶ ὄρα τὴν ἀκρίθειαν τοῦ προφήτου. Οὐκ εἶπε, ἰοῦ κολάσαι,
 5 ἀλλά, «Τοῦ καταλῦσαι», ὅπερ ὁ ἕτερος σαφέστερον δηλοῖ, λέ-
 γων, «Τοῦ παῖσαι», ιουτέσι, τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν ἀνε-
 λειν, οὐ τοῦ διδάξαι ἀδιόρθωτα γὰρ ἐνόσουν.

Ὅρωντες γοῦν τοιοῦτον θαῦμα καὶ μηδὲν ἔχοντες ἀντει-
 πεῖν, πρὸς αὐτὸν ἀπεσιγέφοιο, λέγοντες· «Οὐκ ἀκούεις τί
 10 οἷτοι λέγουσι;». Δέον λοιπὸν προσκυνῆσαι καὶ θαυμάσαι, οἱ
 δὲ ἐν ἀμηχανία ἦσαν πολλῇ, καὶ ὑφείλοντες ἀλλήλοις λέγειν
 ἕκαστος τῷ πλησίον, «οὐκ ἀκούεις τί οἷτοι λέγουσιν;» ἀφέν-
 τες ἑαυτοὺς τῷ Χριστῷ ἔλεγον. Καὶ τίς οὐκ ἀγγέ-
 λων ἠρέχθη γωνή; Ὅτι ἐκεῖνο μὲν φάντασμα αὐτοῖς ἔδοξεν
 15 ἂν εἶναι, πρὸς τοῦτο δὲ οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. Τί δὲ ἔλεγον
 τὰ παιδία; Οὐδὲν γορηκόν, οὐδὲ ἐπαχθές, οὐδὲ ἰκανὸν αὐ-
 τοὺς πληῖσαι, ἀλλὰ μάλιστα τὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς τὸν Πα-
 τέρα δηλοῦν, «Ἐδόλογημένος», ἔλεγον, «ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνό-
 ματι Κυρίου».

20 3. Τότε μὲν οὖν κατέλυσε αὐτῶν τὴν ἀναισχυντίαν, ὕστε-
 ρον δὲ πόλιν, καὶ μέρος οὐδὲν ἔσσι τῆς οἰκουμένης τῶν ἰου-
 δαϊκῶν ἄπειρον συμφορῶν, ἀλλ' ὥσπερ σῶμα ἀνάπηρον, παν-
 ταχοῦ διαδέδοται, τὰ τραύματα ἐλιδεικνύμενον· καὶ καθάπερ
 οἱ δικασταὶ πολλοὺς τῶν ἀνδροφόνων ἐπειδὴν ἀνέλωσιν, ἕνα
 25 ἀνασκολοπίζουσιν, ἵνα καὶ τελευτησάντων αὐτῶν, ὥσπερ νεω-
 σιὶ γεγεννημένον τὸ πάθος σωφρονίζῃ τοὺς ζῶντας· οὕτω δὴ

23. Ἰω. 11, 23.

24. Ἰω. 12, 24.

25. Ματθ. 21, 15 ε.

Πατέρα μου»²³· καί πάλιν· «Ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα, πιστεύει εἰς ἐκεῖνον ποῦ μέ ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον»²⁴, συνδέων εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τὸν Πατέρα μέ τὴν τιμὴν καὶ προσβολὴν τοῦ ἑαυτοῦ του. Καί πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ προφήτου. Δὲν εἶπε ἴδιὰ νὰ τιμωρηθῆ, ἀλλὰ, «ἴδιὰ νὰ καταλυθῆ», πράγμα ποῦ ἴδιὰ νὰ δηλώσῃ ἄλλος, λέγει, «ἴδιὰ νὰ σταματήσῃ», δηλαδὴ ἴδιὰ νὰ σταματήσῃ τὴν ἀναισχυντίαν των, ὄχι ἴδιὰ νὰ τοὺς διδάξῃ· διότι ἦτο ἀθεράπευτος ἢ ἀσθένειά των.

Βλέποντες λοιπὸν τέτοιο θαῦμα καὶ μὴ ἠμποροῦντες τίποτε νὰ εἰποῦν, ἀπηυθύνοντο πρὸς αὐτὸν λέγοντες· «Δὲν ἀκούεις τί λέγουν αὐτά;». Ἐνῶ ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ θαυμάσουν, ἀντίθετα αὐτοὶ εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, καὶ ἐνῶ ἔπρεπεν ἀναμεταξύ των νὰ λέγῃ ὁ καθένας εἰς τὸν πλησίον του, «δὲν ἀκούεις τί λέγουν αὐτά;», ἀφήσαντες τοὺς ἑαυτοὺς των, ἔκαμνον τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ἴδιὰ ποῖον λόγον δὲν ἠκούσθη φωνὴ ἀγγέλων; Διότι ἐκεῖνο μὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ἀπὸ αὐτοὺς ὅτι εἶναι φάντασμα, ἐνῶ πρὸς αὐτὸ τὸ θαῦμα δὲν ἠμποροῦσαν καμμίαν ἀντίρρησιν νὰ προβάλουν. Τί ἔλεγον δὲ τὰ παιδιά; Τίποτε τὸ ἐνοχλητικόν, οὔτε δυσάρεστον, οὔτε ἰκανὸν νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ, ἀλλὰ κάτι ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἐφανέρωνε τὴν συμφωνίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. «Εὐλογημένος», ἔλεγον, «ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου».

3. Τότε λοιπὸν κατέλυσε τὴν ἀναισχυντίαν των, ἀργότερον δὲ καὶ τὴν πόλιν των καὶ δὲν ὑπάρχει κανὲν μέρος τῆς οἰκουμένης ποῦ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὰς ἰουδαϊκὰς συμφοράς, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς σῶμα ἀνάπηρον παντοῦ διαδίδει τὴν ἀναπηρίαν, δεικνύων τὰ τραύματά του, καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ δικασταὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς δολοφόνους ὅταν τοὺς καταδικάζουν εἰς θάνατον, ἕνα σουβλίζουν, ὥστε καὶ ὅταν πεθάνουν αὐτοὶ, νὰ σωφρονίζῃ τὸ πάθημά των τοὺς ζῶντας, ὡσὰν κάτι ποῦ συνέβη πρόσφατα, ἔτσι λοι-

καὶ εἰταῦθα οὐ τελευτήσαντας, ἀλλὰ ζῶντας παράδειγμα πᾶ-
 σιν ἐποίησε, διασπείρους αὐτούς· καὶ οἱ μίαν οἰκοῦντες χώραν,
 νῦν πανταχοῦ τῆς γῆς εἰσι διεσπαρμένοι. **Κἄν** ἐρωτήσης τὴν
 αἰτίαν, οὐδεμίαν ἄλλην εὐρήσεις, ἀλλ' ἢ τὸ σταυρῶσαι τὸν
 5 **Χριστόν**. Αἰὰ τί γὰρ οὕτως, εἰπέ μοι, τοῦτο μὴ γέγονεν; Ἄλλ'
 εἰ καὶ γέγονέ ποτε, εἰς ἔθνος ἕν ἁγιοποίησαν, καὶ ἐπὶ ἔτα-
 σιν ὀλίγοις, νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπέραντα κολάζονται.

Κἄν ἐρωτήσης αὐτούς, διὰ τί ἐσταυρώσατε τὸν Χρι-
 στόν; λέγουσιν, ὡς πλάνον καὶ γόητα ὄντα. **Οὐκοῦν** ὑπὲρ ἰού-
 10 **ου** τιμηθῆναι ἔδει καὶ πλείονα χώραν προσλαβεῖν, ὡς ἀρέσασ-
 τας τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ πλάνον καὶ γόητα καὶ ἀντίθεον ἀνελὼν,
 ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ ἀνεῖλε, ὁ δὲ ἐχθρὸν ἀνελὼν, εὐδοκιμεῖν ἂν
 εἴη δίκαιος. **Νῦν** δὲ ὁ μὲν **Φινεές**, ἵνα μίαν ἀνέλῃ πόρνην,
 οὕτως εὐδοκίμησε παρὰ τῷ Θεῷ, ὡς καὶ ἱερωσύνης ἀξιω-
 15 **θῆναι** καὶ ἰσαάτης τιμῆς, ὑμεῖς δέ, οἱ μᾶλλον ἐκείνου ὀφεί-
 λοντες εὐδοκιμεῖν πολλῶ, εἴγε πλάνον ἀνείλετε, ἀληταὶ καὶ
 ἀπόλιδες περιάγετε πανταχοῦ. Ὡστε οὐ δι' ἄλλο τι ταῦτα
 πεπόνθατε, ἀλλ' ἢ ὅτι προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ ἀληθείας
 διδάσκαλον ἐσταυρώσατε. **Εἰ** γὰρ πλάνος ἦν καὶ ἀντίθεος,
 20 **καί**, μὴ ὢν Θεός, Θεός εἶναι ἐβούλειτο, καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς
 σέβας εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπᾶτο, καὶ τοῦ **Φινεές** καὶ τοῦ **Σαμουήλ**,
 καὶ πάντων ἐκείνων μᾶλλον ἡμᾶς εὐδοκιμῆσαι ἔδει, ἰσοῦ-
 στον ἔπερ τοῦ νόμου ζηλώσαντας. **Νυνὶ** δέ, ἂ μηδέποτε πεπόν-
 25 **θατε** εἰδωλολατροῦντες, ἀσεβοῦντες, παῖδας σφάζοντες, ταῦ-
 τα πεπόνθατε νῦν, καὶ λύσις οὐδεμία τῶν δεινῶν, καὶ ἀλη-
 ται καὶ φρυγάδες καὶ πλάνοι, καὶ νόμοις **Ρωμαίων** δουλεύον-

πόν καὶ ἐδῶ, δὲν τοὺς ἐθανάτωσε, ἀλλὰ διασκορπίσας αὐτούς, τοὺς ἔκαμε ζῶντας παράδειγμα εἰς ὅλους· καὶ αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦσαν εἰς μίαν χώραν, τώρα εἶναι διασκορπισμένοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Καὶ ἐὰν ζητήσης νὰ μάθης τὴν αἰτίαν, καμμίαν ἄλλην δὲν θὰ εὔρης, παρὰ τὸ ὅτι ἐσταύρωσαν τὸν Χριστόν. Καὶ διατί λοιπόν, εἰπέ μου, αὐτὸ δὲν συνέβη ἔτσι; Ἀλλὰ, ἂν καὶ συνέβη κάποτε, ὁλόκληρον τὸ ἔθνος ἐξωρίσθη καὶ διὰ ὀλίγα ἔτη²⁶, τώρα ὁμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τιμωροῦνται ἀσταμάτητα.

Καὶ ἐὰν ἐρωτήσης αὐτούς, ἴδια ἐσταυρώσατε τὸν Χριστόν; λέγουν, ἐπειδὴ ἦτο πλάνος καὶ γόης. Καὶ βέβαια δι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τιμηθοῦν καὶ νὰ λάβουν μεγαλύτεραν χώραν, ἐπειδὴ ἐφάνησαν ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ φονεῦει πλάνον καὶ γόητα καὶ ἀντίθεον, ἐφόνευεν ἐχθρόν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖνος ποὺ φονεῦει ἐχθρόν, δίκαιον θὰ ἦτο νὰ εὐτυχῇ. Τώρα ὁμως ὁ μὲν Φινεές, ἐπειδὴ ἐφόνευσε μίαν πόρνην, τόσῃν εὐδοκίμῃσιν ἔλαβεν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ ἀξιωθῇ καὶ ἱερωσύνης καὶ τόσον μεγάλης τιμῆς, σεις ὁμως, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ εὐτυχῆτε πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον, ἐφ' ὅσον βέβαια ἐφονεύσατε πλάνον, περιπλανᾶσθε εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς ὡσὰν ἀληταὶ καὶ ἀπάτριδες. Ὡστε αὐτὰ δὲν τὰ ἐπάθατε διὰ κάτι ἄλλο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐσταυρώσατε προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ διδάσκαλον ἀληθείας. Διότι ἐὰν ἦτο πλάνος καὶ ἀντίθεος καὶ ἐὰν ἤθελε νὰ εἶναι Θεός, χωρὶς νὰ εἶναι Θεός, καὶ ἤθελεν ν' ἀποσπάσῃ διὰ τὸν εαυτὸν τοῦ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν Πατέρα, ἔπρεπε νὰ εὐτυχῆσετε σεις περισσότερο ἀπὸ τὸν Φινεές καὶ τὸν Σαμουὴλ καὶ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, ἀφοῦ τόσον ζῆλον ἐδείξατε ὑπὲρ τοῦ νόμου. Τώρα ὁμως, ἐκεῖνα ποὺ δὲ ἐπάθατε ποτέ καταφεύγοντες εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, ἀσεβοῦντες καὶ ἀφάζοντες παιδιὰ, αὐτὰ τὰ ἐπάθατε τώρα, καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς συμφορὰς δὲν ὑπάρχει καμμία, καὶ εἴσθε ἀληταὶ καὶ φυγάδες καὶ περιπλανώμενοι καὶ δοῦλοι τῶν Ρω-

- τες, μετέρχεσθε γῆν καὶ θάλατταν, μετανάσται καὶ ἀπόλιδες, ἄοικοι καὶ ἐξηγηδραποδισμένοι, ἐλευθερίας καὶ παιρίδος καὶ ἰερωσύνης καὶ πάντων τῶν προφῆν ἐκβεβλημένοι, ἐν μέσοις βαρβάρους καὶ μυρίοις ἔθνεσι διεσπαρμένοι, μισούμενοι πα-
 5 ρὰ πάντῳ ἀνθρώπῳ, ὀδελυροὶ καὶ πᾶσιν εἰς τὸ κακῶς παθεῖν προκείμενοι. Πάνν γε· οὐ γὰρ ἐλάβετε τὰ ἔπαθλα τοῦ Θεοῦ τὸν ἐχθρὸν ἐσφάζατε· μαρτία ταῦτα καὶ λῆρος. Ἄ γὰρ πάσχετε νῦν, οὐ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ ἀναιρούτων ἐσίν, ἀλλὰ τῶν φίλους διαχωρμένων.
- 10 Ἄλλ', ὃ τῶν ταῦτα οὐ λέγομεν, φασί· διὰ τὰς ἁμαρτίας ταῦτα πάσχομεν. Νῦν ἐξομολογεῖσθε οἱ ἀπειθεῖς; καὶ ποίας ἁμαρτίας; εἰπέ μοι. Μὴ γὰρ νῦν προῶτον ἠμαρτήκατε; Νῦν μὲν οὐν καὶ ἐπιεικέστεροι γεγόνατε. Ἄλλὰ μήπω τοῦτο ἄλλ' ἐκεῖνο ἂν ἡμᾶς ἐροίμην· τίος ἔρεκεν αἰεὶ ἁμαρτάνοντες πρό-
 15 τερον ἐτιγγάνετε φιλανθρωπίας παρὰ Θεοῦ, νῦν δὲ οὐκέτι, καὶ τὸ δὴ παραδοξότερον, ὅτι καὶ ἐλάττωτα νῦν ἁμαρτάνοντες; Τότε μὲν γὰρ καὶ τῷ Βεελγεργῶν εἰσελπίσθε, καὶ μόσχον προσεκυνήσατε, καὶ τοὺς υἱοὺς ἐσφάζατε, καὶ τὰς θυγατέρας θυῶν ἀνείλετε, καὶ ταῦτα σημείων ἀπολαύοντες· νῦν δὲ οὐ θάλατ-
 20 ταν ὀρόντες σχιζομένην, οὐ πέτραν ρηγνεμένην, οὐ προφήτας παραγινομένους, οὐ τῆς συνήθους ἀπολαύοντες προνοίας, ὅμως μείζονα ἐπιδείκνυσθε τὴν ἐπιείκειαν· τί δήποτε οὐν, ὅτι καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἐλάττωτα, καὶ ἡ σωφροσύνη πλείων, μείζων ἢ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία; Οὐκ εὐδηλον καὶ τοῖς σφόδρα
 25 ἀνοήτοις, ὅτι ἐπειδὴ μείζον τὸ νῦν ἁμάρτημα; Ἐως μὲν γὰρ

27. Ἄρ. 25.

28. ἘΕ. 32, 19 ε.

μαίων, διασχίζετε γῆν καὶ θάλασσαν, εἴθε μετανάσται καὶ χωρὶς πόλιν, χωρὶς οἰκίαν καὶ ὑποδουλωμένοι, στερούμενοι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἱερωσύνης καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, διασπαρμένοι μεταξύ βαρβάρων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνῶν, εἴθε μισητοὶ καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς ὄλους πρὸς κακοποίησιν. Καὶ πολὺ σωστὰ διότι δὲν ἐλάβετε τὰ ἔπαθλα, ἐπειδὴ ἐσφάξατε τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ! ὅλα αὐτὰ εἶναι δείγματα μανίας καὶ ἀνοησίας. Διότι αὐτὰ πού πάσχετε τώρα δὲν εἶναι παθήματα ἐκείνων πού φονεύουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐκείνων πού κακομεταχειρίζονται φίλους αὐτοῦ.

Ἄλλὰ, φίλε μου, δὲν λέγομεν, λέγει, αὐτὰ αὐτὰ τὰ παθαίνομεν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν. Τώρα ἐξομολογεῖσθε σεῖς οἱ ἀπειθεῖς; καὶ εἰπέ μου, ποίας ἁμαρτίας; Μήπως δηλαδή τώρα διὰ πρώτην φοράν ἡμαρτήσατε; Βέβαια τώρα ἐγίνατε καὶ ἐπιεικέστεροι. Ὅμως δὲν συμβαίνει ἀκόμη αὐτό· ἀλλ' ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ σᾶς ἐρωτήσω· διατί ἂν καὶ προηγουμένως ἡμαρτάνετε συνεχῶς, ὅμως ἐδέχεσθε φιλανθρωπίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, τώρα ὅμως ὄχι πλέον, καὶ τὸ πιὸ παράδοξον βέβαια εἶναι, ὅτι τώρα διαπράττετε μικρότερα ἁμαρτήματα; Διότι τότε μὲν καὶ εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Βεελφεγῶρ μετέσχετε²⁷ καὶ μόσχον ἐπροσκυνήσατε²⁸ καὶ τοὺς υἱοὺς ἐσφάξατε καὶ τὰς θυγατέρας σας ἐφονεύσατε καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού ἀπολαμβάνατε θαύματα, τώρα ὅμως δὲν βλέπετε θάλασσαν νὰ σχίζεται εἰς τὰ δύο, οὔτε πέτραν νὰ διαρρήγνεται, οὔτε προφήτας νὰ παρουσιάζωνται, οὔτε ἀπολαμβάνετε τὴν συνήθη τότε πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅμως δείχνετε μεγαλυτέραν ἐπιείκειαν· διατί τέλος πάντων λοιπόν, ὅταν καὶ τὰ ἁμαρτήματα εἶναι μικρότερα καὶ ἡ σωφροσύνη μεγαλυτέρα, ὅμως εἶναι μεγαλυτέρα ἢ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον καὶ εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀνοήτους, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ τώρα εἶναι μεγαλύτερον τὸ ἁμάρτημα; Διότι, ἐν ὅσῳ μὲν ἡμαρτάνετε εἰς τοὺς δούλους, ἐλαμβάνετε

εἰς τοὺς δούλους ἡμαρτάνετε, ἐτιμῶνται συγγνώμης, προ-
 φήτας ἀναιροῦντες καὶ λιθάζοντες, ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν Δε-
 σπότην τὸς χεῖρας ἐξείναιτε, ἀνάτιον γέγονεν ὑμῖν τὸ ἔλ-
 κος λοιπὸν. Αὐτὸ τετρακόσια λοιπὸν ἔτη παροῦσιν, ἀπ' οὗ καὶ
 5 αὐτὸ τῆς πόλεως τὸ ἔδαφος ἠφάνισται, ἡ ἱερουσόνη ἀνήρηται,
 ἡ βασιλεία κέλευται, τὰ τῶν φυλῶν συγγέχεται, πάντα τὰ σε-
 μνὰ ἐκεῖνα καὶ λαμπρὰ ἠφάνισται, καὶ οὐδὲ ἕγρος παρ' ὑμῖν.
 ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν. Ἄλλ' ἐν ἀοχῇ μὲν, καὶ τοῦ ναοῦ καθη-
 ρημένον, οἱ προσῆται παρεμνον, καὶ Πνεύματος χορηγίαι,
 10 καὶ θαύματα, ἦν δέ, ἴνα σαφῶς μάθητε ὅτι ὁ Θεὸς ὑμᾶς ἀπέ-
 σιραπται διηρηκῶς, καὶ ταῦτα ἀνήρηται καὶ δουλεία, καὶ
 αἰχμαλωσία, καὶ πάντων ἐκπτώσις κατέλαβε, καὶ τὸ πάντων
 χαλεπώτερον, Θεοῦ ἐγκαιτάλειψις.

4. Καὶ ταῦτ' οὗτοσιν πεποίηκεν ὁ Θεός, οἷον ἂν εἴ τις δοῦλον
 15 ἀγνώμονα πολλὰκις μαστιχθέντα καὶ μὴ διορθωθέντα ἀπο-
 δέσας τῶν ἱματίων, γυμνόν, ἔρημον, ἀλήτην ἀρῆ πλανᾶσθαι,
 προσαιτοῦντα καὶ ἐλαυνόμενον πανταχοῦ. Πρῶτερον δὲ οὐ τοι-
 αῦτα τὰ ἡμέτεροι, ἀλλὰ καὶ προσῆται παρ' ὑμῖν, καὶ ἐν Αἰγύ-
 πτῳ καὶ ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἐν ἐρήμῳ Μωϋσῆς ἐν Αἰγύπτῳ,
 20 ἐν Βαβυλῶνι Ααρὴλ καὶ Ἰεζεκιήλ, ἐν Αἰγύπτῳ πάλιν Ἰερο-
 μίας· καὶ θαύματα ἐπὶ θαύμασι, καὶ λαμπρότερον τὸ ἔθνος ἐ-
 γίνετο, τῶν παρ' ὑμῖν αἰχμαλωσίῳ βασιλέσιν ὑψηλοτέρων γε-
 νομένων. Ἄλλὰ γὰρ πάντα ἐκεῖνα οἴχεται, καὶ ἡ τιμωρία χα-
 λεπωτέρα τῶν προτέρων, οὐ μόνον τῷ μῆκει τοῦ χρόνου, ἀλ-
 25 λά καὶ τῇ πολλῇ ἐγκαιταλείψει. Τίτος οὖν ἔνεκεν, εἶπέ μοι,
 διε μείζονα ἡμαρτάνετε, τοσαύτης ἀπελευθερίας, διε
 δέ, ὡς γαίτε, καὶ ἐζηλώσατε ὑπὲρ τοῦ νόμου, χεῖρονα ἐπάθε-

συγχώρησιν, προφήτας φονεύοντες καὶ λιθοβολοῦντες, ὅταν ὅμως ἠπλώσατε τὰ χέρια σας εἰς τὸν Κύριον, ἀπὸ τότε πλέον ἐγένεν ἀθεράπευτον τὸ τραῦμα. Διὰ τοῦτο τετρακόσια πλέον ἔτη ἐπέρασαν ἀπὸ τότε πού καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ἐξηφανίσθη, ἡ ἱερwsύνη κατηργήθη, ἡ βασιλεία κατελύθη, αἱ φυλαὶ ἀνεμείχθησαν, ὅλα ἐκεῖνα τὰ σεμνά καὶ λαμπρὰ ἐξηφανίσθησαν καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ἐσαῶς οὔτε ἶχνος αὐτῶν, πρᾶγμα πού ποτέ δὲν συνέβη. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν, καὶ ὅταν συνέβαινε νὰ κρημνίζε-
ται ὁ νὰός, οἱ προφῆται παρέμενον καὶ ἐδίδοντο αἱ δω-
ρεαὶ τοῦ Πνεύματος καὶ θαύματα ἐγίνοντο, τώρα ὅμως, διὰ νὰ γνωρίσετε καλῶς ὅτι ὁ Θεὸς σᾶς ἀπεστράφη διὰ παντός, καὶ αὐτὰ σᾶς ἀφηρέθησαν· καὶ σᾶς κατέλαβε δουλεία, αἰχμαλωσία καὶ στέρησις τῶν πάντων, καὶ τὸ φο-
βερώτερον ἀπὸ ὅλα, σᾶς ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός.

4. Καὶ τὸ ἴδιο ἔκαμεν ὁ Θεός, πού κάμνει κάποιος ὅταν δοῦλον ἀχάριστον πού ἐμαστιγώθη πολλές φορές καὶ δὲν διωρθώθη, τοῦ ἀφαιρεῖ τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν ἀφήνει γυ-
μνόν, ἔρημον καὶ ἀλήτην περιπλανώμενον, περιφερόμενον παινοῦ καὶ ζητιανεύοντα. Παλαιότερα ὅμως ἐκεῖνα πού συνέβαιναν σὲ σᾶς δὲν ἦσαν τέτοια, ἀλλὰ καὶ προφήτας εἶχατε καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ εἰς τὴν ἔρημον· ὁ Μωυσῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Βα-
βυλῶνα ὁ Δανιήλ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, εἰς τὴν Αἴγυπτον πάλιν ὁ Ἰερεμίας· καὶ θαύματα ἐγίνοντο τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ λαμπρότερον τὸ ἔθνος ἐγίνετο, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι βασιλεῖς σας ἐγίνοντο λαμπρότεροι. Ἄλλὰ τώρα ὅλα ἐκεῖ-
να ἐξηφανίσθησαν καὶ ἡ τιμωρία εἶναι φοβερωτέρα ἀπὸ τὰς προηγουμένας τιμωρίας, ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγε-
θος τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι μεγαλυ-
τέρα ἢ ἐγκατάλειψις ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι εἰπέ μου, διὰ ποῖον λόγον, ὅταν διεπράττετε μεγαλύτερα ἁμαρτή-
ματα, ἀπολαμβάνετε τόσον μεγάλην πρόνοιαν, ὅταν δέ, ὅ-
πως λέγετε, καὶ ἐδείξατε μεγαλύτερον ζῆλον διὰ τὸν νό-

τε; Ἀπὸ γὰρ τούτου ἀδικίαν καταγινώσκειτε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἁ-
 μασιάνοις μὲν εἴματα, κατορθούνας δὲ ἠτίμασεν. Εἰ γὰρ
 πλάνον ἀνείλετε, ὡς φατε, καὶ κατορθώσατε ἢ, εἰ δίκαιος ὁ
 Θεός, ὥσπερ οὖν καὶ δίκαιος, τιμᾶν ὑμᾶς ἔδει, οὐχὶ κολά-
 5 ζειν· εἰ δὲ κολάζει, εὐδηλον ὅτι τὰ νῦν ἁμαρτήματα ὑμῶν χα-
 λεπώτερα. Εἰ δὲ οὐτε ἀσεβείτε νῦν, οὐτε τέκνα θύετε, ὡς
 πρὸς τούτου, ποῖον ἄλλο ἁμαρτημὰ ἐστὶ δι' ὃ χαλεπώτερα ἐ-
 πάθετε; Ἡ εὐδηλον, ὅτι τὸ τοῦ σταυροῦ τόλμημα ὁ κολοφῶν
 τῶν κακῶν; Τοῦτο καὶ εἰδωλολατρίας καὶ μοσχοποιίας καὶ
 10 παιδοκτονίας μᾶλλον ὑμᾶς ἀπώλεσεν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον, νιδὸν
 σφάζαι τὸν ἑαυτοῦ, καὶ Δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ σταυρῶσαι. Δια-
 τοῦτο, ὅτι μὲν τοὺς υἱοὺς ἔσφατες, φιλανθρωπίας ἀπέλανες,
 ὅτι δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν καὶ οὖν Δεσπότην, ἀούγγνωστα λοι-
 πὸν κολάζῃ.

15 Πόσα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῆς καὶ Αἴγυπτον ἕως τῆς
 τοῦ Χριστοῦ παρουσίας; Οἶμαι χίλια πεντακόσια εἶναι καὶ
 πλείονα. Πῶς οὖν ἐν τούτοις ἅπασιν ἁμασιάνοις ὑμᾶς ἔ-
 φερε, νῦν δὲ ὑμᾶς ἔρηιφεν, ὅτι μάλιστα σιεφανῶσαι ἔδει,
 καὶ πολλὰ ἡμαρτηκότιες ἦτε; Τὸ γὰρ κατορθῶμα ὑμῶν πολὺ
 20 μέριστον ἦν, εἶγε πλάνον ἐσφάζατε. Μειὰ δὲ τούτου καὶ σάβ-
 βατα δοκεῖτε φυλάττειν νῦν, καὶ εἰδῶλα οὐ προσκυνεῖτε, καὶ
 τὰ ἄλλα φιλονεικεῖτε διατηρεῖν. Ὅτι τοίνυν καὶ ὁ βίος ὑμῶν
 βελτίων, καὶ τὸ κατορθῶμα, ὡς φατε, τοσοῦτον, τότε τὰ ἔ-

μον τοῦ Θεοῦ, ἐπάθατε χειρότερα; Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ βέβαια ἀποδίδετε ἀδικίαν εἰς τὸν Θεόν, διότι ὅταν μὲν ἡμαρτάνετε σὰς ἐτιμοῦσε, ὅταν δὲ διεπρέψατε εἰς τὴν ἀρετὴν σὰς περιεφρόνησεν. Διότι, ἐάν, ὅπως λέγετε, ἐφονεύσατε πλάνον, τότε καὶ διεπρέψατε μεγάλο κατόρθωμα, καί, ἐὰν ὁ Θεός εἶναι δίκαιος, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι δίκαιος, ἔπρεπε νὰ σὰς τιμῇ, ὄχι νὰ σὰς τιμωρῇ· ἐὰν δὲ σὰς τιμωρῇ, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι τὰ σημερινὰ ἀμαρτήματά σας εἶναι φοβερώτερα. Ἐὰν δὲ οὔτε ἀσεβῆτε τώρα, οὔτε τέκνα θυσιάζετε, ὅπως ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ αὐτό τό ἀμάρτημά σας, ποῖο ἄλλο ἀμάρτημα εἶναι ἐκεῖνο ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἐπάθατε φοβερώτερα; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι τό τόλμημα τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ εἶναι τό ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν σας; Αὐτό σὰς ἐπροξένησε μεγαλυτέραν καταστροφὴν καὶ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ μόσχου καὶ ἀπὸ τὴν παιδοκτονίαν. Διότι δὲν εἶναι ἴσον τό νὰ σφάξῃ κανεὶς τὸν υἱὸν του καὶ τό νὰ σταυρώσῃ τὸν Κύριόν του. Διὰ τοῦτο, ὅταν μὲν ἔσφαζες τοὺς υἱούς σου, ἀπελάμβανες φιλανθρωπίαν, ὅταν ὁμῶς ἐφόνευσες τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἰδικόν σου Κύριον, τιμωρεῖσαι πλέον ἀσυγχώρητα.

Πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν ἔξοδόν σας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γῆν; Νομίζω εἶναι χίλια πεντακόσια καὶ περισσότερα. Πῶς λοιπὸν κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλων αὐτῶν τῶν χρόνων ἂν καὶ διεπράττατε ἀμαρτήματα σὰς ἔφερον εἰς τὴν πατρίδα σας, τώρα δὲ σὰς περιεφρόνησε, τὴν στιγμὴν μάλιστα πού ἔπρεπε νὰ σὰς στεφανώσῃ, ἔστω καὶ ἂν διεπράξατε πολλὰ ἀμαρτήματα; Διότι τό κατόρθωμά σας ἦτο πολὺ πῶς μεγαλύτερον, ἐὰν βέβαια ἐσφάξατε πλάνον. Μαζὶ μὲ αὐτό δὲ καὶ σάββατα φαίνεσθε νὰ φυλάσσετε σήμερα καὶ εἰδῶλα δὲν προσκυνεῖτε καὶ τὰ ἄλλα ἰσχυρίζεσθε ὅτι τὰ φυλάσσετε. Ὅταν λοιπὸν καὶ ὁ θίος σας ἐκαλυτέρευσε καὶ τό κατόρθωμά σας, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, τόσον μεγάλο εἶναι,

οχατα πάσχετε. Τί ταύτης τῆς μαρίας γένοιτ' ἂν χειρόν; τί
 τῆς ἀνοίας, ὅτι ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν ἀπολογήσασθαι βουλόμενοι,
 εἰς τὸν Θεὸν βλασφημεῖτε; Εἰ γὰρ οὐ μείζον τὸ ἁμάρτημα
 τὸ κατὰ Χριστοῦ πάντων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ δικαίωμα, ὡς
 5 φατε, καὶ καιρόθωμα, τί δήποτε καιροθῶντας μὲν κολάζει,
 ἁμαρτιανότων δὲ ἐφείδειο; Τοῦτο γὰρ οὐχ ὁ Θεός, ἀλλ' οὐδὲ
 ἄνθρωπος ὅστις δήποτε νοῦν ἔχων ἀνάσχοιτο ἂν ποιῆσαι.
 Ἀλλὰ τί γὰρ ὑμῖν ταῦτα; Ἐρροίγημεν, ἵνα καὶ διδάσκαλοι
 γενώμεθα τῆς οἴκουμένης. Αἴσχος ταῦτα καὶ φλυααίαι. Τοῦς
 10 γὰρ μέλλοντας εἶναι διδασκάλους πρότερον αὐτοὺς καιροθω-
 κέναι δεῖ, καὶ τότε πέμπεσθαι εἰς τοῦτο οἶοι ἦσαν οἱ προφη-
 ται, οἱ ἀπόστολοι. Ὅταν δὲ αὐτοὶ δισσοραμημένοι ὄσοι καὶ πᾶ-
 σης γέμιστες κακίας, πῶς ἂν εἰς τὸ διδάσκειν ἐξηρέχθησαν;
 Ἴδωμεν τοίνυν οἶος αὐτῶν καὶ ὁ πρὸς τοῦτου βίος. Εὐρύ-
 15 σομεν γὰρ θηρίων ὄντας χαλεπωτέρους. Καὶ γὰρ παρθαλοῖαι
 καὶ παιδοκτόνοι καὶ εἰδωλολάτραι καὶ πλεονέξται γεγονόσιν
 καὶ τούτων εἶσιν αἱ προφητεῖαι πλήρεις. Καὶ τὸ μὲν λάγνον
 ἡμῶν Ἰερεμίας δηλῶν, ἔλεγεν «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγεννή-
 ῖθησαν ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρημέτιζε». Τί
 20 ταύτης τῆς ἀκαθαρσίας χειρόν; Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωποι συνεγί-
 ροντο ταῖς ἀλλήλων γυναῖξί· διὸ καὶ τὴν μαρίαν αὐτῶν χρε-
 μετισμὸν ἐκάλεσε. Καὶ οὐχὶ πορνείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μοιχεί-
 αν αὐτοῖς ἐγκαλεῖ, καὶ ταύτην ἀνέδην γινομένην, καθάπερ
 ἐπὶ τῶν ἀλόγων. Ἐτερος δὲ προφήτης φησὶν «Εἰσηλθὼν πρὸς
 25 τὴν γυναῖκα ποιῶντες παραπειάσματα, εἶδος καὶ πατῆρ πρὸς

τότε πάσχετε τὰ πιό χειρότερα. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν; Τί χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν σας, διότι, θέλοντες νὰ δικαιολογήσετε τὸν ἑαυτὸν σας, βλασφημεῖτε εἰς τὸν Θεόν; Διότι, ἐὰν τὸ ἁμάρτημά σας κατὰ τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦτο μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀντιθέτως ἦτο πρᾶξις δικαία, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, καὶ κατόρθωμα, διατί τέλος πάντων ὅταν μὲν διαπράττετε κατορθώματα σᾶς τιμωρεῖ ὁ Θεός, ἐνῶ ὅταν ἡμαρτάνετε σᾶς εὐσπλαγχνίζεται; Ὅμως αὐτό, ὄχι ὁ Θεός, ἀλλ' οὔτε ὁποιοσδήποτε ἄνθρωπος ποὺ ἔχει νοῦν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ. Ἄλλὰ τί λέγουν δι' αὐτά; Ἀπερρίφθημεν, ὥστε νὰ γίνωμεν καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης. Αὐτὰ εἶναι ἀνοησῖαι καὶ φλυαρίαι. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν διδάσκαλοι προηγουμένως οἱ ἴδιοι πρέπει νὰ διαπρέψουν καὶ μετὰ ν' ἀποστέλλωνται διὰ τὸ ἔργον αὐτό· τέτοιοι ἦσαν οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀποστολοὶ. Ὅταν δὲ αὐτοὶ εἶναι διεστραμμένοι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ κάθε κακίαν, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀσκήσουν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου;

Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν ποῖος ἦτο καὶ ὁ προηγούμενος τρόπος ζωῆς των. Πράγματι θὰ εὐρωμεν νὰ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ τὰ θηρία. Καθ' ὅσον καὶ πατροκτόνοι ἔγιναν καὶ παιδοκτόνοι καὶ εἰδωολότραι καὶ πλεονέκται· καὶ ἀπὸ αὐτὰ αἱ προφητεῖαι εἶναι γεμᾶται. Καὶ τὴν μὲν φιληδονίαν σας θέλων ὁ Ἰερεμίας νὰ δηλώσῃ, ἔλεγεν· «Ἐγιναν θηλυμανῆ ἄλογα· ὁ καθένας ὡσάν ἄλογο ἐχλιμίντριζε διὰ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον»²⁸. Τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν; Διότι δὲν ἐφέροντο πρὸς τὰς γυναῖκας των ὡσάν ἄνθρωποι· διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμασε τὴν μανίαν των χλιμεντρισμόν. Καὶ ὄχι μόνον διὰ πορνείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ μοιχείαν τοὺς κατηγορεῖ, καὶ αὐτὴν τὴν διέπραττον κατὰ τρόπον ἀχαλίνωτον, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ ἄλογα. Ἄλλος δὲ προφήτης λέγει· «Εἰσηλθον πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα μεταχειριζόμενοι προσχήματα, πρὸς τὴν

ἴην αὐτὴν παιδίσκη». Διὰ τοῦτο οὖν διδασκάλους, εἰπέ μοι,
 ἔπεμψεν ὑμᾶς, ἵνα μάθωμεν πορνείας καὶ μοιχείας, καὶ ὅτι
 δεῖ ἴην αὐτὴν εὐνήν ἔχειν πατέρα καὶ υἱόν; Τί δὲ ὁ Ἰεζεκι-
 ήλ; Οὐδὲ κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν ἐποιήσατε, φησί. Τοὺς
 5 οὖν ἐθνῶν χεῖρους, τούτους ἔπεμψε διδασκάλους; εἰπέ μοι.
 Τὰς δὲ μαιφονίας αὐτῶν τίς ἂν ἐνέγκοι; Υἱοὺς γὰρ καὶ
 θυγατέρας κατέσφαξαν τοῖς δαιμονίοις, καὶ κατέκαιον αὐτούς.
 Δείκνυσι καὶ τοῦτο ὁ Δαυὶδ λέγων «Καὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱ-
 οὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις». Διὰ
 10 ταῦτα οὖν ἀπέστειλεν, ἵνα μάθῃ τοῦτο τῶν ἀνθρώπων ἢ φύ-
 σις, ὅτι υἱοὺς δεῖ κατασφάττειν καὶ θυγατέρας; Οὐκ αἰσχύ-
 νεσθε, αἰδὲ ἐγκαλύπτεσθε τιοαδίας ληδωρίας συντιθέτες;
 Καὶ γὰρ ξερός φησιν «Αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσογονοι καὶ ἀρὰ
 καὶ φρεῖδος καὶ κλοπὴ καὶ φόνος καὶ μοιχεία κέχρηται ἐπὶ
 15 τῆς γῆς». Ἄλλος δέ, ὅτι «Ὅστις πόρνης ἐγένειτό σοι, ἀπηναι-
 σχύντησας πρὸς πάντας». Ἐτερος πάλιν «Οἱ ἄρχοντες ὑμῶν
 ὡς λύκοι τῆς Ἀραβίας». Ἄλλος πάλιν «Οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν,
 οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχορι-
 ῶθησαν».
 20 5. Ταῦτα οὖν ἐξήλθετε διδάσκοντες, ἀναισχυντίαν, ἄ-
 ροιαν, πορνείαν, μοιχείας, φόνους, πᾶσαν κακίας ὁδόν; Οὐ
 πάσεσθε ἀναγκάζοντες ἡμᾶς τὰ κακὰ ὑμῶν ἐκπομπεῖν; Ὑ-
 μεῖς «Οἱ αἰσθημένοι ἐκ κοιλίας, καὶ παιδευόμενοι ἕως γήρως»
 ὑμεῖς τυφλοὶ καὶ εἰς βόθυνον ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. «Τυφλός
 25 γὰρ τυφλόν», φησί, «ἐὰν ὀδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμ-
 πεσοῦνται». Οἱ καθ' ἐκάστην προφητῶν ἀπολαθόντες, καὶ μη-

30. Ἀμώς 2, 7.

31. Ἰεζ. 5, 7.

32. Ψαλμ. 105, 37.

33. Ὡσηέ 4, 2.

34. Ἰερ. 3, 3.

35. Ἰεζ. 22, 27.

36. Ψαλμ. 13, 2·3.

37. Ἦσ. 46, 3.

38. Ματθ. 15, 14. Λουκᾶ 6, 39.

ἰδίαν ὑπηρέτριαν ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατέρας»³⁰. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, εἶπέ μου, σὰς ἔστειλεν ὡς διδασκάλους, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν συζυγικὴν κλίνην ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱός; Τί δὲ λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ; «Οὔτε σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἦθη τῶν ἐθνικῶν ἐζήσατε»³¹, λέγει. Ἐκείνους λοιπὸν ποὺ ἦσαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, αὐτοὺς ἔστειλεν, εἶπέ μου, ὡς διδασκάλους; Τοὺς δὲ ἀνοσίους φόνους τῶν ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ; Διότι υἱὸς καὶ θυγατέρα κατέσφαξαν ὡς προσφορά εἰς τὰ δαιμόνια καὶ κατέκαιον αὐτοὺς. Τὸ δείχνει καὶ αὐτὸ ὁ Δαυὶδ, λέγων «Καὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱοὺς τῶν καὶ τὰς θυγατέρας τῶν ὡς προσφορά εἰς τὰ δαιμόνια»³². Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς ἀπέστειλε, διὰ νὰ μάθῃ αὐτὸ ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὅτι πρέπει νὰ κατασφάζουν υἱοὺς καὶ θυγατέρας; Δὲν ἐντρέπεσθε οὔτε καλύπτετε τὸ πρόσωπόν σας διὰ τὰς τέτοιου εἶδους ἀνοησίας ποὺ διακηρύσσετε; Καθ' ὅσον ἄλλος μὲν λέγει «Αἵματα ἐπάνω εἰς αἵματα ἀναμειγνύουν καὶ ἐξεχύθησαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὄλεθρος καὶ ψευδὸς καὶ κλοπὴ καὶ φόνος καὶ μοιχεία»³³. Ἄλλος δὲ λέγει, ὅτι «Ἐλαβες μορφὴν πόρνῃς, ἔδειξες ἀδιαντροπιάν πρὸς ὄλους»³⁴. Ἄλλος πάλιν «Οἱ ἄρχοντές σας εἶναι ὡσάν τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας»³⁵. Ἄλλος πάλιν «Δὲν ὑπάρχει συνετὸς ἄνθρωπος, δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ ν' ἀναζητῇ τὸν Θεόν. Ὅλοι ἐξέκλιναν τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ συγχρόνως διεφθάρησαν»³⁶.

5. Αὐτὰ λοιπὸν ἐξήλθετε διδάσκοντες, ἀναισχυντίαν, ἀνοησίαν, πορνείαν, μοιχείαν, φόνους, κάθε ὁδὸν κακίας; Δὲν σταματᾶτε νὰ μᾶς ἀναγκάζετε νὰ διαπομπεύωμεν τὰ κακά σας; Σεῖς «ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς σας ἔχετε τὴν στοργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ παιδαγωγεῖσθε ὑπ' αὐτοῦ μέχρι τὰ γηρατεία σας»³⁷. Σεῖς ποὺ εἴσθε τυφλοὶ καὶ ρίπτετε εἰς τὸν λάκκον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Διότι, λέγει, «Ἐὰν τυφλὸς ὁδηγῇ τυφλὸν καὶ οἱ δύο θὰ πέσουν εἰς λάκκον»³⁸. Σεῖς ποὺ καθημερινὰ ἠκούατε προφήτας νὰ σὰς ὁμιλοῦν

δέποιε βελτίους γινόμενοι, ετέρων ἐμέλλετε διδάσκαλοι εἶ-
 ναι; Οὐ πάνεσθε τοιαῦτα ληροῦντες, καὶ ἐπιγνώσεσθε ὑμῶν
 τὴν κακίαν; Τοῦτο γὰρ ὑμᾶς ἀπώλεσεν αἰεὶ, τὸ μὴ βούλεσθαι
 εἰδέναι μηδὲ τῶν ἁμαρτημάτων ὑμῶν τὴν ὑπόθεσιν. Διὰ δὲ
 5 τοῦτο, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ δικασταί, κελύοντες ἔπεσθαι τοῖς μα-
 στιγουμενοῖς τοὺς ἐπιβοῶντας καὶ λέγοντας τῶν μαστίγων
 τὰς αἰτίας, μὴ κλέπται, μὴ ἄρπαγες, οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεὸς παν-
 ταχοῦ πομπέων ὑμᾶς, ἐκέλευσεν ὑμῖν ἔπεσθαι τοὺς προφή-
 τας λέγοντας τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας. Πανταχοῦ γὰρ τῆς
 10 οἰκουμένης ὑμῖν εἰσι συνδεδεμένοι, ἔτι δὲ τῶν ἐπιβοῶντες ὑ-
 μῖν. Κἂν εἰσέλθῃς εἰς τὰς συναγωγὰς, ἀκούσῃ αὐτῶν ταῦ-
 τα τὰ ῥήματα συνεχῶς λεγόντων. Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ φησι, τὸ
 δικαιοῦσιον ἐκεῖνο τὸ λησιτικὸν ὑπογράφων τοῦ Καϊάφα, ὅτι
 διὰ τοῦτο ἀπολώλατε. Εἰπὼν γάρ, «Διαορήξομεν τοὺς δε-
 15 σμούς αὐτῶν καὶ ἀποορήσομεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν»,
 ἐπήγαγε· «Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ, καὶ ἐν
 τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς». Ὁ δὲ Ἡσαΐας εἰπὼν, ὅτι
 «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη», ἐπήγαγε· «Καὶ δώσω τοὺς
 πονηροὺς ἀπὸ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀπὸ τοῦ
 20 θανάτου αὐτοῦ». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος δια-
 λεγόμενος· «Ἐμεῖνα, ἵνα ποιήσῃ δικαιοσύνην, ἐποίησε δὲ ἀ-
 νομίαν, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν». Ποίαν δὲ κραυ-
 γήν; «Σταύρωσον, σταύρωσον». Καὶ ἐπάγει· «Διὰ τοῦτο καθε-
 λῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα καὶ ἐντε-
 25 λοῦμαι ταῖς νεφέλαις, τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν δεῖτόν».

Οὐ διὰ τοῦτο τίνων διεσπάρητε, ἀλλὰ διὰ τὰ τοιμηθέν-
 τια ἐν τῷ σταυρῷ· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν προφητιῶν δῆλον. Καὶ ἵνα

39. Ψαλμ. 2, 3.

40. Αὐτόθι 5.

41. Ἡσ. 53, 7.

42. Αὐτόθι 53, 9.

43. Αὐτόθι 5, 7.

44. Λουκᾶ 23, 21.

45. Ἡσ. 5, 6· 7.

καὶ ποτὲ δὲν ἐγίνεσθε καλύτεροι, ἐπρόκειτο νὰ γίνετε διδάσκαλοι ἄλλων; Δὲν σταματᾶτε νὰ λέγετε τέτοιου εἶδους ἀνοησίας καὶ νὰ συναισθανθῆτε τὴν κακίαν σας; Διότι αὐτὸ σᾶς κατέστρεψε πάντοτε, τὸ νὰ μὴ θέλετε νὰ γνωρίσετε οὔτε τῶν ἀμαρτημάτων σας τὴν αἰτίαν. Διὰ τοῦτο, αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ κάμνουν οἱ δικασταί, δίδοντας ἐντολὴν δηλαδὴ νὰ ἀκολουθοῦν ἐκείνους ποὺ ἐμαστιγώθησαν ἐκεῖνοι ποὺ φωνάζουν καὶ λέγουν τὰς αἰτίας τῶν μαστιγώσεων, μὴ γίνεσθε κλέπται, μὴ ἄρπαγες, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς, διαπομπεύων παντοῦ ἐσᾶς, ἔδωσεν ἐντολὴν τοῦς προφῆτας νὰ σᾶς ἀκολουθοῦν καὶ νὰ λέγουν τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας. Διότι εἰς κάθε μέρος τῆς οἰκουμένης σᾶς ἀκολουθοῦν, ἀκόμη δὲ καὶ τώρα φωνάζουν ἐναντίον σας. Καὶ ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὰς συναγωγὰς, θὰ ἀκούσῃς αὐτοὺς νὰ λέγουν συνεχῶς αὐτὰ τὰ λόγια. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ λέγει, προλέγων ἐκεῖνο τὸ ληστρικὸν δικαστήριον τοῦ Καϊάφα, ὅτι διὰ τοῦτο κατεστράφητε. Διότι, ἄφου εἶπεν, « Ἄς σπᾶσωμεν τὰ δεσμὰ ὑποταγῆς πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὸν Χριστὸν του καὶ ἄς ἀποτινάξωμεν ἀπὸ ἐπάνω μας τὸν ζυγὸν των»³⁹, ἐπρόσθεσε· «Τότε θὰ ὀμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς ὠργισμένος καὶ θὰ τοὺς συγκλονίσῃ γεμᾶτος ἀπὸ θυμόν»⁴⁰. Ὁ δὲ Ἡσαΐας ἄφου εἶπεν, ὅτι «Ὡσάν πρόβατον ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν»⁴¹, ἐπρόσθεσε· «Καὶ θὰ δώσω τοὺς πονηροὺς διὰ τὴν ταφὴν του καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου του»⁴². Καὶ πάλιν ἄλλου ὀμιλῶν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος, λέγει· «Ἐμείνα διὰ νὰ πράξῃ δικαιοσύνην, διέπραξεν ὅμως ἀνομίαν, ὄχι δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν»⁴³. Ποίαν δὲ κραυγὴν; «Σταύρωσον, σταύρωσον»⁴⁴. Καὶ προσθέτει· «Διὰ τοῦτο θὰ καταστρέψω τὸν φράχτην του καὶ θὰ κοταπατηθῆ καὶ θὰ δώσω ἐντολὴν εἰς τὰ σύννεφα νὰ μὴ βρέξουν εἰς αὐτὸν βροχὴν»⁴⁵.

Δὲν διεσκορπίσθητε λοιπὸν δι' αὐτὸ ποὺ ἰσχυρίζεσθε, ἀλλὰ διὰ τὰ ὅσα ἐπράξατε σταυρώνοντες τὸν Χριστόν·

μάθητε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ ἵνα διδασχθῆτε δι' ἐαν-
 τῶν, ἅπερ οὐκ ἐπαιδεύθητε διὰ τῶν προφητῶν, ὅρα γοῦν καὶ
 τὰ πρόγματα μαρτυροῦντα. Ὅπερ γὰρ ὁ νόμος ὑμᾶς οὐκ ἐ-
 παίδευσε, τοῦτο ἐκ περιορισίας ἢ τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἐποίη-
 5 σεν. Ἔως μὲν γὰρ εἶχετε τὸν νόμον, καὶ ἐφορεῦετε καὶ ἐ-
 παιδοκιορεῖτε καὶ ἐμοιχεύετε, ἐπειδὴ δὲ ὁ τῆς δικαιοσύνης
 ἡλιος ἔλαμψε, καὶ τῶν ὑμετέρων πολλὰ ἡλαιτώδη κακῶν,
 καὶ ἐπιεικέστερον μετήλθετε θίον, ζήλω τῷ πρὸς ἡμᾶς διορ-
 θωθέντες. Διὰ τοῦτο ὑμᾶς διέσπειρεν, ἵνα εἰδῆτε ἡλίκην πο-
 10 λιτείαν ἐφύτευσεν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τὸν ραδὸν ἔλυσεν, ἀπάγων
 ἐμῶς καὶ ἄκορίας τῆς κακίας. Καὶ ἔνθα ὁ ραδὸς κατελύθη,
 ἐξεῖ καὶ ὁ Χριστὸς εἰτάφη, ἵνα διὰ τὸν ἐκείνου τάγον ἀπύρ-
 τες καὶ τὸ ιρόπαιον ἴδωσι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ τὸν λό-
 γον ἐσιῶτα τὸν λέγοντα «Οὐ μὴ μέλη λίθος ἐπὶ λίθον ὧδε».
 15 Πανταχοῦ γὰρ αὐτοῦ τὰ ιρόπαια καὶ τὰ ὑπομνήματα τῆς δυ-
 νάμεως. Εἰ δέ, ὡς γατε ἀσεβῆς ἦν καὶ ἀντίθεος, εἰ καὶ
 μυρία ἡμαρτήκατε, οὐδὲ οὕτω κελαιοθῆναι ἔδει· εἰ δὲ καὶ ἔ-
 δει, οὐ τότε ἵνα μὴ τις νομίση, ὅτι ὑπερ ἐκείνου ἵνεται δίκην.
 Ἦ οὐκ ἠκούσατε τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅταν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ
 20 ἦτε, ὅτι «Οὐ δι' ἐμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλὰ δι' ἐμέ. ἵνα μὴ τὸ ὄ-
 νομά μου βεβηλωθῆ»; Καίτοι τότε ἐπετίτατο ὑμῶν ἡ κακία.
 Ἄλλ' ὅμως, φησὶν, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ βάρβαροι ἀσθενῆ με
 εἶναι, παρήμι τὰ ἡμαρτήματα ὑμῶν καὶ σώζω ὑμᾶς.

Εἶτα τότε μὲν παρανομοῦντας ἔσωσεν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα
 25 αὐτοῦ βεβηλωθῆ, νυνὶ δὲ οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν; Εἰ γὰρ καὶ

46. Μαθθ. 24.

47. Ἰεζ. 36, 22.

καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς προφήτας. Καὶ διὰ νὰ μάθετε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ διὰ νὰ διδαχθῆτε ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἐδιδάχθητε ἀπὸ τοὺς προφήτας, πρόσεχε λοιπὸν καὶ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ποὺ τὸ ἐπιβεβαιώνουν. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ὁ μωσαϊκὸς νόμος δὲν σᾶς τὸ ἐδίδαξε, αὐτὸ μὲ ἀφθονίον τὸ ἔκαμεν ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. Ἐν ὧσφ δηλαδὴ εἶχετε τὸν νόμον, καὶ ἐφοναύατε καὶ τὰ τέκνα σας ἐσφάζετε καὶ ἐμοιχεύατε, ὅταν ὁμως ἔλαμψεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ἠλαττώθησαν πολλὰ ἀπὸ τὰ κακὰ σας καὶ ἐφαρμόσατε βίον περισσότερον δίκαιον, διορθωθέντες ἀπὸ Ζῆλον πρὸς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο σᾶς διεσκόρπισε, διὰ νὰ γνωρίσετε πόσον μεγάλην πολιτείαν ἐφύτευσεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ τὸν ναὸν κατέλυσεν, ἀπομακρύνων ἐσᾶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλετε ἀπὸ τὴν κακίαν. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ὁ ναὸς κατελύθη ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστὸς ἐτάφη, ὥστε, φεύγοντες ἐξ αἰτίας τοῦ τάφου ἐκείνου, καὶ τὸ τρόπαιον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ νὰ βλέπουν καὶ νὰ ἐνθυμοῦνται τὸν λόγον ποὺ λέγει· «Δὲν θὰ μείνῃ ἐδῶ λίθος ἐπάνω εἰς λίθον»⁴⁶. Διότι παντοῦ ὑπάρχουν τὰ τρόπαια καὶ τὰ ἀποδεικτικὰ σημεῖα τῆς δυνάμεως του. Ἐάν ὁμως, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, ἦτο ἀσεβῆς καὶ ἀντίθεος, καὶ ἂν ἀκόμη διεπράξατε μύρια ἁμαρτήματα, δὲν ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε ἔτσι· ἐὰν δὲ καὶ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε, ὄχι ὁμως τότε, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι τιμωρεῖσθε ἐξ αἰτίας ἐκείνου. Ἡ δὲν ἠκούσατε τὸν Θεὸν ποὺ λέγει, ὅταν ἦσασθε εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ὅτι «Αὐτὰ ποὺ κάμνω, δὲν τὰ κάμνω διὰ σᾶς, ἀλλὰ δι' ἐμένα, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ τὸ ὄνομά μου»⁴⁷; Ἄν καὶ βέβαια τότε ἡ κακία σας εἶχεν αὐξηθῆ ὑπερβολικά. Ἄλλ' ὁμως, λέγει, διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ θάρβαροι ὅτι εἶμαι ἀνίσχυρος, παραβλέπω τὰ ἁμαρτήματά σας καὶ σᾶς σώζω.

Ἐπειτα, τότε μὲν ἂν καὶ διέπραττον παρανομίας τοὺς ἔσωσε, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ τὸ ὄνομά του, τώρα δὲ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάμη; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη διεπρά-

- μωρία ἠμαρτήκατε, οὐδὲν τοιοῦτο ἔδει παθεῖν, εἶγε πλάνος ἦν ὁ Χριστός, ἵνα μὴ τις νομίῃ δι' ἐκεῖνον ταῦτα πεπονημένοι, ἀλλὰ καὶ σωθῆναι ἐχοῦν· εἰ δὲ καὶ ἔδει, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, οὐ τότε. Νυνὶ δὲ ὁμοῦ ταῦτα γέγονεν. Ὅτι γὰρ ὁ σιαυ-
- 5 ρὸς προεχώρησε, μετὰ μικρὸν ἐξῆλθον οἱ ἀπόστολοι, καὶ εὐθέως χαλεπὸς ἀνερορίσθη πόλεμος κατὰ τῆς πόλεως ἐκείνης· καὶ τὸ ἐν ταῖς εὐαγγελίαις, τό, «Θαὶ ταῖς θηλαζούσαις καὶ ἐν γαστροῖ ἐχούσαις», καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξῆεν καὶ τό, «Τότε ἔσται θλίψις, οἷα οὐδέποτε γέγονεν»,
- 10 ἐπληροῦτο. Καὶ γὰρ γυναῖκες τέκτρα ἤσθιον, καὶ γαστέρας ἀνερορήγνυσαν νεκρῶν οἱ πολέμιοι, καὶ πῶο παρταχοῦ βαρβαρικὸν διενέμετο, καὶ αἷματος πάντα ἦν μεστιά, καὶ τραγωδίαί καιραί, καὶ ἡ οἰκουμένη πᾶσα τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν ἐμπέπληστο.
- 15 Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ἐπίγνωτε τὸν ὑμέτερον Δεσπότην. Οὐχὶ προσηΐας ἐσφάξατε; μὴ ἐλάθειέ τι τοιοῦτον; Οὐ θνσιαστήρια κατεσκάρατε; μὴ συνέθη τις ὑμῖν τοιαύτη συμφορά; Οὐχὶ μόσχον προσεκυρήσατε, καὶ τῷ Βεελφεγῶ ἐτελέσθητε, καὶ τὴν φύσιν ἠγροήσατε; μὴ ἐλάβετε πείραν τοιούτων πολε-
- 20 μίων; Οὐκ ἐν μέσαις ταῖς εὐεργεσίαις ἀγνωμονοῦντες ἐσώζεσθε; Πόθεν οὖν ὑμῖν τὰ κακὰ ἀπέρανα; Ἄρ' οὐχὶ πρόδηλον, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἀμάρτημα εἰς τὸν Δεσπότην ἐτολήθη, οὐκ εἰς τοὺς δοῦλους; Ὅθεν ὑμῖν οὐδὲ λύσις ἐστὶ τῶν μετεχόντων ἡμῶς κακῶν, οὐδὲ ἔσται. Εἰ γὰρ ἦν, προσεῖπον ἂν οἱ προ-
- 25 φῆται. Νυνὶ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰπον, τὴν δὲ ἐπάνοδον οὐδαμοῦ, καίτοι συνεχῶς ταῖς κολύσεσι τὰ χορησιὰ ἀναμιγνύντες, καὶ χρόνους ὀρίζοντες. Καὶ γὰρ ὁ Ἱεροεὐαγγελιστὴς ἐβδομηκοντα

48. Ματθ. 24, 17. Λουκᾶ 22, 23.

49. Ἐφ. 32, 8 ἔ.

50. Ἀριθμ. 25, 3.

Ξατε ἀμέτρητα ἁμαρτήματα, ἔπρεπε νὰ μὴ πάθετε τίποτε παρόμοιον, ἐὰν βέβαια ἦτο πλάνος ὁ Χριστός, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι αὐτὰ δι' ἐκείνον τὰ ἔχετε πάθει, ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ νὰ σωθῆτε· ἐὰν ὁμως ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆτε, ὅπως προηγουμένως εἶπα, ἔπρεπε ὄχι τότε. Τώρα ὁμως συνέβησαν αὐτὰ συγχρόνως. Διότι μόλις συνέβη ἡ σταύρωσις, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον ἐξῆλθον οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἀμέσως ἐκηρύχθη φοβερός πόλεμος ἐναντίον τῆς πόλεως ἐκείνης· καὶ τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰ εὐαγγέλια, «Ἄλλοίμονον εἰς ἐκείνας πού θὰ θηλάζουν καὶ εἰς ἐκείνας πού θὰ εἶναι ἔγκυοι»⁴⁸, καὶ ὅλα ἐκεῖνα εὕρισκον ἐφαρμογὴν· καὶ τὸ «Τότε θὰ συμβῆ θλίψις τέτοια, πού παρόμοια οὐδέποτε συνέβη», ἐπληροῦτο. Καθ' ὅσον γυναῖκες ἔτρωγον τὰ τέκνα των, καὶ κοιλίας νεκρῶν ἐξέσχιζον οἱ ἐχθροί, καὶ πῦρ βαρβαρικὸν παντοῦ κατέκαιε καὶ ὅλα ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα, καὶ νέαι τραγωδίαὶ συνέβαινον, καὶ ὅλη ἡ οἰκουμένη ἐγέμισεν ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῶν Ἰουδαίων.

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι, κρίνατε τὸν Κύριόν σας. Δὲν ἐσφάξατε προφήτας; μήπως ἐπάθατε κάτι παρόμοιον; Δὲν κατεσκάψατε θυσιαστήρια; μήπως σᾶς συνέβη κάποια τέτοια συμφορὰ; Δὲν ἐπροσκυνήσατε μόσχον⁴⁹ καὶ εἰς τὸν Βεελφεγῶρ δὲν ἐπροσφέρατε λατρείαν μαζί μὲ ἀσχημοσύνας⁵⁰, ἀγνοήσαντες τὴν φύσιν; μήπως ἐδέχθητε τὰς ἐπιθέσεις τέτοιων ἐχθρῶν; Δὲν ἐσώζεσθε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν στιγμὴν πού, ἐνῶ ἀπελαμβάνετε τῶν εὐεργεσιῶν του, σεῖς ἐδείχνατε ἀγνωμοσύνην; Διατί λοιπὸν αἱ συμφοραὶ σας εἶναι ἀπέραντοι; Ἔρα δὲν εἶναι ὀλοφάνερρον, ὅτι συνέβη αὐτὸ ἐπειδὴ διεηράξατε τὸ ἁμάρτημα εἰς τὸν Κύριον καὶ ὄχι εἰς τοὺς δούλους; Ἐπομένως οὔτε ὑπάρχει ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς συμφορὰς σας, οὔτε πρόκειται νὰ ὑπάρξῃ. Διότι, ἐὰν ὑπῆρχε, θὰ τὴν προέλεγον οἱ προφῆται. Τώρα ὁμως τὴν αἰχμαλωσίαν προεῖπον, τὴν ἐπιστροφὴν ὁμως πουθενά, ἂν καὶ συνεχῶς ἀναμιγνύουν τὰς τιμωρίας μὲ τὰ καλὰ καὶ καθορίζουν καὶ χρόνους. Καθ' ὅσον ὁ Ἰερεμίας

ἔτη ὤρισε, καὶ ὁ Δανιήλ ὁμοίως τρεῖς ἐβδομάδας καὶ ἡμῖον
καὶ ἐν Αἰγύπτῳ τετρακόσια τριάκοντα ἔτη ἐρρήθη ὅτι δουλεύ-
σουσι, περὶ δὲ τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης οὐδαμοῦ κεῖται χρό-
νος, οὐδὲ πέρας, ἀλλ' ἀγεῖται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, καὶ καθ'
5 ἐκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ θυμέτερα πρόεισι.

6. Ταῦτα πάντα μετὰ ἀκριθείας ἀναλογιζόμενοι παρ' ἐ-
αυτοῖς, καὶ τὸν λόγον ἐκ τούτων πλατύνοντες (Δίδου γὰρ σο-
φῶ ἀφορητὴν καὶ σοφώτερος ἔσται), τὴν ἀναισχυρίαν αὐτῶν
καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην ἐλέγχειν δυνήσεσθε. «Ὅτι ὄψομαι τοὺς
10 οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου». Ἄλλος, «Ὅρῶ γὰρ τοὺς
οὐρανοὺς. Σελήνην καὶ ἀστέρας, ἃ σὸν ἐθεμελίωσας». Ἄλλος,
«Ἡτοίμασας». Ἄλλος, «Ἡδρυσας». Εἰπὼν, ὅτι κατέλυσας
τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὴν ἀπόδειξιν παρέχει τῆς λαμπρᾶς ταύτης
νίκης. Σὺ γάρ, φησί, ὁ στανρωθεὶς, ὁ ἀναιρωθεὶς, ἀνεφάνης
15 τῆς οἰκουμένης δημιουργός. Διὰ τοῦτο φησι, «Ὅψομαι τοὺς
οὐρανοὺς», δηλῶν, ὅτι ἔμπροσθεν οὐ πολλοὶ τοῦτο ἤδεισαν,
ὑστερον μόντοι πάντες εἴσονται. Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐπῆλθεν
ἅπαντα τῆς οἰκουμένης τὰ μέρη; Ὅτι τὰ καιριώτερα τῶν
ὀρωμένων ἐπελθόν, οὐδὲν ἔδει τῆς περὶ τῶν ἄλλων διδα-
20 σκαλίας. Εἰς τοσοῦτον τοίνυν κατελύθησαν οἱ ἐχθροί, ὡς τὸν
παρ' αὐτῶν ἐλαυνόμενον καὶ ἀναιρωθέντα ἀναφανῆναι τῶν ὀ-
ρωμένων ἀπάντων δημιουργόν.

Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ εἶπε, 'τῶν χειρῶν σου' ἀλλὰ «Τῶν
δακτύλων σου»; Τῆς ἐλαγίστης ἐνεργείας ἔργον δεικνὺς τὰ
25 ὀρώμενα, καὶ τὸ παράδοξον τῆς δημιουργίας, ὅτι κρεμασθέν-
τες οὐκ ἐκλίπουσιν οἱ ἀστέρες· καίτοι γε οὐκ ἀντὶ τῶν θε-
μελίων ἢ φύσις, ἄνω κρεμᾶσθαι, ἀλλὰ κάτω κεῖσθαι πέφυ-
κεν· ἀλλ' ὁ ἀριστοτέχνης δημιουργός καὶ παράδοξα ποιῶν, ἐν

51. Ἱερ. 29, 10.

52. Δαν. 9, 23.

53. Γεν. 15, 13.

54. Ματθ. 23, 8.

55. Παροιμ. 9.

ᾤρισεν ἑβδομήντα χρόνους⁵¹, καὶ ὁ Δανιὴλ ὁμοίως τρεῖς ἑβδομάδας καὶ ἡμισυ⁵², καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐλέχθη ὅτι τριακόσια χρόνια θὰ δουλεύσετε⁵³, ὅμως περὶ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῆς πουθενὰ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν Γραφήν χρόνος, οὔτε τέλος, ἀλλ’ ἀπλῶς λέγεται ὅτι ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος⁵⁴, καὶ καθημερινῶς τὰ πράγματά σας πηγαίνουν πρὸς τὸ χειρότερον.

6. Ὅλα αὐτὰ σκεπτόμενοι μὲ ἀκρίβειαν καὶ πλατύνοντες τὴν σκέψιν σας μὲ ἀφορμὴν αὐτὰ (διότι λέγει «δίδε εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος»⁵⁵), θὰ ἠμπορέσετε νὰ ἐλέγχετε τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀχαριστίαν. «Διότι βλέπω τοὺς οὐρανοὺς ποὺ εἶναι ἔργα τῶν δακτύλων σου». Ἄλλος. «Διότι βλέπω τοὺς οὐρανοὺς, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, ποὺ σὺ ἐθεμελίωσες». Ἄλλος λέγει, «Ἡτοίμασες», ἄλλος «ἐστερέωσες». Ἄφοῦ εἶπεν, ὅτι κατέλυσες τοὺς ἐχθροὺς, δίδει καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς νίκης. Διότι, λέγει, σύ, ὁ σταυρωθεὶς, ὁ φονευθεὶς, ἔγινες δημιουργὸς τῆς οἰκουμένης· διὰ τοῦτο λέγει, «βλέπω τοὺς οὐρανοὺς», δηλώνων, ὅτι προηγουμένως δὲν τὸ ἐγνώριζον αὐτὸ πολλοί, ὕστερα ὅμως ὅλοι θὰ τὸ γνωρίσουν. Καὶ διατί δὲν ἀνέφεραν ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης; Διότι, ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ὅσα βλέπονται, δὲν ὑπῆρχε καμμία ἀνάγκη διὰ τὴν διδασκαλίαν διὰ τὰ ἄλλα. Τόσον πολὺ λοιπὸν κατενικήθησαν οἱ ἐχθροί, ὥστε, αὐτὸς ποὺ ἐδίδωκετο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐφονεύθη, νὰ ἀναφανῇ ὅτι εἶναι δημιουργὸς ὅλων τῶν πραγμάτων ποὺ εἶναι ὁρατά.

Καὶ διατί δὲν εἶπε, ἰτῶν χειρῶν σου, ἀλλ’ εἶπε «τῶν δακτύλων σου»; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ ὀρώμενα εἶναι ἔργον τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας του, καθὼς καὶ τὸ παράδοξον τῆς δημιουργίας, ὅτι, ἂν καὶ εἶναι κρεμασμένοι οἱ ἀστέρες, δὲν πίπτουν· μολονότι βέβαια δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ φυσικὴ θεμελίωσις νὰ εἶναι ἐπάνω κρεμασμένοι, ἀλλὰ ἡ φυσικὴ θέσις των εἶναι νὰ εἶναι κάτω· ὅμως ὁ ἀριστοτέ-

- τοῖς φαινομένοις τὰ πλείονα ὑπὲρ φύσεως ἀκολουθίαν ἐποίησε. Καὶ διὰ τί μηδὲν περὶ ἀσωμάτων δυνάμεων διαλέγεται, καὶ ἐκεῖθεν δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν; "Οὐ τέως τὸ σπουδαζόμενον τοῦτο ἦν, περὶ τῶν φαινομένων αὐτοὺς μαθεῖν.
- 5** Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἄνω καὶ κάτω Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, οὐ λέγει, ἔγὼ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησα καὶ τὰ Χερουβίμ, ἀλλ' ἔγωγε τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα· ἡ χεὶρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡ δεξιὰ μου ἐστερέωσε· καὶ πάντα ἀεὶ τὸν λόγον ἐν τοῖς φαινομένοις ἀναλίσκει, πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν
- 10** ἀκουόντων ἅπαντα πραγματευόμενος. Παγύτεροι γὰρ ὄντες, ἀπὸ τῶν φαινομένων μᾶλλον ἐνήγοντο, ἢ ἀπὸ τῶν ἀοράτων. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος εἰσιὼν ἀεὶ καὶ δημιουργῶν, ἀπὸ τῆς φαινομένης κτίσεως προσιμιάζεται λέγων· Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ
- 15** ἐν αὐτοῖς· καὶ ἀπὸ τῶν ὀμβρῶν τῶν ἐτησίων καὶ ἀπὸ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀεὶ ποιεῖται τὸν λόγον. "Ἄν γὰρ εἶπω ὅτι τὰ Χερουβίμ ἐποίησε· διπλῆς μοι χρεία κατασκευῆς, ὅτι τε ἔστι Χερουβίμ, καὶ ὅτι ἐποίησεν, ἐπὶ δὲ τῶν ὄρωμένων μόνον ὅτι ἐποίησεν ἀναγκάζομαι ἀποδειῖξαι. Αὐτὸ καὶ εὐκολώ-
- 20** τερος ὁ λόγος· τὴν γὰρ ὄντιν ἔχει μαρτυρίαν τῶν λεγομένων. Καὶ γὰρ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ κάλλος, τὴν χοῆσιν καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἐρυθρίαν ὁρᾷ ὁ ἀκροατὴς. "Ὡστε ἐν μοι τὸ σπουδαζόμενον, δεῖξαι ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸ εἰργάσατο. Καὶ τίνας ἐρεκεν οὐχὶ τοῦ ἡλίου ἐμνήσθη, ἀλλὰ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων;
- 25** Μάλιστα μὲν οὖν τοῦτο εἰπὼν, κάκεινο ἠνείξατο. Ἐπειδὴ γὰρ τινες ἀποσχίζουσι τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ τὴν νύκτα, διὰ τῆς σελήνης αὐτὴν ἐνέφηγε, δεικνὺς ὅτι καὶ ταύτης δη-

χνης δημιουργός ἂν καὶ ἐδημιούργησε παράξενα πράγματα, ἀλλ' ὅμως τὰ ἔκαμε τὰ περισσότερα φαινομενικὰ νὰ εἶναι κατὰ ὑπερφυσικὸν τρόπον. Καὶ διατί δὲν λέγει τίποτε περὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, καὶ δὲν δείχνει ἀπὸ ἐκεῖ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ; Διότι κατ' ἀρχὴν ἡ φροντίς του ἦτο αὐτῆ, νὰ γνωρίσουν αὐτοὶ τὰ ὀρατὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ συνεχῶς συνομιλῶν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, δὲν λέγει, ἔγὼ ἐδημιούργησα τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ χερουβίμ', ἀλλὰ λέγει, «Ἐγὼ ἤπλωσα τὸν οὐρανόν· τὸ χέρι μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡ δεξιὰ μου τὴν ἐστερέωσε»³⁶· καὶ ὅλον τὸν λόγον πάντοτε τὸν ἀφιερώνει εἰς τὰ ὀρατὰ πράγματα, κάμνων τὰ πάντα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀκροατῶν του. Διότι ὡσὰν ἀτελέστεροι πού ἦσαν πνευματικά, ὠδηγοῦντο πλησίον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ὀρατὰ μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ τὰ ἀόρατα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος περιερχόμενος πάντοτε καὶ κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀρχίζει τὸν λόγον του ἀπὸ τὴν ὀρατὴν κτίσιν, λέγων· «Ὁ Θεὸς πού ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτά»³⁷· καὶ πάντοτε ὁμιλεῖ λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὰς ἐτησίας βροχὰς καὶ ἀπὸ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἐὰν εἰπῶ ὅτι ἐδημιούργησε τὰ χερουβίμ, χρειάζομαι διπλὴν ἀπόδειξιν καὶ τί εἶναι δηλαδὴ τὰ χερουβίμ, καὶ ὅτι τὰ ἐδημιούργησεν, ἐνῶ διὰ τὰ ὀρατὰ πράγματα εἶμαι ἀναγκασμένος μόνον ν' ἀποδείξω ὅτι τὰ ἐδημιούργησεν. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εὐκολώτερος ὁ λόγος, διότι ἔχει μάρτυρα τῶν λόγων του τὴν ὄψιν. Καθ' ὅσον ὁ ἀκροατὴς βλέπει τὸ μέγεθος, τὸ κάλλος, τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἀρμονίαν. Ὡστε ἡ προσπάθειά μου εἶναι μία, ν' ἀποδείξω ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν αὐτό. Καὶ διατί δὲν ἐμνημόνευσε τὸν ἥλιον, ἀλλὰ μόνον τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας; Καὶ βέβαια ὁμιλήσας δι' αὐτό, ὑπηνίχθη καὶ ἐκεῖνο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠρισμένοι ἀπεχωρίζοντο τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπαρουσίασεν αὐτὴν διὰ τῆς σελήνης, δεικνύων ὅτι εἶναι δημι-

μιουργός ἐστιν. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἀστέρων ποικιλία, καὶ ἡ τῶν σελιγραίων δρόμων ἀπόδειξις.

«Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μινῆσκη αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν;». Ἄλλος «Τί ὁ κατ' ἄνδρα, ὅτι 5 μνημονεύεις αὐτοῦ;». Ἄλλος ἀπὸ τοῦ, «Ἐπισκέπη αὐτόν», «Ἐπισκέπη αὐτόν», φησὶν. Εἰπὼν περὶ τῆς δημιουργίας, καὶ ἐκ μέρους τὴν πᾶσαν αἰνιξάμενος, ἐμβάλλει λοιπὸν εἰς τὸν περὶ τῆς προνοίας τῶν ἀνθρώπων λόγον. Κάκεινα μὲν γὰρ τὰ εἰρημένα, διὰ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς κη- 10 δεμονίας, ἧς ἔχεται ἡ γὰρ κρίσις ἅπανα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἕτερον εἶδος ἀνακινεῖ προνοίας, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἰς τοῦτον ἐμβάλλει τὸν λόγον, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης εὐχαρισσιῶν, καὶ τὴν καθόλου λέγων εὐεργεσίαν, καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς εἰς αὐ- 15 τὸν περιετημένης τὸ μέγεθος παριστιῶν. Εἰ γὰρ πρὸ τοῦτου οὐδὲν ἦν, πολλῶ μᾶλλον ὅτε ὁ Χριστὸς παρεγένετο, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἁμαρτήματα. Καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔξω φειδοῦς ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκ πολλῆς φιλανθρωπίας. Καὶ γὰρ καθάπερ τις ἄριστος ἰατρός, τοὺς ὑγιαίνοντας 20 ἀφείς, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς τοὺς κάμνοντας, οὐδὲν ὄντας. Τοῦτο γοῦν παριστιῶν, ἔλεγε «Τί ἐστιν ἄνθρωπος»: ἀπὸ τοῦ, 'οὐδὲν ἐστιν, εὐτελὲς τί ἐστί'.

Πρὸς γὰρ τὴν τοσαύτην πρόνοιαν ἀφορῶν καὶ τὴν τοσαύτην τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν, καὶ τὰς πραγματείας, ἅς ἐπρα- 25 γματεύσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν τῶν ἀνθρώπων γένους, σφόδρα ἐκπληττεται καὶ θαυμάζει, τί δήποτε τοσαύτης ἡξίωσεν αὐτόν προνοίας. Ἐγγόησον γὰρ, ὅτι δι' αὐτόν τὰ ὁρώμενα

56. Ἦσ. 48, 13.

57. Πρ. 17, 24.

58. Ψαλμ. 8, 5.

ουργός καὶ αὐτῆς. Δέν εἶναι μικρὰ δὲ καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀστέρων καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς τροχιᾶς τῆς σελήνης.

«Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτόν, ἢ υἱός ἀνθρώπου, ὥστε νὰ φροντίζης δι’ αὐτόν;»³⁸. Ἄλλος· «Τί εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτόν;». Ἄλλος ἀντὶ τοῦ, «Ἐπισκέπτη αὐτόν», λέγει, «Ἐπισκέψῃ αὐτόν». Ἄφοῦ ὠμίλησε διὰ τὴν δημιουργίαν καὶ ὑψηλὴν ὄλα τὰ ἐπὶ μέρος δημιουργήματα αὐτῆς, ὁδηγεῖ τὸν λόγον πλέον εἰς τὸ θέμα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Βέβαια καὶ ἐκεῖνα πού ἀνέφερε προηγουμένως, ἔγιναν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὴν πρόνοιαν πού δείχνει δι’ αὐτό· διότι ὅλη ἡ κτίσις ἔγινε διὰ τὸν ἄνθρωπον. Πλὴν ὅμως καὶ ἄλλο εἶδος προνοίας ἀναφέρει, καὶ δέν ὀμιλεῖ ἀπλῶς δι’ αὐτόν, ἀλλὰ ὀμιλεῖ μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, εὐχαριστῶν τὸν Θεόν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, καὶ ἀναφέρει ὅλην γενικῶς τὴν εὐεργεσίαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ παρουσιάζει τὸ μέγεθος τῆς οἰκονομίας πού ἔγινεν εἰς αὐτόν. Διότι, ἐὰν πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον ὁ ἄνθρωπος δέν ἦτο τίποτε, πολὺ περισσότερο ὅταν ἦλθεν ὁ Χριστός, μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ τόσα μεγάλα ἁμαρτήματα. Καὶ δείχνει ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ δέν ἦτο ἐκτός τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἔγινεν ἀπὸ πολλὴν φιλανθρωπίαν. Καθ’ ὅσον ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ἄριστος ἰατρός, ἀφοῦ ἄφησε τοὺς ὑγιεῖς, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀσθενεῖς, πού δέν εἶχαμεν καρμίαν ἀξίαν. Θέλων λοιπὸν αὐτό νὰ δηλώσῃ ἔλεγε· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος;», ἀντὶ τοῦ, ἴτιποτε δέν εἶναι, εἶναι κάτι τὸ ἀσήμαντον’.

Ἐχων λοιπὸν τὸ βλέμμα του ἐστραμμένον πρὸς τὴν τόσον μεγάλην πρόνοιαν καὶ τὴν τόσον μεγάλην φροντίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα πού ἔκαμε διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, κυριεύεται ἀπὸ πάρα πολὺ μεγάλην ἐκπληξιν καὶ θαυμάζει, διατὶ τέλος πάντων ἠξίωσε τὸν ἄνθρωπον τόσον μεγάλης προνοίας. Διότι σκέψου, ὅτι

πάντα. Δι' αὐτὸν τὰ ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς παρουσίας αὐτοῦ
οἰκονομηθέντα δι' αὐτὸν παράδεισος καὶ ἐντολαὶ καὶ κολά-
σεις καὶ θαύματα καὶ τιμωρίαι καὶ εὐεργεσίαι, μετὰ τὸν νό-
μον δι' αὐτὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐγένετο. Τί ἂν τις
5 εἴποι τὰ μέλλοντα, ὧν ἀπολαῖναι μέλλει; Ταῦτα τοίνυν ἅπαν-
τα ἀναλογιζόμενος λέγει· 'τί τοσοῦτόν ἐστιν ἄνθρωπος, οὐ
τοσοῦτων ἠξιώθη;

7. Ἄν γὰρ τις ἐννοήσῃ πόσα δι' αὐτὸν γέγονε καὶ γίνε-
ται, καὶ πόσων ἀπολαύσεται μετὰ ταῦτα, φρίκης ἐμπλησθή-
10 σεται πολλῆς, καὶ τότε ὄφεται καλῶς, πῶς τῷ Θεῷ τοιοῦ-
το περισπούδαστον τὸ ζῶον. «Πλάτισσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγ-
γέλους». Ἔτερος, «Βραχὺ τι παρὰ Θεόν». Ἄλλος, «Ὀλίγον
παρὰ Θεόν». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Ὀὐθασρηοῦ μὰτ μὴ ἐλωεῖμ».
'Ἐπιαῦθα τῆς καταδίκης ἀνέμνησε, καὶ τῆς ἁμαρτίας τῆς πα-
15 λαιᾶς, τὸν θάνατον εἰς μέσον ἀγαγών. Ἄλλὰ καὶ τοῦτον ὁ
Μονογενὴς ἐλθὼν ἔλυσε. «Δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐ-
τόν». Ἄλλος, «Δόξη καὶ ἀξιώματι στέφεις αὐτόν». Ἔστι
μὲν κατὰ ἱστορίαν, ἔστι δὲ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ταῦτα ἐκλα-
θεῖν. Λέγει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν, ἣν ἐνεχειρίσθη γενό-
20 μενος· λέγει καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἀγαθὰ, ὧν μετὰ τὴν παρουσί-
αν τοῦ Χριστοῦ ἀπέλαυσε. Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν ἤκουσεν
«Ὁ τρόμος ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ὑμῶν ἐπὶ πάντα τὰ θηρία τῆς
γῆς». Καί, «Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Μετὰ
δὲ ταῦτα· «Παιεῖτε ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων». Ἄλλὰ ταῦ-
25 τα ἀφείδ, ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ὑφαίνει τὸν λόγον, ἐκεῖνα
συνιδεῖν καταλιμπάνων τοῖς δεξιτέρον δυναμένοις ὄραν. Ἡ γὰρ
δόξα ἢ μείζων καὶ ἢ τιμὴ, τὰ ἐπὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης γε-

59. Γεν. 9, 2.

60. Γεν. 1, 26.

61. Λουκᾶ 10, 19.

δι' αὐτόν ἔγιναν ὅλα τὰ ὄρατὰ πράγματα. Δι' αὐτόν τὰ ὅσα συνέβησαν ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ· δι' αὐτόν παράδεισος καὶ ἐντολαὶ καὶ κολάσεις καὶ θαύματα καὶ τιμωρίαι καὶ εὐεργεσίαι, πού ἐδόθησαν μετὰ τὸν νόμον· δι' αὐτόν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κάποιος διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, πού πρόκειται ν' ἀπολαύσῃ; "Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀναλογιζόμενος λέγει· 'τί τόσοσιν σπουδαῖος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε ν' ἀξιώθῃ τόσοσιν μεγάλων πραγμάτων;'

7. Πράγματι, ἐὰν σκεφθῇ κάποιος πόσα ἔγιναν δι' αὐτόν, καὶ πόσα γίνονται, καὶ πόσα θ' ἀπολαύσῃ, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, θὰ κυριευθῇ ἀπὸ πολλὴν φρίκην, καὶ τότε θ' ἀντιληφθῇ καλὰ, διατι αὐτὸ τό ζῶον εἶναι τόσοσιν πολὺ σπουδαῖον διὰ τὸν Θεόν. «"Ἐκαμες αὐτόν ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους»^{58β}. "Ἄλλος, «'Ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τὸν Θεόν». "Ἄλλος, «'Ὀλίγον ἀπέχοντα ἀπὸ τὸν Θεόν». Ὁ δὲ ἔβραϊος λέγει· «Οὐθασρηοῦ μὰτ μὴ ἔλωεῖμ». Ἐδῶ ἐνεθυμήθη τὴν καταδίκην τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἁμαρτίαν τὴν παλαιάν, ἀναφέρων τὸν θάνατον. Ἄλλὰ καὶ αὐτόν τὸν κατέλυσεν ὅταν ἦλθεν ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. «Μὲ δόξαν καὶ τιμὴν ἐστεφάνωσες αὐτόν». Ἄλλος, «Μὲ δόξαν καὶ ἀξίωμα θὰ τὸν στεφανώσῃς». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ἐκλάβῃ κανεὶς καὶ ἱστορικὰ καὶ ἀληγορικά. Διότι ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐξουσίαν πού ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἐπλάσθη, ὁμιλεῖ δὲ καὶ διὰ τὰ ἐν συνεχείᾳ ἀγαθὰ, πού ἀπῆλause μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἤκουσεν· «Νὰ σὰς τρέμουν καὶ νὰ σὰς φοβοῦνται ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς»⁵⁹. Καὶ «"Ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης»⁶⁰ Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ· «Πατεῖτε ἐπάνω εἰς τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπιούς»⁶¹. Ἄλλὰ παραλείψας αὐτὰ, πλέκει τὸν λόγον ἀπὸ τὰ πιό ἀσήμαντα, ἀφήνων ἐκεῖνα νὰ τὰ ἀντιληφθοῦν ἐκεῖνοι πού ἠμποροῦν νὰ βλέπουν μακρύτερα. Διότι ἡ μεγαλυτέρα δόξα καὶ ἡ τιμὴ εἶναι τὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅταν ὁ ἄνθρωπος

νόμεια, διὰν κεφαλὴν ἔχη τὸν Χριστόν, ὅταν εἰς τὸ σῶμα αὐ-
 τοῦ τελεῖ, διὰν ἀδελφὸς καὶ συγκληρονόμος γένηται καὶ σύμ-
 μορφος τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅταν μείζονα Μωϋσέως λαμβάνη
 δόξαν, ὥσπερ ὁ Παῦλος ἐδήλωσε, δεικνὺς ὅτι Οὐ καθάπερ
 5 Μωϋσῆς ἐτίθει κάλυμμα, «ἀλλὰ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προ-
 σώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατοπιριζόμεθα». Διὸ καὶ λέγει
 «Οὐ γὰρ δεδοξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τοσούτῳ τῷ μέρει,
 ἔνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης».

Ταύτην οὖν ἔχουσιν ὁ προφήτης τὴν δόξαν κατὰ ἀναγωγήν.
 10 Τί γὰρ ταύτης ἴσον, ὅταν οὐγκορευόμεν ἄγγελοι, ὅταν εἰς
 υἱοθεσίαν ἀγάμεθα, ὅταν μηδὲ τοῦ Μονογενοῦς ὑπὲρ ἡμῶν
 φείδηται; Ποίας ἀλουργίδος, ποίου διαδήματος ταῦτα οὐ
 λαμπρότερα, ὅταν θανάτου καταγελῶμεν, ὅταν πρὸς τὴν τῶν
 ἀσωμάτων δυνάμεων ἀπάθειαν μεθορμιζόμεθα, οἱ ἠτιμομένοι
 15 πρὸ τούτου, καὶ ἄδοξοι, καὶ ἠδελυροί; Ὁ Ἄδὰμ οὐτε κακόν
 τι, οὐτε ἀγαθὸν ἐργασάμενος, ἐτιμήθη εὐθέως γενόμενος.
 Πῶς γὰρ ἂν εἰργάσατο ὁ μὴ ὄν; Ἡμεῖς δὲ μωρία ἐργασάμε-
 νοι δεινά, πολλῶν πλείονος ἀπελαύσαμεν τιμῆς. «Οὐκέτι», φη-
 σί, «λέγω ὑμᾶς δούλους· ἡμεῖς γὰρ φίλοι μου ἔσμεν». Οὐκέτι
 20 ἡμᾶς ἐπαισχύνονται ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ διακοροῦσι πρὸς τὴν
 ἡμετέραν σωτηρίαν. Καὶ γὰρ πρὸς Φίλιππον ἦλθεν ἄγγελος,
 καὶ πρὸς ἑτέρους πολλοὺς· καὶ εὐηγγελίζοντο ἀνθρώποις. Οὐκ
 ἐπὶ γῆς δὲ κληρονόμοι, ἀλλὰ κοινωνοὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν
 ἐσμεν, καὶ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς κοινωνίαν καλούμε-
 25 θαι τοῦ Μονογενοῦς. Ταῦτα πάντα διὰ τῆς δόξης καὶ τῆς

62. Β' Κορ. 3, 18.

63. Αὐτόθι 10.

64. Ἰω. 15, 14.

65. Πρ. 8, 25.

66. Λουκᾶ 2, 10.

ἔχη κεφαλὴν τὸν Χριστόν, ὅταν εἶναι ἐνωμένος μετὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὅταν γίνεται ἀδελφός καὶ συγκαληρονόμος καὶ ρυθμίζει τὴν ζωὴν του σύμφωνα μετὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὅταν λαμβάνη μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Μωϋσέως, ὅπως ἀκριβῶς ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, δεικνύων ὅτι δὲν ἔθετεν ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς κάλυμμα ἔμπροσθέν του, «ἀλλὰ ὅλοι μετὰ ἀκάλυπτον πρόσωπον, ἀντανακλῶμεν ὡς εἰς κάτοπτρον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»⁴². Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Δὲν ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν λαμπρότητα ἐκεῖνο ποῦ κάποτε ἦτο λαμπρὸν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς μεγαλυτέρας δόξης»⁴³.

Διὰ αὐτὴν λοιπὸν τὴν δόξαν ὀμιλεῖ ἀληγορικῶς ὁ προφήτης. Διότι τί ἡμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μετὰ αὐτὴν τὴν δόξαν, ὅταν συγχωρεῦωμεν μετὰ τοὺς ἀγγέλους, ὅταν ὁδηγούμεθα εἰς υἰοθεσίαν, ὅταν δὲν λυπᾶται πρὸς χάριν μας οὔτε τὸν Μονογενῆ Υἱὸν του νὰ θυσιάσῃ; Ἄπο ποίαν ἀλουργίδα, ἀπο ποῖο βασιλικὸν στέμμα δὲν εἶναι αὐτὰ λαμπρότερα, ὅταν περιφρονούμεν τὸν θάνατον, ὅταν μεταφερώμεθα πρὸς τὴν ἀπάθειαν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, ἡμεῖς ποῦ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἤμεθα στερημένοι ἀπο τιμῆν, ποῦ ἤμεθα ἄδοξοι καὶ βδελυροί; Ὁ Ἄδὰμ χωρὶς νὰ διέπραξε κανὲν κακόν, οὔτε ἀγαθόν, ἐτιμήθη μετὰ τὴν δημιουργίαν του ὑπὲρ αὐτοῦ. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ διέπραττε ἐκεῖνος ποῦ δὲν εὐρίσκετο εἰς ὑπαρξιν; Ἡμεῖς δὲ ἂν καὶ διεπράξαμεν ἅπειρα κακά, ἀπελαύσαμεν πολὺ πῶς μεγαλυτέρας τιμῆς. «Δὲν σὰς ὀνομάζω πλέον», λέγει, «δούλους, διότι σεῖς εἴσθε φίλοι μου»⁴⁴. Δὲν ἐντρέπονται πλέον οἱ ἄγγελοι διὰ ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ὑπηρετοῦν διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Καθὼς ὅσον πρὸς τὸν Φίλιππον ἦλθεν ἄγγελος⁴⁵ καθὼς καὶ πρὸς πολλοὺς ἄλλους, καὶ ἔφερον εὐχαρίστους εἰδήσεις εἰς τοὺς ἀνθρώπους⁴⁶. Δὲν εἴμεθα κληρονόμοι αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ εἴμεθα κοινωνοὶ οὐρανίων ἀγαθῶν καὶ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ καὶ καλούμεθα εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του. Ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπαινίσσεται διὰ τῶν

- τιμῆς αἰνίττεισι. Διὸ καὶ ἕτερος ἔλεγε, «Δόξη καὶ τιμῇ σιέ-
φεις αὐτόν», τὸ μέλλον προαναφωνῶν. «Καὶ κατέστησας αὐ-
τὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος, «Ἐξουσιάζειν ἐ-
ποίησας αὐτὸν τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου. Πάντα ὑπέταξας
5 ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Πρόβατα καὶ βόας ἀπάσας, ἔτι
δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου». Ἄλλος, «Τὰ ἄγρια. Τὰ πειτει-
νὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, τὰ διαπορευό-
μενα τριβίους θαλασσῶν. Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμασιὸν
τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ».
- 10 Ὡσπερ περὶ δημιουργίας διαλεγόμενος, οὐ τῶν ἄνω δυ-
νάμεων ἄπειται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ κατάγει τὸν
λόγον, οὕτω καὶ περὶ τιμῆς τῆς εἰς ἀνθρώπους γεγενημένης
διδάσκων, αἰνιξάμενος ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα καὶ ἀσώματα, ἄ-
περ ἀπηρίθμησε, ἄν τῶν τοῖς αἰσθητοῖς ἐνδιατριβῆι πλέον, ἄπερ
15 σαφέστερα ἐκεῖνων ἢ τῶν παχυτέρους. Τίνα δὲ ταῦτα ἦν;
Ἡ ἀρχὴ ἢ ἐπίγειος αὐτῷ δοθεῖσα. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, καὶ
μάλιστα ἠνίξατο, ὅτι τιμηθέντα αὐτὸν πρὸ τῆς παραβάσεως,
οὐδὲ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐξέβαλε τῆς τιμῆς. «Ἠλάτιωσας»
γάρ, φησὶν, «αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους», τοιέσθι, θανά-
20 τω κατεδίκασας, ἐγύμνωσας αὐτὸν τῆς δωρεᾶς. Διὰ τοῦτο,
ἐκεῖνο εἰπὼν, τότε τοῦτο τίθησι, δεικνὺς ἄφατον τοῦ Θεοῦ
τὴν φιλανθρωπίαν ὅτι καὶ ἐλατιωθέντα αὐτὸν διὰ τὴν οἰκείαν
παράδασιν ἀφήκεν εἰσεφανῶσθαι τῇ τιμῇ τῆς δόξης, καὶ
τῆς ἀρχῆς οὐ παρέλυσεν. Εἰ δὲ μικρόν τι ὑφείλε, καὶ τοῦτο
25 τῆς κηδεμονίας αὐτοῦ. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς παρακοῆς, καὶ θη-
ριῶν ἐκράτει, μετὰ δὲ τὴν παρακοὴν ὀλίγον δὴ τῆς ἐξουσίας

λέξεων τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος ἔλεγε, «Μὲ δόξαν καὶ τιμὴν θὰ στεφανώσης αὐτόν», προαναγγέλλων τὸ μέλλον. «Καὶ ἐτοποθέτησες αὐτόν ἐπιστάτην τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει «Τὸν κατέστησες ἐξουσιαστὴν τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου. Ὅλα τὰ ὑπέταξες κάτω ὑπὸ τὰ πόδια του. Πρόβατα καὶ ὄλα τὰ βόδια καθὼς δὲ καὶ ὄλα τὰ κτήνη τῆς φύσεως». Ἄλλος λέγει «Τὰ ἄγρια. Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, πού διασχίζουν τὰς ὁδοὺς τῆς θαλάσσης. Κύριε ὁ Κύριός μας, πόσον θαυμαστὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλην τὴν γῆν».

Ὅπως ἀκριβῶς ὁμιλῶν περὶ τῆς δημιουργίας, δὲν ὁμιλεῖ μόνον περὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀλλὰ μεταφέρει τὸν λόγον καὶ εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἔτσι ὁμιλῶν καὶ περὶ τῆς τιμῆς πού ἐγίνεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ὑψηλὴν ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα καὶ ἀσώματα, πού ἠρίθμησε, τώρα πλέον κάμνει λόγον διὰ τὰ ὁρατὰ πράγματα, πού ἦσαν πιὸ κατανοητὰ ἀπὸ ἐκεῖνα εἰς τοὺς πνευματικὰ κατωτέρους. Ποῖα δὲ ἦσαν αὐτά; Ἡ ἐξουσία πού ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον βέβαια, τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ὑψηλὴν εἶναι ὅτι τὴν τιμὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἐτίμησε τὸν ἄνθρωπον πρὸ τῆς παραβάσεως, δὲν τὴν ἀφήρησεν οὔτε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν. Διότι λέγει «Τὸν ἔκαμες ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους», δηλαδὴ τὸν κατεδίκασες μὲ τὸν θάνατον ὅταν ἠμάρτησεν ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ τὸν κατεδίκασες μὲ θάνατον, δὲν τὸν ἀπεγύμνωσες ἀπὸ τὴν δωρεάν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ εἶπεν ἐκεῖνο, τότε ἀναφέρει αὐτό, δεικνύων ἀπερίγραφτον τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ τὸν ἐμείωσεν ἔξ αἰτίας τῆς παραβάσεώς του, ἀλλ' ὅμως τὸν ἄφησε στεφανωμένον μὲ τὴν τιμὴν τῆς δόξης καὶ δὲν τοῦ ἀφήρησε τὴν ἐξουσίαν του. Ἐὰν δὲ τοῦ ἀφήρησε αὐτὴν κατὰ τι, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς φροντίδος του. Διότι πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν ἐξουσίαζε καὶ τὰ θηρία, μετὰ τὴν πα-

ταύτης ἐπειμένετο. Κρατεῖ μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ τῶν τέχναις
 τισί, μετὰ φόβου δὲ καὶ τρόμου. Οὕτε γὰρ πᾶσαν ἀφείλετο
 τὴν ἀρχήν, εἴτε πῶσαν εἴασεν, ἀλλ' ὅσα μὲν αὐτῷ πρὸς τρο-
 φὴν καὶ ἐργασίαν ἦν ἐπιτήδεια, εἴασεν ὑποζεισθαι, τὰ δὲ
 θηριωδέστερα οὐκέτι, ἵνα ὑπομιμνήσκῃται ἐκ τῆς τοῦτων ἀγω-
 νίας τῆς παλαιᾶς ἁμαρτίας τῆς τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. Ὡσ-
 τε καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ σφόδρα ἡμῖν ὑποτάττεσθαι μέγα κέρδος ἐ-
 γίνετο. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ λέοντα ἔχειν ὑποχείριον καὶ
 χειροῦθι; τί δὲ πλέον ἀπὸ τοῦ πάροδαιον ἔχειν τιθασσόν;
 Οὐδέν, ἀλλ' ἢ ἀλαζονεῖα μόνον καὶ ἀπόνοια. Διὰ δὲ τοῦτο
 ταῦτα μὲν εἴασεν ἔξω μένειν τῆς ἀρχῆς, τὰ δὲ χρήσιμα ἡμῖν
 χειροῦθι πεποίηκε, βοῶν ἀροῦντα, καὶ πρόβατον περιθάλλον
 τὴν τοῦ σώματος γύμνωσιν, καὶ κτήνη πρὸς τὴν τῶν ἀγω-
 γίμων μετακομιδὴν ἐπιτήδεια, θοῦδας καὶ ἰχθύδας, ὥστε καὶ
 τράπεζαι ἡμῖν εἶναι δαριλεσιέστεραν. Καθάπερ γὰρ τις υἱὸν
 ἀποκληρονόμον ποιῶν, οὐ πάντων ἐκβάλλει, ἀλλὰ μέρους τι-
 νός, ἵνα σωφρονίσῃ, οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ οὐχ οὐ-
 τως, ἀλλ' ἀπειραντίας. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἀποκληρονόμον
 ποιῶν, τοῦ πλείονος ἐκβάλλει μέρους, τὸ δὲ ἔλαττον ἀφή-
 σιν, ὁ δὲ Θεός· τὸ πλεον ἀφείς, ὀλίγον τινός ἐξέβαλε, καὶ
 τοῦτο πρὸς ὠφέλειαν, ἵνα μὴ πάντων εὐκόλως περιγίγνη-
 ται τῶν ἄλλων.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας· τὴν γὰρ σο-
 φίαν αὐτοῦ θήγων καὶ τὸ φρόνημα καθαιρωῶν καὶ τὴν ἄκαι-
 ρον σχολὴν ἐκκόπτων (ἐπειδὴ πάντα μετ' εὐκολίας ἔχων ἐξε-

ρακοὴν ὁμως τοῦ ἀφηρέθη ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτήν. Ἐξουσιάζει βέβαια αὐτὰ καὶ τώρα μὲ διαφόρους μεθόδους τεχνικάς, ἀλλὰ μὲ φόβον καὶ τρόμον. Οὕτε δηλαδὴ ἀφήρησεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, οὔτε τὴν ἄφησεν ὅλην, ἀλλ' ὅσα μὲν ἦσαν κατάλληλα διὰ τὴν τροφήν του καὶ τὴν ἐργασίαν του, τὰ ἄφησεν ὑποταγμένα εἰς αὐτόν, τὰ θηριωδέστερα ὁμως δὲν τὰ ἄφησε, διὰ νὰ ἐνθυμῆται ἀπὸ τὴν ἀγώνισιν ἀπὸ αὐτὰ, τὴν παλαιὰν ἀμαρτίαν τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. Ὡστε καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ ζῶα δὲν ὑποτάσσονται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς ἡμᾶς ἦτο μεγάλο τὸ κέρδος δι' ἡμᾶς. Διότι τί τὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ νὰ ἔχωμεν τὸ λεοντάρι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας καὶ νὰ τὸν ὀδηγοῦμεν μὲ τὰ χέρια μας; ποῖον δὲ τὸ ἐπὶ πλέον κέρδος ἀπὸ τὸ νὰ ἔχωμεν τιθασσευμένην τὴν λεοπάρδαλιν; Κανέν, παρὰ μόνον ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ ἀνοησία. Διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐτὰ μὲν τὰ ἄφησε νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν μας, ἐνῶ τὰ χρήσιμα εἰς ἡμᾶς τὰ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας, τὸ θόδι νὰ ὀργῶνῃ, τὸ πρόβατον διὰ νὰ καλύπτῃ τὴν γύμνωσιν τοῦ σώματος μας, ἄλλα κτήνη κατάλληλα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν τροφίμων, τὰς ὄρνιθας καὶ τοὺς ἰχθύας, ὥστε καὶ ἡ τράπεζά μας νὰ εἶναι πλουσιωτέρα. Δηλαδὴ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ποῦ ἀποκληρώνει τὸν υἱὸν του, δὲν τὸν ἀποκληρώνει ἀπὸ ὅλα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ἓνα μέρος, διὰ νὰ τὸν σωφρονίσῃ, ἔτσι καὶ ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ ἐντελῶς ἀντίθετα. Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος ὅταν ἀποκληρώνη κάποιον, τὸν ἀποκληρώνει ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς παρουσίας του, τὸ δὲ μικρότερον τὸ ἀφήνει, ὁ δὲ Θεός, ἀφοῦ ἄφησε τὸ περισσότερον, ἐστέρησε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ μικρὸν μέρος, καὶ αὐτὸ πρὸς ὠφέλειάν του, διὰ νὰ μὴ ἐξουσιάζῃ ὅλα τὰ ἄλλα μὲ εὐκολίαν.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ· διότι θήγων τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ ἀπαλλάσσων τὸ φρόνημα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἀλαζονείαν καὶ ἀφαιρῶν τὴν περιττὴν ἀργίαν (ἀφοῦ ἐξετράπη τῆς εὐθείας ὁδοῦ

τραχηλίῳ) ἀνέμιξέ τινα καὶ δυσκολίαν τῇ χρῆσει τοῦ βίου,
 καὶ οὔτε πάντα μετὰ καμιάτου, οὔτε πάντα ἄνευ καμιάτου καρ-
 ποῦσθαι αὐτὸν εἶασεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς χρεῖαν πόνου χοι-
 ρίς καὶ ἰδρωῶτων ἀγῆκεν αὐτὸν ἔχειν, τὰ δὲ πρὸς τρυφήν με-
 5 τὰ πόνου καὶ ἰδρωῶτος, βουλόμενος καὶ ταύτην ἡμῖν ὑποτέμνε-
 σθαι τὴν πολλὴν ἄδειαν. Εἰ δὲ λέγοι τις, τί δὲ τῶν ἀγρίων
 ὄφελος ζώων; ἐροῦμεν πρῶτον μὲν ψυχῆς ταπεινοφροσύνην
 ἐργάζεται, καὶ ἐναγώριον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν σφό-
 δρα ἀλαζόνα τῆς οἰκειᾶς ἀναμνησθεὶς φύσεως, ὅτι τὸ ἄ-
 10 λογον αὐτῷ φοβερὸν ἦ. Πολλὰ δὲ καὶ σώμασι κάμνουσιν ἐκ
 τοῦτων φάρμακα γίνεται. Ὁ δὲ ταῦτα ἐρωτῶν, τί δήποτε
 γέγονε τὰ ἄγρια θηρία, ἐρωτήσει καὶ τί ποτε φλέγμα καὶ
 χολὴ ἐν ἡμῖν; Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἂν παροξυνθῆ, θηρίου
 χαλεπώτερον ἔξεισι καὶ τῷ σώματι παντὶ λυμαίνεται. Καὶ
 15 θυμὸς δὲ ἡμῖν ἔγκειται, καὶ ἐπιθυμία πάλιν καὶ ταῦτα θη-
 ρίων χαλεπώτερον λυμαίνόμενα μὴ κατείργοντες αὐτὰ καὶ
 χαλινοῦντας. Καὶ τί λέγω θυμὸν καὶ ὄργην ὅπου γε καὶ ὁ-
 φθαλμὸς ὁ ἡμέτερος θηρίων χεῖρον περιέβαλε πάθεισιν, εἰς
 ἔρωτα πικρὸν περιπέρας; Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἐροῦμεν, διὰ
 20 τί ταῦτα γέγονεν; Ἄλλὰ καὶ χάριν εἰσόμεθα πάντων ἔνεκεν
 τῷ Δεσπότῃ. Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ἡμῖς τῷ παιδί, τοῦτο θηρίο-
 ῦ ἀνθρώποις. Εἰ γὰρ τοσοῦτοις συνεχόμενοι δεινοῖς εἰς τοσαύ-
 την ἀπόνειαν οἱ πλείους αἴρονται, ἂν καὶ τοῦτον περιέλης
 τὸν χαλινόν, ἐννόησον ποῦ τὰ τῆς κακίας προσθήσεται. Διὰ
 25 τοῦτο καὶ τὸ σῶμα ἡμῖν οὕτω κατεσκευάσεται, ἐπίνοσον, παθη-

ἔχων ὅλα μὲ εὐκολίαν), ἀνέμιξε καὶ κάποιαν δυσκολίαν εἰς τὴν προσπάθειαν ρυθμίσεως τῶν βιωτικῶν του ἀναγκῶν, καὶ δὲν τὸν ἄφησεν οὔτε ὅλα νὰ τὰ ἐξευρίσκη μὲ δυσκολίαν, οὔτε ὅλα χωρὶς δυσκολίαν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀναγκαῖα πράγματα διὰ τὴν ζωὴν του ἄφησε νὰ τὰ ἀποκτῇ χωρὶς κόπον καὶ ἰδρω̄τας, ἐνῶ ἐκεῖνα ποῦ συντελοῦν εἰς τὴν τρυφηλὴν ζωὴν νὰ τὰ ἀποκτῇ μὲ κόπον καὶ ἰδρω̄τα, θέλων νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ αὐτὴν τὴν πολλὴν ἄνεσιν. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ, ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα; θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν· κατὰ πρῶτον συντελεῖ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην τῆς ψυχῆς καὶ κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν καὶ εἰς τὸν πάρα πολὺ ἀλαζόνα ὑπενθυμίζει τὴν πραγματικὴν φύσιν του, ὅταν αὐτὸ τὸ ἄλογον ζῶον εἶναι φοβερόν. Ἀπὸ πολλὰ δὲ ἄγρια ζῶα γίνονται καὶ φάρμακα πρὸς θεραπείαν σωματικῶν ἀσθενειῶν. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ κάμνει αὐτάς τὰς ἐρωτήσεις, διατί τέλος πάντων ἔγιναν τὰ ἄγρια θηρία, θὰ ἐρωτήσῃ καὶ διατί ὑπάρχουν μέσα μας βλεννώδη ὑγρὰ καὶ χολή; Καθ' ὅσον καὶ αὐτά, ἂν ἐρεθισθοῦν, γίνονται χειρότερα ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ δηλητηριάζουν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ σῶμα. Ἀκόμη ὑπάρχει μέσα μας καὶ θυμὸς καθὼς καὶ ἐπιθυμία· καὶ αὐτὰ μᾶς προκαλοῦν φοβερωτέρας καταστροφὰς ἀπὸ τὰ θηρία, ἐὰν δὲν τὰ ἐμποδίσωμεν καὶ δὲν τὰ χαλιναγωγήσωμεν. Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργήν, τὴν στιγμὴν ποῦ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς μας μᾶς περιέβαλε μὲ πάθη χειρότερα ἀπὸ τὰ θηρία, καὶ μᾶς περιέπλεξε μὲ τὸν πικρὸν ἔρωτα; Καὶ ὅμως δὲν θὰ εἰποῦμεν, διατί ἔγιναν αὐτά; ἀλλὰ καὶ θὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον δι' ὅλα αὐτά. Καθ' ὅσον ὅ,τι εἶναι ὁ ἱμάντας διὰ τὸ παιδί, αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ θηρίον διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι, ἐὰν τώρα, ποῦ περιβάλλονται ἀπὸ τόσα πολλὰ δεινά, οἱ περισσότεροι ὀδηγοῦνται εἰς τὸσον μεγάλην ἀλαζονείαν, ἂν ἀφαιρέσῃς καὶ αὐτὸ τὸ χαλινάρι, σκέψου ποῦ θὰ φθάσουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σῶμα μας κατεσκευάσθη μὲ αὐ-

τόν, ὑπὸ μυρίων πολιορκούμενον κακῶν καὶ ἡ γῆ μετὰ πόνων
 τὰ αὐτῆς δίδωσι καὶ ὁ θίος ἅπας ἰδρωτίων γέμει. Ἐπειδὴ
 παιδευτήριον ὁ παρῶν βίος ἐστί, καὶ ἄνεοις καὶ σχολῇ τοὺς
 πλείονας τῶν ἀνθρώπων ἀπόλλυσι, διὰ τοῦτο καὶ ἀσχολίαν
 5 καὶ πόνον ἡμῖν ἀνέμιξεν, ἵνα ὥσπερ ὑπὸ τινων χαλινῶν τὸ
 ἐγγηγερόμενον τῆς διανοίας κολάζηται.

Σὺ δὲ σκόπει πῶς καὶ τὰ νηχόμενα διὰ τοῦ βάθους τῶν
 ὑδάτων, καὶ τὰ εἰς ὕψος αἰρόμενα ὑπέταξέ σοι διὰ τῆς τέ-
 χνης ὁ Δεσπότης. Καὶ τί δήποτε οὐ πάντα ἐπῆλθε τὰ ὀρώ-
 10 μενα καὶ φυτὰ καὶ σπέρματα καὶ δένδρα; Ἀπὸ μέρους το
 πᾶν ἠνίξαιτο, καὶ ποῖς φιλομαθέσι τὸν περὶ τούτων ἀφήκε
 λόγον. Καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ καταλύει τέλος, ὄθεν καὶ ἠρ-
 ξαιτο «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν» καὶ πρὸ τῆς ἀποδείξεως, καὶ
 μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τὰ αὐτὰ τιθεῖς ῥήματα. Μένωμεν τοίνυν
 15 διηρηκῶς καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ λέγοντες, θαυμάζοντες αὐτοῦ τὴν
 κηδεμονίαν, ἐκπλητιόμενοι τὴν σοφίαν, τὴν φιλανθρωπίαν,
 τὴν ὑπερ ἡμῶν πρόνοιαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἰς ἐρμηγείαν
 εἴρηται, εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἀγωνιστικώτερον τὸν λόγον με-
 ταχειρῖσωμεν, καὶ ἐρώμεθα Ἰουδαίους, ποῦ παιδιά φωνῆν
 20 ἤσε; ποῦ δὲ κατέλευσεν ἐχθρὸν ἢ τοιαύτη φωνή; πότε δὲ θαυ-
 μαστὸν γέγονεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν ἕτερον
 καιρὸν εἰπεῖν, ἢ τοῦτον, ὃς ἡλίου φανότερον δείκνυσι τῆς ἀ-
 ληθείας τὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτό φησιν «Ὅψομαι τοὺς οὐρα-

τόν τόν τρόπον, φιλάσθενον, ὑποκείμενον εἰς τὰ πάθη καὶ πολιορκούμενον ἀπὸ ἀμέτρητα κακά· καὶ ἡ γῆ δίδει τὰ ἀγαθὰ τῆς μέ κόπους, καὶ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἰδρωῶτας. Ἐπειδὴ ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι παιδευτήριον καὶ ἡ ἀνεσις καὶ ἡ ἀργία καταστρέφουν τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο ἀνέμιξε τὴν ζωὴν μας καὶ μέ ἀπασχόλησιν καὶ μέ κόπον, διὰ νὰ τιμωρῆται, ὡσάν μέ κάποια χαλινάρια, ἡ γεμάτη ἀπὸ ἀλαζονεία διάνοιά μας.

Σὺ ὅμως πρόσεχε πῶς ὁ Κύριος ὑπέταξεν εἰς ἐσένα διὰ τῆς τέχνης καὶ αὐτὰ πού κολυμβοῦν καὶ διασχίζουσι τὰ βάθη τῶν ὑδάτων καὶ αὐτὰ πού πετοῦν εἰς τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ διατί ἄρά γε δὲν ἀνέφερον ὁ ψαλμωδὸς ὅλα τὰ ὀρατὰ πράγματα, καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα καὶ τὰ δένδρα; Ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρος ὑψηλῆς ὅλα, καὶ ἄφησεν εἰς τοὺς φιλομαθεῖς νὰ ἐρευνήσουν καὶ νὰ εὑρουν τὴν αἰτίαν ὑπάρξεως καὶ αὐτῶν. Καὶ πάλιν καταλήγει εἰς τὸ ἴδιο τέλος, μέ τὸ ὁποῖο ἔκαμε τὴν ἀρχὴν· «Κύριε, ὁ Κύριός μας»· ἀναφέρει δηλαδὴ τὰ ἴδια λόγια καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόδειξιν καὶ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν. Ἄς ἐπιμένωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν διαρκῶς τὰ ἴδια, θαυμάζοντες τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ, ἐκκληττόμενοι ἀπὸ τὴν σοφίαν του, τὴν φιλανθρωπίαν του, τὴν πρόνοιάν του δι' ἡμᾶς. Καὶ αὐτὰ μὲν ἐλέχθησαν εἰς ἡμᾶς πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ψαλμοῦ, ἐάν ὅμως θέλετε θὰ κάμωμεν τὸν λόγον ἀγωνιστικώτερον καὶ θὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς Ἰουδαίους, πότε παιδιὰ ἄφησαν φωνὴν ἐξυμνήσεως τοῦ Θεοῦ; πότε αὐτὴ ἡ φωνὴ κατέλυσε τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ; πότε ἔγινε θαυμαστόν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; Ὅμως δὲν ἔχομεν ἄλλον χρόνον νὰ τὰ εἰποῦμεν αὐτά, ἀλλὰ θὰ εἰποῦμεν αὐτὸν τὸν λόγον, πού δείχνει τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας φωτεινότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανίους κόσμους, τὰ ἔργα πού ἔκαμες μέ μόνα τὰ δάκτυλά σου»,

νοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου· καίτοι γε Μωϋσῆς ἤδη εἶπεν, ὅτι «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

- Ἄλλὰ πρὸς μὲν Ἰουδαίους ἀρκεῖ καὶ ταῦτα, καὶ τὰ ἔμ-
προσθεν εἰρημένα, ἐπειδὴ δὲ οἱ χωρὶς περιτομῆς τὰ ἐκείνων
5 μιμούμενοι καὶ ζηλοῦντες, οἱ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἐκ
τότε φασὶν εἶναι τὸν Χριστόν, ἐξ οὗ ἂπὸ Μαρίας προῆλθεν,
ἐρώμεθα κάκεινους· πῶς, εἰ ἐκ τότε ἦν ὁ Χριστός, τοὺς οὐ-
ρανοὺς ἐδημιούργησε; Τὸν γὰρ αὐτὸν φησὶν εἶναι ἐνιαυθὰ,
τὸν ἐκ σιόμετος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτίσαντα αἶνον,
10 καὶ τὸν ἐργασάμενον τοὺς οὐρανοὺς. Εἰ δὲ δημιουργὸς τῶν
οὐρανῶν, πρότερος ἂν εἶη τῶν οὐρανῶν λοιπόν· καὶ εὐκ ἄ-
πὸ Μαρίας ἔσχε τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς Μαρίας ἦν.
Καὶ σκύπει τοῦ προφήτου τὴν σοφίαν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς δημι-
ουργὸν αὐτὸν εἰσάγει, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐνκολλίας δημιουρ-
15 γοῦντα. Αἰὸ φησὶν· «Ὅψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δα-
κτύλων σου· οὐχ ὅτι δακτύλους ἔχει ὁ Θεός, ἀλλὰ τῆς ἐλα-
χίστης ἐνεργείας τὰ ὀρώμενα δεικνύς, τοῖς συντρόφοις ἡμῶν
ὀνόμασι τὰ ἔπερ ἡμῶς διδάσκων». Ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγῃ, «Ὁ
μετρῶν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ τὴν γῆν δρακί», οὐ δρακὰ
20 καὶ σπιθαμῆν δηλῶν ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τὸ ἀπέραντον τῆς τοῦ
Θεοῦ δυνάμεως παρασιῆσαι βουλόμενος. Πῶς οὖν τολμῶσι
τινες ἕπουρογὸν λέγειν τὸν Υἱόν; Ὁ γὰρ μηδὲ δλην αὐτοῦ τὴν
ἐνέργειαν κινήσας ὅτε τὸν οὐρανὸν ἔδει ποιῆσαι (τί λέγω
δλην; ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην, ἀλλὰ τὸ μικρότατον), πῶς
25 ἂν εἶη ἕπουρογός οἷος; πῶς ἕπουρογός, εἰ «Ἄπερ ὁ Πατήρ
ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ»; Ποῦ γὰρ τὸ «Ὁμοί-
ως», εἰ ὁ μὲν ἕπουρογός, ὁ δὲ δημιουργός; πῶς δὲ αὐτοῦ τὰ

67. Γεν. 1, 1.

68. Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας (260 - 268) συστηματοποίησας τὴν δι-
δασκαλίαν τῶν δυναμικῶν μοναρχιονῶν κατὰ τὴν ὅποιον ὁ Χριστὸς ἦτο
ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἐγίνε δὲ Θεὸς λόγῳ τῆς μεγάλης προσωπικῆς του
ἀξίας κατ' υἰοθεσίον. Ἦρνεῖτο δηλοδῆ τὸ δόγμα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ
τὴν ἐνανθρώπησιν. Κατεδικάσθη τὸ 268 διὰ σειρᾶς συνόδων.

69. Ἦσ. 30, 12.

70. Ἰω. 5, 19.

ἂν καὶ βέβαια ὁ Μωϋσῆς ἤδη εἶπεν, ὅτι «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»⁶⁷.

Ἄλλὰ πρὸς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἀρκοῦν αὐτὰ καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως, ἐπειδὴ ὁμως ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνοι πού εἶναι ἀπερίτμητοι καὶ εἶναι μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ αὐτῶν, οἱ ὅπαδοί δηλαδὴ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως⁶⁸, πού λέγουν ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπάρχει ἀπὸ τότε πού ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Μαρίαν, θὰ ἐρωτήσωμεν καὶ ἐκείνους· πῶς, ἐὰν ἀπὸ τότε ὑπῆρχεν ὁ Χριστὸς ἐδημιούργησε τοὺς οὐρανοὺς; Διότι ἐδῶ, λέγει ὁ προφήτης, εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος πού συνέθεσεν ὕμνον δοξολογίας μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων καὶ ἐδημιούργησε τοὺς οὐρανοὺς. Ἐὰν δὲ εἶναι δημιουργὸς τῶν οὐρανῶν, ἄρα ὑπῆρχε πρὶν νὰ γίνουν οἱ οὐρανοί· καὶ δὲν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὑπέβησεν ἀπὸ τὴν Μαρίαν, ἀλλὰ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν Μαρίαν. Καὶ πρόσεχε τοῦ προφήτου τὴν σοφίαν. Δὲν τὸν παρουσιάζει ἀπλῶς ὡς δημιουργόν, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργῇ μὲ πολλὴν εὐκολίαν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανοὺς, τὰ ἔργα πού ἔκαμες μὲ τὰ δάκτυλά σου»· ὄχι ὅτι ἔχει δάκτυλα ὁ Θεός, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι τὰ ὅσα βλέπομεν εἶναι ἔργα τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας του, μᾶς τὸ διδάσκει χρησιμοποιοῦν τὰς γνωστὰς εἰς ἡμᾶς ἐκφράσεις. Διότι καὶ ὅταν λέγῃ, «Ἐκεῖνος πού μετρά τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν σπιθαμὴν καὶ τὴν γῆν μὲ τὴν παλάμην του»⁶⁹, δὲν τὰ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ δηλώσῃ παλάμην καὶ σπιθαμὴν, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ τὸ ἀπέραντον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Πῶς λοιπὸν μερικοὶ τολμοῦν νὰ ὀνομάζουσι τὸν Υἱὸν βοηθόν; Διότι ἐκεῖνος πού, οὔτε ὅταν ἐχρειάζετο νὰ δημιουργήσῃ τὸν οὐρανὸν, δὲν ἐχρησιμοποίησεν ὅλην τὴν ἐνεργειάν του (καὶ διατί λέγω ὅλην; ἀλλ' οὔτε τὴν ἐλαχίστην, παρὰ μόνον τὸ ἐλάχιστον τοῦ ἐλαχίστου), πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν αὐτὸς νὰ εἶναι βοηθός; πῶς εἶναι βοηθός ἐὰν «Αὐτὸ πού κάμνει ὁ Πατήρ, αὐτὰ ὁμοίως κάμνει καὶ ὁ Υἱός»⁷⁰; Πῶς ἰσχύει τὸ «ὁμοίως», ἐὰν ὁ μὲν Υἱός εἶναι βοηθός, ὁ δὲ

ἔργα εἶναι φησι, πρὶν μὲν λέγων, «Καὶ ἀρχὰς οὐ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί», ἐνταῦθα δέ, «Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου»; Οὐ γὰρ τῶν ὑπουργῶν, ἀλλὰ τῶν δημιουργῶν τὰ ἔργα κἂν ὑπουργὸς ἦ τις, οὐκ ἐκείνω λογίζεται τὸ ἔργον, ἀλλὰ τῷ δημιουργοῦντι. Ἄρα καὶ τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα τῷ Μωϋσεῖ, περὶ τοῦ Υἱοῦ εἴρηται, τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ τό, «Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Οὗτος γάρ, ὁ καταρτίσας ἐκ
 10 στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων αἶνον, αὐτὸς τὸν ἄνθρωπον ἐπεσκέφατο.

8. Ἄ μὲν οὖν περὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Μωϋσῆς λέγει, Παῦλος εἰς τὸν Υἱὸν ἐκλαμβάνει, πολλὴν τὴν ἰσοδητῆα δεικνύς. Ὅταν οὖν ἀδιάφορον ἦ τοῖς ἀγίοις τὰ περὶ τοῦ Πατρὸς λε-
 15 γόμενα τῷ Υἱῷ λογίζεσθαι, καὶ τὰ περὶ τοῦ Υἱοῦ τῷ Πατρὶ (Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο), ποῦ ὅλως τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ κείται; Οὐδαμοῦ τοῦτο ἴδοι τις ἄν. Ναί, φησὶν, εἴρηται, «Δι' αὐτοῦ». Τί οὖν, ὅτι καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς τὸ αὐτὸ εἴρηται; Καὶ ἄκουσον πῶς. «Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ
 20 ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Καὶ πάλιν «Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ». Καὶ πάλιν «Ὅτι δι' αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα». Τίνος δὲ ἔνεκεν αὐτὸν ὑπουργόν φατε; Ἴνα τιμῶμεν τὸν Πατέρα. Καὶ μὴν ὁ Υἱὸς φησιν «Ἴνα πάντες τιμῶσι
 25 τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα». Ὁ δὲ μὴ τιμῶν τὸν

71. Ψαλμ. 101, 26.

72. Γεν. 1, 1.

73. Αὐτόθι 26.

74. Ἰω. 1, 3.

75. Α' Κορ. 1, 9.

76. Β' Τιμ. 1, 1.

77. Ρωμ. 11, 36.

78. Ἰω. 5, 23.

Πατήρ δημιουργός; πῶς δὲ λέγει ὅτι τὰ ἔργα εἶναι αὐτοῦ, ἄλλοτε μὲν λέγων, «Εἰς τὴν ἀρχὴν, Κύριε, σὺ ἐθεμελίωσες τὴν γῆν καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί»⁷¹, ἐδῶ δέ, «Ὅταν βλέπω τοὺς οὐρανίους κόσμους, τὰ ἔργα ποῦ ἔκαμες μὲ τὰ δάκτυλά σου»; διότι τὰ ἔργα δὲν εἶναι τῶν βοηθῶν, ἀλλὰ τῶν δημιουργῶν· ἐάν δὲ κάποιος εἶναι βοηθός, δὲν θεωρεῖται τὸ ἔργον ἐκείνου, ἀλλὰ τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπομένως καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν προηγουμένως, ἐλέχθησαν περὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεός τὸν οὐρανόν καὶ τὴν γῆν»⁷², καὶ τὸ «Ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθύς τῆς θαλάσσης»⁷³. Αὐτός λοιπόν, ποῦ συνέθεσε μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων ὕμνον δοξολογίας, αὐτός ὁ ἴδιος ἐπεσκέφθη τὸν ἄνθρωπον.

8. Αὐτὰ λοιπόν ποῦ λέγει ὁ Μωϋσῆς περὶ τοῦ Πατρός, ὁ Παῦλος τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν Υἱόν, δεικνύων πολλὴν τὴν ἰσότητά μεταξὺ των. Ὅταν λοιπόν οἱ ἅγιοι χωρὶς διάκρισιν ἀποδίδουν εἰς τὸν Υἱόν τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Πατρός, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Υἱοῦ ἀποδίδουν εἰς τὸν Πατέρα («διότι ὅλα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ»⁷⁴), ποῦ πράγματι εὐρίσκεται τὸ ὄνομα τοῦ βοηθοῦ; Πουθενά δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς. Ναί, λέγει, ἐλέχθη, «Δι' αὐτοῦ». Τί λοιπόν, ὅτι τὸ ἴδιο ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ Πατρός; Καὶ ἄκουσε πῶς. «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»⁷⁵. Καὶ πάλιν· «Ὁ Παῦλος, ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ»⁷⁶. Καὶ πάλιν· «Διότι τὰ πάντα ἔγιναν δι' αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν ἀνήκουν τὰ πάντα»⁷⁷. Διατί δὲ τὸν ὀνομάζετε βοηθόν; Διὰ νὰ τιμήσωμεν τὸν Πατέρα. Καὶ ὅμως ὁ Υἱός λέγει· «Διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα»⁷⁸. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι οὔτε τὸν Πατέρα τιμᾷ. Τί λοιπόν, λέγει, θὰ ὀνομάσω τὸν Πατέρα Υἱόν; Ὅχι. Διότι δὲν εἶπε, διὰ νὰ μὲ λέγετε Πατέρα, ἀλλὰ τί;

Υἱόν, εὐδηλον ὅτι οὐδὲ τὸν Πατέρα. Τί οὖν, φησί, Πατέρα
 τὸν Υἱόν ἐρῶ; Οὐχί. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα Πατέρα μὴ λέγητε,
 ἀλλὰ τί; «Ἴνα Υἱόν μένοντα ὡς τὸν Πατέρα τιμᾶτε. Ἄν
 δὲ Πατέρα εἴπῃς τὸν Υἱόν, πάντα συνέχεας. Μενοῦσης τοίνυν
 5 ταύτης τῆς ιδιότητος, τὰ τῆς τιμῆς κοινὰ ἐσσι. Διὰ γὰρ τοῦ-
 το Υἱόν εἶπε καὶ Πατέρα, ἵνα μὴ συγχέητε τὰς ὑποστάσεις.
 Εἰ δὲ μὴ ἦν ἡ αὐτὴ οὐσία, πῶς ἂν ἴσῃν τὴν τιμὴν ἀλήτησε;
 Τίνος οὖν ἔνεκεν, φησί, πολλὰ ταπεινὰ φθέγγεται ὁ Χρι-
 στός; Καὶ ταπεινοφροσύνην παιδεύων, καὶ διὰ τὴν τῆς σαρ-
 10 κὸς περιβολήν, καὶ διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀναισθησίαν, καὶ
 διὰ τὸ δεῖν κατὰ μικρὸν ἐνάγειν εἰς γινῶσιν τὸ τῶν ἀνθρώ-
 πων γένος, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν ἀκουόντων ἄλλως τε καὶ
 πρὸς τὴν ὑπόνοιαν πολλάκις τῶν ἀκροωμένων φθέγγεται. Τὰ
 γὰρ ὑψηλότερα, τῆς ἀξίας μόνης ἐστί· μᾶλλον δέ, ὅπερ ἂν
 15 λέγῃς περὶ Θεοῦ, πολλῶ σφόδρα καταδεέστερον τῆς οὐσίας
 ἐκείνης καὶ συγκριτάσεώς ἐστι. Τί γὰρ βούλει εἰπεῖν; Μέ-
 γας ὁ Θεός; Ἄλλὰ τοῦτο μικρὸν περὶ Θεοῦ λεγόμενον· τὸ
 γὰρ μέγα, οἶον ἂν ἦ μέγα, πεπερασμένον ἐστίν. Ἄλλ' ἄπει-
 ρος ὁ Θεός. Καὶ τοῦτο μικρόν, περὶ Θεοῦ λεγόμενον. Ὅτι
 20 μὲν γὰρ πέρας οὐκ ἔχει, οἶδα, ἀλλ' οὐδ' ὅ τι ἐστίν, οὐδὲ ποῦ,
 ἐπίσταμαι. Κἂν σοφὸν εἴπῃς, κἂν ἀγαθὸν εἴπῃς, καὶ ταῦτα
 ἄπειρα οὐδὲν περὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης ἄξιον εἰρηκας, ἀλλὰ
 δεῖ θεοπροπῆ τῷ ῥήματι προσεῖναι ἔννοιαν. Εἰ τοίνυν τὸ οὔ-
 τω μεγάλα τὴν ἀξίαν οὐ παρίστησι, τίνος ἂν εἶεν συγγνώμης
 25 ἄξιοι οἱ καὶ ταῦτα κολοβοῦν πειρώμενοι;

Φεύγωμεν τοίνυν αὐτῶν τοὺς συλλόγους, καὶ μαθόντες
 τοῦ Μονογενοῦς τὴν προαιώνιον ὑπαρξίν, τὴν δημιουργικὴν
 δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν τὴν ἀθθεντικὴν, τὸ ἀπαράλλακτον αὐ-

“Ὡστε παραμένοντα Υἱὸν νὰ τὸν τιμᾶτε ὅπως τὸν Πατέρα. Ἐὰν ὅμως ὀνομάσης τὸν Υἱὸν Πατέρα, ὅλα τὰ ἔχει συγχύσει. Ἐφ’ ὅσον λοιπὸν παραμένει αὐτὴ ἡ ἰδιότης, εἶναι κοινὰ τὰ τῆς τιμῆς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπεν Υἱὸν καὶ Πατέρα, διὰ νὰ μὴ συγχέετε τὰς ὑποστάσεις. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο ἡ ἴδια οὐσία, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀπαιτήσῃ ἴσην τιμὴν;

Διατί λοιπὸν, λέγει, ὁ Χριστὸς λέγει πολλὰ ταπεινὰ λόγια; Καὶ διὰ νὰ διδάξῃ ταπεινοφροσύνην καὶ ἐπειδὴ φέρει τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα καὶ λόγῳ τῆς ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπειδὴ πρέπει σιγὰ-σιγὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς γνῶσιν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀτελείας τῶν ἀκροατῶν του· ἄλλως τε πολλὰς φορές ὁμιλεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν ἰκανότητα τῶν ἀκροατῶν του. Διότι τὰ πνευματικὰ ἀνώτερα ἀνήκουν μόνον εἰς τὴν ἀξίαν· μᾶλλον δὲ ὅ,τι καὶ ἂν εἰπῆς περὶ τοῦ Θεοῦ, εἶναι πᾶρα πολὺ κατώτερον τῆς θείας ἐκείνης οὐσίας καὶ λέγεται κατὰ συγκατάβασιν. Τί δηλαδὴ θέλεις νὰ εἰπῆς; Ὅτι εἶναι μέγας ὁ Θεός; Ἄλλὰ αὐτὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι μικρόν· διότι τὸ μέγα ὅσο μεγάλο καὶ ἂν εἶναι, εἶναι πεπερασμένον. Ἄλλ’ ὁ Θεὸς εἶναι ἄπειρος. Καὶ αὐτὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι μικρόν. Διότι, ὅτι μὲν δὲν ἔχει πέρας, τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω οὔτε τί εἶναι, οὔτε ποῦ εὐρίσκεται. Καὶ εἴτε σοφὸν τὸν ὀνομάσης, εἴτε ἀγαθὸν τὸν εἰπῆς, καὶ αὐτὰ ἔστω καὶ εἰς ἄπειρον βαθμὸν, τίποτε δὲν εἶπες ἀντάξιον τῆς οὐσίας ἐκείνης, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποδίδῃς εἰς τὸν λόγον θεοπρεπῆ ἔννοιαν. Ἐὰν λοιπὸν τὰ τόσον μεγάλα δὲν ἀποδίδουν τὴν ἀξίαν, ποίας συγγνώμης θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι ἄξιοι ἐκεῖνοι ποῦ προσπαθοῦν καὶ αὐτὰ νὰ τὰ κολοβώνουν;

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τοὺς συλλόγους αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν, τὴν δημιουργικὴν δύναμιν, τὴν αὐθεντικὴν ἐξουσίαν, τὴν τελειάν ὁμοιότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα,

τοῦ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα, τῆς οἰκονομίας τὴν συγκατάθεσιν,
 τῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας τὴν πολυειδῆ πρόνοιαν (ταῦτα γὰρ
 ἅπαντα καὶ τούτων πλείονα ὁ θεσανρὸς ὁ ἐν τῷ ψαλμῷ κεί-
 μενος διδάσκει τοὺς μετὰ ἀκριβείας προσέχοντας), διατηρῶ-
 5 μεν τῶν δογμάτων τὴν ἀκρίθειαν, καὶ πολιτείαν ἀξίαν ἐπι-
 δειξώμεθα, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν ὧν
 γένοιτο πάσις ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ
 ἁγίῳ Πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 10 των. Ἀμήν.

τὴν συγκατάβασιν τῆς οἰκονομίας, τὴν πολύμορφον πρόνοιαν τῆς κηδεμονίας του δι' ἡμᾶς (διότι ὅλα αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ διδάσκει ὁ θησαυρός ποῦ εὕρισκεται εἰς τὸν ψαλμόν εἰς ἐκείνους ποῦ προσέχουν μὲ ἀκρίβειαν), ἅς διατηρῶμεν τὴν ἀκρίβειαν τῶν δογμάτων, καὶ ἅς ἐπιδείξωμεν ἀντάξιον τρόπον ζωῆς, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια εὐχομαι ὅλοι μας ν' ἀξιώθωμεν ν' ἀπολαύσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ Θ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ
οὗ, ψαλμὸς τῷ Δαυίδ». Ἄλλος· «Ἐπινίκιον
5 ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ, ᾄσμα τῷ Δαυ-
ίδ». Ἄλλος· «Νεανικότητος τοῦ υἱοῦ».

«Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὄλη καρδίᾳ μου,
διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου».

1. Μακρὸς οὗτος ὁ ψαλμὸς. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς σοφίας
10 τοῦ Πνεύματος. Οὔτε γὰρ πάντας θραχεῖς ἐποίησεν οὔτε πάν-
τας εἰς μῆκος ἐξήγαγεν, ἀλλ' ἐποίκιλε καὶ τῷ μέτρῳ τὸ τι-
θλίον, τῷ μὲν μήκει διεγείρων τὴν ραθυμίαν, τῇ δὲ θραχέ-
τητι διαναπαύων τὸν κάματον. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε,
ἐν ὄλη καρδίᾳ μου, διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου». Λι-
15 πλοῦν τὸ τῆς ἐξομολογήσεως εἶδος ἐστίν. Ἡ γὰρ τῶν οἰκεί-
ων ἁμαρτημάτων ἐστὶ κατάγνωσις, ἢ εὐχαριστία εἰς τὸν Θε-
όν. Ἐνταῦθα μέντοι τὴν εὐχαριστίαν δηλοῖ. Τί δέ ἐστίν, «Ἐν
ὄλη καρδίᾳ μου»; Μετὰ προθυμίας ἀπάσης, μετὰ σπουδῆς,
φροῖν. Οὐχ ὑπὲρ εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις.
20 Τοῦτο γὰρ μάλιστα εὐχαριστοῦ, τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ
καὶ ἐν τοῖς λυπηροῖς εὐχαρισιεῖν, τὸ ὑπὲρ ἀπάντων δοξάζειν,
μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τιμοριῶν.
Τοῦτο γὰρ πλείονος μισθοῦ προξενον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀ-
γαθῶν εὐχαριστιῶν, χρέος ἀποδέδωκας, ἐπὶ δὲ τῶν κακῶν,

---

1. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυίδ καὶ ἡμπορεῖ νὰ
χαρακτηρισθῇ ὡσάν κάπαια ἐπινίκιον ἢ θριαμβευτικὸν ᾄσμα, εἰς τὸ
ὁποῖον κυριαρχεῖ ἡ αἰνεσις καὶ δοξολογία μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν κοί
κατάρρευσιν τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ «ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ»
ἐρμηνεύεται ποικιλοτρόπως. Πολλοὶ δέχονται ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ
εἶναι μεσσιακὸν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ ὅλον μυστήριον τῆς ἐνανθρω-
πήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὸν θάνατον, τὴν εἰς Ἄδου κάθο-
δον, τὴν Ἀνάστασιν καὶ Ἀνάληψιν αὐτοῦ ποῦ ἀποτελοῦν τὸ ἐπισφρά-
γμα τῶν κρυφίων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ. Ἄλλοι, ὡς ὁ Ζιγο-
βηγός, δέχονται καὶ τὸν μεσσιακὸν χαρακτήρα αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλὰ λε-

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Θ΄ ΨΑΛΜΟΝ¹

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ». Ἕλλη ἐπιγραφή· «Ἐπινίκιον ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ, ἄσματος τοῦ Δαυΐδ». Ἕλλη· «Περὶ τῆς νεανικότητος τοῦ υἱοῦ».

«Θά σέ εὐχαριστήσω, Κύριε, καὶ θά σέ δοξάσω μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου, θά διηγηθῶ ὅλα τὰ θαυμαστά ἔργα σου».

1. Αὐτός ὁ ψαλμός εἶναι μακρός. Καὶ αὐτό εἶναι γνώρισμα τῆς σοφίας τοῦ Πνεύματος. Διότι οὔτε ὅλους τοὺς συνέθεσε συντόμους, οὔτε ὅλους τοὺς κατέστησε μακρούς, ἀλλὰ ἐποίκισε τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν καὶ μὲ τὸ μέτρον, μὲ τὸ μὲν μῆκος διεγείρων τὴν ραθυμίαν, μὲ τὴν δὲ συντομίαν ἐπαναπαύων ἀπὸ τὴν κούρασιν. «Θά σέ εὐχαριστήσω καὶ θά σέ δοξάσω, Κύριε, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου, θά διηγηθῶ ὅλα τὰ θαυμαστά ἔργα σου». Εἶναι διπλῆ ἡ ἔννοια τῆς ἐξομολογήσεως. Ἡ δηλαδὴ δηλώνει ἀναγνώρισιν καὶ καταδίκην τῶν ἁμαρτημάτων μας, ἢ εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεόν. Ἐδῶ βέβαια δηλώνει τὴν εὐχαριστίαν. Τί σημαίνει δὲ «Ἐν ὅλη καρδίᾳ μου»; Μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν, μὲ πολλὴν φροντίδα, λέγει. Ὅχι ὑπὲρ τῆς εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν. Διότι αὐτό εἶναι πρό πάντων δείγμα εὐχαρίστου, αὐτό δείγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νὰ εὐχαριστῇ καὶ διὰ τὰ δυσάρεστα, τὸ νὰ δοξάζῃ τὸν Θεόν δι' ὅλα, ὄχι μόνον διὰ τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς τιμωρίας. Καθ' ὅσον αὐτό γίνεται αἰτία μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Εὐχαριστῶν δηλαδὴ τὸν Θεόν διὰ τὰ ἀγαθὰ, ἐκπληρώνεις τὸ χρέος σου, ὅταν ὁμως τὸν εὐχαριστῆς διὰ

γόμενα εἰς αὐτὸν ἐξηγοῦνται μόνον ἱστορικῶς καὶ ἐφαρμόζονται μόνον εἰς τὸν Δαυΐδ.

τὸν Θεὸν ὀφειλέτην κατέστησας. Ὁ μὲν γὰρ εὖ παθὼν, καὶ χάριν εἰδώς, ἀπέδωκε τὴν ὀφειλήν, ὁ δὲ κακῶς παθὼν, καὶ δοξάζων, ὄφλημα κατεσκεύασεν. Ἀντὶ τῆς εὐχαριστίας οὖν ταύτης πολλὰ ἕτερα ἀγαθὰ ἀποδίδωσιν ὁ Θεὸς καὶ τότε καὶ

5 πῶν ὥστε οὐδὲ ἀΐσθησιν ληφόμεθα τῶν δεινῶν. Οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ ὧν χάριν οἶδε τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τούτων ἀλγεῖ ὥστε καὶ ἕτερον καρποσόμεθα κέρδος τὸ διακρούεσθαι τὴν ἀθυρίαν.

Ὅταν γὰρ ἀποστρεφθῆς χρημάτων καὶ εὐχαριστήσης, οὐ τοσοῦτόν σε ἢ ζημία δύναται δάκνειν, ὅσον ἢ εὐχαριστία εὐ-

10 φραίνει. Τούτο τῷ διαβόλῳ καιρία πληγῆ· τοῦτο ποιεῖ τὴν διάνοιαν φιλόσοφον· τοῦτο τὴν ἀληθινὴν περὶ τῶν παρόντων πραγμάτων ἐγκατασκευάζει κρίσιν. Πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐ τὴν εὖσαν ψῆφον ἔχουσι περὶ τῶν ἐπιταῦθα· διὸ καὶ ἀθυμοῦσιν. Οὕτω καὶ οἱ μαινόμενοι φοβοῦνται τὰ οὐ φοβερά,

15 καὶ τὰ οὐχ ἰσχυρὰ πολλακίς δεδούκασιν, καὶ τὰς σκιὰς φεύγουσι. Τούτοις εἴδικασι καὶ οἱ χρημάτων ζημίαν δεδοικότες. Οὐ γὰρ τῆς φύσεως ὁ φόβος, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Εἰ γὰρ τὸ πρᾶγμα ἦν λυπηρόν, πάντας ἔδει ἀλγεῖν τοὺς ἀπεστρεφμένους· εἰ δὲ μὴ πάντες ἀλγοῦμεν ἀποτυγχάνοντες οὐκ ἔτι τῆς

20 τοῦ πράγματος φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἀτελοῦς διανοίας. Καθάπερ γὰρ ἐν σκότῳ πολλακίς καὶ σχοινίον τις ἔδεισεν, ὄφιν νομίσας καὶ πάντα ὑποπιτεύει, καὶ τοὺς φίλους πολεμίους ἡγεῖται, οὕτω καὶ οἱ ἀλογίκα κατεχόμενοι, ὥσπερ τινὲ σκότῳ βαθεῖ ἀλόγτες, οὐκ ἐπιγινώσκουσι τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν,

25 ἀλλ' ἐγκυλινδοῦνται τῷ θορυβῶσι, καὶ τὸν χόρον οὐχ ἡγοῦνται χόρον εἶναι· καὶ τῆς φιλαργυρίας ἐμπεπλησμένοι, οὐκ αἰσθάνονται τῆς δυσωδίας· ἂν δὲ ἀποσιῶσι, τότε εἴσονται.

τὰ κακά, τότε κατέστησες τὸν Θεὸν ὀφειλέτην σου. Διότι ἐκεῖνος ποῦ εὐεργετήθη καὶ γνωρίζει νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, ἀπέδωσε τὴν ὀφειλήν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ ἐκακοπάθησε καὶ δοξάζει τὸν Θεόν, κατέστησε τὸν Θεὸν ὀφειλέτην. Ἐντὶ λοιπὸν αὐτῆς τῆς εὐχαριστίας ὁ Θεὸς δίδει πολλὰ ἄλλα ἀγαθὰ καὶ τότε καὶ τώρα ὥστε οὔτε κἀν θὰ αἰσθανθοῦμεν τὰ δυσάρεστα. Διότι κανεὶς δὲν λυπεῖται δι' ἐκεῖνα ποῦ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν ὥστε θὰ καρπωθοῦμεν καὶ ἄλλο κέρδος, τὸ νὰ ἀποκρούωμεν τὴν λύπην.

Ὅταν δηλαδὴ χάσης χρήματα καὶ εὐχαριστήσης, δὲν ἔμπορεῖ τόσον πολὺ νὰ σὲ πληγώσῃ ἡ ζημία, ὅσον σὲ εὐχαριστεῖ ἡ εὐχαριστία. Αὐτὸ ἀποτελεῖ καίριον πληγῆμα κατὰ τοῦ διαβόλου· αὐτὸ κἀμνει τὴν διάνοιαν φιλόσοφον· αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν ἀληθινὴν κρίσιν διὰ τὰ παρόντα πράγματα. Διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην διὰ τὰ ἐδῶ πράγματα· διὰ τοῦτο καὶ λυποῦνται. Ἔτσι καὶ οἱ μανιακοὶ φοβοῦνται ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶναι φοβερά καὶ πολλὰς φορές φοβοῦνται καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν ὑπάρχουν καὶ ἀποφεύγουν τὰς σκιάς. Μὲ αὐτοὺς ὁμοιάζουν καὶ ἐκεῖνοι ποῦ φοβοῦνται τὴν ζημίαν τῶν χρημάτων. Διότι ὁ φόβος δὲν εἶναι τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Διότι ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἦτο λυπηρὸν, ἔπρεπεν ὅλοι ποῦ χάνουν χρήματα νὰ λυποῦνται, ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν λυπούμεθα ὅλοι ὅταν ἀποτυγχάνωμεν, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀτελεῆ διάνοιαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς μέσα εἰς τὸ σκοτάδι πολλὰς φορές κανεὶς καὶ σχοινὶ ἐφοβήθη, νομίσας αὐτὸ φίδι, καὶ ὅλα τὰ ὑποπτέυεται καὶ τοὺς φίλους τοὺς θεωρεῖ ἐχθρούς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ παραλογισμὸν, ὡσάν νὰ κατελήφθησαν ἀπὸ κάποιο βαθὺ σκοτάδι, δὲν διακρίνουν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ κυλίσονται μέσα εἰς τὸν βοῦρκον καὶ τὸ χόρτον δὲν τὸ ἀντιλαμβάνονται ὅτι εἶναι χόρτον· καὶ κυριευμένοι ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, δὲν αἰσθάνονται τὴν δυσωδίαν· ἂν δὲ ἀπο-

Καὶ καθάπερ οἱ γυναικὸς ἀμόρφου ἐρῶντες, ὅταν παύσωσι τὸ νόσημα, τότε ἐπίσιανται τὸ εἶδεχθές, οὕτω καὶ οἱ τῆς φιλαργυρίας ἐρασταί. Καὶ πῶς δινήσομαι, φησί, παῦσαι τὸν ἔρωτα; Πάλιν τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι χρῆσομαι. Ὡσπερ ὁ τῆς

5 ἀμόρφου γυναικος ἐρῶν, ἐὰν μὲν διηνεκῶς συγγίνηται αὐτῇ, ἀνάπτει τὴν κάμνον, ἐὰν δὲ μικρὸν ἑαυτὸν ἀποσιήσῃ, κατὰ μικρὸν ὑπορρέει τὸ πάθος, οὕτω καὶ οὐ μικρὸν ἀπόσπηθι, ὀλίγον ἔνδος, καὶ τὸ μικρὸν ἔσται πολλὸν διάσπημα. Μόνον ἄρξαι τοῦ κατορθώματος. Ἐχεις οἰκίαν περιτηρή; Ἀπόδον, καὶ δὸς

10 τοῖς δεομένοις, μὴ ἐκεῖνο λογιζόμενος, ὅτι ἄλλοιροῖς σου αὐτήν, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον οἰκειοῖς. Μὴ τὸ ἀνάλωμα, ἀλλὰ τὴν πρόσοδον σκόπει μὴ ὅτι ἀποσιτερῇ αὐτῆς ἐνιαῦθα, ἀλλ' ὅτι κύριος αὐτῆς ἐκεῖ γίγη. Οὕτω καὶ διηγεῖσθαι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ δινήσῃ διὰ παντός. Τοῦτο γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ ψαλμὸς

15 λέγει. Ὡς ὃ γε φιλοχρήματος οὐ σφόδρα τοῦτω ἐνδιατρίβειν δύναται διὰ παντός γὰρ τόκους μεριμνᾷ, συναλλάγματα, συγγραφάς, ὄνια, διαθήκας, τιμὰς ἀγρῶν, τιμὰς οἴκων, κέρδη, καπηλείας, καὶ διηγούμενος καὶ φροσιζων οὐ παύεται. «Ὁπου δὲ ὁ θεσπαστὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ».

20 Ταῦτα φθέγγεται, ταῦτα μεριμνᾷ καὶ καθάπερ οἱ οἰκείαι τὰ τῶν δεσποτῶν μεριμνῶσιν, οὕτω καὶ οὗτος τὰ τοῦ δεσπότου μεριμνᾷ τί ἐπέταξε; τί ἤνυσται; τί οὐδέλω ἤνυσται, μέλλει δέ.

Διὰ δὴ τοῦτο παραινῶ, τῆς πολιουρκίας ἐκείνης ἀπαλλαγέντα τοῦτοις ἐνδιατρίβειν τοῖς διηγήμασι, τὰ καθ' ἐκάστην

25 ἡμέραν γινόμενα θαυμάσια τοῦ Θεοῦ διηγούμενον, τὰ ἰδίᾳ,

μακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτὴν, τότε θὰ τὴν γνωρίσουν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἐρωτεύονται ἄσχημον γυναῖκα, ὅταν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ νόσημα, τότε ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀσχημίαν, ἔτσι καὶ οἱ ἐρασταὶ τῆς φιλαργυρίας. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ ἠμπορέσω ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὸν ἔρωτα; Πάλιν θὰ χρησιμοποιήσω τὸ ἴδιον παράδειγμα. "Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐρωτευμένος μὲ ἄσχημον γυναῖκα. Ἐάν μὲν συνεχῶς συναναστρέφεται αὐτὴν ἀνάπτει τὴν κάμνον, ἐάν δέ δι' ὀλίγον ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτὴν, σιγὰ - σιγὰ σβῆνει τὸ πάθος, ἔτσι καὶ σὺ ἀπομακρύνσου ὀλίγον, ὑποχώρησε ὀλίγον, καὶ τὸ μικρὸν θὰ γίνῃ μεγάλο διάστημα. Μόνον κάμε ἀρχὴν τοῦ κατορθώματος. Ἐχεις οἰκίαν περιττὴν; Δῶσε αὐτὴν, δῶσε τὴν εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν ἀνάγκην, μὴ σκεπτόμενος ἐκεῖνο, ὅτι τὴν χάνεις, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον τὴν κάμνεις ἰδικὴν σου. Μὴ σκέπτεσαι τὴν ζημίαν, ἀλλὰ τὸ κέρδος· μὴ σκέπτεσαι ὅτι τὴν στερεῖσαι ἐδῶ, ἀλλ' ὅτι θὰ γίνῃς κύριος αὐτῆς ἐκεῖ. Ἔτσι θὰ ἠμπορέσης διὰ παντὸς νὰ διηγῆσαι τὰ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον αὐτὸ λέγει ὁ ψαλμὸς εἰς τὴν ἀρχὴν. Διότι ὁ φιλοχρήματος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀπασχολῆ πάρα πολὺ τὴν σκέψιν του μὲ τέτοια πράγματα, καθ' ὅσον συνεχῶς φροντίζει διὰ τὸκους, συναλλάγματα, ἔγγραφα συμφωνητικά, ἀγοράς, διαθήκας, τιμὰς ἀγρῶν, τιμὰς οἰκῶν, κέρδη, ἐκμεταλεύσεις, καὶ δὲν σταματᾷ νὰ διηγῆται καὶ νὰ φροντίζῃ δι' αὐτά. «Ὅπου δὲ εἶναι ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ καρδιά του»¹⁴. Δι' αὐτὰ ὁμιλεῖ, δι' αὐτὰ φροντίζει· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ δούλοι μεριμνοῦν διὰ τὰ πράγματα τοῦ κυρίου των, ἔτσι καὶ αὐτὸς μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κυρίου του· τί διέταξε; τί ἔκαμε; τί ἀκόμη δὲν ἔκαμε, πρόκειται δὲ νὰ τὸ κάμῃ εἰς τὸ μέλλον.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν σέ παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ ἐκείνην τὴν πολιορκίαν, νὰ ἀσχολῆσαι μὲ αὐτὰ τὰ διηγήματα, διηγούμενος τὰ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ συμβαίνουν καθημερινά, τὰ κατ' ἴδιαν καὶ τὰ κοινά, τὰ

καὶ τὰ κοινῇ, τὰ εἰς πάντας καὶ τὰ εἰς ἓνα ἕκαστον. Γέμει
 γὰρ τὰ ἐν τῷ βίῳ τούτων τῶν διηγημάτων καὶ ὅθεν ἂν ἄρξιη,
 λαμπρότερον ὄψει τὸ προσοίμιον ἀναβόρον, ἂν τε ἀπὸ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ, ἂν τε ἀπὸ τῆς γῆς, ἂν τε ἀπὸ τοῦ ἀέρος, ἂν τε ἀπὸ
 5 τῶν ἀλόγων, ἂν ἀπὸ σπερμάτων, ἂν ἀπὸ φρυτῶν ἂν τὰς πα-
 λαιὰς θέλλης διηγήσασθαι δωρεάς, ἂν τὰς πρὸ τοῦ νόμου, ἂν
 τὰς ἐν τῷ νόμῳ, ἂν τὰ ἐν τῇ χάριτι, ἂν τὰ μετὰ τὴν ἐντιεῦθεν
 ἀποδημίαν, ἂν τὰ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ, μυρία εὐοχῆς πελάγη
 ταῦτα διηγημάτων. Πόσης εὖν οὐκ ἂν εἴη ἀνοίας, ἰσοσάτια
 10 ἔχοντις διηγεῖσθαι, δι' ὧν καὶ ἡδονὴ καὶ κέρδος καὶ ὠφέ-
 λεια τῆς ψυχῆς ἐγγίνεται, τῷ ὑποβόρῳ τὸν λογισμὸν ἀναφύ-
 ρειν, περὶ λεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς διηγούμενον;

2. Καὶ εἰ θούλει τὰ ἄνω ἀφέντες, περὶ τῆς γῆς διαλε-
 χθῶμεν, τοῦ μεγέθους αὐτῆς, τῆς θέσεως, τῆς χρήσεως, τῆς
 15 φύσεως, τῶν ὁρίων τῶν διηρηκῶν, τῶν γεννημάτων τῶν
 ἐξ αὐτῆς τῶν ποικίλων καὶ διαφόρων, τῶν σπερμάτων, τῶν
 βοτανῶν, τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων, τῶν λειμώνων, τῶν πα-
 ραδείσων. Ἀπὸ τούτων πάλιν τέμνωμεν τῷ λόγῳ ἕκαστου δέν-
 δρου τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὸ ὕψος, τὴν εὐωδίαν, τὸν καρπὸν,
 20 τὸν καιρὸν τὴν διακονίαν, τὰ ἄλλα πάντα ἀναλογιζόμενοι,
 αὐτῆς τῆς γῆς τὴν κάρπιμον, τὴν ἄκαρπον οὐδὲν γὰρ αὐτῆς
 ἄχρηστον. Καὶ γὰρ ἢ μὲν σίδηρον, ἢ δὲ χαλκόν, ἢ δὲ χρυσοῖον,
 ἢ δὲ ἄργυρον ἤνεγκεν ἢ δὲ ἀρώματα, ἢ δὲ φάρμακα καὶ ποι-
 κίλα καὶ παντοδαπά. Τί ἂν τις εἴποι τῶν ὑδάτων τὴν χρείαν,
 25 τῶν ποτίμων, τῶν ἀλμυρῶν, τῶν ὀρῶν τὴν χρῆσιν, τῶν ποι-
 κίλων μαρμάρων τὰ μέταλλα, τὰς πηγὰς τὰς ἐν ἀβυσσοῖς, τὰ

συμβαίνοντα εἰς ὅλους καὶ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν καθέ-
να χωριστά. Διότι ὁ βίος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τέτοιου εἴδους
διηγήματα· καὶ ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν ἀρχίσῃς, θὰ ἰδῆς νὰ προ-
βάλλῃ λαμπρότερον τὸ προοίμιον τῆς διηγήσεως, εἴτε ἀπὸ
τὸν οὐρανόν, εἴτε ἀπὸ τὴν γῆν, εἴτε ἀπὸ τὸν ἀέρα, εἴτε
ἀπὸ τὰ ἄλογα, εἴτε ἀπὸ τὰ σπέρματα, εἴτε ἀπὸ τὰ φυτὰ·
ἐὰν θέλῃς νὰ διηγηθῆς τὰς παλαιὰς δωρεάς, ἐὰν τὰς πρὸ
τοῦ νόμου, ἂν τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ νόμου, ἐὰν τὰς
κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοθείσης χάριτος, ἐὰν τὰ μετὰ τὴν
ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, ἐὰν τὰ πράγματα
τοῦ ἰδίου τοῦ θανάτου, θὰ εὕρῃς ἀμέτρητα πελάγη διηγη-
μάτων. Πόσης λοιπὸν ἀνοησίας δεῖγμα δέν θὰ ἦτο, ἐνῶ
ἔχομεν τόσα πολλὰ νὰ διηγηθῶμεν, διὰ τῶν ὁποίων προ-
κύπτει εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἡδονὴ καὶ κέρδος καὶ ὠφέλεια,
νὰ μολύνωμεν τὸν λογισμὸν μας μὲ τὸν βοῦρκον, μὲ τὸ
νὰ διηγῆται τὰ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀρπαγῆς;

2. Καὶ ἐὰν θέλῃς, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ περὶ τοῦ οὐρανοῦ,
ἅς ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς γῆς, τοῦ μεγέθους αὐτῆς, τῆς
θέσεώς της, τῆς χρησιμότητος, τῆς φύσεως, τῶν συνεχῶν
ὠδίνων, τῶν ποικίλων καὶ διαφόρων γεννημάτων της, τῶν
σπερμάτων, τῶν βοτανῶν, τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων, τῶν
λιβαδιῶν, τῶν παραδείσων. Ἀπὸ αὐτὰ πάλιν ἅς ἐξετάσω-
μεν μὲ τὸν λόγον τὸ σχῆμα κάθε δένδρου, τὴν θέσιν, τὸ
ὕψος, τὴν εὐωδίαν, τὸν καρπὸν, τὸν καιρὸν, τὴν ὑπηρε-
σίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀναλογιζόμενοι ὅλα τὰ ἄλλα
εἶδη τῆς γῆς εἴτε εἶναι αὐτὴ κάρπιμος εἴτε ἄκαρπος· διότι
τίποτε ἀπὸ τὰ προϊόντα της δέν εἶναι ἄχρηστον. Καθ' ὅσον
ἄλλο μὲν μέρος αὐτῆς προσφέρει σίδηρον, ἄλλο χαλκόν,
ἄλλο χρυσόν, ἄλλο ἄργυρον, ἄλλο ἀρώματα, ἄλλο φάρμα-
κα καὶ ποικίλα καὶ παντὸς εἴδους. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ
κανεὶς διὰ τὴν χρησιμότητα τῶν ὑδάτων, τῶν ποσίμων,
τῶν ἄλμυρῶν, τὴν χρησιμότητα τῶν ὀρῶν, διὰ τὰ μέτα-
λα τῶν ποικίλων μαρμάρων, τὰς ἐντὸς αὐτῆς πηγάς, τὰ
δένδρα ποῦ εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν κατασκευὴν πολυο-

δένδρα τὰ πρὸς ὀρόρους ἐπιτήδεια καὶ οἰκοδομήν; Ταῦτα πάντα τῆς ἐρήμου καρπός· αὕτη καὶ ζῶα καὶ θηρία πάντα τρέφει. Τί ἂν τις εἴποι τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς; Καθάπερ γὰρ αἱ τεκοῦσαι γυναῖκες, πηγὴν γάλακτος
 5 προχέουσαι, τοῖς ἐκγόνοις παρέχουσι τροφήν, οὕτω δὴ καὶ ἡ γῆ, κήποις καὶ παραδείσοις ὥσπερ μαστοὺς ἐκτείνουσα τοὺς ποταμούς καὶ τὰς πηγὰς, πολλὴν παρέχει τὴν ἀρδεΐαν. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν, τὸ παιδίον δεῖ πρὸς τὴν θηλήν ἐλθεῖν, ἐνταῦθα δὲ αὐτὴ τοὺς μαστοὺς ἐκτείνει πανταχοῦ ἀπὸ
 10 ὑψηλοῦ καταφέρουσα.

Ἔχει καὶ ἑτέραν χοῆσιν ἡ ἔρημος. Καὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίαιαν ἐπιτηδειότερα, καθαρώτερον παρέχουσα ἀνεπνεῖν τὸν ἀέρα, καὶ τὴν οἰκουμένην ἀφ' ὑψηλοῦ πᾶσαν περισκοπεῖν, καὶ τῇ ἐρημίᾳ ἐμφιλοσοφεῖν, καὶ τῶν ἐν τῷ
 15 ὄρω φροντῖδων ὀλίγον ἀναπνεῖν. Τί ἂν τις εἴποι τοὺς ὄρωθας τοὺς ὠδικούς, τῶν ἀλωσίμων ζώων τὴν διαγωγήν; Ἔχει καὶ ἑτέραν χρεῖαν ἡ ἔρημος. Πολλάκις γὰρ ἀντὶ τειχῶν ταῖς χώραις γέγονε, πρὸς ὕψος ἔχουσα ἀναιεταμένα ὄρη καὶ φάραγγας καὶ κρημνοὺς. Τί ἂν τις εἴποι τὰς βοιάνας τὰς
 20 ἐν αὐταῖς ικτιομένας, σώμασι κάμνουσι πολλὴν εἰσφερούσας τὴν λειτουργίαν; Εἰ δὲ ἐρήμων καὶ ὄρων τοσαύτη ἡ χρεῖα, τοσαύτη τῶν ἀγαθῶν ἡ χορηγία, εἰ πρὸς τὴν ἀρόσιμον ἔλθοις καὶ τὰ ὑπὸ πεδία, ἐννόησον πόσας ὄρει τὰς πηγὰς τῶν διηγημάτων. Καθάπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ τὰ μὲν
 25 ἔστιν ὀσιᾶ, τὰ δὲ νεῦρα, τὰ δὲ σάρκες, οὕτω καὶ ἐν τῇ γῆ, τὰ μὲν ὕψη, τὰ δὲ φάραγγες, τὰ δὲ λιπαρὰ χωρία· πάντα δὲ ταῦτα χρήσιμα. Τί λέγω τὴν γῆν τοσοῦτον στοιχεῖον; Ἐνὸς δένδρου μόνου εἰ βουλῆθεις εἰλεῖν τὸ σχῆμα, τὴν χρεῖαν,

ρόφων κτισμάτων; "Όλα αὐτὰ εἶναι καρπὸς τῆς ἐρήμου· αὐτὴ καὶ ζῶα καὶ ὄλα τὰ θηρία τρέφει. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμοὺς; Διότι ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες ποὺ γεννοῦν, παράγουν πηγὴν γάλακτος, παρέχουσαι αὐτὸ εἰς τὰ τέκνα των, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ γῆ, ἀπλώνουσα τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς πηγὰς ὡσάν ἀκριβῶς μαστοῦς, μέσα εἰς τοὺς κήπους καὶ τοὺς παραδείσους, παρέχει πολλὴν ἄρδευσιν. Ἄλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν γυναικῶν πρέπει τὸ παιδί νὰ ἔλθῃ πρὸς τὴν θηλήν, ἐδῶ ὁμως ἡ ἰδία ἡ γῆ ἀπλώνει τοὺς μαστοὺς παντοῦ, ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ πρὸς τὰ χαμηλὰ μέρη.

"Ἐχει καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἡ ἔρημος. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ κατάλληλος διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, παρέχουσα πρὸς ἀναπνοὴν καθαρώτερον τὸν ἀέρα, ὥστε νὰ ἐξετάζῃ ἀφ' ὑψηλοῦ ὄλην τὴν οἰκουμένην, καὶ μέσα εἰς τὴν ἡσυχίαν νὰ φιλοσοφῆ καὶ νὰ ἀναπαύεται ἀπὸ τὰς βιωτικὰς φροντίδας. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰ ὠδικὰ πτηνὰ καὶ διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν συλλαμβανόμενων ζώων; "Ἐχει καὶ ἄλλην χρησιμότητα ἡ ἔρημος. Διότι πολλὰς φορὰς ἀπέβη ὡσάν τεῖχος διὰ τὰς χώρας, προβάλλουσα τὰ ὑψηλὰ ὄρη της, τὰ φαράγγια καὶ τοὺς κρημνοὺς. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰ βότανα ποὺ φυτρῶνουν εἰς τὰς ἐρήμους, καὶ ποὺ προσφέρουν μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὰ ἀσθενῆ σώματα; Ἐὰν δὲ εἶναι τόσοσιν μεγάλη ἡ χρησιμότης τῶν ἐρήμων καὶ τῶν ὀρῶν, τόσοσιν μεγάλη ἡ χρησιμότης τῶν ἀγαθῶν, ἐὰν ἔλθῃς πρὸς τὴν καλλιεργήσιμον γῆν, πρὸς τὰς ὀμαλὰς πεδιάδας, ἀκέψου πόσας ἀφορμὰς διηγημάτων θὰ εὑρῃς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ σῶμα μας, ἄλλα μὲν εἶναι ὀστᾶ, ἄλλα δὲ νεῦρα καὶ ἄλλα σάρκες, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν, ἄλλα μὲν εἶναι ὄρη, ἄλλα φαράγγια, καὶ ἄλλα δὲ εὐφορα μέρη· ὄλα δὲ αὐτὰ εἶναι χρήσιμα. Καὶ διατί ἀναφέρω τὴν γῆν ποὺ εἶναι ἓνα τόσοσιν μεγάλο στοιχεῖον; Ἐὰν θελήσης ἐνός μόνον δένδρου νὰ περιγράψῃς τὸ σχῆμα, τὴν χρησιμότητα, τὸν καρπὸν, τὰ φύλλα, τὸν

τὸν καρπὸν, τὰ ἄλλα, τὸν καιρὸν, τὰ ἄλλα πάντα, πολὺ ὕ-
 ψει τὸ διήγημα· εἰ τῶν ὁρῶν τὴν θέσιν, εἰς τὰ ἄλλα ἅπαντα,
 εἰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἐπέλθοις τῷ λόγῳ, καὶ τὴν διάπλα-
 σιν αὐτοῦ τοῦ σώματος, μυρία πάλιν κἀνταῦθα πελάγη εὗροις
 5 διηγημάτων.

Τούτοις τοίνυν ἐνδιατριβώμεν, ἐντεῦθεν ἡμῖν ἔσται ἡ-
 δονὴ μεγίστη, ἐντεῦθεν κέρδος, ἐντεῦθεν φιλοσοφία ἄφατος.
 Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγεν· «Ἐὐφρανθήσομαι καὶ ἀγαλλιά-
 σομαι ἐν σοί». Ἄλλος, «Καὶ γαρτιάσομαι». «Ψαλῶ, τῷ ὀνόματί
 10 σου, Ὑψιστε». Ἄλλος, «Ἄσσω τὸ ὄνομά σου». Οὐ μικρὸν τοῦ-
 το φιλοσοφίας εἶδος, τὸ εὐφραίνεσθαι ἐπὶ τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ
 ἐπὶ τῷ Θεῷ εὐφρανόμενος, ὡς χορῆ, πᾶσαν ἐκβάλλει βιωτι-
 κὴν ἡδονήν. Τί δέ ἐστιν, «Ἐὐφρανθήσομαι ἐν σοί»;». Τοιοῦ-
 τον, φησὶν, ἔχων Λεσπότην, τοῦτό μοι ἡδονή, τοῦτό μοι ἀγαλ-
 15 λίσαις. Εἴ τις οἶδε ταύτην τὴν ἡδονὴν ὡς εἶδέναι χορῆ, ἐτέ-
 ρας ἡδονῆς οὐκ αἰσθάνεται. Τοῦτο γὰρ ἡδονὴ κυρίως· ὡς ἰά-
 γε ἄλλα πάντα, ὀνόματα μόνον ἐστὶν ἡδονῆς, πράγματος ἔρη-
 μα. Αὕτη τὸν ἄνθρωπον μειώρσιον ἐργάζεται, αὕτη τοῦ σώ-
 ματος ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν, αὕτη πρὸς οὐρανὸν περοῖ, αὕτη
 20 τῶν βιωτικῶν ἰψηλότερον ποιεῖ, αὕτη κακίας ἀπαλλάττει καὶ
 μάλα εἰκότως. Εἰ γὰρ οἱ σώματα λαμπρὰ φιλοῦντες, οὐδὲν
 ἐπαιθάνονται τῶν ἐν τῷ βίῳ, ἀλλ' ἐνὸς μόνου εἰσί, τῆς ἐ-
 ρωμένης ὄψεως, ὁ Θεὸν φιλῶν, καθὼς φιλεῖν δεῖ, τίνος αἰ-
 σθήσεται λοιπὸν ἢ χρηστοῦ τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἢ λυπηροῦ;
 25 Οὐδενός· ἀλλ' ἔσται πάντων ἀνώτερος, ἀθάνατα τρυφῶν, ἐπεὶ

καιρὸν τῆς καρποφορίας του, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ σχετικά, θὰ εὐρης πολλὰς ἀφορμὰς διηγήσεως τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ· ἐὰν ἐξετάσης μὲ τὸν λόγον τὴν θέσιν τῶν ὀρῶν, ἐὰν ὅλα τὰ ἄλλα, ἐὰν μελετήσης τὸν ἄνθρωπον, τὴν διάπλασιν τοῦ σώματός του, θὰ εὐρης καὶ ἐδῶ ἀμέτρητα πελάγη διηγημάτων.

Ἄς ἀσχολούμεθα λοιπὸν μὲ αὐτὰ, διότι ἀπὸ αὐτὰ θὰ προκύψῃ εἰς ἡμᾶς ἡδονὴ μεγίστη, ἀπὸ αὐτὰ κέρδος καὶ φιλοσοφία ἀπερίγραπτος. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ αὐτὸ, ἐπρόσθεσε· «Θὰ εὐφρανθῶ καὶ θὰ γεμίσω ἀπὸ ἀγαλλίαςιν σκεπτόμενος ἐσένα». Ἄλλος λέγει· «Καὶ θὰ νοιώσω ὑπερηφάνειαν. Θὰ ψάλλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε». Ἄλλος λέγει· «Θὰ ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου». Δὲν εἶναι αὐτὸ μικρὸν εἶδος φιλοσοφίας, τὸ νὰ εὐφραίνεται κανεὶς σκεπτόμενος τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνος πού εὐφραίνεται, ὅπως πρέπει, ἐξετάζων τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, ἀπομακρύνει κάθε βιωτικὴν ἡδονήν. Τί σημαίνει δέ, «Εὐφρανθήσομαι ἐν σοί»; Ἐχων, λέγει, τέτοιον Κύριον, αὐτὸ μοῦ εἶναι ἡδονή, αὐτὸ ἀγαλλίασίς μου. Ἐὰν κανεὶς ἐγνώρισεν αὐτὴν τὴν ἡδονὴν ὅπως πρέπει νὰ τὴν γνωρίσῃ, δὲν αἰσθάνεται ἄλλην ἡδονήν. Διότι αὐτὸ κυρίως εἶναι ἡδονή, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι μόνον ὀνόματα ἡδονῆς, ἄδεια ἀπὸ περιεχόμενον. Αὕτῃ ὑψώνει τὸν ἄνθρωπον ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα, αὕτῃ ἀπαλλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ σῶμα, αὕτῃ μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν οὐρανόν, αὕτῃ τὸν ἀνεβάζει ὑψηλότερα τῶν βιωτικῶν, αὕτῃ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι πού ἐρωτεύονται ὁμορφα σώματα δὲν σκέπτονται τίποτε ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλ' ἓνα μόνον σκέπτονται, τὴν μορφήν τῆς ἐρωμένης των, ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ὅπως πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾷ, ποῖο πρᾶγμα θὰ σκεφθῇ εἰς τὸ ἐξῆς εἴτε ἀπὸ τὰ κατὰ αὐτῆς τῆς ζωῆς εἴτε ἀπὸ τὰ δυσάρεστα; Κανένα, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, θὰ ἐντρυφᾷ εἰς ἀθάνατα

καὶ ὁ φιλούμενος τοιοῦτος. Οἱ μὲν γὰρ τὰ ἄλλα φιλοῦντες, ταχέως καὶ ἄκοιτες εἰς λήθην μεταβάλλονται, ἀπολλυμένων τῶν φιλουμένων καὶ μαραινομένων, οὗτος δὲ ὁ ἕως ἄπειρος, ἀτελεύτητος καὶ τὴν ἡδονὴν μείζονα ἔχων, καὶ τὸ κέρδος 5 πλέον καὶ τοῦτο πάλιν ψυχαγωγῶν τὸν φιλοῦντα τῷ μηδέποτε καταλύεσθαι.

«Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψιστε». Τοῦτο μάλιστα φιλοῦντος ἔθος. Καὶ γὰρ οἱ ὀρῶντες εἰς τοὺς φιλουμένους ἄοματα ἄδουσι κἄν μὴ ὀρῶσιν ἐκεῖνους, διὰ τῆς ᾠδῆς ἐναντιὸς πα- 10 ραμνθοῦνται. Οὕτω δὴ καὶ ὁ προφήτης ποιεῖ· ἐπεὶ τὸν Θεὸν ἰδεῖν οὐ δυνατὸν, ἄοματα ποιεῖ εἰς αὐτόν, διὰ τῶν ᾠδῶν αὐτῷ συγγινόμενος, καὶ τὸν πόθον ἀνάπτων, καὶ αὐτὸν δοκῶν ὀρᾶν μᾶλλον δὲ διὰ τοῦ ἄδειν καὶ ὑμνεῖν εἰς πόθον ἀνάπτει πολλούς. Ὡσπερ γὰρ οἱ φιλοῦντες ἐγκώμια τῶν φιλουμένων 15 λέγουσι καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν περιφέρουσι, οὕτω δὴ καὶ οὗτος, «Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψιστε».

β. Ὅρα πῶς ἐναντὶ τῆς γῆς διήρησε, καὶ πρὸς ἐκείνην ἀνεκρέμασεν ὅλην ἐαυτοῦ τὴν οὐσίαν, ἀναθεὶς ἐναντὶ τῷ Θεῷ. Διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτοῦ τὸ ὄνομα περιστρέφει καὶ γὰρ καὶ 20 τοῦτο τοῦ φιλοῦντος ἔθος. «Ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω, ἀσθενήσουσι, καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου». Ἄλλως, «Ἀνατραπέτων τῶν ἐχθρῶν μου ὀπίσω, προσκοπάντων καὶ ἀπολομένων ἐκ προσώπου σου». Καὶ τοῦτο μάλιστα φιλοῦντός ἐστι, τὸ τὰς εὐεργεσίας λέγειν διὰ παντός, 25 καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι ταύταις· ἀπὸ τε γὰρ φίλιτρον τοῦτο γίνεται, καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνάπτει τὸ φίλιτρον. Οὐκ ἂν δέ τις ἁμαρτοὶ εἰπὼν καὶ νοητοὺς ἐχθροὺς ἐνιαῦθα αὐτὸν λέγειν. Ἀποστρέφονται γὰρ καὶ οὗτοι, ὅταν ψυχὴν γενναίαν εὐροῦσι.

πράγματα, ἀφοῦ καὶ ὁ ἀγαπώμενος εἶναι ἀθάνατος. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποῦ ἀγαποῦν τὰ ἄλλα πράγματα, γρήγορα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν λησμονοῦνται, ἀφοῦ χάνονται οἱ ἀγαπώμενοι καὶ μωραίνονται, ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἔρωσ εἶναι ἀπειρος, χωρὶς τέλος, καὶ προξενεῖ μεγαλυτέραν ἡδονήν, καὶ τὸ κέρδος εἶναι μεγαλύτερον, καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν ψυχαγωγεῖ τὸν ἀγαπῶντα, μὲ τὸ ὅτι δὲν καταλύεται ποτέ.

«Θὰ ψάλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε». Αὐτὴ προπάντων εἶναι ἡ συνήθεια αὐτοῦ ποῦ ἀγαπᾷ. Καθ' ὅσον οἱ ἐρασταὶ τραγουδοῦν ᾄσματα εἰς τοὺς ἀγαπωμένους των' καὶ ὅταν δὲν βλέπουν ἐκείνους παρηγοροῦνται μὲ τὰ ᾄσματα. Ἔτσι λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ προφήτης· ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῇ τὸν Θεόν, συνθέτει ᾄσματα δι' αὐτόν, πλησιάζει αὐτόν μὲ τὰς ὠδὰς καὶ τὸν πόθον ἀνάπτει καὶ νομίζει ὅτι βλέπει αὐτόν· μᾶλλον δὲ μὲ τὰς ὠδὰς καὶ τοὺς ὕμνους ἀνάπτει τὸν πόθον εἰς πολλούς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀγαπῶντες πλέκουν ἐγκώμια διὰ τοὺς ἀγαπωμένους, καὶ ἀναφέρουν τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς λέγει, «Θὰ ψάλω ὕμνους δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε».

3. Πρόσσεχε πῶς ἀπέσπασε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπεμάκρυνε ἀπὸ ἐκείνην ὅλην τὴν ὑπαρξίν του, ἀναθέσας τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἀναφέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ συνήθειαν ἐκείνου ποῦ ἀγαπᾷ. «Μὲ τὴν στροφὴν τοῦ ἐχθροῦ μου ὀπίσω, συνετρίβη ἡ δύναμις των καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου». Ἄλλος λέγει· «Ἀνετράπησαν οἱ ἐχθροὶ μου ὀπίσω, προσέκρουσαν καὶ ἐχάθησαν ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου». Καὶ αὐτὸ πρό πάντων εἶναι γνῶρισμα ἐκείνου ποῦ ἀγαπᾷ, τὸ νὰ διηγῆται συνεχῶς τὰς εὐεργεσίας καὶ νὰ νοιώθῃ ὑπερηφάνειαν δι' αὐτάς· καὶ αὐτὸ βέβαια γίνεται ἀπὸ ἀγάπην καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο πάλιν ἀνάπτει τὴν ἀγάπην. Καὶ δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἐὰν εἰπῆ, ὅτι ὀμιλεῖ ἐδῶ καὶ διὰ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς. Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ

Καθάπερ γὰρ εἰς ἀσπίδα ἐμπεσὸν δόρυ, μαλακὴν μὲν οὖσαν διατέμνει, σκληρὰν δὲ καὶ ἀντίτυπον οὐδὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ τῆς αἰχμῆς ἀνακαμψθείσης ἐκλίπτει, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνει. Ἄν μὲν γὰρ μαλακὴν εὖρη καὶ χαῦνον
5 τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου πεμπόμενα βέλη, διαδύεται εἰς τὸ θύθος, ἐὰν δὲ σκληρὰν καὶ ἰσχυροτέραν, αὐτός τε ἀπρακτικὸς ἄπεισι, καὶ εἰς ταύτην οὐδὲν εἰσβάσαιο δεινόν καὶ δύο γίνεται κέρδη, μᾶλλον δὲ καὶ τρία· αὐτὴν τε γὰρ οὐδὲν ἔβλαπεν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν ἐποίησεν, αὐτός τε ἀσθενέστερος ἐνιεῦ-
10 θεν γέγονε.

Σκόπει δὲ πῶς ἀρακηρύττει τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν. «Ἀσθενήσουσι», φησί, «καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου». Πάλιν πρόσωπον ἀκούων, μηδὲν σωματικὸν ἵποπιεύσης. Ἐνταῦθα γὰρ τὴν ἐνέργειαν, τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλοῖ, τὴν ἐδκολίαν
15 αὐτοῦ τῆς ἰσχύος. Ὡς ἀλλαγῶ φησιν, «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποτῶν αὐτὴν τρέμει», οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ φησιν. Ἄρκει γὰρ μόνῃ ἡ ἐποπιεῖα ἀπολέσαι τοὺς πονηροὺς. Εἰ γὰρ ἀγίων παρουσία ἀσθενῆ δαιμόνων ποιεῖ τὴν ἰσχύν, πολλῶ μᾶλλον Θεοῦ. Εἰ ἡ ἀσισραπὴ αὐτοῦ φαινομένη κατα-
20 πλήττει πάντα, ἐννόησεν τὴν δύναμιν τὴν ἀνώλεθρον ἐκείνην, πῶς καταπλήττει, πῶς ἀπόλλυσι τοὺς πονηροὺς. Εἶδες ὕμνων εἶδος; εἶδες δεξολογίας τρόπον, καὶ πῶς περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διηγεῖται; Ὁ μικρὸν κἀντιεῦθεν παιδεύει φιλοσοφίας δόγμα, τῶ εἰπεῖν, «Ψαλῶ τῶ ὀνόματί σου, Ὑψι-
25 σι. Ἐν τῶ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω». Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι οὐ μόνον ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς

ἀπομακρύνονται, ὅταν εὔρουν γενναίαν ψυχὴν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα δόρυ, ὅταν πέσῃ ἐπάνω εἰς μίαν ἀσπίδα, ἐὰν μὲν εἶναι μαλακὴ τὴν τρυπᾶ, ἐὰν δὲ εἶναι σκληρὰ καὶ τραχεῖα δὲν τῆς προξενεῖ καμμίαν ζημίαν, ἀντίθετα μάλιστα πίπτει κάτω, ἀφοῦ στραβώσῃ ἢ αἰχμὴ του, τὸ ἴδιο λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχὴν. Ἐὰν δηλαδὴ τὴν εὔρουν μαλθακὴν καὶ χαυνωμένην τὰ ριπτόμενα βέλη τοῦ διαβόλου, εἰσέρχονται εἰς τὸ βάθος αὐτῆς, ἐὰν δὲ σκληρὰν καὶ ἰσχυροτέραν, ὁ ἴδιος ὁ διάβολος ἀπομακρύνεται ἄπρακτος καὶ εἰς τὴν ψυχὴν αὐτὴν δὲν ἐπροξένησε κανένα κακόν· καὶ προκύπτουν δύο κέρδη, μᾶλλον δὲ καὶ τρία· διότι καὶ αὐτὴν δὲν τὴν ἔβλαψεν, ἀλλὰ τὴν ἔκαμε καὶ ἰσχυροτέραν, καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ διάβολος κατέστη ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός ἀσθενέστερος.

Πρόσεχε δὲ πῶς ἀνακηρύσσει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. «Θὰ συντριβοῦν» λέγει, «καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὸ πρόσωπόν σου». Πάλιν ἀκούων νὰ λέγῃ πρόσωπον, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν. Διότι ἐδῶ δηλώνει τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς δυνάμεώς του. Ὅπως ἄλλοῦ λέγει, «Αὐτὸς ποῦ μόνον ρίπτει τὸ βλέμμα του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνει νὰ τρέμῃ», ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸ ἴδιο λέγει. Καθ' ὅσον ἀρκεῖ μόνον ἢ ἐμφάνισίς του διὰ νὰ συντριψῇ τοὺς πονηροὺς. Διότι, ἐὰν ἡ παρουσία τῶν ἁγίων ἐξασθενῇ τὴν δύναμιν τῶν δαιμόνων, πολὺ περισσότερο τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ἡ ἀστραπή αὐτοῦ ἐμφανιζομένη καταπλήσῃ ὅλους, σκέψου τὴν δύναμιν ἐκείνην ποῦ δὲν ὑπόκειται εἰς καμμίαν καταστροφὴν, πῶς καταπλήσῃ, πῶς ἐξαφανίζει τοὺς πονηροὺς. Εἶδες εἶδος ὕμνων; Εἶδες τρόπον δοξολογίας καὶ πῶς περιγράφει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Δὲν εἶναι μικρὰ ἢ ἀλήθεια φιλοσοφίας ποῦ διδάσκει καὶ ἐδῶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Θὰ ψάλω ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε. Διότι κατετροπώθησαν καὶ ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω οἱ ἐχθροί μου». Ποία εἶναι αὕτη ἡ ἀλήθεια; Ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὰς

ἀνέσσειν ἔνηφε. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν κακῶν ταπεινοῦμε-
 νοι, σπουδαιότεροι γίνονται, ἐπὶ δὲ τῶν ἀγαθῶν, ραθυμότεροι
 καὶ χαννότεροι ὃ περὶ τῶν Ἰουδαίων προῖδεν λέγει· «Ὅταν
 ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν». Ἄλλ' οὐχ οὗτος
 5 τοιοῦτος· ἀλλὰ καὶ ἐν εὐημερίαις γήφει, καὶ διεγήγερται. Οὐ
 μικρὸν εἰς φιλοσοφίαν δὲ τοῦτο. «Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν
 μου καὶ τὴν δίκην μου». Ἄλλος, «Ὑπερεδίκασάς μου». «Ἐ-
 κάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην. Ἐπειμήσας ἔθνε-
 σι, καὶ ἀπώλειο ὁ ἀσεβής». Ἄλλος, «Ἀπώλεσας». «Τὸ ὄνομα
 10 αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰ-
 ῶνος».

Ὅρα πάλιν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀνδρός, πῶς οὐκ αὐ-
 τὸς ἀμύνεται τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ τῷ Θεῷ παραχωρεῖ τῆς δί-
 κης, τὸ ἀποστολικὸν τηρῶν παράγγελμα, «Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδι-
 15 κοῦντες». Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀδίκως
 ταῦτα ἔπασχεν. Εἰ μὴ γὰρ ἀδίκως ἔπασχεν, οὐκ ἂν ὁ Θεὸς
 ἐπεξῆλθεν. «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην».
 Ἀνθρωπινώτερον γινέσθαι, θρόνον καὶ καθέδραν λέγων.
 Τὸ δέ, «Ὁ κρίνων δικαιοσύνην», τὸ σύνηδες τοῦ Θεοῦ καὶ
 20 ἐξαίρειον αὐτοῦ τῆς οὐσίας γησίει. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώ-
 πων τοῦτο οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐ γὰρ πάντως κρίνουσι δικαιο-
 σύνην, καὶ μυριάκις ὡς δίκαιοι, ποτὲ μὲν ἀγνοίᾳ, ποτὲ δὲ
 ραθυμίᾳ ἀγνοοῦντες τὸ δίκαιον, ὁ δὲ Θεὸς τούτων ἀπάντων
 ἀπηλλαγμένος, καὶ εἰδὼς καὶ βουλόμενος δικαίαν ἐκφέρει

2. Ψαλμ. 77, 34.

3. Ρωμ. 12, 19.

θλίψεις, ἀλλὰ καί εἰς τὰς ἀνέσεις εἶχεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του εἰς τὸν Θεόν. Διότι πολλοὶ μὲν, ταπεινούμενοι ἀπὸ τὰ κακά, γίνονται σπουδαιότεροι, ἐνῶ ὅταν ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ, γίνονται ραθυμότεροι καὶ νωθρότεροι, πρᾶγμα πού λέγει εἰς ἄλλην περίπτωσιν διὰ τοὺς Ἰουδαίους· «Ὅταν τοὺς παρέδιδεν εἰς θάνατον, τότε ἀναζητοῦσαν αὐτόν»². Αὐτὸς ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὐημερῆ εἶναι νηφάλιος καὶ ἐξυμνεῖ τὸν Θεόν. Αὐτὸ δὲ παρακινεῖ εἰς εὐσέβειαν ὄχι μικράν. «Διότι σύ ἔκρινες καὶ ἐδικασες τὴν ὑπόθεσίν μου». Ἄλλος λέγει· «Μὲ ἔκρινες μὲ πολλήν δικαιοσύνην». «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς θρόνον δικαστοῦ, σύ πού δικάζεις μὲ δικαιοσύνην. Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἀπώλεσθη ὁ ἀσεβῆς». Ἄλλος ἐρμηνεύει· «Ὡδήγησες εἰς ἀπώλειαν». Τὸ ὄνομά του ἐξηφάνισες διὰ παντός καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».

Πρόσεχε πάλιν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀνδρός, πῶς δὲν ἀμύνεται ὁ ἴδιος τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ ἀναθέτει εἰς τὸν Θεὸν τὴν δίκην, τηρῶν τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα, «Μὴ ἐκδικῆσθε οἱ ἴδιοι»³. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἔπασχεν αὐτὰ ἀδίκως. Διότι ἐὰν δὲν τὰ ἔπασχεν ἀδίκως, δὲν θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειάν του ὁ Θεός. «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς δικαστικὸν θρόνον σύ πού δικάζεις μὲ δικαιοσύνην». Ὅμιλεῖ μὲ πῶς ἀνθρώπινον τρόπον, ἀναφέρων θρόνον καὶ καθέδραν. Τὸ δὲ «ὁ κρίνων δικαιοσύνην» δηλώνει τὴν συνήθη ιδιότητα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐξαίρετον γνῶρισμα τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ εἰποῦμεν, καθ' ὅσον δὲ δικάζουν μὲ ἀπόλυτον δικαιοσύνην, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι εἰς πάρα πολὺ μέγαν βαθμὸν δίκαιοι, καὶ παραβλέπετο τὸ δίκαιον ἄλλοτε μὲν ἀπὸ ἀγνοίαν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ ἀδιαφορίαν, ἐνῶ ὁ Θεός, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, καὶ γνωρίζων καὶ θέλων τὸ δίκαιον, δικάζει μὲ δικαιοσύνην. Τὸ «Ἐκάθισες ἐπὶ θρόνον» λοιπὸν, σημαί-

τὴν ψῆφον. Τὸ οὖν, «Ἐκείνου ἐπὶ θρόνον», ἐδίκασός ἐστιν, ἐπεξήλθες, ἡμῶν.

Ἐπειμήσας ἔθνησι, καὶ ἀπόλειτο ὁ ἀσεβής», Ὁρᾶς πῶς οὐχ ὄπλων αὐτῷ δεῖ, οὐ μαχαίρας, οὐ τόξων καὶ θελῶν, ἀλλ' 5 ἀνθρωπινώτερον ἐκείνα εἴρηται. ἄρκεῖ γὰρ ἐπιτιμῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ ἀπολέσθαι τοὺς κολάζεσθαι μέλλοντας. Ἴνα δὲ μάθῃς αὐτοῦ τὴν ἰσχύν, ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. «Τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Προρρητὸς ἀπόλεσας, ἀνέσπασας, οὕτως ἠφάνισας, ὡς καὶ 10 τὴν μνήμην αὐτῶν παραπολέσθαι. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἰρομπαῖται εἰς τέλος». Ἄλλος, «Τὰ ἐρηίπια», ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Αρβῶν». «Καὶ πόλεις καθεῖλες». Τί ἐστι τοῦτο; Ὅτι τὰς μηχανὰς αὐτοῦ καὶ τὰς θουλὰς ἀναλώσας, ἠησάν, ἔρημον αὐτῶν τῶν οἰκειῶν ὄπλων ἐποίησας. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ὁργὴ τοῦ 15 Θεοῦ πάντα ἀφανίζει καὶ ἀπόλλυσιν. Ἡ ὕπερ ἕτερος ἐρημνευτὴς διδάσκει, «Ἐρημῶ» εἰπὼν· ὅτι οὐ τὰς πόλεις αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐρήμους ἠφάνισας, καὶ πόλεις καθεῖλες. Οὕτω γὰρ ὁ δίκαιος ἐπολέμει, οὕτω κατέβαλλε τοὺς ἐναντίους, οὐχ ὄπλοις καὶ δόρασι κεχηρημένος, ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῦ 20 Θεοῦ ὁρᾶν ἔχων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμος αὐτῷ λαμπρὸς καὶ περιφανής, καὶ κατὰ κράτος ἢ νίκη. «Ἀπόλειτο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἡχου». Ἄλλος, «Σὺν αὐτοῖς», ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Ἐμ». Τί ἐστι, «Μετ' ἡχου»; Ἡ τὴν παραλεσθίαν ἠησάν, ἢ τὸ διωλῶγιον τῶν κακῶν. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ 25 κηδεμονίας, τὸ μὴ λαιθανόντως ταῦτα ποιεῖν, ἵνα ταῖς ἐτέρον συμφοραῖς καὶ ἕτεροι γένωνται θελίτους. Τὸ περιφανὲς οὖν δηλοῖ τῆς ἀπολείας.

4. «Καὶ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα μένει». Ἄλλος, «καθεδεῖται».

νει ἐδίκασες, διεκπεραίωσες τὴν ὑπόθεσιν, ὑπερασπίσθης τῶν ἀδικούμενων.

«Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἐξηφανίσθη ὁ ἀσεβής». Βλέπεις πῶς δὲν χρειάζεται ὄπλα, οὔτε μαχαίρια, οὔτε τόξα καὶ βέλη, ἀλλὰ ἀνθρωπινότερα τὰ περιγράφει ἐκεῖνα· διότι ἀρκεῖ νὰ ἐπιπλήξῃ ὁ Θεός καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν ἐκεῖνοι πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν. Διὰ νὰ μάθης δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἄκουε καὶ τὰ ἐξῆς. «Ἐξηφάνισε τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Τοὺς κατέστρεψες ἀπὸ τὴν ρίζαν, τοὺς ἐξερρίζωσες, ἔτσι τοὺς ἐξηφάνισες, ὥστε καὶ νὰ λησμονηθῇ τὸ ὄνομά των. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐχάθησαν διὰ πάντα αἱ ρομφαῖαι». Ἄλλος ἐρμηνεύει, «τὰ ἐρείπια», ἐνῶ ὁ Ἑβραῖος λέγει, «Ἀρβῶθ». «Καὶ πόλεις κατεκρήμνισες». Τί σημαίνει αὐτό; Ὅτι, ἀφοῦ, λέγει, διέλυσες τὰ πολυμήχανα σχέδια αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπιθυμίας του, τὸν ἀπεγύμνωσες ἀπὸ τὰ ὄλα του. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· ὄλα τὰ ἐξαφανίζει καὶ τὰ καταστρέφει. Ἡ ὁπως ἀκριβῶς ἄλλος ἐρμηνευτῆς λέγει, ἀναφέρων τὴν λέξιν «ἔρημα»· ὅτι δηλαδὴ ἐξηφάνισες ὄχι μόνον τὰς πόλεις των ἀλλὰ καὶ τὰς ἐρήμους καὶ τὰς πόλεις κατεκρήμνισες. Ἔτσι λοιπὸν ὁ δίκαιος ἐπολέμει, ἔτσι κατέβαλλε τοὺς ἐχθρούς του, χρησιμοποιοῦν ὄχι ὄπλα καὶ δόρατα, ἀλλὰ ἔχων τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμός του ἦτο λαμπρὸς καὶ περιφανὴς καὶ ἡ νίκη ὀλοκληρωτικὴ. «Ἔσθησε μαζί μὲ τὸν θόρυβον πού ἔκαμε καὶ ἡ ἐνθύμισις τοῦ ὀνόματός του». Ἄλλος λέγει «Μαζὶ μὲ αὐτούς», ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει «Ἔμ». Τί σημαίνει, «Μετ' ἤχου»; Ἡ ἐννοεῖ τὴν πανωλεθρίαν ἢ τὸ ὑπερμεγέθες τῶν κακῶν. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι γνῶρισμα τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ μὴ τὰ κάμνει αὐτὰ κρυφά, διὰ νὰ γίνωνται καλύτεροι καὶ ἄλλοι μὲ τὰς συμφορὰς ἄλλων. Δηλώνει λοιπὸν τὸν ἐντυπωσιακὸν τρόπον τῆς καταστροφῆς των.

4. «Καὶ ὁ Κύριος μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Κάθε-

Τὸ γὰρ καθῆσθαι πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ μονίμου τῆς οὐσίας κεῖται
 ὡς καὶ Ἰερεμίας δηλοῖ λέγων, «Σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶ-
 να». Καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐνταῦθα «Ἰησήβ» φησι. Συνεχῶς τοῦτο
 λέγει ὁ προφήτης ἐπὶ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων, δεικνύς
 5 αὐτοῦ τὸ ἀτελεύτητον τῆς οὐσίας, καὶ ὅτι τὸ μὲν τῶν ἀνθρώ-
 πων γένος ἐπίκηρον, ἡ δὲ ἐκείνου οὐσία καὶ ἡ μεγαλωσύνη
 ἀτελεύτητος. Τοῦτο δὲ ποιεῖ τὸν φόβον ἐπαριῶν, ἵνα ἐκατέ-
 ρωθεν ὧσιν αὐτὸν τρέμοντες καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ τῆς
 δόξης, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς οἰκείας οὐσίας, καὶ ὡς ἀεὶ μέ-
 10 ροντα, καὶ ὡς ἀεὶ μεθ' ὑπερβολῆς κολάζοντα. Εἰ δὲ χροῖ τι
 καὶ κατὰ ἀναγωγὴν εἰπεῖν, οὐ παραιτητέον. Τὰ μὲν γὰρ ἐ-
 σσι καὶ θεωρῆσαι, τὰ δὲ οὔτω δεῖ νοεῖν, ὡς εἴρηται μόνον
 ὡς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.
 τὰ δὲ ἀπειραντίας ταῖς λέξεσιν» ὡς τό, «Ἐλαφος φίλιος, καὶ
 15 πῶλος τῶν χαρίτων, ὁμιλεῖτω σοι». Καὶ πάλιν «Ἔστω σοι
 μόνῳ ὑπάρχονα, καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μετασχέτω σοι». Καὶ
 πάλιν «Ἦ πηγὴ σοῦ τοῦ ὕδατός σοι ἔστω μόνῳ». Τοῦτο γάρ.
 ἂν τὸ κείμενον τοῆσσις, καὶ μὴ γύγης μὲν τὸ ρῆμα, διώκης
 δὲ τὸ νόημα, καὶ πολλῆς ἀπανθρωπίας ἐστί, τὸ μηδὲ ὕδατός
 20 τιμι μεταδοῦναι ἀλλ' ἐνταῦθα περὶ γυναικὸς ὁ λόγος, ὥστε
 αὐτῆς ἀπολαβεῖν μετὰ σωφροσύνης, πηγὴν καλῶν αὐτήν, καὶ
 ἔλαφον, διὰ τὸ καθαρὸν τῆς τοῦ γάμου συνουσίας.

Καὶ ἐνταῦθα μὲν οὕτως ἀλλαγῶν δὲ δεῖ καὶ τὸ κείμενον
 δέχεσθαι, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ δηλούμενον ὡς ἔχει τό, «Καθὼς
 25 τὸν ὄφιν ἕφρασε Μωϋσῆς». Καὶ γὰρ τοῦτο δεῖ πιστεύειν ὅτι

4. Βαρούχ 3, 3.

5. Γέν. 1, 1.

6. Παροιμ. 5, 19.

7. Αὐτόθι 17.

8. Αὐτόθι 18.

ται ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον». Διότι τὸ 'κάθουμι' παντοῦ τίθεται πρὸς δήλωσιν μονίμου καταστάσεως, καθὼς καὶ ὁ Ἰερεμίας δηλώνει, λέγων, «Σὺ κάθου εἰς τὸν θρόνον σου αἰωνίως»⁴. Καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐδῶ λέγει «Ἰησήβ». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει ὁ προφήτης ὅταν ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ δεῖξη τὴν αἰωνιότητα τῆς οὐσίας του καὶ ὅτι τὸ μὲν γένος τῶν ἀνθρώπων εἶναι πρόσκαιρον, ἐνῶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ μεγαλωσύνη τοῦ αἰῶνος. Αὐτὸ δὲ τὸ ἐπιτυγχάνει θέτων ὑπεράνω αὐτῶν τὸν φόβον, ὥστε νὰ τρέμουν αὐτὸν διὰ δύο λόγους, καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῆς δόξης του καὶ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς φύσεώς των, καὶ διότι εἶναι αἰώνιος καὶ τιμωρεῖ πάντοτε μὲ ὑπερβολήν. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ εἰποῦμεν αὐτὰ καὶ κατὰ τρόπον ἀναγωγικόν, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Διότι ἄλλα μὲν εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ τὰ ἐρευνήσωμεν, ἄλλα δὲ πρέπει ἔτσι νὰ τὰ ἐννοοῦμεν, ὅπως ἐλέχθησαν μόνον, ὅπως τό, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»⁵, ἄλλα δὲ σημαίνουν ἀντίθετον ἀπὸ ὅτι αἱ λέξεις, ὅπως τό, «Ἡ ἀγαπητὴ σύζυγός σου, ὡσὰν ἔλαφος καὶ ὡσὰν χαριτωμένος πῶλος, ἃς εἶναι ἡ μόνη συναναστροφὴ σου»⁶. Καὶ πάλιν «Τὰ ὑπάρχοντά σου ἃς ἀνήκουν μόνον εἰς ἐσένα καὶ κανεὶς ἄλλος ἃς μὴ γίνεται συμμετοχος εἰς τὰ ἀγαθὰ σου»⁷. Καὶ πάλιν «Ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατός σου ἃς ἀνήκη μόνον εἰς ἐσένα»⁸. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ χωρίον, ἐὰν ἐξετάσης τὸ περιεχόμενον του καὶ δὲν ἀποφύγῃς μὲν τὰς λέξεις, προσπαθῆς δὲ νὰ εὕρῃς τὸ νόημα του, δείχνει πολλὴν ἀπανθρωπίαν, ἀφοῦ λέγει οὔτε νερὸ νὰ διδῇς εἰς κάποιον· ἀλλ' ἐδῶ γίνεται λόγος διὰ τὴν γυναῖκα, ὥστε νὰ τὴν ἀπολαμβάνῃ κανεὶς μὲ σωφροσύνην, ὀνομάζων αὐτὴν πηγὴν καὶ ἔλαφον, ἐξ αἰτίας τῆς καθαρότητος τῶν συζυγικῶν σχέσεων.

Καὶ ἐδῶ μὲν πρέπει ἔτσι νὰ ἐξετάζωμεν τὸ νόημα ταῦ χωρίου, ἀλλοῦ δὲ πρέπει νὰ δεχόμεθα καὶ τὰς λέξεις καὶ τὸ νόημα τῶν λέξεων, ὅπως λόγῳ χάριν τὸ «Ὅπως ἀκρι-

ἐγένετο (ἐγένετο γὰρ), καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ, εἰς ἕνα τὸν τοῦ Χριστοῦ. Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα οὐκ ἄν τις ἀμάρτιοι εἰς τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐκλαμβάνων τὰ εἰρημμένα. Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην. Ἐπειμήσας ἔθνησι, καὶ ἀπόλειτο ὁ ἀσεβής·
 5 τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειπας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ρομφαῖαι εἰς τέλος, καὶ πόλεις καθεῖλες. Ἀπόλειτο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἤχων. Ἡ τε γὰρ συμφορὰ αὐτῶν τῶν τὸν Χριστὸν σταυρωσάντων πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης κατὰδηλος, αἱ τε πόλεις αὐτῶν κα-
 10 θηροέθησαν, τοῦ τε διαδόλου ἐξέλιπε τὰ μηχανήματα, τῆς τοῦ φιλομαθέοι καταλιπόντες ἀρομύζειν. τῶν προκειμένων ἐχώμεθα.

Ἡτοιμάσεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ἄλλος, Ἡδρασεν εἰς κρίσιν». Καὶ αὐτὸς κρίνει τὴν οἰκουμένην ἐν
 15 δικαιοσύνῃ, κρίνει λαοὺς ἐν εὐθύτητι. Εἶδες πῶς κατὰ μικρὸν ἀιγάει τὸν λόγον; Ἐπειδὴ γὰρ θρόνου ἐμνημόνευσε, δεικνυσι τοῦ θρόνου τὴν φύσιν, οὐκ ἀπὸ ζύλων συγχειμένην, οὐδέ τινος ἕλης, ἀλλ' ἀπὸ δικαιοσύνης. Ἐν γὰρ τῇ δικαιοσύνῃ, φηοῖν, ἴδουται. Ἐκρίνει τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Καὶ
 20 τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα προαναφανεῖ. Ἡ μὲν γὰρ καθόλου κρίσις ἐξεῖ τειταμέναι, ἡ δὲ ἐκ μέρους καὶ ἐνιαῦθα πολλὰ γὰρ καὶ νῦν ἐργάζεται, ὥστε μὴ τοὺς ἀναισθήτους ἀπρονοήτα εἶναι νομίζουσιν τὰ ὄντα. Εἰ δὲ μὴ πάντες ἐνιαῦθα τοῦς σιειφάνους ἀπολαυδάνουσι, μὴ θανατώσῃς. Ἡτοιμάσε γὰρ
 25 ἡμέραν, ἐν ἣ μὲλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην τὸ δὲ παρόν, στάδιον, καὶ ἀγών, καὶ παλαίσματα.

βῶς ὁ Μωϋσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν»⁹. Καθ' ὅσον πρέπει καὶ νὰ πιστεύωμεν ὅτι αὐτὸ συνέβη (διότι πράγματι συνέβη), καὶ ὅτι συνέβη ὡς προτύπωσις τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν θὰ ἔσφαλε κανεὶς ἐὰν τὰ λεγόμενα τὰ ἐκλάβη ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς δικαστικὸν θρόνον, σὺ ποῦ δικάζεις μὲ δικαιοσύνην. Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ὠδηγήθη εἰς ἀπώλειαν ὁ ἀσεβής· ἐξηφάνισες τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Συνετρίβησαν διὰ παντός αἱ ρομφαῖαι τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατεκρήμνισες τὰς πόλεις του. Ἐχάθη διὰ παντός ἡ ἐνθύμις αὐτοῦ μετὰ θορύβου». Διότι καὶ ἡ συμφορὰ αὐτῶν ποῦ ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν εἶναι ὀλοφάνερος εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ αἱ πόλεις των κατεκρημνίσθησαν, καὶ αἱ μηχανορραφίαι τοῦ διαβόλου ἐξέλιπον, καὶ τὰ πάντα κατέλαβεν ἡ πρόνοια τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ἀφήσωμεν νὰ τὰ ἐφαρμόζουν οἱ φιλομαθεῖς, ἄς προχωρήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ψαλμοῦ.

«Ἐτοίμασε τὸν θρόνον του διὰ νὰ δικάσῃ». Ἄλλος, «Ἐγκατέστησε δικαστήριον διὰ νὰ δικάσῃ». «Καὶ αὐτὸς θὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην, θὰ κρίνῃ τοὺς λαοὺς μὲ εὐθύτητα». Εἶδες πῶς προχωρεῖ σιγὰ - σιγὰ τὸν λόγον; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλησε διὰ θρόνον, δείχνει τοῦ θρόνου τὴν φύσιν, ποῦ δὲν συνίσταται ἀπὸ ξύλα, οὔτε ἀπὸ κάποιαν ὕλην, ἀλλὰ ἀπὸ δικαιοσύνην. Διότι, λέγει, ἐστήθη ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. «Θὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην». Προλέγει καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα». Διότι ἡ καθολικὴ κρίσις ἐπιφυλάσσεται νὰ γίνῃ ἐκεῖ, ἐνῶ ἡ μερικὴ γίνεται καὶ ἐδῶ· πολλὰ δηλαδὴ κάμνει καὶ τώρα, ὥστε νὰ μὴ νομίζουσιν οἱ ἀνσίσητοι ὅτι τὰ ὄντα εἶναι ἀπρονόητα. Ἐὰν δὲ δὲν ἀπολαμβάνουσιν ὅλοι τοὺς στεφάνους ἐδῶ, μὴ θαυμάσῃς. Διότι ἐτοίμασεν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ δικάσῃ τὴν οἰκουμένην, ἐνῶ τὸ παρὸν εἶναι στάδιον καὶ ἀγὼν καὶ πάλη.

Διὰ δὴ τοῦτο οὐ πάντες τὰ κατ' ἀξίαν ἀπολαμβάνουσι, ἀλλὰ τοῖς τε κατορθοῦσιν ἐκεῖ τειταμίευνται τὰ δῶρα, τοῖς τε καταπίπουσιν αἱ κολάσεις· ἐνταῦθα δὲ ἀνοχή καὶ μακροθυμία, ὥστε διὰ μετανοίας ἀποτίφασθαι τὰ ἡμαρτημένα, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖ τοῦτο. Ἐπεὶ καὶ ἀνδροφόνος, ἕως μὲν ἂν ἦ ἐν ταῖς ὁδοῖς, κύριός ἐστι μεταβαλέσθαι, καὶ ἀπαλλαγῆναι κολάσεως, ἐπειδὴν δὲ ἐπὶ τὴν ψῆφον ἔλθοι τοῦ δικαστοῦ, ξίφος λοιπόν, καὶ δῆμιος, καὶ θάρατρα. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Ἔως μὲν ἂν ἐν τῷ θίῳ τούτῳ ὤμεν τῷ παρόντι, δυνατὸν διαφυγεῖν τὴν τιμωρίαν μεταβαλλομένοις, ἐκεῖ δὲ ἀπελθόντες, ἀνήνυτα οὐ μῶξομεν· «Ἡτιοίματος γὰρ ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ». Εἴ δέ τις καὶ τό, «Ἡτιόμασεν», οὕτως ἐκλάβοι, ὡς εἴρηται, οὐχ ἁμαρτήσεται πάντα γὰρ παρεσκευασμένα, καὶ τὰ τῶν κολάσεων, καὶ τὰ τῶν στεφάνων, καὶ τὰ τῆς ψῆφου. Οὐκ ἔστι μέλλησις, οὐδὲ χρόνος, οὐδὲ βραδύτης παρὰ τῷ Θεῷ, διὰν οἱ ζῶντες οὐ μὴ φθάνωσι τοὺς κοιμηθέντας, ὥσπερ ὁ Παῦλος λέγει, δι «Ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας».

«Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθιότητι». Ὅρα σοφίαν προφήτου, πῶς λέγει τὰ παρόντα, πῶς τὰ μέλλοντα. Τὰ παρόντα· «Ἐπειμίησας ἔθνεσι, καὶ ἀπόλειο ὁ ἀσεβής»· τὰ μέλλοντα· «Ἡτιόμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ». Τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα οἱ ἐκεῖνοις ἀπιστοῦντες ἀπὸ τῶν παρόντων λάθωσι τὴν ἀπόδειξιν. «Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι». Ἄλλος, «Τῷ ἐπιτρι-

Διὰ τοῦτο λοιπόν δὲν ἀπολαμβάνουν ὅλοι κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς νικητὰς ἐπιφυλάσσονται ἐκεῖ τὰ δῶρα καὶ διὰ τοὺς ἠττημένους αἱ τιμωρίαι. Εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὑπάρχει ἀνοχὴ καὶ μακροθυμία, ὥστε μὲ τὴν μετανοίαν νὰ ἐξαλείφονται αἱ ἀμαρτίαι, αὐτὸ ὅμως δὲν ἰσχύει ἐκεῖ. Διότι καὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος, ἐν ὧσιν εὐρίσκεται εἰς τὰς ὁδοὺς, ἠμπορεῖ νὰ ἀλλάξη γνώμην καὶ ν' ἀπαλλαγῆ τῆς τιμωρίας, ὅταν ὅμως συμβῆ νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὸν δικαστὴν καὶ ἐκδοθῆ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασίς του, τότε πλέον τὸν ἀναμένει ἕξιφος καὶ δῆμιος καὶ βάραθρον. Ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Ἐν ὧσιν εὐρισκόμεθα εἰς αὐτὴν τὴν παροῦσαν ζωὴν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν ἀλλάζοντες τρόπον ζωῆς, ἐὰν ὅμως ἀπέλθωμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἀνώφελα θὰ θρηνησώμεν· διότι «ἐτοίμασε τὸν δικαστικὸν θρόνον του διὰ τὴν δικάσῃ». Ἐὰν δὲ κάποιος καὶ τό, «Ἐτοίμασεν», τὸ ἐκλάβῃ ἔτσι, ὅπως ἔχει λεχθῆ, δὲν θὰ σφάλη· διότι ὅλα εἶναι προετοιμασμένα, καὶ τὰ τῶν τιμωριῶν καὶ τὰ τῶν στεφάνων καὶ τὰ τοῦ δικαστηρίου. Δὲν ὑπάρχει ἀναβολή, οὔτε χρόνος, οὔτε ἀργοπορία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὅταν οἱ ζῶντες δὲν θὰ φθάσουν ἐνωρίτερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθησαν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι «Ἐμεῖς οἱ ζῶντες, ποὺ θὰ παραμεινώμεν μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ φθάσωμεν ἐνωρίτερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθησαν»¹⁶.

«Θὰ δικάσῃ τοὺς λαοὺς μὲ εὐθύτητα». Πρόσεχε σοφίαν προφήτου, πῶς περιγράφει τὰ παρόντα καὶ πῶς τὰ μέλλοντα. Τὰ παρόντα, «Ἐπέπληξες ἔθνη καὶ ἀπώλεσθη ὁ ἀσεβής»· τὰ μέλλοντα, «Ἐτοίμασε τὸν θρόνον του διὰ τὴν δικάσῃ. Καὶ αὐτὸς θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην μὲ δικαιοσύνην». Αὐτὸ δὲ τὸ κάμνει, ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν ἐκεῖνα, νὰ λάβουν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν. «Καὶ ἐγένεν ὁ Κύριος καταφύγιον εἰς τὸν δυστυχῆ καὶ ταπεινωμένον». Ἄλλος, «Εἰς

πιω». Ἄλλος, «Τῷ τεθλασμένῳ». Συνεχῶς ἑαυτὸν καὶ πένη-
 τα καὶ πτωχὸν καλεῖ, καίτοι γε ἐν βασιλείοις ὢν. Οὕτω καὶ
 ἀλλαχοῦ· «Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης» ἤδει γάρ,
 ἤδει σαφῶς, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πάντα οὐκ ἄδρανέστερα, καὶ
 5 ὅτι οὐδὲν ἡμῖν οὕτως οἰκειὸν ὡς ἀρετῇ, τὰ δὲ ἄλλα πάντα
 φύλλοις ἔοικεν ἔξωθεν προσκειμένοις. «Οὗ γὰρ ἀρετῇ οἰ-
 κείον, δῆλον ἐντεῦθεν. Ὅπου ἐὰν ἀπέλθομεν, ταύτην περι-
 φέρομεν, ἐκεῖνα δὲ οὐκ ἔτι. Οὐκοῦν τοῦτο ἡμῖν οἰκειότερον,
 τὰ δὲ ἄλλα πόροσθεν. Ὡσπερ οὖν οἰκειὸν λέγομεν τὸν πλη-
 10 σίον ἡμῖν ὄντα, οὕτω δὴ καὶ ταύτην τῶν χρημάτων οἰκειοτέ-
 ραν καλοῦμεν, ἐπειδὴ πλησίον ἡμῖν ἀεί.

5. Θεά δέ μοι αὐτοῦ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν φι-
 λόσοφον ψυχὴν. Καὶ γὰρ ἵππους ἔχων καὶ σιραιόπεδα, καὶ
 μυρία ὄσα, πάντα ἐκεῖνα ἀφείς, τὴν ἀνοσθεὶ ἐπισπάται ρο-
 15 πὴν, καὶ ἀπὸ τὴν σωτηρίαν ἀραιίθησιν. Οὗ γὰρ εἶπεν, ἐ-
 γένειτό μοι σιραιόπεδα καταφυγὴ μου, οὐδὲ χρήματα, οὐδὲ
 τεῖχη, ἀλλ', «Ἐγένειτο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι». Αὐτὸς
 με, φησὶν, ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστησεν· οὐδὲν γὰρ ταύτης ἴσον
 τῆς καταφυγῆς, καὶ εἰς εὐκολίας καὶ ἀσφαλείας λόγον. Τὰς
 20 μὲν γὰρ ἄλλας καταφυγὰς καὶ ἐπιβουλεύεσθαι ἔνι, καὶ τα-
 χέως εὐρεῖν οὐκ ἔνι καὶ ἐξ ἐτοίμων, ἀλλὰ καὶ χρόνον καὶ
 τόπον καὶ μυριάς κωλύονται περιστάσεις, ταύτην δὲ πλησίον
 οὖσαν εὐρίσκεις μόνον ἐὰν μετὰ ἀκριβείας ἐπιζητήσης. «Ἐ-

τὸν καταταλαιπωρούμενον». Ἄλλος, «Εἰς τὸν συντετριμμένον». Συνεχῶς ὀνομαῖζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ πένητα καὶ πτωχόν, ἃν καὶ βέβαια ἔζη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἔτσι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει· «Ἐγὼ δὲ εἶμαι πτωχός καὶ πένης»¹¹· διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε ξεκάθαρα, ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι πρὸ ἀσταθῆ καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, καὶ ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσον ἰδικόν μας, ὅσον ἡ ἀρετὴ, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ὁμοιάζουν μὲ φύλλα πού εἶναι ἔξω πεταγμένα. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ ἀρετὴ εἶναι κάτι τὸ ἰδικόν μας, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἔξης· ὅπου καὶ ἂν μεταβῶμεν, αὐτὴν φέρομεν μαζί μας, ἐνῶ ἐκεῖνα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὰ πάρωμεν. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ πρὸ οἰκείον εἰς ἡμᾶς, τὰ δὲ ἄλλα εὐρίσκονται πολὺ μακριά. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἰκείον ὀνομάζομεν ἐκεῖνον πού εὐρίσκεται πλησίον μας, ἔτσι βέβαια καὶ τὴν ἀρετὴν τὴν ὀνομάζομεν πρὸ οἰκείαν καὶ ἀπὸ τὰ χρήματα, ἐπειδὴ πάντοτε εὐρίσκεται πλησίον μας.

5. Πρόσεξε δὲ, σὲ παρακαλῶ, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ καὶ τὴν γεμάτην φιλοσοφικότητα ψυχὴν του. Καθ' ὅσον, ἂν καὶ εἶχεν ἵππους καὶ στρατόπεδα καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀγαθὰ, ἀφοῦ τὰ ἄφησεν ὅλα ἐκεῖνα, καταφεύγει εἰς τὴν οὐράνιον δύναμιν καὶ ἀναθέτει τὴν σωτηρίαν του εἰς τὸν Θεόν. Διότι δὲν εἶπε, τὰ στρατόπεδα ἔγιναν καταφύγιόν μου, οὔτε τὰ χρήματα, οὔτε τὰ τείχη, ἀλλὰ, «Ἐγένεν ὁ Κύριος καταφύγιον εἰς τὸν πένητα». Αὐτός, λέγει, μοῦ ἐχάρισε τὴν ἀσφάλειαν· διότι τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καταφύγιον, καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐκολίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀσφάλειαν. Καθ' ὅσον τὰ μὲν ἄλλα καταφύγια εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἐπιβουλεύωνται καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ εὕρη κανεὶς γρήγορα καὶ ἔτοιμα, ἀλλὰ ἐμποδίζονται καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὸν τόπον καὶ ἀπὸ ἄπειρα ἄλλα περιστατικά, ἐνῶ αὐτὸ τὸ καταφύγιον τὸ εὐρίσκεις πλησίον σου, μόνον ἐὰν τὸ ἐπιζητήσης μὲ τὸν κατὰλληλον τρόπον. Διότι, «Ἐνῶ ἀκόμη θὰ προσεύχεσαι

τι γὰρ λαλοῦντός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρεμι». Καί, «Θεὸς ἐγγί-
 ζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρωθεν». Οὐ τοίνυν δεῖ δρό-
 μου ἡμῖν, οὐδὲ ἀποδημίας, ἀλλὰ καὶ οἴκοι καθημένους ταύτην
 ἐπισπᾶσθαι τὴν καταφυγὴν ἔτι. Καὶ ποτὲ μὲν ἐξαιρεῖ τῶν
 5 κινδύνων, ποτὲ δὲ καὶ ἀτιοὺς ποιεῖ λαμπροτέρους, καὶ τῶν
 ἐχθρῶν δυνατωτέρους, καὶ ἀμφοτέρωθεν ἐν καιρῷ τῷ προσή-
 κοντι. Ὅταν γὰρ μειριάξωσιν οἱ ἀπολαύοντες, ἀμφοτέρωθεν δι-
 δωσιν, εἰ δὲ μὴ σφόδρα τοῦτο ἔχουσιν τὸ καιρόθωμα, μέχρι τοῦ
 ἐνὸς ἴσταιται, ὥστε μὴ τῇ προσήκῃ τοῦ δευτέρου εἰς ἀπὸνοι-
 10 ας αὐτοὺς ἐλθεῖν.

Ἰνα δὲ μάθῃς, ὅτι πολλάκις τοῦτο εἰς ἀπὸνοιαν αἴρει,
 ὁ Ἐζεκίας ἐπιτεῦθεν ἐλήρηθη ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν
 παρεῖδεν, ἀλλ', ἐπειδὴ ἡ τῆς ρίχης εὐημερία ἐπῆρεν αὐτοῦ
 τὴν διάνοιαν, τὴν ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας αὐτῷ διόρθωσιν ἐπῆ-
 15 γαγε. «Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι». Τί ἐστιν, «Ἐν
 εὐκαιρίαις»; Εἰς καιρὸν, φησὶν, ἐπικαιρῶς. Αἰπλῆν λέγει
 τὴν εὐκαιρίαν, ὅτι καὶ βοηθεῖ, καὶ οὐ εἰς καιρὸν. Εὐκαιρίαν
 γὰρ ἐνταῦθα τὴν θλίψιν λέγει. Τί δήποτε; Ὅτι φιλοσοφίας
 μήτηρ ἐστί, καὶ τοῦ θανάτου ἐξελεῖται τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦ
 20 Θεοῦ μάλιστα ἐπισπᾶται τὴν ροπήν. Τότε ραθυμία ἀνήρηται
 καὶ διάχρσις· τότε σπουδαιότεροι περὶ τὰς ἰκετηρίας γινόμε-
 θα. Καὶ καθάπερ ὁ χειμὼν ἐπιτήδειος καιρὸς πρὸς γεωργί-
 ας ἐστὶ τῆς γῆς, οὕτως ἡ θλίψις πρὸς ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς.
 Ἄει μὲν γὰρ δεόμεθα αὐτοῦ τῆς βοηθείας, καὶ ἐν εὐημερίαις
 25 ὄντες· τότε δὲ μάλιστα, ὅταν ἐν θλίψεσι ᾖμεν. «Βοηθός».
 Ἐνταῦθα καὶ ἕτερόν τι ἠνέξατο· ὅτι δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐνεργοὺς

12. Ἦσ. 58, 9.

13. Ἰερ. 23, 23.

θά σοῦ εἰπῶ, νὰ εἶμαι παρών»¹². Καί «Ἐγὼ εἶμαι Θεός πού εὐρίσκομαι πλησίον σου, καί ὄχι Θεός πού εὐρίσκομαι μακράν σου»¹³. Δέν χρειάζεται νὰ διανύσωμεν ἀπόστασιν, οὔτε νὰ ταξιδεύσωμεν εἰς ἄλλα μέρη, ἀλλά εἶναι δυνατόν νὰ εὐρωμεν αὐτὸ τὸ καταφύγιον καὶ ἐνῶ καθήμεθα εἰς τὴν οἰκίαν μας. Καὶ ἄλλοτε μὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἄλλοτε δὲ καὶ αὐτοὺς πού καταφεύγουν εἰς αὐτὸ τοὺς καθιστᾷ λαμπροτέρους καὶ δυνατωτέρους ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὰ δύο αὐτὰ τὰ δίδει τότε πού πρέπει. Ὅταν δηλαδὴ εἶναι ταπεινόφρονες οἱ ἀπολαμβάνοντες, τὰ δίδει καὶ τὰ δύο, ἐὰν ὅμως δέν τὸ ἔχουν αὐτὸ τὸ κατόρθωμα εἰς μέγαν βαθμόν, σταματᾷ μόνον εἰς τὸ ἓνα, ὥστε νὰ μὴ φθάσουν εἰς τὴν παραφροσύνην μὲ τὴν προσθήκην τοῦ δευτέρου.

Διὰ νὰ μάθης δέ, ὅτι πολλές φορές αὐτὸ ὁδηγεῖ εἰς παραφροσύνην, μάθε ὅτι ὁ Ἐζεκίας ἀπὸ αὐτὸ ὠδηγήθη εἰς ἔπαρσιν· ἀλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι τὸν παρέβλεψεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δόξα τῆς νίκης ἐφούσκωσε τὰ μυαλά του, τὸν ἐδιώρθωσε μὲ τὴν ἀσθένειάν του. «Ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν του ἔγκαιρα ὅταν αἱ θλίψεις τὸν περιεκύκλωσαν». Τί σημαίνει, «Ἐν εὐκαιρίᾳ»; Εἰς κατάλληλον καιρόν, λέγει, ἔγκαιρα. Ὀνομάζει διπλὴν τὴν εὐκαιρίαν, διότι καὶ βοηθεῖ, καὶ διότι βοηθεῖ εἰς κατάλληλον καιρόν. Διότι εὐκαιρίαν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν θλίψιν. Διατί τέλος πάντων; Διότι εἶναι μητέρα τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ προσελκύει κατ' ἐξοχὴν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τότε ἡ ραθυμία ἐξαφανίζεται καὶ διασκορπίζεται· τότε γινόμεθα προθυμότεροι διὰ προσευχάς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ χειμὼν εἶναι κατάλληλος καιρὸς διὰ τὸ ὄργωμα τῆς γῆς, ἔτσι ἡ θλίψις εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς. Διότι πάντοτε χρειαζόμεθα τὴν βοήθειάν του, καὶ ὅταν εὐημεροῦμεν· ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων τὴν χρειαζόμεθα, ὅταν εὐρισκώμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις. «Βοηθός». Ἐδῶ ὑπηνίχθη καὶ κάτι ἄλλο· ὅτι πρέ-

εἶναι. Ὁ γὰρ βοηθῶν τῷ ἐργαζομένῳ βοηθεῖ. Οὐ τοίνυν ἡ-
 μᾶς ἀναπεπωκέναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ ἰκετηρίαν εἰσφέρειν, καὶ
 ἐλεημοσύνας, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα. Ἐπεὶ καὶ σύμμαχοι
 τοῖς πολεμοῦσι βοηθοῦσιν, οὐχὶ τοῖς ἀναπεπωκόσι καὶ ἀργοῦ-
 5 σιν. Εἰ τοίνυν βούλει τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας ἀπολαύειν,
 μηδέποτε τὰ παρὰ σεαυτοῦ προδῶς. Οὕτω καὶ ὁ Ἰωὴβ ἐβοηθεῖ-
 το, ἐσιῶς καὶ παγκρατιάζων. Οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐνεργ-
 οὶ ὄντες.

«Καὶ ἐλπισάτωσαν ἐπὶ σέ οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου».
 10 Ἄλλος, «Καὶ πεποιθήσουσι». Συνεχῶς τοῦτο ποιεῖ ὁ προ-
 φήτης, ἀπὸ εὐχῆς εἰς παραίτησιν τρέπων τὸν λόγον, κοινὸς
 διδάσκαλος ὢν τῆς οἰκουμένης, καὶ τὸν θησαυρὸν εἰς τὸ μέ-
 σον προτιθεὶς τῆς φιλοσεβείας. Καλῶς εἶπεν, «Ἐλπισάτωσαν
 οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου». Οἱ γὰρ εἰδότες σε, φησί, καὶ
 15 τὴν ἀντίληψίν σου, καὶ τὴν συμμαχίαν, ἰκαρὴν ἄγκυραν ἔχου-
 σι τὴν ἐλπίδα τὴν ἐπὶ σέ, ἰκαρὴν συμμαχίαν καὶ πύργον ἀρρα-
 γῆ, οὐ τὴν λύσιν μόνον ἐπαγγελλλόμενον τῶν δεινῶν, ἀλλ' οὐδὲ
 παρεῖσι τοῖς δεινοῖς θορυβεῖσθαι συγχωροῦντα. Ὁ γὰρ τῶν
 ἀνθρωπίνων ἀπηλλαγμένος, καὶ τῆς ἄνωθεν ἐλπίδος ἑαυτῶν
 20 ἀπαρτιῶν, οὐ μόνον ταχίστην ἐπάγειαι τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν
 δεινῶν, ἀλλ' οὐδ' ἐν αὐταῖς τοῖς δεινοῖς θορυβεῖται καὶ τα-
 ράττειται, ἢ ἐλπίδι τῆς ἀγκύρας ἐκείνης βοηθούμενος. Οὕτω
 γοῦν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες οὐ μόνον ἀπηλλάττοντο τῆς καμίνου,
 ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ καμίνῳ διατριβόντες ἐδορυθεύντο. Ἦδρυσαν
 25 γὰρ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν. Αὐά τοι τοῦτο καὶ ἕτερός
 φησι, «Καὶ πεποιθήσουσι», ἀντὶ τοῦ, «θαρορήσουσι». Πολλῶν

πει καὶ ἡμεῖς νὰ προσπαθοῦμεν. Διότι ἐκεῖνος πού βοηθεῖ, βοηθεῖ ἐκεῖνον πού ἐργάζεται. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀδρανοῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ προσευχώμεθα εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐλεημοσύνας νὰ κάμνωμεν καὶ ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι καὶ οἱ σύμμαχοι βοηθοῦν ἐκεῖνους πού πολεμοῦν, ὄχι ἐκεῖνους πού ἀδρανοῦν καὶ δὲν κάμνουν τίποτε. Ἐὰν λοιπὸν θέλης ν' ἀπολαμβάνῃς τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ, ποτέ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃς τὰς προσπάθειάς σου. "Ἐτσι καὶ ὁ Ἰωβ ἐβοηθεῖτο, ἰστάμενος ἐμπρὸς εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ ἀγωνιζόμενος σκληρὰ. "Ἐτσι ἐβοηθοῦντο καὶ οἱ ἀπόστολοι καταβάλλοντες τὴν ἐκ μέρους των προσπάθειαν.

«"Ἄς στηρίξουν τὴν ἐλπίδα των εἰς ἐσένα ὅλοι ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν τὸ ὄνομά σου». "Ἄλλος λέγει, «Καὶ ἄς στηρίξουν τὴν πεποίθησίν των». Συνεχῶς αὐτὸ κάμνει ὁ προφήτης, μεταφέρων τὸν λόγον ἀπὸ τὴν προσευχὴν εἰς τὴν προτροπὴν, ὡς ἂν διδάσκαλος πού εἶναι ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, καὶ προβάλλει εἰς τὸ μέσον τὸν θησαυρὸν τῆς φιλοσοφίας. Καλῶς εἶπεν, «"Ἄς στηρίξουν εἰς ἐσένα τὴν ἐλπίδα των ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν τὸ ὄνομά σου». Διότι, λέγει, ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν ἐσένα καθὼς καὶ τὴν βοήθειάν σου καὶ τὴν συμμαχίαν σου ἔχουν ὡς ἂν ἰσχυρὰν ἄγκυραν τὴν ἐλπίδα εἰς ἐσένα, ἰσχυρὰν συμμαχίαν καὶ πύργον ἀπόρητον, πού ὑπόσχεται ὄχι μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀφήνει οὔτε καὶ νὰ ἀνησυχῇ ὅταν εἶναι παρόντα τὰ δεινὰ. Διότι ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα καὶ στηρίζει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν οὐράνιον ἐλπίδα, ὄχι μόνον ἀπαλλάσσεται τάχιστα ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅταν εὐρίσκεται μέσα εἰς τὰ δεινὰ θορυβεῖται καὶ τaráσσεται, διότι βοηθεῖται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ἐκείνης τῆς ἄγκυρας. "Ἐτσι λοιπὸν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ὄχι μόνον ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰς φλόγας τῆς καμίνου, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὅταν ἀκόμη ἦσαν μέσα εἰς τὴν κάμινον ἐθορυβοῦντο. Διότι ἐγνώριζον τὴν συμμαχίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος λέγει, «Θὰ στη-

γὰρ μείζων τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπὸ τῶν θορούβων ἢ ἀσφάλεια ἢ ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς εἰς τὸν Θεόν. Τὰ μὲν γὰρ ἀνθρώπινα, ἢ δὲ θεία καὶ ἄμαχος.

Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἐγένετο βοηθός, ὅτι ἐγένετο καταφυγή, **5** δείκνυσι καὶ πῶς γίνεται. Πῶς οὖν γίνεται; Ὅτιαν μένωμεν διηρηκῶς εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντες. Εἰ δὲ μὴ εὐθέως λύει τὰ δεινά, καὶ τοῦτο ὑπὲρ τῆς σῆς γίνεται δοκιμῆς. Ὡσπερ γὰρ δυνάμενος μὴ ἀφείναι ἐπελθεῖν, ἀφήσιν, ἵνα σιερρότερον ἐργάζεται, οὕτω καὶ δυνάμενος ἐκ προσιμίῶν λῦσαι, **10** μέλλει καὶ ἀναβάλλεται πάλιν, ἐπιτείνων σου τὴν ἐπιτορίαν, καὶ τὴν ἐλπίδα γυναιζών, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν διάθεσιν σπουδαιοτέραν ποιῶν, καὶ οὕτε ἀεὶ θλίβεσθαι συγχωρεῖ, ἵνα μὴ ἀποκώμωμεν, οὔτε ἀεὶ ἀνίσταται, ἵνα μὴ ἀναπέσομεν. «Ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοῦς ἐκζητοῦντάς σε, Κύριε». Ἄλλος, «Ὅν **15** γὰρ ἐγκατέλιπες». Ὁὔτω καὶ ἕτερός φησὶν· «Ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε, τίς ἤλιπεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατησχύνθη; ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτόν, καὶ ἐγκατέλιπεν αὐτόν;». Καὶ πῶς ζητεῖται ὁ Θεός, φησὶν, ὁ πανταχοῦ ὢν; Σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ, καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν βιωτικῶν ἀπάντων. Πολ- **20** λὰ γὰρ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἐν χερσὶν ἔχοντες οὐκ ἴσμεν, ἀλλὰ περιορχόμεθα ζητοῦντες πολλάκις ἃ κατέχομεν, ὅταν πρὸς ἕτερον ἢ διάνοια τειραμμένη ἦ.

6. Πῶς οὖν ἐσι ζητεῖν τὸν Θεόν; Ὅτιαν ἐκεῖ τὴν διάνοιαν συντείνωμεν, ὅταν τῶν βιωτικῶν παλλαγῶμεν. Καὶ γὰρ

ρίξουν τὴν πεποιθησίν των εἰς ἐσένα», ἀντὶ τοῦ, «θὰ παίρνουν θάρρος ἀπὸ σένα». Διότι πολὺ πιό σπουδαία εἶναι ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τοὺς θορύβους πού στηρίζεται εἰς τὰ ἀνθρώπινα, ἢ ἀσφάλεια πού στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν. Διότι τὰ μὲν πρῶτα εἶναι ἀνθρώπινα, ἐνῶ ἡ δευτέρα εἶναι θεία καὶ ἀκαταμάχητος.

Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἔγινε βοηθός του, ὅτι ἔγινε καταφύγιόν του, δείχνει καὶ πῶς γίνεται. Πῶς λοιπὸν γίνεται; Ὅταν μὲν ὡς διαρκῶς μὲ τὴν ἐλπίδα μας στηριγμένην εἰς αὐτόν. Ἐάν δὲ δὲν ἀπαλλάσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὰ δεινὰ, καὶ αὐτὸ γίνεται διὰ τὴν ἰδικὴν σου δοκιμασίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ἐνῶ ἠμπορεῖ νὰ μὴ τὰ ἐπιτρέψῃ τὰ δεινὰ νὰ ἔλθουν, ὅμως τὰ ἐπιτρέπει, διὰ νὰ σὲ κάμῃ ἰσχυρότερον, ἔτσι καὶ ἐνῶ ἠμπορεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ, βραδύνει καὶ ἀναβάλλει πάλιν τὴν ἀπαλλαγὴν, ἐνισχύων τὴν δύναμίν σου καὶ ἀσκῶν τὴν ἐλπίδα σου, καὶ καθιστᾷ ἰσχυροτέραν τὴν διάθεσίν σου πρὸς αὐτόν, καὶ οὔτε ἐπιτρέπει πάντοτε νὰ θλιβώμεθα, διὰ νὰ μὴ ἀποκάμωμεν, οὔτε πάντοτε μᾶς βοηθεῖ, διὰ νὰ μὴ γίνωμεν ἀδιάφοροι. «Διότι δὲν ἄφησες ἀβοηθήτους ἐκείνους πού σὲ ζητοῦν μὲ πόθον, Κύριε». Ἄλλος λέγει «Διότι δὲν ἐγκατέλειψες». Ἔτσι καὶ ἄλλος λέγει: «Ἐξετάσατε τὰς ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε, ποῖος ἠλπισεν εἰς τὸν Κύριον καὶ κατεντροπιάσθη ἢ ποῖος ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του καὶ τὸν ἐγκατέλειψεν;»¹⁴. Καὶ πῶς ζητεῖται ὁ Θεός, λέγει ἀφοῦ εἶναι πανταχοῦ παρών; Μὲ τὸν μέγαν ζῆλον δι' αὐτόν, τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα. Διότι πολλὰ πράγματα, ἐνῶ τὰ ἔχομεν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας καὶ εἰς τὰ χέρια μας, δὲν τὸ γνωρίζομεν, ἀλλὰ περιερχόμεθα καὶ ζητοῦμεν πολλὰς φορές αὐτὰ πού κατέχομεν, ὅταν ἡ σκέψις μας εἶναι ἐστραμμένη εἰς ἄλλο πρᾶγμα

6. Πῶς λοιπὸν ἠμποροῦμεν ν' ἀναζητοῦμεν τὸν Θεόν; Ὅταν ἔχωμεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν μας πρὸς ἐκεῖ-

ὁ ζητῶν, πάντα ἐκβαλὼν τῆς ψυχῆς, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ζητούμενον ἔρχεται. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ζητεῖν χεῖρ, ἀλλὰ καὶ ἐκζητεῖν. Ὁ ἐκζητῶν οὐκ αὐτὸς ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους λαμβάνει βοηθοὺς, ὥστε εὐρεῖν τὸ ζητούμενον. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν
 5 διωτικῶν πολλάκις ζητήσαντες, οὐχ εὗρομεν ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλὰ ἀνάγκη πᾶσι τὸν ζητοῦντα εὐρεῖν. Ἄν γὰρ ἐξέλθωμεν μόνον ἐπὶ τὸ ζητῆσαι, οὐκ ἀφίησιν ἡμᾶς πολλὰ κόπιεσθαι ὁ Θεός· διὰ τοῦτο λέγει «Πᾶς ὁ ζητῶν εὐρίσκει». «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σι-
 10 ῶν». Ἄλλος, «Τῷ καθημέρῳ». «Ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Ἄλλος φησὶν, «Ἐν τοῖς λαοῖς τὰ μεγαλῆματα αὐτοῦ». Τί λέγεις; Οὐδ' ὁ οὐρανὸς ἄστρον καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον, οἷ ἐν τῇ χειρὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς, οἷτος ἐν Σιών οἰκεῖ; Ναί· οἰκοῦν γὰρ ἐνταῦθα οὐ τὸ περικλείεσθαι λέγει
 15 (ἀπέραντος γὰρ αὐτοῦ ἡ μεγαλωσύνη), ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα πρὸς τὸν τόπον, καὶ τὸ οἰκείως ἔχειν πρὸς αὐτόν, διὰ τὸ τοὺς Ἰουδαίους διὰ τῆς συγκαταβάσεως ταύτης πρὸς αὐτὸν ἐπισπᾶσθαι ἐπεὶ καὶ οἰκία διὰ τοῦτο λέγεται ἐφ' ἡμῶν, διὰ τὸ οἰκείως ἡμᾶς ἔχειν πρὸς αὐτήν. Καὶ ἐν ἡμῖν δὲ οἰκεῖν
 20 λέγεται, οὐ περιεχόμενος ἔφ' ἡμῶν, ἀλλ' οἰκείως πρὸς ἡμᾶς ἔχων. Σιών δὲ κατὰ ἀναγωγὴν ἡ Ἐκκλησία λέγεται. «Προσεληλύθατε γὰρ ὄρει Σιών, καὶ Ἐκκλησία προσηγορεύεται». Καὶ εἰκότως ὄρος ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὸ βέβαιον, καὶ πάγιον καὶ

15. Ματθ. 7, 8.

16. Ἐβρ. 12, 22.

νον, ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος πού ἀναζητεῖ κάτι, ἀφοῦ διώξη κάθε ἄλλην σκέψιν ἀπὸ τὴν ψυχὴν του, σκέπτεται μόνον ἐκεῖνο πού ἀναζητεῖ. Καὶ ὄχι ἀπλῶς πρέπει νὰ ζητῶμεν, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν μὲ ἐπιμονήν. Ἐκεῖνος πού ζητεῖ κάτι μὲ ἐπιμονήν, δὲν τὸ ζητεῖ μόνον αὐτός, ἀλλὰ παίρνει καὶ ἄλλους βοηθοὺς, ὥστε νὰ εὕρῃ αὐτόπλου ζητεῖ. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων πολλές φορές ἂν καὶ τὰ ἐζητήσαμεν, δὲν τὰ εὕρομεν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν πνευματικῶν πραγμάτων δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ εὕρῃ κανεὶς αὐτό πού ζητεῖ. Διότι ἐὰν μόνον κάνωμεν ἀρχὴν εἰς τὴν ἀναζήτησιν πνευματικῶν πραγμάτων, δὲν μᾶς ἀφήνει ὁ Θεὸς νὰ κοπιᾶσωμεν πολὺ· διὰ τοῦτο λέγει· «Ὁ καθένας πού ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν κάτι, τὸ εὕρισκει»¹⁵. «Ψάλατε ὕμνον δοξολογίας εἰς τὸν Κύριον πού κατοικεῖ εἰς τὴν Σιών». Ἄλλος, «Πού κάθεται εἰς τὴν Σιών». «Ἀναγγείλατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα αὐτοῦ». Ἄλλος λέγει. «Εἰς τοὺς λαοὺς τὰ πολυποίκιλα κατορθώματά του». Τί λέγεις; Ἐκείνου πού ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος του καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον, ἐκείνου πού εἰς τὸ χεῖρ του εὕρισκονται τὰ πέρατα τῆς γῆς, αὐτὸς κατοικεῖ εἰς τὴν Σιών; Ναί· διότι ἐδῶ κατοίκησιν δὲν ἐννοεῖ τὸν περιορισμὸν (διότι εἶναι ἀπέραντος ἡ μεγαλοσύνη του), ἀλλὰ τὴν οικειότητά του πρὸς τὸν τόπον, καὶ τὴν εὐνοιάν του πρὸς αὐτόν, ὥστε μὲ τὴν συγκατάθεσιν του αὐτὴν πρὸς αὐτόν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἰουδαίους· διότι καὶ ἡ οἰκία διὰ τοῦτο λέγεται ἔτσι ἀπὸ ἡμᾶς, λόγῳ τῆς οικειότητός μας πρὸς αὐτήν. Καὶ λέγεται δὲ ὅτι κατοικεῖ μέσα μας, ὄχι ἐπειδὴ περιέχεται μέσα μας, ἀλλὰ λόγῳ τῆς οικειότητός του πρὸς ἡμᾶς. Σιών δὲ ὀνομάζεται ἀλληγορικὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία. Διότι λέγει· «Ἐχετε προσέλθει εἰς τὸ ὄρος τῆς Σιών καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων»¹⁶. Καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ὄρος, διὰ τὴν σταθερότητα, τὴν στερεότητα καὶ

ἄσεισιον. Καθάπερ γὰρ ὄρος σαλευῖσαι οὐ δυνατὸν, οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Κήρυκας εἶναι θούλεται τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδέποτε αὐτοῦ κατακούλειεν τὰς εὐεργεσίας. Καὶ τοῦτο παρταγοῦ ζητεῖ, διὰ τε τοὺς λέγοντας, διὰ τε τοὺς ἀκούοντας. Καὶ γὰρ καὶ τοῖτοις κέρδος, καὶ κείνοις, εἰν προσέχωσιν.

«Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη». Εἶδες τὰ ἐπιτηδεύματα ποῖα λέγει; Τὰς εὐεργεσίας. Ἐνιαῦθα καὶ μέ-
 10 γα τι αἰνίττειται δόγμα· ὅτι οὐκ ἔστι φρόνος ἀτιμωρητὶ τολμώμενος, ἀλλ' ἐκδικεῖται πάντως· ὃ καὶ ἐν τῇ Γενέσει Μωϋσῆς δείκνυσι, λέγων· «Τὸ αἷμα ὑμῶν ἐκζητήσω». Τοῦτο τῆς ἀπίστου προνοίας δεῖγμα, τῆς ἐκτεταμένης αὐτοῦ κηδεμονίας. Εἰ δὲ μὴ κατὰ πόδας ἐκζητεῖ, μὴ θαυμάζῃς· δίδωσι γὰρ τοῖς
 15 ἁμαρτάνουσι μετανοίας ἀφορμὴν. «Οὐκ ἐπελάθειο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων». Ὅρα πάλιν τοὺς πένητας εὐδοκίμοῦντας. Οὐχ ἀπλῶς δὲ λέγει τοὺς πένητας, ἀλλ' ἐκείνους τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, καθὼς ὁ Χριστὸς ἠρῶν. Ὅδοι γὰρ μάλιστα ἀκούονται ἐνχόμενοι, οἱ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ συντριμμένοι.
 20 Ἀὐτοὶ δὲ ἐνιαῦθα τίθησι, καὶ ἐνχῆν, καὶ ταπεινοφροσύνην. «Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω». φησὶν· «ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινόν, καὶ ἠούχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;». Καὶ παρταγοῦ ὄχημα ἐνχῆς ἐφορῶνται ταπεινοφροσύνη. Ἐγγὺς γὰρ Κύριος τοῖς συντριμμένοις τῇ καρδίᾳ. Ὅσοι φλεγμονῆς δεῖ μάλιστα ἀπηλλάχθαι τὸν ἐνχόμενον. Ὁ καὶ Παῦλος ζητεῖ, λέγων· «Χωρὶς ὁργῆς καὶ διαλογισμοῦ». Καλῶς εἶπε, «Τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων, κραυγὴν λέγων τὴν διάθεσιν τῆς δια-

17. Γεν. 9, 5.

18. Ἦσ. 66, 2.

19. Α' Τιμ. 2, 8

τὸ ἀπαρασάλευτον αὐτῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὄρος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σαλευθῆ, ἔτσι οὔτε καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. «Κηρύξατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Θεοῦ». Θέλει νὰ εἴμεθα κήρυκες τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ποτὲ νὰ μὴ κρύπτωμεν τὰς εὐεργεσίας του. Καὶ αὐτὸ παντοῦ ζητεῖ, καὶ διὰ τοὺς κήρυκας καὶ διὰ τοὺς ἀκροατάς. Καθ' ὅσον ὑπάρχει κέρδος καὶ εἰς τοὺς πρῶτους καὶ εἰς τοὺς δευτέρους ἐὰν προσέχουν.

«Διότι αὐτὸς ποὺ ζητεῖ νὰ ἐκδικηθῆ διὰ τὰ αἵματα τῶν δούλων του, ἐνεθυμήθη αὐτούς». Εἶδες ποῖα ὀνομάζει μεγαλουργήματα; Τὰς εὐεργεσίας. Ἐδῶ ὑπαινίσσεται καὶ κάποιαν μεγάλην ἀλήθειαν ὅτι δὲν ὑπάρχει φόνος ποὺ ἔγινε χωρὶς νὰ τιμωρηθῆ, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἐκδικεῖται, πρᾶγμα ποὺ δείχνει καὶ ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν Γένεσιν, λέγων ἄ «Θὰ ζητήσω ἐκδίκησιν διὰ τὸ αἷμα σας»¹⁷. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς ἀπείρου προνοίας του, τῆς ἀπεράντου κηδεμονίας του. Ἐὰν δὲ δὲν ἐκδικῆται ἀμέσως, μὴ θαυμάσης· διότι δίδει εὐκαιρίαν μετανοίας εἰς τοὺς ἀμαρτάνοντας. «Δὲν ἐλημόνησε τὴν κραυγὴν τῶν πτωχῶν». Πρόσεχε πάλιν τὴν εὐδοκίμησιν τῶν πτωχῶν. Δὲν ὁμιλεῖ δὲ ἀπλῶς διὰ τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ δι' ἐκείνους τοὺς πτωχοὺς ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα, ὅπως λέγει ὁ Χριστός. Διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων εἰσακούονται προσευχόμενοι, οἱ ταπεινοὶ ὡς πρὸς τὴν καρδίαν καὶ συντετριμμένοι. Διὰ δύο πράγματα ἐδῶ κάμνει λόγον, διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. Διότι, λέγει «Πρὸς ποῖον, θὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου, παρὰ πρὸς τὸν ταπεινόν, τὸν γαλήνιον καὶ ἐκείνον ποὺ τρέμει τοὺς λόγους μου;»¹⁸. Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν μέσον πραγματοποιήσεως τῆς προσευχῆς γίνεται ἡ ταπεινοφροσύνη. Διότι ὁ Κύριος πλησιάζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν συντετριμμένην καρδίαν. Ὡστε πρέπει ὁ προσευχόμενος ν' ἀπαλλαγῆ ὅπωςδῆποτε ἀπὸ τὰ πάθη του, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ζητεῖ, λέγων ἄ «Χωρὶς ὀργὴν καὶ διαλογισμούς»¹⁹. Καλῶς εἶπε, «Τὴν κραυγὴν τῶν πενήτων», κραυ-

ροίας, οὐ τὸν τόπον τῆς φωνῆς· τῷ δὲ εἰπεῖν, «Οὐκ ἐπελάθε-
το», ἐδήλωσεν ὅτι σურεγῶς ἐκάλουν ἐκεῖνοι, καὶ οὐκ ἐκ προ-
ομιῶν εἰτόγχανον. Τί τοίνυν ἐστὶν ὃ λέγει; Μὴ νομίσητε ὅτι
ἐπελάθετο ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξῆλθε· καὶ γὰρ αὐ-
5 τοῦ ἴδιον τὸ πᾶ τοιαῦτα ζητεῖν, καὶ μηδεὶος παρακαλοῦντος
ὅταν δὲ παρακαλῶσι, καὶ ταπεινοὶ οἱ παρακαλοῦντες ὧσι, πολ-
λῶ πλέον.

«Ἐλέησόν με, Κύριε, ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου ἐκ τῶν
ἐχθρῶν μου. Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πελῶν τοῦ θανάτου, ὅπως
10 ἂν ἐξαγγεῖλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς πύλαις τῆς
θυγατρὸς Σιών». Ἄλλος, «Τὰς ἕμνήσεις σου». Ἄλλος, «Τοὺς
ἐπαίνους σου». Ὅρα αὐτὸν διηρηκῶς τῇ εὐχῇ προσηλωμένον.
Καὶ γὰρ ἀπαλλαγεῖς τῶν δεινῶν καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ γενόμενος,
οὐκ ἀφίσταται τοῦ πάλιν εὐχεσθαι, λέγων «Ἐλέησόν με», καὶ
15 ὑπὲρ τῶν μελλόντων αὐτὸν παρακαλῶν. Ἄει μὲν γὰρ δεόμεθα
τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας· μάλιστα δὲ ἐν τῇ τῶν κακῶν ἀπαλλαγῇ.
Ἔτερος γὰρ διαδέχεται πόλεμος τοῦ προτέρου χαλεπότερος,
ὁ τῆς ραθυμίας, ὁ τῆς ἀπονοίας· καὶ σφοδρότερον τότε ὁ διά-
βολος πνεῖ. Ὡστε μάλιστα μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τῶν κακῶν,
20 δεόμεθα τῆς ροπῆς ἐκείνης, ἵνα εὐκόλως τὰς εὐημερίας ἐνέγ-
κωμεν. Ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι τῶν Αἴγυπτίων ἀπαλλαγέντες,
ἐν χαλεπῷ ἦσαν πολέμῳ, τῇ ἀπονοίᾳ καὶ τῇ ραθυμίᾳ. Τότε
γούν μάλιστα καὶ ἀπέθανον, μὴ δυναθέντες στρατηγῆσαι κα-
λῶς. Ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πρὸς λαιμαργίαν, οὔτε πρὸς μικροφυ-

γὴν ὀνομάζων τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας καὶ ὄχι τὸν τόνον τῆς φωνῆς· μετὰ τὸ νὰ εἰπῆ δέ, «δὲν ἐλησμόνησεν», ἐδήλωσεν ὅτι συνεχῶς τὸν ἐκαλοῦσαν εἰς βοήθειαν καὶ δὲν ἐλάμβανον τὴν βοήθειάν του ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ πού λέγει; Μὴ νομίσετε ὅτι τὸ ἐλησμόνησεν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν· καθ' ὅσον γνώρισμα αὐτοῦ εἶναι νὰ παρέχη τὴν βοήθειάν του εἰς παρομοίας περιπτώσεις καὶ χωρὶς νὰ τὸν παρακαλῆ κανεὶς, ὅταν ὅμως τὸν παρακαλοῦν καὶ εἶναι ταπεινόφρονες αὐτοὶ πού τὸν παρακαλοῦν, πολὺ περισσότερον παρέχει τὴν βοήθειάν του.

«Ἐλέησέ με, Κύριε, ἴδε τὴν ταπείνωσιν πού μοῦ ἐπρόξενησαν οἱ ἐχθροί μου, σὺ πού ὅταν κινδυνεύω μετὰ ἀρπάξεις μέσα ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου, ὥστε νὰ διακηρύξω τοὺς ὕμνους δοξολογίας εἰς τὰς πύλας τῆς θυγατρὸς σου Σιών». Ἄλλος λέγει, «Τὰς ὑμνήσεις σου», καὶ ἄλλος, «Τοὺς ἐπαίνους σου». Πρόσεχε αὐτὸν πού εἶναι συνεχῶς προσηλωμένος εἰς τὴν προσευχὴν. Καθ' ὅσον, ἀπαλλαγίς ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ εὐρεθείς εἰς ἀσφάλειαν, δὲν παύει καὶ πάλιν νὰ προσεύχεται, λέγων, «Ἐλέησέ με», καὶ νὰ τὸν παρακαλῆ διὰ τὴν μελλοντικὴν κατάστασίν του. Διότι πάντοτε χρειαζόμεθα τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἀπὸ τὰ κακά. Καθ' ὅσον ἄλλος πόλεμος διαδέχεται φοβερώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον, ὁ πόλεμος τῆς ραθυμίας, ὁ πόλεμος τῆς ἀδιαφορίας, καὶ τότε ἐπιτίθεται ὁ διάβολος μετὰ μεγαλυτέραν ὀρμὴν. Ὡστε πρὸ πάντων ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν δύναμιν ἐκείνην μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ κακά, διὰ νὰ περάσωμεν εὐκόλα τὰς ἡμέρας τῆς εὐημερίας. Διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, εὐρέθησαν μέσα εἰς φοβερὸν πόλεμον, εἰς τὸν πόλεμον τοῦ παραλογισμοῦ καὶ τῆς ραθυμίας. Τότε λοιπὸν ἀπέθανον κατ' ἐξοχὴν, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐφαρμόσουν καλὴν στρατηγικὴν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐστάθησαν μετὰ γενναιότητα οὔτε ἀπέναντι εἰς

χίαν ἔσθησαν γενναίως, ἀλλὰ τῶν Αἰγυπτίων τὰ πάθη ἐζήλωσαν, ταῦτα αὐτοὺς ἀπώλεσε. Καὶ ὁ Δαυὶδ ἐπὶ τοῦ Σαουλ ἀπαλλαγεῖς τῶν δεινῶν, καὶ τῶν ἄλλων πολεμίων, ἐπειδὴ ἀνέσεως ἀπέλαυσε, χαλεπότερον ἐπέστη πόλεμον, τὸν τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας, ὅς δὴ καὶ μειζόνως αὐτὸν ἐκόλασε. Διὸ δὴ μάλιστα τότε χορὴ φοβεῖσθαι, ὅταν τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῶμεν.

7. Καθάπερ γὰρ θηρίον δεδευμένον οὐχ οὕτω φοβοῦμεθα, ὡς ἀφενθέν, οὕτω δὴ καὶ τὴν καρδίαν οὐχ οὕτως ἐν θλίψει
 10 δεδοικέναι χορὴ (τότε γὰρ δέδεται τῇ ἀθυρίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις δεσμοῖς), ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄρεσιν, τότε χορὴ δεδοικέναι. Διὰ δὴ τοῦτο θῆρει πολλάκις τὰς εὐπραγίας μεῖζονα τῶν κακῶν ἐργαζομένης δεινά. Οὕτω καὶ Ἐζεκίας μετὰ τὸ τροπαιὸν ἔμειλλεν ἀπόλλυσθαι. Διὸ καὶ οὗτος ἀλλαχοῦ φησιν· «Αγαθὸν μοι,
 15 ὅτι ἐταπεινώσας με». Καὶ τὸν ἔλεον ζητεῖ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν, καὶ τίθησι δικαίωμα τοῦ ἐλέους, τὸ παθεῖν κακῶς. «Ἴδε γὰρ τὴν ταπεινώσιν μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου»· καὶ ἕτερον πάλιν· «Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου». Καὶ γὰρ πρὸς τὸν προσιάτην καὶ κηδεμόνα καταφεύγω, καὶ
 20 ἀεὶ μοι χεῖρα παρέχοντα. Εἶδες αὐτὸν ἐν τῇ αἰτήσει τῶν μελλόντων εὐχάριστον ὑπὲρ τῶν παρελθόντων γινόμενον, καὶ διπλῆν λέγοντα εὐεργεσίαν; Οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ ἀπαλλάττων με τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ἀλλ'· «Ὁ ὑψῶν με». Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ λῦσαι τὰ δεινὰ ἴσταιτο ἢ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ
 25 θανατασιὸς ἐποίει, καὶ ἐπιδόξους, καὶ λαμπροτέρους, καὶ ὑ-

τὴν λαιμαργίαν, οὔτε εἰς τὴν μικροψυχίαν, ἀλλὰ ἐπόθησαν μὲ Ζῆλον τὰ πάθη τῶν Αἰγυπτίων, αὐτὰ τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὴν καταστροφὴν. Καὶ ὁ Δαυὶδ κατὰ τὸν πόλεμον μὲ τὸν Σαοὺλ, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐχθρούς, ἐπειδὴ ἀπήλαυσεν ἀνέσεως, ὑπέστη φοβερώτερον πόλεμον, τὸν πόλεμον τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας, πού τὸν ἐτιμώρησε πολὺ περισσότερον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τότε πρὸ πάντων πρέπει νὰ φοβοῦμεθα, ὅταν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ δεινὰ.

7. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἓνα θηρίον πού εἶναι δεμένον δὲν τὸ φοβοῦμεθα τόσον, ὅσον ὅταν ἀφεθῆ ἐλεύθερον, ἔτσι βέβαια πρέπει οὔτε καὶ τὴν κακίαν νὰ τὴν φοβοῦμεθα τόσον ὅταν εὐρισκῶμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις (διότι τότε δένεται μὲ τὴν λύπην καὶ τὰ ἄλλα δεσμά), ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄνεσιν, τότε πρέπει νὰ τὴν φοβοῦμεθα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν θὰ ἰδῆς πολλές φορές αἱ εὐημερίαι νὰ προξενοῦν μεγαλύτερα δεινὰ ἀπὸ τὰς δυστυχίας. Ἔτσι καὶ ὁ Ἐζεκίας μετὰ τὴν νίκην παρ' ὀλίγον νὰ ἐκαταστρέφετο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει ἄλλου' «Υπῆρξεν ἀγαθὸν δι' ἐμένα τὸ ὅτι μὲ ἐταπεινώσας»³⁰. Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ ζητεῖ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ θέτει ὡς δικαίαν ἀπολαυὴν τῆς εὐσπλαγχνίας του τὰ κακοπαθήματά του. «Ἴδε τὴν ταπεινώσιν πού ὑπέστην ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου»· καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν· «Σὺ πού μὲ ἀρπάζεις ἐμπρὸς ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου». Καθ' ὅσον καταφεύγω πρὸς τὸν προστάτην καὶ κηδεμόνα καὶ πού μου παρέχει πάντοτε χεῖρα βοηθείας. Εἶδες αὐτὸν πού, προκειμένου νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ μέλλον, εὐχαριστεῖ αὐτὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας πού ἐδέχθη εἰς τὸ παρελθόν καὶ πού θεωρεῖ διπλὴν τὴν εὐεργεσίαν; Διότι δὲν εἶπε, 'σὺ πού μὲ ἀπαλλάσσεις ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου', ἀλλὰ «οὐ πού μὲ ὑψώνεις». Καθ' ὅσον ἡ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ δὲν ἐσταματοῦσε μέχρι τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἀλλὰ τοὺς καθίστα καὶ θαυμαστοὺς καὶ ἐνδόξους καὶ λαμπροτέρους

ψηλούς. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἕκ τῆς πόλης ἄλλ' Ἐκ τῶν πλῶν,
τὸ πολὺ τῶν κινδύνων δηλῶν.

«Ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς
πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών». Ὁ ποιεῖν τοῖς ἄλλοις παρήγεσθε,
5 τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιεῖ. «Ἀναγγείλατε γὰρ φησὶν, ἐν τοῖς
ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Τοῦτο καὶ ἐγὼ νῦν ἐργάσομαι
καὶ οὐκ ἐργάσομαι ἀπλῶς, ἐνὸς παρόντος, καὶ δύο, καὶ τριῶν.
ἄλλ' ἐν μέσῳ θεάτρον. «Ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου».
Τοῦτό μοι στέφανος, τοῦτό μοι διάδημα, τὸ διὰ σοῦ σιῆσαι
10 τρόπαιον, τὸ διὰ σοῦ σωτηρίας ἀπολαῦσαι. Οὕτω δὴ καὶ ἡ-
μεῖς μὴ πάντως σωθῆναι ζητήσομεν, μὴ πάντως ἀπαλλαγῆ-
ναι τῶν δεινῶν παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ κατὰ Θεόν. Τοῦτο δὲ λέ-
γω, διὰ τοὺς ἐπασιδαῖς χρωμένους ἐν ταῖς τόσοις, καὶ ἐτέ-
ρας μαγγανείας ἐπιζητοῦντας εἰς παραμυθίαν τῆς ἀρρωστίας.
15 Τοῦτο γὰρ οὐχὶ σωθῆναί ἐστιν, ἀλλ' ἀπολέσθαι. Ἡ γὰρ με-
γίστη σωτηρία τὸ διὰ τοῦ Θεοῦ σωθῆναι.

«Ἐνεπλάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ἢ ἐποίησαν». Ἄλλος,
«Ἐβαπίσθησαν». Διαφθορὰν τὴν κακίαν λέγει οὐδὲν γὰρ
οὕτω διαφθείρει, ὡς κακία. Οὐδὲν γὰρ ἀσθενέστερον τοῦ
20 πονηροῦ. Τοῖς οἰκείοις ὅπλοις ἀλίσσεται, ὥσπερ ὁ σίδηρος
ὑπὸ τοῦ ἰοῦ καὶ τὸ ἔριον ὑπὸ τοῦ σιγίου, οὕτω καὶ ὁ πονηρὸς
ὑπὸ τῆς κακίας. Ὅστε καὶ πρὸ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας,
αὕτη ἡ κακία τὸν ἐργάτην ἀπαιτεῖ δίκην. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ
περὶ τῆς ἄνω δίκης διελέχθη καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ροπῆς,
25 αὕτη δὲ οὐ κατὰ πόδας ἔπεισιν, ἀλλὰ μέλλει πολλάκις καὶ

καὶ ἀνωτέρους. Καὶ δὲν εἶπεν, ἕκ τῆς πύλης, ἀλλὰ «ἐκ τῶν πυλῶν», διὰ νὰ δείξη τὸ μέγεθος τῶν κινδύνων.

«Διὰ νὰ διαλαλήσω ὅλους τοὺς ὕμνους σου εἰς τὰς πύλας τῆς θυγατρὸς σου Σιών». Ἐκεῖνο πού παρώτρυνε νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι, αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος κάμνει. Διότι λέγει· «Διακηρύξατε εἰς τὰ ἔθνη τὰ μεγαλουργήματα αὐτοῦ». Αὐτὸ θὰ κάνω καὶ ἐγὼ τώρα· καὶ δὲν θὰ τὸ κάνω ἀπλῶς ἐνώπιον ἐνός ἢ δύο ἢ τριῶν παρόντων, ἀλλ' ἐμπρὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. «Θὰ σὲ εὐχαριστήσω διὰ τὴν σωτηρίαν πού μέ ἤξιώσας». Αὐτὸ εἶναι δι' ἐμένα στέφανος, αὐτὸ βασιλικὸν διάδημα, τὸ νὰ στήσω μὲ τὴν βοήθειάν σου τρόπαιον νίκης, τὸ νὰ ἀπολαύσω μὲ τὴν βοήθειάν σου τὴν σωτηρίαν μου. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ ζητήσωμεν νὰ ἀπαλλαγῶμεν μὲ ὅποιονδῆποτε τρόπον ἀπὸ τὰ δεινά, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγω δι' ἐκείνους πού χρησιμοποιοῦν μαγικὰς ὠδὰς διὰ τὴν θεραπείαν νόσων, καὶ ἐφαρμόζουν ἄλλας μαγείας πρὸς ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν ὁδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀπώλειαν. Διότι ἡ μεγίστη σωτηρία εἶναι ἡ σωτηρία ἐκείνη πού ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

«Οἱ ἐθνικοὶ ἔπесαν καὶ ἐκόλλησαν εἰς τὸν ὀλέθριον βόθρον τῆς διαφθορᾶς πού διέπραξαν». Ἄλλος ἐρμηνεύει, «ἐβυθίσθησαν». Διαφθορὰν ὀνομάζει τὴν κακίαν. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν διαφθείρει τόσον, ὅσον ἡ κακία. Ἄλλὰ καὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀσθενέστερον ἀπὸ τὸν πονηρὸν. Καταστρέφεται ἀπὸ τὰ ἰδικά του τὰ ὄπλα, ὅπως ἀκριβῶς καταστρέφεται ὁ σίδηρος ἀπὸ τὴν σκωρίαν καὶ τὸ μαλλί ἀπὸ τὸν σκόρον, ἔτσι καὶ ὁ πονηρὸς καταστρέφεται ἀπὸ τὴν κακίαν. Ὡστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τιμωρίαν, ἡ ἴδια ἡ κακία τιμωρεῖ αὐτὸν πού τὴν διαπράττει. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰ εἶπε διὰ τὴν οὐράνιον δικαιοσύνην καὶ διὰ τὴν θείαν βοήθειαν, αὐτὴ δὲ ἡ βοήθεια δὲν ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας, ἀλλὰ χρονοτριβεῖ πολλές

ἀναβάλλεται, καὶ τοῦτο τοὺς πολλοὺς ραθυμοτέρους ποιεῖ, δείκνυσιν ἐπὶ θύραις τὴν τιμωρίαν οὖσαν, καὶ ταύτην τοὺς πονηροὺς ὑπομένειν, καθάπερ καὶ ὁ Παῦλος φησὶ «Καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἦν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμ-
 5 βάνοντες». Καὶ ὅρα πῶς κρυφίως κέχρηται ταῖς λέξεσιν. «Ἐνεπάγη», φησί· ἰουτέστι, κατὰ κράτος κατεσχέθη, ἄφρευκτος αὐτῷ γέγονεν ἡ ἐπιβουλή. Καὶ πάλιν, «Ἐν παγίδι ταύτη, ἣ ἔκρουσαν, συνελήφθη ὁ ποὺς αὐτῶν». Δεσμοῖς ἀλύτοις, φησὶν, οἱ πονηροὶ περιπεύρονται. Ταῦτα ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων καὶ ἐπὶ
 10 τῶν Ἰουδαίων γέγονεν. Ὅτε γὰρ τοῖς ἀποσιόλοις ἐπολέμουν, ἐκείνους μὲν οὐδὲν ἔβλαπτον, ἑαυτοὺς δὲ μυρίοις περιέβαλον κακοῖς, πόλεως, καὶ ἐλευθερίας, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐκπίπτοντες, καὶ τὸ μὲν κήρυγμα ἠθξάνετο, οἱ δὲ ἐπιβουλεύοντες κατελύοντο. Καὶ οἱ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐμβαλόντες εἰς
 15 τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον, ὑπ' αὐτῆς πάλιν ἐάλωσαν· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυιὴλ γέγονεν. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ Δαυιὴλ τοῦτο εἰκότως γέγονεν, αὐτοὶ γὰρ αὐτὸν ἐνέβαλον· ἐπὶ δὲ τῶν τριῶν παιδῶν, τί δήποτε, τοῦ βασιλέως ἁμαρτιότητος, οἱ πρὸ τῆς καμίνου ἐσιῶτες οὗτοι κολάζονται; Ὅτι καὶ οἱ καταφλεχθέντες
 20 οὗτοι ἦσαν τῷ ἐπιτάγματι τοῦ τυράννου ὑπηρετήσαντες, καὶ τῇ εἰκότι τῇ χουσηῇ προσκυνήσαντες.

«Ἐν παγίδι, ἣ ἔκρουσαν». Ὅρα πῶς ἔδειξεν ἄφατον οὖσαν αὐτῶν τὴν κατηγορίαν. Ἐπειδὴ γὰρ αἰσχύνης γέμον ἦν τὸ γινόμενον, διὰ τοῦτο κρύπτουσι, καὶ λανθάνειν πειρῶνται.
 25 «Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν». Ἄλλος, «Ἐγνώσθη

φορὲς καὶ ἀναβάλλεται, καὶ αὐτὸ κάμνει τοὺς περισσοτέρους ραθυμότερους, δείχνει ὅτι ἡ τιμωρία εὐρίσκεται πρὸ τῶν θυρῶν, καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτὴν τὴν ὑφίστανται οἱ πονηροί, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἀπολαμβάνοντες ἔσται ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς πλάνης των ποῦ τοὺς ἤξιζε»²¹. Καὶ πρόσεχε πῶς χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις κατὰ κυριολεξίαν. «Ἐνεπάγη», λέγει· δηλαδὴ συνετρίβη κατὰ κράτος, κατέστη εἰς αὐτὸν ἀναπόφευκτος ἡ ἐπιβουλή. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν λέγει, «Εἰς τὴν ἰδίαν τὴν παγίδα, τὴν ὁποίαν ἔκρυσαν, συνελήφθη τὰ πόδι των». Μὲ ἄλυτα δεσμά, λέγει, οἱ πονηροὶ δένονται. Αὐτὰ συνέβησαν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν Ἰουδαίων. Διότι, ὅταν ἐπολεμοῦσαν τοὺς ἀποστόλους, ἐκείνους μὲν δὲν τοὺς ἔβλαπτον καθόλου, ἐνῶ τοὺς ἑαυτοῦς των τοὺς περιέβαλλον μὲ μύρια κακά, στεροῦμενοι τὴν πόλιν των, τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ τὸ μὲν κήρυγμα ἠῤῥξανεν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποῦ τοὺς ἐχθρεύοντο κατεστρέφοντο. Καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἔρριψαν τοὺς τρεῖς παῖδας εἰς τὴν βαβυλώνειον κάμινον, ἀπὸ τὴν ἰδίαν πάλιν κατεστράφησαν, πρᾶγμα ποῦ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Δανιήλ. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τοῦ Δανιήλ αὐτὸ συνέβη κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸν ἔρριψαν· εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν τριῶν παίδων, διατὶ τέλος πάντων, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἀμαρτάνει, τιμωροῦνται ἐκεῖνοι ποῦ εὐρίσκοντο πρὸ τῆς καμίνου; Διότι καὶ αὐτοὶ ποῦ κατεκάησαν ἦσαν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ὑπηρέτησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ τυράννου καὶ ἐπροσκύνησαν τὴν χρυσοῦν εἰκόνα.

«Συνελήφθησαν εἰς τὴν παγίδα ποῦ ἔκρυσαν». Πρόσεχε πῶς ἔδειξεν ὅτι ἦτο ἀπερίγραφτος ἡ κατηγορία αὐτῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ ἐντροπὴν αὐτὸ ποῦ συνέβαινε, διὰ τοῦτο τὸ ἀποκρύπτουν καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ κάνουν κρυφά. «Γίνεται γνωστὸς ὁ Κύριος μὲ τὰς δικαίας κρίσεις ποῦ κάμνει». Ἄλλος λέγει· «Ἐγινε γνω-

κρίμα ποιήσας». Τουτέσι, κολάζων, ἐκδικῶν, ἐπεξιῶν. Εἶ-
 δες ἕτερον εἶδος εδωργεσίας ἀπὸ κολάσεως; Οὐ γὰρ δὴ μώ-
 ρον, φησί, τοὺς κολαζομένους σπουδαιοτέρους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ
 τῆς αὐτοῦ θεογνωσίας ἐκλάμπειν παρασκευάζει τὸν λόγον·
 5 καὶ ἴδοι τις ἂν μᾶλλον αὐτὸν ἐπεῖθεν ἐπιστρέφοντα τοὺς ἄν-
 θρώπους. «Ὅτε γοῦν κατὰ τῶν κρημῶν εἶσεν ἐνεχθῆναι
 τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασ-
 σαν, τότε μάλισα ἐξεπλάγησαν. Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ οἱ Ἰ-
 ουδαῖοι, «Ὅτε ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν»,
 10 καθὼς φησὶν ὁ προφήτης. Καὶ τί δήποτε τοῦτο οὐ συνεχῶς
 ποιεῖ μᾶλλον; «Ὅτι οὐ βούλεται βιαίωτερον, ἀλλὰ καὶ προαι-
 ρευτικώτερον τὰ τῆς ἀρετῆς κατορθοῦσθαι, καὶ μᾶλλον εδωργε-
 τωμένους ἢ κολαζομένους, Καὶ πρόσω, φησί, βέλτιον ἀνάγκη
 εἶναι ἀγαθόν, ἢ προαιρέσει κακόν; Οὐκ ἔστιν ἀγαθόν εἶναι
 15 ἀνάγκη. Ὁ μὲν γὰρ τῷ δεσμῷ γινόμενος καλός, οὐκ ἔσται
 αἰεὶ ποτε καλός, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης ἀπαλλαγείς, ἐπαρῆξει πρὸς
 τὴν κακίαν, ὁ δὲ παιδαγωγούμενος ὥστε προαιρέσει γενέσθαι
 καλός, γενόμενος, πάγιος μένει. «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν
 αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὐ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ
 20 εἶπεν, ἀλλὰ «τῶν χειρῶν τοῦ ἁμαρτωλοῦ».

8. Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, καὶ τὴν ἄνωθεν φέ-
 ρων τιμωρίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς κακίας ἐπάγων δίκην; Πῶς
 τὴν ἄνωθεν τιμωρίαν; «Γινώσκεται Κύριος», φησί, «κρίμα-
 τα ποιῶν». Πῶς τὴν ἀπὸ τῆς κακίας δίκην; «Ἐπεπλάγησαν»
 25 ἔθνη ἐν διωρθοῶ, ἢ ἐποίησαν». Καὶ πάλιν τὴν ἀπὸ τῆς ποινῆ-

στός μὲ τὴν δικαίαν κρίσιν ποῦ ἔκαμε». Δηλαδή μὲ τὸ νὰ τιμωρῇ, νὰ ποίρνη ἐκδίκησιν, νὰ ὀποκαθιστᾷ τὸ δίκαιον. Εἶδες καὶ ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν; Διότι, λέγει, δὲν καθιστᾷ μόνον σπουδαιότερους τοὺς τιμωρουμένους, ἀλλὰ καὶ ὀμιλεῖ κατὰ τρόπον ποῦ διαλάμπει ἡ θεογνωσία αὐτοῦ· καὶ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς βέβαια νὰ διαπιστώσῃ ὅτι μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν ὀδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐπιστροφήν. Ὅταν λοιπὸν ἐπέτρεψε νὰ ὀδηγηθῇ ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων εἰς τὸν κρημνὸν καὶ νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, τότε πρὸ πάντων ἐξεπλάγησαν²². Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης οἱ Ἰουδαῖοι «Τότε ἐζητοῦσαν τὸν Θεόν, ὅταν ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου», καθὼς λέγει ὁ προφήτης. Καὶ διατὶ τέλος πάντων αὐτὸ δὲν τὸ κάνει συνεχῶς; Διότι δὲν θέλει νὰ γίνωνται διὰ τῆς βίας τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ προαιρετικῶς, καὶ μᾶλλον νὰ εὐεργετοῦνται παρὰ νὰ τιμωροῦνται. Καὶ δὲν εἶναι προτιμότερον, λέγει νὰ εἶναι κανεὶς διὰ τῆς βίας ἀγαθός, παρὰ προαιρετικὰ κακός; Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κανεὶς ἀγαθός διὰ τῆς βίας. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποῦ γίνεται καλὸς διὰ τῆς βίας, δὲν παραμένει πάντοτε καλός, ἀλλὰ μόλις ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν βίαν, θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κακίαν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ παιδαγωγεῖται, ὥστε κατὰ προαίρεσιν νὰ γίνῃ καλός, ὅταν γίνῃ καλός, μένει σταθερὸς εἰς τὴν ἀρετὴν. «Εἰς τὰ ἴδια τὰ παγιδευτικὰ ἔργα του συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Δὲν εἶπε, τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ «τῶν χειρῶν τοῦ ἁμαρτωλοῦ».

8. Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, καὶ ἀναφέρων τὴν θεῖαν τιμωρίαν καὶ προσεθέτων τὴν ἀπὸ τῆς κακίας καταδίκην; Τί λέγει διὰ τὴν θεῖαν τιμωρίαν; «Γίνεται γνωστός», λέγει, «ὁ Κύριος μὲ τὰς δικαίας κρίσεις του». Καὶ τί περὶ τῆς καταδίκης ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν κακίαν; «Ἔπεσαν οἱ ἔθνηκοὶ μέσα εἰς τὸν βόθρον τῆς διαφθορᾶς ποῦ διέπραξαν οἱ ἴδιοι». Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ὀμιλεῖ περὶ

ρίας· «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὕτε γὰρ μόνην τὴν παρὰ Θεοῦ λέγει τιμωρίαν, ἐπειδὴ μέλλει πολλάκις καὶ θροαδύνει, ὅτι μόνην τὴν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐπειδὴ πολλοὶ ταύτη καὶ ἐμφίλοχοροῦσιν, ἀλλ' ἕκα-
5 τέρωθεν ἀσφιλίζεται τὸν λόγον. Διὸ φησιν, «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη». Ἄλλος, «Ταρσῶν αὐτοῦ». Μῆ τοίνυν νόμιζε ἐτέρω κατασκευάζειν τὰ μηχανήματα, ὅταν ἐπιδοιλεῖται· σεαντιῶ γὰρ πλέκει τὰ δίκτυα. «Ὠδὴ διάβαλμα». Ἄλλος, «Φθογγὴ ἀέβ». Ἄλλος, «Μελῶδημα ἀέβ». Ὁ δὲ ἔ-
10 θραῖος, «Ἐγγαθὸν σέλ».

«Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς ἄδην, πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ Θεοῦ». Ἄλλος, «Ἀναστρέφουσι». Πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένει, δεικνὺς ὅτι ἡ κακία τὴν κόλασιν ἔχει συγκεκληρωμένην, καὶ ἡ ἀσέβεια θάνατον τίθει, καὶ ἡ
15 ἁμαρτία κινδύνους. «Ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πωχός. ἢ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολείπεται εἰς τέλος». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς φησιν, «Οὐ γὰρ εἰς τέλος ἡ προσδοκία τῶν πρῶτων ἐπιλησθήσεται». Καλῶς εἶπεν, «Εἰς τέλος», δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀεὶ ἄνεσίν τις ἐπιζητεῖ. Ποῦ γὰρ δειχθήσεται τὰ τῆς
20 ὑπομονῆς, εἰ ἀεὶ ἄνεσις μέλλοι εἶναι; Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι δίκην δώσουσιν οἱ πονηροί, καὶ τὰ ἔσχατα πείσονται. Οὐ γὰρ ἀνέξεται ὁ Θεὸς διὰ πατιδὸς τοὺς ἀδικουμένους ἐν ἐπιβουλαῖς εἶναι. Ἐντεῦθεν καὶ τοίτους παραμυθεῖται, κάκεινους φοβεῖ, καὶ τοῦ Θεοῦ δείκνυσι τὴν φιλανθρωπίαν, δι
25 καὶ ἡ μέλλησις τοὺς μὲν δοκιμωτέρους ἐργάζεται, τοὺς δὲ εἰς μετάνοιαν ἔλκει. Ὅρα πάλιν τοὺς πένητας εὐδοκιμοῦντας πέ-

τῆς τιμωρίας πού συνεπάγεται ἡ πονηρία· «Εἰς τὰ ἴδια τὰ παγιδευτικά ἔργα, πού ἔκαμε μέ τὰ χέρια του, συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός». Οὔτε δηλαδή ἀναφέρει μόνον τήν τιμωρίαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἀναβάλλει πολλές φορές καί βραδύνει, οὔτε μόνον τήν τιμωρίαν ἐκ τῆς κακίας, ἐπειδὴ πολλοὶ ὑπομένουν αὐτήν μέ εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ἀσφαλίζει τὸν λόγον καί ἀπὸ τὰς δύο πλευράς. Διὰ τοῦτο λέγει, «Συνελήφθη εἰς τὰ παγιδευτικά ἔργα πού ἔκαμε μέ τὰ χέρια του». Ἄλλος ἐρμηνευτῆς «Εἰς τὰς παγίδας αὐτοῦ». Μὴ νομίζης λοιπὸν ὅτι κατασκευάζεις παγιδευτικά δίκτυα διὰ ἄλλον, ὅταν τὸν ἐπιβουλεύεσαι, διότι διὰ τὸν ἑαυτὸν σου στήνεις τὰ δίκτυα. Ἄκολουθεὶ «Ὡδὴ διάψαλμα». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Φθογγὴ αἰεί». Ἄλλος, «Μελῶδημα αἰεί», εἰς τὰ ἑβραϊκὰ δὲ «Ἐγγαῶν σέλ».

«Ἄς ριφθοῦν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν Ἄδην, καὶ ὅλοι οἱ ἔθνικοὶ πού λησμονοῦν τὸν Θεόν». Ἄλλος, «Ἄς ἐπιστρέψουν». Πάλιν ἐπιμένει εἰς τὰ ἴδια πράγματα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ κακία ἔχει ὡς τελικὸν ἀποτέλεσμα τήν τιμωρίαν καὶ ὅτι ἡ ἀσέβεια γεννᾷ τὸν θάνατον καὶ ἡ ἁμαρτία περικλίνει πολλοὺς κινδύνους. «Διότι δὲν θὰ λησμονηθῇ μέχρι τέλους ὁ πτωχός, ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν δὲν θὰ μείνῃ χωρὶς ἀνταπόδοσιν μέχρι τέλους». Ἄλλος ἐρμηνευτῆς λέγει· «Διότι δὲν θὰ λησμονηθῇ μέχρι τέλους ἡ προσδοκία τῶν ταπεινῶν». Καλῶς εἶπε, «μέχρι τέλους», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητῆ κανεὶς πάντοτε ἄνεσιν. Διότι πού θὰ δευχθῇ ἡ ὑπομονή, ἐάν πρόκειται πάντοτε νὰ ὑπάρχῃ ἄνεσις; Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· θὰ τιμωρηθοῦν οἱ πονηροὶ καὶ θὰ ὑποστοῦν τὰς πιὸ φοβεράς τιμωρίας. Διότι δὲν θὰ ἀνεχθῇ ὁ Θεός νὰ ἐπιβουλεύωνται συνεχῶς οἱ ἀδικούμενοι. Μὲ αὐτὸ καὶ αὐτοὺς παρηγορεῖ καὶ τοὺς ἀδίκους φοβίζει, καὶ τοῦ Θεοῦ τήν φιλανθρωπίαν δείχνει, διότι καὶ ἡ ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας τοὺς μὲν ἀδικουμένους τοὺς καθιστᾷ πιὸ ἀξίους, τοὺς δὲ ἀδίκους προσελκύει εἰς μετάνοιαν. Πρόσεχε πάλιν τοὺς πτωχοὺς

νητας οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τοὺς συντριμμμένους τῇ καρδίᾳ. Οὕ-
 τοι γὰρ μάλιστα εἶσι καὶ πρὸς ὑπομονὴν ἐπιτήδειοι μᾶλλον
 δὲ ἀλλήλα συγκαισασκευάζει ταῦτα, ἢ ταπεινοφροσύνη τὴν ὑ-
 πομονήν, ἢ ὑπομονὴ τὴν ταπεινοφροσύνην. Εἰ δέ τις εἴποι,
 5 καὶ πῶς περὶ τῆς ταπεινοφροσύνης; ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι αὕτη
 ἐπιτηδειότερα πρὸς ἀρετὴν. Ὁ μὲν γὰρ πλεοντῶν ἀλύει καὶ
 θορυβεῖται, ὁ δὲ πένης πάντα χαδίως φέρει, καθάπερ ἐν
 παλαιστοῖς τῇ περὶ πολλὰκις γυμναζόμενος. Αἰὰ τοῦτο καὶ
 ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι δύσκολον μετὰ πλοῦτου εἰς τὴν βασι-
 10 λείαν εἰσελθεῖν. Τί ἐστίν, «Ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ
 ἀπολείται εἰς τέλος»; Οὐδέποτε, φησὶν, ἀλλὰ πάντως ἀπολή-
 ψεται τὸν οἰκεῖον καρπόν. Ὅπερ ἐπὶ τῶν θιστικῶν οὐκ ἔ-
 νι, ἀλλ' ἐκπίπτει τοῦ τέλους πολλάκις, τῶν πόρων ἀπολωλό-
 των. Καὶ γὰρ καὶ γεωργὸς ἀναμείει, καὶ ἔμπορος· πολλάκις
 15 δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἀέρων ἀνωμαλίας ἀμφοτέρω τοῦ καρποῦ τῶν
 πόρων ἐκπίπτουσιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλὰ ἀ-
 νάρχη πάντως ἀπολαῦσαι τοῦ τέλους. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς
 παραμυθίας λόγον, τὸ θαροεῖν ἀεὶ περὶ τοῦ τέλους.

«Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κοιτασθῆθω ἄνθρωπος». Ἄλλος.
 20 «Μὴ θρασυνέσθω». «Κριθῆτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου». Ἄλλος,
 «Καὶ κατὰ πρόσωπόν σου». Εἰπὼν τὴν κακίαν τὴν κατέχουσαν
 τοὺς πλείους τῶν ἀνθρώπων, καὶ διηγησάμενος τὴν πονηρίαν,
 τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τὰς ἀνδροφονίας, παρακαλεῖ
 τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδικουμένων βοηθείας. Τοιαῦτα γὰρ

πού εὐδοκιοῦν ὄχι οἱ ἀπλοὶ πτωχοί, ἀλλὰ αὐτοὶ πού ἔχουν συντετριμμένην καρδίαν. Διότι αὐτοὶ πρὸ πάντων εἶναι κατάλληλοι δι' ὑπομονήν· μᾶλλον δὲ αὐτὰ ὀδηγοῦν τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο, ἢ ταπεινοφροσύνη εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ ἢ ὑπομονὴ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ, καὶ πῶς ἢ πτωχεῖα ὀδηγεῖ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην; αὐτὸ θὰ εἰποῦμεν, ὅτι δηλαδὴ αὕτη εἶναι καταληλοτέρα πρὸς ἀρετὴν. Διότι ὁ μὲν πλούσιος ταρασσεται καὶ θορυβεῖται, ὁ δὲ πτωχὸς ὅλα τὰ ὑπομένει μὲ εὐκολίαν, ὡσάν εἰς παλαιστραν γυμναζόμενος πολλὰς φορές μὲ τὴν πτωχείαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ εἰσέλθῃ ὁ πλούσιος εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν²³. Τί σημαίνει, «Ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν δὲν θὰ μείνῃ μέχρι τέλους ἀνικανοποίητος»; Ποτέ, λέγει, δὲν θὰ μείνῃ ἀνικανοποίητος, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ λάβῃ τὸν καρπὸν της, πρᾶγμα πού δὲν συμβαίνει μὲ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλὰ πολλὰς φορές χάνεται τὸ ἀποτέλεσμα καὶ πηγαίνουν εἰς τὰ χαμένα οἱ κόποι. Καθ' ὅσον καὶ ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ἔμπορος ἀναμένουν τὸν καρπὸν τοῦ κόπου των, ἀλλὰ πολλὰς φορές καὶ οἱ δύο ἐξ αἰτίας τῶν καιρικῶν μεταβολῶν χάνουν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτό, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδήποτε ν' ἀπολαύσῃ κανεὶς τὸ βραβεῖον. Δὲν εἶναι μικρὰ ἢ παρηγορία πού παρέχει αὐτό, τὸ νὰ πιστεῦῃ πάντοτε μὲ βεβαιότητα ὅτι θ' ἀμειφθῇ.

«Σήκω ἐπάνω, Κύριε, ὥστε νὰ μὴ σφετερίζεται ὁ τιποτένιος ἄνθρωπος τὴν δύναμίν σου παρουσιαζόμενος ἰσχυρὸς». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς ἐξηγεῖ, «Ἄς μὴ θρασύνεται». «Ἄς κριθοῦν ἐνώπιόν σου οἱ ἔθνηκοί». Ἄλλος, «Ἐμπρὸς εἰς τὸ πρόσωπόν σου». Ἄφοῦ ἔκαμε λόγον διὰ τὴν κακίαν πού κατέχει τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διηγῆθη τὴν πονηρίαν, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τὰς ἀνθρωποκτονίας, παρακαλεῖ εἰς τὴν συνέχειαν τὸν Θεὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀδικουμένους. Διότι τέτοια

τῶν ἁγίων τὰ σπλάγγνα, μὴ τὰ ἑαυτῶν μεριμνᾶν μόνον, ἀλλ'
 ὥσπερ περὶ μιᾶς οἰκίας, τῆς οἰκουμένης, ἢ σώματος ἑνός,
 τοῦ τῶν ἀνθρώπων πλήθους, σὺ τῷ παρακαλεῖν τὸν Θεόν. «**Α-**
νάστηθι, Κύριε. μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος». **Τί δέ ἐστιν** «**Α-**
νάστηθι Κύριε;». Ἐπέξελθε, φησί, βοήθησον, κόλασον τοὺς
 ἀδικοῦντας. Καὶ καλῶς τοῖς ὀνόμασι γυμνοῖς ἐχορήσατο, εἰ-
 πὼν, «**Ανάστηθι,** καὶ, «**Μὴ** κραταιούσθω ἄνθρωπος». ὥστε
 δηλῶσαι, ὅτι ὁ εὐτελής, ὁ ἀπὸ γῆς, ὁ τέφρα καὶ σποδός. «**Κρι-**
θήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου». **Τί ἐστι τοῦτο; Δότιωσαν δίκην,**
10 φησί, τῶν ἁμαρτημάτων. Οὐ γέγονασι τῇ μακροθυμίᾳ βελτί-
 ους· ἀπαίτησον εὐθύνας τῶν τεταλιμημένων. «**Κατάστησον, Κύ-**
ριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτοῖς. Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποι εἰσι.
«Αἰτάγαλμα. Ἄλλος, «**Αεῖν.** **Τί ἐστι,** «**Κατάστησον νομοθέ-**
την αὐτοῖς; Ἐπεὶ, φησί, καθάπερ ἐν ἀτιονομίᾳ πάντα προά-
15 τισι, μὴ θέλοντες διδόναι δίκην, ἐπέξελθε, καὶ γενέσθω αὐ-
 τοῖς ἡ τιμωρία ἀπὸ ρουθεσίας. Τοῦτο καὶ ἕτερος δηλῶν εἶπε,
 «**Κατάστησον, Κύριε, φόδιμα αὐτοῖς.** Ὅρα πῶς οὐ κόλασιν
 αὐτῶν ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ ρουθεσίαν καὶ διόρθωσιν, καὶ τὸ μὴ
 παρανόμως ζῆν. Ἔσται γὰρ ἡ τιμωρία αὐτοῖς, φησὶν, ἀπὸ
20 ρουθεσίας· οὐκ αὐτοῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις. Καὶ ἵνα
 μάθῃς ὅσον τὸ κέρδος, καὶ πῶς κατασιέλλει νόσημα, ἄκουε
 τοῦ ἑξῆς· «**Γνώτωσαν ἔθνη,** φησὶν, «**ὅτι ἄνθρωποι εἰσι.**
 Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι πολλοὶ καὶ τοῦτο ἀπολωλέκασιν,
 ἐπελάθοντο τῆς φύσεως, εἰς ματίαν ἐξώκειλαν, ἠγγρόησαν
25 ἑαυτούς. Καὶ καλῶς προσέθηκε τό, «**Αεῖν,** ἵνα δηλώσῃ, ὅτι
 οὐκ ἐν ταῖς δυσπραγίαις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις.

εἶναι τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγίων, δὲν φροντίζουν μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶναι ἡ οἰκουμένη μία οἰκία καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἓνα σῶμα, ἔτσι παρακαλοῦν τὸν Θεόν. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, διὰ νὰ μὴ παρουσιάζεται ἀκαταγώνιστος ὁ τιποτένιος ἄνθρωπος». Τί σημαίνει δέ, «Ἀνάστηθι, Κύριε»; Σπεῦσε, λέγει, νὰ δικάσῃς, βοήθησε, τιμώρησε τοὺς ἀδικοῦντας. Καὶ καλῶς ἐχρησιμοποίησε τὰς λέξεις μὲ σαφήνειαν, λέγων, «Ἀνάστηθι», καί, «Μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τιποτένιος, χῶμα, στάκτη καὶ σκόνη. «Ἄς κριθοῦν οἱ ἐθνικοὶ ἐνώπιόν σου». Τί σημαίνει αὐτό; Ἄς τιμωρηθοῦν, λέγει, διὰ τὰ ἁμαρτήματά των. Δὲν ἔγιναν μὲ τὴν μακροθυμίαν σου καλύτεροί; Ζήτησε εὐθύνας διὰ τὰ ὅσα διέπραξαν ἐναντίον σου. «Ἐγκατάστησε εἰς αὐτοὺς νομοθέτην. Ἄς γνωρίσουν οἱ ἐθνικοί, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι». Ἀκολουθεῖ ἡ φράσις «Διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Τί σημαίνει, «Κατάστησον νομοθέτην αὐτοῖς»; Ἐπειδὴ, λέγει, ὅλα τὰ κάμνουν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ ἐσένα, καὶ δὲν θέλουν νὰ τιμωρηθοῦν, σπεῦσε νὰ τοὺς δικάσῃς καὶ ἄς τοὺς νουθετήσῃ ἢ τιμωρία σου. Καὶ ἄλλος ἐρμηνευτὴς διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἐξήγησε, «Γίνε, Κύριε, πηγὴ φόβου εἰς αὐτούς». Πρόσεχε πῶς δὲν ζητεῖ τὴν τιμωρίαν των, ἀλλὰ νουθεσίαν καὶ διόρθωσιν καὶ τὸ νὰ μὴ ζοῦν μέσα εἰς τὴν παρανομίαν. Διότι λέγει, ἄς ἀποβῇ εἰς αὐτοὺς ἢ τιμωρία ὡσὰν ἓνα εἶδος νουθεσίας· ὄχι μόνον εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πόσον εἶναι τὸ κέρδος καὶ πῶς ἐξαλείφει τὴν ἀσθένειαν, ἄκουε τὴν συνέχειαν. «Ἄς γνωρίσουν», λέγει, «οἱ ἐθνικοὶ ὅτι εἶναι ἄνθρωποι». Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· πολλοὶ καὶ αὐτὸ τὸ ἔχουν χάσει, ἐξέχασαν τὴν πραγματικὴν φύσιν των, παρεούρθησαν ἀπὸ τὸ ὀλέθριον πάθος τῆς μανίας, ἠγνόησαν τὸν ἑαυτὸν των. Καὶ καλῶς ἐπρόσθεσε τὸ «πάντοτε», διὰ νὰ δηλώσῃ, ὅτι πρέπει νὰ τὸ σκέπτονται ὄχι μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς δυστυχίας, ἀλ-

Ἀλλὰ γάρ, ἂν κολάσης αὐτοὺς τῶν, ἔχοντες τὸν φόβον ἀκμίζοντα, καὶ τὴν μνήμην τῶν συμβεβηκότων δεινῶν, κἂν εἰς εὐημερίαν ἔλθωσιν, εἴσονται τὴν ἐναντιῶν γῆσιν.

9. Ὅραῶς πῶς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖται τὴν δέησιν, καὶ τὴν
 5 **μανίαν** ἀξιοῖ διορθωθῆναι; Τὸ γὰρ ἑαυτοὺς ἀγνοεῖν, ἐσχάτης μανίας καὶ φρενίτιδος χαλεπώτερον. Τὸ μὲν γὰρ ἀνάγκης νόσημα, τὸ δὲ διεφθαρμένης προαιρέσεως. Ὅτινα τί, Κύριε, ἀφρόνητος μικρόθεν, ὑπεροραῶς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσιν. Ταῦτά γηοῖν ὁ προφήτης, ἐκ προσώπου τῶν θλιβομένων
 10 παρακαλῶν καὶ δεόμενος, οὐκ ἐγκαλῶν μὴ γένοιτο. Ἐπεὶ καὶ πολλοὶ τῶν θλιβομένων ὑπὸ τῆς ὀδύνης πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ ἀξιοῦσι γενέσθαι τὴν κρίσιν καθάπερ οἱ τρυμνόμενοι, μηδέπω τελείας γενομένης τῆς τομῆς, παρακαλοῦσι τὸν ἰατρὸν ἀποσιῆσαι τὴν χεῖρα· ἐπιβλαβῆ μὲν χάριν αἰ-
 15 τοῦντες, τῷ δὲ μὴ φέρειν τὴν ὀδύνην τοῦτο πάσχοντες. Καὶ πολλάκις πρὸς τοὺς ἰατροὺς βοῶσιν, ἐβασάνισάς με, ἀπόλεσάς με, ἀνεῖλές με, ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα τῆς διανοίας θήμιτα, ἀλλὰ τῆς ὀδύνης, οὕτω δὴ πολλοὶ καὶ τῶν μικροφύχων ἐν ταῖς θλίψεσι λέγουσι, τοὺς πότους τῶν φέροντες. Καὶ ὁ Συ-
 20 φονίας δὲ τοιοῦτόν τινα μεταχειρίζει λόγον. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν τῇ Παλαιᾷ, ὅτε σύμμετρα ἦν τὰ σζάμματα τῆς δὲ ἐν τῇ Καινῇ πόρρω ταῦτα φιλοσοφίας.

Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρρίζεται ὁ πτωχός· συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίαις, οἷς διαλογίζονται». Ἀλ-

λὰ καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς εὐτυχίας. Ἄλλὰ βέβαια, ἐὰν τοὺς τιμωρήσης τώρα, ἔχοντες τὸν φόβον ἔντονον καὶ ἐνθυμούμενοι τὰς συμφορὰς ποῦ ὑπέστησαν, ὅταν θὰ ἔλθουν εἰς ἡμέρας εὐημερίας, θὰ γνωρίσουν τὸν πραγματικὸν ἑαυτὸν των.

9. Βλέπεις πῶς προσεύχεται δι' αὐτοὺς καὶ ζητεῖ τὴν διόρθωσιν τῆς μανίας των; Διότι τὸ νὰ ἀγνοοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὴν πιὸ χειροτέραν μορφήν μανίας καὶ παραλογισμοῦ. Καθ' ὅσον ἡ μὲν μανία εἶναι φυσικὸν νόσημα, ἡ δὲ ἄγνοια τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι ἀποτέλεσμα διεφθαρμένης προαιρέσεως. «Διατί, Κύριε, ἐστάθης μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μᾶς παραβλέπεις κατὰ τὸν καιρὸν τῶν θλίψεων μας;». Αὐτὰ τὰ λέγει ὁ προφήτης παρακαλῶν τὸν Θεὸν καὶ προσευχόμενος ὡς ἐκπρόσωπος τῶν θλιβομένων, καὶ ὄχι μὲ σκοπὸν ν' ἀπαιτήσῃ τὴν τιμωρίαν των, μὴ γένοιτο. Διότι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς θλιβομένους ὑπὸ τῆς ὀδύνης ζητοῦν νὰ γίνῃ ἡ κρίσις πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν ποῦ πρέπει διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἐγχειριζόμενοι, πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ ἡ ἐγχείρισις, παρακαλοῦν τὸν ἰατρὸν ν' ἀπομακρύνῃ τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν πληγὴν, ποῦ εἶναι ἐπιβλαβὴς μὲν ἡ χάρις ποῦ ζητοῦν, ἀλλὰ τὸ πάσχουν αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν τοὺς πόνους, καὶ ποῦ πολλὰς φορές φωνάζουν πρὸς τοὺς ἰατροὺς μὲ ἐβασάνισες, μὲ κατέστρεψες, μὲ κατέσφαξες, αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι λόγια τῆς διανοίας, ἀλλὰ τοῦ πόνου, ἔτσι λοιπὸν ἐκφράζονται πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀλιγοψύχους κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν θλίψεων, μὴ ὑποφέροντες τοὺς πόνους. Καὶ ὁ Σοφονίας δὲ τέτοιας ἐκφράσεις μεταχειρίζεται. Ἄλλ' αὐτὰ συνέβαινον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅταν ἀνάλογα ἦσαν καὶ τὰ ἀγωνίσματα, αὐτὰ ὅμως εὐρίσκονται πολὺ μακρὰν τῆς εὐσεβείας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

«Ὅταν ὑπερηφανεύεται ὁ ἀσεβὴς, κατακαίγεται ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς θλίψεως ὁ ἐνάρετος πτωχὸς καὶ συλλαμβά-

λος, «Συλληφθήτωσαν». «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν εὐλογεῖται. Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός». Τζέτου σχῆμα περιθῆεις ἑαυτῷ ὁ προφήτης, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων παρακαλῶν, 5 λέγει καὶ τὰ πάθη τὰ συμβάντα, ἄλλε ἄσθενείας ἐστὶν ἀνθρωπίνης· ὅτι πρὸ τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμορίας ὀδυνᾶται ὁ ἀδικούμενος, σὺ φέρων τὴν εὐημερίαν τοῦ ποηροῦ. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ τοῦτο τιμορία. Εἶτα ἀξιοῖ δοῦναι πλοῦτος δίκην, καὶ αὐτοῖς περιτραπῆναι τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν· καὶ λέγει κα- 10 κίας εἶδος ἀφόρητον. Ποῖον δὲ τοῦτο; «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Ἐγ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει, ἐγ' οἷς, φησὶν, αἰσχύνεσθαι, ὑπὲρ τούτων θαναμάζεται, ἐπαινεῖται. Πῶς δ' ἂν γένοιτο τούτων ἴσους λοιπόν, ὅταν ἐπαινεῖται ἡ κακία; Καὶ γὰρ καὶ νῦν τοῦτο γίνε- 15 ται. Ὁ δεῖνα θαναμάζεται ὡς δυνάστης· ὁ δεῖνα ὡς ἐχθροὺς ἀμυνόμενος· ὁ δεῖνα ὡς φοβόμενος, ἐπειδὴ τὰ πάντων συνήγαγε· καὶ διε ἀπολέσῃ ἑαυτὸν, λέγουσιν, εἶδεν ἑαυτὸν καὶ ἕτεροι ἄλλα φασί· καὶ οὐδεὶς περὶ πνευματικῶν λόγος αὐτοῖς. Οὐδαμοῦ ἀπράγμων ἐπαινεῖται ταχέως, οὐδὲ ὁ πενίας ἐρα- 20 στής, ἀλλ' ὁ χρηματιστής, ὁ κάπηλος, ὁ κόλαξ, ὁ δουλοπρεπεῖς ὑπομένων διακονίας ἐπὲρ οὐδενὸς χρησίμων. Ταῦτα θρηνεῖ ὁ προφήτης, ὅτι οὕτως ἐκράτησεν ἡ κακία, καὶ ὡς καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι καὶ παρηγοιάζεσθαι, καὶ τὸ δὴ χαλεπότερον, ὅτι ἀνὰ αἰσχύνεται, οὐδὲ μόνον αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖ

νονται οί πτωχοί εις τὰς διαβολικὰς παγίδας πού στήνουν οί ἁμαρτωλοί». Ἄλλος ἐξηγεῖ, «Ἄς συλληφθοῦν». «Διότι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς δι' ὅσα ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ἢ διεφθαρμένη ψυχὴ του καὶ μακαρίζεται ὁ πράττων τὴν ἀδικίαν. Ἐξώργισεν ὑπερβολικὰ τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός. Ἄφου ὁ προφήτης ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ ἱκέτου, παρακαλεῖ τὸν Θεόν καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τοὺς ἀδικουμένους καὶ ἀναφέρει τὰ πάθη πού συμβαίνουν, πού εἶναι γνωρίσματα ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας· ὅτι δηλαδὴ πρό τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας ὑποφέρει ὁ ἀδικούμενος, μὴ ὑποφέρων τὴν εὐημερίαν τοῦ πονηροῦ. Δὲν εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ μικρὰ τιμωρία. Ἐπειτα ζητεῖ νὰ τιμωρῆσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ στραφοῦν ἐναντίον των τὰ ἐπίβουλα σχέδιά των· καὶ ἀναφέρει ἀφόρητον εἶδος κακίας. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Ὅτι δηλαδὴ ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς δι' ὅσα ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ἢ διεφθαρμένη ψυχὴ του». Δι' ἐκεῖνα πού ἔπρεπε, λέγει, νὰ καλύπτῃ τὸ πρόσωπόν του, δι' ἐκεῖνα πού ἔπρεπε νὰ ἐντρέπεται, δι' αὐτὰ θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται. Πῶς δὲ θὰ ἤμποροῦσε πλέον νὰ θεραπευθῇ αὐτός, ὅταν ἐπαινῆται ἢ κακία; Καὶ βέβαια καὶ σήμερα συμβαίνει αὐτό. Ὁ τάδε θαυμάζεται ὡς δυνάστης· ὁ τάδε ἐπειδὴ ἐπολέμησε τοὺς ἐχθρούς· ὁ τάδε ὡς φρόνιμος, ἐπειδὴ ἤρπασε τὰ ὑπάρχοντα ὅλων· καὶ ὅταν χάσῃ τὸν ἑαυτὸν του τότε λέγουν, ὅτι εὗρε τὸν ἑαυτὸν του· καὶ ἄλλοι λέγουν ἄλλα καὶ κανεὶς λόγος δὲν γίνεται περὶ αὐτῶν διὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ἐπαινεῖται ἀμέσως ὁ φίλος τῆς εὐσεβείας, οὔτε ὁ ἐραστὴς τῆς πτωχείας, ἀλλ' ἐπαινεῖται ὁ χρηματιστὴς, ὁ κάπηλος, ὁ κόλαξ, ὁ δεχόμενος δουλοπρεπεῖς ἐξυπηρετήσεις χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε τὸ χρήσιμον. Αὐτὰ θρηνεῖ ὁ προφήτης, διότι τόσον πολὺ ἐπεκράτησεν ἢ κακία, ὥστε καὶ νὰ καυχᾶται καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι, ὅτι δὲν ἐντρέπεται, καὶ δὲν ἐπαινεῖ μόνον αὐτός τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ ἔχει καὶ ἄλλους πού τὸν ἐπαινοῦν.

ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ καὶ εἰτέρους ἔχει τοὺς ἐπαινείας.

Τί ταύτης γένοιτ' ἂν χειρόν τῆς μανίας;

«Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαριωλός». Ἄλλος δέ φησιν,
 «Ὅτι αἰνέσας ὁ παράνομος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς
 5 αὐτοῦ, καὶ πλεονέκτης εὐλογήσας, παρώξυνε τὸν Κύριον. Ὅ-
 ταν θυρωθῆ ὁ θυμὸς αὐτοῦ, οὐκ ἐκζητεῖ». Ἄλλος, «Ὅτι ὑ-
 μνησεν ἐπὶ πόθῳ ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πλεονέκτης εὐλογήσας,
 διέσυρε Κύριον. Ἄσεβῆς κατὰ μετεωρισμὸν θυμοῦ αὐτοῦ οὐ
 μὴ ἐκζητήσῃ». Οἱ δὲ ἐβδομήκοιτα, «Παρώξυνε τὸν Κύριον
 10 ὁ ἁμαριωλός· κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσῃ». *Εἶδες ποῦ προσῆλθε τὰ τῆς κακίας; Τί λέγω, φησίν, ὅτι τοὺς
 πτωχοὺς λυπεῖ; Αὐτὸν τὸν Θεὸν παροξύνει. Καὶ «κατὰ τὸ
 πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσῃ», λέγει, τὸν Θεόν.
 Ἄλλος δὲ περὶ τοῦ ἀσεβοῦς τοῦτο δεικνύσιν ὄν, λέγων, «Τοῦ
 15 μετεωρισμοῦ αὐτοῦ», τοιτέσι, τῆς ἀπονοίας, τῆς ἀλαζονείας.
*Εἶδες μανίας ἐπίτασιν, καὶ διαφθοράν; Πρὸς τοὺς ὁμοφύλους
 ἐστὶν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, τῆς ἀρετῆς ἠλλοτριωμένος, τῆς
 κακίας ἐραστὴς καὶ ἐπαινείτης. Καὶ καλῶς ἕτερος εἶπεν,
 «Οὐκ ἔστι Θεὸς πάσαις ἐννοίαις αὐτοῦ», δηλῶν, ὅτι οὐκ ἐκ-
 20 ζητεῖ τὸν Θεόν, ὅτι σκοτίους ἐμπέλησαι, ὅτι οὐκ ἔχει τὸν
 φόβον ἐκείνου πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἄλλ' ὅσοις ἢ λήμῃ σκοιοῖ
 τὴν κόρην, οὕτω ἢ πονηρία τὴν διάνοιαν, καὶ κατὰ κρημνῶν
 φέρεται.**

«Οὐκ ἔστι Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἄλλος, «Δι' ὄλων
 25 τῶν ἐνθυμημάτων αὐτοῦ». «Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν
 παντὶ καιρῷ, ἀγναναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐ-

Τί θά ἤμποροῦσε νά ὑπάρξη χειρότερον ἀπό αὐτήν τήν μανίαν;

«Ἐξώργισεν ὑπερβολικά τόν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός». Ἄλλος δέ λέγει, «Ἐπειδή ἐκαυχήθη ὁ παράνομος, σύμφωνα μέ τήν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς του καί ὁ πλεονέκτης ἐξύμνησε τόν ἑαυτόν του, παρώργισε τόν Κύριον. Καί ὅταν αὐξηθῇ ἡ ὀργή τοῦ Θεοῦ, δέν θά ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τās ἀδικίας του». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Ἐπειδή ἐξύμνησε τās πονηράς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς του καί ἐκαυχήθη διὰ τās πλεονεξίας του, διέσυρε τόν Κύριον. Ὁ ἀσεβῆς παρά τήν αὐξησιν τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ πιστεύει ὅτι δέν θά τοῦ ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τās ἀδικίας του». Οἱ ἑβδομήκοντα μεταφράζουσι «παρώργισε τόν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός, λέγων ὅτι, παρά τό μέγεθος τῆς ὀργῆς του, δέν θά ζητήσῃ εὐθύνας διὰ τās ἀδικίας μου». Εἶδες ποῦ ἔφθασε τό μέγεθος τῆς κακίας. Τί λέγω, λέγει, ὅτι λυπεῖ τοὺς πτωχοὺς; Τόν ἴδιον τόν Θεόν παροργίζει, «Καί παρ' ὄλον τό μέγεθος τῆς ὀργῆς του δέν θά τοῦ ζητήσῃ, λέγει, ὁ Θεός εὐθύνας διὰ τās ἀδικίας του». Ἄλλος δέ λέγει ὅτι αὐτό ἀναφέρεται διὰ τόν ἀσεβῆ, περὶ «τοῦ μετεωρισμοῦ αὐτοῦ», δηλαδή περὶ τοῦ παραλογισμοῦ καί τῆς ἀλαζονείας του. Εἶδες μέγεθος μανίας καί διαφθοράν; Πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του εἶναι ἐχθρὸς καί πολέμιος, ξένος ὡς πρὸς τήν ἀρετήν, ἐραστής δέ καί ἐπαινέτης τῆς κακίας. Καί καλῶς ἄλλος εἶπεν, «Ὅτι ὁ Θεός εὐρίσκεται μακριὰ ἀπό κάθε σκέψιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ», διὰ νά δείξῃ, ὅτι δέν ζητεῖ τόν Θεόν, ὅτι περιβάλλεται ἀπό παντοῦ ἀπό σκοτός, ὅτι δέν ἔχει τόν φόβον τοῦ Θεοῦ πρό τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἡ τσίμπλα σκοτίζει τήν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἔτσι ἡ πονηρία σκοτίζει τήν διάνοιαν καί ὁδηγεῖ εἰς τόν κρημνόν.

«Δέν αἰσθάνεται τήν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ ἐνώπιόν του». Ἄλλος, «Δέν ἐνθυμεῖται ποτέ τόν Θεόν». «Εἶναι βρωμερὸς ὁ δρόμος τῆς ζωῆς του εἰς κάθε στιγμὴν, περιφρονεῖ

τοῦ». Ἄλλος, «Ἦται ἢ κρίσις σου». Εἶδες τῆς κακίας τὸν
 καρπὸν; Σθέννυται αὐτοῦ τὸ φῶς, πηροῦνται οἱ διαλογισμοί,
 αἰχμάλωτος δίδοται τῇ πονηρίᾳ. Ὡσπερ γὰρ ὁ πεπρωμένος
 εἰς θάρατρα πίπτει συνεχῶς, οὕτω δὴ καὶ αὐτός, ἐπειδὴ τοῦ
 5 Θεοῦ τὸν φόβον οὐκ ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ παντὸς ἐν
 κακίᾳ διατρέχει οὐχὶ νῦν μὲν ἐν ἀρετῇ, νῦν δὲ ἐν κακίᾳ,
 ἀλλ' ἀεὶ ἐν κακίᾳ, καὶ οὐδὲ τῆς γενέτης μέμνηται, οὐδὲ τῆς
 μελλούσης κρίσεως, οὐδὲ τῶν εὐθυγῶν ἀλλ' ὥσπερ χαλινῶν
 ἅπαντα ταῦτα τὰ βοηθήματα ἐκβαλὼν, καθάπερ πλοῖον ἀνερ-
 10 μάτιστον πονηροῖς ἐκδίδοται πνεύμασι καὶ κύμασιν ἀγροῖσι,
 οὐδενὸς ὄντος τοῦ παιδαγωγοῦντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν. Εἶ-
 δες τὸν πονηρὸν ἐν αὐτῇ τῇ κακίᾳ τὴν δίκην ὑπέχοντα; Τί
 γὰρ ἵππου ἀχαλινώτιον, τί δὲ πλοῖου ἀνερματίστου, τί δὲ ἀν-
 θρώπου πεπρωμένου χαλεπώτερον; Ἀλλὰ τούτων ἅπαντων
 15 ἀθλιώτερος ὁ ἐν κακίᾳ ζῶν, τὸ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ φῶς
 σέσας, καὶ αἰχμάλωτος ἐκδοθείς.

«Ἅντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει. Εἶπε γὰρ
 ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἄνευ
 κακοῦ». Ἄλλος, «Ἅντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐκφυσᾷ, λέ-
 20 γων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐ περιτραπήσομαι εἰς γενεάν καὶ γε-
 νεάν. Οὐ γὰρ ἔσομαι ἐν κακώσει». Εἶδες τὴν ἀπόροιαν; εἶ-
 δες τὴν ἄφαιτον ἀπώλειαν; εἶδες τὸν κατὰ μικρὸν αὐξανό-
 μενον ὄλεθρον; εἶδες τὰ παρὰ τοῖς ἀνοήτοις μακάρια, τὰ πολ-
 λῆς ἀθλιότητος γέμοντα, καὶ πῶς καταδύεται; Ἐπαινεῖται
 25 ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἐδλογεῖται ἐν ταῖς ἀδικίαις. Πρῶτον

τὰ προστάγματά σου». Ἄλλος ἐρμηνεύει «Ἐξηφανίσθη ἡ κρίσις σου». Εἶδες τὸν καρπὸν τῆς κακίας. Σβῆνει τὸ φῶς του, τυφλώνονται οἱ λογισμοὶ του, αἰχμάλωτος παραδίδεται εἰς τὴν πονηρίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ τυφλὸς πίπτει συνεχῶς μέσα εἰς λάκκους, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πρό τῶν ὀφθαλμῶν του τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ζῆ συνεχῶς μέσα εἰς τὴν κακίαν· δὲν ζῆ ἄλλοτε μὲν μέσα εἰς τὴν ἀρετὴν, ἄλλοτε δὲ μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ πάντοτε μέσα εἰς τὴν κακίαν, καὶ οὔτε τὴν γέενναν ἐνθυμεῖται, οὔτε τὴν μέλλουσαν κρίσιν, οὔτε τὰς εὐθύναις του, ἀλλὰ ἐκτινάξας ἀπὸ ἐπάνω του ὅλα αὐτὰ τὰ βοηθήματα, ὅπως ἀκριβῶς τὸν χαλινόν, ὡσάν πλοῖον χωρὶς σταθερότητα παραδίδεται εἰς τὰ ἄγρια κύματα καὶ τοὺς ἀνέμους, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς πού νὰ καθοδηγῇ τὴν διάνοιάν του. Εἶδες τὸν πονηρὸν πού τιμωρεῖται ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν κακίαν; Διότι τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ ἵππον ἀχαλίνωτον, ἀπὸ πλοῖον χωρὶς σταθερότητα, ἀπὸ ἄνθρωπον τυφλόν; Ἄλλὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀθλιώτερος εἶναι αὐτὸς πού ζῆ μέσα εἰς τὴν κακίαν, πού ἔσθησε τὸ φῶς πού προέρχεται ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ παρεδόθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν κακίαν.

«Πού φαντάζεται ὅτι θὰ ἐξουσιάσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του. Διότι εἶπε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του· δὲν θὰ σαλευθῶ ἀπὸ τίποτε καὶ ὅλαι αἱ γενεαὶ πού θὰ προέλθουν ἀπὸ μένα θὰ μείνουν μακριὰ ἀπὸ κάθε κακόν». Ἄλλος λέγει· «Ὅλους τοὺς ἐχθρούς του τοὺς περιφρονεῖ, λέγων εἰς τὴν καρδίαν του, δὲν θὰ ἀνατραπῶ ἐγὼ καὶ ὅλαι αἱ γενεαὶ πού μὲ ἀκολουθοῦν. Διότι δὲν θὰ ὑποστῶ καμμίαν βλάβην». Εἶδες τὴν παραφροσύνην του; εἶδες τὴν ἀπερίγραπτον ἀπώλειάν του; εἶδες τὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐξανομένην καταστροφὴν του; εἶδες αὐτὰ πού μακαρίζουν οἱ ἀνόητοι, τὰ γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν ἀθλιότητα, καὶ πῶς καταποντίζονται; Ἐπαινεῖται διὰ τὰ ἀμαρτήματά του, μακαρίζεται διὰ τὰς ἀδικίας του. Πρῶτον βάραθρον εἶναι

βάραθρον τοῦτο καὶ ἴσανόν ἐκτραχηλίσαι τὸν μὴ προσέχοντα.
 Διὸ δὴ μᾶλλον τοὺς αἰτιωμένους καὶ διορθομένους ἀποδέχε-
 σθαι χροή, ἢ τοὺς ἐπαινοῦντας καὶ ἐπ' ὀλέθρου κατακεύοντας.
 Τοὺς γὰρ θλάκας οὗτοι διαφθείρονται, καὶ πρὸς μείζονα ὀ-
 5 θοῦσι κακίαν καθάπερ καὶ τοῦτον τὸν ἁμαρτωλὸν ἐμφροσήσαν-
 τες. ἐπαιδοιρίθησαν εἰς ἄνοϊαν. Διὸ καὶ Παῦλος Κορινθί-
 οισ τοῦτο ἀπὸ λέγει ἐπὶ τῷ πορευέσαντι «Καὶ ὑμεῖς πεφτυ-
 σιωμένοι ἐστέ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε». Πολλὰ τὸν ἁ-
 μαρτάνοντα πενθεῖν, οὐκ ἐπαινεῖν δεῖ.

10 Εἶδες διεστραμμένην κακίαν, ὅτι μὴ μόνον οὐκ ἐγκαλεῖ-
 ται, ἀλλὰ καὶ εὐφημεῖται: Ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀνοίας
 καὶ τῶν ἐπαινῶν ἐπέτειε τὴν πονηρίαν, ἐπελάθει τοῦ φό-
 δου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κριμάτων αὐτοῦ· ἐντεῦθεν ἐπελάθει
 καὶ τῆς οἰκείας γέσεως. Ὁ γὰρ τῶν κριμάτων ἐπιλανθανό-
 15 μερος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐναντὶν λοιπὸν ἀγροεῖ τῷ χρόνῳ. Ὅρα
 γοῦν οἷα λογίζεται «Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν,
 ἀλλ' ἔσομαι ἄνευ κακοῦ». Τί ταύτης ἀνοητότερον τῆς διανοί-
 ας, ἄνθρωπον ὄντα καὶ ἐπίκηρον καὶ τοῖς προσκαίροισι συμ-
 πεπλεγμένον πράγμασι, καὶ μυρίαῖς μεταβολαῖς ὑποζείμενον.
 20 τοιαῦτα φαντάζεσθαι; Πόθεν δὲ τοῦτο γίνεται; Ἐκ τῆς ἀ-
 νοίας. Ὅταν γὰρ ἀνόητος ἀπὸ πολλῆς ἀπολαύῃ τῆς εὐημε-
 ρίας, καὶ τῶν ἐχθρῶν κρατῇ, καὶ ἐπαινεῖται καὶ θαυμάζεται,
 πάντων ἀθλιώτερος γίνεται. Τῷ γὰρ μὴ προσδοκᾶν μετα-
 βολήν, οὔτε τὰς εὐημερίας σωφρόνως φέρει, εἰς τε δυσημε-

αὐτὸ καὶ εἶναι ἱκανὸν νᾶ καταστρέψῃ ἐκείνον ποῦ δὲν προσέχει. Διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδεχώμεθα ἐκείνους ποῦ μᾶς κατηγοροῦν καὶ θέλουν τὴν διόρθωσίν μας, παρὰ ἐκείνους ποῦ μᾶς ἐπαινοῦν καὶ μᾶς κολακεύουν κατὰ τρόπον ὀλέθριον. Διότι αὐτοὶ διαφθείρουν τοὺς ἀνοήτους καὶ τοὺς σπρώχνουν πρὸς μεγαλυτέραν κακίαν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸν τὸν ἁμαρτωλὸν, ἀφοῦ τοῦ ἐφούσκωσαν τὰ μυαλὰ, τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν παραφροσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ τὸ ἴδιο λέγει πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποῦ ἐπόρνευσεν ἐκεῖ: «Καὶ σεῖς εἰσθε φουσκωμένοι ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ δὲν ἐπροτιμήσατε νὰ πενθήσετε»²³. Πρέπει νὰ πενθῇ κανεὶς πάρα πολὺ δι' ἐκείνον ποῦ ἁμαρτάνει καὶ ὄχι νὰ τὸν ἐπαινῇ.

Εἶδες διεστραμμένην κακίαν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν κατηγορεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖται; Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἰδικήν του παραφροσύνην καὶ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἄλλων ἠϋξῆσε τὴν κακίαν του, ἐλησμόνησε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ προστάγματά του ἔξ αἰτίας αὐτοῦ ἐλησμόνησε καὶ τὴν ἰδικήν του φύσιν. Διότι ἐκείνος ποῦ λησμονεῖ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἀγνοεῖ πλέον καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Πρόσεχε λοιπὸν τί σκέπτεται: «Δὲν θὰ σαλευθῶ ἐγὼ καὶ αἱ γενεαὶ ποῦ θὰ προέλθουν ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ θὰ ζήσω χωρὶς καμμίαν θλάβην». Τί ὑπάρχει ἀνοητότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν διάνοιαν, τὴν στιγμὴν ποῦ εἶναι ἄνθρωπος καὶ μάλιστα φθαρτὸς καὶ στενὰ συνδεδεμένος μὲ τὰ πρόσκαιρα πράγματα καὶ ὑφίσταται ἀπειροὺς μεταβολὰς ἢ ζωὴ του, νὰ σκέπτεται παρόμοια πράγματα; Ἀπὸ ποῦ δὲ προέρχεται αὐτό; Ἀπὸ τὴν παραφροσύνην. Διότι, ὅταν ἀνόητος ἄνθρωπος ἀπολαμβάνῃ πολλὴν εὐημερίαν καὶ ἐξουσιάζῃ τοὺς ἐχθροῦς του καὶ ἐπαινῆται καὶ θαυμάζεται, γίνεται ἀθλιώτερος ἀπὸ ὄλους. Καθ' ὅσον τὸ νὰ μὴ ἀναμένῃ μεταβολὴν οὔτε νὰ ζῇ μὲ σωφροσύνην κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐημερίας του, ἐάν

ρίαν ἐμπεσών, ἀγύμναστος καὶ ἀμελείητος ὢν, ταράσσεται
 καὶ θορυβεῖται. Ἄλλ' οὐχ ὁ Ἰὼβ οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εὐθη-
 μερίᾳ καθ' ἐκάστην ἡμέραν δυσημερίαν ἤλπιζε· διὸ καὶ ἔ-
 λεγε· «Φόβος γάρ, ὃν ἐφοβούμην, ἤλθε μοι, καὶ ὃν ἐδεδοί-
 5 κειν, συνήρησέ μοι. Οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἠσούχασα, οὔτε ἀνε-
 πανοάμην· ἤλθε δέ μοι ὀργή». Διὸ καὶ ἕτερος ἔλεγε· «Μνή-
 σθητι καιροῦ λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησιονῆς, πτωχείας καὶ ἐν-
 δειίας ἐν ἡμέρᾳ πλούτου». Ἄλλ' οὔτις καθάπαξ διαφθαρεῖς,
 οὐδ' τὰ ἀνθρώπινα ἐπισκέπεται, ἀλλ' ἀκίνητα αὐτῷ εἶναι νο-
 10 μίζει διὰ τῆς εὐπραγίας· ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας καὶ διαφθο-
 ρᾶς ὑπόθεσις, καὶ ἐξωλείας ἐστὶν ἀφορομή. Μὴ δὴ μακάριζε
 τοὺς πλουτοῦντας, τοὺς τῶν ἐχθρῶν περιγινωμένους, τοὺς
 ἐπαινουμένους ἐν τοῦτοις. Μεγάλα γὰρ ταῦτα θάραθρα καὶ
 κορηνοὶ τοῖς τὸ προσέχουσι, πρὸς αὐτὸν καταρρίπτοντα τῆς
 15 ἀσεβείας τὸν πνυμένον.

«Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει, καὶ πικρίας, καὶ δόλου.
 Ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος». Ἄλλος, «Ἄνω-
 φελές». «Ἐγκάθεται ἐνέδρα μετὰ πλουσίων ἐν ἀποκρύφοις,
 τοῦ ἀποκτεῖναι ἀνθρώπον». Ἄλλος, «Ἐνεδρεύων παρὰ τὰς αὐ-
 20 λὰς». «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένθητα ἀποβλέπουσιν. Ἐν-
 εδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ». Ἄλ-
 λος, «Ὡς ἐν τῷ περιφωράγματι αὐτοῦ». «Ἐνεδρεύει τοῦ ἀρπά-
 σαι πτωχόν, ἀρπάσαι πτωχὸν ἐν τῷ ἐλκύσαι αὐτόν». Ἄλλος,
 «Ἐν ἐλκυσμῷ αὐτοῦ». «Ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει αὐ-

24. Ἰωβ 3, 25 - 26.

25. Σοφ. Σειρ. 18. 25.

περιπέση εἰς δυστυχίαν, καθὼς εἶναι ἀγύμναστος καὶ ἀπροετοίμαστος, ταρασσεται καὶ θορυβεῖται. Ὅμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸν Ἰώβ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐημερίας καθημερινῶς ἀνέμενον ἡμέρας δυστυχίας· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ἐφοβούμην, μοῦ ἦλθε, καὶ αὐτὸ ποῦ ἐπερίμενα μὲ ἀγωνίαν μὴ συνήντησεν. Οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἠσύχασα, οὔτε ἐπανεπαύθην, μοῦ ἦλθε δὲ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ δυστυχία»²⁴. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος ἔλεγε· «Ἦν ἔνθυμῆσαι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας τὴν δυστυχίαν, καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πλοῦτου τὴν πτωχείαν καὶ τὰς στερήσεις»²⁵. Αὐτὸς ὅμως ἀφοῦ διεφθάρη μίαν φορὰν, δὲν ἀναλογίζεται τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ νομίζει ὅτι εἶναι εἰς αὐτόν, ἐξ αἰτίας τῆς εὐημερίας του, ἀμετακίνητα, πρᾶγμα ποῦ εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ φοβερᾶς παραφροσύνης καὶ διαφθορᾶς καὶ ἀφορμῆ πανωλεθρίας. Μὴ λοιπὸν μακαρίζης τοὺς πλουσίους, ἐκείνους ποῦ κυριαρχοῦν ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν των, ἐκείνους ποῦ ἐπαινοῦνται δι' αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς των. Διότι αὐτὰ εἶναι μεγάλα βάραι καὶ κρημνοὶ εἰς ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν καὶ ποῦ τοὺς ρίπτουν εἰς τὸν πυθμένα τῆς ἀσεβείας.

«Τὸ στόμα του εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ κατάραν καὶ ἀπὸ πικρίαν καὶ δολιότητα. Κάτω ἀπὸ τὴν γλῶσσαν του ὑπάρχει τὸ φαρμάκι τῆς βίας καὶ τοῦ πόνου ποῦ προορίζεται διὰ τὸν εὐσεβῆ». Ἄλλος λέγει, «Εἶναι βλαβερόν τὸ στόμα του». «Κάθεται μὲ ἐπιμονὴν εἰς ἐνέδραν, κρυμμένος μὲ ἄλλους πλουσίους, διὰ νὰ φονεύσῃ ἀθῶον ἄνθρωπον». Ἄλλος λέγει, «Στήνει ἐνέδρας μέσα εἰς τὰς αὐλάς». «Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς τὸν πτωχόν. Στήνει ἐνέδραν εἰς ἀπόκρυφα μέρη ὅπως τὸ λεοντᾶρι μέσα εἰς τὴν φωλεάν του». Ἄλλος λέγει, «Μέσα εἰς τὸ περίφραγμά του». «Στήνει ἐνέδραν διὰ νὰ ἀρπάσῃ τὸν πτωχόν, ἀφοῦ τὸν προσελκύσῃ μὲ ἀπατηλὸν τρόπον». Ἄλλος λέγει, «ἀφοῦ τὸν παρασύρῃ πλησίον του». «Θὰ τὸν ταπεινώσῃ μέσα εἰς τὴν παγίδα ποῦ ἔστησεν». «Ἄλλος, «Μέσα εἰς τὰ δίκτυα». «Θὰ σκύψῃ καὶ θὰ πέσῃ κάτω

- τόν). Ἄλλος, «Ἐν τῇ σαγήνῃ». «Κύρει καὶ πεσεῖται ἐν τῷ αὐτὸν κατακυριεῦσαι τῶν πενήτων». Ἄλλος, «Ὁ δὲ θλασθεὶς καμψθήσεται, ἐπιπεσότος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ τοῖς ἀσθενέσι». *Εἶδες καὶ θηρίον αὐτὸν γενόμενον; Καθάπερ*
- 5 γὰρ θηρίον ὑπογράφων ὁ προφήτης, οὕτω περὶ αὐτοῦ διαλέγεται, τοὺς δόλους, τὰς ἐνέδρας, τὰς ἐπιβουλὰς ἐκπομπέων. *Τί τοῦτου γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον, τί δὲ πενέστερον, διὰ τῶν τοῦ πένητος δέχεται χρημάτων; Τοῦτον οὖν, εἶπέ μοι, πλούσιον φήσομεν; Οὐκοῦν καὶ τὸν κλέπτην, καὶ τὸν τοιχωρῶσαν.*
- 10 Ἄπαγε, φησί. *Τί γὰρ εἰ καὶ μὴ διορθῆται δικαιοσύνη; τί γὰρ εἰ καὶ μὴ νυκτὸς ἔλειπιν, ἀλλὰ μετὰ δόλου κατασθένῃς τὸ φῶς τοῦ δικαίου; τί γὰρ εἰ μὴ καθυδρότων ἐπέρχεται, ἀλλ' ἐρηγοροῦτων ἀπάντων; Οἷος γὰρ ἰταμώτερος. Ἐπει καὶ τῶν ληστῶν τοὺς μεθ' ἡμέραν κλέπτοντας μᾶλλον κολιά-*
- 15 *ζουσιν οἱ νόμοι.*

Εἶδες πενίαν; εἶδες ὁμότητα; Πενίαν, ὅτι τῶν τοῦ πένητος ἐπιθυμεῖ, ὁμότητα, ὅτι οὐδὲ τῇ σιμφορᾷ ἐπικλᾶται, ἀλλ' ἦν ἐλεεῖν δεῖ καὶ διορθοῦσθαι πενίαν, ταύτην ἐπιτιθεῖ. Ἀλλ' ὅμως οὐκ αὐμώρητα ταῦτα ἐργάζεται ἀλλ' ὅταν κρα-

20 *τήσῃ, ὅταν δόξῃ περιγενέσθαι, ὅταν ἀχειρωτός εἶναι νομισθῇ, τότε ἀπολεῖται, ἵνα καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ εὐμήχανον φαίνεται, καὶ τῶν πενήτων ἡ ὑπομονή, καὶ τοῦτου τὸ ἀδιόρθωτον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας ἡ ἀνεξικακία. Διὰ τοῦτο οὐ παρὰ πόδας ἡ δίκη ἔπεται, τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μακροθυμίας καλοῦν-*

25 *τος αὐτὸν εἰς μετάνοιαν ἀλλ' ὅταν μηδὲν ἀπὸ τῆς μακροθυμίας κερδάνῃ, τότε αὐτὸν ἀπὸ τῆς τιμωρίας νοθευεῖ. Οὗτοι μὲν γὰρ ἀδικηθέντες, οὐδὲν ἐβλάβησαν, ἀλλὰ καὶ θελίτους ἐγένοντο καὶ λαμπρότεροι ἀπὸ τῆς θλίψεως, ὁ δὲ Θεὸς τὴν μακροθυμίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπεδείξατο, ἀνασχόμενος καὶ ἀνεξικα-*

μέ μόνον σκοπὸν νό κατακυριεύση τοὺς πτωχοὺς». Ἄλλος λέγει· «Ἄφοῦ σκύψη καὶ καμφθῆ θὰ πέση ἐπάνω εἰς τοὺς ἀδυνάτους μαζί με τοὺς ἰσχυροὺς του». Εἶδες πού αὐτὸς γίνεται καὶ θηρίον; Ὡσὰν δηλαδὴ ὁ προφήτης νὰ περιγράφη θηρίον, ἔτσι ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ, διαπομπεύων τοὺς δόλους, τὰς ἐνέδρας καὶ τὰ ἐπίβουλα σχέδιά του. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξη ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτὸ, τί δὲ δεῖγμα τῆς πιὸ μεγάλης ἀνέχειας, ὅταν ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ πτωχοῦ; Αὐτὸν λοιπὸν, εἶπέ μου, πλοῦσιον θὰ τὸν ὀνομάσωμεν; Τότε λοιπὸν πρέπει καὶ τὸν κλέπτην καὶ τὸν διαρρήκτην. Μακριὰ, λέγει, ἀπὸ μίαν τέτοιαν σκέψιν. Διότι τί σημασίαν ἔχει καὶ ἂν δὲν διαρρηγνύη δικαστήρια; τί καὶ ἂν δὲν ἐπιτίθεται κατὰ τὴν νύκτα, ἀλλὰ με δολιότητα σβῆνει τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης; τί δὲ ἐὰν δὲν μεταβαίνη διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ δόλια σχέδιά του ἐνῶ κοιμῶνται ὅλοι, ἀλλ' εἶναι ὅλοι ἐξυπνημένοι; Διότι αὐτὸς εἶναι ἀναισχυντότερος. Καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς τιμωροῦν οἱ νόμοι περισσότερον ἐκείνους πού κλέπτουν τὴν ἡμέραν.

Εἶδες πτωχείαν; εἶδες ἀναισχυντίαν; Πτωχείαν μὲν, διότι ἐπιθυμεῖ τὰ πράγματα τοῦ πτωχοῦ, ἀναισχυντίαν δὲ, διότι οὔτε με τὴν συμφορὰν λυγίζει, ἀλλὰ τὴν πτωχείαν πού ἔπρεπε νὰ ἐλεῆ καὶ νὰ βοηθῆ νὰ ἐξαλειφθῆ, αὐτὴν τὴν ἐπαυξάνει. Ἄλλ' ὅμως αὐτὰ πού κάμνει δὲν θὰ μείνουν ἀτιμώρητα, ἀλλὰ ὅταν ἐπικρατήσῃ, ὅταν ἀποκτήσῃ δόξαν, ὅταν νομίσῃ ὅτι ἐγένεν ἀκαταμάχητος, τότε θὰ καταστραφῆ. ὥστε καὶ νὰ γίνωνται φανεραὶ αἱ πάνσοφοι ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν πτωχῶν, καὶ τὸ ἀδιόρθωτον αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀνεξικακία τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ· ὅταν ὅμως δὲν ἀποκομίσῃ καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, τότε τὸν νουθετεῖ με τὴν τιμωρίαν. Καθ' ὅσον οἱ μὲν πτωχοὶ ἀδικηθέντες, δὲν ἔπαθαν καμμίαν βλάβην, ἀπεναντίας δὲ καὶ ἐγένον ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως καλύτεροι καὶ λαμπρότεροι, ὁ δὲ Θεὸς ἐφάνέρωσε τὴν μακροθυμίαν του, δεῖξας ὑπομονὴν καὶ ἀνε-

κήσας, μετὰ δὲ τῆς μακροθυμίας καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ εὖπορον· οὗτις ὅταν ἑαυτοῦ ἢ δυνατώτερος, τότε αὐτοῦ περιγίνεται οὗτος δὲ ἀδιόρθωτος μείνας, τὴν ἐσχάτην δίδωσι δίκην. Οὐ μικρὸς δὲ οὗτος σαφρονισμὸς τοῖς ἐθημεροῦσι.

10. Μὴ τοίνυν, ὅταν κρατήσης τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάντα σοι ἐξ οὐρίας γένηται, θάρσει ζῶν ἐν πονηρίᾳ, ἀλλὰ τότε μᾶλλον δέδιδι. Καὶ γὰρ αὖξεται τὰ τῆς πονηρίας, ἀναιρεῖται σοι τὰ τῆς ἀπολογίας, ἐκκοπιεταί σοι τὰ τῆς συγγνώμης μένοντι πονηρῷ. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιλέλησται ὁ Θεός· ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος». Ἴδε πρὸς ὅσον θάρσῳρον ἀπολείας κάτειον, οἷα δόγματα συνάγει, ἃ διὰ τὸ ἀναίσχυντον ἐξενεργεῖν μὲν οὐ τολμᾷ, παρ' ἑαυτῷ δὲ σιγέει, πρὸς τὴν ἀλήθειαν μαχόμενος, καὶ τὰ ἡλίον φανερώτερα οὐσικιάζων διὰ τὴν πῆρωσιν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας. «Ἀνάστηθι. Κύριε ὁ Θεός μου, ἐρωδήτω ἡ χεὶρ σου. Μὴ ἐπιλάβῃ τῶν πενήτων». Ἄλλος, «Ἐπαρον τὴν χεῖρά σου». «Ἐνεκεν τίνος παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν; εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσει. Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς, τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν εἰς χεῖράς σου». Ἄλλος, «Εἶδες ὅτι σὺ πόνον καὶ παροργισμὸν ἐπιβλέψεις, τοῦ δοῦναι ἐν χεῖρί σου». Ἄλλος, «Ἴνα δοθῶσιν εἰς χεῖράς σου». Ὁ μὲν παρόνομος ταυτὰ φησιν, ὁ ἀρπάζων, ὁ πλεονεκτιῶν, ὡς μὴ διδοὺς δίκην, ὁ δὲ προφήτης ἀναιρῶν αὐτοῦ τὰ δόγματα, τὸν περὶ τῆς μακροθυμίας ἀναπληροῦ λόγον. Ἐκεῖνος μὲν

Ξικακίαν, ἀλλὰ μαζί μὲ τὴν μακροθυμίαν του καὶ τὴν δύναμίν του καὶ τὸν εὐφυῆ τρόπον ἐνεργείας του· διότι ὅταν νομίσῃ ὅτι εἶναι ἀκαταμάχητος, τότε δείχνει τὴν ὑπεροχὴν του, αὐτὸς δὲ παραμείνας ἀδιόρθωτος τιμωρεῖται μὲ τὴν πιὸ φοβερὰν τιμωρίαν. Ἐπομένως δὲν εἶναι αὐτὸς μικρὸς σωφρονισμὸς διὰ τοὺς πλουσίους.

10. Μὴ λοιπὸν, ὅταν ἐπικρατήσῃς τῶν ἐχθρῶν σου καὶ ὅλα σοῦ ἔρχονται εὐνοϊκὰ, παίρνης θάρρος καὶ ζῆς μὲ κακίαν, ἀλλὰ τότε μάλλον νὰ φοβῆσαι. Καθ' ὅσον μὲ τὸ νὰ μένης κακὸς αὐξάνονται τὰ τῆς κακίας σου, χάνονται τὰ ἐλαφρυντικὰ τῆς ἀπολογίας σου καὶ ἀποκόπτονται αἱ ἐλπίδες νὰ λάβῃς συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ. «Διότι εἶπε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του· Ἐξέχασεν ὁ Θεός, ἔστρεψε τὸ πρόσωπόν του ἀλλοῦ, διὰ νὰ μὴ βλέπῃ πλέον τίποτε». Πρόσεχε πρὸς πόσον μεγάλον βάραθρον καταστροφῆς ὀδηγεῖται, ποίας σκέψεις κάμνει, τὰς ὁποίας, ἐπειδὴ εἶναι γεμᾶται ἀπὸ ἀναισχυντίαν, δὲν τολμᾷ νὰ ἐκφράσῃ, ἀλλὰ τὰς περιστρέφει μέσα του, μάχεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐπισκευάζει αὐτὰ πού εἶναι φανερώτερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον ἐξ αἰτίας τῆς τυφλώσεως τῆς διανοίας του. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε ὁ Θεός μου, ἅς ὑψωθῇ τὸ χέρι σου. Μὴ λησμονήσῃς τοὺς πτωχοὺς». Ἄλλος λέγει, «Σήκωσε τὸ χέρι σου». «Διατί ὁ ἀσεβῆς παρώργισε τὸν Θεόν; διότι εἶπε μέσα του· δὲν θὰ ζητήσῃ λόγον ὁ Θεός διὰ τὰς ἀδικίας μου. Τὰ βλέπεις ὅλα καὶ ἐπομένως γνωρίζεις τὸν πόνον τοῦ πτωχοῦ καὶ τὸν θυμὸν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ θὰ παραδώσῃς αὐτὸν εἰς τὰς τιμωρίας τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει, «Ἐσὺ τὰ εἶδες ὅλα καὶ ἔτσι γνωρίζεις τὸν πόνον καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ πτωχοῦ καὶ θὰ παραδώσῃς τὸν ἀσεβῆ εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν χειρῶν σου». Ἄλλος λέγει, «Διὰ νὰ παραδοθῶν εἰς τὰ χέρια σου». Ὁ μὲν παράνομος, πού ἀρπάζει καὶ εἶναι πλεονέκτης, αὐτὰ τὰ λέγει μὲ τὴν σκέψιν ὅτι δὲν θὰ δικασθῇ διὰ τὰς παρανομίας του, ὁ δὲ προφήτης, ἀναιρῶν τὰς σκέψεις αὐτοῦ, προβάλλει ὡς αἰτίαν τῆς ἀναβολῆς τῆς τιμωρίας τὴν μακροθυμίαν τοῦ

γάρο φησιν, «Ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος»· αὐτὸς δὲ ἀπεραντίας· «καὶ βλέπεις, καὶ κατανοεῖς, καὶ μακροθυμεῖς, ἕως ἂν αὐτοὶ ἐμπέσωσιν εἰς χεῖράς σου.

Τί ἐστίν, «Ἔως ἂν αὐτοὶ δοθῶσιν εἰς χεῖράς σου»; Ἄν-
 5 θρωπινώτερον εἶρηκεν· ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ἀναμένεις, ἀνεξικακεῖς, ὥστε τῇ ὑπερβολῇ τῆς πονηρίας αὐτοὺς παρα-
 δοθῆναι. Δυνατὸς μὲν γὰρ εἶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐλεῖν, καὶ χειρώ-
 σασθαι, ἀλλ' ἄφαιτόν σου τῆς ἀνεξικακίας τὸ πέλαγος, ὀρθόν-
 10 τος, καὶ οὐκ ἐπεξιόντος, ἀλλ' ἀναμένοντος αὐτοὺς εἰς μετά-
 ροιαν. Εἰ δὲ μὴ θούλονται, τότε κολάζεις, ὅταν μηδὲν ἐκ τῆς
 μακροθυμίας κερδαίνωσιν. «Ὅτι γὰρ πολλὺς αὐτῶ τῶν ἀδι-
 κονυμένων ὁ λόγος, ἄκουσον πῶς αὐτὸ διὰ τῶν ἐξῆς κατα-
 σκευάζει. «Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὀρφανῷ σὺ ἦσθα
 βοηθός». Ἄλλος, «Σὺ ἐγένου». Ἄλλος, «Σὺ ἔση». Ὁ δὲ
 15 λέγει τοιοῦτόν ἐστι, τοῦτο ἔργον σόν, τοῦτο ἐξαίρειον σόν.
 Οὐκ ἂν δὲ τὸ εἰωτοῦ εἶασε, καὶ προὔδωκεν. Ὡς γὰρ τεχνίτου
 τὸ οἰκοδομεῖν, καὶ κυβερνήτου τὸ εὐθύνειν τὸ σάφος, καὶ
 ἡλίου τὸ φωτίζειν, οὕτω δὴ καὶ σὺ τὸ ὀρφανῶν προΐστασθαι,
 τὸ πτωχοῖς χεῖρα ὀρέγειν. Οὐδεὶς οὕτω προσιάτης τούτων,
 20 ἀλλὰ σὺ μόνος. Τὸ γὰρ, «Ἐγκαταλέλειπται», τοῦτο παρίστη-
 σιν. Οὐδεὶς, φησὶν, ἄλλος, ἀλλὰ σὺ μόνος ὀρφανῶν καὶ πτω-
 χῶν προσιάτης.

«Σύντριψον τὸν θραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ.
 Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ σὺ μὴ εὐρεθῇ δι' αὐτήν».
 25 Ἄλλος, «Ἐκζητηθήτω ἡ ἀσέβεια αὐτοῦ, ἵνα μὴ εὐρεθῇ αὐ-

Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνος μὲν λέγει, «Ἐστρεψεν ἄλλοῦ τὸ πρόσωπον διὰ νὰ μὴ βλέπῃ τίποτε», ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ προφήτης λέγει καὶ βλέπεις καὶ γνωρίζεις πολὺ καλὰ καὶ μακροθυμεῖς, μέχρις ὅτου παραδοθοῦν αὐτοὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν χειρῶν σου.

Τί σημαίνει, «Ἐως ἂν αὐτοὶ δοθῶσιν εἰς χεῖρας σου»; Ὁμίλησε μὲ ἀνθρωπινωτέρας ἐκφράσεις αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐπιμένεις, δείχνεις ἀνεξικακίαν, ὥστε νὰ παραδοθοῦν εἰς τὰ χέρια σου μὲ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν τῶν. Βέβαια ἔχεις τὴν δύναμιν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς συλλάβῃς καὶ νὰ τοὺς καθυποτάξῃς, ἀλλ' εἶναι ἀπερίγραπτον τὸ πέλαγος τῆς ἀνεξικακίας, καθ' ὅσον βλέπεις αὐτοὺς καὶ δὲν τοὺς τιμωρεῖς, ἀλλὰ ἐπιμένεις αὐτοὺς νὰ μετανοήσουν. Ἐὰν δὲ δὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν, τότε τοὺς τιμωρεῖς, ὅταν δὲν ἀποκομίσουν κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν σου. Τὸ ὅτι βέβαια τὸν ἀπασχολεῖ πάρα πολὺ τὸ θέμα τῶν ἀδικουμένων, ἄκουσε πῶς περιγράφει αὐτὸ εἰς τὴν συνέχειαν. «Ἵπὸ τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν ἔχει ἐγκαταλειφθῆ ὁ πτωχός, σὺ ἦσουν βοηθός τοῦ ὀρφανοῦ». Ἄλλος, «Σὺ ἐγίνες». Ἄλλος, «Σὺ θὰ εἶσαι». Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς, αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον σου, αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν γνῶρισμά σου. Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔργον του καὶ νὰ τὸ προδώσῃ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἔργον τοῦ τεχνίτου εἶναι ἡ κατασκευὴ οἰκοδομῶν, τοῦ κυβερνήτου ἡ διακυβέρνησις τοῦ σκάφους καὶ τοῦ ἡλίου ὁ φωτισμός, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἰδικὸν σου ἔργον εἶναι ἡ προστασία τῶν ὀρφανῶν καὶ ἡ βοήθεια τῶν πτωχῶν. Κανείς δὲν εἶναι τόσο πολὺ προστατῆς αὐτῶν, παρὰ μόνον ἐσὺ. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐγκαταλέλειπται». Κανείς, λέγει, ἄλλος παρὰ σὺ μόνον εἶσαι προστατῆς τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν πτωχῶν.

«Σύντριψε τὴν καταπιεστικὴν δύναμιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ. Θὰ ζητηθῆ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ καὶ δὲν θὰ εὔρεθῆ αὐτός νὰ λογοδοτήσῃ δι' αὐτήν». Ἄλλος, «Ἄς ζητηθῆ ἡ ἀσέβειά του, ὥστε νὰ ἐξαλειφθῆ αὐτός» Δὲν

τός». Οὐχ ἀπλῶς τὸν ἁμαρτωλὸν ἀξιοῖ συντριβῆναι, ἀλλὰ τὴν
 ἰσχὺν, τὴν δυναστείαν, τὸ ὑπέκκλωμα αὐτοῦ τῆς πονηρίας· εἴ-
 τα ἀξιοῖ εὐθύνας αὐτὸν ἔπρωχεῖν, καὶ λόγον δοῦναι τῶν πε-
 πραγμένων, καὶ δεικνῆς τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας φηοῖν ἄν
 5 τοῦτο γένηται, οὐδὲ σιῆναι δυναίσεται, οὐδὲ φανεῖται, ἀλλ'
 ἀπολεῖται, οἰχθήσεται, πρόβοιζος ἀγαπισθήσεται, τῶν πεπρα-
 γμένων αὐτῷ ἐξεταζομένων. Μηδεὶς οὖν ὁρφανίαν θρηνεῖω,
 μηδεὶς πτωχείαν. Ὅσοι γὰρ ἄν ἐπιτείνηται ταῦτα, τοσοῦτω
 τὰ τῆς βοηθείας ἀξιοθήσεται τοῦ Θεοῦ. Μηδεὶς ἐπὶ δυνα-
 10 στεία μεγαλοφρονεῖω, μηδὲ φροσάθω. Ἐπισφαλὲς γὰρ τοῦ-
 το τὸ χωρίον καὶ κατὰ κρημον, καὶ τοὺς μὴ προσέχοντας πε-
 ριτρέπει μετ' εὐκολίας πολλῆς. «Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν
 αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἐνταῦθα πρὸς τοὺς
 θορυβουμένους καὶ ταρατιομένους, διὰ τὸ μὴ δοῦναι δίκην
 15 εὐθέως τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀποκρίνεται. Τί, φησί, φοβῆ;
 τί δέδοικας; Μὴ γὰρ πρόκαιρος ὁ δικαστής; μὴ γὰρ τέλος
 ἔχει τὰ τῆς βασιλείας αὐτοῦ; Κἄν μὴ ᾤν δῶ, δώσει πάντως.
 Μένει γὰρ ὁ ἀπαιτῶν, καὶ βασιλεύει διηρεκῶς.

«Ἀπολεῖσθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ. Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν
 20 πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε· τὴν εἰσιμισίαν τῆς καρδίας αὐ-
 τῶν προσέσχε τὸ σὺς σου. Ἄλλος, «Τὴν πρόθεσιν τῆς καρ-
 δίας αὐτῶν ἠκούσασα τὸ σὺς σου». Ἄλλος, «Ἐτοιμάσεις
 καρδίας αὐτῶν προσέχειν σὺς σου». «Κρῖναι ὁρφανῶν καὶ
 ταπεινῶν, ἵνα μὴ προσθῆ ἔτι τοῦ μεγαλανχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ
 25 τῆς γῆς». Ἄλλος, «Κρῖναι ὁρφανῶν καὶ τεθλασμένων». Ὁρᾶς
 τὸν προφήτην τὸν πλείονα λόγον ὑπὲρ τῆς τῶν πονηρῶν ἐ-
 πιμελείας ποιούμενον; Τοῦτων γὰρ μάλιστα τὸ κακῶς πά-

Ζητεῖ ἀπλῶς νὰ συντριβῇ ὁ ἀμαρτωλός, ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις του, ἡ ἐξουσία του, αὐτὴ ποὺ ἐτροφοδοτοῦσε καὶ ἐνδυνάμωνε τὴν πονηρίαν του· ἔπειτα ζητεῖ νὰ τοῦ ζητηθοῦν εὐθῦναι καὶ νὰ δώσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του καὶ δεικνύων τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας. λέγει· ἂν αὐτό συμβῇ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε νὰ σταθῇ, οὔτε νὰ ἐμφανισθῇ, ἀλλὰ θὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν ἀπώλειαν, θὰ καταστραφῇ, θὰ ἐξαφανισθῇ σύρριζα, ὅταν θὰ ἐξετάζωνται αἱ πράξεις του. Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ θρηνῇ τὴν ὀρφανίαν, κανεὶς τὴν πτωχείαν. Διότι ὅσον περισσότερο αὐτὰ αὐξάνονται, τόσο περισσότερο θ' αὐξηθῇ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Κανεὶς ἄς μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν ἐξουσίαν του, οὔτε νὰ κυριεύεται ἀπὸ ἀλαζονείαν. Διότι εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος αὐτὴ ἡ θέσις καὶ κατάκρημος καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν πολὺ εὐκόλα ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν. «Θὰ βασιλεύσῃ ὁ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἐδῶ ἀπαντᾷ πρὸς ἐκείνους ποὺ θορυβοῦνται καὶ ἀνησυχοῦν, ἐπειδὴ δὲν τιμωροῦνται ἀμέσως οἱ ἀμαρτωλοί. Διατί, λέγει, φοβεῖσαι; διατί τρομάζεις; Μήπως δηλαδὴ εἶναι πρόσκαιρος ὁ δικαστής; μήπως ἔχει τέλος ἡ βασιλεία του; Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τιμωρηθῇ ἐδῶ, ὅπωςδὴποτε θὰ τιμωρηθῇ ἐκεῖ. Διότι μένει εἰς τὸν αἰῶνα ἐκεῖνος ποὺ ἀπαιτεῖ δικαιοσύνην καὶ βασιλεύει συνεχῶς.

«Σεῖς δὲ οἱ εἰδωλολάτραι θὰ χαθῆτε ἀπὸ τὴν γῆν του. Εἰσήκουσες, Κύριε, τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πτωχῶν· εἰς τοὺς πόθους τῆς καρδίας των ἐστράφη ἡ ἀκοὴ σου». Ἄλλος, «Ἦκουσε τὸ αὐτί σου τὴν πρόθεσιν τῆς καρδίας των». Ἄλλος, «Θὰ ἐτοιμάσῃς τὰς καρδίας των διὰ νὰ γίνωνται ἀποδέκται εἰς τὸ αὐτί σου αἱ ἐπιθυμίαι των». «Διὰ νὰ κάμῃς δικαίαν κρίσιν ὑπὲρ τοῦ ὀρφανοῦ καὶ τοῦ πτωχοῦ, ὥστε νὰ μὴ τολμήσῃ πλέον νὰ ἀλαζονευθῇ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Ἄλλος, «Διὰ νὰ κρίνης δίκαια τὸν ὀρφανόν καὶ τὸν ταπεινόν». Βλέπεις τὸν προφήτην ποὺ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λόγου του τὸ ἀφιερώνει εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν πονηρῶν; Διότι αὐτοὶ εἶναι

σχειν. Τῷ μὲν γὰρ ἀδικουμένῳ χρημάτων ἢ ζημία, τῷ δὲ
περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος. Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ αἰσθάνονται
τὰ τῆς ἀρρωστίας ἔνθα εἰσίν; Ἐπίτασις τοῦτο ἀναισθησίας
καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς χορῆ ἔλεειν τοῦτο ἀτελοῦς δια-
5 νοίας. Ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τῶν μὲν φοβερῶν οὐδένα ποιῶν-
ται λόγον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλάκις ἐπαφίᾳσι τὰς χεῖρας, προ-
σωπεῖα δὲ διάκενα δεδίπνιται καὶ τρέμουσιν ὀρώντα. Τού-
τοις εἰκόμισιν οἱ πλεονέκται, πενίαν μὲν δεδιότες, ὅπερ οὐκ
ἔστι φοβερὸν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλείας ὑπόθεσις, πλοῦτον δὲ ἄδι-
10 κον, καὶ πλεονεξίαν περὶ πολλοῦ ποιούμενοι, ὃ πρὸς ἔστι παν-
τὸς φοβερώτερον. Πανταχοῦ γὰρ ἡ πλεονεξία κακόν. Ταύ-
την τοίνυν διὰ παντὸς ἐκκοπῆναι παρακαλεῖ ὁ προφήτης, ἀ-
πειλῶν, φοβῶν, τὸν Θεὸν παρακαλῶν ἐπὶ τὴν κόλασιν ἀνα-
σιῆναι τῆς τοιαύτης ἀναληθείας. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων, «Ἄ-
15 πολεῖσθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ», πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἀπει-
λῶν, καὶ ἀξιῶν γενέσθαι ὁσηθὸν καὶ ἔκδικον τῶν ἀδικου-
μένων, ὥστε καὶ τούτους ἀναπνεῦσαι, κάκείνους σωφροσι-
σθῆναι.

Μηδεὶς τοίνυν διωκέτω χρημάτων περιουσίαν. Πολλὰ
20 ἐντεῦθεν τοῖς μὴ προσέχουσι τίκιται κακὰ· ἀπόνεια, ραθυ-
μία, φθόνος, κειροδοξία, καὶ ἕτερα πολλῶν πλείονα τούτων.
Ἄλλ' ἵνα ἀπαλλαγῆτε τούτων ἀπάντων, τὴν ρίζαν ἐκκόψατε·
μὴ μενούσης γὰρ αὐτῆς, οὐ βλασιάνει τὰ πονηρὰ βλασιήματα.
Διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα εἰρηται, οὐχ ἵνα ἀκούωμεν μόνον, ἀλλ'
25 ἵνα καὶ διορθώμεθα, καὶ πολλὴν τὴν ἀρετὴν ἐν Χριστῷ Ἰη-
σοῦ ἐπιδειξώμεθα ὧ ἢ ὁδὸς καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐκεῖνοι ποῦ κατ' ἐξοχὴν ὑποφέρουν. Καθ' ὅσον ἡ μὲν ζημία τοῦ ἀδικουμένου συνίσταται εἰς χρήματα, ἐνῶ ὁ πονηρὸς διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Τί σημασίαν δηλαδὴ ἔχει, καὶ ἂν δὲν αισθάνωνται τὴν ἀρρώστιαν μέσα εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται; Αὐτὸ δείχνει τὸ μέγεθος τῆς ἀναισθησίας των· καὶ διὰ τοῦτο πρὸ πάντων πρέπει αὐτοὶ νὰ ἐλεηθοῦν· αὐτὸ εἶναι δεῖγμα πνευματικῆς ἀτελείας. Καθ' ὅσον καὶ τὰ παιδιά διὰ μὲν τὰ φοβερά πράγματα δὲν δίδουν καμμίαν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φωτιὰν πολλές φορές θέτουν τὰ χέρια των, ἐνῶ ὅταν βλέπουν ἄδεια προσωπεῖα τὰ φοβοῦνται καὶ τρέμουν. Μὲ αὐτὰ ὁμοιάζουν οἱ πλεονέκται, τὴν μὲν πτωχείαν τὴν φοβοῦνται, πρᾶγμα ποῦ δὲν εἶναι φοβερόν, ἀλλὰ καὶ ὑπόθεσις ἀσφαλείας, ἐνῶ τὸν ἄδικον πλοῦτον καὶ τὴν πλεονεξίαν τὰ ἔχουν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν φροντίδα των, πρᾶγμα ποῦ εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὸ κάθε τι. Διότι ἡ πλεονεξία εἶναι πάντοτε κακόν. Αὐτὴν λοιπὸν παρακαλεῖ ὁ προφήτης νὰ σταματήσῃ διὰ πάντα, ἀπειλῶν, φοβίζων, παρακαλῶν τὸν Θεὸν νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτὴν τὴν ἀναισθησίαν. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει τὰ λόγια, «Θὰ χασθῆτε ἀπὸ τὴν γῆν του σεῖς οἱ εἰδωλολάτραι», ἀπειλῶν αὐτοὺς μὲ πανωλεθρίαν καὶ ζητῶν νὰ γίνῃ βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν ἀδικουμένων, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ ἀνακουφισθοῦν καὶ οἱ πονηροὶ νὰ σωφρονισθοῦν.

Κανεῖς λοιπὸν νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ περιουσίαν χρημάτων. Διότι πολλὰ κακὰ γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ δι' ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν, ὅπως παραφροσύνη, ραθυμία, φθόνος, κενοδοξία καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀποκόψατε τὴν ρίζαν· διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχει αὐτὴ μέσα, δὲν βλαστάνουν τὰ πονηρὰ βλαστήματα. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὰ ἐλέχθησαν, ὄχι μόνον διὰ νὰ τὰ ἀκούωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διορθωνώμεθα καὶ νὰ ἐπιδειξώμεν πολλὴν τὴν ἀρετὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Ι΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος τῷ Δαυίδ». Ἄλλος, «Ἐπινίκιος τῷ Δαυίδ». Ἄλλος, «Τῷ νικητοῦν».

- 5 1. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου, μετὰ σπασμένου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίου;». Ἄλλος, «Ἀναστατοῦ εἰς τὰ ὄρη ὡς στρουθίου». Ἄλλος, «Μετακινουῦ». «Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐρέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρείραν, τοῦ καταιοξεῦσαι ἐν σκοτιομίγῃ τοὺς ἐνθεῖς τῇ καρ-
- 10 δίῳ». Ἄλλος, «Ὡς ἐν ζόφῳ». «Ὅτι ἂ σὺ κατηρίσω, αὐτοὶ καθεῖλον». Ἄλλος, «Ὅτι οἱ θεομοὶ κατελύθησαν». Ἄλλος, «Ὅτι αἱ διδασκαλίαι συντριβήσονται». Μεγάλῃ τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἢ δύναμιν, φοροῦσι ἀχειροῦτον, τεῖχος ἄμαχον, συμμαχία ἀκαταγόνιστος, λιμὴν ἐδδίου, πόρος ἀ-
- 15 καταμύχης, ὄπλον ἀήτητον, δύναμιν ἄμαχος καὶ ἐκ τῶν ἀπόρων εὐρίσκουσα πόρον. Διὰ ταύτης ἄοπλοι τῶν ὀπλισμένων, καὶ γυναῖκες ἀνδρῶν περιεγένοντο, καὶ παῖδες τῶν τὰ πολεμικὰ μεμελετηκότων ἰσχυρότεροι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἐνεφάνησαν. Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ πολεμίων ἐκράτη-
- 20 σαν, ὅπου γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου περιεγένοντο; Τὰ γὰρ στοιχεῖα τὴν οἰκίαν ἀγροῦσαντα φύσιν πρὸς τὸ χρήσιμον ἐκείνοις μετεβάλλοντο, καὶ τὰ θηρία οὐκ ἔτι θηρία ἦν, οὐδὲ

Ὁ ψαλμὸς αὐτός, ἔργον τοῦ Δαυίδ, ἐθεωρήθη ἀπὸ πολλοῦς ὡς ἓν ἓν ἀπὸ τῶν ἀρίστων τῆς ὅλης συλλογῆς τοῦ ψαλτηρίου. Ἐγράφη κατ' ἄλλους κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀβεσσαλώμ, κατ' ἄλλους δὲ ὅταν ἐδιώκετο ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Κίνδυνος περιζώνων τὸν Δαυίδ. Οἱ μικροψυχοὶ φίλοι του τὸν συμβουλεύουν νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ὄρη, αὐτὸς ὁμως διακηρύσσει ὅτι ὁ φόβος ἀρμόζει εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ὄχι εἰς ἐκείνους πού ἔχουν ὀκλόνητον τὴν ἐλπίδα των εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Ι΄ ΨΑΛΜΟΝ

Ἐπιγράφεται, «Εἰς τὸ τέλος. Ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ». Ἄλλη ἐπιγραφή, «Ἐπινίκιος ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ». Ἄλλη, «Εἰς τὸν νικηποιοόν».

1. «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου· πῶς θὰ εἰπῆτε εἰς τὴν ψυχὴν μου, φεῦγε καὶ γίνε μετανάστης, ὡσάν τὸν σπουργίτην, εἰς τὰ ὄρη;». Ἄλλος λέγει «Ἀνέβη, ὡσάν σπουργίτης, ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη». Ἄλλος, «Ἄλλαξε τόπον». «Διότι νὰ οἱ ἀμαρτωλοὶ ἐτέντωσαν τὸ τόξον των, ἠτοίμασαν τὰ βέλη των εἰς τὴν θήκην τῶν βελῶν, διὰ νὰ τοξεύσουν κρυμμένοι εἰς ἀπόκρυφα μέρη τοῦς ἀπονηρέτους ἀνθρώπους». Ἄλλος, «Ὡσάν μέσα ἀπὸ τὸ σκοτάδι». «Διότι ἐκεῖνα ποῦ μέ πολλὴν φροντίδα ἐσὺ κατήρτισες, αὐτοὶ τὰ κατεκρήμνισαν». Ἄλλος, «Διότι κατελύθησαν οἱ θεσμοί». Ἄλλος, «Διότι αἱ ἠθικαὶ διδασκαλῖαι θὰ συντριβοῦν». Μεγάλῃ εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν Κύριον, φρούριον ἀπόρθητον, τεῖχος ἀκαταμάχητον, συμμαχία ἀκατανίκητος, λιμάνι γαλήνιον, πύργος ἀκαταμάχητος, ὄπλον ἀήττητον, δύναμις ἀκατάβλητος καὶ ποῦ εὐρίσκει διέξοδον ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπάρχει διέξοδος. Μὲ αὐτὴν ὑπερίσχυσαν ἄνθρωποι ἄοπλοι τῶν ὠπλισμένων καὶ γυναῖκες τῶν ἀνδρῶν καὶ παιδιὰ ἀπεδείχθησαν ἰσχυρότερα μὲ μεγάλῃν εὐκολίαν ἐκείνων ποῦ καταγίνονται μὲ τὰ πολεμικά. Καὶ τί τό ἀξιοθαύμαστον ἐάν ὑπερίσχυσαν τῶν ἐχθρῶν των, τὴν στιγμὴν ποῦ ὑπερίσχυσαν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ κόσμου; Καθ' ὅσον, τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀγνοήσαντα τὴν ἰδιότητά των, μετεβάλλοντο εἰς χρήσιμα στοιχεῖα δι' ἐκείνους, καὶ τὰ

ἢ κάμινος, κάμινος. Ἡ γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς πάντα μεταρροθυρίζει. Ὀδόντιες τεθηγμένοι, καὶ δεσμοπήριον σιενόν, φύσεως ἀγριότης, καὶ λιμὸς ὀπλίζων τὴν φύσιν, διάφραγμα οὐδαμοῦ, καὶ οἰήματα τοῦ σώματος πλησίον τοῦ προφήτου,
 5 ἀλλ' ἢ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς χαλινουῦ παντός ἰσχυροτέρα, εἰς τὰ σίματα ἐμπεσοῦσα, εἰς τούπισω ταῦτα ἀνεῖλκε.

Ταῦτα δὴ καὶ οὗτος φιλοσοφῶν, ἔλεγε πρὸς τοὺς κελεύοντις αὐτῷ φεύγειν καὶ δραπειεύειν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν τόπων ἀσφαλείας τὴν σωτηρίαν ἐαυτῷ πορίζεσθαι. Ἐπὶ τῷ
 10 Κυρίῳ πέποιθα πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;». Τί λέγεις; Τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην ἔχω σύμμαχον τὸν πανταχοῦ ἐκόλως ἐργαζόμενον πάντα, ἐκεῖνον σιραιηγοῦντα ἔχω καὶ παριστάμενον, καὶ πρὸς τὴν ἀοίκητόν με πέμπεις καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας μοι συνάγεις τὴν ἀσφάλειαν; Μὴ γὰρ μεῖζων
 15 ἢ τῆς ἐρημίας βοήθεια τοῦ πάντα δυναμένου μετ' ἐθκολίας ἀπάσης; Τί με τὸν ὀπλισμένον ἰσχυροῦς, καθάπερ γυμνὸν καὶ ἄσπλον, δραπειεύειν παρασκευάζεις, καὶ μετανάστην εἶναι κελεύεις; Εἴτα τὸν μὲν σιραιόπεδον ἔχοντα, καὶ τείχεσι περραγμένον καὶ ὄπλοις, οὐκ ἂν ἐκέλευσας καταφυγεῖν ἐπὶ
 20 τὴν ἐρημον, ἀλλὰ καταγέλαστος ἂν ἐφάνης ταῦτα συμβουλευόντων. τὸν δὲ ἔχοντα τὸν τῆς οἰκουμένης Δεσπότην μετ' ἐαυτοῦ ἐξορίζεις καὶ φυγαδεύεις καὶ μετανάστην ποιεῖς, διὰ τὸν παρὰ τῶν ἁμαρτωλῶν πόλεμον; Μαιὰ γὰρ τῶν εἰρημέτων, καὶ τοῦτο ἕτερον δικαίωμα ἔχω τοῦ μὴ φεύγειν. Ὅταν γὰρ
 25 καὶ ὁ Θεὸς βοηθῇ, καὶ ἁμαρτωλοὶ οἱ πολεμοῦντες, πῶς οὐ

θηρία δὲν ἦσαν πλέον θηρία, οὔτε ἡ κάμιнос ἦτο κάμιнос. Διότι ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν ὄλα τὰ μεταβάλλει. Δόντια ἀκονισμένα, δεσμοπήριον στενόν, ἀγριότης τῆς φύσεως, πείνα πού ὤπλιζε τὴν φύσιν, χωρὶς κανένα διάφραγμα πουθενά, καὶ τὰ στόματα τῶν λεονταριῶν πλησίον τοῦ σώματος τοῦ προφήτου, ἀλλ' ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν ἀναδειχθεῖσα ἰσχυροτέρα ἀπὸ ὀποιοδήποτε χαλινάρι καὶ φράσσα τὰ στόματά των, ἀπεμάκρυνεν αὐτὰ πρὸς τὰ ὀπίσω¹.

Αὐτὰ λοιπὸν φιλοσοφῶν καὶ ὁ προφήτης, ἔλεγε πρὸς ἐκείνους πού τὸν παρώτρυναν νὰ φεύγη καὶ νὰ δραπετεύῃ καὶ νὰ ἐπιτυχάνῃ τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν, πού τοῦ παρείχον οἱ ἐναλλασσόμενοι τόποι· «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὰς ἐλπίδας μου· πῶς σεῖς ὑποδεικνύετε αὐτὰ εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Τί μοῦ λέγεις; Ἐγὼ ἔχω σύμμαχον τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης· ἐκείνον πού εἰς κάθε περίπτωσιν πραγματοποιεῖ τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν, ἐκείνον ἔχω καθοδηγητὴν καὶ προστάτην μου, καὶ σὺ μὲ στέλλεις εἰς ἀκατοίκητον μέρος καὶ ἀπὸ τὴν ἐρημίαν προσπαθεῖς νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃς τὴν σωτηρίαν; Μήπως δηλαδὴ εἶναι μεγαλυτέρα ἢ βοήθεια τῆς ἐρημίας ἀπὸ τὴν βοήθειαν ἐκείνου πού ἠμπορεῖ ὄλα νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ μὲ κάθε εὐκολίαν; Διατί ἐμένα, πού εἶμαι ἰσχυρὰ ὤπλισμένος, μὲ συμβουλεύεις νὰ δραπετεύσω ὡσὰν γυμνὸς καὶ ἄοπλος καὶ μὲ παροτρύνεις νὰ γίνω μετανάστης; Ἐπειτα ἐκείνον μὲν, πού ἔχει στρατόπεδον καὶ εἶναι περιφραγμένον μὲ τείχη καὶ ἐξοπλισμένον, δὲν θὰ ἠμποροῦσες ποτὲ νὰ τὸν παροτρύνῃς νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐρημον, ἀλλὰ θὰ ἐφαίνεσο γελοῖος συμβουλεύων αὐτὰ, ἐνῶ αὐτὸν πού ἔχει μαζί του τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης τὸν ἐξορίζεις καὶ τὸν φυγαδεύεις καὶ τὸν κάμνεις μετανάστην, ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῶν ἀμαρτωλῶν; Διότι μαζί μὲ τὰ ὄσα ἐλέχθησαν ἔχω καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα, τὸ νὰ μὴ δραπετεύω. Ὅταν δηλαδὴ καὶ ὁ Θεὸς βοηθῇ καὶ εἶναι ἀμαρτωλοὶ οἱ πολεμοῦντες, πῶς δὲν εἶναι ἄξιος τῆς

τὴν ἐσχατὴν ὀφλισκάνει αἰσχύνῃν ὁ συμβουλευσὼν τῶν ὀρνί-
 θων μιμεῖσθαι τὸ ψοφοδεές; Οὐκ ἐννοεῖς τὸ ἀντιπαραπαι-
 τόμειόν μοι σπραιτόπεδον, πῶς ἀράχνης εὐτελέστερον; Εἰ γὰρ
 ὁ τοῦ βασιλέως ἐχθρὸς τοῦ ἐπιγείου, ὅπου ἂν παραγένηται,
 5 ἐπιστῶ αἰὼς ἕη καὶ δέδοικε, καὶ ἰστέμει, πολλῶ μᾶλλον ὁ τοῦ
 τῶν ὅλων Θεοῦ. Ὅπου γὰρ ἂν ἀφίκηται, πάντας ἔχει πολε-
 μίους, καὶ αὐτὴν τὴν κίσιον. Καθάπερ γὰρ τοὺς φίλους αὐτοῦ
 καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ θηρία δέδοικε, καὶ πᾶσα ἡ κίσις αἰ-
 δεῖται, οὕτω τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ τὰ ἀναίσθητα πο-
 10 λεμῆ καὶ διαπιθεῖ. Διὰ τοι τοῦτο τοὺς μὲν, πρὶν ἢ τοῦ ἐδά-
 φους ἀρᾶσθαι, διειοργάσαντο ἴοιε οἱ θῆρες, τοὺς δὲ τὸ πῦρ
 κατηγάλωσεν.

Ἄλλὰ τόξα καὶ φαρέτραν ἔχουσι καὶ παρεσκευασμένα αὐ-
 τοῖς ἅπαντα ἠιοίμασαν γὰρ αὐτὰ, φησὶν, εἰς φαρέτραν ἄλλ'
 15 οὐδεμίᾳ τούτων ἰσχύς, οὐδὲν ἐντεῦθεν δεδιτιόμεθα. Οὐδὲ γὰρ
 εἶ τινα ἐκκελευμένον εἶδον τόξον ἔχοντα, ἔδεισα ἄν. Τί γὰρ
 ὄφελος ὅπλων, ἰσχύς οὐκ οὐσης; Οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐνταῦθα
 τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐννοίας ἀπούσης. Ἄλλὰ δόλους ράτιοι,
 καὶ οὐκ ἐξ εὐθείας προσέρχονται. Διὰ τοῦτο μάλιστα αδιῶν
 20 καταγελῶ, ὅτι ἐν σκοτιομήνῃ βάλλουσι. Οὐδὲν γὰρ ἀσθενέ-
 στερον ἀνδρὸς ἐπιβουλεύοντος. Οὐ δεῖται τοῖς ἐτέρων ὅπλοις
 ἀλῶναι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς οἰκείας πίπτει χειρὸς, καὶ τῷ ἑαυτοῦ
 περιτρέπεται δόλω. Τί οὖν γένοιτ' ἂν ἀσθενέστερον, ὅταν ἡ-
 25 σὶ καὶ ἕτερον εἰπεῖν ὅτι οὐχ ἁμαρτωλοὶ μόνον τοὺς ὑπὸ
 Θεοῦ βοηθουμένους καὶ μετὰ δόλου πολεμοῦσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ
 πρὸς τοὺς ἀνευθύνους καὶ οὐδὲν αὐτοὺς ἡδικοκίας. Οὐχ ὡς

χειροτέρας ἐντροπῆς ἐκεῖνος πού με συμβουλεύει νὰ μιμοῦμαι τὴν ἄκρως δειλίαν τῶν ὀρνίθων; Δὲν σκέπτεσαι τὸ στρατόπεδον πού εἶναι παρατεταγμένον ἀπέναντί μου ὅτι εἶναι εὐτελέστερον καὶ ἀπὸ τὴν ἀράχνην; Διότι, ἐὰν ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἐπιγείου βασιλέως ὅπου καὶ ἂν εὐρεθῇ ζῆ με ἀνασφάλειαν καὶ φόβον καὶ τρόμον, πολὺ περισσότερον ὁ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων. Καθ' ὅσον ὅπου καὶ ἂν ὑπάγη ἔχει ἐχθρούς ὅλους καθὼς καὶ τὴν ἰδίαν τὴν κτίσιν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ φοβοῦνται τοὺς φίλους του καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ θηρία καὶ ὅλη ἡ κτίσις τοὺς σέβεται, ἔτσι καὶ τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ τὰ ἀναίσθητα τὸν πολεμοῦν καὶ τὸν περιφρονοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἄλλους μὲν τοὺς ἐξωλόθρευσαν τότε τὰ θηρία πρὶν ἐγγίσουν τὴν γῆν, ἄλλους δὲ τοὺς κατέκαυσε τὸ πῦρ.

Ἄλλ' ἔχουν τόξα καὶ φαρέτραν καὶ εἶναι ὅλα ἐτοιμασμένα, διότι λέγει, «τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς τὴν φαρέτραν»· ἀλλὰ δὲν ἔχουν καμμίαν δύναμιν, καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μᾶς φοβίζει. Οὔτε βέβαια, ἐὰν ἔβλεπα κάποιον νὰ ἔχη ἐκτοξεύσει τὸ τόξον, θὰ ἐφοβόμουν. Καθ' ὅσον τί ὠφελοῦν τὰ ὄπλα, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἰσχύς; Οὔτε ἐδῶ λοιπὸν ὠφελοῦν. ἀφοῦ ἀπουσιάζει ἡ εὐνοια τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ μεταχειρίζονται δολιότητα καὶ δὲν πολεμοῦν εὐθέως. Διὰ τοῦτο πρὸ πάντων τοὺς θεωρῶ ἀξίους διὰ γέλια, διότι πολεμοῦν μὲ ὑπουλίαν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι. Καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀσθενέστερον ἀπὸ ἄνδρα ὑπουλον. Δὲν χρειάζεται τὰ ὄπλα τῶν ἄλλων διὰ νὰ φωνευθῇ, ἀλλὰ πίπτει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ χέρια του καὶ καταστρέφεται ἀπὸ τὸν ἰδικόν του τὸν δόλον. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀσθενέστερον, ὅταν καταστρέφεται ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του δόλια σχέδια; Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ ἤμπορῶ καὶ κάτι ἄλλο νὰ εἰπῶ ὅτι δηλαδὴ οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν πολεμοῦν καὶ μάλιστα μὲ ὑπουλον τρόπον τοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ βοηθουμένους, ἀλλὰ πολεμοῦν καὶ τοὺς ἀνευθύνους πού δὲν τοὺς ἠδίκησαν εἰς τίποτε. Δὲν εἶναι δὲ τυ-

ἔτιχε δὲ καὶ τοῦτο αἰτιὸς ἀσθενεῖς ἐργάζεται. Καθάπερ γὰρ οἱ πρὸς κέντρα λακίζοντες, ἐκεῖνα μὲν οὐδὲν ἔβλαψαν, τοὺς δὲ δαυτῶν πόδας ἤμαξαν, οὕτω δὴ καὶ οἴποι. Μειὰ δὲ τοῦτων, καὶ ἑτέρα τις αἰτία καταλύουσα αὐτῶν τὴν ἰσχύον τοῦ

5 πολέμου ἐστί. Ποία δὴ αἴτις; «Ὅτι ἂ σὺ κατηρίσω, αὐτοί», φησί, «καθεῖλον». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι σοὶ πολεμοῦσι καὶ μάχονται, τὸν νόμον σου καὶ τὰ προσιάγματά σου καθαιροῦντες. Καὶ γὰρ τὰ σὰ προσιάγματα καθελεῖν ἐπιχειροῦσι, καὶ ταῦτα κατηρισμένα. Ἡ τοῦτο φησιν, ἢ ὅτι καὶ παραβά-

10 ται τοῦ νόμου εἰσὶ. Καὶ αἴτις δὲ οὐ μικρὰ ἀσθενείας ἐπόθεσις τὸ τὰ σὰ μὴ φυλάξαι, οὕτως εἰς πόλεμον ἵεσθαι. Διὶ γὰρ τοῦτο καὶ εὐθέσι πολεμοῦσι καὶ δόλους ράπτουσι, ἐπειδὴ τῶν σῶν οὐκ ἀκούουσι προσταγμάτων.

2. Δηγησάμενος τοίνυν περὶ τῆς ἀσθενείας τῶν πολε-

15 μίων, καὶ ταύτην δείξας οὐκ ἀπὸ τούτων, ἀφ' ὧν ἕτεροι, ἀλλ' ἀφ' ὧν αὐτῶ πρόπον ἦν (οὐ γὰρ εἶπε, χρήματα οὐκ ἔχουσι, οὐδὲ φρούρια, οὐδὲ συμμάχους, οὐδὲ πόλεις, οὐδ' ὅτι πολέμων εἶσιν ἄπειροι, ἀλλὰ πάντα ταῦτα παραδραμῶν καὶ διαπύσας ὡς οὐδὲν ὄντα, καὶ εἰπὼν ὅτι παράνομοί εἰσιν,

20 ὅτι πολεμοῦσι τοῖς οὐδὲν ἡδικηκόσιν, ὅτι τὰ τοῦ Θεοῦ καθαιροῦσι), λέγει λοιπὸν καὶ τὴν τῶν δικαίων παρῴταξιν, κἀντεῦθεν δεικνὺς τὸ ἐκείνων εὐχείρωτον. Οὕτω καὶ ἡμεῖς τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀσθενῆ δοκιμάζωμεν, ἀλλὰ μὴ ἀφ' ὧν οἱ καταγέλαστοι τῶν ἀνθρώπων φοβοῦνται, ἐκ τούτων μᾶλλον

25 φοβώμεθα. Τί γὰρ φασί; Δεινός ἐστι, πονηρός ἐστι, χρημάτων ὄγκον περιβέβληται καὶ δυναστείαν. Διὰ τοῦτο μάλι-

χαία ἢ ἐξασθενίαις πού προξενεῖται ἀπὸ αὐτὸ εἰς αὐτούς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού κλωταοῦν ἐπάνω εἰς τὰ καρφιά, ἐκεῖνα μὲν δὲν τὰ ἔβλαψαν καθόλου, ἐνῶ τὰ πόδια των τὰ κατεμάτωσαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί. Ἐκτός δὲ ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη αἰτία πού ἐξολοθρεύει τὴν ἰσχὺν αὐτῶν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Ὅτι αὐτὰ πού ἐσὺ ἔκτισες κατὰ τρόπον τέλειον, αὐτοί», λέγει, «τὰ κατεκρήμνισαν». Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐσένα πολεμοῦν καὶ μάχονται, καταργοῦντες τὸν νόμον σου καὶ τὰ προστάγματά σου. Καθ' ὅσον ἐπιχειροῦν νὰ καταργήσουν τὰ προστάγματά σου, τὴν στιγμὴν πού αὐτὰ εἶναι τέλεια. Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ, ἢ ὅτι εἶναι καὶ παραβάται τοῦ νόμου. Καὶ αὐτὰ δὲ δὲν εἶναι μικρὰ αἰτία ἐξασθενήσεως, τὸ ὅτι δὲν ἐτήρησαν τὰ προστάγματά σου καὶ ἐπιχειροῦν νὰ κάμουν πόλεμον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τοὺς δικαίους πολεμοῦν καὶ μεταχειρίζονται δολιότητος, ἐπειδὴ δὲν ἀκούουν τὰ προστάγματά σου.

2. Ἄφοῦ λοιπὸν ὠμίλησε διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔδειξεν αὐτὴν νὰ συμβαίη ὄχι ἀπὸ τὰ αἴτια ἐκεῖνα πού συμβαίνουν εἰς ἄλλους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐθεώρει αὐτὸς ὀρθὰ (διότι δὲν εἶπε, δὲν ἔχουν χρήματα, οὔτε φρούρια, οὔτε συμμάχους, οὔτε πόλεις, οὔτε ὅτι εἶναι ἄπειροι πολέμων, ἀλλὰ παραβλέψας ὅλα αὐτὰ καὶ ἀδιαφορήσας δι' αὐτὰ ὡσάν νὰ μὴ ἔχουν καμίαν ἰσχύν, καὶ ἀφοῦ εἶπεν ὅτι εἶναι παράνομοι, ὅτι πολεμοῦν ἐκείνους πού δὲν τοὺς ἠδίκησαν εἰς τίποτε, ὅτι καταστρέφουν τὰ τοῦ Θεοῦ), ὀμιλεῖ πλέον καὶ διὰ τὴν παράταξιν τῶν δικαίων, καὶ ἀπὸ ἐδῶ παρουσιάζει τὸ εὐκολομάχητον τῶν ἀσεβῶν. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἄς θεωροῦμεν τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀδύνατον, ἀλλὰ δὲν πρέπει ἀπὸ ἐκεῖνα πού φοβοῦνται οἱ ἄξιοι διὰ γέλια ἄνθρωποι, ἀπὸ αὐτὰ νὰ φοβούμεθα ἐμεῖς περισσότερον. Διότι τί λέγουν; Εἶναι φοβερός, εἶναι πονηρός, περιβάλλεται ἀπὸ ὄγκον χρημάτων καὶ ἰσχυρὰν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο πρὸ πάντων τὸν θεωρῶ ἄξιον διὰ γέλια.

στα αὐτοῦ καταγεῖλω. Ταῦτα γὰρ εἶδη ἀσθενείας ἐσὶν. Ἄλλοῖδεν ἐπιβουλεύειν, γησί. Πάλιν ἕτερον εἶδος μοι λέγεις ἀσθενείας. Τί σὺν ὅτι πολλοὶ περιγίνονται τοιοῦτοι ὄντες; Ἐπειδὴ σὺ καλῶς πυκιεύειν εὐκ οἶδας; ἐπειδὴ καὶ σὺ ἔπερ
 5 τῶν αὐτῶν παγκρατιάζεις, ἀγ' ὧν ἐκεῖνοι γίνονται ἀσθενέστεροι, περὶ δόξης καὶ δυναστείας.

Φεῦγε τοῦ ἀγῶνος τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐτέρωθεν δάλλε τοῦς ἐπιόντας, ἐπιεικέα τὸν ἀλαζόνα, περὶ τὸν πλεονέκτην. ἐγκρατεία τὸν ἀκόλαστον, γιλοφροσύνη τὸν φθοροτρόν, καὶ
 10 οὕτως αὐτῶν περίεση ραδίως. Ἄλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, διηγησάμενος τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀντιδίκων, ὅρα πῶς καὶ τοῦ δικαίου λέγει τὴν πανολλίαν. Ἐπάγει γάρ «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησε;». Τουτέστιν, ἐκείνων σὺντω παραταυτομένων, ζητεῖς πόθεν ὠπλίσατο ὁ δίκαιος; Ἄκουε «Κύριος ἐν ναφ
 15 ἀγίῳ αὐτοῦ. Κύριος ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ». Εἶδες πῶς συντόμως τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ διηγῆσαι; Τί ἐποίησεν ἐρωτῆς; Ἐπὶ τὸν Θεὸν κατέφυγε τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸν πανταχοῦ παρόντα. Οὐ τόξα ἔτεινε, οὐδὲ φαρέτραν ἠτιόμαζε, καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἐν οκοιομήτῃ παρετάξατο, ἀλλὰ, πάν
 20 τα ταῦτα ἀφείς, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα πάνσιν ἐπειείχισε, καὶ τοῦτον αὐτοῖς ἀντίστησε τὸν σὺδενὸς τούτων δεόμενον, οὐ καιρῶν, οὐ τόπων, οὐχ ὑπῶν, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ νεύματι πάντα ἀνύοντα. Εἶδες συμμαχίαν ἄμαχόν τε καὶ εὐκόλον, καὶ ραδίαν;

25 «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πέννητα ἐπιβλέπουσι, τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς νόθους τῶν ἀνθρώπων. Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ, ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, μοσεῖ τὴν ἐναντιοῦ ψυχὴν». Ἄλλος, «Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ δοκιμάζω». Ἄλλος, «Κύριος δίκαιος ἐξεταστής». Ἄλλος «Αἰ-

Διότι αὐτὰ εἶναι δείγματα ἀδυναμίας. Ἄλλά, λέγει, γνωρίζεις νὰ ἐπιβουλεύεται τοὺς ἄλλους. Πάλιν μοῦ ἀναφέρεις ἄλλο εἶδος ἀδυναμίας. Διατί λοιπὸν οἱ περισσότεροι ὑπερισχύουν τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι τέτοιοι; Ἐπειδὴ αὐτὸν δὲν γνωρίζεις νὰ μάχῃσαι καλῶς· ἐπειδὴ καὶ σὺ ἀγωνίζεσαι διὰ τὰ ἴδια πράγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι γίνονται ἀσθενέστεροι, διὰ τὴν δόξαν δηλαδὴ καὶ τὴν ἐξουσίαν.

Ἀπόφευγε τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἀγῶνος καὶ μὲ ἄλλα μέσα πολέμησε ἐκείνους ποὺ βαδίζουν ἐναντίον σου, μὲ τὴν ἐπιείκειαν τὸν ἀλαζόνα, μὲ τὴν πτωχείαν τὸν πλεονέκτην, μὲ τὴν ἐγκράτειαν τὸν ἀκόλαστον, μὲ τὴν φιλοφροσύνην τὸν φθονερόν καὶ ἔτσι θὰ ὑπερισχύσῃς αὐτῶν εὐκόλως. Ἄλλά, ὅπως προανέφερα, ἀφοῦ ὄνέφερε τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀντιδίκων, πρόσεχε πῶς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν πανοπλίαν τοῦ δικαίου. Διότι προσθέτει· «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐπέτυχε;». Δηλαδὴ, ἐνῶ οἱ ἄδικοι ἔται παρατάσσονται, ζητεῖς νὰ μάθῃς ἀπὸ τοῦ ὀπλίσθη ὁ δίκαιος; Ἄκουε· «Ὁ Κύριος κατοικεῖ εἰς τὸν ἅγιόν ναόν του· ὁ Κύριος ἔχει τὸν θρόνον του εἰς τὸν οὐρανόν». Εἶδες πῶς περιέγραψε ἐν συντομίᾳ τὴν συμμαχίαν τοῦ δικαίου; Ἐρωτᾷς τί κατώρθωσε; Κατέφυγε εἰς τὸν Θεόν ποὺ κατοικεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρών. Δὲν ἐτέντωσε τόξα, οὔτε παρετάχθη μέσα εἰς τὸ σκότος, ἀλλά, παραλείψας ὅλα αὐτὰ, ἀντέταξεν εἰς ὅλους τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα, καὶ αὐτὸν παρέταξεν ἀπέναντι αὐτῶν, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἀνάγκην, οὔτε καιροὺς καταλλήλους, οὔτε τόπους, οὔτε ὄπλα, οὔτε χρήματα, ἀλλὰ ὅλα τὰ κατορθώνει μὲ τὸ νεῦμα του μόνον. Εἶδες συμμαχίαν ἀκαταμάχητον καὶ εὐκόλον καὶ ὠφέλιμον;

«Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς τὸν πτωχόν, τὰ βλέφαρά του ἐξετάζουν τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν εὐσεβῆ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Ἄλλος λέγει· «Τὰ βλέφαρά του ἐρευνοῦν». Ἄλλος «Ὁ

καιον δοκιμάζει και ἀσεβῆ, και ἀγαπῶντα ἄδικα ἐμίσησεν ἡ
 ψυχὴ αὐτοῦ». Ἄλλος, «Ὁ ἀγαπῶν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑαν-
 τοῦ ψυχὴν». Εἶδες σύμμαχον παρεσκευασμένον, βοηθὸν ἐπιρε-
 πισμένον, πανταχοῦ παρόντα, πάντα ὁρῶντα, πάντα βλέπον-
 5 τα τοῦτο ἔργον ἔχοντα μάλιστα, κἂν μηδεὶς ὁ παρακαλῶν ἦ,
 προροεῖν, κήδεσθαι, κωλύειν ἀδικουντίας, βοηθεῖν ἀδικουμέ-
 νοις, τοῖς μὲν ἀποδιδόναι τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων,
 τοῖς δὲ τιθέναι τὰς τιμωρίας τῶν ἁμαρτημάτων; Οὐδὲν οὖν
 ἄγνοεῖ· οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπιβλέπουσι τὴν οἰκουμένην.
 10 Οὐκ ἐπίσταιται δὲ μόνον, ἀλλὰ και βούλεται αὐτὰ διορθοῦν. Διὸ
 και ἕτερος τοῦτο αὐτὸ δηλῶν εἶπε, «Δίκαιος». Εἰ γὰρ δί-
 καιος, οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ἀπλῶς περιορᾶν γινόμενα. Ἀπο-
 στρέφεται τοὺς πονηροὺς, ἐπαινεῖ τοὺς δικαίους.

Εἶτα ὅπερ ἐν τῷ προτέρῳ ψαλμῷ ἔλεγε, δεικνὸς δι και
 15 αὐτῇ ἡ κακία ἰκανὴ αὐτοὺς ἀναλῶσαι, τοῦτο και ἐνταῦθα
 δηλῶν ἐπήγαγεν· «Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑ-
 αυτοῦ ψυχὴν». Πολέμιον γὰρ τῇ ψυχῇ πονηρία, ἐχθρὸν και
 ὀλέθριον ὥστε και πρὸ τῆς κολάσεως δίκην δίδωσιν ὁ πο-
 νηρός. Εἶδες πῶς εὐαλότους πάντοθεν δείκνυσι τοὺς ἐναν-
 20 τιουμένους, ὅταν και τοιοῦτον ἔχη σύμμαχον, και ἐκεῖνοι ὑπὸ
 τῶν οἰκείων ὅπλων ἀλίσκωνται, δι' ὧν φράττονται, διὰ τοῦ-
 των δαπανώμενοι, και ἑαυτοὺς θλάπτοντες; εἶδες τῆς συμμα-
 χίας τὴν ἐνκολίαν; Οὐ γὰρ δεῖ βαδίσαι πον και δραμεῖν, οὐδὲ
 χροῖματα ἀναλῶσαι, τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ παρόντος και πάντα
 25 ὁρῶντος. «Ἐπιθροέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας, πῶρ, και θεῖ-

Κύριος εἶναι δίκαιος ἔξεταστής». Ἄλλος, «ἔξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ καὶ ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, τὸν ἐμίσησεν ἢ ψυχὴ του». Ἄλλος, «Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Εἶδες σύμμαχον πανέτοιμον, βοηθὸν ἐξωπλισμένον, πανταχοῦ παρόντα, παῦ ὅλα τὰ βλέπει, ὅλα τὰ παρακολουθεῖ, ποῦ αὐτὸ εἶναι πρό πάντων τὸ ἔργον του, καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς δὲν τὸν παρακαλῆ, νὰ προνοῆ δι' αὐτόν, νὰ φροντίζῃ, νὰ ἐμποδίζῃ αὐτοὺς ποῦ τὸν ἀδικοῦν, νὰ βοηθῆ τοὺς ἀδικουμένους, εἰς ἄλλους μὲν νὰ ἀποδίδῃ τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων, εἰς ἄλλους δὲ νὰ ἐπιφέρῃ τὰς τιμωρίας τῶν ἀμαρτημάτων των; Τίποτε λοιπὸν δὲν ἄγνοεῖ, διότι οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐποπτεύουσι τὴν οἰκουμένην. Δὲν τὰ γνωρίζει μόνον, ἀλλὰ καὶ θέλει νὰ τὰ διορθώσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ἀκριβῶς, εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «Δίκαιος». Ἐὰν λοιπὸν εἶναι δίκαιος, δὲν θὰ ἀνεχθῆ νὰ συμβαίνουν αὐτὰ καὶ ἀπλῶς νὰ τὰ παραβλέπῃ. Ἀποστρέφεται τοὺς πονηροὺς, ἐπαινεῖ τοὺς δίκαιους.

Ἐπειτα ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγεν εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμόν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἢ κακία εἶναι ἱκανὴ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ καὶ ἐδῶ, ἐπρόσθεσεν «Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ψυχὴν του». Διότι ἡ πονηρία εἶναι πολέμιος τῆς ψυχῆς, ἐχθρὸς καὶ καταστροφὴ αὐτῆς· ὥστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλῃσιν τιμωρεῖται ὁ πονηρὸς. Εἶδες πῶς δείχνει ὅτι εἶναι ἀπὸ παντοῦ εὐκολοπρόσβλητοι οἱ ἐναντιοὶ, ὅταν ὁ δίκαιος καὶ τέτοιον ἔχῃ σύμμαχον καὶ ἐκεῖνοι ἐξολοθρεύονται ἀπὸ τὰ ἰδικά των τὰ ὄπλα, μὲ ἐκεῖνα ποῦ ὀχυρώνονται, μὲ ἐκεῖνα τὰ ἴδια καταστρέφονται καὶ θλάπτουν τοὺς ἑαυτοῦς των; εἶδες τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας; Διότι δὲν χρειάζεται νὰ βαδίσῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ κάπου, οὔτε νὰ ἐξοδεύσῃ χρήματα, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶπαι πανταχοῦ παρὼν καὶ ὅλα τὰ βλέπει. «Θὰ ἀποστείλῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐναντίον τῶν ἀμαρτωλῶν παγίδας, φωτιά καὶ θειάφι καὶ ἄνεμος

ον, καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἢ μερῖς τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν. "Οτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν, ἐνθύτητας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ". Ἄλλος, «Υῶσι ἐπὶ παρανομίους ἀνθρώπους». Ἄλλος, «Εὐθύτητας ὄφεται τὸ πρόσωπον αὐτῶν»,
 5 τούτεστι, τῶν δικαίων, ἢ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἰπὼν τὴν ἀπὸ τῆς κακίας δίκην, ἐπειδὴ ταύτης πολλοὶ καταφρονοῦσι, λοιπὸν κατασεύει τὴν τῶν ποιητῶν διάνοιαν ἀπὸ τῆς ἀνωθεν φερομένης πληγῆς, ἐμψυχτικῶς τῷ λόγῳ χρώμενος, καὶ διὰ γεθεῶν ὀνομάτων προσῶν. Ἦτο γὰρ, καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα
 10 καταιγίδος, καὶ ἀνθρώπους αὐτοῖς ἀνωθεν λέγει ἕσθαι, τῇ μεταφορᾷ τῶν λέξεων τὸ ἄγνικιον τῆς τιμωρίας, τὸ δαριλῆς τῆς κολάσεως, τὸ ἐκόλον τῆς πληγῆς, τὸ διαπρητικὸν παρσιῆσαι θουλόμενος.

3. Τί ἔστιν, «Ἡ μερῖς τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν»; Τοῦτο αἰ-
 15 τοῖς κληρῶν, φησί, τοῦτο κτήμα, τοῦτω ἐνδιατρίψουσιν, ἐν τοῦτοις διαπαρηθήσονται. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία οὗ ὅτι πάντα ἐφοροῦν οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ἀτιμωρητὶ παραδομαεῖν. "Ὅπερ καὶ ἔτι-
 20 ρος προφήτης φησί: «Καθαρὸς ὁ ὀφθαλμὸς σου, τοῦ μὴ ὁρᾶν ποιητὰ, καὶ ἐπιβλέπειν ἐπὶ πότους οὐ δειήσῃ» τοῦτο καὶ οὗτος παρίοιτοι λέγων: «Οτι δίκαιος Κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν». Τοῦτο τοῦ Θεοῦ μάλιστα ἐξαιρετικὸν ἀποδέξασθαι τὰ δίκαια, τὴν ὀρθότητα καὶ οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο εἰς τέλος τῶν ἐτέρως γινόμενων. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν: «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα πῶς ἐρεῖτε
 25 τῇ ψυχῇ μου, μεταναστεύον ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς σιουθίον;». Οἱ

ὀλέθριος, θὰ εἶναι τὸ μερίδιον πού θὰ γεμίση τὸ ποτήρι των. Διότι ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἔχει τὸ πρόσωπόν του ἐστραμμένον πρὸς τοὺς εὐθεῖς καὶ δίκαιους». Ἄλλος λέγει, «Θὰ ρίψη ὡς βροχὴν ἐναντίον τῶν παρανόμων κάρβουνα ἀναμμένα». Ἄλλος, «Μὲ ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην θὰ ρίψη τὸ βλέμμα του πρὸς αὐτούς», δηλαδὴ τοὺς δίκαιους ἢ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄφοῦ ὠμίλησε διὰ τὴν τιμωρίαν πού προέρχεται ἀπὸ τὴν κακίαν, ἐπειδὴ αὐτὴν πολλοὶ τὴν περιφρονοῦν, εἰς τὴν συνέχειαν καταθρουβεῖ τὴν διάνοιαν τῶν πονηρῶν μὲ τὸ πλήγμα πού ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, χρησιμοποιοῦν ἔμφρασιν εἰς τὰ λόγια του καὶ ἀναφέρων φοβερὰ ὀνόματα. Διότι λέγει φωτιά καὶ θειάφι καὶ ἄνεμον ὀλέθριον καὶ κάρβουνα ἀναμμένα θὰ ρίψη ἐναντίον των ὡς βροχὴν, θέλων νὰ παραστήσῃ μὲ τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τῶν λέξεων τὸ ἀναπόφευκτον τῆς τιμωρίας, τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, τὴν εὐκολίαν τοῦ πλήγματος καὶ τὴν καταστροφὴν.

3. Τί σημαίνει, «Ἡ μερίς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν»; Αὐτό, λέγει, εἶναι ὁ κλῆρος των, αὐτὸ εἶναι τὸ κτῆμα των, μέσα εἰς αὐτὸ θὰ ζήσουν, μὲ αὐτὰ θὰ ἐξολοθρευθοῦν. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ αἰτία, διότι ἐκεῖνος πού ὅλα τὰ ἐποπτεύει δὲν θὰ ἀνεχθῆ νὰ φύγουν αὐτὰ ἀτιμώρητα. Πράγμα πού καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Εἶναι καθαρὸς ὁ ὀφθαλμὸς σου, Κύριε, καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ βλέπῃ πονηρὰ ἔργα καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ βλέπῃ πόνους ἀνθρώπων»· αὐτὸ καὶ αὐτὸς παριστάνει μὲ τὰ λόγια, «Διότι ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην». Αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ ἰδιαιτέρον γνῶρισμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ν' ἀποδέχεται τὰ δίκαια καὶ τὴν ὀρθότητα καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθῆ μέχρι τέλους τὰ ὅσα συμβαίνουν ἀντίθετα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν· «Εἰς τὸν Κύριον ἐστήριξα τὰς ἐλπίδας μου· πῶς θὰ εἰπῆτε εἰς τὴν ψυχὴν μου, φεῦγε ὡς μετανάστης καὶ πέτα ὡσάν σπουργίτης εἰς τὰ ὄρη;». Διότι ἐκεῖνοι μὲν πού στηρίζουν τὰς

μὲν γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πεποιθότες, οὐδὲν ἄμεινον τοῦ
 σιρουθίου διάκεινται, ὃ τῇ ἐρημίᾳ θαρροῦν, εὐχείρωτον ἄπαι-
 ρίνεται. Τοιοῦτος ὁ ἐπὶ χορήμασιν ἐλλίξων. Καθάπερ ὁ σιρου-
 θὸς καὶ ὑπὸ παιδίων ἀλίσκεται, καὶ ἰξοῦ καὶ παγίδος καὶ
 5 μυρίοις ἐτέροις, οὐτιῶ καὶ ὁ πλουτῶν, καὶ ὑπὸ οἰκείων, καὶ
 ὑπὸ πολεμίων· καὶ ἐκείνου μᾶλλον ἐπισφαλέστερον ζῆ, πολ-
 λούς ἔχων τοὺς ἰξεύοντας, καὶ πρὸ ἐκείνων, πονηρὰς ἐπιθυ-
 μίας· καὶ μετανάστης ἐστίν, ἀεὶ μετὰ τῶν καιρῶν ἰσιάμενος,
 καὶ δημίων ὀργὰς δεδοικώς, καὶ βασιλέως θυμὸν, καὶ κο-
 10 λάκων ἐπιθυλάς, καὶ φίλων δόλους· καὶ πολεμίων ἐπισπιάν-
 των, μᾶλλον πάντων τρέμει, καὶ εἰρήνης οὐσης, ὑφορᾷται
 τοὺς ἐπιθούλους· οὐ γὰρ ἔχει πλοῦτον μόνιμον καὶ ἀναφαί-
 ρετον. Διὰ τοῦτο ἀεὶ πέτεται καὶ μετανίσταται, τὰς ἐρήμους
 διώκων καὶ τὰ ὄρη, ἐν σκοτιμύρῃ διάγων, καὶ παρὰ σκότιος
 15 ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ ἔχων, καὶ δόλους ῥάπτων.

Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος τοιοῦτος. Αἱ γὰρ τῶν δικαίων ὁδοὶ
 ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν. Οὕτε γὰρ ἐπιθουλεύειν αἰροῦνται,
 οὕτε ἀδικεῖν, ἀλλ' ἀνειμένην ψυχὴν ἔχουσιν. Οὔτοι δὲ ἀεὶ
 δόλους ῥάπτοντες, ἀεὶ ἐν σκότῳ καὶ φόβῳ εἰσὶ, καθάπερ οἱ
 20 λησταί, καὶ οἱ τοιχωρῶχοι, καὶ οἱ μοιχοί, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σκό-
 τος ὀρῶσι, τῆς ψυχῆς αὐτῶν ὑπὸ δέους θαλλομένης. Πῶς
 οὖν ἂν διασκεδασθεῖν τὸ σκότιος τοῦτο; Εἰ πάντων τούτων
 ἐναντὸν ἀποσιήσας, ἐκκρεμασθεῖς τῆς ἐλλίδος τοῦ Θεοῦ, κἂν
 μυριάκις ἁμαρτωλὸς ᾖς. «Ἐμβλέφατε» γὰρ, φησὶν, «εἰς ἄο-

ἐλπίδας των εἰς τὰ βιωτικά πράγματα, δὲν εἶναι καθόλου εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ τὸν σπουργίτην, ὁ ὁποῖος ἐλπίζων νὰ εὖρη τὴν ἀσφάλειάν του εἰς τὴν ἐρημίαν, συλλαμβάνεται εὐκολὰ ἀπὸ ὅλους. Τέτοιος εἶναι ἐκεῖνος πού στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὰ χρήματα. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ σπουργίτης συλλαμβάνεται καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ μὲ ἰξόβεργες καὶ παγίδας καὶ μὲ ἀπείρους ἄλλους τρόπους, ἔτσι καὶ ὁ πλούσιος, ἐπιβουλεύεται καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, καὶ ζῆ μὲ μεγαλυτέραν ἀνασφάλειαν ἀπὸ τὸν σπουργίτην, ἔχων πολλοὺς πού τοῦ στήνουν παγίδας, καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκείνους ἔχει τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας· καὶ εἶναι μετανάστης, ἐξαρτῶν τὴν ζωὴν του ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε καιροὺς, καὶ φοβεῖται τὴν ὀργὴν τῶν δημίων καὶ τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως καὶ τὰς ἐπιβουλάς τῶν κολάκων καὶ τοὺς δόλους τῶν φίλων· καὶ ὅταν ἐμφανισθοῦν ἐχθροὶ του, τρέμει περισσότερον ἀπὸ ὅλους, ὅταν δὲ ἐπικρατῆ εἰρήνη, ὑποπιτεύεται τοὺς ἐπιβούλους· διότι δὲν ἔχει πλοῦτον μόνιμον καὶ πού νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ τοῦ ἀφαιρεθῆ. Διὰ τοῦτο πάντοτε φεύγει καὶ ἀλλάζει τόπους, ζητῶν τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη, ζῶν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, καὶ ἐν ὧρα μεσημβρίας περιβάλλεται ἀπὸ πυκνὸ σκοτάδι καὶ σκέπτεται δολιότητας.

Δὲν εἶναι ὁμως τέτοιος ὁ δίκαιος. «Διότι οἱ δρόμοι τῶν δικαίων λάμπουν ὅμοια μὲ τὸ φῶς»³. Καθ' ὅσον οὔτε θέλουν νὰ ἐπιβουλεύωνται τοὺς ἄλλους, οὔτε νὰ τοὺς ἀδικοῦν, ἀλλὰ ἔχουν ψυχὴν ἀπηλλαγμένην ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ἐνῶ οἱ πλούσιοι πάντοτε μηχανεύονται δολιότητας, ζοῦν πάντοτε μέσα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ τὸν φόβον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ λησταί, οἱ διαρρηκταὶ καὶ οἱ μοιχοί, καὶ ἀκόμη καὶ τὴν ἡμέραν βλέπουν σκοτάδι, διότι ἡ ψυχὴ των εἶναι κυριευμένη ἀπὸ τὸν φόβον. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ διαλυθῆ αὐτὸ τὸ σκοτάδι; Ἐάν ἀπομακρύνῃς τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ ὅλα αὐτά καὶ στηρίξῃς τὰς ἐλπίδας σου εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μύρια τὰ ἁμαρτήματά σου. Διότι

ζαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατη-
 σχόνθη;». Οὐκ εἶπε, 'δίκαιος', ἀλλὰ, «Τίς;». Καὶ ἁματωλός,
 φησί. Τὸ γὰρ θαυμασιὸν τοῦτο ἐστίν, ὅτι καὶ ἁματωλοὶ ταύ-
 τῆς ἐχόμενοι τῆς ἀγκύρας, πᾶσιν εἰσιν ἀχείρωτοι. Τοῦτο
 5 γὰρ μάλιστα διαθέσεως τῆς πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν ἰσοσῦτοις
 κακοῖς βεβαρημένος θαρσύνῃς αὐτοῦ τῇ φιλανθρωπία. "Ωσ-
 περ γὰρ επικαίρατος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ ἄνθρωπον, οὕτω μακά-
 ριος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ Θεόν. Πάντων τοίνυν ἀποσιήσας σανίον,
 ταύτης ἔχον τῆς ἀγκύρας. Καὶ γὰρ ἐφορᾷ πάντα ὁ Θεός,
 10 καὶ κρίνει τὰ δίκαια, καὶ οὐ κρίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔρ-
 γον ἐξάγει. Διὰ τοῦτο εἰπὼν αὐτοῦ περὶ τῆς δικαιοσύνης,
 ἔδειξε καὶ τὴν τιμωρίαν, διὰ τοῦ πηρός, διὰ τῆς καταιγίδος·
 καὶ τοῦτο δὲ ποιεῖ, κηδόμενος ἐκείνων, καὶ διὰ τῆς κολάσε-
 ως σωφρονεσιτέρους ποιῶν. Πάντων οὖν ἕνεκεν προσίωμεν
 15 αὐτῷ, καὶ διηγεκῶς μένωμεν πρὸς αὐτὸν ὀρῶντες. Οὕτω γὰρ
 καὶ πάντων ἐπιευξόμεθα τῶν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
 Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λέγει «Προσέξατε τὰς ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε, ποῖος ἤλπισεν εἰς τὸν Κύριον καὶ κατεντροπιάσθη;»⁴. Δὲν εἶπε, ἴδικαιος, ἀλλὰ, «ποῖος;». Καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, εἶναι ἀμαρτωλός. Διότι τὸ ἀξιοθαύμαστον αὐτὸ εἶναι, ὅτι δηλαδὴ καὶ οἱ ἀμαρτωλοί, ὅταν στηρίξουν τὰς ἐλπίδας των εἰς αὐτὴν τὴν ἄγκυραν, γίνονται ἀκατανίκητοι ἀπὸ ὄλους. Καθ' ὅσον αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι γνώρισμα τῆς διαθέσεως πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν στηρίξῃς τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὴν φιlanθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἂν ἀκόμη βαρύνεσαι μὲ πάρα πολλὰ κακά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἐπικατάρατος ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔτσι μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν. Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπομακρύνῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ὅλα, στηρίξου εἰς αὐτὴν τὴν ἄγκυραν τῆς ἐλπίδος. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ὅλα τὰ βλέπει καὶ κρίνει τὰ δίκαια καὶ ὄχι μόνον κρίνει, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ εἰς ἔργον. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ὠμίλησε περὶ τῆς δικαιοσύνης του, ἔδειξε καὶ τὴν τιμωρίαν, διὰ τοῦ πυρός, διὰ τῆς καταγιγίδος καὶ αὐτὸ τὸ κάμνει ἐπειδὴ ἐνδιαφέρεται δι' ἐκείνους, καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν τοὺς κάμνει σωφρονεστέρους. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἅς μεταβαίνωμεν πρὸς αὐτὸν καὶ συνεχῶς ἅς μένωμεν προσηλωμένοι εἰς αὐτόν. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ἀγδότης». Ἄλλος,
«Τῷ νικοποιοῦ ὑπὲρ τῆς ἀγδότης». Ὁ δὲ
5 Ἑβραῖος, «Ἀσεμινίθ», γρησί.

«Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὄσιος, ὅτι ὀλιγό-
θησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».
Ἄλλος, «Ὅτι ἐπεράνησαν πιστοὶ ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώ-
πων».

10 1. Δύσκολον μὲν ἀρετὴ καὶ δυσκατόρθωτον καὶ καθ' ἐ-
αυτό, μάλιστα δέ, ὅταν ἐν σπάνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁ ἐρ-
γαζόμενος ᾖ. Καθάτερο γὰρ φέρεται μὲν ὁδοιπορία πόρον, πολ-
λῷ δὲ πλέον ὅταν μόνος ὁ ὁδοιπόρος ᾖ, καὶ μηδένα τὸν κοι-
νωῦντα τῆς ὁδοιπορίας ἔχη, οὔτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Οὐδὲ
15 γὰρ μικρὸν ἀδελφῶν κοινωνία καὶ παράκλησις. Διὸ καὶ Παῦ-
λὸς φησὶ «Κατακοῦντες ἑαυτοὺς εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ
καλῶν ἔργων». Διὰ δὴ τοῦτο μάλιστα τοὺς παλαιοὺς μακαρί-
ζειν ἄξιον, εὐχ ὅτι κατώρθωσαν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ σῆχυον
πυλλοῦ τῆς ἀρετῆς ὄσιος, καὶ τῶν κατορθούτων οὐδαμοῦ φαι-
20 νομένων. Τοῦτο γοῦν καὶ ἡ Γραφή ἀνιτιτομένη ἔλεγε «Νῶε
δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο τὸν Ἀβραάμ
θαυμάζομεν, διὰ τοῦτο τὸν Λῶι, διὰ τοῦτο τὸν Μουσῆα, δι
καθάτερο ἐν βαθείᾳ νυκτὶ ἀστέρους ἐφαίνοντο, καὶ μεταξὺ τῶν
ἀκανθῶν ῥόδα, καὶ ἐν μυρίοις λύκοις πρόβατα, τὴν ἐναντίαν

1. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ καὶ ἐγρᾶφη πιθανὸν ὅταν ἐδιώκεται ὑπὸ τοῦ Σαοῦλ. Ὁ Δαυὶδ ἐπικαλούμενος τὴν πρᾶσταιάν καὶ αωτη-
ρίαν του ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, παραπνεῖται διὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ
ψεύδους καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς εὐσεβείας. Ἐνθυμούμενος ὅμως τὸν
τελικὸν θρίαμβον τοῦ ἀγαθοῦ παρηγαρεῖται καὶ ἀναμένει τὴν ἐπέμβα-
σιν τοῦ Θεοῦ πρὸς πρᾶσταιάν τῶν δικαίων.

1α. Δηλαδή τῆς Κυριακῆς.

2. Ἑβρ. 10, 24.

3. Γεν. 6, 9.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ'

Τίτλος· «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης»¹.
Ἄλλος, «Εἰς τὸν νικοποιὸν ὑπὲρ τῆς ὀγδόης». Ὁ δὲ ἑβραϊκὸς τίτλος εἶναι, «Ἀσεμινίθ».

Σῶσε με, Κύριε, διότι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐνάρετος καὶ ἀφωσιωμένος εἰς ἐσένα, διότι ὀλιγόστευσαν αἱ ἀλήθειαι καὶ περιεφρονήθησαν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος ἐξηγεῖ, «Διότι ἐτελείωσαν οἱ πιστοὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων».

1. Εἶναι δύσκολον πρᾶγμα ἡ ἀρετὴ καὶ δυσκατόρθωτον καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, πρὸ πάντων ὅμως ὅταν αὐτὸς πού τὴν ἀσκει ζῆ μεταξὺ σπανίων ἀγαθῶν ἀνθρώπων. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὀδοιπορία προξενεῖ μὲν κούρασιν καὶ μάλιστα πολὺ περισσοτέραν ὅταν ὁ ὀδοιπόρος εἶναι μόνος καὶ δὲν ἔχη κανένα πού νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν ὀδοιπορίαν του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι μικρᾶς σημασίας ἡ συναναστροφή καὶ ἡ παρηγορία τῶν ἀδελφῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἄς προσέχωμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ παροτρυνώμεθα πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὰ καλὰ ἔργα»². Διὰ τοῦτο λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν ἀξίζει νὰ μακαρίζωμεν τοὺς παλαιοὺς, ὄχι διότι κατώρθωσαν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ διότι καὶ ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψις τῆς ἀρετῆς καὶ πουθενὰ δὲν ἐφαίνοντο ἐνάρετοι ἄνθρωποι. Αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινισσομένη καὶ ἡ Γραφή ἔλεγεν· «Ὁ Νῶε ὑπῆρξεν ὁ μόνος δίκαιος καὶ τέλειος τῆς γενεᾶς του»³. Διὰ τοῦτο θαυμάζομεν τὸν Ἀβραάμ, διὰ τοῦτο τὸν Λῶτ, διὰ τοῦτο τὸν Μωυσῆν, διότι ἐφαίνοντο ὡσάν ἀκριβῶς ἀστέρες μέσα εἰς κατασκότεινον νύκτα καὶ ὡσάν τριαντάφυλλα ἀνάμεσα εἰς ἀγκάθια καὶ ὡσάν πρόβατα

πᾶσιν ὀδεύοντες ὁδόν, καὶ μὴ διακοπτόμενοι. Εἰ γὰρ ἐπὶ πλῆθους αὐτὸ τοῦτο δυσκολίαν φέρει, καὶ πολλῶν τὴν ἐναντίαν ποιουμένων, ὁ μόνος ἀπεναντίας τοῦ πλῆθους βαδίζων πολλὰ ὑπομένει πράγματα, καὶ εἰ ἐν ναυτιλίᾳ δὲ χαλεπὸν, τοῦ ροθίου τὴν ἐναντίαν φερομένου, πρὸς τὴν ἐναντίαν τὸ πλοῖον ἰθύνειν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀρετῆς.

Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος οὖτος, ἅτε δὴ μόνος αὐτῆς ἐπευλημμένος, πάντων τὴν ἐναντίαν βαδίζόντων, ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν καταφεύγει, λέγων «Σῶσόν με, Κύριε». Οὐδὲν οὖν ἄλλο, ἢ τοῦτο ἐντεῦθεν δηλοῦ τῆς ἄνωθὲν μοι χρεία χειρός, τῆς ροπῆς τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν, τῆς συμμαχίας ἐκείνης. Τὴν γὰρ ἐναντίαν πᾶσιν ὀδεύων ὁδόν, πολλῆς δέομαι τῆς προνοίας. Καὶ οὐκ εἶπε, 'σῶσόν με, ὅτι σὸ γέγονεν ὁσῖος', ἀλλ' «Ὅτι ἐκκλέλοιπεν ὄσιος», δεικνὺς ὅτι καὶ οἱ ὄντες ἀλώλοντο, ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ κακία καὶ περιεγένετο ἡ νόσος. Τοῦτο καὶ Παῦλος φοβεῖται λέγων «Οὐκ οἶδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ ἅρμα ζυμοῦ;». Καὶ πάλιν «Φθειρόουσιν ἦθη χρησιὰ ὀμιλῖαι κακαί». Τί ἐστιν, «Ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι»; Πολλαί εἰσιν αἱ ἀλήθειαι. Καθάπερ ἐπὶ τῶν χρωμάτων, καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, τὰ μὲν ἐσιν ἀληθῆ, τὰ δὲ ψευδῆ, καὶ ἔστι πορφύρα ἀληθῆς, καὶ πορφύρα ψευδῆς, καὶ ἐπὶ κρόκον, καὶ ἐπὶ τῶν λίθων, καὶ ἐπὶ ἀρωμάτων, καὶ ἐπὶ ἐτέρων τοιούτων, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν. Ἀλήθεια γὰρ τὸ ὄντως ὄν, ψεῦδος δὲ τὸ μὴ ὄν. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα

4. Α' Κορ. 5. 6

5. Α' Κορ. 15, 33.

6. Κρόκος· φυτὸν βολβωδές, ἀπὸ τὸ ἄνθος τοῦ ὁποίου ἐξάγεται βαφικὴ ὕλη χρώματος κιτρίνου.

ἀνάμεσα εἰς μυρίους λύκους, βαδίζοντες τὸν ἀντίθετον δρόμον ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ἐβάδιζον ὅλοι οἱ ἄλλοι, καὶ χωρὶς νὰ διακόπτουν τὴν πορείαν των. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν πλήθους, αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ πλῆθος προξενεῖ δυακολίαν, καὶ ὅταν πολλοὶ βαδίζουν πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, ἐκεῖνος ποῦ μόνος βαδίζει τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν πρὸς τὸ πλῆθος ὑπομένει πολλά πράγματα, καὶ ἐὰν εἰς τὴν ναυτιλίαν εἶναι δύσκολον, ὅταν τὸ ρεῦμα εἶναι ἀντίθετον, νὰ κατευθύνῃ κανεῖς τὸ πλοῖον ἐνάντια πρὸς τὸ ρεῦμα, πολὺ περισσότερον αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀρετῆς.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἐπειδὴ λοιπὸν μόνος ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ὅλοι ἐβάδιζον τὸν ἀντίθετον δρόμον, καταφεύγει εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, λέγων· «Σῶσε με, Κύριε». Τίποτε ἄλλο λοιπὸν δὲν δείχνει μὲ αὐτό, παρά τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ χρειάζομαι τὴν ἄνωθεν βοήθειαν, τὴν βοήθειαν τῆς οὐρανοῦ δυνάμεως καὶ τὴν συμμαχίαν ἐκείνης. Διότι, βαδίζων τὸν ἀντίθετον δρόμον μὲ ὅλους, ἔχω μεγάλην ἀνάγκην τῆς θείας προνοίας. Καὶ δὲν εἶπε, ἴσῳσε με, διότι δὲν ὑπῆρξεν ἐνάρετος ἄνθρωπος ἄλλὰ «Διότι ἐξηφανίσθη ὁ ἐνάρετος καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Θεόν», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ αὐτοὶ ποῦ ὑπῆρχαν ἐξηφανίσθησαν, ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ κακία καὶ ἐκυριάρχησεν ἡ νόσος. Αὐτὸ φοβεῖται καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι μικρὴ ποσότης ζύμης ζυμώνει ὅλο τὸ φύραμα;»⁴. Καὶ πάλιν· «Διαφθεύρουσι τὰ καλὰ τὰ ἥθη αἱ κακαὶ συναναστροφαί»⁵. Τί σημαίνει, «Ὡλιγώθησαν αἱ ἀληθεῖαι»; Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη ἀληθείας. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, ἄλλα μὲν εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἄλλα ψεύτικα, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κρόκου⁶ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν χρωμάτων καὶ πολλῶν ἄλλων παρομοίων, ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ἀρετάς. Διότι ἀλήθεια εἶναι ἐκεῖνο ποῦ πραγματικὰ ὑπάρχει, ἐνῶ ψεῦδος εἶναι

- διέστραπτο καὶ ἡμαῦρωτο, οὐ τὴν ὑπόστασιν ἀπολέσαντα ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων φυγαδευθέντα, διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε μόνον, ὅτι «Ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι», ἀλλ', «Ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων», προσέθηκε, τοῦτο αὐτὸ δηλῶσαι βου-
 5 λόμενος. Σκόπει δέ. Ἔστι κόσμος ἀληθῆς, ἐστὶ καὶ ψευδῆς. Τίς οὖν ὁ ἀληθῆς κόσμος; Ὁ περὶ ψυχῆν. Τίς δὲ ψευδῆς; Ὁ περὶ σῶμα. Ἔστι πλοῦτος ἀληθῆς, ἐστὶ καὶ ψευδῆς. Ψευ-
 δῆς ὁ τῶν χρημάτων, ἀληθῆς ὁ τῶν κατορθωμάτων. Ἔστιν
 εὐφροσύνη, ἢ μὲν ψευδῆς, ἢ δὲ ἀληθῆς, καὶ κάλλη, καὶ δι-
 10 ραστεῖαι, καὶ δόξαι. Ἀλλ' οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλήθειαν τούτων ἀγένητες, τὰ ψευδῆ διώκουσιν. Ὡσπερ γὰρ
 ἐστὶν ἄνθρωπος ἀληθῆς καὶ ψευδῆς, ἀληθῆς μὲν ὁ ζῶν καὶ
 ἐνεργῶν, ψευδῆς δὲ ὁ γεγραμμένος, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν
 ἀρετῶν ἐστὶν ἰδεῖν.
 15 «Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ. Κεί-
 λη δόλια ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησαν κακῶν». Ἄλλος
 φησὶν, «Ἐν καρδίᾳ ἄλλη καὶ ἄλλη λαλεῖ». Δύο κακίας λέγει
 ἐνταῦθα, καὶ ὅτι μάταια ἐλάλησαν, καὶ ὅτι πρὸς τὸν πλησίον
 ἢ τὰ ψευδῆ μάλιστα φησὶν, ἢ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόνητα. Τοιοῦ-
 20 τόν τι καὶ ὁ Παῦλός φησι λέγων «Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλή-
 λους». Καὶ τὸ δὴ χαλεπότερον, ὅτι πάντες ἦσαν διεφθαρμέ-
 ροι. Διὸ οὐκ εἶπεν, ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' «Ἐκαστος». Οὐδὲ γὰρ ἦν ἀπλῶς ἐπιβόλαιος ἢ κακία, ἀλλὰ κείρωθεν,
 καὶ ἀπὸ καρδίας. «Ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ» ὅπερ ἕτερος

ἐκεῖνο ποῦ δὲν ὑπάρχει. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὰ διεστρεβλώθησαν καὶ ἡμαυρώθησαν, χωρὶς βέβαια νὰ ἔχασαν τὴν πραγματικὴν ὑπόστασιν των, ἀλλὰ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο δὲν εἶπε μόνον, ὅτι «Ὀλιγόστευσαν αἱ ἀλήθειαι», ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν «Ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων», θέλων αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ δείξῃ. Πρόσεχε δέ. Ὑπάρχει κόσμος ἀληθινός, ὑπάρχει καὶ ψεύτικος. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ ἀληθινός κόσμος; Ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς. Ποῖος δὲ ψεύτικος; Ὁ κόσμος τοῦ σώματος. Ὑπάρχει πλοῦτος ἀληθινός, ὑπάρχει καὶ ψεύτικος. Ψεύτικος εἶναι ὁ κόσμος τῶν χρημάτων, ἀληθινός δὲ ὁ τῶν κατορθωμάτων. Ὑπάρχει εὐφροσύνη, ἢ μὲν εἶναι ψεύτικη, ἢ δὲ ἀληθινή, καθὼς ἐπίσης καὶ κάλλη καὶ ἐξουσίαι καὶ δόξαι. Ἄλλὰ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, παραβλέψαντες τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν, ἐπιδιώκουν τὰ ψεύτικα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὑπάρχει ἄνθρωπος ἀληθινός καὶ ψεύτικος, καὶ ἀληθινός μὲν εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ζῆ καὶ πράττει ἔργα, ψεύτικος δὲ εἶναι ὁ ζωγραφισμένος, τὸ ἴδιο λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀρετῶν.

«Ψευδῆ καὶ ἀπατηλὰ λόγια λέγει ὁ καθένας πρὸς τὸν πλησίον του. Μὲ τὰ δόλια χεῖλη των διαλαλοῦν ὅλην τὴν κακίαν των ποῦ θρίσκεται μέσα εἰς τὴν καρδίαν των». Ἄλλος λέγει: «Ἄλλα ἔχει ἡ καρδία των καὶ ἄλλα λέγουν τὰ χεῖλη των». Διὰ δύο κακίας ὁμιλεῖ ἐδῶ, καὶ ὅτι εἶπαν ψευδῆ καὶ ἀπατηλὰ λόγια καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπαν πρὸς τὸν πλησίον· μάταια ὀνομάζει ἢ τὰ ψευδῆ λόγια, ἢ τὰ περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ. Κάτι παρόμοιον λέγει καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὰ λόγια· «Μὴ λέγεται ψέμματα ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον»⁷. Ἄλλὰ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι, ὅτι ὅλοι ἦσαν διεφθαρμένοι. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλὰ «Ὁ καθένας». Οὔτε βέβαια ἡ κακία των ἦτο ἀπλῶς ἐπιφανειακὴ, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας των. «Ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ»,

ἐρημηρευτής, «Ἐν καρδίᾳ ἄλλῃ, καὶ ἄλλῃ», εἶπε, διδάσκον ὅτι πολλὴ διπλὴ ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ. Τοῦτο πολεμίων πάντων πιχρότερον. Οἱ μὲν γὰρ εἰσι φανεροὶ καὶ δῆλοι, ὅθεν καὶ εὐφύλακτοι γίνονται οἷοι δὲ ἕτερον προσωπεῖον προσβαλλόμενοι, καὶ ἕτερον ὄντες, δυσφώρατοι τοῖς ἐπιβουλευομένοις καθίστανται, τῶν τὰ ξίφη κρυπτόντων ὄντες πολλῶ χαλεπότεροι.

«Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, καὶ γλώσσαν μεγαλορρήμονα, τοὺς εἰπόντας τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυννοῦμεν». Ἄλλος, «Δυναστεύσομεν». «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἔστιν». Ἄλλος, «Σὺν ἡμῖν πάρεσιν». «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ἄλλος, «Τίς κυριεύσει ἡμῶν;». Εἶδες κηδεμονίαν προφήτου, πῶς ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεται; Οὐ γὰρ δὴ κατ' αὐτῶν ἔστι τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν. Οὐ γὰρ εἶπεν αὐτοὺς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἀφανισθῆναι. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐξολοθρεύσει Κύριος αὐτούς, ἀλλὰ, «Τὰ χεῖλη τὰ δόλια».

2. Καὶ πάλιν οὐχὶ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν γλῶττιαν, τὴν ἀπόνοιαν, τὸν δόλον ἀραιωθῆναι ἀξιοῖ, τὴν ὑπερηφανίαν ἐκκοπήναι. Κωμωδῶν δὲ αὐτῶν τὴν ἄνοιάν φησι, «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἔστι. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστι;». Μαινομένων καὶ παραφρόνων τὰ ρήματα. Λιά δὴ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀπειραντίας αὐτοῖς φθεγγόμενος παραινεῖ, «Οὐκ ἐστὲ ἐαυτῶν τιμῆς ἠγοράσθητε» καὶ κελεύει μηδὲ ἐαυτοῖς ζῆν. Οὐ σά ἐστι τὰ χεῖλη, φησὶν, ἀλλὰ τοῦ Δεσπότη. Αὐτὸς γὰρ ἐποίησεν

8. Α' Κορ. 6, 19 - 20.

9. Ρωμ. 14, 7.

πράγμα πού ἄλλος ἐρμηνευτής ἐρμηνεύει μὲ τὰ λόγια, «Ἐν καρδίᾳ ἄλλη καὶ ἄλλη», διδάσκων ὅτι ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν καρδίαν των πολλὴ διπροσωπία. Αὐτὴ ἡ διπροσωπία εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς. Διότι οἱ μὲν ἐχθροὶ εἶναι φανεροὶ καὶ ὄρατοί, καὶ ἔτσι εὐκόλα προφυλάσσεται κανεὶς ἀπὸ αὐτούς, ἐνῶ αὐτοὶ παρουσιάζοντες ἄλλο προσωπεῖον, ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα, δύσκολα γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπιβουλεύονται, καὶ εἶναι πολὺ πιό φοβερώτεροι ἀπὸ ἐκείνους πού κρύπτουν τὰ ξίφη των.

«Εἶθε νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁ Κύριος ὅλα τὰ χεῖλη τὰ δόλια καὶ τὰς γλώσσας ἐκείνων πού κομπάζουν μὲ ἀλαζονείαν καὶ λέγουν· θὰ ἀναδειξωμεν τὴν γλῶσσαν μας μεγάλην καὶ ὑψηλὴν». Ἄλλος ἐξηγεῖ, «Θὰ ἐξουσιάζωμεν τὴν γλῶσσαν μας». «Ἐξουσιάζομεν τὰ χεῖλη μας». Ἄλλος λέγει, «Τὰ χεῖλη μας ἀνήκουν εἰς ἐμᾶς». «Ποῖος ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;» Ἄλλος, «Ποῖος θὰ γίνῃ Κύριός μας;». Εἶδες ἐνδιαφέρον τοῦ προφήτου, πῶς προσεύχεται ὑπὲρ αὐτῶν; Διότι αὐτὸ πού λέγει δὲν στρέφεται ἐναντίον των, ἀλλὰ λέγεται ὑπὲρ αὐτῶν. Καθ' ὅσον δὲν ηὔχθη νὰ καταστραφοῦν αὐτοί, ἀλλὰ νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ κακία. Δὲν εἶπε, νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁ Κύριος αὐτούς, ἀλλὰ, «Τὰ χεῖλη τὰ ἀπατηλά».

2. Καὶ πάλιν δὲν ζητεῖ νὰ ἐξολοθρευθῇ ἡ οὐσία τοῦ διπροσώπου, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα, ἡ ἀλαζονεία, ἡ δολιότης καὶ νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ ὑπερηφάνεια. Διακωμωδῶν δὲ τὴν ἀνοησίαν αὐτῶν, λέγει, «Τὰ χεῖλη μας εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας. Ποῖος ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια μανιακῶν καὶ παραφρόνων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Παῦλος λέγων τὰ ἀντίθετα μὲ αὐτούς, διδάσκει, «Δὲν ἀνήκετε εἰς τὸν ἑαυτὸν σας ἡγοράσθητε ἀντὶ τιμήματος»⁸, καὶ συμβουλεύει νὰ ζῶμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας»⁹. Δὲν εἶναι ἰδικά σου τὰ χεῖλη, λέγει, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου. Διότι αὐτὸς τὰ ἐδημιούργησεν, αὐτὸς τὰ κατε-

αὐτά. αὐτὸς κατεσκεύασεν, αὐτὸς ζωὴν ἐπέτευσεν. Ἄλλὰ σὺ ἔχεις; Ἄλλ' οὐ πάνθ' ὅσα ἔχομεν, ταῦτα ἡμέτερα ἐπεὶ καὶ χρήματα ἔχομεν, εἰτέρων παρακαταθεμένων· καὶ γῆν μισθοῦμεθα, εἰτέρων ἡμῶν δεδωκότων. Οὕτω δὲ καὶ σοὶ ταῦτα
 5 ἐμίσησεν ὁ Θεὸς, οὐχ ἵνα ἀκάνθας φέρῃς, ἀλλ' ἵνα σπέρματα εἰς τὸ χρήσιμον μεταβάλλῃς· οὐχ ἵνα ἀπόνοιαν, οὐχ ἵνα δόλον, ἀλλ' ἵνα ταπεινοφροσύνην, ἀλλ' ἵνα εὐφημίαν, ἀλλ' ἵνα ἀγάπην ποιήσῃς δι' αὐτῶν βλαστάνειν. Καὶ ὀφθαλμοὺς ἔδωκεν, οὐχ ἵνα ἀκόλαστα βλέπῃς, ἀλλ' ἵνα σοφροσύνη αὐτοὺς
 10 καλλωπίξῃς καὶ χεῖρας, οὐχ ἵνα πλήττῃς, ἀλλ' ἵνα ἐλεῆς. Πῶς δὲ καὶ λέγεις, διὸ «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἐστίν», ὅταν τῆς ἁμαρτίας ἀντὶ ποιῆς δοῦλα, διὸν τῆς πορνείας, διὸν τῆς ἀκαθαρσίας;

«Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ὡ διαβολικοῦ ῥήματος, ὡ
 15 γρυχῆς δαιμονώδους. Ὁρᾷς, ἄνθρωπε, τὴν κτίσιν ἄπασαν ἀνακηρύττουσαν τοῦ Δεσπότου σου τὴν ἰσχύν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν πρόνοιαν, τὸ σῶμά σου, τὴν ψυχὴν, τὴν ζωὴν, τὰ ὀρόμενα, τὰ ἀόρατα, ἅπαντα, σχεδὸν εἰπεῖν, φωνὴν ἀφιέντα καὶ ἀνακηρύττοντα τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ
 20 λέγεις, «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν»; «Τοῦτο μανίας», τοῦτο παραπληξίας, τοῦτο διεσθαρμένης ψυχῆς. Διὰ τοῦτο τὰ μυρία κακά. Ἄλλ' οἷοι μὲν λέγουσι, «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ἄλλοι δὲ τὸν μὲν Δεσπότην ὁμολογοῦσι, τὸν δὲ περὶ τῆς κρίσεως ἀναιροῦσι λόγον καὶ τῆς κολάσεως, βραχείας χάρι-
 25 τος μεγάλῃν ὠνούμενοι κόλασιν, καὶ βουλόμενοι τῷ μὴ μεμνησθαι γεέννης παραμυθεῖσθαι ἑαυτοὺς, λανθάνουσι διὰ τῆς ἀφροβίας ταύτης εἰς τὸ βράθυρον ἑαυτοῦς τῆς ἀπωλείας ἐμβάλλοντες. Διὸ παρακαλῶ καὶ μεμνησθαι γεέννης, καὶ δια-

σκεύασεν, αὐτός τὰ ἔδωκε ζωὴν. Ἄλλα τὰ ἔχεις σύ; Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἰδικὰ μας ὅσα ἔχομεν· διότι καὶ χρήματα ἔχομεν, ἀλλὰ ἄλλοι τὰ ἔχουν καταθέσει· καὶ γῆν μισθώνομεν, ἀλλὰ ἄλλοι μᾶς τὴν ἔχουν δώσει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὰ σοῦ τὰ ἐμισθωσεν ὁ Θεός, ὄχι διὰ νὰ παράγῃς ἀγκάθια, ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβάλλῃς τὰ σπέρματα εἰς κάτι τὸ χρήσιμον· ὄχι διὰ νὰ δείχῃς ἀλαζονείαν καὶ δολιότητα, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃς νὰ φυτρῶνῃ δι' αὐτῶν ταπεινοφροσύνη, δοξολογία καὶ ἀγάπη. Καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς σοῦ τοὺς ἔδωκεν, ὄχι διὰ νὰ βλέπῃς ἀκόλαστα, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς στολίζῃς μὲ σωφροσύνην· καὶ χέρια σοῦ ἔδωκεν ὄχι διὰ νὰ κτυπᾷς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλεῆς. Πῶς δὲ λέγεις, ὅτι «Τὰ χεῖλη μας εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας», ὅταν τὰ ὑποδουλώνεις εἰς τὴν ἁμαρτίαν, εἰς τὴν πορνείαν καὶ εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν;

«Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Ὡς λόγια διαβολικὰ, ὡς ψυχὴ δαιμονισμένη. Βλέπεις, ἄνθρωπε, ὀλόκληρον τὴν κτίσιν ποῦ ἀνακηρύττει τοῦ Κυρίου σου τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν πρόνοιαν, τὸ σῶμα σου, τὴν ψυχὴν σου, τὴν ζωὴν σου, τὰ ὀρατὰ πράγματα, τὰ ἀόρατα, ὅλα σχεδόν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, νὰ ἀφήνουν φωνὴν καὶ νὰ διακηρύττουν τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ λέγεις, «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μανίας, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα παραφροσύνης, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ψυχῆς διεφθαρμένης. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ συμβαίνουν τὰ μύρια κακὰ Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν λέγουν, «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ Κύριός μας;». Ἄλλοι δὲ τὸν μὲν Κύριον ὁμολογοῦν, ἀρνοῦνται ὅμως τὴν περὶ κρίσεως καὶ κολάσεως διδασκαλίαν, ἐξαγοράζοντες διὰ συντόμου εὐχαριστήσεως μεγάλην κόλασιν, καὶ θέλοντες νὰ παρηγοροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὸ νὰ μὴ ἐνθυμοῦνται τὴν γέενναν, ρίπτουν τοὺς ἑαυτοὺς των, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται, εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ νὰ ἐνθυμῆσθαι τὴν γέενναν καὶ νὰ συ-

λέγεσθαι περὶ γεέννης· οὕτω διάπλατε εὐμορφία τὴν ψυχὴν. Πολλὸν γὰρ πὸ χρήσιμον τῶν λόγων τούτων. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἠπείλησεν αὐτὴν ὁ Θεός, καὶ ἐπιτεῦθεν ἤδη δὴλῆν ἐποίησεν, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ ποιήσῃ βελτίους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος

5 πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ἐξαιρεῖν αὐτῆς τὴν μνήμην βουλόμενος. Μὴ τοίνυν ἐκβάλλε τὴν μνήμην, μηδὲ λέγε· ἴδλυπῶ ἔμωτον παρὰ καιρῶν;· Παρὰ καιρὸν λυπῆ; Ἐκεῖνό ἐστι παρὰ καιρὸν ἀλγεῖν, ὅταν ἐν τῇ γεέννῃ ἀλγῆς. Τοῦ λυπεῖσθαι καιρὸς οὗτος, οὐκ ἐκεῖνος. Καὶ τοῦτο δείκνυσιν

10 ὁ πλούσιος ὁ ἐπὶ Ααζάρου, ὃς μωρία λυπηθεὶς οὐδὲν ὤνησεν. Εἰ δὲ ἐνκαιρῶς ἤλγησεν, οὐκ ἂν ἔπαθεν, ἄπερ ἔπαθεν.

«Ἐνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, νῦν ἀνασιήσομαι, λέγει Κύριος. Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρησιάσομαι ἐν ἀδικῶν». Ἄλλος, «Τάξω

15 σωτήριον ἐμφανές». Μάθε πόση τῆς ταπεινοφροσύνης ἡ ἰσχὺς. Τῶν πενήτων ἡ δύναμις (πενήτων λέγω, τῶν τὴν διάνοιαν συντριμμένων) τοῦ κακῶς πάσχειν ἐστὶν ἡ ἀντιληψις. Οὐδὲ γὰρ βίον ἐνταῦθά φησιν, οὐδὲ ἀρετήν, ἀλλὰ τὸ πάσχειν κακῶς, φησί, τοῦτο ἀντίοιτος τὸν Θεόν, καὶ ἐκκα-

20 λεῖται πρὸς τιμωρίαν καὶ ἄμωραν. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ ἀδικούμενον φέρειν γενναίως· ἰσαύτη τῶν ἐπιθραζομένων παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ πρόνοια· ἀντὶ μεγίστης συνηγορίας ἢ συμφορᾶς καὶ τῷ πάσχειν κακῶς γινόμενῃ. Μεγάλη τοῦ στεναγμοῦ ἡ ἰσχὺς, τὴν ἄνωθεν καλοῦσα ρολήν. Φοβήθητε ὅσοι τοὺς πέ-

25 νητας ἀδικεῖτε. Ἔχετε δύναμιν ὑμεῖς καὶ πλοῦτον καὶ χρή-

Ζητήτε περί αὐτῆς· ἔτσι στόλιζε μὲ ὀμορφιά τὴν ψυχὴν σου. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ χρησιμότης ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια. Καθ' ὅσον δὲν ἔδωσεν ὁ Θεὸς αὐτὴν τὴν ἀπειλὴν ἔτσι τυχαῖα καὶ τὴν ἔκαμε φανερὴν ἀπὸ τὴν ἔδῳ ἤδη ζωῆν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς κάμη μὲ τὸν φόβον καλυτέρους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος κάμνει τὰ πάντα καὶ μηχανεύεται, θέλων νὰ βγάλη αὐτὴν ἀπὸ τὴν σκέψιν. Μὴ τὴν ἀπομακρύνῃς λοιπὸν ἀπὸ τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ λέγῃς, 'διατί νὰ στενοχωρῶ τὸν ἑαυτὸν μου παράκαιρα;'. Στενοχωρεῖσαι παράκαιρα; Ἐκείνη εἶναι ἡ παράκαιρη στενοχώρια, ὅταν θὰ ὑποφέρῃς μέσα εἰς γέενναν. Καιρὸς λύπης εἶναι αὐτός, ὄχι ἐκεῖνος. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερῶνει ὁ πλούσιος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Λαζάρου, ὁ ὁποῖος παρὰ τὴν ὑπερβολικὴν λύπην του δὲν ὠφελήθη καθόλου⁹. Ἐὰν ὅμως ἔγκαιρα ἐλυπεῖτο, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ ἐκεῖνα ποῦ ἔπαθεν.

«ἘΞ αἰτίας τῆς κακοπαθείας τῶν πτωχῶν καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων θὰ σηκωθῶ τώρα καὶ θὰ δράσω, λέγει ὁ Κύριος. Θὰ τὸν θέσω εἰς τόπον ἀσφαλῆ καὶ σωτήριον καὶ θὰ δείξω εἰς ὅλους τὴν δικαιοσύνην καὶ δυνάμιν μου». Ἄλλος λέγει· «Θὰ κάμω γνωστὴν τὴν σωτηρίαν του». Μάθε πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἡ δύναμις τῶν πενήτων (πένητας ὀνομάζω ἐκείνους ποῦ ἔχουν καρδίαν γεμάτην ἀπὸ ταπεινοφροσύνην), σχετίζεται μὲ τὴν κακοπάθειαν. Διότι ἔδῳ, λέγει, δὲν εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς, οὔτε ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ ἡ κακοπάθεια εἶναι ἐκείνη ποῦ σηκώνει τὸν Θεόν καὶ τὸν παροτρύνει νὰ προβῆ εἰς τιμωρίαν τοῦ ἀδίκου καὶ υπεράσπισιν τοῦ ἀδικουμένου. Τόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ ὑπομείνῃ κανεὶς μὲ γενναιοῦτα τὴν ἀδικίαν, καὶ τόση μεγάλη εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δι' ἐκείνους ποῦ δοκιμάζονται, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ συμφορὰ καὶ ἡ κακοπάθεια γίνεται μεγίστη συνηγορία. Μεγάλῃ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ στεναγμοῦ, προσελκύουσα τὴν θεῖαν βοήθειαν. Φοβηθῆτε ὅσοι ἀδικεῖτε τοὺς πτωχοὺς. Ἐχετε, σεῖς δυνάμιν καὶ πλοῦτον καὶ χρήματα καὶ τὴν εὐνοίαν

- ματα καὶ δικαιοῶν εὐνοίαν, ἀλλ' ἔχουσιν ἐκεῖνοι πάντων
 ἰσχυρότερον ὄπλον, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους, καὶ
 ἀπὸ τὸ ἀδικεῖσθαι, ἅπερ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπισπᾶται συμ-
 μαχίαν. Τοῦτο τὸ ὄπλον οἰκίας ἀνορθῶν, τοῦτο θεμελίους κα-
 5 τέσκαψε, τοῦτο πόλεις ἀνείλε, τοῦτο ὀλόκληρα ἔθνη κατεπόν-
 τισε· στεναγμοὺς ἀδικουμένων ἀνθρώπων λέγω. Διδεῖται τὴν
 ἐγγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Θεός, διὰ κακῶς πάσχοντες μηδὲν
 πονηρὸν ἐκφέρουσι ρῆμα, στενάζουσι δὲ μόνον, καὶ ἀποδύρω-
 νται τὰ οἰκεῖα κακά.
- 10 Τί δέ ἐστι, «Θήσομαι ἐν οἴκητι, παρησιάζομαι ἐν αὐ-
 τῷ»; Μετὰ παρησιάζουσι, φησὶν, αὐτῶν προσιήσομαι φανερώς
 καὶ δήλως, ὥστε πάντας μαθεῖν. Καὶ πότε οὐ φανερώς σώ-
 ζεις; Ἔστιν ὅτι οὐ φανερώς, ἀλλὰ λάθρα· οὐδὲ γὰρ δεῖται
 τῆς παρὰ ἀνθρώπων δόξης. Νυνὶ δέ, ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τοὺς
 15 ἐχθροὺς τοὺς αὐτῶν ἐπεμβαίνειν, ἐνύλλεσθαι, ὀνειδιῆσαι αὐ-
 τοῖς, ὡς οὐκ ἔχουσι Θεὸν βοηθόν, ὥστε κάκεινους σωφροσι-
 σθῆναι, καὶ γενέσθαι θελίους, τῇ πείρᾳ μαθόντας τοῦ Δε-
 σπότητος τὴν συμμαχίαν, φανερώς ποιήσομαι τὴν ὑπὲρ αὐτῶν
 οἴκητιαν, φησὶ. «Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἀγνὰ ἀργύριον πε-
 20 πλωμένον, δοκίμιον τῇ γῆ». Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία πρὸς
 τὰ εἰρημένα; Πολλὴ καὶ συνεχὴς. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ταῦ-
 τα, φησὶν, ἀπλῶς εἰρησθαι, μηδὲ ἀπειλήν· εἶναι περιττὴν
 καθαρὰ αὐτοῦ ἐστὶ τὰ ρήματα, ἀπηλλαγμένα ψεύδους. Ὡς-
 περ γὰρ ὁ ἄγγελος ὁ πεπλωμένος οὐδὲν ἀλλότριον ἔχει καὶ
 25 νόθον, οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὰ ρήματα, ἅπερ ἂν εἴλη, πάντως
 ἐκδῆναι δεῖ. Διὸ φησιν· «Ἀργύριον πεπλωμένον, δοκίμιον
 τῇ γῆ». Ἄλλος, «Πεπλωμένον, χωροῦν τῇ γῆ». Ὁ δὲ Ἐ-
 βραῖος ἀντὶ τοῦ, «Χωροῦν τῇ γῆ», «Βασιλεὺς ἰσχυροῦς» εἶπε.

τῶν δικαστῶν, ἀλλ' ἔχουν καὶ οἱ πτωχοὶ ὄπλον ἰσχυρότερον ἀπὸ ὅλα αὐτά, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν ἀδικίαν ποὺ ὑφίστανται, πράγματα ποὺ προσελκύουν τὴν οὐράνιον συμμαχίαν. Αὐτὸ τὸ ὄπλον οἰκίας καταστρέφει, αὐτὸ κατέσκαψε θεμέλια, αὐτὸ πόλεις κατέστρεψεν, αὐτὸ ὀλόκληρα ἔθνη κατεπόντισεν, ἐννοῶ τοὺς στεναγμοὺς τῶν ἀδικουμένων ἀνθρώπων. Σέβεται τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Θεός, ὅταν κακοπαθοῦν χωρὶς νὰ λέγουν κανένα κακὸν λόγον, ἀλλὰ μόνον στεναάζουν καὶ θρηνοῦν τὰς συμφορὰς των.

Τί σημαίνει δέ, «Θήσομαι ἐν σωτηρίᾳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ»; Μὲ παρρησίαν, λέγει, θὰ τοὺς ὑπερασπισθῶ φανερά καὶ ἐντυπωσιακὰ, ὥστε ὅλοι νὰ τὸ μάθουν. Καὶ πότε δὲν σώζει φανερά; Ὑπάρχουν περιπτώσεις ποὺ δὲν σώζει φανερά, ἀλλὰ σιωπηρὰ διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων. Τώρα ὁμως, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο οἱ ἐχθροὶ των νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ νὰ θριαμβολογοῦν καὶ νὰ χλευάζουν αὐτούς, ὅτι τάχα δὲν ἔχουν Θεὸν βοηθόν, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι νὰ σωφρονισθοῦν καὶ νὰ γίνουν καλύτεροι, ἀφοῦ γνωρίσουν ἔμπρακτα τὴν συμμαχίαν τοῦ Κυρίου, φανερὰ. λέγει, καὶ ἐντυπωσιακὰ θὰ τοὺς σώσω. «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι λόγια ἀγνά, ὅμοια πρὸς ἄργυρον πυρακτωμένον ποὺ ἐδοκιμάσθη ἢ καθαρότης του μέσα εἰς τὴν γῆν». Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ μὲ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως; Ἔχουν μεγάλην καὶ εἶναι συνέχεια ἐκείνων. Μὴ νομίζετε δηλαδὴ, λέγει, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν τυχαῖα, οὔτε ὅτι εἶναι ἀπειλὴ περιττὴ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ εἶναι καθαρὰ, ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὸ ψεῦδος. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄργυρος ὁ πυρακτωμένος δὲν ἔχει τίποτε τὸ ξένον καὶ νόθον, ἔτσι καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνα ποὺ θὰ εἰπῆ, πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ συμβοῦν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅμοιάζουν μὲ ἄργυρον πυρακτωμένον ποὺ ἐδοκιμάσθη ἢ καθαρότης μου μέσα εἰς τὴν γῆν». Ἄλλος λέγει, «πυρακτωμένον, ποὺ χωρεῖ εἰς τὴν γῆν». Ὁ δὲ ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ «Χωροῦν τῆ γῆ», εἶπε, «Βασιλὶλ λάαρες», δηλαδὴ ἀργύ-

τουτέστι, τὸ χωνευόμενον, τὸ ρέον ἐν τῇ γῆ. Κεκαθαρισμένον ἐπιπλασίως.

β. Εἶδες πῶς δείκνυσι τὸ ἀψευδές, τὸ ἀληθεῖον, τῇ εἰ-
 κόνι τῆς ὕλης; Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνο τὸ χωνευθέν, τὸ πυρωθέν,
 5 τὸ πολλάκις τοῦτο παθόν, ἀλλοτριόν ἐστιν ἀλλοτριᾶς ὕλης ἐκ-
 κεκαθαρισμένον μετὰ ἀκριθείας· οὕτως ἡ ἀπόγαισι τοῦ Θεοῦ.
 «Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ τῆς
 γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Φυλάξεις αἰ-
 τεύς». Ἄλλος, «Φυλάξεις αὐτά, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ
 10 τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Ἄμα τῇ
 γενεᾷ τῇ αἰωνίᾳ». «Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσιν». Ἄλλος,
 «Περιπατήσουσιν». Ἄλλος, «Κύκλω ἀσεβῶν ἐμπεριπατήσου-
 σιν. Κατὰ τὸ ἕρος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-
 πων». Ἄλλος, «Ὅταν ὑψωθῶσιν οἱ εὐτελεῖς τῶν υἱῶν τῶν
 15 ἀνθρώπων». Ἐτερος, «Κατὰ τὸ ἕρος εὐωνοισμένοι τοῖς υἱοῖς
 τῶν ἀνθρώπων». Ὁ δὲ Ἑβραῖος, «Χάρι ζολλῶ», ἡ ἡσί, «λεβ-
 νῆ Ἀδάμ».

«Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς». Ὁ-
 ρα συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηλεκῶς ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγοντα,
 20 κάκειθεν ζητοῦντα τὴν συμμαχίαν· καὶ γὰρ παναγκῆς ἢ βοή-
 θεια, οὐδενὶ διακοπιομένη χρόνῳ. Οὐδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων
 δεόμεθα, ἡ ἡσί· σὺ γὰρ ὁ φυλάττων εἰ διηλεκῶς. Τί ἐστι,
 «Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσιν»; Κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκον-
 τα οὕτω λεκτέον, ὅτι κἂν κυκλώσωσιν οἱ ἀσεβεῖς, οὐδὲν πει-
 25 σόμεθα· καὶ γὰρ φυλάττεις ἡμᾶς, καὶ μετεωρίζεις, καὶ ἐνδύ-
 ξους ποιεῖς. Κατὰ δὲ τὸν ἕτερον ἑρμηνευτὴν τοῦτο ρητέον·
 οἱ ἀσεβεῖς ἐξωσθήσονται, ὅταν τοὺς εὐτελεῖς τοὺς υἱοὺς τῶν
 ἀνθρώπων ὑψώσῃς. Τουτέστιν, ὅταν ἡμᾶς τοὺς νομιζομένους

ριον χωνευόμενον, πού βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸν κλίβανον τῆς γῆς, πού ἐκαθαρίσθη ἑπταπλασίως.

3. Εἶδες πῶς δεῖχνει τὸ ἀψευδές καὶ ἀληθές μετὰ τὴν εἰκόνα τῆς ὕλης; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄργυρος πού ἐχωνεύθη καὶ ἐπυρακτώθη, καὶ πού αὐτὸ τὸ ἔπαθε πολλές φορές, εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ξένην ὕλην καθαρισμένης μετὰ πολλὴν προσοχὴν, ἔτσι καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ. «Σὺ, Κύριε, εἶθε νὰ μᾶς φυλάξης καὶ νὰ μᾶς διατηρήσης ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὴν γενεάν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Εἶθε νὰ φυλάξης αὐτούς». Ἄλλος, «Εἶθε νὰ φυλάξης αὐτὰ καὶ νὰ διατηρήσης ἐμᾶς ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὴν γενεάν αὐτήν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος, «Μαζὶ μετὰ τὴν αἰωνίαν γενεάν». «Οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦν γύρω μας καὶ μᾶς περιεκύκλωσαν». Ἄλλος, λέγει, «Θὰ περιπατήσουν». Ἄλλος, «Θὰ περιπατήσουν τριγύρω μας οἱ ἀσεβεῖς». «Ἄλλ' ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς παρακολουθεῖς, τόσον μεγάλη εἶναι ἡ φροντίς σου διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος λέγει, «Ὅταν ὑψωθοῦν οἱ περιφρονημένοι τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος, «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς παρακολουθεῖς τόσον μεγάλη εἶναι ἡ τιμὴ σου πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὁ δὲ ἑβραῖος λέγει, «Χάρμ Ζολλῶ, λεβνὴ Ἰαδάμ».

«Σὺ, Κύριε, εἶθε νὰ μᾶς φυλάξης καὶ νὰ μᾶς διατηρήσης ἀβλαβεῖς». Πρόσεχε πού συνεχῶς καὶ πάντοτε καταφεύγει εἰς τὸν Θεὸν καὶ ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν τὴν συμμαχίαν καθ' ὅσον αὐτὴ ἡ βοήθεια εἶναι πανίσχυρος καὶ δὲν διακόπτεται ποτὲ. Τίποτε, λέγει, ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν χρειαζόμεθα· διότι σὺ εἶσαι ἐκεῖνος πού μᾶς φυλάσσεις διαρκῶς. Τί σημαίνει, «Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσι»; Κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκοντα ἔχει τὴν σημασίαν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς κυκλώσουν οἱ ἀσεβεῖς, τίποτε δὲν θὰ πάθωμεν καθ' ὅσον μᾶς φυλάσσεις καὶ μᾶς ἐξυψώνεις καὶ μᾶς καθιστᾶς ἐνδόξους. Κατὰ δὲ τὸν ἄλλον ἑρμηνευτὴν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν αὐτό, ὅτι οἱ ἀσεβεῖς θὰ ἐκδιωχθοῦν, ὅταν θὰ ἐξυψώσης τοὺς περιφρονημένους ἐκ τῶν υἱῶν

εἶναι εὐχαιατηρονήτους, τοὺς τεταπεινωμένους δοξάσης, ἀπο-
 σήσεις αὐτοὺς καὶ διακρούση. Τί δέ ἐστι, «Κατὰ τὸ ἕγος
 σου»; Ἀπὸ τοῦ, ὁμοίους σου ἐποίησας, ὡς ἀνθρώπου δυνα-
 τὸν εἶναι ὅμοιον. «Ποιήσωμεν γὰρ ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα»,
 5 φησὶν, «ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ὅπερ γὰρ ἐστὶν αὐ-
 τὸς ἐν οὐρανῷ, τοῦτο ἡμεῖς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὡπερ οὐδεὶς
 ἀπὸ τῶν ἀνώτερος ἄνω, οὕτως οὐδεὶς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ ζώου
 τούτου κατὰ τὴν ἀρετὴν ὅμοιος. «Γίνεσθε», φησὶν, ὅμοιοι
 τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Καὶ τοῦ ὀνόματος
 10 δὲ ἡμῖν μετέδωκεν· «Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε», φησί, «καὶ υἱοὶ
 Ὑψίστου πάντες». Καὶ πάλιν «Τέθεικά σε θεὸν Φαραώ».

«Καὶ δημιουργὸν εἶναι ἐποίησε καὶ σωματικῶν καὶ ἀσω-
 μάτων. Καὶ νῦν μὲν τὴν κτίσιν ὁ Μωϋσῆς μεταβάλλει, νῦν
 δὲ ἕτεροι ἕτερα στοιχεῖα· ἡμῖν δὲ ἐπέταξε τὰν ἀπὸ κτίσειν
 15 ἡμᾶς αὐτοὺς. Καὶ τοίνυν οὐ δημιουργῆς οὐρανόν, ἀλλὰ δι-
 μουργεῖς τὰν Θεοῦ. Ἐπεὶ καὶ οὐρανὸς διὰ τοῦτο λαμπρός,
 ἐπειδὴ Θεὸν ἔχει κατοικοῦντα ἐν αὐτῷ· μῦλλον δὲ διὰ Χρι-
 στοῦ καὶ ἡμᾶς. «Συνήγειρε» γὰρ, φησί, «καὶ συνεκάθισεν ἡ-
 μᾶς ἐν δεξιᾷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ μείζονα ἔδωκε ποιεῖν ὧν
 20 αὐτὸς ἐποίησε. «Τὰ γὰρ σημείω», φησὶν, «ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκει-
 νος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει». Καὶ ἐπὶ τῆς Πα-
 λλαιᾶς ὁ μὲν τὴν θάλασσαν μετέβαλεν, ὁ δὲ τὸν ἥλιον ἐχαλίον,
 ὁ δὲ τὴν σελήνην μένειν ἐκέλευσεν, ὁ δὲ πάλιν εἰς ἑαυτὸν τὰς
 ἀκτῖνας ἀπέστρεφεν· οἱ δὲ παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ στοιχείου

11. Γεν. 1, 26.

12. Ματθ. 5, 45.

13. Ψαλμ. 81, 6.

14. Ἐξ. 7, 1.

15. Α' Κορ. 6, 19.

16. Ἐφ. 2, 6.

17. Ἰω. 14, 12.

τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδή, ὅταν ἐμᾶς, πού θεωρούμεθα περιφρονημένοι καὶ ταπεινωμένοι, μᾶς δοξάσης, ἀποκρούων καὶ ἀπομακρύνων αὐτούς. Τί σημαίνει δέ, «Κατὰ τὸ ὕψος σου»; Ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ, τοὺς ἕκαμες ὁμοίους σου, ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι ὁμοίος σου· διότι λέγει «Ἄς δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα μας, ὥστε νὰ γίνῃ ὁμοίος μας»¹¹. Διότι, ὅ,τι εἶναι ὁ Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, αὐτὸ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι κανεὶς ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι κανεὶς δὲν εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁμοίος μὲ αὐτὸ τὸ ζῶον ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν. «Γίνεσθε», λέγει, «ὅμοιοι μὲ τὸν οὐράνιον Πατέρα μου»¹². Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μᾶς ἔδωσεν. «Ἐγώ», λέγει, «εἶπα ὅτι εἴσθε ὅλοι θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»¹³. Καὶ πάλιν· «Σὲ κατέστησα Θεὸν ἀπέναντι εἰς τὸν Φαραῶ»¹⁴

Καὶ κατέστησε τὸν ἄνθρωπον δημιουργὸν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν πραγμάτων. Καὶ ἄλλοτε μὲν ὁ Μωυσῆς μεταβάλλει τὴν κτίσιν, ἄλλοτε δὲ ἄλλοι μεταβάλλουν ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως· ἡμᾶς δὲ μᾶς διέταξε νὰ κτίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ναὸν δι' αὐτόν. Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν δὲν δημιουργῆς οὐρανόν, ὅμως δημιουργεῖς ναὸν τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ὁ οὐρανὸς διὰ τοῦτο εἶναι λαμπρὸς, ἐπειδὴ ἔχει τὸν Θεὸν πού κατοικεῖ εἰς αὐτόν· μᾶλλον δὲ ἔχει καὶ ἐμᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ κατοίκους του¹⁵. Διότι λέγει, «Μᾶς ἀνέστησε μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ μᾶς ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιὰ του εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹⁶, καὶ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ πράττωμεν μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐπραξεν ἐκεῖνος. Διότι λέγει· «Τὰ σημεῖα πού ἐγὼ κάμνω καὶ ἐκεῖνος θὰ τὰ κάμῃ, καὶ μάλιστα θὰ κάμῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ»¹⁷. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἄλλος μὲν μετέβαλλε τὴν πορείαν τῆς θαλάσσης, ἄλλος ἐχαλιναγωγοῦσε τὸν ἥλιον, ἄλλος ἐπρόσταξε τὴν σελήνην νὰ σταματήσῃ, καὶ ἄλλος ἔστρεφεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου· τέλος οἱ τρεῖς παῖδες μέσα εἰς τὴν κάμινον μετέβαλλον τὴν ἐνέργειαν τοῦ στοιχείου τῆς φωτιᾶς καὶ ἐνῶ ἡ φλόγα

τὴν ἐνέργειαν ἐπέδησαν, καὶ μαινομένη ἢ φλόξ ἐσίγα, καὶ δεδευμένη ἐσύριζεν.

Ὅϊδε καὶ θηρία αἰδεῖσθαι Θεοῦ φίλους· κἂν λιμὸς ἀναγκάζῃ, φιλοσοφώτερα γίνεται. Αἰδεῖσθωσαν οἱ γαστριμαχοί τὴν ἐγκράτειαν τῶν θηρίων. Αἰέοντες εἶδον τὸν Δαυτὴλ, καὶ ἐφιλοσόφησαν, ἡμεῖς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ βλέποντες ἐρχόμενον πρὸς ἡμᾶς, οὐ φιλοσοφοῦμεν. Εἴλοντο ἐκεῖνοι διαφθαρεῖναι λιμῶ, καὶ μὴ ἄφρασαι τοῦ σώματος τοῦ ἁγίου· ἡμεῖς ὁρῶντες γυμνὸν τὸν Χριστὸν περιερχόμενον καὶ λιμῶ τηκόμενον, οὐδὲ τὰ περιτὰ προἰέμεθα, ἀλλ' ἐν περιουσίᾳ ζῶντες, περιορῶμεν τοὺς ἁγίους. Ἡ γῆ πάλιν ἐτέρω Θεοῦ φίλῳ τοσαῦτα προσήνεγκε δῶρα ἐκ τῶν οἰκείων κόλπων, τοσαύτην φροσὴν, ὅσην οὐδέποτε ἔμπροσθεν. Καὶ τί θαναμάξεις, εἰ αὐτοὶ αἰδέομιοι ἦσαν, ὅπου γε καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ αἱ σκιαὶ δαίμοσιν ἦσαν φοβεραί, καὶ θανάτῳ, καὶ νοσήματι; Καὶ ἄγγελοι ἠδέσθησαν ἀνθρώπους, καὶ εἰτίμησαν μεθ' ὑπερβολῆς. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, οὗς ὁ Δεσπότης αὐτῶν εἰτίμα; Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ τοῦτο ἐστὶν ἰδεῖν. Διὰ τοῦτο λέγει «Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

Ἐννοήσαντες τοίνυν τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ἀξίαν παράσχωμεν τὴν ὑπὲρ ταύτης ἀμοιβήν, ἵνα μὴ τῆς τιμῆς ἢ ὑπερβολῆ ἐφρόδιον ἡμῖν τιμωρίας γένηται· ἵς συσθεῖημεν ἅπαντες οἱ τε διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθητὰς, ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18. Ἐφ. 14, 21.

19. Ἰησ. Ν. 10, 10-14.

20. Δ' Βασ. 20, 21.

21. Δον. 3, 23.

22. Δαν. 6, 22.

23. Ἰωθ 42, 10.

24. Πράξ. 19. 11-12 καὶ 5, 15.

ἐμαίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν ἔπειτα ἐσιγοῦσε καὶ ἐνῶ ἦτο δεμένη, ἐσύριζεν.

Καὶ τὰ θηρία ἐπίσης γνωρίζουν νὰ σέβωνται τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ θερίζῃ ἢ πείνα, γίνονται φιλοσοφικώτερα. Ἦς νοιώσουν ἐντροπὴν οἱ κοιλιόδουλοι σκεπτόμενοι τὴν ἐγκράτειαν τῶν θηρίων. Λεοντάρια εἶδον τὸν Δανιὴλ καὶ ἔδειξαν ἐγκράτειαν, ἐμεῖς βλέποντες τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ νὰ ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς, δὲν φιλοσοφοῦμεν. Ἐπροτίμησαν τὰ λεοντάρια νὰ πεθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν, παρὰ νὰ ἐγγίσουν τὸ σῶμα τοῦ ἀγίου, ἐνῶ ἐμεῖς βλέποντες γυμνὸν τὸν Χριστὸν νὰ γυρίζῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ λειώνῃ ἀπὸ τὴν πείναν. οὔτε τὰ περιττὰ δὲν τοῦ προσφέρομεν, ἀλλὰ, ζῶντες πλουσιοπάροχα, περιφρονοῦμεν τοὺς ἀγίους. Ἡ γῆ πάλιν προσέφερεν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς εἰς ἄλλον φίλον τοῦ Θεοῦ τόσα πολλὰ δῶρα, τόσην ἀφθονίαν καρπῶν, ὅσην ποτέ ἄλλοτε προηγουμένως²³. Καὶ διατί θαυμάζεις, ἐὰν αὐτοὶ ἔτυχον σεβασμοῦ, τὴν στιγμὴν βέβαια ποὺ καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν ἀποστόλων καὶ αἱ σκιαί των ἦταν φοβεραὶ εἰς τοὺς δαίμονας καὶ εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς τὰ νοσήματα²⁴; Καὶ οἱ ἄγγελοι ἐσεβάσθησαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἐτίμησαν ὑπερβολικά. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ συμβῇ αὐτὸ εἰς ἐκείνους ποὺ ὁ Κύριος αὐτῶν τοὺς ἐτίμοῦσεν; Αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διὰ τοῦτο λέγει «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον μᾶς παρακολουθεῖς τόσον μεγάλη εἶναι ἡ φροντίς σου διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

Σκεπτόμενοι λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ἃς προσφέρωμεν ἀνταξίαν ἀμοιβὴν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τιμῆς, διὰ νὰ μὴ μᾶς γίνῃ ἡ ὑπερβολικὴ αὐτῆ τιμῆ ὀφορμὴ τιμωρίας, τὴν ὁποίαν εὐχομαι νὰ ἀποφύγωμεν ὅλοι καὶ οἱ διδάσκοντες αὐτὰ καὶ οἱ διδασκόμενοι, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει πᾶσα δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΒ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ». Ἄλλος.
«Ἐπινίκιος ᾠδὴ τοῦ Δαυΐδ». Ἄλλος, «Εἰς
5 ἄρτοκος».

«Ἔως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος;». Ἄλλος
«Ἐκλανθάνῃ μου τέλει». «Ἔως πότε ἀποσιρέφεις
τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;». Ἄλλος, «Κρούπεις». «Ἔως
10 τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου;». Ἄλλος,
«Τάξω γνώμας». «Ὁδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας
καὶ νυκτός;» Ἄλλος, «Μέριμναν ἐν τῇ διανοίᾳ μου
καθ' ἡμέραν».

1. Ὁν μικρὸν καὶ τοῦτο ἀγαθόν, τὸ λαμβάνειν αἰσθηθῆναι
τῆς τοῦ Θεοῦ λήθης. Λήθην δὲ οὐκ ἔστιν εἶναι νόμιζε, ἀλλὰ
15 τὴν ἐγκατάλειψιν. Πολλοὶ γοῦν, τοῦτο παθόντες, οὐδὲ αὐτὸ
τοῦτο ἴσασιν, οὐδὲ ὀδύρονται· οὗτος δὲ ὁ μακάριος οὐ μόνον
αὐτὸ ἤδει, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον ἀνελογίζετο. Τὸ γάρ, «Ἔως
πότε», δεικνύντος ἐστὶ μακρὸν ὄντα τὸν χρόνον· διὰ τοῦτο καὶ
ὀδύρεται καὶ θογγεῖ. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς οὐδαμοῦ βιωτι-
20 κοῦ τίνος ἔνεκεν ἀλγεῖ, οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δό-
ξης, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς εὐνοίας πανταχοῦ. Καὶ πόθεν, φησὶν, ἔ-
γνω δι' ἐπελάθειο αὐτοῦ ὁ Θεός; Ἐπειδὴ ἤδει καὶ πότε ἐ-
μέμνητο, καὶ σαφῶς ἠπίστατο τί μὲν λήθη, τί δὲ μνήμη· οὐ

---

1. Εἶναι ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ καὶ ἐγράφη πιθανὸν ὅταν ἐδιώκετο
ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Ἀρχίζει μὲ τὸ παράπονον τοῦ Δαυΐδ διὰ τὴν δῆθεν
ἐγκατάλειψιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καταλήγει ὁμως μὲ τὴν ἐκδήλωσιν
τῆς ἐλπίδος τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς συνεχεῖς θλίψεις.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΒ΄ ΨΑΛΜΟΝ

Τίτλος: «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαυ-
ὶδ». Ἄλλος τίτλος: «Ἐπινίκιος ὡδὴ τοῦ
Δαυίδ». Ἄλλος: «ὑπὲρ τῆς νίκης».

«Ἔως πότε, Κύριε, θὰ μὲ ἔχης λησμονημένον τε-
λειῶς;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ μὴ λησμονῆς τελειῶς».
«Ἔως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου
ἀπὸ ἐμένα;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ τὸ κρύπτῃς».
Ἔως πότε θὰ συλλαμβάνω σχέδια καὶ ἀποφάσεις
εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ θέτω
ἀποφάσεις». «Καὶ θὰ δοκιμάζῃ ἡ καρδιά μου νύ-
κτα καὶ ἡμέραν θλίψεις;». Ἄλλος λέγει, «Θὰ κα-
ταλαμβάνεται ἀπὸ καθημερινὴν μέριμναν ἡ σκέ-
ψις μου».

1. Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὸν ἀγαθόν, τὸ νὰ αἰσθάνε-
ται κανεὶς ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐλησμόνησεν. Ὡς λήθην δὲ μὴ
θεωρῆς κάποιο πάθος, ἀλλὰ τὴν ἐγκατάλειψιν. Πολλοὶ
βέβαια πού ἔπαθον αὐτὴν τὴν ἐγκατάλειψιν οὔτε τὴν ἀντι-
λαμβάνονται, οὔτε ὀδύρονται δι' αὐτό, ἐνῶ ὁ μακάριος
αὐτὸς ὄχι μόνον τὸ ἀντελήφθη αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐσκέπτετο
καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐγκαταλείψεως. Διότι τὸ, «Ἔως πό-
τε», δείχνει ὅτι ἦτο μακρὸν τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς
ἐγκαταλείψεως διὰ τοῦτο καὶ ὀδύρεται καὶ θρηνεῖ. Σὺ
ὁμως πρόσεχε, σέ παρακαλῶ, πῶς εἰς καμμίαν περίπτωσιν
δὲν λυπεῖται ἐξ αἰτίας κάποιου βιωτικοῦ πράγματος, δὲν
λυπεῖται ὑπὲρ χρημάτων, οὔτε ὑπὲρ τῆς δόξης, ἀλλὰ παν-
τοῦ λυπεῖται πού ἔχασε τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ
πού, λέγει, ἀντελήφθη ὅτι τὸν ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός; Ἀπὸ
τὸ ὅτι ἐγνώριζε καὶ πότε εἶχε τὴν συμπαράστασίν του καὶ

καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὅταν πλουτῶσιν, ὅταν εὐδοκιμῶσι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν αὐτοῖς κατὰ ροὴν ἅπαντα φέρονται, ὅταν τῶν ἐχθρῶν κοιτῶσι, τότε νομίζουσι μεμνησθαι αὐτῶν τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο οὕτως ποτε αὐτῶν ἐπιλαμβάνεται Ἰσασιν. Οἱ γὰρ τῆς μνήμης τὸ σημεῖον οὐκ εἰδότες, οὐδὲ τὸ τῆς λήθης ἐπίστανται. Εἰ γὰρ τὰ τῆς φιλίας σύμβολα οὐκ ἐπίστανται, οὐδὲ τὰ τῆς ἐχθρας γινώσκουσι. Πολλῶν γὰρ τῶν ταῦτα ἐχόντων ἐπιλαμβάνεται ὁ Θεός, καὶ μάλιστα τοῦτων, τῶν δὲ ἐν τοῖς ἐναντίοις ὄψεων μέμνηται πολλάκις. Μνήμη γὰρ οὐδὲ οὕτω ποιεῖ παρὰ τῷ Θεῷ, ὡς τὸ ἀγαθόν τι ποιεῖν, τὸ νύμφειν, τὸ ἐργηροῦέναι, τὸ ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι ὅσπερ οὖν λήθην οὐδὲν ἕτερον, ὡς τὸ ἐν ἁμαρτίαις εἶναι καὶ πλεονεξίαις καὶ ἁρπαγαῖς.

Καὶ σὺ τοῦτον, ἀγαπητέ, ὅταν ἐν συμφοραῖς ᾗς, μὴ λέγε, ὅτι ἔπελάθειτό μου ὁ Θεός, ἀλλ' ὅταν ἐν ἁμαρτίαις ᾗς, καὶ πάντα σοι κατὰ ροὴν φέρονται. Ἄν γὰρ τοῦτο ᾗς εἰδώς, ταχέως ἀποσιήσῃ τῶν πονηρῶν πραγμάτων. «Ἔως ποτε ἀποσιόγεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;». Τοῦτο ἐπιτεταμένη λήθη. Ἀπὸ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων σχημάτων τοῦ Θεοῦ τίς ἐνεργείας δείκνυσι. καὶ τὴν ὁργὴν αὐτοῦ καὶ τὴν κόλασιν χορηγοῦσιν. Ἀποσιόγει δὲ πάλιν ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὅταν ἀνάξια πράττωμεν τῶν ἐπιταγμάτων αὐτοῦ. Ὅταν γὰρ ἐπιένητε, φησί, τίς χειρας ὑμῶν, ἀποσιόγω τοὺς ἁφθαλμούς μου ἀπ' ὑμῶν. Εἴτα καὶ ἡ αἰτία. «Αἱ γὰρ χειροί

ἐγνώριζε σαφῶς τί μὲν σημαίνει ἐγκατάλειψις, τί δὲ συμπαράστασις ὄχι ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, πού τότε νομίζουν ὅτι τοὺς ἐνθυμεῖται ὁ Θεός, ὅταν πλουτοῦν, ὅταν εὐημεροῦν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ὅλα τοὺς ἔρχονται ὅπως αὐτοὶ τὰ θέλουν, ὅταν ὑπερισχύουν τῶν ἀντιπάλων των ἰδιῶν διὰ τοῦτο οὔτε γνωρίζουν αὐτοὶ πότε τοὺς ἐγκαταλείπει ὁ Θεός. Διότι ἐκεῖνοι πού δὲν γνωρίζουν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνθυμήσεως καὶ συμπαραστάσεως, οὔτε τῆς ἐγκαταλείψεως γνωρίζουν. Ἐὰν δηλαδὴ δὲν γνωρίζουν τὰ σύμβολα τῆς φιλίας, οὔτε τῆς ἐχθρας γνωρίζουν. Διότι πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατ' ἐξοχὴν αὐτοὺς πού ἔχουν αὐτά, τοὺς λησμονεῖ ὁ Θεός, ἐνῶ ἐκεῖνους πού εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀντίθετον κατάστασιν τοὺς ἐνθυμεῖται πάντοτε. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν κάμνει τόσον πολὺ τὸν Θεόν νὰ ἐνθυμῆται κάποιον, ὅσον τὸ νὰ πράττῃ ἀγαθὰ ἔργα, τὸ νὰ εἶναι σώφρων, νὰ ἐπαγρυπνῇ διὰ τὸ καλὸν τῆς ψυχῆς του, τὸ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἀρετὴν, ὅπως πάλιν βέβαια τίποτε ἄλλο δὲν συντελεῖ εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν κάποιου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅσον τὸ νὰ ζῆ μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὰς ἀρπαγὰς.

Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ, ὅταν σὲ εὐρίσκουν αἱ συμφοραὶ νὰ μὴ λέγῃς, ὅτι ἔλησμόνησεν ὁ Θεός, ἀλλὰ ὅταν ζῆς μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὅταν ὅλα σου ἔρχονται ὅπως τὰ θέλεις. Ἐὰν λοιπόν τὸ γνωρίζῃς αὐτό, ἀμέσως θὰ ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις. «Ἐως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμένα;». Αὐτὸ εἶναι μεγίστου βαθμοῦ ἐγκατάλειψις. Διότι ὁ ψαλμῶδὸς δείχνει τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα σχήματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ χαρακτηρίζει τὴν ὀργὴν του καὶ τὴν τιμωρίαν. Ἀποστρέφει δὲ πάλιν ὁ Θεός τὸ πρόσωπόν του, ὅταν πράττωμεν ἀνάξια ἀπὸ τὰ παραγγέλματά του. Διότι, λέγει, ὅταν ἀπλώνετε τὰ χέρια σας πρὸς ἐμένα, θὰ ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ σας. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ

ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν κηδεμονίας πολλῆς, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις, καὶ ἡ ἀποσιροφὴ τοῦ προσώπου ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα σφοδρότερον ἡμῶς ἐπιπέσῃται. Ἐπεὶ καὶ ἐρασιῆς μανικὸς τὸν ἐρώμενον ὑπερορῶντα ἀφίησι καὶ ἐγ-
 5 καταλιμπάνει οὐκ ἐκβάλλον αὐτὸν τῆς διανοίας, ἀλλὰ ἐπιστρέφει αὐτὸν βουλόμενος, καὶ ἑαυτῷ συνάγει.

Εἰπόντων δὲ τὴν ἀποσιροφίην, λέγει καὶ τὴν λήθην, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς αὐτῷ προσγερόμενα. Τίνα δὴ ταῦτά ἐστιν; Ἄ ἐπι-
 γει λέγων «Ἔως τίτος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου;».
 10 Ὡστερὶ γὰρ ὁ τοῦ λιμένος ἐξελθὼν πανταχοῦ πλανᾶται, καὶ ὁ τοῦ φωτὸς ἀποστρεφθεὶς πολλοῖς προσπιαίει, οὕτω δὴ καὶ ὁ εἰς λήθην ἐμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, φροντίσι, καὶ μερίμναις, καὶ ὀδύνησι ἐκδίδεται διηγεκῶς. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὸ τὸν Θεὸν ἐπιστρέφει πρὸς ἑαυτὸν, τὸ μεριμνᾶν, τὸ φρον-
 15 τίζειν τὸ τήκεσθαι, τὸ ὀδυναῖσθαι, τὸ λόγον ποιεῖσθαι αὐτοῦ τῆς ἀποσιροφῆς. Ὁ καὶ Παῦλος Κορινθίοις γράφων περὶ ἑαυτοῦ φησι «Καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;». Οὐ μικρὸν γὰρ τοῦτο, ἀγαπητιέ, κέρδος, τὸ αἰσθάνεσθαι τῆς ἀποσιροφῆς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀλγεῖν, τὸ ὀ-
 20 δυναῖσθαι. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ταχέως πρὸς ἡμᾶς ἐπιστρέφομεν.

«Ἔως πότε ὑφωθήσεται ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ; Ἐπίβλεψον, εἰσάκουσόν μου, Κύριε ὁ Θεός μου. Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὴ ποτε ἐπνόσω εἰς θάνατον». Ὡστερὶ γὰρ ἀντε-
 χομένου τοῦ Θεοῦ, καὶ μεθ' ἡμῶν ὄντος, τὰ λυποῦντα ἐκποδῶν
 25 ἅπαντα γίνεται, οὕτως ἀποστάντος καὶ ἐπιλαθομένου, καὶ ψυχῇ

αίτια. «Διότι τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα». Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι δείγμα μεγάλης κηδεμονίας, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ἡ ἀποστροφή τοῦ προσώπου του· τὸ κάμνει δὲ αὐτό, διὰ νὰ μᾶς προσελκύσῃ περισσότερον. Διότι καὶ ἐραστής μανιακός, βλέπων νὰ τὸν περιφρονῇ αὐτός πού ἀγαπᾷ, τὸν ἀφήνει καὶ τὸν ἐγκαταλείπει, χωρὶς νὰ τὸν βγάζῃ ἀπὸ τὴν σκέψιν του, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ τὸν κἀνῃ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ τὸν προσκολλήσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Ἄφου δὲ ὠμίλησε διὰ τὴν ἀποστροφήν, ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς δι' αὐτόν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτὰ; Αὐτὰ πού ἀναφέρει εἰς τὴν συνέχειαν. «Ἔως πότε θὰ κάνω σχέδια εἰς τὴν ψυχὴν μου;». Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού θὰ βγῇ ἀπὸ τὸν λιμένα περιπλανᾶται παντοῦ, καὶ ἐκεῖνος πού ἔχασε τὸ φῶς του σκοντάφτει ἐπάνω εἰς πολλὰ πράγματα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος πού ἐγκαταλείφθη ἀπὸ τὸν Θεόν, παραδίδεται συνεχῶς εἰς φροντίδας καὶ μερίμνας καὶ ὀδύνας. Δὲν εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν Θεὸν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, τὸ νὰ μεριμνᾷ, τὸ νὰ φροντίζῃ, τὸ νὰ λειώνῃ, τὸ νὰ πονᾷ, τὸ νὰ ζητῇ τὸν λόγον τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ. Πρᾶγμα πού καὶ ὁ Παῦλος λέγει, γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· «Καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού προξενεῖ χαράν, παρὰ ἐκεῖνος πού λυπεῖται ἐξ αἰτίας μου;». Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτό, ἀγαπητέ, μικρὸν κέρδος, τὸ νὰ αἰσθάνεσαι τὴν ἀποστροφήν τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ λυπῆσαι, τὸ νὰ πονῆς. Διότι ἔτσι θὰ τὸν ἐπιστρέψωμεν πρὸς ἡμᾶς.

«Ἔως πότε θὰ ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ ἐμένα ἰσχυρότερος ὁ ἐχθρός μου; Ρίψε τὸ βλέμμα σου ἐπάνω μου, εἰσάκουσε τὴν προσευχὴν μου, Κύριε ὁ Θεός μου. Φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὴ τυχόν καὶ κυριευθῶ ἀπὸ τὸν ὕπνον τῆς ἀμαρτίας». Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὁ Θεὸς εἶναι πλησίον μας καὶ μᾶς βοηθῇ, ὅλα τὰ δυσάρεστα ἐξαφανίζονται, ἔτσι ὅταν φύγῃ ἀπὸ κοντὰ μας καὶ μᾶς λησμο-

διακόπεται, καὶ καρδία ὀδυνᾷται, καὶ οἱ ἀνθρώποι ἐπεμβαί-
 ρουσι, καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Συγχωρεῖται δὲ ταῦ-
 τα συμφορῶντος, ὥστε διὰ πάντων δακρυμένους τοὺς ραθυ-
 μοιέτους σπουδαιότερον ἐπαρελθεῖν, ὅθεν ἐξέλεσον. «Παιδεύ-
 5 σαι γὰρ σε», φησὶν, «ἢ ἀποστασία σου, καὶ ἡ κακία σου ἐλέγ-
 ξει σε». Ὡστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ προνοίας εἰδός
 ἐστιν. Ὅταν γὰρ προνοῶν καὶ κηδόμενος καταφρονῆται, ἀ-
 φήσοι μικρὸν καὶ ἐγκαταλιμπάνει, ἵνα τότε τῆς ραθυμίας ἐκ-
 βληθείσης, σπουδαιότεροι οἱ ὀλίγωροι γένωνται.

10 «Ἐπίβλεπον, φησὶν, ἴδε τὸν ἐχθρὸν ἐφρούμενον ἐπ' ἐμέ» καὶ
 εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνου ἀλαζο-
 νερίαν καὶ ἀπόνοιαν εἰσάκουσόν μου. Καὶ τί αἰτεῖς; Κρατῆσαι
 τῶν ἐχθρῶν; Οὐ τοῦτο φησὶν, ἀλλά, φωτισθῆναι τοὺς τῆς καρ-
 δίας ὀφθαλμοὺς ἀποδιωχθῆναι τὸ σκότος τὸ ἐπιχρῦθέν μου τῷ
 15 διορατικῷ τῆς ψυχῆς, καὶ σκοτίσαι τὸν νοητὸν ὀφθαλμόν. Τοῦ-
 το αἰτῶ, «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου». Μὴ ποτε εἶπη ὁ
 ἐχθρὸς μου», ἰδὼν με κατενεχθέντα εἰς τὸν τῆς ἁμαρτίας θά-
 νατον «Οὕτως ἴσχυσα πρὸς αὐτόν». Κατεκράτησα αὐτοῦ, ὅπερ
 ἤθελον ἰδεῖν, γέγονέ μοι. Τί ἐστιν, «Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν»;
 20 «Οὐ εἰ καὶ μὴ ἀπλῶς ἰσχυρὸς ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ ἰσχυρὸς
 γέγονεν. Ἡ ἡμῶν ἦμα ἰσχὴν αὐτῷ περιτίθησιν, ἰσχυρὸν
 ἀποφαίνει, καὶ κραταῖόν, καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Ὁρᾷς, ὅτι διὰ τὴν ἁμαρτάνομεν, οὐ μόνον ἐαντιὸς κατα-
 σχύνομεν, ἀπόλλυμεν, εἰς θάνατον ἐμβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 25 ἐχθροὺς κραταίους καὶ δυνατούς, δι' ὧν ἠτιμήμεθα, ἀνακη-

νήση, καὶ ἡ ψυχὴ ὑποφέρει καὶ ἡ καρδία θλίβεται καὶ αὐτοὶ ποῦ μᾶς λυποῦν ἐπεμβαίνουν καὶ παντοῦ προβάλλουν κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Ἐπιτρέπονται δὲ ὅλα αὐτὰ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὥστε αὐτοὶ ποῦ εἶναι περισσότερο ραθυμότεροι, πληγωμένοι μὲ ὅλα αὐτὰ, νὰ ἐπιστρέφουν ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσαν. Διότι λέγει, «Ἡ ἀποστασία σου ἀπὸ μένα θὰ σὲ τιμωρῆσῃ καὶ ἡ κακία σου θὰ σὲ ἐλέγξῃ»^{1α}. Ὡστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἕνας εἶδος προνοίας. Διότι ὅταν, ἐνῶ προνοεῖ καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς, καταφρονῆται, μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον καὶ μᾶς ἐγκαταλείπει, ὥστε, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ραθυμία, νὰ γίνουσι οἱ ράθυμοι σπουδαιότεροι.

«Ρίψε τὸ εὐσπλαγχνικὸν σου βλέμμα», λέγει, «καὶ ἴδε τὸν ἐχθρόν μου, ποῦ προβάλλει ἐμπρὸς μου μὲ ἀλαζονείαν», καὶ ἐὰν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου ταλαιπωρίας, τουλάχιστον εἰσάκουσέ με ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας ἐκείνου καὶ τῆς παραφροσύνης. Καὶ τί Ζητεῖς; Νὰ συντρίψῃ τοὺς ἐχθρούς σου; Ὁχι αὐτό, λέγει, ἀλλὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου, νὰ ἀποδιώξῃ τὸ σκότος ποῦ ἐκάλυψε τὴν διορατικότητά τῆς ψυχῆς μου καὶ ἐσκότισε τοὺς πνευματικὸς ὀφθαλμοὺς μου. Αὐτὸ Ζητῶ, «Φώτισε τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μὴ τυχὸν καὶ εἰπῆ κάποτε ὁ ἐχθρὸς μου, βλέποντάς με νὰ παρασύρωμαι ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας· «Τόσον πολὺ ὑπερίσχουσα αὐτοῦ». Ὑπερίσχουσα αὐτοῦ, ἐκεῖνο ποῦ ἤθελα νὰ ἰδῶ, τὸ εἶδα. Τί σημαίνει, «Ἰσχουσα πρὸς αὐτόν»; Ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά ἰσχυρός, ἀλλὰ ἀπέναντί μου κατέστη ἰσχυρός. Ἡ ἰδική μας ἦττα προσθέτει δύναμιν εἰς αὐτόν, τὸν ἀποδεικνύει ἰσχυρόν καὶ ἀκατάβλητον καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Βλέπεις, ὅτι ὅταν ἁμαρτάνωμεν, ὄχι μόνον τοὺς ἑαυτοὺς μας κατεντροπιάζομεν, καταστρέφομεν καὶ θανατώνομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρούς μας, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους νικώμεθα, καθιστοῦμεν ἰσχυροὺς καὶ δυνατούς· καὶ

- διαζόπεται, καὶ καρδία ὀδυνᾷται, καὶ οἱ ἰσχυροὶ ἐπεμβαί-
 ρουσι, καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Συγχωρεῖται δὲ ταῦ-
 τα συμφερόντως, ὥστε διὰ πάντων δακρυμένους τοὺς ραθυ-
 μοτέρους σπουδαιότερον ἐπανελθεῖν, ὅθεν ἐξέπεσον. «Παιδεύ-
 5 σαι γὰρ σε», φησὶν, «ἡ ἀποστασία σου, καὶ ἡ κακία σου ἐλέγ-
 ξει σε». Ὡστε καὶ ἡ ἐγκαιάλειψις τοῦ Θεοῦ προνοίας εἰδός
 ἐστίν. Ὅταν γὰρ προνοῶν καὶ ζηδόμενος καταφρονηται, ἀ-
 φήσει μικρὸν καὶ ἐγκαταλιμπάνει, ἵνα τότε τῆς ραθυμίας ἐκ-
 βληθείσης, σπουδαιότεροι οἱ ὀλίγωροι γένωνται.
- 10 «Ἐπίβλεψον, φησὶν, ἴδε τὸν ἐχθρὸν ἱσχυρόν ἐπ' ἐμέ» καὶ
 εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξείνουν ἀλαζο-
 νεΐαν καὶ ἀπόνοιαν εἰσάκουσόν μου. Καὶ τί αἰτεῖς; Κρατῆσαι
 τῶν ἐχθρῶν; Οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ, φωτισθῆναι τοὺς τῆς καρ-
 δίας ὀφθαλμοὺς ἀποδιωχθῆναι τὸ σκότος τὸ ἐπιχρῦθὲν μου ἰψ̄
 15 διορατικῶ τῆς ψυχῆς, καὶ σκοτίσαι τὸν νοητὸν ὀφθαλμόν. Τοῦ-
 το αἰτῶ, «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου». Μὴ ποτε εἶπη ὁ
 ἐχθρὸς μου», ἰδὼν με κατερεχθέντα εἰς τὸν τῆς ἁμαρτίας θά-
 νατον «Οὕτως ἴσχυσα πρὸς αὐτόν». Κατεκράτησα αὐτοῦ, ὅπερ
 ἤθελον ἰδεῖν, γέγονέ μοι. Τί ἐστίν, «Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν»;
 20 Ὅτι εἰ καὶ μὴ ἀπλῶς ἰσχυρὸς ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ ἰσχυρὸς
 γέγονεν. Ἡ ἡμῶν ἥτις ἰσχὺν αὐτῶ περιτίθησιν, ἰσχυρὸν
 ἀποφαίνει, καὶ κρημναίον, καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Ὁρᾷς, ὅτι διὰ τὴν ἁμαρτάνομεν, οὐ μόνον ἑαυτοὺς καται-
 σχύνομεν, ἀπολλύμεν, εἰς θάνατον ἐμβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 25 ἐχθροὺς κραταιοὺς καὶ δυνατοὺς, δι' ὧν ἠτιήμεθα, ἀναζη-

νήση, καὶ ἡ ψυχὴ ὑποφέρει καὶ ἡ καρδία θλίβεται καὶ αὐτοὶ ποῦ μᾶς λυποῦν ἐπεμβαίνουν καὶ παντοῦ προβάλλουν κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. Ἐπιτρέπονται δὲ ὅλα αὐτὰ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ὥστε αὐτοὶ ποῦ εἶναι περισσότερον ραθυμότεροι, πληγωμένοι μὲ ὅλα αὐτὰ, νὰ ἐπιστρέφουν ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσαν. Διότι λέγει, «Ἡ ἀποστασία σου ἀπὸ μένα θὰ σὲ τιμωρῆσῃ καὶ ἡ κακία σου θὰ σὲ ἐλέγξῃ»¹⁴. Ὡστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνας εἶδος προνοίας. Διότι ὅταν, ἐνῶ προνοεῖ καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς, καταφρονῆται, μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον καὶ μᾶς ἐγκαταλείπει, ὥστε, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ραθυμία, νὰ γίνουν οἱ ράθυμοι σπουδαιότεροι.

«Ρίψε τὸ εὐσπλαγχνικόν σου βλέμμα», λέγει, «καὶ ἴδε τὸν ἐχθρόν μου, ποῦ προβάλλει ἐμπρὸς μου μὲ ἀλαζονεῖαν», καὶ ἐὰν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου ταλαιπωρίας, τουλάχιστον εἰσάκουσέ με ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας ἐκείνου καὶ τῆς παραφροσύνης. Καὶ τί Ζητεῖς; Νὰ συντρίψῃ τοὺς ἐχθροὺς σου; Ὁχι αὐτό, λέγει, ἀλλὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου, νὰ ἀποδιώξῃ τὸ σκότος ποῦ ἐκάλυψε τὴν διορατικότητά τῆς ψυχῆς μου καὶ ἐσκότισε τοὺς πνευματικoὺς ὀφθαλμοὺς μου. Αὐτὸ Ζητῶ, «Φώτισε τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μὴ τυχόν καὶ εἰπῆ κάποτε ὁ ἐχθρὸς μου, βλέποντάς με νὰ παρασύρωμαι ἀπὸ τὸν θάνατον τῆς ἀμαρτίας: «Τόσον πολὺ ὑπερίσχυσα αὐτοῦ». Ὑπερίσχυσα αὐτοῦ, ἐκεῖνο ποῦ ἤθελα νὰ ἰδῶ, τὸ εἶδα. Τί σημαίνει, «Ἰσχυσά σου πρὸς αὐτόν»; Ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά ἰσχυρός, ἀλλὰ ἀπέναντί μου κατέστη ἰσχυρός. Ἡ ἰδική μας ἦττα προσθέτει δύναμιν εἰς αὐτόν, τὸν ἀποδεικνύει ἰσχυρόν καὶ ἀκατάβλητον καὶ ἀκαταμάχητον.

2. Βλέπεις, ὅτι ὅταν ἀμαρτάνωμεν, ὄχι μόνον τοὺς ἑαυτοὺς μας κατεντροπιάζομεν, καταστρέφομεν καὶ θανατώνομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς μας, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους νικώμεθα, καθιστοῦμεν ἰσχυροὺς καὶ δυνατοὺς· καὶ

ρύτιομεν· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγαλλιάσει καὶ
 εὐφροσύνῃ αὐτοὺς καθιστώμεν. Βαβαί, πόσης ἀνοίας, πόσης
 παραπληξίας τὸ τοῖς πολέμοις, καθ' ἑαυτῶν συμμαχεῖν, καὶ
 τοῖς λυποῦσι καὶ θλίθουσιν ἡμῶν τὴν ψυχὴν εὐφραίνεσθαι
5 καὶ ἀγαλλιῶσθαι παρασκευάζειν. Ὅρα πόσα ἄτοπα. Δέον νι-
 κᾶν τὸν ἐχθρὸν (Ἡ σθένησαν γὰρ αἱ ρομφαῖαι αὐτοῦ εἰς τέ-
 λος, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής), δέον νικᾶν, ἠτιώμεθα καὶ οὐ
 μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κραταῖον καὶ ἰσχυρὸν ἀποφαινόμεθα·
 καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταιται ἡμῖν καὶ τὰ τῆς μανίας, καὶ
10 τὰ τῆς ἐσχάτης νόσου, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰς εὐφροσύνην αὐτοῦ καὶ
 ἀγαλλίασιν παρασκευαζόμεθα. Ὅτιως ἐσχάτη μέθη, καὶ κα-
 κὸν ἔσχατον ἡ ἁμαρτία. «Αγαλλιάσονται, ἐὰν σαλευθῶ». Τρία
 δικαιώματα προσάγει εἰς τὸ δυνάσασθαι ὁ προσήτης τὸν δε-
 σπότην, ὅπως ἐπιβλέψῃ, καὶ ἐπιστρέψῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
15 ἐπ' αὐτόν, καὶ εἰσακούσῃ τῆς δεήσεως αὐτοῦ· τὸ κράτος καὶ
 τὴν ἰσχὺν τῶν ἐχθρῶν, καὶ πρὸ τούτου τὸ ἦρωμα καὶ τὴν
 ἔπαρσιν αὐτῶν, καὶ τρίτον, τὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν
 αὐτῶν, μονορουχὶ λέγων, ὥς εἰ μὴ διὰ τὴν ἐμὴν δέησιν, διὰ
 τὴν ἐμὴν ταλαιπωρίαν ἐπιστρέφεις μοι τὸ πρόσωπόν σου, Κύ-
20 ριε, ἀλλ' ὄν δια τὴν ἀλαζονεῖαν τῶν ἐχθρῶν, διότι ἐπὶ ἰσχυῖ
 φρονοῦσι μέγα· διότι ἐπιχαίρουσι τοῖς κακοῖς μου, ἐπιγελώ-
 σί μου τῷ πτώματι. «Εἰσάκουσόν μου, φώτισον τοὺς ὀφθαλ-
 μούς μου». Ἀφ' ἑλε τὸν θαθὴν ἕπνον ἐπὶ ταῖς ἐμαῖς ἁμαρτι-
 αῖς, ὃν ἐπνώσας παρὰ θραχὺ πρὸς τὸν τῆς ψυχῆς ἀπενύσια-
25 ξα θάνατον. Εἰ γὰρ μόνον ἀπὸ τῆς σῆς ἀσφαλείας σαλευθῶ,

ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τοὺς κάμνομεν νὰ χαροῦν καὶ νὰ εὐφρανθοῦν. Ἄλλοίμονον, πόσης ἀνοησίας καὶ πόσης παραφροσύνης δείγμα εἶναι τὸ νὰ συμμαχοῦμεν μὲ τοὺς ἐχθροὺς μας ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ νὰ κάμνωμεν νὰ εὐφραίνωνται καὶ νὰ χαίρωνται ἐκείνους πού λυποῦν καὶ θλίβουν τὴν ψυχὴν μας. Πρόσεχε πόσα παράλογα συμβαίνουν. Πρέπει νὰ νικῶμεν τὸν ἐχθρὸν («διότι ἐξησθένησαν τελείως τὰ ὄπλα αὐτοῦ καὶ ἀπωλέσθη ὁ ἀσεβῆς»²), πρέπει νὰ τον νικῶμεν, ἀλλ' ὅμως νικώμεθα· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀναδεικνύομεν δυνατὸν καὶ ἰσχυρὸν· καὶ δὲν σταματοῦν μέχρις ἐδῶ αἱ συνέπειαι τῆς μανίας μας καὶ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς νόσου, τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ καὶ κάμνομεν τὸν ἐχθρὸν μας νὰ εὐφραίνεται καὶ νὰ χαίρεται. Πράγματι ἡ ἀμαρτία εἶναι ἡ πιὸ φοβερὴ μέθη καὶ τὸ χειρότερον κακόν. «Θὰ σκιρτήσουν ἀπὸ ἀγαλλίασιν οἱ ἐχθροί μου, ἐὰν κλονισθῶ καὶ ἀνατραπῶ». Τρεῖς ἀξιώσεις προβάλλει ὁ προφήτης θέλων νὰ προσελκύσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου· πρῶτον νὰ ρίψῃ τὸ προστατευτικὸν βλέμμα του εἰς αὐτὸν καὶ νὰ στρέψῃ τὸ πρόσωπόν του εἰς αὐτόν, εἰσακούων τὴν προσευχὴν του· δεύτερον προβάλλει τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχύν τῶν ἐχθρῶν, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὴν ἔπαρσιν αὐτῶν, καὶ τρίτον, τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν ἀγαλλίασιν αὐτῶν· εἶναι δηλαδὴ ὡσὰν νὰ λέγῃ· ἐὰν δὲν στρέψῃς, Κύριε, τὸ πρόσωπόν σου πρὸς ἐμένα ἐξ αἰτίας τῆς παρακλήσεώς μου καὶ τῆς ταλαιπωρίας μου, ἀλλ' ὅμως στρέψετο ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας τῶν ἐχθρῶν, διότι καυχῶνται πάρα πολὺ διὰ τὴν δύναμιν των· διότι χαίρονται μὲ τὰς συμφορὰς μου, καὶ γελοῦν χλευαστικὰ διὰ τὴν πτώσιν μου. «Εἰσακούσέ με, φώτισε τοὺς ὀφθαλμούς μου». Ἐφαίρεσε τὸν βαθὺν ὕπνον εἰς τὸν ὁποῖον ἔπεσα ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν μου, τὸν ὕπνον πού μὲ ἐκυρίευσεν δι' ὀλίγον καὶ ἀπέβη εἰς θάνατον τῆς ψυχῆς μου. Διότι, ἐὰν κλονισθῶ μόνον καὶ ἀνατραπῶ ἀπὸ τὴν ἀσφάλειάν σου, αὐτοὶ

χαρὰ αὐτοῖς, καὶ μεγαλωνχία, καὶ ἰσχύς τοῦτο νομίζεσθαι καὶ τοῦτω μέγα φρονοῦσι, καὶ εἶσιν ἀνύποιστοι· ἂν δὲ εἰς θάνατον κατενεχθῶ, τί οὐκ ἂν οὗτοι ποιήσειαν;

Ὅρθς τὸν προφήτην, πῶς ἡγεῖται μεγίστην ζημίαν, καὶ
 5 οὐδὲν κολάσεως καὶ τιμωρίας ἔλαττον, τὸ εὐφραῖναι τὸν κοινὸν ἐχθρόν, τὸ ἰσχυρὸν αὐτὸν ὀφθῆναι, τὸ ὑψηλὸν δόξαι. Εἰ γὰρ μὴ καὶ μέγιστα καὶ ἀφόρητα ἡγεῖτο ταῦτα κακά, οὐκ ἂν αὐτὰ προυβάλλετο εἰς παράκλησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἐπισπάσασθαι τὴν εὐμένειαν αὐτοῦ. Οὕτω ποιῶμεν καὶ
 10 ἡμεῖς, καὶ σκοπῶμεν καὶ ἀγωνιζόμεθα, ὅπως μὴ ὑψώσωμεν τὸν ἐχθρόν, ὅπως μὴ ἰσχυρὸν δεῖξωμεν, ὅπως μὴ εὐφρανώμεν, ἀλλὰ τοῦναντίον, καὶ ταπεινόν, καὶ ἐξουθενημένον, καὶ ἀσθενῆ, καὶ καιτηφῆ, καὶ σκυθρωπὸν ἐργασώμεθα. Ἄν γὰρ κατορθοῦντις ἴδοι τοὺς ἀμαρτάνοντας, πάντα ἅμα ταῦτα γί-
 15 νεται. «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἔλεει σου ἤλπισα». Τί οὖν κατορθώσας, ταῦτα αἰτεῖς, ἐπιβλέψαι πάλιν εἰς σέ, εἰσακοῦσαί σου τῆς δεήσεως, φωτισθῆναί σου τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμούς; πόθεν δέ σοι ταῦτα; Οἱ μὲν ἄλλοι, φησὶν, εἴ τι καὶ εἰπεῖν ἔχοιεν, λεγείωσαν· ἐγὼ δὲ ἔν οἶδα, ἔν λέγω, ἐκεῖ μου πᾶ-
 20 σαν ἤρησα τὴν ἐλπίδα, ἐκεῖνο προβάλλομαι, τὸ ἔλεός σου, τὴν φιλανθρωπίαν σου. «Ἐγὼ δέ», φησὶν, «ἐπὶ τῷ ἔλεει σου ἤλπισα».

Εἶδες ταπεινοφροσύνην προφήτου; εἶδες εὐγνωμοσύνην ἀνδρός; Καίτοι μυρία κατορθώματα ἔχων, καὶ δι' αὐτῶν δυνάμενος δυσιωπῆσαι τὸν Θεόν, οὐδὲν τοῦτων ἀλέγει, ἀλλ' ἐπὶ μόνον τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καταφεύγει. Ὡστε δῆλον ὅτι καὶ

θά χαροῦν καὶ θά καυχηθοῦν καὶ θεωρεῖται αὐτό δύναμις· διὰ τοῦτο μεγαλοφρονοῦν καὶ εἶναι ἀνυπόφοροι· ἂν ὅμως καταντήσω εἰς θάνατον, τί θά ἦτο ἐκεῖνο πού δέν θά τό ἔκαμνον;

Βλέπεις τόν προφήτην πῶς θεωρεῖ μέγιστην Ζημίαν καὶ ὄχι μικροτέραν ἀπό τήν κόλασιν καὶ τήν τιμωρίαν, τήν εὐφροσύνην τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τήν ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς του καὶ τήν ὑψηλοφροσύνην του. Διότι ἐάν δέν τὰ ἐθεωροῦσεν αὐτά ὡς μέγιστα καὶ ἀνυπόφορα κακά, δέν θά ἦτο δυνατόν νά προβάλλῃ αὐτά πρὸς παράκλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ προσέλκυσιν τῆς εὐνοίας του. Ἔτσι ἄς κάμνω-μεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἄς ἐπαγρυπνοῦμεν καὶ ἄς ἀγωνιζώμεθα, νά μὴ γίνωμεν αἰτία ἐξουψώσεως τοῦ ἐχθροῦ μας, νά μὴ τόν παρουσιάσωμεν ἰσχυρόν, νά μὴ τόν εὐφράνωμεν, ἀλλ' ἀντιθέτως νά τόν καταστήσωμεν καὶ ταπεινὸν καὶ ἐξουθε-νωμένον καὶ ἀσθενῆ καὶ στεναχωρημένον καὶ σκυθρωπόν. Διότι ἐάν συμβῆ ὁ Θεὸς νά ἰδῇ τοὺς ἀμαρτωλοὺς νά τὰ κατορθώνουν αὐτά, ἀμέσως ὅλα αὐτά πραγματοποιοῦνται. «Ἐγὼ ὅμως ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἔλεός σου». Διατί λοιπὸν μετὰ τὰς τόσας ἐπιτυχίας σου ζητεῖς αὐτά, νά ρίψῃ πάλιν τὸ βλέμμα του εἰς ἐσένα, νά ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν σου, νά φωτίσῃ τοὺς πνευματικούς ὀφθαλμούς σου; Τί εἶναι ἐκεῖνο πού σέ κάνει νά τὰ λέγῃς αὐτά; Οἱ μὲν ἄλλοι, λέγει, ἐάν ἔχουν νά εἰποῦν κάτι, ἄς τὸ εἰποῦν, ἐγὼ ὅμως ἓνα πρᾶγμα γνωρίζω καλά, ἓνα λέγω, ἐκεῖ ἐ-στήριξα ὅλην τὴν ἐλπίδα μου, ἐκεῖνο προβάλλω πρὸς ὑπερά-σπισίν μου, τὸ ἔλεός σου, τὴν φιλανθρωπίαν σου. «Ἐγὼ ὅμως», λέγει, «ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ ἔλεός σου».

Εἶδες ταπεινοφροσύνην προφήτου; Εἶδες εὐγνωμοσύ-νην ἀνδρός; Μολονότι ἔχει ἄπειρα κατορθώματα καὶ μέ αὐτά ἡμπορεῖ νά παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν αἰτημάτων του, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δέν λέγει, ἀλλὰ κα-ταφεύγει μόνον εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὡστε γίνεται φανερόν, ὅτι καὶ ὅταν τὰ λέγῃ αὐτά, ὅπως τό, «Ἐάν τὸ

5 *δτε ταῦτα λέγει, ὡς τό, «Εἰ ἐποίησα τοῦτο», «Εἰ ἀντιπέδωκα», καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰς πολλὴν ἀνάγκην τοῦ εἰπεῖν ἐμπροσθέν, ταῦτα λέγει ἥς μὴ παρουσίας οὐδὲν ἐκείνων φησὶν, ἀλλὰ τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ πάσης ἰκετηρίας*
προβάλλεται. Εἶτα πεποιδῶς, ὅτι τῆς ἐλπίδος οὐ φενοθήσεται,
ἐπάγει «Ἀγαλλιάσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Εἶδες εὐέλπιδα ψυχὴν; Ἦμισε, καὶ πρὶν ἢ λάβῃ, ὡς λαβὼν εὐχαριστοῖ, καὶ ἄδει τῷ Θεῷ, καὶ πάντα τὰ προειληφότα διαπράττεται.

10 *Πόθεν δὲ οὕτως ἦν εὐελπισ; Ἀπὸ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, ἀπὸ πολλῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν αἴτησιν ἦδει ὅτι οὕτως αἰτουμένου Θεοῦ εἰσακούει, ἀπὸ πολλῆς τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ θέου καὶ κινήσεως. Ὡστερ οὖν οἱ νοσηροὶ καὶ παρειμένους αἰσούμενοι, καὶ λαβόντες, μόλις τῆς δωρεᾶς ἐπαισθάνονται, οὕτως οἱ συνεπιτεταμένη προθυμία καὶ σπουδῇ τὴν αἴτησιν ποιούμενοι, καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν, ἀπὸ τῆς κατ' αὐτοὺς σφοδρᾶς καὶ καθαρᾶς διαθέσεως, ὡς λαβόντες, ἔχουσι τοῦ δώρου συναίσθησιν, τῆς θείας αὐτοῖς χάριτος τὴν εὐφροσύνην προσηυθείσης· καὶ εὐχαριστοῦσι διὰ τοῦτο, καὶ τοῦ λα-*
 15 *βεῖν ἐγγὺς καθεστήκασι. «Ἀγαλλιάσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Τοῦτο, φησί, τὴν ἐμὴν εὐφραίνει ψυχὴν, τὸ παρὰ σοῦ τῆς σωτηρίας τυχεῖν τὴν ψυχὴν εὐφραίνει, ὅτι ταύτης εἰ σὺ σωτηρία.*

20 *Εἶδες ἀγαλλίασιν, καὶ ἀγαλλίασιν; ἀγαλλίασιν ἐχθρῶν ἐπὶ πτώματι, καὶ ἀγαλλίασιν ψυχῆς ἐπὶ οἰκειᾷ σωτηρίᾳ; Ἐ-*

ἔκαμα σὺτό», «Ἐὰν ἀνταπέδωσα ὅ,τι μοῦ ἀνταποδίδουν οἱ ἐχθροί»³, καὶ τὰ παρόμοια, τὰ λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς μεγάλην ἀνάγκην νὰ τὰ εἰπῇ, ὅταν ὅμως αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ἐξέλειψε, τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα δὲν λέγει, ἀλλὰ προβάλλει, ἀντὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης ἰκεσίας, τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα πιστεύων ἀπόλυτα, ὅτι δὲν θὰ διαψευσθῇ ἡ ἐλπίς του, προσθέτει· «Θὰ γεμίση ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἡ καρδία μου ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους σου σωτηρίαν μου». Εἶδες αἰσιόδοξον ψυχὴν; Ἐζήτησε, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβῃ, εὐχαριστεῖ ὡσὰν νὰ ἔλαβε, καὶ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν καὶ πραγματοποιεῖ ὅλα ἐκ τῶν προτέρων.

Ἄπὸ ποῦ ὅμως ἦτο τόσοσὸν πολὺ αἰσιόδοξος; Ἄπὸ τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐπιμονὴν του εἰς τὸ αἰτημὰ του· ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούει ἐκεῖνους ποῦ τοῦ ζητοῦν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅταν τὸ αἰτημὰ των γίνεται μὲ ὄλην τὴν θερμὴν καὶ τὴν δύναμιν τῆς καρδίας των. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ παρακαλοῦν διὰ κάτι μὲ πολλὴν νωθρότητα καὶ ἀδιαφορίαν καὶ τὸ λαμβάνουν, μόλις μετὰ δυσκολίας αισθάνονται τὴν δωρεάν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ παρακαλοῦν μὲ πάρα πολὺ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἐπιμονὴν, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβουν, ἐξ αἰτίας τῆς καθαρᾶς καὶ πάρα πολὺ μεγάλης διαθέσεώς των, συναισθάνονται τὸ δῶρον ὡσὰν ἤδη νὰ τὸ ἔλαβον, διότι ἔχει πλημμυρίσει ἡ καρδία των ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὴν εὐφροσύνην τῆς θείας χάριτος· καὶ εὐχαριστοῦν δι' αὐτὸ τὸν Θεὸν καὶ εὐρίσκονται πλησίον ἐκεῖνου ποῦ ἐζήτησαν διὰ νὰ τὸ λάβουν. «Θὰ γεμίση ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἡ καρδία μου διὰ τὴν ἐκ μέρους σου σωτηρίαν μου». Αὐτό, λέγει, γεμίζει ἀπὸ χαρὰν τὴν ψυχὴν μου, τὸ νὰ ἐπιτύχω τὴν σωτηρίαν μου ἀπὸ ἐσένα· γεμίζει τὴν ψυχὴν ἀπὸ χαρὰν καὶ εὐφροσύνην, διότι σὺ εἶσαι ἡ σωτηρία της.

3. Εἶδες τὴν μίαν ἀγαλλίασιν καὶ τὴν ἄλλην ἀγαλλίασιν; τὴν ἀγαλλίασιν τῶν ἐχθρῶν διὰ τὴν πτώσιν τοῦ εὐσεβοῦς καὶ τὴν ἀγαλλίασιν τῆς ψυχῆς διὰ τὴν σωτηρίαν της;

κείνη τοῦ πονηροῦ, αὕτη τῶν σωζομένων. Ἐκείνη λύμη καὶ
 τοῦ δοκοῦντος ἀγαλλιῶσθαι, καὶ ἐφ' ᾧ ἠγαλλιῶτο αὕτη σω-
 τηρία καὶ ἀνάκλησις τοῦ ἀγαλλιωμένου. Ταύτην τὴν ἀγαλ-
 λίασιν καὶ εὐφροσύνην εὐφρανθῶμεν καὶ ἀγαλλιασώμεθα, ἐ-
 5 κείνην δὲ φύγωμεν, καὶ ἠδελυξώμεθα. « Ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ
 εὐεργετήσαντί με, καὶ ψαλῶ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ ὑψίστου». *Μνημόσυνον, γησί, τῆς εὐεργεσίας ταύτης ᾧδὴν ἀναθήσω τῷ
 Κυρίῳ, ὅτι εὐεργετήσέ με, ἐταπεινώσε τὸν ἐχθρόν, αἰσχύνης
 ἐπλήρωσεν, ἀσθενῆ ἐπήλεγεξεν, εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου,*
 10 *ἐπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπ' ἐμέ, τὴν ἀγλὴν καὶ τὸν ζό-
 φον, δι' ὧν πρὸς τὸν θάνατον ἐφερόμην, διασκεδάσας καὶ
 ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ ἀγαλλιῶμενος, ὅσπερ τι μνημεῖον
 ἀνεξάλειπτον, τὴν ᾧδὴν ταύτην τῶν εἰς ἐμὲ εὐεργετημάτων
 ἀνατίθημι, οὐ γὰρ μόνον ἄδων αὐτὴν καὶ ἀνελίσωσιν τοῖς λο-*
 15 *γισμοῖς τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον ἄσω
 καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, ἀνεπίληστον ἐν τῇ ψυχῇ περι-
 φέρον τῆς εὐεργεσίας τὸ μέγεθος. Ἡ τοιαύτη τοίνυν ψυχὴ
 οὐ μόνον κακοῖς ἐμπαρεῖσα οὖεται ῥαδίως τῶν κακῶν, ἀλλὰ
 καὶ ἀσφαλεσιέρα γίνεται, εἰς τὸ μηκέτι τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν.*
 20 «Ὅταν γάρ ἐπὶ μνήμης αἰεὶ φέροι τὴν εὐεργεσίαν, δῆλον ὅτι
 καὶ τὰ δυσχερῆ ἐπὶ μνήμης ἔχει, ὧν ἀπαλλαγεῖσα ἔσχε τῆς
 εὐεργεσίας. Ἐχων δὲ καὶ τὴν μνήμην τῶν κακῶν, ἀναλογί-
 ζεται ἐπιμελῶς, πόθεν ταῦτα συνέπεσεν αὐτῷ, καὶ διὰ ποίαν
 αἰτίαν εἰς τὸ τοιοῦτον συνηρέχθη κακόν· καὶ ἀναλογιζόμενος
 25 λοιπὸν τειχίζει πανταχόθεν ἑαυτόν, ἵνα μὴ ἐπὶ τὰς ὁμοίας

Ἡ πρώτη εἶναι ἀγαλλίασις τοῦ πονηροῦ, ἐνῶ ἡ δευτέρα ἐκείνων πού σώζονται. Ἐκείνη εἶναι καταστροφή καί ἐκείνου πού νομίζει ὅτι ἀγάλλεται καί ἐκείνου διὰ τὸ ὅποιον ἔνοιωθεν ἀγαλλίασιν, ἐνῶ αὐτὴ εἶναι σωτηρία καί εἶναι συνεχῆς ἡ ἀγαλλίασις ἐκείνου πού τὴν νοιώθει. Αὐτὴν τὴν ἀγαλλίασιν καί εὐφροσύνην ἃς εὐφρανθῶμεν καί ἃς ἀγαλλιασώμεθα, ἐνῶ ἐκείνην ἃς τὴν ἀποφυγῶμεν καί ἃς τὴν ἀποστραφῶμεν. «Θὰ ψάλλω ὕμνους εὐχαριστίας εἰς τὸν Κύριον πού μέ εὐηργέτησε καί θὰ δοξολογήσω τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μου τοῦ Ὑψίστου». Εἰς ἀνάμνησιν, λέγει αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας θὰ ψάλλω ὕμνον εὐχαριστίας εἰς τὸν Κύριον, διότι μέ εὐηργέτησεν, ἐταπείνωσε τὸν ἐχθρόν μου, τὸν κατεντρόπισε, τὸν κατέστησεν ἀνίσχυρον, εἰσήκουσε τὴν προσευχήν μου, ἔστρεψε τὸ εὐσπλαγχνικὸν πρόσωπόν του πρὸς ἐμένα, καί διεσκόρπισε τὴν πυκνὴν ὀμίχλην καί τὸ σκοτάδι διὰ τῶν ὀποίων ὠδηγοῦμην πρὸς τὸν θάνατον· νοιώθων λοιπὸν ἀγαλλίασιν διὰ τὴν σωτηρίαν μου ἐκ μέρους αὐτοῦ, ὡς ἀν κάποιον μνημεῖον αἰώνιον ἀφιερῶν ἑαυτὸν τὸν ὕμνον εὐχαριστίας διὰ τὰς εὐεργεσίας πού ἔγιναν εἰς ἐμένα, ψάλλων αὐτὸν τὸν ὕμνον καί ἀναλογιζόμενος αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας, ὄχι μόνον τώρα, ἀλλὰ καί εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μου θὰ ὕμνῶ καί θὰ δοξολογῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου φυλάσσω εἰς τὴν ψυχὴν μου ἀλησμόνητον τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας. Ἡ παρομοία λοιπὸν ψυχὴ ὄχι μόνον, παραδοθεῖσα εἰς τὰ κακά, ἐλευθερώνεται εὐκολὰ ἀπὸ τὰ κακά, ἀλλὰ γίνεται καί πιό ἀσφαλῆς ὥστε ποτὲ πλέον νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς παρόμοια κακά. Διότι ὅταν συνεχῶς φέρῃ εἰς τὴν σκέψιν της τὴν εὐεργεσίαν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καί τὰ δυσάρεστα ἐνθυμεῖται, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀπηλλάγη, δεχθεῖσα τὴν εὐεργεσίαν. Ἐνθυμούμενος δὲ καί τὰ κακά, σκέπτεται μετὰ μεγάλης προσοχῆς, πῶς τοῦ συνέβησαν αὐτὰ καί διὰ ποίαν αἰτίαν περιέπεσεν εἰς αὐτὸ τὸ κακόν, καί σκεπτόμενος λοιπὸν αὐτὰ ἀσφαλίζει ἀπὸ παντοῦ τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε

περιενεχθῆ συμφορὰς· οὕτω τε λοιπὸν τὸν ἑαυτοῦ βίον καλῶς συνθιμίξων, καὶ παιδαγωγῶν, καὶ τῷ θουσαμένῳ πολλήν ἀνομιολογεί τὴν χάριν· ὥσπερ εἶρε ρύσιν, οὕτω καὶ φύλακα διὰ παντὸς ἔχειν ἐν τοῖς μέλλουσι ἐξαιτούμενος.

- 5 Ταύτην ζηλώσωμεν καὶ ἡμεῖς, κἄν τιτι παρουροῶμεν ἁμαρτήματι, ταχέως ἀναρήψωμεν, καὶ ποιησώμεθα τὸ πτώμα πρόφασιν ἀσφαλείας, καὶ ἀφορμὴν τοῦ μηκέτι ἁμαρτάνειν. Πῶς οὖν ποιήσεις; Ἔχεις διδάσκαλον τὸν Δαβίδ. Ἡμαρτες; Μὴ τυσιάξης ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ διανόστηθι ἐννόη-
- 10 σον αὐτίκα, ὅτι ἀπέστρεψεν ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον ἀπὸ σοῦ, ὅτι ἐπελάθειτό σου· εἶτα κλαῦσον, στέναξον, λούσον καθ' ἑκάστην νύκτια τὴν κλίνην σου δάκρυσι, ἀποπήδησον ἀπὸ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν. Καὶ ταῦτα γὰρ μαθήματα τοῦ Δαβίδ. Εἶπε μετ' αὐτοῦ· «Ἔως τότε, Κύριε, ἐπιλήση μου εἰς τέλος; Ἔως τότε ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ; Εἶπε
- 15 μὴ τῇ γλώσσει, ἀλλὰ πολὺ πρότερον τῇ καρδίᾳ· εἶπε καὶ τὰ ἄλλα δικαιώματα τοῦ Δαβίδ. Ὅταν εἴλῃς πάντα, ἔλπισον ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἔλπισον, μὴ διακριθῆς. «Ὁ γὰρ διακρινόμενος», φησὶν, «ἔοικε κλέδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ρι-
- 20 πιζομένῳ. Μὴ γὰρ οἶσθω, φησὶν, ὁ τοιοῦτος, ὅτι λήφεται τι παρὰ Θεοῦ. Ἄνηρ γὰρ δήρυχος, ἀκατάστατος ἐν πᾶσι ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ».

Ἐλπισον οὖν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, μηδὲν διακριθεὶς, καὶ τεύξῃ πάντως τῆς αἰτήσεως· ιυχῶν δὲ μὴ γένῃ ἀγνώμων

25 περὶ τὴν εὐεργέτην καὶ ἀχάριστος, ἀλλὰ ποιήσον μνημεῖον τῆς εὐεργεσίας, καὶ ἀνάθες αὐτὸ εὐχάριστον τῷ Δεσπότη Ὁδῆν. Ἴσως αὐτὸς οὐκ οἶδας συνθεῖναι· συγκάλεσον τοὺς πένητας

νά μή περιπέσῃ εἰς παρομοίας συμφοράς· κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ρυθμίζει ὅπως πρέπει τὸν βίον του, ἀσκεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀναγνωρίζει μεγάλην εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν σωτῆρα του· ὅπως ἀκριβῶς εὗρε σωτῆρα, ἔτσι ζητεῖ νά ἔχη παντοτινὸν φύλακα διὰ τὴν μελλοντικὴν ζωὴν του.

Αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂν παρσυρθῶμεν ἀπὸ κάποιο ἀμάρτημα, ἀμέσως νά συνέλθωμεν καὶ ἄς καταστήσωμεν τὴν πτῶσιν μας αἰτίαν μελλοντικῆς ἀσφαλείας καὶ ἀφορμὴν ὥστε ποτὲ νά μή ἀμαρτάνωμεν. Πῶς βέβαια θὰ τὸ ἐπιτύχῃς; Ἔχεις διδάσκαλον τὸν Δαυῖδ. Ἠμάρτησες; Μὴ σὲ κυριεύσῃ ὁ ὕπνος τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ σήκω ἐπάνω σκέψου ἀμέσως, ὅτι ἀπεμάκρυνεν ὁ Θεὸς ἀπὸ σένα τὸ πρόσωπόν του, ὅτι σὲ ἐγκατέλειπεν· ἔπειτα κλαῦσε, στέναξε, λούσῃς κάθε νύκτα τὸ κρεβάτι σου μὲ δάκρυα, ἀπομακρύνσου ἀπὸ ἐκείνους πού διαπράττουν τὴν ἀνομίαν. Διότι καὶ αὐτὰ εἶναι μαθήματα τοῦ Δαυῖδ. Εἶπέ μαζὶ μὲ αὐτόν· «Ἔως πότε, Κύριε, θὰ μὲ ἔχῃς τελείως λησμονημένον; ἕως πότε θὰ ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ ἐμένα;». Τὰ λόγια αὐτὰ νά τὰ εἰπῆς ὄχι μὲ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο μὲ τὴν καρδίαν· εἶπέ καὶ τὰς ἄλλας δικαίας ἀπαιτήσεις τοῦ Δαυῖδ. Ὅταν τὰ εἰπῆς ὅλα, ἔλπισε εἰς τὸ ἔλεός του, ἔλπισε χωρὶς νά ἀμφιβάλλῃ. «Διότι ἐκεῖνος πού ἀμφιβάλλει», λέγει, «ὁμοιάζει μὲ κῦμα τῆς θαλάσσης πού τὸ παίρνει ὁ ἄνεμος καὶ τὸ πηγαίνει ὅπου θέλει. Ἄς μὴ νομίζῃ, λέγει, ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος ὅτι θὰ λάβῃ κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ὁ δὶγνωμος ἄνθρωπος εἶναι ἀκατάστατος εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῆς ζωῆς του»!

Στήριξε λοιπὸν τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν, καὶ ὅπωςδήποτε θὰ ἐπιτύχῃς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς αἰτήσεώς σου· ὅταν ὅμως τὸ ἐπιτύχῃς μὴ γίνῃς ἀγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ ἀχάριστος, ἀλλὰ στήσῃς μνημεῖον τῆς εὐεργεσίας καὶ πρόσφερε το εἰς τὸν Κύριον ὡς εὐχαριστήριον ὕμνον. Ἴσως ὁ ἴδιος νά μὴ γνωρίζῃς νά συνθέσῃς ὕμνον· κάλεσε τοὺς πτωχοὺς, χρη-

καὶ χρῆσαι τὰς γλώσσας αὐτῶν, καὶ σοὶ παρασκευάσων. Ἐὖ
 ἴσθι ὅτι ἡδὶω τῆς Δαυιδικῆς ψδῆς ταύτην ἀκούσεται, ἣν ὑπερ-
 σοῦ ἐκεῖνοι μελωδήσουσιν. "Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀπὸ διαφόρων χορ-
 δῶν τῆς μονήρους ἡδίων μέλος ἀποτελεῖ, οὕτω καὶ ἡ τῶν
 5 πενήτων ἐκ διαφόρων οὔσα, τῷ εἰσακούοντι τῆς φωνῆς τῶν
 πενήτων Θεῷ ἡδύ τι καὶ ἐράσιμον ἠχήσει. Σιῆσον σεαυτῷ
 καὶ Θεῷ τοιοῦτον μνημεῖον, αὐτῷ μὲν ὑπόμνημα τῆς εὐρυγε-
 σίας, σεαυτῷ δὲ ἀπόδειξις τῆς εὐχαριστίας, τῆς εὐγνωμοσύ-
 νης, σύμβολον τῆς διηνεκοῦς μνήμης, ἣν ἐγκάρδιον ἔχων αἰεί,
 10 κατευθύνέ σου τὸν βίον· μᾶλλον δὲ κατευθύνωμεν, ἵνα γενώ-
 μεθα καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἄξιοι κληρουχίας τῶν ἀγαθῶν, ἐν Χρι-
 στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σιμοποίησε τὰς γλώσσας αὐτῶν καὶ κάμε αὐτὰς νὰ ἐνεργοῦν δι' ἐσένα. Νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι τὴν ὠδὴν αὐτὴν, ποὺ ἐκεῖνοι θὰ μελωδήσουν, θὰ τὴν ἀκούσῃ μὲ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν Δαυιδικὴν ὠδὴν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς παράγει πιὸ εὐχάριστον μέλος τὸ πολύχορδον ὄργανον ἀπὸ τὸ μονόχορδον, ἔτσι καὶ ἡ ὠδὴ τῶν πτωχῶν ποὺ θγαίνει ἀπὸ πολλὰ στόματα, θὰ ἀκουσθῇ μὲ πιὸ γλυκὺ καὶ ἐλκυστικὸν τρόπον ἀπὸ τὸν Θεὸν ποὺ εἰσακούει τὴν φωνὴν τῶν πτωχῶν. Στῆσε διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ διὰ τὸν Θεὸν ἓνα τέτοιο μνημεῖον, ποὺ διὰ μὲν τὸν Θεὸν θὰ ἀποτελῇ ὑπόμνησιν τῆς εὐεργεσίας, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου δὲ ἀπόδειξιν τῆς εὐχαριστίας, τῆς εὐγνωμοσύνης, σύμβολον τῆς συνεχοῦς ἀναμνήσεως, καὶ ἔχων αὐτὴν πάντοτε μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας σου, ρύθμιζε τὸν βίον σου σύμφωνα μὲ αὐτὴν, μᾶλλον δὲ ἄς κατευθύνωμεν ὅλοι μας τὸν βίον μας σύμφωνα μὲ αὐτὴν, διὰ νὰ γίνωμεν ἄξιοι καὶ τῆς κληρονομίας τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΨΑΛΜΟΝ

«Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Καὶ τίνος χάριν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν βίον εἰσερχθεῖς μετ' ὧδῆς ψάλλεται. Καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας.

1. Ὑμεῖς μὲν ἡμᾶς ἐθαυμάζετε πρόην, ὅτι τὸν περὶ τοῦ Μελχιοεδέκ ἐκινήσαμεν λόγον, ἐπὶ τῷ μήκει τῶν εἰρημένων, ἐγὼ δὲ ὑμᾶς ἐθαύμαζον ἐπὶ τῇ τῆς ἀκροάσεως προθυμίᾳ τε καὶ συνέσει, καὶ ὅτι μακροτέρου τοῦ λόγου προσελθόντος, μέχρι τέλους παρηκολουθήσατε ἡμῖν· καίτοι γε οὐ μακρὸς ἦν ὁ λόγος μόνον, ἀλλὰ καὶ δυσχέρειαν εἶχε πολλήν. Ἄλλ' οὔτε τὸ μῆκος οὔτε ἡ δυσκολία τὴν ὑμετέραν ἤλεγξε προθυμίαν. Φέρε οὖν ὑμῖν ἀμοιβὴν ἀποδῶμεν ἐκείνου τοῦ πόνου, σαφειέραν πρὸς ὑμᾶς σήμερον ποιησάμενοι τὴν διάλεξιν. Οὐδὲ γὰρ ἐπιτείνειν ἀεὶ δεῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, διαρρηγνυταὶ γὰρ ταχέως, οὔτε χαλᾶν ἀεὶ καὶ ἀνιέναι καὶ γὰρ ἐντεῦθεν ἀργοιέρα γίνεται πάλιν. Διὸ ποικίλλειν χρὴ τὸ τῆς διδασκαλίας εἶδος, καὶ τῶν μὲν παρηγουρικωτέρων, τῶν δὲ ἀγωνιστικωτέρων ἀπτεσθαι λόγων.

Ὡσπερ οὖν ἴστε ἔλεγον, ὅτι οἱ ποιμένες, τῶν λύκων ἐπιόντων τῇ ποίμνῃ, τὴν σφίγγα ἀφέντες, τὴν σφενδόνην μεταχειρίζονται, οὕτως νῦν δὴ παρελθουσῶν τῶν ἐσσιῶν τῶν Ἰουδαϊκῶν, οἱ λύκων ἀπάντων εἰσὶ χαλεπώτεροι, τὴν σφενδόνην πάλιν ἀφέντες, ἐπὶ τὴν σφίγγα ἐπανίσταμεν, καὶ τοὺς ἀγωνιστι-

1. Ο ψαλμὸς αὐτὸς ἐγράφη ἀπὸ κάποιον ἀπόγονον τοῦ Κορέ, πού τιμωρήθη αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διότι ἠσέθησε (Ἄριθμ. Κεφ. 16), ἀλλ' ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δαυὶδ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ ἀνέδειξε πολλοὺς ἀνδρας ὡς κοὶ βασιλεῖα ἀκόμη τὸν Ἰωσαφάτ (Πρβλ. Α΄ Παραλ. 9, 19· 26, Β΄ Παραλ. 20, 19 κ.δ.). Εἶναι ψαλμὸς διδασκτικὸς. Ὁ συντάκτης αὐτοῦ, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον, εὐρίσκεται, γράφων αὐτὸν, μακρὰν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ ναοῦ, τὸν ὁποῖον ποθεῖ νό ἰδῆ. Ἴσως συνέβη οὗτό ὅταν ἐδιώκετο ὁ Δαυὶδ ὑπὸ τοῦ Ἀβεσσαλῶμ καὶ ἐγκατέλειψε τὰ Ἱεροσόλυμα, συνώδευσε δὲ αὐτὸν ὡς φυγὰς καὶ ὁ συνεξόριστος ποιητὴς τοῦ ψαλμοῦ.

1α. Μελχιοεδέκ βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς τῶν Ἑβραίων, πού ἠυλόγησε

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΨΑΛΜΟΝ'

«Ἡ ψυχὴ μου, Κύριε, σὲ ποθεῖ, ὅπως ἀκριβῶς ἡ διασπασμένη ἔλαφος ποθεῖ καὶ τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Διὰ ποῖον λόγον εἰσήχθη ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἰς καθημερινὴν χρῆσιν, ψαλλόμενος μετὰ μέλους. Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ.

1. Σεῖς μὲν μὲ ἐθαυμάζετε ὅταν εἰς ἄλλην προηγουμένην φορὰν ὠμίλησα διὰ μακρῶν περὶ τοῦ Μελχισεδέκ^{1α}, ἐγὼ ὅμως ἐθαύμαζα ἐσᾶς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ διὰ τὴν σύνεσιν μὲ τὴν ὁποῖαν μὲ ἠκούετε, καὶ ὅτι, ἂν καὶ ἐμακρύνθη ἡ ὁμιλία, μὲ παρηκολουθήσατε μέχρι τέλους· ἂν καὶ βέβαια δὲν ἦτο μόνον μακρὰ ἡ ὁμιλία, ἀλλὰ καὶ εἶχε πολλὰς δυσκολίας. Ὅμως οὔτε τὸ μῆκος τῆς ὁμιλίας, οὔτε ἡ δυσκολία ἐμείωσε τὴν προθυμίαν σας. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀμείψωμεν ἐκείνον τὸν κόπον σας, κάμνοντες εἰς ἐσᾶς πιὸ κατανοητὴν σήμερον τὴν ὁμιλίαν. Διότι οὔτε πρέπει συνεχῶς νὰ κρατῶμεν τεταμένην τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν, καθ' ὅσον αὐτὴ πολὺ γρήγορα διασπᾶται, οὔτε νὰ τὴν διασπῶμεν συνεχῶς καὶ νὰ τὴν χαλαρῶνωμεν, καθ' ὅσον μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται πάλιν πιὸ ὀκνηρῆ. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ποικίλλωμεν τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ χρησιμοποιοῦμεν πανηγυρικωτέρους λόγους, ἄλλοτε δὲ ἀγωνιστικωτέρους.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἔλεγον τότε, ὅτι οἱ ποιμένες, ὅταν οἱ λύκοι εἰσρομήσουν εἰς τὴν ποίμνην, ἀφήνοντες κατὰ μέρος τὸν αὐλὸν, χρησιμοποιοῦν τὴν σφενδόνην, ἔτσι λοιπὸν τώρα, ἀφοῦ ἐπέρασαν αἱ ἐφορταὶ τῶν Ἰουδαίων, ποὺ εἶναι φοβερῶτεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς λύκους, ἀφοῦ

τὸν Ἀβραάμ μετὰ τὴν μάχην ἐναντίον τοῦ Χοθολογομόρ καὶ ἄλλων βοαιλέων (Γεν. 14, 17-20), ἀγενεαλόγητος κοῖ θεωρεῖται ὡς προτύπων οἰς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἑβρ. 5. 10).

κωτέρους ἀναπαύσαντες λόγους, ἐιέρων τινῶν σαφειτέρων ἀρρώμεθα, τὴν κιθάραν αὐτὴν τοῦ Δαυὶδ μεταχειριζόμενοι, καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς μέσον ἄγοντες, ἣν ἅπαντες ὑπεψάλαμεν τήμερον. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ὑπακοή; «Ὁ» τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ
 5 ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον εἶπειν πρῶτον, τίνας ἔνεκεν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν θίον εἰσενήνεκται τὸν ἡμέτερον, καὶ μετ' ᾧδῆς μάλιστα αὕτη ἡ προφητεία λέγεται. Τίνας οὖν ἔνεκεν λέγεται μετ' ᾧδῆς, ἄκουσον. Πολλοὺς τῶν ἀν-
 10 θρώπων καιιδῶν ὁ Θεὸς ραθυμοτέρους ὄντας, καὶ πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν ἀνάγνωσιν δυσχερῶς ἔχοντας, καὶ τὸν ἐκεῖθεν οὐχ ἡδέως ὑπομέροντας κάματον, ποθεινότερον ποιῆσαι τὸν πόρον θουλόμενος καὶ τοῦ καμάτου τὴν αἰσθησὶν ὑποτιμεσθαι, μελωδίαν ἀνέμιξε τῇ προφητεία, ἵνα τῷ ρυθμῷ τοῦ
 15 μέλους ψυχαγωγούμενοι πάντες, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τοὺς ἱεροὺς ἀναπέμπωσιν αὐτῷ ἕμνους.

Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ἀνίστησι ψυχὴν, καὶ περσῖ, καὶ τῆς γῆς ἀπαλλάττει, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπολύει δεσμῶν, καὶ φιλοσοφεῖν ποιεῖ καὶ πάντων καταγελᾶν τῶν βιω-
 20 τικῶν, ὡς μέλος συμφωνίας καὶ ρυθμῶ συγκείμενον θεῖον ἄσμα. Ὅτι γοῦν ἡμῶν ἡ φύσις πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὰ μέλη ἡδέως ἔχει καὶ οἰκείως, ὡς καὶ τὰ ὑπομάζια παιδία κλανθμυριζόμενα καὶ δυσχεραίνοντα, οὕτω κατακοιμίζεσθαι. Αἱ γοῦν
 25 ἰῖθαι ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτᾶ θασιάζουσαι, πολλάκις ἀπιούσαι τε καὶ ἐπανιούσαι, καὶ τινὰ αὐτοῖς κατεπάδουσαι ἄσματα παι-

2. Ὑπακοή· εἶναι στίχος ψαλμικός πού ἐπαναλαμβάνεται καὶ ψάλλεται ὅπο ὅλον τὸ ἐκκλησιασμά.

ἀφήσωμεν καὶ πάλιν τὴν σφενδόνην, ὥς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν αὐλόν, καὶ διακόπτοντες τοὺς ἀγωνιστικωτέρους λόγους, ὥς χρησιμοποιήσωμεν ἄλλους πῖο κατανοητοὺς καὶ σαφεῖς, μεταχειριζόμενοι τὴν κιθάραν αὐτὴν τοῦ Δαυὶδ, καὶ ὥς ἀναφέρωμεν τὴν ὑπακοήν², πού ὅλοι σήμερον ἐψάλλομεν χαμηλοφώνως. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπακοή; «Ὁπως ἀκριβῶς ἡ ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μου ποθεῖ ἐσένα, Θεέ μου». Μᾶλλον δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰποῦμεν πρῶτα, διὰ ποῖον λόγον ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἰσήχθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας εἰς καθημερινὴν χρῆσιν καὶ μάλιστα λέγεται αὐτὴ ἡ προφητεία καὶ μελωδική. Ἄκουσε λοιπὸν διατί λέγεται αὐτὴ μελωδική. Ἐπειδὴ προεῖδεν ὁ Θεὸς ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ραθυμότεροι καὶ αἰσθάνονται δυσφορίαν ἀκούοντας πνευματικὰ ἀναγνώσματα καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπομείνουν μὲ εὐχαρίστησιν τὸν κόπον τῆς ἀκροάσεως αὐτῶν, θέλων νὰ καταστήσῃ πῖο ποθητὸν καὶ εὐχάριστον τὸν κόπον αὐτὸν καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τοῦ κόπου τὴν αἴσθησιν, ἀνέμειξε τὴν μελωδίαν μὲ τὴν προφητείαν, ὥστε, ψυχαγωγούμενοι ὅλοι μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς μελωδίας, νὰ ἀναπέμπουν πρὸς αὐτὸν τοὺς ἱεροὺς ὕμνους μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν.

Διότι τίποτε, τίποτε δὲν ἀνουψώνει τόσο τὴν ψυχὴν, δὲν τὴν ἀναπτερώνει, δὲν τὴν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ γῆινα πράγματα, δὲν τὴν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος καὶ δὲν τὴν κάμνει νὰ φιλοσοφῇ τὴν ζωὴν καὶ νὰ περιφρονῇ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅσον ἡ μελωδικὴ ἁρμονία καὶ τὸ μελωδικὸ ψαλλόμενον θεῖον ᾄσμα. Πράγματι τόσο πολὺ ἡ φύσις μας εὐχαριστεῖται καὶ ἔλκεται ἀπὸ τὰ ᾄσματα καὶ τὰς μελωδίας, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ νὰ ἀποκοιμίζωνται τὰ παιδιὰ πού θηλάζουν ὅταν κλαίουσιν καὶ δυσανασχετοῦν. Αἱ τροφοὶ δηλαδὴ, βαστάζουσαι τὰ νήπια εἰς τὴν ἀγκαλιὰν των, πολλὰς φορές τὰ κουνοῦν δόθε κείθε καὶ τὰ καθησυχάζουν μὲ ὠρισμένα παιδικὰ

δικά, οὕτως ἀτιῶν τὰ βλέφαρα κατακοιμίζουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὄδοιπόροι πολλάκις κατὰ μεσημβρίαν ἐλαύνοντες ὑποζύγια, ἄδοντες τοῦτο ποιῶσι, τὴν ἐκ τῆς ὄδοιπορίας ταλαιπωρίαν ταῖς ᾠδαῖς ἐκείναις παραμυθούμενοι. Οὐχ ὄδοιπόροι δὲ **5** μόνον, ἀλλὰ καὶ γηπόροι ληροβατοῦντες, καὶ τρυγῶντες, καὶ ἀμπέλους θεραπεύοντες, καὶ ἄλλο ὅτισιν ἐργαζόμενοι, πολλάκις ἄδουσι. Καὶ ταῦτα κωπηλατοῦντες τοῦτο ποιῶσιν. Ἡδὴ δὲ καὶ γυναῖκες ἰσουργοῦσαι, καὶ τῇ κερκίδι τοὺς στήμονας συγκεχυμένους διακρίνουσαι, πολλάκις μὲν καὶ καθ **10** ἑαυτὴν ἐκάσθη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ἄπασαι, μίαν τινὰ ἑαυτὴν ἐκάσθη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ἄπασαι, μίαν τινὰ μελωδίαν ἄδουσι. Ποιοῦσι δὲ τοῦτο καὶ γυναῖκες, καὶ ὄδοιπόροι, καὶ γηπόροι, καὶ ταῦτα, τῷ ἄσματι τὸν ἐκ τῶν ἔργων πόνον παραμυθήσασθαι σπεύδοντες, ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μέλους **15** ἀκούσειε καὶ ὠδῆς, ῥᾶον ἅπαντα ἐνεργεῖν δυναμένης τὰ ὀχληρὰ καὶ ἐπίπονα.

Ἐπεὶ οὖν οἰκείως ἡμῖν πρὸς τοῦτο ἔχει τὸ εἶδος τῆς τέρας ἢ ψυχῆ, ἵνα μὴ πορνεῖα ἄσματα οἱ δαίμονες εἰσάγοντες, ἅπαντα ἀναιρέπωσι, τοὺς ψαλμοὺς ἐπετείχισεν ὁ Θεός, ὥστε **20** ὁμοῦ καὶ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα καὶ ὠφέλειαν εἶναι. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἁματιῶν θλάβῃ καὶ ὀλεθρὸς, καὶ πολλὰ ἂν εἰσαχθεῖη δεινὰ· τὰ γὰρ ἀσελγέστερα καὶ παρανομώτερα τῶν ἁματιῶν τοῦτων τῆς ψυχῆς μέρεσιν ἐγγινόμενα, ἀσθενεσιέραν αὐτὴν καὶ μυλαζωιέραν ποιῶσιν· ἀπὸ δὲ τῶν ψαλμῶν **25** τῶν πνευματικῶν πολὺ μὲν τὸ κέρδος, πολλὴ δὲ ἢ ὠφέλεια, πολλὸς δὲ ὁ ἁγιασμός, καὶ πάσης φιλοσοφίας ὑπόθεσις γένοιτ' ἂν, τῶν τε ρημάτων τὴν ψυχὴν ἐκκαθαίροντων, τοῦ τε ἁγίου Πνεύματος τῇ τὰ τοιαῦτα ψαλλούσῃ ταχέως ἐφιπιαμένου ψυχῆ. Ὅτι γὰρ οἱ μετὰ συνέσεως ψάλλοντες τὴν τοῦ Πνεύμα-

ἄσματα, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὰ κάνουν νὰ κλείσουν τὰ βλέφαρά των καὶ νὰ ἀποκοιμηθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁδοιπόροι πολλές φορές πού ὁδηγοῦν ὑποζύγια κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας, τὸ κάμνουν αὐτὸ τραγουδώντας, μετριάζοντες μὲ τὰ τραγούδια ἐκεῖνα τὴν τλαιπωρίαν ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν. "Ὅχι μόνον δὲ ὁδοιπόροι, ἀλλὰ καὶ γεωργοί, ὅταν καλλιεργοῦν τὰ ἀμπέλια καὶ τὰ τρυγοῦν καὶ πατοῦν τὰ σταφύλια εἰς τὰ πατητήρια καὶ κάμνουν ὁποιοδήποτε ἄλλην ἐργασίαν, πολλές φορές τραγουδοῦν καὶ αὐτοί. Καὶ ναῦται αὐτὸ κάμνουν ὅταν τραβοῦν κουπιά. Ἀκόμη δὲ καὶ γυναῖκες ὅταν γνέθουν καὶ ὑφαίνουν εἰς τὸν ἀργαλειὸν τὸ στημόνι, ἄλλοτε μὲν μόναι των καὶ ἄλλοτε ὅλαι μαζί ἀπὸ κοινοῦ, τραγουδοῦν ἓνα κάποιο τραγούδι. Τὸ κάμνουν δὲ αὐτὸ καὶ γυναῖκες καὶ ὁδοιπόροι καὶ γεωργοί καὶ ναῦται, θέλοντες μὲ τὸ τραγούδι νὰ μετριάσουν τὸν κόπον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των, διότι ἡ ψυχὴ, ἐὰν συμβῆ νὰ ἀκούσῃ μελωδίας καὶ τραγούδια, ἤμπορεῖ εὐκολώτερα νὰ ὑποφέρῃ ὅλα τὰ δυσάρεστα καὶ κοπιαστικὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ψυχὴ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ψυχαγωγίας, διὰ νὰ μὴ συμβαίη, παρεμβάλλοντες οἱ δαίμονες πορνικὰ τραγούδια, νὰ τὰ ἀνατρέπουν ὅλα, μᾶς περιεφρούρισεν ὁ Θεὸς μὲ τοὺς ψαλμούς, ὥστε συγχρόνως τὸ πρᾶγμα αὐτὸ νὰ παρέχῃ καὶ εὐχαρίστησιν καὶ ὠφέλειαν. Διότι ἀπὸ μὲν τὰ κοσμικὰ ἄσματα εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ βλάβη καὶ καταστροφή καὶ πολλὰ ἄλλα δεινὰ καθ' ὅσον τὰ ἀσελγέστερα καὶ παρανομώτερα ἀπὸ τὰ ἄσματα αὐτὰ ὅταν εἰσχωρήσουν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὴν καθιστοῦν ἀσθενεστέραν καὶ μαλθακωτέραν· ἐνῶ ἀπὸ τοὺς πνευματικούς ψαλμούς εἶναι δυνατόν νὰ προκύψῃ πολὺ κέρδος, πολλὴ ὠφέλεια, πολὺς ἀγιασμός καὶ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ κάθε εἶδους εὐσεβείας, καθ' ὅσον τὰ μὲν λόγια αὐτῶν καθαρίζουν τὴν ψυχὴν, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὴν ψυχὴν πού ψάλλει αὐτὰ τὰ ἄσματα. Τὸ ὅτι πράγματι αὐτοὶ πού ψάλλουν αὐτὰ προσελκύουν

τος καλοῦσι χάριν, ἀκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι». Ἐπήγαγε δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς πληρώσεως· «Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ». Τί ἐστίν, 5
 «Ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»; Μετὰ συνέσεως, φησὶν ἵνα μὴ τὸ στόμα μὲν λαλῇ τὰ ῥήματα, ἡ διάνοια δὲ ἕξω διατριβῇ πανταχοῦ πλανομένη, ἀλλ' ἵνα ἀκοῦῃ ἡ ψυχὴ τῆς γλώττης.

2. Καὶ καθάπερ ἔνθα μὲν βόρβορος, χοῖροι τρέχουσιν, ἔνθα δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα, μέλιται κατασκηνοῦσιν, οὕτως ἔνθα μὲν ἄοματα πορνικά, δαίμονες ἐπισωροῦνται, ἔνθα 10
 δὲ μέλη πνευματικά, ἡ τοῦ Πνεύματος ἐφρίπται χάρις, καὶ τὸ στόμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀγιάζει. Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ἐπαινῆτε μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας τὰ τοιαῦτα διδάσκητε ἄοματα, ἄδειν, οὐκ ἐν ἰστοῖς μόνον, οὐδὲ ἐν τοῖς 15
 ἄλλοις ἔργοις, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τραπέζῃ. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ἐν συμποσίοις ὁ διάβολος ἐφεδρεύει μέθην καὶ ἀδηφαγίαν ἔχων ἀντιῶ σωμαχοῦσαν, καὶ γέλωτα ὑπακτιον, καὶ ψυχὴν ἀνειμένην, μάλιστα τότε δεῖ καὶ πρὸ τραπέζης καὶ μετὰ τράπεζαν, ἐπιειχίζειν ἀντιῶ τὴν ἀπὸ τῶν ψαλμῶν ἀσφά- 20
 λειαν, καὶ κοινῇ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παιδῶν ἀνασιάντας ἀπὸ τοῦ συμποσίου, τοὺς ἱεροὺς ἄδειν ὕμνους τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ ὁ Παῦλος μάστιγας ἔχων ἀφορήτους ἐπικειμένας, καὶ ξύλω προσδεδεμένος, καὶ δεσμοτήριον οἰκῶν, ἐν μέσῃ νυκτί, 25
 διετέλει τὸν Θεὸν ὕμνων, καὶ οὔτε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὔτε ἀπὸ

3. Ἐφ. 5, 18.

4. Αὐτόθι 19.

5. Πράξ. 16. 25.

τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Μὴ μεθᾶτε μὲ οἶνον, εἰς τὸν ὅποιον ὑπάρχει ἀσωτία, ἀλλὰ γεμίζετε τὴν ψυχὴν σας μὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος»³. Ἐπρόσθεσε δὲ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον γεμίζει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ Πνεῦμα. «Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες μὲ ὄλην τὴν καρδίαν σας ὕμνους πρὸς τὸν Κύριον»⁴. Τί σημαίνει, «Ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»; Μὲ σύνεσιν, λέγει· νὰ μὴ λέγη δηλαδὴ τὸ μὲν στόμα τὰ λόγια, ἡ δὲ διάνοια νὰ τρέχη ἔξω καὶ νὰ περιπλανᾶται παντοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀκούῃ ἡ ψυχὴ τὴν γλῶσσαν.

2. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ὅπου μὲν ὑπάρχει βοῦρκος, τρέχουν οἱ χοῖροι, ὅπου δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα κατασκευώνουν μέλισσαι, ἔτσι ὅπου ψάλλονται ἄσματα πορνικὰ συγκεντρώνονται δαίμονες, ὅπου δὲ μελωδῖαι πνευματικαὶ ἐκεῖ ἀπλώνεται ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ ἀγιάζει τὸ στόμα καὶ τὴν ψυχὴν. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι μόνον διὰ νὰ ψάλλετε σεῖς πνευματικὰς μελωδίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διδάσκετε καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας νὰ ψάλλουν τὰ παρόμοια ἄσματα, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀργαλειούς, οὔτε εἰς τὰς ἄλλας ἐργασίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ διάβολος ἐνεδρεύει εἰς τὰ συμπόσια, ἔχων σύμμαχον τὴν μέθην, τὴν πολυφαγίαν, τὸν ἀπρεπῆ γέλωτα καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ψυχῆς, τότε πρὸ πάντων πρέπει, καὶ πρὸ τῆς τραπέζης καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν, νὰ περιφρορούμεθα ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ψαλμῶν, καὶ ἀφοῦ σηκωνώμεθα ἀπὸ τὸ φαγητὸν ὅλοι μαζί, μὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ, νὰ ψάλλωμεν τοὺς ἱεροὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Διότι, ἐὰν ὁ Παῦλος, ἐνῶ εἶχεν ὑποστεῖ ἀφορήτους μαστιγώσεις καὶ ἦτο δεμένος εἰς τὸ ξύλινον βασανιστήριον καὶ ἦτο κλεισμένος εἰς τὸ δεσμητήριον, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεσονυκτίου, τότε ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἔρχεται εἰς ὅλους γλυκὺς ὕπνος, ὕμνουσε τὸν Θεὸν μαζί μὲ τὸν Σίλα καὶ δὲν ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν μελωδίαν οὔτε ἀπὸ τὸν τόπον,

- τοῦ καιροῦ, οὔτε ἀπὸ τῆς φρονίδος, οὔτε ἀπὸ τῆς τυραννίδος τοῦ ἔθνου, οὔτε ἀπὸ τῆς ἀλγηδόνος τῶν πόνων ἐκείνων, οὔτε ἄλλοθεν οὐδαμῶθεν ἠναγκάσθη καθυφεῖναι τῆς μελωδίας, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς εὐφροαινομένους, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύ-
- 5 οντας τοῦ Θεοῦ, εὐχαριστηρίους ἔμνους ἀναπέμπειν ἀντιφροσύνην, ἵνα κἄν τι γένηται παρὰ τῆς μέθης καὶ τῆς ἀδηφαγίας αἰσποῦν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, τῆς ψαλμοδίας ἐπεισελευθούσης, ἀποπηδήσῃ πάντα ἐκεῖνα τὰ αἴτια καὶ πονηρὰ βουλεύματα.
- 10 Καὶ καθάπερ πολλοὶ τῶν πλουτιούτων τὴν οπογγίαν θαλάσσιον πλήσαντες οὔτω τὰς τραπέζας ἀπομάσσουσιν, ἵνα εἴ τις ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων γένηται κηλὶς, παρασυρεῖσα καθαρὰν δείξῃ τὴν τραπέζαν, οὔτω δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, ἀντὶ θαλάσσιον τὸ στόμα ἐμπλήσαντες μελωδίας πνευματικῆς, ἵνα εἴ τις ἐ-
- 15 γένειο κηλὶς ἀπὸ τῆς ἀδηφαγίας ἐν τῇ ψυχῇ, διὰ τῆς μελωδίας ἀποσιμῶμεν ἐκείνης, καὶ λέγωμεν κοινῇ σιάντες: «Ἐὐφραναι ἡμᾶς, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου ἀγαλλιασόμεθα». Καὶ εὐχὴ μετὰ τὴν ψαλμοδίαν προσκεῖσθω, ἵνα μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν οἰκί-
- 20 αν ἀντὶν ἀγιάζωμεν. Ὡσπερ γὰρ οἱ μίμους, καὶ ὄρχηστὰς, καὶ πόρνας γυναῖκας εἰς τὰ συμπόσια εἰσάγοντες, δαίμονας καὶ τὸν διάβολον ἐκεῖ καλοῦσι, καὶ μυθίων πολέμων τὰς αὐτῶν ἐμπιπλῶσιν οἰκίας (ἐντεῦθεν γοῶν ζηλοτυπία καὶ μοιχεῖται καὶ πορνεῖται καὶ τὰ μυθία δεινά), οὔτως οἱ τὸν Λαυιδ
- 25 καλοῦντες μετὰ τῆς κιθάρας, ἔνδον τὸν Χριστὸν δι' αὐτοῦ καλοῦσιν. Ὅπου δὲ ὁ Χριστός, δαίμων μὲν οὐδεὶς ἐπεισελευθεῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ παρακύναι τολμήσειέ ποτε, εἰρήνη δὲ καὶ ἀγάπη καὶ πάντα ὥσπερ ἐκ πηγῶν ἴξει τὰ ἀγαθὰ. Ἐ-

οὔτε ἀπὸ τὸν καιρὸν, οὔτε ἀπὸ τὴν φροντίδα, οὔτε ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ ὕπνου, οὔτε ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους πόνους⁵, οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς πού εὐφραινόμεθα καὶ ἀπολαμβάνομεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ ἀναπέμπωμεν εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς αὐτόν, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ εἰς τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ τὴν μέθην καὶ τὴν πολυφαγίαν κάτι τὸ ἄτοπον, ἀφοῦ εἰσέλθη ἐντὸς αὐτῆς ἡ ψαλμωδία, νὰ ἀπομακρύνῃ ὅλας ἐκείνας τὰς ἀτόπους καὶ πονηρὰς σκέψεις.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους, γεμίσαντες τὸν σπόγγον μὲ ἀρωματικὸν ὑγρὸν, καθαρίζουν μὲ αὐτὸ τὰς τραπέζας, ὥστε, ἐὰν ἐπροξενήθῃ κάποια κηλὶς ἀπὸ τὰ φαγητά, νὰ καθαρισθῇ καὶ νὰ καταστῇ καθαρὴ ἡ τράπεζα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ὡς κάμνωμεν, ἀφοῦ γεμίσωμεν τὸ στόμα μας, ἀντὶ ἀρωματικοῦ ὑγροῦ, μὲ πνευματικὴν μελωδίαν, ὥστε ἐὰν συνέβῃ εἰς τὴν ψυχὴν κάποια κηλὶς ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν, νὰ τὴν καθάρισωμεν μὲ αὐτὴν τὴν μελωδίαν, καὶ ὡς λέγωμεν, ἀφοῦ σηκωθοῦμεν, ὅλοι μαζί: «Ἐγέμισες, Κύριε, τὴν ψυχὴν μας μὲ εὐφροσύνην μὲ τὸ δημιουργήμά σου καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου γεμίζομεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν»⁶. Καὶ ὡς γίνεται προσευχὴ μετὰ τὴν ψαλμωδίαν, ὥστε μαζί μὲ τὴν ψυχὴν νὰ ἀγιάζωμεν καὶ τὴν οἰκίαν μας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού προσκαλοῦν εἰς τὰ συμπόσια μίμους καὶ χορευτὰς καὶ πόρνas γυναῖκας, προσκαλοῦν ἐκεῖ δαίμονας καὶ τὸν διάβολον καὶ γεμίζουν τὰς οἰκίας των μὲ ἀπείρους διαμάχας, (διότι ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται ζηλοτυπίαί καὶ μοιχεῖαι καὶ πορνεῖαι καὶ τὰ μύρια δεινὰ), ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι πού προσκαλοῦν τὸν Δαυὶδ μὲ τὴν κιθάραν του, καλοῦν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των μέσῳ αὐτοῦ τὸν Χριστόν. Ὅπου δὲ εἰσέρχεται ὁ Χριστός, δαίμων μὲν κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ, μᾶλλον δὲ οὔτε ποτὲ θὰ ἐτολμοῦσε νὰ πλησιάσῃ, εἰρήνη δὲ καὶ ἀγάπη καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ὡσάν ἀπὸ πηγᾶς θὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ. Ἐκεῖνοι κάμνουν τὴν οἰκίαν των

κεῖνοι ποιῶσι θέατρον τὴν οἰκίαν αὐτῶν, οὐ ποιήσων ἐκκλησίαν τὸ δωμάτιόν σου. Ἐνθα γὰρ ψαλμός, καὶ εὐχή, καὶ προσηγιῶν χρεία, καὶ διάνοια ἀδόκιμων θεοφιλῆς, οὐκ ἂν τις ἀμάροτοι τὴν σύνοδον ταύτην προσεπιῶν ἐκκλησίαν. Κἂν μὴ
 5 εἰδῆς τὴν δύναμιν τῶν ρημάτων, αὐτὸ τέως τὸ σῶμα παιδεύσον τὰ ῥήματα λέγειν. Ἀγιάζεται γὰρ καὶ διὰ ρημάτων ἡ γλῶττα, ὅταν μετὰ προθυμίας ταῦτα λέγηται.

Ἐὰν εἰς ταύτην ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τὴν συνήθειαν, οὐδὲ ἐκόπιτες, οὐδὲ ραθυμοῦντές ποτε προσοόμεθα τὴν καλὴν
 10 ταύτην λειτουργίαν, τοῦ ἔθνους καὶ ἄκοιτας ἡμᾶς ἀναγκάζοντος καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὴν καλὴν ταύτην ἐπιτελεῖν λαιρείαν. Ἐπὶ τῆς μελωδίας ταύτης, κἂν γεγηρακῶς τις ᾗ, κἂν νέος κἂν δασύφωνος, κἂν ρυθμοῦ παντὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται. Τὸ γὰρ ζητούμενον ἐνταῦθα, ψυχὴ νήφουσα, διεγερ
 15 γερομένη διάνοια, καρδιά κατανευγμένη, λογισμὸς ἐρρωμένος, συνειδὸς ἐκκεκαθαυμένος. Ἐὰν ταῦτα ἔχων εἰσεέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ χορόν, παρ' αὐτὸν δυνήσῃ στήναι τὸν Δαυίδ. Ἐνταῦθα οὐ χρεία κιθάρας, οὐδὲ νεύρων τειταμένων, οὔτε πλήκτρον καὶ τέχνης, οὐδὲ ὄργάνων τινῶν, ἀλλ' εἰ
 20 θέλῃς, οὐ σαυτὸν ἐργάσῃ κιθάραν, νεκρώσας τὰ μέλη τῆς σαρκός, καὶ πολλὴν πῶ σώματι πρὸς τὴν ψυχὴν ποιήσας τὴν συγφωνίαν. Ὅταν γὰρ μὴ ἐπιθυμῇ κατὰ τοῦ Πνεύματος ἡ σάρξ, ἀλλ' εἴκῃ τοῖς ἐπιτάγμασι τοῖς ἐκείνου, καὶ εἰς πέρας ἄγῃ ταύτην ἐπὶ τὴν ἀρίστην καὶ θαυμασιτὴν ὁδόν, οὕτως ἐργάσῃ
 25 μελωδίαν πνευματικὴν. Οὐ χρεία τέχνης ἐνταῦθα χροῖω μακρῶ κατορθουμένη, ἀλλὰ προαιρέσεως δεῖ γενναίας μόνον, καὶ διεξόμεθα τὴν ἐμπειρίαν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ. Οὐ χρεία τόπου, οὐ χρεία χρόνου, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ ὑπόπῳ, καὶ

θέατρον, σὺ κάμε τὸ δωματίόν σου ἐκκλησίαν. Διότι ὅπου ψαλμός καὶ προσευχὴ καὶ χορὸς τῶν προφητῶν καὶ θεοφιλῆς διάνοια τῶν ψαλλόντων, δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἐὰν ὠνόμαζε τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν καταλαβαίνης τὴν δύναμιν τῶν λόγων, κατ' ἀρχὴν ἄσκησε τὸ στόμα σου νὰ λέγῃ τὰ λόγια αὐτά. Διότι ἀγιάζεται ἡ γλῶσσα καὶ μὲ τὰ λόγια, ὅταν αὐτὰ τὰ λέγῃ μὲ προθυμίαν.

Ἐὰν συνηθίσωμεν ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς μας, τότε οὔτε μὲ τὴν θέλησίν μας, οὔτε ἀπὸ ἀδιαφορίαν θὰ ἀποβάλωμεν αὐτὴν τὴν καλὴν συνηθειαν, διότι ἡ συνηθεια θὰ μᾶς ἀναγκάζῃ καθημερινῶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν νὰ ἐπιτελοῦμεν αὐτὴν τὴν καλὴν λατρείαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆς τῆς μελωδίας, εἴτε εἶναι κανεὶς γέρων, εἴτε νέος, εἴτε κακόφωνος, εἴτε ἄπειρος παντός ρυθμοῦ, δὲν ἔχει νὰ κατηγορηθῇ διὰ τίποτε. Διότι τὸ ἐπιδιωκόμενον ἐδῶ εἶναι, ψυχὴ νηφάλιος, διάνοια ἄγρυπνος, καρδία γεμάτη ἀπὸ εὐλάβειαν, λογισμὸς ἀκλόνητος, συνείδησις καθαρὰ. Ἐὰν ἔχῃς αὐτὰ καὶ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον χορὸν τοῦ Θεοῦ, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ σταθῇς κοντὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Δαυίδ. Ἐδῶ δὲν χρειάζεται κιθάρα, οὔτε χορδαὶ τεντωμένοι, οὔτε πλῆκτρα καὶ τεχνικαὶ γνώσεις, οὔτε ἄλλα ὄργανα, ἀλλὰ ἐὰν θελήσῃς θὰ μεταβάλῃς σὺ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς κιθάραν, ἀφοῦ νεκρώσῃς τὰ σαρκικά σου μέλη καὶ ὀδηγήσῃς τὸ σῶμα εἰς πλήρη συμφωνίαν μὲ τὴν ψυχὴν. Διότι, ὅταν ἡ σὰρκα δὲν ἐπιθυμῇ ἀντίθετα τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ὑπακούει εἰς τὰ προστάγματα ἐκείνου, καὶ ὀδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀρίστης καὶ θαυμαστῆς ὁδοῦ, τότε θὰ συνάψῃς μελωδίαν πνευματικὴν. Δὲν χρειάζεται ἐδῶ τέχνη πού μαθαίνεται μέσα εἰς μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ χρειάζεται μόνον προαίρεσις γενναία, καὶ θ' ἀποκτήσωμεν τὴν ἐμπειρίαν εἰς πολὺ σύντομον χρονικὸν διάστημα. Δὲν χρειάζεται τόπος, δὲν χρειάζεται χρόνος, ἀλλ' εἶναι δυνατόν εἰς ὅποιονδήποτε τόπον καὶ εἰς ὅποιονδήποτε καιρὸν νὰ

ἐν παρὶ καιρῷ ψάλλειν ἔξεσι κατὰ διάνοιαν. Κἄν γὰρ ἐν ἀγορᾷ βαδίζῃς, κἄν ἐν ὁδοῖς ἦς, κἄν φίλοις συνεδρεύῃς, ἔξεσι διεγείραι τὴν ψυχὴν, ἔξεσι σιγῶντα βοᾶν. Οὕτω καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐβόα καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε. Κἄν χειροτέχνης ἦς, ἐν 5 ἐργαστηρίῳ καθήμενος καὶ ἐργαζόμενος, δυνήσῃ ψάλλειν. Κἄν σιρατιώτης ἦς, ἐν δικαστηρίῳ προσεδρεύων, δυνήσῃ τὸ ἀπὸ τοῦτο ποιεῖν.

3. Ἐξεσι καὶ χωρὶς φωνῆς ψάλλειν, τῆς διανοίας ἔνδον ἠχοῦσης. Οὐ γὰρ ἀνθρώποις ψάλλομεν, ἀλλὰ Θεῷ τῷ 10 δυναμένῳ καὶ καρδίας ἀκοῦσαι καὶ εἰς τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας ἡμῶν εἰσελθεῖν. Καὶ ταῦτα Παῦλος ἐνδεικνύμενος βοᾷ, λέγων· «Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν σιναγμοῖς ἀλαλήτοις. Ὁ δὲ θρουνῶν τὰς καρδίας, οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος, ὅτι κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἀγί- 15 ων». Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐκ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα ἐσιέναζεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, οἱ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, ὑπὲρ τῶν πλησίων εὐχόμενοι, καὶ τὰς ἰκετηρίας ἀναφέροντες, μετὰ κατανύξεως καὶ σιναγμῶν ποῦτο 20 ἐπιούουν. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐντυγχάνομεν τῷ Θεῷ διὰ τὴν ψαλμῶν καὶ εὐχῶν. Ἴνα δὲ μὴ τὰ ῥήματα μόνον προσφέρωμεν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν αὐτὴν εἰδῶμεν τῶν ῥήσεων, γέρε, τὸ προοίμιον αὐτὸ τοῦ ψαλμοῦ εἰς μέσον ἀγάγωμεν.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ προοίμιον; «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλα- 25 φρος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός». Τοιοῦτον τῶν ἐρώντων τὸ ἔθος, μὴ κατέχειν σιγῇ τὸν ἕρωτα, ἀλλ' εἰς τοὺς πλησίον ἐκφέρειν, καὶ λέγειν ὅτι φιλοῦσι. Θερεῖν γὰρ τὴν προᾶγμα τῆς ἀγάπης ἢ φθ-

7. Ἐξ. 14, 15.

8. Ρωμ. 8, 26-27.

ψάλλωμεν αὐτὰ μὲ τὴν σκέψιν μας. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη βαδίζης εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκεσαι εἰς τὴν ὁδόν, καὶ ἂν ἀκόμη κάμνης παρέαν μὲ φίλους, εἶναι δυνατόν νὰ διεγείρης τὴν ψυχὴν σου, εἶναι δυνατόν νὰ φωνάζης πρὸς τὸν Θεὸν ἐνῶ σιωπᾶς. Ἔτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐφώναζε καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε⁷. Καὶ ἐὰν εἶσαι χειροτέχνης καὶ εὐρίσκεσαι μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριον καὶ ἐργάζεσαι, θὰ ἠμπορέσης νὰ ψάλλῃς. Καὶ ἂν εἶσαι στρατιώτης καὶ φρουρῆς τὸ δικαστήριον, θὰ ἠμπορέσης αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ τὸ κάμῃς.

3. Εἶναι δυνατόν καὶ χωρὶς φωνὴν νὰ ψάλλῃς, ὅταν ἐσωτερικὰ ὀμιλῇ ἡ διάνοιά σου. Διότι δὲν ψάλλομεν πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ἀκούσῃ καὶ καρδίας καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἀπόκρυφα τῆς διανοίας μας. Καὶ θέλων ὁ Παῦλος νὰ δείξῃ αὐτὰ θροντοφωνάζει καὶ λέγει· «Τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα μεσιτεύει δι' ἡμᾶς μὲ στεναγμοὺς ἀνεκφράστους. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας, γνωρίζει ποῖος εἶναι ὁ πόθος τοῦ Πνεύματος, διότι μεσιτεύει κατὰ θεῖον τρόπον διὰ τοὺς ἀγίους». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν, ὄχι ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἐστέναζεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, ποὺ ἔχουν τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, προσευχόμενοι ὑπὲρ τῶν πλησίων των καὶ ἀναφέροντες τὰς παρακλήσεις των, τὸ ἔκαμνον αὐτὸ μὲ κατάνυξιν καὶ στεναγμοὺς. Αὐτὸ ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ καθημερινὰ ἄς ἐπικοινωνοῦμεν μὲ τὸν Θεὸν μὲ ψαλμοὺς καὶ προσευχάς. Ὅμως διὰ νὰ μὴ προφέρωμεν μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ διὰ νὰ κατανοῶμεν καὶ αὐτὴν τὴν δύναμιν λόγων, ἐμπρὸς ἄς φέρωμεν ἐμπρὸς μας τὸ προοίμιον τοῦ ψαλμοῦ.

Τί λέγει λοιπὸν τὸ προοίμιον; «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι, Θεέ μου, σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου». Τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια τῶν ἐρωτευμένων, νὰ μὴ κρατοῦν κρυφὸν τὸν ἔρωτά των, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐκδηλώνουν εἰς τοὺς πλησίον των καὶ νὰ τοὺς λέγουν ὅτι ἀγαποῦν. Διότι ἡ φύσις τῆς ἀγάπης εἶναι

οις, καὶ σιγῇ σιγῆσαι οὐκ ἂν ἀνέχοιτο ἡ ψυχὴ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε Κορινθίοις φιλοῶν· «Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέφερε πρὸς ὑμᾶς, Κορινθιοὶ»· τοιούτοι, σιγῆσαι καὶ σιγῇ κατέχειν τὴν ἀγάπην οὐ δύναμαι, ἀλλὰ διὰ παρτοῦς ἡμῶς, καὶ πανταχοῦ,

5 καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ ἐπὶ τῆς γλώττης περιφέρω. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος οὗτος φιλοῶν τὸν Θεόν, καὶ καιόμενος ἐν τῷ φιλεῖν, οὐκ ἀνέχεται σιγαῖν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν φησιν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός», ποτὲ δέ, «Ὁ Θεός, ὁ

10 Θεός μου, πρὸς σέ ὀρθρίζω. Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου, ὡς γῆ ἄβατος καὶ ἄνευδρος καὶ ἔρημος». Οὕτω γὰρ ἕτερος τῶν ἐρημηρευτῶν εἶπεν. Ἐπειδὴ γὰρ λόγῳ παρασιῆσαι τὸν ἔρωτα οὐκ ἰσχύει, περιέρχεται ζητῶν ὑπόδειγμα, ἵνα καὶ οὕτω τὸ φέλτρον ἡμῶν ἐνδείξῃται καὶ κοινωνοὺς ποιήσῃ τοῦ ἔρωτος.

15 Πεινώμεθα τοίνυν αὐτῷ καὶ μίθωμεν οὕτως ἐροῦν. Καὶ μή μοι λεγέτω τις· καὶ πῶς δύναμαι φιλεῖν τὸν Θεὸν ὃν οὐ βλέπω; Καὶ γὰρ πολλοὺς οὐκ ὁρῶντες φιλοῦμεν, οἷον τοὺς ἐν ἀποδημίᾳ γίλους ὄψας ἡμῶν, ἢ παῖδας καὶ πατέρας, ἢ συγγενεῖς καὶ οἰκειοὺς, καὶ οὐδὲν γίνεται κάλυμμα ἐκ τοῦ μὴ

20 ὁρᾶν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστα ἐκκαίει τὸ φέλτρον, αὖξει τὸν πόθον. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ Μωϋσέως λέγων ὁ Παῦλος, ὅτι καταλιπὼν θησαυροὺς καὶ πλοῦτον καὶ βασιλείας περιγράφειαν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν λαμπρότητα τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, εἴλετο μετὰ τῶν Ἰουδαίων κακοχεῖσθαι εἶτα τὴν αἰτίαν

25 ἡμᾶς διδάσκων, ὅτι δὴ ταῦτα πάντα ἐποίει διὰ τὸν Θεόν,

9. Β' Κορ. 6, 11

10. Ψαλμ. 62, 1.

11. Ἐβρ. 11, 25.

κάποιο θερμόν πρᾶγμα καὶ δὲν θὰ ἠμποροῦσεν ἡ ψυχὴ νὰ τὸν κρατήσῃ σιωπηλόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐκδηλώνων τὴν ἀγάπην του· «Τὸ στόμα μου ἤνοιξε πρὸς ἐσᾶς, Κορίνθιοι!»⁹· δηλαδή, δὲν ἠμπορῶ νὰ κρατῶ μυστικὴν καὶ σιωπηλὴν τὴν ἀγάπην μου, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωμαι σᾶς ἔχω εἰς τὴν σκέψιν μου καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μου. "Ἐτσι καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος, ἀγαπῶν τὸν Θεὸν καὶ καιόμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην του αὐτὴν, δὲν ἀνέχεται νὰ σιωπᾷ, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν λέγει, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ, Θεέ μου, ἡ ψυχὴ μου», ἄλλοτε δέ, «Θεέ μου, Θεέ μου, πρὸς ἐσένα καταφεύγω πολὺ πρῶι. Διψᾷ ἡ ψυχὴ μου δι' ἐσένα, ὅπως ἡ ἄβατος γῆ καὶ ἄνυδρος καὶ ἔρημος»¹⁰. Διότι ἔτσι ἐξηγεῖ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτάς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ μὲ λόγια τὸν ἔρωτά του, ζητεῖ νὰ εὕρῃ ὑπόδειγμα, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ μᾶς καταστήσῃ κοινωνοὺς τοῦ ἔρωτός του.

"Ἄς πειθώμεθα λοιπὸν εἰς αὐτὸν καὶ ὡς μάθωμεν ἔτσι νὰ ἀγαπῶμεν. Καὶ ὡς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς· καὶ πῶς ἠμπορῶ νὰ ἀγαπῶ τὸν Θεὸν ποὺ δὲν τὸν βλέπω; Καὶ ὅμως πολλοὺς ἀγαπῶμεν ἂν καὶ δὲν τοὺς βλέπομεν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τοὺς φίλους μας ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὴν ξενιτειάν, ἢ τὰ παιδιὰ μας καὶ τοὺς πατέρας μας, ἢ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς οἰκείους μας, καὶ ὅμως τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν τὸ ὅτι δὲν τοὺς βλέπομεν, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ γεγονός πρὸ πάντων ἀνάβει τὴν ἀγάπην καὶ αὐξάνει τὸν πόθον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶν περὶ τοῦ Μωϋσέως, λέγει ὅτι ἐγκαταλείψας θησαυροὺς καὶ πλοῦτον καὶ βασιλικὴν δόξαν καὶ ὅλην τὴν ἄλλην λαμπρότητα ποὺ εἶχεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπροτίμησε νὰ ταλαιπωρῆται μαζί μὲ τοὺς Ἰουδαίους¹¹· εἰς τὴν συνέχειαν διδάσκων ἡμᾶς τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς προτιμήσεως, ὅτι δηλαδὴ

προσέθηκε· «Τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἑκασιτέρει». Οὐχ ὁ-
 ρᾶς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁρᾶς τὰ δημιουργήματα, ὁρᾶς αὐτοῦ τὰ
 ἔργα, οὐρανόν, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν. Ὁ δὲ φιλῶν, κἂν ἔρ-
 γον ὁτιοῦν ἕτερον, διαθερμαίνεται. Οὐχ ὁρᾶς τὸν Θεόν, ἀλλ'
 5 ὁρᾶς αὐτοῦ τοὺς οἰκείας, τοὺς φίλους, τοὺς ἁγίους ἄνδρας
 λέγω καὶ παροησίαν ἔχοντας. Θεράπευσον ἐκείνους νῦν, καὶ
 ἕξεις τοῦ πόθου παραμυθίαν οὐ τὴν τεχνοῦσαν. Καὶ γὰρ ἐπ'
 ἀνθρώπων, οὐχὶ τοὺς φίλους ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπ'
 ἐκείνων φιλουμένους φιλεῖν εἰκόθαμεν. Κἂν εἴπη τις τῶν
 10 ἐρωμένων τῶν ἡμετέρων, ὅτι τὸν δεῖνα φιλῶ, κἂν ἐκεῖνός
 τι πάθη χρηστόν, ἐγὼ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαβεῖν νομίζω πάν-
 τα ποιοῦμεν καὶ πραγματευόμεθα, ὥσπερ αὐτὸν τὸν ἐρώμενον
 ὁρῶντες, οὕτω πᾶσαν περὶ ἐκεῖνον ἐπιδείξασθαι σπουδὴν.

Ἐξεσι τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατορθῶσαι νῦν. Εἰ-
 15 πεν, ὅτι τοὺς λήητας φιλῶ κἂν οὗτοί τι πάθωσιν ἀγαθόν,
 ὡς αὐτὸς ἀπολελανκώς, οὕτως ἀποδίδωμι τὴν ἀμοιβήν. Πάν-
 τα ποιήσομεν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτοὺς θεραπείας· μᾶλλον δὲ πάν-
 τα τὰ ὅσα κενώσομεν εἰς αὐτούς, πιστεύοντες διὰ τούτων τὸν
 Θεὸν τρέφειν. Ὅτι γὰρ αὐτὸς τρέφεται τούτων τρεφομένων.
 20 ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ τί φησὶ «Πεινῶνά με γὰρ εἶδετε», φη-
 σί, «καὶ ἐθρέψατε διψῶντα, καὶ ἐποτίσατε γυμνόν, καὶ πε-
 ριεβάλετε» καὶ πολλὰς ἡμῖν ἔδωκεν ἀφορμὰς τοῦ παραμυθεῖ-
 σθαι τὸν πόθον τὸν ἡμέτερον. Ἄλλως δὲ τὸν ἔρωτα τὸν παρ'
 ἡμῖν τρία ταῦτα ποιεῖν εἶωθεν, ἢ εὐμορρία σώματος, ἢ εὐερ-
 25 γεσίας μέγεθος, ἢ τὸ φιλεῖσθαι παρ' αὐτοῦ. Τούτων γὰρ ἔ-

12. Αὐτόθι 27.

13. Ματθ. 25. 35·36.

ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμνε διὰ τὸν Θεόν, ἐπρόσθεσε· «Διότι ἐθεώρει τὸν ἀόρατον Θεόν ὡς ὀρατόν»¹². Δὲν βλέπεις τὸν Θεόν, ἀλλὰ βλέπεις τὰ δημιουργήματά του, βλέπεις τὰ ἔργα του, τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν. Ἐκεῖνος δὲ πού ἀγαπᾷ, εἴτε ἰδῆ κάποιο ἔργον ἐκείνου πού ἀγαπᾷ, εἴτε ὑπόδημα, εἴτε ἔνδυμα, εἴτε ὅτιδήποτε ἄλλο, αὐξάνει ἢ φλόγα τῆς ἀγάπης του. Δὲν βλέπεις τὸν Θεόν, ἀλλὰ βλέπεις τοὺς ὑπηρέτας του, τοὺς φίλους του, ἐννοῶ τοὺς ἁγίους ἄνδρας πού ἔχουν παρρησίαν ἐνώπιόν του. Ὑπηρέτησε ἐκείνους τώρα καὶ θὰ ἔχῃς ὄχι τυχαίαν παρηγορίαν διὰ τὸν πόθον σου δι' αὐτόν. Καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων, συνηθίζομεν νὰ ἀγαπῶμεν ὄχι μόνον τοὺς φίλους μας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού ἀγαποῦν ἐκεῖνοι. Καὶ ἂν εἰπῆ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀγαπῶ, ὅτι τὸν τάδε τὸν ἀγαπῶ, ἐὰν ἐκεῖνος δεχθῆ κάποιαν εὐεργεσίαν, ἐγὼ νομίζω ὅτι μετέχει ἐκεῖνος τῆς εὐεργεσίας πρὸς αὐτόν, καὶ κάμνομεν τὰ πάντα δι' αὐτόν, ὡσὰν νὰ βλέπωμεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ αὐτόν πού ἀγαπῶμεν, καὶ ἐπιδεικνύομεν ἔτσι κάθε φροντίδα δι' ἐκεῖνον.

Εἶναι δυνατόν αὐτὸ νὰ τὸ ἐφαρμόσωμεν τώρα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ. Εἶπεν, ὅτι ἀγαπῶ τοὺς πτωχοὺς· καὶ ἐὰν αὐτοὶ δεχθοῦν κάποιαν εὐεργεσίαν, ὡσὰν νὰ εὐεργετήθην ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἔτσι ἀμείβω αὐτοὺς. Ἄς κάμωμεν τὰ πάντα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν· μᾶλλον δὲ ἄς δώσωμεν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μας εἰς αὐτοὺς, πιστεύοντες ὅτι δι' αὐτῶν τρέφομεν τὸν Θεόν. Τὸ ὅτι βέβαια τρέφεται ὁ Θεός, ὅταν τρέφονται αὐτοί, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός· «Μέ εἶδετε πεινασμένον», λέγει, «καὶ μέ ἐθρέψατε· διψασμένον, καὶ μέ ἐποτίσατε· γυμνόν, καὶ μέ ἐνδύσατε»¹³· καὶ πολλάς ἄλλας εὐκαιρίας μᾶς ἔδωκε διὰ νὰ ἱκανοποιοῦμεν τὸν πόθον μας δι' αὐτόν. Ἄλλωστε δὲ συνηθῶς τὸν ἔρωτᾷ μας, τὰ τρία αὐτὰ πράγματα τὸν προκαλοῦν, ἢ ἡ ὁμορφιά τοῦ σώματος, ἢ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, ἢ ἡ ἀγάπη ἐκ μέρους αὐτοῦ. Διότι τὸ καθένα ἀπὸ

κασιον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δύναται ἐμποιεῖν φίλιον ἡμῶν. Καὶ γὰρ μηδὲν ὤμεν εὐ παθόντες παρὰ τινος, ἀκούωμεν δέ, ὅτι φιλῶν ἡμᾶς διατελεῖ, ἐπαινῶν ἡμᾶς, καὶ θαυμάζων, εὐθέως αὐτῷ συγκολλώμεθα, καὶ σιτέρομεν ὡς εὐεργέτην, ἐπὶ τοῦ
 5 Θεοῦ δὲ οὐχὶ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ταῦτά ἐστιν ἰδεῖν μεθ' ὑπερβολῆς ἰσαύτης, ὅσην οὐδὲ λόγος παρασιῆσαι δυνησεται. Καὶ πρῶτον, τὸ κάλλος τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀκηροῦται φύσεως, ὅτι ἀμήχανον οὕτω πῶς ἐσσι καὶ ἄμαχον, καὶ πάντα ὑπερβαῖνον λόγον, καὶ πᾶσαν ἐκφεῦγον διάνοιαν. Κάλ-
 10 λος δὲ ὅταν ἀκούσης, μηδὲν ὠματικὸν ὑποπιεύσης, ἀγαπητέ, ἀλλὰ ἀσώματόν τινα δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἄφραστον.

4. Ταύτην οὖν ὁ προφήτης ἐκφαίνων ἔλεγε· «Καὶ τὰ Σερραφείμ εἰσὶν κλυαίον αὐτοῦ, καὶ ταῖς μὲν δυοὶ πτέρουσι κατεκάλυπτον τὸ πρόσωπον, ταῖς δὲ δυοὶ κατεκάλυπτον
 15 τοὺς πόδας, ταῖς δὲ δυοῖν ἐπέτιοντο καὶ ἔκραζον, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος», ἀπὸ τῆς ἐκπλήξεως, ἀπὸ τοῦ θαύματος, ἀπὸ τῆς εὐπροεπείας ἐκείνης, ἀπὸ τῆς δόξης. Καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ κατανοήσας αὐτὸ τοῦτο τὸ κάλλος, καὶ τὴν δόξαν ἐκπλαγεὶς τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως, ἔλεγε· «Περίζωσαι τὴν ρομφαίαν
 20 σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῆ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς ἐπεθύμει πολλάκις αὐτὸν ἰδεῖν, τῷ φίλιῳ τρωθεὶς τοῦτω καὶ τῆς δόξης ἐκείνης ἐρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ Φίλιππος ἔλεγε· «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν». Μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὐδὲ μι-
 25 κρόν, οὐδὲ ἀμυδρόν ἴχνος τι τῆς εὐπροεπείας ἐκείνης παρασιῆσαι δυνησόμεθα. Ἄλλὰ πὰς εὐεργεσίας θούλη καταλέξωμεν; Ἄλλ' οὐδὲ ταύτας λόγος παρασιῆσαι δυνησεται. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Χάρις δὲ τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγῆται

14. Ἦσ. 6, 2 - 3.

15. Ψαλμ. 44, 4 - 5.

16. Ἐξ. 33, 13.

17. Ἰω 14, 3.

αὐτὰ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀγάπην μας. Καθ' ὅσον καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εὐεργετήθημεν καθόλου ἀπὸ κάποιον, ἀλλ' ἀκούομεν, ὅτι μᾶς ἀγαπᾷ, μᾶς ἐπαινεῖ καὶ μᾶς θαυμάζει, ἀμέσως προσκολλώμεθα εἰς αὐτὸν καὶ τὸν θεωροῦμεν ὡς εὐεργέτην μας, εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμως τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίνουν εἰς τόσον ὑπερβολικὸν βαθμόν, ὅσον ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφρασθῇ μὲ λόγια. Καὶ πρῶτα τὸ κάλλος τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀμολύντου φύσεως, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσυναγώνιστον καὶ ἀκατανίκητον καὶ ὑπερβαίνει κάθε λόγον καὶ διαφεύγει κάθε λογικὴν. Ὅταν ἀκούσης δὲ κάλλος, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ σωματικόν, ἀγαπητέ, ἀλλὰ κάποιαν ἀσώματον δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἀνέκφραστον.

4. Θέλων λοιπὸν ὁ προφήτης νὰ δηλώσῃ αὐτὴν τὴν δόξαν, ἔλεγε· «Καὶ τὰ Σεραφεῖμ ἐστέκοντο γύρω ἀπὸ αὐτὸν καὶ μὲ τὰς μὲν δύο πτέρυγας ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπόν των, μὲ τὰς ἄλλας δύο ἐκάλυπτον τὰ πόδια των, μὲ τὰς δὲ ἄλλας δύο ἐπετοῦσαν καὶ ἔκραζον, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος»¹⁴, ἐξ αἰτίας τῆς ἐκπλήξεως, τοῦ θαυμασμοῦ, τῆς μεγαλοπρεπειᾶς ἐκείνης, ἐξ αἰτίας τῆς δόξης. Καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ, κατανοήσας αὐτὸ τὸ κάλλος καὶ ἐκπλαγεὶς ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως, ἔλεγε· «Ζῶσε τὴν ρομφαίαν καὶ ἄφησέ τὴν νὰ λάμπῃ ἐπάνω εἰς τὸν μηρόν σου, δυνατέ, μαζί μὲ τὴν ὠραιότητα καὶ τὸ κάλλος σου»¹⁵. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπιθυμοῦσε πολλές φορές νὰ ἰδῇ αὐτόν, πληγωθεὶς ἀπὸ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτόν καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν δόξαν ἐκείνην¹⁶. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φίλιππος ἔλεγε· «Δεῖξέ μας τὸν Πατέρα καὶ μᾶς ἀρκεῖ»¹⁷. Μᾶλλον δὲ ὅσα καὶ ἂν θὰ ἐλέγαμεν, δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ παραστήσωμεν οὔτε μικρόν, οὔτε κάποιο ἀμυδρὸν ἴχνος τῆς μεγαλοπρεπειᾶς ἐκείνης. Ἄλλὰ μήπως θέλεις νὰ ἀναφέρωμεν τὰς εὐεργεσίας του; Ὅμως οὔτε αὐτὰς ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ ὁ λόγος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε·

αὐτοῦ δωρεᾶν). Καὶ πάλιν «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Καὶ πάλιν «Ὡ βᾶθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ
5 κρύματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ».

Ἄλλὰ τὸ φίλιον ὃ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο ποῖος παραστήσει λόγος; Τοῦτο γοῦν ἐκπλητιζόμενος ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν «Ὁὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν». Εἰ δὲ βούλει καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ
10 τῶν ρημάτων, καὶ τὸν λόγον μαθεῖν, ἄκουσον τί φησι διὰ τοῦ προφήτου «Μὴ ἐπιλήσεται γενῆ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γενῆ, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σοι». Καὶ καθάπερ οὗτος ἔλεγεν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐ-
15 πιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός», οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς φησι «Ὁν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ ἐαυτῆς νοσσία, οὕτως ἐθέλησα ἐπισυνάξει τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐθέλησατε». Καὶ πάλιν, «Καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱούς, οὕτως ὠκτεῖρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν»· καὶ πάλιν, «Ὅμι κατὰ τὸ
20 ἔπος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Καὶ καθάπερ ὁ προφήτης ὑπόδειγμα ζητεῖ, ἵνα τὸν λόγον ἐνδείξῃται τὸν ἑαυτοῦ, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ὑποδείγμασί τισι κέχρηται, ἵνα ἡμῖν δηλώσῃ τὸν ἔρωτα, ὃν περὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἔχει. Καὶ ὁ
25 μὲν προφήτης ἔλαφον εἶπε διηρῶσαν, καὶ γῆν ἐκκεκαυμένην,

18. Β' Κορ. 9, 15

19. Α' Κορ. 2, 9.

20. Ρωμ. 11, 33.

21. Ἰω. 3, 16.

22. Ἦσ. 49, 15.

23. Ματθ. 23, 37.

24. Ματθ. 23, 37.

25. Ψαλμ. 102, 13.

26. Ψαλμ. 102, 11.

«χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Κύριον διὰ τὴν ἀπερίγραφτον ὄωρεάν του»¹⁸. Καὶ πάλιν· «Αὐτὰ ποῦ ὁ ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου δὲν τὰ εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν τὰ ἤκουσε καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβησαν, αὐτὰ ποῦ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους ποῦ τὸν ἀγαποῦν»¹⁹. Καὶ πάλιν· «ᾠ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ, πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ ὁδοὶ του»²⁰.

Ἄλλὰ τὴν ἀγάπην ποῦ ἔδειξε δι' ἡμᾶς ποῖος λόγος θὰ ἠμποροῦσε νὰ παραστήσῃ; Ἀπὸ αὐτὴν ἐκπληττόμενος ὁ Ἰωάννης, ἔλεγε· «Τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε χάριν αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς τὸν θάνατον τὸν Υἱόν του τὸν Μονογενῆ»²¹. Ἐάν δὲ θέλῃς ν' ἀκούσῃς τὰ λόγια του καὶ νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀγάπην του, ἄκουσε τί λέγει διὰ τοῦ προφήτου· «Μήπως εἶναι δυνατόν νὰ λησμονήσῃ ἡ γυναῖκα νὰ θρέψῃ τὰ τέκνα τῆς κοιλίας της; Ἄλλὰ καὶ ἐάν συνέβαινεν ἡ γυναῖκα νὰ τὰ λησμονήσῃ, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω»²². Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ἔλεγεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μου σὲ ποθεῖ, Θεὲ μου», ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὄρνις συγκεντρώνει τὰ πουλάκια της, ἔτσι ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν τὸ ἐθελήσατε»²⁴. Καὶ πάλιν, «Ὅπως εὐσπλαγχνίζεται καὶ συγχωρεῖ ὁ πατέρας τὰ τέκνα του, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος δείχνει εὐσπλαγχνίαν πρὸς ἐκείνους ποῦ τὸν εὐλαβοῦνται καὶ τὸν φοβοῦνται»²⁵. καὶ πάλιν· «Ὅση εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν, τόσον κραταιὸν κατέστησεν ὁ Κύριος τὸ ἔλεός του πρὸς ἐκείνους ποῦ τὸν σέβονται καὶ τὸν φοβοῦνται»²⁶. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ προφήτης ζητεῖ παράδειγμα, διὰ νὰ δείξῃ τὸν πόθον του δι' αὐτόν, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ ὠρισμένα παραδείγματα, διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν ἔρωτα ποῦ ἔχει διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Καὶ ὁ μὲν προφήτης χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τῆς διψασμένης

ὁ δὲ Θεὸς ἀρνίθων περὶ νεοτιοὺς φιλοσοφίαν, καὶ πατέρων
 κηδεμονίαν, καὶ ἕψος οὐρανοῦ ἀπὸ γῆς, καὶ εὐσπλαγχνίαν
 μητέρων, οὐκ ἔπειδὴ ἰσοοῦτον φιλεῖ μόνον, ὅσον μήτηρ παῖδα,
 ἀλλ' ἔπειδὴ τούτων τῶν ὄρων, καὶ τῶν κανόνων καὶ ὑποδει-
 5 γμάτων οὐκ ἔστι παρ' ἡμῖν ἕτερα μείζονα φιλίας τεκμήρια.
 Ἐπεὶ οὖν ἰσοοῦτον φιλεῖ ἡμᾶς μόνον, ὅσον παιδία μήτηρ φι-
 λόσοτος, ἀλλὰ πολλῶ πλεόν, ἄκουσον τί φησιν «Εἰ γὰρ καὶ
 ἐπιλάθοιτο» φησί, «γυνὴ τῶν ἐκγόνων αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ
 ἐπιλήσομαί σου». Τοῦτο δὲ ἔλεγε δεικνύς, διτι πάσης φιλοσοφ-
 10 γίας θερμότερος ὁ περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ πόθος ἐστίν.

Ταῦτα δὲ πάντα συλλέγων ἀναλογίζου πρὸς ἑαυτόν, καὶ
 θερμὸν ἐργάση τὸν ἔρωτα, καὶ λαμπρὰν ἀνάψεις τὴν φλόγα.
 Ἐπεὶ οὖν τὰς φιλίας καὶ ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν οὐ-
 τως ἐκκαίειν εἴωθεν, ὡς τὸ μεμνηθῆαι τῶν εὐεργεσιῶν, ὧν
 15 ἀπελάυσασμεν καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῶμεν. Ἀναλογισώ-
 μεθα πόσα δι' ἡμᾶς ἐποίησεν, αἰτὸν τὸν οὐρανό, τὴν γῆν,
 τὴν θάλατταν, τὸν ἀέρα, τὰ ἐν τῇ γῇ φυτὰ, καὶ ἄνθη τὰ ποι-
 κίλα, καὶ κτήνη, καὶ ἐρπετὰ, τὰ ἐν τῇ θαλάττῃ, τὰ ἐν ἀέρι
 μέσῳ, τὰ ἄστρα τὰ ἐν οὐρανῷ, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ
 20 ὄρώμενα ἀπλῶς ἅπαντα, τὰς ἀστράπας, τῶν ὠρῶν τὴν εὐτα-
 ξίαν, ἡμέρας καὶ νυκτὸς διαδοχὴν, τὰς ἐτησίους τροπὰς. Ψυ-
 χὴν ἐνέπνευσε, λόγον ἐχαρίσατο, ἀρχὴν τετίμηκε μεγίστη. Ἀγ-
 γέλους ἀπέστειλε, προφήτας ἔπεμψεν, ὕστερον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ
 τὸν μονογενῆ. Καὶ μετ' ἐκεῖνα πάλιν καὶ οὗτος παρακαλεῖ
 25 καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς Παιδός, ἵνα σὺ σωθῆς·
 καὶ οὐ παύεται Παῦλος πρὸςθεύων, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακα-
 λουῖντος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καιαλλάγητε τῷ

ἐλάφου καὶ τῆς γῆς τῆς καταξηραμένης, ὁ δὲ Θεὸς προβάλλει τὴν φιλοστοργίαν τῶν ὀρνίθων πρὸς τοὺς νεοσσούς των καὶ τὴν κηδεμονίαν τῶν πατέρων καὶ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν μητέρων, ὄχι ἐπειδὴ μᾶς ἀγαπᾷ τόσον μόνον, ὅσον ἡ μητέρα τὸ παιδί της, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ἄλλας μεγαλυτέρας ἀποδείξεις ἀγάπης ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὄρους, τοὺς κανόνας καὶ τὰ παραδείγματα. Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἀγαπᾷ μόνον τόσον, ὅσον ἡ φιλόστοργος μητέρα τὰ παιδιὰ της, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον, ἄκουσε τί λέγει· «Καὶ ἂν ἀκόμη συνέβαινε», λέγει, «νὰ λησμονήσῃ τὰ τέκνα της, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω»²⁷. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀγάπη του πρὸς ἡμᾶς εἶναι θερμότερα ἀπὸ κάθε ἄλλην φιλοστοργίαν.

Ἐναλογιζόμενος δὲ ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ καταστήσῃς θερμὴν τὴν ἀγάπην σου καὶ λαμπρὰν θ' ἀνάψῃς μέσα σου τὴν φλόγα. Ἐπειδὴ λοιπὸν συνήθως τὰς φιλίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τίποτε δὲν τὰς ἀνάπτει τόσον, ὅσον τὸ νὰ ἐνθυμούμεθα τὰς εὐεργεσίας πού ἀπελαύσαμεν, τὸ ἴδιο ἅς κάμνωμεν καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἀναλογισθῶμεν πόσα ἔκαμε δι' ἡμᾶς, αὐτὸν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὸν ἄερα, τὰ φυτὰ τῆς γῆς, τὰ ποικίλα ἄνθη, τὰ κτήνη, τὰ ἔρπετά, τὰ ζῶα τῆς θαλάσσης, τοῦ ἀέρος, τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, ὅλα γενικῶς τὰ ὀρατά, τὰς ἀστραπάς, τὴν εὐταξίαν τῶν ἐποχῶν, τὴν διαδοχὴν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, τὰς ἐτησίας μεταβολάς. Ἐχάρισε διὰ τοῦ ἐμφυσηματος τὴν ψυχὴν, ἐχάρισε τὸν λόγον, καὶ μᾶς ἐτίμησε μὲ πάρα πολὺ μεγάλην ἐξουσίαν. Ἀπέστειλεν ἀγγέλους, ἔστειλε προφήτας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἔστειλε τὸν Υἱόν του τὸν μονογενῆ. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πάλιν καὶ ὁ ἴδιος παρακαλεῖ καὶ ὁ ἴδιος καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του διὰ νὰ σωθῆς· καὶ δὲν σταματᾷ ὁ Παῦλος νὰ πρεσβεύῃ, «Ὅπως ὁ Θεὸς παρακαλεῖ διὰ μέσου ἡμῶν, σὰς παρακαλοῦμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,

Θεῶν». Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως τῆς σῆς λαβὼν ἀπαρχήν, «Ἐκάθισεν ἄνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι». Ἀληθῶς **5** εὐκαιρὸν νῦν εἰπεῖν «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουσιὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;». Κακεῖνο πάλιν «Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι;». Τί γὰρ ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμῆς, ἀλλ' ἢ ὅταν ἀπαρχὴ τοῦ γένους ἡμῶν τοῦ ἰσοσᾶτα προσκεκορुकότιος, **10** τοῦ ἡτιμωμένου, ἐν ὕψει ἰσοσούτῳ κἀθηται, καὶ ἰσοσάτης ἀπολαύῃ τιμῆς; Μὴ τὰς κοινὰς δὲ μόνον εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας ἀνάλεγε, ὡς τί ποτε συκοφαντία περιπεσὼν ἀπηλλάγης τῆς κατηγορίας· εἴ ποτε ἄωρία καὶ μεσοσηκίῳ ἀησιᾶς περιωχῶν, διέφυγες ἐκείνων τὰς ἐπιβουλὰς· εἴ ποτε ζημί- **15** αν ἐπενεχθεῖσαν ἀπεδύσω εἰ νοσήμιτι περιπεσὼν χαλεπῶ παραμυθίας ἔνυχες.

5. Πάντα ἀνάλεγε τὰ παρὰ πᾶσάν σου τὴν ζωὴν γινόμενα εὐεργετήματα τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλὰ πάντως εὐεργεσίες, οὐ παρὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ εἰ **20** ἐβούλετο ὁ Θεὸς πάσας τὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐεργεσίας, ἃς ἡμᾶς εὐεργετεῖ, ἀγνοούντων ἡμῶν καὶ οὐκ εἰδόντων, εἰς μέσον τιθέναι, οὐδ' ἂν ἀριθμηῆσαι αὐτὰς δυναθῆμεν. Πόσοι δαίμονες εἰς τὸν ἄερα φέρονται τοῦτον; πόσοι ἐναντίαι δυνάμεις; Εἰ μόνον ἐπέτρηκεν αὐτοῖς τὴν ὄψιν τὴν ἑαυτῶν **25** δεῖξαι τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ἀτεροπῆ, οὐκ ἂν ἐξέστημεν; οὐκ ἂν ἀπολωμέμεθα; οὐκ ἂν διεφθάρημεν; Ταῦτα δὴ πάντα ἀναλογιζόμενοι, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἑαυτῶν, ὅσα ἐκόνητες, ὅσα

28. Β' Κορ. 5, 20.

29. Ἐφ. 1, 21.

30. Ψαλμ. 105, 2.

31. Ψαλμ. 115, 12.

συμφιλιωθῆτε μὲ τὸν Θεόν»²⁸. Καὶ οὔτε ἐδῶ ἐσταμάτησεν, ἀλλ', ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, «Ἐκάθισεν ὑψηλότερα ἀπὸ κάθε ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν καὶ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο ὀνομαζόμενον ὄνομα ὄχι μόνον εἰς τὸν παρόντα κόσμον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα»²⁹. Πράγματι εἶναι κατάλληλος στιγμὴ τώρα νὰ εἰποῦμεν· «Ποῖος θὰ διηγηθῆ καὶ θὰ ἐξυμνήσῃ τὰ θαυμαστά ἔργα σου καὶ θὰ κάμῃ ἀκουστά τὰ ἄξια ἐπαίνου ἔργα σου;»³⁰. Καὶ ἐκεῖνο πάλιν· «Τί ν' ἀνταποδώσω εἰς τὸν Κύριον δι' ὅλα ἐκεῖνα πού μοῦ ἐχάρισεν;»³¹. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν, ὅταν, ἡ ἀπαρχὴ τοῦ γένους μας πού ὑπέπεσεν εἰς τέτοιαν παράβασιν, πού εἶχεν ἀτιμασθῆ, τώρα κάθηται εἰς τόσον ὕψος καὶ ἀπολαμβάνει τόσην τιμὴν;». Μὴ λογαριάζῃς δὲ μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνας πού ἔγιναν ἰδιαιτέρως εἰς ἐσένα, ὅπως παραδείγματος χάριν ἐάν κάποτε ἐσυκοφαντήθῃς καὶ ἀπηλλάγῃς τῆς κατηγορίας· ἐάν κάποτε παράκαιρα καὶ ἐν ὥρᾳ μεσονυκτίου ἔπεσες εἰς τὰ χέρια τῶν ληστῶν καὶ διέφυγες τὰς ἐπιβουλάς των· ἐάν κάποτε ἀπηλλάγῃς ἀπὸ ζημίαν πού σέ εὔρεν· ἐάν περιέπεσες εἰς φοβεράν ἀσθένειαν καὶ ἔτυχες θεραπείας.

5. Νὰ σκέπτεσαι ὅλα τὰ εὐεργετήματα τοῦ Θεοῦ πού ἔγιναν πρὸς ἐσένα εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σου, καὶ ὅπωςδήποτε θὰ εὔρης πολλὰ νὰ σοῦ ἔγιναν, ὄχι μόνον εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σου, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας· καὶ ἐάν ἤθελεν ὁ Θεός νὰ θέσῃ ἐμπρὸς μας ὅλας τὰς εὐεργεσίας μὲ τὰς ὁποίας μᾶς εὐεργετεῖ καθημερινά, καὶ τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν καὶ δὲν γνωρίζομεν, δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν οὔτε νὰ τὰς μετρήσωμεν. Πόσοι δαίμονες περιφέρονται εἰς αὐτὸν τὸν ἀέρα; πόσοι ἐνάντιαι δυνάμεις; Ἐάν μόνον ἐπέτρεπεν εἰς αὐτούς νὰ μᾶς δείξουν τὴν φοβεράν ἐκείνην καὶ ἀηδιαστικὴν ὄψιν των, δὲν θὰ ἐχάναμεν τὰ λογικά μας; δὲν θὰ ἐχανόμεθα; δὲν θὰ κατεστρεφόμεθα; Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ἀμαρτήματά μας, ὅσα διε-

ἀγροῦντες οφθαλλόμεθα (καὶ γὰρ τοῦτο οὐ μικρὸν εἰς εὐεργεσίας λόγον, μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπεξιέναι τὸν Θεὸν τοῖς πλημμελήμασι τοῖς ἡμετέροις), δυνησόμεθα φιλεῖν τὸν Θεόν. "Ὅταν γὰρ ἐννοήσῃς, ὅσα καθ' ἑκάστην ἡμερᾶν εἰς τὴν ἡμέραν, ὅσα καθ' ἑκάστην εὐεργετῆ τὴν ἡμέραν, ὅσας ἀπολαύεις μακροθυμίας, ὅσας ἀνέσεως, καὶ ὅτι εἰ καθ' ἑκάστην ὁ Θεὸς ἐπεξήει, οὐδὲ θραχὺν ἂν ἔζησας χρόνον (κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα, «Ἐὰν ἀνομιᾶς παρατηρήσῃς, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;»), αὐτῷ χάριτας εἶση, καὶ ἐπ' οὐδενὶ δυοχε-
 10 ρανεῖς τῶν προσπιπτόντων ἀλλ' ὄρει, ὅτι κἄν μυρία πάθῃς, οὐδέπω τὴν ἀξίαν ἀπέδωκας δίκην, καὶ οὕτω διακεείμενος πολλὸν τὸν πόθον ἀνᾶρεις, καὶ δυνήσῃ κατὰ τὸν προφήτην λέγειν «Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτω ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός».
 15 Ἄξιον δὲ ἐξετάσαι, τί δήποτε τοῦτο τὸ ζῶον εἰς μέσον παρήγαγε. Διυαλέον πῶς ἐστὶν ἡ ἔλαφος, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Διυαλέον δὲ γίνεται καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ ἀπὸ τοῦ τοῦς ὄφεις κατεσθίειν, καὶ τοῖς ἐκείνων τρέφεσθαι σώμασι. Καὶ σὸ τοῖνον τοῦτο
 20 ποίησον τὸν νοητὸν ὄφιν κατάρταγε· ἐδάφισον τὴν ἁμαρτίαν καὶ δυνήσῃ διψᾶν τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον. Καθάπερ γὰρ τὸ πονηρὸν συνειδὸς ρυπαροῦς ἡμᾶς ἐργάζεται, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἡμᾶς ἐμβάλλει, οὕτως, ἂν ἐδαφίσωμεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, ἂν ἐκκαθάρωμεν τὴν ποιηρίαν, δυνησόμεθα διαβλέπειν εἰς

πράξαμεν μὲ τὴν θέλησίν μας καὶ ὅσα ἐν ἀγνοίᾳ μας (καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ μικρὸν δείγμα εὐεργεσίας πρὸς ἡμᾶς, τὸ νὰ μᾶς τιμωρῇ ὁ Θεὸς καθημερινὰ διὰ τὰ πλημμελήματά μας), θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. Διότι, ὅταν κατανοήσης πόσας ἀμαρτίας διαπράττεις καθημερινὰ, πόσας εὐεργεσίας δέχεσαι καθημερινὰ, πόσην μακροθυμίαν ἀπολαμβάνεις, πόσην ἄνεσιν, καὶ ὅτι, ἐὰν καθημερινὰ ὁ Θεὸς σὲ ἐτιμωροῦσε δι' ὅλα αὐτά, δὲν θὰ ἠμποροῦσες οὔτε ἐλάχιστον χρόνον νὰ ζήσης (σύμφωνα μὲ τὸν προφήτην πού λέγει, «Ἐάν, Κύριε, Κύριε, ἐξετάσης μετὰ προσοχῆς τῆς ἀνομίας μας, ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταθῇ ἐνώπιόν σου;»), θὰ ἀποδώσης εἰς αὐτὸν εὐχαριστίας καὶ δὲν θὰ δυσανασχετήσης διὰ κανένα ἀπὸ τὰ ὅσα σοῦ συμβαίνουν· ἀλλ' ἔχε ὑπ' ὄψιν σου, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ὑποστῆς μύρια παθήματα, οὔτε ἔτσι εἶναι ἰσαξία ἢ ἀνταπόδοσις σου, καὶ ἐφ' ὅσον διακατέχεσαι ἀπὸ τέτοιας διαθέσεως θ' ἀνάψῃ πάρα πολὺ ὁ πόθος σου διὰ τὸν Θεόν καὶ θὰ ἠμπορέσης σύμφωνα μὲ τὸν προφήτην νὰ λέγῃς· «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σέ ποθεῖ, Θεέ μου, ἡ ψυχὴ μου».

Ἄλλ' ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμεν διατί τέλος πάντων ἐφερῶν ὡς παράδειγμα αὐτὸ τὸ ζῶον. Ἡ ἔλαφος εἶναι ζῶον πού διψᾷ κάπως περισσότερο καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Νοιώθει δὲ περισσότερο τὴν δίψαν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φύσεώς της καὶ ἐπειδὴ κατατρώγει τὰ φίδια καὶ τρέφεται μὲ τὰ σώματα ἐκείνων. Καὶ σύ λοιπὸν αὐτὸ κάμε· κατάφαγε τὸ νοητὸν φίδι· κατάστρεψε τὴν ἀμαρτίαν καὶ θὰ ἠμπορέσης νὰ νοιώθῃς δίψαν διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ πονηρὰ συνείδησις μᾶς καθιστᾷ ἀκαθάρτους καὶ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς ἀπόγνωσιν, ἔτσι, ἐὰν ἐξαφανίσωμεν τὰς ἀμαρτίας μας, ἐὰν καθαρισθῶμεν ἀπὸ τὴν πονηρίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ στρέψωμεν τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὸν πνευματικὸν πό-

τὸν πνευματικὸν πόθον, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας καλεῖν τὸν Θεόν, καὶ τὸ φίλιον σφοδρότερον ἀνάπτειν, καὶ μὴ διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ταύτην ὑποβάλλειν τὴν ὑπακοήν. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τοὺς ψαλμοὺς

5 ἡμῖν ἦσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, οὐχ ἵνα τὰ ρήματα λέγωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων αὐτοὺς μελετῶμεν.

Μὴ τοίνυν οἰηθῆς διὰ τοῦτο ἐνταῦθα εἰσιέναι, ἵνα τὰ ρήματα εἴπης μόνον, ἀλλ' ἵνα, ὅταν υποβάλλῃς συνθήκας εἰ-

10 ται τρυφῆς τὴν ὑπακοήν. "Ὅταν γὰρ εἴπῃς· «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός», συνέθου τῷ Θεῷ, γευματιεῖον ἔγραψας ἄνευ χάριτος καὶ μέλανος, διὰ τῆς φωνῆς ὁμολόγησας πάντων αὐτὸν μᾶλλον φιλεῖν, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ

15 προκρίνεσθαι, καὶ καίεσθαι τῷ περὶ αὐτὸν ἔρωτι. "Ἄν τοίνυν ἐξελθὼν ἴδῃς γυναῖκα εὐμορφὸν τινα καὶ ἀκόλαστον δολεάζουσάν σε καὶ πρὸς τὸν ἔρωτα τὸν ἐαυτῆς καλοῦσαν, εἰπέ πρὸς αὐτήν, οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθήσαι, συνθήκας ἐδέμην πρὸς τὸν Θεόν, παρόντων τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἱερέων, τῶν

20 διδασκάλων, ὁμολόγησα καὶ ὑπεσχόμην διὰ τῆς ὑπακοῆς οὕτως αὐτὸν φιλεῖν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Αἰδοίκα παραβῆναι τὰς συνθήκας, ἐκείνου λοιπὸν μελετῶ τὸν ἔρωτα. Ἐὰν ἴδῃς ἀγύριον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κείμενον, ἢ ἱμάτια χρυσᾶ, εἰτέρους σοβοῦντας, οἰ-

25 κέτας ἔχοντας, καὶ ἵππους χρυσοχαλίτους. μηδὲν πάθῃς ἐπὶ τῆς φαντασίας ἐκείνης, ἀλλὰ πάλιν ἔπαδε σεαυτῷ, καὶ εἰπέ πρὸς τὴν ψυχὴν τὴν σὴν πρὸ μικροῦ ὑπεβάλαμεν, «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός»· καὶ ὁκλειωσάμεθα τὸ

θον καὶ νὰ καλοῦμεν εἰς βοήθειαν τὸν Θεὸν μὲ μεγάλην προθυμίαν, καὶ ν' αὐξάνωμεν περισσότερο τὴν ἀγάπην μας πρὸς αὐτόν, καὶ ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα μας νὰ ψάλλωμεν αὐτὴν τὴν ὑπακοήν. Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο συνέθεσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος τοὺς ψαλμοὺς, μᾶλλον δὲ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὄχι διὰ νὰ λέγωμεν μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μελετῶμεν αὐτοὺς καὶ ἔμπρακτα.

Μὴ νομίσης λοιπὸν ὅτι διὰ τοῦτο ἔρχεσαι ἐδῶ μέσα, διὰ νὰ εἰπῆς μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ διὰ νὰ θεωρήσης τὴν ἠπακοήν, ὅταν ὑποψάλλης, ὡσάν συμφωνίαν. Διότι, ὅταν εἰπῆς, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», ἔκαμες συμφωνίαν μὲ τὸν Θεόν, ὑπέγραψες συμφωνητικὸν χωρὶς χαρτί καὶ μελάνην, μὲ τὴν φωνὴν σου ὡμολόγησες ὅτι ἀγαπᾷς αὐτόν περισσότερο ἀπὸ κάθε τι καὶ ὅτι δὲν θεωρεῖς προτιμώτερον ἀπὸ αὐτόν τίποτε ἄλλο καὶ ὅτι καίγεται ἡ ψυχὴ σου ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς αὐτόν. Ἐν λοιπὸν ἐξερχόμενος ἰδῆς κάποιαν ὁμορφὴν καὶ ἀκόλαστον γυναῖκα, πού σὲ δελεάζει καὶ σὲ καλεῖ νὰ κάμῃς ἔρωτα μαζί της, εἶπε πρὸς αὐτήν δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀκολουθήσω, ἔκαμα συμφωνίαν μὲ τὸν Θεόν, παρουσία τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἱερέων καὶ τῶν διδασκάλων ὡμολόγησα καὶ ὑπεσχέθην μὲ τὴν ὑπακοήν τόσον πολὺ νὰ τὸν ἀγαπῶ, «ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Φοβοῦμαι νὰ παραβῶ τὴν συμφωνίαν καὶ ἀσχολοῦμαι πλέον μὲ τὸν ἔρωτα ἐκείνου. Ἐὰν ἰδῆς ἀργύριον εἰς τὴν ἀγοράν, ἢ χρυσᾶ ἐνδύματα, ἄλλους κομψευομένους, πού νὰ ἔχουν ὑπηρέτας καὶ ἵππους μὲ χρυσᾶ χαλινάρια, μὴ πάθῃς τίποτε ἀπὸ τὰ φανταστικὰ ἐκεῖνα πράγματα, ἀλλὰ πάλιν ψάλε χαμηλόφωνα καὶ εἶπε εἰς τὴν ψυχὴν σου πρὸ ὀλίγου ἐψάλαμεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», καὶ οἰκειοποιηθήκαμε τὰ

γράμμα, καὶ ἡμῶν αὐτὸ ἐποιήσαμεν εἶναι. Μηδὲν οὖν φι-
 λῶμεν τῶν θιωτικῶν τούτων, ἵνα ἄκρατος ἡμῖν ὁ ἔρωσ ἐ-
 κεῖνος μείνη, καὶ μὴ σχιζόμενος ἀσθενέστερος γένηται. Οὐ-
 5 τοῦτος ὁ πλοῦτος ἅπαντα πλοῦτιον, ἅπανα θησαυρόν, πᾶσαν εὐ-
 δοκίμοιν, πᾶσαν δόξαν, πᾶσαν περιφάνειαν ἡμῖν χαρίσα-
 σθαι δυνήσεται.

Τοῦτοι κατέχωμεν, καὶ οὐδενὸς ἐτέρον δεησόμεθα. Εἴ-
 γὰρ οἱ τὸν αἰσχρὸν τοῦτον ἔρωτα φιλοῦντες, καὶ κόρης περι-
 καιόμενοι πολλάκις εὐμόρφου τινός, καὶ πατέρων ἀπειλοῦν-
 10 των καὶ φίλων ἠρειδιζόντων, καὶ ἐτέρων πολλῶν διαβαλλόν-
 των, οὐδὲ ἐπιστρέφονται, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην εἰσὶ τειραυμέ-
 νοι, καὶ οἰκίας καταγορηνοῦσι, καὶ κλήρον πατρῶον καὶ δό-
 ξης, καὶ εὐδοκίμησεως, καὶ φίλων παραινέσεως, μεγάλην
 νομίζοντες ἔχειν παραμυθίαν τούτων ἀπάντων, ἃν εὐδοκιμῶσι
 15 παρὰ τῇ ἐρωμένῃ μόνῃ, καὶ εὐτελῆς ἦ, καὶ ἄτιμος, καὶ ἡμι-
 σοῦν ἐκείνη, οἱ τὸν Θεὸν φιλοῦντες ὡς χρῆ, πότε αἰσθήσου-
 νται τῶν ἀνθρωπίνων, ἢ τῶν λαμπρῶν, ἢ τῶν λυπηρῶν; Οὐδὲ
 ὄφονται μὲν οὖν τὰς φαντασίας τοῦ παρόντος βίου, πρὸς ἐ-
 κεῖνον τειταμένοι τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ πάσης μὲν καταγελάσουσι
 20 τῆς εὐημερίας, πάσης δὲ ὑπερόφονται δυσπραγίας, προσδε-
 δεμένοι τῷ πόθῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲν ἄλλο ὀρῶντες, ἀλλ'
 ἢ ἐκεῖνον μόνον, καὶ παταχοῦσιν αὐτὸν φανταζόμενοι, καὶ πάν-
 των μακαριωτέρους ἑαυτοὺς εἶναι νομίζοντες. Καὶ ἐν πε-
 νία, καὶ ἐν ἀτιμία, καὶ ἐν δεσμοῖς, καὶ ἐν θλίψεσι, καὶ ἐν
 25 τοῖς ἐσχάτοις ὧσι κακοῖς, τῶν βασιλευόντων αὐτῶν ἄμεινον

λόγια καὶ τὰ ἐκάμαμεν κτῆμα μας. Τίποτε λοιπὸν ἄς μὴ ἀγαπῶμεν ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα διὰ νὰ παραμείνη μέσα μας ἀνόθευτος ὁ ἔρωτας ἐκεῖνος καὶ νὰ μὴ γίνῃ ἀσθενέστερος κατατεμαχιζόμενος. Αὐτὸς ὁ πλοῦτος ἤμπορεῖ νὰ μᾶς χαρίσῃ ὅλον τὸν πλοῦτον, ὅλον τὸν θησαυρόν, ὅλην τὴν εὐημερίαν, ὅλην τὴν δόξαν καὶ ὅλην τὴν λαμπρότητα.

Αὐτὸν τὸν πλοῦτον ἄς κατέχωμεν καὶ δὲν θὰ χρειασθῶμεν τίποτε ἄλλο. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ποῦ ἀγαποῦν αὐτὸν τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα καὶ φλέγονται πολλές φορές ἀπὸ τὸν ἔρωτα διὰ κάποιαν ὁμορφήν κόρην, καὶ ἐνῶ δέχονται τὰς ἀπειλὰς τῶν πατέρων καὶ τοὺς ὄνειδισμοὺς τῶν φίλων καὶ τὰς κατηγορίας πολλῶν ἄλλων, δὲν ἀλλάσσουν γνώμην, ἀλλὰ ἔχουν ἐστραμμένην ὅλην τὴν προσοχὴν των πρὸς ἐκείνην, καὶ τὴν οἰκίαν των περιφρονοῦν καὶ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐημερίαν καὶ τὰς συμβουλὰς τῶν φίλων, θεωροῦντες ὅτι ἔχουν μεγάλην παρηγορίαν δι' ὅλα αὐτά, ἐὰν εὐτυχοῦν κοντὰ εἰς τὴν μοναδικὴν ἐρωμένην των, εἴτε αὐτὴ εἶναι ἄσημος, εἴτε ἀναξία τιμῆς, εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο, αὐτοὶ ποῦ ἀγαποῦν τὸν Θεὸν, ὅπως πρέπει, πότε θὰ συγκινηθοῦν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τὰ εὐχάριστα ἢ τὰ λυπηρά; οὔτε κἂν βέβαια θὰ προσέξουν τὰ φαντασιώδη πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ἔχοντες ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν των πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ θὰ θεωρήσουν κάθε εὐημερίαν ἀξίαν διὰ γέλια, θὰ παραβλέψουν δὲ κάθε δυσκολίαν, ἔχοντες δεμένον τὸν ἑαυτὸν των μὲ τὸν πόθον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ βλέποντες τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ἐκεῖνον, καὶ παντοῦ αὐτὸν θὰ σκέπτονται καὶ θὰ θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μακαριωτέρους ἀπὸ ὅλους. Καὶ εἴτε εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν πτωχείας, εἴτε περιφρονοῦνται, εἴτε εἶναι φυλακισμένοι, εἴτε δοκιμάζουν θλίψεις καὶ ἀντιμετωπίζουν τὰ χειρότερα κακά, θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ὅτι εὐρίσκονται εἰς καλύτεραν κατάστασιν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τοὺς κυβερ-

ἡγῆσονται διακεῖσθαι, ἐν πᾶσιν οἷς ἂν πάσχωσι θαυμασιήν
τινα παραμυθίαν ἔχοντες, τὸ διὰ τὸν ποθοῦμενον ταῦτα πά-
σχειν.

6. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἐν καθημερινοῖς θανάτοις ὄν,
5 ἐν δεσμοτηγίοις, ἐν ναυαγίοις, ἐν ἐρημίαις, ἐν μάστιξιν, ἐν
μορταῖς κολάσεσιν, ἔχμυρε καὶ ἡγαλλιᾶτο, καὶ ἐσοκίριτα καὶ
ἐκωχᾶτο, καὶ νῦν μὲν ἔλεγε, ὅτι «Οὐ μόνον δὲ ἐπ' ἐλπίδι
τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι κωχόμεθα»,
νῦν δὲ πάλιν, διτι «Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι, καὶ ἀνταναπληροῶ
10 τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου»·
καὶ χάριτι τὸ πρᾶγμα καλεῖ, ὁμολογῶν οὕτω καὶ λέγων, διτι
«Ἡμῖν οὕτως ἐχαρίσθη ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐ-
τὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. Τοιαύτην
οὖν καὶ ἡμεῖς σπουδάσωμεν γνώμην ἔχειν, καὶ μεθ' ἡδονῆς
15 πάντα φέρομεν τὰ προσπίπτοντα λυπηρά. Δυνησόμεθα δὲ φέ-
ρειν, ἂν τὸν Θεὸν φιλήσωμεν, ὡς ὁ προφήτης ἐφίλησεν. Οὐ
γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ τῆς ἐπιποθῆς ταύτης ἐστὶν ἰδεῖν αὐτοῦ τὸ
φίλιτρον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξῆς ρημάτων. Εἰπὼν γάρ, «Ὁν
τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως
20 ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός μου», ἐπήγαγε λέγων·
«Ἐδίησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶν-
τα πότε ἤξω καὶ ἀφθίσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;». Οὐκ εἶ-
πεν, ἐφίλησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, οὐδ' ἠγάπη-
σεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ἀλλ' ἵνα τὴν διάθεσιν
25 ἐνδείξῃται, δίψος ἐκάλεσε τὸ φίλιτρον, ἀμφότερα ἡμῶν δι-
λῶν, τὸ τε διακαὲς τῆς ἀγάπης, καὶ τὸ διηνεκὲς τοῦ ἔρωτος.

33. Β' Κορ. 11, 25 - 27.

34. Ρωμ. 5, 2 - 3.

35. Κολ. 1, 24.

36. Φιλιπ. 1, 29.

νοῦν, ἔχοντες κάποιαν ἀξιοθαύμαστον παρηγορίαν δι' ὅλα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πάσχουν, τὴν σκέψιν, ὅτι αὐτὰ τὰ ὑπομένουν δι' ἐκείνον ποῦ ποθοῦν.

6. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀντιμετωπίζων καθημερινούς θανάτους, δεσμωτήρια, ναυάγια, ἐρημίας, μάστιγας καὶ ἀμέτρητα ἄλλα βάσανα, ἐχαίρετο καὶ ἠγαλλιᾶτο, καὶ ἐσκιρτοῦσεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐκαυχᾶτο³³, καὶ ἄλλοτε μὲν ἔλεγεν, ὅτι «Δὲν καυχόμεθα μόνον ποῦ ἐλπίζομεν ν' ἀπολαύσωμεν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὕρισκόμεθα μέσα εἰς τὰς θλίψεις»³⁴, ἄλλοτε δὲ πάλιν, «Χαίρομαι διὰ τὰ παθήματά μου καὶ ἀναπληρώνω εἰς τὸ σῶμα μου τὰ ὑπολείμματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ»³⁵· ἀλλὰ καὶ ὀνομάζει τὸ γεγονός αὐτὸ τῶν θλίψεων του χάριν τοῦ Χριστοῦ, διακηρύσσουν αὐτὴν μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Εἰς ἡμᾶς τέτοιο δῶρον ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον τὸ νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ»³⁶. Ἄς προσπαθήσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν αὐτὴν τὴν γνώμην καὶ νὰ ὑπομένωμεν μὲ εὐχαρίστησιν ὅλα τὰ δυσάρεστα ποῦ μᾶς εὕρискουν. Θὰ ἠμπορέσωμεν δὲ νὰ τὸ ὑπομένωμεν, ἂν ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν, ὅπως τὸν ἠγάπησεν ὁ προφήτης. Καθ' ὅσον βέβαια εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστώσωμεν τὴν ἀγάπην του ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτὸν τὸν πρῶτον στίχον τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ λόγια εἰς τὴν συνέχειαν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου», ἐπρόσθεσε τὰ ἐξῆς λόγια· «Ἐπόθησε μὲ δίψαν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεόν ποῦ εἶναι ἰσχυρὸς καὶ ζωντανός· πότε θὰ φθάσω καὶ θὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;». Δὲν εἶπεν, ἐσυμπάθησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν ζωντανόν Θεόν, οὔτε ὅτι ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου τὸν ζωντανόν Θεόν, ἀλλὰ θέλων νὰ δεῖξῃ τὴν διάθεσίν του, ὠνόμασε δίψαν τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ δηλώσῃ εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην του, καὶ τὸν αἰώνιον ἔρωτά του.

- Καθάπερ γὰρ οἱ διψῶντες οὐκ ἐν μιᾷ τοῦτο πάσχουσι
 ἡμέρα καὶ δύο καὶ τρισὶν, ἀλλὰ καὶ διὰ παντός τοῦ θίου,
 τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦτο αὐτὸς ἀγοήσης, οὕτω δὴ καὶ ὁ μακά-
 ριος ἐκεῖνος, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, οὐκ ἐν μιᾷ μόνον ἡμέρα
 5 ἐν καταπόσει ἐγένοντο, καθάπερ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐ-
 δὲ ἐν δυοὶ καὶ τρισὶ (τοῦτο γὰρ οὐδὲν θαυμασιόν), ἀλλὰ
 καὶ διηνεκῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐρωῶντες διετέλουν
 μετ' εὐλαθείας, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπέτεινον. Ἄπερ οὖν καὶ
 αὐτὸς ἐμφαίρων ἔλεγεν «Ἐδίφησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν
 10 Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα, ὁμοῦ καὶ τὴν αἰτίαν θέλων
 εἰπεῖν, καὶ διὰ τὸ βουλούμενος δεῖξαι, πῶς ἂν τις τὸν Θεὸν
 οὕτως φιλήσειε. Διὰ γὰρ τῶν ἐξῆς τοῦτο ἐδήλωσεν, εἰπὼν
 οὕτως «Ἐδίφησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐπαγαγὼν,
 «Τὸν ζῶντα» μονοουχὶ παραινῶν καὶ ἐμβοῶν πᾶσι τοῖς πρὸς
 15 τὰ βιωτικὰ πράγματα κεκηρόσι τί περὶ σώματα μαίνεσθε;
 τί σωματίων ἐραῖτε; τί δόξης ἐπιθυμεῖτε; τί τρυφῆς ἐφίεσθε;
 Οὐδὲν τούτων μένει καὶ ζῆ διηνεκῶς, ἀλλὰ διαρρεῖ καὶ πα-
 ρέρχεται, καὶ οκτιᾶς εἰσιν οὐδαμινώτερα, καὶ ὀνειδῶν ἀπατη-
 λότερα, καὶ τῶν ἐαρινῶν ἀνθῶν ἐφθαρσιότερα, τὰ μὲν με-
 20 τὰ τῆς παρουσίας καταλιμπάνοντα ζωῆς, τὰ δὲ καὶ πρὸ τῶν
 ἐνταῦθα καταλυόμενα. Ἄπιστος αὐτῶν ἡ κησις, ἀθέβαιος ἡ
 ἀπόλαυσις, ὀξύρροπος ἡ μεταβολή, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ δὲ οὐδὲν
 τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλὰ ζῆ καὶ μένει διηνεκῶς ἐκεῖνος, οὕτε ἀλ-
 λοίωσιν, οὕτε τροπὴν τινα δεχόμενος.
- 25 Ἄφέντες τοίνυν τὰ πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, τὸν αἰῶ-
 νιον καὶ διηνεκὴν φιλοῦμεν. Οὐ γὰρ ἐστιν ἐκεῖνον φιλοῦντα

Διότι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποῦ διψοῦν δὲν τὸ νοιώθουν αὐτὸ μόνον μία, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ εἰς ὄλην τὴν ζωὴν των, συντελοῦσα εἰς αὐτὸ αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ ἢ φύσιν των, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι, δὲν ἠσθάνθησαν κατάνυξιν μόνον μίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς των, ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ ἀπὸ τούτους ἀνθρώπους, οὔτε δύο καὶ τρεῖς (καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον θαυμασμοῦ), ἀλλὰ συνεχῶς καὶ καθημερινὰ ἐπερνοῦσαν τὴν ζωὴν των μὲ ἔρωτα καὶ εὐλάβειαν καὶ ἠϋξηναν τὴν ἀγάπην των. Θέλων λοιπὸν καὶ αὐτὸς νὰ δηλώσῃ αὐτὰ, ἔλεγεν· «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν», θέλων συγχρόνως καὶ τὴν αἰτίαν νὰ εἰπῆ καὶ νὰ δείξῃ εἰς ἐσένα, πῶς θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀγαπήσῃ τόσον πολὺ τὸν Θεόν. Διότι μὲ τὰ ἐξῆς λόγια ἐδήλωσεν αὐτὸ, μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεόν», καὶ μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ, «τὸν ζῶντα»· σχεδὸν ὡσάν νὰ προτρέπη καὶ θροντοφωνάζῃ πρὸς ὅλους ποῦ καταγοητεύονται ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Διατί κυριεύεσθε ἀπὸ τόσῃν μανίαν διὰ τὰ σώματα; διατί δείχνετε τόσῃν ἀγάπην διὰ τὰ σώματα; διατί ἐπιθυμεῖτε τὴν δόξαν; διατί παραδίδεσθε εἰς τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μένει καὶ δὲν ζῆ αἰώνια, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται καὶ χάνεται καὶ εἶναι μηδαμινώτερα καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, καὶ ἀπατηλότερα ἀπὸ τὰ ὄνειρα, καὶ πιὸ εὐφθαρτα καὶ ἀπὸ τὰ ἀνοιξιὰτικα ἄνθη, καὶ ἄλλα μὲν ἐγκαταλείπουν τὸν ἄνθρωπον μαζὶ μὲ τὸ τέλος τῆς παρούσης ζωῆς, ἄλλα δὲ ἐξαφανίζονται καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς. Εἶναι ἀμφίβολος ἢ ἀπόκτησις αὐτῶν, ἀβέβαιος ἢ ἀπόλαυσις, αἰφνίδιος ἢ μεταβολή, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ ζῆ καὶ παραμένει ἐκεῖνος αἰώνιος, μὴ δεχόμενος οὔτε ἀλλοίωσιν, οὔτε κάποιαν μεταβολήν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀφήσωμεν τὰ πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, ἅς ἀγαπῶμεν τὸν αἰώνιον καὶ παντοτινόν. Διότι δὲν εἶναι

καταισχυνθῆναι ποτε· οὐκ ἔστιν ἐκπεσεῖν οὐκ ἔστιν ἔρημον
γερέσεται τοῦ φιλουμένου. Χρήματα μὲν ὁ φιλῶν, ἢ τελευ-
τῆς ἐπελθούσης, ἢ καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς γυμνοῦται τῶν πο-
θουμένων καὶ δόξης τις ἐτῶν τῆς παρουσίας τὸ αὐτὸ πάσχει·
5 πολλάκις δὲ καὶ τὸ τῶν σωμάτων κάλλος πολὺ τῶν εἰρημέ-
των κατὰσθένεται θάπτον, καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ βιωτικά,
προσκαιρα καὶ ἐφήμερα, καὶ πρὶν ἢ παραγενέσθαι καὶ φα-
νῆναι, εὐθέως ἀποπηδᾷ. Ὁ δὲ τῶν πνευματικῶν ἔρος τοῦ-
ναντίον ἄπαν, ἀκμάζει διηνεκῶς καὶ ἀνθεῖ, καὶ γῆρας οὐκ
10 οἶδεν, οὐδὲ παλαιότητα δέχεται, οὐδὲ μεταβολῇ ινι καὶ τρο-
πῇ καὶ ἀδηλία τοῦ μέλλοντός ἐστιν ὑπεύθυνος· ἀλλὰ καὶ ἐν-
ταῦθα τοὺς κεκτημένους ὠφελεῖ, καὶ περιβάλλει πάντοθεν,
καὶ ἀπελθόντας ἐντεῦθεν οὐκ ἀφήγει, ἀλλὰ καὶ συναποδι-
μεῖ καὶ συμμεθίσταται τοῦτοις, καὶ τῶν φωσιήρων αὐτῶν λαμ-
15 προτέρους αὐτοὺς ἀποφαίνει κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἄ-
περ οὖν εἰδὼς καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, φιλῶν διετέλει, καὶ
τὸν ἔρωτα οὐκ ἠέσχετο κατέχειν ἔνδορ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ
δεῖξαι τοῖς ἀκούουσιν ἠλείγειο τὸ πᾶρ, ὅπερ ἔνδορ αὐτὸν
οὐνεῖχεν. Εἰπὼν γάρ, «Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θε-
20 ὸν τὸν ἰσχυρὸν πρὸς ζῶντα, ἐπήγαγε, «Πότε ἤξω καὶ ὀφθη-
σομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;».

Ὅρα κλιόμενον τὸν ἄνθρωπον ἔρα ἐμπιπράμενον. Εἰδὼς
ὅτι ἐντεῦθεν ἀπελθὼν αὐτὸν ὄφεται, οὐδὲ τὴν ἀναβολὴν ἀνα-
μέγει οὐ στέγει τὴν ὑπέρθεσιν, ἀλλὰ ἀποστολικὸν ἡμῶν ἐν-
25 ταῦθα δείχνουσι φρόνημα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔοτερον ἐπὶ τῇ
μελλήσει τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας· καὶ οὗτος τὸ αὐτὸ τοῦτο

δυνατόν, ἐὰν ἀγαπῶμεν ἐκεῖνον, νὰ νοιώσωμεν ποτὲ ἐντροπήν· δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πέσωμεν ἔξω· δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐγκαταλειφθῶμεν ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπῶμεν. Ἐκεῖνος μὲν ποῦ ἀγαπᾷ χρήματα, ἐρχόμενος ὁ θάνατος ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἀπογυμνώνεται ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ποθεῖ· καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς παθαίνει τὸ ἴδιον· πολλές φορές δὲ καὶ τὸ κάλλος τῶν σωμάτων πολὺ πιὸ γρήγορα χάνεται ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν, καὶ ὅλα γενικὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα εἶναι πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ ἔλθουν καὶ ἐμφανισθοῦν, ἀμέσως χάνονται. Ὁ ἔρωτας ὅμως τῶν πνευματικῶν πραγμάτων εἶναι κάτι τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον, ἀκμάζει συνεχῶς καὶ ἀνθίζει καὶ γράματα δὲν γνωρίζει, οὔτε δέχεται παλαιότητα, οὔτε εἶναι ὑπεύθυνος διὰ κάποιαν μεταβολὴν καὶ μετατροπὴν καὶ ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὠφελεῖ ἐκεῖνους ποῦ τὸν κατέχουν καὶ τοὺς φυλάσσει ἀπὸ παντοῦ, καὶ ὅταν φύγουν ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον δὲν τοὺς ἐγκαταλείπει, ἀλλὰ ἀναχωρεῖ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ ἀλλάσσει τόπον καὶ καθιστᾷ αὐτοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην λαμπροτέρους καὶ ἀπὸ τοὺς φωστῆρας αὐτοῦς. Γνωρίζων λοιπὸν αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ἠγάπα αὐτὸν καὶ δὲν ἠνέχετο νὰ κρατῆ μέσα του τὸν ἔρωτά του, ἀλλὰ ἤθελε μὲ κάθε τρόπον νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἀκροατὰς του τὴν φλόγα ποῦ εἶχε ζωσμένον τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν», ἐπρόσθεσε· «πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;».

Πρόσεχε τὸν ἄνθρωπον ποῦ πνίγεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν δίψαν, πρόσεχε ψυχὴν καταφλογιζομένην. Γνωρίζων ὅτι θὰ ἰδῇ αὐτὸν ὅταν φύγῃ ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἀναμένει οὔτε τὴν ἀναβολὴν· δὲν ὑποφέρει τὴν μετάθεσιν, ἀλλὰ μᾶς δείχνει εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀποστολικὸν φρόνημα. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος ἐστέναζε διὰ τὴν καθυστέρησιν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, καὶ ὁ Δαυὶδ

ἐπασχε. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «Πότε ἴξω καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;». Καὶ εἰ μὲν ἰδιώτης τις ἦν καὶ εὐτελής, καὶ ταπεινός, καὶ ἐν πενία ζῶν, μέγα μὲν καὶ οὕτως τὸ τῆς παρουσίας καταφρονῆσαι ζωῆς· πλὴν οὐχ οὕτω μέγα καθάπερ
 5 ἦν τὸν βασιλεύοντα καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα τρυφῆς, τοσαύτης μετέχοντα δόξης, νίκας ἀνηρημένον μυρίας, καὶ πολλοὺς νικήσαντα πολέμους, καὶ λαμπρὸν ὄντα καὶ ἐπίδοξον πανταχοῦ, πάντων μὲν καταγελᾶν τούτων, καὶ πλούσιον καὶ δόξης καὶ τρυφῆς ἀπάσης, κελυμέναι δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα τοῦτο
 10 μεγαλοφύχου τινὸς ἐστὶ διανοίας, τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον ἐπιτερωμένης ἔρωτα.

7. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα, ἵνα θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα· μᾶλλον δὲ θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα, ἵνα μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα. Ἄν γὰρ
 15 διηγεκῶς ταῖς περὶ ἐκείνων ἐννοίαις ἐνδιατριβώμεν, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν ζωὴν τὴν αἰελεύτητον, τὴν μετὰ ἀγγέλων χορείαν, τὴν μετὰ Χριστοῦ διατριβὴν, τὴν ἀκήρατον δόξαν ἐκείνην, τὴν πάσης ἀπηλλαγμένην ὀδύνης ζωὴν ἀναλογισώμεθα πρὸς ἑαυτούς, καὶ ἐνοσώ-
 20 μεν, ὅτι καὶ δάκρυα, καὶ ὄνειδη, καὶ λοιδορίαι, καὶ θάνατος, καὶ ἀθυμίαι, καὶ πόνος, καὶ γῆρας, καὶ νόσος, καὶ ἀρρωστία, καὶ πενία, καὶ συκοφαντία, καὶ χηρεία, καὶ ἁμαρτία, καὶ κατὰ γινωσις, καὶ κόλασις, καὶ τιμωρία, καὶ εἴ τι ἕτερον κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐστὶ λυπηρὸν καὶ ἀηδές, ταῦτα πάντα ἀπε-
 25 λήλαιαι, ἀντεισενήρεκται δὲ ἀπὸ τούτων εἰρήνη, πραΰτης, ἐπιείκεια, ἀγάπη, χαρὰ, δόξα, τιμὴ, λαμπρότης, τὰ ἄλλα, ὅσα οὐδὲ λόγος παρασιῆσαι δυνησεται, οὐδὲν ἡμᾶς πῶν παρόντων

τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἔπασχε. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «Πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;». Καὶ ἐὰν μὲν ἦτο κάποιος ἀπλοῦς, ἀσήμαντος καὶ ταπεινὸς ἄνθρωπος, ζῶν μέσα εἰς τὴν πτωχείαν, θὰ ἦτο καὶ τότε σπουδαῖον πρᾶγμα τὸ νὰ περιφρονῆσῃ τὴν παροῦσαν ζωὴν, πλὴν ὅμως δὲν εἶναι τόσοσπον σπουδαῖον ὅπως ἀκριβῶς τώρα αὐτὸς ποῦ ἦτο βασιλεὺς καὶ ἀπελάμβανε τόσοσπον ἀπολαυστικὴν ζωὴν, ποῦ ἦτο μέτοχος τόσοσπον μεγάλης δόξης, ποῦ ἐπέτυχεν ἀμετρήτους νίκας καὶ ἐνίκησεν εἰς πολλοὺς πολέμους, καὶ ἦτο λαμπρὸς καὶ δοξασμένος παντοῦ, ὅλα μὲν αὐτὰ νὰ τὰ περιφρονῆ, καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ ὅλην τὴν τρυφηλὴν ζωὴν, νὰ ἔχη δὲ ἐστραμμένην ὅλην τὴν προσοχὴν του πρὸς τὰ μέλλοντα· αὐτὸ εἶναι γνώρισμα μιᾶς μεγαλοψύχου διανοίας, αὐτὸ εἶναι δείγμα φιλοσόφου ψυχῆς, ποῦ φτερουγίζει πρὸς τὸν οὐράνιον ἔρωτά της.

7. Αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἄς μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα, διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα· μᾶλλον δὲ ἄς θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα. Διότι, ἐὰν ζῶμεν μὲ τὴν σκέψιν μας συνεχῶς πρὸς τὰ μέλλοντα ἐκεῖνα καὶ σκεπτόμεθα τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Χριστόν, τὴν ἀθάνατον ἐκείνην δόξαν, τὴν ζωὴν ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ὀδύνης, καὶ ἐὰν ἀναλογιζώμεθα ὅτι τὰ δάκρυα καὶ οἱ ὄνειδισμοὶ καὶ αἱ ὕβρεις καὶ ὁ θάνατος καὶ αἱ λύπαι καὶ ὁ πόνος καὶ τὰ γηρατεῖα καὶ αἱ ἀσθένειαι καὶ αἱ ἀρρώστια καὶ ἡ πτωχεῖα καὶ ἡ συκοφαντία καὶ ἡ χηρεία καὶ ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ περιφρόνησις καὶ ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία καὶ ὅ,τιδῆποτε ἄλλο τῆς παρούσης ζωῆς εἶναι λυπηρὸν καὶ ἀηδιαστικόν, ὅλα αὐτὰ ἐξαφανίζονται, ἐγκαθίσταται δὲ εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἡ εἰρήνη, ἡ πραότης, ἡ ἐπιείκεια, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρὰ, ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, ἡ λαμπρότης καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα οὔτε ὁ λόγος θὰ ἤμπορέσῃ νὰ παραστήσῃ, τίποτε ἀπὸ τὰ τῆς παρούσης ζωῆς δὲν θὰ μᾶς

αἰρήσεται, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δυνησόμεθα λέγειν κατὰ τὸν προφήτην, «Πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;» καὶ οὕτω διακείμενοι, οὔτε εἰς ἀπόνοιαν ἀπὸ τῶν τοῦ θίου λαμπρῶν, οὔτε εἰς ἀθυμίαν ἀπὸ τῶν λυπηρῶν ἐμπεσοῦμεθα, 5 οὐ φθόνος, οὐ κενοδοξία, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἡμᾶς αἰρήσεται ποτε.

Μὴ τοίνυν ἀπλῶς ἐνταῦθα εἰσίσωμεν, μηδὲ τὰς ὑπακοῆς ἀφωσιωμένοι ὑπακούωμεν, ἀλλὰ ἀντὶ θακτηρίας αὐτίας λαβύριτες ἐξέλθωμεν. Ἄρκεϊ δὲ ἕκαστος σίχος πολλὴν ἡμῖν 10 ἐνδείξει φιλοσοφίαν, καὶ εἰς τὰ δόγματα διορθῶσαι, καὶ εἰς τὸ θίον ὠφελῆσαι τὰ μέγιστα· κἄν μετὰ ἀκριβείας ἕκαστην διερευνήσωμεν ρῆσιν, μεγάλα καρποσόμεθα ἀγαθά. Οὔτε γὰρ περίαν, οὔτε ἀσχολίαν, οὔτε ὀκηρίαν δεῖ ἐπιταῦθα προσβάλλεσθαι. Κἄν γὰρ πένης ἦς, καὶ διὰ τὴν περίαν ἀπορῆς βιβλί- 15 ων, ἢ βιβλία μὲν ἔχῃς, σχολῆς δὲ μὴ ἀπολαύσῃς, τὰς ὑπακοῆς μόνον διατήρησόν μοι τῶν ψαλμῶν, ἃς ἐνταῦθα ἐποφάλλεις οὐχ ἅπαξ, οὐ δίς, οὐ τρίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, καὶ μετὰ ἀπελθῶν λήγη τὴν παραμυθίαν. Ὅρα γοῦν ἡ ὑπακοὴ αὐτῆ πόσον ἡμῖν ἠρέφει θησαυρόν. Καὶ μὴ μοι λεγέτω τις, 20 ὅτι πρὸ τῆς ἐρμηνείας οὐκ εἶδεν αὐτῆς τὴν δύναμιν. Καὶ γὰρ πρὸ τῆς ἐρμηνείας παντὶ τῷ ἀκούοντι καὶ ὀλωσοῦν βουλομένῳ προσέχειν εὐσύνοπτος ἡ ὑπακοή. Εἰ γὰρ μόνον ἐπαίδευσας σπαντὸν λέγειν, «Ὁ τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ 25 Θεός· ἐδήμησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα· πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;» καὶ

προσελκύση, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ λέγωμεν μαζί μὲ τὸν προφήτην· «Πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;», καὶ ζῶντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, οὔτε εἰς παραλογισμοὺς θὰ φθάνωμεν ἕξ αἰτίας τῶν λαμπρῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς, οὔτε θὰ περιπέσωμεν εἰς λύπην ἕξ αἰτίας τῶν λυπηρῶν πραγμάτων, οὔτε φθόνος, οὔτε κενοδοξία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια θὰ μᾶς ἐλκύσῃ ποτέ.

Ἄς μὴ εἰσερχώμεθα λοιπὸν ἀπλῶς ἐδῶ οὔτε μόνον νὰ ἀκούωμεν μὲ ἀφοσίωσιν τὰς ψαλμωδίας, ἀλλὰ νὰ φεύγωμεν ἀφοῦ λάβωμεν αὐτὰς ὡσάν βακτηρίας. Ἄρκει δὲ ὁ κάθε στίχος νὰ γεμίσῃ τὴν ψυχὴν μας μὲ πολλὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ νὰ διορθώσῃ τὰ περὶ πίστεως δόγματα, καὶ νὰ ὠφελήσῃ τὴν ζωὴν μας τὰ μέγιστα καὶ ἂν ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν κάθε λόγον, θὰ καρποθούμεν μεγάλα ἀγαθὰ. Καθ' ὅσον οὔτε πτωχείαν, οὔτε ἀσχολίαν, οὔτε ὀκνηρίαν πρέπει νὰ προβάλλωμεν ἐδῶ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι πτωχὸς καὶ ἕξ αἰτίας τῆς πτωχείας σου στερῆσαι τῶν βιβλίων, ἢ βιβλία μὲν ἔχεις, δὲν ἔχεις ὅμως τὴν ἀπαιτουμένην γνῶσιν, τὰς ὑπακοὰς διατήρησε μόνον, σὲ παρακαλῶ, τῶν ψαλμῶν, τὰς ὁποίας ὑποβάλλεις ἐδῶ ὄχι μίαν, οὔτε δύο, οὔτε τρεῖς φορές, ἀλλὰ καὶ πολλὰς φορές, καὶ θὰ λάβῃς φεύγων ἀπὸ ἐδῶ μεγάλην παρηγορίαν. Πρόσεχε λοιπὸν αὐτὴ ἡ ὑπακοὴ πόσον θησαυρὸν ἠνοιξεν εἰς ἡμᾶς. Καὶ ἄς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν δὲν ἐγνώριζε τὴν δύναμιν αὐτῆς. Καθ' ὅσον καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν ἡ ὑπακοὴ ἦτο εὐκολονόητος εἰς τὸν καθένα ἀκροατὴν καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει ὀλίγον νὰ προσέχῃ. Διότι, ἐὰν μόνον ἐσυνήθισες τὸν ἑαυτὸν σου νὰ λέγῃ, «Ὅπως ἡ διψασμένη ἔλαφος τρέχει μὲ πόθον πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἔτσι σὲ ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου, Θεέ μου· ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζωντανόν· πότε θὰ φθάσω διὰ νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ;», ἠμπορεῖς καὶ

πρὸ τῆς ἐρωμηείας δύνασαι πᾶσαν φιλοσοφίαν ἐνθῆναι.

Οὐχ αὕτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκάστη ὑπακοὴ τὸν αὐτὸν ἡμῖν παρέξεται πλοῦτον. Καὶ εἶπης πάλιν, «Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον», καὶ δυνηθῆς ἰδεῖν τί ἐστὶν ὁ λέ-
 5 γεις, οὐ τὸν πλουτιοῦντα, οὐ τὸν ἄρχοντα, οὐ τὸν εὖμορφον, οὐ τὸν ῥώμῃ κεκοσμημένον, οὐ τὸν οἰκίας ἔχοντα λαμπράς, οὐ τὸν ἐν δυναστείαις ὄντα, οὐ τὸν ἐν βασιλείοις τρεφόμενον, οὐκ ἄλλον οὐδένα ἀλλὰ τὸν ἐν εὐλαθείᾳ, τὸν ἐν φιλοσοφίᾳ, τὸν ἐν φόβῳ Θεοῦ ζῶντα ζηλώσεις, οὐ μόνον διὰ τὰ μέλλον-
 10 τα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ τὰ παρόντα. Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα οὗτος ἐκείνου δυνατώτερος. Εἰ γὰρ δὴ ποτε νόσος ἐπιστῆ, ὁ μὲν τὴν ἀλουρογίδα ἔχων οὐδὲν ἀπὸ τῶν δορυφόρων καὶ τῆς πολλῆς φαντασίας εἰς τὴν παραμυθίαν ὠφελεῖται τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ καὶ οἰκείων, καὶ πατέρων, καὶ πάντων παρόντων, καὶ
 15 χροσῶν ἱματίων ἐπικειμένων καὶ ἠποκειμένων, ὅσοι ἐν καμίνῳ κεῖται καιόμενος, ὁ δὲ ἐν εὐλαθείᾳ ζῶν καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενος, οὐ πατέρος, οὐκ οἰκέτον, οὐκ ἄλλον τινὸς παρόντος, ἀναστέρας εἰς τὸν οὐρανὸν οὐ πολλάκις, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς, πᾶσαν τὴν κάμινον ἐκείνην ἔσβεσε.

20 Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ταῖς περιστάσεσι καὶ ἐν τοῖς ἀδοκῆτοις πᾶσι συμβαῖνον ἴδοι τις ἂν, τοὺς ἐν πλούτῳ καὶ περιφανεῖα θορυβουμένους, τοὺς δὲ ἐν εὐλαθείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ ἀταράχως ἄπαντα φέροντας. Καὶ πρὸ τούτων δὲ πάντων, καὶ μηδὲν οὐμπέση δεινόν, πλείονος τὸ συνειδὸς τοῦ φοβουμένου τὸν Θε-

πρὶν ἀπὸ τὴν ἑρμηνείαν νὰ θέσης μέσα σου κάθε φιλοσοφίαν.

Ἄλλ' ὄχι μόνον αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ κάθε μία ὑπακοή θὰ μᾶς χάριση τὸν ἴδιον πλοῦτον. Καὶ ἂν εἰπῆς πάλιν, «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ φοβεῖται τὸν Κύριον»³⁷, καὶ ἡμπορέσης νὰ ἀντιληφθῆς τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγεις, θὼ ζηλεύσης ὄχι τὸν πλούσιον, οὔτε τὸν ἄρχοντα, οὔτε τὸν ὄμορφον, οὔτε τὸν στολισμένον μὲ γενναιότητα, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ ἔχει λαμπρὰς οἰκίας, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ κατέχει ἐξουσίας, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ ζῆ εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, οὔτε ἄλλον κανένα, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ ζῆ μὲ εὐλάβειαν, μὲ φιλοσοφίαν, μὲ φόβον Θεοῦ, ὄχι μόνον διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ τὰ παρόντα. Καθ' ὅσον καὶ ἐδῶ αὐτός ὁ δεύτερος εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον. Διότι, ἐδὼ κάποτε συμβῆ κάποια ἀσθένεια, ἐκεῖνος μὲν ποὺ φορεῖ τὴν βασιλικὴν στολήν, δὲν ὠφελεῖται καθόλου, εἰς τὸ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ἀσθενείαν του, ἀπὸ τοὺς δορυφόρους του καὶ πολλὰ φαντασιώδη πράγματα ποὺ τὸν περιβάλλουν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι παρόντες οἱ συγγενεῖς του, οἱ γονεῖς του καὶ ὅλοι γενικῶς καὶ ἔχει στρώματα, καὶ σκεπάσματα χρυσοστόλιστα, εἶναι ὡσάν νὰ φλέγεται μέσα εἰς κάμινον, ἐνῶ αὐτός ποὺ ζῆ μὲ εὐλάβειαν καὶ φοβεῖται καὶ σέβεται τὸν Θεόν, χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν οὔτε ὁ πατέρας, οὔτε ὁ ὑπηρέτης, οὔτε κάποιος ἄλλος, ἀνασηκώσας τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανὸν ὄχι πολλές φορές, ἀλλὰ δύο - τρεῖς φορές, ἔσθησεν ὄλην τὴν φλόγα τῆς καμίνου.

Αὐτὸ δὲ θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ συμβαίη καὶ εἰς τὸ καθημερινὰ συμβαίνοντα καὶ εἰς τὰ ἀπροσδόκητα, αὐτοὺς ποὺ εἶναι πλοῦσιοι καὶ ἔνδοξοι νὰ καταθρομβοῦνται, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μὲ εὐλάβειαν καὶ εὐσέβειαν νὰ τὰ ὑποφέρουν ὅλα μὲ ἀταραξίαν. Καὶ ἐκτός ἀπὸ ὅλα αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τοὺς εὕρη κανένα κακόν, ἡ συνείδησις αὐτοῦ ποὺ σέβεται καὶ φοβεῖται τὸν Θεόν

ὄν καὶ καθαρωτέρας ἡδονῆς γέμει τῆς τοῦ πλουτουῦντος ψυχῆς.

Ἐκεῖνος μὲν γάρ, εἰ καὶ τῆς ἔξωθεν ἀπολαύει τροφῆς, τῶν ἐν λιμῷ ζῶντων ἀπάντων χαλεπώτερον διακείσεται, τὰ οἰκεῖα ἑαυτὸν ἀναιμιμνήσκων κακὰ καὶ πονηρῶ συζῶν συνειδῶτι,
 5 οὔτις δέ, κἂν τῆς ἀναγκαίας ἀπορῆς τροφῆς, τῶν πάσης ἀπολαυόντων τροφῆς ἐνθυμιότερος ἔσται, ἐλπίσι χρησταῖς συντηρηθῆμενος, καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν οἰκείων κατορθωμάτων καθ' ἑκάστην προσδοκᾷ τὴν ἡμέραν.

Ἴνα δὲ μὴ μακρόνων τὸν λόγον δόξω ἐνοχλεῖν, τοῖς φιλοπονιώτεροις καταλιπὼν ἑκάστην ἐκλέγειν ὑπακοήν, καὶ τὴν ἐναποκειμένην αὐτῇ δύναμιν διερευνησθαι, ἐνταῦθα καταλύσω τὸν λόγον, ἐκεῖνα παραινέσας ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, μὴ ἀπλῶς ἐνταῦθα εἰσιέναι, ἀλλ' ὅσπερ μαργαρίτας τὰς ὑπακοὰς λαμβάνοντις διατηρεῖν καὶ μελειᾶν οἴκοι διηρηκῶς, καὶ πρὸς
 15 φίλους καὶ πρὸς γυναικας ἅπαντα ταῦτα λέγειν· κἂν πάθος διανοχλῆ, κἂν ἐπιθυμία διανοσιῆ, κἂν θυμὸς, κἂν ἄλλο οἷον ἕτερον πάθος ἀλογόματον, αὐτὰς ἐπάδειν συνεχῶς· ἵνα καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον γαλήνης πολλῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι
 20 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἶναι γεμάτη ἀπό καθαρωτέραν ἡδονήν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ πλουσίου. Διότι, ὁ μὲν πλούσιος, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολαμβάνῃ τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν, εὐρίσκεται εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ ὄλους ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν στέρησιν, ὑπενθυμίζων εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰς πονηρὰς πράξεις του καὶ συζῶν μὲ πονηρὰν συνείδησιν, ἐνῶ ὁ σεβόμενος τὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀκόμη στερῆται τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, αἰσθάνεται πῶς εὐτυχῆς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀπολαμβάνουν κάθε ἀπόλαυσιν, τρεφόμενος ἀπὸ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ ἀναμένει καθημερινὰ τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων του.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶ ἐνοχλητικός, μακραίνων τὸν λόγον, ἀφήνων εἰς τοὺς πῶς φιλοπόνους ἀκροατὰς μου νὰ ἐκλέγουν κάθε μίαν ὑπακοὴν καὶ νὰ διερευνοῦν τὴν δύναμιν ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτήν, ἐδῶ θὰ τερματίσω τὴν ὁμιλίαν, ἀφοῦ συμβουλεύσω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ ἑξῆς, νὰ μὴ εἰσέρχεσθε ἀπλῶς ἐδῶ, ἀλλὰ, λαμβάνοντες τὰς ὑπακοὰς ὡσὰν μαργαριτάρια, νὰ τὰς διατηρῆτε καὶ νὰ τὰς μελετᾶτε διαρκῶς εἰς τὴν οἰκίαν σας, καὶ νὰ λέγετε ὅλα αὐτὰ πρὸς τοὺς φίλους καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας σας· καὶ ἂν σὰς ἐνοχλῇ κάποιο πάθος, καὶ ἂν γεννηθῇ μέσα κάποια ἐπιθυμία, ἢ θυμὸς ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο πάθος, συνεχῶς νὰ ψάλλετε αὐτὰς τὰς ὑπακοὰς, ὥστε καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ν' ἀπολαύσωμεν πολλῆς γαλήνης, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΓ΄ ΨΑΛΜΟΝ

Τῷ ρικοποιῷ τοῖς υἱοῖς Κορέ.

5 «Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς φησιν, «Ἐν ἡμέραις ταῖς πρώταις». Ἄλλος, «Ταῖς ἀρχαῖαις».

1. Τὸν ψαλμὸν τοῦτον λέγει μὲν ὁ προφήτης, λέγει δὲ
10 οὐκ ἐκ προσώπου οἰκείου, ἀλλ' ἐκ προσώπου τῶν Μακκαβαίων, τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐσόμενα διηγούμενος καὶ προαναφωνῶν. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ προφῆται ἅπαντας περιτρέχουσι τοὺς χρόνους, τοὺς παρελθόντας, τοὺς παρόντας, τοὺς μέλλοντας. Τίνες δὲ οὗτοι οἱ Μακκαβαῖοι καὶ τί πεπόνθασιν,
15 καὶ τί κατώρθωσαν, ἀναγκαῖον προῶτον εἰπεῖν, ὥστε καὶ τῆς ὑποθέσεως τὰ λεγόμενα γενέσθαι σαφέστερα. Οὗτοι γὰρ, ἐπελθόντος Ἀντιόχου τοῦ λεγομένου Ἐπιφανοῦς, καὶ πάντα διαφθείραντας, καὶ πολλοὺς τῶν τότε θιασαμένον τὴν πολιτείαν ἐξοσχέσασθαι τὴν πατρίαν, διέμειναν οὐδὲν ἔλο τῶν
20 πειρασμῶν παραβλαβέντες ἐκείνων καὶ ὅτε μὲν βαρὺς ὁ πόλεμος ἔπει, καὶ οὐδὲν πλέον ἐργάσασθαι ἠδύνατο, ἔκρουπιον ἑαυτούς. Ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦτο ἐποίουν. Οὐ γὰρ αἰεὶ φαινόμενοι ἐν τῷ μέσῳ ἐπελήθων τοῖς κινδύνοις, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ φεύγοντες καὶ λανθάνοντες ὑπεχώρουν.

Ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἀνέπνευσαν, καθάπερ τινὲς οὐλάκες

---

1. Πρόκειται περὶ διδακτικοῦ ψαλμοῦ, ποῦ συνετάχθη ὑπὸ ποιητοῦ τῆς οἰκογενείας Κορέ. Εἶναι ποίημα πατριωτικὸν συντοχθὲν ἐξ οἰτίας τῆς τρομερῆς ἥττης τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁπότε ἡ γῆ των ἐλεηλατήθη, οἱ ἴδιοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν. Πιθανώτατα συνετάγη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαυίδ, ὅτον ἐμάχετο πρὸς τοὺς Ἀρμωνίτας καὶ Σύρους καὶ εὗρον τὴν εὐκαιρίον νὰ εἰσβάλουν οἱ Ἰδουμαῖοι εἰς τὴν Παλαιστίνην (Πρβλ. Β' Βασ. 8, 13 καὶ Α' Παρολ. 18, 12), πρόλεγει δὲ ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μακκαβαίων.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΓ΄ ΨΑΛΜΟΝ'

Εἶναι ἀφιερωμένος ἀπὸ τοὺς υἱοὺς
τοῦ Κορέ εἰς τὸν αἴτιον τῆς νίκης.

«Θεέ μας, μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες
μας μᾶς διηγήθηκαν τὸ ἔργον ποὺ ἐπετέλεσες κα-
τὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». "Ἄλλος ἐρμηνευτῆς λέ-
γει «Κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας». "Ἄλλος
δὲ «Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἀνθρώπου».

1. Αὐτὸν τὸν ψαλμὸν τὸν συνέθεσε μὲν ὁ προφήτης,
ἀναφέρεται δὲ ὄχι εἰς προσωπικὰ γεγονότα, ἀλλὰ διηγεί-
ται καὶ προλέγει, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Μακκαβαίων, τὰ
γεγονότα ποὺ θὰ συνέβαινον κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον.
Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ προφῆται· ἐξετάζουν ὅλους τοὺς χρό-
νους, τοὺς παρελθόντας, τοὺς παρόντας καὶ τοὺς μέλλον-
τας. Ποῖοι δὲ ἦσαν αὐτοὶ οἱ Μακκαβαῖοι, τί ἔπαθον καὶ
τί κατώρθωσαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἰποῦμεν κατὰ πρῶ-
τον, ὥστε νὰ γίνουν πιὸ σαφῆ καὶ τὰ λεγόμενα τῆς ὑπο-
θέσεως. Διότι αὐτοί, ὅταν εἰσέβαλιν εἰς τὴν χώραν των
ὁ Ἄντιοχος, ὁ λεγόμενος Ἐπιφανῆς, καὶ διέφθειρε τὰ
πάντα καὶ ἐξεβίασε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς τότε Ἰουδαίους νὰ
ἀρνηθοῦν τὴν πατρικὴν θρησκείαν των, ἔμειναν ἀκλόνητοι
εἰς τὴν πίστιν των καὶ δὲν ὑπέστησαν καμμίαν βλάβην ἀπὸ
τὰς δοκιμασίας ἐκεῖνας, καὶ ὅταν δὲ ὁ πόλεμος ἐναντίον
των εἶχεν ἐνταθῆ πάρα πολὺ καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κά-
μουν τίποτε, αὐτοὶ ἐκρύπτοντο. Καθ' ὅσον καὶ οἱ ἀπόστο-
λοι τὸ ἴδιο ἔκαμον. Διότι δὲν ἐνεφανίζοντο πάντοτε καὶ
δὲν ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ συνέβαινε καὶ
νὰ φεῦγουν καὶ νὰ ἀποχωροῦν κρυφά.

Ἄφου δὲ ἀνέπνευσαν ὀλίγον, ὡσάν κάποια γενναῖα

γενναῖοι, ἐκπιθήσαντες ἐκ τῶν σπιλαίων καὶ προκίφραντες ἐκ τῶν καταδύσεων. ἔγνωσαν μηκέτι μόνους ἑαυτοὺς διασώζειν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους, ὅσους οἰοί τ' ἂν ὄσι καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν περιμόντες ἅπασαν, ἀνελέγοντο πάντας, ὅσους ἤθεσκον ὑγιῶς διακειμένους· πολλοὺς δὲ καὶ τῶν κεκμηκότων καὶ διεφθαρμένων ἀνεκτιῶντο πάλιν, πείθοντες ἐπὶ τὸν πατρῶον νόμον ἐπαιαδραμεῖν. Τὸν γὰρ Θεὸν φιλάνθρωπον εἶναι ἔφασκον, καὶ μηδέποτε τὴν ἐκ τῆς μετανοίας ἀναιρεῖν σωτηρίαν. Ταῦτα δὲ λέγοντες, στρατόπεδα κατέλεγον ἀνδρῶν γενναίων. Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ παιδιοσκῶν καὶ ἀπαρασιτάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ τῆς πατριδος, ἀλλ' ὑπὲρ νόμου καὶ πολιτείας ἐμάχοντο πατρῶας· εἰσρατῆγει δὲ αὐτοῖς ὁ Θεός. Παραταξάμενοι τοίνυν καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπιδιδόντες, κατέλυνον τοὺς ἐναντίους, οὐχ ὀλοῖς θαρροῦντες, ἀλλ' ἀντὶ πάσης παντευχίας ἀρκοῦσαν ἔχοντες τὴν τῆς μάχης ὑπόθεσιν. Ἰόντες τοίνυν εἰς τὸν πόλεμον, οὐκ ἐτραγώδουν, οὐ παιῶνας ἦδον, καθάπερ τινὲς ποιοῦσιν, οὐδὲ τοὺς ἀλοῦντας προσκαθίεσαν, καθάπερ ἐν ἄλλοις στρατοπέδοις, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἄνωθεν ἐζάλουν παρεῖναι καὶ συμμαχεῖν, καὶ χεῖρα ὀρέγειν, δι' ὃν ἐπολεμοῦντο, ὑπὲρ οὗ τῆς δόξης ἠγωνίζοντο. Ἴδωμεν τοίνυν τί φθέγγεται τὸ τοῦ Θεοῦ τοῦτο στρατόπεδον, τὸ τῇ πνευματικῇ φροσιτόμενον βοηθείᾳ, μέλλον ἐπιέναι τοῖς πολεμίοις.

«Ὁ Θεός, ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν». Ἐπειδὴ γάρ

λεοντάρια, ἀφοῦ ἐξεπήδησαν ἀπὸ τὰ σπήλαια καὶ ἐπρόβαλον ἀπὸ τὰ κρησφύγετα, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ διασώζουσι πλέον μόνον τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλὰ καὶ ἄλλους, ὅσους πῖο πολλοὺς ἠμποροῦσαν καὶ περιτρέχοντες τὴν πόλιν καὶ ὅλην τὴν χώραν, διήγειρον εἰς ἐπανάστασιν ὅλους, ὅσους εὔρισκον νὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν προγονικὴν θρησκείαν· ἔπαιρναν δὲ καὶ πάλιν μὲ τὸ μέρος των καὶ πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχον λυγίσει λόγῳ τῶν διώξεων καὶ εἶχον ἀπαρνηθῆ τὴν θρησκείαν των, πείθοντες αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουσι εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των. Διότι ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ποτὲ δὲν στερεῖ τὴν σωτηρίαν εἰς ἐκείνους πού μετανοοῦν. Λέγοντες δὲ αὐτὰ ἐσυγκέντρωναν στρατόπεδα γενναίων ἀνδρῶν. Διότι δὲν ἐμάχοντο ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ κορασίδων, καὶ διὰ νὰ σώσουσι τὴν πατρίδα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν δουλείαν, ἀλλὰ ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων των, στρατηγός δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνος ἦτο ὁ Θεός. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτοιμάσθησαν διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἀφιέρωσαν εἰς αὐτόν καὶ τὰς ψυχὰς των, ἐξωλόθρευον τοὺς ἐχθρούς των, ἔχοντες ὡς στήριγμα ὄχι τὰ ὄπλα των, ἀλλ' ἀντὶ ὅποιασδήποτε ἄλλης πανοπλίας ἔχοντες ὡς ἐνθαρρυντικὸν ὄπλον τὸν δίκαιον ἀγῶνα των. Ριπτόμενοι λοιπὸν εἰς τὸν πόλεμον δὲν ἐτραγουδοῦσαν, οὔτε ἔψαλλον πολεμικὰ ᾄσματα, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν μερικοί, οὔτε ἔβαζον νὰ καθίσουν αὐτοὺς πού ἔπαιζον τοὺς αὐλοὺς, ὅπως συμβαίνει εἰς ἄλλα στρατόπεδα, ἀλλὰ ἐκαλοῦσαν τὸν Θεὸν νὰ σταθῆ ἐπάνω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ γίνῃ σύμμαχος των καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, καθ' ὅσον ἐπολεμοῦσαν πρὸς χάριν των καὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς δόξης του. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν τί λέγει αὐτὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Θεοῦ, πού ἦτο περιφραγμένον ἀπὸ τὴν πνευματικὴν βοήθειαν, τὴν στιγμὴν πού ἐπρόκειτο νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

«Θεέ μας, μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν». Ἐπειδὴ δη-

- ινες τῶν συνειταγμένων αὐτοῖς, ἰό τε πλήθος καὶ τὴν παρά-
 ταξιν ὀφῶντες τὴν Ἀντιόχον, καὶ τὴν νίκην, καὶ ὅτι πάντα
 ἐξ ἐπιδρομῆς ἐλάβανον, τὴν τε οἰκίαν ἀσθενείαν καὶ ὀλι-
 γότητα λογιζόμενοι, μαλακώτεροι ἦσαν καὶ ἀσθενέστεροι, διε-
 5 γείρων αὐτῶν τὸ φρόνημα καὶ δεικνύς, ὅτι τὸ πᾶν ἐπὶ τῇ
 στρατηγίᾳ κεῖται τοῦ Θεοῦ, καὶ χωρὶς στρατοπέδων, συμμα-
 χουῦντος αὐτοῦ, δυνατὸν περιγενέσθαι, ἐν εὐχῆς ἰάξει τινὰ
 παραίρεσιν καὶ συμβούλῃν ποιεῖται πρὸς τοὺς στρατιώτας,
 καὶ τῷ Θεῷ διαλεγόμενος προθυμότερους ἐκείνους ἐργάζεται.
 10 Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο παρακλήσεως μέρος. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἰσχυ-
 σεν ὁμοίως ὁ λόγος πρὸς ἐκείνους τειραμμένος, καὶ πρὸς τὸν
 Θεὸν ἀποτεινόμενος. Αὐτὸ δὴ καὶ τοῦτο προΐων ἔλεγεν· «Οὐκ
 ἐπὶ τῇ ρομφαίᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν γῆν, καὶ ἡ δεξιὰ αὐ-
 τῶν οὐκ ἔσωσεν αὐτούς». Τοῦτο γὰρ τοὺς ἀσθενέστερον πρὸς
 15 τοὺς πόρους διακειμένους ἦν ἀνακτωμένου, τοὺς κατὰ ἀνθρω-
 πίνην ἀκολουθίαν ζητοῦντας τὴν νίκην. Πᾶσα τοίνυν ἡ εὐχὴ
 αὕτη προτροπὴ τοῖς στρατοπέδοις ἐστὶ, τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν
 ρῆραι κελεύουσα, καὶ ἐξαορτῆσαι τῆς ἐκεῖθεν ἐλπίδος τὴν
 νίκην.
- 20 Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν, ἠκούσαμεν, ἀπλῶς, ἀλλ', «Ἐν τοῖς
 ὤσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν;». Ποίῳ γὰρ εἰτέρῳ μέρει τις ἀκούει
 τοῦ σώματος; Ἄρα μὴ περιτιλογία τὰ λεγόμενα; Μὴ γένοι-
 το· ἀλλὰ κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, ὅταν τινὰ διηγῶν-
 ται, ὑπὲρ ὧν εἰσι πεπληροφορημένοι, καὶ περὶ μεγάλων τι-
 25 νῶν καὶ ὑπερόγκων ποιῶνται τὴν διήγησιν, πρὸς τοὺς σὺν πά-
 μῃ σφόδρα πεπληροφορημένους, προστιθέασιν αἰεὶ τὰ ὧτα,
 φάσκοντες τοῖς ὤσιν ἀκηκοέναι. Οὐκ ἐπὶ ταυτησὶ δὲ τῆς ἐν-

λαδὴ ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς συγκεντρωθέντας συμπολεμιστάς των, βλέποντες καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὴν παράταξιν τοῦ Ἀντιόχου, καὶ τὴν νίκην καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἐλάμβανον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, σκεπτόμενοι τὴν ἰδικὴν των ἀδυναμίαν καὶ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν συμπολεμιστῶν των, ὀλιγοψυχοῦσαν καὶ ἐγίνοντο ἀσθενέστεροι, διεγείρων τὸ φρόνημα αὐτῶν καὶ δεικνύων, ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν αὐτὸς εἶναι σύμμαχος, καὶ χωρὶς στρατῶν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερισχύσουν, ὑπὸ μορφὴν προσευχῆς δίδει κάποιαν προτροπὴν καὶ συμβουλήν πρὸς τοὺς στρατιώτας, καὶ συνομιλῶν μὲ τὸν Θεόν, κάμνει ἐκείνους προθυμότερους. Γίνεται δὲ αὐτὸ αἰτία ὄχι μικρᾶς ἐνθαρρύνσεως. Διότι δὲν θὰ εἶχε τὰ ἴδια ἀποτελέσματα ὁ λόγος ἐὰν καὶ πρὸς ἐκείνους ἐστρέφετο καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπευθύνετο. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν ἔλεγε καὶ αὐτό: «Δὲν ἐκληρονόμησαν μὲ τὰ ὄπλα των καὶ τὴν δύναμίν των τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, οὔτε ἡ δύναμις των ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς των». Διότι τὰ λόγια αὐτὰ ἐνεθάρρουν ἐκείνους πού ἦσαν ἀπροθυμώτεροι πρὸς τοὺς κινδύνους, ἐκείνους πού ἐπεδίωκαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν νίκην μὲ ἀνθρώπινα μέσα. Ὁλόκληρος λοιπὸν αὐτὴ ἡ προσευχὴ εἶναι προτροπὴ πρὸς τοὺς στρατιώτας, προτρέπουσα νὰ ἀναθέσουν τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐξαρτήσουν τὴν νίκην ἀπὸ τὴν ἐλπίδα των πρὸς αὐτόν.

Διατί ὅμως δὲν εἶπεν, ἀπλῶς ἠκούσαμεν, ἀλλὰ λέγει, «Μὲ τὰ αὐτιά μας ἠκούσαμεν»; Διότι μὲ ποῖο ἄλλος μέρος τοῦ σώματος ἀκούει κανεὶς; Μήπως ἄρα γε τὰ λεγόμενα ἀποτελοῦν περιττολογία; Μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἶναι κοινὴ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων, ὅταν διηγοῦνται κάποια γεγονότα πολὺ σπουδαῖα καὶ πολὺ μεγάλα, τὰ ὅποια γνωρίζουν πάρα πολὺ καλὰ καὶ ἡ διήγησις αὐτῆ γίνεται πρὸς ἄλλους πού δὲν τὰ γνωρίζουν ἀκόμη καλὰ, προσθέτουν πάντοτε τὴν λέξιν, τὰ αὐτιά, λέγοντες, ὅτι τὰ ἔχομεν ἀκούσει μὲ τὰ αὐτιά μας. Καὶ ὄχι μόνον εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτω-

εργείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ αὐτὸ ποιεῖν εἰώ-
 θαμεν, μᾶρτυρας καλοῦντες αὐτὰς τὰς αἰσθησεις. Πιστουμέ-
 των τοίνυν ἐστὶ τὸν ἀκροειτήν, τὸ τῶν ὠτων τὴν προσθήκην
 ποιεῖν. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν τὸ αὐτὸ ποιου-
 5 μεν, ὡς ὅταν λέγωμεν, ταῖς χερσὶν ἡμῶν ἐψηλάφησαμεν. Καὶ
 οἱ ἀπόστολοι δὲ ἔλεγον, « Ἀ ἐωράκασιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν
 ἃ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν ».

Ὅρα δὲ σπιτῶν ἐκ προσιμίων κἀντεῦθεν τὴν ἀρετὴν τυ-
 σαῦτα καὶ τηλικαῖα παθόντες δευνὰ διὰ τὸν Θεόν, παιρίδος
 10 ἐκπεσόντες, ἐλευθερίας, κινδύνους περιπεπωκότες, ἄλλοι δὲ
 καὶ φυγάδες γενόμενοι, τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρημίας διώκοντες,
 οὐδὲν τούτων φασὶ τέως, ὅτι τὸ καὶ τὸ ἐπάθομεν διὰ σέ,
 βοήθησον ἡμῖν, ἀλλ' ἕως ἔρημοι τῶν δικαιολογιῶν τούτων,
 καὶ οὐκ ἔχοντες ἐξ οἰκείων κατορθωμάτων παρησίαν, οὕτως
 15 εἰς τὰ τοῖς προγόνοις ὑπηρεγμένα παρὰ τοῦ Θεοῦ καταφεύγου-
 σι. Τὸ μὲν γὰρ τοὺς οὐκ ἔχοντας παρησίαν ταῦτα ποιεῖν,
 θαυμαστὸν οὐδέν, τῆς ἀνάγκης αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἐλκούσης, τὸ
 δὲ ἐκείνους τοὺς δυναμένους μεγάλα φθέγγασθαι ἀπὸ τῶν
 ἑαυτῶν κατορθωμάτων, μὴ ἀπὸ τούτων ἀξιοῦν σώζεσθαι,
 20 ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλευθροπίας, ἧς καὶ οἱ πατέρες ἀ-
 πέλασαν, τοῦτό ἐστι τῆς πολλῆς ταπεινοφροσύνης αὐτῶν ση-
 μεῖον· οὐ μικρὰν δὲ κἀντεῦθεν ἑαυτοῖς προθυμίας κατασκευά-
 ζουσιν ὑπόθεσιν. Ἀρκεῖ γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσηγορία μόνη
 μυσίους καταλῦσαι πολέμους.

25 2. «Οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν». Ἀκούσατε ὅσοι
 τῶν παιδῶν ἀμελεῖτε τῶν ὑμετέρων, ὅσοι διαβολικὰ μελίσμα-
 τα ἄδοντες περιοῶτε, τῶν δὲ θείων διηγημάτων ἀμελεῖτε.
 Ἄλλ' οὐχ οὕτοι τοιοῦτοι, ἀλλὰ διηρεκῶς ἐν τοῖς διηγήμασι

σιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας συνηθίζομεν τὸ ἴδιο νὰ κάμνωμεν, ἐπικαλούμενοι ὡς μάρτυρας τὰς ἰδίας τὰς αἰσθήσεις μας. Χρειάζεται λοιπὸν ὁ ἄκροατὴς πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ὄσων λέγει, νὰ προσθέτῃ καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν αὐτιῶν. "Ἄλλωστε τὸ ἴδιο κάμνομεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν χειρῶν, ὅπως ὅταν λέγωμεν, μὲ τὰ χέρια μας τὰ ἐψηλαφήσαμεν. Καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ ἔλεγον, «Αὐτὰ ποὺ εἶδαν τὰ μάτια μας, αὐτὰ ποὺ ἐψηλάφησαν τὰ χέρια μας»².

Πρόσεχε δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἀπὸ αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς πρώτους στίχους· ἂν καὶ ἔπαθον αὐτοὶ τόσα πολλὰ καὶ τόσον μεγάλη δεινὰ χάριν τοῦ Θεοῦ, ἔχασαν τὴν πατρίδα των, τὴν ἐλευθερίαν των, περιέπεσαν εἰς κινδύνους, ἄλλα δὲ ἔγιναν φυγάδες, τρέχοντες εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρημίας, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀναφέρουν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ καὶ αὐτὸ ἐπάθομεν πρὸς χάριν σου, βοήθησέ μας λοιπὸν, ἀλλ' ὡς νὰ ἔστεροῦντο αὐτῶν τῶν δικαιολογιῶν καὶ νὰ μὴ εἶχον παρρησίαν ἀπὸ κατορθώματά των, ἔτσι καταφεύγουν εἰς ἐκεῖνα ποὺ ἔκαμεν ὁ Θεός εἰς τοὺς πρῶτους των. Διότι, τὸ νὰ κάμνουν αὐτὰ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν παρρησίαν, δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστόν, καθ' ὅσον ἡ ἀνάγκη τοὺς ὀδηγεῖ εἰς αὐτό, τὸ νὰ ἡμποροῦν ὅμως ἐκεῖνοι νὰ προβάλουν μεγάλα ἐπιχειρήματα ἐξ αἰτίας τῶν κατορθωμάτων των, καὶ ὅμως νὰ μὴ ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ὁποίαν καὶ οἱ πατέρες των ἀπήλαυσαν, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῆς μεγάλης ταπεινοφροσύνης των· δὲν εἶναι δὲ μικρὸν τὸ θάρρος ποὺ ἀποκομίζουν ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διότι ἀρκεῖ καὶ μόνον ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ συντρίψῃ μυρίους ἐχθρούς.

2. «Οἱ πατέρες μας μᾶς διηγῆθησαν». Ἀκούσατε τὰ λόγια αὐτὰ ὅσοι παραμελεῖτε τὰ παιδιά σας, ὅσοι τὰ παραβλέπετε, ὅταν αὐτὰ τραγουδοῦν διαβολικὰ ἄσματα, καὶ ἀδιαφορεῖτε διὰ τὰ θεῖα διηγῆματα. "Ὅμως αὐτοὶ δὲν εἶναι

τῶν τοῦ Θεοῦ κατορθωμάτων τὸν βίον ἀνήμισκον καὶ διπλοῦν ἐποίουν τὸ κέρδος. Οἷ τε γὰρ εἰς παρόντες, ἐν μνήμη τῶν εὐεργεσιῶν ὄντες, βελτίους ἐγίνοντο, οἷ τε ἐκείνων ἔκγονοι οὐ μικρὰν θεογνωσίας ὑπόθεσιν ἐκ τῶν διηγημάτων ἐλάμβανον τοῦτων, καὶ πρὸς ἀρετῆς ζῆλον ἐνήγοντο. Βιβλία γὰρ ἦν αὐτοῖς τὰ σιόματα τῶν γεγεννηκότων, καὶ πᾶσα σχολὴ καὶ πᾶσα διαιτριβὴ ταῦτα εἶχε τὰ διηγήματα, ὧν οὐδὲν τερπνότερον, οὔτε κερδαλεώτερον ἦν. Εἰ γὰρ ἀπλῶς διηγήματα πραγμάτων, καὶ μῦθοι, καὶ πλάσματα ψυχαγωγεῖν εἰώθασι πολλὰκις τοὺς ἀκροατάς, πολλῶ μᾶλλον ταῦτα πολλὴν ἐδείκνυσι τὴν εὐεργεσίαν, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, καὶ μετὰ τῆς ἡδονῆς ἀνίστα τὸν ἀκροατὴν, καὶ σπουδαιότερον ἐποίει. Οἷ γὰρ παρόντες τοῖς γινομένοις καὶ ὄφει παραλαβόντες, ἀκοῇ παρέδωκαν, καὶ ἦν ἡ ἀκοῇ τῆς ὄψεως ὁμοίως πρὸς πίστιν ἴση. Τῶν γὰρ παρόντων καὶ θεωμένων οὐχ ἦμιον ἐπίστευον οἷ μὴ παρόντες καὶ θεωμένοι. Οὐ μικρὸν δὲ αὐτοῖς καὶ τοῦτο εἰς πίστιν ἄλειμμα ἦν.

Ἴδωμεν δὲ τί διηγήσαντο, καὶ εἰ ὑποθέσεως ὁμοίας μέμνηται. Καὶ γὰρ τὸν μέλλοντά τινος δεῖσθαι, καὶ τῆς αἰτήσεως ἐπιτυχάνειν, ἐκ τῆς ἐτέρου δοθείσης χάριτος ὁμοία αἰτεῖν ἐκείνῳ χρή. Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν οἷον, αἰτεῖ τις ἡμᾶς οἰκείτης δωρεάν ἂν δείξῃ καὶ ἕτερον εὐληφέτα τὴν αὐτήν, μέγιστον δικαίωμα τὴν αὐτὴν τοῦ λαβεῖν προβάλλεται, πλὴν εἰ μὴ τῇ διαφορᾷ τὸ παράδειγμα βλάβηται. Διαφο-

τέτοιοι, ἀλλ' ἐπερνοῦσαν ὅλην τὴν ζωὴν των διηγούμενοι τὰ κατορθώματα τοῦ Θεοῦ· καὶ ἦτο διπλοῦν τὸ κέρδος των. Διότι καὶ οἱ εὐεργετηθέντες, ἐνθυμούμενοι τὰς εὐεργεσίας, ἐγίνοντο καλύτεροι, καὶ οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων ἐλάμβανον ἀπὸ τὰς διηγήσεις αὐτὰς ὄχι μικρὰν ἀφορμὴν θεογνωσίας καὶ παρεκινούντο εἰς τὸ νὰ γίνουν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς των. Καθ' ὅσον βιβλία δι' αὐτοὺς ἦσαν τὰ στόματα τῶν πατέρων των καὶ κάθε πνευματικὴ ἐργασία των καὶ κάθε ἀπασχόλησίς των αὐτὰς τὰς διηγήσεις εἶχεν ὡς θέμα, ἀπὸ τὰς ὁποίας τίποτε δὲν ὑπῆρχε πῶς εὐχάριστον οὔτε πῶς ὠφέλιμον. Διότι, ἐὰν συνήθως ψυχαγωγῶν πολλές φορές τοὺς ἀκροατὰς ἀπλῶς διηγήσεις διὰ διάφορα πράγματα, καὶ μῦθοι καὶ φανταστικὰ διηγήματα, πολὺ περισσότερον αὐταὶ ἐδείκνυον μεγαλυτέραν τὴν εὐεργεσίαν, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν καὶ μαζὶ μὲ τὴν εὐχαρίστησιν διηγείρον τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν ἔκαμνον σπουδαιότερον. Καθ' ὅσον ἐκείνοι πού ἦσαν παρόντες εἰς τὰ γεγονότα καὶ τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των, τὰ παρέδωσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ ἦτο ἡ ἀκοὴ ὡς πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν ἴση μὲ τὴν ὄρασιν. Διότι ἐξ ἴσου μὲ ἐκείνους πού ἦσαν παρόντες καὶ τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των ἐπίστευον καὶ ἐκείνοι πού δὲν ἦσαν παρόντες καὶ δὲν τὰ εἶδαν μὲ τὰ μάτια των. Καὶ αὐτὸ δὲν ἦτο δι' αὐτοὺς μικρὸν κίνητρον διὰ νὰ πιστεύσουν.

Ἄς ἰδοῦμεν δὲ τί διηγήθησαν οἱ πατέρες καὶ ἐὰν αὐτοὶ ἐνθυμοῦνται τὰ ἴδια πράγματα. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος πού πρόκειται νὰ ζητήσῃ κάτι διὰ τῆς προσευχῆς καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματός του, πρέπει νὰ ζητῇ ὅμοια μὲ ἐκεῖνα πού ἐδόθησαν ἀπὸ τὴν θείαν χάριν εἰς ἄλλους. Αὐτὸ πού λέγω σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐπὶ παραδείγματι, ζητεῖ κάποιος ἀπὸ ἡμᾶς δωρεάν· ἂν δείξῃ καὶ ἄλλον πού ἔλαβεν τὴν ἴδιαν δωρεάν, προβάλλεται μέγιστον τὸ δικαίωμά του νὰ λάβῃ καὶ αὐτός τὴν ἴδιαν δωρεάν, ἀρκεῖ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διαφορὰ εἰς τὸ πρᾶγμα. Λέγων δὲ

ράν δὲ λέγω προσώπου ἢ πράγματος. Ἐὰν μὲν γὰρ ὁ εἰληφώς
 ἢ τοιοῦτος, οἷος ὁ αἰτῶν, καὶ τὸ αἰτούμενον ὁμοιον, ἔσθηκε
 τὸ ὑπόδειγμα ἂν δὲ ἐκεῖνος δίκαιος μὲν λαβεῖν, οὗτος δὲ
 οὐκ ἔτι, μείζονος χρεία τῆς παρακλήσεως. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ
 5 ἐκ τῶν Γραφῶν ὃ λέγω ποιῆσαι σαφές. Ἡ Χανααία, ἐπει-
 δὴ ἤκουσεν, «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων,
 καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις», φησί, «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ
 κυνάρια ἐσθίει ἐκ τῶν ψυχίων τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐ-
 τῶν». Καὶ Παῦλος πάλιν γράφων ἔλεγεν «Εἰ ἄλλοι τῆς ἐ-
 10 ξουσίας ὑμῶν μετέχουσι, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς»· ἐνταῦθα μεί-
 ζον τὸ δικαίωμα ἀπὸ τῆς τοῦ προσώπου διαφορᾶς ποιῶν. Καὶ
 πάλιν Φιλήμονι γράφων ἔλεγεν «Ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγί-
 ων ἀναπέπναιται διὰ σοῦ, ἀδελφέ· διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρ-
 ρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον, διὰ τὴν ἀγάπην μάλ-
 15 λον παρακαλῶ». Ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἴσου τὸ παράδειγμα. Ὅταν
 γὰρ πρῶτος ἢ τις εἰληφώς, ὡπερ τινὰ τῷ δευτέρῳ θύραν
 ἀνοίγῃ, ἂν ἢ ὁμοιος ὁ μέλλον αἰτεῖν, ἢ τὰ αὐτὰ αἰτιῶν.

Οὐ μόνον δὲ ἐκ τῶν ἑτέροις δεδομένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν
 ἡμῖν αὐτοῖς ἤδη ὑπαρξάντων ἢ παρώκλις πολλάκις ἰσχυρὰ
 20 γίνεται· ὃ καὶ Παῦλος ἐποίει Φιλιππησίους γράφων καὶ λέ-
 γων «Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἅπαξ καὶ δις τὰ εἰς τὴν
 χρείαν μοι ἐπέμψατε». Διὰ τοι τοῦτο πολλοὶ πολλοῖς διδόν-
 τες τοῦτο παρεγγυῶσι, μὴ ἐξειπεῖν ἑτέροις, ἵνα μὴ ἢ εἰς τὸν

3. Ματθ. 15, 26-27.

4. Α' Κορ. 9, 12.

5. Φιλ. 7-9.

6. Φιλίπ. 4, 16.

διαφορὰν ἐννοῶ τὴν διαφορὰν τοῦ προσώπου ἢ τοῦ πράγματος. Διότι ἐὰν μὲν ἐκεῖνος ποῦ ἔλαβεν εἶναι τέτοιος ποῦ εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποῦ ζητεῖ καὶ εἶναι ὅμοιον τὸ ζητούμενον, τότε εὐσταθεῖ τὸ παράδειγμα, ἂν ὅμως ἐκεῖνος μὲν δικαιουῖται νὰ λάβῃ, αὐτὸς δὲ ὄχι ἀκόμῃ, τότε ἔχει ἀνάγκην μεγαλυτέρας παρακλήσεως. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ κάμω σαφές αὐτὸ ποῦ λέγω καὶ ἀπὸ τὰς Γραφάς. Ἡ Χαναναία, ὅταν ἤκουσεν, «Δὲν εἶναι σωστὸν νὰ πάρῃ κανεὶς τὸν ἄρτον τῶν παιδιῶν του καὶ νὰ τὸν δώσῃ εἰς τὰ σκυλιά», λέγει «Ναί, Κύριε ὅμως καὶ τὰ σκυλιὰ τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα ποῦ πέφτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ κυρίου των»³. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἔλεγεν· «Ἐὰν ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὸ δικαίωμα νὰ μετέχουν εἰς τὰ ἀγαθὰ σας, πολὺ περισσότερον τὸ ἔχομεν αὐτὸ τὸ δικαίωμα ἡμεῖς»⁴· ἐδῶ παρουσιάζει μεγαλύτερον τὸ δικαίωμα ἀπὸ τὴν διαφορὰν ποῦ ὑπάρχει εἰς τὸ πρόσωπον. Καὶ πάλιν γράφων πρὸς τὸν Φιλήμονα, ἔλεγεν· «Διότι τὰ σπλάγχχνα τῶν ἀγίων ἔχουν ἀνακουφισθῆ ἐξ αἰτίας σου, ἀδελφέ· διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἔχω πολὺ θάρρος ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ νὰ σοῦ διατάσω ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ κάμῃς, ἀλλ' ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης μᾶλλον σὲ παρακαλῶ»⁵. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ παράδειγμα ἀναφέρεται εἰς ἴσα πράγματα. Διότι, ὅταν κανεὶς ἔχει λάβῃ πρῶτος, ἀνοίγει εἰς τὸν δεῦτερον κατὰ κάποιον τρόπον κάποιαν θύραν, ἐὰν καὶ ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νὰ ζητήσῃ εἶναι ὅμοιος, ἢ ἤθελε ζητήσῃ τὰ ἴδια.

Ἄλλ' ὅμως ἡ παράκλησις μας πολλὰς φορές γίνεται ἰσχυρὰ ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐδόθησαν εἰς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἤδη συνέβησαν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, πρᾶγμα ποῦ ἔκαμνε καὶ ὁ Παῦλος γράφων εἰς τοὺς Φιλιππησίους καὶ λέγων· «Διότι καὶ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μίαν καὶ δύο φορές ἐστείλατε βοήθειαν διὰ τὰς ἀνάγκας μου»⁶. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅταν δίδουν εἰς ἄλλους, αὐτὸ ζητοῦν ὡς ἐγγύησιν, νὰ μὴ τὸ εἰποῦν εἰς ἄλλους, διὰ

ἕνα γενομένη χάρις πολλοὺς ἐπεγείρη τῷ δεδοκῆτι τοὺς αἰ-
 τοῦντας, ὥσπερ οὖν οὐκ ἔχοντος καταργεῖν εἰς τινα ἀνα-
 χώρησιν τοῦ δόντος ἅπαξ, εἰ μὴ καὶ ἑτέροις δοίη. Ἄλλ' ἄν-
 θρωποι μὲν εἰκότως, ἅτε ἐκ τοῦ διδόναι γενόμενοι πενέστε-
 5 ροι, τοῦτο κελεύουσιν, ὁ δὲ Θεὸς τοῦναντίον καὶ ἀνακηρύττει
 καὶ βοᾷ τὰ ἑτέροις διδόμενα, εἰς τὸ καὶ ἑτέροις παρασχεῖν
 πρόφασιν τοῦ πάλιν αὐτὸν αἰτῆσαι. Τῷ γὰρ διδόναι μείζων
 αὐτοῦ ὁ πλοῦτος δεικνύται. Διὸ φησιν ὁ Παῦλος· «Ὁ πλου-
 τῶν εἰς πάντας, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν».
 10 Εἶδες καινὴν τινα φύσιν πλούτου; Ταύτην καὶ σὺ μιμοῦ τὴν
 φιλοτιμίαν. Ὅταν γὰρ ἀναλώσῃς τὸν ἀποκείμενον πλοῦτον,
 τότε μᾶλλον αὐτὸν αὐξήσεις· ἂν δὲ κατορθύῃς, τότε μᾶλλον
 ἠλάτιωσας. Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦ-
 το συμβαίνει, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν σαρκικῶν οὕτω γίνεται;
 15 Καὶ γὰρ ἂν φειδόμενός τις τὸν οἶτον οἴκοι κείμενον μὴ δα-
 πανήσῃ, μηδὲ εἰς τὰς ἀρούρας ἐκθάλλῃ, τῷ σιόματι τῶν οκω-
 λήκων αὐτὸν παρέδωκεν· ἂν δὲ σκορπίσῃ, πλείονα τὸν ἀμη-
 τὸν ἐργάζεται.

3. Ἀκούσατε ἅσοι πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην ἐστὲ ὀκνηροί.
 20 Ἀκούσατε οἱ τὸν πλοῦτον ἑμῖν ἐλαιτοῦντες τῇ φυλακῇ. Ἀ-
 κούσατε οἱ τῶν ὄναρ πλουτούντων οὐδὲν διακεείμενοι ἄμεινον.
 Ὁνεύρατος γὰρ οὐδὲν ἄμεινον τὰ παρόντα· ἀλλ' ὥσπερ οἱ
 καθ' ἕπιους φανταζόμενοι χορήματα ἔχειν, κἂν τῶν ταμείων

νά μὴ γίνῃ ἡ χάρις, πού ἐγένεν εἰς τὸν ἕνα, αἰτία νά προσέλθουν καὶ ἄλλοι εἰς τὸν εὐεργέτην καὶ τοῦ Ζητοῦν εὐεργεσίαν, ὁπότε βέβαια αὐτὸς πού εὐεργέτησε μίαν φορὰν μὴ ἠμπορῶν νά καταφύγῃ εἰς κάποιον ἄλλον τρόπον ἐνεργείας, θὰ ὑποχρεωθῇ νά εὐεργετήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἄλλ' οἱ μὲν ἄνθρωποι τὸ λέγουν αὐτὸ πρὸς ἐκείνους πού εὐεργετοῦν κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον, ἐπειδὴ, κάμνοντες εὐεργεσίαν, γίνονται πτωχότεροι, ὁ Θεὸς ὁμως ἀντιθέτως καὶ διακηρύσσει καὶ διαλαλεῖ τὰς εὐεργεσίας πού κάμνει εἰς ἄλλους, ὥστε νά γίνουν αἰτία καὶ εἰς ἄλλους καὶ πάλιν νά ζητήσουν ἀπὸ αὐτὸν εὐεργεσίαν. Διότι μὲ τὸ νά δίδῃ ἀποδεικνύεται μεγαλύτερος ὁ πλοῦτος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος· «Ὁ Κύριος πού εἶναι πλούσιος πρὸς ὅλους καὶ δίδει πρὸς ὅλους ἐκείνους πού τὸν ἐπικαλοῦνται»⁷. Εἶδες μίαν κάποιαν νέαν μορφήν πλοῦτου; Αὐτὴν τὴν γεναιοδωρίαν νά μιμῆσαι καὶ σύ. Διότι, ὅταν δαπανήσῃς τὸν ἀποθηκευμένον πλοῦτον, τότε περισσότερον θὰ τὸν αὐξήσῃς, ἐνῶ, ἐὰν τὸν παραχώσῃς μέσα εἰς τὴν γῆν, τότε περισσότερον τὸν ἐλιγότευσεσ. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον, ἐὰν αὐτὸ συμβαίῃ εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα, τὴν στιγμὴν βέβαια πού συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ ὑλικά πράγματα; Καθ' ὅσον ἂν κανεὶς λυπούμενος τὸν σῖτον, πού ἔχει ἀποθηκευμένον εἰς τὸ σπῖτι του, δέν τὸν δαπανήσῃ, οὔτε τὸν σπείρῃ εἰς τοὺς ἀγρούς, τὸν παρέδωσεν εἰς τὸ στόμα τῶν σκωλήκων, ἂν ὁμως τὸν σκορπίσῃ, τότε προτοιμάζει μεγαλυτέραν ἀφθονίαν πλοῦτου.

3. Ἀκούσατε ὅσοι δέν δείχνετε προθυμίαν πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην. Ἀκούσατε αὐτοὶ πού ὀλιγοστεύετε τὸν πλοῦτον σας κλειδώνοντες αὐτὸν εἰς τὰς ἀποθήκας. Ἀκούσατε αὐτοὶ πού δέν εὐρίσκεσθε εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ ἐκείνους πού πλουτίζουν μόνον εἰς τὸ ὄνειρόν των. Διότι τὰ παρόντα πράγματα δέν εἶναι καθόλου χρησιμότερα καὶ σταθερότερα ἀπὸ τὰ ὄνειρατα, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ βλέπουν εἰς τὸν ὕμνον των ὅτι ἔχουν χρήματα, καὶ ἂν

γένονται τῶν βασιλικῶν κύριοι, πάντων εἰσὶ πενέστεροι, γε-
 νομένης ἡμέρας, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θίου τοῦ παρόντος, ὁ μη-
 δὲν ἀγαγεῖν ἐκεῖ δυνηθεῖς, πάντων ἔσται πενέστερος, κἄν τὰ
 πάντων ἢ κεκτημένος· ὄναρ γὰρ ἐπλούτησε μόνον. Εἰ τοίνυν
 5 βούλει με δεῖξαι τὸν εὐπορον, τότε μοι δεῖξον, ὅταν ἡμέρα
 γένηται, ὅταν εἰς τὴν παιρῖδα σπέλωμεν ἐκείνην· τῶν δὲ
 οὐκ ἀνέξομαι τὸν πλούσιον διαγινώσκειν καὶ τὸν πένητα. Οὐ
 γὰρ ἔστιν ἀλήθεια πραγμάτων, ἀλλ' ὀνομάτων χάρις καὶ εὐ-
 φημία μᾶλλον. Καθάπερ γὰρ τοὺς τυφλοὺς καλοῦσιν οἱ πολ-
 10 λοι πολυβλέποντας, ἀλλ' οὐκ ἀκολουθεῖ τῷ ὀνόματι τὸ πρόγμα,
 ἀλλ' οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ μὴ ὁρῶντες, οὕτω δὴ καὶ τῶν
 πλουσίων ὄνομα περιφέρεσθαι ἐνταῦθά φημι τῶν οὐδὲν ἐκεῖ
 κεκτημένων. Ὅταν γὰρ ἐνταῦθα πλουτῇ, τότε μάλιστα οἶδα
 ὅτι πένης ἔστιν. Εἰ γὰρ μὴ σφόδρα πένης ἦν, οὐκ ἂν σφόδρα
 15 ἐπιούτει. Ὡσπερ γὰρ τὸν πηρόν, εἰ μὴ καθόλου τετύφλωται,
 οὐκ ἂν αὐτὸν πολυβλέποντα ἐκάλεσαν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα
 λογιστέον.

Ἀποθέμενοι οὖν τῶν ὀνομάτων τὴν ἀπάτην, ἀντιλάβω-
 μεν τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ ἐν ὀνόμασι τὰ
 20 πρόγματα ἔστηκεν, ἀλλ' αἱ τῶν πραγμάτων φύσεις τὰ ὀνό-
 ματα κατὰ τὴν οἰκείαν ἑπόρισσιν πλάττουσιν. Ὁ δεῖνα πλού-
 σιος καλεῖται, ἀλλ' οὐκ ἔστι. Καὶ πῶς οὐκ ἔστιν, ὅταν πολὺς
 μὲν ἄργυρος, πολὺν δὲ χρυσόν, καὶ λίθοι τίμιοι, καὶ ἱμάτια

ἀκόμη γίνουιν κύριοι τῶν βασιλικῶν ταμείων, εἶναι πτωχότεροι ἀπὸ ὅλους, ὅταν ξημερώσῃ, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς, ἐκεῖνος ποῦ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ τίποτε νὰ μεταφέρῃ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, θὰ εἶναι πτωχότερος ἀπὸ ὅλους, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ἀποκτήσει τὰ πάντα εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· διότι ἐπλούτισε μόνον εἰς τὸ ὄνειρόν του. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ μοῦ δείξῃς τὸν πλούσιον, τότε νὰ μοῦ τὸν δείξῃς, ὅταν θὰ γίνῃ ἡμέρα, ὅταν θὰ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν πατρίδα ἐκείνην, ἐνῶ τώρα δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ διακρίνω τὸν πλούσιον καὶ τὸν πτωχόν. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι ἀληθινὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς ὀνόματα καὶ εὐφημοὶ λέξεις μάλλον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὀνομάζουν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι τοὺς τυφλοὺς, πολυομμάτους, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀναποκρίνεται τὸ ὄνομα εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πρὸ πάντων ποῦ δὲν βλέπουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ποῦ φημιολογοῦνται εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὡς πλούσιοι, πιστεύω ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν θὰ ἔχουν τίποτε εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ὅταν δηλαδὴ εἶναι πλούσιος ἐδῶ, τότε πρὸ πάντων εἶμαι σίγουρος ὅτι εἶναι πτωχός. Διότι, ἐὰν δὲν ἦτο πάρα πολὺ πτωχός, δὲν θὰ ἐπλούτιζε πάρα πολὺ. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸν τυφλόν, ἐὰν δὲν ἦτο τελείως τυφλός, δὲν θὰ τὸν ὠνόμαζαν πολυὸμματον, ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ σκεφθῶμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀποβάλωμεν τὰ ἀπατηλὰ ὀνόματα, ἄς λάβωμεν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Διότι δὲν κάμνουν τὰ ὀνόματα τὰ ἀληθινὰ πράγματα, ἀλλ' αἱ φύσεις τῶν πραγμάτων καθορίζουν τὰ ὀνόματα σύμφωνα μὲ τὴν πραγματικὴν ὑπόστασίν των. Ὁ τὰδε ὀνομάζεται πλούσιος, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Καὶ πῶς δὲν εἶναι, ὅταν περιβάλλουν αὐτὸν καὶ πολὺς ἄργυρος καὶ πολὺς χρυσός καὶ λίθοι πολύτιμοι καὶ ἐνδύματα χρυσοστόλιστα

- χρυσῶν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀντὶ τῷ περιορῶν; "Οὐ οὐ χρυσοῖον, οὐδὲ ἰυάτια, οὐδὲ χρήματα, ἀλλ' ἐλεημοσύνη ποιεῖ πλούσιον. Ταῦτα γὰρ χόριος, ταῦτα ξύλα καὶ κολάμη. Ἐπεὶ ποῖον ἰμῆτιον, εἰπέ μοι, ἴδιε τὸν γυμνὸν ἐσιτῶτα ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ
- 5 θήματος ἐκείνου περιβαλεῖν δυνήσεται; "Ὅπερ καὶ Παῦλος δεδοικῶς ἔλεγεν· «Ἐἴπερ καὶ ἐνδουσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθησόμεθα». Ποῖα χρήματα τὸν κινδυνεύοντα ἐξελέσθαι δυνήσεται; ποῖοι οἰκείαι μαστιζομένῳ παρασιήσονται τῷ δεσπότη; ποῖαι οἰκείαι; ποῖοι λίθοι πολύτιμοι; ποῖα θαλανεῖα τὸν οὖρον
- 10 ἀποσυμῆσαι δυνήσεται τὸν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων; Μέχρι τίνος ἐαυτοῦς ἀπαιτῶτε; μέχρι τίνος οὐ διαβλέπετε τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄνειρα καχεύετε, ἐγγυς καὶ ἐπὶ θύραις τῆς κοίσεως οὔσης; Ἄλλ' ἐπὶ τὰ προκειμένα ἐπαρίωμεν.
- 15 «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Ἐξεσι καὶ ἡμῖν τοῦτο εἰπεῖν κατὰ ἀναγωγὴν τὸ ρῆμα. Εἰ μὲν καὶ ἐκείνοις οἱ πατέρες διηγήσαντο, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις ἔδωκε διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Πνεύματος μαθεῖν τὰ ἐκεί-
- 20 νων. Πῶς δὲ ἂν τις κατὰ ἀναγωγὴν αὐτὰ ἐκλάβοι; Εἰς τὰ τῆς καινῆς χάριτος ἔλκων κατορθώματα, ὅτι πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνεπήχθημεν, ὅτι βασιλείας ἠξιώθημεν, ὅτι Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας. Ἄλλ' ἴωμεν ἐπὶ τὴν ἰστορίαν λοιπὴν. «Ἐργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡ-
- 25 μέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». Παλαιοῦ τίνος διηγήματος μέμνηται, καὶ ἀρχαῖα παράγει κατορθώματα. Καὶ τίμος ἔνεκεν οὐ νέου τίμος μέμνηται καὶ προσφάτου; "Οὐ πι-

καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Καθ' ὅσον δὲν κάμνουν τὸν πλούσιον οὔτε τὸ χρυσάφι, οὔτε τὰ ἐνδύματα, οὔτε τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ ἐλεημοσύνη. Διότι αὐτὰ εἶναι χόρτος, αὐτὰ εἶναι ξύλα καὶ καλάμη. Διότι, εἰπέ μου, ποῖο ἐνδυμα θὰ ἡμπορέσῃ νὰ φορέσῃ τότε ἐκεῖνος πού θὰ στέκεται γυμνός πρὸ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου βήματος; Αὐτὸ ἀκριβῶς φοβούμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐάν λοιπὸν ἐνδυθῶμεν αὐτὴν τὴν οὐράνιον κατοικίαν μας, δὲν θὰ εὐρεθῶμεν γυμνοί»· Ποῖα χρήματα θὰ ἡμπορέσουν νὰ σώσουν ἐκεῖνον πού θὰ κινδυνεύῃ τότε; Ποῖοι δοῦλοι θὰ συμπαρασταθῶν τὸν κύριον πού θὰ μαστιγώνεται τότε; ποῖα οἰκία; ποῖοι λίθοι πολύτιμοι; ποῖα λουτρὰ θὰ ἡμπορέσουν νὰ καθάρισουν τὴν βρωμιάν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα; Μέχρι πότε θὰ ἐξαπατᾶτε τοὺς ἑαυτοὺς σας; μέχρι πότε δὲν θὰ βλέπετε τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θὰ χάσκετε ἐμπρὸς εἰς τὰ ὄνειρα, τὴν στιγμὴν ποῆ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως εὐρίσκεται κοντὰ εἰς τὰ πρόθυρα; Ἄλλ' ὡς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν.

«Οἱ πατέρες μας μᾶς διηγήθησαν τὸ ἔργον πού ἐπετέλεσες κατὰ τὰς ἡμέρας των, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». Ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν κατ' ἀναλογίαν καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτὰ τὰ λόγια. Ἄν καὶ δηλαδὴ καὶ εἰς ἐκείνους διηγήθησαν οἱ πατέρες των, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔδωκε τὴν δυνατότητα διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ γνωρίσωμεν τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς ἐκείνους. Πῶς δὲ θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐκλάβῃ αὐτὰ κατ' ἀναλογίαν; Μὲ τὸ νὰ ἀντιπαραβάλλῃ πρὸς ἐκεῖνα τὰ κατορθώματα τῆς νέας χάριτος, διότι μετεφέρθημεν πρὸς τὸν οὐρανόν, διότι ἠξιώθημεν τῆς οὐρανόθεν βασιλείας, διότι ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, καταργήσας τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ. Ἄλλ' ὡς ἔλθωμεν πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν. «Τὰ ἔργον πού ἔκαμες κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτῶν, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας». Ἐνθυμεῖται κάποιαν παλαιὰν διήγησιν καὶ ἀναφέρει ἀρχαῖα κατορθώματα. Καὶ διατί δὲν ἐνθυμεῖται

τὰ μὲν ἀνθρώποις εἰκότως τῶν προσφάτων ποιούμεθα τὴν διήγησιν, καὶ ἀπὸ τούτων αὐτοὺς ἐπισπώμεθα, ἅτε τῆς μνήμης αὐτοῖς ἐξασθενούσης, παρὰ δὲ Θεῶν πάντα γνωσιὰ, ὁμοίως καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα. «*Ἴδον*» γάρ, φησί, «*σὺ ἔγνωσ πάντα, τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα*». Οὐδὲν διαφέρει ἄν τε παλαιόν τις, ἄν τε νέον εἴπῃ διήγημα, μόνον οἰκεῖον τῷ ὑποκειμένῳ ἔστω. Ποῖον οὖν, φησί, διήγημα ἀρχαῖον λέγειν βούλεται; Ἀκούσωμεν.

«*Ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε*», φησί, «*καὶ κατεφύενσας αὐτούς· ἐκάκωσας λαοὺς καὶ ἐξέβαλες αὐτούς*». Ἐπειὰ ἐλέγχιτε ποῖον λέγει πόλεμον, ποῖαν νίκην, ποῖον τροπαίον, ἢ τῆς παρ' ἡμῶν ἔτι δεῖσθε σαφηνείας; Ἡδὴ μὲν οἶμαι πολλοὺς συνεωρακέναι τὸ λεγόμενον διὰ δὲ τοὺς ἀγροῦντας ἀναγκαῖον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν προσθεῖναι. Ποῖον εὖν τροπαίων μέμνηται; ποῖον κατορθωμάτων; Τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τῶν ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας· μᾶλλον δὲ τῶν ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ. Οὐ γὰρ οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληθόντες, οἵτοι καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐπέτυχον, ἀλλὰ πάντες ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ὅτε γοῦν οἱ ἐξ ἐκείνων τεχθέντες, καὶ οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τραπήντες, εἰσήεσαν εἰς Παλαιστίνην, φησί, οὐκ ἐδέησεν αὐτοῖς ὄπλων· ἀλλ' αὐτοσθεὶ τὰς πόλεις εἶλον, καὶ διαβάντες τὸν Ἰορδάνην, τὴν πρώτην αὐτοῖς ἀπαντήσαν πόλιν τὴν Ἰεριχώ, καθάπερ χορεύοντες μᾶλλον ἢ πολεμοῦντες κατήγγεξαν. Κεκοσμημένοι γὰρ ὄπλοις οὐκ ὡς ἐν μάχαις, ἀλλ' ὡς ἐν πανηγύρει καὶ χορεία ἐξήεσαν, ἀντὶ καλ-

9. Ψαλμ. 138, 5.

10. Ἀριθμ. 14, 23 καὶ Ἑβρ. 3, 17.

11. Ἰησ. Νουῆ κεφ. 6.

κάποιο νέον· καὶ πρόσφατον γεγονός; Διότι, ὅταν ἀπευθυνώμεθα πρὸς ἀνθρώπους, φυσικὸν εἶναι νὰ διηγούμεθα πρόσφατα γεγονότα καὶ νὰ προσελκύωμεν τὴν προσοχὴν αὐτῶν μὲ αὐτὰ, ἐπειδὴ ἡ μνήμη αὐτῶν ἀδυνατεῖ νὰ ἐνθυμῆται παλαιὰ γεγονότα, εἰς τὸν Θεὸν ὅμως τὰ πάντα εἶναι γνωστά, ὁμοίως καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα. Διότι λέγει, «Νὰ σὺ τὰ γνωρίζεις ὅλα, καὶ τὰ πρόσφατα καὶ τὰ παλαιά»⁹. Δὲν ἔχει καμμίαν διαφορὰν, ἐάν ἀναφέρῃ κανεὶς παλαιὰν ἢ νέαν διήγησιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι γνωστὴ εἰς αὐτὸν ποῦ τὴν διηγεῖται. Ποίαν λοιπὸν, λέγει, διήγησιν ἀρχαίαν θέλει νὰ εἰπῆ; Ἄς ἀκούσωμεν.

«Τὸ παντοδύναμον χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη», λέγει, «καὶ ἐγκατέστησες τοὺς πατέρας μας εἰς τὸν τόπον αὐτῶν· ἔκακοποίησες λαοὺς καὶ ἐξεδίωξες αὐτούς». Ἄρά γε ἀντελήφθητε ποῖον πόλεμον ἐννοεῖ, ποῖαν νίκην, ποῖον τρόποιον, ἢ χρειάζεσθε ἀκόμη τὴν διασάφησιν ἐκ μέρους μου; Ἄλλὰ νομίζω πλέον ὅτι οἱ περισσότεροι ἀντελήφθησαν τὸ λεγόμενον, χάριν ὅμως ἐκείνων ποῦ δὲν ἀντελήφθησαν αὐτὸ, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω καὶ τὰς ἰδικὰς μου σκέψεις. Ποῖα λοιπὸν τρόπαια ἐνθυμεῖται; ποῖα κατορθώματα; Τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν ἔρημον, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· πρὸ πάντων δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, δὲν ἐπέτυχον νὰ φθάσουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ ὅλοι ἀπέθανον εἰς τὴν ἔρημον¹⁰. Ὅταν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐτρέφθησαν εἰς τὴν ἔρημον, εἰσῆλθον εἰς τὴν Παλαιστίνην, λέγει, δὲν ἐχρειάσθησαν αὐτοὶ ὄπλα, ἀλλ' ἐκυρίευσαν τὰς πόλεις διὰ τῆς κραυγῆς, καὶ ἀφοῦ διέβησαν τὸν Ἰορδάνην, τὴν πρώτην πόλιν ποῦ συνήντησαν, τὴν Ἰεριχώ, ἐκυρίευσαν αὐτὴν ὡσάν νὰ ἐχόρευαν μᾶλλον, παρά νὰ ἐπολεμοῦσαν¹¹. Διότι στολισμένοι μὲ τὰ ὄπλα ἦτο ὡς νὰ ἐπορεύοντο ὄχι πρὸς μάχας, ἀλλὰ πρὸς πανήγυριν καὶ χορὸν, περιβεβλη-

λωπιμοῦ μᾶλλον ἢ ἀσφαλείας τὰ ὄπλα περιθέμενοι, καὶ τὰς
 ἱερὰς στολὰς περικείμενοι, καὶ προηγουμένους ἔχοντες τοῦ
 σιραιοπέδου τοὺς Λευίτας, ἐκύκλουν τὸ τεῖχος. Καὶ ἦν ἰδεῖν
 θέαμα θαυμασιὸν καὶ παράδοξον, χιλιάδας τοσαύτας σιραιο-
 5 πέδων ἐν τάξει καὶ οὐθυμῷ βαινώντων, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ κόσμῳ
 πολλῷ, ὡς οὐδενὸς παρόντος, μετὰ τῆς ἀρμονίας ἐκείνης τῶν
 σαλπύγγων τὸ πᾶν κατορθούτων.

Αἰσχυνέσθωσαν οἱ θορυβοῦντες ἐν ἐκκλησίᾳ. Εἰ γὰρ ἔνθα
 σάλπιγγες ἤχουν, τοσαύτη ἦν εὐταξία, ἔνθα αὐτὸς ὁ Θεὸς
 10 φθέγγεται, τίνος τεύξονται συγγνώμης οἱ διὰ τῶν οικείων
 θορυβῶν τῆς ἐκείνων ἀκοῆς τὴν ἀκριβείαν ἐκτρούοντες; Ἄλ-
 λά τίμος ἔνεκεν, φησὶν, οὐκ ἐμνημόνευσε τῶν ἐξ Αἰγύπτου;
 Ἐπειδὴ πάντες ἔπεσον, ἐπειδὴ δίκην ἔδοσαν. Τίμος δὲ ἔνε-
 κεν πάντες ἀπώλοντο; Ἐπειδὴ τὰ μεγάλα ἡμαρτον. Ἐντεῦθεν
 15 δὲ καὶ ἕτερον ὠκονόμει, τὸ τοὺς μέλλοντας τὴν Παλαιστίνην
 ἀπολαμβάνειν ἀθεάτους εἶναι τῶν ἐξ Αἰγύπτου κακῶν, τῆς
 δειοδαιμονίας, τῆς ἀσεβείας ἀπάσης, καὶ μηδὲνα διδάσκαλον
 ἔχειν τῆς τοσαύτης πονηρίας. Οὕτω γὰρ προκατείχοντο τῇ
 τῶν Αἰγυπτίων σννηθείᾳ, οὕτως ἦσαν ἀλόγους, ὡς μετὰ το-
 20 σαῦτα θαύματα μηδὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀποτριψασθαι καθαρῶς
 τῆς πλάνης τὰ λείψανα. Εἰ δὲ καὶ Χαναταίους ἔλαβον διδα-
 σκάλους τῶν προτέρων χαλεπωτέρους, πῶ οὐκ ἂν ἐξώκειλε
 τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς; Διὰ δὴ τοῦτο κατεῖχεν αὐτοὺς ἐπὶ
 τῆς ἐρήμου τοὺς τεχθέντας, ἕως εἰς ἀνδρῶν ἡλικίαν ἦλθε
 25 τὰ ἔργονα τῶν ἐκείνων.

4. Καὶ ταῦτα οὐκ οἴκοθεν φθεγγόμενοι λέγομεν, ἀλλ' ἀ-
 πὸ τῶν Γραφῶν ἀποδεικνύοντες. Διὰ γὰρ τοῦ Ἰεζεκιήλ τοῦτο
 αὐτὸ ὁ Θεὸς οὐκ εἰδίζει αὐτοῖς, ὅτι εἰς τὴν ἐρημον αὐτοὺς ἀ-

μένοι τὰ ὄπλα των μάλλον ὡς εἶδος καλλωπισμοῦ, παρὰ ὡς μέσον ἀσφαλείας, καὶ φέροντες τὰς ἱεράς στολὰς καὶ ἔχοντες προπορευομένους τοῦ στρατοῦ τοὺς Λευίτας, περιεκύκλωναν τὸ τεῖχος. Καὶ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς θέαμα θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, τόσας χιλιάδας στρατοῦ νὰ βαδίζουν μὲ τάξιν καὶ ρυθμόν, μὲ ἡσυχίαν καὶ πολλήν κοσμιότητα, ὡσάν νὰ μὴ ὑπῆρχε κανεὶς παρῶν, καὶ τὸ πᾶν νὰ κατορθώνουν μὲ τὴν ἄρμονίαν ἐκείνην τῶν σαλπίγγων.

Ἄς ἐντραποῦν ἐκεῖνοι ποὺ θορυβοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διότι, ἐὰν ὑπῆρχε τόση εὐταξία ἐκεῖ ὅπου ἤχοῦσαν αἱ σάλπιγγες, ἐκεῖ ὅπου ὁμιλεῖ ὁ Θεός, ποῖαν συγγνώμην θὰ τύχουν ἐκεῖνοι, ποὺ μὲ τοὺς θορύβους των ἐμποδίζουν τὴν ἀκριβῆ ἀκοὴν τῶν λόγων ἐκείνων; Ἄλλὰ διατί, λέγει, δὲν ἐμνημόνευσεν ἐκείνους ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον; Ἐπειδὴ ὅλοι ἀπέθανον, ἐπειδὴ ὅλοι ἐτιμωρήθησαν. Διὰ ποῖον δὲ λόγον ὅλοι ἐχάθησαν; Ἐπειδὴ διέπραξαν πολὺ μεγάλα ἁμαρτήματα. Μὲ αὐτὸ τὸ γεγονός ἐπετύγχανε καὶ κάτι ἄλλο, ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀπολαύσουν τὴν Παλαιστίνην νὰ μὴ ἔχουν ἰδεῖ τὰ κακὰ τῆς Αἰγύπτου, τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν ὄλην ἀσέβειαν, καὶ νὰ μὴ ἔχουν κανένα διδάσκαλον τῆς τόσον μεγάλης κακίας. Διότι τόσον πολὺ κατείχοντο ἀπὸ τὰς συνήθειας τῶν Αἰγυπτίων, τόσον πολὺ ἦσαν κυριευμένοι, ὥστε καὶ μετὰ τὰ τόσα πολλὰ θαύματα δὲν ἠμποροῦσαν, οὔτε εἰς τὴν ἔρημον ν' ἀποβάλουν πλήρως τὰ λείψανα τῆς πλάνης. Ἐὰν δὲ ἐλάμβανον καὶ Χαναναίους διδασκάλους χειροτέρους ἀπὸ τοὺς προηγουμένους, ποῦ δὲν θὰ ἔφθανον τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐκράτει τοὺς γονεῖς αὐτῶν εἰς τὴν ἔρημον, μέχρις ὅτου ἔφθασαν εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν τὰ τέκνα ἐκείνων.

4. Καὶ αὐτὰ ποὺ λέγομεν δὲν τὰ λέγομεν ἀπὸ μόνοι μας, ἀλλὰ τὰ ἀποδεικνύομεν ἀπὸ τὰς Γραφάς. Διότι διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τοὺς κατηγορεῖ ὁ Θεός, ὅτι δηλαδὴ, ἂν καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ

γαγών και πολλά διαλεχθεῖς οὐκ ἠκούετο. Ἄλλὰ τίνας ἔνεκεν
 ὄπλα αὐτοὺς περικείσθαι ἐκέλευσε μέλλοντας προσιέναι τῇ
 Ἰεριχῶ; Θαυμασιότερον γὰρ ἦν, εἰ χωρὶς ὄπλων τοῦτο ἐ-
 ποίουν. Μάλιστα μὲν οὖν κἄν κελεύη τι ποιεῖν ἀνθρώπινον,
 5 και προσλαμβάνειν τινὰ συμμαχίαν αἰσθητῆν, συγκατιῶν αὐ-
 τῶν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦτο ποιεῖ. Τί γὰρ ἠδύνατο ὄπλων περιβε-
 λη πρὸς τείχους καταβολήν; τί δὲ σαλπύγγων ἠχή; Εἰ μὲν
 γὰρ πρὸς ἀνθρώπους ὁ πόλεμος ἦν, εἶχέ τις τινὰ ροπήν και
 τοῖς ὄπλοις λογίζεσθαι· εἰ δὲ τείχος ἔμελλε καταπίπτειν, τί-
 10 ρος ἔνεκεν ὄπλα περίκεινται; Καὶ ἐπὶ τοῦ Γεδεὼν δὲ πάλιν
 εἰ εἰλημμένοι τῶν μὴ εἰλημμένων ἦσαν ἴσοι πάντες γὰρ ἦ-
 σαν δῆλοι. Τίτος οὖν ἔνεκεν ταῦτα γίνεται; Ὡστε εἰς πί-
 στιν αὐτοὺς ἄγεσθαι τοὺς ταῦτα κελευομένους. Ἡ γὰρ ψυχὴ
 συντραφεῖσα σώματι και οὐδὲν ἀσώματον ἰδοῦσά ποτε, και
 15 πρὸς τὰ αἰσθητὰ κερηνυῖα, ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὰ νοητὰ
 χειραγωγηθῆναι ἐδεῖτο. Ὅθεν και τοῖς προφήταις περὶ Θε-
 οῦ διαλεγόμενοις ἐγένετο χρεία ἀνθρωπίνων μνησθῆναι με-
 λῶν, οὐχ ἵνα τὴν ἀκήρατον ἐκείνην φύσιν εἰς μελῶν σχήμα-
 τα συμπλάσωσιν, ἀλλ' ἵνα τὴν αἰσθητοῖς συντραφεῖσαν ψυχὴν
 20 ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων τὰ ὑπὲρ ἀνθρωπὸν παιδεύσωσι δόγματα.
 Ἐπεὶ οὖν και ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ νοητὸν τί ἐστιν, ἵνα
 μὴ ἀπιστήσωσιν οἱ ἴοιτε, τίθησί τι αἰσθητὸν. Εἰ γὰρ εἶπεν,
 ὅτι ἐν ἐπιὰ ἡμέραις καταστραφήσεται ἡ πόλις, ἡσυχάζόντων
 ἡμῶν και μηδὲν ἐργαζομένων, ἴσως ἂν πολλοὶ ἠπίστησαν, ν-
 25 νὶ δὲ καθάπερ ὑποβάθραν τινὰ τῇ διανοίᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ τὰ
 ἐπιτάγματα ταῦτα ὑποτίθησι. Καὶ ἵνα μὴ νομίσητε στοχασμόν

12. Ἰεζ. 20, 10.

13. Ἰουδιθ κεφ. 7.

τούς εἶπε τόσα πολλά, ὅμως δὲν εἰσηκούετο¹². Ἄλλὰ διατί διέταξεν αὐτοὺς νὰ ὀπλισθοῦν μὲ ὄπλα, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κυριεύσουν τὴν Ἰεριχώ; Διότι θαυμαστότερον ἦτο, ἐὰν τὸ ἔκαμνον αὐτὸ χωρὶς ὄπλα. Μολονότι βέβαια τοὺς διατάσσει νὰ κάνουν κάτι τὸ ἀνθρώπινον καὶ νὰ λάβουν μαζὶ τῶν κάποιαν αἰσθητὴν συμμαχίαν, τὸ κάμνει αὐτὸ δὲ ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ προσφέρῃ ἢ περιβολὴ τῶν ὄπλων εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ τείχους; τί δὲ ὁ ἦχος τῶν σαλπίγγων; Καθ' ὅσον, ἐὰν μὲν ὁ πόλεμος ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐναντίον ἀνθρώπων θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ὑπολογίζῃ κάπως καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων, ἐφ' ὅσον ὅμως ἐπρόκειτο διὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ τείχους, διὰ ποῖον λόγον ὀπλίζονται μὲ ὄπλα; Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους πάλιν τοῦ Γεδεὼν οἱ ὀπλισμένοι ἐθεωροῦντο ἴσοι μὲ τοὺς ἀόπλους¹³· διότι ὅλοι ἦσαν φανεροί. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν γίνονται αὐτά; Διὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν αὐτοὺς ποὺ διεδάσσοντο νὰ πράξουν αὐτά. Διότι ἡ ψυχὴ ἐπειδὴ ἐτράφη μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶδε ποτὲ τίποτε τὸ ἀσώματον, καὶ καταγοητεύεται ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ἐχρειάζετο νὰ καθοδηγηθῇ ἀπὸ τὰ ὀρατὰ πρὸς τὰ νοητά. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ προφηταὶ ὅταν ὠμίλουν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ μνημονεύουν μέλη ἀνθρώπινα, ὄχι διὰ νὰ παραστήσουν τὴν αἰώνιον ἐκείνην φύσιν μὲ σχήματα ἀνθρωπίνων μελῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ παιδαγωγήσουν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ δόγματα τὴν ψυχὴν ποὺ ἐτράφη μὲ τὰ αἰσθητά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι τὸ νοητόν, διὰ νὰ μὴ ἀπιστήσουν οἱ τότε ἄνθρωποι, μεταχειρίζεται κάτι τὸ αἰσθητόν. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἰς ἑπτὰ ἡμέρας θὰ καταστραφῇ ἡ πόλις, ἐνῶ ἐσεῖς θὰ ἠουχάζετε καὶ δὲν θὰ κάμνετε τίποτε, ἴσως πολλοὶ νὰ ἀπιστοῦσαν, τώρα ὅμως θέτει αὐτὰ τὰ προστάγματα κάτω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν ὡσὰν κάποιο ὑπόβαθρον. Καὶ διὰ νὰ μὴ

τινα εἶναι τὸ λεγόμενον, ἱστορίαν τινὰ ὑμῖν παλαιὰν πιστο-
 μένην τὸν λόγον διηγῆσασθαι βούλομαι. Νειαιμάν τις ἦν Σύ-
 ρος. Οὐτιος ὑπὸ λέπρας ἀλοῦς καὶ αἰσχυρόμενος τῷ πάθει,
 ὡς ὑπὲρ μεγίστων κινδυνεύων, ἔρχεται εἰς Παλαιστίνην (δεῖ
 5 γὰρ ἐπιτεμεῖν τὸν λόγον), λῦσιν βουλόμενος εὐρεῖν τοῦ κακοῦ
 παρὰ τοῦ προφήτου. Ἐλθὼν τοίνυν, καὶ πρὸς τῆς θύρας τοῦ
 ἀνδρὸς στάς, ἐκάλει τὸν ἱατρόν. Ὁ δὲ ἐπήκουσε μὲν, οὐ μὴν
 ἐξῆλθεν, ἀλλ' ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν κελεύων βαπτίζεσθαι ἐν
 τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τὸ πρόσταγμα ἦν κοῦφον,
 10 πολὺ τὸ αἰσθητὸν ἔχον, καὶ οὐχ ὑψηλῆς δεόμενον διανοίας,
 οὐκ ἐπέισθη. Ἀλλὰ τί φησιν; «Ἐγὼ ἔλεγον, δι' ἐξελεύσεται
 καὶ ἐπιθήσει αὐτοῦ τὴν χεῖρα, καὶ ἐπικαλέσεται τὸν Θεὸν
 αὐτοῦ, καὶ ἀποσυνάξει τὴν λέπραν».

Ὁρᾷς τὴν ψυχὴν, πῶς αἰσθητοῦ τινος ἐδεήθη σχήμα-
 15 τος; Τὸ γὰρ μὴ νομίσει τοῦ ἱατροῦ τὸ πρόσταγμα ἀρκεῖν, ἀλλὰ
 δεηθῆναι χειρός, τῆς ἀσθενείας ἦν τοῦ θεραπευομένου. Πο-
 λὰ δὲ καὶ ἕτερα ἐντεῦθεν ἡμῖν λήβεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς
 οὐ πανταχοῦ λόγῳ ἰᾶται, ἀλλὰ καὶ τῇ χειρὶ· καὶ γὰρ ἔβαλε τὴν
 χεῖρα εἰς τὸ σιόμα καὶ εἰς τὴν γλῶττιον· καὶ ἀλλαχοῦ μὲν λόγῳ
 20 μόνῳ, ἀλλαχοῦ δὲ θελήματι πάντα ποιῶν, τοὺς προσιόντας ἰᾶτο.
 Τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο ἐποίει; Διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν προσ-
 ιόντων. Καὶ ἴνα μάθῃς, δι' αἰτίας τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν τοῦτο
 ἐγίνετο, τοὺς μὴ δεομένους τῶν τοιοῦτων ἐλήγει. «Ἀμήν γὰρ
 λέγω ὑμῖν», φησί, «ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἰσαύτην πίστιν

14. Δ' Βασ. 5, 11.

15. Μάρκ. 7, 33.

16. Ματθ. 8, 10.

νομίσετε τὰ λόγια αὐτὰ ὡσάν κάποιον στοχασμόν, θέλω νὰ σᾶς διηγηθῶ μίαν παλαιάν ἱστορίαν πού ἐπιβεβαιώνει τὰ λεγόμενα. Ὑπῆρχε κάποιος ὀνόματι Νεαιμάν ὁ Σύρος. Αὐτός κυριευθεῖς ἀπό λέπραν καί ἐντρεπόμενος διὰ τὸ πάθος του, διατρέχων μέγιστον κίνδυνον, ἔρχεται εἰς τὴν Παλαιστίνην (διότι πρέπει νὰ συντομεύσω τὸν λόγον), θέλων νὰ εὔρη ἀπὸ τὸν προφήτην ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸ κακόν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθε καί ἐστάθη πρὸ τῆς θύρας τοῦ προφήτου, ἐφώναζε τὸν ἰατρόν. Αὐτός δὲ τὸ ἀκουσε μὲν, ὅμως δὲν ἐβγήκεν ἔξω, ἀλλ' ἔστειλε κάποιον πρὸς αὐτὸν καί τὸν παρήγγειλε νὰ ὑπάγῃ καί νὰ βαπτισθῆ εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν. Ἐκεῖνος δέ, ἐπειδὴ ἡ παραγγελία ἦτο ὄχι σοβαρὰ καί περιεῖχε πολὺ τὸ αἰσθητὸν καί δὲν ἐταίριαζεν εἰς ἄνθρωπον ὑψηλῆς πνευματικῆς διανοίας, δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὰ λόγια του. Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐγὼ ἐπίστευα, ὅτι θὰ ἐξέλθῃ, θὰ θέσῃ ἐπάνω μου τὸ χέρι του, θὰ ἐπικαλεσθῆ τὸν Θεόν του καί θὰ καθαρῖσῃ τὴν λέπραν»¹⁴.

Βλέπεις τὴν ψυχὴν, πῶς ἐχρειάσθη κάποιον αἰσθητὸν πρᾶγμα; Διότι τὸ νὰ μὴ θεωρήσῃ ἀρκετὸν τὸ πρόσταγμα τοῦ ἰατροῦ, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην καί ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ προφήτου, ὠφείλετο εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ θεραπευομένου. Ἀλλὰ καί πολλὰ ἄλλα ἐξηγοῦνται μὲ τὸ παράδειγμα αὐτό. Διὰ τοῦτο καί ὁ Χριστὸς δὲν θεραπεύει εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις μὲ τὸν λόγον του, ἀλλὰ καί μὲ τὸ νὰ θέτῃ τὸ χέρι του καθ' ὅσον ἔθεσε, λέγει, τὸ χέρι του εἰς τὸ στόμα καί εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀσθενοῦς¹⁵· καί ἄλλοτε μὲν ἐθεράπευε τοὺς προσερχομένους μὲ τὸν λόγον του μόνον, ἄλλοτε δὲ ἔκαμνε τὰ πάντα μὲ τὸ θέλημά του. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὸ ἔκαμνε αὐτό; Ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν προσερχομένων. Καί διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸ ἐγένετο ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν, μάθε ὅτι ἐπαινοῦσεν ἐκείνους πού δὲν εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ αἰσθητὰ πρᾶγματα. Διότι λέγει· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι οὔτε μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν εὔρον τόσον μεγάλην πίστιν»¹⁶,

εἶπον· ἐπειδήπερ αὐτὸν οὐκ εἴλκυσεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἐκα-
 τόνταρχος, ἀλλ' ἔφησεν ἀρκεῖν αὐτοῦ τὸ πρόσιταγμα. Ἐπὶ οὖν
 τοῦ Ἐζεκιίου οὐδὲν τοιοῦτον γίνεται, ἀλλὰ πρόδρομοις μόνῃ,
 καὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον παρελαμβάνει· διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐπὶ
 5 τοῦ τὴν γυναῖκα ζηλοτυποῦντος παχύτερόν τι πρᾶγμα ἐπειά-
 τειτο. Εἰ δὲ βούλει κατὰ ἀναγωγὴν ἐκλαβεῖν τοῦτο («Πάν-
 τα γὰρ ταῦτα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις»), φησί· «ἐγράφη δὲ
 πρὸς ρουθεοῖαν ἡμῶν, εἰς οὗς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήνη-
 σεν»), ἐννόει τοὺς ἀρίστους τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας
 10 ἀπὶ σάλπιγγος τῷ λόγῳ χρωμένους, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων
 τείχη καταβάλλοντας, καὶ τοὺς λαοὺς ὀπλισμένους τῇ τοῦ Ἰη-
 σοῦ παντευχίᾳ. Ὁ δὲ τῶν ἐπιτὰ ἡμερῶν ἀριθμὸς τὸ Σάββατον
 ἡμῖν προδιαλθεῖ. Οὐ γὰρ προσηγουμένως ἐδόθησαν αἱ τοιαῦται
 τοῦ νόμου ἐντολαί. Διὰ τοῦτο περὶ μὲν τῶν θουσιῶν φησι·
 15 «Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;». Καὶ πάλιν·
 «Μὴ εἶχαι καὶ κρέα ἄγρια ἀφαιροῦσι τὰς ἀμαρτίας σου». Καὶ
 πάλιν· «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἐν τῇ
 ἐρήμῳ ἔτη ἰεσσαράκοντα;». Καὶ πάλιν· «Ἴνα τί μοι λίθانون
 ἐκ Σαβᾶ φέρεις, καὶ κινάμωνον ἐκ γῆς μακρόθεν;». Καὶ
 20 πάλιν· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας». Καὶ πάλιν·
 «Μὴ ὀλοκαντώματα καὶ θυσίας θέλει ὁ Θεός, ἢ τὸ ὑπακούειν
 αὐτῷ;». Καί, «Εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἃν». Καὶ πάλιν·
 «Ἀκοὴ ἀγαθὴ ὑπὲρ θυσίαν». Καὶ τὰς ἐσοτίας ἐκβάλλων φη-
 σί· «Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἐσοτίας ὑμῶν. Ἀπόστησον ἀπ'
 25 ἐμοῦ ἤχρον ὠδῶν σου, καὶ ψαλμῶν ὄργάνων σου οὐκ ἀκούσο-
 μαι». Καί, «Ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι, καὶ νηστειάν καὶ
 ἀοργίαν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου». Καὶ πάλιν· «Οὐχ αὕτη ἡ νηστεία.

16. Α' Κορ. 10, 11.

17. Ἦσ. 1, 12.

18. Ἰερ. 11, 15.

19. Ἀμώς 5, 25.

20. Ἰερ. 6, 20.

21. Ψαλμ. 39, 7.

22. Α' Βασ. 15, 22.

23. Ψαλμ. 50, 18.

24. Α' Βασ. 15, 22.

25. Ἀμώς 5, 21 - 23.

26. Ἦσ. 1, 13 - 14.

ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ ἑκατόνταρχος δὲν ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλ' ἐθεώρησεν ἀρκετὸν τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν βέβαια τοῦ Ἐζεκιίου τίποτε παρόμοιον δὲν συμβαίνει, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον προσελέγετο καὶ δὲν περιλαμβάνετο τίποτε τὸ ἀνθρώπινον· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔδιδε πρὸς ἐκείνον, ποῦ ἐζήλευε τὴν γυναῖκα του, κάποιαν ἐντολὴν πρὸς χονδροειδῆ. Ἐὰν δὲ θέλης νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὸ κατὰ τρόπον ἀναγωγικὸν (διότι λέγει· «Ὅλα αὐτὰ ποῦ συνέβαινον εἰς ἐκείνους ἦσαν συμβολικὰ καὶ ἐγράφησαν διὰ νὰ νουθετήσουν ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφθασε τὸ τέλος τῶν αἰώνων»¹⁶), ἀκέψου τοὺς ἀρίστους ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας ποῦ ἐχρησιμοποιοῦσαν τὸν λόγον του ἀντὶ σάλπιγγος καὶ κατέβαλλον τὰ τεῖχη τῶν ἀντιπάλων των καὶ τοὺς λαούς, ὠπλισμένοι μὲ τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς σύμβολον τῆς καταργήσεως τοῦ σαββάτου. Διότι δὲν ἐδόθησαν προηγουμένως αἱ τοιαῦται ἐντολαὶ τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο διὰ μὲν τὰς θυσίας λέγει· «Ποῖος λοιπὸν ἐζήτησεν αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας;»¹⁷. Καὶ πάλιν· «Μήπως εὐχαὶ καὶ κρέατα ἡγιασμένα ἀφαιροῦν τὰς ἀμαρτίας σου;»¹⁸. Καὶ πάλιν· «Μήπως μοῦ προσφέρατε σφαγμένα ζῶα καὶ θυσίας ἐπὶ σαράντα χρόνια εἰς τὴν ἔρημον;»¹⁹. Καὶ πάλιν· «Πρὸς τί μοῦ φέρεις λίθον ἐκ Σαβὰ καὶ κινάμωνον ἀπὸ μακρυνῆν χώραν;»²⁰. Καὶ πάλιν· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν δὲν ἠθέλησες»²¹. Καὶ πάλιν· «Μήπως ὁ Θεὸς θέλει ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας καὶ ὄχι ὑπακοὴν εἰς αὐτόν;»²². Καί· «Ἐὰν ἤθελες θυσίαν, θὰ σοῦ τὴν προσέφερα εὐχαρίστως»²³. Καὶ πάλιν· «Ἡ ὑπακοὴ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι προτιμωτέρα ἀπὸ τὴν θυσίαν»²⁴. Καὶ καταργῶν τὰς ἐορτάς, λέγει· «Ἐμίσησα καὶ ἐπεριφρόνησα τὰς ἐορτάς σας. Ἀπομάκρυνε ἀπὸ ἐμένα τὸν ἦχον τῶν ὠδῶν σου καὶ δὲν θέλω ν' ἀκούσω τὰς μελωδίας τῶν μουσικῶν ὀργάνων σου»²⁵. Καί· «Ἐορτὴν μεγάλην δὲν ἀνέχομαι καὶ νηστείαν καὶ ἀργίαν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου»²⁶. Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ

ἦν ἐξελεξάμεν». Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ πάλιν ἔλεγε· «Δώσω ὑμῖν προστάγματα οὐ καλά, ἐν οἷς οὐ ζήσεσθε ἐν αὐτοῖς». Οὕτω καὶ τὸ Σάββατον ἐνταῦθα λύεται. Ἀλλὰ διὰ τί λέγει, «Τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν»; Τοῦτο ὑμῖν καταλιμπάνω λῦσαι· δυνήσεσθε δὲ τὰ τοιαῦτα εὐρίσκειν, ἂν βίον ἐπιδείξησθε καθαρόν.

5. Εἰ γὰρ τὸν Κορνήλιον διὰ βίον ἄριστον ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν τῶν ἀπορορήτων γνῶσιν, καὶ τὸν εὐνοῦχον διὰ τὸ ἀναγινώσκειν ὑμᾶς τοὺς ἤδη τῆς πίστεως ἀπολαύσαντας, βίον ὁρθὸν ἐπιδειξαμένους, διδάξει τὰ σαφέστερα. Ὡστε γὰρ ὁ ἀκάθαρτος βίος ἐμποδίζει τὴν τοῦτο γνῶσιν (καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν· «Οὐκ ἠδυνήθη ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοίς· ἐπειδὴ ἔρρις ἐν ὑμῖν εἰσι καὶ ζῆλῳ· καὶ ὁ Ἡσαίας πάλιν «Γινώμαί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμήσουσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκώς»), οὕτως ὁ καθαρὸς βίος ὁδηγεῖ καὶ ἡ σπουδὴ ἢ περὶ τὸ ζητεῖν. Ζητεῖτε γὰρ, φησί, καὶ εὐρήσετε. Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ ἡ τοῦ τοῦ ἄριτος αἰτοῦντος παρὰ τοῦ καθευδῆσαντος ἤδη φίλου, τοῦτο δείχνουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομών, ἐπειδὴ πνευματικὰ ἤτησε, καὶ ἄπερ οὐκ ἤτησεν ἔλαβεν. Ο-

15 ταν δὲ καὶ προσεδρία, καὶ πνευματικὴ αἰτησις, καὶ βίος καθαρὸς παρῆ, ἐννόησον πόση ἔσται εὐκολία πρὸς τὸ λαβεῖν· καίτοι γε προσεδρία καὶ καθ' ἑαυτὴν ἴσχυσε μόνον· «Λέγω γὰρ ὑμῖν», φησὶν, «εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον μὴ

27. Ἦσ. 58, 5.

28. Ἰεζ. 20, 25.

29. Πράξ. 10, 4.

30. Πράξ. 8, 27 ἔ.

31. Α' Κορ. 3, 1-3.

32. Ἦσ. 58, 2.

33. Λουκᾶ 11, 5-8.

33. Λουκᾶ 11, 2.

34. Λουκᾶ 11, 5-8.

35. Γ' Βασ. 3, 11.

δέν ἐξέλεξα καὶ δέν ἐνέκρινα αὐτὴν τὴν νηστείαν»²⁷. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ πάλιν ἔλεγε· «Θὰ σὰς δώσω προστάγματα ὄχι εὐχάριστα, διὰ τῶν ὁποίων δέν θὰ Ζήσετε μέ ἀσφάλειαν»²⁸. Ἔτσι καὶ τὸ Σάββατον καταργεῖται ἐδῶ. Ἄλλὰ διατί λέγει, «Ποῖος ἐζήτησε τὰς θυσίας αὐτὰς ἀπὸ τὰ χέρια σας;». Αὐτὸ τὸ ἀφήνω εἰς ἐσᾶς νὰ δώσετε ἀπάντησιν· θὰ ἠμπορέσετε δὲ νὰ δίδετε ἀπάντησιν εἰς παρόμοια ἐρωτήματα, ἐὰν ἐπιδείξετε βίον καθαρὸν.

5. Ἐὰν λοιπὸν προσκάλεσε τὸν Κορνῆλιον ἐξ αἰτίας τῆς καθαρότητος τοῦ βίου εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀπορρήτους ἀληθείας²⁹, καὶ τὸν εὐχοῦχον τοῦ ἔδωσε τὴν δύναμιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγνώσεως, νὰ γνωρίσῃ πάρα πολὺ καλὰ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας³⁰, πολὺ περισσότερον θὰ διδάξῃ εἰς ἐσᾶς, πού ἤδη ἀπηλαύσατε τὴν πίστιν, τὰς ἀκριβεῖς ἀληθείας, ἐὰν ἐπιδείξετε βίον καθαρὸν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀκάθαρτος βίος ἐμποδίζει τὴν γνῶσιν αὐτῶν καθὼς ὁ Παῦλος λέγει· «Δέν ἠμπόρεσα νὰ ὀμιλήσω πρὸς ἐσᾶς ὅπως θὰ ἤρμοζε πρὸς πνευματικὰ ὠρίμους ἀνθρώπους, ἐπειδὴ ὑπάρχουν μεταξὺ σας φιλονεικίαι καὶ ζηλοτυπία»³¹, καὶ ὁ Ἡσαίας πάλιν λέγει· «Θὰ ἐπιθυμήσουν νὰ γνωρίσουν τὰς ὁδοὺς μου, ὡσὰν λαὸς πού ἐπέδειξε δικαιοσύνην»³², ἔτσι ὁ καθαρὸς βίος ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, καθὼς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῆς. Διότι λέγει· «Ζητεῖτε καὶ θὰ εὔρετε»³³. Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ περὶ ἐκείνου πού ἐζήτηε τοὺς ἄρτους ἀπὸ τὸν φίλον του πού εἶχεν ἤδη κοιμηθῆ³⁴, αὐτὸ φανερώνει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομών, ἐπειδὴ ἐζήτησε πνευματικὰ πράγματα, ἔλαβε καὶ ἐκεῖνα πού δέν ἐζήτησεν³⁵. Ὅταν δὲ καὶ ἐπιμονὴ ὑπάρχῃ καὶ ἡ αἴτησις ἀναφέρεται εἰς πνευματικὰ πράγματα, καὶ ὁ βίος εἶναι καθαρὸς, σκέψου πόση εὐκολία θὰ ὑπάρξῃ εἰς τὸ νὰ λάβωμεν ἐκεῖνο πού ζητοῦμεν· ἂν καὶ βέβαια ἡ ἐπιμονὴ καὶ μόνη τῆς ἐπέτυχεν ἐκεῖνο πού ἠθελε· διότι λέγει· «Σὰς λέγω, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη δέν τοῦ δώσῃ ἐπειδὴ εἶναι φίλος του, ὅμως θὰ τοῦ δώσῃ ἐξ αἰτίας

δώσει αὐτῷ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ». Ἀλλ' ἐπανιώμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἔργον δ' εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις. Ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε καὶ κατεφύτευσας αὐτούς». Ὅρα πῶς τῇ λέξει κυρίως κέχρηται. Οὐ γὰρ μέχρι νίκης καὶ ἡττης τὰ πράγματα, φηοῖν, ἔστισι τότε, ἀλλὰ περαιτέρω πάντα προῆει καίτοι γε πρὸ τούτου οὐκ ἴσα τὰ τῆς παρατάξεως ἦν. Οἱ μὲν γὰρ κατεῖχον, οἱ δὲ ἐπήλυδες ἦσαν, ἀλλ' ὅμως ἰσοσάτη γέγονεν ἡ μεταβολή, ὡς τοὺς μὲν προορίζουσ ἀνασπασθῆναι, τοὺς δὲ γενέσθαι πολίτας καὶ οἰκήτορας. Λιὰ τοῦτο ἐπ' ἐκείνων μὲν φηοῖν, «Ἡ χεὶρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε», ἐπὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων, «Κατεφύτευσας». Χεῖρα δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ φηοῖν. Εἰ δὲ ἐκείνους ἐξωθῆν ἐπιόντας, καὶ οὐ πόλιν, οὐκ οἰκίαν ἔχοντας, οὐχ ὅπου ὀρυθήσασαι καὶ σιῶσιν, οὕτω ταχέως ἀπέδειξε τῶν ἔνδον οἰκούντων δυνατωτέρους, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τῶν πατρῶων ἐκβεβλημένους οὐ περιόφεται, φησί. Τί δέ ἐστι τὸ «Ἐφύτευσας»; Ἐπηξας. Τὸ γὰρ πεφτυμένον μόνιμον καὶ πεπηγὸς γίνεται. Τί οὖν; εὐ μετέστησαν, εἰπέ μοι; οὐκ ἀπήχθησαν εἰς ἄλλοτριούς τόπους; Ναί, ἀπήχθησαν, ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ καταθέντος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κακίαν τῶν φτυθέντων. Εἰ γὰρ μὴ τὰ παρ' αὐτῶν ἐνεπόδισεν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε μείναι ἐπὶ τῆς οἰκίας.

Ἐζάκωσας λαούς, καὶ ἐξέβαλες αὐτούς». Τινὲς περὶ τῶν Αἰγυπτίων τοῦτο φασὶ λέγεσθαι, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ περὶ

τῆς ἀδιαντροπιᾶς του»⁴⁶. Ἄλλ' ὅμως ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα μας.

«Ἔργον ποῦ ἔκαμες κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς των, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας. Τὸ χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη καὶ ἐγκατέστησες αὐτοὺς εἰς τὴν χώραν των». Πρόσεχε πῶς χρησιμοποιεῖ λέξεις πρὸς δήλωσιν ὄλων τῶν λεπτομερειῶν. Διότι, λέγει, δὲν ἐσταμάτησες τότε τὰ πράγματα μέχρις εἰς τὴν νίκην καὶ τὴν ἡτταν, ἀλλὰ πάντοτε προχωρεῖς πρὸς πέρα ἂν καὶ βέβαια πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἦσαν ἴσαι αἱ ἀντιμαχόμεναι παρατάξεις. Διότι οἱ μὲν ἐντόπιοι κατεῖχον τὴν γῆν, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλίται ἦσαν ἀλλοδαποί, ἀλλ' ὅμως τόσον μεγάλη μεταβολὴ συνέβη, ὥστε οἱ μὲν πρῶτοι νὰ ξερριζωθοῦν καὶ νὰ καταστραφοῦν, οἱ δὲ Ἰσραηλίται νὰ γίνουν πολῖται καὶ κάτοικοι τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο δι' ἐκείνους μὲν λέγει, «Τὸ χέρι σου ἐξωλόθρευσεν ἔθνη», διὰ δὲ τοὺς Ἰουδαίους λέγει, «κατεφύτευσε». Χεῖρα δὲ ὀνομάζει τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ἐκείνους, ποῦ ἤλθον ἀπὸ μακρυνὴν χώραν καὶ δὲν εἶχον οὔτε πόλιν οὔτε οἰκίαν, οὔτε καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἐγκατασταθοῦν ὅπου θὰ ὀρμοῦσαν, τόσον γρήγορα ἀπέδειξεν αὐτοὺς δυνατωτέρους ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἐκατοικοῦσαν μόνιμως ἐκεῖ, πολὺ περισσότερον, λέγει, δὲν θὰ παραβλέψη ἡμᾶς ποῦ ἐκδιωκόμεθα ἀπὸ τὴν πατρικὴν μας κληρονομίαν. Τί σημαίνει δὲ τὸ «Ἐφύτευσας»; Ἐγκατέστησες σταθερά. Διότι ἐκεῖνο ποῦ φυτεύεται καθίσταται μόνιμον καὶ ἀμετακίνητον. Τί λοιπὸν; εἶπέ μου ἔδεν μετώκησαν; δὲν ὠδηγήθησαν εἰς ξένους τόπους; Ναί, ὠδηγήθησαν, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ ἀδυναμίαν ἐκείνου ποῦ τοὺς ἐγκατέστησεν ἐκεῖ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἐγκατασταθέντων. Διότι ἐὰν δὲν ἠμποδίζον εἰς αὐτὸ γὰ ἴδια τὰ ἔργα των, δὲν θὰ ἠμποδίζοντο νὰ μείνουν εἰς τὰς οἰκίας των.

«Ἐκακοποίησες λαοὺς καὶ ἐξεδίωξες αὐτοὺς». Ὁρισμένοι λέγουσιν ὅτι αὐτὸ λέγεται περὶ τῶν Αἰγυπτίων, ἐγὼ ὅμως ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη καὶ περὶ τῶν ἐθνι-

των ἔθνων τοῦτο εἰρησθαι. Καὶ γὰρ κἀκείνους τιμωρίας ἀπῆ-
 τησεν ἐν ἑκατέρῳ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐν
 τῷ τοὺς πολεμίους ἀναιρεῖν, καὶ ἐν τῷ τοὺς οἰκείους συγ-
 κροτεῖν. «Οὐ γὰρ ἐν τῇ ρομφαίᾳ αὐτῶν κληρονόμησαν γῆν».
 5 Ἄλλος φησί, «Οὐ γὰρ ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν
 τὴν γῆν». «Οὐδὲ ὁ βραχίων αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς· ἀλλ' ἡ δε-
 ξιά σου, καὶ ὁ βραχίων σου, καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου
 σου». Ἄλλος φησί, «Τὸ φῶς». «Ὅτι ἠὐδόκησας ἐν αὐτοῖς».
 Καὶ μὴν ὀπλισμένοι πάντες ἐκράτουν ἐν τοῖς πολέμοις· ὀπλι-
 10 σμένοι μὲν, ἀλλ' οὐκ ἦν ὄπλων τὸ ἔργον, ἀλλὰ τοῦ σιραιοῦ
 γοῦντος Θεοῦ. Ὅρας πῶς ἐν τάξει εὐχῆς φαίνει τὴν συμβου-
 λήν, παραινῶν τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥίπτειν; Πῶς δὲ τὸ προᾶ-
 γμα κληρονομίαν καλεῖ τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων καὶ
 τῶν ἐπιπάππων οὐ κατεσχηκότων τὴν γῆν, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ
 15 δαλαρηθέντων καιροῦ; «Ὅτι πρὸς τοὺς πατέρας ἦν ἡ ἐπό-
 σχεσις. «Δεῦρο» γὰρ, φησί, «εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω»·
 καί, «Σοὶ δώσω τὴν γῆν, καὶ τῷ σπέρματί σου».

Εἰπὼν δὲ δεξιὰν καὶ βραχίονα, ἐπειδὴ παχυτέρων ἐμνή-
 σθη λέξεων, ὅρα πῶς ἀνάγει τὸν λόγον, πάλιν ἐπάγων, καὶ
 20 λέγων, «Καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου», τοιτέστιν, ἡ ἀν-
 τίληρις, ἡ πρόνοια. Τὸ γὰρ βουληθῆναι, τὸ παρεῖναι ἤρκεσε
 μόνον αὐτοῖς. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία· «Ὅτι ἠὐδόκησας ἐν αὐτοῖς»·
 τοιτέστιν, διὸ ἠγάπησας αὐτούς, διὸ ἠβουλήθης. Ὅποτε χά-
 ριτος ἦν, οὐ κατορθωμάτων τὰ πράγματα, οὐδὲ ἐξ οἰκείας ἀ-
 25 ρετῆς ἐπέτυχον, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. «Σὺ εἶ
 αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεός μου, ὁ ἐντελλόμενος τὰς σω-

37. Γεν. 12, 1.

38. Γεν. 13, 5.

κῶν. Καθ' ὅσον ἐζήτησε καὶ ἐκείνοι νὰ τιμωρηθοῦν, φανερώων με τὸ καθένα ἀπὸ αὐτοὺς τὴν δύναμιν του, καὶ με τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν, καὶ με τὴν ἐγκατάστασιν ἐκεῖ τῶν ἰδικῶν του. «Διότι δὲν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν με τὴν ρομφαίαν των». Ἄλλος λέγει, «Διότι δὲν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν με τὴν μάχαιράν των». «Οὔτε ἡ δύναμις τοῦ βραχίονός των ἔσωσεν αὐτούς, ἀλλ' ἡ δεξιὰ σου καὶ ἡ δύναμις τοῦ βραχίονός σου καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου». Ἄλλος λέγει, «Τὸ φῶς». «Διότι ἔδειξες ὅλην τὴν συμπάθειάν σου πρὸς αὐτούς». Ἐπομένως ὑπερίσχυαν εἰς τοὺς πολέμους ἐπειδὴ ἦσαν ὅλοι των ὠπλισμένοι· ἦσαν μὲν ὠπλισμένοι ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς νίκης δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῶν ὄπλων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ πού διηύθυνεν ὡσάν στρατηγὸς τὰς μάχας. Βλέπεις πῶς παρουσιάζει τὴν συμβουλήν ὡσάν εἶδος προσευχῆς, προτρέπων νὰ ἐξαρτῶμεν τὸ πᾶν ἀπὸ τὸν Θεόν; Πῶς ὁμῶς ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα κληρονομίαν τῶν πατέρων των, τῶν πάππων καὶ τῶν προπάππων, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν κατέκτησαν αὐτὴν τὴν γῆν, ἀλλ' ἔζησαν αὐτοὶ καὶ ἀπέθανον εἰς ἄλλην ἐποχὴν; Διότι ἡ ὑπόσχεσις ἐδόθη πρὸς τοὺς πατέρας των. Διότι λέγει· «Ἐλα εἰς τὴν γῆν πού θὰ σοῦ δείξω³⁷· καὶ· «Εἰς ἐσένα θὰ δώσω τὴν γῆν καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»³⁸.

Ἄφοῦ δὲ ἀνέφερε τὰς λέξεις «δεξιὰν καὶ βραχίονα», ἐπειδὴ ἔκαμε χρῆσιν ὑλικῶν πραγμάτων, πρόσεχε πῶς ἀνυψώνει τὸν λόγον, προσθέτων καὶ πάλιν τὰ λόγια, «Καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου», δηλαδὴ ἡ βοήθειά σου, ἡ πρόνοιά σου. Διότι ἦτο ἀρκετὸν καὶ μόνον ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ παρουσία του. Ἐπειτα ἀναφέρεται καὶ ἡ αἰτία· «Ὅτι ἠυδόκησας ἐν αὐτοῖς»· δηλαδὴ, διότι ἠγάπησες αὐτούς, διότι σὺ τὸ ἠθέλησες. Ὡστε ἡ νίκη ἦτο ἀποτέλεσμα χάριτος, καὶ ὄχι ἰδικὸν των κατόρθωμα, οὔτε ἐπέτυχον αὐτὴν με τὴν γενναιοτήτά των, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. «Σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεὸς μου, ὁ προστάζων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ».

τηρίας Ἰακώβ». Ἄλλος, «Ἐντείλει περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἰακώβ». Καὶ ποία αὕτη ἢ ἀκολουθία; Πολλὴ μὲν πρὸς τὰ εἰρημμένα. Ὁ γὰρ λέγει, τοῦτό ἐστιν ἡμεῖς ἐκείνων ἔγγονοι, καὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ αὐτός, ὁ καὶ τότε καὶ νῦν ἐκεῖνα ἐργασάμε-
 5 νος. Πόθεν οὖν ἡ ἰσοσύνη μεταβολῆς; Οὐ γὰρ δὴ ἄλλος μὲν ἐκεῖνος ὁ Θεός, ἄλλος δέ σὺ, ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ αὐτός.

6. Οὐδὲ αὖ πάλιν σὺ μὲν εἶ ὁ αὐτός, ἐγὼ δὲ ἄλλον ἐπι-
 γράφομαι Θεόν, ἀλλὰ «Σὺ εἶ ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου». Οὐκ ἀπεπηδήσαμεν σου τῆς ἀρχῆς, οὐκ ἐπεγραψάμεθα προσ-
 10 τάτην ἕτερον. Ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ· του-
 τέσει, καὶ ὁ Θεὸς ὁ αὐτός, καὶ ἡ πρόνοια ἡ αὐτή. Πόθεν οὖν ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων; Τί δέ ἐστιν, Ὁ ἐντελλόμενος; Ὁ κελεύων, ὁ παραγγέλλων σφίζεσθαι τὸν Ἰακώβ. Ἐνταῦθα
 πάλιν τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας παρίσθῃσι, καὶ τὴν ἐξου-
 15 σίαν τὴν πολλήν, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς τοῦ προγόνου μέμνηται, ἀλλ' ἀντὶ δικαιοῦμαι τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ προσβάλλεται, δυσωπῆσαι τὸν Θεὸν βουλόμενος. Ὁ ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κεραιουόμεν». Καὶ σὺ ὁ αὐτός, φησί, καὶ ἡ πρόνοια ἡ αὐτή, καὶ ἡμεῖς σε ἐπιγραφόμεθα, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις κεραιόμεθα. Τοῦτο
 20 γὰρ ἐστιν, Ὁ ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κεραιουόμεν». Ἄλλος δέ φησι, «Τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς κεραιουόμεν». «Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν». Ἄλλος φησί, «Συμπαιήσομεν». Τί λέγω, φησὶν, Ὁ ἐν σοὶ; Ἀρκεῖ τὸ ὄνομά σου καλέσαι μόνον, καὶ πάντα ἀνύσαι μεθ' ὑπερ-
 25 βολῆς. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, κεραιήσομεν, ἢ, περιεσόμεθα, ἀλλ' ἐξουδενώσομεν». Οὐδὲ ἠγησόμεθα αὐτοὺς τι εἶναι φησὶν,

Ἄλλος λέγει «πρόσταξε τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ». Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ πρὸς τὰ προλεχθέντα; Ἐχουν μεγάλην σχέσιν πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν. Διότι αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἡμεῖς εἴμεθα ἀπόγονοι ἐκείνων καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς πού ἐπετέλεσες τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ σημερινά. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἢ τόσον μεγάλη μεταβολή; Ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἐκεῖνος μὲν ἄλλος Θεός, ἄλλος δὲ σὺ, ἀλλὰ σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος.

6. Καὶ ἀκόμη οὔτε πάλιν σὺ μὲν εἶσαι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ἐνῶ ἐγὼ ἀποδέχομαι ἄλλον Θεόν, ἀλλὰ «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεός μου». Δὲν ἀπερρίψαμεν τὴν ἐξουσίαν σου, οὔτε ἀπεδέχθημεν ἄλλον προστάτην. «Ὁ παραγγέλων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ» δηλαδή, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ἡ πρόνοια ἡ ἴδια. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προέρχεται ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων; Τί σημαίνει δὲ «Ὁ ἐντελλόμενος»; Ὁ προστάσων, ὁ παραγγέλων τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰακώβ. Ἐδῶ πάλιν δείχνει τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν μεγάλην, καὶ δὲν μνημονεύει ἀπλῶς καὶ τυχαίως τὸν πρόγονόν του Ἰακώβ, ἀλλὰ παρουσιάζει τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὡσάν νὰ τὴν δικαιούται καὶ ὁ ἴδιος, θέλων ν' ἀποσπάσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. «Μὲ τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν θὰ καταβάλωμεν τοὺς ἐχθροὺς μας». Καὶ σὺ, λέγει, εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ ἡ πρόνοιά σου ἡ ἴδια καὶ ἡμεῖς ἐσένα ἀναγνωρίζομεν ὡς Θεόν καὶ τὰ ἴδια ὄπλα μεταχειριζόμεθα. Αὐτὸ δηλαδή σημαίνει, «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κεραιτοῦμεν». Ἄλλος δὲ λέγει, «Θὰ καταβάλωμεν ἐκείνους πού μᾶς καταθλίβουν». «Καὶ ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά σου θὰ ἐκμηδενίσωμεν ἐκείνους πού ἐξεγείρονται ἐναντίον μας». Ἄλλος λέγει, «Θὰ τοὺς ποδοπατήσωμεν μαζί». Διατί, λέγει, λέγω, «Μαζί μὲ ἐσένα»; Ἀρκεῖ καὶ μόνον τὸ ὄνομά σου νὰ ἐπικαλεσθῶ καὶ νὰ τὰ ἐπιτύχω ὅλα μὲ ὑπερβολικὴν εὐκολίαν. Διότι δὲν εἶπε, θὰ ὑπερισχύσωμεν, ἢ, θὰ ἐπικρατήσωμεν, ἀλλὰ «Θὰ τοὺς ἐκμηδενίσωμεν». Δὲν θὰ τοὺς θεωρήσωμεν, λέγει, ὡσάν κάτι τὸ σπου-

οὐδὲ φασθῆθησόμεθα, ἀλλ' ὡς οὐδὲν ὄντας διώξομεν. Ὅπερ δηλῶν ἕτερος ἐρμηνευτῆς ἔλεγε· «Καταπαιήσομεν», τὴν κατὰ κράτος νίκην, τὴν χωρὶς ἀγωνίας παρτάξιν, τὴν χωρὶς φόβου μάχην δεικνύς.

- 5 «Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπῶ». Ἄλλος φησί, «Πέποιθα», «Καὶ ἡ ρομφαία μου σὺ σώσει με». Καὶ τίς ἐνεκεν κέχρησαι τούτοις; τί δὲ καθοπλίζῃ, καὶ τόξον καὶ μάχαιραν μεταχειρίζῃ; Ὅτι οὕτως ἐκέλευσεν ὁ Θεός· διὰ δὴ τοῦτο κέχρημαι μὲν ἀπὸ τοῦ, τὸ δὲ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ῥίπτω. Οὕτω πολεμεῖν τοῖς
- 10 αἰσθητοῖς ἐχθροῖς ἐπαιδεύοντο ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ροπῆς φραιτόμενοι, οὕτω τοῖς νοητοῖς. Καὶ οὐ τοίνυν, διὰ τῷ διαβόλῳ πολεμῆς, λέγε, σὺ τοῖς ὕπλοις μου θαρσῶ· τουτέστιν, σὺ τῇ ἐμῇ ἰσχύϊ, οὐδὲ ταῖς ἐμαῖς δικαιοσύναις, ἀλλὰ τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ. Οὕτω καὶ Δανιὴλ ἔλεγεν· «Οὐκ ἐν ταῖς δικαιοσύναις ἡμῶν
- 15 ἐπιρρίπτομεν ἡμεῖς τὸν ἔλεον ἡμῶν ἔμπροσθέν σου». Ἐσώσας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιόντων ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατήσχυνας». Ἄλλος, «Ὅτι ἔσωσας ἡμᾶς». Τί δεῖ λέγειν τὰ παλαιά, φησί, καὶ τὰ τῶν προγόνων; Ἡμεῖς αὐτοὶ πολλὰ τῆς σῆς προνοίας ἐρέχοντα ἔχομεν, καὶ τόπαια λαμπρὰ ἀπαριθμεῖν,
- 20 καὶ νίκας ἐπαλλήλους καὶ θαυμαστὰς καὶ παραδόξους δυνάμειν. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, «Κατήσχυνας», ἐμφαίνων ὅτι οὐκ ἀπλῶς ἡμᾶς ἐξείλον, οὐδὲ ἀπλῶς ἐξήρασας, ἀλλὰ μετὰ τῆς αἰσχύνης τῶν ἐπιόντων ἡμῖν.

Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινεθῆσόμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἐν τῷ

25 ὀνόματί σου ἐξομολογησόμεθα εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄλλος φησί,

δαῖον, οὔτε θὰ τοὺς φοβηθῶμεν, ἀλλὰ θὰ τοὺς καταδιώξωμεν ὡσάν νὰ μὴ εἶναι τίποτε. Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλων νὰ δηλώσῃ ἄλλος ἑρμηνευτής, ἔλεγε, «Θὰ τοὺς ποδοπατήσωμεν», διὰ νὰ δείξῃ τὴν κατὰ κράτος νίκην, τὴν χωρὶς ἀγωνίαν παράταξιν ἀπέναντί των, τὴν χωρὶς φόβον μάχην.

«Διότι δέν θὰ στηρίξω τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ τόξον μου». Ἄλλος λέγει, «Δέν στηρίζω τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸ τόξον μου». «Καὶ ἡ ρομφαία μου δέν θὰ μὲ σώσῃ». Καὶ διατί χρησιμοποιοεῖς αὐτά; διατί ὀπλίζεσαι καὶ χρησιμοποιοεῖς τόξον καὶ μάχαιραν; Διότι ἔτσι διέταξεν ὁ Θεός· διὰ τοῦτο λοιπὸν χρησιμοποιοῦ μὲν αὐτά, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐξαρτῶ ἀπὸ αὐτὸν· ἔτσι ἐδιδάσκοντο νὰ πολεμοῦν τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθρούς των, περιφρορούμενοι ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως, ἔτσι καὶ τοὺς πνευματικοὺς ἐχθρούς. Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅταν πολεμῆς τὸν διάβολον, λέγε, δέν στηρίζω τὴν δύναμίν μου εἰς τὰ ὄπλα μου· δηλαδὴ δέν ὑπερισχύω μὲ τὴν δύναμίν μου, οὔτε μὲ τὰς ἰδικὰς μου ἀρετάς, ἀλλὰ μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καὶ ὁ Δανιὴλ ἔλεγε· «Δέν σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς λυπηθῆς στηριζόμενος εἰς τὰς ἀρετάς μας, ἀλλὰ εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου»³⁹. «Διότι μᾶς ἔσωσες ἀπὸ ἐκείνους πού μᾶς καταθλίβουν καὶ κατεξευτέλισες τὴν δύναμιν ἐκείνων πού μᾶς μισοῦν». Ἄλλος λέγει, «Διότι μᾶς ἔσωσες». Διατί, λέγει, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ὅσα θαυμαστά συνέβησαν εἰς τοὺς προγόνους μας; Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομεν πολλὰς ἀποδείξεις τῆς προνοίας σου καὶ ἠμποροῦμεν ν' ἀπαριθμήσωμεν λαμπρὰ τρόπαια καὶ νίκας θαυμαστάς καὶ παραδόξους πού διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπε, «κατήσχυναι», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὄχι ἀπλῶς ἔσωσες ἡμᾶς, οὔτε ἀπλῶς μᾶς ἐξήρπασες ἀπὸ τὰ χέρια των, ἀλλὰ συνέβη αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν κατεντροπιασμὸν τῶν ἐχθρῶν μας

«Ἐχοντες τέτοιον Θεὸν θὰ καυχώμεθα ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μας καὶ θὰ δοξάζωμεν τὸ ὄνομά σου εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας». Ἄλλος λέγει· «Τὸν Θεὸν ἐξυ-

«Τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Τὰ μὲν γὰρ τῆς νίκης, φησί, παρελήλυθε, τὰ δὲ τῆς εὐχαριστίας ἡμῖν μένει. Ὁλοὴν γὰρ τὴν ἡμέραν, πᾶσαν λέγει τὴν ζωὴν. Οὐ γὰρ πανόμεθα ὑμνοῦντες καὶ ἐγκαλλωπιζόμενοί σου ταῖς συμμαχίαις. Τοῦτο γὰρ ἡμῶν δόξα, τοῦτο καύχημα, ἐν τούτῳ πρὸς ἅπαντας φιλοτιμούμεθα· οὐχ ὅτι πόλιν ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμασίην, οὐδ' ὅτι πρῶτοι νικῶμεν, οὐδ' ὅτι ρώμη σώματος περιγινόμεθα· ἀλλ' ὅτι Θεὸν ἔχομεν ἀληθῆ, ἐν τούτῳ κυχώμεθα· οὐχ ὅτιαν θοιγῆς ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅτιαν ἐγκαταλιμπάνης. Τοῦτο γὰρ 5 ἔστιν, «Ὁλοὴν τὴν ἡμέραν»· καθάπερ καὶ Παῦλος φησιν «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ». Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰτέρα δόξα τοιαύτη. Διὸ καὶ πάλιν ἔλεγεν, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ κυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ». Οὐδὲν γὰρ ἴσον τοῦτο τοῦ κυχήματος. Μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ 15 πλουτῷ μεγαλοφρονεῖτω, μηδεὶς ἐπὶ τινι τῶν βιωτικῶν, ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ μόνον, ἐπὶ τῷ τὸν Θεὸν ἔχεις Δεσπότην. Τοῦτο πάσης ἐλευθερίας ἀμεινον, τοῦτο τῶν οὐρανῶν ἀδτιῶν βέλτιον. Εἰ γὰρ τὸ ἀκούειν τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος καύχημα πολλάκις ἤνεγκε παρ' ἀνθρώποις, ἐννόησον τὸ ἀκούειν τοῦ Θεοῦ ἡλίκη 20 λίκην φέροι δόξαν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ μεγάλου ἀξιώματος τέθεικε τοῦτο λέγων· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν. Διάρραλμα». Ἄλλος, «Ἀεὶ». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τοῦτο «Σέλ» λέγει.

«Νυνὶ δὲ ἀπόσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς». Ἄλλος φησί, 25 «Καίπερ ἀπόσω». Ἄλλος, «Καί γε ἀπόσω». Ἄλλος, «Ἀλλὰ

40. Γαλ. 6, 14.

41. Ρωμ. 5, 11.

42. Γαλ. 5, 24.

μνοῦμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Τὰ μὲν λοιπὸν τῆς νίκης, λέγει, ἐπέρασαν, μᾶς μένουσιν ὅμως τὰ τῆς εὐχαριστίας. Λέγων βέβαια ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐννοεῖ ὅλην τὴν ζωὴν. Διότι δὲν παύομεν νὰ σέ ὑμνοῦμεν καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὴν συμμαχίαν σου. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι δόξα μας, αὐτὸ καύχημά μας, μὲ αὐτὸ ὑπερηφανευόμεθα πρὸς ὅλους· ὅχι ἐπειδὴ ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμαστήν πόλιν, οὔτε ἐπειδὴ πρῶτοι νικῶμεν, οὔτε ἐπειδὴ καταβάλλομεν τοὺς ἐχθρούς μας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ σώματός μας, ἀλλὰ καυχώμεθα ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν ἀληθινόν· ὅχι ὅταν μόνον μᾶς βοηθῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν μᾶς ἐγκαταλείπῃς. Διότι αὐτὸ σημαίνει «ὅλην τὴν ἡμέραν»· ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἶθε νὰ μὴ συμβῆ εἰς ἐμένα νὰ καυχηθῶ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ»⁴⁰. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέτοια δόξα. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγεν· «Ὅχι μόνον θὰ σωθῶμεν, ἀλλὰ καὶ καυχόμεθα διὰ τὸν Θεόν»⁴¹. Πράγματι δὲν ἤμπορεῖ τίποτε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καύχημα. Κανεὶς λοιπὸν ἂς μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸν πλοῦτον του, κανεὶς νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικά, ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ἐπειδὴ ἔχει Κύριον τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι προτιμότερον ἀπὸ κάθε ἐλευθερίαν, αὐτὸ εἶναι καλύτερον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς οὐρανοὺς. Διότι, ἐὰν πολλὰς φορές ἀποτελῆ καύχημα διὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὰ νὰ εἶναι ἀκροαταὶ τοῦ τάδε καὶ τοῦ τάδε, σκέψου πόσῃν δόξαν δημιουργεῖ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀκροατῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ ἄλλου μεγάλου ἀξιώματος ἀνέφερεν αὐτὰ τὰ λόγια· «Οἱ δὲ πιστεῦοντες εἰς τὸν Χριστόν, ἐσταύρωσαν τὰ σαρκικὰ πάθη των»⁴². Ἀκολουθεῖ τὸ «διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Ὁ δὲ ἑβραῖος αὐτὸ τὸ ὄνομάζει «Σέλ».

«Τώρα ὅμως μᾶς ἔσπρωξες μακριὰ σου καὶ μᾶς κατεντρόπιασες». Ἄλλος λέγει, «Ἄν καὶ μᾶς ἀπώθησες μακριὰ σου». Ἄλλος, «Καὶ βέβαια μᾶς ἀπώθησες μακριὰ

«Τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν». Τὰ μὲν γὰρ τῆς γί-
 κης, φησί, παρελήλυθε, τὰ δὲ τῆς εὐχαριστίας ἡμῖν μένει. Ὁ-
 λην γὰρ τὴν ἡμέραν, πᾶσαν λέγει τὴν ζωὴν. Οὐ γὰρ πανόμεθα
 ὑμνοῦντες καὶ ἐγκαλλωπιζόμενοί σου ταῖς ουμαχίαις. Τοῦτο
 5 γὰρ ἡμῶν δόξα, τοῦτο καύχημα, ἐν τούτῳ πρὸς ὑπαντίας φι-
 λοτιμούμεθα ὅχι διὸ πόλιν ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμασίην,
 οὐδ' ὅτι πρῶτοι νικῶμεν, οὐδ' ὅτι ρώμη σώματος περιγινόμεθα
 ἀλλ' ὅτι Θεὸν ἔχομεν ἀληθῆ, ἐν τούτῳ καυχώμεθα ὅχι διὰ
 βοηθῆς ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ ἐγκαταλιμπάνης. Τοῦτο γὰρ
 10 ἔστιν, «Ὁλην τὴν ἡμέραν»· καθάπερ καὶ Παῦλος φησιν «Ἐ-
 μοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ στανρωῖ τοῦ Χρι-
 σιοῦ». Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἑτέρα δόξα τοιαύτη. Διὸ καὶ
 πάλιν ἔλεγεν, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ».
 Οὐδὲν γὰρ ἴσον τούτου τοῦ καυχήματος. Μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ
 15 πλούτῳ μεγαλοφρονεῖτω, μηδεὶς ἐπὶ τινὶ τῶν βιωτικῶν, ἀλλ'
 ἐπὶ τούτῳ μόνον, ἐπὶ τῷ ἰδῶν Θεὸν ἔχεις Δεσπότην. Τοῦτο πά-
 ος ἐλευθερίας ἀμεινον, τοῦτο τῶν οὐρανῶν αὐτῶν θέλιον.
 Εἰ γὰρ τὸ ἀκούειν τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος καύχημα πολλά-
 κισ ἤνεργε παρ' ἀνθρώποις, ἐννόησον τὸ ἀκούειν τοῦ Θεοῦ ἡ-
 20 λίκην φέρει δόξαν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ μεγάλου ἀξιώμα-
 τος τέθεικε τοῦτο λέγων· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐσταύ-
 ρωσαν. Διάραλμα». Ἄλλος, «Αεί». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τοῦτο
 «Σέλ» λέγει.

«Νυνὶ δὲ ἀπόσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς». Ἄλλος φησί,
 25 «Καίπερ ἀπόσω». Ἄλλος, «Καί γε ἀπόσω». Ἄλλος, «Ἄλλὰ

40. Γαλ. 6, 14.

41. Ρωμ. 5, 11.

42. Γαλ. 5, 24.

μνοῦμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Τὰ μὲν λοιπὸν τῆς νίκης, λέγει, ἐπέρασαν, μᾶς μένουν ὅμως τὰ τῆς εὐχαριστίας. Λέγων βέβαια ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐννοεῖ ὅλην τὴν ζωὴν. Διότι δὲν παύομεν νὰ σὲ ὑμνοῦμεν καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὴν συμμαχίαν σου. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι δόξα μας, αὐτὸ καύχημά μας, μὲ αὐτὸ ὑπερηφανευόμεθα πρὸς ὅλους· ὄχι ἐπειδὴ ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμαστήν πόλιν, οὔτε ἐπειδὴ πρῶτοι νικῶμεν, οὔτε ἐπειδὴ καταβάλλομεν τοὺς ἐχθροὺς μας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ σώματός μας, ἀλλὰ καυχώμεθα ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν ἀληθινόν· ὄχι ὅταν μόνον μᾶς βοηθῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν μᾶς ἐγκαταλείπης. Διότι αὐτὸ σημαίνει «ὅλην τὴν ἡμέραν»· ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἶθε νὰ μὴ συμβῆ εἰς ἐμένα νὰ καυχηθῶ διὰ τίποτε ἄλλα, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ»⁴⁰. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέτοια δόξα. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγεν· «Ὅχι μόνον θὰ σωθῶμεν, ἀλλὰ καὶ καυχόμεθα διὰ τὸν Θεόν»⁴¹. Πράγματι δὲν ἤμπορεῖ τίποτε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὸ τὸ καύχημα. Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸν πλοῦτον του, κανεὶς νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικά, ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ μόνον, ἐπειδὴ ἔχει Κύριον τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι προτιμότερον ἀπὸ κάθε ἐλευθερίαν, αὐτὸ εἶναι καλύτερον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς οὐρανοὺς. Διότι, ἐὰν πολλές φορές ἀποτελῆ καύχημα διὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ νὰ εἶναι ἀκροαταὶ τοῦ τάδε καὶ τοῦ τάδε, σκέψου πόσῃν δόξαν δημιουργεῖ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀκροατῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀπὸ ἄλλου μεγάλου ἀξιώματος ἀνέφερεν αὐτὰ τὰ λόγια· «Οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν, ἐσταύρωσαν τὰ σαρκικὰ πάθη των»⁴². Ἀκολουθεῖ τὸ «διάψαλμα». Ἄλλος ἐξηγεῖ «πάντοτε». Ὁ δὲ ἑβραῖος αὐτὸ τὸ ὄνομάζει «Σέλ».

«Τώρα ὅμως μᾶς ἔσπρωξες μακριά σου καὶ μᾶς κατεντρόπισες». Ἄλλος λέγει, «Ἄν καὶ μᾶς ἀπώθησες μακριά σου». Ἄλλος, «Καὶ βέβαια μᾶς ἀπώθησες μακριά

πρὸς τοῦτοις ἀπεβάλον». «Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ ὁ Θεός, ἐν ταῖς
 δυνάμεσιν ἡμῶν». Ἄλλος, «Καὶ οὐ προέορχη ἐν ταῖς στρατευ-
 σεσιν ἡμῶν». Τῷ γὰρ ἀπωσμῷ αἰσχύνῃ εὐθέως ἐπεται, καὶ
 τὸ πᾶσι προκεῖσθαι πρὸς τὸ πάσχειν κακῶς. Δυνάμεις δὲ ἐν-
 5 ταῦθα τὰ στρατιώπεδα αὐτῶν καλεῖ, ἐπειδὴ ἐν αὐταῖς ἡ τοῦ βα-
 σιλέως δύναμις, καὶ τοῦτο καλῶς τοῦ Θεοῦ οἰκονομήσαντος,
 ὥστε σύνδεσμον εἶναι τῷ ἄρχοντι καὶ τοῖς ἀρχομένοις. Ὁ τε
 γὰρ βασιλεὺς δεῖται τῶν ἐπηκόων, καὶ οἱ τοῦ προσιάτου,
 καὶ ἀλλήλων ἐν χρεῖα καθεσίγκασιν πολλῇ. Ὡστε γὰρ μὴ εἶναι
 10 τινα ἀπόνειαν τὰ μεγάλλα πολλάκις τῶν μικρῶν δεῖσθαι ὁ Θε-
 ὸς παρεσκεύασεν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐποίησε. Πολ-
 λάκις γοῦν κίονα σαλευόμενον ψηφίς ὑποτεθεῖσα ἔστησε, καὶ
 μυριαγωγὸν πλοῖον μικρὸν πηδάλιον ἰθύνει, καὶ κινδύνων ἀ-
 παλλάττει. Τί δέ ἐστι, «Καίπερ ἀπόσω ἡμᾶς»; Ὅτι καὶ τοι-
 15 αῦτα, φησί, παθόντες, οὐκ ἀφισιάμενά σου, δοξολογοῦντες, ὑ-
 μνοῦντες, ἐν σοὶ καλλωπιζόμενοι. Ἀπέστρεψας ἡμᾶς εἰς τὰ
 ὀπίσω παρὰ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρ-
 πασον ἐναντίς». Ἄλλος φησὶν, «Ἐταξας ἡμᾶς ἐσχάτους παν-
 τὸς ἐναντίου». Ὅρα πῶς ἐπαίρει τὰ δεινὰ τῷ λόγῳ καὶ ἐκ-
 20 τραγωδεῖ τὴν συμφορὰν, δεικνύς, ὅτι εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ σφόδρα
 ἦσαν, ὅμως δίκην δεδώκασιν ἱκανήν.

7. Τοῦτο καὶ οἱ παῖδες ἐκ περισυίας ποιῶσιν ἐν τῇ κα-
 μίνῳ ἄδοντες καὶ λέγοντες: Παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐ-

σου». Ἄλλος, «Ἄλλὰ μαζί μέ τὰ ἄλλα μάς ἀπεμάκρυνες ἀπό κοντά σου». «Καί δέν θά βαδίσης, Θεέ μου, μαζί μέ τās δυνάμεις μας τās στρατιωτικάς ὡς σύμμαχος». Ἄλλος, «Καί δέν βαδίζεις ἐμπρός ἀπό τὰ στρατεύματά μας». Διότι τήν ἀπομάκρυνσιν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ὁ κατεντροπισμός, καί ὁ ἐξευτελισμός ἐνώπιον ὄλων γίνεται ἡ ἀρχή τῶν κακοπαθημάτων μας. Δυνάμεις δέ ἐδῶ ὀνομάζει τὰ στρατεύματά των, ἐπειδή εἰς αὐτά στηρίζεται ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως, καί αὐτό εἶναι κάτι πού ἐρρυθμίσθη καλῶς ὑπό τοῦ Θεοῦ, ὥστε ν' ἀποτελῆ τρόπον συνδέσεως μεταξύ τοῦ ἄρχοντος καί τῶν ἀρχομένων. Διότι καί ὁ βασιλεὺς χρειάζεται τούς ὑπηκόους του καί αὐτοί τόν προστάτην των, καί χρειάζονται πάρα πολύ ὁ ἕνας τόν ἄλλον. Ὡστε λοιπόν διὰ νά μή συμβαίνη κανένας παραλογισμός, ὁ Θεός ἐρρύθμισε τὰ πράγματα ἔτσι, ὥστε τὰ μεγάλα πολλές φορές νά ἔχουν ἀνάγκην ἀπό τὰ μικρά. Αὐτό τό ἔκαμε καί μεταξύ τῶν ἀψύχων. Πολλές φορές δηλαδή μίαν κολώναν σαλευομένην τήν ἐστήριξε μία μικρὴ πέτρα πού ἐτοποθετήθη εἰς τήν βάσιν της, καί τό τεράστιον πλοῖον τό διευθύνει ἕνα μικρόν πηδάλιον καί τό προφυλάσσει ἀπό τούς κινδύνους. Τί σημαίνει δέ, «Καίπερ ἀπόσω ἡμᾶς»; Ὅτι δηλαδή, λέγει, ἂν καί ἐπάθαμεν τέτοια καί τόσα πολλά, δέν φεύγομεν ἀπό κοντά σου, ἀλλά σέ δοξολογοῦμεν, σέ ἐξυμνοῦμεν καί καυχώμεθα δι' ἐσένα. «Ἐπέτρεψες νά στραφῶμεν νικημένοι πρό τῶν ἐχθρῶν μας καί ἐκεῖνοι πού μάς μισοῦν διήρπαζον τὰ ὑπάρχοντά μας διὰ λογαριασμόν των». Ἄλλος λέγει, «Μᾶς ἔκαμες κατωτέρους ἀπό κάθε ἐχθρόν μας». Πρόσεχε πῶς διογκώνει τὰ δεινά μέ τόν λόγον καί διεκτραγωδεῖ τήν συμφοράν, διὰ νά δείξῃ, ὅ,τι καί ἂν ἀκόμη ἦσαν πάρα πολύ ἁμαρτωλαί, ὅμως ἐτιμωρήθησαν ἱκανοποιητικά.

7. Αὐτό κάμνουν εἰς ὑπερβολικόν βαθμόν καί οἱ τρεῖς παῖδες μέσα εἰς τήν κάμινον τότε ψάλλοντες καί λέγοντες· «Μᾶς παρέδωσες εἰς τὰ χέρια τῶν παρανόμων

γθοῶν ἀνόμων, ἐχθρίστων, ἀποστειῶν, καὶ βασιλεῖ ἀδίκῳ καὶ
 πονηροτάτῳ παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν». Καὶ πάλιν «Ἐσοικροῦνθη-
 μεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐσμεν ταπεινοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῆ».
 Τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ, μονονουχὶ λέγων πάντων γεγόναμεν
5 ἀτιμότεροι, ἐπειδὴ τῆς σῆς ἐγυμνώθημεν προνομίας· καὶ οὐδὲ
 μέχρι τούτων ἔσῃ τὰ δεινά, ἀλλὰ καὶ νομῇ γεγόναμεν τοῖς
 πολεμίσις, κατ' ἐξουσίαν ἡμᾶς διανεμομένοις. Τοῦτο γάρ ἐστι,
 «Αἰτήραζον ἑαυτοῖς», τουτέστιν, οὐδενὸς ὄντος τοῦ κωλύοντος.
 «Ἐδωκας ἡμᾶς ὡς πρόβατα θρώσεως, καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι
10 διέσπειρας ἡμᾶς». Ἄλλος φησὶν, «Ἐλίκμησας ἡμᾶς». Τί ἐστιν
 «Ὡς πρόβατα θρώσεως»; Ἐδειχειροῦν ποιήσας, εὐτελεῖς
 δείξας. Ἔστι γὰρ καὶ πρόβατα κτήσεως, τὰ πρὸς γονὴν ἐπι-
 τήδεια, τὰ δέ, διὰ τὸ γῆρας ἢ τὸ ἄγονον, εἰς θρωῶσιν μόνον
 ἐστὶ χρήσιμα. Καὶ τὸ δὴ χαλεπότερον, τὸ καὶ εἰς τὰ ἔθνη δια-
15 ρεθῆναι, ὃ πάντων αὐτοῖς βαρύτερον ἦν, τὸ μηδὲ τὸν νόμον
 δύνασθαι μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν ἐκεῖ, καὶ τῆς πατρῴας
 ἐκπεπιωκέναι πολιτείας. Καὶ οὐδὲ εἰς ἓν ἔθνος, ἀλλὰ παντα-
 χού, φησί, καὶ πρὸς ἓν μόνον ἐομεν ἔτιομοι, τὸ πύσχειν κα-
 κῶς, ἀμύνεσθαι δὲ ἢ ἀνταίρειν χεῖρας οὐδὲ ἰσχύομεν. Τοῦ-
20 τε γὰρ ἢ τῶν προσβάτων εἰκῶν δηλοῖ.

«Ἀπέδου τὸν λαόν σου ἄνευ τιμῆς». Ἄλλος φησὶν, «Ἐν
 οὐχ ὑπάρξει». Ἄλλος, «Οὐχ ὑπάρξεως». «Καὶ οὐκ ἦν πληθὸς
 ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν ἡμῶν». Ἄλλος φησὶ «Καὶ οὐ πολλὴν ἐ-
 ποίησας τὴν τιμὴν αὐτῶν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι καὶ γὰρ
25 σφόδρα ἀσαφὲς εἶναι δοκεῖ τὸ ρητόν, ἀλλὰ προσέχετε, ἵνα μετὰ

43. Δαν. 3, 32.

44. Αὐτόθι 3, 37.

ἐχθρῶν, τῶν πιό χειροτέρων, τῶν ἀποστατῶν, καὶ εἰς βασιλέα ἄδικον καὶ πιό πονηρὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῆς γῆς»⁴³. Καὶ πάλιν «Ἐγίναμεν μικρότεροι ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ περιφρονούμεθα ἀπὸ ὅλην τὴν γῆν»⁴⁴. Αὐτὸ καὶ ἐδῶ δηλώνει, ὡσάν δηλαδὴ νὰ λέγη· ἐγίναμεν ἀτιμότεροι ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ ἐστηρήθημεν τὴν πρόνοιάν σου· καὶ δὲν ἐσταμάτησαν τὰ δεινὰ μέχρις αὐτά, ἀλλ' ἐγίναμεν καὶ ἀντικείμενον διανομῆς μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν μας, πού μᾶς διανέμονται ὅπως αὐτοὶ θέλουν. Διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «Διήρπαζον ἑαυτοῖς», δηλαδή, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζη. «Μᾶς παρέδωσες εἰς τοὺς ἐχθρούς ὡσάν πρόβατα διὰ νὰ μᾶς φάγουν καὶ μᾶς διεσκόρπισες μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν». Ἄλλος λέγει, «Μᾶς διεσκόρπισες ὡσάν τὸ ἄχυρον». Τί σημαίνει, «Ὡς πρόβατα βρώσεως»; Μᾶς κατέστησες εὐκόλοκαταβλήτους, μᾶς ἔκαμες ἀσημάντους. Διότι ὑπάρχουν καὶ πρόβατα ἀναπαραγωγικά, πού εἶναι κατάλληλα πρὸς γέννησιν ἄλλων, ἐνῶ ἄλλα εἶναι, ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος καὶ τῆς στειρότητός των, χρήσιμα μόνον διὰ τροφήν. Καὶ τὸ χειρότερον βέβαια εἶναι τὸ ὅτι διεμοιράσθησαν εἰς τὰ ἔθνη, πράγμα πού ἦτο δι' αὐτοὺς βαρύτερον ἀπὸ ὅλα, διότι δὲν ἤμποροῦν ἐκεῖ οὔτε τὸν νόμον νὰ φυλάξουν μὲ ἀκρίβειαν, καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὸν πατροπαράδοτον τρόπον ζωῆς. Καὶ δὲν διεμοιράσθημεν εἰς ἓνα μόνον ἔθνος, ἀλλά, λέγει, διεσκορπίσθημεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ δι' ἓνα μόνον πράγμα εἴμεθα ἔτοιμοι, τὸ νὰ κακοπαθοῦμεν, μὴ ἔχοντες τὴν δύναμιν νὰ ἀμυνθῶμεν ἢ νὰ σηκώσωμεν τὰ χέρια μας ἐναντίον των. Διότι αὐτὸ φανερώνει ἢ εἰκὼν τῶν προβάτων.

«Ἐπέτρεψες νὰ πωληθῇ ὁ λαός σου χωρὶς καμμίαν ἀξίαν». Ἄλλος λέγει, «ὡς νὰ εἶναι ἀνύπαρκτος». Ἄλλος, «τὸν κατέστησες ἀνύπαρκτον». «Καὶ δὲν ἦσαν πολλοὶ ἐκείνοι πού ἔπεσαν ἐπάνω μας μὲ ἀλλαλαγμούς καὶ μᾶς ἐνίκησαν». Ἄλλος λέγει· «Καὶ κατέστησες ὄχι μεγάλην τὴν τιμὴν αὐτῶν». Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς·

- συνέσεως πάλλητε. Τί οὖν ἐστὶ τὸ λεγόμενον; Τὸ εὐτελὲς αὐ-
 τῶν καὶ οὐδαμινὸν παρίσθηναι, ὡς οὐθενὸς ὄντας ἀξιούς, ὡς
 εὐώρους καὶ εὐκαταφρονήτους, οὕτως ἡμᾶς εἴσασας. Καὶ τοῦτο
 ἀπὸ τῆς σπηθείας τῆς ἀνθρωπίνης φησὶν. Ἔθος γὰρ ἡμῖν
 5 τὰ ἄτιμα καὶ τὰ εὐτελεῖ καὶ ἄνευ τιμῆς διδόναι ὧν δὲ πολλὸς
 ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ ἀποδώμεθα, πολλῆς ἀποδιδόμεθα τιμῆς· ὧν
 δὲ οὐ πολλὸς λόγος ἡμῖν, ταῦτα καὶ δωρεὰν παρέχομεν. Τῶν
 γοῦν οἰκειῶν τοὺς ἀγνώμονας οἱ μὲν τὰς ἡμισείας τῆς τιμῆς,
 οἱ δὲ τοῦτους ἀπέδοντο μὴ λαβόντες μηδέν. Εἰ δὲ τὸ ἐλάτιο-
 10 νος παραχωρῆσαι τιμῆς δείκνυσι τὴν εὐτέλειαν τοῦ πιπρασκο-
 μένου. τὸ μὴδὲ τιμῆς λαβεῖν, ἀλλ' ἄνευ τιμῆς, πολλῶ μᾶλλον.
 Τοῦτο οὖν φησὶν ὡσπερ ἄν εἴ τις ἄνθρωπος ἄνευ τιμῆς ἐκσιαίη
 τῶν αὐτοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς ὡς αἰμίονος ἡμᾶς εἴσασας, κατε-
 φρόνησας ἡμῶν σφόδρα. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐν τῇ ἐπαγωγῇ δη-
 15 λοῖ εἰπὼν «Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν ἡμῶν»·
 τουτέστιν, ἐν τῇ ὠνῇ ἡμῶν. Διὸ καὶ ἕτερός φησιν, «Ἐν τῇ τι-
 μῆσει ἡμῶν»· τουτέστιν, ἐν τῇ πράσει ἡμῶν. Ἡ γὰρ τιμὴ ἀλ-
 λαγμά ἐστι· δίδομεν γὰρ οἰκέτην πολλάκις, καὶ λαμβάνομεν
 ἀργύριον ἢ χρυσίον.
- 20 «Ἔθου ἡμᾶς ὀνειδισμόν τοῖς γείτοσιν ἡμῶν, μυκτηρισμὸν
 καὶ χλευασμὸν τοῖς κύκλω ἡμῶν». Ἄλλος λέγει, «Πομπὴν
 τοῖς κύκλω ἡμῶν». Ἔθου ἡμᾶς εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνε-
 σιν». Χαλεπὴ αὕτη τιμωρία καὶ ἀφόρητος, μάλιστα τὸ παρὰ τῶν
 ἀσεβῶν ὀνειδίζεσθαι, τὸ παρ' ἐχθρῶν ταῦτα πάσχειν, καὶ κύ-

βέβαια φαίνεται πάρα πολύ ἀσαφές τὸ ρητόν, ἀλλὰ προσέ-
 χετε, ὥστε μὲ σύνεσιν νὰ φάλλετε τὸν ψαλμόν. Τί σημαί-
 νει λοιπόν τὸ λεγόμενον; Παριστᾶ τὸ εὐτελές αὐτῶν καὶ
 τὸ μηδαμινόν, ὡσάν νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν ἀξίαν, μᾶς ἐγ-
 κατέλειψες ὡσάν φθηνοὺς καὶ εὐκαταφρονήτους. Καὶ αὐ-
 τὸ τὸ λέγει λαμβάνοντάς το ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν.
 Διότι συνηθίζομεν νὰ δίδωμεν τὰ ἄχρηστα, τὰ εὐτελῆ καὶ
 ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ἐκεῖνα ὅμως ποὺ τὰ
 θεωροῦμεν σπουδαῖα, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ δώσωμεν, τὰ δίδο-
 μεν μὲ μεγάλην τιμὴν, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι πράγμα-
 τα μεγάλης ἀξίας, αὐτὰ τὰ δίδομεν καὶ δωρεάν. Ἐπὶ τοὺς
 δούλους ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀχάριστοι, ἄλλοι μὲν τοὺς
 πωλοῦν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς, ἄλλοι δὲ τοὺς ἔδωσαν
 πολλές φορές καὶ χωρὶς νὰ λάβουν τίποτε. Ἐάν δὲ ἡ πώ-
 λησις εἰς μειωμένην τιμὴν φανερώνη τὴν εὐτέλειαν τοῦ
 πωλουμένου πράγματος, πολὺ περισσότερο μηδαμινόν
 εἶναι ἐκεῖνο ποὺ τὸ δίδει κανεὶς χωρὶς νὰ λάβῃ κάτι, δη-
 λαδῆ χωρὶς τιμὴν. Αὐτὸ λοιπόν ἐννοεῖ ὅπως ἀκριβῶς ἐάν
 ἓνας ἄνθρωπος ἤθελεν ἐγκαταλείπει τὰ πράγματά του
 χωρὶς τιμὴν, ἔτσι καὶ σὺ μᾶς ἐγκατέλειψες ὡς ἀχρήστους,
 μᾶς περιεφρόνησες πάρα πολὺ. Αὐτὸ λοιπόν κατ' ἀναλο-
 γίαν δηλώνει καὶ ἐδῶ, λέγων· «Καὶ δὲν ἦσαν πολλοὶ ἐκεῖ-
 νοι ποὺ ἔπασαν ἐπάνω μας μὲ ἀλλαλαγμοὺς καὶ μᾶς ἐνίκη-
 σαν»· δηλαδῆ διὰ νὰ μᾶς ἀγοράσουν. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος
 λέγει, «διὰ τὴν ἐκτίμησίν μας»· δηλαδῆ, διὰ τὴν πώλησίν
 μας. Διότι ἡ τιμὴ εἶναι ἀντάλλαγμα· δίδομεν δηλαδῆ πολ-
 λές φορές δοῦλον καὶ παίρνομεν ἄργυρον ἢ χρυσόν.

Ἐπέτρεψες νὰ γίνωμεν ἀντικείμενον ὀνειδισμοῦ εἰς
 τοὺς γείτονάς μας, καὶ ἐμπαιγμοῦ καὶ χλευασμοῦ εἰς τὰ
 τριγύρω μας ἔθνη». Ἄλλος λέγει· «Νὰ διαπομπευθοῦμεν
 εἰς τὰ τριγύρω μας ἔθνη». Ἐπέτρεψες νὰ γίνωμεν μετα-
 ξὺ τῶν ἐθνικῶν ἀντικείμενον συζητήσεως καὶ ὀνειδισμοῦ».
 Εἶναι φοβερὴ αὐτὴ ἡ τιμωρία καὶ ἀνυπόφορος, πρό πάν-
 των ὁ ἐξευτελισμὸς ἐκ μέρους τῶν ἀσεβῶν, τὸ νὰ πάσχουν

κλω περιχειῖσθαι τοὺς ἐπεμβαίοντας αὐτοῖς, καὶ πανιαχόθεν αὐτοὺς περιβεβληθῆναι ὑπὸ τῶν ὄνειδιζόντων. Τί δέ ἐστι «παρὰβολή»; Αἰτήγημα, ὄνειδος. Καὶ γὰρ μισροὶ τινες καὶ ἀναίσθητοι ἦσαν οἱ κύκλω, οὐ μόνον οὐκ ἔλεοῦντες, ἀλλὰ καὶ ὄνει-
 5 δίζοντες, ὃ δὴ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνεν. Ἐνταῦθα δέ μοι τοὺς Ἄραβας λέγειν δοκεῖ, τοὺς ἐκ γειτόνων αὐτοῖς οἰκοῦντας. «Κίνησιν κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς». Ἄλλος φησί «Μετακίνησις» Ὁ δὲ Ἐβραῖος, «Μανούδ». Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι μετεκίνησας ἡμᾶς, ἢ διὰ τοῦ σχήματος τῆς κινήσεως τῆς κεφαλῆς τοῦ σφό-
 10 δρα ἐγ ἠδομένον τὴν παρουσίαν ἐνδείκνυται. «Ὀλίγη τὴν ἡμέραν ἢ ἐντροπή μου κατεναντίον μου ἐστω». Ἄλλος φησί, «Ἡ ἀσχημοσύνη μου». «Καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψε με, ἀπὸ φωνῆς ὄνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος». Ἄλλος φησί, «Καὶ βλασφημοῦντος». Ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ καὶ ἐκδιώκον-
 15 τος». Ταῦτα τῶν τιμωριῶν μᾶλλον αὐτοὺς ἔδακνεν. Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ καὶ συνεχῶς εὐημερίας ἀπήλαυον, καὶ τῶν πολεμίων ἐκράτουν, τὰ πάντων τότε ἠγοίχθη σιόματα, πεσόντων αὐτῶν καὶ ὑποσκελισθέντων, καὶ οὐδὲ ἀνακύψαι εἶχον, ἀλλὰ διηρε-
 κῆ τιμωρία ὑπέμενον.
 20 «Ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμενά σου, καὶ οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου». Ἄλλος, «Οὐδὲ παρελο-
 γισάμεθα τὴν συνθήκην σου». Ἀπεναντίας τοῖς ἄλλοις, φησὶν, ἡμεῖς ἦλθομεν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ πρὸ τῶν δεινῶν ὄπε-
 σκελίσθησαν, ἡμεῖς δέ, φησί, καὶ μετὰ τὰ δεινὰ ἐσιτήκαμεν
 25 ἀπερίτρεπτον τὴν γνώμην ἔχοντες. Ταῦτα δὲ λέγουσιν εὐέλπι-
 δας ποιοῦντες τοὺς ὄντας μετ' αὐτῶν. Διὸ δὴ τοῦ Δαυιδ καὶ

ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς των, νὰ εὐρίσκωνται τριγύρω των οἱ ποδοπατοῦντες αὐτοὺς καὶ νὰ περιβάλλωνται ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ τοὺς χλευαστάς των. Τί σημαίνει δὲ «παραβολή»; Διήγησις, ὄνειδισμός. Καθ' ὅσον οἱ εὐρισκόμενοι τριγύρω των ἔθνηκοὶ ἦσαν βδελυροὶ καὶ ἀναίσθητοι, πού ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἔλεοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχλεύαζον, πρᾶγμα πού κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐπλήγωνεν. Ἐδῶ δὲ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τοὺς Ἄραβας, πού ἐκατοικοῦσαν τότε εἰς τὰ γειτονικὰ μέρη. «Ἐπέτρεψες εἰς τοὺς λαοὺς νὰ κινοῦν εἰρωνικὰ καὶ χλευαστικὰ τὴν κεφαλὴν των». Ἄλλος λέγει, «μετακίνημα», ὁ δὲ ἑβραῖος, «Μανούδ». Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι μᾶς μετετόπισες, ἢ μὲ τὸ σχῆμα τῆς κινήσεως τῆς κεφαλῆς φανερώνει τὴν κακὴν συμπεριφορὰν τοῦ πάρα πολὺ χαιρεκάκου ἀνθρώπου. «Συνεχῶς ἡ ἐντροπὴ μου εὐρίσκεται ἐμπρὸς μου». Ἄλλος λέγει, «Ἡ ἀσχημοσύνη μου». «Καὶ ἡ ἐντροπὴ διὰ τὸ κατάντημά μου ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν μου, ἐξ αἰτίας ἐκείνων πού μὲ ὄνειδίζουν καὶ μὲ χλευάζουν». Ἄλλος λέγει «ἐξ αἰτίας ἐκείνων πού βλασφημοῦν». «Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν διωκτῶν μου». Αὐτὰ τοὺς ἐπλήγωναν περισσότερο ἀπὸ τὰς τιμωρίας. Διότι, ἐπειδὴ πάντοτε καὶ συνεχῶς εὐημεροῦσαν καὶ ὑπερίσχυον τῶν ἐχθρῶν των, ἤνοιξαν τότε τὰ στόματα ὄλων, ὅταν ἐξέπεσαν αὐτοὶ καὶ ὑπεσκελίσθησαν, καὶ δὲν ἤμποροῦσαν οὔτε τὸ κεφάλι νὰ σηκώσουν, ἀλλὰ ὑπέμενον συνεχῆ τιμωρίαν.

«Ὅλοι αὐταὶ αἱ συμφοραὶ ἦλθον ἐναντίον μας καὶ ὁμως δὲν σὲ ἐλησημονήσαμεν καὶ δὲν παρεβιάσαμεν τὴν διαθήκην πού ἔκαμες μὲ τοὺς προγόνους μας». Ἄλλος, «Καὶ οὔτε περιεφρονήσαμεν τὴν διαθήκην σου». Ἡμεῖς, λέγει, ἐπράξαμεν ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ὑπεσκελίσθησαν καὶ πρὸ τῶν συμφορῶν, ἐνῶ ἡμεῖς, λέγει, καὶ μετὰ τὰς συμφορὰς παρεμείναμεν μὲ ἀμετακίνητον τὴν γνώμην μας. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγουν διὰ νὰ ἐνθαρρύνουν ἐκείνους πού ἦσαν μαζί των. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐνῶ ὁ Δανιὴλ

των τριῶν παίδων λεγόντων, «*Ἠμάρτομεν, ἠνομήσαμεν*», οὗτοι λέγουσιν, «*Οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου*», ἐπαίροντες τὰ φρονήματα τῶν σαρρατιωτῶν. Εἰ γὰρ τὰ μέγιστα πεπόνθαμεν, φησί, καὶ ἔγγονοι τῶν τὰ μεγάλα εὐηργετημένων ἐσμέν,
 5 καὶ ἐν ταῖς συμφοραῖς οὐκ ἐξεκλίναμεν, πολλῆς σωτηρίας ἡμῖν ἔσται ἐλπίς.

8. Ὅπερ οὖν ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν φημι, ὅτι ἐν εὐχῆς τάξει τὰ φρονήματα αὐτῶν ἀλείφουσιν, ὥσανεὶ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγον· τίνας ἔνεκεν ἀπεργνώκατε τῆς σωτηρίας; Θεὸν
 10 ἔχομεν τὸν προσιτάμενον ἡμῶν· εἰ καὶ τι ἡμῖν ἠμάρτηται, δίκην ἔδομεν ἰκανήν· ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐσιτήκαμεν γενναίως· τὸν αἰεὶ καὶ ἀμμοριωτῶν προσιτάμενον ὁδηγὸν ἔχομεν· διὸ πάντοθεν δεῖ τὸ τέλος προσδοκᾶν χρηστόν. Τί δέ ἐστιν, «*Οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου*»; Τουτέστιν, οὐκ ἠδικήσαμεν περὶ
 15 ταῦτα, ἃ ἐπιστεύθημεν, ἀλλ' ἐφρυλάξαμεν μετὰ ἀκριβείας. Καὶ γὰρ μεγίστη ἀδικία ἐστίν, ὅταν τὸν νόμον τις παραβαλῆ τὸν ἀμύνοντα, τὸν οὐκ ἐῴντα οὐδὲ παρὰ τῶν πλησίον ἀδικεῖσθαι, καὶ τὴν κακίαν κωλύοντα, ὅταν περὶ τὸν τοσαῦτα παρέχοντα ἀγαθὰ ἀγνωμονη. «*Καὶ οὐκ ἀπέστη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡ-*
 20 *μῶν*». Ἄλλος φησίν, «*Οὐκ ἀπεχώρησε*». «*Καὶ οὐκ ἐξεκλίνας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου*». Ἄλλος φησίν, «*Οὐδὲ μετεκλίθη τὰ ὑπορθοῦντα ἡμᾶς*». Ἄλλος, «*Καὶ οὐκ ἀπεισιγράφη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔκκλινε θήματα ἡμῶν*».

Ὅπερ ἔμπροσθεν εἶρηκε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα λέγει, ὅτι
 25 ἐν τοσοῦτῳ κλύδωρι κακῶν οὐδὲ μικρὸν παρεσαλεύθησαν. Καλῶς δὲ οὕτως εἶπεν. Ὅπερ γὰρ ὁ νόμος εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἄ-

καὶ οἱ τρεῖς παῖδες λέγουν, «Ἠμαρτήσαμεν καὶ παρενομήσαμεν», αὐτοὶ λέγουν, «Δέν παρεβιάσαμεν τὴν διαθήκην σου», διὰ νὰ ἐξυψώσουν τὸ φρόνημα τῶν συστρατιωτῶν των. Διότι, λέγει, ἐφ' ὅσον ἐπάθαμεν τὰ πιὸ χειρότερα καὶ εἴμεθα ἀπόγονοι ἐκείνων ποὺ ἐδέχθησαν τὰς πιὸ μεγάλας εὐεργεσίας καὶ δέν ὑπεκύψαμεν εἰς τὰς συμφορὰς, ἄρα ὑπάρχει μεγάλη ἐλπίς πρὸς σωτηρίαν μας.

8. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ἔλεγον ἀπὸ τὴν ἀρχήν, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ, προγυμνάζουν τὸ φρόνημα αὐτῶν ὑπὸ μορφὴν προσευχῆς, καὶ εἶναι ὡσάν νὰ ἔλεγον πρὸς αὐτούς: διατί ἀπεγοητεύθητε διὰ τὴν σωτηρίαν σας; Ἔχομεν τὸν Θεὸν προϊστάμενόν μας· καὶ ἂν ἀκόμη ἐπράξαμεν κάποιο ἁμάρτημα, ἐτιμωρήθημεν ἀρκετά· εἰς τοὺς πειρασμοὺς ἐστάθημεν μὲ γενναιότητα· ἔχομεν ὁδηγὸν τὸν αἰώνιον προστάτην τῶν ἁμαρτωλῶν· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ περιμένωμεν ἀπὸ παντοῦ εὐχάριστον τέλος τῶν συμφορῶν μας. Τί σημαίνει δέ, «Οὐκ ἠδίκησαμεν ἐν διαθήκῃ σου»; Δηλαδὴ δέν παρέβημεν αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθησαν οἱ πατέρες μας, ἀλλὰ τὰ ἐφυλάξαμεν μὲ ἀκρίβειαν. Καθ' ὅσον μεγίστη ἀδικία εἶναι, ὅταν κανεὶς παραβαίη τὸν νόμον ποὺ τὸν προφυλάσσει, τὸν νόμον ποὺ δέν τὸν ἀφήνει νὰ ἀδικηθῇ, οὔτε ἀπὸ τοὺς πλησίον του, καὶ ἐμποδίζει τὴν κακίαν, ὅταν δείχνη ἀχαριστίαν πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τοῦ παρέχει τόσα πολλὰ ἀγαθὰ. «Καὶ δέν ἀπεμακρύνθη ἡ καρδιά μας ἀπὸ κοντά σου». Ἄλλος λέγει, «Δέν ἀπεχώρησε». «Καὶ δέν μᾶς ἄφησε νὰ παρεκκλίνωμεν ἀπὸ τὰς ὁδοὺς σου». Ἄλλος λέγει, «Δέν ἀνεκλήθησαν ἀπὸ ἐμᾶς αἱ ἐποικοδομητικαὶ ἐντολαὶ σου». Ἄλλος λέγει· «Καὶ δέν ἐστράφη ὀπίσω ἡ καρδιά μας καὶ δέν ἐξέκλιναν τὰ βήματά μας ἀπὸ τὰς ὁδοὺς σου».

Ἐκεῖνο ποὺ εἶπε προηγουμένως, αὐτὸ λέγει καὶ ἐδῶ, ὅτι οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἐξέκλιναν ἀπὸ τὰς ἐντολάς του ἂν καὶ εὐρέθησαν μέσα εἰς μίαν τόσοσιν μεγάλην τρικυμίαν κακῶν. Καλῶς δέ ὠμίλησεν ἔτσι. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ νόμος ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔτσι ἡ παρανομία μεταφέ-

γει, οὕτως ἡ παρανομία εἰς τὰ ὀπίσω μεθίστησι καὶ ὡσερ
 ὁ νόμος τὴν ὀρθὴν ὁδὸν βαδίζειν κελεύει, οὕτως ἡ παρανομία
 πρὸς τὴν ἔρημον καὶ ἄβατον τὸν ἄνθρωπον μεθίστησιν. Ὀδὸν
 οὖν τὸν νόμον φησὶν ἐνταῦθα. Τὸ δέ, «Ἐξέκλινας», ὅπερ οἱ
 5 ἄλλοι λέγουσιν, «Οὐδὲ μετεκλίθη τὰ ὑποθροῦντα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς
 ὁδοῦ σου», ὁ Ἐθραῖός γ' ἦσιν, «Οὐθαθεὶ ἄσουρειοῦ μενὶ ὄραχ'·
 εἰ δὲ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα βουλευθεῖη τις ἐρημνεῦσαι, καὶ
 οὐ κατὰ τοὺς ἄλλους, τό, «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ
 τῆς ὁδοῦ σου», τοῦτο ἐστίν, ὅτι ἀπόκτισας τοῦ νοῦ σου, καὶ ἐν
 10 ἄλλοιρίᾳ εἶναι πεποίηκας· ὅπερ οὐκ εἶα τὰς λαιρείας ἐπιτε-
 λεῖσθαι.

«Οὐ ἐταπεινώσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως». Ἄλλος φη-
 σὶν, «Αἰοκήτη». Ἄλλος, «Ἐν τόπῳ Σειρήνῳ». «Καὶ ἐπεκά-
 λυψεν ἡμᾶς οὐκὶ θανάτου». Ἄλλος λέγει, «Ἐπόμασας ἡμᾶς».
 15 Ἀὖτις μοι δοκεῖ ἡ ἀντιπόδοσις πρὸς τὰ ἄνω εἶναι, ἐν οἷς τὰ
 κακὰ διηγοῦνται λέγοντες, «Ἡ αἰσχύνῃ τοῦ προσώπου μου ἐ-
 κάλυψέ με, ἀπὸ φωτῆς ὀνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος»· «Ὅτι
 ἐταπεινώσας ἡμᾶς». Εἰ μέντοι πρὸς τό, «Ἐξέκλινας τὰς τρί-
 βους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», λάβοι τις αὐτό, ἐνταῦθα ἀκολου-
 20 θίαν ἔχει κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν εἰρήκαμεν. Δηλοῖ γὰρ πῶς ἐκ
 τῶν τρίβων αὐτῶν ἀπόσατο αὐτοῦς, τῆς πολιτείας λέγω καὶ
 τῶν νομίμων, τὸ εἰς τόπους ἐρήμων ἀπαγαγεῖν, καὶ μεταξὺ
 πολεμίων ἀφείναι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό, «Ἐκάλυψεν ἡμᾶς οὐκὶ
 θανάτου»· τοὺς κινδύνους λέγων τοῦ θανάτου ἰκτιστοῦς, καὶ
 25 ὧν πλησίον οἱ θάνηται, ὡσερ καὶ ὀδίνης θανάτου· καὶ πύ-
 λας ἄδου· ἡ Γραφή καλεῖ. Καὶ τὸ ἄφρυκτον τῶν δεινῶν διὰ

ρει εἰς τὰ ὀπίσω· καὶ ὁμως ὁ νόμος προστάσσει νὰ βαδίζωμεν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἔτσι ἡ παρανομία μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἔρημον καὶ ἀδιάβατον δρόμον. Ὁδὸν λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει τὸν νόμον. Τὸ δὲ «Ἐξέκλινας», πού οἱ ἄλλοι ἐξηγοῦν μὲ τὸ «Οὔτε μετεκλήθησαν αἱ ἐντολαὶ σου ἐκεῖναι πού συντελοῦν εἰς τὴν ἐποικοδόμησίν μας», ὁ ἑβραῖος τὸ λέγει «Οὐαθὲτ ἄσουρευουῦ μενή ὄραχ»· ἐάν δὲ θελήσῃ κανεὶς νὰ ἐρμηνεύσῃ σύμφωνα μὲ τοὺς ἐβδομήκοντα, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τοὺς ἄλλους, τὸ «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», σημαίνει αὐτό, ὅτι μᾶς ἀπεμάκρυνες ἀπὸ τὸν ναόν σου καὶ μᾶς μετέφερες εἰς ξένην χώραν, πρᾶγμα πού δέν ἐπέτρεπε τὴν τέλει τῶν λατρευτικῶν καθηκόντων.

«Διότι μᾶς ἐταπεινώσες εἰς τὸν τόπον τῆς κακοπαθείας μας». Ἄλλος λέγει «εἰς τόπον ἀκατοίκητον». Ἄλλος, «Εἰς τόπον Σειρήνων». «Καὶ μᾶς ἐσκέπασεν ἡ σκιά τοῦ θανάτου». Ἄλλος λέγει, «Ἐσκόρπισες γύρω μας φρίκην καὶ τρόμον». Αὐτὴ ἡ φράσις, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀποτελεῖ στροφὴν πρὸς τὰ προλεχθέντα, μὲ τὰ ὁποῖα περιγράφουν τὰς συμφορὰς των, λέγοντες, «Ἡ ἐντροπὴ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν μου, ἐξ αἰτίας τοῦ ὄνειδισμοῦ καὶ τοῦ χλευασμοῦ τῶν ἐχθρῶν μου». «Διότι μᾶς ἐταπεινώσες». Ἐάν ὁμως ἤθελεν ἐκλάβει κανεὶς αὐτό σύμφωνα μὲ τὸ «Ἀπεμάκρυνες τὰ βήματά μας ἀπὸ τὴν ὁδόν σου», τότε ἔρχεται εἰς πλήρη συμφωνίαν μὲ τὴν ἔννοιαν πού προανέφεραμεν. Διότι δείχνει πῶς ἀπεμάκρυνεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ὁδοὺς των, ἀπὸ τὸν τρόπον πού ἔζων καὶ ἀπὸ τὰς συνηθείας των, καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τόπους ἐρήμου καὶ τοὺς ἐγκατέλειψε μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν των. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Ἐκάλυπεν ἡμᾶς σκιά θανάτου»· ἐννοῶν τοὺς κινδύνους πού προκαλοῦν τὸν θάνατον, πλησίον τῶν ὁποίων εὐρίσκονται οἱ θάνατοι, καὶ τοὺς ὁποίους ἡ Γραφή ὀνομάζει ὠδῖνας θανάτου καὶ ἴπυλας Ἄδου. Καὶ ἀκόμη παριστᾷ ἐδῶ διὰ τῶν φράσεων τῆς σκιάς τῆς ἐπικαλύψεως

τε τῆς οικίας καὶ τῆς ἐπικαλύψεως ἐνταῦθα παρίσθῃσιν, οὐδὲ ἤντινα διάλωσιν εἴρωειν, οὐδὲ ἀναπνοὴν μικρὸν δυράμενα.

«Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ εἰ διεπειάσαμεν τὰς χεῖρας ἡμῶν πρὸς Θεὸν ἀλλότριον, οὐχὶ ὁ Θεὸς ἐκζητήσει ταῦτα; Ἀδὴς γὰρ γινώσκει τὰ κρύφια τῆς καρδίας». Τοῦτο οἰκειῶν εὐγνωμόνων, τὸ κακῶς πάσχοντας μένειν τὸν δεσπότην θεραπεύοντας ταῦτα φιλοσοφίας διδάγματα Ἐνταῦθα καὶ τοὺς ἀκούοντας παιδεύουσι, μὴ ἔποχρῆνεσθαι, ἀλλ' ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὸν Θεὸν θεραπεύειν. Οἶδε γὰρ, ἡοί, τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας. Ταῦτα δὲ λέγουσι φοβούμενοι αὐτοὺς, ὥστε μηδὲν λογίσασθαι ἀνάξιον Θεοῦ. Ὅρα καὶ τὴν ἐπίδοσιν ἀρετῆς πολλήν ἐπάγει γὰρ λέγων «Ὅτι ἔνεκέν σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλογίσθημεν ὡς πρόβυτα σφαγῆς». Μεγα μὲν γὰρ καὶ τὸ μένειν θεραπεύοντας τὸν Θεόν, καὶ μὴ πρὸς ἕτερον ἀποπηδῆσαι, τὸ δὲ πολλῶ μείζον, τὸ συνεχῶν θανάτων καὶ καθημερινῶν κινδύνων ἐπικειμένων διατηρεῖν τὴν τοιαύτην ἀγάπην. Καὶ ἐννόησον ὅσον φιλοσοφίας εἶδος ἐστίν, ὅπου γε καὶ ὁ Παῦλος ἀδιῶ κέχρηται, τὰς νικράδας τῶν ἀποστολικῶν κινδύνων ἀπαριθμούμενος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. Πόσων οὖν ἂν εἶεν ἄξιοι στεφάνων οὗτοι, ὅταν ἐν τῇ Παλαιᾷ φαίνωνται πρὸς τὸ μέτρον φθάσαντες τῶν ἐν τῇ Καινῇ ἀγωνισμάτων; Ὁ γὰρ φησὶν ὁ Παῦλος, «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω», τοῦτο καὶ οὗτοι, οὐχὶ τῇ πέτρᾳ, οὔτε τῷ τέλει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ. Διὰ τί δὲ φησὶν, «Ἐνεκέν σου»; Ὅτι ἐξῆν ἡμῖν, ἡοί, μετατάξασθαι, καὶ ἀφεῖναι τὴν πατρίαν πολιτεί-

45. Ῥωμ. 8, 36.

46. Α' Κορ. 15. 31.

τὸ ἀναπόφευκτον τῶν συμφορῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τερματισθοῦν οὔτε νὰ ἔχουν κάποια μικρὰν διακοπήν.

«Ἐὰν εἶχαμεν λησμονήσει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μας καὶ ἐὰν εἶχαμεν ὑψώσει ἱκετευτικὰ τὰ χέρια μας πρὸς ἕνον θεόν, δὲν θὰ μᾶς ἐζήτηι ὁ Θεὸς λόγον δι' αὐτά; διότι αὐτὸς γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῆς καρδίας μας». Αὐτὸ εἶναι γνώρισμα εὐγνωμόνων δούλων, τὸ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν κύριόν των ἂν καὶ κακοπαθοῦν, αὐτὰ εἶναι διδάγματα εὐσεβείας. Αὐτὰ διδάσκουν καὶ τοὺς ἀκροατὰς νὰ μὴ ὑποκρίνωνται, ἀλλὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν με ὅλην τὴν καρδίαν των. Διότι, λέγει, γνωρίζει ὁ Θεὸς τὰ ἀπόκρυφα τῆς διανοίας. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγουν διὰ νὰ φοβίσουν αὐτοὺς, ὥστε νὰ μὴ σκεφθοῦν τίποτε ἀνάξιον περὶ τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε καὶ τὴν μεγάλην ἐπίδοσίν των εἰς τὴν ἀρετήν· διότι προσθέτει τὰ ἐξῆς λόγια· «Διότι ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς μας πρὸς ἐσένα θανατούμεθα καθημερινά· ἐθεωρήθημεν ὡσὰν πρόβατα πρὸς σφαγὴν». Βέβαια εἶναι πολὺ σπουδαῖον τὸ νὰ παραμένουν λατρεύοντες τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ ἀποσκιρτήσουν πρὸς ἄλλον, ἀκόμη ὅμως πολὺ περισσότερον σπουδαῖον εἶναι, τὸ νὰ διατηροῦν αὐτὴν τὴν ἀγάπην παρὰ τοὺς συνεχεῖς θανάτους καὶ τοὺς καθημερινούς κινδύνους πού τοὺς περιέβαλλον. Καὶ ἀναλογίσου πόσον μέγαλον δεῖγμα εὐσεβείας εἶναι, ἀφοῦ καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ προβάλλει, ἀπαριθμῶν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν του τὴν πληθώραν τῶν ἀποστολικῶν κινδύνων⁴⁵. Πόσων λοιπὸν στεφάνων δὲν θὰ ἦσαν αὐτοὶ ἄξιοι, ὅταν φαίνωνται νὰ φθάνουν οἱ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης τὸ μέτρον τῶν ἀγωνισμάτων τῆς Νέας Διαθήκης; Διότι αὐτὸ πού λέγει ὁ Παῦλος, «Καθημερινὰ ἀποθνήσκων»⁴⁶, αὐτὸ παθαίνουν καὶ αὐτοί, ὄχι ὡς πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν. Διατί δὲ λέγει, «Ἐξ αἰτίας σου»; Διότι, λέγει, ἠμπορούσαμεν νὰ μεταπηδήσωμεν εἰς ἄλλην παράταξιν καὶ

ων καὶ εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀλλ' αἰρούμεθα πάσχειν κακῶς
μᾶλλον καὶ τὰ πατρῶα φυλάττειν, ἢ εἰσῆρης ἀπολαβεῖν μετὰ
τὸ τῶν πατρῶων ἐκπεσεῖν.

«**Ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς**». Οὕτως ἡμᾶς εὐκό-
5 λως, φησί, ἀναιροῦσιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐ-
τῶν ἐνδείκνυται. Ἄλλ' ὁμως οὕτως εὐκόλως προκειμένοι, μέ-
νομεν ἀπεριτρέπιον τὴν γνώμην ἔχοντες. Ἐνταῦθα καὶ τοῦ
Θεοῦ τὴν δύναμιν ἄξιον ἐκπλαγῆναι, ὅτι τοὺς οὕτω προκει-
μένους ὡς πρόβατα σφαγῆς διετήρησε, καὶ καθ' ἡμέραν ἀπ-
10 θνήσκοιτας οὐκ ἀγῆκεν εὐπεσεῖν εἰς θάνατον. «**Ἐξεγέσθητι,**
ἴνα τί ὑπνοῖς, Κόρυς;». Ἄλλος φησί, «**ἴνα τί ὡς ὑπνῶν εἶ;**».
Ἄλλος, «**Ἐξυπνίσθητι**». Ἄλλος, «**Ἐξύπνισσον**». Ἀνάστηθι,
καὶ μὴ ἀπόσῃ εἰς τέλος. ἴνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέ-
φεις;». Ἐτερος, «**Κρούπεις**». Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡ-
15 μῶν καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν;». Ἄλλος, «**Τῆς κακίας ἡμῶν;**».
Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι δύνασαι λῦσαι τὰ κακά οὐδὲ γὰρ
παρὰ ἀσθένειαν σὴν ταῦτα γίνεσθαι, ἀλλὰ παρὰ τὴν συγχώρη-
σιν. Ὑπνον γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἡσυχίαν φησί, καὶ ἀνάστασιν τὴν
ἀνταπόδοσιν, καὶ πρόσωπον τὴν ἀντίληψιν, τὴν πρόνοιαν. τὴν
20 κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν.

9. «**ἴνα τί ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡμῶν;**». Ὅρα πάλιν
ἐγνωμοσύνην. Οὐκ εἶπε, τῶν κατορθωμάτων, οὐκ εἶπε, τῆς
ἀπεριτρέπιου γνώμης, οὐκ εἶπε, τῆς ἐν πειρασμοῖς δοκιμασθεί-
σης ψυχῆς, ἀλλ' ὅτι μὲν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογοῦνται, ἐκεῖνα
25 τιθέασιν, ὅταν δὲ τὴν συμμαχίαν ζητῶσιν, ἀπ' ὧν οἱ κατάδικτοι,
ἀπὸ τούτων ἀξιοῦσι σώζεσθαι. Ἐπειδὴ δίκην ἔδοσαν, φησί.
ἐπειδὴ τὰ ἔσχατα πεπόνθησιν. Τοῦτο καὶ Παῦλος ποιεῖ πολλά-

νά ἐγκαταλείψωμεν τὸν τρόπον ζωῆς τῶν πατέρων μας καὶ νὰ εἴμεθα ἀσφαλεῖς, ἀλλὰ ἐπροτιμήσαμεν μᾶλλον νὰ ὑποφέρωμεν καὶ νὰ φυλάσσωμεν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, παρὰ νὰ ἀπολαμβάνωμεν εἰρήνην μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν μας ἀπὸ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν.

«Ἐθεωρήθημεν ὡσάν πρόβατα πρὸς σφαγὴν». Μὲ τόσην, λέγει, εὐκολίαν μᾶς φονεύουν. Ἐδῶ δὲ δείχνει καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ εἴμεθα τόσον εὐκοληλεῖα αὐτῶν, παραμένομεν ἀμετακίνητοι εἰς τὴν γνώμη μας. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι διεφύλαξεν αὐτούς, ἂν καὶ ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἔμπροσθεν αὐτῶν ὡσάν πρόβατα πρὸς σφαγὴν, καὶ μολονότι καθημερινὰ ἐπέβαιναν, δέν τοὺς ἄφησε νὰ πεθάνουν. «Σήκω ἐπάνω, διατί φαίνεσαι ὡσάν νὰ κοιμᾶσαι, Κύριε;». Ἄλλος λέγει, «Διατί φαίνεσαι ὡσάν κοιμώμενος;». Ἄλλος, «Ἔϋπνα». Ἄλλος, «Ἔϋπνισε». «Σήκω καὶ μὴ μᾶς ἀπομακρύνῃς ἀπὸ κοντά σου διὰ νὰ καταστραφῶμεν τελείως. Διατί στρέφεις ἀπὸ ἐμᾶς ἄλλοῦ τὸ πρόσωπόν σου;». Ἄλλος λέγει, «κρύπτεις». «Διατί λημονεῖς τὴν πτωχείαν καὶ τὴν θλίψιν μας;». Ἄλλος λέγει, «τὰ κακοπαθήματά μας;». Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς Ἐμπορεῖς νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τὰ κακά διότι αὐτὰ δέν γίνονται ἀπὸ ἰδικὴν σου ἀδυναμίαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδικὴν σου παραχώρησιν. Καθ' ὅσον ὕπνον ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν, καὶ πρόσωπον τὴν βοήθειαν, τὴν πρόνοιαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν.

9. «Διατί λημονεῖς τὴν ἀθλιότητά μας καὶ τὴν θλίψιν μας;». Πρόσεχε πάλιν εὐγνωμοσύνην. Δέν εἶπε, τὰ κατορθώματά μας, δέν εἶπε, τὴν ἀμετακίνητον γνώμην μας, δέν εἶπε, τὴν ψυχὴν μας ποῦ ἐδοκιμάσθη εἰς τοὺς πειρασμούς, ἀλλ' ὅταν μὲν ἀπολογοῦνται διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἐκεῖνα ἀναφέρουν, ὅταν ὅμως ζητοῦν τὴν συμμαχίαν, ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ προβάλλουν οἱ κατάδικοι. Ἐπειδὴ, λέγει, ἐτιμωρήθησαν, ἐπειδὴ ὑπέστησαν τὰ πιὸ φοβερὰ παθήματα. Αὐτὸ κάμνει πολλές φορές καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἄλλοι ἀπὸ

κας, καὶ ἕτεροι τῶν προφητῶν. Καὶ ταῦτα ἔλεγον οὗτοι, οὐδέ-
 πω περὶ γεέννης εἰδότιες οὐδέν, οὐδὲ περὶ βασιλείας, οὐδὲ τοι-
 αῦτα διδαχθέντες φιλοσοφεῖν, καὶ πάντα ἔφερον ραδίως. «Ο-
 5 τι ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐκολλήθη εἰς γῆν ἢ
 γαστήρ ἡμῶν». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἡ Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας
 ἡμῶν, τουτέστι, τῆς κακώσεως, λέγει λοιπὸν τὴν κάκωσιν.
 Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν ἀπολώλαμεν, καιρωσύνημεν, τῶν νε-
 κρωτῶν οὐδὲν ἔμεινον διακείμεθα.

Δικαίως δ' ἂν τις εἴποι καὶ τῶν τοῖς παροῦσι προστει-
 10 κότων τὴν ψυχὴν, εἰς χοῦν ταπεινωθῆναι, καὶ τῶν γαστρι-
 μάργων εἰς τὴν γῆν τὴν γαστέρα κεκολλῆσθαι. Καὶ γὰρ ὁ ἔ-
 ρωτι προσδεδεμένος, καὶ πρὸς τὸν πηλὸν κεχηνώς, καὶ τὴν
 ἀσώματον δύναμιν τὴν ἐν αὐτῷ καταδουλῶν τῇ σποδῷ, εἰκό-
 τως ἂν ταῦτα λέγοιτο πάσχειν. Τί γὰρ ἐστὶν ἄλλο κάλλος
 15 σώματος, ἀλλ' ἢ χοῦς καὶ πηλός; μᾶλλον δὲ τοῦτων εἰδεχθέ-
 στερον; Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, περιεργάζου τοὺς τάφους τῶν ἀνθρώ-
 πων, καὶ ὄψει τὸν πηλὸν καὶ τὴν κόνιν. Ὅταν γὰρ ἀποθῆται
 τὸ πρόσωπον τὴν παροῦσαν ζωὴν, τότε φαίνεται ὅπερ ἐστί
 μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς. Ὅταν γὰρ τὸ γῆρας ἐπέλθῃ,
 20 ὅταν ἡ νόσος ἐπισκήρῃ, τότε ὄψει τὸ φαινόμενον· πηλὸς γὰρ
 ἐστὶν ἀλλ' ὡς σοφὸς δημιουργός, καὶ ἐξ εὐτελοῦς ὕλης κάλ-
 λος ἀμήχανον ἐποίησεν ἐπιγενέσθαι, οὐχ ἵνα πορνεύσῃς, ἀλλ'
 ἵνα τῆς οἰκείας σοφίας ἀπόδειξίν σοι παράσχηται.

Μὴ τοίνυν ὑβρίσῃς τὸν τεχνίτην, μηδὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ
 25 τῆς σοφίας, ἀσελγείας καὶ πορνείας ὑπόθεσιν ποιῶ. Μέχρι
 τοσοῦτον θαύμαζε τὴν ὥραν, μέχρι τοῦ δοξάσαι τὸν τεχνίτην,

τούς προφήτας. Καί αὐτὰ τὰ ἔλεγον αὐτοί, μὴ γνωρίζοντες ἀκόμη τίποτε περὶ τῆς γεέννης, οὔτε περὶ τῆς οὐρανοῦ βασιλείας, καὶ οὔτε διδαχθέντες νὰ ἀντιμετωπίζουν αὐτὰ μὲ τέτοιαν φιλοσοφικότητα, καὶ ὅμως ὅλα τὰ ὑπέφερον μὲ γενναιότητα. «Διότι κατέπεσεν εἰς τὸ χῶμα ἡ ψυχὴ μας καὶ ἐκόλλησεν τὰ σπλάγχνα μας εἰς τὴν γῆν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Διατί λησμονεῖς τὴν ἀθλιότητά μας», δηλαδὴ, τὰ κακοπαθήματά μας, ἀναφέρει πλέον καὶ τὸ κακοπάθημά τους. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐχάθημεν, ἐτάφημεν εἰς τὴν γῆν, ἢ κατάστασίς μας δὲν εἶναι καθόλου καλυτέρα ἀπὸ τὴν τῶν νεκρῶν.

Δικαίως θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἶπῃ καὶ δι' ἐκείνους ποῦ λειώνει ἡ ψυχὴ των διὰ τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς, ὅτι κατέπεσεν αὐτὴ εἰς τὴν γῆν, καὶ διὰ τοὺς γαστριμάργους ὅτι ἐκόλλησεν ἡ κοιλία των εἰς τὴν γῆν. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποῦ εἶναι προσκολλημένος εἰς τὸν σαρκικὸν ἔρωτα καὶ εἶναι ἀπορροφημένος ἀπὸ τὸν πηλὸν καὶ ὑποδουλώνει εἰς τὴν στάκτην τὴν ἀσώματον δύναμιν ποῦ ὑπάρχει μέσα του, πολὺ εὐλογον θὰ ἦτο ἐὰν ἐλέγαμεν ὅτι πάσχει αὐτά. Διότι τί ἄλλο εἶναι τὸ κάλλος τοῦ σώματος, παρὰ χῶμα καὶ πηλός; μᾶλλον δὲ καὶ ἀκόμη πιὸ χειρότερον ἀπὸ αὐτά; Ἐὰν δὲ δὲν τὸ πιστεύης, ἐξέτασε τοὺς τάφους τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ ἴδῃς τὸν πηλὸν καὶ τὴν σκόνην. Διότι, ὅταν τὸ πρόσωπον χάσῃ τὴν παροῦσαν ζωὴν, τότε φαίνεται αὐτὸ ποῦ εἶναι· μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι, ὅταν ἔλθουν τὰ γηρατεία, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀσθένεια, τότε θὰ διαπιστώσης αὐτὸ ποῦ εἶναι πράγματι· διότι εἶναι πηλός. Ἄλλ' ὁ σοφὸς δημιουργὸς ἔκαμε καὶ ἀπὸ εὐτελεῆ ὕλην νὰ παραχθῇ ἀπερίγραπτον κάλλος, ὄχι διὰ νὰ πορνεύσης, ἀλλὰ διὰ νὰ σοῦ ἀποδείξῃ τὴν σοφίαν του.

Μὴ λοιπὸν ὑβρίσης τὸν τεχνίτην, οὔτε τὸ ἔργον τῆς σοφίας του νὰ τὸ κάμνης αἰτίαν ἀσελγείας καὶ πορνείας. Μέχρι τόσον μόνον θαύμαζε τὴν ὠραιότητα, μέχρι τὸ νὰ

περιαιτέρω δὲ μὴ προέλθῃς, τὸ πάθος ἀλείφω. Καλὸν τὸ ἔρ-
 γον οὐκοῦν τὸν ἐργασάμενον προσκυνεῖν, ἀλλ' οὐχ ὑβρίζειν
 χολῇ. *Εἶπες*, εἶπέ μοι, χρυσοῦν ἀνδριάντα τινὸς καὶ εἰκόνα θι-
 σιλιζιὴν λαβὼν, κατήσχυνε βορβόρω καὶ ἐτέροις τοιοῦτοις. οὐκ
 5 ἂν τὴν ἐσχάτην ἔδωκε δέκτην; *Εἶ* δὲ ὁ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις
 ἀγνώμων τοσαύτης ὑπεύθυνός ἐστι τιμωρίας, ὁ τὸ ἔργον τοῦ
 Θεοῦ τοσαύτη περιβαλὼν ἀτιμία, τί πείσεται, καὶ μάλιστα ὅ-
 ταν καὶ γυναῖκα ἔχων φαίνεται ὁ ταῦτα ποιῶν; *Μὴ* γάρ μοι
 λέγε τῆς φύσεως τὴν ἐπιθυμίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ γάμος ἐπε-
 10 τράπη, ἵνα μὴ πέρα τῶν οἰκείων ὅρων προβαίῃς. Θεά γάρ
 ἔσθαι ἄξιος ἔση τιμωρίας. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς καὶ τῆς ἀναπαύ-
 σεώς σου καὶ τῆς δόξης προσενόησεν, ἵνα καὶ ἐκλύσῃς τὴν λύπ-
 ταν τῆς φύσεως διὰ τῆς γυναικός, καὶ ἀκινδύνως τοῦτο ποιῆς,
 καὶ πάσης ἀπαλλαγῆς ἀσχημοσύνης. Σὺ δὲ τὸν οὖτω σου προ-
 15 νοῦντα ἐκ περιουσίας ὑβρίζεις;

Εἶπέ γάρ μοι, εἰ μὴ ἐβουλήθη νομοθετῆσαι γάμον, πόσην
 ἂν ὑπέσθης θίαν; πόσην κόλασιν; Δέον οὖν σε εὐχαριστεῖν καὶ
 δοξάζειν, ὅτι τὸ πλεον ὑπετέμετό σοι τῶν πόνων, παραμυθίαν
 οὐδ' τὴν τεχοῦσαν ἐπινοήσας, σὺ δὲ ἐνυβρίζεις ἀγρωμότως, καὶ
 20 ἀναισχυντεῖς, καὶ τοὺς κειμένους ὑπερβαίνεις ὅρους, καὶ τὴν
 ἑαυτοῦ καταισχύρεις δόξαν; Οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος
 καὶ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ βοῶντος, «Φεύγετε τὴν πορνείαν»;
 μᾶλλον δὲ τοῦ Χριστοῦ τοῦ τὴν ἐκείνου ψυχὴν κινδύντος; Τί
 καταμυθάνεις κάλλος ἀλλότριον; τί περιεοργάζῃ πρόσωπον οὐ
 25 πόν; τί φέρεθαι κατὰ κομητῶν; τί τοῖς δικτύοις ἐμβάλλεις οαι-

δοξάσης τὸν τεχνίτην, πὸ πέρα μὴ προχωρήσης, ἀφήνων τὸ πάθος νὰ σὲ κυριεύσῃ. Εἶναι καλὸν τὸ ἔργον· λοιπὸν πρέπει νὰ προσκυνῆς τὸν τεχνίτην του, ὄχι ὅμως καὶ νὰ τὸν ὑβρίζῃς. Ἐάν κάποιος, εἰπέ μου, ἀφοῦ ἔπαιρνε τὸν χρυσοῦν ἀνδριάντα κάποιου καὶ τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, τὴν ἀτίμαζε ρίπτων αὐτὴν μέσα εἰς τὸν βοῦρκον καὶ μὲ ἄλλους παρομοίους τρόπους, δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο μὲ τὴν πὸ χειροτέραν τιμωρίαν; Ἐάν δὲ ἐκεῖνος, πού δείχνει ἀχαριστίαν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τόσον μεγάλην τιμωρίαν, ἐκεῖνος πού ἀτιμάζει τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ μὲ τόσην ἀτιμίαν, τί θὰ πάθῃ, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸς πού κάμνει αὐτὰ συμβαίη νὰ εἶναι καὶ ἔγγαμος; Μὴ μοῦ προβάλλῃς βέβαια τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φύσεως. Διότι διὰ τοῦτο ἐπετρέπη ὁ γάμος, διὰ νὰ μὴ προχωρῆς πέρα ἀπὸ τὰ ἐπιτρεπτά ὅρια. Πρόσεχε λοιπὸν πόσον μεγάλης τιμωρίας ἄξιός θὰ εἶσαι. Διότι ὁ μὲν Θεὸς ἐπρονόησε καὶ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν φυσικῶν ὀρμῶν σου καὶ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειάν σου, ὥστε καὶ νὰ καταπραῦνης αὐτὸ ἀκινδύνως καὶ νὰ ἀποφύγῃς κάθε ἀσχημοσύνην, σὺ ὅμως ἀτιμάζεις ἐκεῖνον πού δείχνει δι' ἐσένα τόσην μεγάλην πρόνοιαν.

Διότι εἰπέ μου, ἐάν δὲν ἐνομοθετοῦσε τὸν γάμον, πόσην θίαν δὲν θὰ ὑφίστασο; πόσην κόλασιν; Ἐνῶ πρέπει λοιπὸν νὰ εὐχαριστῆς καὶ νὰ δοξάζῃς τὸν Θεόν, διότι σὲ ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κόπων, ἐπινοήσας ὄχι τυχαίαν παρηγορίαν, σὺ ὅμως τὸν ἀτιμάζεις μὲ πολλὴν ἀχαριστίαν καὶ διαπράττεις ἀσχημοσύνας καὶ υπερβαίνεις τὰς διατάξεις πού ἰσχύουν καὶ μειώνεις τὴν ἀξιοπρέπειάν σου; Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον πού λέγει καὶ σήμερα καὶ βροντοφωνάζει, «Ἀποφεύγετε τὴν πορνείαν»⁴⁷, μᾶλλον δὲ τὸν Χριστὸν πού κινεῖ τὴν ψυχὴν ἐκεῖνου; Διατί ἐξετάζεις τὸ ξένον κάλλος; διατί περιεργάζεσαι πρόσωπον πού δὲν εἶναι ἰδικόν σου; διατί ὀδηγεῖσαι πρὸς τὸν κρημνόν; διατί θέτεις τὸν ἑαυτὸν σου μέσα εἰς τὰ δίκτυα;

τόν; Τείχισόν σου τοὺς ὀφθαλμούς, περιφραξόν σου τὸ ὄμμα, τίθει νόμον τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ἐκουσον ἀπειλοῦντος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄρην ἐν ἴσῳ μοιχείας κρίνοντος. Τί τῆς ἡδονῆς ὄφειλος, ὅταν σκώληκα τίκη; ὅταν διηνεκῆ φόβον; ὅταν ἀθάνατον τῷ δράσαντι τιμωρίαν; Πόσῳ θέλιον μικρὸν ἀνασχόμενον τῆς βίας τῆς ἀπὸ τῶν ἡμετέρων λογισμῶν διαπαντός ἐν ἀνέσει εἶναι, ἢ ὀλίγα χαρισάμενον ταῖς ἀίοποις ἐπιθυμίαις ἀθάνατα τιμωρεῖσθαι;

«Μή, τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτως· οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοή, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν. Οἶδα πρὸς τίνας ὁ λόγος ἀποιεῖνται, οὐ πρὸς ἅπαντας· ἀλλ' ἐνθα ἂν εὗρη τὸ τραῦμα, ἐκεῖ ἐπάγει τὸ φάρμακον. Τί τὸν γάμον ὀβριζεις; τί τὴν εὐνήν ἀδικεῖς; τί τὸ τέλος τὸ σὸν ἐπηρεάζεις; τί τὴν δόξαν σου καταισχύνεις; Ἐκκορον τὸ πάθος, ἄνελε τὰς τρυφάς. Τρυφή καὶ μέθη πηγὰι πορνείας. Ἄν τῇ ἀνέσει μὴ χρῆση εἰς δέον, ἐπάγει σοὶ θλίψιν. Ἐκουσον τί ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι πορνεύσαντες, οἱ μὴ μεταλαβόντες σώματος Χριστοῦ, οἱ τραπέζης μὴ ἀπολαύσαντες πνευματικῆς. «Μηδὲ πορνεύωμεν, φησὶ καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες».

20 «Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου». Ἄλλος, «Στιῆθι ἀντιλαμβανόμενος ἡμῶν, καὶ ρῦσαι ἡμᾶς διὰ τὸ ἔλεός σου». Ὅρα ποῦ τὸν λόγον κατέκλεισαν μετὰ μυσία αὐτῶν κατορθώματα, πόθεν ἀξιοῦσι σώζεσθαι; Ἀπὸ ἐλέους, ἀπὸ φιλανθρωπίας, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ

25 Θεοῦ. Τί ἐστίν, «Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου»; Ἴνα μὴ αὐτὸ βεβηλώθῃ, ὃ καὶ αὐτὸς πολλάκις λέγει, ὅτι «Ποιῶ ἔνεκεν τοῦ

48. Ματθ. 5, 28.

49. Α' Βασ. 2, 24.

50. Α' Κορ. 10. 8.

Περιτείχισε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, περίφραξε τὸ βλέμμα σου, θέσε νόμον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς σου. Ἦκουσε τὸν Χριστὸν ποὺ ἀπειλεῖ καὶ ποὺ ἐξισώνει τὸ ἀκόλαστον βλέμμα μὲ τὴν μοιχείαν⁴⁸. Ποῖον τὸ ὄφελος τῆς ἡδονῆς, ὅταν γεννᾷ σκώληκα; ὅταν γεννᾷ αἰώνιον φόβον; ὅταν γίνεται αἰτία ἀθανάτου τιμωρίας εἰς τὸν δράστην τῆς; Πόσον προτιμότερον εἶναι, τὸ νὰ ἀπομακρύνῃς δι' ὀλίγων ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς σου τὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃς διὰ παντός ἀνεσιν, παρὰ δι' ὀλίγον ν' ἀφήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ κηριευθῇ ἀπὸ τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας καὶ νὰ τιμωρῆσαι αἰώνια;

«Μή, τέκνα, μὴ ἐνεργῆτε ἔτοι· δὲν εἶναι εὐχάριστα αὐτὰ ποὺ ἀκούω δι' ἐσᾶς»⁴⁹. Γνωρίζω πρὸς ποίους ἀπευθύνεται αὐτός ὁ λόγος· δὲν ἀπευθύνεται πρὸς ὄλους, ἀλλὰ ὅσον συμβῆ νὰ εὐρῆ τὸ τραῦμα, ἐκεῖ προσθέτει τὸ φάρμακον. Διατί ἀτιμάζεις τὸν γάμον; διατί ἀδικεῖς τὴν σύζυγον; διατί προσβάλλεις τὸ ἰδικόν σου μέλος; διατί κατασχύνεις τὴν ἀξιοπρέπειάν σου; Κόψε τὸ πάθος σου, ἀπόφυγε τὰς ἀπολαύσεις. Ἡ τρυφηλὴ ζωὴ καὶ ἡ μέθη εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς πορνείας. Ἦν τὴν ἀνεσιν δὲν τὴν χρησιμοποίησῃς ὅπως πρέπει, οὐ προσθέτει τὴν θλίψιν. Ἦκουσε τί ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἐπόρνευσαν, ποὺ δὲν μετέλαβον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ποὺ δὲν ἀπῆλυσαν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν. «Ἦς μὴ πορνεύωμεν», λέγει, «ὅπως ἐπόρνευσαν ὠρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔπεσαν εἰς μίαν ἡμέραν εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες»⁵⁰.

Σήκω, Κύριε, βοήθησέ μας καὶ ἐλευθέρωσέ μας διὰ τὸ ὄνομά σου». Ἄλλος· «Σήκω, Κύριε, καὶ βοήθησέ μας καὶ λύτρωσέ μας ἐξ αἰτίας τῆς εὐσπλαγχνίας σου». Πρόσεχε ποὺ ἐτελείωσαν τὸν λόγον· μετὰ τὰ ἀμέτρητα κατορθώματά των, ἀπὸ ποῦ ζητοῦν νὰ σωθοῦν; Ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνίαν του, ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τί σημαίνει, «ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου»; Διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ αὐτό, πράγμα ποὺ καὶ ὁ ἴδιος λέγει πολ-

ὀνόματός μου». Εἶδες ταπεινοφροσύνην καὶ συντριμμένην διάνοιαν; Καὶ πόθεν ἀξιοῦσι σωθῆναι; Ἀπὸ φιλιανθρωπίας, ἀπὸ ἐλέους· ὡς οἱ ἔσθημοι κατορθωμάτων, ὡς οἱ μηδέ τι ἔχοντες δικαίωμα σωτηρίας, καίτοι τοσοῦτοις κομῶντες πόνοις καὶ 5 κινδύνοις, εἰς τὸν Θεὸν τὸ πᾶν ἀνέφερον.

Τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ χάριτι μιμησώμεθα, καὶ δόξαν ἀγαπέμεν τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λές φορές, ὅτι «Αὐτό τὸ κάμνω διὰ τὸ ὄνομά μου». Εἶδες ταπεινοφροσύνην καὶ συντετριμμένην διάνοιαν; Καὶ ἀπὸ ποῦ ζητοῦν τὴν σωτηρίαν των; Ἐκ τῆν φιλανθρωπίας του, ἀπὸ τῆν εὐσπλαγχνίαν του ὡσάν νὰ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ καταρθώματα, ὡσάν νὰ μὴ ἔχουν κανένα δικαίωμα σωτηρίας, ἂν καὶ φέρουν μαζί των τόσους πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους, εἰς τὸν Θεόν τὸ πᾶν ἀποδίδουν.

Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ποῦ ζῶμεν μέσα εἰς τὴν χάριν, ἅς μιμηθῶμεν καὶ ἅς ἀναπέμψωμεν δόξαν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ*

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις					24
1	1	432, 434, 460	46	3	34
	2	122, 420, 434	49	7	68
	26	550	50	24-25	40
2	24	46, 210			
4	8	252			
	23	252			
6	2	144	3	6	292
	9	534	7	1	550
9	2	420	12	29	358
	5	476	14	15	586
11	7	390		21	552
12	1	652	15	14	358
13	5	652	20	13-14	102
14	17-20	574		15	160
15	13	414	28	5	24
23	6	152	29	1ε.	24
34	1	24	32	1	134
	1ε.	24		8	412
	2	72		10	54
	25	74		19ε.	398
	30	24		25ε.	252
37	2	82	33	13	592
	10	46		19	246
	31-32	10			
39	7-20	94			
45	3	82	14	23	638
	5	24	25	—	398

Ἐξοδος

Ἀριθμοὶ

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρὰν εἰς μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα πού εὐρίσκονται, εἰς δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς εἰς τὴν σελίδα.

	3	412	16	7	324
			17	17	290
	Λευιτικῶν			23	282, 290
			18	5	358
17	10	276		14	112
21	—	250		33	358
	Δευτερονόμιον			Βασιλειῶν Γ'	
3	26	298	3	11	298, 648
19	21	300	13	11	110
22	—	250	20	—	360
	10	276		Βασιλειῶν Δ'	
24	13	276	4	33-35	390
	Ἰησοῦς Ναυῆ		5	11	644
2	9	152		14	390
6	—	638	19	35	346
10	10-14	552	20	21	552
	Βασιλειῶν Α'			Παραλειπομένων Α'	
1-2	—	214	9	19-26	574
2	24	680	18	12	620
15	22	646		Παραλειπομένων Β'	
16	23	390	20	19	574
24	—	308		Ἰουδαίῳ	
	Βασιλειῶν Β'		7	—	642
8	13	620		Κριταί	
12	7-10	102	1	21	106
	11	104		Ψαλμοί	
	12	112			
13	—	280			
14	—	280			
	21ε.	308			
15	1ε.	112			
	12	282			

5	408		13	594
8	314	103	32	344
1	296	104	25	108
2	322	105	2	598
3	322		37	406
7	296	109	1	316
8	296	115	6	42
9	296		12	598
2	382	118	71	48
4-5	566		165	188
6	306	129	3	246. 600
18	382	138	5	638
3	388	142	2	246
5	418			
5	316			
7	562			
2-3	406	3	25-26	504
4	196	29	15	62
16	294	31	13-14	120
15	168		34	62
22	44		36	62
35-36	114	33	27	524
7	646	42	10	552
18	466			
4-5	592			
7	316			
10	208	4	9	238
18	646		18	530
1	588	5	17	460
2	292		18	460
2-3	336		19	460
27	106	9	9	414
34	456	20	9	246
5	550			
67	144			
13	294			
5	582	1	2	150
26	434			
11	888. 594			
12	388	4	7	208

Ἰδιότ.

Παρομίαι Σολομώντος

Ἐκκλησιαστικῆς

Ἄσμα Ἀσμάτων

Σοφία Σολομώντος			13-14	646
			15	118
2	14	218	6-7	408
16	18	216	7	408
			6	592
Σοφία Σειράχ			11	388
			26	366
12	10	472, 532	28	378
13	14	60	30	432
16	19	344	35	390
18	25	504	37	358
26	23	106	40	244
			46	406
			48	418
Ωσηέ			49	594, 596
4	2	406	50	390
10	12	158	52	386
11	9	244	53	408
			9	408
Αμώς			58	158, 328
			5	648
2	7	406	9	118, 468
5	21-23	646	59	366
	25	648	66	476
Ιωνᾶς				
3	4	352	2	560
			3	406
Αβδακοθμ			27-28	196
			5	404
13		528	6	646
			7	298
Μαλαχίας			16-17	244
			19	646
1	1	386	11	336
	12	388	12	244
			14	388
Ησαΐας			16	126, 468
			23	414
1	12	646	29	414

Ἰεζεκιήλ					
5	7	406	8	10	644
20	10	642		12	264
	25	648	10	38	200
22	27	406		41	32
36	22	410	15	14	406
				26-27	630
Δανιήλ					
	23	552		28	298
8	32	662	18	3	392
	37	662	19	23	490
6	2	516	21	15	390, 394
	22	572	23	8	414
7	9	316		37	594
9	23	414	24	2	410
				17	412
Βαροῦζ			25	15.	356
				1-13	262
				18ε.	356
				34-35	34
3	3	489		35-36	590
				40	32
Ματθαῖος				42	168
			27	5	360
3	12	348			
5	4	264	Μάρκος		
	20	302			
	22	160	5	1	486
	28	274, 680	7	33	644
	29	194			
	29-30	272	Λουκᾶς		
	37	212			
	39	368	2	10	422
	44	302	3	9	348
	45	550		24	264
6	12	138		28	142
	21	444		36	142
	23	148		39	406
7	8	474	10	19	294, 420
	11	156	11	2	648

5-8	31	648
8		650
12	3	200
13	1-4	356
16	—	262
	19	356
	23	544
	25	250
18	10ξ.	296
	14	298
22	23	412
23	21	408

Ἰωάννης

1	1	236
	3	434
3	14	462
	16	594
3	20	158
	29	206
5	14	110
	19	432
	23	434
	44	158
9	22	158
10	18	76
11	23	394
12	24	394
14	42	158
	12	550
	13	592
	23	200
15	1	78
	14	422
	25	310
16	20	328
	22	232
	33	328

Πράξις

1	18	360
5	1ξ.	356
	1-11	160, 254
	15	352
8	25	422
	27ξ.	648
10	4	138, 298, 648
13	6-12	160
	11ξ.	356
14	17	182
16	25	580
17	24	418
19	11-12	552
20	31	266
28	4	324

Ρωμαίους

1	7	190
	27	356, 384
2	12	250, 304
	14	304
	24	386
5	3-5	134
	11	658
8	26-27	586
8	27	356
	28	92
	36	672
9	20	328
10	3	222
	12	632
	15	208
11	33	594
	36	434
12	2	270
	18	310
	19	456

13	4	350
14	7	540
A' Κορινθίους		
1	9	484
2	9	176, 202, 594
3	1	158
	1-3	648
	2	158
4	4	246
5	2	502
	8	536
6	18	678
	19	550
	19-20	540
7	7	124
9	12	630
	14	302
	18	302
	25	238
10	1-5	356
	8	680
	11	646
11	3	46
	31-32	166
13	11	202
15	26-28	382
	33	536
B' Κορινθίους		
3	10	422
	18	422
4	17-18	194
5	3	636
	20	598
6	11	588
9	15	594
11	2	206

A' Θεσσαλονικεῖς		
4	15	464
5	3	358
5	16-17	232
Γαλάτας		
3	28	344
Ἐφεσίους		
1	21	598
	22	382
2	6	550
4	11	390
	13	202
	19	268
5	18	580
	19	580
	27	208
	32	210
6	12	270
	14	208
	15	208
Φιλιππησίους		
2	17-18	232
4	10	630
Κολοσσαεῖς		
3	9	538
A' Τιμόθεον		
2	8	476
	14	252

Β' Τιμόθεον			11	13	22, 40
				16	214
1	1	434		21	48
4	8	236		22	96
				25	588
Φιλήμονα			12	6	326
				27	590
7-9		630		22	474
Έδραίους			Α' Πέτρου		
3	17	638	5	8	294
4	13	338	Ίακώβου		
5	10	574	1	6-8	570
	11	158			
10	24	534			
	28-29	248			

2. Εύρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

Ἄβερσαλώμ 100. 104. 106. 112.
114. 116. 278. 288. 290. 306.
358. 368. 370.

Ἄβραάμ 52. 54. 60. 152. 154.
250. 292. 534.

ἀγαθότης 222. 262.

ἀγαλλίασις 450. 562. 566. 568.

ἀγανάκτησις 162. 342.

ἀγάπη 32. 56. 64. 86. 124. 208.
274. 330. 534. 542. 582. 588.
586. 608. 612. 618. 630. 672.

ἄγγελος, -οι 234. 346. 552. 596.
612.

ἀγιασμῶς 578.

ἄγνοια 456.

ἀγνεία 102.

ἀγνωμοσύνη 176. 238.

ἀγριότης 518.

ἀγρυπνία 266.

ἀγωνία 362. 656.

Ἄδὰμ 108. 154. 252. 420. 422.
548.

ἄδεια 326.

ἄδης 12. 88. 262. 488.

ἀδηφαγία 580. 582.

ἀδικία 72. 90. 122. 300. 302.
354. 362. 364. 468. 372. 402.
502. 510. 512. 668.

ἀθανασία 524. 526. 612.

ἀηδία 192.

ἀδλιότης 500.

- αἰωνία 10. 12. 92. 146. 176.
 360. 442. 480. 612. 614.
 Αἴγυπτος, -οι 20. 26. 88. 94.
 108. 152. 346. 478. 480. 652.
 Αἴγυπτος 8. 10. 12. 14. 16. 18.
 24. 26. 34. 36. 38. 50. 82.
 84. 86. 88. 94. 134. 154. 400.
 402. 414. 588. 638. 640.
 αἰδῶς 280.
 αἶμα, -τα 78. 210. 218. 220. 248.
 270. 276. 304. 406. 412. 476.
 558.
 αἰσχίνη 264. 378. 484. 520. 568.
 656. 660. 666. 670.
 αἰχμαλωσία 400. 410. 412.
 ἀκαθαρσία 542.
 ἀκακία 322. 324.
 ἀκολασία 378.
 ἀκόλαστοι, -οι 524.
 ἀλαζονεία 136. 426. 498. 560.
 562.
 ἀλαζόν, -ες 524.
 ἀληθών, -ες 240. 582.
 ἀλήθεια 38. 146. 208. 228. 332.
 386. 396. 430. 508. 534. 536.
 634. 636.
 ἀλλοίωσις 608.
 ἀλογία 334. 442.
 ἀλουργίς 616.
 ἁμαρτήμα, -τα 60. 70. 74. 108.
 138. 166. 168. 248. 252. 262.
 270. 274. 276. 298. 300. 340.
 342. 398. 402. 404. 408. 410.
 414. 418. 440. 492. 500. 526.
 570. 598. 636.
 ἁμαρτία, -αι 42. 44. 60. 90. 104.
 106. 110. 166. 248. 252. 258.
 260. 270. 342. 398. 420. 424.
 426. 488. 510. 542. 556. 560.
 562. 570. 600. 612. 646.
 ἁμαρτολόγ, -οὶ 42. 44. 136. 486.
 488. 496. 498. 502. 510. 516.
 518. 520. 526. 530. 532. 660.
 668.
 ἁμιυβή, -αὶ 30. 32. 34. 44. 46.
 94. 96. 178. 310. 204. 280.
 376. 526. 552. 574. 590. 618.
 Ἄμωραϊσος, -οι 66.
 ἀνασθησία 346. 436. 554.
 ἀναισχυντία 276. 394. 406. 414.
 ἀναληγσία 514.
 Ἄνεκνιάς 356.
 ἀνάστασις 74. 88. 262. 376. 390.
 674.
 ἀνδροπόδα 176.
 ἀνδρεία 124.
 ἀνδροφονία 490.
 ἀνεξικακία 8. 90. 96. 506. 510.
 ἄνεσις 172. 326. 328. 478. 480.
 482. 680.
 Ἄννα 126. 214.
 ἄνοια 404. 406. 446. 502. 504.
 540. 562.
 ἀνομία 114. 216. 218. 220. 246.
 270. 296. 362. 408. 570. 600.
 ἀνοχή 464.
 ἀνταπόδοσις 670. 674.
 ἀντίδοσις 110. 326.
 ἀντίληψις 174. 470. 544. 652.
 ἀντιμυσθία 356. 484.
 Ἄντιόχος 620. 624.
 ἀνυπερθεσία 316.
 ἀνομιαλία 490.
 ἀπάθεια 244. 422.
 ἀπανθρωπία 276. 460.
 ἀπάτη 10. 248. 634.
 ἀπέχθεια 286. 330.
 ἀποδημία 446. 466. 588.
 ἀπόλαυσις 176. 608.
 Ἄπολλον 184.

ἀπολογία 392. 508.
 ἀπόνοια 426. 426. 468. 458. 498.
     500. 514. 540. 542. 560. 614.
     660.
 ἀποστασία 560.
 ἀπόστολος, -οι 42. 310. 390. 392.
     404. 412. 470. 484. 620. 626.
 ἀποστραφή 558.
 ἀπώλεια 108. 198. 346. 458. 460.
     500. 508. 542.
 ἄρα 74. 503.
 Ἀραβία 406.
 Ἄραφ, -ρες 666.
 ἀργία 168. 646.
 ἀρετή 36. 42. 44. 46. 52. 54.
     58. 60. 62. 70. 90. 96. 108.
     126. 136. 156. 166. 168. 170.
     174. 188. 194. 196. 198. 204.
     206. 218. 220. 224. 226. 234.
     270. 272. 274. 280. 284. 296.
     300. 302. 318. 324. 328. 330.
     334. 354. 362. 372. 376. 378.
     380. 466. 486. 490. 498. 500.
     514. 534. 536. 538. 550. 556.
     626. 628. 652. 654. 672.
 ἀρμονία 640.
 ἀρπαγή 228. 446. 490.
 ἀρρενομιξία 276.
 ἀρρωστία 236. 468. 482. 514.
     612. 616.
 ἀσθένεια 94. 146. 230. 298. 488.
     504. 510. 660.
 ἀσφλγεια 258. 266. 268. 676.
 Ἄσηρ 80.
 ἀσφάλεια 236. 238. 270. 288.
     358. 466. 470. 478. 514. 518.
     570. 580. 640.
 ἀσχημοσύνη 678.
 ἀσωτία 580.
 ἀτυμία 238. 308. 604. 678.

ἀτοπία 326.
 αὐτονομία 492.
 ἀφέλεια 250.
 ἀφθαρσία 202. 238.
 Ἄχαάβ 362.
 Ἄχιτόφελ 282. 286. 288. 290.
     358. 368. 370. 374.

B

Βαβυλῶν 152. 400.
 Βάλλα 70.
 βασιλεία 34. 56. 76. 84. 176.
     200. 204. 316. 336. 354. 376.
     512. 636.
     βασιλεία τῶν οὐρανῶν 302.
     392. 612.
 βδέλυγμα 20.
 βδελυγμία 228.
 Βελφρεγῶν 398. 412.
 Βενιαμίν 84. 106.
 Βηθλεὲμ 50.
 βία 112.
 βλάβη 194. 196. 272. 230. 240.
     266. 578.
 βοήθεια 336. 338. 468. 490. 512.
     518. 548. 622.
 βόρβορος 442. 446. 580.
 βρογμός 264.

Γ

Γὰδ 80.
 γαλήνη 12. 160. 268. 560.
     618.
 γάμος 204. 460. 678. 680.
 γαστρομαργία 220.
 γαστρομαργός, -οι 378. 552.
 Γεδεὼν 642.
 γέεννα 142. 160. 220. 336. 354.

356. 380. 500. 542. 544. 676.
 γέλωσ 266. 378. 580.
 Γεσέμ 22.
 γήρας 206. 234. 280. 612. 676.
 γνώσις 158. 188. 202. 436. 594.
 γόης 396.
 Γραφή, -αι, θεία Γραφή 18. 24.
 76. 102. 104. 106. 488. 534.
 630. 640. 670.

Δ

Δάθαν 114.
 δαιμόνιον 406.
 δαίμων, -ες 142. 190. 240. 294.
 382. 386. 390. 454. 552. 578.
 580. 582. 598.
 δάκρυ, -α 254. 262. 266. 280.
 296. 570. 612.
 Δάν 80.
 Δανιήλ 110. 316. 400. 414. 484.
 552. 656. 666.
 δάνεισμα 266.
 Δανίδ 22. 100. 102. 104. 110.
 112. 114. 118. 124. 200. 208.
 236. 252. 278. 280. 282. 284.
 290. 302. 324. 358. 370. 390.
 406. 408. 440. 480. 516. 554.
 570. 576. 582. 584. 592. 610.
 δαημίλεια 272.
 δέησις 214. 270.
 δειλία 88.
 δεινά 480. 482. 582. 660. 662.
 666. 670.
 δεισιδαμονία 640.
 δεσιωτήριον 606.
 Δεσπότης 154. 234. 388. 400.
 402. 412. 428. 430. 450. 516.
 540. 542. 546. 552. 562. 570.
 διάβολος 114. 130. 142. 190.

212. 240. 294. 366. 442. 452.
 462. 478. 544. 580. 582. 656.
 διάθεσις 272. 472. 478. 606.
 διαθήκη 304.
 διαίτα 260.
 διαλογισμός, -οί 476. 500.
 διαφθορά 354. 482. 486. 498.
 504.
 διάχυσις 468.
 δικαιοζωία 354. 374.
 δίκαιον 322. 324. 330. 332. 334.
 456. 532.
 δικαιοσύνη 120. 122. 124. 136.
 138. 154. 156. 158. 166. 168.
 170. 222. 224. 226. 236. 238.
 246. 296. 302. 316. 322. 324.
 328. 372. 382. 408. 410. 458.
 462. 464. 528. 530. 532. 648.
 656.
 δικαίωμα, -τα 562. 570.
 δίκη 164. 166. 246. 248. 250.
 456. 482. 486. 488. 492. 496.
 500. 506. 526. 528. 640. 660.
 678.
 δόγμα 614. 642.
 δόλος 74. 358. 362. 364. 504.
 506. 520. 540. 642.
 δόξα 36. 62. 64. 96. 122. 150.
 158. 172. 194. 198. 204. 210.
 224. 236. 238. 240. 276. 304.
 306. 312. 316. 318. 380. 420.
 422. 424. 438. 458. 514. 524.
 530. 532. 546. 552. 572. 592.
 604. 606. 608. 610. 612. 618.
 622. 658. 678. 680. 682.
 δοξολογία 390. 454.
 δουλεία 24. 36. 84. 90. 94. 96.
 362. 367. 368. 400.
 δύναμις 150. 182. 256. 390. 410.
 432. 454. 516. 542. 586. 598.

674. 676.
 δυναστεία 150. 176. 180. 188.
 224. 234. 238. 280. 522. 524.
 616.
 δυναμειρία 284. 504.
 δυναπραγία 492. 604.
 δυναρχία 574.
 δυνασμία 228. 442.
 δυνασμία 424. 446. 594. 628.

E

Ἐβραῖος, -οι 316. 320. 340. 354.
 458. 488. 546. 548. 658. 666.
 670.
 ἔγκαταλείψω 400. 558. 560.
 ἔγγλημα 144. 182. 184. 584.
 ἔγγραμμα 122. 524. 552.
 Ἐξεκίαζ 466. 480. 646.
 ἔθωξ 586.
 εἰδωλολάτρηξ 404.
 εἰδωλολατρία 402.
 εἰδωλον, -α 30. 34. 106. 182.
 216. 388. 402.
 εἰρήνη 358. 530. 582. 612. 674.
 ἑκατόνταρχος 646.
 ἑκκλησία 170. 204. 206. 210.
 212. 222. 474. 476.
 ἑκκληξίς 210. 592.
 ἑλενησμένη 38. 138. 168. 326.
 470. 632. 636.
 ἔλεος 221. 236. 246. 254. 260.
 280. 480. 564. 566. 570. 656.
 680.
 ἑλευθερία 308. 398. 484. 626.
 658.
 ἑλισσαῖος 390.
 ἑλλην, -ες 150. 222.
 ἑλίς 40. 66. 94. 134. 146. 156.
 172. 174. 176. 178. 186. 198.

206. 224. 238. 260. 290. 376.
 470. 472. 516. 518. 524. 530.
 564. 566. 606. 618. 624.
 ἑλώμα 160.
 ἑμῶρ 72.
 ἔνδεια 504.
 ἐνθύμημα 164.
 ἐντολή, -αὶ 200. 420.
 ἐντροπή 666.
 ἐξομολόγησις 264. 440.
 ἔξουσία 76. 78. 82. 270. 424.
 598. 630. 654.
 ἐξώλεια 504.
 ἐπαγγελία 18. 40. 62. 260. 298.
 638.
 ἔπαινος, -οι 478.
 ἔπαροις 562.
 ἐπήρεια 172. 256.
 ἐπιβουλή 58. 484. 488. 496. 506.
 530. 598.
 ἐπίδειξις 214.
 ἐπίεικεια 130. 220. 398. 524. 612.
 674.
 ἐπιθυμία 72. 84. 134. 146. 164.
 188. 190. 258. 260. 268. 374.
 480. 496. 498. 512. 530. 618.
 678. 680.
 ἐπιμέλεια 512.
 ἐπιτήδευμα, -τα 476. 480.
 ἐπιτήρησις 144.
 ἐπιφάνεια 454.
 ἐπιφοίτησις 636.
 ἐργασία 170.
 ἔρις 648.
 ἔριος 132. 178. 188. 214. 280.
 328. 444. 452. 586. 688. 590.
 596. 602. 606. 610. 612. 676.
 ἔρις 252.
 εὐαγγέλιον 208. 302. 354. 412.
 εὐαρέσκεια 236.

εὐγένεια 62.
 εὐγνωμοσύνη 14. 52. 418. 466.
     518. 564. 566. 572. 674.
 εὐδοκίμῃσις 194. 604.
 εὐεργεσία 30. 54. 92. 94. 146.
     306. 308. 322. 384. 388. 392.
     412. 418. 420. 440. 452. 476.
     480. 486. 568. 570. 572. 590.
     592. 596. 598. 600. 628.
 εὐεργετήματα 290. 568. 598.
 εὐήμερία 12. 132. 172. 190. 262.
     336. 440. 456. 468. 478. 492.
     496. 502.
 εὐθυμία 16.
 εὐθύνη 164. 492.
 εὐθύτης 528.
 εὐζωλία 288. 466. 654.
 εὐζωμία 264.
 εὐλόγεια 124. 252. 280. 608.
     616.
 εὐλογία 48. 50. 54. 56. 58. 68.
     70. 74. 82. 84.
 εὐμένεια 564.
 εὐμηχανία 368.
 εὐνοια 52. 74. 96. 284. 520.
     546. 554.
 εὐναιδία 178.
 εὐπραγία 150. 284. 324. 326.
     480. 504.
 εὐπρέπεια 238. 592.
 εὐσέβεια 42. 160.
 εὐσπλαγχνία 596.
 εὐταξία 152. 208. 596. 640.
 εὐτέλεια 32. 122. 262. 664.
 εὐταμία 130. 320. 542. 634.
 εὐφροσύνη 14. 20. 140. 174. 176.
     180. 182. 232. 264. 266. 538.
     562. 566. 568.
 εὐχαριστία 14. 36. 216. 236. 254.
     320. 440. 442. 570. 568.

εὐχή, -αὶ 14. 124. 136. 138. 140.
     214. 216. 230. 260. 470. 476.
     478. 582. 584. 586. 622. 652.
     668.
 εὐωδία 296.
 Ἐφραΐμ 50. 52. 54. 56. 64. 68.
 Ἐφρών 84.
 Ἐχθρα 310. 312. 556.

Z

Ζεβουλὸν 78.
 Ζαχαρίας 44.
 Ζεὺς 182. 184.
 ζῆλος 410. 628. 648.
 ζηλοτυπία 582.
 ζῆμία 442. 514. 563. 598.
 ζῶα 568.
 ζωή 176. 264. 270. 306. 542.
     598. 608. 612. 618.

H

ἡδονή 8. 10. 18. 20. 60. 86. 134.
     150. 172. 192. 220. 230. 232.
     264. 266. 330. 368. 378. 446.
     450. 452. 578. 606. 618. 628.
 ἡδυσπάθεια 146.
 ἡιρήνη 178. 186. 188. 190. 192.
     208.
 ἡμερότης 230. 354.
 Ἡρωδιάδα 218.
 Ἡσαΐας 158. 238. 358. 386. 408.
     648.
 ἡσυχία 164. 268. 640. 674.

Θ

θάνατος 14. 24. 26. 40. 46. 88.
     90. 234. 262. 266. 274. 344.

350. 358. 370. 374. 376. 378.
 408. 420. 422. 424. 446. 468.
 478. 480. 488. 552. 558. 560.
 562. 568. 612. 670. 672. 674.
 θαῦμα 592.
 θεῖον 14.
 θέλημα 644.
 θεογονοσία 150. 152. 154. 156.
 172. 486. 628.
 Θεός 14. 16. 18. 24. 26. 32.
 36. 82. 90. 92. 94. 96. 102.
 104. 106. 108. 110. 112. 114.
 116. 118. 120. 222. 224. 126
 128. 130. 134. 138. 140. 142.
 144. 146. 150. 152. 156. 158.
 160. 162. 168. 170. 172. 174.
 178. 180. 182. 184. 186. 188.
 190. 194. 196. 200. 202. 214.
 216. 218. 220. 222. 224. 226.
 230 234. 236. 238. 240. 242.
 244. 248. 256. 260. 262. 266.
 268. 272. 278. 280. 282. 284
 286. 290. 292. 296. 298. 300.
 314. 316. 318. 320. 324. 326.
 328. 332. 336. 338. 340. 342.
 344. 346. 448. 350. 352. 366.
 368. 370. 372. 374. 376. 378.
 382. 384. 386. 390. 396. 398.
 400. 402. 406. 410. 416. 418.
 420. 422. 424. 426. 432. 434.
 440. 442. 444. 450. 452. 454
 456. 458. 468. 470. 472. 476.
 478. 480. 482. 486. 488. 490.
 492. 498. 500. 502. 506. 508.
 512. 514. 518. 520. 522. 524.
 526. 528. 530. 532. 536. 542.
 544. 546. 548. 550. 552. 554.
 556. 558. 560. 564. 566.
 570. 572. 574. 576. 578. 580.
 582. 584. 586. 588. 590. 592.

594. 596. 598. 600. 602. 604.
 606. 608. 610. 612. 614. 616.
 620. 622. 624. 626. 628. 632.
 636. 638. 640. 642. 644. 646
 652. 656. 658. 660. 668. 672.
 674. 678. 680. 682.
 Θεσσαλονίκη 630.
 ἠσαυρός 444. 470. 588. 608.
 614.
 ἠλίφης 130. 132. 134. 144. 194.
 254. 284. 296. 326. 328. 330
 412. 454. 468. 480. 494. 506.
 604. 606. 674. 680.
 ἠόρουτος 268. 278.
 ἠοῦρες 188.
 ἠοῦρος 254. 264. 546.
 ἠοῦρια 386. 580.
 ἠοῦρος 72. 74. 142. 146. 160. 242.
 244. 246. 258. 266. 268. 288.
 296. 306. 312. 314. 346. 352.
 360. 362. 408. 428. 498. 530.
 618.
 ἠοῦσία 14. 166. 168. 170. 222.
 232. 240. 250. 356. 372. 486.
 646.
 ἠοῦσαστήριον 170. 412.
 |
 Ἰακώβ 8. 10. 16. 18. 22. 26.
 34. 38. 46. 48. 64. 68. 74.
 82. 84. 152. 154. 292. 654.
 Ἰάκωβος 128.
 Ἰεζεκιήλ 400. 640. 648.
 Ἰεμενὲ 278.
 Ἰερεμίης 196. 298. 400. 404.
 412. 460.
 Ἰερμῶς, -εῖς 28. 30. 32. 34.
 Ἰερυζώ 638. 642.
 Ἰερουσαλίμ 274.

ἱερωσύνη 34. 396. 400.
 ἰκετεῖα 468. 470. 566. 586.
 Ἰνδός, -οὶ 188.
 Ἰουδάνης 54. 658. 644.
 Ἰουδαῖος, -οὶ 76. 132. 152. 158.
     178. 184. 222. 242. 248. 252.
     276. 296. 298. 328. 348. 386.
     390. 416. 430. 432. 436. 474.
     478. 484. 486. 588. 650. 680.
 Ἰουδαῖς (προδότης) 274. 370.
 Ἰουδαῖς (οὐδὲ Ἰακώβ) 74. 76.
     102.
 Ἰουδαῖς 14. 52. 54. 154.
 Ἰουδαῖν 16. 18. 38. 40. 46. 48.
     56. 64. 66. 74. 80. 80. 82.
     94. 96. 102. 644.
 Ἰσραηλίτης, -οὶ 152.
 Ἰσάχαρ 80.
 Ἰσαὰκ 112. 116.
 Ἰωάννης (βαπτιστῆς) 218.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 206.
     208. 594.
 Ἰσὶν 120. 236. 240. 324. 336.
     470. 504.
 Ἰωνᾶς 154.
 Ἰωσήφ 8. 10. 12. 16. 18. 20.
     22. 24. 26. 28. 30. 36. 38.
     46. 48. 50. 52. 54. 56. 64.
     66. 68. 80. 82. 84. 86. 88.
     90. 94. 96. 108. 368.

Κ

Καθάρα 408.
 Κἀθ' 252.
 κακία 20. 112. 144. 146. 162.
     198. 204. 216. 222. 224. 230.
     236. 266. 272. 274. 276. 284.
     294. 304. 312. 314. 324. 330.
     332. 334. 354. 356. 360. 362.

380. 404. 406. 410. 428. 450.
 478. 480. 482. 486. 488. 490.
 496. 500. 502. 526. 528. 536.
 538. 540. 560. 668.
 κακουργία 58. 62. 66.
 κακουχία 94.
 κάκωσις 322. 670.
 κάλλος 208. 210. 236. 592. 610.
     676. 678.
 κάλλωπιμος 640.
 κατηλεία 444
 καρδία 130. 146. 148. 162. 164.
     166. 174. 176. 180. 182. 202.
     228. 246. 312. 336. 338. 440.
     444. 476. 490. 500. 508. 512.
     516. 538. 540. 560. 566. 580.
     584. 586. 594. 668. 672.
 κατάγνωσις 30. 440. 612.
 καταδίκη 360. 420.
 κατακλισημὸς 152.
 κατάνυξις 168. 254. 586. 608.
 κατάρτα 70.
 καταρρόνησις 32.
 κατηγορία 94. 138.
 καύχημα 658.
 κενοδοξία 312. 370. 514. 614.
 κέρδος 166. 264. 444. 452. 454.
     476. 492. 578. 628.
 κηδεῖα 42.
 κηδεμονία 54. 150. 160. 172.
     174. 178. 418. 424. 426. 430.
     438. 458. 476. 540. 542. 558.
     596. 628. 674.
 κινάωμιον 646.
 κίνδυνος 58. 60. 258. 282. 292.
     368. 482. 488. 620. 626. 660.
     670. 672. 682.
 κλαυθμὸς 264. 270. 272.
 κληρονομία 56. 68. 200. 202. 204.
     206. 210. 212. 652.

κληρονομία 572.
 κλοπή 406.
 κοινωνία 422. 434.
 κολακεία 362.
 κόλαξι, -κες 496.
 κόλασις 168. 220. 248. 250. 252.
     256. 260. 306. 316. 326. 330.
     342. 344. 348. 352. 354. 356.
     378. 398. 412. 420. 464. 486.
     488. 490. 496. 514. 526. 532.
     542. 556. 564. 606. 612. 678.
 Κορίνθιος, -οι 502. 558. 588.
 Κορινθίος 138. 298. 648.
 κόρυζα 206.
 κραυγή 211. 214. 272. 476.
 κρίμα 318. 484. 486. 502.
 κρίσις 322. 328. 462. 464. 494.
     500. 636.
 κρίσις μέλλουσα 260.
 Κύριος 36. 96. 102. 116. 166.
     192. 198. 210. 212. 214. 218.
     220. 224. 230. 236. 240. 246.
     254. 256. 260. 262. 270. 272.
     276. 278. 290. 292. 296. 298.
     314. 318. 322. 324. 326. 372.
     380. 382. 384. 388. 390. 96.
     424. 430. 434. 440. 458. 464.
     466. 472. 474. 478. 484. 486.
     492. 494. 496. 498. 508. 512.
     516. 518. 524. 528. 530. 532.
     534. 536. 540. 542. 544. 546.
     548. 552. 554. 558. 562. 568.
     570. 572. 576. 580. 582. 594.
     598. 600. 616. 618. 630. 674.
     680.

Λ

λάβαν 24.
 Λάζαρος 544.

λαμπαργία 478.
 Λάμψ 252.
 λαμπρότης 588. 612.
 λατρεία 584. 670.
 λείψανον, -α 40.
 λέπρα 644.
 λεπρός, -οί 390.
 Λευ 24. 66. 72.
 Λευίτης, -αι 640.
 λήθη 554. 556. 558.
 λήρος 404.
 ληστής, -αί 44. 58. 366. 506.
     530. 598.
 λίβανος 646.
 Λίβανος 114.
 λιμός 214. 504. 518. 552. 518.
 λογισμός 148. 164. 258. 446.
     584.
 λουδοβία 612.
 Λουζᾶ 48. 52.
 λυμή 194. 196. 366. 568.
 λύσσα 678.
 Λύτ 534.

Μ

μαργαρίτα 482.
 Μακκαβαίος 620.
 μακροθυμία 96. 316. 340. 348.
     492. 506. 508. 510. 574. 600.
 Μανασσής 50. 52. 54. 56. 64.
     68.
 μανία 378. 396. 404. 492. 494.
     498. 542. 562.
 Μαρία 432.
 μάστιξ 606.
 ματαιότης 148. 150. 196.
 Μαῦρος, -οι 188.
 μεγαλαυχία 564.
 μεγαλοπρεπεία 592.

μεγαλωσύνη 460. 474. **562.**
 μέθη 580. 582.
 Μεγλισεδέκ 154. 574.
 μελωδία 582.
 μέριμνα 558.
 μετόνοια 262. 266. 268. 270.
 272. 332. 340. 374. 464. 476.
 488. 506. 510. 620.

μετεωρισμός 498.

μήνις 74.

μιαφρονία 72. 406.

μικροψυχία 40.

μισθός 440.

μίσος 108. 220. 242. 286.

μοιχεία 274. 404. 406. 682. 680.

μοιχός, -οί 182. 378. 530.

Μονογενής 420. 422. 436. 596.

μοσχοποιία 402.

μῦθος 628.

μυκτηρισμός 664.

μυστήριον 74. 78. 210.

μῦμος 208.

Μαϊσῆς 70. 114. 126. 132. 156.

160. 212. 246. 248. 298. 302.

356. 366. 390. 400. 422. 432.

434. 460. 476. 534. 550. 586.

588. 592.

N

Νάθαν 102.

Νεσιμάν 644.

νηστεία 260. 646.

νίκη 306. 384. 414. 458. **468.**

624. 638. 650. 656.

Νινευή 352.

Νινευίτης, -αι Φ352.

νομοθεσία 160.

νόμος 62. 102. 124. 138. 210.

248. 270. 280. 284. 300. 302.

306. 396. 400. 410. 420. 446.

522. 646. 662. 668. 670.

νόσος 234. 240.

νουθεσία 492. 646.

νομοαγωγή 210.

νόμιμη 206. 208. 210.

νομικός 206. 208. 210. **220.**

Νῶε 154. 534.

O

ὀδύνη 330. 358. 360. 378. 494.

558. 612.

ὀδυρισμός 264.

οἰκονομία 74. 76. 78. 160. 418.

438.

ὀκνηρία 614.

οἰκτιρισμός, -οί 236. 248.

ὄλεθρος 500. 578.

ὀλιγοψία 132. 342.

ὀλοκαύτωμα, -τα 646.

ὀμνάσεις 550.

ὀμόνοια 8.

ὀμοούσιος 206.

ὀνειδισμός, -οί 664.

ὄνειδος 612.

ὄνειρον 608. 636.

ὄργη 8. 142. 160. 162. 242. 268.

288. 306. 314. 316. 328. 340.

342. 346. 348. 352. 354. 360.

362. 378. 408. 428. 458. 476.

498. 504. 530. 556.

ὀρθότης 528.

ὀρφανία 512.

ὀυότας 102.

ὀυσία 246. 384. **486. 388. 488.**

454. 460.

ὀφειλή 440.

ὀφελος 262.

Π

πάθημα 606.
 πάθος 162. 242. 244. 266. 268.
 276. 316. 368. 394. 444. 480.
 496. 618. 678. 680.
 παιδεία 390.
 παιδοκτονία 402.
 παιδοκτόνος, -οι 404.
 παλιγγενεσία 840.
 παγκράτιον 326.
 Παλαιστίνη 638. 640. 644.
 παντευχία 622. 646.
 πανολεθρία 458. 514.
 παράβασις 252. 424.
 παράδεισος 386. 420.
 παραδοξοποιία 154.
 παραίνεσις 118. 146. 154. 168.
 172. 206. 260. 470. 604. 624.
 παράκλησις 264. 564.
 παρακοή 110. 424.
 παραμυθία 16. 34. 60. 84. 280.
 276. 482. 490. 590. 600. 604.
 606. 614. 616. 678.
 παρανομία 218. 670.
 παραπληξία 642. 562.
 παροΐνια 666.
 παροργισμός 508.
 παρησιία 32. 58. 60. 118. 122.
 142. 180. 212. 262. 266. 304.
 324. 546. 590. 626. 630.
 παρθένος 356.
 Πατήρ 36. 96. 142. 190. 276.
 390. 392. 394. 396. 416. 432.
 434. 436. 438. 618. 550. 592.
 πατριολογία 284. 300.
 πατριολώης 112.
 πατροκτονία 112.
 Παῦλος 22. 40. 44. 46. 92. 96.
 122. 134. 156. 158. 160. 182.

190. 194. 202. 206. 208. 210.
 222. 232. 236. 238. 248. 252.
 266. 268. 270. 94. 302. 310.
 324. 332. 338. 350. 356. 368.
 416. 422. 434. 464. 476. 484.
 502. 534. 536. 538. 540. 558.
 580. 586. 588. 592. 596. 606.
 630. 632. 636. 648. 658. 672.
 674. 678.
 Παῦλος Σαμουαεὺς 432.
 περθὸν 178.
 πειρασμός, -οὶ 36. 94. 116. 130.
 132. 240. 254. 260. 620. 668.
 674.
 πένια 174. 234. 236. 240. 324.
 334. 376. 490. 506. 514. 524.
 604. 612. 614.
 περιτομή 432.
 περιτολογία 624.
 περιφάνεια 8. 56. 58. 82. 604.
 616.
 Πέρονης, -αι 152.
 Πέτρος 128. 160. 356.
 πῆρωσις 508.
 πικρία 504.
 Πύλατος 356.
 πίστις 16. 36. 40. 46. 52. 54.
 56. 96. 116. 178. 232. 628.
 642. 644. 648.
 πλάνη 34. 228. 332. 356. 484.
 640.
 πλάνος, -οι 396. 402. 412.
 πλεονέκτης 378. 404. 498. 514.
 521.
 πλεονεξία 220. 378. 446. 490.
 514. 556.
 πλημμέλημα 166. 268. 600.
 πλησμονή 504.
 πλούσιος 544.
 πλούσιος 172. 178. 186. 224. 234.

334. 490. 504. 530. 538. 544.
 594. 604. 612. 616. 632. 658.
 Πνεῦμα, Ἅγιον Πνεῦμα 36. 96.
 276. 294. 386. 400. 438. 440.
 580. 584. 586. 602. 618. 636.
 ποδαλγία 206.
 πόθος 188. 208. 214. 292. 452.
 498. 588. 590. 596. 600. 602.
 604.
 πολυανθρωπία 154.
 πολυπαῖδια 178.
 πολυλογία 154.
 πολυπραγμοσύνη 328.
 πονηρία 144. 146. 150. 154. 160.
 168. 186. 196. 218. 220. 222.
 224. 228. 230. 256. 274. 276.
 318. 322. 330. 332. 334. 352.
 360. 486. 490. 498. 500. 502.
 508. 526. 640.
 πωλητός 242. 454. 526.
 πόνος 358. 362. 378. 612.
 πορνεία 274. 404. 406. 542. 582.
 576. 678. 680.
 πόρνη 132. 396. 406. 582.
 πραότητα 140. 612.
 προαίρεσις 70. 72. 196. 232. 256.
 380. 442. 486. 494. 584.
 προσεδρία 52. 70. 72.
 προθυμία 32. 48. 440. 472. 566.
 574. 576. 584. 602. 626.
 πρόνοια 18. 30. 36. 62. 152. 172.
 174. 176. 178. 180. 182. 184.
 192. 322. 398. 400. 418. 420.
 438. 456. 478. 510. 512. 536.
 542. 544. 560. 652. 654. 656.
 662. 674.
 προπέτεια 70.
 προσδοκία 20. 76. 488.
 προσεδρία 128. 156. 158. 648.
 προσευχή 136. 138. 142. 270.

προσήγεια 146.
 προσκύνησις 46. 552.
 προφητεία 56. 576.
 προφήτης 32. 42. 176. 192. 210.
 244. 294. 310. 328. 360. 362.
 366. 382. 384. 386. 390. 394.
 404. 408. 410. 412. 422. 432.
 452. 460. 464. 470. 486. 494.
 496. 506. 508. 514. 518. 528.
 540. 562. 564. 584. 592. 594.
 596. 600. 606. 614. 620. 642.
 644. 676.
 πρωτότοκος 474. 474
 πτωχεία 170. 172. 174. 504. 512.
 674. 676.

Ρ

ραθυμία 46. 58. 62. 182. 258.
 278. 440. 456. 478. 514.
 Ραμεσσή γῆ 24.
 ραστώνη 130. 132.
 Ραζήλ 50.
 Ρουβὴν 50. 70.
 ρόπος 246.
 Ρωμαῖος, -οι 396. 672.

Σ

Σαβὰ 646.
 Σάββατον 252. 646. 648.
 Σαμουὴλ 396.
 Σαμφών 196.
 Σαοὶλ 102. 114. 306. 308. 390.
 480.
 Σαυφείρα 160. 254. 356.
 σάοξ 46. 146. 176. 180. 186.
 210. 242. 258. 436. 448. 584.
 606. 658.
 Σαυρουάτης, -αι 188.
 σαγήγεια 638.

Σεμεῖ 114. 324.
 Σεραφίμ 384.
 Σήκιμα 24. 64. 66. **68.**
 Σηκιμίτης, -αι 74.
 Σιδών 78. 80.
 Σίλας 580.
 Σιών 474. 478. 482.
 σκοτομήνη 516. 520. 524. 530.
 σκότος 148. 150. 270. 386. 442.
 Σκύθης, -αι 188.
 Σολουών 196. 298. 648.
 σοφία 28. 92. 150. 290. 426. 432.
 440. 464. 542. 594. 628. 676.
 Σοφονίας 494.
 σταυρός 44. 74. 76. 78. 200.
 294. 392. 402. 410. 412. 658.
 στεναγμός, -οί 262. 296. 544.
 546.
 στενοχωρία 26.
 Στέφανος 44.
 στέφανος 238. 240.
 συγγνώμη 138. 146. 198. 246.
 248. 250. 252. 302. 336. 344.
 406. 436. 508. 640.
 συγκατάβασις 242. 436. 438.
 474.
 σύγχυσις 152. 258.
 συμβουλή 624. 652.
 συμπάθεια 34. 146.
 σιμμαχία 224. 226. 236. 292.
 294. 338. 470. 516. 524. 526.
 546. 548. 654. 658. 674.
 συμπόσιον, -α 580. 582.
 συμφροδᾶ 258. 282. 292. 324.
 394. 412. 458. 462. 506. 544.
 556. 570. 660. 668.
 συνήθεια 640.
 συναγωγή 318. 320. 408.
 συνάλλαγμα 444.
 συνειδός 164. 600. 616.

σύνεσις 28. 54. 288. **290. 574.**
 578. 580. 664.
 συνουσία 70.
 Σεραφεινίζισσα 298.
 σφαγή 308. 372.
 σφάγιον, -α 646.
 Συζέμ 72.
 σωτηρία 76. 80. 146. 168. 194.
 222. 224. 260. 262. 290. 328.
 366. 416. 422. 466. 482. 518.
 546. 566. 568. 622. 652.
 654. 668. 682.
 σωφρονομός 368. 508.
 σωφροσύνη 96. 378. 398. 460.
 542.

Τ

ταλαπωρία 24. **34. 172. 544.**
 560. 562.
 ταλανισμός 42.
 τάλαντον 356.
 ταπεινότης 242.
 ταπεινοφροσύνη 52. 54. 136. 428.
 436. 476. 490. 542. 644. 564.
 626. 682.
 ταπεινώσις 478. 480.
 ταραχή 258. 262. 268. 278.
 ταφή 42. 74. 76. 408.
 τελευτή 610.
 τελώνης 136. 298.
 τέρας 578.
 τιμή 36. 62. 96. 144. 238. 276.
 372. 394. 396. 420. 422. 424.
 436. 438. 540. 552. 598. 612.
 618. 664.
 τιμωρία 42. 44. 74. 104. 110.
 168. 220. 224. 248. 250. 252.
 256. 304. 316. 328. 330. 332.
 346. 348. 350. 352. 354. 356.

370. 398. 402. 408. 420. 440.
464. 482. 484. 486. 488. 492.
496. 506. 526. 528. 532. 644.
552. 564. 612. 664. 666. 678.
680.

τόκος 266. 444.

τρόμος 362. 420. 426.

τροφή 60. 134. 172. 234. 250.
260. 264. 266. 428. 606. 612.
680.

τυραννίς 582.

Υ

ύβρις 106. 394.

υπόθεσία 142. 422.

Υἱός 248. 386. 388. 402. 432.
434. 436. 596.

Υἱός Θεοῦ 304. 420. 552.

ὑμνολογία 390.

ἕννος, -οι 224. 236.

ὕπακοή 78. 576. 602. 606.

ὑπερηφανία 540.

ὑπερφία 342.

ὑπόκρισις 282. 362.

ὑπομονή 36. 134. 238. 488. 498.
506.

ὑπόνοια 244. 436.

ὑπόστασις 436. 634.

Φ

Φαραὼ 20. 22. 24. 26. 28. 30.
86. 94. 366. 550.

φαρισαῖος 136. 158. 246. 302.

φθονερός, -οὶ 524.

φθόνος 268. 514.

φθορά 202.

φιλανθρωπία 16. 36. 50. 62. 96.
136. 174. 222. 238. 252. 254.

260. 262. 276. 340. 350. 354.
366. 380. 398. 40. 418 424.
430. 438. 488. 532. 564. 566.
618. 626. 652. 680. 682.

φιλαργυρία 312. 442. 444.

φιλαρχία 280. 286.

φιλία 108. 272. 280. 284. 326.
556. 596.

Φιλήμων 630.

Φιλιππίσιος, -οι 630.

Φίλιππος 422. 592.

φιλονεικία 72.

φιλοσοφία 8. 40. 42. 62. 124.
146. 160. 174. 186. 190. 228.

330. 340. 450. 454. 456. 468.

470. 494. 578. 614. 616. 672.

φιλοστοργία 20. 48. 66. 68. 86.
596.

φιλοτιμία 28. 30. 632.

φιλοφροσύνη 34. 524.

Φινεές 396.

φλυαρία 252. 404.

φόβος 88. 90. 102. 152. 220.
222. 224. 254. 260. 268. 284.

308. 346. 350. 352. 354. 358.

362. 366. 378. 420. 426. 442.

458. 494. 498. 500. 502. 504.

530. 544. 616. 656. 680.

φόνος 112. 160. 176. 188. 228.
276. 374. 406. 476.

φρενίτις 334. 494.

φρίκη 384. 420.

φρόνημα 650. 624. 668.

φροντίς 192. 264. 268. 558.

Φιλοστειήμ 358.

φῶς 146. 150. 158. 170. 174.
386.

Χ

Χαναάν 10. 26. 48. 66. 86.

Χαναναία 128. 630. 640.
 χαρά 10. 564. 612.
 χάρις 36. 56. 62. 96. 144. 184.
 190. 222. 224. 238. 298 302.
 380. 382. 638. 446. 542. 566.
 570. 580. 602. 606. 618. 628.
 632. 634. 636. 652.
 χάρισμα, -τα 586. 682.
 χειραγωγή 226.
 Χερουβιμ 384. 486. 416.
 Χετταῖος 84.
 ζηρεία 612.
 610. 614. 618. 622. 642. 644.
 646. 676. 678.
 λλευασμὸς 664.
 Χουοί 278. 280. 284. 286. 288.
 290.
 χρεμετισμὸς 404.
 ζήμα 188. 312. 442. 466. 514.
 522. 524. 526. 530. 538. 542.
 644. 554. 610. 636.
 χρησιμοποιήσις 154.
 Χριστός, Ἰησοῦς Χριστός 36.
 96. 110. 160. 190. 194. 198. 204.
 212. 222. 232. 264. 270. 274.
 276. 294. 296. 302. 308. 310.
 326. 342. 356. 368. 380. 486.
 390. 394. 396. 402. 404. 410.
 412. 418. 420. 422. 432. 434.
 436. 438. 462. 476. 490. 532.
 550. 552. 572. 582. 590. 594.

596. 606. 612. 618. 630. 644.
 646. 658. 678. 680.

Ψ

ψευδαπόστολος, -οι 310.
 ψευδοπροφήτης, -αι 110. 310.
 ψεύδω 10. 12. 110. 148. 184.
 218. 354. 406. 536. 546.
 ψυχή 54. 100. 110. 116. 118.
 126. 132. 134. 148. 158. 164.
 166. 176. 186. 188. 190. 198.
 208. 214. 216. 228. 240. 254.
 256. 258. 260. 266. 268. 272.
 276. 292. 298. 300. 306. 328.
 332. 340. 368. 374. 446. 450.
 452. 454. 466. 468. 474. 496.
 498. 516. 518. 524. 526. 530.
 538. 542. 544. 554. 558. 560.
 562. 566. 568. 576. 578. 584.
 586. 588. 594. 602. 606. 608.
 ψώρα 194.

Ω

ὠδὸς 38. 362. 364.
 ὠμότης 276. 506.
 ὠραιότης 592.
 ὠση 158.
 ὠφέλεια 154. 242. 272. 426.
 446. 578.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ	8—97
Ὁμιλία ΞΕ΄	8—37
Ὁμιλία ΞΣΤ΄	38—63
Ὁμιλία ΞΖ΄	64—97
ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ	100—683
Ὁμιλία εἰς τὸν Γ΄ ψαλμὸν	100—117
» εἰς τὸν Δ΄ ψαλμὸν	118—199
» εἰς τὸν Ε΄ ψαλμὸν	200—241
» εἰς τὸν ΣΤ΄ ψαλμὸν	242—277
» εἰς τὸν Ζ΄ ψαλμὸν	278—381
» εἰς τὸν Η΄ ψαλμὸν	382—439
» εἰς τὸν Θ΄ ψαλμὸν	440—515
» εἰς τὸν Ι΄ ψαλμὸν	516—533
» εἰς τὸν ΙΑ΄ ψαλμὸν	534—553
» εἰς τὸν ΙΒ΄ ψαλμὸν	554—573
» εἰς τὸν ΜΑ΄ ψαλμὸν	574—619
» εἰς τὸν ΜΓ΄ ψαλμὸν	620—683
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	685—692
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	692—706
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

ΤΥΠΟ
EXPRESS

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «BYZANTION»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 200821